
NAZIONALE
12
E
VITT. EMANUELE

Ex libris [redacted] Sirmientis 1648.

[illegible]

.02 [illegible]

D. FRANCISCI
TOLETI,
SOCIETATIS IESV
COMMENTARIA,

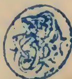
vnà cum Quæstionibus,

IN VNIVERSAM
Aristotelis Logicam.

Multò accuratius, diligentiúsque nunc denuò excusa.

Adiecto Indice Quæstionum.

LVGDVNI,
Apud Alexand. Marsilium, Lucensem.
1579.

3

Iesus Maria.

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM COMMENTARIA, VNA CVM QVAESTIONIBVS.

Per Doctorem Franciscum Toletum, Societatis IESV.

PRÆFATIO.

De Dialecticæ scriptoribus, & eiusdem vtilitate.

Erpauca, ante Aristotelem, eaque imperfecta præcepta Dialectices extitere, præter rudem quandam cognitionẽ prędicamentorum, (quorum inuentionem ad Archytam Tarentinum nõnulli referunt) & præter argumentationum quarũdam genera, tunc temporis maximè nota, quibus frequentius vtebãtur. Quamuis sophistę plerique, qui disputandi peritia gloriabantur, vt Gorgias Leontius, Protagoras, Prodicus, & plures alij, Aristotelem præcesserint: quos quibusdã dialogis exagitat Plato, & ob quorum sophistarum importunitatẽ Aristoteles libros Priorum se scripsisse profitetur: vt illorum cauillis & obiectionibus plenè satisfieret. Cęterum ipse Aristoteles primus omnium Dialecticam ita perfecit, vt vix vllus post eum aliqua in parte superauerit. Extitêre quidem Stoici plerique post Aristotelem, qui differendi arte & acumine plurimum valuerunt, & eius artis præcepta quàmplurima conscripserunt: ita vt longo interuallo Peripateticos & Aristotelem ipsum (vt ait Cicero, & Seneca, variis locis) dexteritate disputandi, se antecellere arbitrarẽtur. Cæterum posterorum iudicium secus habuit, & vnum Aristotelem ita omnibus prætulit, vt præstantissimi quique Philosophi, eum & sequi & in eum commentaria edere non dedignarentur, & publicè omnib

Arist. in tradẽdis præceptis dialect. reliquos oẽs philosophos anteire.

nibus prælegendum proponere. Hunc etiam, præ cęteris Philosophis, Ecclesia suscepisse iam videtur, à mille præsertim annis, & eum potissimũ in Academiis, cæteris aliis Philosophis posthabitis, adolescẽtibus erudiendis, enarrandum exhibere. In huius ergo vniuersam Dialecticam commentaria edenda curauimus ad iuuentutis ipsius institutionem, commoditatem, & vtilitatem.

Dialect. ad quæ sit oppor tuna & vtilis. Est autem Dialectica, ad plurima & maxima, sine vlla controuersia, vtilis: ad scientias, inquam, omnes addiscendas, ad omnes errores vitandos, ad ipsiusque veritatis in abditis occultæ cognitionem, ad rerum denique naturam & essentiam, earumque principia, causas, partes, proprietates & earum accidentia peruestiganda. Hæc enim Dialectica res latẽtes definitiõe explicat, multiplicia & ambigua distinguit, & diuidit. Hæc subtiliter, acutè, & apposite, ac sine deceptione, de omnibus ratiocinãdi viam aperit. Tandem hæc omnia inuenit, inuenta iudicat, iudicata disponit, disposita & ordinata probat, ac, si ab aliis oppugnẽtur, defendit. Denique, vt vno verbo dicam, cum homo sit animal rationis particeps, hæc autem rationem perficiat; vnde & rationalis scientia meritò vocatur; maximè hominis propria censeri debet, & à cæteris illum animantibus potissimum seiungere. Sed tamen antequàm ad Aristotelis Dialecticam accedamus, breuiter proponẽda erit scientiarum diuisio: vt appareat quem ordinem, quemque locum & gradum Dialectica seruet inter alias scientias & disciplinas.

Dialect. maximè homini competit.

CAP. II *De artium et scientiarum diuisione.*

Variè quidem à diuersis scientię, & artes, multiplicique diuisione, distinguuntur. Nos autem Aristotelica dũtaxat diuisione contenti erimus, eam tantillum locupletando. Omnis igitur scientia, hoc est, clara & certa alicuius rei cognitio, àb Aristotele 2. Metaphysices c. j. in speculatiuam et practicã distinguitur, que distinctio ex fine desumpta est. Speculatiua enim est, cuius finis in sola veritatis contemplatione consistit. Practica vero, cuius finis est opus: ignobiliores etenim cognitiones, dubias et incertas, quales sunt opiniones et suspiciones, ac similes aliæ, à ratione sciẽtiæ penitus excludimus. Speculatiuam rursus scientiam diuidit idem Aristoteles 6. Meta. c. j. in Physicam siue naturalem, Mathematicam, & Metaphysicam, quæ vltima, tum diuina, quia de Deo tractat & intelligent

Scientia ex 2. ab Arist. diuiditur.

gentiis, tum naturalis Theologia, seu prima Philosophia, ab ipso & aliis vocari consueuit. Physica scientia est, quæ de rebus corporeis & mutatiõi subiectis tractat, vt de animalibus, plantis, arboribus, & similibus: sub qua Medicina collocanda videtur, quæ corpus humanum & eius affectiones cõsiderat. Mathematica, quæ circa quantitatem & eius affectiones versatur: quæ quidẽ in quatuor partes diuisa est, ipsiusmet quantitatis diuisione. Alia enim quantitas est permanens, alia successiua: & permanẽs quidem vna continua, scilicet magnitudo, de qua Geometria disserit, cui annectitur Perspectiua, quę est de linea visuali: altera discreta, scilicet numerus, de qua agit Arithmetica. Successiua similiter alia cõtinua, vt motus & tẽpus; quę in ipsis cælestibus orbibus maximè perspicua cernuntur: & circa hæc Astrologia versatur, quæ & Astronomica dicitur quamuis & astrorum cælorumque numerum, & magnitudinem & distantiam, & alia similia, in cælis & astris ope Geometriæ & Arithmeticæ, ipsa quoque consideraт. Tandem alia est successiua, sed discreta quantitas, quasi successiuus quidam numerus, vt harmonicus sonus, & oratio longis & breuibus syllabis constans: & hanc quantitatem eiusque affectiones, vt sonorum & concentuum harmoniam, sonorum inquã numerum, Musica considerat. Iam vero Metaphysica est, quæ disserit de rebus non corporeis, sed incorporeis, vt de Angelis & intelligentiis, & tandem de Deo optimo maximo: atque i- deo naturalis Theologia, vt diximus, voçatur: ꝙ de istis agat, quantum lumine dumtaxat naturali potest cognosci. Diuino autem beneficio præstantior longe Theologia, supernaturali lumine, humano generi à Deo concessa est: cui annecti potest iuris pontificij prudentia; nam ex ea prodiit magna ex parte (præter forensia) Cum Theologiæ decreta ex sacris literis, & Ecclesiæ diuino lumine deprompta, tum ad mores, tum ad fidem pertinentia, in vnum corpus redacta, ad ipsiusmet Ecclesiæ gubernationem coaluerunt, quamuis Theologia, cum sit omnium prima & suprema, non tam speculatiua, quam supra speculatiuam, vocari debet: quæ & eminenter continet Practicam, & Speculatiuam, vt ait Diuus Thomas. prima p.q.1. art.5. atque hæc de speculatiuis.

metaphysica cur Theologia dicatur natural.

Practica vero cum circa operationes versetur, diuiditur ipsarum operationũ diuisione, in actiuã, videlicet actionũ immanentium; & factiuam, seu effectricem operum externorum: ex

Aristotele 6.Meta.c. 1. Operationes enim aliæ sunt internæ, aliæ externæ,& internæ quidem in eo, qui operatur manent, vt intellectus,cognitio,& amor,& similes, quæ ob id propriè actiones dicuntur,non effectiones:& istarum quidem, actiua est scientia. Sunt autem internæ mentis nostræ actiones triplicis generis,volũtatis,intellectus,& memoriæ. Circa voluntatis quidem operationes moralis Philosophia versatur;quæ quidem definiri potest,scientia rectè volendi. In tres aũt partes secatur,in Ethicam,quæ vnius actiones et mores rectè instituit. Oeconomicam,quæ actiones domesticas probè dispo nit. Politicam seu ciuilem scientiam,quæ publicas actiones ad reipublicę videlicet gubernationem,complectitur,sub qua Iuris ciuilis scientia magna ex parte continetur;atque ex illa fere ortum habuit. Iam verò circa intellectus operationes dirigendas,Dialectica versatur,quæ est rectè,videlicet,intelligendi scientia. Circa memoriæ actiones,ars recte memorandi versatur:qualem tradit Cicero,& alij Rhetores, per loca & imagines,& alia huiusmodi præcepta.

Actiones mentis quotuplices sint.

Operationum partitio.

Operationes verò aliæ sunt externæ,vocis scilicet, vel operis:quæ in eo,qui agit non manent, sed in rem transeunt externam;siue post illas opus aliquod effectum permaneat ; vt post ædificationem domus : siue non maneat,sed solum ipsæ actiones transeant;vt vox,cantus,saltatio &c.huiusmodi. Igitur circa vocis quidem actiones,ad congruè loquendũ Grammatica versatur:ad ornatè loquendum Rhetorica:cui annecti merito poterit,ad carmina & poemata componenda,Poetica; & ad historias scribendas,Historia. In externis autem operib. efficiendis , cæteræ artes Mechanicæ cernuntur;quæ pro diuersitate rerum & operum, in quibus versantur , quæque in ipsis efficiunt,distinguuntur:vt Agricultura, Pastoria, Militaris,Nautica,Lanifica,Fabrilis,cum aliis,quæ operosum nimis hic esset sigillatim referre.

Operũ vt sit speculatio.

Ac scientiarum quidem&artium diuisio,sic habet:et quem inter has locum Dialectica teneat,ex dictis constat. Aduertendum est autem, etiam operum esse posse speculationem, si in se,et per se considerentur,&non ad opus agendum referatur (sunt enim res quædam,vt cæteræ aliæ, quas speculamur)esse autem practicam cognitionem,cum ad opus refertur. Ex istis autem aduertendum est , septem liberales artes ab antiquis connumerari solere: sic dictas,vel quod liberum hominem

Artes illæ 7. cur dicantur liberales.

faciant:vel ꝙ liberum deceant hominem, vel ꝙ magis ratione vtantur,quàm cæteræ artes Mechanicæ et seruiles,quę in corporis potius exercitatione consistunt.Sunt autem hæ liberales reales quidem quatuor,quod in rebus versentur,f.Geometria, Arithmetica,Astrologia,Musica.Sermocinales seu rationales tres;quia in sermone seu ratione consistunt,licet diuerso modo,vt,postea ostendemus : Dialectica, Rhetorica.et Grammatica. Sed de his hactenus. Nunc de Dialectica nobis iam agendum.

CAP. III. *De quibus,et quo ordine agendum.*

Igitur antequam ad Aristotelis interpretationem accedamus, quædam in vniuersum ad totam Dialecticam spectantia explicanda erunt. Hæc nempe sex:Primo,An Dialectica sit ad alias scientias addiscendas necessaria?Secundo,an sit proprie scientia?Tertio,an sit vna scientia?Quarto,an sit scientia practica,an speculatiua? Quinto, de Dialecticæ subiecto,seu obiecto circa quod versatur.Sexto,de ipsius Dialecticæ diuisione & partibus.

QVAEST. I. *Vtrum Dialectica sit necessaria ad oẽs alias scientias.*

INter alia,quę in principio cuiuslibet artis & scientiæ quæri solent, illud primum est:an ea ars aut scientia sit necessaria, vel vtilis:vt eius necessitate,& vtilitate perspecta, facile animi ad eam capessendam accendantur.Cum autem constet de eius vtilitate,nec in ea re vlla sit controuersia:de eius necessitate nunc quæramus.erit igitur prima quęstio.Vtrum Dialectica sit necessaria?In qua quæstione tria agemus,Primo,titulum quæstionis explicabimus,non enim parum lucis quæstioni definiendę,& solutioni comprehendendæ affert,vt quod in dubium vertitur,semel intelligatur. Secundo,quid alij senserint,cum eorum rationibus proponemus:non admodum solliciti omnium sententias referre,sed eas duntaxat,quæ, præterquàm quòd probatorum virorũ sunt,aliquod emolumentum auditoribus afferre posse videantur. Tertio,quid certius tenendũ sit ostendemus:ac oppositas rationes soluemus:nostram sic sententiamvndique corroborando:eademq́ue dispu tando methodo,in aliis omnibus,diuina ope freti vtemur.

In titulo ergo quæstionis, duæ voces explicandæ sunt , ex quarum cognitione eius intellectus pẽdet.Altera vox est Dialectica:altera,necessarium.Dialectica idem est, quod ratio dis- *Tituli quæ nis expositio.*

ferendi,id est,ars:qua verũ à falso discernere docemur:à multis pars logicæ constituitur:est enim Logica,vt tradit Boet.1. Topic.ratio differendi,cuius duæ sunt partes: vna topic.i.ars inueniendi: & hanc Philosophus Dialecticam vocat:alia Analitica.i.ars iudicandi: & quamuis Aristoteles aliquando partem topicam Dialecticam vocare visus sit: hic tamen de Dialectica nos loquimur,vt vtramque complectitur partem, & à Logica,quæ in vniuersum rationalis dicitur,non differt. Altera vox est,necessarium. Dupliciter autem aliquid necessarium dicitur: vt docet Aristoteles lib.5.Meta.ca.5. vno modo absolutè: altero modo ex suppositione. Necessariũ absolutè illud est,quod ex natura sua,nullo ordine ad aliud habito,non potest aliter se habere:vt,Deus est necessaria res. Et necessarium est,hominem esse animal, duo & tria esse quinque. Aliud est necessarium,quod ex se aliter se potest habere,tamen alio extrinseco posito,non potest aliter se habere:sicut esse calorem, non est necessarium: tamen posito igne,necesse est sit calor, Respirare non est secundum se necessarium, tamen si animal debet consistere,respiratio est necessaria. Sagittam non est necessarium sursum tendere, si tamen proiiciatur, id efficietur necessarium& hoc necessarium dicitur ex causa:siue causa sit efficiens,vt in exemplis propositis:siue finalis,vt cibus dicitur necessarius homini propter vitã, siue sit quæcunque alia causa. Hoc autem necessarium,quod à fine dicitur,duplex est:alterũ,id sine quo talis finis obtineri nequit:quod necessarium simpliciter dicitur, vt cibus homini simpliciter necessarius est ad vitam alterum,id sine quo finis commodè non potest haberi:quamuis simpliciter possit:quo pacto homini necessarius est equus ad iter peragendum: & hoc dicitur necessarium ad bene esse,vel vtile. In præsenti loquimur de necessario ad finem:& quærimus,an ista ars differendi,quę Logica dicitur,sit necessaria simpliciter ad sciẽtias naturales acquirendas, an solum sit vtilis,ita vt sine Dialectica possit quis scientias omnes alias adipisci. Et hæc de titulo.

Quid sit Logica.

Necessariũ quot modis aliquid dicatur.

Circa secundam partem prima opinio est Ioannis Iandu.2. Meta.q.12. qui asserit,vnam scientiam esse priorem alia ordine doctrinæ dupliciter:vno modo secundum necessitatem absolutam,& simpliciter : altero modo,secundum necessitatem secundum quid, id est,bene esse, docet autem Logicam non esse necessariam simpliciter,sed solum ad bene esse,& vtilem.

Opi.1.idẽ ẽt docet 1. Meta. q.2.

Pro

Pro hac opinione sunt aliquot argumenta. primò, Illud est necessarium simpliciter propter finē, sine quo finis haberi non potest: sed scientiæ possunt acquiri sine Logica, ergo non est logica simpliciter necessaria: Maior est certa. Minor probatur: constat enim experientia, multos dicere Mathematicas absque Logica. referunt etiam Hippocratem caruisse arte Logicæ, qui tamen rectè obtinuit Medecinam. & ius ciuile, ac pontificium sine Dialectica acquiritur, & quidem perfectè, vt videtur. 2. si Logica esset necessaria propter alias scientias: esset, quia docet definire, diuidere, & argumentari: hæc enim sunt instrumēta, per quę acquiritur cognitio rei: sed quęlibet scientia habet suas definitiones, et diuisiones, et argumenta, secundum diuersitatem rerum, quas considerat; ergo Logica est superflua. Præterea 3. si Logica esset necessaria ad acquirendas alias scientias, esset primo loco addiscenda: sed hoc fieri non pōtest, ergo non est necessaria Minor probatur. Dialectica tractat de his, quæ non cognoscuntur, nisi rebus aliis cognitis: vt de argumentatione, syllogismo, propositione: hæc autem non cognoscuntur, nisi cognitis rebus, ex quibus fiunt: propter quam causam Auer. 4. Meta. com. 2. Logicam asserit tractare de secundis intelligibilibus: & Auic. 1. Meta. esse de secundis intentionibus. At aliæ scientiæ considerant res ipsas, ergo potius aliæ scientiæ sunt prius addiscendæ: & ita Logica non erit necessaria. Præterea: quædam pars Logicæ videtur mala et reiicienda scilicet illa quæ docet sophismata, & fallacias: qui enim sophisticè loquitur, odibilis est. Ecclesiast. 37. ergo absolutè Logica non est necessaria. 5. præterea, si Dialectica esset necessaria ad quamuis scientiam comparandam; cùm ipsa Dialectica sit scientia quædam, erit etiam necessaria, ad suimet acquisitionem. Quare antequam Dialectica esset comparata, erit iam acquisita quod implicat.

Cōfirmatio opi. j. *1. argu.* *2. arg.* *3. arg.* *4. arg.* *5. arg.*

Pro horum determinatione, sit primum fundamētum. Homo qua parte intellectu præditus est, omnium naturas cognoscere, & earum causas speculari conatur, nulla tamen ei à natura cognitio insita est, sed solùm principium à natura habet, quo omnia compræhendere possit, quod intellectus dicitur: sicut natura nullam animali visionem tribuit, sed potentiam visiuam, qua obiecta per se videre posset. vnde Arist. 1. Et hic. cap. 6. sicut pupillæ, inquit, inest visus, ita animæ intellectus: & vtrūque à natura datum esse absque vllo opere no- *1. funda.*

ſtro,docuit.2.de Anima,cap.5. Quemadmodum autem animal ipſum per viſum à natura receptum, poſtea per ſe res obiectas videt,ita & anima per intellectum à natura conceſſum, res poſtea intelligit &contemplatur,proprerea.6.Eth.cap.11. aſſerebat, neminem eſſe à natura ſapientem:hoc tamen inter alia,inter ſenſum,& intellectũ intereſt:ꝙ ſenſus facile in ſuorum cognitionem peruenit,quia eius cognoſcendi modus,vnus&facilis,ac certus eſt,ſcilicet ab ipſo obiecto præſente moueri: at intellectus magna difficultate rei ſpeculationem conſequitur,cùm res in communi intelligat,& modo difficili procedat,ſcilicet ex notis, ea quæ ignota ſunt, indagando,quem diſcurſum vocamus : hic autem modus multis eſt expoſitus erroribus,cũ quid,ex quo,& qualiter ſequatur,ſit obſcurum, nec intellectui,ſecundum ſe,peruium.Vnde Ariſt. 3. de Anima.c.3.maximam vitę partem ſub errore homines ducere,arbitratur. Hinc.n.intellectus in multiplices incidit deceptiões.

2.funda. Sit 2.fundamẽtum.Quamuis modus procedendi in rerum cognitione,non ſit nobis ſtatim notus,aliqua tamen ex parte notus eſt cum ſolo lumine naturali intellectus,aliquos diſcurſus, & ratiocinationes cognoſcamus:hoc tamen non ſufficit, vt abſolutè rem omnem ſpeculemur,vt optimè docet Aui. in ſua Logica.c.1.natura,inquit &prima inchoatio hominis non fuit ſufficiens ad verum cognoſcẽdum, fuit ergo opus aliqua arte,per quam modum procedẽdi in cognitione haberemus, vt tali modo perſpecto, poſtea ad rerum ſpeculationem accederemus.Hæc autẽ ars fuit Logica, ſeu Dialectica, quæ modum vniuerſalem tradit rem quamlibet ſpeculandi ; propter quod à Boetio dicitur Dialectica,ſcientia diſcernens verum à falſo:à S.Thoma verò ſcientia rationalis,actuum rationis directiua. Ab Auguſtino Logica eſt ars artium , ſcientia ſcientiarum,qua aperta, omnes aliæ apetiũtur, & qua clauſa,omnes aliæ clauduntur:eſt enim,quæ oſtendit viam cognoſcendi.Et ab Alberto Magno lib.Prædicab.ca.3.Logica eſt, quæ à phantaſiis,quę videntur,& non ſunt,liberat; errores damnat; falſitates oſtendit ; & lumen rectum in omni opere contemplationis præbet. Hæc autem Logica acquiritur : non enim à natura eſt, quamuis initium aliquod lumine naturali habeatur,quàm aliqui Logicam naturalem vocant.Et Ariſt 1.Rhetor.ad Theodect.ca.1.dicit, homines à natura Dialecticos & Rhetoricos eſſe,tamen conſummatio,& perfectio à magiſtris

Dialect. non eſt à natura.

tao dò

modò habetur, vel longa obseruatione, sicut alij habitus ex assidua operatione in nobis fiunt.

Sit tertium fundamentum, quo Dialecticæ inuentio explicatur. Sæpè homines multa operantur non cognoscentes modum, quo operantur, sed modum tantum naturaliter tenent: & inde multa à casu dicuntur facere: ita fit in intelligendo: homo enim naturaliter modum intelligendi habet, cùm homo absque vllo magistro in multis discurrat, & ratiocinetur: vt dicit Arist. 1. Elench. c. 11. non tamen modum hunc semper intelligit & aduertit; ac propterea nescit talem modum applicare omnib. rebus quibus applicari potest. Et ideo non semper in multis ratiocinatur: Prætereà cùm modum cognoscendi non intelligat, nescit bonum à malo distinguere, & ob hoc frequenter decipitur: imò nec certam consequitur cognitionē, modo ignorato, cùm cognitio certitudinis modi non exiguam rei cognitæ certitudinem afferat. Fuit igitur inuenta Dialectica ex obseruatione cauta, & diligenti huius modi, quem homines naturaliter intelligendo obseruarunt: qua obseruatione rebus cognitis, homines supra ipsum modum se reflectebant ipsius naturam considerantes: & paulatim plurium successione, id quod homo naturaliter, & casu præstabat, ad artem redactum est. & hæc est Logica: quod eleganter Aristo. docet. 1. Rheto. ad Theo. cap. 1. probans Dialecticam. & Rhetoricam posse esse artes, ex eo, quia id quod temerè, & naturę ductu fit, ad rōem rectam redactum, fit ars, vt fit in ipsis artib. *3. fund.* *Dialect. vt sit inuenta.*

His igitur suppositis fundamentis sit prima cōclusio. Modus intelligendi per discursum qui vsus Logicę dici potest, est homini naturalis, nec sine illo scientiam aliquam potest consequi. Hæc manifesta est cū naturaliter homo sit discursiuus sicut risibilis, aut disciplinabilis: nec in hoc potest nec debet dubium cadere. Vt probaui etiam ex Aristo. 1. Rhetor. & 2. Elencho. in tertio fundamento. *1. cōclus.*

Secunda conclusio. Aliqua cognitio modi est homini naturalis, id est, sine aliquo magistro, sed per se ipsum absque vllo labore percepta ex experientia: cùm lumen naturale rationis aliquas consequutiones manifestet, qualis est illa, quæ in modo perfecto primæ figuræ fit. *2. concl.*

Tertia conclus. Consummata cognitio modi intelligendi, quæ Logica dicitur, non habetur, nisi per doctrinam, à magistris, vel propria inuentione quæ magno errandi periculo, & *3. concl.*

long

longo labore fit:atque in his non est controuersia aliqua.

concl.4. Quarta conclusio. Cognitio modi intelligendi, siue naturaliter sit nota, siue per inuentionem acquisita, siue per doctrinam accepta, est necessaria simpliciter ad alias scientias perfectè acquirendas, & illis est prius addiscenda.

Probatur primo. Res non scitur, nisi cognoscatur: quia aliter se habere non potest: sed hoc fieri non potest, nisi cognoscatur syllogismi illatio certissima, ergo Logica, cuius est syllogismos cognoscere, est ad sciétiam necessaria. Antecedens est *Arist. 1. Rhet. ad Thec. c. 1. tunc vehementer credimus cum demonstratum esse putauerimus.* Aristot. 1. Post. cap. 2. scire, inquit, arbitramur, cum cognoscimus rem ex sua causa, & quod aliter se habere non potest: quod fit, quando necessitatem syllogismi cognoscimus, vt explicat Albertus magnus 1. Poster. tract. 2. cap. 1. Præterea 2. cognoscere nõ possumus, nisi inueniendo & iudicando: sed non potest cognosci an aliquid sit inuentum, vel non inuentum; nec similiter, an res processerit ex principiis, vel non processerit; nisi per Logicã: ergo est necessaria simpliciter. Hæc est sententia ipsius Arist. 2. Met. c. 3. vbi impedimentũ vnum ad scientias capessendas docet; non prius tenere modũ sciendi, quem Auerroes, & alij vocant Dialecticam. Etiam ex Logicæ ignorantia, sæpissimè in errores scientiarum antiquos lapsos fuisse tradit. 1. de Partibus animalium cap. 1. Præterea Auic. in sua Logica cap. 2. inquit, esse necessariam: & Alb. mag. Prædicab. cap. 3. inquit, nesciens Logicam, & si scire aliquid videatur, nescit tamen, cùm rationem sui sciti nesciat: & se habet ad scitum, & actum sciendi, sicut ignis ad comburendum lignum. ac propterea dicebat Augustinus. clausa Dialectica, omnes clauduntur scientiæ: nimirum, quia ignorato modo sciendi, ignoratur res. Quod idem manifestat Arist. 1. Meta. signum scientis est posse docere, docere verò nõ potest, qui rationem sciti ignorat. Hæc tandẽ conclusio est Algaze. sua Logica. c. 2.

ad 1. Ad primum ergo argumentum, Respondeo, negando minorem: nullus enim scientiam consequitur absque aliqua Logicæ cognitione, vel lumine naturali habita, qualis est cognitio aliquarum rationum Mathematicarum, vel propria obseruatione & diligentia acquisita, qualis forsan fuit Hippocratis, vel à magistris accepta, cùm tamen illa, quæ naturaliter habetur, non sit sufficiens ad scientiam totam, sed quæ vel est multo tempore inuenta, vel accepta ab alio. Ideò dicitur Logicam esse necessariam simpliciter ad scientias, siue inuentam, siue

acquisit

acquiſitam. Ius verò ciuile & Pontificium demonſtrandi ſeu ſciendi methodo non traditur: nõ enim res per cauſas & principia comprobantur, ſed ſola authoritate creduntur; at plurimum etiam ad perfectā eius cognitionẽ Dialectica conducit.

Ad 2. circa minorem: eſt conſiderandum: quod in ſyllogiſmo, argumentatione, & reliquis inſtrumentis, poſſumus duo conſiderare; vnum eſt forma, alterum materia, ex qua fiunt. Quælibet ergo ſcientia dat materiam arguendi, ſed Logicus formam. Itaque ſi formam conſideres, vna poteſt eſſe in pluribus materiis, ſicut vna forma & figura regis poteſt imprimi auro, argento, & ferro, ita vna argumentationis forma variis poteſt reb. aptari: modo cõſideratio formæ eſt communis, & ad Logicum pertinet: conſideratio materiæ ad particulares ſcientias pertinet, quæ tales res conſiderat. Vnde Ariſt. j. Rhe. ad Theo. cap. 1. inquit: Dialectica eſt eorum quæ omniũ quo dammodo, & nullius determinatę ſcientiæ ſunt. Et 1. Elench. c. 8. dicit duplicem eſſe redargutionem: quædam eſt particularis, quæ in ſcientia particulari fit, nimirum in certa materia: quædam communis, & generalis, & hæc eſt Dialectica. Vnde Auer. diſtinguebat duplicem modum ſciendi, vniuerſalem, & particularem, qui in qualibet ſcientia per ſe fit; ex aliis enim principiis conſtat ſyllogiſmus Mathematicus, & Phyſicus, ſed eadem eſt forma. Vide Auer. de hoc. 2. Meta. com. 15. 3. Ethi. com. 3. & Paraphr. 1. de Partib. animalium & Proœmio 12. Meta. idem etiam Albertus in principio ſuæ Logicæ. Conſtat autem ꝙ non poſſet in vlla ſcientia definitio, diuiſio, argumentatio in particulari fieri; niſi præcognoſceretur in vniuerſali: quod fit in Logica. Duplex itaque eſt modus cognoſcendi vniuerſalis omnibus ſcientiis communis, qui diuiſione, definitione, argumentatione fit: alter particularis, ſecundum quem, in qualibet ſcientia diuerſimode proceditur, ac varia eſt methodus. Vnde duplex Logica, vniuerſalis cognitio prioris modi, particularis cognitio poſterioris. De particulari loquitur Ariſt. 1. de part. animalium c. 1. in principio, & vocat peritiam. Hæc diſtinctio eſt ex locis illis Auer. Et 7. Metaph. com. 2. Et primo Phyſi. comm. 8. 35. & 8. comment. 70.

Ad tertium reſpondeo, concedendo dicta Auerrois, & Auicennæ. Dicimus tamen tria. Primum quòd ſimul cognoſcimus rem, & vtimur modo cognoſcendi, cum diſcurrentes cognoſcamus per intellectum. Secundo res poſſumus intellige-

re, non

re, non cognito modo intelligendi: non tamen illa cognitio dicetur scientia, vt ostensum est in conclusione quarta. Vnde fit, vt quamuis in inuentione Dialecticæ præcesserit reiũ cognitio cognitionem modi; nunquam tamen illa fuit scientia quousque ista aduenit, & sic natura prior fuit qualibet alia scientia: potiùs ergo rei cognitio antecessit Logicam, quam scientia rei: cognitio enim rei, sine cognitione rationis, quæ Logica est; non est scientia. Tertio post inuentionem autem, eius cognitio antecedit via doctrinæ omnes alias scientias.

Ad 4. Ad quartum facilis est solutio, non enim traduntur fallaciæ syllogismorum in Dialectica, vt eis vtamur, sed vt eas cognoscentes magis rectum syllogismum intelligamus: vt intellectum nostrum ab erroribus, qui ex ignorantia earum accidere poterat, liberemus.

Ad 5. Ad quintum respondeo, ad eas tantum scientias Dialecticam necessariam esse, quas antecedere potest. Quo fit vt cùm ante se ipsam esse non possit, non dicatur ad se ipsam necessaria, sed ad alias omnes scientias: quamuis, & in ipsa quoque Dialectica, pars vna cognita alteri prosit ad partem alteram melius cognoscendam. Imò verò id, quod est naturæ, iuuat ad rudem quandam, & imperfectam primam Dialecticæ cognitionem: & hæc imperfecta, rursus facultatem præbet ad perfectiorem: & ita gradu quodam ipsa se ipsam perficit, vsque ad suimet vltimam perfectionem. Quam ob rem etiam ad se ipsam licet diuersis gradibus est necessaria. Hæc de prima quæstione.

QVAEST. II. *Vtrum Logica sit scientia.*

1. distin. scientia. Circa tituli declarationem oportet aduertere sciẽtiam dupliciter sumi: vno modo pro ipso actu, scilicet pro cognitione, qua cognoscimus, quæ scientia actualis dicitur: altero modo, pro habitu, & promptitudine, quæ ex frequenti alicuius cognitione in potentia cognoscente remanet: Vt enim ex assidua circa aliquid operatione, quædam in nobis gignitur facilitas ad operandum postea, quæ dicitur habitus; ita ex frequenti intellectione alicuius, in intellectu superest promptitudo ad cognoscendum, quæ dicitur habitus cognoscitiuus, & scientia habitualis. Est autem discrimen inter vtramque. Actualis non est, nisi illo tempore, quo contemplamur. Habitualis verò etiam nobis non cognoscentibus adest, & per

per eam ad cognoſcendum actualiter ſumus prompti,& certi.

Oportet præterea aduertere, ſcientiam tam actualem, quàm habitualem dupliciter vſurpari. Vno modo communiter pro quacunque cognitione, præſertim intellectus, ſiue ſit rei contingentis,ſiue rei neceſſariæ: idque ſiue certa,ſiue incerta ratione ſciamus:quo pacto omnes artes etiam Mechanicas ſcientias vocamus, & ſecundum quam ſcientiam dicimur etiam ſcire quæcunque cognoſcimus.Altero modo propriè pro cognitione rei tantum neceſſariæ, & per ſuam cauſam ac demonſtrationem,vt dicemus:quo pacto Ariſt. conſiderat. 1.Poſt.c. 2. Inter hanc autem ſcientiam actualem propriè dictam,& habitualem,eſt diſcrimen.Actualis enim multiplicatur ſecũdum numerum propoſitionum cognitarum:alia enim cognitione actuali cognoſcitur, homo eſt riſibilis, alia, homo eſt diſciplinæ capax:alia,ſingulæ propoſitiones,quæ diuerſis demonſtrationibus demonſtrantur.Et hoc docet Ariſt. 1.Elen.cap.8.infinitæ,inquit,ſunt ſcientiæ,quia & demonſtrationes ſunt infinitæ. At ſcientia habitualis non multiplicatur ſecundum numerum concluſionum:imò ſub vna ſcientia habituali continentur multæ demonſtrationes,vt ſub vna Geometria, ſub vna Arithmetica plures concluſiones ſciuntur. Quo autem modo ſcientiæ habituales multiplicentur, inferius docebitur. Quæſtio igitur eſt de habituali ſcientia tam communiter accepta,quàm propriè.Eſt enim ſenſus quæſtionis.An Logica ſit ſcientia propriè dicta,an communiter dicta quamuis communiter dicta abſolutè non eſt dicenda ſcientia: Quod autem dicitur de habituali, dici poteſt etiam de actuali cùm ab habituali procedat actualis. 2.diſtin. Tit.quis ſenſus.

Circa ſecundum fuit quorundam antiquorum opinio, vt Themiſtij 1.Poſt cap.24.quam ſequitur Aegid. Romanus.1. Elench. in principio. Et poſt hos aliqui neoterici, Logicam non eſſe ſcientiam propriè dictam,ſed organum &inſtrumentum, quo ſcientiæ acquiruntur.Pro hac autem opinione poteſt multipliciter duci argumentum. Primo, modus ſciendi non eſt ſcientia,Logica eſt modus ſciendi,ergo non eſt ſcientia.Maior eſt nota;modus enim operandi non eſt ipſa operatio;Minor verò eſt ipſius Ariſtot.2.Metaph.c.5.vbi ait abſurdum eſſe, quærere ſcientiam ſimul,& modum ſciendi:vbi per modum ſciendi Dialecticam intelligit:vt D.Tho.& alij exponunt.Et idem ait 2.Metaph.c.3.& Auer.eod. 2.comment.15. 1.opin. Probatio 1.opin. 1.arg.

Præ

2.arg. Præterea 2. Scientia versatur circa aliquod obiectũ. 1.tractat de aliqua certa re, at Logica non tractat quicquam determinatum, ergo non est scientia. Maior est Aristo. multis in locis: præsertim. 4. Metaph. c. 1. & lib. 11. Meta. c. 6. & 1. Post ca. 23. Minor est ipsius Arist. expressa. 1. Elen. c. 11. in principio. Et 1. Post. in c. 3. in fi. 1. Rheto. ad Theod. c. 1. in fi. & 4. Meta. tex. 5.

3.arg. Tertiò argumentor, scientia est de rebus necessariis, at Logica est de syllogismis & argumentationibus, quæ non sunt res necessariæ: imò aliquando sunt, quando disputatio fit; cessante autem disputatione, non sunt: ergo non est scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 7.

4.arg. Vltimò: vna pars Logicę est deceptoria, & potius est ad errores, quàm ad scientias concipiendas, ergo Logica non est saltem secundum eam partem scientia.

At opposita sententia est communis, nempe Logicam esse propriè scientiam: quã sequitur S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scot. q. 1. super prædicab. & Albertus Mag. suæ Logicę. c. 1. & Auic. c. 1. suæ Logicæ. Solet autem ista quæstio ab antiquis sub ista forma exprimi. Vtrum Logica sit pars Philosophiæ? vt videre est apud Boet. in prologo super Porphy. & Alb. c. 2. Logicæ, & Auic. & Alpharab. in principio, suæ Logicæ.

2.Opin. Vide de hac re q̃ Alex. 1. Prior. in prolog. ijsdem Phylop. et Alpharana, & Nyp. qui latè id disputant. Themist. 1. Post. c. 24. eã negat esse sciam.

Pro huius quæstionis determinatione sit primum fundamentum. Scientia propriè dicta est habitus certus & euidens rei necessariæ per suam propriam causam: in qua definitione tres scientiæ continentur conditiones. Prima, quod sit de re necessaria, i. quę aliter se habere non potest; rerum enim mutabilium & variabilium, quæ modo sunt, & postea mutantur, non est scientia. 1. Post. c. 24. ob quam rationem singularia & entia per accidens ad scientiam non spectant, vt docet Arist. 7. Meta. c. 15. Secunda, quod sit cognitio rei per causam: cum enim res etiam necessarias absque causa cognoscimus, scientia non est; cum scire rem, sit per causam cognoscere. 2. c. li. 1. Post. & 1. Phys. ca. 1. & 1. Meta. c. 3. Tertia conditio est, quod ista cognitio sit certa, & euidens: certa ad excludendã opinionem, quæ non est certa; euidens ad excludendam fidem, quæ licet certa sit, est tamen obscura. Hæc autem fiunt, quãdo talis cognitio procedit per syllogismum bonum & perfectum: syllogismus enim bonus rem necessariam probans per suam causam, qui demonstratio dicitur, generat scientiam.

1.funda. Quid sit scientia.

2.funda. Sit secundum fundamentum maximè animaduertendum: ex cuius incõsideratione, non parua multis accidit deceptio.

Aliud

Aliud eſt modus operandi, aliud cognitio modi operãdi. Modus operandi ſimul eſt cum ipſa operatione. At cognitio modi operandi eſt tantum in potentia cognoſcente: verbi gratia. eſt modus quidam operandi ignis, & hic eſt ſimul cum ipſa operatione; huiuſmodi cognitio eſt in homine cognoſcente. Vnde poteſt eſſe lõgè diuerſum vnum ab altero. Ita ſimiliter eſt modus intelligendi res, & eſt cognitio modi. Hæc duo, quamuis in eadem potentia ſint, ſcilicet in intellectu: vnum tamẽ ab altero ſecernitur. Modus enim cognoſcendi rem, eſt idem cum cognitione rei. At cognitio ipſius modi eſt alia cognitio per ſe diſtincta. Modus igitur cognoſcendi non eſt Logica, ſicut res ſcita non eſt ſcientia: ſed cognitio & contemplatio ipſius modi eſt Logica. At verò quia ipſa cognitio modi, quæ Logica eſt, eſt in eodem, & in eadem potentia, in qua eſt ipſe modus cognoſcendi, fit vt aliqui ea in re decepti fuerint, idem eſſe vtrunque arbitrantes. Fit rurſus, vt intellectus cognito ſuo modo cognoſcẽdi, iuuetur per talem cognitionem ad intelligendum perfectius: quod non fit in igne, quia ipſe non cognoſcit ſuum modum operandi. Propterea qui ſuum modum cognoſcit, poteſt illum iuuare. Ex quo proceſſit illa antiqua diſtinctio Logicę, quam habet. S. Tho 4. Meta. lect. 4. & Scotus. & alij, in docẽtem, & vtentem, Vocatur enim Logica docens, quæ modum cognoſcendi contemplatur. Vocatur vtens ipſamet, quatenus cognita, modum intelligẽdi perficit, & per eam Logici certo, prompte, & in omnibus diſcurſus, & ſyllogiſmos componunt, & variis rerum naturis applicant. Hoc obſeruandum eſt maximè. *logica eſt cognitio modi ĩtelligendi.* *Diſt. Logicæ ĩ docẽtem & vtentem.*

His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Modus ſciendi ſeu intelligendi non eſt ſcientia, nec ſimiliter Logica, ſecundum quod ea vtimur, vt perfectiori modo cognoſcamus. Hæc concluſio eſt manifeſta. Modus enim operandi, vt modus eſt, nõ eſt operatio, ſed qualitas operationis: & ſimiliter ille vſus Logicę nõ eſt ſciẽtia, ſicut vſus rei, vt vſus eſt, nõ eſt ipſa res. Quare nec vſus Logicæ eſt Logica abſolutè, nec ſecundum talem conſiderationẽ eſt ſcientia, ſed dicitur Logica vtens, improprio forſan vocabulo. Potius dicenda paſſiuè Logica exercita. *1. concl.*

Secunda concluſio. Logica docẽs, quæ ſcilicet tradit & ſpeculatur ipſum ſciendi modũ, abſque dubio eſt propriè ſcientia. Et præter authoritates doctorum inductas, probatur ratione ſumpta ex definitione ipſius ſciẽtiæ, expreſſa in priori fun- *2. concl. Logicam eſſe ſcientiam.*

1.argu. damero, Logica est habitus certus, & euidẽs rei necessariç per suam causam, & per demonstrationem: ergo est scientia. Consequentia est certa, Antecedens probatur. Cõclusiones enim quæ in Dialectica traduntur, sunt necessariæ & demonstratæ, sicut illæ, quæ sunt in Physica: sicut enim est ista necessaria, corpus naturale mouetur, ita demõstratio generat scientiam: Syllogismus Topicus constat ex probabilibus: & sicut Physicus demõstrat illam conclusionem per suam causam, scilicet, omne habens naturam mouetur, corpus naturale habet naturã, ergo mouetur: ita Dialecticus seu Logicus suas demonstrat conclusiones. Omnis syllogismus procedens ex probabilibus generat opinionem: Topicus est huiusmodi, ergo generat opinionem. Secundo, prętcrea, illa est verè scientia, quæ ha-
2.argu. bet proprium subiectum, circa quod versatur, de quo proprias passiones considerat, & per propria principia demõstrat: Dialectica vero est huiusmodi, nam siue ens rationis eius subiectum assignetur, vt postea dicemus, siue argumentatio, aut syllogismus, aut quoduis aliud, tamen illud speculatur, & eius propria, principia, & partes &c.

Item quãuis Dialectica sit vtilis ad omnes alias disciplinas & sciẽtias addiscendas, non ideo id amittit, quod habet in se, & per se, & ex se, etiam si non esset alijs vtilis, vel necessaria, sicut & aliæ scientiæ, quæ alijs sunt vtiles vel necessariæ, non ideo sunt scientiæ. Declaratur simili, vt bonum, aliud est honestum, aliud est vtile, sed tamẽ in aliquo vtrũque simul coniungi contingit, vt & idem sit honestum, & vtile. Vt, verbi gratia, fortiter in bello pugnare, ad sui & suorum defensionem. Nec vero quia illud bonum sit vtile, ideo amittit rationem honesti, sed in se, & per se est honestum: ita scientia vna, vt verbi gratia Dialectica, quamuis sit ad alias omnes vtilis vel necessaria, non ideo rationem scientiæ, quam habet ex se; & in se: quam etiam quidem si nulli esset vtilis, vel ad nullam scientiam viam præstaret, tamen in se haberet.

Ad 1. Ad primum argumentum Respon. concessa maiori, negando minorem, si loquatur de Logica docente, ista enim non est modus sciendi, sed speculatur & ostendit modum sciendi: nec Arist. vel Auer. docet, modũ sciendi, esse ipsam Logicã, sed dicit prius oportere cognoscere modũ sciẽdi, quã alias sciẽtias, non vero simul vtrunque quærere. Cognitio autem hæc modi Logica est.

Ad

Ad secundum Respon. dupliciter posse Logicam cōsiderari, aut secundum ea instrumenta, & modum sciendi de quo tractat, aut secundū materiam, cui talis modus & instrumēta applicantur. Si Logica primo modo consideretur, habet obiectum determinatum de quo sit, nempe ipsa instrumenta & modum sciendi, & secundum hoc, est scientia determinata: at si consideretur secundum materiam, cui applicantur eius instrumenta, est admodum vasta, quia dat modum cognoscendi quamcunque rem. Hoc volunt loca Arist. non tamen id impedit, quo minus obiectum habeat determinatū, quod scientiam particularem possit constituere. *Ad 2.*

Ad tertium Respondeo, quamuis iste syllogismus, vel ille non sit necessarius, & perpetuus, tamē istæ propositiones, syllogismus est compositus ex tribus terminis, argumenratio est consequentia, & aliæ similes, ita sunt necessariæ, sicut corpus naturale mouetur, ignis est calidus, de quibus est Physica. Et hoc solum est necessarium ad scientiam: per accidens est autē quod non sit iste vel ille syllogismus, sicut quod corrumpatur iste vel ille ignis: istæ enim omnes propositiones sunt de extremis naturaliter supponentibus. *Ad 3.*

Ad quartum est facilis responsio, Logica enim, quæ docet illas fallacias, ita vera, & necessaria est, sicut quæ doceat alias partes: & sicut ista est necessaria, demonstratio generat scientiam: ita ista Sophisticus syllogismus generat errorē. Verum est, quòd vsus Sophismatis facit errorem, sed iste vsus non est Logica, nec propterea reiiciēda est ista pars, quasi doceat malum, quia id docet, vt non erremus, abusus est potius Logicæ alios decipere. Hoc autem nihil refert, nam bono possumus abuti, nec propterea fit malum. *Ad 4.*

QVAEST. III. *Vtrum Logica sit vna scientia.*

CIrca titulum huius quæstionis, vt intelligamus quid sit vna scientia. Primo aduertendum est illud dici vnū, quod duo habet. Primum est, indiuiduum esse in se. Secundum est, diuisum esse à quolibet alio extra se: vt lignum vnum dicitur, quod in se non est in partes scissum, sed continuum, & tamen est distinctum, & diuisum ab aliis omnibus. Vnde vnitas secundum quam vnum est, est indiuisio in se, & diuisio à quolibet alio. *Quid sit vnum & vnitas.*

Hæc vnitas triplex est, quædā numerica, quædam specifica, quædā generica. Vnitas numerica est, secūdum quā quælibet *Quotuplex vnitas.*

res singularis est vna. Vnitas specifica est, secundũ quam plura singularia habentia vnicam proximam definitionem, sunt vnum, vt Petrus, Ioannes, & Martinus dicũtur vnius esse naturę, quia vnicã participãt definitionẽ, s. q̃ sunt animal rationale, ista tamẽ Vnitas est specifica, nã de vnitate numerica id dici nõ põt, cũ alia sit vnius, alia alterius. Vnitas generica est inter illa, quę quãuis diuersas habeãt proximas definitiones, ac propterea specie differre dicãtur, tamẽ cõueniunt in vnica definitione superiori: vt homo & leo habent quidẽ diuersas definitiones, tamen participant definitionẽ animalis ex ęquo, & propterea sunt vnius naturæ genericæ. Per hæc parebit, quid sit differre numero, specie, vel genere. Differũt enim numero, quæ diuersam sortiuntur numericam vnitatem, vnam definitionem participantia. Specie vero, quæ distinctas habent definitiones, in vna, tamen superiori conueniunt. Distincta genere, quæ nulla definitione conueniunt, vel habent diuersas definitiones, communes: vt animata, & inanimata genere differunt, quia sub se varia comprehendunt genera.

Quæ sit sciẽtiæ vnitas, & quotuplex.

Secũdo aduertẽdũ has vnitates, aliter in substãtiis, aliter in scientiis, & habitibus sumi. In substãtiis. n. accipiũtur secundũ se, & ab eo, quod in eis est, s. à sua natura, & definitione. At in sciẽtiis nõ sic: sed vnitas numerica sumitur ab vnitate subiecti proximi, in quo est, sicut reliqua accidẽtia, vnde illa est vna numero sciẽtia, quę est in vnico intellectu, sicut vna albedo, quę est in vnico subiecto, & è cõtratio sciẽtię quę sunt in diuersis subiectis sunt numero distinctæ, vt alia est Dialectica tua, alia est mea, alia illius, sicut alia albedo huius Cygni, alia illius. Vnitas vero specifica, seu generica, ab vnitate obiecti, i. rei, de qua tractat, & finis, ad quem ordinatur, vt illa dicatur vna scientia specie, quæ vnius obiecti specifici, & finis est: illa vero vna genere, quæ vnius rei genericæ, & vnius finis cõmunis est: & è contrario fit diuersitas specifica, & generica Hinc fit vt cum scientiæ, & habitus ab obiectis sumant suam vnitatem & à fine, definiuntur aliquando per vnum, aliquando per alterum, aliquãdo per vtrũque, vt docet Ammonius in primo Prædicab. poteris enim Medicinam definire per obiectum solum: est ars, quæ circa humana corpora versatur: à fine, est ars sanitatis effectatiua: ab vtroque vero, est ars, quę circa humana corpora versatur, eorum sanitatis effectiua.

His suppositis, est sensus quęstionis, non de vnitate numerica,

rica, clarum est enim esse plures secundum pluralitatem subiectorum. Sed de specifica, seu generica: scilicet an sint plures Logicæ species, seu genera, quæ de diuersis rebus tractent. Hæc de titulo quæstionis, *Tit. q̃onis sensus.*

Circa ij. quæstio. partem. Fuit opinio Nominalium multas esse Logicas, iuxta numerum eorum, quæ tractantur. Vnde alius est habitus & alia Logica, quæ docet definire, alia, quæ docet diuidere, alia, quæ docet syllogismos topicos, & alia, quæ docet demonstratiuos. Immò secũdum numerum conclusionum, quæ in Dialectica sunt; tot esse Logicas, & habitus. *1. opin.* Hæc sentẽtia probatur primo: habitus distinguuntur per obiecta, sed in Logica sunt plura obiecta specie differentia, ergo non est vna Logica. Maior est certa. Minor patet: nam alia Logicæ pars est de syllogismo, alia de demõstratione, alia de diuisione. *Cõprobatio. j. opi. 1. arg.* Præterea secundo potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionibus cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis, ergo alius est habitus pro illis, alius pro his. Atque adeo non est vna Logica. *2. arg.*

Alia fuit opi. Capreoli. Prolog. 1. Sen. q. 3. quem sequuntur aliqui discipuli S. Thomæ: hi enim sustinent, Logicam esse vnam specie, & vnicum habitum simplicem, vt enim in igne non sunt multi calores, sed vnicus, quo diuersa calefacit, ita in intellectu est vnica simplex qualitas & habitus, quo omnibus conclusionibus, quæ in Logica sunt, assentimus. *2. opin.* Ista sentẽtia probatur primo. Ita se habet habitus ad suum obiectũ, sicut potentia ad suum: sed vnica est potentia simplex, qua multa percipimus obiecta, puta vnicus visus, quo multos colores videmus: ergo vnicus & simplex erit habitus quo multas conclusiones vnius rationis cognoscimus. *Cõfirma. 2. opin. 1. arg.* Secundo præterea, Logica est vna scientia, ergo est vnus habitus, ergo est vna qualitas. Tenet illatio, à specie ad genus: sicut est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus. *2. arg.*

Pro decisio. huius q. sit primum fundamentum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est, qua res ipsas simplici, vel cõposita cognitione percipit; vt quando cogitat hominem, leonem, plantam: seu hominem esse animal, leonem non esse hominem: & talis operatio dicitur apprehensio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere rebus cognitis & apprehensis cognitione composita, quæ operatio dicitur iudicium, siue etiam dissensio: vt quãdo iudicat, ac as- *1. funda. Operatio nes intellectus quot sint.*

sentit huic, homo est animal, dissentit verò huic, homo nō est lapis: & ex hac operatione oritur veritas vel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione; quantumcunque apprehendat aliter quàm se habet res: sed quando assentit apprehensioni rei, non sic se habentis. Verum autem est, quando assentit apprehensioni rei sic se habentis. Scientia ergo, quæ intellectum perficit ad verum, potius perficit actus iudicij intellectus, vt assentiat cui assentire oportet: dissentiat, cui dissentiendum est. Propterea sciētia dicitur habitus iudicatiuus. Præter hoc etiam perficit intellectus apprehensionem, nam qui scit apprehensiones & compositiones rectas, per scientiam efficit, quibus assentit.

2. fund. Ad intellectus operationes quæ concurrant.

Sit secundum fundamentū. Ad has duas operationes exercendas, duo concurrunt: ex parte rei, quæ intelligitur, vnum; alterum, ex parte intellectus. Ex parte rei concurrit ipsius similitudo recepta in intellectu: vt enim visus ad videndum recipit in se quandam obiecti imaginem, seu similitudinem, quę dicitur species: ita intellectus ad intelligendum. Alterum ex parte ipsius intellectus, scilicet promptitudo ad facilius & certius iudicādum, quæ dicitur habitus. Est tamen inter vtrūque discrimen. Species enim est necessaria ad cognitionem, ita, vt sine ea cognitio esse nequeat: at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandum; cum solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectius iudicandum, & cognoscendum: habitus enim perficit operationem potentiæ, vt docet Arist. 7. Physi. c. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus ipsum ad iudicandum de rebus apprehensis perficiens.

3. fund. Habitus & scientiæ qui distinguantur.

Sit Tertium fundamentum. Habitus & scientiæ distinguuntur per distinctionem rerum, de quibus tractant, & erga quas versantur: non tamen quæcunque rerum distinctio diuersas scientias facit, sed distinctio obiecti formalis In obiecto enim & re qualibet, quæ sub scientia continetur, duo sunt consideranda, sicut in obiecto potentiarum. Vnū, id quod talis scientia cognoscit, & erga quod talis potentia operatur: vt albedo, quæ videtur ab oculo: planta, quę consideratur à Philosopho. Alterum, id ratione cuius, illud prius sub tali scientia cadit, seu à tali potentia percipitur: vt in visu est color, albedo enim videtur ab oculo, quia color est, & planta consideratur à Philosopho, quia corpus naturale est: prius dicitur obiectum materiale, posterius autem formale obiectum. Potestque esse, vt

multa

multa obiecta, materialia contineantur sub vnico formali, vt albedo, nigredo, rubedo sub colore, cuius ratione à visu perci piuntur. Distinctio igitur generica, seu specifica scientiarum, ab obiecti vnitate vel diuersitate formali sumē la est: vt enim non ponitur diuersus visus ad albedinem percipiendam, & alius ad nigredinē: quia quamuis sint duo obiecta, sunt tamen materialia, & conueniunt in vnica ratione formali coloris. Ita in scientiis fit: licet multa tractentur, tamen si sub vnica formali ratione comprehendantur, erit vna scientia genere, vel specie.

His igitur suppositis, sit prima conclusio. Logica absolutè & simpliciter est dicēda vna scientia. Hæc probatur. Vna scientia est, quæ est vnius obiecti, sed Logica vnicum habet obiectum; ergo est vna scientia. Maior est Arist. 1. post. cap. 23, Minor est certa, & probabitur inferius esse ens rationis Logicum, seu sciendi modum, ꝙ idem est. Neque argumentum Nominalium prius factum quicquam probat: quamuis enim multæ sint res, quæ tractentur in Logica, tamen conueniunt sub vnica ratione formali obiecti, scilicet quæ ad argumentationem ordinātur: sicut in Philosophia & quauis alia scientia. 1. concl.

Secunda Conclusio. Logica plures partes habet sub se spe cie differētes, quæ tamen sub vnica ratione formali generica conueniunt, ac propterea vnius est generis Logica ipsa. Hæc conclusio patet: nam in lib. De interpretatione est aliud partia le obiectum: aliud in libris Priorum, aliud in aliis: hæc tamen omnia sub ratione modi sciendi, seu argumentationis comprehenduntur, quam Logicus primo considerat. 2. concl.

Tertia Conclusio. In Logica sunt plures habitus partiales secundum diuersas partes præcipuas ipsius Logicæ, & hoc pa tet secundo argumento Nominalium: non tamen propterea sequitur esse plures Logicas, seu plures partes Logicæ: Logica enim constat ex plurib. habitibus partialibus vnam scientiam facientib. quia eorum obiecta sub vnica ratione generica formali conueniunt. Nec est simile de potentiis: nam potentia à natura est, habitus verò partim ab obiecto fit, partim à nobis. Ad aliud autem quo arguitur: est vna scientia, ergo vnus habitus: concedo consequens in hoc sensu: quod est vnus totalis, conflatus tamen ex multis partialib. Nec est hoc præter doctrinam Arist. [illegible] Meta. cap. 6. docet, quæ sunt plura in vno genere, possunt vnum esse in altero: vt plures mili- 3. concl.

 tes in

tes in ratione substantiæ sunt multi, in ratione quantitatis sunt vnus numerus.

4. concl. Quarta Conclusio. Probabilis est sententia Capreoli, quòd sit vnus simplex habitus, vt probant argumenta, & alia, quæ possent adduci. Sed quia admodum Metaphysica est, omittatur in proprium locum.

Quid scientia practica & speculatiua.

QVAEST. IIII. *Vtrum Logica sit scientia speculatiua, an practica.*

IN disputatione præsenti primo nobis, quis sensus huius q. sit, aperiendum est. Practica scientia idem est quod operatiua. Speculatiua verò idem quod cognoscitiua, seu contemplatiua. Dicitur autem scientia practica illa, cuius cognitio ordinatur ad opus, id est, quando per eam cognoscimus vt operemur. Speculatiua verò, per quam solum cognoscimus, nec talis cognitio ad opus est aliquod ordinata. Iuxta hoc quæritur de Logica, an sit practica, vel Speculatiua.

1. opin. Fuit sententia quorundam neotericorũ, Logicam esse practicam. Huius opinionis est primum argumentum. Illa scientia est Practica, cuius finis est operari; sed finis Logicæ est
1. arg. operari, ergo est Practica. Maior est nota. Minor probatur: quia finis eius est syllogismos & discursus facere, hoc autem est ope-
2. arg. rari. Secundò, scientia Practica est de obiecto operabili & fa-
3. arg. ctibili à nobis; at obiectum Dialecticæ scilicet argumentatio, est à nobis factibile, ergo est practica. Tertiò, scientia Practica causatur in dirigendis & ordinandis aliquibus operationibus nostris: vt ars pingendi ordinat tales operationes, quibus pingimus: similiter reliquæ artes: sed Logica versatur in dirigendis intellectus operationib. vt ait. S. Tho. primo. Periher. & 1. Post. ergo est Practica.

1. fund. *Speculatiua & practica scientia vt conueniant & distinguãtur.*

Pro huius q. determinatione, sit primum fundamentum. Scientia Practica & Speculatiua in vno conueniunt, in aliis differunt: conueniunt enim, quia sicut per scientiam speculatiuam res cognoscimus, & de ipsis iudicamus; ita similiter per Practicam: vt enim Physicus per Physicam cognoscit plantas: ita artifex per artem, & scientiam practicam cognoscit res, quas operatur. Differunt autem primo, in fine: per scientiam enim Speculatiuam rem cognoscimus, non vt illam operemur; at per practicam cognoscimus vt operemur. Hãc autem conuenientiam Practicæ & Speculatiuæ, simul & differẽtiam, non malè explicuit Auerroes. 2. Meta. com. 3. Per Speculatiuam, inquit, scimus, vt sciamus: per Practicam sumus scientes vt opere

vt operemur. Est autẽ dup. ex finis, intrinsecus, & extrinsecus: intrinsecus est, ad quem scientia ex sua natura ordinatur: extrinsecus, qui finis scientis dicitur, est quem sibi proponit, qui eam scientiã habet, vel addiscit: vt qui disceret Philosophiam animo lucrandi, vel qui disceret artem ædificandi, vt sciret solum. Hic autem finis extrinsecus non facit scientiam Practicam aut Speculatiuam; sed intrinsecus. Secundo differunt in modo operandi. Practica enim procedit modo practico, seu operatiuo; considerat rem, vt simul tradat modum operandi. Propterea. 2. Meta. c. 3. dixit Arist. Practicum non considerare causam secundum se, sed in ordine ad opus. At Speculatiua solum procedit via cognitionis, nec modum tradit operandi. Hinc sequitur, cùm practicæ finis sit operari, & modo operatiuo procedat, ꝙ necessario tractet de re, quæ fit à nobis: non tamen propterea est Practica, licet hoc sit necessarium: quia potest esse Speculatiua de re, quam efficimus: vt Geometria, quæ est de figuris. Sed differentia consistit in fine intrinseco, vt vult Arist. 2. Meta ca. 3. & in modo procedendi: ex quo fit, scientiam Practicam & Speculatiuam non differre penes actũ suum proprium immediatum; quia per vtramque primo intelligimus res: nec in obiecto; cùm possit esse Speculatiua de re à nobis facienda; sed in fine, & modo vnde in quauis scientia Practica, primo repetitur Speculatio operum, quæ tractat & facit; deinde præcepta faciendorum eorum opetum; quo. ſ. modo fiant; quę propriè cognitio est ipsa Practica. Sed hæc prætere a duplex: vel in vniuersa'i; vt temperatè agendum est, emittendus est sanguis in dolore laterali vel in particulari, tunc, nunc, & hoc modo, quod est prudentia, & experti Medici.

Finis scientiarum duplex.

& 3. de anima cap. 10.

Sit secundum fundamentum. Cùm scientia Practica sit propter operationem: operatio autem duplex sit; quædam, quę dicitur actio, quædam, quæ dicitur effectio; erit duplex scientia Practica, quædam actiua, quædam effectiua. Actio verò est operatio immanens, nec in aliquam materiam exteriorem transiens; vt tristari, sentire, amare. Effectio verò est operatio in materiam exteriorẽ transiẽs, vt scribere, pingere, ædificare. Scientia igitur effectiua dicitur, cuius finis est rectè has exteriores operationes efficere: quales sunt artes Mechanicæ. Vnde Aristoteles sexto Ethicorum cap. tertio, Ars, air, est habitus verus, cum ratione factiuus, Scientia autem actiua, quæ moralis dicitur, est, cuius finis sunt immanẽtes operationes: qualis est

2. fund. Practica scientia, vt & operatio, est duplex.

prudentia, quæ dicitur habitus verus cum ratione actiuus. Vnde Arist. 5. Meta c 1. omnis, inquit scientia aut est actiua, aut factiua aut Theorica, aut Speculatiua. Sumit aūt hic scientiam largo modo pro quocunque habitu intellectiuo. Inter has tres autem scientias constituit discrimen quoddam notandū. 11. Meta. c. 6. & 6. Meta. c. 1. In Speculatiuis principium est in ipsis rebus. i. nos sumimus cognitionē ab ipsis rebus, & scientia nostra Speculatiua conformatur ipsis rebus: vt tunc perfecta sit, quando ipsis rebus adæquatur. Propterea obiectum in his dicitur principium & mensura scientiæ. At in practicis, rerum cognitarum principiū est in nobis, quia nos sumus causa rei, & nostra scientia est rerum ipsarum mensura; vt talis sit res, qualis scientia, à qua procedit. Interest tamē, quod principium actiuæ est electio voluntatis, à prudentia regulata: vnde agibile & eligibile idem est. At principium in factiuis, est ars, quæ in intellectu est: ex quo sequitur quoddam notatu dignum: videlicet illam scientiam, quæ non dirigit operationes immanentes, vt ab electione voluntatis procedunt non esse actiuam Quę est expressa sententia Aristotelis loco citato. 6. Meta. & est Eth. c. 10. Principiū inquit, actionis est electio. Sequitur etiam quod Intellectus, seu scientia practica habet pro fine actionem, seu operationem aliquam extra ipsum intellectum: vt clarissimè colligitur ex Aristotele, 3. de Anima, c. 9. & docte tradit Albertus Magnus. 3. de anima, tract. 4. c. 4.

3. fundamentum. Scientia proprie accepta & ars quid distent.

Sit tertium fundamentum. Ex istis potest colligi triplex discrimen inter scientiam propriè dictam & artem. Primò. in fine: finis scientiæ est speculatio & contemplatio sui obiecti: finis artis est aliquod opus, aut operatio extra ipsum intellectum. Secundò. in obiecto: ars enim est de reb. contingentib. 6. Eth. c. 4. f. non de rebus, quæ possunt esse, & non esse solum; sed de rebus, quæ cùm sint, possent aliter & aliter se habere: vt est ars scribendi; quia scribere, potest aliter & aliter fieri. Prudentia est circa actus, qui cùm fiut, possunt aliter, scilicet benè aut malè fieri. Est autem ars & prudentia, vt benè recteque fiant. At scientia est de rebus necessariis, quæ semper sunt & eodem modo. Discrimen tertium est in modo procedendi: ars considerat rem qualiter fiat, & causas applicat ad opus: propterea componendo semper procedit, & species compositas formando. At scientia, qualiter res fit, considerat, & semper minutissimas, & vltimas eius causas, & principia speculatur.

culatur. His igitur suppositis.

Sit prima conclusio. Absoluté loquendo, Logica nõ est propriè Practica scientia, nec etiam ars. Probatur primo. Si esset Practica; vel esset actiua, vel effectiua, sed neutra harum, ergo non est Practica. Maior est nota ex Aristotele loco citato. Minor probatur. Non effectiua, quia eius operatio non transit in materiam externam. Non actiua, quia non est circa actionem, quæ procedat ab electione voluntatis, cùm eius actio sit intellectu discurrere. Secundo, scientia Practica, aut ars, habet pro fine aliquid extra intellectum: at syllogizare & discurrere, est opus ipsius intellectus, ergo absolutè non est ars. Tertio, ars, & scientia Practica propriè rei naturam non tractant; sed qualiter fiat, tantum ostendunt: at Logica naturam argumentationis & syllogismi aperit; nec qualiter fiant, per se solũ ostendit: ergo non est propriè Practica. Ex quo patet, quòd finis proximus & intrinsecus Logicæ est modi procedendi cognitio: finis sequẽs; scientia rei, quæ ex cognitione modi procedit. finis remotus. per Logicam syllogismos constituere. *1. Concl. Logicam non esse practicã sciẽtiam.* *1. argu.* *2. argu.* *3. argu.*

Secunda conclusio. Logica habet aliquid artis & practicæ: hoc scilicet quòd in aliquem finem extra se ipsam ordinetur, scilicet in rei scientiam, & per eam operationes intellectus regulentur, ac propterea dicitur ars rationalis, ars artium. Quæ conclusio satis ex dictis est manifesta. *2. Concl. Logica cur ars dicatur.*

Tertia conclusio. Simpliciter est dicenda Speculatiua, vt patet rationibus ad primam cõclusionem inductis. Probatur. Quia, licet tradat præcepta argumentandi & definiendi &c. tamen per se primo speculatur quid sit argumentatio, definitio, diuisio, & cætera omnia. Deinde his perspectis, præcipit vt fiant. *3. Concl. Logicam esse scientiam speculatiuã.*

Ad primum argumentum respondetur, negando finem proximum esse syllogismos facere; sed id consequi ex eorum cognitione; sicut qui, cognita natura trianguli potest triãgulum facere. Ad secundum negatur consequentia, est enim fallacia accidentis: ista enim consequentia est bona. Si est Practica, ergo, de obiecto factibili: & à negatione consequentis; si non est de obiecto factibili: ergo non est Practica: non tamen valet, ab affirmatione consequentis. Si est de obiecto operabili, ergo est Practica; nisi finis sit operatio vt diximus. *Ad 1.* *Ad 2.*

Ad tertium respondetur: illud probare secundum quid esse Practicam: & ita vocari solere quandam artem; non tamen absolutè, quia deficiunt illa, quæ sunt de ratione artis *Ad 3.*

& scient

& scientiæ propriè Practicæ.

QVAEST. V. *Quod sit subiectum Logicæ.*

Quod modis dicatur subiectum. Vocabulum hoc subiectum multipliciter apud Arist. vsurpatur. Vno enim modo significat inferius alicuius superioris: quo pacto in Antepraedicamentis dicit Aristo. quædam de subiecto dicuntur. Secundo pro vna parte propositionis: quomodo dicitur, propositio constat ex subiecto & prædicato. Tertio pro illo, cui insunt accidentia: vt corpus est subiectum albedinis: hoc dicitur subiectũ inhæsionis: priora verò subiecta prædicationis: Quarto, subiectum, pro eo quod à scientia primo consideratur: vt idem sit quod obiectum. Vnde Aristot. 1. Post. cap. 23. vna scientia est vnius generis subiecti. & sic in præsenti sumitur; quod dicitur etiam materia. Sed materia multipliciter etiam sumitur. Primò, pro substantia, in qua recipitur forma substantialis; quomodo dicitur, materia animæ est corpus: & sic sumitur. 1. Physi. Secundò pro eo, ex quo aliquid fit, vt ferrum est materia serræ; quia ex eo fit: & sic sumitur. 2. Physi. cap. 3. Tertiò pro eo, cui applicatur opus artis: vt materia fabri est ferrum, quia opus suum in ferro facit. Quartò, pro illo, circa quod scientia versatur. Quę dicitur materia circa quam: & sic idem est cum obiecto & subiecto sumpto vltimo modo: & secundum hoc, est quæstio de subiecto Logicæ, scilicet quid sit id, de quo præcipuè sit Logica.

Ad obiectum sciẽtiæ quæ requirantur. Vt autem aliquid sit subiectũ, seu obiectum in aliqua scientia, quatuor sunt necessaria, duo ex parte obiecti: duo ex parte ipsius scientiæ. Primum ex parte subiecti, vt contineat omnia, quæ tractantur in scientia adæquatè, vt nihil sit sub illa scientia, quod non contineatur ab illo obiecto: nec illud obiectum contineat quicquam, quod non sit sub tali scientia. Secundò, quod det vnitatem & speciem scientiæ, id est, ab eo sit scientia vna ab aliis distincta, & per illud definiri possit. Tertiò, ex parte scientiæ; vt nihil scientia consideret, quod non sit subiectum, vel ad subiectum pertinens. Quartò, quòd tradat causas sui subiecti. 11. Meta. cap. 6. & passiones, seu proprietates. 4. Meta. cap. 1. & inferiora, partes, & species ipsius. 4. Meta. textu 3.

1. opin. Circa hãc quęstionem fuit opinio Scoti. q. 2. vniuersalium, & Aegidij Romani syllogismum esse subiectum Logicæ, ratio est, Logica enim docet rationes & discursus intellectus: sed inter oẽs præcipuus est syllogismus, ergo hic est obiectũ eius.

Secun

Secunda Opinio fuit Auic. Logi.ca.3.& Alga. Log.c.2.quam sequutur Albert.Magnus lib.Prædicabilium.cap.4.argumentationem esse obiectum. Huius ratio est. Logica tradit modum procedendi ex noto ad ignotum,sed non solùm per syllogismum,sed per quamcunque argumentationem hoc fit:ergo argumentatio est subiectum. Tertio opinio est Ammonij: esse non omnem argumētationem, sed potissimam omnium, videlicet demonstrationem,cuius causa omnia considerari videntur à Logica. Quarta opinio est neotericorum quorundam,orationem esse subiectum Logicę: nec isti sumunt quancūque orationem,sed illā,quę est ignoti manifestatiua,qualis est definitio,diuisio,& argumentatio. Huius ratio est:Logica tradit modum cognoscendi, sed hic non sola est argumentatio,sed definitio,& diuisio,per quas explicantur natura,& partes rei,hæc per illas cognoscuntur & sciuntur, ergo aliquid, vt est his cōmune,erit subiectum. Ista sententia fuit antiqua, eorum scilicet, qui sermonē faciebant Logicæ commune obiectum,quasi idem esset Logica,quod sermocinalis:quos impugnat Auic.& Alb locis citatis. Quinta sentētia fuit S.Tho. 4.Meta.lect. 4. qui asserit ens rationis esse subiectum Logicæ Ratio huius est:quia ens rationis comprehendit ea, quæ sunt in Logica,quę tamen sub oratione,argumentatione,vel syllogismo non continētur,vt prædicatum,subiectum,genus, species. Pro declaratione verò huius entis rationis est aduertendum.Res dupliciter possunt considerari.Vno modo secundum se,& suam naturam:altero modo, secundum quod à nostro intellectu percipiuntur. Si in se considerentur, habent quasdam proprietates sibi consequentes, vt quòd homo,sit risibilis,sit coloratus,sit quantus.Si vero considerentur,vt à nobis sunt intellectæ,habent alias proprietates,scilicet esse subiectum,esse prædicatum,esse genus, esse propositionum.Inter has autem & illas,vnum interest,quod illę sunt in ipsis rebus: albedo enim,calor,& alia accidentia rebus insunt:at istæ sunt extrinsecæ: vt enim columna est mihi dextra, nō quia in ipsa sit aliquid,à quo dicatur dextra, sed ab extrinseco, quia ego habeo illam ad dexteram meam:ita istæ res dicuntur genera, subiectum,&c.non quod in eis sint istę proprietates,sed ab extrinseco proueniunt,ex eo quòd à nobis tali modo,vel tali cognoscuntur:& propterea tales proprietates dicuntur entia rationis,id est,intellectus,quia ab intellectu cognoscēte, rebus

2.opinio. *3. opinio.* *4.opin.* *5.opin.* *Quid sit ens rationis.*

adueniant. Dicuntur pariter intentiones secundæ: quia cum prius sit rem esse in se, quàm à nobis intelligi; proprietates ad uenientes rei secundùm quod est in se, dicuntur primæ intentiones: posteriores verò, secundæ intentiones. Ex quo patet, quòd ens rationis est proprietas extrinseca adueniens rebus, vt ab intellectu percipiuntur. Hoc voluit sanctus Thom. esse subiectum Logicæ: cum nihil sit in Logica, quod non sit talis proprietas rei. Sunt præterea istis correspondentia in ipsis co gnitionibus entia alia rationis illis correlatiua: rei inquã respectus ad cognitionem, & contrà respectus hic rationis cognitionis ad rem. Istæ itaque sunt opiniones præcipuæ.

1. funda. Logicæ vocabulũ quænam complectatur.

Pro huius determinatione sit primum fundamentum. Logica, si vocabuli significatio consideretur, idem est quod scientia sermocinalis, seu rationalis: qua ratione Grãmaticam, Rhetoricam, Dialecticam, sub se complectitur, quia omnes in sermone versantur: tamen cum discrimine. Grammatica enim solum sermonem per se considerat; cum nihil aliud intendat, quàm congruum sermonem facere. At Rhetorica non solum sermonem, sed etiam rationem complectitur: cum & dicere & probare doceat. Vnde qua parte sermonẽ habet, cũ Grammatica conuenit: licet in hoc ipso differat; ꝙ hæc congruum, illa ornatũ doceat semonẽ. Grãmatica autem & à Rhetorica, & à Dialectica differt, ꝙ rationis non est contemplatiua, cum nullum argumentandi genus per se Grammatica tradat, sicut Rhetorica & Dialectica. Inter has autem duas, vna est conuenientia, sed multiplex differentia. Conueniunt enim in materia remota: sumpta materia pro eo, cui opus artis applicatur: vt enim Logicus sua applicat instrumenta rebus omnibus, & cuilibet enti; ita & Rhetoricus sua applicat instrumenta rebus omnibus: ob quam causam ab Aristotele Rhetorica contraposita Dialecticæ censetur, & vtranq; artem communem vocat. Differunt tamen inter se. Logicus enim considerat res omnes vt à nobis sunt cognoscibiles: tradit enim methodum rem quamcunque contemplandi, & speculandi, At Rhetoricus versatur circa res, vt à nobis exprimuntur & manifestantur. Propterea Rhetoricus per se considerat sermonem, quo exprimit rem, & vtitur probatione ad aliud, scilicet vt alteri probet. At cum Logicus sit primo ad se, per accidens verbo vtitur, cum conceptus & probationes alteri communicare intendit: tamen eius integra ratio absq; sermone est, quod non

sit

fit in Rhetoricæ, ob idque eloquutio, pars Rhetoricæ, non autem Logicę numeratur. Huius discriminis ratio est: quia Logicus est ad se, at Rhetoricus præcipuè ad alium: vt habet Arist. 1. Rhet. ad The. cap. 2. in fine. Vsus ergo Rhetoricæ absque sermone constare non potest; sicut potest vsus Logicæ primus & potissimus. Secundo differunt etiam in amplitudine materiæ formaliter: nam Rhetoricus in omni re considerat id, quod probabile est, id est, dat methodum cognoscendi & persuadendi id, quod probabile in omnibus est. At Logicus, & id quod est probabile, & id quod est necessarium perspicit, id est, dat viam inuestigandi probabile & necessarium. Propter quod duplex est Logicæ pars. Topica, cuius est tradere methodum circa probabile, vt docet Arist. 1. Top. c. 1. & Analytica, cuius est modum necessarij peruestigandi aperire. Tertio differunt etiam in hoc probabili: Rhetorica enim considerat probabile singulare, vel cum aliqua circumstantia singularitatis: persuadet enim singulare vel aliquid commune determinatum, secundum aliquod tempus vel locum, vel ordinem ad opus, quæ omnia ad singulare spectant. propterea dicitur versari circa quæstiones definitas, vel circumstantijs terminatas vel hypotheses. At Logica, probabile commune & vniuersale considerat, & ab omni conditione singulari abstrahit: atque ideo circa quæstiones, quas vocant infinitas, & theses. Quarto differunt in fine: finis enim Logicæ est adhibere methodum, per quam consequamur scientiam necessariorum, probabilium opinionem: at Rhetorici finis est adhibere methodum persuadendi: ex quo sequitur fides, quæ est remissa quædam opinio, & quæ maxime pendet ex affectione voluntatis. Quinto differunt instrumentis Rhetoricus enim vtitur enthymemathe & exemplo, Logicus inductione & syllogismo. Hoc autem ideo fit: cum enim Rhetoricus omnibus alijs probet & persuadeat, nec omnes capaces sint ad percipiendū vim syllogisticam, assumit rationem omnib. facilem, scilicet Enthymema: cum autem Enthymema sit syllogismus maiori suppressa, Dialecticus autem sit ad se, & ad intellectum, cui non potest maior supprimi, syllogismo ad se vtitur, licet aliquando ad alium enthymemate vtatur. Cum igitur Logicus argumentationē consideret, & enthymema sit species quædā argumētationis, merito Rhetoricā, quæ speculatur enthymema, Aristoteles particulā & germen Logicę vocat. 1. Rhet. c. 2.

Rhetorica cur Enthymemate & exemplo, Logica syllogismo, & inductione vtatur.

Conuenit

2. fund. Secundum fundamentum. Aliud est de obiecto loqui Dialecticæ secundum se, & in vniuersum Dialecticam consideran do. Aliud de Dialectica duntaxat, quam nunc habemus ab Arist. conscriptam, & de eius obiecto. Nam, vt mox dicemus, quædam apparent ad Dialecticam spectantia, de quibus non egit, vt videtur, Aristoteles: nempe de diuisione, & definitione, de syllogismis hypotheticis, & aliis: aut si egit, eius certè libri non extant.

3. fund. Obiectū scientiæ esse duplex. Sit tertium fundamentum. Obiectum scientiæ duplex est, vt diximus superius; materiale, & formale. Materia e est illud, quod talis scientia considerat, vt Physica tractat de plantis, de elementis, de animalibus. Aliud est formale: id, ratione cuius omnia illa à tali scientia considerantur, vt Physicus omnia illa tractat, vt corpora mobilia sunt. Ita fit in qualibet alia scientia, arte, habitu, & potentia. Item obiectum aliud totale est, aliud partiale, sed præcipuum.

1. Concl. His suppositis, sit prima conclusio. Sermo, vel oratio non est subiectum Logicę. Patet. Illud est subiectum Logicę quod Logica primo & per se considerat: sed sermo, vel oratio, per accidens & minus principaliter ad Logicum spectat, vt diximus, ergo non est subiectum. Maior est nota, quia cum subiectum sit intrinsecum; & de ratione scientiæ, non debet ab eo quod per accidens est, considerari. Præterea, quia sine sermone seu externa oratione potest Logica constare: cum illa sit, quæ modum intelligendi per se manifestet. Præterea: Sermo, vel oratio, si dicat eam orationem, quæ fit in voce, probatum est in præcedenti conclusione, id esse per accidens ad Logicum. Si verò sumatur pro illa, quæ est in mente: non est subiectum. Nam oratio comprehendit etiam eam, quæ non significat verum, vel falsum: vt optatiuam, imperatiuam, & omnia alia, quæ ad Grammaticos & Rhetoricos spectant. Hæc autem Logicus non considerat, sed Grammaticus, & Rhetoricus.

2. Concl. Secunda conclusio. Demonstratio non est totius Logicæ subiectum. Probatur ex prima subiecti conditione: debet enim continere sub se omnia illa, quæ tractantur in ea scientia. At verò non omnia, quæ in Dialectica tractantur, continentur sub demonstratione: non enim syllogismus probabilis, nec sophisticus, nec enthymema sub demonstratione, continentur. Est tamen partiale potissimum subiectum demonstratio: & eatenus rectè opinabatur Ammonius, cum inter alia omnia

primum

primum locum teneat demonstratio.

Tertia conclusio. Ens rationis in vniuersum non est forma le subiectum Logicæ. Patet, quia Logicus non considerat ens rationis vt tale est, nec illius causas, nec principia, nec passiones: hæc enim occultissima sunt: nec omnia entia rationis in tota sua latitudine: non enim priuationes; nec entia rationis Rhetorica, qualia sunt, esse tropum, vel figuram, esse exordiũ vel perorationem &c. nec Grammatica entia rationis considerat Dialecticus. 3. conclu.

Quarta conclusio. Ens rationis Logicum, id est, quod consequitur ad operationem intellectus, quatenus intellectus intelligit, est formale subiectum Logicæ. Hoc autem vno communi nomine vocari posset ens rationis Logicum, vel intellectuale, vel ratio instrumentaria intelligendi: vel intelligendi modus, seu sciendi, quæ omnia in idem ferè incidere videntur. Probatur hæc conclusio. Omnia enim, quæ in Logica considerantur, sub illo continentur, & ad id spectant, vt modum sciendi & intelligendi teneamus: & hæc fuit sententia S. Tho. nec sumpsit in vniuersum omne ens rationis, sed illud solum, quod rebus aduenit ex intellectus operatione: non autem illud, quod voces consequitur: quale est, esse nomen, aut verbũ, aut participium; hæc enim Grammatica sunt. Propterea definiuimus superius; ens rationis esse proprietatem rebus aduenientem, quatenus ab intellectu percipiuntur. 4. concl.

Quinta conclusio. Materiale obiectum Logicæ sunt res ipsæ cognitæ aut cognitiones rerum. Probatur. Nam in istis & ex istis, illa pullulant entia rationis, & in his conueniunt, & in istis inhærent, vt tales sunt: nam istæ dicuntur, & sunt Genera, & Species &c. & ex istis fiunt propositiones syllogismi &c. voces verò, vt dictum est per accidens & secundario à Dialectico considerantur. 5. concl.

Diximus res cognitas & cognitiones: quia res sunt remotius obiectum, cognitiones verò intellectus propinquius. Et quia sunt correlatiua inuicem: nam si cognitio est, alicuius rei est cognitio, & si res cognita est, per aliquam cognitionem est cognita: habet enim inter se mutuum respectum rationis.

Sexta conclusio. Argumentatio est Logicę subiectum, si Logicam accipiamus pro ea tantum parte, quam Aristoteles in libris istis, qui ad nos peruenerunt, tractauit. Quod sane videntur spectasse, qui argumentationem subiectum Dialecticę 6. concl.

dixerunt,&eatenus verè affirmarunt.Perſpicuum enim eſt nõ egiſſe de definitione ac diuiſione per ſe, vt per ſe faciunt ſcire eſſentiam& partes rei ; ſed ſolum quatenus demonſtrationi, ſeu argumentationi ſubſeruiunt. Quod ſanè rectè aduertit Albertus Magnus:&,vt ipſe circa initium Porphirij refert,Auicenna,& Alpharabius,item Caietanus in principio Categoriarum Ariſtotelis:& Aegidius in principio,in procemio,& alij.Id autem ſiue putauerit minoris eſſe momẽti, quam quòd fuſius tractarentur, ac ſeorſum;ſiuè quia in argumẽtandi modos,quos primus(vt ipſe ait lib. 1.Elench.)inuenit,incumbendum ſibi potiſſimum exiſtimarit : ſiue quia ſcripſerit quidem his de rebus ſeorſum,ſed eius libri perierint:certè quæ extãt, illud duntaxat ſubiectum argumentationis habent,& eò cuncta referuntur.Immò ſi quis rectè perſpexerit, cum deſint hypothetici ſyllogiſmi,iſtorum operum Ariſtotelis ſola argumẽtatio cathegorica ſubiectum videri poterit.Ex dictis conſtare, poteſt rationum contrariarum, ſi quæ ſint,ſolutio,& quo pacto omnes opiniones aliqua ex parte veritatem attigerint, & quomodo omnia vero conſonent.

Diuiſio dial.

QVAEST. VI. *De diuiſione Logicæ,eiuſque partibus.*

LOgica diuerſimode ab aliquibus diuiditur.Boetius enim 1. Top.principio in tres diuidit partes, in eã ſcilicet quæ docet definire,& in eam, quæ docet diuidere, & in eam quæ docet argumentari. Quod ſi argumentatio procedat ex propoſitionibus neceſſariis,eſt demonſtratio:ſed ſi ex probabilibus, Topicus:ſi ex apparentibus, Sophiſticus. Et ſecundum hæc, eſt pars demonſtratiua, Topica, & Sophiſtica. Philop.in partem inueniendi,quæ topica dicitur, & in partem reſoluendi,ſimul & iudicandi,quæ Analytica dicitur, Logicam diſtinxit;&partem Sophiſticam poſuit cum topica:quia ſophiſticus ſyllogiſmus eſt obliquitas topici.Cicero.1.Topi.Logicam,in iudicandi,& in inueniendi partem diuiſit. Poſſumus tamen aliter commodius Logicam diuidere ex ſancto Thoma, principio Perihern. celebri & recepta diuiſione. Cum enim ipſa dirigat operationes intellectus, diuidetur ipſarum diſtinctione operationum. Triplex autem eſt intellectus operatio. prima, ſimplicium apprehenſio, qua res ipſas ſingulas per ſe intelligimus:ſecunda,compoſitio ſeu diuiſio,qua res intellectas vnam alteri copulamus : tertia, ratiocinatio eſt, qua ex noto ignotum diſcurrentes deducimus , quæ operationes ſimiles

Triplex intellectus operatio.

ſunt

sunt sermoni. Aliquando enim simplices voces proferimus, aliquando propositiones componimus, tandem ex propositionibus syllogismos conflamus. Triplex igitur est Logicæ pars, prima quæ dirigit primam operationem intellectus, docens modum quamque rem per se intelligendi; & ad hanc reducitur pars, quæ tractat de definitione. Secunda, quæ dirigit secundam operationem, quæ tractat de propositione sub qua aliquo modo continetur diuisio. Tertia, quæ dirigit tertiam: & hæc est de syllogismis. In singulis autem harum est inuentio, & iudicium: nam & docemur inuenire genera, & differentias: ex quibus est definitio, & de inuentis iudicare. Similiter in propositione, & syllogismo, Vide Boetium. 1. Topicorum.

Atque hæc in vniuersum de Dialectica dixisse sit satis. Iam ad primam ipsius Dialecticæ partem, quæ de simplicibus disserit, & in hac, ad Porphyrij prius, De quinque vniuersalibus, tractationem accedamus.

IN LIBRVM PORPHYRII DE QVINQVE VNIVERSALIBVS.

QVI in aliquem authorem commentaria ediderunt, quædam solent quasi procemij loco, ante illius enarrationem pertractare. De illius videlicet operis authore, vita, moribus, doctrina, ac laudibus, De ipsius operis argumento, vtilitate, ac necessitate, De scribendi modo, & methodo, & ordine, & partibus, & similibus aliis. Ex quibus, nos more aliorum interpretum, breuiter, quantum satis est ad nostrum institutum, nonnulla referemus.

De authore, & huius operis argumento, ac vtilitate, scribendi methodo, ac modo, eiusdem ordine, & partibus.

PORPHYRIUS Philosophus hoc opus edidit, natione Phœnix: vixit tempore Aureliani & Diocletiani Imperatorum: Plotinū habuit insignem Philosophum Platonicum præceptorem: Discipulos vero inter alios Iamblicum egregium Philosophum, & Chrysaorium Romanum virum patritium, in cuius gratiam, librum hunc conscripsit, ea occasione, vt referunt: quòd cum Chrysaorius in Aristotelis Prædicamenta incidisset, & in quasdam ibi voces & res sibi ignotas impingeret, ad Porphyrium scripsit, vt sibi in ea re aliquod auxilium ferret. Atque

ita hunc ad eum libellum, quem inscripsit πορφυρίου εἰσαγωγή, id est, Porphirij introductio (subaudi in Aristotelis Dialecticam) misit: & quamuis hic author à fide Christiana defecerit, & eius factus fuerit hostis acerrimus, aduersus quẽ aliquot nunc extant sanctorum Patrum scripta pro Christiana Religione, ac Diui Hieronymi & diui August. & aliorum: Tamen hoc illius opus, quod Arist. doctrinæ consentaneum, & bona ex parte ex Arist. sit decerptum, & ad illius Prædicamenta, imò & vniuersam Dialecticam multum conducat, nihil aduersus fidem contineat; merito & ab ecclesia permissum, & in publicis vbique scholis interpretandum ante Aristotelis Dialecticam susceptum est.

Agit enim de quinque vniuersalibus, Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente; quæ de rebus omnibus prædicantur, aut prædicari possunt; tum essentiam rerum intrinsecam, tum extrinseca propria & accidentia rerum, continentib. Ex quibus etiam omnes constant de vnaquaque re quæstiones, imò & definitiones, & diuisiones; & ex istis quoque constant, quæ in Prædicamentis collocantur; vt ipsemet postea Porphyrius sui operis vtilitates connumerans referet, & nos postea explicabimus diligentius.

Scribendi modus ac methodus fuit facilis, introductorij s. more, definiendo, diuidendo, & exẽplis singula illustrando, vt ad introductionem tyronis accommodũ & aptũ expediebat. Ordo hic fuit, vt prius de singulis istis vniuersalib. & quidem à priorib. ad posteriora, naturæ ordine progressus fuerit. Dein de singula inter se contulerit. Vnde in partes tres hic liber secatur: in præfatiunculam, seu exordiolum, & ipsorum per se quinque vniuersalium tractationem, totidem capitibus; & in ipsorum vniuersalium inter se comparationem, vlt. c. in varias ad inuicem comparationes subdiuiso.

DE INSCRIPTIONE LIBRI.

Porphyrij Phœnicei introductio.

QVæri potest cur sic inscripserit (introductio) tam latè patenti vocabulo? nec addiderit cuius rei sit introductio. Responderi potest, vel per Antonomasiam sic inscriptum fuisse ob istius libelli excellentiam: vt dicunt Ammonius, & nonnulli eius lib. interpretes: vel quia ad vniuersam Dialecticam atque adeo ad vniuersam Philosophiam primum aditum patefaciat: vel quia certè ad Chrysaorium scripserat, & subintellig

telligendũ erat,ad id quod ille petierat, esse introductionem, videlicet,ad Prędicamenta & Aristotelis Logicā intelligenda.

Inscribitur autem à complurimis præsertim neotericis, de quinque Prædicabilibus, ab aliis de quinque Vniuersalibus, ꝙ in idem ferè recidit;nam illa vniuersalia sunt,quę prædicātur &dicūtur de pluribus:& ideo sunt Prędicabilia,quia sunt vniuersalia:de qua tamen re postea agemus.

Alij verò,qui putant Dialecticā non de reb.sed de vocibus agere, titulum faciunt iuxta eorum sententiam, de quinque vocib.Sed in hoc etiam titulo subaudiendũ erit aliquid nempè de quinque vocib.scilicet, vniuersalibus, seu prædicabilibus.An verò de rebus,seu de vocibus,vel intentionibus,Dialectica differat,supra ostendimus;& diligentius paulò post de ea re differemus.Omnes autem in hoc titulo absolutè cōueniunt scilicet de quinque vniuersalibus, seu de quinque Prędicabilibus,nihil aliud addendo:licet vnus putet has esse res, alius esse tantùm voces.

Cum sit necessarium Chrysaori & ad eam, quæ est apud Aristotelem, Prædicamentorum doctrinam.

Diximus superius,cùm quæsiuimus,an Logica sit necessaria;quot modis vox, necessariũ,accipiatur:quod hic breuiter repetemus.Duobus etenim modis necessarium dicitur,vt ait Arist.lib.5.Meta. c.5.vno modo absolutè necessarium:ꝙ,scilicet nō potest vllo modo aliter se habere.Altero modo ex suppositione necessarium, quod posito aliquo alio,ad id necessariò cōsequitur: quamuis in se res sit cōtingens.vt si ignis est, necessario calor erit;at calor ipse,& calorē esse cōtingens est. Est autē rursus hoc ex suppositione necessarium multiplex, pro suppositionum diuersitate,ex quibus necessario sequitur: videlicet necessarium ex suppositione causæ alicuius efficientis,formalis,materialis, vel finalis; vel etiam alterius rei cuiusque suppositiōe,ex quo aliud necessario cōsequitur. Sed nos, aliis omissis, de necessario ex suppositione finis,quod ad prędsentem difficultatem attinet, dicamus. Necessarium ergo ex fine,seu ad finem est duplex. Alterũ, sine quo is finis obtineri non potest,quod dicitur simpliciter necessarium,vel necessarium ad esse rei;vt cibus necessarius est simpliciter ad vitam sustinendā.Alterũ,sine quo nō potest commodè assequi eiusmodi finis;quamuis simpliciter possit.Et hoc dici solet à Philosophis, necessarium ad benè esse, vel vtile; vt equus ad iter

agendum: nam sine illo irer posset peragi, licet non ita cōmodè atque ita illud alterū vocari solet necessarium ad esse rei, hoc ad benè esse: illud simpliciter necessarium, vt res sit: hoc secundū quid necessariū, vt scilicet res benè sit; vel benè fiat.

Deinde aduertendū est, posse nos quærere: vel de hac quinque vniuersaliū cognitione, an sit necessaria, vel de ipsa Porphyrij tractatione. Igitur tam tractationem Porphyrij, quàm ipsam per se notitiam vniuersalium, certum est non esse absolutè necessariam hominibus: sed ex suppositione duntaxat finis; si velint videlicet Dialecticam, præsertim Aristotelis, addiscere, & alias disciplinas. Sed si de necessitate ad finem loquamur, distinguendum erit: ipsa quidem per se cognitio vniuersalium est necessaria ad eum finem simpliciter: nā tum in Prædicamētis Aristoteles ipsorum frequenter meminit Generis, Speciei, Differentiæ, Propriorum, & Accidentium; tum in Topicis & aliis eius Dialecticæ libris: atque ideo necessarium erit omnino, vel tūc simul addisci, vel antea. Si verò de Porphyrij tractatione loquamur, necessaria quidem non est simpliciter: cùm constet alium quemuis authorem de eisdem vniuersalibus differētem nos posse suscipere. Est tamen vtilis valdè, etiam necessaria secundo modo ad benè esse; ꝙ magna dexteritate & breuitate de eisdem egerit. Sed nec etiam ipsa per se cognitio vniuersaliū est simpliciter necessaria, vt addiscantur ante ipsa Prædicamenta: quandoquidem in ipsis Prædicamentis & aliis libris, cùm occurrerent, addisci possent. Est tamen valdè commodum vt prius addiscantur, ne postea in decursu lectionis Aristotelicæ studiosi retardentur. Atque ita necessariò etiam antea addiscentur ad benè esse, vt melius scilicet, & facilius addiscant.

Cognitio v. vocum quo simpliciter dicatur necessar.

Nosse quid sit Genus, quid Differentia, quid Species, quid Proprium, & quid Accidens.

Seruauit Porphyrius naturæ ordinem in horum numeratione & tractatione, à prioribus, s. secundum naturam, ad posteriora profectus: nam prius absolutè de ipsis in se vniuersalibus egit: deinde illis cōstitutis, ea inter se comparauit: prius enim oportet rem esse, deinde ad aliam comparari & referri: res enim primò est in se, deinde refertur ad aliud. De ipsis verò singulis, similiter naturæ ordinem; vt prius intrinseca, quæ ad essentiam rei attinēt, referret: nempè Genus, Differentiam, & Speciem. Deinde extrinseca, quæ extra essentiam sunt rei,

Proprium &Accidens. Inter intrinseca rursus, prius partes essentiæ: ex quib. essentia tota constituitur, retulit. Nam ex partibus haud dubiè totum consurgit: & prius oportet partes ad sint, quàm totum fiat; quod sine partibus esse nō potest. Et in partibus; eam, quæ in potentia prior est, collocauit, s. Genus; deinde, quæ illi tanquam actus & perfectio aduenit, Differentiam; ex quibus ambabus tota Speciei essentia consurgit, atque componitur: quam tertio proposuit loco. Inter extrinseca quoque primum locū Propria, vtpotè quæ ex ipsa promanent essentia, obtinent. Deinde vltimo quæ extrinsecus ex aliis causis contingunt, Accidentia, tantillum autem in ipsa tractatione, Naturæ ordinem quem hic proposuit, doctrinæ ordine permutauit. Vt de Specie proximè post Genus ante Differentiam, quòd illi esset corollarium, disputauerit.

Ac præterea idem naturæ ordo ex alia quoque causa conspicitur: proportione ad rerum naturalium generationem, & eius generationis ordinem, à prima origine vsque ad earum perfectionē. Nā in generatione rei cuiusque naturalis, primū est materia in potētia ad formā; deinde in eā ipsa forma inducitur: postea ex materia & forma fit totum compositum: ex composito rursus, ipsius totius essentiæ proprietates emergunt: vltimo tandem accidentium ornatus omni rei superadditur. Atque ita res naturalis vndéquaque tota interius exteriusque perficitur. Igitur proportione quadam Genus se habet vt materia, Differentia vt forma, Species vt totum compositum. Propria propriis, & Accidentia accidentibus respondent. Atque is ordo est, quem Naturæ dicimus, quòd à prioribus ad posteriora Natura progrediamur.

Et ad definitionum assignationem, & omnino ad ea, quæ in diuisione, & demonstratione sunt, vtili istarum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionem fecimus.

Vtils quidem istorum vniuersalium cognitio est, ad definitiones conficiendas: fiunt etenim definitiones ex Genere & Differētia & descriptiones fiunt ex Genere & Proprio, vel Genere & Accidentium collectione. Ad diuisiones quoque vtilis est: nā diuisiones quoque fiunt, Generis in Differētias, vel Generis in Species, & aliquando etiam per Propria loco Differentiarum: & fiunt quoque subiecti in Accidentia, & Accidentis in subiecta, aut Accidentis in Accidentia. Vtilis etiam ad demōstrationes, nam demonstrationis potissimæ medium est

definitio ex Genere & Differentia constans,& propria aliqua passio demonstratur de Specie in ipsa demonstratione. Accidentia demum cognoscenda erunt, vt à demonstratione remoueantur,& quia conferunt plurimum ad rei naturam perfectius cognoscendam.

Sed cur ad hæc vtilem dixit Porphyrius horum cognitionem,non etiam necessariam;cum non sit minus necessaria ad hæc;quam ad ipsa Prędicamenta? Facilè respondeti potest:vel quia antea vsus fuerat vocabulo necessitatis,noluisse idē iterum repetere,ne fastidium generaret, sed in aliud affine vocabulum,vt solent scriptores,mutare voluisse:vel quia vtile interdum pro necessario accipitur : dicitur enim vtile duobus modis;vno modo pro eo,ꝙ alteri conducit,sed non est ei omnino necessarium ad esse rei:altero modo,pro eo,ꝙ expetitur propter alterum,(de quo loquitur Arist. 3.Eth.cap.2.)siue autem illud omnino necessarium sit,sicut animali cibus,siue nō sit necessarium sicut homini vestis. Aliqui verò distinguunt: aliud, (inquiunt) est dicere vtilem ad definitiones faciendas, & diuisiones ac demonstrationes: & ad hoc est vtilis tantum, cùm sine horum vniuersalium cognitione,nonnulli,vt Geometræ,& Arithmetici definiant,diuidant,& demōstrent.Aliud est ad artem & præcepta definiendi,diuidendi,& demonstrandi cognoscenda;nam ad hoc non solum vtilis est, sed necessaria horum vniuersalium cognitio. Id quoque obseruandum erit , Porphyrium non de sua tractatione loqui , sed de ipsorum vniuersalium per se cognitione.

Tentabo breuiter,velut introductionis modo ea,quæ ab antiquis dicta sunt aggredi:ab altioribus quidem quæstionib.abstinens,simpliciores verò mediocriter coniectans.

Hic Porphyrius tractationis suæ modū indicat,& eius aperit institutum;proponitque se sub breuitate,& vt introductionis ratio exigit,quæ ab aliis Philosophis dicta sunt,præsertim Peripateticis,allaturum;obscuriores verò & difficiliores quæstiones , vt potè ad naturalem vel Metaphysicum potius spectantes,prætermissurum:& ea se solum dicturum,quæ faciliora,& quæ ad rem potius spectare videantur,& legentium captum non superent,magisque sint accommodata.

Mox de Generib. & Speciebus, illud quidem siue subsistant, siue in solis nudis intellectib.posita sint,& siue subsistentia corporalia sint,siue incorporalia:& vtrum separata à sensibilib.an in sensibilib.posita, & circa

& circa hæc consistentia, dicere recusabo: altißimum enim est huiusmodi negotium, & maioris egens inquisitionis. Illud verò quemadmodum de his ac de propositis magis probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maximè Peripatetici, tibi tunc tentabo monstrare.

Aliquot ex illis difficilioribus quæstionibus, quæ de vniuersalibus fieri poterant, quas se prætermissurum pollicebatur, reiicit. Prima quæstio est, an Genera & Species existant in rerum natura: an verò sit contra, aliquod figmentum mente & intellectu solum conceptum? vt cùm dicimus: animal vel homo, sit ne aliqua res ille homo cõmunis, & aliud animal commune, an solum generalis sit quædam sola cognitio cum mente nostra, hominis, inquam, in communi, & animalis in communi? Secunda quæstio est. Esto sint in rerum natura illæ res communes, quas Genera & Species vocamus: an sint corporea, an corporis expertia & incorporea? Tertia quæstio. An existant istæc Genera & Species in ipsismet singularibus reb. indiuiduis, quas sensu percipimus; an verò ab istis reb. indiuiduis sint separata. Has quæstiones quoniam ad Metaphysicũ potius spectant, prętermittit Porphyrius; pollicetur autem se de iis tantum tractaturum, quæ vtiliores, & Dialecticis magis accommodatæ videbantur: quæ ab aliis Peripateticis qui sequuti sunt Aristotelem, tractatæ fuerunt. Sed tamen quia mens nostra non ita his auditis conquiescit, & ob rationes quas iam referemus; de istis nonnulla, quantum satis est Dialectico, magna facilitate, ac pariter breuitate referamus.

QVAESTIONES. *In proœmium Porphyrij.*

ERit tripartita disputatio. Primò differemus de vniuersali in communi. Deinde de primis ac secundis intentionibus, quibus ipsa constant vniuersalia, & alia ad Logicam spectantia. Tertiò de huius libri subiecto. Postremò vniuersalium facta diuisione, aggrediemur singulorum in particulari tractationem, hoc ordine qui sequitur.

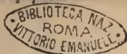
De vniuersalibus.

Primò. Quid sit vniuersale?

Secundò, Vtrum vniuersalia sint res, an solæ voces vel conceptus?

Tertiò. Vtrum vniuersalia sint in rebus distincta ante operationem intellectus?

Quarto. Quomodo respondendum sit quæstionib. de vniuersalib. à Porphyrio factis?

De secundis ac primis intentionibus.

Primò. Quid sit prima & secunda intentio?

Secundo. Quomodo fiat intentio vniuersalis, & aliæ secundæ intentiones, an scilicet per notitiam absolutã per primam tantum abstractionem, an per notitiam comparatiuam?

De subiecto huius libri.

Primò. An vniuersale sit huius libri subiectum?

Secundò. An sit genus ad illa prædicabilia, Genus, Speciem Differentiam, &c?

Tertiò. De numero prædicabilium, eorumque diuisione; an sint tantum quinque vniuersalia, seu quod in idem recidit, quinque tantum Prædicabilia? Sed iam de singulis, eo ordine quo proposita sunt, differamus.

QVAEST. I. *Quid & quotuplex sit vniuersale.*

QVamuis Porphyrius ab istis de Generib. & Speciebus q. abstinuerit, id nobis vitio dari non debet, quod de eis disputationem aliquam habeamus: præsertim qui non ad Arist. solum Prædicamenta, sed ad totam Logicam & Physicam auditores instituere studemus, quorum vtilitati & in literis progressui nullatenus fieret satis, si quæstiones has, quę omni doctrinæ maximè sunt necessariæ, in Metaphysicam vsque differremus. Cùm nulla commodior offeratur occasio eas elucidandi, quàm hæc præsens: id quod multi insignes Doctores, inter quos Albertus Magnus, & Boetius sunt, diligenter præstiterunt. Nec tamẽ omnia, quæ in Metaphysica iure dici possunt, sed ea duntaxat, quæ negotio nostro vtiliora fuerint, ac tanta claritate & breuitate, quanta fieri possit, proponemus.

Primò ergo naturæ & doctrinæ ordine, ne in ambiguo versetur disputatio, nobis explicandum est, quid vniuersale, & quotuplex. Vniuersale igitur nomen est multiplex. Vno enim modo sumitur complexè, altero incomplexè. Vniuersale complexum est propositio, cuius veritas ex singulariũ multorum per se veritate dependet, vt si dicatur, omnis homo currit, siue sit circa res contingentes; siue circa res necessarias: quomodo vtitur hoc nomine Arist. 1. Post. c. 7. 1. Meta c. 1. Vniuersale, inquit, est principium scientiæ. Vniuersale incomplexum est aliquid vnum simplex ad plura ordinem habens, quod multiplex esse potest per ordinem multiplicem, quem vnum ad plura potest habere. Primo enim potest habere ordinem causæ, siue efficientis, siue finalis: quando vna causa existens plures &

Vniuersale complexum quid sit.

Vniuersale incomplexum quid sit, & quotuplex.

res&varios habet effectus:quo pacto cęli dicuntur causæ vniuersales horũ inferiorũ efficiẽtes: quia hæ oẽs res naturales, cælorum virtute produeuntur. Deus etiam est omnium causa vniuersalis efficiens,& finalis,quia omnia ab ipso,vt ab efficiente, & ad ipsum vt ad finem supremum & optimum referuntur:& hoc vniuersale communiter dici solet in causando. Secundo dicitur vniuersale,id quod multorum est similitudo: vt imago est in mente artificis vniuersale,quia multorum artificiatorum exteriorum est similitudo &exemplar,quod etiã vniuersale in repræsentando dici solet. Tertio potest aliquid vnum existens intelligi multorum esse substantiam: quo pacto Auerroes falsò putabat vnum esse intellectum assistẽtem hominibus:seu potius Plato,vnicam esse ideam hominib.quę vna existens omnibus per se dabat hominibus esse:& hoc vocant communiter vniuersale in essendo. Quarto est vniuersale in significando:quo pacto vna vox vniuoca,seu cognitio vna,multa significat, qualis est aliqua communis. Tandẽ quinto est vniuersale in prædicando scilicet id quod de multis diuisim verè affirmatur:vt homo, quid de Petro & Paulo per se prædicatur. De his ergo tribus vltimis est inter Philosophos disputatio,& controuersia. An id,quod de multis vniuocè prędicatur,sit sola vox,vel conceptus, an sit aliqua natura communis per vocem & conceptum immediatè significata. Quod si natura per vocem & conceptum significata,An talis natura sit per se separata;an in ipsis rebus habeat esse,de quibus prędicatur? Hoc autem vniuersale Arist. 1. Perihermenias. c.5. sic definit. Vniuersale est id, quod de pluribus prædicari aptum est:in qua definitione multæ conditiones vniuersalis tacitè assignantur. Primum enim debet esse aliquid vnũ in hoc,quod dicitur(id quod)vnum inquam& nomine & ratione. Sic enim Arist. docet libr. 1. Post. c. 8. & c. 20. vbi ait, vniuersale esse vnũ quid,non solum nomine;sed etiam ratione:hac ergo particula excluduntur primo complexa, quoniam vt talia, non sunt vnum nomine. Excluduntur, etiam æquiuoca, quia non sunt vnum ratione. Analoga verò, quia sunt vnum quidem nomine, & conceptu formali, & ita quodammodo vnum ratione, sed inæqualiter participata, qualia sunt,vnum,ens,bonum,ac similia:ideo ab Aristotele quibusdam locis vniuersalia,ista;scilicet vnum,ens,bonum,vocantur:vt 3. Metaph. c. 3. & 4. cum ait,ens & vnum esse maxime vniuersalia. & lib. 4. ca. 2. tot ait

esse spe

esse species vnius, quot sunt species entis: quibusdam verò alijs locis, id negare videtur, vt 4. Meta. cap. 2. eum ait, ens & vnum non esse vniuersalia, & eadem in omnibus. & 1. Ethic. c. 6. ait, bonum æquè ac ens, non esse quicquam vniuersale ac vnum: quia in omnibus Prędicamentis reperiantur: sunt enim vniuersalia analoga & transcendentia, non vniuersalia vniuoca, quæ sint verè Genera aut species. Oporret ergo propriè vniuersale, sit vnum scilicet incomplexum & vniuocum, quod indicauit Aristoteles, cũ in eius definitione posuit particulam illam, id quod. Deinde in secunda particula cum dicit (prædicatur) intellige, affirmatur de plurib. f. diuisim; ita vt illa multitudinem habeant in illo nomine: quo pacto hic Deus, non est terminus vniuersalis: quia licet tribus personis cõueniat, non tamen secundum illum recipiunt multitudinem, cum nõ sint plures Dij. Prærerea intellige in prædicatione propria & directa, qua superius de inferiori, vel Accidens de subiecto prædicatur. Notandum etiam est Arist. non definisse vniuersale per actum prædicandi, sed per aptitudinem: quia non est necesse, vt actu prædicetur, vt sit vniuersale, sed sit aptum de pluribus prædicari. Vniuersale ergo debet esse incomplexum, vniuocũ prædicatum directum de pluribus in illo diuisim multitudinem habentib. Alteram difinitionem vniuersalis attulit Arist. lib. 7. Metaph. c. 13. quæ est eiusmodi. Vniuersale est, quod aptum est, vt in plurib. insit: quæ quidem ab altera in eo differt, quod hæc per causam, illa traditur per effectum. Causa enim cur aliquid verè possit de multis affirmari, ideo est, quia illud re ipsa est in multis: alioquin nõ posset verè de illis affirmari, si in eis non esset: nam quia Petrus est homo, & in eo est natura humana; ideo verè homo de Petro affirmatur: & quia albedo est in subiecto, & ita re ipsa est album; ideo de illo album dicitur: ab eo etenim quod res est, vel non est, oratio dicitur vera vel falsa, vt rectè ait idem Arist. Cum autem hæc definitio ab altera definitione solo verbo, insit, differat, intelligendum est verbum, insit; id est, quod verè rei ipsi conueniat: id autem siue intrinsecè & secundum essentiam conueniat, vt esse hominem, vel rationale: siue extrinsecè & extra essentiam, vt Propria & Accidentia rebus ipsis conueniunt. Atque ita cũ illo effectu prædicationis primæ definitionis reciprocabitur. Nam cum sic insit plurib. de pluribus vtique verè prædicabitur: & contra, si verè de pluribus prædicabitur, verè plurib. inerit. De

erit. De hoc autem vniuersali, an sit res aliqua à parte rei existens, an solæ sint voces vel conceptus; vel quid aliud, iam videndum est.

QVAESTIO II. *Verũ vniuersalia sint res, an solæ sint voces vel cõceptus.*

Titulus ipse quæstionis, ex dictis satis est perspicuus, vt nulla alia indigeat explicatione. De isto namque vniuersali in prædicando, quod iam definiuimus, quæritur, num sit in rebus, an in sola tantum mente & cogitatione: & quidem initio, hoc primo notandum est, negari non posse, esse aliquas voces communes & vniuersales, & esse conceptus quoque formales mentis communes & vniuersales. Sed quæstio in hoc versatur, an etiam in rebus ipsis sint vniuersalia, an verò tantum sint voces, vel conceptus.

Fuerunt igitur in hac re tres Philosophorum opiniones: duæ extremæ, & vna quasi media.

Igitur vna fuit sententia Nominalium, quam tradit Ochan suæ Logicæ. c. 14. & aliorum qui illum sequuti sunt. Vniuersale in prædicando esse idem cum vniuersali in significando, ita vt non sit aliqua natura communis, quæ de multis prædicetur: sed solum esse vocem communem significantem plura, quæ aliquam inter se habent similitudinem. Sic etiam Buridanus in principio Prædicabilium, inquit: Vniuersale est terminus communis, cuius ex modo suæ significationis nõ repugnat prædicari de multis vniuocè & diuisim: & alij plerique istius sunt sententiæ, qui ideo Nominales vocantur, quòd tum hęc, tum alia multa tribuant nominibus. 1. opin.

Hæc opinio probatur 1. Arist. 1. de Anima. c. 1. inquit. Vniuersale nihil est, aut posterius est: quod idem videtur esse, ac si dicatur, nihil esse vniuersale, nisi vocem, aut conceptum in repræsentando, vel significãdo, quod vniuersale posterius est: cum res sint priores vocibus & conceptibus. Item idem Arist. in Prædicamentis cap. de substantia, ait secundas substantias, hoc est, vniuersales significare quale quid: & hoc rebus non conuenit, sed nominibus.

Præterea, Quicquid est in Mundo, est singulare, vt experientia patet, ergo nullum est vniuersale.

Tertio. Si aliqua esset natura vniuersalis, vel haberet principium, vel à nullo esset: hoc fieri non potest; omnia enim per Deum principium habent: quod si habet principium, ergo per aliquam actionem incepit esse, ergo est singularis & non vniuersalis,

uerſalis,actio enim ſingularis eſt.1.Meta.c.1.

2.Opin. In oppoſita ſentētia fuit Plato, vt tradit ſæpiſſimè Ariſt.hic enim ſingulas ſubſtātiæ ſpecies poſuit naturas ſeparatas quaſdam per ſe exiſtentes,communes & vniuerſales,quarum participatione res conſtarent ſingulares: & has ingenerabiles & incorruptibiles poſuit,Ideasque vocauit. Huius placiti Ariſt. 7.Met.à tex.17.vſque ad 32.incluſiue, recitat duo motiua,& vtrunque impugnat, Primo enim Plato motus eſt ad ponēda iſta vniuerſalia ſeparata propter ſcientiam: ſcientia enim eſt vniuerſalium,& neceſſariorum, ergo per ſingula oportet cōſtituere vniuerſalia, quorum ſint ſcientiæ & definitiones. Secundo propter generationes;cum multoties videamus ignē à non igne, & alia à non ſimilibus produci: quod oſtēdit eſſe aliquam cauſam vniuerſalem ſimilem,à qua producuntur per ſui communnicationem.

Aliqui Platonem interpretantes, aſſerunt hoc ei Ariſt.impoſuiſſe:inter quos eſt Auguſt.lib.83.quęſt.q.46.dicit Platonem per Ideas intellexiſſe rationes & imagines exiſtentes in mēte diuina,quæ ſint idem cum ſua eſſentia, per quas omnia produxit: quod idem interpretatur Seneca libr.8 Epiſto. 66. Deus,inquit,in ſe rerum exempla habet,quas Plato Ideas vocat.Sed quicquid de hoc ſit, quod parum ad præſens cōducit negotium,illa ſententia ſic ſecundum Ariſt.expoſita,eſt falſa &impoſſibilis Quod primo patet.nulla quidditas eſt ſeparata ab eo,cuius eſt quidditas & natura: ſed illa natura eſt quidditas ſingularium,ergo nō eſt ab eis ſeparata.Præterea, Nullus ſingularis homo poteſt eſſe communis omnibus hominibus, nam ſingulare eſt,quod de pluribus dici,aut prędicari nō poteſt:ſed illa Idea hominis , ſic per ſe ſeparata ab aliis hominibus,qui intereunt & corrumpuntur,eſſet quoddam ſingulare ab aliis realiter diſtinctū, ergo illis communis eſſe nō poſſet. Tertio,Præterea,quod ab altero realiter diſtinctum eſt,de illo prædicari,aut dici nō poteſt,nec eſſe idem cum altero,imò hoc implicaret contradictionem,eſſe diſtinctū realiter ab aliquo,& eſſe idem realiter cum illo.Sed illa Idea hominis, ſi eſſet ſeparata ab indiuiduis,per ſe exiſtens, & per ſe ſubſiſtens, eſſet realiter diſtincta à quolibet alio homine particulari&ſingulari:ergo de illo dici,aut idem ei eſſe nequiret. Quarto rurſus,hęc vera eſt prędicatio,Petrus eſt homo:iſta eſſet falſa,Petrus eſt illa Idea:igitur homo in communi nō eſt illa Idea ſeparata

parata; neque id significatur per vocē hanc, homo, sed aliud quid, quod verè cōuenit Petro, & est in Petro: & quod de vno particulari & in vno exemplo hominis dicimus, de omnibus eadem ratione accipiēdum est. Quinto, amplius magis intrinseca sunt vnicuique rei, quę ad eius essentiam attinent, quàm eius rei accidentia, sed accidentia rei hærent in ipsamet re, ergo multo magis ipsa natura cōmunis, scilicet Genera & Species, quæ sunt rei ipsius essentia. Multis posset hæc sententia redargui: quæ omittantur in locum proprium.

Fuit ergo tertia sentētia quasi media inter vtramque Diui Thomæ, Alberti Magni, Scoti, & Realiū omnium. Et sine dubio Aristotelis: Vniuersale in prædicando, non solam esse vocem, vel conceptum: sed naturam communem, per vocem immediatè, vel per conceptum significatum; quia non est tantū realiter à singularibus separata, sicut aiebat Plato, sed in ipsis singularibus: quo autē modo, postea declarabimus: Hæc sententia probatur. Primo, Sunt multæ propositiones, in quibus prædicatum nec vocibus, nec singularibus potest conuenire, ergo est natura vniuersalis. Antecedēs patet: si dicatur, homo est præstantissima species animalium: prima definitio hominis est animal rationale: sonus est obiectum auditus: in his clarum est, prædicata non voci, sed naturæ communi per vocem significatæ conuenire. Secundo, Scientia est de rebus, & non singularibus, ergo vniuersalibus. Maior est Arist. 4. Meta. c. 1. & minor ipsius. 7. Meta. c. 15. Præterea, ex Arist. 7. Met. c. 13. Item Vniuersale est in illis, de quibus prædicari aptum est, sed vox non inest, ergo aliqua natura est in eis communis. Ista sententia est vera, & à probatissimis authoribus Græcis, Latinis, Arabibus, recepta. Propterea positis aliquot fundamentis, aliquibus etiam conclusionibus explicanda erit diligentius. Quarto rursus. Idem ex Aristot. testimoniis planè conuincitur, vt lib. 1. Periherm. c. 5. rerum, ait, quasdam esse singulares, quasdam vniuersales, quo nihil apertius dici posse videtur, aduersus Nominales: & primo lib. Poster. ca. 2. ait vniuersalia esse notiora singularibus: item vniuersale intellectu, singulare sensu cognosci posse. Et ca. 7. nec definitionem, nec demonstrationem esse de singularibus, & vniuersalia esse perpetua: quæ omnia vocibus conuenire non possunt. Ac præterea quoties Aristoteles disputat contra Platonem, vt libro 7. Meta. capit. 13. & plerisque aliis locis, non cum

3. Opin. Vniuersale esse naturam quādam cōmunē.

repre

reprehendit, ꝙ vniuersales res posuerit: sed quasi supponendo ꝙ essent res aliquæ, reprehendit, ꝙà rebus separata vniuersalia, quas Idæas vocabat, posuerit, & non potius in ipsis reb.

1. fund. Res mundi inter se & conueniunt & differunt.

Sit igitur primum fundamentum. Quæcunque res Mundi adinuicem conueniunt, & adinuicem differunt: vt patet, si vniuersa considerentur. Petrus & Paulus vterque est homo, licet particulariter differant: similiter, planta & animal, vtrumque viuens: intellectus autẽ noster quandoque percipit id, in quo multa conueniunt & sine differentia; & tunc illud, in quo multa conueniunt, nude consideratum, dicitur vniuersale. Vnde vniuersalia secundum Aristotelem, sunt collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea conuenientiam, & eam facit intentionem vnam. Plato ponebat vniuersalia extra animam existentia.

2. Fund. potentias nostras cognoscendi esse finitas.

Sit secundum fundamentum, quo natura abstractionis, per quam vniuersale fit, manifestatur. Omnis nostra potentia cognoscitiua tam sensitiua, quam intellectiua limitata est & finita: ita vt vnum possit percipere, non aliud: verbi gratia, visus videt colorem, non odorem: gustus sentit saporem, sed non sonum: intellectus cognoscit primo communia, non singularia: inuenitur, autem hoc passim in rebus; vt multæ res diuersæ sint, & coniunctæ sint, vt in pomo simul sunt substantia ipsius, color, odor, sapor, quãtitas, humiditas, quæ omnia clarum est, esse inter se longe diuersa: ex his duobus fit, vt quando aliquid huiusmodi nostræ potentiæ cognoscitiuæ limitatæ cognoscendum proponitur, ipsa tantum percipiat, quod suum est cognoscere, omittat autem alia, quæ sua non sunt: verbi gratia, visui proposito pomo, visus ex omnibus his, quæ sunt in pomo, non percipit nisi colorem propriè; non odorem gustus saporem, sed non colorem. Istę cognitiones si considerentur ratione eius, quod per illas cognoscimus, dicuntur sensationes, si fuerint sensus: intellectiones, si fuerint intellectus: at si eædem considerentur quatenus suum obiectum percipiunt, vt multa alia, quæ ibi erant, maneant incognita, dicuntur abstractiones: abstractio enim non aliud est, quàm cognitio vnius, non cognitis his, quæ cum coniuncta erant: nec oportet existimare, ꝙ ibi fiat aliqua separatio realis: non enim mutatur color pomi, per hoc, ꝙ à pomi qualitatibus aliis cognoscatur seiunctus: sed dicitur abstractio similitudine quadã ad abstractionem, quæ in rebus fit: isto modo etiam intelle-

Abstractio sensus & intellectus quid sit.

ctu abst

ctu abstrahimus, dum vnum absque alio coniuncto intelligimus, licet multum sit inter sensum & intellectum discriminis, à nobis modo prætermittẽdum. Vnum tamen adnotandum est: quod sensus rem cognoscit vnam absque aliis, non tamen componit affirmando aut negando: vt visus videt colorẽ absque odore pomi, non tamen affirmat vel iudicat: color nõ est cum odore: atque ideo qui colorem solum percipit, non decipitur, aut habet falsitatem, quia falsum & verum in iudicio solo componente consistunt: ita intellectus aliquando intelligit rem vnam absque alia, non tamen cõponit & diuidit; vt quando simplici cognitione cognoscit hominem non cognitis eius accidentibus: & ista dicitur abstractio præcipua, & in hac non est deceptio, vt docet Boe. hoc proœmio, & Aristot. 2. Phys. c. 2. abstrahentium, inquit, non est mendacium: & Auer. 12. Meta. com. 39. intellectus, inquit, noster natus est adunata in esse diuidere in ea, ex quibus componuntur: licet non diuidantur in esse. Aliam tamen præter hanc propriam habet intellectus abstractionem, qua compositè vnum ab alio diuidit, vt quando iudicat homo non est coloratus, & hæc dicitur abstractio negatiua: in qua potest esse verũ & falsum. Nec de ista in præsenti loquimur, sed de simplici, in qua error & falsum non est: quamuis aliter quam sint res per talem abstractionem intelligantur, sicut in sensu non est falsum.

3. funda. Potentiã qua cognoscimus esse triplicem.

Sit Tertium fundamentum. Triplex est potentia in nobis per quam cognoscimus: sensitiua exterior, id est, visus, auditus, & reliqui sensus exteriores. Sensitiua interior, scilicet imaginatiua per quam absentia imaginamur. Tertia intellectus, quo rerum naturas cognoscimus. Vnaquæque autem harum potentiarum non percipit suum obiectum, nisi prius recepta similitudine illius, quæ vocatur species: hæc autem similitudo non repræsentat aliud, quàm ꝙ à tali potentia percipi potest, verbi gratia Species pomi, quam visus recipit, repræsentat visui colorem pomi cum figura & loco & præsentialitate. At species quam recipit gustus, repræsentat saporem in corpore illo præsenti, non autem colorem. Vnde potentiæ cognoscunt id, quod per talem speciem repræsentatur: & cùm in specie repręsentetur vnum, non aliud, dicuntur potentię abstrahere, quando cognoscunt: sed prior abstractio est in specie repræsentante vnum, non autem aliud: ista autem species non eodem modo fit, nec eodẽ modo repræsentat in his potentiis: sed in sensu exte

su exteriori producitur ab obiecto exteriori: V. g. in oculo, à re colore affecta: in odoratu, à re odorifera: at in sensu interiori ab ista specie recepta in sensu exteriori producitur alia similis in interiori, quę idem obiectum repræsentet, & talis species dicitur phantasma: at ex isto phantasmate virtute quadam animæ, quæ dicitur intellectus agens, producitur alia species, quæ recipitur in intellectu qui vocatur possibilis: & iste per talem speciē intelligit rem in ea repręsentatā. Istę species non eodem modo repręsentant: propterea non est eadē abstractio in sensibus, & in intellectu: in sensu enim exteriori repræsentat rem ratione alicuius qualitatis, s. coloris, vel saporis vel odoris: tamen repræsentat rem cum loco, & figura, & rem præsentem: propterea sensus exterior per illam cognoscēs, abstrahit ab his, quæ in ea non repræsentantur: cùm autem repræsentet rem præsentem, sensus exterior non abstrahit à præsentia rei: at species sensus interiores abstrahit à præsentia: quia non repræsentat rem præsentem & actu existentem: vnde absentia, & pręterita sensu interiori imaginamur, non autem sensu exteriori percipimus: at species intellectus repręsentat rem non repręsentata singularitate cū qua erat: verbi gratia, phantasma repræsentabat hunc hominem; at species intellectus repræsentat hominem; vt sicut species coloris repræsentat oculo colorem, non saporem, ita species intellectus repræsentat naturam, non autem singularitatem, per quā erat singularis. quia repræsentat naturam, non repræsentando locum, aut figurā, aut colorem, quæ repræsentabat phātasma: & cùm talis natura in specie repræsentetur, non repręsentatis aliis omnibus; ita intelligitur. Et talis abstractio dicitur à singularibus: ex quo fit, vt illa natura fiat vniuersalis: non ꝙ in se sit vniuersalis, sed ꝙ ab intellectu cognoscatur tanquam vniuersaliter, dū cognoscitur separata à singularibus: & hoc est, quod dicitur, vniuersale fit per abstractionem intellectus, vel per abstractionem speciei à phantasmatibus: sicut color dicitur separatus ab odore, non quòd ita sit, sed quod videatur non viso odore: ita fit natura vniuersalis, non quod sit, sed quod intelligatur, non cognitis singularibus, & inde dicitur esse vniuersale per intellectum.

4. funda. Vniuersale quot ī se cōplectitur. Sit Quartum fundamentum. Vniuersale duo habet in se, materiale, s. & formale: vt enim album pro materiali dicit corpus, at pro formali dicit albedinem: ita vniuersale in materiali sign

li significat naturam illam, ſ. hominem & leonem, in formali verò ordinem ad plura. Iſta verò natura in ipſis ſingularibus eſt, ſ. homo, in Petro, Ioanne, Cæſare: nec reperitur vna omnibus communis: at quando talis natura ſeparata intelligitur, iam eſt communis, & vniuerſalis: & per talem intellectionem, communitatem, & vniuerſalitatē, acquirit ab extrinſeco: propterea fit ab intellectu vniuerſale, nō quod fiat natura & materiale vniuerſalis, illud.n.in rebus eſt, tamen nunquā acquirit vniuerſalitatē quouſque talis natura per intellectū abſtrahitur, i.intelligitur, non intellectis differentiis ſingularib. propter quod Auerr. 1. de ani.com. 8. intellectus, inquit, facit vniuerſalitatem in rebus: nec propterea exiſtimandum eſt iſtam vniuerſalitatem eſſe in rebus ipſis intrinſecam, ſed eſt relatio & proprietas quædam extrinſeca, conſurgens ex hoc, quod intellectus cognoſcit rem, non cognitis ſingularibus differentiis: quæ proprietas habet ſolum eſſe per intellectus conſiderationē: & propterea dicitur ens rationis, vt inferius dicemus. *Natura vt fiat vniuerſal.*

Ex his fundamentis colligitur prima concluſio, Vniuerſalia pro materiali, quod fundamentum dicitur, ſunt in rebus, ſcilicet naturæ ipſæ factæ ſingulares. *1. conclu.*

Secunda concluſio. Tales naturæ dicuntur vniuerſales per intellectum conſiderantem illas, non conſideratis ſingularib. 2.

Tertia concluſio. Vniuerſalitas conſurgit rei ab extrinſeco, ex tali intellectus abſtractione. 3.

Quarta concluſio. Talis vniuerſalitas eſt quidam reſpectus, & relatio, qua natura intellecta abſtracta ad plura inferiora refertur, de quibus prædicari poteſt. 4.

Vltima concluſio. Tunc res primo dicitur vniuerſalis, quando in ſpecie intellectus repræſentatur non repræſentatis ſingularibus: ſecundo autem quando cognoſcitur non cognitis etiam eiſdem ſingularibus. Per hæc patet ſolutio ad argumenta Nominalium. 5.

Ad primum reſp. ſenſum Ariſt hunc eſſe: nullam eſſe naturam communem & vniuerſalem ſeparatam, ꝙ ſi eſt, poſterius eſt, id eſt, per intellectum abſtrahentem illam à ſingularibus præexiſtentibus. Ad aliud teſtimonium Ariſt. ex li. Prædicam. reſpondetur: omnia ferè quæ in Prędicamentis tractat, eſſe de rebus ipſis vt conſtat, & in eodem capite diſſerit de ipſa ſubſtantia reali. Senſus ergo fuit Ariſt. ſecundas ſubſtantias, id eſt, nomina ſecundarum ſubſtantiarum ſignificare quale *Ad 1.*

quid;primas verò substantias, id est, nomina primarum substantiarũ significare hoc aliquid:sed res ipsas esse primas substantias,& in eis esse secundas substantias.

Ad 2. Ad secundum respondetur,concedendo,nihil esse in rebus ipsis secundum se vniuersale separatum,tamen per considerationem fiunt naturæ vniuersales.

Ad 3. Ad tertium etiam est facilis solutio:actiones enim sunt rerum per se existentium,hæ autem omnes sunt singulares : at vniuersale in rebus nullum per se existit,sed sunt ipsa singularia,solum intellectu vniuersaliter res appræhenduntur,& horum nulla est generatio,sed vt in singularibus sunt.

Nec argumentum Platonis quicquam valet:nam licet corrumpatur iste,vel ille homo,iste vel ille equus,semper tamen manet equus,qui idem est in hoc & in illo.Semper etiam manent propositiones,homo est animal rationale, equus est hinnibilis,quod sufficit ad scientiam. Similiter nec secundum valet, quia vnumquodque producitur à suo simili, vel formali, vel in virtute:sed de hoc alibi dicendum.

Possunt autem omnes opiniones ex parte quadam conciliari:si dicamus esse vniuersalia quædam in voce,videlicet voces specificas,&genericas,&c.imò etiam inscripto simili modo:& esse etiam vniuersalia in mente, conceptus, videlicet intellectus formales,specificos, & genericos, &c. quæ possunt dici vniuersalia formalia.Esse præterea vniuersalia in rebus,rerum videlicet ipsarum genera & species realia &c.quæ possunt dici vninersalia obiectiua,quia sunt ipsarum cognitionum vniuersalium obiecta:nam profectò voces ipsę in voce prædicantur de plurib.& subiiciuntur:&conceptus in mente prædicantur & subiiciuntur, & res ipsæ per conceptus subiiciuntur, & prædicantur. Demum esse quoque separata à rebus alia vniuersalia, scilicet ideas in Deo ipso videlicet, & mente diuina, vt aliqui Platonem interpretantur, atque ita omnia conuenirent veritati.

QVAEST. XII. *Vtrum vniuersalia sint in rebus distincta, ante intellectus operationem.*

HVic quæstioni partim videtur satisfactum ex præcedenti: quamuis illic solum intendimus præcipuè ostendere,vniuersale non esse realiter separatum à singularib. hic verò disputatur;constituto iam,quod vniuersale non sit realiter extra singularia.s.sola intellectus operatione,quod omnes Peripatetici

tetici admittunt. Dubitatur, an sit in singularibus aliqua natura, quæ secundum se sit vniuersalis, & non ex operatione intellectus? pro cuius adhuc maiori explicatione est aduertendum: ꝙ aliqua rei natura, puta hominis, leonis, aut ignis, potest tripliciter considerari. Vno modo, vt in singularibus, & individuis est contracta, & determinata singularibus differentiis. Altero modo, vt repræsentatur in specie intelligibili, siue vt cognoscitur ab intellectu denudata à talibus differentiis. Tertio modo potest secundum se, & suam substantiam considerari. Quam triplicem considerationem expressit Auic. suæ Logicæ cap. 1. Si primo modo consideretur: non dubium est, quin sit singularis, homo enim cum differẽtia singulari est Petrus, aut Ioannes, aut aliud indiuiduum: at si consideretur vt est in intellectu cognita, aut repræsentata, non dubium, quin sit vniuersalis, & habeat quandam relationẽ & ordinem ad multa, quæ relatio dicitur vniuersalis. Natura itaque primo modo dicitur vniuersale in potentia remota; natura secundo modo est vniuersalis actu separata iam per intellectum ab indiuiduis: at si consideretur tertio modo; est difficultas, an talis natura secundum se sit vniuersalis, id est, habeat aptitudinem, vt participetur à pluribus quod vocant aliqui vniuersale obiectiuum, seu in potentia propinqua. *Natura rei cuiusque trib. modis potest spectari.*

1. opin. Scotus 7. Metaph. q. 16. & 2. sen. d. 3. q. 1. quẽ sequitur Paulus Venetus quæst. de vniuersalib. item ante hos Albert. lib. 1. dict. tract. vlt. c. 3. & dicit esse hanc opinionem Realium, asserunt, quod natura rei, si secundum se consideretur, habet aptitudinem quandam, vt ei non repugnet à multis participari: verbi gratia, natura hominis, quæ est in Petro, vt natura hominis est, apta est, vt sit in Ioanne, Paulo, & quouis simili: ac proinde est vniuersalis, quamuis non actu, quousque per intellectum separetur à singularib. vnde duas vnitates ponit in reb. ante operationem intellectus; vnitatem numericam, quam habet natura per hoc, ꝙ contrahitur ab indiuiduali differentia: & aliam specificam, seu genericam; secundum quam natura in se, & sua substantia considerata vna est specie, vel genere. Huius sententiæ est primum argumentum.

Obiectum præcedit actum potentiæ, sed vniuersale est obiectum intellectus, ergo præcedit operationem intellectus, ergo vniuersale est antequam intellectus operatio sit. Maior patet, color enim prior est visione, & sonus auditione. Minor vero est

rò est Arist. 1. Physi. cap. 5. in fine.

Præterea Secundo, natura humana secundum se est indifferens ad plura, non magis vt sit Petrus, quàm Ioannes, ergo secundum se est apta vt sit in plurib.

Præterea Tertio, Seclusa operatione intellectus istæ omnes propositiones sunt veræ, Petrus est homo, Ioannes est homo, Cæsar est homo, ergo seclusa operatione intellectus est aliqua vna natura in eis communis, quæ de ipsis prædicetur.

Præterea Quarto, Natura secundum se sumpta est ens, ergo est vna. Non numero, quia secundum se non est singularis ergo specie, ergo illa natura secundum se est communis: prior consequentia patet, quia ens & vnum se mutuo sequuntur. 4. Meta. cap. 2.

2. opin. Opposita sententia est S. Tho. in opusculo de ente & essentia ca. 4. & aliorum, qui eum sequuntur: cuius placitum hoc est, Natura quælibet secundum se sumpta, nec est vna numero: nec specie, nec vniuersalis, aut particularis, sed ei conueniunt sua prædicata essentialia, scilicet genus, differentia, & propriũ: accidit ei, quod sit vna numero, quatenus est in hoc vel illo indiuiduo: similiter accidit, ꝙ sit vniuersalis, quatenus per intellectum consideratur abstracta: verbi gratia, homo secundum se solum habet, ꝙ sit substantia viuens, animal rationale, visibile, &c. essentialia: vt aũt est in Petro, est vnus numero, & particularis: vt per intellectum solitariè consideratur, est vnus specie, & vniuersalis. Ista videtur expressa sententia Aui. 5. Meta. cap. 5. Equinitas inquit, id est, natura equi secundum se, est tantum equinitas, nec vna, nec plures, nec vniuersalis, nec particularis.

Hęc opinio probatur. Si natura aliqua, puta hominis, secundum se est vniuersalis, ergo nullo pacto posset fieri particularis, sed natura hominis in Petro est particularis, ergo secundum se non est vniuersalis. Consequentia est certa: & minor patet: maior probatur, quia cui vnum oppositum per se competit, alterum oppositum competere nequit, at vniuersale & singulare opponuntur. Secundo quod per se competit naturæ, prædicatur de illis, quib. talis natura competit: Si natura hominis per se est vniuersalis, ergo Petrus, qui est homo, erit vniuersalis, quod absurdum est.

1. funda. Quot modis aliqd dicatur esse in intellectu. Circa huius quæstionis dissolutionem sit primum fundamentum. Tripliciter aliquid dicitur esse in intellectu; vno mo

do sub

do subiectiuè, scilicet ea, quæ ei insunt, vt accidens in suo subiecto: quo pacto scientiæ & species intelligibiles, & conceptus dicuntur esse in intellectu, quia ei insunt sicut albedo corpori: altero modo aliquid dicitur esse in intellectu, sicut effectus in causa, nimirum quia intellectus est causa eorum: quo pacto dicitur, domus est in mente artificis, quia mens artificis est j. causa domus: sed iste modus est extrinsecus, quia domus facienda, secundum suum esse, non est in ipso intellectu subiectiuè. Tertio modo aliquid dicitur esse in intellectu obiectiuè, illud scilicet, quod ab intellectu cognoscitur: quo pacto omnia, quæ intellectus cognoscit, dicuntur esse obiectiuè in intellectu: non ꝙ ipsi inhæreant, sed ꝙ per ipsius operationem intelligantur: vnde res, quæ est extra intellectum, quando cognoscitur, dicitur esse obiectiuè in intellectu. Horum igitur, quæ obiectiuè sunt in intellectu, quædam habent esse in se, licet non eo modo, quo intelliguntur: vt homo, animal, albedo, habent esse obiectiuè in intellectu & in se, quamuis non sint separata sicut intelliguntur: quædam non habent aliud esse in se, quàm cognosci, & ista dicuntur habere solum esse obiectiuè in intellectu: sicut Chimera, & ea, quæ non sunt quando à nobis cognoscuntur: horum verò quæ obiectiuè tantum habent esse in intellectu, quædam sunt obiectiuè directè: nempe ea, quæ per talem intellectus operationem cognoscuntur, vt Chimera, Antichristus: quædam habent esse obiectiuè indirectè & consequenter, scilicet illa quæ non sunt nisi aliqua existente operatione intellectus, licet non per illam eandem cognoscantur, sed consequuntur ad rem ipsam cognitam obiectiuè existentem in intellectu: vt quando intellectus cognoscit hominem, resultat quædam relatio vniuersalitatis hominis intellecti in communi, quæ non habet esse, nisi solum obiectiuè in intellectu: tamen indirectè: quia quando ego hominem considero, non considero tunc eius vniuersalitatem: hoc igitur est discriminis inter naturam rei, & eius vniuersalitatẽ: quòd natura est in rebus, & etiam obiectiuè in intellectu: at vniuersalitas non est nisi obiectiuè in intellectu. Præterea, natura est obiectiuè directè, vniuersalitas autem indirectè.

2. funda. Natura vt sit vniuersalis, duo requiruntur.

Sit secundum fundamentum. Vt aliqua natura sit vniuersalis, duo necessaria sunt: alterum vt sit vna, si enim essent multæ naturæ, nihil esset, quod à multis participaretur, quoniam vnum participaret vno, aliud alio: & hoc significat Aristoteles

dum dicit esse vnum potentia multa: hoc tamen non sufficit, sed est necessaria aptitudo. vt possit pluribus inesse: quod docuit 7. Meta. cap. 13. Vniuersale est aptum esse in plurib. ita vnitas cũ aptitudine, vocatur vnitas specifica, seu generica, seu vnitas vniuersalis: id fit hoc pacto: cum non reperiatur in rebus natura cum tali vnitate, non est ea ratione vniuersale in rebus: natura enim quælibet est singularis, nec fit vna communis, nisi quando ab omnibus separatur, & in intellectu repræsentatur, & cognoscitur: tunc enim habet esse quoddam commune: ante intellectus autem operationem, natura ex se vna est, sicut quælibet res est vna transcendentali vnitate tantum; re non est distincta ab vnitate indiuidui nisi interueniente intellectus operatione, per quam consideratur natura non consideratis singularibus, & tunc talis vnitas est communis, & natura dicitur vniuersalis, & hæc est opinio S. Tho. quæ magis Peripatetica est: nec argumenta Scoti aliquid probant.

Ad 1. Ad primũ distinguitur consequens: vniuersale enim est obiectum intellectus possibilis, & intelligentis, & huius operationem præcedit vniuersale, quia, vt diximus, vniuersale statim est, ac repræsentatur in specie intelligibili, quæ prior est ipsa intellectione; si vero argumentum probet, ꝙ vniuersale est ante intellectus agentis operationem, per quam abstrahitur species, vel genus falsum est: nam intellectus agens est potentia actiua, & obiectum potentiæ actiuæ non præcedit eius operationem, sed per eam fit: antea vero solum erant res ipsæ indiuiduæ, hic homo, & ille homo, illæ scilicet naturæ factæ singulares, & determinatæ, & contractæ differentiis indiuiduantibus, ex quibus intellectus abstrahit species illas intelligibiles repræsentantes vniuersale.

Ad 2. Ad secundum negatur consequentia; natura enim vt sit vniuersalis, debet esse apta vt sit in plurib. at secundum se nec est apta; nec inepta: sicut homo ex natura sua neque est albus, nec non albus: sed natura, si per intellectum consideretur, est apta vna ad plura, in rebus vero est singularis, & est magna fallacia argumenti in reduplicatiuis argumentari à negatiua ad affirmatiuam; vt homo secundum se non est albus, ergo secundum se est non albus.

Ad 3. Ad tertium. Illæ omnes propositiones sunt veræ, quia natura humana est in omnibus indiuiduis, licet in vnoquoque sit vna numero facta: ꝙ si est, vnum prædicatum, id fit: quia per intellect

intellectum abstrahitur:prædicatio enim non fit,nisi interueniente intellectus operatione.

Ad quartum. Est facilis solutio, natura enim secundum se est vna, sed ista vnitas non est communis, sed ea qua vnumquodque in se ipso consideratum,est vnum. *Ad 4.*

QVAEST. IIII. *Quo respondendum sit qõnib. à Porphyrio factis.*

EX his,quæ in hac quæstione & præcedenti dicta sunt,possumus quæstiones à Porphyrio positas soluere.

Ad primam enim dicimus vniuersalia non subsistere per se extra intellectum;nec similiter sunt quid ab intellectu fictum sed sunt naturæ existentes in rebus,separatæ tantum à singularibus per intellectum, & hoc significat Aristoteles cum dicit vniuersalia non esse substantias,id est non subsistere per se 3.Meta.tex.20.& lib.7.tex.45.& li.13.c.x.subsistunt enim in singularib.quę si fuerint substãtia,& vniuersalia,ad substantiã pertinent,vt homo,leo, animal:si accidens,ipsa sunt accidentia,vt albedo,color,quantitas.

Ad secundam quæstionem Respondeo corpus aliquando sumi pro trina dimensione,scilicet latitudine, longitudine, & profunditate,incorporeum autem pro eo,quod quantitas nõ est. Altero modo pro substantia indiuidua corporea habenti hanc dimensionem,scilicet ligno hoc,vel illo, Petro, Ioanne. Tertio modo pro composito ex materia & forma. Vniuersalia non sunt corporea primo,& secundo modo accepta, quia nec sunt quantitas, nec substantiæ indiuiduæ: at verò tertio modo essent quædam corporea,scilicet illa,quę haberent materiam,vt homo,& animal,& leo:quædam alia essent incorporea,quæ scilicet non habent materiam, vt angelus & spiritus. *Corpus quib.modis sumatur.*

Ad tertium Resp. Vniuersalia ista corporea non esse separata à sensibilibus singularib. sed solum per intellectus operationem intelligentis naturam,non cognitis singularibus differentiis. Ex dictis intelligimus,quæ soleant à Philosophis appellari vniuersalia ante multa,in multis,& post multa: vniuersalia si quidem ante multa,si quæ essent, illa essent ideæ Platonis in multis,sunt res ipsæ,seu rerum naturæ in ipsis rebus existentes,vt ait Aristoteles. Vniuersale vero post multa est ipsa vniuersalitatis ratio per intellectũ facta:ac de his hactenus

De primis & secundis intentionibus.

QVAEST. I. *Quid sit prima & secunda intentio.*

CVm frequenter in hac materia, & in reliquis mentio fiat

d 5 primæ,

primę. & ij. intentionis, vtile erit, si, quid sint, & in quo inter se differant, semel dixerimus. Intẽtio igitur in vniuersum, si vim nominis spectemus, nihil aliud est, quàm actus mẽtis nostræ, quo in aliquid tendit: atque inde dicta intentio, ꝙ in aliud aliquid mens tendat: hinc etiam pro ipsa re, in quam tendit, quoque accipitur: atque ita apud Philosophos, tũ actus ipse mentis, tum res in quam fertur per illum actum, intentio vocari consueuit: est enim frequens vt nomine actionum vocemus obiectum ipsius, & contra, ex inopia nominum: hinc factum est, vt duplex dicatur intentio scilicet formalis & obiectiua: formalis est ipse actus, obiectiua est ipsum obiectum scilicet res ipsa, in quam fertur talis actus, res inquam obiectá, vt obiecta est.

Iam verò voluntatis intentio ad Morales Philosophos spectat, quæ est actus voluntatis, quo finem volumus: de qua nihil ad Dialecticum. Intellectus verò intẽtio, quæ ad nostrum attinet institutum, nihil est aliud, quam conceptus, seu cognitio ipsa intellectus, qua rem sibi obiectam cognoscit, vt quo Solem, verbi gratia, percipit, cuius obiectum ipse est Sol: ac ita prima intentio formalis, ipse actus: secunda intentio obiectiua, dicitur ipsum obiectum cognitum: hæc etiam, quod in idem omnino recidit, vocantur & vocari consueuerunt conceptus formalis & conceptus obiectiuus.

Sed rursus, vt antea dictum est, in re cognita, quam vocamus intentionem obiectiuam, seu conceptum obiectiuum, resurgit quidam respectus eatenus quatenus inquam cognita est, quem vocamus, ens rationis, quod ad ipsam operationẽ intellectus consequitur, & hic dici potest secunda intentio obiectiua, quando ipsemet per reflexam cognitionẽ cognoscit: vt verbi gratia cum de vniuersali, & modo, quo fit, dicebamus: intellectum cognoscere rem aliquam, non intellectis conditionibus indiuiduantibus, ex quo talis natura sic cognita, seu potius per speciem repræsentatá, fit vniuersalis, & resultat ista vniuersalitas, quæ dicitur ens rationis: similiter resultant alia, scilicet ratio speciei & generis; ac (vt ita loqui liceat) ipsa generеitas, & varia entia rationis.

Igitur in ipso vniuersali, naturæ ipsæ primo cognitæ & repræsentatæ, dicuntur primæ intentiones obiectiuæ: illa vero entia rationis secundæ intentiones obiectiuæ: intellectus aũt non solum cognoscit náturas, & primas intentiones, sed postea

stea reflectitur, & considerat ipsam vniuersalitatem & secundas intentiones:illa ergo cognitio,qua cognoscit rem,seu primam intentionem,dicitur prima intentio formalis,seu conceptus,seu notitia prima formalis:illa autem cognitio, qua entia rationis cognoscit,dicitur secunda intentio formalis. Quadruplex ergo intentio intellectus reperitur, videlicet prima obiectiua,secunda obiectiua, qui conceptus obiectiui dicuntur,deinde prima formalis,secunda formalis:inter duas priores & duas posteriores est hoc discrimen, vt diximus,ꝙ priores intentiones sunt res cognitæ, posteriores sunt ipsæ notitiæ &cognitiones per quas intelliguntur.Secundum est discrimen,ꝙ intentio formalis est subiectiuè in intellectu, quia est operatio ipsius intellectus & accidens reale:at prima & secunda intentio obiectiua non est subiectiuè, sed obiectiuè in intellectu,licet cũ discrimine:nam j.est etiam in rebus, propterea est ens reale,at ij.est obiectiuè tantum,& ens rationis.Sicut autem de conceptibus diximus, ita nominibus, quæ illis respondent,dicendum,esse nomina primæ intentionis,& nomina secundæ intentionis. Ex his præterea possumus colligere,vniuersale pro materiali quidem esse primam intentionem pro formali esse secundam intentionem.

QVAEST. II. *Vtrum vniuersale & alia secundæ intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus.*

Videndum est iam,quomodo fiant ij.intentiones, tum vniuersalis,tum aliorum,an per notitiam absolutam, an per notitiam comparatiuam.Igitur notitia ipsa est intellectus operatio,qua rem cognoscimus.Dupliciter autem possumus rem cognoscere.vno modo in se,non cognoscendo illam in ordine ad aliud, vt quando cognosco hominem secundum se, album,animal:& talis cognitio dicitur notitia absoluta : altero modo possumus rem cognoscere in ordine ad aliud; vt quando cognosco naturam humanã conuenire multis indiuiduis, naturam animalis multis Speciebus,& Accidens inesse subiecto:& talis cognitio dicitur notitia comparatiua. Ex his patet sensus quæstionis cum natura in rebus non sit vniuersalis actu,nec Species,nec Genus,quousque accedat operatio intellectus abstrahentis.

Quæritur, an res dicatur vniuersalis, Species aut Genus, quãdo notitia absoluta cognoscitur per primã abstractionem duntaxat, an quãdò cognoscitur notitia comparatiua,scilicet in ord

in ordine ad inferiora? Sunt multi, qui asserunt has secundas intentiones non resultare, quousque res cognoscatur notitia comparatiua: verbi gratia, homo non dicitur vniuersale, quousque cognoscatur ab intellectu pluribus conuenire, nec Species, quousque cognoscatur de pluribus numero differentibus prędicari. Sed iudicio meo ista opinio peccat in ęquiuocatione, vel est falsa: aliud enim est, vniuersale esse Speciem, aut genus esse, aliud est cognosci: vniuersale quidem Species & Genus sunt, simul atque intellectus cognoscit naturam, nō intellectis inferioribus; quę inferiora, si fuerint indiuidua immediata, talis natura dicetur Species: si vero inferiora fuerint Species, dicetur Genus: imò prius natura ante cognitionem sunt in specie intelligibili repræsentante naturam absque inferioribus: at ista non cognoscuntur ab intellectu, esse vniuersale genus, aut speciem, nisi per notitiam comparatiuam, vt explicuimus. Et hoc est argumentum magnum contra illam sententiam, quòd natura non dicitur vniuersalis, Species, aut Genus, eò quòd actu prædicetur de pluribus, sed quòd aptum sit proximè de pluribus prędicari: vnde quando in specie intelligibili reprę sentatur, vel actu, & notitia absoluta cognoscitur, est aptum proximè de pluribus prædicari; quamuis actu nō nisi per notitiā cōparatiuam de pluribus prædicetur.

De subiecto huius libri.

QVAEST. I. *Vtrum vniuersale sit huius libri subiectum.*

POstquam de vniuersalibus, & primis ac secundis intētionibus egimus, nunc videndum est, An vniuersale sit huius libri subiectum. In qua quæstione, primum oportet cognoscere discrimē inter vniuersale & prædicabile. Vniuersale est, quod aptū est esse in multis, vt antea ostensum est, siue quod à multis participari aptum est: illa autem, quæ vniuersalis ratione participant, dicuntur singularia, siue sint prorsus singularia, siue minus vniuersale: hoc enim respectu magis vniuersalis singulare quodammodo dicitur. At Prædicabile dicitur, quod aptū est de pluribus prędicari & sic refertur ab subiicibile. Igitur ꝙ vniuersale non sit subiectum huius lib. apparet.

Primo, quia nullam in hoc libello eius Porphyrius fecisse mentionem, videtur: cum tamen si esset subiectum, præcipua de illo deberet esse tractatio, & de illo passiones tradi & demonstrari oporteret.

Secundo, si esset eius subiectum, aliæ scientiæ non tracta-

rent de vniuersalibus, at Aristoteles tum in Topicis egit de Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente, tum in 7. Meta.c.13.& sequentibus de vniuersalibus disseruit. Immò verò omnes scientiæ de vniuersalibus agunt, vt idem Aristot. sæpe docet, præsertim 1.Poster.c.7.& 2.de anima.c.5.

Tertio, videtur potius Prædicabile esse subiectum & non vniuersale: quia hic Porphyrius tractat de indiuiduo, quod ait esse, quod de vno tantum prædicatur: at indiuiduum, vt constat, non est vniuersale, sed singulare, est tamen quoddam prædicabile, scilicet de vno tantum.

Quarto, quia tam Genus, quàm Speciem, quàm Proprium, quàm reliqua definit Porphyrius per prædicari, non per esse vniuersale, vt constat, ergo potius erit Prædicabile genus, & non vniuersale.

Quinto. Omnis scientia demonstrat passionem propriam de suo subiecto, si ergo prædicabile esset proprium animalis, posset de illo demonstrari, quod non videtur. 1. funda.

Pro istius quæstionis dissolutione, sit primum fundamentum. Causa quare aliquid est prædicabile, hoc est, quare prædicari aptum est de multis; est, quia est in multis, vel aptum est esse in multis, vt antea diximus ex Arist.7.Meta.c.13.cum duplicem vniuersalis definitionem attulimus, atque adeo intrinsecè, & per se, hoc conuenit vniuersali, s. esse in multis: prędicari verò est quid consequens tanquam proprium ipsius vniuersalis: vniuersale itaque est essentia, prędicabile vero vniuersalis est proprium: atque ideo opus fuit vt de vniuersalib. tractaretur, vt ait Albertus lib. Prædicabilium tract. 2.c.1.

Respondemus igitur vnica conclusione vniuersale est subiectum istius libri Porphyrij. Probatur primo: quia illud est subiectum alicuius tractationis, in qua omnes species illius subiecti tractantur: atqui in hoc libello omnes vniuersalis species tractantur, scilicet Genus, Species, Differentia, Proprium; & Accidens, ergo est subiectum, Vniuersale.

Secundo. Deinde quia omnes subiecti conditiones ei conueniunt: nam eius passio, scilicet prædicabilitatis in omnibus suis inferioribus ostenditur: etiam, nihil tractatur in hoc libr. quod non possit ad vniuersale aliquo modo reuocari, vel tanquam ad partes eius, vel tanquam ad passiones eius, vel tanquam ad essentiam eius, &c. ergo vniuersale est subiectum.

Ad argumenta. Ad primum respondemus, in hoc libello Ad 1.

factam

factam esse mentionem vniuersalis,capite de Genere,cum ait eorum,quæ prædicantur,quædam de vno,quædam de pluribus prædicantur: vbi apertè definitio vniuersalis traditur per eius proprium,scilicet prędicari de plurib.atque idem postea, cum omnia comparat inter se vniuersalia,agit ea.vlt. cum ait hoc commune esse omnibus vniuersalibus,vt de pluribus prędicentur.

Ad 2. Ad secundum argumentum : dicimus alias scientias agere de rebus ipsis,quæ vniuersales dicuntur.Dialecticæ verò proprium est de vniuersalibus,quatenus vniuersalia sunt,& quatenus prædicabilia,agere,pro formali itaq; relationē vniuersalitatis & prędicabilitatis considerando:aliæ scientiæ pro materiali duntaxat,res scilicet ipsas, quibus talis ratio conuenit, & quidem res ipsas in se, non vt subsunt tali rationi. Topica quidem de vniuersalib.agit,Genere,Differentia&c.quatenus efficiunt & constituunt quæstionum Dialecticarum diuersa genera.hic verò per se & in se considerantur vniuersalia, eorum natura,& propria eorum explicantur:in Metaphysicis autem non quatenus conferunt ad modum sciendi, seu intelligendi,vel quatenus conferunt ad Prædicamenta:& alias Dialecticæ partes agnoscendas, vt Dialecticus considerat:sed ipsam per se essentiam in abstracto,speculando & contemplando,& in hoc à Dialectico in istorum tractatione differt.

Ad 3. Ad tertium. Tractauit Porphyrius de indiuiduo, quatenus erat necessarium illud cognoscere ad cognitionem ipsorum vniuersalium, quæ de pluribus differentibus numero prædicantur:& quia est quoddam subiicibile, de quo illa prædicari possunt;& quia est correlatiuum oppositum vniuersali ipsum singulare.

Ad 4. Ad quartum. Porphyrius hoc ipso indicat se de vniuersalibus agere,ꝙ propria passione ipsius vniuersalis vtitur in omnium illorum explicatione.Potius autem per prædicationem definit,quia notior erat; & vniuersalis essentia,vt talis occultior:atque ita ad finem,quem volebat introductionis,accommodatiùs.Dici etiā secundo potest,Prædicabile duobus modis accipi; vno modo pro aptitudine ad prædicandum , & ita esse propriam passionem vniuersalis:altero modo,pro principio intrinseco,vnde prouenit illi ipsa aptitudo:& eatenus esse essentiam, & veram ipsam differentiam essentialem indicare, per quam vniuersale est vniuersale.Cùm verò dicimus prædi

cabile

cabile eſſe proprium vniuerſalis, intelligendum eſt, vt ſuperius in vniuerſalis definitione expoſuimus ſcilicet prædicabile de plurib. vniuoce per ſe directè &c. quo pacto indiuiduum non prædicatur, &c. quæ tunc excluſimus.

Ad quintum, demonſtrari poteſt per illam primam eſſentialem definitionem vniuerſalis hoc modo: omne quod eſt aptũ eſſe in multis, eſt prædicabile, ſicut aptum prædicari de multis: ſed vniuerſale eſt aptum eſſe in multis, ergo eſt prædicabile de multis. *Ad 5.*

QVAEST. II. *Vtrum vniuerſale ſit genus ad illa quinque, Genus, Speciem, Differentiam &c.*

POſſet hic dubitare quis, An vniuerſale ſit genus ad quinque prædicabilia? Albertus magnus lib. Prædicab. tract. 2. cap. 9. exiſtimat eſſe prædicatum analogum, quia ratio vniuerſalis, ſcilicet eſſe in plurib. ſeu de plurib. prædicari, nobilior & perfectior eſt in vno prædicabili; quàm in alio: nam Genus & Species, nobiliorem modum prædicandi habent, vt patebit poſtea, quàm Differentia & alia duo: & Differentia quam Proprium, & hoc quam Accidens. Similiter nobiliori modo eſt Genus, & Species in plurib. quam Proprium, & Accidẽs; nam illa ſunt ſubſtãtia eorũ quib. inſunt, at hęc ſunt extra ſubſtãtiam. *1. opin.*

Secundo item poſſumus idem ſic oſtendere. Vniuerſale & prædicabile non conueniunt in vna, & eadẽ rõe, nec ex æquo omnibus illis, ſed aliquibus prius, aliis poſterius, igitur nõ eſt vniuocum ſed analogum: nam Generi & Speciei conuenit vniuerſale primo, vt prædicatur de plurib. inferiorib. ſub ſe: at Differentiæ & Proprio vt prædicatur primo de æquali, ſcilicet de ipſa Specie, cuius eſt Differentia vel Proprium & de indiuiduis inferioribus: poſtea mediante Specie. Iam verò Accidens alia ratione, ſcilicet extrinſece & poſterius prædicatur. Imò & Genus de indiuiduis, mediante Specie, prædicatur: Species verò infima immediatè de indiuiduis. At verò id analogũ eſt quòd non eadem ratione dicitur, & quod vni primo, aliis conuenit poſterius, ergo vniuerſale, & prædicabile, eſt analogum, & ita non erit genus.

Tertio ſi eſſet Genus, ſequeretur, ꝙ aliquod Genus ſub ſua Specie contineretur, nempè vniuerſale ſub Genere: ſiquidem omne Genus continetur ſub Genere in communi: at hoc videtur falſum, & impoſſibile, vt Genus ſub ſua Specie contineatur: ergo vniuerſale non erit Genus.

Quamuis

Quamuis ista sententia Alberti sit probabilis, mihi magis placet sententia Scoti q.8.esse.s.genus ad illa quinque. Quod probatur primo: quia ratio vniuersalis in communi vniuoce ei conuenit,s.aptum esse in multis,prout abstrahit ab esse me diatè, vel immediatè: sic etiam ratio prædicabilis in communi,aptum prædicari de multis, prout abstrahit à prædicatione mediatè,vel immediatè,quæ postea species prædicationis distinguuntur,& Prędicabilium,secundum diuersitatem modorum,quib.res insunt in multis,de quibus prędicantur,quę sunt Differentiæ diuidentes Genus vniuersalis,& eius rationem vniuersalem. Præterea cum vnumquodque Prædicabile, per illud definiatur,dum dicimus,Genus est vniuersale, Species est vniuersale, Differentia est vniuersale, & sic reliqua, conuincitur esse Genus: nam alias id non liceret, si Genus non esset,& vniuocum: definitio enim non est per analogum assignanda,vt Arist.docet 6.Topi.c.2.

Ad 1. Ad argumenta respondendum erit. Ad illam rationem Alberti,infirmam esse,non enim illud solum facit analogiam: siquidem id in omnibus Generibus apparet, nam verbi gratia, animal est Genus, & tamen perfectius est in vna Specie, quàm in altera,& eodem modo in cæteris.

Ad 2. Ad secundum,dictum est conuenire vna & eadem ratione cõmuni,prout abstrahit ab esse mediatè vel immediatè. Deinde dici etiam potest,Differentiam & Proprium,quamuis immediatè de Specie prædicentur, alterum in quale essentiale, alterum in quale accidentale; tamen hoc ipso esse vniuersalia, quia de vniuersali prædicantur ex æquo: & ita vtrunque postea de indiuiduis inferioribus: & ita hoc solum discrimen efficere, varias esse formas, seu species vniuersalis, quia sunt variæ formæ & species prædicationis: nam si vnus solus esset in omnibus prædicandi modus, vna tunc solum esset species vniuersalis, non verò quinque.

Ad 3. Ad tertium dicimus non contineri vniuersale sub sua Specie,s.sub Genere, essentiali prædicatione, sed accidentali. Est enim hæc accidentalis prædicatio, vniuersale est Genus, sicut hæc, animal est genus: & (quod in idem recidit) materialiter continetur, non formaliter. Est autem inconueniens, & impossibile,vt idem contineatur sub sua Specie essentialiter, prædicatione scilicet essentiali.

Potest etiam dubitari, An vniuersale habeat aliquam propriam

priam passionem, cùm sit Genus: subiecta enim scientiarum & partium scientiarum habent suas passiones, & proprietates, vt patet primo Post. cap. 23. Respond. passionem vniuersalis, vt dictum est, esse, prædicari, seu prædicari posse de pluribus inferioribus. vt enim ab homine, vt homo est, procedit hæc proprietas, quòd sit risibilis, ita ab vniuersali, vt ad plura ordinem habet, fluit, quòd sit prædicabile, & prædicetur.

QVAEST. III. *Vtrum sint tantum quinque vniuersalis species (seu) quod in idem recidit, quinque tantum Prædicabilia.*

DE numero iam Vniuersalium, seu Prædicabilium inquirendum est: num tantum sint quinque, an verò plura, aut pauciora? Ac primò, quod sint pauciora quàm quinque, apparet: nam Prædicabile & prædicatum idem videntur esse, in hoc enim solum differunt, quòd vnum dicit actum, alterum dicit aptitudinem, seu potentiam ad eiusmodi prædicationis actum: at verò quatuor tantum prædicata ab Arist. traduntur primo lib. Topic. c. 5. Proprium, videlicet, Definitio, Genus, & Accidens, de quibus postea sigillatim differit.

Quòd verò sint plura, sic ostendi potest. Definitio est quoddam Prædicabile, siquidem loco citato inter alia prædicata connumeratur ab Aristotele: quare iam erunt sex, si definitio ad illa quinque addatur.

Secundo. Imò etiam alicui videri poterit ipsa quoque diuisio, aliud prædicabile: siquidem de diuiso ipso potest diuisio prædicari, vt animal aliud est homo, aliud brutum.

Tertiò. Item Genus & Species dicunt essentiam rei, sed existentia rei videtur aliud prædicatum, quod prius adhuc ante essentiam quæri debet: nam prius quærimus, an res sit, dein de quid sit, aut qualis. Hæc itaque est omnium de existentia rei j. q. An inquam sit: erit ergo existentia quoddam Prædicabile, & quidem omnium primum, vt videtur.

Quartò. Præterea, indiuiduum vagum, vt quidam homo, de plurib. prædicatur sub disiunctione, est enim Petrus vel Ioannes &c. ergo erit iam aliud vniuersale. Imò de ista voce hic homo, seu conceptu respondente, videtur idem dicendum, esse indifferenter posse isti vel illi homini applicari, & de hoc vel illo dici, & prædicari, vt hic homo est Ioãnes, hic homo est Petrus &c. atq; ita cætera, quæ dicuntur indiuidua demonstratiua.

Ad istius quæstionis dissolutionem, Primum sit fundamentum: species vniuersalium nos posse colligere trib. modis. Primò à 1. fund.

mò à posterioribus & notioribus quoad nos vt Porphyrius collegit ex diuersitate prædicandi. Vel secundo modo, à priori ex diuersitate existẽdi in alio: siquidem vniuersale est, quod aptum est esse in multis. Tertio modo ex ipsismet rebus à parte rei, & his, quæ secundum naturã ipsis rebus conueniunt: siquidem vniuersale fundamentum habet in rebus, & per intellectum perficitur in ratione vniuersalitatis: & postea sic conceptum, de reb. ipsis prædicatur: & ea ipsa, quæ sunt in rebus, à nobis cognoscuntur, si verè cognoscimus. Sunt etiam aliæ viæ hunc numerum vniuersalium ostendendi; tamen hæ tres videntur præcipuæ.

2 fund. Sit secundum fundamentum. Ad hoc vt aliquid sit vniuersale, oportet (vt antea fuit ostensum, cùm quærimus, quid esset vniuersale) sit vniuocum, & simplex, & directa prædicatione de pluribus sub eadem ratione prædicetur.

1. concl. His positis sit prima conclusio, quinque tantum esse Prædicabilia, seu vniuersalium species: nempe Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens; quæ sic ostenditur. Primo modo, Porphyrij ratione, ex quintuplici diuersitate modi prædicandi, videlicet de vno, & de plurib. in quid, vel in quale; in quid rursus de plurib. numero, vel plurib. differentib. specie: atque in quale, vel essentiale, vel accidentale; & demum accidentale, conuersim, seu reciprocè, vel non conuersim. Igitur quicquid dicitur, seu de altero prædicatur; aut prædicatur de vno tantũ, & hoc est indiuiduum & singulare: aut de plurib. & hoc est vniuersale. Rursus si de plurib. aut in quæstione quid est, aut in quæstione quale est. Si in quid, vel de plurib. Specie differentibus, & est Genus: vel de numero tantum differentibus, & est Species. Si in quale, aut essentiale, quod dici solet, quale quid. & est Differentia: aut quale accidentale, scilicet Accidens, accidentaria prædicatione: & tunc aut conuersim & reciprocè prædicatur de specie aliqua vel Genere, & est Proprium: aut non conuersim, & est Accidens.

Secundo modo, idem ostendi potest à priori Philosophicè, ex modis existendi in multis; nam quicquid est, aut est id, in quo omnia alia insunt, aut sunt ea, quæ insunt: si id in quo insunt omnia, est indiuiduum: si quæ in alio insunt, vel quæ in vno solo, & hæc sunt indiuidualia accidentia, & conditiones aliæ indiuiduantes, vel insunt in multis, & sunt vniuersalia: Sed omisso indiuiduo, & quæ, vt indiuiduo cõueniũt, de eo quod

inest in multis videamus: si est in multis, ergo aut intrinsece inest in essentia eorum, aut extra essentiam extrinsece adiacet, vt in subiecto: & si intrinsece, aut inest vt totū, aut vt pars: si in totum, scilicet tota essentia, est Species: si autem inest, vt pars in toto, quæ se habet vt materia, & in potentia, est genus; aut tanquam forma, & est Differentia: si verò inest extrinsece, & in subiecto, vel vt ab essentia fluens ab intrinsecis ab ea dependens, & est Proprium: vel subiecto aduenients ex externis causis extrinsece adiacens, & est Accidens.

Tertio modo ex ipsismet reb. à parte rei. Quicquid est in vnaquaque re siue singulari siue vniuersali, & quicquid de illa cognosci potest, aut sunt eius rei essentia, aut accidentia: si essentia, aut tota essentia rei, aut pars essentiæ: si pars essentiæ, aut in qua conuenit cum aliis rebus & est Genus: aut in qua differt, & est Differentia. Si tota rei essentia, est Species: iā verò si Accidens est, aut proprium eius tantum rei, & est proprium Accidens: aut commune cum aliis, & est Accidens commune, quod absolutè vocamus Accidens communi vocabulo: at de his superius quoque diximus, cum ostendimus Naturę ordinem seruasse Porphyrium in istorum vniuersalium tractatione: quare plura hoc loco non erit necesse superaddere.

Nunc ad argumenta. Ad primum dicimus, Arist. de his egisse in libris Topicorum, quatenus spectant ad efficienda varia genera quæstionum Dialecticarum: atque ideo illa quatuor sola retulit, quæ discrimen quæstionum efficiebant, & diuersitatem locorum, ac tractationis: & ob id etiam addendam quęstionem de eodem & diuerso, præter alias quatuor quæstiones, Generis, Definitionis, Proprij, & Accidentis: quod diuersam ab aliis requirere tractationem, & loca videntur: Speciem ergo ob id ad genus reuocasse videtur Arist. eò quòd ex iisdē locis quibus quæstio Generis tractatur, potest etiam quæstio tractari Speciei. Differentiam verò ad definitionem retulisse videtur: siquidem vltra Genus addit ipsam Differentiam vel Differentias. Atque ita omnia conueniunt, & nulla est Aristotelis cum Porphyrio pugnantia. *Ad 1.*

Ad alia argumenta, quod sint plura, quā quinque. Respondemus ad primū & secundū. Vniuersalia, & Prædicabilia nos simplicia tantum quinque asserere: at composita & complexa Prædicabilia esse posse permulta, & definitionem, & diuisionem, & complexa alia omnia vel accidentalia vel essentialia. *Ad 2.*

Ad 3. Ad tertium dicimus, Existentiam rei, cum quærimus de re aliqua, an sit, non esse prædicatum aliquod præter ipsum verbũ, quod medio verbo de subiecto dicatur: sed est ipsummet substantiuum verbum. Vnde in hac q. si rectè dispicimus, non tam quæritur aliquod prędicatũ, quàm ipsummet subiectum quæritur per se, an sit in rerum natura? Postea verò subiecto iam posito existente in rerum natura, de illo & quærimus & dicuntur quinque illa Prędicabilia vniuersalia Et certum est, antequã res sit, nil ei posse conuenire, & oportere, vt res prius sit, antequam ei aliquid conueniat, aut de ea prædicetur.

Ad 4. Ad quartum. Quidam homo, vel hic homo, & alia similia indiuidua vaga, includunt in sua ratione duo, naturam communem, & rationem seu Differentiam indiuiduantem. Quare impossibile est, vt vnica & eadem ratione conueniant singulis indiuiduis: atque ideo vniuersália nec esse, nec dici possunt, quia non prædicantur de multis sub vna & eadem ratione. Deinde hæc indiuidua vaga ex modo significandi sunt complexa, non solum complexione vocis (quia posset facilè vna vox imponi ad significãdum illud ipsum) sed cõplexione significationis, & conceptus appræhendentis multa singularia per disiunctionem vnam tantum, valet quidam homo, ac si diceres, hic homo vel iste homo, vel ille homo, &c. Tandem de indiuiduo demõstratiuo, cùm dicimus hic homo, demonstrando, verbi gratia Petrum, & hic homo demonstrando v.g. Ioannem: in mente diuersus omnino conceptus illorum diuersorum respondet, atque adeo non est eadem ratio communis, sed æquiuoca & diuersa; & ideo non est vniuersale. Ac de his hactenus; nunc de singulis vniuersalibus videamus.

CAPVT I. De Genere.

Videtur aũt neque Genus, neque Species simpliciter dici. Genus.n. dicitur & aliquorum quod immodo se habentium ad vnum aliquod, & ad se inuicẽ collectio: secundum quam significationem Romanorum dicitur Genus; ab vnius scilicet habitudine (dico autem Romuli) et multitudinis habentium aliquó modo ad se inuicem eam, quæ ab illo est, cognationẽ secundum diuisionẽ ab aliis Generib. dictum. Dicitur aũt & aliter rursus Genus illud, quod est vniuscuiusque generationis principium: vel ab eo qui genuit, vel ab eo loco, in

quo quis genitus est. Sic n. Orestem quidem dicimus à Tantalo habere Genus, Hylum aũt ab Hercule: et rursus, Pindarum quidem Thebanum esse genere, Platonem verò Atheniensem: etenim patria principium quoddam est vniuscuiusque generationis, quemadmodum & pater. Hæc aũt videtur promptissima esse significatio generis. Romani n. dicuntur, qui ex genere descendunt Romuli, & Cecropidæ, qui à Cecrope, & horum proximi. Et prius quidẽ appellatum est Genus vniuscuiusque generationis principium: dehinc etiam et multitudo eorum, qui sunt ab vno principio, vt à Romulo: quam diuidentes & ab aliis separantes, dicebamus omnem illam collectionem esse Romanorum Genus. Aliter aũt rursus Genus dicitur, cui supponitur Species: ad horũ fortasse similitudinem dictum. Etenim principium quoddã est huiusmodi Genus earum, quæ sub ipso sunt, Specierum, videturq́; et multitudinẽ continere oẽm, quæ sub ipso sunt Specierum.

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est: quod etiam describentes assignauerunt, Genus esse, dicentes quod de pluribus et differentibus Specie in eo, quod quid est prædicatur, vt animal. Eorum n. quæ prædicantur, alia quidem de vno dicuntur solo, sicut indiuidua vt Socrates, & hic, & hoc: alia verò de pluribus, quemadmodum Genera, & Species, & Differentia, & Propria, & Accidentia communiter, sed non propriè alicui: est autẽ Genus quidẽ, vt animal, Species verò, vt homo, Differentia aũt, vt rationale: Proprium, vt risibile, Accidẽs, vt album, nigrum, sedere. Ab iis igitur, quæ de vno solo prædicantur, differunt genera eo ꝙ hæc de pluribus prædicantur. Ab iis autem rursus quæ de pluribus: à Speciebus quidẽ, quoniam Species etsi de pluribus prædicentur, non tamen de differentibus Specie sed numero, homo. n. cum sit Species, de Socrate & Platone prædicatur, qui non specie differunt, sed nume-

ro animal vero, cum sit Genus, de homine, & boue, & equo prædicatur qui differunt à se inuicem Specie, non numero solum. A Proprio verò differt Genus: quoniam Proprium de vna sola Specie, cuius est propriũ prædicatur, & de iis, quæ sub ipsa Specie sunt indiuiduis: quẽadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: Genus autem non de vna Specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. A Differẽtia vero, & ab iis, quæ communiter sunt Accidentia, differt Genus: quoniam & si de pluribus & differentibus Specie prædicentur differentiæ, & communiter Accidentia, non tamen in eo quod quid est prædicantur sed in eo, quod quale quid est. Interrogantibus enim aliquibus, quid est illud, de quo prædicantur hæc? Genus respõdebimus, Differentias aũt et Accidẽtia non respondebimus: non.n. in eo quod quid est prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale quid est interroganti.n. quale quid est homo? dicimus quod rationale: et quale quid est Coruus? dicimus quod nigrum: est autem rationale quidẽ Differentia, nigrum verò Accidens: quando autem quid est homo? interrogamur, animal respondemus. est aũt hominis Genus animal. Quare de plurib. prædicari diuidit Genus ab iis quæ de vno solo eorum quæ sunt indiuidua, prædicantur: hoc vero, de differentibus Specie, separat ab iis, quæ sicut Species prędicãtur, vel sicut Propria: in eo autem quod quid est prædicari, diuidit à Differentiis et communiter Accidentibus, quæ non in eo quod quid est sed in eo quod quale quid est, vel quomodo se habet vnum quodque prædicatur de iis, de quibus prædicatur. Nil igitur superfluum, neque minus continet Generis dicta descriptio.

Quæstio cur prius de genere, quàm de specie aut aliis egerit.

AGgreditur modo Porphyrius de singulis vniuersalibus in particulari tractationem: quam v. seq. c. absoluit: postea vlt. c. ea inter se comparat; & quam adinuicem habitudinem habeant, ostendit. Incipit igitur ab ipso genere: in quo meritò

meritò quis dubitare posset, qua ratione id factū fuerit. Boetius huius duas assignat causas; prior est, Genus.n. est vniuersalius, cum comprehendat sub se multas Species. Vniuersalia autem nobis sunt notiora, 1. Physic. c. 1. propterea ab eis est incipiendum, cuius rationē Arist. 1. de partib. c. 1. dat. Si.n. vniuersalia primò non traderentur, cum illa sint in particularib. oporteret in particularium tractatione sæpè illam repetere. Posterior ratio; quæ est etiā Ammonij, Genus est generatione prius, quàm Species, cuius signum est: si Genus auferatur, auferuntur Species, at non ablata vna, aut altera Specie, Genus auferrur: quod docet Arist. 2. de gen. anim. c. 3. dum dicit, vitam plantæ priorem esse, deinde vitam sensitiuam, tandem rationalem. Ex vtraque autem ratione colligitur Porphirium seruasse & Naturæ & doctrinæ ordinem, seu cognitionis: Naturæ, dum à principibus cognitionis, dum ab vniuersalioribus incepit. Hæc tamen vtraque ratio declaratione indiget: Genus.n. & Species dupliciter considerari possunt: vno modo secundum naturam, & substratum; altero modo formaliter secundum rationem, & relationem Generis, & Speciei. Si primo modo considerentur, Genus, s. natura ipsa est prior, & cōmunior Specie: at si secundum relationem, sūt simul tempore & natura sunt: non est prius Genus, quàm sit Species, sicut non prius, formaliter est pater, quā filius: relata enim simul natura sunt, vt docet Arist. in Prædicamento, Ad aliquid.

Sed si sic est, poterit meritò quis obiicere, cum hic considerentur ista secundum formam, videntur istæ rationes non sufficientes. Ad quod dicendum, rationes esse nihilominus bonas, & probabiles, quia cùm natura ipsius Generis sit prior, & cōmunior, æquum fuit, vt eius intentio prius consideraretur. Possumus aūt tertiam rationem addere etiam secundū intentiones ipsas: cum enim ista introductio sit ad Prædicamenta Arist. fuit congruum, vt illud primò explicaretur, quod illic primò occurrit: illic autem primo occurrit Genus; cum statim ens in decem Genera diuidatur: & in Prædicamento quoque substantiæ, quod ante accidentia est, primum sit ipsum Genus generalissimum: hæc autem ratio est vniuersalis probans ordinem omnium Prædicabilium; substantia enim est primum Prædicamentum; in quo, nec propria, nec Accidentia sunt, & in eo primum locum habent Genera & Species; illæ autem rationes solum ordinem inter Genus & Species probant.

Videtur autem neque Genus, neque Species, dici simpliciter.

Hoc caput in duas potest partes secari. In priori, aliquot modos acceptionis nominis huius narrat: in posteriori, Genus ipsum Logicum, de quo præsens inquisitio est, definit, ipsamque definitionem manifestat.

Tripliciter ergo Genus sumitur. Primo, Genus dicitur congregatio multorum habētium inter se aliquam affectionem, vel habitudinem, & hæc habitudo, & affectio, adinuicem ad vnum aliquid est, sicut dicitur Genus Heraclidarum, congregatio multorum, qui inter se ordinem habēt aliquo modo, s. quia affines, vel cognati sunt: & hoc respectu vnius. s. Herculis, à quo descendunt: & propterea, dicuntur Genus Heraclidarum, & sumunt nomen ab vno illo, vt distinguantur ab aliis Generibus. Hoc exemplum sumpsit Porphyrius ab Arist. 10. Meta. c. 11. Boet. quia Romanus erat, transtulit, Genus Romanorum, qui ab vno Romulo descēdunt. Secundo sumitur pro ipso principio, à quo talis collectio emanauit: qđ duplex esse potest, aut pater, aut patria: nam & ipsa patria, quoddam principium est: non. n. solum locus naturalis est corporū contentiuus, sed eorum aliquo modo productiuus, & conseruatiuus; cum influxum habeat erga corpora: cuius argumento, est diuersa temperies horum, & illorum corporū. & varietas eorum, quæ diuersis locis producuntur, Sic inquit Virgilius:

Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ.
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt.
Gramina: non ne vides, croceos vt Tmolus odores
India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,
Et Chalibes duri ferrum?

Dubium. Hic posset esse dubium. An ipse pater, vel patria sint dicenda genus. Auerroes videtur id affirmare: ac credendum cum Caietano nōn dici genus patrem ipsum, aut patriam, sed ipsum principium, & originem, quæ ab eis ducitur.

Statim Porphyrius comparat has duas acceptiones: dicit itaque, Posterior est prōpriissima, i. se primo offert, est. n. prior: quod probat: prius. n. illud principiū, quod genus dicitur, fuit, atque ab eo appellatio facta est, s. genus Romanorum. Heraclidarum. Vnde potest duplex ratio fieri, propter quam ista significatio est magis in promptu: prima, quia ab eo, quod est genus primo modo, sumitur denominatio, dicitur enim ab Hercule Heraclidarum Genus: secunda, quia ista fuit prior:

prius

prius enim fuit illud principium, quàm collectio eorum, qui ab eo fluxerunt: Tertio sumitur Genus pro eo, cui supponitur Species, id est pro eo quòd de Speciebus prædicatur, & hoc est genus Logicum, cuius est tractatio præsens.

Huius generis Porphyrius similitudinem assignat cum aliis generibus, cum posteriori, secundo modo accepto: sicut.n. genus secundo modo est principium eorum, quæ ab eo originem trahunt, ita genus hoc, est suarum specierũ principium: similiter est simile generi primo modo accepto, vt enim hoc est multorum collectio, ita & genus Logicum est multarum specierum aggregatio, id est, sub se multas continet species.

Dubia aliquot scitu digniora in priorem hanc part. capitis de Genere.

Circa hanc capitis partem aliquot sunt aduertẽda. Primo, Porphyrium has generis acceptiones ex Aristo. ferè desumpsisse, nam Arist. 5. Meta. c. 28. refert iiij. generis acceptiones. Primo genus dicitur cõtinua aliquorum generatio, quod idem est cum collectione multorum habẽtium habitudinem secundum generationem: vbi intelliges istam habitudinem, quam dicit Porphyrius esse inter illa, quorum collectio dicitur genus, debere esse secundum generationem, & ea quæ ad generationem attinent, vt quod sint cognati, vel consanguinei, vel filij, vel aliud simile. Quod adnotauit Albertus explicans Porphyrium contra Auicennam. Secundo dicitur genus principium, à quo talis generatio est, quod est pater, vel patria, & aliquando etiam dicitur mater. Tertio genus est subiectum, ex quo res fiunt, vel in quo: quomodo dicitur genus figurarum superficialium esse aliud à genere solidarum: & in naturalibus materia dicitur genus: quo pacto cęli & elementa dicuntur esse genere diuersa, iuxta eorum sententiam, qui asserunt esse ex diuersa materia: & tale genus dicitur Physicum. Quarto genus est, quod prædicatur, scilicet istud, quod hic proponitur tertio loco à Porphyrio.

Poterit autem quis dubitare, Quare prætermisit Porphyrius genus tertio loco positũ ab Arist. Dicitur, quod istud habet similitudinẽ quandã cũ Logico, vt.n. Logicũ est, ex quo fiunt Species, ita & illud: Logicum.n. est, velut materia Specierum: vel forsan, quia parabat facilẽ introductionẽ, & esset obscuriũ explicare, quid esset illud subiectum, quod genus appellatur. *Dubium.*

Circa verba ipsius Porphyrij. Nota illud verbum (videtur) aliquando enim pro eo, quod apparet & non est, sumitur; vt

patet apud Arist. 1. Elenc. c. 1. & 2. Sunt syllogismi, inquit, qui videntur, & non sunt: ac hic nõ sic vsurpatur. sed pro eo quod est. & patet. ac est manifestum. Nota verbum (simpliciter) nam vno modo idẽ est, quod vniuersaliter, vt habetur. 1. Meta. tex. 44 & 1. Elench. c. 6 Secundo modo idem est, quod vniuocè, vt habetur. 1. Metaph. tex. 47 Tertio modo accipitur pro eo, quod est fine addito diminuente. 1. Elench. cap. 5. quo pacto dicitur. Aethiops non est simpliciter albus. Vltimo modo pro eo. q́ est solum, vt Brutũ est simpliciter sensitiuum: qua significatione vtitur Porphyrius c. de Differentia: hic sumitur, modo secundo, ac si dicat genus non dicitur vniuocè.

Nota praeterea dicit (videtur autem) hic velut excusat se ab eo quod proposuit scilicet docere, quid sit horum quodque, ac propterea inceptùrus erat à definitione sed id prohibet eius aequiuocatio: aequiuoca enim prius diuidenda Nota praeterea non explicasse nisi genus, & Speciem. quia ista sunt relata. vt docet Ammonius: vel vt vult Boetius, omnia alia subintelligi. quae etiam sunt aequiuoca: quae quia iam erant enarrata. prolixitatis vitandae gratia praetermisit.

Nota vltimo, secundum Albertum discrimen inter genus tertio modo, & alia genera: genus enim secundo modo, non est in tota collectione eorum, quae ab eo procedunt: non enim est Romulus in singulis Romanis: at tota natura generis est in singulis Speciebus: homo enim est substantia animata, sensibilis, pariter & leo, & aliae Species. Praeterea, genus primo modo continet multa tanquam partes integrantes, de quib. praedicari nequit: non enim singuli Romani sunt genus; at genus hoc de singulis Speciebus per se praedicari valet.

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est.

Haec est posterior ea pars. qua Porphy. definit genus tertio modo: eius enim vsus ad Dialecticos & Philosophos pertinet. Definitio est ista Genus est id, quod praedicatur de pluribus differentibus Specie in eo, quod quid est: quae definitio ad literam desumpta est ex Arist. 1. Topic. c. 4. pro cuius explicatione Porphyrius tres distinctiones insinuat eorũ quae praedicantur: quaedam enim de vno praedicantur; vt Socrates, Plato, quaedam de pluribus; vt homo. Secunda; eorum quae de pluribus praedicantur: quaedam de pluribus differentibus numero, quaedam de differentibus Specie praedicantur. Tertia

eorum

eorum quæ de pluribus differētibus Specie prædicantur,quædam prædicātur in eo quod quale,quędam in eo,quod quid. Illud est prædicari in quid,esse tale prædicatum,vt ad quæstionem factam per quid de re,scilicet de natura rei,possit per illud,responderi;vt quid est homo?congruè respondebis, si dicas,animal:animal igitur prędicatur in quid de homine.Illud autem est prædicatum in quale.esse tale prædicatum:vt possit per illud responderi ad quæstionem factam de qualitate rei; vt,qualis est homo?dices,doctus,aut albus : ista prædicantur in quale.Hac diuisione Porphyrius colligit definitionem generis sufficientem esse, cum ipsum separet ab omnibus aliis Prædicabilibus.Ex hoc enim quod genus de plurib prædicatur, ab indiuiduo distinguitur;quod quidem prædicatur, sed de vno solo:per hoc quod genus prædicatur de differentibus Specie, à Specie distinguitur, & à Proprio; Species enim de pluribus indiuiduis. Proprium autem de vnica Specie, cuius est Proprium,de indiuiduis illius speciei quoque prædicatur; per hoc autem,quod in eo,quod quid, à Differentia & Accidenti distinguitur. Hæc enim in eo quod quale,de plurib,prædicantur:vt si dicas,qualis est homo?respondebitur, est rationalis, vel albus. Patet igitur definitionem neque esse superfluam.nec diminutàm iuxta præceptum.Arist.6.Top.c.1.&2.

Hic notat Ammonius, quòd definitio superflua diminuit definitū id est coarctat : vt iuxta illā definitionem paucioribus conueniat,quam conuenit : vt qui dicit, homo est animal rationale album,facit,vt non sint homines nisi albi:definitio verò diminuta, definitum dilatat; vt qui dicit, homo est animal mortale,facit, vt equus sit homo,qui est animal mortale:hoc fit,quando definitio est superflua per additionem illius, quod non est de natura rei,aut ipsius naturæ Proprium.

De definitione Generis quæstiones quatuor.

Circa definitionem generis positam, vidēda sunt quatuor: deinde de indiuiduo,cuius tum in hoc capite, tum in sequentibus frequenter fit mentio,agendū quoque.Igitur quæremus primo, quid sit definitum in hac generis definitione? Secūdo quę sit ista definitio.an quidditatiua,an sit descriptio? Tertio quid loco generis in hac definitione ponatur?Quarto rectè ne sit posita : vbi videbimus, quo modo singulæ partes sunt intelligendæ ? Vltimò de indiuiduo, an indiuiduum prædicetur.

QVAEST.

patet apud Arist. 1. Elenc. c. 1. & 2. Sunt ſyllogiſmi, inquit, qui videntur, & non ſunt: ac hic nō ſic vſurpatur, ſed pro eo quod eſt. & patet. ac eſt manifeſtum. Nota verbum (ſimpliciter) nam vno modo idē eſt, quod vniuerſaliter. vt habetur. 1. Meta. tex. 44 & 1. Elench. c. 6 Secundo modo idem eſt, quod vniuocè, vt habetur. 1. Meraph. tex. 47 Tertio modo accipitur pro eo, quod eſt ſine addito diminuente. 1. Elench. cap. 5. quo pacto dicitur. Aethiops non eſt ſimpliciter albus. Vltimo modo pro eo, quod eſt ſolum, vt Brutū eſt ſimpliciter ſenſitiuum: qua ſignificatione vtitur Porphyrius c. de Differentia: hic ſumitur, modo ſecundo, ac ſi dicat genus non dicitur vniuocè.

Nota prçterea: dicit (videtur autem) hic velut excuſat ſe ab eo. quod propoſuit ſcilicet docere, quid ſit horum quodque, ac propterea incepturus erat à definitione ſed id prohibet eius æquiuocatio æquiuoca enim prius diuidenda Nota præterea non explicaſſe niſi genus, & Speciem, quia iſta ſunt relata. vt docet Ammonius: vel vt vult Boetius, omnia alia ſubintelligi. quæ etiam ſunt æquiuoca: quæ quia iam erant enarrata. prolixitatis vitandæ gratia prætermiſit.

Nota vltimo, ſecundum Albertum diſcrimen inter genus tertio modo, & alia genera: genus enim ſecundo modo, non eſt in tota collectione eorum, quæ ab eo procedunt: non enim eſt Romulus in ſingulis Romanis: at tota natura generis eſt in ſingulis Speciebus: homo enim eſt ſubſtantia animata, ſenſibilis, pariter & leo, & aliæ Species. Prçterea; genus primo modo continet multa tanquam partes integrantes, de quib. prædicari nequit: non enim ſinguli Romani ſunt genus; at genus hoc de ſingulis Speciebus per ſe prædicari valet.

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philoſophos ſermo eſt.

Hæc eſt poſterior ea pars. qua Porphy. definit genus tertio modo: eius enim vſus ad Dialecticos & Philoſophos pertinet. Definitio eſt iſta Genus eſt id, quod prædicatur de pluribus differentibus Specie in eo, quod quid eſt: quæ definitio ad literam deſumpta eſt ex Ariſt. 1. Topic. c. 4. pro cuius explicatione Porphyrius tres diſtinctiones inſinuat eorū quæ prædicantur: quædam enim de vno prædicantur; vt Socrates, Plato, quædam de pluribus; vt homo. Secunda; eorum quæ de pluribus prædicantur: quædam de pluribus differentibus numero, quædam de differentibus Specie prædicantur. Tertia

eorum

eorum quæ de pluribus differētibus Specie prædicantur,quædam prædicātur in eo quod quale,quędam in eo,quod quid. Illud est prædicari in quid,esse tale prædicatum,vt ad quæstionem factam per quid de re,scilicet de natura rei,possit per illud,responderi;vt quid est homo?congruè respondebis, si dicas,animal:animal igitur prędicatur in quid de homine.Illud autem est prædicatum in quale.esse tale prædicatum:vt possit per illud responderi ad quæstionem factam de qualitate rei; vt,qualis est homo?dices,doctus,aut albus: ista prædicantur in quale.Hac diuisione Porphyrius colligit definitionem generis sufficientem esse, cum ipsum separet ab omnibus aliis Prædicabilibus.Ex hoc enim quod genus de plurib prædicatur, ab indiuiduo distinguitur;quod quidem prædicatur, sed de vno solo:per hoc quod genus prædicatur de differentibus Specie, à Specie distinguitur, & à Proprio; Species enim de pluribus indiuiduis. Proprium autem de vnica Specie, cuius est Proprium,de indiuiduis illius speciei quoque prædicatur; per hoc autem,quod in eo quod quid, à Differentia & Accidenti distinguitur. Hæc enim in eo quod quale,de plurib,prædicantur:vt si dicas,qualis est homo?respondebitur, est rationalis, vel albus. Patet igitur definitionem neque esse superfluam nec diminutàm iuxta præceptum.Arist.6.Top.c.1.&2.

Hic notat Ammonius, quòd definitio superflua diminuit definitū id est coarctat: vt iuxta illā definitionem paucioribus conueniat,quam conuenit: vt qui dicit, homo est animal rationale album,facit,vt non sint homines nisi albi:definitio verò diminuta, definitum dilatat; vt qui dicit, homo est animal mortale,facit, vt equus sit homo,qui est animal mortale:hoc fit,quando definitio est superflua per additionem illius, quod non est de natura rei,aut ipsius naturæ Proprium.

De definitione Generis quæstiones quatuor.

Circa definitionem generis positam, vidēda sunt quatuor; deinde de indiuiduo,cuius tum in hoc capite, tum in sequentibus frequenter fit mentio,agendū quoque.Igitur quæremus primo, quid sit definitum in hac generis definitione? Secūdo quę sit ista definitio.an quidditatiua,an sit descriptio? Tertio quid loco generis in hac definitione ponatur?Quarto rectè ne sit posita: vbi videbimus, quo modo singulæ partes sunt intelligendæ? Vltimò de indiuiduo, an indiuiduum prædicetur.

QVAEST.

QVAESTIO I.

PRo declatione primi dubij, aduertere oportet, ista nomina secundæ intentionis, scilicet Genus, Speciem, Differētiam, & reliqua esse connotatiua, & ita duo includere in sua significatione, videlicet materiale, & formale, vt antea sæpè dictum fuit. Significat enim pro materiali, seu pro substrato, quod idē est naturam & rem aliquam: pro formali verò secundam intentionem obiectiuam: sicut albū pro materiali significat corpus, pro formali, albedinem. Est igitur dicendū, quando definitur Genus, an definiatur intentio ipsa, an materiale substratum, an simul materiale substratum cū intentione. Est autem rursus aduertendū, aliud esse in connotatiuis, id quod definitur, aliud rationē secundū quam definitur, verbi gratia quando dicitur album est visus disgregatiuum: quod definitur, est subiectum, vt formæ substat: at ipsa ratio secundum quam est definitio, est forma. Prætereà aliud est, cui conuenit definitio, aliud ratio per quam conuenit: vt id ꝙ disgregat, est corpus album: ratio disgregandi est albedo: definitio enim de subiecto verificatur. Quod Caietanus aliis verbis explicuit, dicens, ꝙ definitio competit subiecto denominatiuè, formæ quidditatiuè Hoc supposito, perspicuis quibusdam conclusionibus respondemus, quæ per se satis manifestæ sunt, & ex iam dictis constant.

1. concl. Sit prima concl. Natura &. substratum Generis est id, quod definitur, vt intentioni substat.

2. concl. Secunda conclusio. Ratio, secundum quam definitur, est secunda intentio.

3. concl. Tertia, definitio competit naturæ substratæ, animal enim est, quod prædicatur & corpus, & aliæ naturæ, quæ Genera sunt, sed non prædicantur, nisi quia genera, & vt secundæ intentioni substant: non tamen intentio prędicatur: hoc idem dicimus de aliis definitionibus Prædicabilium.

QVAESTIO II.

CIrca secūdum sunt tres opiniones Scotus, vniuersalium. q. 15. existimat, hanc definitionem esse quidditatiuam, cuius genus est Prædicabile. Alij existimant esse descriptiuam; & dari per genus quod est Vniuersale, & propriam passionem, quæ est prædicari. At Ammonius credit hanc definitionem esse descriptionem, nec per genus proprium assignari, nec posse assignari. Ratio Ammonij est duplex, prior est. Genus hic definitum

finitum comprehendit decem genera suprema; nam singula sunt genus, at nihil potest esse genus generis supremi: ergo genus non potest definiri per genus. Posterior, genus hoc cōprehendit genera Substantiæ, & Accidentis, sed Substantiæ & Accidenti nihil est commune, Vniuocum ergo non potest assignari ipsi generi.

2 Hæ rationes Ammonij fundantur in hoc: cùm hic definiatur natura generis, vt substat intentioni: si definiri debet quidditatiuè, erat dandum genus, non solùm ex parte intentionis, sed ex parte materialis quod esse nō potest: quia materiale est Substantia, vel Accidens, quæ nō possunt habere genus commune, sed accidens aliquod, & illam proprietatē, quæ est prædicari: & propterea dicit esse descriptionem, & est sententia Alberti, tract. 3. cap. 3. vniuersale enim ex parte solius intentionis, genus quidem est, non tamen ex parte materialis.

Sed hæc sententia Ammonij & eius rationes non placent: nam in concretis accidentalib. definitio & essentia attendenda est secūdum formam, quæ potest esse vnius rationis, etiam si materialia nō sint eiusdem rationis: & certum est, rationem vniuersalis eandem esse, siue materiale sit Accidens, siue substantia, sicut in distinctis etiam substantiis: potest ergo esse genus proprium; atque adeo dicendum est; definitionem esse potuisse quidditatiuam, quantum est ex parte generis, si deinde addita fuisset essentialis Differentia: vt si diceretur, genus est vniuersale, quod inest multis Specie differentibus: sed tamen cùm per Prædicabile, tanquam per notius nobis definierit Porphyrius, puto, descriptionem hanc esse, vt dicit ij. opin. & idem Porphyrius, quia non per Differentiam, sed per passionem, id est, prædicationem datur.

Et ad primam rationem Ammonij dicendum, esse posse aliquid Accidens genericum, imò Specificum, quod conueniat supremo generi, & aliis generib. scilicet rationem ipsam generis. Ratio verò posterior Ammonij nō valet: nam diuersis Prædicamentis nihil potest esse vniuocum quidditatiuè: potest tamen aliquid esse accidentale, quales sunt hæ intentiones: sicut etiam relatio vniuoce conuenit multorum Prædicamentorum fundamentis, quamuis secundum Porphyrium non ponatur vniuersale, vt genus: vt in sequenti dubio dicetur.

QVÆSTIO III.

SEd tunc dubitabis circa tertium quid saltem constituatur loco

loco Generis, secundum Porphyrium? Breuiter respondebo; non vniuersale loco Generis, sed Prædicabile constitui. Huius est ratio conuincens. Differentia, in definitione ponitur, ad excludendum ea, quæ sub eodem Genere conueniunt: verbi gratia rationale ponitur in definitione hominis, vt separet illa animalia, quæ non sunt rationalia: non autem ponitur ad differentiam lapidis, aut alterius extra genus: sed Porphyrius exclusit indiuiduum à ratione generis, per illam differentiã prædicari de pluribus: ergo genus non est vniuersale, quia indiuiduum non continetur sub vniuersali; continetur autem sub prædicabili: nam indiuiduum est Prædicabile, sed de vno: genus autem de pluribus: prædicabile ergo erit loco generis.

QVAESTIO IIII.

Circa quartum, An videlicet rectè sit posita generis definitio? obiicitur contra definitionem ipsius generis. Primo contra vltimam particulam? in qua à Differentia distinguitur. Differentia prędicatur in quid, ergo non differt in hoc à genere. Probatur antecedens ex Arist. expresse. 7. Top. c. 3. & 4. Top. c. 4. vbi non in hoc differre à genere docet, sed quod genus de pluribus, quam Differentia prædicetur.

Secũdo. Accidẽs nec est de substãtia rei, nec pars substãtiæ rei; ergo non prædicatur in quale quid, vt dicit Porphyrius.

Tertiò. Multa sunt Propria quæ de pluribus Speciebus prędicantur, ergo non differt in hoc à Genere, quod solum de vna Specie Proprium prædicetur. Antecedens probatur, mobile, æquale, simile, sunt passiones propriæ; quę tamen de pluribus corporibus Specie differentibus prædicantur.

Quartò. Differentia non prædicatur de pluribus speciebus, ergo non conuenit in hoc cum genere: patet antecedens; rationale enim est Differentia: quæ tamẽ vni speciei est propria.

Quintò. genus prædicatur de pluribus differentibus numero, animal enim de Petro, & Ioanne prædicatur, ergo à Specie non differt.

Pro horum argumentorum solutione, est primo notandum duo esse necessaria, vt aliqua differant Specie: alterum est, vt habeant distinctas definitiones: quapropter Petrus & Paulus, & indiuidua vnius Speciei Specie non differunt: alterum est, quod sub eodem sint Genere: quod docet Arist. 10. Meta. cap. 11. differre ergo Specie est sub eodem Genere distinctas habere definitiones.

Possum

Possumus etiam tres modos differendi Specie desumere, ex Arist. 5. Meta. c. 10. Primò illa differunt Specie, quæ sub eodem genere distinctas habent definitiones, & ipsa in alias Species inferiores diuidi nequeunt, quo pacto differunt Species vltimæ homo, leo; & ista dicuntur differre Specie athoma, & hæc est propriè Differentia specifica.

Secundò, illa differunt Specie, quæ sub eodem genere ex æquo côtinentur, & rursus diuidi possunt in alias Species sub se: sicut corpus animatum, & corpus inanimatum, & ista dicuntur differre specie subalterna, seu genere intermedio. Dicuntur autem ex æquo contineri sub genere, quæ per æquales Differentias alicuius generis componuntur: sicut corpus animatum & corpus inanimatum: corpus enim, quod est illorum genus, æqualiter per animatum & inanimatum diuiditur.

Tertiò, illa differunt specie, quæ sub eodem sunt genere, tamen non æqualiter; cùm videlicet vnum est communius, alterum minus commune; quia pluribus intermediis Differentiis, ab illo genere, in quo conueniunt, distant: licet non vnum sit superius ad alterum; quo pacto, homo, & planta specie differunt: planta enim est communior est, quàm homo, sed non ad hominem, quia homo planta non est. Si enim esset superior illo, esset genus; at genus, & species sub ipso, non dicuntur differre specie, vt ait Arist. 10. Meta. ca. 11. genus igitur est, quod de pluribus specie differentibus prædicatur, vtcunque specie differant, siue primo, siue secundo, aut tertio modo.

Est secundò notandum, Duo esse necessaria, vt aliquod prędicatũ prædicetur in quid: vnum, quod sit de natura, vel pars naturæ rei: nec hoc sufficit, nam differẽtia est pars naturæ rei, tamen non prædicatur in quid: sed est necessarium alterum s. quod prædicetur per modum naturæ, s. quod non sit connotatiuum, quando subiectum fuerit absolutũ; tunc enim significat per modum Accidentis: sed vel vtrũque absolutum, vel vtrunque connotatiuum. genus ergo respectu speciei habet vtrunque, & est de natura Speciei, & prædicatur per modum naturæ & substantiæ, propterea prædicatur in quid. At differentia habet vnum scilicet, est de natura rei, non tamen habet modum prædicandi: propterea non prædicatur in quid, sed dicitur in quale quid: quid, quia est de substantia rei, quale, quia est ad modum Accidentis: & Accidens neutrum

habet

habet, propterea simpliciter in quale prædicatur: vnde fit, vt constituatur prædicatio in quid, & in quale quid, & in quale.

Ad 1. His suppositis, Resp. ad primum. Differentia prædicatur in quid secundum rem, sed non secundum modum: sicut genus, quod absolutè in quid prędicatur. Nec Arist. dicit oppositum, sed asserit prædicari in quid: sed differt à genere, quia se habet vt qualitas, in quo manifestat prædicari in quale quid.

Ad 2. Ad secundum Resp. Quando dicitur, quale quid est coruus illud quid, non petit naturam, sed idem est, ac si dicatur, quale ens est coruus?

Ad 3. Ad tertium Resp. admittendo aliquod Proprium de pluribus Speciebus prædicari, sed id non habetur vt Proprium, & Porphyrius hoc intendit, quod prædicatio, quæ necessario, & semper constituit genus, est de plurib. Speciebus prædicari: at prædicatio necessaria Proprio est de vna specie: reliquum est per accidens, & secundario, quia illa sua Species, de qua prædicabatur, erat subalterna. Dici etiam potest, cōcedendo illationem: aliqua inquam Propria esse generica, quæ de genere immediatè prædicantur: aliqua esse Propria specifica, quæ de specie vltima prædicantur: differre autem à genere & specie, quia non in quid, sed in quale prædicantur.

Ad 4. Idem Resp. ad quartum de prædicatione de indiuiduis, hæc enim prædicatio, est primò & immediatè & per se Speciei, non autem generis, nisi secundariò & mediatè.

Ad 5. Ad quintum Resp. Porphyrium existimasse, nullam esse particularem & propriam Speciei Differentiam, sed omnes esse communes, & rationale non solùm homini, sed Angelis conuenire. Sed de hoc fusius dicemus capite de Differentia.

DE INDIVIDVO.

QVAEST. I. *Vtrum indiuiduum prædicetur.*

1. opi. Circa vltimam difficultatem, an scilicet indiuiduum prædicetur, sunt tres opiniones, Prima est S. Tho. 7. Meta. c. 3. qui loquens de indiuiduo substantiæ, inquit, posse duplicitèr prædicari: vno modo de alio, vt homo est Petrus, animal est Cæsar, & talis est prædicatio per accidens, & indirecta: altero modo potest de se prædicari, scilicet Petrus est Petrus: & talis est prædicatio per se, & hoc videtur asserere quoque Boet. Nihil, inquit, verius, quam idem de se ipso prædicari. Imò videtur Aristotel. sententia 2. Periherm. cap. vltimo. Bonum, inquit per se est bonum: vbi approbat prædicationem identicam, qua

qua idem de se ipso prædicatur, & 5. Metaph. c. 18. homo per se est homo. Eiusdem sententiæ est Porphyrius qui indiuiduum de vno prædicari affirmat, scilicet de se ipso.

Secunda opinio est Auer. cap de specie, qui interpretans Porphyrij definitionem illam. Indiuiduum de vno prędicatur, dicit, duplex esse indiuiduum; substantiæ, vt Petrus; accidentis vt hoc album: indiuiduum accidentis de vno prædicatur, at substantiæ indiuiduum, de nullo: & propterea non benè Porphyrius definiuit, quia soli indiuiduo Accidentis illa definitio competit. Melius Arist. dixit 1. Periher. c. 5. Singulare est, quod non de multis prædicatur. Ista sententia videtur Arist. cap. de substantia, & 7. Meta. cap 3. Prima substantia, inquit, id est, indiuiduum substantiæ, de nullo prædicatur: non enim Auerro. vult prædicationem esse eiusdem de se ipsa. 1. Priorum, in digressione de quarta figura, quæ est Galeni, inquit, Si daretur quarta figura, idem de se ipso prædicaretur, quod est in fine abominationis, & 10. Meta. com. 8. & 4. Meta com 3. dicit illam esse nugatoriã neque habere subiectũ, neque prædicatũ. *2. opin.*

Tertia opinio est Caietani. cap de specie: vbi distinguit duplicem prædicationem; naturalem, & artificialẽ. Naturalis est, quæ est vera, tamen non est apta ad disputationem aliquam, & talis est illa in qua idem de se ipso Prædicatur: Alia est artificialis, sicut sunt reliquæ, quarum vsus arti & scientię deseruit, & per hanc distinctionem conciliat opiniones. *3. opin.*

Pro huius determinatione, est aduertendum, aliud esse necessarium ad veritatem prædicationis, aliud ad proprietatem. Vnde aliud est prædicatio vera, aliud propria: ad veritatem sufficit, quod ita sit in re, sicut ipsa significat: ad proprietatem est necessarium quòd prædicatum sit forma, & subiectum materia, quod esse non potest in prædicatione eiusdem de se ipso.

Iuxta hoc, sit prima conclusio. Prædicatio, qua indiuiduum substantię de alio prędicatur, vt iste veniens est Petrus, est per accidens: ista est Arist. 1. Priorum. c. 28. *1. concl.*

Secunda conclusio. Prædicatio, qua de se ipso aliquid prædicatur, est vera, sed impropria propter rationẽ prædictam. Hæc est Alber. tract. 3. ca 4. & Auer. nec oppositum voluit Boetius: dixit enim, nihil verius, non autem dixit, nihil proprius: imò nec S. Tho. qui dixit, illa esse per se, eo modo, quo etiam vocat Arist. per se, id est, non per aliam causam: si enim dicas, qua re homo est homo? dices, nulla causa, sed per se, & ita interpre *2. concl.*

f tatur

tatur Boetius. 2. Perihermenias.

3. conclu. Tertia conclusio est quantum existimo etiam vera contra Auerr. nec indiuiduum accidentis de vno proprie prædicatur, quamuis vere de illo prædicetur. Hæc est sententia expressa Arist. c. 2. Antepraedicam. Hoc album, inquit, est in subiecto, sed de nullo prædicatur. Ratio aũt est, quia quando demonstratur Accidens indiuiduum, demonstratur ipsum subiectum in quo est, quia ab eo indiuiduatur: vnde perinde est dicere. Petrus est hoc albũ, ac Petrus est ipse; habẽs albedinem.

QVAEST. II. *Quæ & quot sunt prædicationum genera.*

Quia tamen de prędicatione loquuti sumus, & omnia ista ad prædicationem spectant; non erit inutile, quid prædicatio, & quotuplex sit ostendere. Est igitur prędicatio, affirmatio alicuius de aliquo: propositio enim negatiua, non propriè prædicatio, sed diuisio quædam dicitur. Hæc prædicatio duplex est. quædam propria, quædam impropria: propria est, cuius veritas pendet ex propria significatione, & propria acceptione terminorum pendet, vt homo est albus: impropria, cuius veritas ex impropria acceptione terminorum, vt homo est bulla, diuitiæ sunt fumus. Propria est triplex, ordinata, & inordinata contra ordinem, & inordinata præter ordinem.

Ordinata est, in qua subiicitur id, quod subiici debet, s. id, quod se habet. vt materia: prædicatur id, quod debet prædicari, s. quod habet modum formæ. quales sunt prædicationes inferiorum respectu superiorum prędicatorũ & accidentium de subiectis, & differentiarum, de suis speciebus. Hęc ordinata duplex est, essentialis, & accidentalis: essentialis est, in qua prædicatum, vel est natura, vel de natura subiecti; quæ duplex est, essentialis quidditatiua, essentialis sola: essentialis quidditatiua, qualis est prædicatio generis, & definitionis, s. quando prædicatum est in quid: essentialis sola, quando prædicatum est in quale quid, qualis est prædicatio differentiæ. Accidentalis, in qua prædicatum non est de natura subiecti: quæ duplex est, propria, & communis: accidentalis propria est, in qua prædicatum est proprium alicuius speciei, vt homo est risibilis: communis est, in qua prædicatur accidens commune, vt homo est albus. Accidentalis communis duplex, externa, & interna: interna, in qua prædicatur accidens, quod inest subiecto, de quo prædicatur: vt homo est albus: externa in qua accidens non inest subiecto de quo prædicatur, vt homo videtur

tur. Præterea triplex est, prima, quæ sumitur ab actibus animæ, vt paries videtur, homo amatur: secunda, quæ sumitur à secundis intentionibus, vt homo est species, animal est genus: tertia, quæ sumitur ab aliquo alio extrinseco, siue loco, vt hō est Romanus, siue alia habitudine, Philosophus est Platonicus

Inordinata prædicatio contra ordinem est, in qua id prædicatur, quod debet subiici, id subiicitur, quod debet prædicari, istæ sunt oppositæ, seu conuertentes omnium ordinatarum, nec oportet nunc has rursus distinguere. Antiqui vocabant ordinatam prædicationem, naturalem; inordinatam, non naturalem: quam distinctionem ponit Auerr. 7. Metaph. com. 59. & 4. Physic. com. 35. vbi soluit problema Logicum. Cur Aristoteles facit syllogismos ex terminis conuertibilibus in secunda figura ex puris affirmatiuis, cum possit per conuersionem eos facere in prima, & esset consequentia bona, dicit formaliter id eum fecisse ne daretur prædicatio non naturalis, scilicet in qua subiectum de Accidenti, vel definitio de passione prædicetur. Eandem distinctionem habet Themistius. 1. Post. c. 18. Alij prædicationem naturalem vocant directam, non naturalem, indirectam. *Vide Philopo. de hac prædica. 1. Poste. cō. 85. & 5. in Theo. 34. & tab. fol. 3. col. 8.*

Alia est prædicatio inordinata præter ordinem: hæc est triplex, quæ iam identica, quædam disparata, quædam per accidens: identica, qua idem de se ipso prædicatur: disparata, qua disparatum de disparato, vt homo est leo: vel contrarium de contrario, vt album est nigrum: per accidens est, in qua duo connotatiua inuicem prædicantur, quorum prædicatio in abstracto falsa est. Est enim obseruandum, quando connotatiua prædicantur, ad veritatem propositionum sufficere identitatem subiecti, vt album est dulce; veritas huius pendet ex eo, quòd albedo & dulcedo sint in aliquo vno subiecto, tales vocamus per accidens, dummodo illorum prædicatio in abstracto non valeat; aliter enim erit non per accidens: vt album est coloratum, non est per accidens, valet enim albedo est color. Hæc est triplex. Prima, in qua connotatiuum vnius prædicamenti prædicatur de alio alterius prædicamenti, vt album est simile, musicus ædificat. Secunda, in qua connotatiuum vnius prædicamenti prædicatur de connotatiuo eiusdem prædicamenti, vt album est dulce. Tertia, in qua vna differentia, vel proprium de alio, vt rationale est sensibile, risibile est flebile.

CAP. II. *De Specie.*

1. *Species autem dicitur quidem & de vniuscuiusque forma: secundum quam dictum est. Prima quidem species digna est imperio. Dicitur autem species et ea, quæ est sub assignato genere: secundum quam solemus dicere hominem quidem speciem animalis, cum sit genus animal, album autem coloris speciem: triangulum verò figuræ speciem. Quòd si etiam genus assignantes speciei meminimus, dicentes quòd de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid est, prædicatur, & speciem dicimus id, quod sub assignato genere est: nosse oportet, quoniam & genus alicuius est genus, & species alicuius est species, idcirco necesse est in vtrorumque rationibus vtrisque vti. Assignant ergo & sic speciem. Species est quæ ponitur sub genere: & de qua Genus, in eo quod quid est prædicatur. Amplius autem sic quoque. Species est quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid est prædicatur. Sed hæc quidem assignatio specialissimæ est, & quæ solum species est, non autem & genus: aliæ vero erunt etiam non specialissimarum.*

2. *Planum autem erit quod dicitur hoc modo. In vnoquoque Prædicamento sunt quædam generalissima, & rursus alia specialissima: et inter generalissima et specialissima sunt alia, quæ genera & species dicuntur eadem. Est autem generalissimum quidem, supra quod nullum aliud sit superueniens genus. Specialissimum autem est, post quod non est alia inferior species. Inter generalissimum autem & specialissimum alia sunt, quæ genera & species sunt eadem, ad aliud tamen & ad aliud sumpta. Fiat autem in vno quidem Prædicamento manifestum quod dicitur. Substantia est quidem & ipsa genus: sub hac autem est corpus & sub corpore animatum corpus: sub quo animal: sub animali verò rationale animal: sub quo homo: sub homine verò Socrates & Plato,*

&

& qui sunt particulares homines. Sed horũ substantia quidem generalissimum est, & genus solum: homo vero specialissimum. & solum species Corpus autem species quidem est substantiæ, Genus verò animati corporis, sed & animatum corpus Species quidẽ est corporis, genus vero animalis: rursus animal species quidem est corporis animati Genus vero rationalis animalis: sed rationale animal species quidem est animalis, genus autem hominis: homo vero species quidem est rationalis animalis, non autem genus particularium hominum sed solum species et omne, quod ante indiuidua propinquè prædicatur, species erit solum, non etiam genus.

Generum ac Specierum in Prædicamento Substantiæ ordo,

Genus	*Substantia*	*generalissimum*
Species	*Corpus*	*& Genus.*
Species	*Animatum corpus*	*& Genus*
Species	*Animal*	*& Genus*
Species	*Rationale animal.*	*& Genus*
Species	*Homo*	*specialissima.*
Particulares	*Socrates & Plato.*	*homines.*

Quemadmodum igitur substantia cum suprema sit, eo quod nihil supra eam sit, genus est generalissimum, sic etiam homo cũ sit species, postquã non est alia species, neque aliquid eorũ, quæ possunt diuidi in species sed solũ indiuidua (indiuiduum enim est Socrates, & Plato, & hoc album) species erit solum & vltima species, & (vt dictũ est) specialissima: quæ vero sunt in medio eorũ quidẽ, quæ ante ipsa sunt, erunt species: eorum aũt, quæ post ipsa sunt, genera Quare hæc quidem duas habent habitudines eam, quæ est ad ea, quæ antecedunt secundũ quam species ipsorum esse dicuntur & eam, quæ est ad posteriora secundum quam Genera ipsorum esse dicuntur. Extrema vero vnam habent habitudinem. Nam & generalissimum ad ea quidem quæ posteriora sunt, habet habitudinem, cũ sit genus omnium id, quod est supremum:

eam vero, quę est ad superiora non habet, cum sit supremum & primum principium, & (vt diximus) supra quod non est aliud superueniens genus. Specialissimum autem vnam habet et ipsum habitudinem hanc quidem, quæ est ad superiora, quorũ est species: eam vero, quæ est ad posteriora, non diuersam habet habitudinẽ, sed eandẽ, & species indiuiduorũ dicitur: sed species quidẽ dicitur indiuiduorũ, velut ea continens: species aũt superiorum, velut quæ ab eis continetur.

3. *Determinãt igitur generalissimum genus ita, quod cum genus sit, non est species, & rursus, supra quod non est aliud superueniens genus. Specialissimã vero speciem sic, quę cum sit species, non est genus: & quam, cum sit species, in species diuidere non possumus: adhuc autem, & quæ de pluribus et differentibus numero in ea quod quid est prædicatur. Ea vero, quæ in medio sunt extremorum, subalterna vocant genera & species, & vnumquodque ipsorum speciem esse, & genus ponunt: ad aliud tamen & aliud sumptum. ea enim, quæ sunt ante specialissima vsque ad generalissimum ascendentia, & genera dicuntur, & Species: vt Agamemnon, Atrides & Pelopides, & Tantalides, & vltimum Iouis. Sed in familiis quidem plerunque ad vnum reducuntur principium, verbi gratia ad Iouem: in generibus vero et speciebus non sic se habet. Neque enim est commune vnum genus omnium ens: nec omnia eiusdem generis sunt secundum vnum supremum genus, quemadmodum dicit Aristoteles: sed posita sint (quemadmodum in Prædicamentis dictum est) prima decem genera, quasi prima decem principia. Et si omnia quis entia vocet, æquiuocè, inquit, nuncupabit, sed non vniuocè. Si enim vnum esset commune omnium genus ens, vniuocè omnia entia dicerentur. Cum verò decem sint prima communio secundum nomen est solum, non tamen secundum rationem, quæ secundum nomen est.*

Decem

Decem igitur generalissima, quidem sunt: specialissima vero in numero quidem quoddam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem, quæ sunt post specialissima, infinita sunt. Quapropter vsque ad specialissima à generalissimis descendentes, iubebat Plato quiescere: descendere autem per media diuidendo specificis differentiis, infinita vero inquit, relinquenda sunt, neque enim eorum scientiam posse fieri. 4.

Descendentibus igitur ad specialissima, necesse est diuidentes per multitudinem ire: ascendentibus verò ad generalissima necesse est colligere multitudinem in vnum: collectiuum enim multorum in vnam naturam species est & etiam magis id, quod Genus est: particularia verò & singularia è contrario semper in multitudinem diuidunt id, quod vnum est. participatione enim speciei plures homines sunt vnus homo: In particularibus autem & singularibus vnus & communis plures: diuisiuum enim semper est, quod singulare est: collectiuum autem & adunatiuum, quod commune est. 5.

Assignato autem genere & specie, quid sit vtrunque eorum, & genere quidem vno existente, speciebus verò pluribus (semper enim in plures species diuisio generis est) genus quidem semper de specie prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: species autem neque de proximo sibi genere, neque de superioribus: neque enim conuertitur: oportet enim aut æqua de æquis prædicari, vt hinnibile de equo: aut minora de minoribus, vt animal de homine: maiora vero de maioribus minimè: neque enim dices animal esse hominem: quemadmodum hominem dices esse animal. De quibus autem species prædicatur, de iis necessario & speciei genus prædicabitur, & generis genus vsque ad generalissimum: si enim verum est dicere Socratem hominem, hominem autem animal, animal autem substantiam: verum est & Socratem animal dicere, atque substantiam, semper enim cùm supe- 6.

riora de inferioribus prædicentur. species quidem de indiuiduis prædicabitur, genus autem & de specie, & de indiuiduo: generalissimum verò de genere vel generibus, si plura sint media & subalterna & de specie & de indiuiduo. Dicitur enim generalissimum quidem de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, & indiuiduis: Genus autem, quod ante specialissimum est, de omnibus specialissimis & indiuiduis, solum autem species, de omnibus indiuiduis, indiuiduum autem de vno solo particulari.

7. *Indiuiduum autem dicitur Socrates & hoc album & hic veniens Sophronisci filius si solus sit ei Socrates filius. Indiuidua autem dicuntur huiusmodi quoniam ex proprietatibus consistit vnumquodque eorum, quarum collectio nunquam in alio eadem erit: Socratis enim proprietates nunquam in aliquo alio particularium erunt eadem ea verò, quæ sunt hominis proprietates (dico autem eius, qui est communis) erunt eædem in pluribus, magis autem & in omnibus particularibus hominibus, in eo quòd homines sunt.*

8. *Continetur igitur indiuiduum quidem sub specie: species autem sub genere. Totum enim quoddam est genus: indiuiduum autem pars. species verò & totum est, et pars. sed pars quidem alterius: totum autem non alterius. sed in aliis in partibus enim totum est. De genere igitur & specie, & quid generalissimum, & quid specialissimum, & quæ genera eadem & species sint, quæ etiam indiuidua, & quot modis genus & species dicantur sufficienter dictum est.*

Cur de Specie post Genus, & non prius de Differentia egerit?

POst genus tractat Porphyrius de specie: quā in re non, absque ratione potest quis dubitare, cùm Differentia sit prior specie; est enim eius pars, & cùm in prooemio fuerit ante speciem proposita, cur modo de specie postposita Differentia tractauerit? Ammon. & Boetium, huius vnam assignant causam: nempè quia genus, & species

cies relatiua sunt, & vnum relatiuum perfectè absque altero cognosci nequit. Auic. secundam huius dat causam, quia Genus est magis intrinsecum Speciei, quàm Differentię propterea post Genus sequitur Species: Species enim constat ex Genere & Differentia: genere, vt materia: Differentia, vt forma: vt autem materia magis est intrinseca composito, cuius est pars, quàm formæ; ita genus Speciei, quàm Differentiæ est magis propinquum. Poterit etiam in tertio dici, quod quamuis in esse præcedat Differentia, tamen in prædicandi modo prior est Species, prædicatur enim in quid, at Differentia in quale, & ferè ad modum Accidentis.

Species autem dicitur &c.

Hoc igitur caput in tres diuiditur partes: in prima tradit acceptiones Speciei & definitiones, in secunda cõstituit ordinem prædicatorũ, in tertia definit & diuidit indiuiduum. Dupliciter igitur sumitur Species. Vno modo, pro forma & pulchritudine rei, quo pacto dicimus, præstantissima Species digna est imperio, scilicet homines pulchri & formosi sunt digni, vt aliis imperent. Secundo modo dicitur Species, quę subijcitur generi, quo pacto dicitur, homo est Species animalis, de qua in præsenti loquitur Porphyrius. Et quia poteramus ei obiicere, quare Speciem per genus definit, cum genus per speciem definierit? vitium enim est circulus in definitionibus scilicet definiri vnum per alterum, & è contra: excusat se dicẽs id in his, quæ relata & ad aliud sunt non esse inconueniens, imò vnum per aliud definire necesse est.

Huius Speciei tres assignat definitiones. Prima est, Species est quę ponitur sub genere. Secũda, Species est, de quo genus in eo quod quid prædicatur: quamuis has duas aliqui, inter quos est Auicenna, vnam esse velint: & admodum probabile videtur, scilicet, Species est quæ ponitur sub genere, de qua genus in eo quod quid prædicatur, vt posterior pars sit prioris declaratio. Tertia, Species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid, vt homo prædicatur de Petro, & de Paulo, & aliis similibus. Statim hanc tertiam comparat duabus præcedentibus, & his maius facit.¹ Porphyrius illas esse duas, dum pluraliter de eis loquitur: discrimen autem est, illæ duæ priores competunt omni Speciei, ista posterior soli speciei vltimæ, & specialissimæ.

Est enim duplex Species, quædã quæ solum est Species & relata

relata ad superiora,& relata ad inferiora:ad superiora;quia inferius dicitur Species superiorum : ad inferiora quidem;quia sunt solum indiuidua, & singularia de quibus prædicatur : vt homo,leo,equus : & hæc dicitur Species specialissima, seu atoma,seu Species subiicibilis & sic prædicabilis.

Altera Species est quę relata ad superiora est Species,ad inferiora verò est genus , quia inferiora eius sunt plura Specie Differentia:vt animal respectu viuentis,seu substantię est Species , at respectu hominis & leonis est genus ; & hæc dicitur Species subalterna. Modo illæ definitiones priores conueniunt vtrique Speciei,specialissimæ,& subalternæ:at tertia definitio solum specialissimæ competit.

Dubia aliquot situ digniora in primam partem capitis,de Specie.

Nota.1. *Species vt nomē 1.&2 intentionis* Circa hanc partem est primo notandum ꝙ Species est nomen primæ intentionis,id est, significans res ipsas secundum se:& est nomen secundę intentionis,vt rem significat;qua ratione prædicatur vel subiicitur : si priori modo consideretur, ad huc multiplex est: significat enim apud Philosophos similitudinem rei,quę in potentia cognoscente recipitur,quo pacto loquuti sumus superius. Secundo significat formam rei substantialem,quæ est altera pars compositi:cōpositum enim constat ex materia,& forma, cuius vsus est frequens apud Aristotelem, qui formā rei vocat Speciem. Tertio sumitur pro pulchritudine corporis, quæ quoddam accidens est.Porphyrius duas priores prætermisit, quia obscuræ erāt, tertiam explicuit, quia facilis est & similitudinē aliquam cū Specie Logica habet : vt enim rei pulchritudo ex debita partium compositione fit,ita Species ex generis & Differentiæ recta vnione & coniunctione : quæ Species dicitur Logica , & secunda intentio.

Est præterea notandum circa literam; aliquos textus habere,(Species Priami digna est Imperio) & ita legit Albertus,& Auerroes:at Græcè habetur,prima seu pręstans species digna est Imperio ; quasi pulchritudo corporis , animi virtutem arguat:vt dicit Arist.1.Rheto.lineamenta corporis virtutis animi signa sunt.

Circa exemplū Porphyrij,quo triangulū assignat tanquam Speciem,& figuram, vt genus:aliqui id esse talem existimāt, credentes figuram non esse genus ad triangulum,quadrangulum & alias;quia per prius dicitur de vna, quam de altera, & quia

quia ex triangulo reliquæ componuntur. Ammonius hic Porphyrium defendit:nos hoc prætermittimus,quia in secundo de anima, vbi maior hoc examinandi offeretur occasio, differemus:interim id saltem supposuisse satis est.

Est tertio notandum. Circulus in aliqua definitione,vel demõstratione fit,quando per id,quod definitum est,definimus aliquid eorũ, quæ in definitiõe sunt,vel per id quod probatũ est,probamus iterũ ea, quæ ad illius probationem assumpsimus:quod quidem vitium est,vt docet Arist. 1. Poste. c. 3 quia sequitur aliquid esse notius se ipso. Nam si hoc, v.g. A definitur per B. seu probatur per B. notius est B quia definitio est notior,& antecedens similiter notius est,quàm consequens: iterum si B. definitur per A. seu probatur per A. sequitur ꝙ A. est notius.quàm B. ergo A. est notius se ipso, quia est notius eo, quod ipso est notius. At quamuis hoc non liceat in aliis, in relatiuis licet vnum per alterũ definire; quia iste defectus non committitur in his: relatiua enim sunt æquè ignota per se sola; singula tamen ad alterum relatiuum comparata, sunt & fiunt notiora se ipsis, non ad aliud relatis; & innotescunt cum aliis sumptis: notius enim est relatiuum, pater, simul cum suo relatiuo sumptũ,quam ipsum per se;hoc autem non est inconueniens. *Not. 3. Quãdo in definitionib. et demõstrationib. fiat circulus.*

Est quarto notandum esse dubium circa definitionem primã:species est quæ ponitur sub genere: videtur.n.aliis competere,quàm speciei:nam indiuiduum ponitur sub genere:aliqui subintelligunt vniuersale, alij prædicabile, asseruntque hoc debere intelligi de prædicatione immediata Albertus & Caietanus hoc videntes non esse cautum, quia indiuiduum generis immediatè ponitur sub genere, f. hoc animal est animal,nescio quid imaginantur scilicet quòd species est sub genere quantum ad ordinem positionis,& participationis,& totalis principiationis: quod est dicere, Species est inferior per se genere ordine naturali, & prædicandi,& iste est ordo positionis, & est inferior ordine participationis, quia species in sua substantia participat genus, genus verò non speciem: & genus continet totam substantiam speciei; nam species constat ex genere & differentia: at differentia in potentia continetur sub genere: & hoc est dicere genus esse totale principium speciei, & speciem habere ordinem ad genus totalis principiationis, quòd non fit in indiuiduo: quia indiui- *Not. 4.*

duatio est in materia & accidentibus, non autem procedit à genere sicut differentia: & sic volunt isti doctores, illud (Sub) in definitione scilicet, Species est quę sub genere ponitur, habere hos tres ordines: hæc optimè dicta sunt ab Alberto tra. 4.c.1. Sed profectò nescio an præter rem: cùm sensus sit alia ex parte clarissimus, & minus expositus cauillo. s. Species est quæ ponitur sub genere, tali positione secundum qualem genus est genus; & hoc nulli præter speciem competit.

Nec similiter est curandum, cur Porphyrius dixit sub assignato genere: volunt enim ꝙ (sub assignato) id est, certo & determinato: quia vna species ad vnum pertinet genus: patet enim ibi significare illud verbum sub assignato genere, i. definito & descripto paulò ante: & hoc ipse declarat consequenter dicens, Genus assignantes, i. definientes seu describentes.

Secunda pars Capitis de Specie.

2. *Planum autem erit quod dicitur hoc modo, &c.*

Hæc est capitis secunda pars, qua Porphyrius manifestat hoc, quòd dixerat de duplici specie, & comparatione, & ad superiora & ad inferiora, describitque totum prædicamentum, quo ista continentur.

Hæc autem pars in tres alias diuidi potest. In prima, ea quæ in quoque prædicamento constituuntur, explicat, & differentiam assignat, & eorum similitudinem. In secunda, singula eorum definit, & exemplo quodam manifestat, ostendens in quo similitudo, & dissimilitudo exempli consistat. In tertia eorum numerum, & modum ea constituendi, & inter se prædicandi ordinem enarrat.

Not.1. *Quid sit prædicamentum.* Circa primum est notandum, quòd prædicamentum, vt in præsenti sumitur, est quædam multorum generum & specierum ordinario sub vnico supremo contentorum; vt patet in exemplo, quod Porphyrius proponit de substantia: est enim quoddam commune, substantia scilicet sub qua est corpus, sub corpore est corpus animatum, sub corpore animato est animal, sub animali animal rationale, sub animali rationali homo.

Not.2. In quo exemplo duo sunt consideranda, alterum ꝙ hic defectu nominũ ponuntur vocabula cõposita, tamen illa consideranda sunt, tanquam simplicia, quorum loco ponuntur: alterum est, quod Porphyrius in ista ordinatione ponit animal rationale tanquam genus hominis, quia ipse existimabat

caios

cælos & Angelos esse animalia rationalia, sed ista sententia est error, nec eam recipit Christiana religio. Imò nec schola Peripatetica: sed animal rationale est solus homo: propterea istud Genus est prætermittendum.

Est etiam aduertendum tertio: potuisse istam coordinationem in prędicatis accidentis constitui: quia verò notior est in substantiis, & prima; propterea in substantia fit exemplum. Nota.

Enarrat Porphyrius ea, quæ in hoc Prędicamēto sunt. Sunt autem tria. Primum est generalissimum quoddam vnum Genus omnia alia complectens: est etiam species vltima, & sunt intermedia: verbi gratia Genus supremum substantia; species vltima, homo: Genera intermedia, animal corpus, & reliqua. Hæc autem sic se habent. Genus supremum non habet aliud Genus supra se: propterea semper est Genus: Species vltima, non habet speciem sub se, propterea semper est species: at intermedia vtrunque habent; & supra se Genus, & sub se Species: propterea habent duas habitudines, quia respectu superiorum sunt Species, respectu inferiorum Genera: at Genus supremum vnicam habet habitudinem, sicut Species vltima: vocat autem habitudinem, relationem mutuantem denominationem: vnde species vltima duas habet relationes, & ad superius, & inferius: sed vnica est habitudo quia secundū vtramque dicitur species. Hęc est prima pars huius secundæ partis.

Determinant igitur generalissimum Genus ita, &c.

Hac secunda parte describit Porphyrius horum singulas generalissimi autem duas ponit descriptiones. Prima est, generalissimum est quod cùm sit genus non est species. Secunda, generalissimum est genus, supra quod non est aliud genus.

Speciei autem ponit tres descriptiones. Prima est: species specialissima est quæ cum sit species non est genus. Secunda cum sit species non diuiditur in species. Tertia species est, quæ prædicatur de plurib. differentibus numero, in eo quod quid: Speciei verò subalternæ est descriptio, quæ cum sit genus est species, & cū sit species, est genus respectu diuersorū.

Hanc prædicatorum seriem exemplo familiari naturalis generationis manifestat: in generationibus enim datur vnum vltimum, vt v.g. Agamemnon, antequem est pater, s. Atrides: ante hunc Pelops: ante hunc Tantalus: ante hunc verò Iupiter: sed discrimen est, nam plerū que ista ad vnū referuntur; at ista genera prima & Prædicamenta sunt plura, sunt. n. x. su-

prem

prema genera, quæ ad vnum genus reduci nequeunt: nam si ad vnum reducerentur, hoc esset ens, quod non potest esse genus, quia genus, vt constat, esse debet vniuocum, at ens secundum Arist. 4. Meta. ca. 2. est analogum, quod hic Porphyrius vocat æquiuocum.

Nota. Circa quod est considerandum, ista genera dici generalissima superlatiuo gradu negatiuè sumpto, vt substantia est genus generalissimum, non quod sit communior omnibus, sed quod nihil illa sit communius: eadem ratione singula aliorum generalissima, & suprema dicuntur.

4. *Decem igitur generalissima sunt, &c.*

Hic numerum eorum, quæ in Prædicamento collocantur constituit tali conclusione. Genera suprema decem tantum sunt, specialissima verò plura sunt, sed non infinita: at indiuidua infinita sunt. Hæc duo probat ex doctrina Platonis, quæ habetur in dialogo dicto, Sophista; Plato enim iubebat, vt quando ab aliquo generalissimo descenderemus ad inferiora, sisteremus in speciebus, non vltra procedentes: quia vltra speciem sola sunt indiuidua: hæc autem sunt infinita, propterea ad artem, & scientiam non spectant: ars enim & scientia certis limitibus continentur.

Nota. Infinitũ quot modis capiatur. Hic nota infinitum bifariam sumi: vno modo in actu, quo pacto si modò realiter infiniti simul homines existerent, diceretur numerus infinitus in actu: altero modo est infinitum in potentia: & hoc in numeris apparet, quorum augmentũ nunquam cesset, sed multis datis, adhuc plura dantur: quo pacto si Mundus esset duraturus in æternum cum hominem perpetua propagatione, vt existimauit Porphyrius, darentur infiniti homines, non quidem actu, sed potentia: quia nunquam cessarent alij, & alij continuè nasci, & esse. De hoc infinito est intelligendus Porphyrius, quando asserit indiuidua esse infinita, non quidem actu, sed potentia. At species vtroque modo finitæ sunt, & actu, & potentia: quia semper sunt eædem species, licet non eadem indiuidua.

5. *Descendentibus igitur ad specialissima necesse est, &c.*

Obiect. Hic Porphyrius, quantum existimo, respondet obiectioni, quam quis posset obiicere: si enim generalissima decem sunt, quare species tot sunt, & indiuidua infinita; Respondet vniuersalia in se multa inferiora includere: ita, vt sub vna specie singularia innumera; sub vno genere, species multæ & sub gene

Solutio.

re

se superiori multa inferiora comprehendantur: vniuersale enim est collectiuum, & quò magis vniuersale, magis est collectiuum: & particularia sunt plura & quò magis particularia, plura sunt: & propterea superiora genera per differentias varias in varias species multiplicantur.

Hic notandum est dupliciter aliquid posse dici magis collectiuum, vt notat Caietanus: priori modo id quod est magis vnum, quod dicitur magis collectiuum intensiuè: altero modo id quod plura comprehendit, & sic dicitur magis collectiuum extensiuè. Iuxta hoc intellige minus vniuersale esse magis collectiuum intensiuè, quia magis sunt vnum, quæ in minus vniuersali conueniunt, quàm quæ solum in magis vniuersali: at magis vniuersale est magis collectiuum extensiuè, quia sub se plura continet, & sic loquitur Porphyrius. *Nota. Quot modis aliquid dicatur magis collectiuum.*

Assignato autem genere & specie.

Ordinem prædicandi horum, quæ in prædicamento constituuntur, hic explicat, & ex his, quæ clarè & rectè dicit, ista conclusio potest colligi: scilicet superiora de inferioribus, & de his, de quibus dicuntur inferiora, prædicantur, & æqualia de æqualibus: vnde genus de speciebus & indiuiduis prædicatur: & genus superius de inferioribus generibus, & horum speciebus, & earum indiuiduis: & tandem generalissimum de omnibus inferioribus: non tamen è contra inferiora de superioribus prædicantur: hæc intellige de prædicatione ordinata & directa. 6

Indiuiduum autem dicitur Socrates, &c. *Pars Tertia.* 7

Hæc est tertia huius capitis pars, in qua quid indiuiduum sit, & quotuplex, & quale indiuiduum dicatur, tractat. Est igitur indiuiduum, quod de vno prædicatur, vt diximus superius: triplex esse indiuiduum exemplo manifestat: est indiuiduum substantiæ determinatum, vt Petrus, Ioannes: & est indiuiduum ex suppositione, vt filius Petri, si vnicum habeat filium: est etiam indiuiduum Accidentis, vt hoc album, & sub hoc potest esse indiuiduum ex demonstratione, scilicet iste homo, hoc animal.

Dicitur autem indiuiduum, eo quod collectio proprietatum quę in vno sunt, in altero esse non possit: & optimè dixit collectionem proprietatum, quia vnum accidēs vnius indiuidui nihil prohibet esse in altero: vt ꝙ sit ex eisdem parentib. natus, vel eodem loco, vel eodem tempore: at omnes simul,

quæ

quæ in vno sunt, in altero esse nequeunt, sicut proprietates speciei, quæ omnibus sunt communes.

7. Proprietates indiuidui. Hæ autem proprietates indiuiduorum ad septem plus minus reduci possunt, sub quibus omnes continentur, quæ sunt hę: Forma, Figura, Locus, Tempus, Sanguis, Patria, Propriumque nomen: per formam intellige temperiem: per figuram vultum coloremque corporis, & staturam, ac quantitatem: per sanguinem cognationem, parentes, & reliqua.

Hoc loco Auer. reprehendit Porphyrium, quia ista definitio indiuidui soli indiuiduo Accidentis videatur competere: & ita eius iudicio melius esset cum Arist. 1. Periherm. cap. 5. dicere. Indiuiduum est quod non prędicatur de multis. Sed iam de hoc quid sentiendum esset, quodque Auerrois sententia non sit vsquequaque vera, latius diximus c. de genere.

Dubium. Est vnicum dubium: nam habetur 7. Metaph. c. 15. indiuidui vel singularis non esse definitionẽ neque scientiam: quõ ergo hic definitur? Ad hoc dico indiuiduum posse dupliciter considerari: vno modo primæ intẽtionaliter, s. pro ipsa re, quæ est singularis secundum se, s. pro Petro, aut Paulo: & sic nullatenus potest definiri. Petrus enim non definitur: altero modo secundæ intentionaliter. scilicet pro re singulari, quatenus habet hanc proprietatem intellectus, quòd de vno prædicetur, vel non possit in alia inferiora diuidi: & sic definiri potest, & in præsenti definitur à Porphyrio.

Resp. indiuiduum dupliciter considerari.

8. *Continetur igitur indiuiduum sub specie, &c.*

Porphyrius ex his, quæ dixit, s. genus de speciebus, & speciem de indiuiduis prædicari, infert indiuiduum sub specie, & speciem sub genere constitui: vnde species & ad genus refertur, & ad indiuidua, sed aliter ad vnum, aliter ad alterum: ad genus enim vt pars ipsius, ad indiuidua verò vt totũ in ipsis: & ad explicandas has duas diuersas relationes, & respectus, diuerso loquendi modo est vsus, s. il. species est alterius, scilicet generis, quia est eius pars: & species est in aliis, scilicet in indiuiduis, tanquam totum in partibus. Tandem epilogat Porphyrius ea quæ dicta sunt.

Totum triplex. Est notandum totũ esse triplex, vniuersale, definibile & integrale: vniuersale est superius respectu inferiorum, & inferiora dicuntur partes potentiales: totum definibile est definitum respectu partium definitionis: totum integrale est cõpositum respectu partium integrantium & quantitatis, vt manuum, pedum,

dum, capitis.

Iuxta hoc intellige speciem esse totum definibile respectu ipsius generis, & genus partem: nam ex genere, & Differentia fit species. at species est pars potentialis generis, & ipsum genus est totum vniuersale: & ita loquitur Porphyrius, scilicet genus est totum vniuersale, & species est ipsius pars potentialis, indiuiduorum verò est totum vniuersale. Hæc quantum ad capitis interpretationem.

QVAEST. VNICA. *An definitiones Speciei, & reliqua de Specie, à Porphyrio rectè tradita sint.*

Circa ea, quæ in capite hoc de specie, & eius definitionibus dicta sunt, præcipuæ aliquot difficultates erunt agitandæ. Et primo obiiciam nonnulla contra definitiones duas speciei, deinde contra alia.

Sit ergo primum argument. Species, vt species est, est quoddam vniuersale, sed illæ definitiones non sunt de specie, vt vniuersale, ergo non sunt rectæ. Maior est nota. Minor probatur: quia vniuersale dicitur aliquid in ordine ad inferiora, sed species relata ad genus non sumitur nisi in ordine ad superius. 1. Arg.

2. Secundo arguitur contra id, quod dicitur, vltimam definitionem soli speciei specialissimæ competere. Genus etiam prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid: ergo non soli speciei vltimæ competit illa definitio. Antecedens est notum; animal enim de Petro, & Paulo, & reliquis in eo quod quid prædicatur.

3. Tertio. Illa definitio tertia non conuertitur cum specie, ergo non est bona. Probatur antecedēs. Sunt multæ species quæ de pluribus non prædicantur vt Sol, Phœnix, Mundus: ergo non omnibus definitio cōpetit: similiter sunt multa quæ prædicantur de pluribus numero, differentibus in eo quod quid, quæ tamen non sunt species. Probatur. Punctus prædicatur de multis punctis, instans de multis instantibus, anima de multis animabus: hæc autem non sunt species, quia sub nullo genere sunt: punctus enim non est in genere, nec alia, cum in Prædicamento non sint, sed reductiuè, ergo non sunt species: aliter enim species esset quæ non est sub genere, contra aliam definitionem.

4. Quarto. Petrus & Paulus & similiter alia indiuidua propriè non differunt numero, ergo species non prædicatur de differentibus numero. Antecedens patet. Differre numero non po-

 test,

test, nisi quod est numerus, sed Petrus per se, & Paulus per se, sunt vnum, quod non est numerus, sed numeri principium: ergo non differunt numero. Praeterea quia sunt multae species, quae nulla ratione de numero differentibus dicuntur, quia numerus pertinet ad quantitatem, indiuidua autem & species multae sunt extra quantitatem.

5. Quinto. Argumentor contra quaedam alia, quae in capite continentur. Genus est prius specie, vt superius probauimus: ergo genus & species non sunt relata. Patet consequentia, quia relata simul sunt natura, vt docet Arist. in praedicamento ad aliquid.

6. Sexto. Id quod dicitur genus inferius generalissimo, esse genus subalternum. Cōtra. Esse subalternum, est esse sub altero, sed genus, vt sub altero est, non est genus, sed species: ergo est implicatio: & repugnātia in adiecto, dicere genus subalternū.

7. Septimo. Ista Genera vocantur media. Contra. Medium participat naturam extremorum, vt color medius, scilicet, rubedo, vt videtur, constat ex albedine & nigredine: at genus non sit nec participat ex superiori & inferiori: ergo non est dicendum medium.

8. Octauo. Contra id quod dicitur, vniuersale esse collectiuū: Si ita esset, ista nomina essent collectiua, homo, animal, corpus, & tandem omnis terminus communis, sed hoc manifestè est falsum: ergo & antecedens illud est falsum, scilicet, vniuersale est collectiuum.

Alia possent proponi argumenta, contra ea, quae de specie dicuntur, quae quia minoris momenti sunt, & partim ex his, quae diximus in capite de genere nota, praetermittuntur: haec autem, quae proposuimus, eiusmodi sunt, quorum solutio, maximè speciei, naturam, & essentiam perfectamque eius notitiam aperiat.

Circa primum ergo argumentum, Alpharabius & Auicenna in sua Logica. c. de specie, mouent dubium, an species, vt ad genus refertur, sit vniuersale, Auicenna videtur dubitare: propter quod ab Alberto reprehenditur tractatu quarto. c. 2. asserit enim Albertus cum Alpharabio, speciem, vt ad genus, refertur, non esse vniuersale: cuius ratio est fortis. Species, vt ad genus refertur, est subiectum, nempe de qua genus praedicatur: sed vniuersale, vt vniuersale, est praedicatum, est enim vniuersale vnum in multis, & de multis: ergo vt species refertur,

tur, non est vniuersale.

Ex hac doctrina infert Caietanus in præsenti. Cum de natura speciei vt species est, sit ad genus, & species vt species nõ sit vniuersale, de natura speciei non est esse vniuersale, sed est proprietas & accidens, quod sequitur ipsam speciem. Atque ita Porphyrius definiens Speciem in ordine ad genus definit illam secundum naturam: in ordine verò ad indiuidua definit per proprietatem: vnde secundum Albertum & Caietanum speciei, vt ad Genus refertur, accidit esse vniuersale.

Sed pace tantorum virorum dicam. Ista sententia non mihi videtur recipienda, quia prius est esse vniuersale, quã esse speciem: cum vniuersale sit communius. Immò, vt antea ostendimus, sit genus ad speciem, & alia prædicabilia: ergo non accidit speciei. Et preterea, quod me magis mouet, species est non solum quod refertur ad genus, sed quod refertur immediatè ad genus: sed quod immediatè ad genus refertur, est vniuersale, cum genus vt genus immediatè de singularibus non prędicetur, ergo species, vt ad genus refertur, est vniuersale, & de ratione tali est quod sit vniuersale.

Propterea dico. Species habet tria quòd sit vniuersale, quod sit species, & specialissima: quòd sit vniuersale, habet in ordine ad inferiora, quod sit species in ordine ad superiora, ità tamen quòd nisi sit vniuersale, non sit species: quod verò sit specialissima respectu ad inferiora indiuidua de quib. immediatè prædicatur, atque ita species specialissima constituit secundũ prædicabile, & est species verè: & vniuersale eius genus. Quòd si Albertus voluit dicere, quod illa species non dicitur vniuersale comparatione ad genus, sed ad inferiora, recipimus, si tamen velit dicere cum Caietano, quod nõ est de natura speciei quæ ad genus refertur, esse vniuersale falsum est, vt probaui, quia quod immediatè ad genus refertur, est vniuersale: ex quo patet tertia definitio Porphyrij, quæ est de specie, vt species specialissima est.

In Specie tria sunt consideranda.

Dici etiam potest, vt arbitror, facilius, & clarius, adhibita quadam distinctione, quæ omnem videtur euacuare difficultatem. Vniuersale vt vniuersale, sicut antea ostensum fuit, dicit per se & intrinsecè, esse in multis, & ex hac eius essentia, quia tale est, duas relationes, seu duas proprietates consequitur: quarũ altera est esse prædicabile, de multis: altera est esse subiicibile, secundum illa omnia multa, quæ in se continet: sicut &

Distinct.

contra indiuiduum habet duo, quæ ipsum, vt tale est consequuntur: alterum; quod de vno tantùm prædicatur: alterum, quod subiicitur vt vnũ tantùm. Vnde fit, vt sicut aliud est prędicabile de multis, scilicet vniuersale, aliud prædicabile de vno scilicet singulare & indiuiduum: ita subiicibile, alterum sit subiicibile vniuersale, alterum subiicibile, sed singulare.

Dicendum igitur, speciem vt generi subiicitur esse subiicibile, sed tamen subiicibile vniuersale. Nam genus immediatè non de indiuiduis, sed de speciebus vniuersalibus prædicatur; & ita ipsæ species, vt tales, subiicibilia vniuersalia sunt: similiter vt respicit inferiora, esse prædicabile vniuersale: sed si inferiora sint vniuersalia quoque, esse genus subalternum, si indiuidua tantum, esse speciem specialissimam prędicabile scilicet de iis tantum: & ita, tam secundum prædicationem, quàm secundum subiicibilitatẽ est vniuersale, scilicet prædicabile vniuersaliter, & subiicibile vniuersaliter: atque ita per omnes gradus, prædicabile genericum, & subiicibile genericum, & prædicabile specificum & subiicibile specificum, & prædicabile, ac subiicibile medium, scilicet subalternum.

Imò vero, si quis subtilius consideret, vniuersale ex se & per se prius est: & abstrahit à prædicabili, & subiicibili, quatenus scilicet est in multis, siue prædicetur siue subiiciatur, siue non, nec sub talibus rationibus concipiatur, sed secundum intrinsecum, vt est in multis: & ita ex se & per se diuidi potest: intrinsecè, per esse in multis, in his scilicet, aut in illis.

Quoddam itaque est genus generalissimum, si sit in omnibus quæ non conueniunt genere cum aliis: est Species, si est solum in his, quæ differunt tantùm numero: est subalternum, & altius, & minus altum quò est in pluribus vel paucioribus sub se contentis. Quamobrem nec per prædicabile, nec per subiicibile constituitur intrinsecè vniuersale Genus; vel species, sed per esse in multis, in istis, aut illis. Nam prædicari & subiici postea consequuntur. In quibus tota difficultas euacuata est.

Ad 1. ar. Ad argumentum dicitur, quòd quamuis species à tali relatione ad genus non sit vniuersale, tamen taliter non posset referri nisi esset vniuersale: propterea dum ad genus definitur referri, esse vniuersale definitur.

Secundo respondetur, à tali relatione ad genus formaliter & intrinsecè non esse speciem, neque vniuersale, sicut nec à relatione

latione prædicabilitatis, sed ab eo quod est esse in multis, verum tanquam per duo propria, essentiam, illis duabus relatio nib. subiicibilitatis vniuersalis & prædicationis vniuersalis explicari, & merito: q͂a ad essentiã ambę illę pariter cõsequũtur.

Circa secundum, Auicenna suæ Logicę ca. 9. voluit propter hoc argumentum, addendum seu intelligendum particulam exclusiuam, tantum: vt sit sensus; Species est quæ prædicatur tantum de pluribus differentibus numero: at genus prædicatur de his, & de differentibus specie quam sententiam recipit Caietanus. At quia posset fieri argumentũ, genus prædicatur etiam tm̃ de differentibus numero, quia prædicatur de indiuiduis: quæ differũt numero, & de speciebus quæ etiam differunt numero, nam maior distinctio includit minorem, quæ enim differunt specie, differunt numero, licet non ècontra.

Propterea alij dicunt differentibus solo numero: vnde duas exclusiuas addunt. Species est, quæ prędicatur tantum de pluribus differentibus numero tantum.

Sed melius est cum Alberto dicere tractatu 4. c. 1. in fin. hic fieri sermonem de prædicatione immediata: q͂n enim genus de indiuiduis prædicatur, est mediata prædicatio, quia prius speciei & per speciei indiuiduis inest: at species immediatè ab indiuiduis participatur: Nec est aliqua exclusio addenda, quia denominatio absoluta indicat præcipuum denominatum: per differentia verò numero, singularia simpliciter intelliguntur. Ad 2.

Ad tertium respondet Boetius explicans definitionem speciei, quæ ferè in fine capitis traditur: & ait, ꝙ dupliciter potest excusari Porphyrius. Primo, quia multo plures sunt species, quæ de numerosis indiuiduis prædicantur, quàm de vno: Porphyrius aũt definiuit quę vt plurimum inuenitur. Secundo dicit, ꝙ intelligendus est Porphyrius de aptitudine & potestate, non actu: illæ aũt species quamuis actu de plurib. non prædicentur, potestate tamen prædicantur: & ista est melior solutio. Ad 3.

Sed dubitabis & meritò, an sufficeret hoc ad genus, ꝙ in potentia de pluribus speciebus prædicetur? quod est dicere, si vnica esset actu species, an esset genus per hoc ꝙ potestate dę plurib. speciebus prædicaretur? Ad hoc respondet Boetius loco allegato, & paulo superius in eodem capite. Quod nullatenus, sed necessariò, vt genus sit, plures actu species requiruntur: quam sententiam ex professo sustinet Albertus, tractatu quarto c. 6. & videtur doctrina Arist. 4. Top. c. 3. Horum ratio Dubi. Sol.

 est,

est genus contrahitur ad speciem per Differentiam, sed Differentia non constituit nisi simul distinguens ab aliis, ergo genus non est in vna specie, sed pluribus.

Nota, genus cur plures formas postulet. Pro declaratione est notandum, quod aliter se habet genus ad speciem, aliter species ad indiuidua: natura enim generis est natura imperfecta, & incompleta, quæ perficitur per formam, sicut materia per formam perficitur, & sicut cera, quæ quid informe est in genere artificiatorum, per formam autem perficitur. Prætetea, sicut materia non per vnam formam perficitur quantum ad totam eius potentiam, sed per multas, ita nec generis natura per vnam differentiam solam habet perfici, sed per plures: & ex hac parte natura Generis non potest existere perfecta in vnica specie, & inde cùm non sit natura genus nisi sit perfecta, hinc est, ꝙ plures postulat genus Species. At speciei natura in se est natura perfecta, nec ab indiuidui accidentib. perficitur, sed multiplicatur, in vno tamen perfecta manet: inde est, quod sufficit indiuiduum vnum, vt dicat manere Speciem, & sufficit ꝙ possit de aliis prædicari: quod in genere non est, quia in vna specie non existit eius natura perfecta, & hæc doctrina est maximè consideranda. Huius sententiæ fuit idem Boet. in lib. de Diuisionibus, & D. Tho. dist. 19. q. 4. art. 2. libr. 1. Senten.

Ad secundam partem huius argumenti respondet Caietanus & benè, quod ad speciẽ duo sunt necessaria: & quod prędicetur de plurib. numero differentib. in quid, & quod sit natura perfecta scilicet pertinens ad lineã rectam prædicamenti sub aliquo genere, & hoc secundum deest illis, puncto, animę, instanti, quia non sunt nisi partes naturę perfectæ, cum per se in prædicamẽto nõ collocẽtur: dicẽtur aũt species imperfectę quæ propriè nõ sunt prædicabiles prædicatiõe prędicamẽtali.

Ad 4. Ad quartũ respondet Boet. ꝙ indiuidua non dicuntur numero differre, quasi vnum indiuiduum faciat distinctum numerum ab alio, sed quasi dum numerantur differant: s. quãdo numeramus singularia, vnum distinctum ab alio facimus, nec sub eadem vnitate collocamus. Ad aliam partem respondeo admittendo esse alias species præter quantitatem, tamen harum indiui sua numero differunt per ordinem ad quantitatẽ. nam distinctio numerica accidentium, sumitur penes diuersitatem subiectorum, in quibus est quantitas, vel habẽt ordinẽ ad quantitatẽ, hęc enim albedo differt ab illa, penes subiectũ.

Ad

Ad quintum facilis est solutio. Genus enim & species possunt dupliciter considerari. vno modo fundamentaliter secundum naturas ipsas materialiter significatas: & sic natura generis est prior natura quàm speciei natura: si verò altero modo considerentur formaliter, tunc sunt relata, nec vnum est altero prius, non enim dicitur genus, nisi sint species. *Ad 5.*

Ad sextum perinde est facilis solutio. genus enim non dicitur subalternum, quia sub altero ponitur, sed quasi alternatim se habeat, vt modo supponatur alteri, modo superponatur alteri, modo sit genus, modo sit species. *Ad 6.*

Ad septimum respondeo, medium multis sumi modis: aliquando dicitur medium positiuè, scilicet quod æqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium in circulo, siue in linea: aliud est medium participatiuè, quod ex extremis conficitur, vt rubedo dicitur medius color inter albedinem & nigredinem: aliud est medium metaphoricum, vel secundum rationem, quo pacto dicitur, Virtutem esse in medio: aliud est medium in prædicatione, quale est in præsenti, scilicet id quod de alio, & de quo aliud prædicatur: vt animal dicitur medium inter viuens & hominem: hoc autem medium, in multis differt à medio ex participatione: in medio ex participatione extrema concurrunt per mistionem quandam accidentalem ad faciendum medium, vel per virtutē vtrinque ex parte communicatam. Prætere a, nulla est inter ea prædicatio, cùm nec medium ab extremis, nec extrema de medio prædicentur. Præterea tertio, medium est posterius extremis cum sit eorum effectus: at in medio prædicationis, non concurrunt extrema, non enim animal fit ex homine, & viuenti, sed viuens est de essentia & substantia animalis, & animal de substātia hominis. Prærerea, extremum superius de medio, & medium de extremo inferiori prædicatur: & tertio vnum extremum superius est natura prius medio, sed medium est prius natura altero extremo, vt viuens est prius natura animali, sed animal prius est natura, quàm homo. *Ad 7. Medium quib. modis capiatur.*

Circa octauum argumentum, nota, aliqua multa tripliciter possunt in vnum conuenire. *Ad 8. Quot modis multa in vnū conueniant.*

Primò, in vnum aliquod extrinsecum puta locum, finem, causam efficientem, vt plura grana congregari vno loco, & plures ciues vnica Vrbe, & plures homines ad aliquid agendum: & nomina significantia ista plura, secundum talem vni-

tatem dicitur simpliciter collectiua, vt ciuitas, Vrbs, Senatus. Secundò, aliqua plura conueniunt in aliquod vnum intrinsecum, siue accidentale, siue substantiale, quod tamen non est in singulis per se perfectè, & totaliter: quo pacto plures partes domus conueniunt sub vnica forma, & plures partes totius sub vna forma totius, quæ tamen in singulis per se non est, vt Petrus, Ioannes, homo respectu animæ, & corporis: & talia nomina significantia plura sub ista vnitate non sunt dicenda collectiua.

Tertiò, aliqua plura conueniunt sub aliqua forma intrinseca, quæ tamen est in omnib. & singulis per se: & alia nomina dicuntur vniuersalia, Species, & Genera, & reliqua, quæ de singulis diuisim prædicantur, quia forma, quam significant, in singulis per se perfectè inuenitur: & de tali collectiuo hic loquitur Porphyrius, quod constat longè diuersum ab eo, quod simpliciter vocatur collectiuum: hoc enim tertium non propriè collectiuum, sed vniuersale dicitur.

CAP. III. De Differentia.

1. *Differentia verò & communiter, & propriè, at propriissimè dicitur. Nam communiter quidem differre alterum ab altero dicitur, quod alteritate differt quocunque modo, vel à se ipso, vel ab alio. Differt enim Socrates à Platone alteritate, & ipse à se ipso, & puero existente & viro facto, & faciente aliquid vel quiescente: & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Propriè autem differre alterum ab altero dicitur, quando inseparabili accidente alterum ab altero differt. Inseparabile verò accidens est, vt cæcitas oculorum, aut nasi curuitas, aut cicatrix cum ex vulnere occaluerit. Propriissimè autem differre alterum ab altero dicitur, quando specifica differentia differt: quemadmodum homo ab equo specifica differentia differt: rationalis qualitate. Vniuersaliter ergo omnis differentia addita alicui alteratum facit.*

2. *Sed eæ quidem, quæ & communiter & propriæ sunt, alteratum faciunt, quæ verò propriissimè, aliud. Quæ quidem*

igitur

igitur aliud faciunt, specificæ vocantur: illæ verò, quæ alteratum, simpliciter differentiæ. Animali enim adueniens rationalis differentia, aliud fecit: eius autem quod est moueri, alteratum solum à quiescēte fecit. Quare illa quidem aliud, hæc verò alteratum solum fecit. Secundum igitur aliud facientis differentias, diuisiones generum fiunt in species, & definitiones assignantur, quæ sunt ex genere & huiusmodi differentiis: secundum autem eas, quæ solum alteratum faciunt, alteritates solum consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes.

A superioribus ergo rursus inchoanti, dicendum, differentiarum alias quidem esse separabiles, alias verò inseparabiles. Moueri.n. & quiescere, & ægrum esse, & sanum esse, et quæcūq; his proxima sunt, separabilia sunt: at verò aquilinū esse vel simum, vel rationale, vel irrationale inseparabilia sunt. Inseparabilium autem aliæ quidem sunt per se, aliæ verò per accidens. Nam rationale per se inest homini, & mortale & disciplinæ esse susceptiuum: at verò aquilinum esse, vel simum per accidens, & non per se. Illæ igitur, quæ per se sunt, in substantiæ ratione accipiuntur, & faciunt aliud: illę verò, quæ secundum accidens, nec in substantiæ ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Quę quidem igitur per se sunt, non suscipiunt magis & minus: quæ verò per accidens (etsi inseparabiles sint) intensionem accipiunt & remissionem. Nam neque genus aut magis & minus prædicatur de eo, cuius fuerit genus, neque generis differentiæ secundum quas diuiditur. Ipsæ enim sunt, quæ vniuscuiusque rationem complent: esse autem vnicuique vnum et idem, neque intentionem, neque remissionem suscipiens est: aquilinum autem esse, vel simum, vel coloratum, aliquo modo & intenditur, & remittitur. 3.

Cùm igitur tres species differentiæ considerentur: & hæ quidem sint separabiles, illæ verò 4.

inseparabiles: & rursus inseparabilium hæ quidem sunt per se, illæ verò per accidens: rursus earum, quæ per se sunt, differentiarum, aliæ quidem sunt, secundum quas diuidimus genera in species, aliæ verò, secundum quas ea, quæ diuisa sunt specificantur: vt cùm per se differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animatum & sensitiuum, rationale & irrationale, mortale & immortale: animati quidem & sensitiui differentia constitutiua est substantiæ animalis (est enim animal substantia animata sensitiua) mortalis verò & immortalis differentia, & rationalis & irrationalis diuisiuæ sunt animalis differentiæ, per eas enim genera in species diuidimus. Sed eæ quidem, quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum completiuæ fiunt, & constitutiuæ specierum: diuiditur enim animal rationalis & irrationalis differentia, & rursus mortalis & immortalis differentia, sed rationalis & mortalis differentiæ constitutiuæ sunt hominis: rationalis verò & immortalis Dei: irrationalis autem & mortalis irrationalium animalium. Sic & supremæ substantiæ, cùm diuisiuæ sint animati & inanimati differentiæ, & sensitiui & insensitiui, animata quidem & sensitiua, iuxta substantiam sumptæ, animal perfecerunt: animata verò & insensitiua perfecerunt plantam. Quoniam ergo eædem aliquo modo quidem acceptæ fiunt constitutiuæ, aliquo modo autem diuisiuæ, specificæ omnes vocantur.

5. Et his maximè opus est ad diuisiones generum, & ad definitiones: sed non his, quæ secundum accidens inseparabiles sunt, neque etiam magis iis, quæ sunt separabiles.

6. Quas etiam determinantes dicunt: Differentia est, qua abundat species à genere. Homo enim plus habet, quàm animal, rationale & mortale: animal enim nihil horum est: Nam vnde species haberent differentias? Neque verò omnes oppositas habet, quoniam idem simul habebit opposita.

Sed

Sed, quemadmodum censent: potestate quidem habet omnes eorum, quæ sub se sunt, differentias, actu verò nullam: ac si neque ex iis quæ non sunt, aliquid fit: neque opposita circa idem erunt. Definiunt autem eam & hoc modo. Differentia est, quæ de pluribus & differentibus specie in eo quòd quale quid est, prædicatur. Rationale enim & mortale de homine prædicatum in eo quod quale quid est homo dicitur, sed non in eo, quod quid est. Quid est enim homo? nobis interrogatis, conueniens dicere, animal quale autem animal? inquisitis, quod rationale & mortale est conuenienter assignabimus. Rebus enim ex materia & forma constantibus, vel secundum proportionem ad materiam & formam, constitutionem habentibus: quemadmodum statua ex materia quidem est ære, ex forma autem figura: sic & homo communis & specialis ex materia quidem proportionaliter consistit ex genere, ex forma autem differentia. totum autem hoc, animal rationale mortale, homo est, quemadmodum illic statua. Describunt autem & hoc modo. Differentia est quod aptum natum est diuidere ea, quæ sub eodem genere sunt: Rationale enim & irrationale hominem & equum, quæ sub eodem genere sunt, quod est animal, diuidunt. Assignant autem & hoc modo. Differentia est, qua differunt, à se singula, námque homo & equus secundum genus non differunt, sumus enim animalia nos, & equi: sed additum rationale disiunxit nos ab illis: & rationales sumus & nos & Dij: sed mortale oppositum disiunxit nos ab illis. Exactius autem pertractantes ea, quæ ad differentiam pertinent, dicunt non quodlibet diuidentium ea, quæ sub eodem genere sunt, esse differentiam, sed quod ad esse conducit, & quod quid erat esse, & quod rei pars est Neque enim quod aptum natum est nauigare, est hominis differentia, & si sit proprium hominis. Dicere enim possumus animalium hæc quidem apta esse ad na-

uigandum, illa verò minimè, diuidentes hominem ab aliis: sed aptum natum esse ad nauigandum, non est substantiæ completiuum nec eius pars, sed aptitudo solum ipsius: idcirco quia non est talis differentia, quales sunt quæ specificæ dicuntur differentiæ. Erunt ergo specificæ differentiæ quæcunque alteram faciunt speciem, & quæcunque in eo quod quid erat esse accipiuntur. Et de differentia quidem tot sufficiant.

Non oportet, vt benè dicit Boetius hic quærere, quare differentia proprio, & accidentia anteponatur, cùm in dubium reuocatum fuerit, an speciei esset præponenda: est enim prædicatum essentiale, quod nec proprio, nec accidenti competit. Non autem hic agimus de differentia concretè scilicet de ipsis, quæ differre dicuntur, sed de ipso principio & forma, per quam vnum ab altero differt: vt differẽtia sit forma, per quam vnum ab altero differt. Nec agimus de isto principio, & forma secundum se, sed vt per intellectum assumitur ad prædicandum de illo, cuius est differentia.

Hoc igitur caput in duas partes diuiditur: in priori sunt quinque diuisiones Differentiæ, in posteriori quinque definitiones: est autem prima diuisio. Differẽtia triplex est, quædam communis, quædam propria, quædam propriissima.

Differentia communis est Accidens separabile, per quod
Diuis.1. vnum ab alio, vel à se aliqualiter differt, vt Petrus sedens à non sedente, currens à quiescente, senex à seipso puero differunt.

Differentia propria est Accidẽs inseparabile, per quod vnũ ab alio differt, vt cæsiis oculis differt ab eo, qui non est oculis cæsiis, illa oculorum affectione, & colore cæsio, quæ dicitur differentia propria: illa enim affectio non separabitur à subiecto, dum ipsum fuerit.

Differentia propriissima est forma substantialis, per quam vnum ab alio differt, vt homo ab equo differt per rationale. Porphyrius ponit conuenientiam inter has, & discrimen: omnes enim tres hoc habent, quod faciunt diuersum vnum ab altero, sed differunt, quod duæ primæ faciunt differre in Accidenti, tertia verò in substantia: vnde illæ duæ primæ dicuntur tãtum facere, diuersum, seu alteratum; tertia verò facit aliud, id est, diuersum in substantia.

Circa

Circa istam denifinitionem est primo notandũ ex Auicenna hoc capite, quod acceptiones Differentiæ aliter se habent, quam acceptiones Speciei, & generis: istæ enim, generis scilicet & Speciei, non omnes sunt Logicæ, sed tantùm tertia generis, & Posterior Speciei: at istæ tres acceptiones differentiæ omnes ad Logicum & Physicum spectant. *Nota 1.*

Nota secundo cum Boetio, quod istæ duæ primæ Differentiæ, scilicet prima, & secunda sunt indiuiduorum, & singularium, ista enim Accidentia propriè sunt singularium: at Differentia tertia est specierum, & generum, id est, per quam Species, & genera differunt, sicut per illam differunt indiuidua: qua de causa illæ tres differentiæ superius positæ scilicet differentia numerica, specifica, & generica ad has reducuntur: numerica m. ad duas priores, specifica vero, & generica ad tertiã. *Nota 2.*

Nota tertio. Differentia prima dicitur communiter dicta, iudicio meo, proptereà communis dicitur, quia fit tale Accidens, quod sicut modò accidit vni extremo, quod per tale differt ab alio, ita vicissim & alteri extremo possit alias accidere: verbi gratia, sedens differt à stante, accidẽti, & differentia communi, secundum quam potest etiam, & qui modo stat à sedente differre, nam stans potest sedere, & qui sedet aliquando stare: reliquæ dicuntur propriæ differentiæ, i. peculiares vniuscuiusq;, quia quod semel per illas differt, semper per eas differt. *Nota 3. Differentia cur dicatur communis & propria.*

Differentiarum ergo alia quidem, &c.

Ex discrimine superius inter illas tres Differentias assignato, Porphyrius infert diuisionem secundam. Quædam Differentiæ faciunt alteratum, id est diuersitates in Accidenti: quædam faciunt aliud, id est, diuersam substantiam: sub priori mẽbro sunt Differentia prima, & secunda, scilicet communis & propria: sub posteriori verò est tertia, scilicet propriissima: inter quas est duplex discrimen: prius, Differentiæ facientes alteratum dicuntur simpliciter & tantum Differentiæ, at facientes aliud dicuntur Differẽtiæ specificæ, quod additum est perfectionis, explicans huius Differentiæ specificæ munus, quod explicat in posteriori discrimine: nam definitiones quidditatiuæ & generum diuisiones fiunt per has specificas Differentias, & facientes aliud, non per illas secundum quas non fiunt nisi alterationes, & mutationes quædam accidentales. *Diuis. 2.*

A superioribus ergo rursus inchoantibus.

Rursus in communi iterum tertio diuidit Differẽtias. Quædam *Diuis. 3.*

dam sunt Differentiæ separabiles, quædam inseparabiles: separabiles sunt Accidentia, quę non constant, vt sedere, currere, & sub hoc membro, est Differentia communis: inseparabiles sunt quæ nunquam à re manente dimouentur, quales sunt Differentia propria, & propriissima.

diuisio 4 Et hanc subdiuidit in inseparabilē per Accidens, qualis est propria, quæ Accidens est quoddam inseparabile, & inseparabilem per se, qualis est propriissima, quæ ad rei substātiam & naturam pertinet: & hæc est quarta diuisio, quæ subdiuisio est potius vnius membri, tertiæ præcedentis. Constituit autē duplex discrimen inter has duas inseparabiles. Alterum, inseparabilis per Accidens facit diuersum in Accidenti vt superius diximus: at inseperabilis per se facit aliud, id est, diuersum in substantia. Alterum, Differentia inseparabilis per Accidens suscipit magis & minus, id est, non æqualiter semper inest: nam aliquis homo est magis cæsius, quam alius, & coruiori naso, quam alius: at inseparabilis per se non suscipit magis aut minus, vnus homo nō est magis rationalis, quā alius: Huius dat rationem, quia Differentia pertinet ad esse, & naturam rei; at esse & natura non suscipit magis in his, quam in illis, aut minus: vnus enim non est magis homo, aut animal, quam alius, nec magis corpus, quam alius.

Cum igitur tres species Differentiæ considerentur.

4. Porphyrius epilogat has diuisiones propositas, insinuans vnum consideratione dignum: videlicet Species Differentiæ esse solum tres illas primo loco constitutas: sed quia variæ sunt proprietates illarum, factæ sunt rursus aliæ diuisiones secundum ea, quæ illæ habent: vnde eadem sunt prorsus numero membra diuidentia, scilicet illæ tres Differentiæ, & inter has quædam inueniuntur facientes alteratum, quædam aliud, quædam separabiles, quędam inseparabiles, tam per se, quam per accidens.

diuisio 5 Postea verò Porphyrius Differētiam inseparabilem per se, scilicet specificam, quinta diuisione subdiuidit: quædā, inquit, sunt alicuius generis diuisiuæ, id est, per quas genus diuiditur: quædam illius generis constitutiuæ, id est, per quas genus illud constituitur: verbi gratia, animal habet has Differentias, animatū, sensibile, rationale, irrationale, mortale, immortale: sed harum quædam sunt per quas animal constituitur, scilicet duæ priores: animal enim est animatū, & sensibile corpus

pus:per alias diuiditur, per rationale & irrationale, mortale, immortale. Inter has vnũ est discrimen, nam per diuisiuas generis constituuntur Species illius generis, nõ autẽ per constitutiuas: vt per rationale, mortale, iuxta opinionem Porphyrij constituitur homo, per rationale, immortale, simul cũ animali, Deus: per irrationale verò mortale constituitur brutum. At verò, quamuis istæ constitutiuę non faciant Species, tamen si ad superius tale genus considerentur, tales differentiæ dicentur illius superioris diuisiuę, & ipsius inferiorum, tanquã Speciei constitutiuæ, vt animatum, & sensibile, sunt superiorum diuisiuæ, corpus enim per animatum & inanimatũ diuiditur: & corpus animatum per sensibile, & insensibile; animatũ autem, & sensibile, cum substantia, faciunt animal, sicut insensibile cum animato facit plantam, vnde eædem differentiæ simul sunt & diuisiuæ, & constitutiuę: sed inferiorum constitutiuæ, superiorum diuisiuæ quapropter omnis Differentia specifica dici potest, quia constituit Speciem aliquam siue subalternam, siue specialissimam.

Circa hoc, Nota istud exẽplum esse falsum: nõ enim Deus est animal, nec corpus, nec aliquod est animal, quod sit immortale, Porphyrius loquitur, vt Philosophus Platonicus, vt superius diximus. *Nota 1. Non esse aliquod animal immortale.*

Nota etiã genus generalissimũ solũ habere differẽtias diuisiuas, nõ cõstitutiuas; cũ nullũ supra se habeat genus, specialissimã verò solas habere differentias cõstitutiuas, quia sub se nõ habet inferiores species, in quas per differẽtias diuidatur. *Not. 2. Genera summa tantùm habere Differentias diuisiuas.*

Nota similiter tertiò, si istæ differentiæ ad idem Genus cõparentur, aliæ distinctæ sunt differentiæ diuisiuæ aliæ constitutiuæ; si verò ad diuersa comparentur, eadem potest esse differentia diuisiua & constitutiua, sed respectu diuersorum, superioris quidem diuisiua, inferioris verò constitutiua. *Nota 3.*

Et his maximè opus est ad diuisiones Generum, &c.

Hic Porphyrius duos vsus harum differentiarũ specificarũ ponit. prior est ad diuisiones generum faciendas, hæc enim præcipuè per tales Differentias diuiduntur: posterior ad definitiones componendas ipsarum specierũ: aliæ enim differentiæ per Accidens, tam separabiles, quã inseparabiles, non sunt aptæ ad præcipuas diuisiones, & definitiones, sed ad descriptiones, & diuisiones non essentiales, & minus præcipuas, cum sint accidentia rei nec de eius natura. *5.*

Differen

6. *Differentia est, qua abundat Species à Genere.*

Hæc est posterior pars huius capitis, quâ ponuntur aliquot ipsius differentiæ definitiones.

1. defin. Differen. Prima est proposita, s. differentia est, in qua species excedit genus: natura. n. speciei ex genere & differentia constat: vnde plus includit in sua natura, quam genus, genus enim non includit in sua natura differentiam speciei, sicut ipsa species.

Dub. Posset tamen dubitare quis, vnde habet species differentiam? non. n. à genere, quia in genere quomodo possunt esse plures differentiæ oppositæ? non autem differentia potest esse

Sol. ex nihilo: à quo ergo est? Resp. quod differentiæ sunt in genere, non actu, i. non sunt de natura eius; sed in potentia: quia illo fiunt: sicut è cera extrahitur forma alicuius imaginis: & non est inconueniens, quòd multæ differentiæ sint in genere in potentia, vt multæ figuræ ceræ in potentia.

2. Secunda definitio est. Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in quale quid: quod exemplo claro ostenditur: vt enim res componuntur ex materia & forma, vel aliquo simili materiæ, vel aliquo simili formæ: vocat simile materiæ subiectum in rebus artificialibus, vt statua fit ex ære, vt materia, & figura tanquam forma: dicit autem subiectum simile materiæ, quia propriè materia est pars cõpositi substantialis: ita, inquit, species, sc. homo cõponitur ex genere tanquam ex materia, & ex differentia tanquã forma: vt ex hoc intelligamus, quod differentia est velut qualitas, sicut forma.

3. Tertia definitio. Differentia est, per quam genus separatur, id est, diuiditur in ea quæ sub se sunt.

4. Quarta verò differentia est, secundum quam vna species ab alia differt: At quia istæ duæ vltimæ videbantur insufficientes, cum essent aliqua, per quæ genus diuiditur, & vna species ab alia differt, s. accidentia propria: dicit differentiam non solum habere hoc, sed etiam esse de definitione & quidditate rei, & ipsius definitionis & quidditatis partem.

5. Propterea addit quintam definitionem, exactam, scilicet, differentia est, qua vna species ab alia separatur, cum sit ipsius natura speciei pars.

Quæstiones, seu dubia quædam scitu digniora in caput de differentia, & præsertim circa eius definitionem, rectè ne sit tradita?

Dub. 1. Circa hoc caput sunt aliquot dubia, quæ à nobis breuiter erunt examinanda. Primum est, Cum Logicus non tractat de rebus

rebus ipsis secundum se; sed vt intentionibus substant, tales intentiones considerando; cur hic Porphyrius de Differentiis ipsa reali tractat, quod munus videtur esse Metaphysici, quod quidem tractat Aristo. 5. Meta. c. 9.

In hac re dicendum ꝙ Differentiæ tres actus habent. Primus est diuidere, seu determinare genus ipsum. Secundus est constituere naturam. Tertius est eam ab aliis distinguere. Isti tres dupliciter possunt considerari: vno modo fundamentaliter, vt in rebus ipsis sunt. Nam in rebus ipsis natura generis est determinata: & facta Species per Differentiæ naturam, & natura specifica ab aliis distincta: & tunc isti tres actus ad Metaphysicũ pertinent, & considerare differẽtiam secundũ istos actus in rebus. Altero modo possunt considerari, vt per intellectum isti assumuntur & exercentur, id est, quatenus genus ipsum abstrahentes per Differentias diuidimus: & Speciem ex genere cum Differentia componimus, & per differentiam ab aliis separamus: & sic considerare Differentiam est Logici: consideramus enim differentiam, vt intentioni secundæ substat, & ex his procedit quidam quartus actus ipsius Differentiæ, qui magis est Logici, scilicet prædicari de his, quę per talem constituuntur Differentiam, & hoc peculiariter hic consideratur, scilicet vt est prædicabile: At quia omnia ista melius cõsiderãtur & cognoscũtur in ipsis rebus; propterea Porphyrius miscet res ipsas: tamẽ intelligenda sunt oĩa in ordine ad intẽtiones. *Solutio. Differentia triplex est munus.*

Dubitatur secundo. Videtur enim ista definitio diminuta, scilicet prędicatur de pluribus Specie differentibus in eo ꝙ quale quid: cùm multis Differentiis non competat, nam vltimæ Differentiæ non prædicantur nisi de vnica Specie. *Dub. 2.*

Circa hoc multiplex est dicẽdi modus. Fuit prima sentẽtia Burlei in præsenti loco: cum duplex genus sit Differẽtiarum: quædam genericæ, per quas genus constituitur: quędam sunt vltimæ, per quas vltima Species, & specialissima cõponitur, inquit Burle. Sicut in capite de Specie, quædam est data definitio, quæ soli specialissimæ competit, quædam aliæ pro vtraq; Specie: ita in hoc capite ista definitio est pro differentia generica, aliæ pro omnibus sunt. *1. opin.*

Alia fuit sententia multorum asserẽtium, Porphyrium non meminisse in hoc capite, nisi solum Differentiarum genericarum, quia vltimæ non sunt cognitæ à nobis: & hic modus dicendi non videtur abhorrere à doctrina S. Th. 2. Post. lec. 13. *2. opin.*

qui idem docet super Arist. scilicet non meminisse vltimarum, quia incognitę sunt. Nec longè ab hac sententia distat Simpl. in cap. 3. Antepraedicam. regula. 2. vbi refert Porphyrium definisse Differentiam, vt in plurimum.

Confut. Sed prima sententia Burle. non videtur mihi admodum rationabilis, quia cū ratio pręcipua Differētię in hoc loco sit, vt prędicabile est, & id explicetur solum in hac definitione, debuisset Porphy. omnem Differentiam definire, sicut fecit in capite de Specie, vbi dedit definitionem conuenientem Speciei, quę est praedicabile. Secunda item sententia videtur Alberto tract. 5. c. 6. non esse recipienda, quia cum veritas sit, esse Differentias vltimas, non debuit assignare definitionem Porphy. non conuenientem omnibus differentiis.

3. opin. Fuit tertia sententia aliorum, qui nullas esse Differentias vltimas existimauerunt, sed omnes genericas, & communes, & quę duę, aut tres simul iunctę Speciem vltimam componunt: vt mortale conuenit homini, & bruto, rationale homini & angelo secūdum Porphyrium: at rationale mortale soli homini: & hanc crediderunt esse sententiam Porphyrij, & videtur esse doctrina expressa Arist. 2. Post. c. 14. vbi asserit Differētias singulas per se cōpetere multis Speciebus, tamen aliquas simul iunctę vnā rem cōponunt, & sic esse dādas definitiones: & 1. Top. c. 3. problema Differētię ad problema generis reducit, & 4. Top. c. 6. ponit discrimē inter genus & Differētiā. quod quāuis vtraque de pluribus praedicentur, tamen adhuc de pluribus genus, quàm Differentia.

Confut. Circa hoc dico duo. Primum mihi videtur ista sententia esse Porph. vt clarè patet in ipso capite: non enim aliter constituit Species, quàm per multas Differentias genericas. Dico secundò istam sententiam, quod non sint vltimae Differentiae, esse manifestè contra Aristotelem, qui 7. Met. c. 12. inquit, vltimas Differentias cum Specie conuerti, & 1. de partibus animal. c. 2. dicit, aliquas Species non habere nisi vnicam Differentiam. Nec locus Aristotelis in oppositum probat quicquam, quia ibi docet Aristoteles definitionem secūdum eas Differentias, quę inueniuntur: at vltimę occultissimae sunt, non tamen propterea sunt negādae: & in Top. ipse clare dicit Differentiam, quae generica est, cum genere esse ascribendam: vbi insinuat esse Differentiam, quae non est generica.

4. opin. Quarta opinio fuit Albert. tracta. 5. cap. 6. & Auicen. & Al-

phar.

phar. Dicunt enim, quod Differentia duo habet, secundum quod est Differentia: alterum est, Genus distinguere, alterum, Speciem constituere; quod vero constituant Differentiæ determinatam & vltimam Speciem, non habent inquantum Differentiæ, sed inquantum sunt quædam naturæ particulares non conuenientes pluribus Speciebus: ex quo fit, quod propria ratio Differentiæ inueniatur in genericis: nam vltima Differentia habet aliquid mistum, quod non est Differentiæ secundum se: & ita dicunt Porphyrium definisse Differentiam secundum ea, quæ per se habet, & ita non curauit vltimas definire.

Contra hoc dicit bene Caietanus, quod vltima Differentia, licet habeat aliquid, quod non est Differentiæ secundum se, non tamen amittit ea, quæ sunt Differentiæ, secundum se: nam diuidit, & constituit, & propterea debuit definiri. *Con.*

Vnde est quinta sententia ipsius Caietani asserentis illic definiri omnes Differentias etiam vltimas: & sensum definitionis esse negatiuum, scilicet Differentia est, cui inquantum Differentiæ non repugnat prædicari de pluribus Specie Differentibus: si enim repugnaret, nulla Differentia prædicaretur de plurib. Et hæc fuit sententia Iamblici asserentis, quod differentiæ vltimæ vt Differentia est, non repugnat de pluribus Speciebus dici: quod idem docuit Auic. c. de communicantibus: vnde sententia Caietani non est noua, & propria. *5. opin.*

Sed quamuis ista sint probabilia, tamen existimo esse præter mentem Porphyr. qui vltimas Differentias non definiuit, siue quia credidit non esse, siue quia occultæ sunt. *Con.*

Propterea vniuersaliter posset sic Differentia definiri. Differentia est, quæ prædicatur de Specie, cuius est Differentia, in quale quid. *Sol.*

Dubitatur tertio. Quomodo Differentia prædicetur in quale quid. Pro quo oportebit aduertere, quod qualitas non est aliud, quàm id per quod fit modus, & determinatio alicuius, quod ex se est indifferens & indeterminatum. *Dub. 3.* *Sol.*

Potest autem aliquid tripliciter determinari. Vno modo, ad aliquem modum se habendi accidentalem, vt homo postquam est homo, est indifferens, vt sit albus vel niger, calidus, vel frigidus: & vniuersaliter omnis substantia postquam est, est indeterminata, vt sic, vel sic se habeat, & talis forma determinans in communi dicitur qualitas accidentalis. Secundò, aliquid est *Determinatur aliquid iij. modis.*

indifferens ad esse substantiale, quo pacto materia est quædā substantia indeterminata ex se, & imperfecta, ex qua multa fieri possunt, & determinatur per formam ipsam, vt si sit forma ignis, fit ignis, si forma equi, fit equus: & talis forma dicitur qualitas substantialis. Tertiò, aliquid est indifferens, tanquam aliquid confusum, & multa comprehendens, & per particulare determinatur, quo pacto se habet Genus respectu Differentiæ, vnde & Differentia dicitur etiam qualitas substantialis: has qualitates posuit Aristoteles. 5. Meta. c. 14.

Nota. Est autem notandum discrimen inter has, qualitas enim accidentalis, cum eo, quod determinat, non facit aliquam naturam, vt albedo determinat hominē, sed homo & albedo non faciunt vnicam naturam per se, sed tantum compositum accidentale: at forma cum materia facit vnicam naturam per se, scilicet vnicum compositum substãtiale hominem, leonem, aut aliud quoduis: similiter Differentia cum genere facit vnicam naturam specificam.

Quid distent materia & genus, forma & differentia. Sed omissa qualitate accidentali inter has scilicet formam, & materiam, differentiam & genus, est triplex discrimen considerandum. Primum, materia vel forma per se non claudunt totam rei substantiam, sed materia dicit vnicam partem, forma alteram partem: at genus & differētia vnumquodque per se totam substantiam dicunt, & claudunt, verbi gratia animal totam substantiam compositam ex forma & materia dicit: similiter rationale, sed cum discrimine: nam animal in homine dicit totam substantiam hominis secundum quod in ea est aliquid, in quo homo aliis animalibus est similis: at rationale dicit eandem hominis substantiam, secundum ꝙ in ea est aliquid, in quo ab aliis animalibus separatur: & vniuersaliter Genus dicit rei integram substantiam, vt in ea aliis Speciebus assimilatur: at differentia dicit eandem rei substantiam, vt in ea aliquid est, quo ab aliis separetur. Propter quod S. Tho. de Ente & Essentia. cap. 4. dicit hominem, seu Speciem non componi ex genere & Differentia sicut ex duabus reb. sed sicut ex re aliter intellecta, & eadem re aliter intellecta.

Secundum discrimen est, ꝙ ex hoc infertur, materia & forma, cùm singula rei substantiam non dicant, de cōposito prædicari nequeunt: non enim dicetur homo est anima, homo est corpus, at genus & Differentia, cùm singula totam rei substan-

tiam dicant, per se de re prædicantur, vt homo est animal, homo est rationalis.

Tertium, composita singula non participant totam materiæ substantiam, cum ex alia parte materiæ fiat vnum, ex alia aliud; at singulæ Species totum genus participant, quãtum ad eius substantiam, quæ per definitionem explicatur, vt homo per se, leo per se, capra per se, sunt participes integræ substantiæ animalis: sed non participant singulæ Species totam generis potentiam, quia genus in potentia continet omnes Species suas: at vna Species non continet aliam.

Hinc patet quantum intersit inter Genus & materiam, & Differentiam & formam, ꝙ si genus dicitur materia, & differentia forma, est ad similitudinem: vt enim materia contrahitur, & forma contrahit; ita genus per differentiam contrahente limitatur: vnde Differentia ipsa dicitur etiam qualitas.

Sed est maximè considerandum, Differentia potest dupliciter comparari, & ad ipsum genus, quod determinat, & ad speciem, quam constituit: respectu enim generis est qualitas, sed extrinseca aliquo modo, quia non est de natura generis: vnde de genere prædicatur in quale, sed non essentiali: at speciei est qualitas essentialis, quia est pars naturæ eius: propterea de specie, in quale quid prædicatur, sicut anima est qualitas corporis, sed non est de essentia corporis, at hominis & compositi est pars; propterea dixit Porphyrius. Differentia dat esse rei speciei & est pars eius substantialis, id est, est intrinseca ei. Nota.

Dubitur quartò breuiter, quomodo vltima Differentia, cũ de vna specie prædicetur, sit vniuersale? Dico primò, secundũ nos nullum dubium esse, qui diximus huius libri subiectum primum esse vniuersale, vt est in multis, & quia rationale est in multis, sicut & ipsa species, quam constituit; ideo esse vere, & propriè vniuersale: sed etiam si quis subiectum diceret esse Prædicabile; idem consequitur, constat enim Differentiam esse prædicabilem. Dub. 4. Sol.

Dici etiam secundo posset, Differentiam talem esse vniuersale, quia de subiecto vniuersali prędicatur, vnde & de contentis sub tali specie prædicabitur, sed cum discrimine: nam species immediatè, at Differentia mediatè, scilicet per speciem ipsam prædicabitur.

Dubitatur quinto, quomodo Porphyrius vtitur Differentiis priuatiuis, scilicet irrationale, immortale? Boetius existima Dub. 5.

uit tales differentias posse constituere speciem: sed quia alias latius de hoc dicemus, interim dico absque vllo dubio sententiam Boetij esse contra Aristotelem cap. 1. de partibus anim. vbi docet & probat oppositum. Boetius forsan sequitur Platonem, qui huius sententiæ fuit: ratio est clara contra eum; quia priuatio non est de essentia alicuius entis positiui & absoluti, quales sunt Species.

Sol. Vnde dico, illas Differentias priuatiuas poni loco positiuarum: quod fit ob duplicem causam, quam tradit Arist. 6. Top. c. 3. vel quia Differentiæ aliæ sunt occultæ, vel quia sunt multæ, quas enuntiare esset prolixum.

CAP. IIII. De Proprio.

Proprium verò quadrifariam diuidūt. Nam & id, quod soli alicui Speciei accidit, & si non omni, Proprium id dicitur: vt homini medicum esse, vel geometram. Et quod accidit Speciei, & si non soli, quemadmodum homini esse bipedem. Et hoc soli & omni, & aliquando: vt omni homini in senectute canescere. Quartum aut id, in quo conuenerunt & soli, et omni, et semper: quemadmodū homini esse risibile. nā & si non semper rideat, tamen risibilis dicitur: non quod rideat semper, sed quod semper aptus natus sit vt rideat: hoc autem ei semper connaturale est, quemadmodum & equo hinnibile. Hæc autem & propriè Propria dicuntur, quoniam etiam conuertuntur si quod enim equus est, hinnibile est: & si quid hinnibile est, equus est.

Sequitur Quartum Prædicabile, scilicet Proprium, quod meritò Accidenti præponitur, quia quamuis de rei substantia non sit, est tamen substantiæ & essentiæ rei proximum, ab ea, scilicet, immediatè emanans. In hoc igitur capite duo tantum continentur alterum, quatuor sunt Proprij acceptiones, alterum ipsius Proprij Logici prædicabilis definitio.

1. Sumitur autē Proprium quatuor modis. Primo dicitur proprium, prædicatum aliquod accidentale, quod soli alicui speciei inest, non tamen omnib. indiuiduis illius Speciei competit, sicut esse Grammaticum, Medicū, non nisi homini conueniunt, non tamen omni homini. Altero modo proprium dicitur prædicatum accidentale, quod omni indiuiduo alicuius Spec

Speciei, nō tamen ei soli competit; quo pacto homini est proprium esse bipedem, omnis enim homo est bipes, non tamen solus homo, quia alia aliqua animalia duos pedes habent.

Tertium. Proprium est prædicatum etiam accidētale, quod omni indiuiduo alicuius speciei, & soli competit, tamen non semper, sed aliquo tēpore; quo pacto canescere est Proprium homini; omnis enim homo, & solus homo canescit, sed non semper, nisi in senectute: fit enim canicies ex corruptione humidi; quod calor naturalis, quia modicus est, ex longa & continua actione non potest consumere; quod potissimum tempore senectutis fit, quando calor tenuis est: potest etiam accidenti aliquo talis calor impediri ab actione, & tunc humidum corrumpetur, & fient cani. Sunt etiam aliqui, qui etiam senes tarde, aut nūquam canos habent, in quibus humidum est subtile, & pingue, quod modicus calor potest consumere. 3. *Canities quomodo nascatur.*

Quarto modo dicitur Proprium, prædicatum accidentale, quod omni, & soli, & semper conuenit: & hoc propriè & simpliciter dicitur Propriū; sicut risibile est Proprium homini, solus enim homo, & omnis homo, & semper est risibilis. Posset autem aliquis dubitare, nam non semper homo ridet. Resp. quamuis actus ridendi semper non insit, tamen aptitudo ad ridendum est semper: propterea semper homo est risibilis, i. aptus natura ad risum. Ex hoc infert proprietatem vnam proprij, scilicet, quod conuertitur cum suo subiecto: valet enim homo est, ergo risibile est: risibile est, ergo homo est. Ex quibus potest componi integra definitio Proprij, scilicet, Proprium est accidentale prædicatum, quod conuenit omni, & soli, & semper speciei, & conuersim prædicatur de ea. 4 *Definitio proprij.*

Dubiā quædam scitu digniora in caput de Proprio.

Circa hoc caput aduertendum est primō, Proprium dupliciter sumi: vno modo vt distinguitur contra improprium: quo pacto dicimus homo propriè significat viuum, impropriè pictum, & sic in præsenti non consideratur: altero modo vt distinguitur contra commune, vt id sit Proprium alicui, quod non aliis præter ipsum competit: & sic in præsenti sumitur. Vbi considerandum quoque est, in omnibus his acceptionibus Proprij semper, loco generis, sumi illud (accidit) id est, est prædicatum accidentale, id est, quod non est de natura rei, de qua prædicatur. 1. *Propriū duob. modis sumitur.*

2. Est secundo aduertendum, quod Arist. 1. Top. c. 4. distinguit Proprium in absolutè Proprium, & ad aliquid, & quando. Proprium absolutè est (vt definit ipse) quod non indicat naturam rei, soli autem inest, & conuersim prædicatur. Prima particula est ad excludendum genus, Definitionem, & Differentiam, quæ sunt natura rei, vel de natura rei: secunda particula ad excludendum Proprium secundo modo, & Accidens commune, quæ pluribus insunt: tertia particula ad excludenda Propria primo & tertio modo, quę soli Speciei insunt, tamen non conuertuntur. Proprium ad aliquid est, quod secundum se, commune est, tamen si subiectum, cui est, aliis comparetur, illi est Proprium, vt bipes absolutè homini non est Proprium; tamen si homo ad equum comparetur, homini bipes est Proprium. Propriū quando, est idē quod Porphyrius ponit; & quāuis nō his verbis de Proprio, Porphyrius egerit, tamen omnia, quæ dicit, re ipsa sunt eadem cum Arist. nam Proprium, quarto modo, est absolutè proprium: & definitio hic assignata (vt dixi) est eadem cum illa Arist. Proprium aūt iij. modo vocat Aristoteles, quando reliqua sunt ad aliquid: quamuis Propriū primo modo cùm sit indiuiduorum, ab Aristo. sit prætermissum, qui ea, quæ vniuersaliter dicuntur, ibi quærebat.

Proprium vt ab Arist. distinguat.

3. Dubitari etiam solet, an Proprium sit dicendum Vniuersale? Aliquibus videtur dubium; quia non prædicatur de indiuiduis, vt Proprium est, nisi mediatè: dico tamen esse vniuersale, & immediatum: vt enim vniuersale sit immediatum, sufficit quod immediatè de vniuersali prædicatur: scilicet de Specie, sicut diximus de vltima Differentia superius, & quòd sit in multis sicut ipsa Species cui conuenit.

Propriū vt sit vniuersale.

CAP. V. De Accidente.

Accidens autem est, quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo: hoc enim ipsius separabile est; illud verò inseparabile. dormire quidem separabile accidens est: nigrum verò esse inseparabiliter coruo & Aethiopi accidit. Potest enim intelligi et coruus albus, & Aethiops nitens candore præter subiecti corruptionem. Definiunt autem sic quoque. Accidēs est quod contingit eidem inesse & non inesse. Et quod neque Genus est, neque Differentia

rentia, neque Species, neque proprium: semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus autem determinatis quæ proposita sunt (dico autem Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidēte) dicendū est quæ eis cōmunia sunt, & quæ propria.

Non est hic, quod in dubium vertamus, quare de Accidente tractet Porphyrius cùm nullum supersit Prædicabile, cui anteponatur; & inter omnia sit maximè extra rei essentiam. In hoc igitur breuissimo capite sunt tres accidentis definitiones, cum vnica diuisione.

Prima definitio est, Accidens est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem: ac si dicat, est prædicatum vniuersale, quod de subiecto ita affirmari, vel negari potest, vt nec propter eius præsentiam, vel affirmationem; nec propter eius absentiam, vel negationem, natura subiecti destruatur, vt siue dicas, homo est albus, siue homo non est albus, non propterea homo corrumpitur.

Sequitur Accidentis diuisio. Duplex est Accidēs, quoddam est separabile, quoddam inseparabile: inseparabile, quod à subiecto separari non potest, vt albedo est Cygno inseparabilis: separabile, quod separari potest, vt sedere, currere. At quia quis posset obiicere Porphyrio, quod hæc diuisio videatur aduersari definitioni, si enim est Accidens inseparabile, non ergo adest, & abest. Resp. quamuis re adesse & abesse non possit, intellectu tamen separatur; dum Aethiopem absque nigredine, & Cygnum absque albedine considerare possumus.

Secunda definitio est. Accidens est quod contingit eidem inesse, & non inesse. Ista magis explicat naturam Accidentis: nam adesse, & abesse, non solùm Accidentibus, sed aliis competit: at inesse est proprium Accidentis.

Tertia definitio est, Accidens est, quòd nec est Genus, nec species, nec Differentia, nec Proprium: semper autem est in substantia subsistens, id est, nunquam extra substantiam reperitur. Hæ duæ vltimæ definitiones sunt Arist. 1. Top. c. 4.

Dubia quædam seu Quæstiones scitu digniores in caput de Accidenti, & eius definitiones.

Omnia ferè, quæ in hoc capite continentur, ab Auicenna reprehenduntur: at vt nos horum sensum perfectùm teneamus, erit primo aduertendum. Accidens tripliciter sumi; vno modo, vt distinguitur contra substantiam, vt omne ens, quod *Not. Accidēs trib. modis sumitur.*

h 5 non

non est substantia est Accidens, quo pacto dicitur ens diuidi in substantiam & Accidens, & hoc aliqui vocant Accidens nominale, quia, scilicet per nomen Accidentis significatur, & de illo in se dicitur, hoc est Accidens: altero modo latius sumitur pro omni eo, quod extra substantiam alterius est, siue sit substantia, siue accidens, quo pacto homo est Accidens animalis, & Petrus hominis, in qua significatione Philosophi concedunt illas esse prædicationes Accidentales; animal est homo, homo est Petrus, & hos vocant Accidens verbale, quia non tam dicitur, homo est Accidens animali, quam accidit animali: & de isto modo Accidentis loquutus est Arist. 7. Met. t. 30.

Tertio, Accidens sumitur particularius pro vna parte Accidentis primi modi accepti, quod dicebatur nominale: hoc enim diuiditur in commune & proprium: commune est, quod non fluit ex principiis essentialibus alicuius subiecti, respectu cuius dicitur commune, vt albedo respectu hominis; non enim ex natura hominis fluit albedo. Aliud est, quod ex subiecti natura fluit, & hoc illi dicitur Proprium, vt risibile homini: tunc autem signum erit fluere ex principiis essentialibus subiecti, quando nec illud sine subiecto, nec subiectum sine eo esse possunt: quando vero contra non fluit, commune reputatur: illud ergo Accidens proprium facit quartum Prædicabile, commune verò quintum Prædicabile.

Quod sit signum ali quid ex principiis essentialibus subiecti fluere.

Ex quo sequitur Accidens, quod est quintum Prædicabile, non esse Accidens secundo modo, quia secundum illud fiunt prædicationes indirectæ, quæ non sunt artis: nec esse Accidens in vniuersum, vt distinguitur contra substantiã, quia hoc comprehendit Proprium, & istud Prædicabile quintum: sed est Accidens commune quod non fluit ex principiis essentialibus subiecti de quo prædicatur, & hoc non voluit aduertere Auic.

2\. Est secundo notandum, Accidens tripliciter posse considerari. Vno modo secundũ quod in rebus est, & secundum suam essentiam & naturam, & sic ad Metaphysicum pertinet. Altero modo secundum quod est in intellectu, & hoc respectu eorum, quæ sua sunt, id est, respectu inferiorum vel superiorum, vel Differentiarum, & sic nec est quartum, nec quintum Prædicabile, sed aliqua sunt Genera, aliqua Species, & Differentiæ. Tertio modo, vt ad subiectum comparantur, de quo prædicantur, & tunc Accidens proprium facit quartum, commune vero quintum Prædicabile: & hoc est considerandum. Vnde

Accidẽs trib. modis consideratur.

 Accidens

Accidens non dicitur prædicatum Proprij, aut Accidentis, nisi respectu subiecti: & ita Porphyrius de illis duobus semper in ordine ad subiectum tradidit, nam respectu inferiorum, vel superiorum, Genera sunt, aut Species.

Dubitatur contra primam definitionem, quid ibi loco Generis constituatur? In qua re oportet annotare, illa verba in prima definitione, dupliciter posse considerari. Vno modo primæ intentionaliter scilicet adesse pro reali inhærentia Accidentis in subiecto: & abesse pro reali Accidentis separatione: & corruptionem subiecti; pro reali destructione: vt sit sensus, Accidens est, quod realiter subiecto inhæret, & non inhæret absque vlla reali subiecti corruptione: & iste sensus, quamuis sit verus, non est Logicus, qui res absolutè non considerat. Alter sensus est secundæ intentionaliter, vt adesse sit affirmari: abesse negari: subiecti corruptio sit repugnantia naturæ subiecti: vt sic sensus; Accidens est prædicatum vniuersale, quod & de subiecto affirmari, & negari potest absque vlla repugnantia naturæ subiecti: vt siue dicas homo est albus, siue dicas, homo non est albus, nihil dicitur repugnans naturæ subiecti: & talis sensus est Logicus, & sic à multis intelligitur talis definitio: ita enim explicat Caiet. & idem videtur Auer. & tunc loco Generis est illud prædicatum vniuersale, quod in multis aliis ponitur. 3. Dubitatio. Solutio.

Ratio autem, quæ mouet hos authores, vt existiment definitionem esse intelligendam in sensu secundæ intentionis, est, quia iste sensus est Logicus, & potest definitio sub eo explicari. Possumus etiam dicere; quod sumitur primæintentionaliter, nec est inconueniens: quia cum Logica innitatur Metaphysicæ, potest aliquando ab ea aliqua petere: præsertim, quando clara & valdè nota sunt, sicut ista: hæc. n. definitio potius admittere videtur sensum realẽ: nã si Porphyrius intẽderet definire Logico modo, clarius id posset explicare, quam explicauit. Solutio.

Dubitatur, an tali definitione definiatur Accidens propriũ, quibusdam enim videtur, quod sic: quia si aliqua ratio id vetaret, esset, quia Proprium abesse non potest: at eadem ratione inseparabile abesse non potest: quod si dicas inseparabile intellectu separari, similiter & Proprium separatur, vt. n. coruus absq; nigredine, ita homo absque risibilitate intelligi potest. Aliis visum est opposito modo, nec Proprium, nec inseparabile hic definiri, sed tantum separabile, quia hoc solũ potest abesse. Sed hoc non videtur ad mentẽ Porphy. si enim Accidens sepa- 4. Dub. Cuiusmodi accidens definitur prima definitione.

ſeparabile hic definiretur, oportuiſſet diſtinctionem præmitte re definitioni, & non cōmittere vitium, prius enim diſtinguē-dum eſt æquiuocum, ſeu multiplex quàm definiendum. Aliis cōmuniter viſum eſt, & hoc magis eſt ad mētem Porph. vtrū-que tantum Accidens commune definiri, ſed ad argumentum non vno modo reſpondetur.

Albertus videtur dicere, ꝙ hominem ſine riſibilitate intelligere poſſumus, at riſibilitatem ſine homine nullatenus: coruum verò abſque nigredine, & nigredinē abſque coruo poſſumus intelligere. Hæc doctrina vera eſt & certa, & eſt Ariſtotelis 7. Meta. c. 5. tamen nō ſoluit dubium, nā Porph. loquitur de ſeparatione ſubiecti: dicit enim quòd Cygnum abſque albedine poſſumus intelligere. Qua ſeparatione, etiam hominem abſque riſibilitate poſſumus intelligere.

Solutio. Caietanus aliter reſpondet; diſtinguit de duplici ſeparatione per intellectū: altera eſt ſimplex, qua vnum abſque alio intelligimus, altera eſt compoſita, qua vnum ab alio diuidētes, ſeparamus: vt ſi quis intellectu cōponat, homo non eſt albus, dicit primo ſimplici cognitione poſſumus ſubiectum abſque Proprio, & abſque inſeparabili æquè intelligere ſcilicet hominē abſque riſibilitate, & coruum abſque nigredine. Secundo, abſtractione compoſita ſubiectum à Proprio ſeparare nō poſſumus, dicentes, homo non eſt riſibilis: ſubiectum verò ab inſeparabili poſſumus optimè ſeparare, dicentes, coruus non eſt niger. Quòd ſi dicas id non poſſe fieri, quia ſicut prior eſt falſa, ita & poſterior. Reſp. tertio, ꝙ poſterior eſt falſa, non alia ratione, niſi quia ita non eſt in rebus: at prior eſt falſa, non ſolum quia ita non eſt, ſed quia deſtruitur natura ſubiecti, cui repugnat, ꝙ non ſit riſibilis. Iſta ſententia eſt ſubtilis & vera, quamuis ad mentem Porphyrij exiſtimo eſſe dicēdum; ſubiectum inſeparabilis poſſe intellectu coniungi cum Accidenti oppoſito, ſ. Æthiopem album intelligere; nec erit compoſitio implicans repugnantiam: & hoc, manifeſtat ipſum Porphyrij exemplum: at ſubiectum cum oppoſita forma Proprij, non poſſumus intelligere, quia eſt implicatio, quamuis abſque vllo Accidenti nudè poſſit intelligi: & hæc omnis abſtractio fit abſque aliqua compoſitione propoſitionis, ſed per ſimplicem cognitionem eo modo, quo corpus album ſimplici cognitione cognoſcere poſſumus. Hæc etiam ſententia fuit Ægidij Romani. 1. Poſt. c. 6. in fine tex. 18.

Dubita

Dubitatur circa secundam definitionem, an tantùm separabili Accidenti competat? Respondeo, quòd ita existimauit Auerro. alij verò, inter quos Caietanus, credunt vtrunque tam separabile, quàm inseparabile; cuius ratio est firma, quia ista definitio est desumpta ab Arist. 1. Top. c. 4. Sed Arist. vtrumque illic definit, quia ad problema Accidentis, de quo illic tractabat, æqua est vtriusque Accidentis ratio. 5. dubium.

Sed tunc insurgit argumentum: quia sunt multa accidentia, quæ nõ adesse, & abesse possũt sine subiecti corruptiõe, vt lethales morbi, similiter mors, cõbustio, corruptio, & alia similia.

Ad ista respondet Albertus, mortem, combustionem, nõ esse Accidentia, sed destructiones substantiæ & priuationes; Caietanus respõdet, hãc, homo est mortuus, esse disparatam, sed veram propter ampliationẽ, quia sensum facit: homo qui est, vel fuit, est mortuus: imò, inquit, est per se causalis, quia causa quòd mortuus est, est quia fuit. Sed hoc videtur ridiculum, nam quid dicet ad hanc; domus est combusta? non enim causa, quia combusta est, est, quia fuit; & sunt aliæ innumeræ huiusmodi propositiones.

Propterea existimarem ita esse dicẽdum, subiectum febris esse hominem; tamen febris sua præsentia non corrumpit hominem, immò dum febris est, homo est; & cum homo nõ est, febris non est: immò si multum febris durat, homo etiam durat. Ad illud verò de morte, & cõbustione, & corruptione, crederem illarum mutationum, in quibus substantia corrumpitur, subiectum non esse hominẽ, nec lignum quod cõburitur, sed materiã ipsam: & hæc semper manet similiter destructionis domus materia ipsa est subiectum; & hæc etiam manet, destructa domo: ista est sententia Burlei, super hoc caput: & videtur idem docere Ammonius in præsenti. Solutio.

Dices, Si subiectum est materia, ergo prædicabitur de materia, dicẽdo, materia est mortua, lapides sunt destructi, quod est falsum. Dico igitur quòd istæ mutationes inducunt alicuius præexistentis priuationem, vel alicuius quod non erat, positionem; & propter hoc de eodem prædicantur, dicendo, domus est combusta, quia priuatio est domus: homo est mortuus, quia homo non est: & contra, ignis est generatus quia ignis acquirit esse.

CAP. VI. *De his, quæ communia sunt quinque vniuersalibus.*

1. *Commune quidẽ est omnibus de pluribus prædicari, quemadmodum dictũ est. Sed Genus quidẽ de omnib. sub se Speciebus & indiuiduis, et Differentia similiter. Species autẽ de iis, quæ sub ipsa sunt indiuiduis. At verò, Proprium & de Specie, cuius est Propriũ, & de iis, quæ sub Specie sunt indiuiduis. Accidens autem & de Speciebus & de indiuiduis. Námque animal de equo & boue prędicatur, quæ sunt Species, & de hoc equo, & de hoc boue, quę sunt indiuidua: irrationale verò & de equo & boue, & de iis, qui sunt particulares prædicatur. Species autẽ vt homo, solum de iis, qui sunt particulares homines, prædicatur. Propriũ verò de Specie cuius est Proprium, & de iis, quæ sub Specie sunt indiuidua: vt risibile de homine, & de iis, qui sunt particulares. Nigrum autem & de Specie coruorum, & de iis quæ sunt particulares, quod est Accidens inseparabile: & moueri de homine, & de equo, quod est Accidens separabile: sed principaliter quidem de indiuiduis, secunda ratione autem de iis, quæ continent indiuidua.*

Postquàm Porphyrius de singulis, secundum se prædicabilibus tractauit, ea ipsa inter se comparat: explicãs, quibus inter se & conueniunt & differunt. Caput quidem hoc, vt est longissimum, ita est clarissimum, nec est expers vtilitatis, cum magis prædicabilium naturæ, & proprietates, ex mutua comparatione clarescant. Ea igitur omnia, quę hic Porphyrius fusissimè tradit, in summam quandam breuem, & epilogum redigemus, si quid dignum occurrerit, adnotantes.

In hoc ergo capite sunt decem collationes prædicabilium inter se, vnde in decem posset secari partes. In prima genus cum differentia confertur, & quantum ad ea, quæ communia, & quantum ad ea, quæ diuersa habent. In secunda confertur similiter genus cum specie. In tertia genus cum proprio. In quarta genus cum accidenti. In quinta differentia cum specie: In sexta, differentia cum proprio. In septima differentia cum accidenti. In octaua species cum proprio. In nona species cum accidenti. In decima proprium cum accidenti. Ac si

quis

quis rectè dispiciat, reperiet non posse esse plures istorum inter se vniuersalium comparationes: nec enim oportuit multiplicare collationes differentiis cum genere, nec posteriorum cum superioribus: quia eædem sunt cum collationibus superiorum cum inferioribus.

Ante verò quàm vnum alteri conferat, vnũ omnibus commune ponit, s. de pluribus prædicari: Genus de speciebus & indiuiduis specierum: Differentia de suis speciebus & specierum indiuiduis: species de suis indiuiduis: proprium de specie & eius indiuiduis: accidens de speciebus, etiã, & de indiuiduis.

Hic nota pulchrum quoddam discrimen, quod inter proprium & accidens assignat. Proprium enim per prius de specie, & per posterius de indiuiduis dicitur: prius natura enim homo est risibilis, posterius Petrus est risibilis: at prius Petrus est albus, posterius homo est albus. Huius ratio est, quia propriũ oritur immediatè tanquã ex causa, & principiis speciei: at accidẽs ex materia, & indiuidualib. principiis, quod docet Arist. 10. Meta. c. 11. homo inquit, est albus quia Callias est albus. — Distinct. proprij ab accidente.

Posses hic dubitare in his omnibus prædicationibus, an quando genus de indiuiduis prædicatur sit prædicatio generis: & quando differentia, & proprium similiter de indiuiduis, sit prædicatio proprij, & prædicatio differentiæ? Respondendum est, tales prædicationes esse generis, & proprij, & differentiæ, nec valet, quia species prædicatur de indiuiduis, ergo illa prædicantur vt species: hoc enim nihil est, quia species in quid, immediatè de indiuiduis, genus verò mediatè, proprium mediatè, & in quale prædicatur, similiter & differentia: non dubium, quin principales prædicationes sint illæ, quæ per definitiones explicantur, vt genus de speciebus, proprium de indiuiduis. — Dubium. — Sol.

De his, in quibus genus & differentia conueniunt.

Commune autem est generi, & differentiæ continentia specierum. Continet enim differentia species, & si non tot quot genera. Rationale enim & si non continet irrationalia, quemadmodum animal, tamen continet hominem & Deum, quæ sunt species. Et quæcunque prædicantur de genere vt genus, & de iis quæ sub ipso sunt speciebus prædicãtur, et quæcũque prædicãtur de differẽtia vt differẽtia, et de ea, quæ ex ipsa est, 3.

specie

ſpecie prædicabuntur. Nam cum genus animal ſit, non ſolum de eo prædicantur vt genus, Subſtantia, & animatum, et ſenſibile ſed etiam de iis, quæ ſunt ſub animali, ſpeciebus omnibus prędicantur hæc, vſque ad indiuidua. Cúmque differentia ſit rationale, prædicatur de ea vt differẽtia, id quod eſt rõne vti: & non ſolum de eo quod eſt rationale, ſed etiam de iis, quę ſunt ſub rationali ſpeciebus prędicabitur, rõe vti.

Commune quoque eſt, perempto genere, vel differentia ſimul perimi quæ ſub ipſis ſunt. Quemadmodum enim ſi non ſit animal, non eſt equus, neque homo: ita ſi non ſit rationale, nullum erit animal, quod vtatur ratione.

Dubium. Dubitabit meritò quis, cum Genus ſecuta fuerit ſpecies, quare genus prius cum differentia, quàm cum ſpecie conferatur? ad quod facilè Reſp. id factum fuiſſe, quia hic erat naturæ ordo, vt primò genus, deinde differentia, poſtmodum ex

Sol. vtriſque totum compoſitum, (.ſpecies ſequatur, vt ſupra diximus. Vel, quia plura ſunt ea, quæ in cõparatione generis cum differentia inueniuntur cõmunia, cum in pluribus cõueniant, & tamen differant minus, quàm quæ in collatione cũ ſpecie.

Sunt autem tria, in quibus conueniunt. Primum, ſicut genus de pluribus ſpeciebus, ita & differentia iuxta Porphyrij ſententiam prædicatur: loquitur autem de diuiſiua differentia: propterea dicit, quòd non de tot prædicatur, ſicut genus. Quid autem dicendum ſit de differentia vltima, & quomodo differentia dicatur prędicari de pluribus differentibus ſpecie, ſupra explicuimus. Auicenna quidem interpretatur, quòd non repugnat differentiæ de pluribus prædicari ſpeciebus; ſed alij aliter, vt ſupra vidimus.

Secundò. Quidquid de genere eſſentialiter prædicatur, etiam de ſpecie prædicabitur; hoc idem de differentia eſt intelligendum. Dixi (eſſentialiter) ad vitandas ſecundas intẽtiones: non enim valet, homo eſt rationalis, rationale eſt differentia: ergo homo eſt differentia.

Tertiò. Sicut perempto genere, perimuntur eius ſpecies, ita perempta differentia perimuntur ſpecies, quæ ſub ea ſunt; vt enim valet, non eſt animal: ergo non eſt homo, ita non eſt rationale, ergo non eſt equus. Auicen. exiſtimat hanc ſecundam

dam esse omnibus vniuersalem conuenientiam: quod enim de Proprio,& Accidente realiter prædicatur, etiam de his, de quibus ea prædicantur,prædicabitur.Et id videtur approbare Alber.sed mihi non placet, dicitur enim, homo est albus, album est Accidens,non tamen dicitur homo est Accidens.

De differentiis inter Genus & Differentiam.

Proprium autem est Generi de pluribus prædicari quàm differentia, & Species, & Proprium, & Accidens. Animal enim de homine & equo & aue, & serpente prædicatur: quadrupes verò de solis quatuor pedes habentibus: homo verò de solis indiuiduis: & hinnibile de equo solum, & de iis,qui sunt particulares: & Accidens similiter de paucioribus. Oportet autem Differentias accipere, quibus diuiditur Genus, non eas quæ complent substantiam Generis, sed quæ sunt diuisiuæ. Amplius: Genus continet differentiam potestate (animalis enim hoc quidem rationale est, illud verò irrationale est, illud verò irrationale) Differentiæ verò non continent Genera. Amplius Genera quidem priora sunt iis, quæ sunt sub se positæ differentiis, propter quod simul quidem eas auferunt, non autem simul auferuntur ab iis: sublato enim animali, aufertur rationale & irrationale. Differentiæ verò non amplius simul auferunt Genus: nam etsi omnes interimantur, tamen substantia animata sensitiua intelligitur, quę est animal. Amplius. Genus quidem in eo quod quid est: Differentia verò in eo quod quale quid est, quemadmodũ dictum est, prędicatur. Amplius, Genus quidem vnum est secundum vnamquamque Speciem, vt hominis id, quod est animal: Differentiæ verò plures sunt, vt rationale, mortale, mentis & disciplinæ perceptiuum, quibus ab aliis animalibus differt. Et Genus quidem consimile est materiæ, formæ verò differentia. Cùm autem sint & alia communia & propria Generis & Differentiæ, nunc ista sufficiant. 3.

Sex sunt,quibus genus à differentia differt. Primò, Genus de pluribus,quàm Differentia prędicatur,cùm Genus de oppo- 1

positis Differentiis, ipsæ autem non de se inuicem prædicentur: loquitur autem de diuisiuis Generis respectu eius-
2. dem generis. hæc est Arist. 4. Top c. 6. Secundò, genus potestate continet differentiam, non è contra, de hoc supra diximus.
3. Tertiò, genus est prius natura, Differentia, sicut forma; est posterior ipsa materia, à qua educitur: genus autem est, vt materia: hæc semper intellige, de diuisiuis Differentiis; vnde fit, vt sublato genere, auferantur differentiæ omnes, at sublatis Differentiis omnibus diuisiuis, adhuc manet integra natura Ge-
4. neris, saltem per intellectum. Quartò, differunt in modo prædicandi. Genus enim in quid, differentia in quale quid prædicatur. Quintò, Vnius Speciei vnicum Genus est immediatum:
5. at sub illo genere multæ Differentiæ vnius Speciei: Genus hominis est animal, at rationale, mortale, Differentiæ. Ecce clarè docet Porphyrius, non esse Differentias vltimas, sed Species cõponi per multas Differentias cõmunes simul sumptas, alitet enim vnius speciei esset vnicũ proximũ genus, & vna vltima Differentia. Sextò differunt, in compositione enim Speciei Genus habet locum materiæ, Differentia verò locum formæ, non quod sint materia, aut forma, vt supra declarauimus.

De comparatione Generis cum Specie.

4. *Genus enim & Species commune quidem habent de pluribus, quemadmodum dictum est, prædicari, sumatur autem species vt species solum sed non vt Genus, si fuerit idem Species & Genus. Commune autem his est, & priora esse iis, de quibus prædicantur Et totum quoddam esse vtrunque.*

Differunt autem eo, quòd Genus quidem cõtinet Species sub se: Species verò continentur, & continent Genera: de pluribus enim Genus, quam Species prædicatur. Amplius, Genera praiacere oportet, & informata specificis differentiis perficere Species. Vnde & priora sunt naturaliter Genera, et simul interimẽtia, sed quæ non simul interimantur, et Species quidem cum sit; est et Genus omnino: Genus verò cum sit, non omnino erit Species. Et genera quidem vniuocè de speciebus prædicantur Species verò de generibus minimè. Amplius: Genera quidem abundant earum, quæ sub ipsis

sunt

sunt specierum continentia. Species verò à Generibus abundant propriis differentiis. Amplius, neque Species fiet vnquam generalissima, neque genus fiet vnquam specialissimū.

Tria sunt, quibus Genus, & Species conueniunt, hic autem sumitur Species specialissima: aliter enim, inquit, esset idem 1.
Genus cum Specie. Primò est commune supra positum scilicet de pluribus prædicari. Secundò sicut natura Generis est 2.
prior naturaliter Specie, quia est ipsius principium, ita Species, id est, natura, quæ dicitur Species, est naturaliter prior indiuiduo: vt prius natura est animal quam homo, & homo, quàm Petrus. Tertiò sicut Genus est quoddam totum continens Spe- 3.
cies, ita & Species totum continens indiuidua. Sed hic nota, non eodem modo esse totum Genus Speciei, sicut Species indiuiduorum; nam Genus non continet totam quidditatem Speciei in actu, quia Species non solùm ex genere; sed etiam ex Differentia constat, at Species continet totam naturam indiuidui, cum indiuidua non habeant aliam essentiam, quàm essentiam, & definitionem, seu quidditatem, quæ idem est, ipsius Speciei: nisi quis cum Scoto vellet addere Differentias intrinsecas indiuiduantes, nam tunc eadem esset vtriusque ratio, quantum ad hoc, generis & Speciei.

Genus et Specie nō eodē modo totum inferiorum dici.

Differunt autem primò, quòd Genus continet Speciē, spe- 1.
cies autem non continet Genus. hoc intellige quantum ad potestatem, id est, Genus continet Speciem, & omnia, quæ in potentia Speciei sunt, scilicet indiuidua; at species cōtinet quidem Generis naturam, sed non potestatem, quia non comprehendit omnia, quæ sub genere continentur: & hinc est quod Ge- 2.
nus de pluribus quam Species prædicetur. Secundò differunt, quod Genus est veluti materia, ex quo simul cum Differentia fit Species. Ex quo sequitur tertia differentia, quòd genus est 3.
prius natura Specie, sicut prius est aurum, ex quo fit statua, quam ipsa statua; & ex hoc etiam sequitur quarta differentia, 4.
quòd sublato Genere per intellectum, auferetur Species, tamen ablatis Speciebus, adhuc manet per intellectum integra 5.
natura Generis. Quintò differunt, quòd genus de speciebus vniuocè prædicatur, non è contra Species de genere. Hoc intellige nō quòd Species æquiuocè de Genere prædicetur, sed quod non faciat prædicationem per se, & ordinatam, sed indirectam, & per accidens. Sextò Genus quantum ad potestatem 6.

excedit singulas Species per se, quia Genus in potentia continet omnes, at quantum ad actū Species excedit genus in Differentia: nam Species in sua natura includit Differētiam, quæ tamen non est in natura & essentia Generis, vti diximus Sep-
7. timò Differunt, quod nullum Genus potest fieri specialissima Species, nec vlla Species specialissima Genus. Hęc sunt, in quibus Species & genus mutuo conueniunt, & mutuo differunt.

De comparatione Generis cum Proprio.

Generis autem et proprij commune quidem est sequi spe-
5. *cies. si quid enim homo est, animal est. & si quid homo est, risibile est. Et aequaliter prædicari genus de speciebus, & Proprium de iis quæ illo participant indiuiduis: æqualiter enim & homo & bos animal est, & Cato & Cicero risibile est. Commune autem est etiam vniuocè prædicari Genus de propriis speciebus, & Proprium de iis quorum est Proprium.*

Differunt autem, quoniam genus quidem prius est posterius vero Proprium. oportet enim esse animal, de hinc diuidi Differentiis & Propriis.

Et genus quidem de pluribus speciebus prædicatur. Proprium verò de vna sola specie, cuius est Proprium. Amplius, Proprium quidem conuersim prædicatur de eo, cuius est proprium. Genus verò de nullo conuersim prædicatur: nam neque si quid animal est, homo est, neque si quid animal est, risibile est: si quid verò homo est, risibile est et conuerso. Amplius, Proprium omni Speciei inest, cuius est proprium, et soli et semper genus verò omni quidem speciei inest, cuius fuerit Genus, et semper, non autem soli. Amplius, Propria quidem interempta, non simul interimunt Genera: Genera verò interempta simul interimunt Species, quarum sunt propria. quare et his quorum sunt propria, interemptis, et ipsa simul interimuntur.

1 Tria sunt, quibus genus & Proprium cōueniunt. Primum. Quemadmodum in bona consequentia ex Specie infertur Genus, ita & Propriū. Valet enim, est homo, ergo est animal: est

est homo, ergo est risibilis. Secundo sicut genus de suis speciebus nō secundū magis & minus prædicatur, ita & Proprium: 2
non enim homo est magis vel minus animal quàm alia Species, nec vnus homo magis risibilis, quàm alius. Tertiò Sicut 3
genus, & definitio generis de Specie prædicatur, dicendo, homo est animal: & homo est substantia animata sensibilis, ita & Proprium, & definitio proprij de suo subiecto prædicatur.

Contra hoc tamen potest esse obiectio. Proprium definitur *Obiectio.*
per subiectum, ergo si definitio Proprij de subiecto prædicatur, esset nugatio, dicēdo; homo est homo aptus ad ridēdum.
Ad hoc Resp. Albertus tract 8.c.6. quod Proprium potest duPliciter definiri: vno modo, secundum quod proprium est, & *Dilutio.*
tunc per subiectum habet definiri: altero modo, vt est in suo prædicamento constitutum, & tunc aliter definietur, risibile est aptum ridere, & sic prædicatur. Hæc responsio nunc sufficiat, posset autem aliter fortasse responderi, sed extra limites Logicos egrederemur, cùm pertineat ad 7. Meta. c. 5.

Ea autem, quibus differunt, sunt quinque. Primò, genus 1
est prius natura Specie, de qua prædicatur, Proprium verò est posterius: genus enim est principium Specierum, at Species est Proprij principium. Secundò, Genus de pluribus specie- 2
bus prædicatur, at Proprium de vna: hoc intellige quod semper genus de plurib. prædicatur, Proprio autem nō repugnat de vna sola prædicari: nam aliquot sunt Propria, quæ de pluribus speciebus prædicantur, scilicet ea, quæ sunt Propria aliquorum subiectorum communium: mobile enim est passio, & Proprium corporis naturalis. Tertio, Genus cum singulis 3
speciebus non prædicatur conuersim, at Proprium conuertitur cum specie, cuius est Proprium. Quarto, Propriū inest soli 4
Speciei suæ, omni, & semper: at genus inest quidem omni, & semper, sed non soli. Quinto genus non interimitur per inter 5
emptionem & negationem specierum, vt diximus: non enim valet, non est homo, ergo non est animal, at interempta Specie, interimitur Proprium, valet enim, non est homo, ergo non est risibile; non est equus, ergo non est hinnibile.

De comparatione Generis cum Accidenti.

Generi verò & accidenti commune est, de plurib. quemadmodum dictum est, prædicari, siue separabile illud accidēs sit, siue inseparabile. etenim moueri de plurib. et nigrum 6.

de coruis et de Aethiopibus, & al. quib. inanimatis prædicatur. Differt autem genus ab accidente: quoniam genus ante species est; accidentia verò speciebus posteriora sunt: nam etsi inseparabile sumatur accidens, tamen natura prius est illud, cui accidit quam accidens. Et genere quidem quæ participant æqualiter participant, accidente verò non æqualiter: intensionem enim et remissionem suscipit accidentium participatio generum verò minimè. Et accidentia quidem in indiuiduis principaliter subsistunt: genera verò & species naturaliter priora sunt indiuiduis substantiis. Et genera quidem in eo quod quid est prædicantur de iis, quæ sub ipsis sunt; accidentia verò in eo quod quale aliquid est, vel quomodo se habeat vnumquodque: qualis enim est Aethiops interrogatus, dices niger: & quemadmodum se Socrates habeat, dices quod sedet vel ambulat.

Genus igitur, quomodo ab aliis quatuor differat, dictum est. Contingit autem etiam vnumquodque aliorum differre ab aliis quatuor: quare cùm quinque quidē sint, vnum quodq; autem ab aliis quatuor differat, quater quinque, viginti fiunt omnes differentiæ. Sed non ita se habet sed semper deinceps enumeratis, & duobus quidem vna differentia deficientib. (propterea quoniam iam sumpta est) tribus verò duabus, quatuor verò tribus, quinque verò quatuor, decem omnes fiunt differentiæ, quatuor, tres, duæ, vna. Genus enim quo differt à differentia, & specie, & proprio, & accidente, dictum est: quatuor igitur differentiæ. Differentia verò, quo differt à genere dictum est quando quo differat genus ab ea dicebatur: reliquum est igitur quo differat differentia à specie, proprio & accidente, dicere. & fiunt tres. Rursus, species quo quidem differat à differētia dictum est, quando quo differt à specie differentia dicebatur: quo etiam differat species à genere dictum est, quando quo differt genus à specie

diceb

dicebatur:reliquum est igitur, vt quo differat species à proprio, & accidente dicatur: duæ igitur sunt et hæ differentiæ. propriũ aũt quo differat ab accidẽte relinquetur: nã quo à specie, et differentia, et genere differat, prædictũ est in illorũ ad ipsum differẽtiis. Quatuor igitur sumptis generis ad alia differentiis, tribus verò differentiæ, duabus autem speciei, vna verò proprij ad accidens, decem erunt omnes: quarum quatuor quæ sunt generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

Differentiarum quinque vocum numerus.

Genus.	*Species.*	*Differentia.*	*Proprium.*	*Accidens.*
1.		1.	1.	1.
		1.	1.	1.
			1.	1.
				1.

Vnum inter alia, quæ assignari possent est, in quo genus
cum accidenti conuenit, s. de pluribus prædicari: hoc autem
tam accidẽti separabili, quàm inseparabili inest Quatuor aũt
sunt ea, quib differunt. Primo genus est prius natura ipsa spe 1
cie, at accidẽs vtrũque est posterius, tam separabile, quàm in-
separabile. Secundo, genus non prædicatur secundum magis 2
& minus Tertio, Accidentia in indiuiduis subsistũt, at genera 3
prius natura sunt in se, quã in indiuiduis, & specieb. Quatto 4
genus prędicatur in quid, at accidens in quale, vel in quo mo
do se habet: si. n. dicitur, qualis est homo. resp. est albus: quali-
ter se habet? resp. sedet, aut studet. Hic reddit rationẽ Porphy.
quare nõ tradidit cõparationẽ differẽtiæ ad genus, nec tradit
proprij ad genus & speciẽ: inquit facta cõparatione superiorũ
cum posterioribus, non est necessaria rursus comparatio po-
steriorum cum prioribus, quia eadẽ est, quod supra diximus.

De comparatione Differentiæ cum Specie.

Commune ergo differentiæ et speciei est, æqualiter parti- 7.
cipari. Homine. n. æqualiter participant particulares homines & rationalis differentia. Commune etiam est et semper adesse iis, quæ illis participant. Semper. n. Socrates rationalis est, & semper Socrates homo.

Proprium aũt differentiæ quidem est in eo, quod quale est

prædicari: speciei verò in eo quid quid est. Nam etsi homo velut quale quod accipiatur, non tamen simpliciter erit, quale, sed secũdum id, quod generi aduenientes differentiæ eum constituerunt. Amplius, differentia quidem in pluribus sæpè speciebus consideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus specie differentibus: species verò in solis iis, quæ sub specie sunt, indiuiduis est. Amplius, differentia prior est ea specie, quæ est secundum ipsam: simul enim ablatum rationale interimit hominem, homo verò interemptus non aufert rationale, cũ sit Deus. Amplius, differentia quidem cõponitur cũ alia differẽtia (rationale.n.et mortale cõpositũ est in substantia hominis) species verò speciei non cõponitur, vt gignat aliam aliquam speciem: quædam.n equa cuidam asino permiscetur ad muli generationem: equa autem simpliciter asino composita nunquam perficeret multũ.

1 Duo sunt, quibus differenria cum specie couuenit. Primo,
2 neutra secundum magis, & minus, de suis prædicatur. Secundo, sicut species semper adest indiuiduis, ita differentia speciei: ac si dicat, sicut non potest indiuiduum sine specie intelligi, quia est natura eius, ita nec species sine differentia: vnde vtrique est commune, vt semper adsint suis subiectis, de quibus prædicantur. Vnde hic Albert.tract.8.c.8. de propositionibus, quas vocant sempiternæ veritatis.

1 Differunt autem in quatuor. Primo, differentia prædica-
2 tur in quale, species in quid. Secundo, differentia de pluribus speciebus prædicatur, at species s.specialissima, solum de plu-
3 ribus indiuiduis. Tertio, differentia est prior natura specie, cum sit vniuersalior: vbi videtur Porphyrius non cognouisse differentias vltimas: vnde Auicenna paulò seuerius inquit, hæc omnia à Porphyrio per ignorantiam fuisse dicta: sed tamen quo mõ hæc intelligenda sint, & nũ cognouerit Porph. vltimas differentias specificas, atque etiam Arist. superius sa-
4 tis diximus in c.de differentia. Quarto, multę differentiæ concurrunt ad vnã speciem, at multæ species nunquam ad vnius constitutionem. Ratio huius est Auic. quia vna differentia habet se vt potentia respectu alterius, quę est velut actus, & hoc

verum

verum habet de differentiis subordinatis, quarum vna est sub altera, vt sensibile, & rationale secũdum veritatem: nam prior constituit genus: quod est velut potentia: & materia, respectu posterioris differentiæ.

Quod si obiicias duas species aliquando ad tertiam concurrere, vt cum ex animantibus specie diuersis tertium interim procreatur, sicut mulus ex equo & asina nascitur, & similiter alia Resp. Alber. id esse in indiuiduo, tamen ipsa natura vnius speciei non coniungitur cum altera ad tertiæ constitutionem, sed ista maiora sunt quàm locus præsens patiatur.

De comparatione Differentiæ cum Proprio.

Differentia verò & Proprium commune quidem habent æqualiter participari ab iis, quæ illis participant. æqualiter enim rationalia, rationalia sunt et risibilia, risibilia sunt. Et semper & omni adesse commune vtrisque est. etsi enim curretur qui bipes est, tamen ad id, quod natum est semper, dicitur: quoniam & risibile in eo quod natum est habet semper. sed non in eo quod semper rideat.

Proprium autem differentiæ est, quod hæc quidem de pluribus speciebus dicitur sæpè vt rationale de Deo, & homine: Propriũ verò dicitur de vna sola specie, cuius est propriũ. Et differentia quidem illis est cõsequens, quorum est differentia, sed non conuertitur: propria verò conuersim prædicantur de iis, quorum sunt propria, propterea quòd conuertuntur.

Differentia & proprium in duobus conueniunt, & in duobus differunt. Conueniunt primo, vt enim differentia prædicatur æqualiter de suis speciebus, non secundum magis & mi- 1
nus, ita & proprium. Secundo, sicut differentia vniuersaliter 2
de suis speciebus prædicatur, ita proprium vniuersaliter de specie, & eius indiuiduis.
Differunt, quod differentia de pluribus speciebus (eo mo- 1
do, quo antea diximus) proprium de vna prædicatur. Secun- 2
do, differentia non conuertitur cum specie, proprium verò conuertitur.

De comparatione Differentiæ cum Accidenti.

Differentia autem & accidenti commune quidem est de 9.

pluribus dici. Commune verò eſt ad ea, quæ ſunt inſeparabilia Accidentia, ſemper & omni adeſſe, bipes enim ſemper adeſt omni homini: & omnibus coruis nigrum eſſe ſimiliter.

Differunt autem, quoniam differentia quidem continet ſpecies, & non continetur: continet.n rationale Deum & hominem: Accidentia verò aliquo quidem modo continent, eo ꝙ in pluribus ſint: aliquo verò modo continentur, eo ꝙ non vnius accidentis ſuſceptiua ſint ſubiecta, ſed plurium. Et differentia quidem intenſibilis eſt, & irremiſſibilis: accidentia verò magis & minus ſuſcipiunt. Et impermixtæ quidem ſunt contrariæ differentiæ, miſta verò nonnũquam ſunt contraria accidentia. Huiuſmodi quidem communiones et proprietates differentiæ, et cæterorũ ſunt. Species verò quo quidem differt à genere, & differentia dictũ eſt in eo, quod dicebamus, quo genus differt à cæteris, et quo differentia differt à cæteris. Deinceps quo differt à proprio et accidẽte, dicetur.

1 Conueniunt primo. Tam differentia quã accidens de pluribus prędicantur.
2 Secundo, ſicut differentia ſemper conuenit his, quib. eſt differentia, ita accidens inſeparabile ſemper eſt.

1 Differt autem primo, quòd differentia ſemper prædicatur vniuerſaliter de ſpeciebus & de omnibus indiuiduis, at accidens non vniuerſaliter: album enim de homine, ſed non de omni prædicatur.
2 Secundo, differentia non ſuſcipit magis aut minus, at accidens ſuſcipit.
3 Tertio contrariæ differentiæ non ſimul miſcentur, vt rationale & irrationale: at contraria accidentia miſcentur: ex albo enim & nigro fieri poſſunt colores medij, vt rubrum, pallidum, &c.

De comparatione Speciei cum Proprio & Accidenti.

10. *Speciei aũt et proprij cõmune quidem eſt. ad inuicem conuerſim prędicari. Nam ſi quid homo eſt, riſibile eſt: et ſi quid riſibile eſt, homo eſt. Riſibile verò ꝙ ſecundum id, quod natum eſt ridere ſumendum, ſæpe iam dictum eſt. Commune eſt quoque & æqualiter eſſe, æqualiter enim adſint ſpecies iis, quæ illis participant, & propria iis quorum ſunt propria.*

Differt

Differt aūt species à proprio, quoniam species quidem potest et aliorum genus esse: proprium verò aliarum specierum esse proprium impossibile est. Et species quidē ante subsistit, quàm propriū: proprium verò post fit in specie, oportet n. hominem esse; vt sit risibile. Amplius, species quidem semper actu adest subiecto: proprium verò aliquando actu, potestate verò semper: homo n. semper actu est Socrates: non verò semper ridet, quamuis natus sit semper vt sit risibilis. Amplius quorum termini sunt differentes, & ipsa sunt differentia. Est autem speciei quidē sub genere esse, & de pluribus & differentibus numero in eo quod quid est prædicari, & cætera huiusmodi: propriŷ verò & soli, & omni, & semper adesse.

Speciei verò et accidētis cōmune quidē est de plurib. prædicari. II.
Raræ verò sunt aliæ cō munitates propterea, ꝙ quam plurimū distāt abinuicē accidēs, & id cui accidit. Propria verò sunt vtriusq; speciei quidē in eo quod quid est prædicari de iis, quorū est species: accidētis aūt in eo quod quale quiddā est vel quō se habens est. Et vnamquanque substantiam vna quidem specie participare, plurib. aūt accidentib. & separabilib. et inseparabilib. Et species quidē præintelliguntur accidentib. etsi etiam sint inseparabilia (oportet n. esse subiectum, vt illi quidem accidat) accidentia verò posterioris generis sunt, & aduentitiæ naturæ. Et speciei quidem participatio æqualiter est: accidētis verò etsi inseparabile sit non æqualiter: æthiops enim æthiopē habere posset colorem vel intensum, vel remissum secundum nigredinem. Restat autem de proprio & accidente dicere: quo enim proprium à specie, & differentia & genere differt, dictum est.

In duob. ista cōueniunt. Primo, proprium & species de se in 1
uicē prædicantur. Secū ,dò, sicut species æqualiter, & nō secun 2
dū magis & minus de indiuiduis prędicatur, ita & proprium.
Differunt autem primo, ꝙ species respectu vnius potest es 1
se Species, respectu aliorum Genus; loquitur autem de subalternis

terna: at propriũ ſemper reſpectu vnius ſpeciei eſt Proprium intellige adęquatè,& immediatè,quia Proprium ab vnico ſub iecto proxime fluit. Secũdo,ſpecies eſt natura prior,Proprio,
2. Proprium autē poſterius. Tertio, ſpecies ſemper dicit actum,
3. ac Proprium aptitudinem. Vt riſibile,flebile. Quarto, alia eſt
4. definitio ſpeciei,alia Proprij:hęc differentia ponitur,vt cognoſcamus diuerſam naturam eſſe Speciei,& Proprij.

Cũ Accidenti verò cõuenit in vno ꝙ de multis prædicatur.
1. Sed differt. Primò, ſpecies in quid, Accidens in quale vel
2. quo modo ſe habet,prędicatur. Secundo,vnicum indiuiduum
3. vnicam habet ſpeciem,tamen multa Accidentia diuerſa. Tertio, Species eſt prior Accidente. Quartò non ſuſcipit magis
4. aut minus: Accidens verò ſuſcipit.

De comparatione Proprij & Accidentis.

12. *Commune autem proprio et inſeparabili accidenti eſt, ꝙ præter ea nunquam conſiſtant illa, in quibus conſiderantur: quemadmodum enim præter riſibile non ſubſiſtit homo, ita nec præter nigredinem ſubſiſtit Aethiops. Et quemadmodum ſemper & omni adeſt proprium, ſic & inſeparabile accidens. Differunt autem, quoniam proprium vni ſoli ſpeciei adeſt, quemadmodum riſibile homini: inſeparabile verò accidens, vt nigrum, non ſolum Aethiopi, ſed etiam coruo adeſt; & carboni, & ebeno, & quibuſdam aliis. Amplius, Proprium conuerſim prædicatur de eo, cuius eſt proprium, & æqualiter eſt: inſeparabile verò accidens conuerſim non prædicatur. Et propriorum quidem æqualis eſt participatio, accidentium verò vel magis vel minus. Sunt quidem aliæ communitates, vel proprietates ijs, quæ dicta ſunt: ſed ſufficiunt et hæ ad diſcretionem eorum cõmunitatis que traditionem.*

Proprium conuenit cum Accidenti inſeparabili, vt ſubiectũ cuius eſt proprium vel accidens non ſit ſine vtroque, cum Accidẽti verò vtroque cõuenit, quia omnia in quali prædicãtur.

Sed differunt, vt primò, quod Proprium ſoli conuenit, nõ tamen
1. vtrũnque Accidens. Secũdo, Propriũ cõuertitur cũ Spe-
2. cie. Tertio, nõ ſuſcipit magis & minus, Accidẽs verò nec con-
3. uertitur, nec æqualiter ſe habet, ſed ſecundũ magis & minus.

IN LIB

IN LIBRVM CATEGORIARVM ARISTOTELIS, QVÆ PRÆDICAMENTA DICVNTVR, COMMENTARIA, vna cum quæstionibus.

Per Doctorem Franciscum Toletum, societatis Iesu.

De quot, quibúsque rebus acturus sit.

Ost Porphyrij introductionem, ipsius Aristotelis doctrinam, Deo authore, profiteri aggredimur: & quamuis multa, quæ ad ipsius opera, & modũ procedendi, & ordinem vniuersalem intelligendam pertinent, præmittenda essent, ea tamen in præsenti, quæ commodius alibi tractanda sunt, & modo nos nulla cogit necessitas explicare, relinquemus: idque solũ, quod operi huic nostro magis deseruit, trademus. Octo autem inter alia, quę initio cuiuslibet libri tractari solent, præcipua delegimus, sunt autem hæc. Primo propositum, seu finis quis sit, quæúe intentio, aut institutum, quæ omnia idem sunt, secundo, quæ vtilitas, tertio quis ordo, quarto diuisio huius libri, quinto proportio ad alios, sexto via doctrinæ, septimò inscriptio libri, octauo eius auctor.

Circa primum, hæc tria speculabimur, primum, quis finis peculiaris huius libri erit: secundo subiectum eius: tertio an, ad Logicũ, an potius ad Metaphysicũ pertineat talis cognitio.

De fine huius libri prædicamentorum.

Vt igitur ad primum deueniamus: finis ex duobus locis Aristotelis colligi potest 1. ex 1. Top. in principio vbi dicit, propositum esse methodũ tradere, per quam possimus de omni proposito problemate syllogizare. Ex hoc hic finis Topicorũ colligitur, scilicet perfectè habere methodum ad consequendam rerum opinionem, quæ per tales syllogismos Topicos fit. Alter locus est 1. Priorum in principio, vbi, inquit, se intendere, quid demonstratio & scientia demonstratiua sit, tradere; ac si diceat, finem esse cognoscere demonstrationem, per quã scientia acquiritur: ex vtroque autẽ loco colligi in vniuersum potest, finem totius ipsius Logicæ esse (vt dictum antea fuit) cognoscere methodum, & viam sciendi, vel opinãdi. Hæc autem via, seu methodus est tripartito diuisa in methodum definiendi, methodum diuidendi, & methodum argumentandi: duo enim

Lib. Top. scop.

Logicæ totiui quis sit finis.

enim sunt, quæ de quaque re cognoscimus, rem ipsam, & rei proprietates, & accidentia; sed in re ipsa, tum essentiam, tum partes: igitur ad essentiæ rei cognitionem est definitio, ad partium cognitionem est diuisio, ad proprietates de re inquirendas est argumentatio, licet diuisio secundario ordinetur etiam ad definiendum, & ad argumentandum, & definitio quoque ad argumentandum. Hic ergo est finis Logicę, cognoscere methodum sciendi rem sic totam perfectè.

Logica finis quo obtineatur. Hic autem finis non habetur nisi per tres actus, vt inquit Albertus, ordinare, componere, colligere. Ordinare est simplicia ipsa cognoscere, & sic cognoscere, vt vnumquodque qualiter in prædicando, & in subiiciendo se habeat, cognoscamus: sunt enim varij prædicandi & subiiciendi modi: multipliciter enim aliqua & prædicantur, & subiiciuntur, secundum rerum multiplicitatem. Componere, est ista ordinabilia adinuicem cōiungere, siue dum definimus, siue dum enunciamus. Colligere est inferre, & vnū ex alio deducere. Hi tres actus, vt antea in diuisione Logices diximus, in Dialectica, seu Logica traduntur, & perficiuntur: sed primus in libro præsenti, qui tradit methodum, per quam vnumquodque simplex ordinemus, & disponamus secundum suum modum prædicandi & subiiciendi; ex quibus finis huius patet: est enim eius proximus finis cognitio omnium ordinabilium in prædicatione, & subiectione: finis vltimus est ad definitiones, & argumentationes, quæ non sine his constare possunt.

Categoriarum quis sit finis.

De subiecto libri prædicamentorum.

Sed de subiecto huius libri iam agendum. Non est autem satis inter omnes, constitutum, quod id sit, varia enim existunt placita sicut in vniuersum de totius Logicæ subiecto, & de libro Prædicabilium dicebamus. Alex. & Simpl. existimant hic agi de vocibus simplicibus, quod colligunt ex ca. 2. sequenti: vbi dicit Aristoteles, quædam cum complexione, quædam sine complexione dicuntur: hoc autem videtur rebus conuenire non posse, sed vocibus.

1. opin.

2. opin. Alia fuit sententia Eustratij, Auer. & aliorum. hic agi de rebus, non autem de vocibus: ratio est ex Arist. c. 2. huius, vbi diuidit ens in decem Prædicamenta: non ergo Prædicamenta sunt de vocibus.

3. opin. Tertia sententia fuit Porphyrij, vt videtur, & aliorum, qui nec de rebus, nec de vocibus, sed de conceptibus existimarūt esse,

esse, scilicet de generibus, & intentionibus secundis ab intellectu factis: cuius motiuum fuit, quod in huius fine Aristoteles dicit, scilicet, de generibus hæc dicta sufficiant.

Quarta sententia fuit Ammonij, qui de vocibus hic tractari, vt per conceptus rerum significatiuæ sunt, asserit: vel de rebus vt mediis conceptibus per voces explicantur. Hoc etiam habet Boet. dum docet, hic agi de vocibus, vt rerum sunt significatiuæ. Nominales ad voces, & nomina, omnia referunt, vt solent. Hæc difficultas pendet ex alia, nimirum quid primo prædicetur, an termini, seu voces, an res ipsæ. *4. opin.*

Existimo esse dicendum, res prędicari, enunciari, dici: voces verò, prædicare instrumentaliter, dicere, & enunciare, conceptus verò formaliter, intellectus effectiuè: verbi gratia si quæras, quid prædicatur, vt si petis, quæ est causa effectiua prædicationis? est intellectus: si petas, Per quid prædicat formaliter? sunt notitiæ & conceptus: si petis instrumenta: voces dicam: at quid prædicatur? quid verò enunciatur? dicam res: res igitur prædicantur & enunciantur: vnde res sunt prædicatum, & subiectum passiuum, quod alij prædicari obiectiuè vocant. *1. fund. Res prædicatur.*

Ex quo ad difficultatem illam respōdeo, hic tractari primo & per se de rebus vocibus significatis, aut per conceptus expressis: deinde secundariò ipsos conceptus: & vltimo tanquam externa quædam instrumenta prædicationum, voces ipsas; nō tamen absolutè res, vel voces, vel conceptus hic considerantur; sed vt sunt ordinabiles secundum subiectionem, & prædicationem: subiectum igitur huius libri, vt optimè dixit Alb. est simplex ordinabile per subiectionem, & prædicationem. *Resp. ad quæst. agi in categoriis per se de rebus.*

An liber Prædicamentorum ad Logicum, an ad Metaphysicum potius pertineat.

Sequitur, quod tertio fuit loco propositū, An iste liber, ad Metaphysicum, vel potius ad Logicum pertineat? An aliqui viri docti ex Neotericis vehementer cōtendunt, nullatenus pertinere ad Logicum, sed ad Metaphysicum? quorum ratio fortissima hæc est. Hic liber totus est de rebus, at Logicus res nō tractat, sed intentiones: ergo Logicus nō est hic liber. Ad hanc rationem potest responderi ex Alberto: hoc loco non tractari ista entia, vt entia & naturæ sunt, hoc enim est munus Metaphysici, sed vt ordinabilia secundum subiectionem, & prædicationem, & hoc idem sustinet Burleus asserens, hic agi de rebus, vt substant intentionibus. Quòd si obiiciatur, hic res secundum *1. opinio. 2. opinio.*

cundum se tradi, vt patet in contextu Respondetur cum Boetio in præsenti, quod hic traduntur res, quia voces non plenè explicantur nisi præsupposita aliqua rerum cognitione: ita posset dici de intentionibus, quæ sine aliqua rerum cognitione perfectè non cognoscuntur.

1. fun. intellectũ in cognitione natura rerum multis modis impediri. Sed vt hoc ex propria radice eruamus, & veritas magis constet, est aduertendum: quod intellectus primo scientiam, & cognitionem naturæ rei consequi affectar, tamen multipliciter ab hoc impeditur. Primò propter multitudinẽ naturarũ rerum. Cùm enim innumeræ sint rerum naturæ, difficilè est cognoscere, ad quam harum, res, quam cognoscere studemus, pertineat: mens enim vagatur ad modum hinc inde inquirẽdo. Impeditur, secundo propter communionem, & coniunctionem multarum naturarum in vnum; cùm in vna re, vel subiecto, multæ concurrant naturæ, quas distinguere esset admodum difficilè, vt in homine vno, coniunguntur substantia, & varia accidentia. Tertio impeditur, quia non habet aliquam viam, vel modum distinguendi, & cognoscendi rem. Cõtra hæc tria adhibuerunt Metaphysici per eorũ scientiam remedium. Contra primum reduxerunt omnem multitudinem naturarum ad decem, vt nulla sit res finita, cuius natura sub vna ex his decem non comprehendatur. Contra secundum, istas decem naturas ita distinxerũt, vt earum in rebus permistio intellectum non confunderet. Contra tertium, proprietates, & signa quædam ipsarum inuenerunt, per quæ dignoscerentur.

2. fun. cũ resp. ad quæst. Ex quibus non erit difficilè rei propositæ naturam inuenire, quamuis non in particulari statim. Hæc omnia Metaphysica sunt. Logicus autem ex his decem naturis decem modos prædicandi desumit fundatos in his decem modis entis, ad quos omnis modus prædicandi rei pertinet, & reliquos desumit secũdarum intentionum respectus: vt quemadmodum ex cognitione Metaphysica rei naturam cognoscimus, ita ex modis his prædicandi, & aliis respectibus secundarum intentionum, primo, vnumquemque per se cognoscamus & hinc postea singulas propositiones, & quæstiones consequamur, an sint Generis, an Differentiæ, & qualis, an Accidentis huius, vel alterius: & possimus secundum varia prædicata cognitiones, & cognoscendi modos definire, diuidere, argumentari. At verò quia, vt superius dixi, non possemus hos modos cognoscere, quin aliqua facilis, & confusa rei cognitio præmitteretur,

uide Ale. 1. Top. c. 7. in fin.

optima

optima ratione &consilio, Aristoteles res ipsas proposuit; non sicut Metaphysicus earum inquirens naturam, sed supponēs; vt varios modos prædicandi &cognoscendi super eas res fundatos, eliceremus: quod ipse clarè ostendit, dum definiens per prædicationem præcipuè, & aliis similibus rationis respectib. definiuit. Semper enim substantiam per prædicationem explicat, & qualitatē dicit esse, secundum quā quales esse dicimur. *Quo hic in Categoriis & in Metaphysica Arist. differat de rebus.*

Vnde alia ratione hæc Metaphysicus, alia Logicus considerant. Et iudicio meo hoc est euidēs: nam in libris Topicorum, innumera loca argumentandi, sunt propositiones Metaphysicæ, scilicet, si quod magis videtur inesse, non inest, nec id quod minus: contrariorum eadem est disciplina: & alia multa. Hæc tamen Logicus considerat, non vt probet, sed vt declaret, & ex iis modos ratiocinandi & argumentorum eliciat. Cur ergo non præsupponet hic aliquam rerum facilem cognitionem, vt innumeros prædicandi modos, & alios respectus intellectus colligat? Infertur igitur, Prædicamentorum doctrinam esse Logicam quantum ad modum hunc ea tractandi, considerando modos prædicandi, & alios respectus mentis in eis.

De vtilitate, ordine, diuisione, proportione, doctrina via, inscriptione, & authore huius libri.

Sequitur, secundum de vtilitate. Hæc autem Prędicamentorum cognitio vtilis est, & ad definitiones quæ ex Generibus, & Differentiis constant, & ad diuisiones, quæ multipliciter fiunt; & ad demonstrationes, quæ de subiectis per definitiones proprietates ostendunt; &ad Topicos syllogismos, qui circa problemata varia sunt: quorum aliud est problema accidentis, aliud proprij, aliud generis, aliud definitionis. Hæc autem omnia ex prædicamentis habentur.

Ordo est clarus, cùm enim iste liber de simplicissimis tractet, ante alios est collocandus.

Diuisio est in tres partes, in quædam preludia necessaria ad ipsa prædicamenta, quæ antepredicamenta dicuntur: & in ipsa prædicamenta: & in quædam multis communia, quæ post prædicamenta dicuntur. *Ordo doctrinæ & via doctrina quo distinguantur.*

Proportio huius est, sicut partis ad totum, si ad totam Logicam comparetur.

Circa aliud, scilicet doctrinę viam, est considerandum apud Auerroem ista duo maximè distingui, scilicet ordo doctrinæ & via doctrinæ. Via doctrinæ est modus & genus probandi

rem. Ordo doctrinæ est, secundum quem in scientiis, quædam prius, quędam posterius traduntur: modo hic non traditur via scientifica, & demonstratiua doctrinæ, cum non demonstratione agatur; sed modo quodam potius disciplinæ, cùm processus definitione & diuisione fiat. Modus enim esse potest vel per demonstrationem, vel per definitionem, & diuisionem tantùm, cum sola eorũ explicatione, vel leuiori etiam aliqua probatione, quàm ipsa sit demonstratio. Hæc ergo Prædicamenta, iuxta naturæ ordinem sunt collocata: modus autem est, quem diximus, non per demonstrationem, sed definiendo, diuidendo, & explicando, ac narrando singulorum propria, & quandoque facili, & breui aliqua ratione id probando.

Categoria nomẽ quid hic significet

Circa inscriptionem, iste liber dicitur Categoriarum. & vt notant Ammonius, & Porphyrius, & alij interpretes, Categoria non hic sumitur pro accusatione, quæ apud judices, in foro fiebat, sed pro prædicato, vt sit sensus. liber decem prædicamentorum: Latini conuertunt, Prædicamentorum. Prædicamentum autem aliquando sumitur pro ipso genere supremo, aliquando pro coordinatione integra multorum prædicatorum ab vltima Specie vsque ad genus supremum inclusiuè: & sic est sensus, liber decem Prædicamentorum, id est, decem supremorum Generum, vel coordinationum talium.

Huius author est Arist. vt volũt Themist. & Auer. licet Iamblicus, vt refert Boetius, velit esse Architæ, Prædicamentorum inuentionem. Tamen hic liber Aristotelis est habendus.

CAP. I. De Aequiuocis, Vniuocis, Denominatiuis.

Aequiuoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen substantiæ ratio diuersa, vt animal, & homo, et quod pictum est: horum enim solum nomen commune est secundum nomen verò substantiæ ratio diuersa. Si enim quis assignet quid sit eorum vtrunque quo animal est, propriam assignabit vtriusque rationem. Vniuoca verò dicuntur, quorum & nomen commune est, & secũdum nomen eadem substantiæ ratio, vt animal. & homo, atque bos, communi enim nomine horum vtrunque animal nuncupatur, & est ratio substantiæ eadem. Si quis enim assignet vtriusque rationem, quid vtrunque est quo animal est, eandem

dem assignabit rationem. Denominatiua vero dicuntur quæcunque ab aliquo differentia casu secundum nomen habent appellationem: vt a grammatica grammaticus, & à fortitudine fortis.

Cur de his Antepredicamentis prius egerit, & cur hoc ordine.

Totus hic liber Græcè solum in capita quatuordecim est distributus, ac liber categoriarum inscriptus: at Latini in tres diuiserunt partes, vt dictum est, in antepredicamenta, postprędicamenta, & prædicamenta. Prima pars est antepredicamentorum, quæ nihil aliud sunt, quàm quędam præambula vtilia, ad ipsorum prædicamentorum cognitionem: secunda pars est ipsorum prædicamentorum: tertia quorundam, quæ ipsa communiter, consequuntur: & hæc postprædicamenta vocantur. *Antepra dica. quæ sint.*

In his igitur antepredicamentis continentur tres definitiones, duæ regulæ, duæ diuisiones: vnde multi asserunt, antepredicamenta esse tria, definitionem, diuisionem, & regulam: alij verò esse quinque, secundum ea, quę definiuntur, diuiduntur, & quorum regulæ sunt, scilicet vniuoca, æquiuoca, denominatiua, subiectum, & prædicatum.

In hoc igitur capite tres definitiones continentur, cuius si nem vt intelligamus aduertendum est, omnia decem prædicamenta tripliciter posse comparari, vt notat Albertus tract. 5. c. 2. Primò, ad ipsum ens, cuius mēbra diuidentia sunt. Secundò, vnumquodque ad sua inferiora. Tertiò, primum prædicamentum ad nouem sequentia, vel nouem ad ipsum primum, quod est substantia. Si ergo ad ens comparentur, in eo æquiuocationem quandam habent, cùm ens ad decem ista genera æquiuocè se habeat, vt superius dixit Porphyrius: si verò singula ad sua inferiora comparentur, vniuocè de iis prædicantur, cum omne vniuersale vniuocè prædicetur. Tertiò, si nouem ad primum comparentur, omnia de eo denominatiuè dicuntur. *Prædica mēta, tripliciter compararipossūt.*

Cùm igitur hæc tria in prædicamentis contineantur, meritò Aristoteles præmisit, quæ æquiuoca, quæ vniuoca, quæ denominatiua dicantur: incepit autem ab æquiuocis, quia prima comparatio ad ipsum ens, in quo æquiuocè conueniunt: est autem prima, quia ante omnia alia, ens in decem genera diuiditur: vel vt notat Ammonius, quia sunt æquiuoca simpliciora, quam vniuoca, cùm æquiuoca solo nomine, at vniuoca

re & nomine conueniant. definiuntur autem sic:

Aequiuoca dicuntur, quorum solum nomen commune est, secundum nomen verò substantia ratio diuersa.

1. fund. Pro cuius explicatione aduerte, res significatas, & voces pariter significantes dici vniuocas, & æquiuocas mutuo ordine: voces, vt res significant; res, vt vocibus significantur, vniuocę, vel æquiuocæ dicuntur. Solet autem à Logicis hoc ita distingui: nam voces dicuntur vniuoca vniuocantia, vel æquiuoca æquiuocātia: at res significatæ, vniuocata, vel æquiuocata: hic autem non voces, sed res vniuocæ vel æquiuocæ definiuntur.

2. fund. *Tria requiruntur vt aliqua secundum nomen sint æquiuoca.* Aduerte præterea tria esse opus, vt aliqua secundum aliquod nomen sint æquiuoca. Primum ꝙ vniuocum nomen habeant, quando enim singula sua nomina varia habent, non æquiuoca, sed multiuoca dicentur. Secundò, ꝙ habeant diuersas definitiones: si enim illa plura vnicam habeant definitionem, non æquiuoca dicētur, vnde Petrus, & Paulus non æquiuoca sunt, quia vnicam habent definitionem. Tertio, ꝙ habeant distinctas definitiones secundum illud nomen, id est, quatenus per illud nomen significantur: in quo monemur esse plura habentia diuersas definitiones, quæ tamen in aliquo nomine sunt non æquiuoca, quia illas non habent, vt per tale nomen significantur, verbi gratia, homo, & leo in hoc nomine animali, æquiuoca non sunt: quia licet distinctas habeant definitiones, non tamen secundum illud nomen: immò vt animal sunt, vnicam habent definitionem. Ex quo elicitur aliqua esse æquiuoca respectu alicuius nominis, non autem respectu alterius: quia secundum illud nomen diuersas habent definitiones, non autem secūdum hoc, verbi gratia canis latrabilis, & canis cælestis & marinus, in hoc nomine, canis, æquiuoca sunt, quia diuersas sub eo definitiones habent, non autem sub hoc nomine, corpus; quia vt corpora sunt, vnicam habent definitionem.

Explicatio definitionis æquiuocorum. Hæc igitur tria ad æquiuoca necessaria significantur in definitione; primum in hoc, quorum nomen est cōmune: secundum in hoc, ratio diuersa: tertium in illo verbo secundum nomen: hoc exemplo animalis ad hominem viuum, & pictum manifestat, vbi secundum tale nomen diuersas assignat definitiones illorum.

Sed hæc iterum ipsa verba Aristotelis, singula considerātes paulò diligentius scrutemur. In primis dicit (æquiuoca) non æqui

æquiuocum: quia vna res nō habet diuersas definitiones sub vnico nomine, vnde nec æquiuoca dici potest. Dicitur (dicuntur,) non autem sunt quia verè in se res nec sunt vniuocę, nec æquiuocæ, nisi secundum voces, per quas significantur, vt notat Boetius. Propterea dicitur, dicūtur. Dicitur (nomen,) quod non accipitur vt distinguitur contra verbum; vt notat Ammonius, sed pro quacunque dictione significatiua, quo pacto. 1. lib. Periher. c. 3. dicitur.

Quorum solum nomen commune.

Dicitur, (Solum) vt dicit Ammonius ad excludendam definitionem, vt sit sensus, habent commune solum nomen, id est, nomen, non autem definitionem, commune, id est, ex æquo cōuenit multis: ratio, id est, definitio, vel aliqua descriptio: non enim omnia definitionem habent quidditatiuam: sat est, si sit descriptio aliqua, vel notio, aut manifestatio. (Substantię:) non hic pro substantia distincta ab accidenti vsurpatur, sed pro re seu essentia, vt ratio substantiæ significet rei definitionem, & hoc optimo consilio ab Aristotele fuit positū, aliter enim omnia æquiuoca dicerentur vniuoca, respectu eiusdem nominis: quia omnia habent vnam definitionem illius nominis, & vocis: quod Arist. cauens dixit, definitio substantiæ id est, rei, non nominis.

Notat Boet. quod ratio quadrupliciter accipitur: vno modo, pro ratione, quæ est in anima nostra, quæ est idem cum intellectu: altero modo, pro ratione computationis, secundum quam dicimus, redde rationem: tertio, ratio naturæ, id est, similitudo, quæ est, inter id, quod producitur, & id, à quo producitur: quarto, pro eo accipitur, quod definitione vel descriptione explicatur: sic in præsenti sumitur. Secundum nomen, additur propter tertium quod explicuimus supra. *Nota. Ratio quatuor modis sumitur.*

Vniuoca dicuntur, quorum nomen commune est, & secundum nomen est eadem substantiæ ratio.

Hæc definitio ex his, quæ in præcedenti dicta sunt, est facilis, eodem enim tenore verba procedunt: sed aliqua peculiarius hic explicabimus. Primum quare definit vniuoca pluraliter, cum constet res singulares, esse vniuocas respectu suorum nominum: est enim Petrus vniuocum nomen ad vnicum Petrum, & alia similiter. *Dubium.* iudicio meo, arbitror ita esse respondendum, Hic Aristotelem vniuocationem, & prædicationē in prędicatis considerare: & ea, quæ vniuocantur vel æquiuocantur *Solutio.*

secundum aliquod prædicatum:cum autem vox singularis in prædicatione propria, vti diximus, prædicatum non sit, nō hic ab Aristotele consideratur:non dubium tamen,quin talia nomina vniuoca sint censenda, si ad vnum significatum comparentur.

2.dubiũ. Dubitatur,qua ratione nomen vniuocatis ipsis,& etiam in æquiuocatis asserat esse commune,cum commune sit vniuersale,quod in pluribus est, & de pluribus vniuocè prædicatur: at vnum nomen nō est in pluribus rebus,nec nomen de æquiuocis rebus vniuocè prædicatur. Respōdeo ex Ammo.& Boe. & Dexippo,commune multipliciter dici. Primo,quod in partes diuiditur & non totum commune manet,sed partes singulorum sunt:vt domus dicitur communis,quam multi habitat. Secundo,dicitur commune,quod in partes non diuiditur,sed vicissim in multorum vsus transit:quo pacto equus dicitur communis, cuius vsus multorum est. Tertio,commune dicitur,quod vsu, cuiusque fit proprium, tamen post vsum commune manet:quo pacto theatrum dicitur cōmune:cum enim quis eo vtitur,illi est proprium:quando discedit,in commune remittitur. Quarto,dicitur commune,quod totum vnico tempore in singulos venit:quo pacto dicitur vox communis,quia vnico tempore in singulorum aures venit: & ita existimat Boet. & alij, hic nomen commune dici, sed ista communitas videtur esse nō penes significatas res,sed ab extrinseco penes eos,ad quos vox peruenit: propterea dicerem hic vocari nomen commune,quod à multis rebus significatis participatur: hæc autem participatio non alia est,quàm significatio:rem enim nomine participare est,per id significari,& repræsentari.

Cōmune multis modis accipitur.

3.dubiũ. Dubitatur præterea, quid est habere rationem eandem vel diuersam. Aliqui existimant, ꝙ habere rationem,est,quod definitio sit vna illorum,vel diuersa,secundum tale nomen,vtcunque sit,siue accidentalis,siue substantialis:vnde dicunt,homo & leo sunt vniuoca in hoc nomina,albus,quia participant nomen,& definitionem eandem; homo enim est albus,& leo est albus, & inquantum albus, vnicam habent albi rationem.

Sed hoc est magna huius doctrinæ peruersio,quāuis Caietanus dicat,id esse Aristotele dignum, sed profectò nihil magis ab eo alienum,nullum enim accidens de substantia secundum nomen,& rationem dicitur, vt ipse expresè dicit cap.de substantia: non ergo subiecta dicenda sunt habere rationem prædica

prædicati accidentalis: vnde album non vniuocè de homine dicitur: habet enim suum modum dicendi, qui modus sequitur, s. denominatiuè: debent autem illa participare definitionẽ eandem, quæ sit illis intrinseca: ac propterea additur illud verbum, ratio substantiæ: illa autem definito albi respectu illorũ, nominis est non rei, & hoc est hic considerandum: non enim enim loquitur de omni vniuocatione, sed de propria, secundũ quam vnum prædicamentum de alio non dicitur, sed de suis inferioribus eiusdem prædicamenti.

Denominatiuà dicuntur, quæcunque ab aliquo solo differentia casu, secundum nomen habent appellationem.

Explicat Arist. quæ denominatiua dicantur, & vt notat Simplicius & Aug. 1. tomo. c. 4. suarum categoriarũ quodammodo sunt media inter æquiuoca, & vniuoca. Vniuoca enim nomen & rem habent eandem: æquiuoca nomen solum, non rationẽ: denominatiua verò rationem non habent prorsus eandem, sicut vniuoca: nec prorsus diuersam, sicut æquiuoca: nomen autem, nec prorsus idem, nec prorsus diuersum: sicut album & albedo, eandem rem dicunt, sed non eodem mõ: alterum, vt est per se, alterum, vt est in subiecto: nomina non sunt prorsus idem, nec diuersum, sed habent quandam cadentiam & deriuationem inter se, & hæc dicuntur denominatiua. *1. fund. Denominatiua sunt quodãmodo media inter Homonyma & Vniuoca.*

Sunt igitur quatuor necessaria, ex Ammonio, vt aliqua dicantur denominatiua. Primum, vt sit aliqua conuenientia rei, & rationis. Secundo, vt sit etiam aliqua diuersitas, quorum defectu homo & humanitas non dicuntur denominatiua, quia sunt eadem res: nec homo, & leo: quia adinuicem non habent conuenientiam, scilicet quod leo sit aliquid hominis, vel homo aliquid leonis. Tertio, quod in nomine sit aliqua dissimilitudo. Quarto, ꝙ sit in nomine aliqua similitudo: quorum defectu, iustus & misericors, non sunt denominatiua, quia omninò sunt diuersa nomina: nec iustus & iustus, seu musica pro arte, & musica pro muliere habente artem: quia prorsus sunt eadem nomina. Sunt ergo denominatiua, quæ neque omninò eandem rationem, nec omninò diuersam, nec omninò idem nomen, nec omninò diuersum habent. *3. fund. Denominatiua vt aliqua appellentur quatuor sint necessaria.*

Per hæc explicatur definitio Aristotelis: illa sunt denominatiua, quæ ab aliquo habẽt nominis appellationem, id est, quæ sumunt nomen ab aliquo, & denominationem, seu nominantur ab aliquo, à quo casu, id est, transfiguratione aliqua vocis *Explicatio definitionis.*

differunt: quia scilicet denominatiuum & id à quo denominatur, in nomine conueniunt, & aliqua nominis mutatione differunt: vt album, albedo: iustus, iustitia. Hæc magis in q. seq. examinabuntur.

Nota. Aequiuoca cur à categoriis reiiciantur. Ex his definitionib. Aristotelis aliquot nobis vtilia colligere possumus. Primo, cum æquiuoca, vt æquiuoca, in nulla definitione communi conueniant, non habent Genus, vt æquiuoca sunt, propterea à prædicamento excluduntur, nec enim sunt genus, nec Species, quia hæc vnicam habent definitionē. Secundo docemur, omnia genera, & Species, vniuocè prædicari, quia vnam habent rationem. Tertio, omnia accidentia denominatiuè de substantia dici: nominant enim substātiam ab aliquo accidenti, à quo casu nominis differunt.

CAP. I. *Quæstio vnica circa hoc idem.*

Num quæ ab Aristotele hic dicuntur, rectè sint dicta?

Argu. in cōtrariū. Vt aliqua, quæ difficiliora in hoc capite videtur, nota fiant, & horum exactior habeatur cognitio: oportet, vt aliquot argumenta breuiter proponamus, quorum solutione illa facilius consequemur. argumentum primum sit.

1. Arg. Nomen non solum est vox ipsa, sed etiam significatio, est enim nomen vox significatiua: sed vox æquiuocorum non habet eandem significationem, vt notum est: ergo non est vnum nomen, sed plura: & sic æquiuoca non habent commune nomen, vel si vnum nomen habent, quare non dicentur vniuoca, id est, vnius vocis & nominis?

2. Arg. Secundum contra exemplum Arist. Homo viuus & pictus non sunt æquiuocè animal, sed analogicè, animal enim ad ea non est nomen æquiuocum, sed analogum: ergo exemplo falso vtitur, & diminutus est, cum de analogis non differat.

3. Arg. Tertium. Præterea æquiuoca sunt plura, & plures habent definitiones, ergo non erant vnica definitione definienda.

4. Arg. Quartum. Illa definitio denominatiuorum vocib. conuenit, non rebus: ergo non rectum tenorem seruat Arist. cùm primò res æquiuocas & vniuocas definierit, postea transierit ad voces: antecedens patet, quia denominatiua dicuntur casu differentia, at casu differre, nominum est, non rerum.

Ad 1. 1. Sol. Nomen quodlibet tria in se complectitur. Circa primum argumentum. Alb. mag. tract. 1. huius c. 2. inquit, in nomine quolibet esse tria. Primum se habet vt materia, scilicet sonus ipse, qui ore hominis fit. Secūdum est forma: & hæc est talis illius soni configuratio, & articulatio, secundum

dum quam varia est vox,homo,leo,capra,quam configuratio nem ab imponente ad significandum habet. Atque hæc duo, inquit,sunt de natura nominis, quibus multiplicatis, nomen multiplicaretur.

Tertium est ipsa significatio, & hæc non est forma nominis, sed actus secundus. i. perfectio consequens, sicut motus animalis,qui sequitur ipsum animal:non tamen est ipsius forma, & hoc multiplicato, non multiplicatur, nec variatur nomen : & per hoc respondet ad argumentum : æquiuoca enim habent vnum nomen, cum tale nomen sit eiusdem materiæ & formæ.

Ista sententia mihi non placet.in hoc,quod asserit significationem,non esse formam nominis,sed configurationem. hoc enim videtur falsum,quod patet sic. Ablata significatione à voce,etiam manente eadem configuratione, non dicitur nomẽ; ergo illa non est forma.Præterea. potest esse talis cõfiguratio in voce,& ꝙ non sit nomen defectu significationis;vt patet in vocibus non significatiuis:ergo significatio est forma.Præterea,nomen vt nomen est,signum est; vt patet ex Arist. 1.Periherm.sed de natura signi est significare,ergo & de natura nominis,& ita existimo esse dicendum.

Ad argumentum autem Respondeo quod in compositis ex materia,& forma,siue substantiali,siue accidentali,non est sumenda multitudo numerica penes formam,sed penes materiam;vt docet Arist. 1.cæli,c.9.vnde licet in Petro multa,& varia accidentia sint,non plura,sed vnum ens est dicendum : ita similiter,licet multæ significationes sint:quia vnum est subiectum illatum,id est,vna vox;dicitur vnum nomen,non plura, & hoc est obseruandum. 1.80l

Ad replicam verò,qua argumẽtabatur,ergo dicentur æquiuoca vniuoca potius,quandoquidem vnũ sit nomen:Dico ex Simp.in prologo,ꝙ non dicuntur vniuoca solùm,quia vnum habeant nomen : sed quia simul,& coniunctè,& inseparabiliter vnum nomen habeant, id est, illud nomen vniuocum simul res significat:& qua ratione vnam,eadem aliam:vt homo omnes homines:nec potest cadere à significatione vnius,quin cadat,& mutetur à significatione aliorum:& hinc est,quod vnica impositione ea omnia significat.At æquiuoca habent quidem vnum nomen,sed non inseparabiliter,quando alia ratio ne vnum,alia aliud significet:& potest à significãdo vno depo

differunt:quia ſcilicet denominatiuum & id à quo denominatur,in nomine conueniunt,& aliqua nominis mutatione differunt:vt album,albedo : iuſtus,iuſtitia. Hæc magis in q.ſeq. examinabuntur.

Nota. Aequiuoca cur à categoriis reiiciantur. Ex his definitionib.Ariſtotelis aliquot nobis vtilia colligere poſſumus.Primo,cum æquiuoca, vt æquiuoca, in nulla definitione communi conueniant,non habent Genus, vt æquiuoca ſunt,propterea à prædicamento excluduntur, nec enim ſunt genus,nec Species,quia hæc vnicam habent definitionē. Secundo docemur,omnia genera, & Species, vniuocè prædicari,quia vnam habent rationem. Tertio,omnia accidentia denominatiuè de ſubſtantia dici:nominant enim ſubſtātiam ab aliquo accidenti,à quo caſu nominis differunt.

CAP.I. *Quæſtio vnica circa hoc idem.*

Num quæ ab Ariſtotele hic dicuntur,rectè ſint dicta?

Argu. in cōtrariū. Vt aliqua,quæ difficiliora in hoc capite videtur,nota fiant, & horum exactior habeatur cognitio:oportet,vt aliquot argumenta breuiter proponamus , quorum ſolutione illa facilius conſequemur.argumentum primum ſit.

1.Arg. Nomen non ſolum eſt vox ipſa, ſed etiam ſignificatio , eſt enim nomen vox ſignificatiua:ſed vox æquiuocorum non habet eandem ſignificationem,vt notum eſt:ergo non eſt vnum nomen,ſed plura:& ſic æquiuoca non habent commune nomen, vel ſi vnum nomen habent, quare non dicentur vniuoca,id eſt,vnius vocis & nominis?

2.Arg. Secundum contra exemplum Ariſt. Homo viuus & pictus non ſunt æquiuocè animal,ſed analogicè, animal enim ad ea non eſt nomen æquiuocum, ſed analogum:ergo exemplo falſo vtitur,& diminutus eſt,cum de analogis non differat.

3.Arg. Tertium. Præterea æquiuoca ſunt plura, & plures habent definitiones,ergo non erant vnica definitione definienda.

4.Arg. Quartum.Illa definitio denominatiuorum vocib.conuenit, non rebus:ergo non rectum tenorem ſeruat Ariſt.cum primò res æquiuocas & vniuocas definierit, poſtea tranſierit ad voces:antecedens patet, quia denominatiua dicuntur caſu differentia,at caſu differre,nominum eſt,non rerum.

Ad 1. 1.Sol. Nomen quodlibet tria in ſe complectitur. Circa primum argumentum.Alb.mag.tract. 1. huius c.2.inquit, in nomine quolibet eſſe tria. Primum ſe habet vt materia,ſcilicet ſonus ipſe,qui ore hominis fit. Secūdum eſt forma: & hæc eſt talis illius ſoni configuratio, & articulatio, ſecundum

dum quam varia eſt vox,homo,leo,capra,quam configuratio nem ab imponente ad ſignificandum habet. Atque hæc duo, inquit,ſunt de natura nominis, quibus multiplicatis, nomen multiplicaretur.

Tertium eſt ipſa ſignificatio, & hæc non eſt forma nominis, ſed actus ſecundus. i. perfectio conſequens, ſicut motus animalis,qui ſequitur ipſum animal:non tamen eſt ipſius forma, & hoc multiplicato, non multiplicatur, nec variatur nomen: & per hoc reſpondet ad argumentum: æquiuoca enim habent vnum nomen, cum tale nomen ſit eiuſdem materiæ & formæ.

Iſta ſententia mihi non placet.in hoc,quod aſſerit ſignificationem,non eſſe formam nominis,ſed configurationem. hoc enim videtur falſum,quod patet ſic. Ablata ſignificatione à voce,etiam manente eadem configuratione, non dicitur nomē; ergo illa non eſt forma.Præterea, poteſt eſſe talis cōfiguratio in voce,& ꝙ non ſit nomen defectu ſignificationis;vt patet in vocibus non ſignificatiuis:ergo ſignificatio eſt forma.Præterea,nomen vt nomen eſt,ſignum eſt; vt patet ex Ariſt. 1.Periherm.ſed de natura ſigni eſt ſignificare,ergo & de natura nominis,& ita exiſtimo eſſe dicendum.

Ad argumentum autem Reſpondeo quod in compoſitis ex materia,& forma,ſiue ſubſtantiali,ſiue accidentali,non eſt ſumenda multitudo numerica penes formam,ſed penes materiam;vt docet Ariſt. 1.cæli,c.9.vnde licet in Petro multa,& varia accidentia ſint,non plura,ſed vnum ens eſt dicendum: ita ſimiliter,licet multæ ſignificationes ſint:quia vnum eſt ſubiectum illarum,id eſt,vna vox;dicitur vnum nomen,non plura, & hoc eſt obſeruandum. 1.ſol

Ad replicam verò,qua argumētabatur,ergo dicentur æquiuoca vniuoca potius,quandoquidem vnū ſit nomen:Dico ex Simp.in prologo,ꝙ non dicuntur vniuoca ſolùm,quia vnum habeant nomen: ſed quia ſimul,& coniunctè,& inſeparabiliter vnum nomen habeant, id eſt, illud nomen vniuocum ſimul res ſignificat:& qua ratione vnam,eadem aliam:vt homo omnes homines:nec poteſt cadere à ſignificatione vnius,quin cadat,& mutetur à ſignificatione aliorum:& hinc eſt,quod vnica impoſitione ea omnia ſignificat.At æquiuoca habent quidem vnum nomen,ſed non inſeparabiliter,quando alia ratio ne vnum,alia aliud ſignificet:& poteſt à ſignificãdo vno depo

ni,nec tamen cadat ab alterius significatione;&inde est,quod pluribus impositionibus æquiuoca ad significandum imponuntur : propter hanc separabilitatem,dicuntur æquiuoca,id est,vocis æqualis.

Nota.

Res multis modis se habent ad voces.

Possumus autem hinc colligere,res multipliciter se habere ad voces.Quædam enim vnica definitione, & vnico nomine conueniunt,& hæc vniuoca latinè,synonyma græcè vocantur. Quædam ex opposito multas definitiones, & multa nomina habent:vt homo & leo, respectu harum duarum vocum:hæc latinè diuersiuoca dici possunt, græcè heteronyma dicuntur. Quædam tertio multas definitiones sub vnico habent nomine,ista latinè æquiuoca,græcè homonyma dicũtur.Quædam ex opposito vnam definitionem variis nominibus expressam habent,vt ensis,gladius,&hæc,multiuoca,Græcè Polyonyma vocantur:quamuis,vt notat Simplicius,&ex Aristotele in poetica probat,hæc aliquando synonyma vocantur:deinde velut in medio denominatiua, græcè paronyma dicta,collocantur: quia hæc nec omnino idem , nec omnino diuersum nomen habent & definitionem.

Ad 2.

Diuisio æquiuocorum & Analogorum.

Circa secundum argumentum distinctionem æquiuocorũ proponere oportebit:eorum verò naturam,quia altior & obscurior est,alibi explanabimus:& quia facilior erit,si per voces quam si per res explicetur,ipsas voces diuidemus:ac quidem diuisionem Ammonij & Boet.sequentes eam perficiemus.Aequiuocum duplex est,quoddam à fortuna,vel vt alij dicunt,à casu:quoddam à consilio.A fortuna est,quando vox imponitur ad plura significandũ,nulla consideratione,sed casu quodam:vt aliquis Romæ imponit filio nomẽ Petri:aliquis etiam in Hispania imponit idem nomen:tunc talis vox illa plura significat , & est æquiuoca à casu. Aequiuocum à consilio est, quando consideratione,& ratione quadam, nomen ad plura significandum imponitur:& hoc duplex est,à consilio purè æquiuocum,& analogum:purè æquiuocum à consilio est,quando vox plura significat, non propter ordinem, aut similitudinem aliquam ipsarum rerum significatarum inter se;sed propter aliquid ex parte imponentis : vt quando aliquis imponit nomen filio suo Caroli,propter memoriam &recordationem parentum,qui tali nomine vocati sunt:tũc nomen Caroli est æquiuocum ad parentes,& ad filium à consilio;sed purè ęquiuocum,quia non significat sua significata propter ipsorum or-

dinem

dinem, vel ſimilitudinem. Hoc inter alia duplex eſt: à memoria, & à ſpe; pro diuerſitate, ſcilicet eorum, quæ mouent ad imponendum nomen. Igitur à memoria eſt, quod modo prædiximus: à ſpe, quod imponitur ad plura ſignificandum, propter aliquam boni expectationem, vt ſi quis puero imponat nomen Platonis, quia expectat futurum philoſophum; vel nomen Petri, quia ſperat futurum diuo Petro dedicum.

Analogum verò eſt, quod plura ſignificat, propter aliquem ordinem, vel ſimilitudinem ipſorum, & hoc maximè eſt conſiderandum: non. n. omne æquiuocum à cõſilio, analogum eſt; vt multi falſo exiſtimant, cùm à memoria, & à ſpe ſint æquiuoca à conſilio, non autem analoga: illud autem analogum eſt, ꝙ multa, vti diximus, propter aliquem vnius ad alterum ordinem, vel ſimilitudinem ſignificat. Hoc autem eſt triplex, à ſimilitudine, à cauſa, à proportionalitate. Analogum à ſimilitudine eſt, quod multa propter ſimilitudinem vnius ad alterũ, ꝙ principaliter ſe habet, ſignificat, vt homo principaliter viuũ ſignificat; & pictũ propter ſimilitudinem, quã habet ad viuũ. Hoc duplex eſt, quoddam à forma, quoddam ab actione. A forma dicitur, quando ſimilitudo in forma conſiſtit; vt homo, viuum, & pictum ſignificat. Ab actione, quando ſimilitudo in actione conſiſtit, vt homines potentes crudeles vocantur Nerones, propter ſimiles operationes cũ operationib. Nero. Regis. Analogum à cauſa eſt, ꝙ multa ſignificat propter ordinẽ & dependentiam ab vno ꝙ eſt illorũ cauſa: ꝙ ſi fuerit cauſa efficiens dicitur analogum ab efficienti: ſi finalis, à fine, ſi verò fuerit materialis, à materia. vnde triplex eſt analogum à cauſa: primum, ab efficienti, quòd multa ſignificat propter dependentiam ab vno, quod eorum eſt cauſa efficiens, verbi gratia, medicans, ſeu medicinale dicitur de Medico curante ægrotum, ſimiliter de potione, & cibo, & emplaſtris, ſed medicus dicitur medicans, tanquam cauſa efficiens; reliqua eatenus medicamenta dicuntur, quatenus ab illa cauſa efficienti ordinata procedunt. Analogum à fine eſt, quando multa nomen ſignificat propter ordinem ad aliquem finem, vt ſanum dicitur de animali habente ſanitatem: de vrina & medicina: ſed de animali, tanquam de eo, in quo eſt ſanitas: de reliquis, vt ad ſanitatem ordinantur: vrina, quia eſt ſignum; medicina, quia eſt cauſa illius. Analogum à materia eſt, quod plura ſignificat propter ordinem ad vnum, quod eſt, vt ſubiect

Analogũ quid ſit.

vt subiectum illorum: vt ens significat plura accidentia, & substantiam; sed accidentia ideo dicuntur entia, quia omnia ordinantur ad substantiam, tanquam eorum subiectum.

Hoc vnum est omnibus commune, ꝙ maximè est considerandum, & memoriæ mandandum: ꝙ hæc analoga à causa singula significant vnam formam, quę principaliter & intrinsecè est in vno significatorum, & ab eadem reliqua extrinsecè denominātur, id est, per eius ordinem, verbi gratia, sanum significat vnam formam scilicet sanitatem, & dicitur de animali, vrina, & medecina: sed de animali, principaliter, tanquam de eo, in quo sanitas est, de reliquis, extrinsecè, nam vrina non dicitur sana, quia in se habeat sanitatem, nec medicina: sed ab illa sanitate animalis, ista duo extrinsecè dicuntur sana, vnum quia illius est signum: alterum, quia illius est causa. Similiter medicans intrinsecè de medico medente, de reliquis extrinsecè: & ens principaliter de substantia: & hoc vocauerũt Metaphysici, dici per prius, & posterius: de illo dicitur per prius, de quo intrinsecè: de illis per posterius, de quibus extrinsecè.

Analogum proportionalitatis quod sit. Analogum proportionalitatis est, quod plura significat propter quādam significatorum proportionalitatem. Pro quo aduerte, ꝙ apud Arithmeticos ista duo vocabula differunt, proportio & proportionalitas. Proportio est habitudo inter duos numeros ęquales, vel inęquales, vt habitudo quatuor ad duo nam quatuor includunt bis duo. Proportionalitas est habitudo, seu potius similitudo duarum proportionum, secundum quam dicimus, sicut se habet quatuor ad duo, ita se habent sex ad tria: in vtroque enim numerus maior bis includit minorem: propterea proportionalitas dicitur proportio proportionum, quæ inter quatuor (vt minimum) formaliter terminos fit, duos ex vna parte, & duos ex altera.

Hoc supposito sunt aliqui termini plura significantes propter talem proportionem, vt ridere de prato, & homine: ridet enim homo, ridet & pratum, sed propter hanc proportionalitatem: vt enim risus se habet in homine, quia eius lætitiam ostendit, ita viriditas in prato, quia eius fœcunditatem ostendit. Huiusmodi sunt multa nomina, in quibus omnibus illud considerandum est, hæc nomina non significare illam similitudinem, aut proportionalitatem: sed res propter talem similitudinem.

Nota. Cùm igitur tot Species æquiuocorum sint, in definitione ista

ista Arist. conueniunt. quod nomen est commune, & ratio diuersa: non tamen Aristoteles ea omnia distinguere curauit, quia negotio præsenti id erat inutile: nos autem declarauimus sequuti omnium ferè probatissimorum interpretum rationem, qui suis viis hæc loco præsenti tractâtunt, quia vniuersaliorum cognitionem, quàm prædicamentorum doctrinam instituimus.

Ad tertium argumentum, est solutio facilis. Æquiuoca enim, si vnumquodque per se sumatur, definiri nequeunt, scilicet canis, cũ suis significatis per se. Homo cum suis, scilicet viuo & picto per se, & alia: at si omnia sub hac proprietate vniuersali considerentur, quod æquiuoca sunt, definiri possunt, in hac enim vniuocè conueniunt, scilicet esse æquiuoca: & sub hac definiuntur in præsenti. *Ad 3.*

Circa quartum argumentum est considerandum. Primo in denominatiuis concurrunt aliqua ex parte rerum, aliqua ex parte vocum: ex parte rei, concurrit vna forma, & id, quod talem formam participat, scilicet albedo, & subiectum ipsum albedinis, scilicet corpus: ex parte verò vocum concurrit nomen illius formæ, quod dicitur abstractum: & nomen participantis talem formam, quod dicitur connotatiuum, vt albedo, & album, iustitia, & iustum. *Ad 4. 1. fund.*

Aduerte quia potest esse, quod vnicam formam in re, multa variè participent: vt à sapientia, anima dicitur sapiens, & homo, & sermo, & operationes, quæ omnia aliquo modo sapientiam participant: ita similiter in nomine ab vno multa deriuantur, vt à sapientia, sapiens, sapienter, & sapientis; obliqua enim explicant variam participationem in re vnius formæ. *2. fund.*

His suppositis, Nota res ipsas, id est, formam, & participantia talem formam dici denominatiua denominata; voces verò denominatiua denominantia: nec est curanda admodum huius sermonis proprietas, dummodo res intelligatur: sic enim Logici loquuntur, græcè verò vocant paronima, tam res, quàm nomina: sed nõ per se, sed ordine vnius ad alterum: sunt enim illæ res paronimæ, quæ cum vna aliam participet, nomen habent consimile: quia in sola extremitate differunt eorum nomina. Similiter & nomina paronima, quæ cum consimilia sint, res huiusmodi se habentes significant. *3. fund.*

Cùm ergo & res & voces sic paronima dicantur, sub iudice est, an in definitione res, vel nomina definiantur, ad quòd vide *Resp. ad quæst.*

videtur mihi esse respondendum. Primo neutrum, scilicet esse euidens, quia vtrisque potest definitio adaptari: si enim vo-
1. Conc. cib, adaptetur, erit sic dicendum, paronima sunt nomina, quæ ab aliquo habent nominis appellationes, idest, ab aliquo denuationem habent, scilicet vnum ab alio, à quo solo differunt casu. Si verò reb. adaptetur, erit hic sensus, paronima dicuntur res, quæ ab aliquo, scilicet ab aliqua forma, secundum nomen habent appellationem, sc. sic nomen & denominationes in voce sumunt, vt ab ea, scilicet eius nomine solo, differant casu: ac si dicatur, sunt res ita se secundum nomen habentes, cùm vna sit ab altera, quod illarum nomina solo casu differant.

2. Concl. Dico secundo, mihi esse probabilius hic non voces, sed res, vt per voces significantur, definiri. Hoc prçterquam ꝙ est sententia Ammonij, Boet. & alioru͂, cõsecutio ipsa verboru͂ Arist. id postulat, cu͂ dixerit: æquiuoca dn͂r, vniuoca dn͂r, denominatiua dicuntur, eodẽ tenore: at illic res definiuntur, ergo & hic. Præterea quia dicit, (dicu͂tur) rerum autem est dici per voces, vocum autem dicere. Præterea, quia si voces definiat, non à fortitudine fortis descendit, vt dicit Aristoteles, sed potius à
Nota. forte fortitudo: at in re fortitudo est forma, à qua fortis est.

Vt aliqua dicantur paronima duo requiruntur. Est etiam præter hæc notandum, duo esse necessaria, vt aliqua paronima, seu denominatiua dicatur. Alterum, quòd forma, & id, quod formam participat, sint distinctæ naturæ, quod designat, vt notat Albert. in hoc, quod dicit, quæcunque ab aliquo: illa enim propositio inter ea distinctionem designat. Ex quo sequitur ꝙ nec species respectu generum, aut differentiarum, nec indiuidua respectu Specierum denominationem habent: quia genera, & differentię sunt de substantia specierum, & Species indiuiduorum, tam in generibus substantiæ, quàm in generibus accidentium.

Nota. Est secundo notandum, non solùm ad denominationes est necessaria participatio in re, sed etiam in voce, & è contra. Vn-
Triplex est denominatiuum. de aliqui solent distinguere triplex denominatiuum, in re tantum, in voce tantum, in re, & voce simul: in re, quando participatio quidem est in re, non autem est in nomine, vt virtus, & ipse homo qui eam participat, in voce tamen nõ est denominatio, quia in voce correspondet, virtus, & studiosus: alia sunt in voce sola, vt studium, & studiosus, non enim in re, à studio dicitur studiosus, cùm aliud studium, aliud studiosum significet, stu

cet, ſtudium enim diligentiam, ſtudioſus virtute prȩditum ſignificat: alia ſunt, in re, & voce, quando eſt participatio in re, cum participatione vocis ad modum prȩdictum, vt a bedo, album, & hæc ſunt perfecta denominatiua, ſeu paronima, quę hic Ariſtoteles definit, alia enim ſecundum quid ſunt.

CAP. II. *De diuiſione eorum, quæ dicuntur & ſunt.*

Eorum quæ dicuntur, alia quidem ſecundum complexionem dicuntur, alia verò ſine complexione. Ea igitur, quæ ſecundum complexionem dicuntur, ſunt, vt homo currit, homo vincit: ea verò, quæ ſine complexione dicuntur, ſunt, vt homo, bos, currit, vincit.

Eorum quæ ſunt, alia de ſubiecto aliquo dicuntur, in ſubiecto verò nullo ſunt, vt homo de ſubiecto quidẽ dicitur quodam homine, in ſubiecto verò nullo eſt. Alia autem in ſubiecto quidem ſunt, de ſubiecto autem nulla dicuntur. In ſubiecto verò eſſe dico, quod cum in aliquo ſit, non ſicut quædam pars, impoſſibile eſt eſſe ſine eo in quo eſt: vt quædam grammatica in ſubiecto quidem eſt in anima, de ſubiecto verò nulla dicitur: & hoc album in ſubiecto quidem eſt corpore: omnis enim color in corpore eſt: de ſubiecto autẽ nullo dicitur. Alia verò de ſubiecto dicũtur, & in ſubiecto ſunt, vt ſcientia in ſubiecto quidem eſt in anima, de ſubiecto verò dicitur vt de grammatica. Alia verò neque in ſubiecto ſunt, neque de ſubiecto aliquo dicuntur: vt quidam homo, & quidam equus: nihil enim talium neque in ſubiecto eſt, neque de ſubiecto aliquo dicitur, Simpliciter autem quæ ſunt indiuidua, & vnum numero, de ſubiecto nullo dicuntur: in ſubiecto autem nihil horum aliquia prohibet eſſe: quædam enim grammatica in ſubiecto eſt, at de ſubiecto nullo dicitur.

Complexionum consistentium et inconsistentium descriptio.

Substantia.	Inconsistens.	Accidens.
De subiecto dicitur, & in subiecto non est	Neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur / De subiecto dicitur, & in subiecto est	De subiecto non dicitur, & in subiecto est
Vniuersale	Inconsistens.	Particulare

Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur.

In hoc capite continentur duæ diuisiones, quibus velut quodam compendio continentur decem sequentia prædicamenta, & ad ipsa eadem sunt præambulum quoddam necessarium, cum in his diuisionibus ex qualibus rebus, & quibus vocibus prædicamenta constent, doceamur.

Est igitur prior diuisio rerum, vt per voces significantur: nam licet, quædam sunt complexæ, quædam incomplexæ, quæ etiam potest vocibus adaptari, vt notat Ammonius.

Imò secundum mentem Aristo. magis est vocum, vt res significant: nam cap. 4. subdiuidens vocibus tribuit, & ita vult Simpli. & benè, licet Auer. det rebus hanc diuisionem: nam quædam voces sunt complexæ, vt homo currit: quædam incomp

complexæ, vt homo per se & currit per se:in quibus obserua re oportet, vt in introductione diximus, non solùm vocum multitudinem, sed significatam rem. cum enim Logicus non voces secundum se,sed vt rerum significatiuæ sunt scrutetur, vt benè dixit Auic.non sumit rationem complexi,aut incomplexi secundum vocem solam, sed præcipuè secundùm rem, vnde possit esse complexum aliquod in voce, quod Logicus iudicet incomplexum, & è contra in voce incomplexum, quod complexum sit,vt illa Genera,quæ apud Porphyr. c.de Specie legimus, quæ incomplexa sunt, licet voce complexa appareant, vt corpus animatum, substantia corporea : consideremus igitur Aristotelis verba.

Dicuntur. Notat Ammon. verbum hoc, & rebus,& vocibus,& conceptibus posse adaptari,quamuis diuersimodè: dicuntur enim res quasi per voces significentur, & manifestentur:dicuntur voces quia proferuntur,& pronunciantur:dicuntur conceptus quasi enunciëtur,&per eos propositiones mentales fiant:ex quo fit quod ista diuisio rebus,vocibus, & conceptibus applicari possit : res enim cum complexione dicuntur,quando plures pluribus vocibus significatiuis manifestantur : res verò sine complexione dicuntur,quando singulæ per se singulis vocibus vel pluribus idem significantibus significantur. Voces verò vel conceptus cum complexione dicuntur,quando plures multa significantes & enunciantur,& proferuntur:sine complexione verò quando vni voci,& conceptui res significata respondet:hic autem obserua,nõ esse complexionem aliquam in voce,& conceptu, quin aliqua connexio vocum,aut conceptuum compositio interueniat:nõ enim conceptus æquiuocis respondentes complexi sunt,sed absolutè plures:nec vox æquiuoca complexa, quia non per modum alicuius compositionis significat : nec pariter res cum per talem modum non significantur.

(Secundum cõplexionem,) Dubitabis,quare præmisit complexa,cum incomplexa sint simpliciora?Respond. Ammon.& Simpl.complexa esse nobis notiora,quia sunt tota, & quamuis ordine doctrinæ præcedant simplicia,hic tamen Arist.horum doctrinam tradere non studet,sed solum quandam diuisionem assignare,propterea notiora præmittit.Præterea etiam quia quando diuidimus intentione, & animo subdiuidendi, membrum subdiuidendum posteriori loco collocamus,ita se

cit Aristo. quia incomplexa rursus in posteriori diuisione erat diuisurus, & similiter postea in decem prædicamenta.

(Currit, Vincit.) Notat Ammo. ideo Aristotelem visum esse verbo tertiæ personæ, quia verba secundæ, & primæ magis apparent complexa in te, quia suppositum habent determinatum, at verbum tertiæ minus, quia suppositum est indeterminatum. Sed verè complexa hæc etiam sunt te, quia semper est aliquid significatum cui tribuatur illa actio, propterea melius est dicere, currere, vincere, quia hic significatur actio sine supposito. Hæc sententia mihi non placet, est enim maximè considerandum nomen, vel vocem dici complexum penes rem, quam significat: non penes rem quam consignificat: vel connotat, aliter enim omnia connotatiua essent complexa, cum significent formam per modum inhærentis subiecto: quod tamen est falsissimum, aliter enim non essent in prædicamento. Præterea Arist. 1. Perjher. c. 3 inquit, Verba secundum se dicta nomina sunt, & aliquid significant: si ergo per se potest sumi, ergo est incomplexum: significat enim vnum aliquid, quamuis connotet aliud. Hic etiam oportet notare, quamuis exemplum complexi sit propositio, non solum propositiones, sed alias etiam orationes esse complexas, per quas rerum diuersitas significatur, vt equus albus, homo iustus, quæ etiam ad prædicamenta per se non pertinent, sicut nec propositiones.

DIVISIO. II. *Eorum quæ sunt.*

Eorum, quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur.

Hæc est posterior diuisio, quæ quadrimembris est, virtute tamen continet duas diuisiones bimembres. Prior est, entium quædam sunt substantiæ, quędam accidentia, Posterior; entiũ, tam substantiarum, quam accidentium, quædam sunt vniuersalia, vt homo, leo, animal, color, albedo: quędam particularia, vt hic homo, hoc animal, hic color, hæc albedo.

Nota 1. Sub hac duplici diuisione continentur decem Prædicamenta, tam Genera suprema, quàm ea, quæ sub eis sunt: nam primum Prædicamentum est substantia, reliqua accidentia, similiter in quolibet prædicamento non aliud est per se, quam vniuersalis natura, & particularis, siue substantia, siue accidens. Aristoteles autem hæc sub quadrimembri diuisione est complexus, ne posteriorem diuisionem postea applicaret substantiæ per se, & accidenti per se, & diuisiones multiplicaret, dicendo substantiarum aliæ vniuersales, & aliæ particulares, & similiter

liter accidentium alia vniuersalia, alia particularia Diuidū ac igitur ea, quæ sunt, in vniuersales substantias & particulares substantias, in vniuersalia accidentia & particularia accidentia.

Non tamen his nominibus d u sit A . st. nec hoc vtitur ordine & non hac ratione vt post audiemus substantiam explicat per non esse in subiecto: accidens, per esse in subiecto: vniuersale per dici de subiecto, particulare per non dici de subiecto. Vnde copulando vtrumque. scilicet substantiam cum vniuersali, vel particulari, similiter accidens, duplici vtitur mō. vt substātia vniuersalis nō in subiecto sed de subiecto dicatur *Nota 2.*

Formalis igitur diu si o Aristotelis est. Eorū, quæ sunt, quædam de subiecto dicuntur, in subiecto verò non sunt, scilicet vniuersalia substātiæ homo, animal. quędam in subiecto sunt, sed de subiecto non dicuntur, scilicet particularia accidentia, hoc album, hæc grammatica: quædam & de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, scilicet vniuersalia accidentia, vt color, albedo, vltimò quædam nec in subiecto sunt, nec de subiecto dicuntur, scilicet particulares substātiæ, vt quidam homo, quod dam animal: & concludit, omnia indiuidua hoc vnum commū ne habere, quod de subiecto non dicantur, quamuis eorum aliqua in subiecto sint, quales sunt indiuidua accidentis. *Nota 3.*

Dubia quædam scitu digniora circa diuisionem Arist. præcedentem.

Dubitatur primo, quæ qualis-nā sit ista diuisio? Solent aliqui, & non malè respondere, sub hac diuisione duas concludi: altera est: entium aliud substantia, aliud accidens, & hæc est analogi in sua analogata, secundum eam sententiam Arist. 4. Met. c. 2. ens est analogum ad substantiam, & accidens: altera est: entium aliud vniuersale, aliud particulare, & est diuisio per accidentia, nam rei accidit esse vniuersalem per intellectum, per materiam verò fit in rebus particulare. *1. opin.*

Sed posset quis petere, ista diuisio, sic ab Aristotele expressa, quæ est: Albert. tract. 1. c. 5. respondet esse velut Generis in species: sed hoc non omninò placet, Genus enim vniuocum est speciebus, ac nihil hic reperitur his membris vniuocum. *2. opin.*

Iudicio meo optimè respondet Simp. hanc non esse diuisionem, sed potius enumerationem quandam entium: si qua diuisio est, æquiuoci est potius, vel analogi, quàm alterius. *3. opin.*

Dubitatur secundo, quare Aristoteles non vsus est his nominibus, scilicet substantia, accidens, vniuersale, particulare? Respondet Simpl. id fecisse, vt magis ternarum explicaret: *Dub. 2.*

explicuit autem dum eorum tradidit descriptiones; vt enim magis manifestatur natura vniuersalis per dici de subiecto, quam per nomen vniuersale:ita & natura substantiæ per non esse in subiecto,& alia similiter. Crederem etiam id fuisse factum, quia talis loquendi modus, magis est propinquus ad prædicationis naturam explicandam.

Dub. 3. Dubitatur tertio,quare substantiam vniuersalem accidenti particulari coniunxit?Existimo id esse,quia videntur inuicē contraponi substantia vniuersalis cum accidenti particulari, & accidens vniuersale cũ substantia particulari,vt patet si eorum inspicias descriptiones.hoc idem dicit Simpl.

Dub. 4. Dubitatur quarto, quid vocat dici de subiecto;breuiter respondetur,prædicari de subiecto est de aliquo sibi essentialiter inferiori prædicari,seu affirmari:quo pacto species de suis indiuiduis:& Genus de speciebus:similiter,&differentiæ de suis prædicantur,& dicuntur tanquam de subiecto: similiter accidentia de suis accidentibus:at quando accidens de substantia prædicatur,non sic de subiecto dicitur,id enim dicitur in subiecto esse, vt modò declarabimus: dici ergo de subiecto inest cuilibet prædicatorum respectu suorum inferiorum.

In subiecto verò esse dico quod cum in aliquo sit,non sicut quædam pars,impossibile est esse sine eo,in quo est.

His verbis Aristoteles explicat,& describit, quid sit esse in subiecto,quod accidentium est:& per hoc manifestabitur substantia,quæ non est in subiecto:per affirmationem enim intelligitur negatio.

Tres igitur assignat conditiones eius,quod est in subiecto, seu accidentis:prima quod est in aliquo:secunda quod nō est in aliquo,sicut pars:tertia qđ ab eo,in quo est,separari nequit

1. fund. xj. modis aliquid dicitur alicui inesse. Pro cuius declaratione oportet nosse,quot modis vnum in alio esse contingat.Boet.secutus Arist.4.Physi.c.3.quem multi sequuntur, octo assignant modos:at quia iste numerus perfectus non est,cum Aristoteles aliquos prætermiserit,quia illorum nondum erat tradita cognitio,vt dicit Simplicius, plures à nobis multiplicandi sunt cum Ammonio& Simplicio. Vndecim igitur modis aliquid in alio esse dicimus.Primo,vt pars in toto: dicimus enim, manus est in corpore. Secundo vt totum in partibus:dicitur namque, perfectio totius est in partibus, & ego in carne mea videbo Saluatorem meum. Tertio vt genus est in speciebus vt animal in homine,& leone. Quarto

vt species in suo genere. Quinto vt forma in materia, anima in corpore. Sexto res in suo fine, vt auarus est in diuitiis totus Septimo in mouente, & efficiente, subditi sunt in manu regis. Octauo in loco, vt sum in lyceo. Nono vt in vase, vinum in dolio. Decimo in tempore, vt Noe fuit tempore diluuij. Vndecimo vt accidens in subiecto: sicut calor inest corpori.

Et hoc definit in praesenti per illas tres conditiones supra positas, scilicet est in aliquo, non vt pars, & ab eo, in quo est, separari nequit. Quam descriptionem sic aliqui interpretantur: inter quos sunt Doctores Louanienses, & Caie. & alij, vt prima pars sit communis omnibus modis, quibus aliquid est in aliquo: secunda sit differentia ad excludendas partes tam integrantes, vt manus, pedes, quàm essentiales, vt species, & genera, differentias: tertia ad excludenda illa, quae sunt in loco, & causa mouente, & fine.

Dubitatur autem contra hanc expositionem. Ac primo obiicitur, nam hoc pacto non excluditur modus, quo totum est in partibus, cũ sit in aliquo, & non vt pars, & non possit à partibus separari. Praeterea secundo, non excluditur forma. anima enim est in corpore, & non est eius pars, & ab eo non potest separatim existere, loquendo de brutis, quorum animae non possunt existere citra corpus. Tertio praeterea videtur definitio competere loco, & tempori, & caelo, quia nullum corpus à loco separari potest, nec à tẽpore, & non est pars loci, aut temporis, sed est in eis, ergo dicetur accidens. Tandem, Quarto quia aliquod accidens videtur posse separari ab eo, in quo est, nam odor pomi manet in manu ei admota. *Dub. 1.*

Propter haec existimo illam descriptionẽ sic esse intelligendam, ꝙ esse in aliquo non sumatur ita communiter, sed pro eo, quod est esse in aliqua re vna, non omninò extra esse eius, quo pacto albedo est in lacte, & vinum etiam est in dolio, quod quamuis in eo intrinsecè non sit, cum eo tamen cõiunctum est & similiter alia, quo supposito facilè est ad argumenta respondere. *Solutio.*

Ad primum enim dicitur cũ Simp. & Ammon. Totum non dicitur esse in aliquo, quia non est in vna re, sed in multis, totum enim est in pluribus partibus, potius ergo dicitur esse in aliquibus. Excluditur etiam modus existendi in fine, & causa mouente: quia quae sic in eis existunt, sunt prorsus eis extrinseca: pari ratione excluditur modus existendi in tempore vel *Ad 1.*

excluditur cum loco, vt dicemus.

Ad 2. Ad secundum dico: per illam particulam secundam excluditur quæ cunque pars integralis, seu essentialis, qualiter genera Speciebus, & Species indiuiduis insunt: & ita interpretatur Alb. tract. 1. c. 5. mihi etiam videtur per hanc eandem particulam excludi modum, quo forma inest materiæ, quia licet non sit forma materiæ pars, est tamen ipsius compositi, quod cum ea per se constituit: hoc est enim discrimen inter formam respectu materiæ, & accidens respectu subiecti, quòd forma cum materia vnum ens facit per se, cuius est pars: at accidens non cum subiecto facit vnum per se,

Ex quo non caret reprehensione Boet. qui modum existendi formæ in materia confundit, & miscuit, cum modo accidentis in subiecto, quod idem etiam fecit Iamblicus, cuius sententia à Simpl. reprehenditur: nec omnino mihi placet Simplic. qui per primam partem excludi formam: nam inquit, per aliquid non intelligit Arist. nisi compositum ex materia & forma: sed hoc videtur esse clarè contra eundem Arist. qui exempla non de compositis ponit: dicit enim, hęc grammatica est in anima, & color in corpore: propterea melius est dicere, quòd forma est in materia vt pars non ipsius materiæ, sed ipsius compositi per se: at accidens non existit alicuius per se pars. Per tertiam particulam excluditur modus existendi in loco, & tempore, & vase, nam separabilia sunt.

Ad 3. Nec argumentum tertium quicquam valet, quia licet res à loco, & tempore in cōmuni separari non possit, potest tamen existere sine hoc loco, & sine hoc tempore, in quo erat, vt notat Boet.

Ad 4. Ad quartum respondent aliqui, quod odor non separatur à pomo, sed nouus odor in manu producitur: sed hęc philosophia non habet fundamentum. Boet. respondet ad hoc, quod Arist. non dixit, odor non potest separari ab eo, in quo erat, seu ab eo, in quo est: ac si dicat, non potest istud accidens esse sine isto subiecto, in quo est, vt intelligatur non quidem accidens posse esse sine subiecto aliquo, quamuis modo sit in hoc, modo in illo, at quamuis idem dicat Ammon. nō mihi talis philosophia placet: non enim vnū, & idem accidens permeat de subiecto in subiectum: propterea optimè dixit Simp. quod nunquam odor à suo subiecto separatur, sed cum partibus tenuibus substantiæ exhalatur, & defertur, cuius signum est quod cernamus pomum marcescere, & rugas cōtrahere ex cōtractatione: sed hoc alias.

Ex qui

Ex quib. sequitur accidens esse in aliquo, id est, alicui substantiæ inexistere, non sicut partem illius, nec integrantem, nec essentialem, nec posse à subiecto separatum per se esse. Hoc intellige naturaliter, nam supranaturaliter manet accidens sine subiecto in venerando Altaris Sacramento. *Nota 1.*

Sequitur & aliud esse subiectũ in quo, aliud subiectum de quo: subiectũ de quo, est quod cũque inferius respectu sui superioris, scilicet indiuiduum speciei, & species generis tam in substantiis, quã accidentibus: at subiectũ in quo, est sola substantia respectu accidentium: unde accidentia habent substantiam pro subiecto in quo, suã inferiora pro subiecto de quo: vocat autem subiectũ de quo, subiectum prædicationis: subiectum verò in quo, subiectum inhęsionis. Ammo. vocat subiectum ad subsistentiam, & subiectum ad prædicationem. *Nota 2.*

Hic verũ aduerte, quod non dicitur, accidens non posse esse sine subiecto, quia nõ possit à substantia separari. Potest enim separari, sunt.n. multa accidentia separabilia, vt diximus, sed dũ separantur, corrũpuntur, hic autẽ dicimus, q̃ sine subiecto nõ potest accidens per se separatum existere, sicut vinũ à dolio; & corpus à loco illo, & tempore, separatum existit. *Nota 3.*

CAP. III. *Regula in prædicatis essentialibus.*

Quando alterum de altero prædicatur, vt de subiecto, quæcũque de eo quod prædicatur dicũtur, omnia etiã de subiecto dicentur: vt homo de homine quodã prædicatur, animal verò de homine ergo & de quodam homine animal prædicabitur: quidam enim homo & homo est & animal.

Diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersæ sunt specie differentiæ: vt animalis, & scientiæ: animalis nimirũ differentiæ sunt gressibile, bipes, & volatile & aquatile scientiæ verò nulla earũ est: neque enim scientia à scientia differt in eo, quod bipes est Subalternorum verò generũ nihil prohibet easdem esse differentias. superiora enim de iis quæ sub ipsis sunt generibus prædicantur: quare quotcũque differẽtiæ prædicati fuerint, totidem & subiecti erũt.

In hoc cap. continentur duæ regulæ maximè vtiles ad singula prædicamenta ordinanda in se: in quolibet enim prædicamento duo præcipuè sunt. Alterũ ęst series quędam prædi- *1. fund.*

catorum substãtialium, à summo genere, per genera intermedia descendendo, vsque ad indiuidua, quæ cõmuniter dicitur recta linea prædicamentalis: & Ammon. profunditatem, prædicamenti vocat, per proportionem ad profunditatem corporum, qualis est ista series, substantia, corpus, viuẽs, animal, homo, quidam homo. Alterum, sunt differentiæ oppositæ, per quas & genera superiora diuiduntur, & species constituuntur; & hæc dicuntur latera prædicamenti, quam Ammon. vocat latitudinem eadem proportione ad corpus, sicut corporeum, incorporeum, animatum, inanimatum, & reliquæ, quarum quædam faciunt vnum ordinem, quædam alium oppositum. Hæc igitur, quæ isto capite continentur, his duobus deseruiunt.

expositio regulæ. Est prior regula maximè pro recta linea. Quando aliquod prędicatum de aliquo subiecto dicitur, tanquam de subiecto, quicquid de prædicato dicitur, etiam de subiecto dicetur, vt si homo de quodam homine dicitur, vt de subiecto, & animal de homine; & animal de quodam homine dicetur.

Hæc regula ita est vera; vt variis expositionibus, & singulis quidem in se veris locum dederit. 1. Alber. tract. 1. huius c. 6. extendit regulam hanc in hunc sensum, Quando aliquid prædicatur de aliquo, prædicatione alicuius quinque, prædicabilium; quicquid de prædicato in quid prædicatur, prædicabitur & de subiecto: vocat enim prędicari de aliquo, vt de subiecto; prædicari prædicatiõe alicuius prædicabilis: vnde valet, homo est animal, & animal est corpus, ergo homo est corpus: similiter, Petrus est homo, homo est animal, etiam Petrus est animal, homo est rationalis, rationale est particeps intellectus, homo etiam est particeps intellectus; nix est alba, album est coloratũ: ergo nix est colorata: denique, quicquid in quid de tali prædicato dicitur, etiam de subiecto dicetur: sed dicit Ammon. non esse in vniuersum hoc verum; homo enim est albus, & album est color, non tamen homo est color. Hæc sententia non fuit solius Albert. est enim Andronici, & aliorum, vt refert Simplic.

Auic. & Algaze. magis extendunt regulam, dum asserunt etiam valere in negatione alicuius à prædicato, quando illud est contrarium prædicato; vt homo est animal, & animal non est insensibile, ergo homo nõ est insensibilis: homo est albus: album non est nigrum, ergo homo non est niger.

Burle

Burle. adhuc latius extendit etiam ad prædicata accidentalia; vt si homo est albus, & albus est musicus. homo est musicus, seruata tamen quātitate distributionis, & ne varietur suppositio dicendo, homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus.

Alij tandem restringunt maximè ad solam lineam rectam prædicamentalem, scilicet de prædicatis in quid, & hoc habet Ammon. & Simpl. & Boet.

Ad hoc tamen dicendum est cum Paulo Vene. Potest quidem extendi veritas regulæ ad ea, quæ dicta sunt, tamen secū dum mentem Arist. in præsenti hic est sensus, vt vocet, dici de subiecto, essentialiter prædicari, siue vt differentia, siue vt genus: ita vt si aliquid prædicatur de subiecto tanquam de eius substantia, quidquid de illo prædicato secundum substātiam prædicatur, etiam de subiecti substantia sit: homo est animal, animal est corpus, erit etiam homo corpus; similiter animal est sensibile, homo etiam sensibilis erit: ista est sententia Auerr. imò iudicio meo Arist. qui cap. de substantia probat differentiā de indiuiduis prædicari, quia prædicatur de specie, & allegat hanc regulam, ergo non est astringenda ad sola prædicata quidditatiua. Nec existimes, quod hic docet aliquem modum arguendi, de primo ad vltimum, vt aliqui putant; sed est quædam regula prædicationibus prædicamentorum deseruiens.

Regula secunda, genera non subalterna à subalternis distinguens. Diuersorum generum, & non subalternatim positorum. 2.

Hæc est secūda regula bimembris: pro cuius declaratione est aduertendum. Tripliciter plura genera dicuntur diuersa. Primò, quia sunt diuersorum prædicamentorum, vt animal, quod est de prædicamento substantiæ, & numerus, qui est de prędicamento quantitatis. Secundò dicuntur genera diuersa, quando ad idem pertinent prædicamentum, tamen vnum est subaltero, vt animal, viuens, corpus, omnia enim eiusdem prędicamenti sunt, vnumque sub alio est scilicet scientia & habitus. Tertiò, quando sub eodem sunt prædicamento, & genere, tamen vnum non est sub altero, vt animal gressibile, animal volatile, vtrumque enim sub animali est, non tamen vnū sub altero: similiter, potentia & figura sunt, duo genera, vtraque sub qualitate, non tamen vnum sub altero. Ista duo posteriora vocantur hic ab Aristo. genera subalternatim posita,

1. fundā. Genera tribus modis dicūtur diuersa.

scilicet

scilicet quando vnum sub altero vel vtrunque sub tertio collocatur, primi a genera vocantur non subalternatim posita.

2 funda. Differentiã aliã esse generis constitutiuam, aliam diuisiuam. Est secundo aduertendum, quod supra diximus, capite de Differentia. Differentiæ alicuius generis sunt in duplici differentia; quædam sunt constitutiuæ illius, vt animatum, sensibile componunt animal: quædam diuisiuæ, vt rationale, & irrationale sunt diuisiuæ animalis: inter has est vnum discrimen, quod differentiæ constitutiuæ generis omnes participantur à singulis speciebus illius generis: diuisiuæ verò non omnes; sed aliquæ ab vna specie, aliquæ ab alia: rationale enim ab homine, irrationale verò à bruto participantur: vnde fit, vt quando vnum genus sub altero ponitur, inferius participat omnes differentias constitutiuas superioris generis, non tamen omnes diuisiuas, vt animal participat differentias constitutiuas omnes viuentis, scilicet corporeum, animatum: vnum autem diuisiuam, scilicet sensibile: viuens enim diuiditur per sensibile, & insensibile: animal autem est sensibile.

3. funda. Est tertio aduertendum, Quando duo genera sic se habent quod vnum sub altero non est, tamen vtrunque sub tertio, potest aliquando eadem differentia diuisiua esse vtriusque: verbi gratia animal volatile & animal gressibile sunt duo genera huiusmodi: & tamen bipes est differentia gressibilis, & etiã volatilis diuisiua: non tamen hoc semper fit. nam angelus, & corpus, sunt sub substantia, non tamen habent differentiam diuisiuam eandem. Hęc sententia est expresse Arist. 6. Top. corum c 3. loco 41. at quando genera sunt diuersa primo modo nullam differentiam, nec diuisiuam, nec constitutiuam participant.

Expositio regulæ. Ex his patet regula Arist. Cuius prior pars est.

Diuersorum generum non subalternatim positorum.

Scilicet quæ diuersorum sunt prædicatorum.

Diuersæ sunt Specie differentiæ.

Per quam docemur in diuersis prædicamentis diuersas esse omnes differentias, tam diuisiuas, quam constitutiuas, sicut sũt diuersa genera. & species, vt exẽplo manifestat: aliis enim differẽtiis diuiditur animal, aliis se ẽtia, similiter & cõstituitur.

Nota. Hic autem est notandum mendose legi (species) scilicet, diuersæ sunt species & differẽtiæ; debet enim legi, diuersæ sunt specie differentiæ, nam græcè in datiuo legitur. τῷ εἴδει Vocat autem specie diuersas differentias, scilicet natura, & forma di

ma diuersas: nam, vt benè dicunt Simplicius & Ammon. aliquando diuersorum prædicamentorum sunt eædem differentiæ, sed non re, & natura, sed similitudine quadam, & proportione: vt enim dicimus animalium aliud esse habens pedes, ita etiam dicimus instrumentorum domus, alia habere pedes, vt tripus, lectum: sed istæ differentiæ natura sunt diuersæ: similitudinem autem & proportionem quandam habent: aliquando etiam nomine sunt eædem vt corporeum in substantia, corporeum in quantitate, sed natura est diuersa. Alij græci legerunt τὰ εἴδη & vertunt species. Sed quamuis sententia sit vera, tamen nominatiuo est extra contextum, & omnes græci interpretantur in ablatiuo.

Posterior pars regulæ est.

Generum subalternatim positorum, nihil prohibet easdē esse differentias.

Hæc potest intelligi de generibus, quorum vnum est sub altero, & debet intelligi de constitutiuis omnibus, & aliqua diuisiua, vt dixi: & iste videtur sensus Aristot. nam hoc probat, quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori: at de superiori constitutiuæ per se dicuntur, & diuisiuæ sub disiunctione, scilicet corpus est animatum vel inanimatum, vt vult Alber. dixit autem negatiuè. Nihil prohibet, iudicio meo, propterea quod non semper genus superius habet constitutiuas, quando est generalissimum. Simpl. vult quod hæc prior pars, s. nihil prohibet diuersorum generum, &c. sit de generibus, quorum vtrunque est sub tertio, quæ aliquando habent eandem diuisiuam sed non semper, vt dixi in tertio notabili seu fundamento.

Quod sequitur verò,

Sic de aliis, quorum vnum est sub altero.

Hoc asserit ait Simp. propter illud verbum, nihil prohibet. quod videtur non asserere semper differentias esse easdem, de constitutiuis verò semper est. Ista doctrina vera est, sed mihi videtur textui non posse adaptari: nam quòd sequitur, reddit causam præcedentis, scilicet propterea vnum genus ex positis subalternatim habet differentias alterius, quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori, quod non valet, nisi de illis, quorum vnum est sub altero: dixit autem, nihil prohibet, propter causam assignatam superius.

CAP. IIII. *Incomplexorum in decem prædicamenta diuisio.*

Eorum, quæ secundum nullam complexionem dicuntur,

vnumquodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est aũt substantia quidẽ vt in figura dicatur, vt homo, equus. Quantum aũt, vt bicubitum, tricubitũ. Quale, vt albũ grãmaticũ. Ad aliquid, vt duplũ, dimidium, maius. Vbi verò, in foro, in lyceo. Quando aũt, vt heri, superiori anno. Situm verò esse, vt iacet, sedet. Habere autem, vt calceatum esse, armatum esse. Agere verò, vt secare, vrere. Pati, vt secari, vri. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundũ se in nulla affirmatione dicuntur, vel negatione: horum aũt ad se inuicem cõplexione affirmatio, vel negatio fit. Omnis enim affirmatio, aut negatio videtur vel vera, vel falsa esse: eorum aũt, quæ secundum nullam complexionem dicũntur, nullum neq; verum, neq; falsum est, vt homo, album, currit, vincit.

Hic Aristot. incomplexa in decem genera suprema distinguit: nec mireris, quod voces diuidat & rerum exempla ponat: hic enim non absolutè, & per se de vocibus agitur, de rebus enim præcipuè, quæ per voces explicantur est intentio, propterea voces in ordine ad res, primo diuidit, postea rerum exempla ponit.

Nota.

Diuiditur ergo ens reale simplex, quòd voce incomplexa significatur, in decem genera, quorum primum est substãtia, vt homo, animal, & reliqua, quę manifesta in ipso capite sunt: horum singula probat Aristot. non esse propositiones, quamuis ex eis possint fieri propositiones, quia nullum per se significat verè, aut falsè, quod est proprium propositionũ: qui enim dicit substãtiam per se, quantitatem per se, qualitatem per se, & reliqua, nihil dicit verum aut falsum: quamuis vnum alteri componendo, vel ea quæ sunt in vnoquoque inter se coniungendo, propositiones quis posset facere.

Expositio textus.

Multæ possent hic graues, & difficiles quæstiones moueri, scilicet An ens vniuocum esset ad ista decem genera? an plura sint prædicamenta quã decẽ? quali distinctione inter se distinguantur? an res spirituales ad prædicamenta referantur an concreta potius, quàm abstracta collocentur in prædicamento? & alia huiusmodi quę prętermitto, quia harũ maiorẽ

Nota.

partem,

partem, in particulari praedicamẽtorum enarratione discutiã: alia post ipsorum traditionem differam: reliqua quae materiã transcendunt, in proprium locum reseruabo, interim verò ali qua de ipso ente in communi breuiter adnotabimus, quantum hoc loco satis est.

QVAEST. I.

Quod ens non sit genus nec vniuocum, sed analogum ad decem praedicamenta, ex sententia Aristotelis.

PRimum, ens nec esse genus, nec vniuocum ad decem ista genera, sed analogum. Vnde diuido non est generis in species, nec vniuoci in vniuocata, sed analogi in analogata.

In primis ens non est genus: hoc enim docet clarè Arist. 3. Meta. cap. 3. tex. 10. huius ratio est consideranda. Pro qua est notandum, quod genus habet differẽtias, per quas diuiditur, & determinatur ad species: haec autem est natura generis, & differentiae, quod de natura generis non est differentia, sicut nec de natura differentiae est genus, animal enim vt animal non est rationale, nec irrationale, vt rationale non est animal: alias vnum non contraheret alterum; semper enim contrahẽs est diuersum à contracto, sicut forma est alia à materia, & anima alia à corpore. Ex his est argumentum Aristo. si ens esset genus, per aliquam differentiam limitaretur ad inferiora, sed nulla talis potest esse, ergo non est genus. Minor probatur, quia differentia, vt talis, differt à genere, at nihil potest esse differentia, quod nõ sit ens, quia ens est tam latũ, vt quicquid aliquid est, ens sit. Secundo nec est ens vniuocum ad decem genera: haec est Aristot 4. Meta. cap. 2. & probatur. Vniuocum dicit aliquam naturam communem multis, sed decem praedicamenta non conueniunt in aliqua vna natura communi, vt expresse dicitur 12. Meta. c. 4. & praeterea, si conuenirent in tali natura, differentiis differrent, at nulla potest esse talis differentia entis, vt diximus, ergo non vniuocè de illis praedicatur: ex quibus sequitur decem praedicamenta esse decem genera, & naturas supremas, quae in nulla natura superiori conueniunt, propterea quod se ipsis differunt, & simplices naturae, & non compositae ex genere, & differentia sunt, quod docet expresse Arist. 8. Meta. cap. 6. tex. 16. & dicuntur primo diuersa, quia in nullo conueniant, vel dicit 10. Meta. cap. 5. tex. 12. conuenientia enim in ente est communitas nominis seu conceptus formalis, non rei. Tertio, Ens est Analogum ad decem

cem ista genera: hoc est Aristotelis 4. Meta. cap. 2.

In quo autem eius analogia consistat, non est facile determinare. Est reuocandum in memoriam id, quod supra diximus, scilicet Analogum à causa significare vnum intrinsecè, reliqua verò extrinsecè in ordine ad illud, vt sanum dicitur animal habens sanitatem, à qua vrina dicitur sana, quia eius est signum: medecina sana, quia ipsius est causa: ita ens ipsum per se substantiam dicit, reliqua eatenus sunt entia, quatenus ad substantiam referuntur, & aliquid ipsius sunt; quantitas enim dicitur ens, quia est mensura substantiæ, qualitas quia modus substantiæ: & reliqua similiter, quod planè docuit Arist. 4 Meta. ca. 2. in principio, cuius verba sunt: Ens multipliciter dicitur, sed totum ad vnum principium: quædam enim quoniam substantiæ entia dicuntur: quædam quoniam passiones substantiæ: quædam, quoniam via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut est factiua, aut generatiua substantiæ, hæc Arist. & hoc est, quod dici solet, ens per prius dicitur de substantia, per posterius de accidenti: sed an ista analogia sit causæ efficientis, aut finalis, aut materialis, aut formalis, non est Logici discutere, sed Metaphysici, cuius est perfectè naturam entis inuestigare.

Entis analogia in quo sit posita.

Secunda pars de prædicamentis. CAP. V. *De substantia.*

1 *Svbstantia autem est, quæ propriè, & principaliter, & maximè dicitur quæ neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est: vt quidam homo, & quidam equus.*

2 *Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus ea, quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt: & hæ quidem, & harum specierum genera. vt quidam homo in specie quidem est in homine genus verò speciei animal. Secundæ igitur hæ substantiæ dicuntur: vt est homo, atque animal.*

3 *Manifestum est autem ex iis quæ dicta sunt, quòd earum, quæ de subiecto dicuntur necesse est & nomen & rationem de subiecto prædicari: vt homo de subiecto quodam homine dicitur, prædicatur etiam & nomen: hominem enim de quodam homine prædicabis, & ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur: quidam enim homo & homo est,*

& anim

& animal. quare & nomen & ratio de subiecto prædicabitur. Eorum verò quæ in subiecto sunt in plurimis quidem neque nomen, neque ratio prædicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet prædicari aliquando de subiecto, rationem verò impossibile est, vt album cum in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto, dicitur enim corpus album ratio verò albi nunquã de corpore prædicabitur.

Alia verò omnia aut de subiectis dicũtur primis substan 4
tiis, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex iis, quæ per singula proponuntur, vt animal de homine prædicatur: ergo & de quodam homine animal prædicabitur: nam si de nullo quorundam hominum neque omninò de homine. Rursus, color in corpore est, ergo & in quodam corpore. Nam si non in aliquo esset singulorum, nec omninò in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantiis, aut in subiectis eis sunt.

Non ergo existentibus primis substantiis, impossibile est aliquid aliorum esse.

Secundarum verò substãtiarum, magis substantia est spe 5
cies quàm genus: propinquior enim est primæ substantiæ. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciem, quàm genus assignans, vt hominem quendam aliquis assignans, manifestius assignabit hominem, quàm animal assignans: illud enim proprium magis cuiusdam hominis, hoc autem communius: & cum quandam arborem assignauerit, manifestius assignabit assignando arborem, quàm plantam. Amplius, primæ substantiæ, ideo quòd aliis omnibus subiiciuntur & omnia alia vel in ipsis prædicantur, vel in ipsis sunt, propter hoc maximè substantiæ primæ dicuntur. Quemadmodum autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet. subiicitur enim species generi, genera enim de specie-

bus

bus prædicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere magis substantia est.

6 *Ipsarum verò specierum, quæcunque non sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim familiarius assignabis de quodam homine, hominem assignãdo, quã de quodam equo, equum. Similiter autem & in primis substantiis nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim magis quidam homo substantia est, quàm quidam bos. Meritò igitur post primas substantias sola aliorum omnium species, & genera secunda substantiæ dicuntur. Sola.n.hæc eorum, quæ prædicantur, primã substantiam indicãt: quendam enim hominem si quis assignauerit quid est, speciem quidem quàm genus assignando, familiarius demonstrabit: & manifestius faciet hominem assignando, quàm animal: aliorum verò omnium quidquid assignauerit quis, assignabit extraneè: velut album, aut currit, aut aliud quodcunque talium assignans. Quare meritò hæ solæ aliorum secundæ substantiæ dicuntur. Amplius, primę substantię, eo quòd aliis omnibus subiiciuntur, & omnia alia de illis prædicantur, vel in ipsis sunt, propriissimæ substantiæ dicuntur: sicut autem primæ substantiæ ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent: de his enim reliqua omnia prædicantur: quendam enim hominem dices grammaticum esse: ergo & hominem, & animal grammaticum dices: similiter autem & in aliis.*

7 *Commune autem omni substantiæ est in subiecto non esse. Prima namque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum verò substantiarum constat quidem etiam sic, quòd nulla est in subiecto: homo enim de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto verò non est: neque enim in quodam homine homo est: similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine:*

non est

non est autem animal in quodam homine. Amplius, eorum quæ in subiecto sunt, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationē verò impossibile est. secundarum verò substantiarum de subiecto & ratio prædicatur, & nomen: rationem enim hominis de quodam homine prædicabis, & animalis similiter: quare non erit eorum substantia, quæ sunt in subiecto. Non est autem proprium substantiæ hoc: sed & differentia eorum est, quæ non sunt in subiecto: bipes enim & gressibile de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto verò non est, neque enim in homine est bipes: neque gressibile. Ratio quoque differentiæ de illo prædicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur. est enim homo gressibilis.

Non conturbent autem nos substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne fortè cogamur eas non esse substantias confiteri: non enim ita ea sunt in subiecto dicebantur, quasi vt partes inessent alicui. 8

Inest autem substātiis & differentiis omnia vniuocè prædicari. Omnia enim, quæ ab his prædicata sunt, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus: à prima namque substantia nulla est prædicatio: de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum verò substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur: genus vero & de speciebus, & de indiuiduis similiter autem & differentiæ & de speciebus, & de indiuiduis prædicantur. Et rationem quoque suscipiunt primæ substantiæ specierum, & generum, & species generis: quæcunque .n. de prædicato dicuntur, eadē et de subiecto dicentur. Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt & species, & indiuidua, vniuoca autem erant, quorū & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia, quæ à substantiis & differentiis sunt, vniuocè prædicantur. 9

m Omnis

10. *Omnis autem ſubſtantia videtur hoc aliquid ſignificare. In primis igitur ſubſtantiis indubitabile, & verum eſt, quòd hoc aliquid ſignificant, indiuiduum enim & vnum numero eſt quod ſignificatur. In ſecundis verò ſubſtantiis videtur quidem ſimiliter appellationis figura hoc aliquid ſignificare, quando quis dixerit hominem vel animal: non tamen verum eſt. ſed magis quale aliquid ſignificant: neque enim vnū eſt quod ſubiectum eſt, quemadmodum prima ſubſtātia: ſed de multis homo dicitur, & animal. Non autem ſimpliciter quale quid ſignificat, quemadmodū album (nihil enim aliud ſignificat album, quam qualitatem) at ſpecies & genus circa ſubſtantiam qualitatem determinant, qualem enim quandam ſubſtantiam ſignificant. plus autem in genere determinatio fit, quam in ſpecie: dicens enim animal, plus complectitur, quam qui hominem.*

11. *Ineſt autem ſubſtantiis nihil illis eſſe contrarium. Primę enim ſubſtantiæ quid erit contrarium, vt cuidā homini, vel cuidam animali? at verò nec homini, nec animali aliquid eſt contrarium. Non eſt aūt hoc ſubſtātiæ proprium: ſed etiam multorum aliorum vt quantitati: bicubito enim vel tricubito nihil eſt contrarium, at verò nec decem, nec alicui taliū. Niſi fortè quis multum pauco dicat eſſe contrariū, vel magnum paruo. determinatorum verò quantorum nullum vlli eſt contrarium.*

12. *Videtur autem ſubſtantia nō ſuſcipere magis et minus. Dico autem, non quòd ſubſtantia non eſt à ſubſtantia magis & minus ſubſtantia (hoc enim dictum eſt quod eſt) ſed quòd vnaquæque ſubſtantia hoc ipſum quod eſt, non dicitur magis & minus, vt ſi eſt eadem ſubſtantia homo, nō erit magis & minus homo, neque ipſe ſeipſo, neque alter altero, non enim eſt alter altero magis homo: ſicut eſt album alterum altero magis minus album: & bonum alterum altero magis &*

minus bonum: ſed & ipſum ſeipſo magis & minus dicitur, vt corpus cum ſit album, magis nũc albũ eſſe dicetur quàm prius: & cum calidum ſit, magis et minus calidum dicitur, ſubſtantia verò non dicitur magis neque minus; nihil enim homo magis nunc homo, quàm prius dicitur: neque aliorum quicquam, quæcunque ſubſtantiæ ſunt. Quapropter non recipiet ſubſtantia magis & minus.

13. *Maximè verò proprium ſubſtantiæ eſſe videtur, cum vnum & idem numero ſit, cõtrariorum ſuſceptiuum eſſe: quale in aliis quidem non habet quiſquam, quod proferat tale, quæcunque non ſunt ſubſtantiæ: quod cum ſit vnum numero, ſuſceptibile contrariorum ſit, velut color, qui eſt vnus & idem numero, non dicitur albus & niger, neque eadem actio & vna numero praua & ſtudioſa: ſimiliter autem & in aliis, quæcunque non ſunt ſubſtantiæ. Subſtantia verò, cum vnum & idem numero ſit, ſuſceptiua contrariorum eſt, vt quidam homo cum vnus & idem ſit, aliquando quidem albus, aliquando fit niger, & calidus & frigidus, & prauus & ſtudioſus, in aliis autem nullis aliquid tale videtur. Niſi quis forſitan inſtet, dicens orationem & opinionem contrariorum eſſe ſuſceptibilia. eadem enim oratio vera, & falſa videtur eſſe, veluti ſi vera ſit oratio, ſedere quempiam, eo ſurgente ipſa eadem falſa erit. ſimiliter autem & de opinione: ſi quis enim verum putet aliquem ſedere. ſurgente eo, falſo putabit, eandem de ipſo opinionem habens. Sed ſi quis & hoc ſuſcipiat, tamen modo differt. Nam ea, quæ in ſubſtantiis ſunt, ipſa quidem mutata ſuſceptibilia ſunt contrariorũ, frigidum enim ex calido factum mutatur (alteratur enim) & nigrum ex albo, & ſtudioſum ex prauo: ſimiliter autem & in aliis vnumquodque eorum mutationem ſuſcipiens, ſuſceptibile contrariorum eſt. Oratio autem & opinio, ipſa quidem immobilia omninò perſeuerãt: cum verò res mouetur,*

contraria circa ipsa fiunt: oratio namque eius quòd sedeat aliquis, permanet eadem: cum verò res mota sit aliquando quidem vera, aliquando autem falsa dicitur, similiter autem est in opinione. Quapropter saltem modò proprium substantiæ est, vt secundum mutationem suiipsius susceptibilis sit contrariorum. Si quis autem recipiat etiam hæc, orationem & opinionem susceptibilia esse contrariorum, non est hoc verum Oratio namque & opinio, non eo quòd ipsa aliquid recipiant; contrariorum susceptibilia esse dicuntur: sed eo quòd circa alterum aliqua passio facta sit. nam eo quòd res est, aut non est, eo etiam oratio vera vel falsa esse dicitur, non eo quòd ipsa susceptibilis sit contrariorum. simpliciter enim à nullo, neque oratio, neque opinio mouetur, quapropter non erunt susceptibilia contrariorum, cum nulla contrarii sit passio in eis facta Verum substantia, eo quòd ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis esse contrariorum dicitur: languorem enim & sanitatem suscipit, & candorem & nigredinem: & vnumquodque talium ipsa suscipiendo contrariorum susceptibilis esse dicitur. Quare proprium erit substantiæ hoc. cum vnum & idem numero sit secūdum suiipsius mutationem susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.

Cur de substantia prius egerit Arist. & quid per substantiam intelligat, quotque modis sumatur

Substantia cur primo loco expli cetur. Meritò Arist. prius de substātia, quā de alio quouis genere tradidit: est enim substantia, in qua omnia alia insunt, atque sustentātur, tanquam in subiecto, propterea de ea tāquam de communi omnium subiecto oportuit primo loco tractari. Præterea, quia est prior natura aliis, vt docet Arist. 7. Met. c. 1. substantia enim in sua natura à nullo dependet accidenti, at omnia accidentia ab ea dependent, ab ea igitur incepit tanquam de priori: hæc duplex ratio est Ammo. & Boet.

Sed quæ sit ista substantia, de qua modo est sermo, non est facilè explicare: prætermissis igitur diuersis multorum diuisio nibus

nibus substantię quę non mihi plenè videntur rem attingere, sic mihi apparet esse distinguendum.

Substãtia primo mõ sumitur, pro essentia cuiusque rei, quęcunque sit, siue eius, quę substantia dicitur, siue accidẽtis, quo pacto in definitionibus superioribus vsurpabatur de vniuocis, & æquiuocis. *Diuisio substãtiæ*

Secundo modo pro eo omni quod non est in subiecto, & hoc modo est quoddam ens distinctum contra accidens, & sic tripliciter sumitur. Vno modo pro simplici quadam substantia separata à materia, quales sunt angeli, quæ intelligentiæ dicuntur, & Deus gloriosus, & hanc substantiã ponit 12. Met. c. 2. Secundo dicitur substantia ens sensibile, ita vt omnia entia sensibilia, & partes eorum dicantur substantiæ, & sic manus est substantia, & pes, & corpus, anima, forma, materia, compositum, hoc modo sumitur 5. Meta. c. 8. in prin.

Tertio modo strictius sumitur substantia, pro composito sensibili singulari, & ipsius prædicatis in quid, quo pacto 5. Met. c. 8. in fi sumitur, & sic nec pes, nec manus, nec anima, nec corpus substantia dicuntur, sed indiuidua ipsa composita, & eorum prædicata, in quid: hoc igitur modo sumitur in præsenti: & notum est, Aristotelem in præsenti per primam substantiam intelligere compositum singulare, per secundas verò substantias ipsa prædicata in quid compositorum.

Sunt ergo quatuor gradus substantiæ. Primus essentia cuiusque rei. Secundus substantia immaterialis. Tertius substantia sensibilis in communi, vt ad composita, & omnes partes, & prædicata se extendit. Quartus pro composito, & prædicatis in quid ipsius sumpta substantia: & sic secundum mentem Arist. in primam, & secundam diuiditur.

Est præterea aduertẽdum, quod substantia dicitur à duplici proprietate. Prior est substare accidẽtibus, & esse subiectũ in quo: altera est, substare superiorib. & esse subiectum de quo. Prior est cõis omni substãtiæ, sc. singulari, & speciei, & generi supremo, omnia. n. hæc substantia accidentib. at posterior omnibus inest, præter generalissimam, quę nullius est subiectum de quo, cum nõ habeat superius vniuocũ essentiale. His breuiter adnotatis, ad ipsius textus interpretationẽ accedamus. *Nota. Substantiæ nomẽ à duplici manat proprietate.*

Substãtia autem, quæ propriè, & principaliter, & maximè dicitur.

Diuisione posita, quã substantiam in primam & secundam distribuit: pergit nunc Aristoteles ipsam primam describere,

hoc modo: quæ nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est. Prior pars denotat eius singularitatem: secunda pars eius esse, scilicet non esse accidens sed substantiam, est enim idem, ac si dicat substantia singularis est, vltimum subiectum de quo alia dicuntur, & in quo alia sunt.

1. *Nota.* Hic noscere oportet, quare Arist. primam hãc substantiam propriè, principaliter, & maximè substantiam vocauerit. Propriè potest vno modo dici, contra id, quod impropriè est, & sic vsurpant multi, inter quos Alber. tract. 2. c. 2. ad differentiam substantiæ, quæ sumitur pro essentia cuiusque, scilicet accidẽtis, & substantiæ, sic enim impropriè accidens dicitur substantia: at S. Tho. opusc. 48. c. 3. sumit, & benè, propriè, quasi per se, & non per aliud, nec ab illa: prima enim substantia per se substat accidentibus, reliqua verò per primam; eò enim homo est albus, quia quidam homo est albus: dicitur principaliter substantia, quia omnia accidentia per prius insunt ei, & ipsa est, quæ subsistit, secundæ verò in ea subsistunt. Dicitur maximè substantia, quia substat omnibus, est enim subiectum non solùm accidẽtium, sed de quo omnia alia superiora prædicãtur.

2. *Nota.* *Definitur aliquid negatiuè duplici causa.* Oportet secũdo noscere ex Ammo. ꝙ duplici ex causa negatiuè definimus. Prior est propter maximã rei perfectionem, qua excedit alia omnia illius generis, nec tamen ipsa in se manifesta est: quo pacto Deũ describimus dicentes, nec esse leonem, nec animal, nec corpus, nec angelũ: sed his aliquid præstãtius. Posterior est propter imperfectionẽ tãtã rei, quæ à cũctis in illo genere superatur: quo pacto dicitur materia prima non est ignis, non est aqua, non est leo, non est planta, non est aliquod cõpositũ, est. n. his omnib. imperfectior substãtia: ista aũt descriptio primæ substãtiæ est propter perfectionẽ in suo genere, ipsa enim est, quę in substandi ratione cuncta excedit.

3. *Nota.* Quamuis autem istæ definitiones per negationẽ dẽtur, nõ tñ est intelligendum esse puras negationes, sed habẽt aliquid secum positionis: prima. n. substantia est quædam sensibilis natura, quæ nec de subiecto dicitur, nec in subiecto aliquo est.

Secundæ autem substantiæ dicuntur species.

2. Describit, quæ secundæ substantiæ dicantur, easque dicit species, & genera esse harum primarum, s. in quibus hę primæ substantiæ insunt. Dicit autem, in quib. primæ insunt, ne decipiamur existimantes omnes species, & genera substantias secundas esse, non. n. sunt, nisi solum illæ species, & genera, quæ de prim

de primis,tanquam de subiecto prædicatur.Hic posset statim dubium suboriri,quomodo si prima substantia in nullo subiecto est,dicitur inesse in speciebus? Ad ꝙ facilè respond. quando primæ substantię in superiorib.insunt,nō insunt,vt in subiecto. hic.n.est modus existendi accidentis,qui nulli substantiæ competit,at dicuntur inesse in superiorib. tanquã in quadam vniuersali forma compræhendente,&concludẽte multa. Dubium. Sol.

Manifestum autem ex his.

Hic Arist. ostendit qualiter secundæ substantiæ se habeant ad primas:& similiter,qualiter reliqua accidentia,quorum est subiectum dicitque,ex his,quæ capite 2.præcedẽti dicta sunt esse manifestum,has secundas prædicari secundum nomen & rõem de primis, cùm dicantur de eis tanquam de subiecto;at dici de subiecto est de essentialiter prędicari,qñ non solũ nomen rei,sed etiam definitio cōpetit subiecto:quidam.n.homo est homo,& est etiã animal rõale:at accidentia non sic ad primam substantiã se habẽt, sed multa nec secundũ nomen, nec secundũ rõem,i.definitionẽ prędicantur:aliqua verò secundũ nomen prædicantur quidem nulla tamen secundũ rõem.Illa, quæ nec secundũ nomẽ,nec secundũ rõem prędicantur, sunt, vt omnes ferè dicunt.abstracta accidentium; quorum nomina,& definitiones de substantia non prędicantur:nec.n.dices, homo est albedo,nec homo est color disgregatiuus visus.

Sed licet hoc verum sit,melius videtur cũ Ammo.dicendũ, ista quæ nec secundũ nomen prædicantur,esse aliqua accidentia, quibus nullum est nomen impositum ad substantiam denominandã,vt virtus est in anima,à qua non dicitur virtuosa, & huiusmodi sunt alia multa.Ea verò,quæ secundum nomen prædicantur,sunt concreta,quę de substantia prædicari valẽt.

Cōtra hoc, dubium posset occurrere:non.n.videtur solum nomen in accidentib.prædicari,cùm etiam definitio secundũ illud nomẽ prædicetur, dicitur.n.homo est albus,& homo est coloratum disgregatiuum visus,quę est definitio albi.Ad hoc Resp. Alb.tract.2.huius c.3. Definitio quidẽ concreti accidentis prædicatur de subiecto,sed non vt definitio,i.quæ explicet naturam subiecti:hoc est autem prædicari secũdum rationem de aliquo,quod definitio sit essentialis ei,de quo dicitur,at definitio albi ęquè extrinsecè prędicatur de homine,sicut ipsum nomen albi. Hic aũt debẽs aduertere, accidentia & secundas substantias comparari ad primam, de qua accidentia nulla se- Dubium. Sol.

cundum rationem prædicantur:nam si accidentia ad sua infe riora conferentur,absque dubio de eis secundum nomen&ra tionem,tam cõcreta,quàm abstracta prædicantur:vt.n.ista est essentialis,homo est animal,ita & ista,album est coloratum,& albedo est color,vt dicitur.1.Top.c.7.

4. *Alia verò omnia aut de subiectis dicuntur.*

Facta collatione secundarum substantiarũ. & accidentium ad primam substantiam, quantum ad prædication m, modò ea, quantum ad dependentiam à prima substantia comparat, eorumque dependentiam quasi æqualẽ ponit,s.ꝙ tam.secundæ substantiæ omnes,quàm accidentia à prima substantia dependent;licet cum discrimine : substantiæ.n. secundæ dependent,quia de ea,vt de subiecto dicuntur:accidẽtia,quia in ea, vt in subiecto sunt:ꝙ manifestat, nam homo de quodam homine dicitur & animal de homine,ergo & de quodam homine:aliter.n.de quodam non diceretur,cùm non sit homo sepa ratus:similitèr accidens,color.n.est in corpore,ergo & in quo dam corpore:ex quibus infert.cùm ista omnia à prima depen deant,sublatis primis,nihil aliorum,siue secundarum substan tiarum siue accidentium remanebit.

Dubium. Dubitatur primo.Hoc.n.videtur expresse contradicere Porphyrio c.vlt.vbi dicit.omnib.indiuiduis sublatis,non aufertur species,nec ablatis speciebus omnib.aufertur genus.Et præterea,quia videtur arg.fieri à negatione inferioris ad negationem superiorum:qui est ineptus modus argumentandi, cùm superius sit prius.

Solut. Resp.cum Alb.tract.2.c.4.naturæ istæ genericæ, & specificæ,quæ sunt secundæ substantiæ, dupliciter possunt considerari:vno modo secundum talem naturę gradum,quem dicũt, vt animal,secundum naturam sensitiuam;homo secundũ naturam humanam, & reliqua.Secundo possunt considerari secundum vltimam perfectionem suam,quæ est existere,& habere esse extra intellectum:hæc autem existentia est singularium,vnde tales naturæ non existunt perfectæ,nisi in singularibus, secundum se.n. non sunt existentes nisi per intellectũ. *Natura generis & speciei duob.mo dis potest considerari.* Hinc patet respõsio,corruptis singularib.istis substantiæ,quæ dicuntur primæ substantiæ,manent quidem genera&species, secundum suam peculiarem naturam,sed imperfectè,quia nõ sunt nisi per intellectũ,&hoc dicebat Porphyrius:tamen quo ad suam perfectionem vltimam, sc.existentiam non manent, nulla

nulla enim illarum existet citra primam substantiā singularē.

Ad argumentum Respondet Albert. benè, non esse argumentum à negatione inferioris, sed talis modus argumentandi à destructione omnium primarum substantiarum tenet, per locum à sufficienti partium enumeratione.

Secundarum verò substantiarum magis est substantia species. 5.

Tres substantiarum comparationes Arist. facit: primam, inter secundas substantias. s. specierum cum generibus: secundam inter ipsas species æquales, quarum vna non est genus: tertiam, inter primas substātias: statuit ergo primo inter secundas, magis est substantia species, quam genus. Hanc duplici ratione patefacit, & probat: prior sumitur ex priori significatione substantiæ scilicet pro prædicato in quid ipsarum primarū substātiarū, argumentum huiusmodi potest proponi: Substantia dicitur prædicatum in quid primæ, ergo ꝙ magis in quid prædicatur, magis erit substātia: sed species est magis quid in indiuidui, quàm genus, ergo illa est magis substantia Probat minorem: si quis enim quærat de quodam homine, quid est. distinctius respondetur per speciem, scilicet est homo, quam animal: & ratio est clara, quia homo dicit rationale, quod non dicit animal: & semper inferiora plura habent, quàm superiora, quia superaddunt differentias. Sed nota vnum, quod dixit, distinctius responderi per speciem, confusius per genus: vt intelligas, genus & superiora includere etiam omnia, quæ sunt in inferioribus, sed in potentia & confusè: inferiora verò distinctè, & in actu: perfectius autem est actu continere, quàm potentia: & distinctè continere quam confusè.

Obiicies. Species non continet distinctè naturam, cùm id sit minus definitionis. Dico, ꝙ species si ad definitionem comparetur, confusum dicitur, at ad genus quod distinctum est, propterea Arist. dicit distinctius respōderi per speciem, quàm per genus. Posterior ratio est, Eò prima substātia maximè substātia dicitur, quia omnibus substat, & substantiis secundis, & accidentibus, sed post primam pluribus substat species, quàm genus, quia & substat omnibus, quibus genus & ipsi generi, ergo erit magis substantia. 1. Dubiū

Hic fortè dubitabis, quare cùm species magis sit substātia, quàm genus, & genus inferius quàm superius, non multiplicantur substantiæ, vt species sit secunda, genus tertia, & superius quarta vsque ad generalissimum. Pro hoc aduerte, ꝙ ratio 2. Dubiū sol.

primæ ſubſtãtiæ hæc eſt, quod ſit vltimum ſubiectum, de quo omnia alia prædicantur, & in quo omnia alia ſunt: ratio verò ſecundæ ſubſtantiæ eſt, eſſe prædicatum in quid primæ: & omnium aliorum eſſe ſubiectum in quo, ſcilicet accidentium. Cũ igitur hæc ſit ratio ſubſtãtiæ ſecundæ, quod poſtea magis, vel minus ſit in quid, pluribus, vel paucioribus ſubſtet, cum hanc rationem non mutet, non multiplicabit ſubſtantias ſecundas, vt albedo vt quatuor, albedo vt octo eiuſdem ſpeciei ſunt, quia iſte exceſſus non mutat rationem albedinis: magis enim & minus ſub eadem ratione non variant ſpeciem.

Ipſarum verò ſpecierum quæcunque non ſunt genera, &c.

Hic ſit comparatio inter ipſas ſpecies inter ſe, & non ſumit inæquales ſpecies: nam ſi vna genus eſt, altera nõ; quæ genus eſt, minus eſt ſubſtantia, quam altera. Sed conferuntur ſpecies æquales ſub eodem genere, & ſic dicitur, vna non eſt magis ſubſtantia, quam altera: quod probat: non enim magis in quid vna ſpecies de ſuo indiuiduo prædicatur, quam altera de ſuo. ita enim benè reſpondetur per hominem, ſi quæratur, quid eſt quidam homo; quam per equum, ſi quæratur de quodam equo. Vltimò comparantur primæ ſubſtantiæ inter ſe, eadem ratione vna non eſt magis ſubſtantia, quàm altera. Ex his colligit rationem, quare ſecundæ ſubſtantiæ dicantur ſubſtantię, non autem accidentia. Ad quod dicit illas vocari ſubſtantias propter duo. Primò quia dicuntur in quid de prima. Secundò quia ſubſtant omnibus accidentibus: alia verò prædicata non ſunt de natura primarum, nec ſubſtant aliis.

Dubiũ 1. Dubitatur primo. Subſtantia ſecunda nempè ſpecies, & genera, ſunt priora indiuiduis: ergo dicenda erant potius ſubſtãtiæ primæ, & indiuidua ſecundæ. Reſp. dupliciter. Primò, ſecun dum Boet. Quamuis illæ naturæ generum & ſpecierum ſint priores, tamen indiuidua ſunt primo cognita. quia ſenſibus ſubſtant: propterea primo eſt nomen eis ſubſtantiæ impoſitum: ac ideo primæ ſubſtantiæ dicuntur. Secundò reſp. ex Albert. tractat. 2. capit. 3. quod iſtæ naturæ dupliciter poſſunt conſiderari: vno modo ſecundum ſe, & vt ipſorum indiuiduorum principia ſunt, & ſic priores ſunt: altero modo, vt prædicata quædam ſubſtantialia ſunt, ſ. genera, & ſpecies, & ſic poſteriora ſunt; vniuerſale enim poſterius eſt: & cum ſic in præſenti conſiderentur, meritò ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur, quia poſteriores ſunt, ſcilicet ab ipſis primis abſtractæ.

Commune autem omni ſubſtantiæ &c.

Hæc eſt poſterior pars huius capitis, in qua Ariſtoteles, poſt quam quid prima, & ſecunda ſubſtãtia, & quo modo inter ſe, & adinuicem ſe habeant, explicuit, quaſdam ipſius ſubſtantię proprietates aſſignat, quæ locum deſcriptionis cuiuſdam habent: non enim iſta generaliſſima aliter definiri queunt. Eſt igitur prima proprietas. Omni ſubſtantiæ cõuenit, non eſſe in ſubiecto: hanc dupliciter manifeſtat, primo in ipſis primis, & ſecundis inductione quadam, ex earum deſcriptionib. Nam prima eſt, quæ neque eſt in ſubiecto, nec de ſubiecto aliquo dicitur. Secunda, quæ dicitur de ſubiecto, ſed non eſt in ſubiecto. Secundo probat de ipſis ſecundis, quia maior eſt in his difficultas, cùm per ſe non exiſtant. Ea, quæ in ſubiecto ſunt, non prædicantur ſecundum rationem: at omnes ſecũdæ ſubſtantiæ ſecundum nomen, & rationem prædicantur, ergo in ſubiecto non ſunt. Subdit, hoc non ſolùm ſubſtantiis, ſed etiam differentiis commune eſſe: cùm enim hæ ſecundum nomen & rationem prædicentur, in ſubiecto non ſunt. 7.

Poſſet quis dubitare. Cùm hoc ſit propriũ ſubſtantiis, quare vocatur commune? Reſp. cũ Ammonio, Proprium duo habet: & conuenit ſoli, & conuenit omni: igitur reſpectu eorum, quibus omnibus competit, cõmune eſt, vt commune eſt omni homini eſſe riſibilem, licet aliorũ collatione ſit proprium. Ita in præſenti, omni ſubſtãtiæ commune hoc eſt, ſed illi proprium, quia non ineſt accidentibus. 1. Dub.

Dubitatur ſecundo. Nam videtur aſſerere differentias non eſſe ſubſtantias: dicit enim non ſolùm hoc ſubſtantię propriũ eſt, ſed etiam differentiis, vbi differentiam à ratione ſubſtantię ſeparare videtur. Dico breuiter ad hoc (poſtea enim in quęſtione quadam circa hoc caput, latius hoc diſputabitur) quod differentia quoad rem ipſam ſubſtantia eſt, quoad modum verò, eſt veluti accidens, quia ſe habet ad modum qualitatis, vt ſuperius diximus: genus verò & ſpecies, & prima ſubſtantia & quoad rem, & quoad modum vt ſubſtantia ſunt: nã genus, & ſpecies in quid prædicantur. Cùm autem hic de ſubſtantia non ſolùm quoad rem, ſed quoad modum etiam tractetur, quia modus prædicandi ſimul attenditur, differentia non reputatur ſimpliciter ſubſtantia. 2. Dub. Solutio.

Neque verò nos ſubſtantiarum partes, 8.

Hæc ſecundum Ammonium, & Simplicium, continuantur

cum præcedentibus, vt sermo sit de differentiis, quæ cùm partes sint, possent alicui videri non esse substantiæ: quod remouet Aristoteles, dicens esse substantias: quia in subiecto esse, non est esse in aliquo, vt illius partem, sed esse in aliquo, non tanquam partem: at differentia est pars specierum. propterea accidens non est. Boet. verò, & Alb. hoc intelligunt de partibus integrantibus, & de materia & forma, quas alicuis posset existimare non esse substantias: cum nulla eorum fuerit habita ratio. Hoc remouet Aristóteles dicens esse substãtiam, non autem accidens: quia accidens non inest tanquam pars, & vtraque est congrua expositio.

Nota. Est tamen notandum duplex discrimen inter partes has, & accidentia. Primo hę partes componunt vnicam naturam, aut vnum totum per se, vt materia cum forma vnam facit naturã, & manus, caput, ac reliqua, vnicum faciunt totum: at accidentia nec inter se, nec cum subiecto vnicam rem, aut totum per se faciunt. Secundo partes istæ integrantes & nomẽ & rationem, à toto, in quo sunt, accipiũt: manus enim à toto abscissa non est simpliciter manus, nec caput, similiter ratio partis est, secundum quam suum exercet munus, & officium: at partes extra totum suum munus non habent, ergo non habẽt suam rationem & formam extra totum: Accidens verò separatum, & suum nomen, & suam retinet rationem, & formam: albedo enim separata, ita est albedo sicut ea quæ in subiecto est.

9. *Inest autem substantiis, & differentiis.*

Hæc est secunda proprietas substantiarum, quæ etiam differentiis competit, vt omnes de primis vniuocè prædicentur. Probatur. Quęcunque secundũ nomen & rationẽ prædicantur, vniuocè prædicantur, sed secũdæ substantiæ secundũ nomen & rationem, similiter & differentiæ prædicantur, ergo vniuocè. Huius rationis primo loco secundũ morem suum ponit minorem, posteriori verò maiorem. Hic breuiter nota, differentias non habere propriam definitionem quidditatiuam, cum ex genere & differentia non componantur, ac propterea simplices conceptus dicuntur: habẽt tamen quandam descriptionem, per quam illarum natura explicatur, & secundum hanc de prima substantia prædicantur.

Differentia nõ habent propriã definitionẽ.

10. *Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare.*

Hæc est tertia proprietas. Omnis substantia videtur hoc aliquid significare: sed non significat, nam secunda quale quid

potius

potius significat. Est aduertendum, quod hoc aliquid, dicitur natura per se subsistens & nullo mō in alio: qualia sola esse singularia substantię, credidit Aristoteles: Plato verò, vt diximus, existimabat naturas vniuersales per se subsistere extra singularia, propterea eas hoc aliquid opinabatur, Aristoteles verò non, nisi in ipsis singularibus existere, ita tamē, vt sint eorum essentia: ob id vt intelligemus has naturas vniuersales nō per se existere, sed in singularibus, vocat qualitates: at ne decipiamur, existimantes sic esse in singularibus, vt eorum sint accidentia, cum sint ipsorum substantia, vocat qualitates substantiales. Inde est, quod nomina primarum substantiarum, hoc aliquid significant: at nomina secūdarum quale quid: dicit tamen, quod videntur significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi nominis, quod cum absolutū sit, significat rem illam per modum subsistentis, cum tamen verè per se non subsistat nisi in singularibus. *Quid nam dicatur hoc aliquid.*

Inest autem substantiis, nihil illis esse contrarium. 11.

Hęc est quarta proprietas substantię, scilicet, Substātię, nec primæ, nec secundæ quicquam est contrarium: hoc autem nō solis substantiis, sed etiam quātitatibus inest, quibus nihil est contrariū: vt enim homini, animali, Petro, nihil est cōtrarium, ita ternatio, bicubito, nihil est cōtrarium. At quia posset quis obiicere, magnum & paruum sunt quantitates, tamen vnum alteri contrarium est. Resp. quamuis admittatur id, scilicet illa esse quantitates, quod reliquit tractandum in prædicamento quantitatis, tamen hoc saltem est certum, quātitatibus determinatis nihil esse cōtrarium: vocat aūt quātitates determinatas, ipsas species quantitatis, vt est ternarius, quaternarius, linea, corpus, quæ contraria non habent: magnum & paruum sunt indeterminata, cùm modo vni speciei, modo alteri insint: similiter, quia quod magnum est, alterius collatione paruum sit: nec est certa ratio, in qua magnitudo, vel Paruitas consistat. *quātitas quæ dicatur determinata quæ in determinata.*

Dubitatur primo. Quomodo substantia non habeat cōtrarium, ignis enim & aqua contraria sunt, & tamē sunt substātiæ. Præterea omne, quod corrumpitur, à contrario corrumpitur, at substantiæ corrumpuntur: ergo à contrariis suis. præterea, quia ita distāt inter se homo, & leo, sicut calidum & frigidum. sed hæc sunt contraria: ergo & illa. *1. Dub. fundam. Cōtraria quædam dicātur.*

Pro huius difficultatis dissolutione oportebit considerare,

quæ

quæ dicantur contraria. Tria autem neceſſaria ſunt, vt aliqua dicantur contraria. Primum, ꝙ ſub eodem ſint genere: quæ enim ſub diuerſis generibus, vel prædicamentis ſunt, nõ contraria, ſed diuerſa dicuntur. Secũdo, quod ſint formę poſitiuę, quando.n. alterũ priuatiuum quid eſt, non dicũtur contraria, propter quod cæcitas, & viſus contraria non ſunt: hæc tamen duo non ſufficiunt, nam homo & equus hæc duo habent, nõ tamen contraria ſunt. Eſt tertium neceſſarium, quod mutuo inter ſe pugnent, & agant circa idem ſubiectum, à quo vnum vicißitudine quadã alterum expellat, vt calor à manu expellit frigiditatem. Iſta aũt actio fit ſecundũ ipſas formas, vel ea, ex quibus fiunt, vt calor ſecundum ſe pugnat contra frigiditatem: & albedo, & nigredo agunt per qualitates ex quibus intrinſecè fiunt.

Reſpõſio ad dub. Ex his facilè erit reſpondere, Ignis enim & aqua ſecundum ſe, & ſubſtantiam ſuam non ſunt contraria, ſed ſecundũ qualitates, quas habent ſcilicet, calorem, & frigiditatem, quibus mutuo pugnant inter ſe. Similiter ad ſecundum, quod corrũpitur non corrumpitur niſi per qualitates contrarias, ex quibus conſtat. Ad tertium dicitur, non quæcunque, & ſi diuerſa inter ſe ſint, contraria dici, ſed ea, quibus illa tria inſunt: hæc autem reperiuntur in calido, & frigido, nõ autem in homine, & equo: propterea illa ſunt contraria, non autem hæc. Hæc ſufficiant, reliqua enim ſunt Phyſica & Metaphyſica.

12. *Videtur autem ſubſtantia non ſuſcipere magis,*

Proponit quintam proprietatem ſubſtantiarum, omnium ſcilicet, non ſuſcipere magis, aut minus: non enim vnus homo eſt magis homo, quam alius, nec quam ipſemet, ſicut vnum eſt magis album, aut calidum, quam aliud, aut quam ipſummet erat in alio tempore. Hanc proprietatem cum præcedenti Ariſtoteles non probat, quia ſunt alterius ſcientiæ, hic autem ſupponuntur, vt Logicus habeat aliquẽ effectum, per quem vtcunque aſcendat ad cognitionem ſubſtantiæ. Hæc autem proprietas etiam ineſt quantitati, non enim quantitas ſuſcipit magis, vel minus; ſemper enim iſta cõiuncta ſunt, ſuſcipere magis, vel minus, & habere contrarium.

Dub. 1. Poſſet quis obiicere. Superius dictum eſt, vnam alia magis ſubſtantiã eſſe: quomodo dicitur, nõ ſuſcipere magis, aut minus? Reſpondet Ariſtoteles ſubſtantiam dupliciter poſſe con-

Solutio. ſiderari. Vno modo, vt ſubſtat, & aliorum eſt ſubiectum, & ſic ſupe

ſuperius dictũ fuit,ſuſcipere magis,vna enim pluribus ſubiicitur,quàm alia.Altero modo conſideratur ſecundũ ſe ipſam & naturam propriam:& ſic in præſenti aſſeritur,non ſuſcipere magis, non enim homo in ſe, animal in ſe, magis, aut minus patitur.

Maximè verò proprium ſubſtantiæ eſſe videtur. 13.

Vltima proprietas eſt.Subſtantia vna numero,ſcilicet indiuidua & ſingularis eſt ſuſceptiua contrariorum,id eſt,recipit in ſe contraria,non ſimul,ſed modo vnum,modo alterũ:vt vnus,& idem homo, modo calidus, modo frigidus, modo albus,modo niger eſt.Dicit autem,quod vna nũmero,& ſingularis ſubſtantia recipit contraria, nam accidens vnum genere contraria habet, vt color in communi album continet, & nigrum:ſed non vnus & idẽ color ſingularis albus eſt, & niger. Hæc proprietas eſt maximè ſubſtantiæ propria,non enim vlli accidenti competit,ſed ſoli ſubſtantiæ. Obiicit autem contra hoc Ariſtoteles:nã videtur,hoc etiam poſſe accidẽti competere,nam iſta eadem propoſitio,Petrus ſedet, Petro ſedente,eſt vera, eadem, Petro ſurgente, eſt falſa : verum autem & falſum contraria ſunt: ſimiliter & opinio qua cogito Petrum ſedere,modo eſt vera,modo falſa. Reſp.Ariſt.hoc diſcriminis eſſe:nam ſubſtantia recipit cõtraria in ſe ipſa,& ipſamet mutatur ex vno in aliud in ſe ipſa : at propoſitio,& opinio quando modo vera,modo falſa dicitur,non recipit aliquam mutationem in ſe,ſed ab extrinſeco ab eo,ꝙ res mutatur vel ſic eſt, aut non eſt,dicitur vera,aut falſa.Si quis enim exiſtimet propoſitionem in ſe mutari,falſum putat: vnde ſaltem hoc modo,ſcilicet permutationem in ſe contraria ſuſcipere ſoli ineſt ſubſtantiæ,& ipſius eſt maximè proprium.

QVAEST. I. *De diuiſione ſubſtantiæ ac primo qualis ea ſit diuiſio ſubſtantiæ in primam & ſecundam.*

AEquum eſt , vt ea , quæ caput exponentes adnotàuimus,maiori examine,& diligentia perpendamus. Et primum differendum occurrit de diuiſione ſubſtãtię,in primam, & ſecundam.Deinde, quod ſit genus generaliſſimum in prædicamento ſubſtantiæ.Tertio de tota ipſius prędicamenti diuiſione,ſeu coordinatione.

Igitur primo videamus, qualis ſit illa diuiſio ſubſtantiæ,in primam,& ſecundam.Obiicitur ergo primo contra eam. Vel eſt diuiſio generis in ſpecies,vel totius in partes,vel ęquiuoci in æqui *Argumẽta in cõtrarium.*

in æquiuocata:nõ enim apparet,an ſit aliqua ex aliis diuiſionũ modis:ſed quod nulla ex ſupra dictis ſit,probatur. Primo, non eſt generis in ſpecies, quia ſpecies inter ſe non ſic ſe habent,quod vna ſit in alia, nec quod vna corrupta, corrũpatur alia:at ſecundæ ſubſtantiæ ſunt in primis,& deſtructis primis deſtruuntur ſecundæ:ergo non ſunt ſpecies.

Secundo,nec eſt totius in partes:nam partes totius, vt docet Ariſt.2.lib.de partibus animal.c.1. ſunt in duplici differentia:quædam ſimilares, quæ dicuntur homogeneæ, quia inter ſe,& cum toto,ſunt eiuſdem rationis,& nominis:vt partes vnius oſſis quarum ſingulæ os ſunt,& rationem oſſis habẽt:& partes carnis:& partes aquę. Alię ſunt partes diſſimilares,quę eterogeneæ dicuntur, quæ eandem cũ toto rationem & nomen nõ habent:vt manus,caput,pes: quę neque inter ſe,nec cum toto idem habent nomen, & rationẽ. Hæc igitur diuiſio nõ eſt totius in partes ſimilares,quia partes ſimilares,vt dictũ eſt,idem prorſus nomen &rationem inter ſe cum toto habẽt: at prima ſubſtantia,& ſecunda diuerſum nomen,& diuerſam habent definitionem. Nec eſt in partes diſſimilares:nam cum totum in partes has diuiditur,vna nõ cõtinet aliam: at prima continet ſecundã. Pręterea totum partibus diſſimilibus nomẽ non impertit:at prima ſubſtantia & ſecunda,dicuntur ſubſtãtia:caput verò,aut manus, non dicitur animal.

Præterea,nec eſt æquiuoci diuiſio in ęquiuocata,quã Simplicius,Porphyrius,& Boet.non diuiſionem,ſed enumerationem cenſent eſſe dicendam. Probatur ꝙ nõ ſit talis. Æquiuocatis nihil præter nomen eſt commune : at hic non ſolum eſt commune nomen , cùm omnibus ſit commune ſubſtantiis, non eſſe in ſubiecto:ergo non eſt diuiſio æquiuoci.

1.opinio. Propter hoc multiplex argumẽtum , Ammo,exiſtimat non eſſe aliquam diuiſionem ex prædictis,imò nullam eſſe diuiſionem,ſed quendam ordinem enumeratorum:ſicut qui numerat principia orationis,dicit:primæ ſunt literæ,ſecundæ ſyllabæ,tertię dictiones:& ſicut qui numerat diſcumbentes,iſte eſt primus,ille eſt ſecundus:ita hæc eſt quædam enumeratio cõſtitutorum in prædicamento ſubſtantiæ.

2.opinio. Fuit ſecunda ſententia Alb.tract.1.huius c.3. quem ſequitur Caietanus , qui ſuſtinet diuiſionem hanc eſſe analogi, in analogata. Illud enim eſt analogum,quod per prius vni, quã alteri ineſt:at eſſe ſubſtantiam prius primę,quę maximè ſubſtantia

stantia est, quàm secundæ inest.

Tertia sententia fuit doctorum Louaniensium. Dicunt enim, diuisionem esse accidentis in accidētia, sicut qui diceret, alborum, aliud dulce, aliud frigidum, aliud amarum: ita substantiarum, i. eorum, quæ substant, & sunt subiecta, quoddam est vniuersale, scilicet secunda substantia: quoddam particulare, sicut prima substantia. *3. Opin.*

Quarta sententia fuit Burlei, in præsenti, hanc esse diuisionem subiecti in accidētia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore se habēs: ita natura per se, & non in alio stans, alia est vniuersalis, alia particularis: accidit enim naturæ, quòd sit vniuersale, vel particulare. *4. Opin.*

Vltima sententia est quorundam neotericorum, hanc esse diuisionem generis in species. *5. Opin.*

Circa huius determinationem proponam aliquot fundamenta, quæ vice etiam conclusionum esse poterunt, quibus propositæ quæstioni satisfaciemus.

Sit primum fundamentum. Triplex est substātia sensibilis, vt docetur. 2. de Anima c. 1. & 7. Met. ca. 3. quædam materia, quædam forma, quædam compositum: vt in animali, corpus est materia, anima forma, totum ipsum est compositum, similiter in aliis. *Primum fundam. substātia sensibilis est triplex.*

Ex hac triplici substantia, dubium est, quæ hic ab Arist. cōsideretur. Boæthus Græcus, quem refert Simplicius hoc capite supra, prima verba, existimauit hic Aristotelem considerare compositum, & materiam. Ratio eius erat: quia illa descriptio primæ substantiæ non soli indiuiduo, sed etiam materiæ cōpetit: hęc enim nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto: forma verò, quia erat in materia, credidit annumerandam inter illa, quæ sunt in subiecto, velut accidentia.

At Simpl. Porphy. Ammo. Boet. & Arabes solam compositā substantiam hic inter primas, & secundas collocant, substantia enim vtraque composita est. Quorum ratio est, quia hic agit de substantia sensibili, nota, & manifesta: at materia est obscurissima, nec satis de ea constabat. Posset etiam secūdo dici, ꝙ hic tractat de substantia, vt subiicitur in prædicationibus, tam accidentalibus, quàm substantialibus, at talis est composita, non enim subiicitur, nec prædicatur, secundum prædicationem prædicamenti, nisi compositum.

Nec argumentum Boęthi quicquam valet: in illa enim de-

finitione est assumendum id, quod notum est & propriè substat: sed id est compositum, & natura perfecta sensibilis, quæ nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto. Hoc igitur compositum dupliciter sumitur; vno modo in particulari: scilicet hic homo, hæc planta, hoc animal, & talia sunt primæ substantiæ: altero modo in vniuersali, homo, planta, animal, & hæc dicuntur secundæ substantiæ.

2. funda. Vnicum compositũ vnicã tãtũ habere formã & materiam.

Secundum fundamentum est. vnicum compositũ non habet nisi vnicam formam, & materiam: habet tamen plurimas operationes, & proprietates communicatas, & procedẽtes ab illa forma: verbi gratia, homo est per se, est quãtus, viuit, mouetur, augetur, nutritur, sentit, discurrit; similiter & reliquã: inter has quædam repetiuntur communissimæ, quæ non solum illi rei, sed multis insunt: quędam minus communes: quędam adhuc minus: & tandem quædam illi soli conuenientes: verbi gratia esse per se non soli homini, sed omnibus inest substantiis: viuere, augeri, non omnibus, sed plantis: sentire, nõ plantis, sed animalibus: at discurrere, soli homini: sed hæc adhuc omnibus indiuiduis humanis conueniunt: at quædam aliæ sunt quæ huic vni soli, non alteri insunt; vt illæ conditiones indiuiduantes, de quibus superius diximus.

Ex hoc patet quasdã esse rei operationes, seu proprietates, quib. cũ aliis rebus communicat: quasdam, quibus ab eis differt: verbi gratia, in hoc, quod est, per se esse, cõmunicant substantiæ istæ inferiores cum intelligentiis: sed differũt in quãtitate: in hac autem communicãt homo cũ lapidibus inanimatis, sed differt in nutritione. & vita, in quã cum plantis conuenit: à quibus per sensum differt: in sensu cũm brutis participat, sed differt per rationem.

Philosophi cur eandem rẽ variis nominibus significent.

Hoc supposito, philosophi considerantes vnicam rem tot habere operationes: variis nominibus eam significant: quorũ singula talem rem significãt, vt in ea peculiaris quædam operatio inuenitur: verbi gratia, quia homo, per se stat, dictus est substantia: quia quantitatem habet, corpus: quia nutritur, viuens, quia sentit, animal: quia ratiocinatur, homo. Omnia autem hęc nomina in vno vnicam tantum naturam in eo significant, sed non eadem ratione, sed secundum diuersas operationes in eo inuẽtas: nõ quod talia nomina operationes ipsas significẽt (significãt enim rẽ ipsam, & eius substãtiam) sed sunt imposita ad significãdam substantiam ex diuersis operationibus, &

bus,& proprietatibus,quæ in ea sunt:vt inferius dicemus.

Sed hic est summopere aduertendũ:cum quædã operationes sint,quibus multa conueniant: quæ lã quibus differant, aliis tamen conueniant;nomina,quę à talibus operationibus sumuntur, etiam aliquibus conuenient, & erunt communia: alia etiam differentia,&quibusdam peculiaria:verbi gratia,animal dicitur omne quod sentit:rationale, quod sic ũ discurrit,vivês quod nutritur. Vnde omnia huiusmodi communia sunt,quia substantiam non vnius rei solius, sed multarum significant: & istæ sunt secundæ substantiæ inter quas,quædã sunt genera quædam species quædã differentiæ: genera sunt illa, quæ sumuntur ab operationibus pluribus rebus specie distinctis, conuenientibus, secundum quod eis conueniunt. Differentiæ quæ sumuntur ab operationibus, quib.quædam ab aliis differunt. Species quæ sumuntur ab vtrisque & his, quibus differunt; & his,quibus conueniunt:species enim genus,& differentiam continet.

Sit tertium fundamentum ex S.Tho.1.p.q.13.arg. 8.& q. 18.ar.2.Sæpè nomina significant aliquam rem, & imponũtur ad significandum ab aliqua rei proprietate,quam non significant. Vnde aliud est,quod significant, aliud, à quo imponuntur ad significandum:verbi gratia, lapis significat rem talem, ad quam significandam fuit impositum, ab hac proprietate, quod lędat pedem,non tamen tale nomen hãc significat proprietatem,sed rem illam,quæ substantia etc ita fit in hoc nomine substantia, significat enim quandã essentiam & naturã, quæ per se est,id est, non in subiecto:non quod nomen hoc talẽ significet proprietatem,sed illam naturam absolutè significat, licet ab hac proprietate fuerit impositum: at quia de ista natura secundum se loqui non possumus, quia occulta est, per hanc proprietatem manifestamus, per se esse,siue substare:& dicimus substantiam esse naturam,cui hoc inest, quod per se sit,id est,non in subiecto.

3.fundã. Nomina à proprietate imposita sæpè ipsam rem, non proprietatem significãt.

Hæc autẽ potest dupliciter considerari. Vno modo primeintentionaliter pro per se esse;vt substãtia sit natura, quæ per se est: & tunc dicitur sumi primeintentionaliter. Altero modo secundeintentionaliter: vt per se esse, seu subsistere,idem sit, quod esse subiectum;& tunc substantia dicitur secũdeintentionaliter:& vtroque modo adhuc dupliciter:primo,pro natura quacunque,quæ substat,tam simplici,quàm composita;al-

tero modo, pro natura compoſita, quæ ſubſtat; vt hic ſumitur apud Ariſtotelem.

Concl. 1. Diuiſio prima ſubſtãtia eſt analogi in analogata. His ſupoſitis vnica cõcluſione reſpondemus. Quãuis omnes illæ ſententiæ veræ ſint, varia cõſideratione, tũ diuiſi, tum membrorum diuidentium; ſicut eas ſupra explicuimus: tamẽ ad mentem Ariſt. placet ſententia Alb. hic enim conſideratur ſubſtantia, id eſt, natura compoſita ſub his proprietatibus. per ſe eſſe, quæ eſt primeintentionalis & ſubiici, quæ ſecundeintẽtionalis, hæc autẽ talis, ſubſtãtiæ per prius ineſt primæ, quæ per ſe maximè eſt, & maximè ſubſtat: per poſterius aũt ſecũdæ ſubſtantiæ cõpetit: & ita erit diuiſio analogi in analogata.

QVAEST. II. *Quod ſit genus generaliſſimum in prædicamento ſubſtantiæ, & an complectatur Angelos & Deum.*

1. Opin. Dubitabis, quod ſit genus generaliſſimum in hoc prædicamento? Qui exiſtimant Angelos eſſe in hoc prædicamento, ponunt ſubſtãtiam pro generaliſſimo complectentem corpoream naturam, & ſpiritualem.

2. Opin. Qui verò eos à prædicamento reiiciunt, ponũt corpus, ſiue ſubſtantiam compoſitam. igitur aliqui putant ſaltem ſecundum ſententiam Ariſtotelis intelligentias in prædicamento non poni: hic enim ex ſententia Ammonij, Simplicij, Boetij, Porphirij, & aliquorum aliorum, ſolùm tractat de Subſtantia compoſita ſenſibili.

Secundò. Præterea ſi eſſent in prædicamento, eſſent ex genere & differentia. cùm vel tanquam prima ſubſtantia, vel tãquam ſecunda eſſent collocandę: at ſecundum ſententiam Ariſtotelis, vt videtur, intelligentiæ ſimplices ſunt, & actus puri. 8. Metaphyſ. text. 16. vnde docet Auerr. 2. cæli, comment. 49. quæ habent genus & differentiam, eſſe compoſita ex materia & forma.

Tertiò. Si eſſent in prædicamento, ſubſtarent accidentibus: at ſecundum Ariſtotelem, nulli ſubſtãt accidẽti, vt ait in Metaphyſicis: ergo non ſunt ſubſtantiæ prædicamentales: & ſic Auer. 12. Metaphyſ. comment. 25. diſtinguit ſubſtãtiam: quędam enim habet accidẽs, vt ſenſibilis: quędam caret accidenti, vt intellectualis.

Quartò. Præterea, 12. Metaph. c. 5. aſſignãs principia prædicamenti ſubſtantiæ, tanquam principia omnium aliorum prędicamentorum; ea ponit, materiam, formam, priuationem, à quibus intelligentiæ remotæ ſunt.

Quintò

Quintò. Arist. 10. Metaph. tex. 26. ait: Corruptibile & incorruptibile differunt genere. Cùm ergo intelligentiæ sunt incorruptibiles, videtur nullum genus eis posse esse commune cum corruptibilibus rebus.

Sextò. Eodem lib. 10. tex. 12. Diuersa, ait, genera sunt, quæ differunt materia, nec habent mutuam transmutationem vel quorum alia prædicamenti figura.

Septimò. Arist. 9. Metaphysi. textu 17. Aeterna, ait, carent potentia: sed genus est quid potentiale, ergo genus non est in æternis.

At hæc sententia est falsa, & contraria vera, nempe Angelos, seu intelligentias in prædicamẽto substantiæ collocari, & eos ex genere & differentia compositos esse, & accidentibus substare, præter gloriosum Deum, qui nulli accidenti subiectus, totius compositionis est expers: vnde genus generalissimum erit, Substantia complectens corporea, & incorporea. *1. Concl. Angeli in Categoria substãtiæ collocãtur. Fund.*

Hæc autem substãtia, ne decipiaris, non est illa, quæ in primam & secundam diuiditur, sed est vnum genus inter secundas substantias. Vnde Substantia dupliciter capitur. Vno modo, pro perfecta natura, quæ subsistit per se, & subiectum est: & hæc diuiditur in primam & secundam: inter secundas est vna, quæ est genus generalissimum, quæ etiam vocatur substantia. Altero modo, pro natura perfecta per se, quæ est primum prædicabile, & principium eorum omnium, quę tali linea continentur. Non dixi naturam compositam, sed perfectam, vt includerem intelligentias, quæ non sunt compositæ, saltem compositione physica.

Quòd autẽ intelligentiæ, seu Angeli in prædicamento ponantur; asserunt. prim. D. Tho. 1. parte, q. 50. art. 2. ad primum ponens eos compositos ex genere, & differẽtia. Item Simplicius ad Calcem Anteprædicamentorum: Idem Simplicius ad initium prædicamẽti substantiæ, soluens argumentum Plotini aduersus Aristotelem, quod fecerat in primo tractatu de Generibus entis, c. 1. & 2. & idem Plotinus eandẽ tribuit sententiam Aristoteli, eisdem capitibus. Item Alexãder, vt refert idem Simplicius, in expositione prædicamenti substãtiæ. Item Themistius in initio 3. Physic. *Probatio conclusionis. 1. argu.*

Et probatur his Aristotelis testimoniis & rationibus. prim. Arist. in 1. Physicorum, tex. 13. argumentatur contra Parmenidem, qui dicebat, dari vnũ tantùm ens immobile, & incor- *2. argu.*

tero modo, pro natura composita, quæ substat; vt hic sumitur apud Aristotelem.

Concl. 1. Diuisio prima substātiæ est analogi in analogata. His suppositis vnica cōclusione respondemus. Quãuis omnes illæ sententiæ veræ sint, varia cōsideratione, tū diuisi, tum membrorum diuidentium; sicut eas supra explicuimus: tamē ad mentem Arist. placet sententia Alb. hic enim consideratur substantia, id est, natura composita sub his proprietatibus. per se esse, quæ est primeintentionalis & subiici, quæ secundeintētionalis, hæc autē talis, substātiæ per prius inest primæ, quæ per se maximè est, & maximè substat: per posterius aūt secūdæ substantiæ cōpetit: & ita erit diuisio analogi in analogata.

QVAEST. II. *Quod sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ, & an complectatur Angelos & Deum.*

1. Opin. DVbitabis, quod sit genus generalissimum in hoc prædicamento? Qui existimant Angelos esse in hoc prædicamento, ponunt substātiam pro generalissimo complectentem corpoream naturam, & spiritualem.

2. Opin. Qui verò eos à prædicamento reiiciunt, ponūt corpus, siue substantiam compositam. igitur aliqui putant saltem secundum sententiam Aristotelis intelligentias in prædicamento non poni: hic enim ex sententia Ammonij, Simplicij, Boetij, Porphirij, & aliquorum aliorum, solùm tractat de Substantia composita sensibili.

Secundò. Præterea si essent in prædicamento, essent ex genere & differentia. cùm vel tanquam prima substantia, vel tāquam secunda essent collocandę: at secundum sententiam Aristotelis, vt videtur, intelligentiæ simplices sunt, & actus puri. 8. Metaphysi. text. 16. vnde docet Auerr. 2. cæli, comment. 49. quæ habent genus & differentiam, esse composita ex materia & forma.

Tertiò. Si essent in prædicamento, substarent accidentibus: at secundum Aristotelem, nulli substāt accidēti, vt ait in Metaphysicis: ergo non sunt substantiæ prædicamentales: & sic Auer. 12. Metaphysi. commenr. 25. distinguit substātiam: quędam enim habet accidēs, vt sensibilis: quędam caret accidenti, vt intellectualis.

Quartò. Præterea, 12. Metaph. c. 5. assignās principia prædicamenti substantiæ, tanquam principia omnium aliorum prędicamentorum; ea ponit, materiam, formam, priuationem, à quibus intelligentiæ remotæ sunt.

Quintò

Quintò. Arist. 10. Metaph. tex. 26. ait: Corruptibile & incorruptibile differunt genere. Cùm ergo intelligentiæ sunt incorruptibiles, videtur nullum genus eis posse esse commune cum corruptibilibus rebus.

Sextò. Eodem lib. 10. tex. 12. Diuersa, ait, genera sunt, quæ differunt materia, nec habent mutuam transmutationem vel quorum alia prædicamenti figura.

Septimò. Arist. 9. Metaphysi. textu 17. Aeterna, ait, carent potentia: sed genus est quid potentiale, ergo genus non est in æternis.

At hæc senttia est falsa, & contraria vera, nempe Angelos, seu intelligentias in prædicamẽto substantiæ collocari, & eos ex genere & differentia compositos esse, & accidentibus substare, præter gloriosum Deum, qui nulli accidenti subiectus, totius compositionis est expers: vnde genus generalissimum erit, Substantia complectens corporea, & incorporea. *1. Concl. Angeli in Categoria sub stãtiæ collocãtur.*

Hæc autem substãtia, ne decipiaris, non est illa, quæ in primam & secundam diuiditur, sed est vnum genus inter secundas substantias. Vnde Substantia dupliciter capitur. Vno modo, pro perfecta natura, quæ subsistit per se, & subiectum est: & hæc diuiditur in primam & secundam: inter secundas est vna, quæ est genus generalissimum, quæ etiam vocatur substantia. Altero modo, pro natura perfecta per se, quæ est primum prædicabile, & principium eorum omnium, quę tali linea continentur. Non dixi naturam compositam, sed perfectam, vt includerem intelligentias, quæ non sunt compositæ, saltem compositione physica. *Fund.*

Quòd autẽ intelligentiæ, seu Angeli in prædicamento ponantur; asserunt prim. D. Tho. 1. parte, q. 50. art. 2. ad primum ponens eos compositos ex genere, & differẽtia. Item Simplicius ad Calcem Antepraedicamentorum: Idem Simplicius ad initium prædicamẽti substantiæ, soluens argumentum Plotini aduersus Aristotelem, quod fecerat in primo tractatu de Generibus entis, c. 1. & 2. & idem Plotinus eandẽ tribuit sententiam Aristoteli, eisdem capitibus. Item Alexãder, vt refert idem Simplicius, in expositione prædicamenti substãtiæ. Item Themistius in initio 3. Physic. *Probatio conclusionis. 1. argu.*

Et probatur his Aristotelis testimoniis & rationibus. prim. Arist. in 1. Physicorum, tex. 13. argumentatur contra Parmenidem, qui dicebat, dari vnũ tantùm ens immobile, & incor- *2. argu.*

suptibile,& argumentantur hoc pacto: Si est vnum, ergo est in aliquo prædicamentorum: quoniam omne ens est in aliquo prædicamentorum: loquitur autem de ente incorruptibili, vbi vide Simplicium, Themistium,& Philoponum.

3. argu. Idem Aristotel. 1. de anima ait. Quærentem quid sit anima, debere prius inquirere, in quo sit genere: includit autem rationalem, vt videre est in textu 7.& ita in 2. de anima, text. 3. concludit animam esse in prædicamento Substantiæ, & tamē est incorruptibilis & spiritualis. Item si excluderentur intelligentiæ, maximè, quià incorruptibiles, propter illum textum Aristotelis, corruptibile & incorruptibile differunt genere. Sed hæc ratio nulla est, nam etiam quantitas secundum ipsos contrarium opinantes, Auerroem,& alios, est incorruptibilis, & tamen ponitur in prædicamento. Item cæ'um, astra, sol, luna,& dæmonia sunt in prædicamento substantiæ, vt ait Aristoteles in 5. Metaphysica, textu 15.& septimo Metaphysic, textu 5.& octauo Metaphysic. tex. 1. & in his omnibus locis vide Alexandrum. Item materia prima, vt videre est in secundo de anima. tex. 2.& octauo Metaphysic. tex. 3.

4. argu. Item idem Aristoteles aliquoties diuidit substantiam in sensibilem & insensibilem, vt in duodecimo Metaphysic. text. 5. agit autem de substantia prædicamentali, vt videre est in textu 2. de qua etiam dixerat in 8. Metaphysic. tex. 1. esse in hoc prædicamento Substantiæ: quod paulò antea distinxerat ab aliis: esse, inquam, quasdam substantias concessas ab omnibus, & manifestas; quasdam non concessas: has autem non concessas, intelligit spirituales, immobiles, & incorruptibiles vt videre est in 6. Metaphy. tex. 2.& in 7. Metaphysic. tex. 5.&

5. argu. 6. Et in octauo Metaphy. & aliis etiam locis. Tandem in 12. Metap. tex. 5. ait, substantias esse tres, vnam sensibilem corruptibilem: aliam sensibilem sempiternam: aliam immobilem: de qua disputat in toto postea libro. quærens quid sit, num Mathematicā entia, num formæ seu Ideæ, num intelligentiæ quas vltimas, reiectis aliis, concludit dari in tex. 41. quærens deinde earum numerum vsque ad textum 49.

6. argu. Rationib. etiam sic probatur. Primò; quia hæc est essentialis prædicatio, orbis lunæ intelligentia est intelligentia,& intelligentia Martis, &c. ergo est prædicatio generis de specie, vel de indiuiduis: non est aūt analogum nomen intelligentia, sicut ens, quia non conuenit ratio intelligentiæ, vt intelligentia vni

tia vni prius intelligentię:& per illam primam,aliis:ſicut ens, quod conuenit primò & ſimpliciter ſubſtantiæ, & aliis in ordine ad ſubſtantiam : ergo ſi eſt eſſentialis illa prædicatio , & ſuperioris de inferiori, & non analogi;erit generis de ſpecie, vel ſpeciei de indiuiduo:ſi ergo ſunt ſub genere,& ſpecie:ergo ſunt in prædicamento. Confirmatius fit,quia,quotieſcunque aliqua multa participant aliquo vno ſine dependentia vnius ab alio; non tollitur vniuocatio : ſic eſt in Angelis, licet enim habeant ordinem nobilitatis non tamen cauſalitatis, quia non ſunt inuicem cauſæ.

7. Secũdò,Intelligentiæ poſſunt definiri definitione eſſentiali; ergo conſtãt genere & differentia:atque ita erunt in prædicamento:vt definitio,v.g.erit vnius intelligentiæ,hęc eſt intelligentia talis,puta motrix infimi cęli,vel ſecundi,vel tertij:nam conueniunt in hoc,ꝙ ſunt intelligentiæ:& præterea differunt eſſentialiter inter ſe,quia vna non eſt altera:neque vna æquè perfecta eſſentialiter atque altera, vbi autem eſt cõuenientia eſſentialis,& differentia eſſentialis,ibi eſt genus & differẽtia.

8 Tertiò. Ex operationibus colligimus rerum eſſentias , vt antea dictũ eſt ex Ariſt.ſed vbi videmus operationes naturales communes rebus;ibi colligimus ſubſtãtiam communem, quę eſt principium talium operationum;vt v.g.ex vegetatione colligimus in omnibus quæ vegetantur,ſubſtantiæ quoddam genus commune, ſcilicet viuens;ratione cuius primò & per ſe illa operatio conueniat.Et rurſus, cùm naturales operationes rerum proprias videmus, in quibus differunt:colligimus eſſentialem inter eas differẽtiam, quæ talis ſit operationis cauſa, principium & origo. Iam verò in intelligentiis deprehendimus naturales operationes communes,videlicet intelligere,& mouere;& præterea differentes, videlicet tale intelligere ſingularum proprium: nam haud dubiè etiam ſecundum Ariſtotelem vna melius altera intelligit,& mouet hunc, vel illum orbem:ergo neceſſariò conuenire iſtis reſpondere ſubſtantiam genericam eſſentialem,& differentias eſſentiales, vnde iſtæ operationes primò, & per ſe naſcantur. Confirmatius idem fit,quia accidentia Angelorum ſunt vniuoca formaliter accidentibus intellectus noſtri;ſunt enim intellectiones, volitiones, qualitates:ergo & ſubſtantia ipſorum erit vniuoca cum ſubſtantia iſtorum inferiorum.

9 Quarto,Intelligentiæ habent aliquã potentiam,quia acce-

perunt esse à Deo,& inæquale esse, quibus vt ait Arist.lib.c❧. communicatum est esse his clarius,illis obscurius.

10. Quinto.Item non sunt omne ens,nec perfectissimum ens: ergo habent in sua essentia entis negationem,& maiorem,& minorem,per quæ differunt etiam intrinsecè,& mouent motæ:imò hodie vno motu,cras alio,atque alio:sed quæ habent potentiam , & actum , non sunt omnino simplicissima ergo sunt composita, saltem ex actu & potentia essentiali:sed quæ talia sunt,collocantur sub genere:ergo &c.sed quia hæc Logici captum transcendunt, ista sint satis. Nunc ad argumenta contrariæ opinionis respondeamus.

Ad 1. Ad primum , negamus Aristotelem solum tractare de substantia sensibili : imò definitiones tam primæ,quam secundæ substantiæ,& communia & propria substantiæ, conuenerunt suo gradu etiam intelligentiis.

Ad 2. Ad secundum cum Aristo.ait,esse actus puros,&simplices, intelligit respectu compositionis physicæ:quia sunt separatæ à materia & sine compositione materiæ, & corporis denique omnis expertes:non autem excludit compositionē Metaphysicam ex genere & differentia : nec sequitur,sunt simplices,& puri actus,ergo carent omni genere,& differentia:quia quamuis sint puri,tamen nō sunt purissimi,nec simplicissimi:sed alij sunt puriores aliis,& simpliciores:quod manifestè asseruit Arist.loco illo citato.lib.Cæli.cùm aiebat,aliis communicatum est esse,his clarius,illis obscurius.

Ad Auerrois dictum,dicimus esse falsum,si vt iacet,intelligatur:nisi velit dicere, quæ habet genus, & differentiam, esse composita ex aliquo, tanquam materia, & aliquo , tanquam forma;vel illa esse composita ex materia & forma metaphys.

Ad 3. Ad tertium respondemus secundum Aristotelem non susci pere,accidentia corruptiua,sed benè perfectiua:vt cęlum,lumen. Item manifestum est, non posse Aristotelem intelligere de omni accidenti , nam suscipiunt haud dubiè respectus varios ad se inuicem, & ad orbem,& ad motum, ac ad effectus suos,quos faciunt,vel in se,vt subordinatæ sunt causæ, vel in aliis:& secundum nos etiam mutantur : sed intelligit de accidentibus solum absolutis,vel de corruptiuis.

Ad 4. Ad quartum respondemus,Aristotelem nō ibi tradere principia intelligentiarum, nec locum ibi fuisse , vt de eis ageret, sed postea.in lib.12,Egisse autem primo de substantiæ sensibilis

bilis principiis, quia hæc apparet maximè substantia nobis: vt ipse ait 2. de anima. c. 1. vt per sensibilem posset substantiam ex motu insensibilem inuestigare, vbi corpora magis substantiam vocat, quàm incorporea: & 7. Meta. c. 2. dum ait corpora esse manifestissimè substantias, ac meritò de his primò egit, vt per sensibilem &c. vide sensum Arist. Ac de his hactenus.

Ad quintum variæ illius loci Aristotelis extant expositiones, quarũ singulæ satisfaciunt argumento. Igitur primo Respondeo cum diuo Thoma ibidem; intelligere Aristotelem, genus physicum, id est, materiam, cùm ait: Incorruptibile & corruptibile differunt genere: atque ita differũt genere, id est, materia. Secundo Caietanus respondet primo capite, de analogia nominum, ac dicit differre genere physico, id est, secundũ esse perfectius, nõ absolutè secundum rationem importatam à genere, i. perfectius ibi esse genus, quam hic; non tamen nullum ibi esse genus. Tertio illis verbis, corruptibile & incorruptibile differunt genere; vt videtur, hoc solum vult Aristot. ac si quis diceret, alterabile & inalterabile differunt genere. Generabile & ingenerabile differunt genere, id est, continent sub se diuersorum prædicamentorum, & generum diuersorum, res: quia aliquę res sunt incorruptibiles in substantia, in quantitate, in qualitate, ac similiter aliquæ corruptibiles in substantia, qualitate, &c. Quarto, tandem si quis rectè consideret, probabile admodũ est, ibi Aristotelem, per genus intelligere speciem. Hic enim erat eius scopus. Nam tex. 24. & 25. proximè præcedentibus, dixerat differentiam specificam fieri per contrarietatem. Deinde in hoc textu 26. quærit. An corruptibile, & incorruptibile faciant differentiam specificam: & dicit facere specificam, ꝙ sint vel essentiæ, vel fluant ex essentia. Quare ait, Plato errabat, quia hominem corruptibilem eiusdem speciei ponebat cum Idæa, cùm differant non solùm specie, sed etiã genere. homo. n. est sub animali, ideæ verò sub incorruptibile: atque ita solùm hoc haberetur ex eo loco, specie differre, ex fine, & scopo, ac progressu disputationis Aristotelis. Ad 5.

Ad sextum respondeo, non solùm velle Arist. illa esse diuersa genera, quæ non habent materiam communem, vel quæ non habent trãsmutationem: alias homo, & equus differrent genere, quia non transmutantur: & alia, quæ habẽt materiam communem non differrent genere, vt quantitas & qualitas, quod est falsum, & exemplum Aristotelis, de iis, quæ differunt Ad 6.

prædicamenti figurā, non ideo allatum ab eo fuit, quasi nulla alia genere differrent, sed quia id erat manifestissimum: & ita id, exempli vnius solius causa allatum fuit.

Ad 7. Ad septimum respondeo. Carent potentia physica, & de ea ibi intelligit Aristoteles, non autem de potentia Metaphysica qualis est generis iam hanc habens, vt ostendimus. Erit ergo genus generalissimum prædicamenti substantiæ. Substantia finita, complectens corpoream, & incorporeā, ita vt solus Deus benedictus simplicissimus excludatur nec contineatur in prædicamēto. De quo iā nunc pauca quoque breuiter dicamus.

QVAESTIO III. *An Deus sit in prædicamento.*

Deū non esse in prædicamēto DE intelligentiis seu Angelis vidimus esse in prædicamento: de Deo verò, quamuis aliqui eum in prædicamento collocent, vt Gregorius de Arimino & alij, tamen dicendum est, non esse in prædicamēto tam secundum veritatem, quam secūdum Aristotelem, & ita opinatur D. Thom. 1. par q. 3. ar. 5. & 1. sententiarum dist. 8. q. 4. art. 3. & de potentia q. 6. art. 3. Item Alb. tract. primo prædicamentorum c. 7. & plerique alij. Idque his testimoniis, & rationibus breuiter probari potest. Aristo. 5. Metaphy. tex. 15. numerans acceptiones substantiæ non ponit Deum: & 3. Physicorum tex. 3. cum distinxisset secundum Alexandrum, & Themistium, duplex ens, vnum actu, vt est Deus, aliud actu & potentia, hoc diuisit in decem prædicamenta: & ratione facilè ostenditur: quia Deus est quid illimitatum at omnis species est limitata per differentiam: ergo &c. Secundo. Item, esse, est quidditatiuum Deo: ergo vel ipsum ens est genus Dei contra philosophum, 4. Metap. tex. 10. vel nullum aliud, quia ens supereminet omnib. Tertio, Deus est purus actus, at quidquid sub genere habet actum admistum potentiæ: ergo Deus non est sub genere. Quarto. Item quicquid est sub genere, & specie, est compositum ex genere & differentia, & ex perfectibili & perficiente: at Deus est simplicissimus & incompositus, nec potest perfici ab aliquo, nec habet aliquid perfectibile in sua essentia, esset enim quædam imperfectio in Deo, sed omnia quæ habet in se sunt infinitè perfecta: imò verò sunt vna sola infinita & simplicissima perfectio: ergo non est compositus ex genere & differentia atque de his ista sufficiant, sunt enim altioris speculationis.

QVAESTIO IIII. *De diuisione, seu coordinatione eorum, quæ in prædicamento substantia continentur.*

Pro cog

PRo cognitione harum substantiarum, solent aliquot tabellas assignare, quibus ea, quæ in hoc prædicamento ponuntur, clarius perspiciantur: id etiam singulis fit prædicamentis: quod etiam si Logico non conueniat, cum talis rerum cognitio scientiarum sit aliarum: tamen vt ad alias scientias nõ prorsus ignarus accedat, & magis suorum cognitio rerum cognitione innotescat, velut exempla quædam, ea proponemus, nõ omnia particulariter exquisiteque indagantes, sed vniversali quodam modo, reliqua proposito loco concedentes. Præmittamus ergo rerum distinctionem, postea tabellam ordinare, non erit difficile.

Erit igitur prima diuisio, Substantiæ finitæ, quædam est corporea, quædam incorporea: hic diuiditur substantia perfecta, ad excludendas partes; & finita, ad excludendum gloriosum Deum qui cum infinitus sit, nullo continetur prædicamento: sed est supra omne ens; & totius entis principium. Substantia incorporea facit quoddam genus, quod dicitur spiritus: sub quo sunt innumeræ species angelorum excedentium numerum specierum sensibilium, quorum natura in particulari occulta nobis est. Substantia corporea facit aliud genus, quod dicitur corpus, scilicet compositum ex materia & forma: sub quo omnia ista inferiora sensibilia continentur. Secunda diuisio, Corporum, quædam sunt animata, quædã inanimata: Corpus inanimatum facit vnum genus, sub quo omnia vitæ expertia continentur: vt elementa, lapides, liquores; & alia, quæ dicemus. Corpus animatum constituit genus, quod dicitur viuens; sub quo sunt omnia, quæ habent animam, vt plantæ, animalia. Tertia diuisio, Viuentium, quædam sensibilia, quædam insensibilia: viuens sensibile facit animal; viuens insensibile plantam constituit. Quarta diuisio, Plantarum, quædam est arbor, quædam frutex, quædam herba, radix: arbor, vt populus, alenus, pyrus: frutex, vt genista, myrthus, arũdo, arbustum: herba, vt borrago, menta, thymus, radix, vt allium, cæpe, rapa.

Quinta diuisio, Animalium, quoddam rationale, vt homo: quoddam irrationale, vt brutum. Sexta, Brutorum, quoddam aquatile, sub quo sunt varia piscium genera: volatile, sub quo varia auium genera, terrenum. Septima. Terrenorum, quoddam gressibile, vt equus, leo, quoddam reptibile, sub quo variæ serpẽtum species. Octaua, Corporis inanimati, quoddam simplex, quoddã mistũ: simplex, quod ex plurib. corporib. non

Diuisio rerum 1.
2. diuisio
3. diuis.
4. diuis.
5. diuis.
6. diuis.
7. diuis.
8. diuis.

fit: mist

9. diuis. fit: mistum, quod ex corporibus, scilicet elementis fit. Nona, Simplicium, quædam incorruptibilia, vt omnes cæli, & planetæ: quædam corruptibilia, vt elementa, ignis, aqua, terra, aer.
10. diuis. Decima mistorum. quoddam imperfectum, quod non ex omnibus elementis fit: nec durabile est, vt nix, glacies, venti, fulgur, iris, nubes: quoddam perfectum, quod constans est. Vndecima, Perfecti misti, quoddam lapis, gemma, pyropus, sma-
11. diuis. ragdus: quoddam metallum, vt argentum, aurum, plumbum: quoddam est genus liquorum, vt aquę stillatæ, gũmi, sulphur.

Multæ sunt aliæ species, & genera sub his contenta: quæ persequi esset extra modum Logicæ limites excedere, propterea relinquuntur. Nec me præterit, aliquos credidisse, cælos esse animatos: aliquos metalla inter viuentia adscripsisse: aliquos animalium, & plantarum medium assignasse, quæ græcè, zoophyta, latinè ancipitis generis dicuntur, qualium meminit Simplicius: in præsenti tamen illa sint communiter dicta, reliqua examinare, non est loci præsentis.

QVAEST. V. *De quibusdam aliis, quæ priori parte capitis continentur, num rectè ab Aristotele dicta sint.*

POstquam ea, quæ generaliter ad prædicamentum hoc spectant, examinauimus: nempe de substantiæ diuisione, genere eius generalissimo, & eiusdem prædicamenti coordinatione, superest, vt quędam, quę in ipso capite continentur, particularius examinemus. Est autem primum argumẽtum, Quidam homo. quidam equus, prædicantur de multis, ergo non debuit Aristot. hæc numerare, inter primas substantias: antecedens est notum. Petrus enim est quidam homo: Paulus est quidam homo, & reliqui.

Argumẽta in contrarium.
1. Argu.

1. fund. Circa hoc argumentum est primo notandum, ista quinque partim esse idem, partim verò non, sc. singulare, indiuiduum, prima substantia, suppositum, persona, sunt quidem aliquo modo idem, quia omnia nomina sunt rei vnius non habentis sub se aliqua inferiora, differunt tamen, nam duo priora sunt communia accidentibus, & substãtiis: accidentia enim dicuntur indiuidua, & singularia: pariter & substantiæ, dicuntur tamen indiuidua quatenus sub se inferiora non habent in quæ diuidantur, vt hæc albedo, hic homo; singularia autem respectu vniuersalis sub quo continentur. Illa tria posteriora in substantiis solis inueniuntur, quamuis persona nõ nisi in rationali natura. Prima substantia dicitur substantia singularis, vt accidens

accidentibus substat primo: dicitur suppositum, vt per se subsistit: dicitur persona, vt subsistit in natura aliqua intellectuali: non enim brutum dicitur persona, sed Petrus, Ioannes: quod enim in aliis substantiis dicitur suppositum, hoc in rationalibus, & intellectualibus dicitur persona.

Est secundo notandum: sicut species ad genus addit differentiam, ita prima substantia addit ad speciem existentiã: verbi gratia, homo supra animal habet in actu rationale: quidam verò homo super homines habet existentiam: non enim existunt nisi singularia: hoc autem vel illud singulare, scilicet Petrus, Ioannes super existentiam addunt talia accidentia, & tales proprietates. *2. fund.*

Ex his Resp ad argumentum, ꝙ quidam homo prædicatur de multis, sed non tanquam de subiecto: vt.n. de subiecto prædicetur, debet prę licare aliquam naturam, quæ sit de essentia inferiorũ at quidã homo non prædicat naturã de indiuiduis, sed ipsam eandem indeterminatè: sicut qui diceret Petrus est Petrus Paulus, Paulus est Petrus, vel Paulus: constat hoc complexum prędicatum non prędicare aliquam naturam superiorem, sed idem indeterminatè: ita se habet quidã homo ad ea, de quibus prędicatur; est tamen prima substantia, quia de nullo subiecto dicitur. De indiuiduo vago vide Caietanum cap. de specie, & Alb. tract. 3. prædicab. c. 4 tu tamen obserua hęc, quæ dicta sunt. *Resp. ad arg.*

Est secundum argumentum. Differentia est de essentia speciei sicut genus, similiter de essentia indiuidui, ergo debuit computari inter secundas substantias. *2. arg.*

Circa hoc diligenter aduerte, ꝙ aliquid in aliquo prędicamento quadrupliciter continetur. Primo directè, scilicet illud, quod in recta linea est, vel vt prima substãtia, vel vt genus, vel vt species. Secundo indirectè, quod etiam si secundum se in linea non constituatur, tamen assumitur cum aliquo, quod in linea ponitur, quomodo differentię indirectè ad prędicamentũ spectant: quia ad constitutionem specierum, quæ in recta linea sunt, assumuntur. Tertio aliquid pertinet ad prædicamentum reductiuè, quod licet in linea non sit, nec cum his, quę in linea sunt, assumatur, tamen est principium eorum, quæ in linea sunt: vt materia & forma, quę sunt principia speciei: partes integrantes, quæ sunt principia indiuiduorũ: similiter pũctus principium linearum, quę pertinent ad quantitatem: & vnitas, *1. fund. Quadrupliciter aliquid continetur ĩ prędicamẽto*

quæ

quæ est principium numerorum: ista reductiuè sunt in prædicamento eius, cuius principia sunt. Quarto, aliquid pertinet ad prædicamentum per accidens, quod cum non sit aliquid ex prædictis, est tamen aliqua via ad ipsa; quemodo generatio, & corruptio ad substantiam pertinent, quia via ad substantiam sunt: & alteratio ad qualitatem, & denique motus refertur ad prædicamentum eius, ad quod est motus seu mutatio, ex quibus patet, quo modo ad prædicamentum differentiæ pertineant, scilicet indirectè, seu ad latus lineæ directæ prædicamentalis.

2.dub. Sed adhuc manet dubium, quare in linea non sint. Simpl. 1.opin. proponit hanc difficultatem: fuit.n. difficile intellectu apud antiquos, quę esset natura differentiæ substantialis: quidam.n. existimabant esse accidens inseparabile, quidam esse substantiam: ipse Simplic. credit esse medium quoddam inter accidens & substantiam: sicut quædam naturæ sunt media inter viuentia, scilicet plantas, & animalia, quæ dicuntur Zoophyta.

2.opi. Triplicē esse substantiam. At Boetius, & benè, distinguit triplicem substantiam. Quędam, ait, est secundum rem, sed non secundum modum, & hę sunt differentiæ, quæ re vera substantiæ sunt, tamen modum prædicandi habent accidentalem: & aliqua ex parte officium habent accidentis, scilicet genus determinare, & modificare. Alia est substantia secundum modum, sed non secundum rem: vt accidentia in abstracto sumpta, quæ cùm re accidentia sint, per se significant, & separata considerantur. Quædam est substantia secundum rem & modum, & ista est in recta linea: ista doctrina est bona, sed adhuc est dubium, quare non

Sol. sit in recta linea. Propterea existimo esse dicendum, quòd differentia, vt differentia, duo habet, s. diuidere genus, & species constituere: vt speciei constitutiua est, cum ipsa specie iam assumitur: at vt diuisiua est, in recta linea esse non potest: quia cum ea, quæ in prædicamento sunt, sub genere per se continentur: differentia per se non habet genus: quia, vt diximus, genus in sua natura non includit differentias, per quas diuiditur: nec differentiæ claudunt essentialiter genus: vnum enim est extra essentiam alterius: propterea super se genus non habentes, ad latera generis collocantur, tanquam illius diuisiuæ, per quas genus in varias species descendit. Vide Alber. tract. 2. huius c. 6. qui de hoc tractat.

2.dub. Dubitabis, qualiter vna differentia de altera prædicetur, scilic

scilicet cum dicitur, rationale est sensibile. Breuiter ad hoc Resp. esse quidem prædicationem veram, non tamen essentialem, sed velut accidentalem: non enim rationale, vt rationale, in sua natura habet sensibile, cum nec habeat animal: sed conceditur propter identitatem subiecti, & rei, s. quod est rationale, est sensibile, idem in aliis huiusmodi. Scio Albertum existimasse, illas esse prædicationes quidditatiuas: alios essentiales mediatas: sed hoc mihi magis placet: quamuis illud non careat magna probabilitate. *Sol.*

Est tertium argumentum. Videtur enim expressè contradicere sibi Aristoteles, hic enim fatetur indiuiduum maximè substantiam: & speciem magis substantiam, quàm genus, at 8. Meta. c. 1. tex. 2. magis, ait, substantia genus, quam species est, & vniuersale, quam singulare. *3. arg.*

Circa hoc aduerte, quòd quadrupliciter apud Arist. inuenitur aliquid magis substantiam dici. Primo, perfectior, & nobilior substantia dicitur magis substantia, quo pacto 2. Meta. c. 1. intelligentiæ censentur maximè entia, cum sint aliorum omnium principia. Secundo magis substantia dicitur notior nobis substantia: quo pacto. 2. de anim. cap. 1. corpora magis substantiam vocat, quàm incorporea, & 3. Metaph. cap. 5. elementa vocat maximè substantiam: quod explicat in 7. Meta. capit. 2. dum dicit corpora esse manifestissimè substantias. Tertio, dicitur magis substantia ab hac proprietate, quæ est substare, vt illa sit magis substantia, quæ pluribus subiicitur: & sic loquitur in præsenti & 7. Metaphysi. capit. 3. Quarto, magis substantia dicitur illa, quæ in sua natura habet intensionem, secundum quam inuenitur maior, quàm erat. Pro declaratione aduerte: calorem, qui est in manu, dupliciter posse crescere: vno modo, si se extendat, & dilatet per brachium, & totum corpus: & tunc dicitur extensiuè maior, quàm erat: altero modo, si in eadem manu fortior fiat, & augmentum sumat: & tunc dicitur maior intensiuè, & hoc propriè dicitur suscipere magis & minus: ita possumus intelligere de substantia, s. homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior: altero modo, quod natura humana in se ipsa sumat augmentum: vt modo dicatur magis homo, quam erat: & hoc est suscipere magis intensiuè, quod impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quando dicitur, quod substantia non suscipit magis & minus. *Fund. & Resp. ad arg. Quatuor modis aliquid magis substantia dicitur.*

Per

Per hæc poſſunt ſolui aliqua, quæ videbantur in locis Ariſto. contradictionem,& obſcuritatem adducere.

Dub. *Sp̄s per fectior eſt ſubſtātia ipſo gene re & indiuiduo.* Poſſet quis dubitare. Vtra eſt magis ſubſtantia,i.perfectior, ſpecies,an genus?Reſp.Natura ſpecifica perfectior eſt natura generica:ratio huius eſt,id enim eſt perfectius,quod plus habet actus & entitatis:at natura ſpecifica eſt magis in actu, cũ includat differentiam, quæ eſt extra naturam generis. Sed vtra natura perfectior,ſpecies,an indiuiduum? dico perfectior eſt natura ſpecifica; eſt enim tota natura indiuiduorum : nec addunt ſubſtantiam, vel eſſentiam,indiuidua ſupra ſpeciem, ſed exiſtentiam, vel ſubſiſtentiam, vt diximus, & accidentia. Præterea , quia perfectius eſt , quod ſecundum ſe eſt , quam quod per participationem eſt: at indiuidua participant naturam ſpecificam,ergo ipſa ſecundum ſe eſt perfectior.Præterea,quia hæc eſt incorruptibilis.Sed vtra perfectior ſubſtātia, compoſitum,an ſua forma?Alex.7.Meta.com.15.& Simpl.1. Phyſi.comm.70.meritò credunt compoſitum,cum totum ſit, eſſe perfectius forma,quæ pars eſt. Et ſufficiat hæc reſponſio modò,nam omnes hæ tres quæſtiones ſunt Metaphyſicæ.

QVAEST. VI. *De quibuſdam aliis,circa poſteriorem partem capitis,ſcilicet de proprietatibus & communitatibus ſubſtantiæ.*

1.fund. Circa has ſex ſubſtantiæ proprietates , eſt aduertendum primo non omnes æqualiter ſe habere ad ſubſtantiam ipſam:tres enim illarum,ſ.prima, non eſſe in ſubiecto:quarta non habere contrarium : & quinta non ſuſcipere magis , vel minus,conueniunt omni ſubſtantiæ,ſed non ſoli:nam prima differentiis,quarta verò & quinta, etiam quantitati inſunt:illarum autem tertia,ſ.hoc aliquid ſignificare:& ſexta,ſuſceptiuam eſſe contrariorum, ſolis inſunt , ſed non omnibus ſubſtantiis,ſed tantùm primis : quamuis,ſi illa tertia ſit,videri ſignificare hoc aliquid omnibus etiam ineſt: at ſecunda,ſ.vniuocè de primis prædicari , nec omnibus , nec ſolis conuenit, cùm primis non inſint,competátque differentiis.

2.fund. Eſt ſecundo aduertendum,quod ſecunda & tertia,non rebus abſolutè , ſed vocibus vel conceptibus, vt rerum ſunt ſignificatiua,conueniunt : non enim res in ſe prædicantur,niſi per intellectum conceptæ,& verbo expreſſæ : nec ſignificare hoc aliquid vel quale,rerum eſt,ſed vocum illarum ſignificatiuarum,& conceptuum:aliæ verò quatuor rebus ipſis abſolutè inſunt; quarum tres primæ ſunt negatiuæ,ſc.non eſſe in

subiecto, non habere contrarium, non suscipere magis: vltima verò est affirmatiua, scilicet suscipere contraria.

Ex his suppositis se offert primum argumentum, Nulla se-rè ex his proprietatibus est absolutè propria, ergo frustra ab Aristotele traduntur. Secundò contra tertiam, Si secūdę substantiæ quale quid significant, ergo in quale prædicantur: nō ergo erunt genera, aut species, quę prædicantur in quid. Tertiò differentię diuidentes genera, re ipsa substantia sunt, quādo genera sunt substantiæ: sed differentiæ omnes sunt cōtrariæ, ergo substantiæ aliquid est contrariū. Quartò multę sunt substantiæ, quæ non suscipiunt contraria, ergo id non est maximè propriū substantię. Probatur antecedens, ignis.n. est calidus, & nullo modo potest suscipere contrariam frigiditatē: similiter cygnus albus non mutatur secundum nigredinem: & cæli denique nō suscipiunt cōtraria, quia sunt impossibiles. *Argu. in cōtrariū.*

Ad primum breuiter Resp. descriptiones nō solùm ex propriis simplicib. colligi, sed ex pluribus cōmunibus ad proprietatis, quorum singula quamuis per se aliis insint, simul tamen iuncta soli illi rei. Dicitur etiam secūdò, multa ex his esse propria quarto modo, si in genere fiat sermo ad hūc modū, substantiæ conuenit, vt & ipsa, & ipsius differētiæ in subiecto nō sint: substantiæ conuenit, vt ipsius genera, species, & differentiæ de prima vniuocè prædicentur, similiter substantiæ inest, videri significare hoc aliquid, & vt ipsius indiuidua contrariorum sint susceptiua. *Ad 1.*

Ad secundum Resp. aliud esse, significare quale quid; aliud, prædicari in quale quid, Alb. tract. 2. c. 8. existimat, significare quale quid esse significare quandam naturam, quę componitur ex eo, quod se habet, vt quid, & ex eo, quod se habet, vt quale, scilicet, ex genere, & differentia: sed mihi hoc non placet, nam hoc pacto generalissimū non posset significare quale qnid, cū naturam quandā simplicem, nō cōpositam ex genere, & differentia significet: propterea dicēdum, ꝙ significare quale quid, est significare quandā substātiam, quæ in se nō est, sed in aliis: ita tamē est in aliis, vt sit de eorum substantia: sed quia naturā, quę in aliis existit, significat, degenerat à perfecta ratione substantiæ, quæ per se existit. at quia in aliis est, non vt in subiecto, distat à natura accidentis: propterea talis natura dicitur quale quid, & nomen eius dicitur significare quale quid, at prædicari in quale quid, est, tale esse prædicatū *Ad 2.*

o pos

per quod respondeamus ad quæstionem factam per quale illius, de quo prædicatur, & talis est differentia, nō autē genus, aut species. Dices, quate differentia est huiusmodi? Dico, quia differentia habet munus accidentis, scilicet determinare aliquod extrinsecum: ita differentia extrinsecè quodammodo genus cōtrahit, quia est extra naturam generis ei adueniens.

Dubium. Dubitatur, quid est, vt ait, ꝙ nomina secundarum substantiarum videātur hoc aliquid significare? Resp. aliqui quia per ea aliquando de suppositis loquimur, dicentes, homo venit, animal currit. Sed non placet hoc, quia ex Arist. 1. Top. ca. 6. habemus, quod non solum per substātiam id fit, sed per accidentia: dicimus enim, voca sedentem, musicus venit: dicendū ergo est, vt supra, videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi ipsarum vocum, quæ absolutè sunt: vt enim absoluta nomina primarum substātiarum significant, etiam & nomina secundarum.

Ad 3. Ad tertium facilè Resp. ꝙ aliquando contrarietas sumitur largè, vt patet ex 10. Meta. c. & 7. pro quacūque oppositione, & diuersitate sub eodem genere, & sic differentiæ sunt contrariꝗ, & formꝗ, & priuationes: altero modo propriè cōtrarietas pro ea, de qua superius locuti sumus, & sic in præsenti differentiæ, sicut nec substantia, habent contrarium.

Ad 4. Ad quartum Resp. Aristotelem non dixisse vnam numero substātiam esse susceptiuam omnium contrariorum: sed tantùm contrariorū. Vnde dico, licet cygnus non recipiat nigredinem, recipit tamen alia contraria, frigiditatem scilicet, & calorē: similiter ignis licet nō recipiat frigiditatem, recipit motus contrarios, sursum naturaliter, & violenter deorsum: idem dicendum de cælis: non recipiunt ista quidem contraria corruptibilia, tamē recipiūt motus cōtrarios, secundū partes, quibus modo ad ortū modo ad occasum mouentur, modo delationes, modo accessiones habēt, & alios passiones huiusmodi.

Dubium. Sed posset esse dubium de sacratissimo altaris sacramento, vbi non est panis, sed corpus Christi: & hostia potest calefieri, & frigefieri, vbi calor & frigiditas non in corpore Christi, sed in quantitate, quæ erat panis, recipiuntur: ecce ergo quomodo quantitas, quꝗ est accidens, susceptibilis est contrariorum. Dico id non esse nisi substantiæ proprium: quod si illa quātitas hoc habet, id ei euenit, vt locum substantiꝗ tenet, quod fit maximo miraculo, & potētia Dei infinita: nos modo id, quòd natu

naturaliter est, consideramus: præsertim secundum Aristo. qui nec id cognouit.

CAP. VI. De Quantitate.

Quanti autem aliud quidem est discretum, aliud autē continuum: & aliud quidem ex habentibus positionē ad se inuicem in ipsis, partibus constat: aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, vt numerus, & oratio: continuum verò, vt linea, superficies, corpus: amplius autem præter hæc locus, & tempus. 1.

Partiū etenim numeri nullus est cōmunis terminus, ad quem copulātur partes eius, vt quinque, si sunt denarij partes, ad nullū terminū cōmunem copulātur quinque & quinque, sed semper discreta sunt: & tria, & septē ad nullū cōem terminum copulantur, neq; omninò habeas in numero cōem terminum, partium accipere, sed semper discretæ sunt: quapropter numerus quidē discretorū est. Similiter aūt & oratio: quod etenim quantū est oratio, manifestū est: mensuratur enim syllaba breui, & lōga: dico aūt cum voce orationem factam: ad nullū enim cōmunem terminū particulæ eius copulantur: non. n. est communis terminus, ad quem syllabę copulentur: sed vnaquæque diuisa est, ipsa secundum seipsam. 2.

Linea verò continua est: est enim sumere communem terminum punctum, ad quem partes eius copulentur: & superficiei lineam: plani namque partes ad aliquem communem terminum copulantur: similiter autem et in corpore habeas sumere communem terminum, lineam vel superficiem ad quam corporis partes copulantur. Est autem talium & tempus & locus: præsens enim tempus copulantur ad præteritū & ad futurū: rursus locus continuorū est: locum. n. quēndam partes corporis obtinent, quæ ad cōmunem terminum copulantur: ergo & loci partes, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eundē cōmunem terminū copulantur, ad quem & 3.

corporis partes. Quapropter continuus erit & locus: ad vnum enim communem terminum eius partes copulantur.

4. *Amplius autem, alia quidem constant ex partibus, quæ in eis sunt, positionem habentibus ad se inuicem: alia autem ex non habentibus positionem, vt lineæ quidem partes positionem habent ad se inuicem, singulæ namque earum sitæ sunt alicubi: & habeas, vnde distinctè sumas, & assignes, vbi singulæ sitæ sint in plano, & ad quam partem reliquarum copulantur. Similiter autem & partes plani positionem habent aliquam: similiter namque assignaretur vnaquæque, vbi iacet: & quæ copulantur ad se inuicem sed & solidi partes similiter, & loci In numero autem non poterit quisquam ostendere, quemadmodum partes eius positionem aliquam habent ad se inuicem, aut vbi iacent, aut quæ partes ad se inuicem connectuntur. Neque eæ, quæ temporis sunt, nihil enim permanent partes temporis: quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? Sed magis ordinem quendam dices habere: eò, quòd aliud quidem prius sit temporis, aliud verò posterius. Sed & in numero similiter, eò quòd prius numeratur vnus, quàm duo, & duo, quàm tria, & sic habebunt aliquem ordinem: positionem verò non omninò accipies. Sed & oratio similiter, nulla enim remanet partium sed dictum est simul & non est hoc amplius assumere: quapropter non erit nulla positio partium eius: siquidem permanet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant; alia ex non habentibus positionem,*

5. *Propriè autem quanta hæc dicuntur sola quæ dicta sunt: alia vero omnia secundum accidens, ad hæc enim aspicientes & alia dicimus quanta, vt multum dicitur album, eò quòd superficies multa sit, & actio longa, eò quòd tempus multum sit, & motus multus. Neque enim horum singulum per*

se quantum dicitur: vt si quis assignet quanta actio est, tempore definiet annuam, vel sic aliquo modo assignans: & album quantum quid sit assignans superficie definiet: quanta enim fuerit superficies, tantum album esse diceret, quare sola propriè secundum se ipsa dicerentur, quanta, quæ dicta sunt: aliorum verò nihil per se, sed si fortè per accidens.

Amplius, quanto nihil est contrarium. In definitis enim 6.
manifestum est quod nihil est contrarium: vt bicubito vel tricubito, vel superficiei, vel alicui talium, nihil enim illis est contrarium. N. si quis fortè dicat multum pauco esse contrarium vel magnum paruo. Horum autem nihil est quantum, sed magis eorum, quæ sunt ad aliquid, nihil enim ipsum per se ipsum magnum vel paruum dicitur: sed eo quòd ad alterum refertur: vt mons quidem paruus dicitur, milium verò magnum: quod hoc iis, quæ sunt sui generis maius sit, illud 8
verò iis quæ sui sunt generis, minus: ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per se ipsum magnum vel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruus, milium verò magnum diceretur. Rursus in vico quidem plures homines esse dicemus, Athenis verò paucos, cùm sint illis multo plures: & in domo quidem multos in theatro verò paucos, cum sint plures. Amplius, bicubitum quidem & tricubitum, & vnumquodque talium quantũ significat: magnum 9
verò vel paruum non significat quantũ sed magis ad aliquid: quoniam ad alterum consideratur & magnum & paruum: quare manifestum est quod ipsa sunt eorum quæ ad aliquid.

Amplius, siue aliquis ponat quanta esse hæc siue non ponat, nihil est in illis contrarium: quod enim non potest sumi 7.
per se ipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium? Amplius aũt. si sunt magnum & paruum contraria, continget idem simul contraria suscipere, et ea ipsa sibimet esse cõtraria: contingit.n. ad hoc simul idẽ paruum

esse & magnum, est enim quidem paruum, ad aliud verò id ipsum magnum. quare idem & paruum & magnum eodem tempore esse contingit: quare simul contraria suscipere. Sed nihil est, quod videatur simul contraria suscipere posse, vt in substantia quidem: susceptibilis enim contrariorum esse videtur: sed nullus simul sanus est & æger, neque albũ & nigrum est simul: nihilq; aliud simul cõtraria suscipiet. Et eadem sibiipsis contingit esse cõtraria: nam si est magnũ paruo contrarium: ipsum aũt idem simul est magnũ & paruum: ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est aliquid sibiipsi esse contrarium: non est igitur magnũ paruo cõtrarium, neque multum pauco. Quare nisi & eorum quæ ad aliquid hæc quid dicat, sed quanti, nihil contrarium habebunt.

Maximè autẽ circa locũ esse videtur contrarietas quan-
8. *ti, sursum enim ei, quod est deorsum contrarium ponunt: locum qui in medio est deorsum dicentes, eo ꝙ plurima distantia est medij ad mundi terminos. Videtur autem & aliorum contrariorum ab his afferre definitionem: quæ enim plurimum à se inuicem distant, eorum quæ sunt sub eodem genere, contraria esse definiunt.*

Non videtur autem quantum suscipere magis & minus:
9. *vt bicubitũ. neque enim alterum altero magis bicubitum: neque in numero: vt tria quàm quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque, quàm tria. nec tẽpus alterum altero magis tempus dicitur, nec in nullo eorum, quæ dicta sunt omninò, magis & minus dicitur: Quare quantum non suscepit magis & minus. Propriũ autem maximè quãti est, ꝙ æquale & inæquale dicitur, vnumquodque enim eorum quæ dicta sunt quantorum, æquale & inæquale dicitur: vt corpus, æquale & inæquale dicitur, & numerus & tempus, æquale & inæquale dicitur. similiter autem & in aliis, quæ dicta sunt, vnũquodque æquale & inæquale dicitur. In*

cæteris verò quæcunq; quanta non sunt, non prorsus videbitur æquale & inæquale dici, vt dispositio æqualis & inæqualis nō omninò dicit, sed magis similis & dissimilis, & album æquale & inæquale nō omninò dicitur, sed simile vel dissimile. Quare quãti maximè sit propriũ, ęquale et inæquale dici.

Cur post substantiam de quantitate prius egerit, quàm de qualitate.

POsset quis non immeritò dubitare, cur post substantiam statim de quantitate, postposita qualitate, disseruit: cũ Architas, qui primus fertur prædicamentorum author, statim post substãtiam qualitatem fuerit aggressus, vt refert Simplicius. Immò videtur ratio illi fauere: primò, quia substantiæ in corporeæ, quæ præcipuæ substantiæ sunt, per qualitates potius, quàm per quantitatem innotescant. Secundò, quia cum duplex sit in composito substantia, materia nempe & forma, nobilior multo est forma, vt docet Arist. 2. Physi. c. 1. at forma est causa qualitatis, sicut quantitas à materia habet ortum, ergo vt dignior pręponenda erat qualitas. Tertio, quia qualitas magis videtur conuenire cum spiritualibus, quàm quantitas, cum qualitas secundum se sit indiuisibilis, non enim diuiditur per se qualitas, nisi per accidens ad subiecti diuisionẽ.

Aristoteles verò his non obstantibus, optimis rationibus quantitatẽ reliquis omnibus antepofuit: cuius multiplex potest assignari causa. Primo cum Ammo. quia in prædicamẽto substantiæ in duabus proprietatibus parẽ fecerat quantitatẽ substantię, fuit ergo æquũ, vt ipsius cognitionẽ non differret. Secũdo, quia, inquit, diuiserat substãtiam in primã, & secũdã: at primũ, & secundũ ad numerũ spectant, qui quantitas est: sed hæc non est admodũ valida ratio. Tertia ipsius est, quia prior est materia, quã forma: at quantitas sequitur materiam, qualitas verò formam, ergo prior est quantitas. Boet. his adiicit etiam alias tres causas. Primo nã rẽ immediatius sequitur quantitas: statim enim vt res est, vna est; at vnũ ad quantitatẽ refertur. pręterea secũdo, Supposito Aristotelẽ solã substantiã compositam in prædicamento collocasse, ita vt secundum ipsum vt quidam volunt, corpus esset generalissimum genus, tunc sic Boetius. Prima passio, & proprietas, quæ à substantia composita, scilicet corpore fluit, vt corpus est, est quantitas, hæc ergo anteponenda fuit. Architas autẽ supponebat res incorporeas esse in prædicamẽto: & sic superiores rationes procedebant

debant:id verò Arist.non recipit : tamen hæc ratio non conuincit simpliciter,nisi secundum illorum opinionem : nam vt antea diximus,etiam secundum Arist.sententiam,incorporeæ substantiæ sunt in prædicamēto. Tertio,inquit Boet.quia magnam habet quantitas cum substantia similitudinem, cū nec habeat contrariū,nec recipiat magis, Imò addetur,ꝙ est aliquo modo receptiua cōtrariorū,cū per ipsam, vt per mediū quoddam reliqua accidentia substantiæ inhæreant:non enim esset corpus album,nigrum,calidum,moueretur,&reliqua,nisi haberet quātitatem.Simplicius addit aliam rationem, scilicet,quia est adeo quantitas substantiæ cōiuncta,vt mutatione facta in quantitate,fiat etiam mutatio in substantia:non enim augmentatio fit, nisi addita aliqua de de nouo substātia.

1 *Quanti autem alind est discretum, &c.*

Caput hoc duas partes continet:in priori sunt tres diuisiones quantitatis,in posteriori,tres ipsius proprietates:prima diuisio virtualiter cōtinetur in principio, formaliter verò in medio capitis.Duplex est quantum,per se,& per accidens:quantum per accidens vocatur id , quod quantitatem participat, quantum per se,est ipsamet quantitas.Secūda diuisio. Quanti per se, alterum est continuum, alterum discretum : quanti continui quinque sunt species,linea,superficies,corpus,tempus,locus:linea vocatur longitudo sola corporis,prætermissa latitudine,& profunditate,cuius lineæ extrema dicuntur puncta:superficies est latitudo extrema alicuius corporis:corpus verò dicitur profunditas ipsius substantiæ : horum cognitio patet ex Geometria,discreta verò quantitas numerus,& oratio sunt.

2 *Partium etenim numeri nullus est communis terminus,&c.*

Hic Arist.probat numerum &orationem,ad discreti genus pertinere,probatque de numero ꝙ sit discreta quantitas:possumus autem ex istis probationibus sumere horum definitiones. Continua quantitas est,cuius partes vnico communi termino copulantur.vocat autem terminum partium communē id, quod sic vnam partem terminat, vt vnum idemque etiam alteram partem terminet : vnde neutrius partis est proprius terminus,verbi gratia duæ medietates lineæ continuantur vnico puncto medio,quod punctum & vnius, & alterius partis extremum est:per hoc patet,quid sit,non habere partes copulatas termino communi.

Hoc

Hoc ſuppoſito, probat de numero eſſe quantitatem diſcretam. Partes numeri non coniunguntur aliquo communi termino, ergo numerus eſt de genere diſcretorum. Patet antecedens, nam quinque, & quinque, quæ ſunt partes denarij, nullo termino communi continuantur: cum omnes vnitates ſeparatæ ſint inter ſe.

Probat ſecundo, de oratione, & explicat ſe non loqui de quacunque oratione, nam ea, quæ in mente eſt, non eſt quantitas: ſed de ea ſolũ, quæ eſt in voce, loquitur: probatque duo, & quòd ſit quantitas, & quòd ſit diſcreta: primo quòd ſit quantitas: quod non probauit de numero, quia id erat per ſe notũ, in oratione autem id obſcurum eſt: probat autem ſic: Orationi inſunt paſſiones quãtitatis, ſcilicet quòd ſit longa, & quòd ſit breuis, ergo etiam ineſt ratio quantitatis. Probat ſecundo, quòd ſit diſcreta: partes enim eius, ſcilicet ſyllabæ, ſicut vnitates in numero nullo communi termino copulantur.

Linea verò continuum eſt, eſt enim ſumere, &c.

Probat modo de quantitatibus continuis, non autem probat, ꝙ quantitates ſint, quia id patet, ſed quòd continuæ ſint.

Primo de linea, partes enim lineæ communi termino copulantur, ſcilicet puncto: partes etiam ſuperficiei linea, ſicut partes corporis ſuperficie iunguntur. Similiter de tempore, præteritum enim & futurum, quæ partes ſunt temporis, præſenti copulantur. De loco probat ſic, locati partes copulantur aliquo termino, ergo etiam ipſius loci partes: ſingulæ enim loci partes correſpondent locati partibus: vt ergo eſt pars in locato, ſeu terminus continuans eius partes: ita correſpondet terminus in loco cõiungens partes loci. vocat aũ Ariſtoteles terminum loci & locati eundem, nõ quòd idem ſit numero, ſed proportione, i. per correſpondentiam: vt ſicut pars loci correſpondet parti locati, ita ſimiliter terminus communis partium loci correſpõdet & opponitur termino cõmuni partiũ locati.

Amplius autem alia quidem conſtant ex partibus, &c.

Hic ponitur alia diuiſio quantitatis: quædã conſtat ex partibus habentibus poſitionem, quædam ex partibus nõ habentibus poſitionem. Pro cuius declaratione aduerte, ꝙ poſitio eſt habitudo corporis ad locum, in quo eſt: ſecundum quam dicitur eſſe in loco, quod eſt habere poſitionem: non. n. aliud eſt habere poſitionem, quàm in loco eſſe: habere autem partes poſitionem habentes, eſt habere partes in loco: nõ autem *Poſitio quid ſit.*

sic sumitur in præsenti, vt existimauit Ammonius, affirmans numerum habere partes positionē habentes, quia partes numeri, quæ corporum vnitates sunt, in loco sint: at sine dubio non bene considerauit, cum Arist. expressè asserat numerum carere partibus positionem habentibus.

Nota. Propterea notandum est, aliud esse habere partes positionem habentes, aliud habere partes positionem habentes inter se: illud enim est, vt dixi, habere partes loco inexistētes, & de hoc nihil modo curat Arist. at habere partes positionem inter se habentes, est tales habere partes, vt vna sit velut alterius locus, & vna sit in altera, quomodo dicimus digitus est in manu, & manus in brachio: & non solum hoc, sed ꝙ possimus designare hanc in ista, & istam in illa, & ꝙ hæc est antè, illa retro, ista sursum, & hæc deorsum: huius positionis hic meminit Aristot. à qua longe distant partes numeri, vt dicemus.

Nota. *Tria necessaria sunt vt partes inter se habeant positionem.* Vt autem partes quantitatis alicuius hanc habeant positionem, tria sunt necessaria. Primo, ꝙ sint in aliquo continuo, id est, in subiecto: & hoc vocat alicubi esse, non quòd sit in loco, vt credidit Porphyrius in suis interrogationibus: nam eo modo locus non haberet positionem, cum locus non sit in loco: sed ꝙ illæ partes sint in subiecto aliquo, vt dicit Alb. tract. 3. c. 6. Et secundo quòd sit continuum tale subiectum. Tertio ꝙ partes sint permanentes. Tria ergo partes hæ debent habere, existentiam in subiecto, continuationem, & permanentiam.

Nota. Defectu continuationis, numerus caret partibus habentib. positionem, non enim dices, hæc pars numeri est ante, ista retrò, hæc vnitas est in illa: defectu permanentiæ, tempus non habet partes huiusmodi: defectu vtriusque oratio, quæ est discreta, & successiua.

Sunt ergo quatuor quantitates positionem habētes, linea, superficies, corpus, locus: tres, non habentes: tempus, numerus, & oratio: dicit tamen Arist. in his tribus inueniri quidem ordinem secundum quem vna pars præcedit alteram, præcedit enim tempus tempus, & numerus numerum, & syllaba syllabam: sed nulla est partium positio.

5. *Propriè autem quanta dicuntur, quæ dicta sunt, &c.*

Hæc est illa diuisio, quam Arist. superius insinuauit, quantum quoddam per se, quoddam per accidens: per se quātum sunt ipsæ species quantitatis enumeratæ: quantum per accidens est id, quod non quantum à se est, sed quia quantitatem parti

participat, vt actio, quę dicitur longa, à tempore, quo fit, & mo tus longus, à loco. Hæc sunt quanta per accidens. Sed dubita re posset aliquis quare hæc fit diuisio quanti, cum in nullo prædicamento alio similis fiat diuisio? hoc posterius in dispu tatione elucidabimus.

Quanto nihil est contrarium, &c.

6. Posterior capitis pars est ista, in qua tria accidentia quanti tatis explicantur: primum est, Quantitas non habet contra rium, cuius meminerat etiam in prædicamento substantiæ: sed modo obiicit idem, quod illic obiecit: magnum enim & paruum, multa & pauca ad quantitatem spectant: tamen vnum alteri contrarium videtur.

Ad hoc respondet Aristo. dupliciter Primo, illa non esse de genere quantitatis, sed alterius prædicamenti, quod dicitur ad aliud: probat hoc dupliciter. Primo. Omne quantum, in se ipso, quantum est: at magnum & paruum, multa, & pauca non in se, sed ad aliud dicuntur, ergo non sunt quantitates: maio rem non exprimit, sed minorem cum conclusione: minorem explicat exemplo, & probat; Primò, nam milium non dicitur magnum, nisi comparatum ad alia grana eiusdem speciei: & mons dicitur paruus relatus ad alios montes maiores. idem de multis & paucis dicit, probat autem minorem, si enim ma gnum & paruum absolutè dicerentur, & non relatione ad aliud, nunquam montem paruum, nec milium magnum dice re contingeret.

Secunda ratio est sumpta à significatione vocabuli, vt dicit Simplicius, magnum enim, paruũ, & reliqua similia non quan titatem, sed excessum potius quantitatis ad aliud significant, ergo ea non sunt quantitates: loquitur autem de magno, & paruo, quæ ad quantitatem continuam spectare videntur: de multis verò & paucis, quæ ad discretam.

Siue aliquis ponat quantitatem esse hæc, &c.

7. Posterior respon. est. Quamuis admitteretur illas esse quan titates: nullo tamen modo admittendum est cõtraria esse: hoc probat triplici ratione. Prima, nam contraria sunt naturæ ab solutæ, & per se, at magnum, & paruum, & reliqua huiusmo di non sunt ad se, sed ad aliud: ergo non sunt contraria. Secun da, contraria non sunt simul: hoc enim repugnat, substantia e nim est quidem contrariorum susceptiua, sed non simul: non enim quis simul est sanus, & æger, at ista simul sunt: idem enim

enim est magnum, & paruum: ergo non sunt contraria. Loquitur autem hic de contrarietate propriè dicta, vt superius diximus. Tertia si magnum, & paruum contraria dicerentur, vnū, & idem sibi ipsi contrarium esset, cum sit idem magnum, & paruum: at id omninò impossibile est, ergo contraria propriè non sunt.

Maximè autem circa locum videtur esse contrarietas, &c.

Obiicit. 2. Arist. adhuc circa idem. Locus est vna ex speciebus quantitatis & contrarium habet, omnes enim locum loco contrarium ponunt, scilicet locum deorsum, qui est in medio, id est, centro mundi contrariari loco sursum: qui est in cæli concauo: ista enim loca maximè distant, immò indefinitione contrariorum dicitur contraria maximè distare, & talis distantia est per proportionem dicta, à distantia locorum, ergo loca sunt cōtraria. Ad hoc nihil respōdet, non quod approbet loco esse contrarium: nō enim dicit, locus habet, sed videtur habere, vt notat Simplicius, sed forsan quia non erat locus istud elucidandi, cum quid locus sit, non esset compertum.

Quantitas aliqua duobus mod. considerari valet.

Possumus tamen respondere. Dupliciter aliqua quantitas consideratur, vt dicit Simpl. Primo, vt quædam quantitas est, & in ratione quantitatis. Altero modo, vt admista, & coniuncta est cum qualitate, vel alia ratione alterius generis: verbi gratia, linea vt linea est, vel vt curua, aut recta est: hæ. n. sunt qualitates, s. rectitudo, & curuitas. Similiter superficies, vt superficies est, vel vt aspera, lenis ue est, quæ qualitates sunt. Similiter tēpus, vt tēpus est, vel vt importat lumen, aut tenebras: secundum quæ dicuntur dies & nox, tunc respondetur, quantitati in ratione quantitatis nihil est contrarium: at ratione qualitatis adiunctæ contrarium habet, vt in exemplis patet.

Per hoc similiter respondetur de loco: locus enim potest cōsiderari in ratione quantitatis, & tunc non est aliud, quàm superficies continens aliquod corpus, cui nullum est contrariū, altero modo, vt dicit certum situm, & certam distantiam à centro, & partibus mundi, & sic dicitur vbi, quod est aliud prædicamentum, & tunc patitur contrarium, vt probat arg. non tamen vt ad quantitatem spectat.

Non videtur autem quantitas suscipere magis, &c.

Constituitur secunda proprietas quantitatis, quæ est, non suscipere magis, vel minus: hæc enim maximè cōiuncta sunt, habere contrarium, & suscipere magis vel minus, ita vt quæ

cont-

contraria non habeant, magis vel minus non suscipiant, cum intensio, vel remissio contrariorum mistione proueniat. Tertia proprietas est, quantitas dicitur æqualis, vel inæqualis: hęc est autem omninò propria quantitatis, vt quoties aliquid æquale, vel inæquale sentiamus, illic quantitatem esse iudicemus, dummodo hæc sumantur propriè: nam aliquando vna albedo alteri æqualis dicitur, vel inæqualis; & vnus calor alteri, sed id abusiuè & impropriè: albedines enim, calores, vel qualitates, non æquales, vel inæquales, sed similes, vel dissimiles dicendæ sunt: aliud enim maximè quantitati est propriũ. Hæc de quantitate circa Aristotelis verborum interpretationem.

QVAESTIO I. *An quantitas sit genus ad continuam & discretam, & qua ratione.*

QVamuis omnia ferè, quæ in hoc capite peti possunt & petuntur, præter eam cognitionem, quam facilem, & communem Aristot. in præsenti tradidit, Physica & Metaphysica sunt, nec intellectu facilia: eorum tamen cognitio maximè est vtilis, cùm plurimum Logicæ intentiones rerum ipsarum cognitione innotescant: propterea non mirum videri debet, si pro veritate Logicæ explicanda, aliquid misceamus de rerum speculatione.

Est igitur prima difficultas circa diuisionem primam capitis, An diuisum scilicet quantitas, sit genus, vel potius analogum quoddam. Simplicius existimat, quantitatem esse quoddam genus, quod potest diuidi, & per continuum, & per discretum tanquam per differentias adæquatè diuidentes & similiter potest iterum diuidi per habere partes positionem habentes, & non positionem habentes, tanquam per alias duas differentias etiam adæquatas, sed sub alia ratione est vna diuisio, sub alia verò altera: sicut qui animal primo per rationale, & irrationale diuideret: & iterum, inquit, idẽ animal per mortale & immortale secaret. Ista opinio. Simp. quantum ad priorem partem scilicet priorem diuisionem, esse generis per differentias, est Alb. tract. de quantitate. c. 1. & est communis sententia: quantum verò ad posteriorem, est contra communem; communiter enim tenetur, illam diuisionẽ quantitatis in habentem positionem, & non habentem, esse subiecti in accidentia: sicut in animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio modo se habens. *Argumenta in contrarium*

At circa priorem diuisionem non modica difficultas est, *1. Arg.*

quo

quo modo quantitas sit genus ad continuam, & discretam, sunt enim valida argumenta in contrarium. Primum, Nullum genus, denominatiuè prædicatur de sua specie, vt docet Arist. 4. Top. c. 1. & ratio est manifesta, cùm genus secũdum nomẽ, & rationem prædicetur quod non faciunt ea, quæ de nomina tiuè prædicantur: at quantitas de suis speciebus prædicatur denominatiuè, cùm in cõcreto etiam prędicetur: dicitur enim linea est quantitas & quanta: longitudo est lõga. numerus est quantitas, & quantus, ergo non est genus, vel si est, restat dubium, quare tales prædicationes non fiunt in aliis generibus. nõ enim dicimus, albedo est alba, calor est qualitas, & qualis.

2. Arg. Secundo. Vnius generis vna species non fit ex altera: at numerus fit ex continuo, cum ex diuisione continui fiat, & resultet numerus, vt docet Arist. 3. Phys. Tertio Species vna nõn

3. Arg. prædicatur denominatiuè de alia specie eiusdem generis, at numerus de linea prædicatur denominatiuè, ergo nõ sunt species, & per consequens quantitas non est genus: minor proba

4. Arg. tur, dicimus enim linea est numerata. Quarto. Continua & discreta quantitas non conueniunt in vnica ratione communi, ergo non habent aliquod idem genus. Probatur antecedens, quia talis ratio, vel est, ꝙ vtraque sit diuisibilis, vel quod vtraque sit mensura: non prior, quia diuisibilitas prius inest continuo, vt diximus: non posterior, quia ratio mensurę prius inest discreto, cum non mensuremus nisi per vnitatem, eam multiplicando, & faciendo numerum, ergo non est vna ratio vtrique communis & generica.

1. opin. Propter hæc inter asserentes quantitatem esse genus non conuenit. Alb. enim tract. de quantitate c. 1. existimat hic considerari quantitatem, vt est mensura quædam substantiæ, non autem vt est ratio diuisibilitatis, quod etiam sequitur Caieta. & S. Tho. opusc. 48. c. 2. & ferè est communis sententia: quorum ratio est, quia Arist. distinguit species quantitatis, vt sunt mensuræ substantiæ, nam quantum ad diuisibilitatem non differrent locus, & superficies, cùm locus sit superficies vltima corporis continentis. Patet autem eandem esse diuisionem loci, & superficiei, tamen in ratione mensuræ differunt: nam locus est mensura extrinseca locati. cum ipsi non inhæreat: superficies autem est mensura intrinseca, scilicet inhærens corpori, cuius est mensura.

2. opin. At verò Burl. & alij asserunt, hic considerari quantitatem, vt est

vt est diuisibilitatis ratio, & sub hac ratione est genus quoddam ad continuam, & discretam: cuius ratio est, nam in ratione mensuræ est purè analogum, cum mensura primò competat vnitati, & numero, & non continuo, nisi in ratione vnitatis scilicet quatenus assumimus aliquam quantitatẽ continuam in ratione vnitatis, vt ea metiamur alia omnia: vt docet Arist. 10. Metaph. c. 2. Hoc autem arg. maximè molestum est authoribus oppositæ factionis, à quo subducere se nequeunt: non minus tamen illorum arg. est his difficile, ita vt rei veritas nõ satis apud hos, vel illos innotescat. Dabimus operam, Deo fauente, vt breuiter, & clarè rem ipsam aperiamus, & dilucidemus, id quod deceptionis causa potest esse, manifestantes sequentibus fundamentis.

Primum fundamentum. Quantitas dupliciter accipitur. Vno modo pro quantitate corporum, secundum quam ipsa corpora extensa sunt, vel numerari possunt: & hæc dicitur quantitas molis, quæ in rebus spiritualibus nõ inuenitur, & de hac sermo est in præsenti loco. Altero modo accipitur quantitas pro certo gradu virtutis, & essentię, quem vnumquodque participat, secundum quam dicimus, magnus est dominus & infinitus, non quidem corporis quantitate, sed in essentia & virtute: dicimus etiam creatura est finita: & talis quantitas reperitur etiam in spiritualibus, de qua non loquimur modo, & hæc dicitur quantitas virtutis. *1. fund. Quantitate duabus mod. accipi.*

Hinc fit, quod etiam æquale & inæquale dupliciter accipiuntur, semel vt à quantitate primo modo sumuntur; & sic res spiritales non dicuntur æquales, vel inæquales, vt à quantitate secundo modo sumuntur: & sic omnia, quę sunt adinuicem æqualia, vel inæqualia dici possunt: dicimus enim, filius est æqualis patri secundum diuinitatem: nullus angelus ęqualis est Deo, & hoc dixit Arist. in fine capitis, dum docuit non multum æqualitatis, vel inæqualitatis reperiri in aliis.

Quod dicimus de quantitate continua, dicendum etiam est de discreta: numerus enim duplex est, vnus qui reperitur in spiritualibus, etiam secundum quem dicimus, tres sunt personæ, & vnus Deus: Millia millium angelorum ministrant ei. Dicimus etiam tria puncta, tres albedines, & talis numerus vocatur transcendentalis, de quo in præsenti non fit sermo. Alter est numerus, qui solum in rebus corporeis inuenitur, & iste pædicamentalis est, de quo hic agimus. *Numerus duplex E.*

Patet

Patet igitur sermonem in præsenti fieri de quantitate continua,& discreta vt in rebus,& substantiis corporeis est.

Quid sit quantum Hæc autem quantitas ab Arist.5.Meta.ca.13.sic definitur in concreta. Quantũ est quod est diuisibile in ea,quæ insunt, quorum vtrunque,aut vnumquodque vnum quid aptum est esse:id est,quantum est subiectũ aliquod habens partes quarum singulæ per se esse possunt,&rationem quanti sortiri: verbi gratia, lignum diuidi potest in partes, quæ singulæ continuæ sunt,& per se esse possunt:similiter numerus in vnitates, quæ singulæ per se esse possunt, diuiditur : vnde patet longè alias esse partes à quantitate prouenientes, quàm quæ ab aliis rebus omnibus proficiscuntur : partes enim potentiales non sunt alicuius subiecti,sed alicuius superioris prædicati partes; similiter & differentiæ. Accidentia verò & potentiæ sunt quidem subiecti vnius, aliquando partes, sed singula per se esse non possunt, nec sunt vnum subiectum:nec similiter materia & forma : at partes quantitatis sic alicuius subiecti, & vnius rei sunt, vt singulæ per se vnum quid faciant:& hoc valdè no.

2. fund. *Quātitas quænam suo attribuat subiecto.* Sit secundum fundamentum. Quantitas multa tribuit subiecto suo. Primò enim ante omnia, dat partes tales, quales dixi in primo fundamento, quod est dicere, ratio qua subiectum tales partes habet, est quantitas: si partes fuerint extensionis, est quantitas continua: si numerationis, discreta:& hæc est prima ratio quantitatis, esse formalem rationem partium illarũ.

Quæ passiones à quantitatis fluant natura. Ab hac quantitatis natura fluunt quædam passiones propriæ Prima, esse diuisibile, ex eo enim, quod aliquis partes habet, diuisibile esse consequitur. Similiter sequitur secunda, esse finitum, vel infinitum. Tertia esse æquale, vel inæquale alteri. Quarta esse mensurabile. Omnes hæ quatuor rationes sunt propriæ passiones fluentes ex illa natura prima quantitatis:& subiecta recipiunt omnia ista quinque à quantitate : quarum passionum natura, numerus,& ordo, sufficienter in Meta. tradentur, Deo adiuuante.

Interim tamen aduerte vnum diligenter, Quod quantitas omnia ista quinque tribuit suo subiecto formaliter, id est, est forma quædam, qua subiectum habet partes, & est diuisibile, est finitũ, æquale,& mensurabile: vt enim ab albedine corpus formaliter est album: ita corpus à quantitate est quantum, id est, partes habet, finitum & mensurabile est:& hoc significant illa verba, quantitas est ratio partium, est ratio diuisibilitatis,

est ratio

est ratio mensuræ.

Ex his fit tertium fundamentum, à quo ferè natura & intelligentia non solùm quantitatis, sed aliorum multorũ pendet. Aliud est id, quo mensuramus, aliud quod mensuramus: aliud id, ratione cuius aliquid mensuratur, vel mensurari potest. In primis, vt à noto incipiamus, id, ꝙ mensuramus est corpus, vel res corporea, tam continua, quàm discreta: id verò, ratione cuius illa mensurantur, vel mensurabilia sunt, est quantitas: volo dicere, forma, à qua corpus habet, quod mensuretur, est quantitas, nisi enim quantitatem haberet, mensurari non posset, quod superius dicebamus, est ratio mensuræ formalis: id autem, quo mensuramus, est quoddam quantũ quo vtimur, vt indiuisibili quodam ad mensurandas alias quantitates, vt vtimur vlna, vtimur modio, tanquam vno quodam, per cuius multiplicationem alia quanta mensuramus: vnde ista propriè dicenda sunt mensura: illa verò qua subiectum est mensurabile, non mensura, sed mẽsurabilitas est quædam, seu dicatur mensura passiua & formalis, & altera mensura actiua & instrumentalis. 3. fund.

Vtrunque quidem quantitas subiecto communicat formaliter: est enim ratio, qua corpus, vel subiectũ est mensura mensurans, & qua mensurabile etiam est, sed magno discrimine: nã non omnis quantitas est mensura mensurans, non.n. mensuramus nisi quadam parte quantitatis determinata eam multiplicantes: at omnis quantitas est ratio mensurabilitatis. Præterea esse mensuram mensurantem magis competit vnitati, quæ est principium numeri, vt argumentum superius probabat: at mensurabilitatis ratio omnibus quantitatibus ex æquo inest.

Sit quartum fundamentum. Ista omnia, quæ diximus per prius ipsi quãtitati insunt, ipsa enim est partes habens per se, vt patet in lineis, superficiebus per se consideratis; & in tempore, cuius partes sunt aliæ à partibus subiecti. Similiter ipsa quantitas est diuisibilis, mensurabilis secundum se, vt patet in sanctissimo Sacramento altaris. Secundario verò hoc tribuit subiecto & substantiæ: nam diuisibilitatem, & mensurabilitatem, & reliqua, substantia à quantitate habet. Tertio quod maximè notorium est, quantitas hæc tribuit aliis accidentibus, nam accidentia habent partes diuisibilitatem & cętera à quantitate, vt patet in albedine, quæ tanta est, quanta superficies, 4. fund.

cui ineſt,quod nullum accidens habet. Quantitas igitur primo illa habet in ſe.Secundo ſubſtantiæ communicat. Tertio aliis accidentibus.

Quantitas cur de ſe ipſa et in abſtracto & in concreto dicatur. Hinc eſt, ꝙ de ſe ipſa ſuſcipit prædicationem abſtracti & concreti,dicendo linea eſt quanta,& quantitas: quod non fit in aliis accidentibus.Similiter diſtinguitur duplex quantum, per ſe, & per accidens: per ſe eſt ipſa quantitas, per accidens ſunt accidentia illa,quæ quantitatem participant, quæ diſtinctio in aliis accidentibus non fit. Sequitur etiam optimè Ariſto.tractaſſe quantum in concreto,vt legitur græcè:quanti aliud continuum,&c.vt intelligamus eandem eſſe in hoc peculiari prædicamento prædicationem abſtracti & concreti. Hæ ſunt,ex quib. non mediocris quantitatis cognitio haberi poteſt,& quæ non paſſim inueniuntur:cætera Metaphyſica relinquantur.Reſp.ergo ad quæſtionem ſequentib.concluſionib.

1.concl. Prima concluſio.Quantitas,vt eſt ratio partium,eſt quoddam genus,cuius differentiæ ſunt, continuum, & diſcretum: quantitas enim continua eſt magnitudo,diſcreta verò multitudo,quæ ſunt duo genera eius ſubalterna,varias ſub ſe ſpecies includentia.Hæc concluſio hoc vnico argumento patet, Quantitas ſecundum talem rationem prædicatur in quid de pluribus ſuis ſpeciebus,ergo eſt genus:conſequentia eſt certa,& antecedens manifeſtum.

2.conc. Secunda concluſio. Habere poſitionem, vel non habere, quantitatis differentiæ non ſunt, vt exiſtimat Simp.ſed paſſiones.Probatur vnico argumento:Si eſſent differentiæ,non poſſet quantitas continua abſtrahi à poſitione:at per intellectum ſuperficies ſine vlla poſitione conſideratur, cum intelligatur abſtracta à loco,& ſubiecto,ergo illa poſitio non eſt eius differentia, cum ſpecies abſque ſua componente differentia intelligi nequeat.Hic autem aduerte,quod non eſt idem,quantitatem continuam eſſe,& poſitionem habere,cum quantitas aliqua continua non eam habeat,ſ.tempus: nec ſimiliter eſſe diſcretum, & non habere poſitionem,cum etiam continua aliqua nō habeat.Vnde ſic iſta ſe habent,ſ.cōtinuum & habens poſitionem,quod omne habens poſitionem eſt continuū,non tamen omne continuum habet poſitionem: at diſcretum, & non habens poſitionem ſic ſe habent, quod omne diſcretum eſt non habens poſitionem:at non omne non habens poſitionem eſt diſcretum,

Tertia

Tertia conclusio. Quantitas ista quæ ratio partium est, considératur in præsenti, vt sub tali ratione est genus generalissimum omnes has species continens. Ista cõclusio iudicio meo est manifesta ex ipso contextu Aristotelis, in quo continuum, & discretum, sub quibus sunt omnes species quantitatis, non aliter definiuntur, quàm per ipsas partes, quæ copulantur, vel non copulantur termino communi. Præterea quia Logicus considerat intentiones secundas, quæ in primis fundantur: at ratio generis quantitatis non fundatur in mensuræ ratione, quia hæc est passio, non natura generica: ratio autem, quæ genus est, est quantitas, vt ratio partium est. Præterea, quia tota ratio & argumentum illorum inualidum est: dicunt enim aliter non posse distingui species quantitatis, quàm in ratione mensuræ: hoc autem inualidum est, sic enim optimè distingui possunt, & distinguuntur. Linea est ratio partium secundum longitudinem in continuo: superficies ratio partium secundũ latitudinem: corpus ratiò partium secundum profunditatem: tempus ratio partium successiuarum in continuo: locus est ratio partium continentium aliquid: numerus ratio partium discretarum: oratio ratio partium discretarum cum successione: & hæc valdè obserua. 3. concl.

Respondetur igitur per hæc ad argumenta quatuor supra posita, quibus probabatur, quantitatem non esse genus. Ad primum respond. Burleus & Scotus, q. 17. Linea, superficies, & quælibet alia quantitatis species, dupliciter potest considerari. Vno modo, vt est in subiecto, & simul cum subiecto sumitur: & tunc prędicatur genus de illis denominatiuè, quia cum subiecto sumuntur. Altero modo considerantur in abstracto absque subiecto: & sic species quantitatis sunt, & tunc falsum esset dicere, linea est quanta: ista responsio non placet, quia linea non dicit subiectum magis quàm albedo: vt ergo de albedine nunquam dicitur, ꝙ est qualis, ita nec de linea dicetur illa ratione. Præterea, quia subiectum non per lineam, sed per lineatum explicatur. Propterea aliter dicendum est, nempe illã prædicationem concreti de abstracto non esse denominatiuam, sed essentialem in re, licet modus quidam denominatiuus sit, id quod fit propter peculiarem rationem, quę in quantitate reperitur, vt explicui in quarto fundamento. Ad 1.

Ad secundum resp. ꝙ ex vna specie in communi altera non fit: nulla enim species in sua ratione, & natura admittit aliam Ad 2.

speciem sibi coæqualē;tamen ex indiuiduo vnius speciei non pugnat,vt materialiter fiat indiuiduū alterius speciei:vt enim ex aqua fit ignis, aqua tamen non manente, ita ex continuo fit discretum,continuo tamen non manente; nec hoc est inconueniens vllum.

Ad tertium resp. quod linea non dicitur numerata à numero denominatiuè,quia numerus in ea sit,sed dicitur numerata ab actu intellectus,per quem numeramus:numerare enim opus est rationis & intellectus.

Ad quartū, est maximè notanda solutio:negatur enim maior:ratio enim generica,in qua omnis quantitas conuenit, est habere partes eiusdem rationis,vt supra diximus: negatur etiam minor,immò ratio diuisibilitatis vniuocè competit continuo & discreto,non autem vni per prius,alteri per posterius. Verum est, ꝙ ex diuisione continui aliquando resultat, & fit numerus, tamen non semper;nec ex natura numeri est, fieri ex continuo, constituto autem numero, & continuo, vnumquodque per se diuisibile est, & non vnum per alterum. Ad illud de mensura, fuit magna sine dubio in hoc apud scriptores ambiguitas;nam ratio mensuræ,scilicet mensurantis, per prius discreto conuenit,vti diximus:&sic est ratio analoga:at ratio mensuræ passiuæ,id est,qua subiectum mensurabile est, vniuoca est omni quantitati:& hæc sufficiant. Sat scio me aliqua ex parte breuem in verbis & obscurum in his fuisse: tamen mediocriter auditori versato, & diligenti manifesta ista erunt,cuius rationem semper in his habeo,præsertim quia viua voce ista exponenda à magistro sunt.

QVAESTIO II. *circa reliqua,quæ in hoc capite continentur,an rectè dicta sint ab Aristotele.*

Argumenta in cōtrarium. QVia multa sunt in hoc capite,quæ intelligentia,&examine aliquo indigent,particularius à nobis tractanda sunt, & disputatione elucidanda.

1.arg. Est igitur primum argumentū contra ordinem procedendi Aristotelis & ipsius modum. Vnumquodque vniuocum prius per definitionem,quam per diuisionem notificandum est:sed quantitas est genus vniuocum , ergo à definitione oportebat exordiri,non à diuisione,vt fecit Arist.

2.Arg. Secundo Arist.in diuisione præposuit continuum discreto, ergo male postea in tractatu discretum præposuit continuo.

3.Arg. Tertio. Nihil in vno prædicamento collocatum constitui debet

debet in altero; sed corpus est in prædicamento substantiæ: ergo nullo modo corpus potest esse species substantiæ,& quantitatis.

Quarto. Videtur doctrina ista nõ consonare doctrinæ eiusdem Arist. 5. Meta. c. 13. ibi enim inter quantitates non numerat locum, nec orationem: & inter quantitates per accidens, ponit tempus,& motum: at hic & locum,& orationem,& tempus inter quantitates per se cõstituit, motus aũt nõ meminit. 4. Arg.

Quinto. Videtur, ꝙ nullo modo oratio quantitas sit: nam vel accipitur pro oratione vocali, mentali, vel scripta: sed oratio scripta est potius substantia materialiter, formaliter verò, scilicet vt significatiua est, est relatio, vel qualitas: mẽtalis aũt, quæ in intellectu est, est qualitas, cum in intellectu non sit quantitas: vocalis autem, si materialiter sumatur, est aer verberatus, qui substãtia est; si formaliter, est ipsum significare, quod non est quantitas: ergo nullo modo oratio est quantitas: & hoc admisso, ꝙ esset quantitas, non esset ponenda inter discretas, sed inter continuas: vnica enim syllaba continua est,& motu continuo profertur. 5. Arg.

Sexto. Magnitudo, multitudo, sunt quantitatis species subalternæ,& longitudo etiam est quædam species ipsius: ergo magnum, multa, longum, species sunt quantitatis, & non pertinent ad prædicamentum ad aliquid. 6. Arg.

Septimo. Vnitas & punctum ad quantitatem spectant, vt patet, tamen non sunt sub aliqua specie ex assignatis; ergo diminuta doctrina hæc videtur. 7. Arg.

Octauo. Multa etiam alia videntur prætermissa, quæ tamen quantitates sunt, vt graue, leue, omnia etiam pondera, omnes mensuræ, vncia, libra, modius, gomor, & reliqua huiusmodi, quæ non apparet in alio prædicamento esse constituenda, quam in isto; quorum tamen Arist. nullatenus meminit. Ista argumenta à nobis soluenda ordine sunt: ex quorum solutionibus perfecta prædicamenti huius cognitio dependet. 8. Arg.

Ad primum argumentum respondet Albert. tract. de quantitate c. 1. hic considerari quantitatem, vt mensura est: cum autem alia sit ratio mensuræ in continuis, alia in discretis: nec eiusdem rationis sit vna in omnibus mensuræ ratio: non definitione, sed diuisione vsus est. Hæc respon. non satisfacit. Primo, quia, vt superius diximus, hic quantitas in sua ratione primo consideratur, s. vt est ratio partium. Secundo, quia si nõ est 1. Sol. ad 1.

vna ratio mensuræ in continuo,& discreto, non esset genus, nec hic tanquam genus cõsideraretur, quod videtur falsum: quòd si est ratio vna, quamuis communissima, hæc potius definienda erat.

2.Sol. Doctores Louanienses dicunt, id factum fuisse, quia generalissima non habent definitionem propriam constantem ex genere, & differentia, cum sint suprema genera. Sed hoc non placet, quia eadem ratione nullum aliud definiret, at definit ad aliquid, & qualitatem. Præterea, quia generalissima habent descriptionem; immò vt superius diximus, & declarauimus Arist. 5 Meta. c. 13. quãtum ipsum descripsit ante diuisionem.

3.Sol. Propterea existimo dicendum esse, Aristotelem non tradere hic rerum cognitionem distinctam, nisi quantum sufficit Logico pro rerum coordinatione, & pro prædicationibus, & ipsarum partibus perfectè intelligendis: & quia ipsum quantum est maximè notum, vtpote maximè præ omnibus aliis sensatum, nulla circa id vsus est descriptione, sicut in aliis fecit, quę non substant sensibus in vniuersum.

Possumus tamen facilè eius definitionem assignare, sicut & ipsius specierum: hæ enim definitiones specierum ex Aristotelis verbis deducuntur. Potest autem quantitas in communi per suas proprietates describi: quantitas est ratio partium, vel quæ per se partes habet: quantitas est ratio mensuræ substantiæ: quantitas est ratio diuisibilitatis in partes eiusdem rationis: similiter est forma, secundum quam æquale, vel inæquale aliquid dicitur, quantitas verò continua est quantitas, cuius partes termino communi cõpulantur: discreta verò est, cuius partes termino communi non copulantur: linea est continua quantitas cuius partes in puncto copulantur primo: superficies cuius partes in linea copulantur: corpus cuius partes superficie copulantur: locus est superficies vltima coporis continentis: tempus est continua quantitas successiua, cuius partes instanti copulantur: numerus est continuorum permanentiũ mẽsura discreta: oratio est succèssiuorũ mensura discreta.

Quantitatis descriptio.

1.Sol. ad 2. Ad secundum respondent aliqui, continuam quantitatem in ratione diuisibilitatis priorem esse discreta, ex diuisione.n. continui resultat numerus: at in ratione mensuræ priorem esse discretam, non.n. mensuramus nisi quantitate aliqua continua sumpta tanquam vnitate, cuius multiplicatione mensuramus: vt vtimur vlna, grano, palmo, multiplicatis ad mensurandum

dum: & hoc consilio ductus Aristot. prius continuum posuit in diuisione, in declaratione verò discretum anteposuit. Hæc ratio non mihi displicet.

Aliter etiam respondet Alb. tract. isto. c. 1. & benè. Quantitas enim continua notior est, quia magis composita, at discreta simplicior est, id est, prior est: nam discreta quantitas nullam habet positionem, at inter continuas inuenitur positio: ac propterea Arist. tali ordine vsus est, vt vnum & alterum exprimeret. Hæc doctrina est vera, & Aristotelis ipsius. 1. Post. c. 23. Arithmeticam simpliciorem Geometria existimat. & 1. Metaph. c. 2. ob id, quia illa fit de discreta quãtitate, hæc de cõtinua. 2. sol.

Ad tertium respondetur. Corpus tripliciter sumitur, est. n. æquiuocum. Primo toto composito substantiali, ex materia & forma constituto, quo pacto dicimus, Angelus nõ est corpus: plantæ verò, animalia, lapides sunt corpora, & sic corpus est vnum genus substantiæ, de quo supra diximus esse generalissimum. Secũdo modo sumitur corpus pro altera parte viuentis, quo pacto dicimus, animal constare ex anima, & corpore: & sic non est genus, nec prædicatur de specieb. vllis: sed ponitur reductiuè in prædicamento substantiæ, sicuti pars. Tertio modo sumitur pro quãtitate quadam, s. profunditate, quæ est accidens corporum substantiæ, & isto modo est species huius prędicamenti: nec hoc est vllum inconueniens, quòd vnum secundum diuersas rationes ad varia pertineat prædicamenta. Ad 3. Corpus trib. mo. sumitur.

Ad quartũ non est facilis sol. Quidam. n. dicunt, has quantitates, s. locum, tempus, orationem dupliciter posse considerari: vno modo, vt sunt rationes diuisibilitatis, seu in ratione diuisionis, & sic ab Arist. considerantur in 5. Meta. & tunc locus nõ est species distincta à superficie, cum eadem sit superficiei, & loci diuisio: similiter nec oratio à numero distinguitur: tempus autem & motus sunt diuisibilia ad diuisionem spatij, per quod fit motus, id est, quantitates per accidens sunt: hoc igitur fuit in causa, quo minus Arist. locum & orationem non posuerit, tempus autem & motum inter quantitates per accidẽs assignauerit. Possunt tamen secũdo considerari in ratione mensuræ, & tunc locus est quantitas per se distincta à superficie, quia locus est mensura corporum separabilium à se: similiter & oratio à numero distinguitur, cum oratio sit mensura sonorum discretorum: tempus etiam est per se quantitas, cùm sit motus mensura: motus autẽ semper est quantus per accidens 1. Sol. Ad 4.

in ratione diuisionis: quia diuiditur per aliud, s. spatium: & in ratione mensuræ, quia mensuratur per tẽpus. Cum igitur hic consideretur quantitas, vt est mensura, optimè ponuntur eius species aliter, quàm in Met. in qua consideratur quantitas, vt est ratio diuisibilitatis.

Ista solutio non est spernenda, est. n. insigniũ viroruũ: tamen mihi in hoc non placet, nã esse mensuram est passio quantitatis ipsius, fluens ab eius natura: sed talibus specieb. prædictis non inest per se quantitatis ratio secundũ eos, ergo nec inerit passio: à quo enim per se remouetur natura, remouebitur etiam & passio: & præterea, quia diximus hic etiam naturam ipsam quantitatis considerari.

3. Sol. Burl. ad hoc dicit, locum non esse speciem per se quantitatis illo modo: nam locus denotat duo, superficiem de materiali, & continentiam de formali: materialiter ergo non differt à superficie: formaliter verò non est quantitas, quia continentia quantitas non est; ac propterea ab Arist. non numeratur in 5. Meta. hic verò locus ponitur inter quantitates, quia Arist. loquitur vulgariter, & secundum opinionem celebriorem. Omnes autem antiqui locum inter quantitates constituebant: & hoc videtur docere Auer. 5. Met. com. 18. Hæc sententia fuit Alb. tra. isto c. 5. vbi loců explicat esse illud spatiũ totũ, lõgũ, latum, profundũ, quod est inter latera corporis cõtinentis, vt antiqui credebant. 4. Physi. immò vulgus modo ita existimat. Hoc tamen impugnat illic Arist. & secundum veritatem ostendit, locum esse superficiem vltimam corporis cõtinentis: hoc etiam videtur docere Simplicius: & Doctores Louanien. asserunt locum secundum Arist. non esse quantitatem distinctam à superficie: hic autem fuisse locutum iuxta receptam sui temporis, & communem opinionem.

Dicit secundo Bur. motum esse quantitatẽ per se, sicut tempus etiã in ratiõe diuisionis: fuisse aũt prætermissum ab Arist. nõ quia nõ esset, sed quia nõ curauit omnes species enarrare.

Dicit tertio, in Met. tempus, & motum dici quanta per accidens, non ꝙ non sint per se quantitates, sed quia ab alio, sc. à spatio & mobili recipiunt esse quantitates, sed recipiunt ab eis effectiuè solum, in se tamen quantitates formaliter sunt.

De oratione autem dicit quarto, esse etiam per se quantitatem à numero distinctam.

Ista sententia Burlei, in hoc ꝙ concedit motum esse quantitatem

titatem per se, est Alberti Magni tract. isto cap. 10. & Iambli. vt refert in præsenti Simpl. Dicunt enim motum duo dicere, & fluxum, & formam aliquam, cuius est fluxus: & ꝙ successio quantum ad fluxum, est quantitas, quantum ad formã, non: sed aliquando est qualitas, aliquando vbi, aliquãdo quantitas secundũ quod fluxus potest esse in qualitate, vel vbi, vel quãtitate: ac propterea hic non numerat inter quantitates, quia totum eius esse non est quantitas, nec vnius est generis.

At Porphyrius li. 2. interro. & Ammo. credunt motũ secundum suam naturam non esse quantitatem: sed esse quantum per accidens, sicut substantia est quanta per accidens. Ad locum Meta. Resp. illic Alex. Aristotelem solũ tractare de quantitate permanente, propterea ista prætermisit.

Sed in hac difficultate ne confusio insit audienti, quantum pro captu logico exigitur, existimo ita dicendum. Primo omnes has species hic numeratas esse quantitates per se: & hæc est cõmunis opinio, non solum in ratione mensuræ, sed etiam in ratione partium, & diuisibilitatis, vt superius diximus. *3. Sol.*

Dico secundo, tempus dupliciter posse diuidi. Vno modo secũdum partes successionis, scilicet præsens, præteritum, futurum, & secundum hanc diuisibilitatis rationem est quantitas per se, & ita hic consideratur. Altero modo diuiditur secũdum spatium per quod mobile tẽpus efficiẽs mouetur: & secundum hanc diuisibilitatẽ est quantitas per accidẽs, vt dicitur in Metaphysica: considerare autem tempus secũdum suas partes ad Physicum spectat, & id notius est. propterea in Metaphy. nõ inter quantitates per se cõstituitur, sicut in Logica. *Tempus duobus modis diuiditur.*

Dico Tertio, orationem sub numero comprehẽsam fuisse illic: non enim ibi loquitur de numero particulariter, vt distinguitur ab oratiõe, sed vt numerus est idem quod multitudo, vt ibidem interpretatur Auerroes.

Dico Quarto, locum etiam sub superficie contineri, ibi enim considerat superficiem in cõmuni, vt includit superficiem ambientem, & terminantem; hic autem loquitur particulariter de superficie terminante.

Dico vltimo, motum non esse quantitatem per se, vt bene dicit Ammo. & Porphy. quia motus, vt motus, est solum actus quidam imperfectus, vt suo loco tractabitur. Hæc omnia obserua, quia existimo Aristot. & veritati maximè esse cõformia. *Motus non est per se quãtitas.*

Ad quintum est insignis difficultas de intellectu orationis,

 quid

quid sit. Omissis aliorũ sententiis, dicam, quæ in hoc diligenter excogitaui, idque declarabo sequentibus fundamentis.

1. fund. Aduerte igitur primo, quod sonus est quoddam accidens, & qualitas effecta in aere ex collisione duorum corporum. *Vox cuiusmodi sit sonus.* Vox aũt est, nõ omnis sonus, sed ille tantũ qui efficitur in aere ex collisione quarundã corporis partiũ, scilicet linguæ, palati, dentiũ, &c. est aũt vna vox, quę vnica fit percussione, plures aũt voces, quæ pluribus fiũt percussiõibus, sicut sunt syllabæ, quælibet enim syllaba vnica fit percussione, plures autẽ pluribus. Oratio aũt est aggregatio ex multis vocibus syllabarũ, vt dominus: vnde omnis oratio est discõtinua, & discreta.

2. fund. Aduerte Secundo. Discretio duplex est: quædã subiecti, vt albedo lactis, & albedo niuis discreta sunt, quia duob. insunt *Discretionem esse duplicẽ.* discretis subiectis: altera est discretio formæ, sicut quãdo duo insunt vni subiecto, tamen vnum alteri idem nõ est: sicut albedo & dulcedo lactis. Oratio igitur discreta est, non quidem subiecto, quia in eodem aere omnes syllabarum percussiones recipiuntur, sed discretæ formæ: nec similiter est discreta in tempore cæli, quia vnico tempore simul duo possunt loqui, quorum sermones simul tempore & subiecto sunt, formę tamen discretæ sunt.

3. fund. Aduerte Tertio, In ista voce possumus tria cõsiderare. Id quod *In voce tria possunt considerari.* est eius essentia, s. id, ratione cuius est sonus. Secundo, aliquid quod se habet, vt qualitas eius, sc. quod fit acuta, grauis, sonora, rauca. Tertio, est quędam extensio, & velut corpulentia ipsius vocis, secundum quam vox magna, breuis, æqualis, inæqualis dicitur: & hæc est vocis quantitas, quæ dicitur tempus vocis: vnde quando audis syllabas habere tempus, non intelligas de tempore, quòd dicitur dies, annus, &c. sed de ista intrinseca extensione & vocis dilatatione; quæ maior est in vna, quàm in altera, secundum quòd breuis vna, altera longa dicitur.

4. fund. Aduerte Quarto. Oratio dicitur iste numerus horum tem- *Quid sit oratio.* porum syllabarum successiuarum, & discretarum: sed maximè considera, quod non solùm oratio est multitudo temporum horum, sed superaddit temporum diuersitatem, & ordi- *Sub orõe quę spẽs est quãtitatis quã nam contineãtur.* nem: vnde alia oratio est populus pro arbore, alia pro ciuitate: nam illa est ex prima longa, & hæc ex prima breui: similiter alia est species orationis dominus, alia domini. In summa, hęc oratio continet omnia carmina, & carminum genera, & omnes pedes carminum, quæ non solùm diuersa sunt in multitudine

tudine syllabarum, sed præcipuè ordine, & quantitate: vnde musæ, in recto spondæus est, cùm ex vtraque longa constet: at in recto singulari trochæus est, quia posterior est breuis, & sic de reliquis. Hæc oratio est iudicio meo numerus musicus, & harmonicus, de quo musica speculatur.

Ex his sequitur, hic multo aliter orationem quàm in libro Periher. sumi: hic enim pro vna etiam dictione vocali, illic pro plurib. Præterea in præsenti impertinens est, quod significet, nam etiam si non significet, oratio dicitur: illic aũt est necessaria vocũ significatio. Præterea in præsenti oratio non est ipsa vox, sed quantitas ipsarum vocum & dictionũ: in lib. verò Periher. oratio est ipsa vox significatiua, ac propterea hic Arist. dixit, oratio, quæ in voce fit: quasi nõ sit vox, sed vocis quãtitas. *Orõnem aliter hic aliter in lib. Periher. considerari.*

Per hæc patet solutio ad argum. Ad replicam dico. Quamuis syllaba sit per se cõtinua, tamen quia syllaba nõ per se, sed cũ dictione ordinatur, non facit quãtitatis per se speciem, sed cum oratione, quæ discreta est: aut dicendum est syllabam esse vnitatẽ in oratione, sicut est vnitas in numero arithmetico. *Sol.*

Ad sextum, Resp. magnitudinem, longitudinem, & multitudinẽ, aliquando sumi absolutè pro ipsis quantitatibus, vt magnitudo idem sit, quod quantitas continua, præsertim permanens, quo pacto sumitur. 1. cæli. c. 1. longitudo idem, quod linea: multitudo discreta quantitas: & tunc magnitudo non opponitur paruitati, nec multitudo paucitati, nec breuitati longitudo: vnumquodque enim continuum magnum est, longum est: & numerus quiuis est multa. Altero modo sumuntur ista respectiuè, vt vnum respectu alterius dicatur, & sic opponuntur, tunc enim sunt ad aliquid: nec est inconueniens, quod res in vno prædicamento collocetur, passio verò in alio: vt enim homo est in prædicamento substantiæ, risibilitas autem in qualitate: ita quantitas est in vno prædicamento: istæ autem passiones eius, magnum, paruum, æquale: & reliqua in prædicamento ad aliquid sunt.

Ad septimum est facilis solutio ex his, quæ diximus in prædicamento substantiæ: vnitas enim, & punctum ad quantitatem pertinent, reductiuè tamen, tanquam principia quantitatis: vnitas enim est principium discretæ, punctus continuæ permanentis. *Quo oẽ mensura ad quantitatẽ pertineant.*

Ad octauum dico omnes mensuras ad hoc prædicamentũ pertinere, non secundum relationem, per quam ad mensurata refer

ta referuntur, vt dicit Simpl. sed secundum id, quod mensurant, quod quantitas est: & sic sub his speciebus continentur: quædam enim sub loco, qui per modum vasis cōtentiui mensurat: quædam sub linea, quæ per modum longitudinis: quædam sub numero, per modum multiplicationis solum. Ex his omnibus cuilibet facillimum erit istas species ordinare in tabula aliqua: aduertatque singula dictorum esse genera continentia multa sub se: numerus enim multas numerorum species: oratio similiter varias species, & genera continet: idem de linea, quæ multas mensuras continet: similiter & de aliis. Hęc de quantitate.

Possent quidem multa alia dici, sed hæc sufficiant, ne extra modum limites Logicos transgrediamur, Logicum agentes. Vide Simpl. de grauitate, an sit quantitas, vt vult Architas.

CAP. VII. *De his quæ ad aliquid dicuntur.*

1. *AD aliquid verò talia dicũtur, quæcunque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicũtur, vel quomodolibet aliter ad alterum, vt maius hoc ipsum, quod est alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur similiter autem & alia quæcunque huiusmodi sunt.*

2. *At verò sunt etiam & hæc ad aliquid: vt habitus, dispositio, sensus scientia, positio, hæc enim omnia, quæ dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, & non aliud quiddam: habitus enim alicuius habitus esse dicitur, et scientia, alicuius scientia, et positio alicuius positio: & alia quoque similiter.*

3. *Ad aliquid igitur sunt, quæcũque hæc ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum, vt mons magnus dicitur ad alterum: magnus enim mons dicitur ad aliquid, & simile alicui simile, &c. talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio positiones quædam, positiones verò ad aliquid sunt: iacere aũt & stare vel sedere, ipsa quidem non sunt positiones: denominatiuè verò dicũtur ab iis, quæ dicta sunt positionib.*

Inest

Inest autem et contrarietas in iis,quæ sunt ad aliquid,vt virtus vitio contrarium, cum sit vtrũque eorum vt aliquid: & scientia ignorantiæ. Non autem omnibus iis, quæ sunt ad aliquid, insunt contraria. Duplici enim nihil est contrarium,neque triplici,neque vlli talium. 4.

Videntur autem & magis & minus ea quæ ad aliquid sunt suscipere, simile enim & dissimile magis & minus dicitur: & æquale & inæquale magis & minus dicitur,cum vtrunque sit ad aliquid,simile enim alicui simile dicitur,& inæquale alicui inæquale. Non autem omnia quæ sunt ad aliquid suscipiunt magis & minus, duplum enim non dicitur magis & minus duplum,nec aliquid talium. 5.

Omnia autem quæ sunt ad aliquid,ad conuertentia dicuntur,vt seruus domini seruus:& dominus serui dominus esse dicitur:& duplum dimidij duplum:& dimidium dupli dimidium,& maius minore maius,& minus maiore minus: similiter autem & in aliis:Sed casu aliquotiens different secundum locutionem,vt scientia scibilis scientia dicitur: & scibile scientia scibile,& sensus sensibilis sensus:& sensibile sensu sensibile. 6.

At verò aliquotiens non videbitur cõuenienter ad quòd dicitur assignetur,si peccet is qui assignat.vt ala si assignetur auis,non conuertitur,vt sit auis alæ, Nõ enim prius conuenienter assignatum est ala auis, neque enim quatenus auis est, eatenus ala ipsius dicitur: sed eò ꝙ alata est,multorum enim & aliorum alæ sunt,quæ non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter,conuertitur:vt ala alati ala est: & alatum ala alatum. 7.

Aliquotiens autem fortè & nomen fingere necesse erit:si non fuerit nomen impositum ad ꝙ conuenienter assignetur: vt remus si assignetur nauigij,non est assignatio conueniens, neque enim eo quòd nauigium est, eo ipsius remus dicitur, 8.

sunt

sunt enim nauigia, quorum remi non sunt: quare non conuertitur: nauigium enim non dicitur remi nauigium. Sed fortè conuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur: remus remigatæ rei remus est, aut quomodocunque aliter: nomen enim non est positum, & conuertitur si conuenienter assignetur: remigatum.n. remo remigatum est. Similiter aũt & in aliis: vt caput conuenientius assignabitur capitati caput, quam si animalis assignetur: neque.n. eo ꝙ est animal, caput habet, multa enim animalia sunt capita non habentia.

9. *Sic autem fortasse facillimè quis sumet, quibus posita non sunt nomina, si ab iis quæ prima sunt, & iis ad quæ conuertuntur, nomina ponantur: vt in iis quæ prædicta sunt, ab ala alatum, à remo remigatum. Omnia igitur quæ ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuertentia dicuntur, quoniam si ad quodlibet aliud assignantur, & non ad id, ad quod dicuntur, non conuertuntur.*

10. *Dico aũt, quoniam neque eorum quæ in confesso ad conuertentia dicũtur, et nomina eis posita sunt, nihil cõuertitur, si ad aliquid eorũ quæ sunt accidentia assignentur, & non ad id ad ꝙ dicuntur, vt seruus. si non domini assignetur, sed hominis vel bipedis, vel cuiuscunque talium, non conuertitur, neque enim dici potest, homo est serui homo: non enim conueniẽs est assignatio. Amplius, si quidẽ cõuenienter assignetur ad quod dicitur, omnib. aliis sublatis, quæcunque accidentia sunt, relicto aũt solo illo ad quod assignatum est cõuenienter, semper ad ipsum dicetur, vt si seruus ad dominũ dicitur, circunscriptis omnibus, quæ accidentia sunt domino, vt esse bipedem, vel scientiæ susceptibilem, vel hominem, relicto verò solo quod dominus est, semper seruus ad ipsum dicetur, seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id, ad quod dicitur, assignetur: circunscriptis omnibus aliis, relicto autem eo solo, ad quod assignatum est, non dicetur*

tur ad ipſum: aſſignetur enim ſeruus hominis, et ala auis, & circunſcribatur ab homine eſſe dominum, non ſanè amplius ſeruus ad hominem dicetur: cum enim dominus nō ſit, neque ſeruus eſt: ſimiliter & de aue, ſi adimitur eam alatam eſſe: non enim amplius erit ala ad aliquid, cùm enim non ſit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet aſſignare ad id, ad quod conuenienter dicitur. Et ſi ſit nomen poſitum, facilis erit aſſignatio: ſi autem non ſit, fortaſſe neceſſarium erit nomen fingere: ſi autem ſic aſſignentur, manifeſtū eſt: quoniam omnia quæ ad aliquid ſunt, ad conuertentia dicuntur.

Videtur aūt ipſa ad aliquid ſimul eſſe natura: et in plurimis quidē verū eſt: in aliquib. verò non verū: ſimul. n. duplū et dimidium ſunt: et cū ſit dimidium, duplū eſt: et cū ſit dominus, ſeruus eſt: et cū ſit ſeruus, dominus eſt: ſimiliter aūt his & alia. Simul aūt hæc auferunt ſeſe inuicem: ſi. n. non ſit duplū, non erit dimidium: & ſi non ſit dimidium, non erit duplum: ſimiliter autem & in aliis, quæcunque talia ſunt. 11.

Nō aūt in omnib. his, quæ ad aliquid, verū videtur eſſe ſimul natura: ſcibile. n. ſcientia prius videbitur eſſe: nāque in plurib. præexiſtētib. reb. ſciētias accipimus: in paucis. n. vel nullo quiſquā hoc perſpiciet ſimul cū ſcibili ſcientiā eſſe factā. Amplius, ſcibile ſublatū ſimul aufert ſcientiā: ſcīa verò ſimul nō aufert ſcibile, nā ſi ſcibile nō ſit, nō erit ſcientia, nullius. n. erit ſcientia: ſcīa verò ſi non ſit, nihil prohibet eſſe ſcibile, vt circuli quadratura ſi eſt ſcibilis, ſciētia quidem eius nōdū eſt, ipſa verò ſcibilis eſt. Amplius, animali quidē ſublato non erit ſcientia, ſcibilium verò plurima eſſe contingit. 12.

Similiter autem his ſeſe habent ea quæ de ſenſu ſunt: ſenſibile enim prius quàm ſenſus eſſe videtur, ſublatum enim ſenſibile ſimul aufert ſenſum: ſenſus verò ſenſibile non ſimul aufert, ſenſus enim circa corpus & in corpore ſunt, ſenſibile autem ſublato, aufertur et corpus: ſenſibile enim corpus eſt. 13.

Cum

Cùm aũt corpus nõ ſit, auſertur et ſenſus, quare ſimul auſert ſenſibile ſenſum: ſenſus verò ſenſibile non ſimul auſert: ſublato enim animali. ſenſus quidẽ auſertur, ſenſibile autem erit corpus: vt calidum, dulce, amarum, & omnia alia quæcunque ſunt ſenſibilia. Amplius, ſenſus quidem ſimul cum ſenſitiuo fit: ſimul enim fit animal, & ſenſus: ſenſibile verò ante animal, aut ſenſum eſt. Ignis enim, & aqua, & alia huiuſmodi, ex quibus ipſum animal conſtat, ante ſunt, quam animal omnino ſit, aut ſenſus: quare prius ſenſibile quàm ſenſus eſſe videbitur.

14. *Habet autem dubitationem, vtrum nulla ſubſtantia ad aliquid dicatur, quemadmodum videtur. ſi hoc contingat ſecundum quoſdam ſecundas ſubſtantias. Nam in primis ſubſtantiis verum eſt, nam neque tota, neque partes primarum ſubſtantiarum dicũtur ad aliquid. Nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo, neque quidam bos, alicuius quidam bos. Similiter autem & partes: quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus. ſed alicuius manus & quoddam caput non dicitur alicuius quoddam caput, ſed alicuius caput. Similiter autem & in ſecundis ſubſtantiis, atque hoc quidem in pluribus, vt homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignum, ſed alicuius poſſeſſio dicitur: in huiuſmodi ergo manifeſtum eſt, quoniam non ſunt ad aliquid. In aliquibus verò ſecundis ſubſtãtiis habet dubitationem, vt caput alicuius caput dicitur, et manus alicuius dicitur manus, et ſingula huiuſmodi, quare hæc fortaſsè ad aliquid eſſe videbũtur. Si igitur ſufficienter eorum quæ ſunt ad aliquid, definitio aſſignata eſt, aut omnino difficilè, aut impoſſibile eſt oſtendere quòd nulla ſubſtantia eorum quæ ſunt ad aliquid dicitur.*

15. *Si autem non ſufficienter, ſed ſunt ad aliquid, quib. hoc ipſum eſt eſſe, ad aliquid quodam modo ſe habere, fortaſsè ali*

quid

quid contra ista dicetur. Prior verò definitio sequitur quidem omnia omnia ea, quæ sunt ad aliquid, non tamen in ipsis idem est cum eo quod esse ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorum dicantur. Ex his autem manifestum est, quod si quis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid, definitè sciet, & illud ad quod dicitur, definitè sciturus est. Manifestum igitur & ex ipsis est: si enim nouit aliquis hoc, quod aliquid est (est autem esse iis, quæ ad aliquid sunt, idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) & illud nouit, ad quod hoc aliquo modo se habet. Si.n. non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet noscet. Sed & in singulis palam hoc est, vt si quid nouit quis definitè quod duplũ est, & cuius duplum est, mox definitè nouit. si enim nullius definitorum nouit ipsum duplum esse, neque si sit duplum omnino nouit. Similiter autem et hoc aliquid si nouit quis quòd melius est, & quo melius est statim definitè necessarium est nosse. Propter hæc aũt nõ indefinitè hoc cognoscet, quod hoc est peiore melius: suspicio.n. hæc est, nõ sciẽtia: non.n. adhuc sciet exactè quod est peiore melius: si n. sic accidit, nihil est deterius ipso. Quapropter palã est quod necessariũ est, si nouerit quis aliquod relatiuorum definitè, et id ad quod definitè, necesse est nosse. 15.

Caput verò, et manus, et eorũ singula, quæ substãtiæ sunt, ea ipsa quę sunt sciri definitè possunt: ad quod verò dicantur nõ est necessarium scire: cuius.n. hoc caput, vel cuius hæc manus sit, non est scire definitè. quare nõ erũt hęc ad aliquid. Si verò nõ sunt hęc eorũ quæ sunt ad aliquid, verũ erit dicere quod nulla substantia eorũ est quæ sunt ad aliquid. Fortasse aũt difficile sit de eiusmodi rebus vehemẽter asserere, nisi ea sępe pertractata sint: dubitasse aũt de horũ vnoquoq; nõ est inutile. 16.

Cur potius de prædicamento Ad aliquid, quàm de qualitate egerit?

NOn parua primo se nobis offert difficultas, cur prædicamentum hoc qualitati anteponatur, ratio enim dubitandi est: prius est rem esse in se, quàm ad aliud comparari, sed

qualitas conuenit rei secundum se, relatio verò vt alteri comparatur, ergo prior est qualitas secundum naturã: immò Arist. ipse 5. Meta. c. 14. quale præposuit, & in diuisione horum prędicamentorum præcedenti. Architas illa ratione motus, vt refert Simpl. quale antepofuit ipsi prædicamento ad aliquid.

Duplex ordo est in Categoriis. Circa hoc aduerte ex Simplicio in his prædicamentis, ꝙ duplex est ordo, quidam naturæ, & essentiæ, secundum quem vnum in suo esse, & natura alterum præcedit: alter est ordo doctrinæ, secundum quem vnius cognitio, & doctrina prius traditur cognitione alterius, & vnum prius, alterum posterius docemur.

Hoc supposito Doctores Louanien. dicunt hic non ordinem naturæ, sed doctrinæ solum seruari, secundum quem illa semper prætermittenda sunt, quæ magis priorum cognitioni necessaria sunt, siue priora sint, siue posteriora. Constat autem post quantitatem magis necessariam esse relatiuorum cognitionem, cum in prædicamento quantitatis longa facta fuerit mentio eorum, s. de magno, & paruo, & reliquis, quæ ad aliquid dicuntur. Quam rationem etiam tradit Ammo. huius ordinis, quo ad aliquid præponitur qualitati.

At Simpl. Porph. & Boet. etiam ordinem naturæ cum ordine doctrinæ seruari insinuant secundum Arist. quia substantia corporea prius est quanta, quàm qualis, cum quantitas sit eius passio prima, sed ad quantitatem immediatè sequitur, esse magnum, vel paruum, æquale, inæquale, quæ omnia ad aliquid sunt: prius ergo est ad aliquid ipso quali: nec obstat aliquas relationes, & habitudines esse posteriores qualitatib. sc. illas, quæ ex qualitatibus oriuntur: sat est à toto genere, ꝙ natura ipsius ad aliquid in aliquib. præcedat qualitatem, nõ aũt qualitas vlla antecedat quantitatem: prior igitur natura est relatio, similiter & doctrina propter rationem dictam prius.

Ad aliquid verò talia dicuntur quæcunque hoc ipsum, quod sunt aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud &c.

Caput istud in tres partes diuiditur; Prima continet definitionem quandam eorum, quæ ad aliquid sunt, & ipsius explicationem: quæ definitio communis erat tempore Aristotelis, imò ipsius Platonis, vt vult Alb. & Boet. quamuis id neget Simplicius: Secunda continet quatuor proprietates, quæ secundũ talem definitionem consequuntur. Tertia proponit vnum absurdum, quod iuxta talem definitionem sequitur, & ea relecta

 aliam

aliam ponit,quę maximè relatis conuenit.Similiter quandam ipsorum infert proprietatem.

Attende autem has definitiones generalissimorum,vt sæpè dixi,non esse proprias definitiones,cum genere & differentia careant,sed descriptiones quædam sunt, per quas rem magis manifestam facimus per ea,quæ clariora sunt. *Nota.*

Aduerte igitur,accidentis duplex esse genus. Quoddam inest subiecto absque alterius subiecti dependentia, vt albedo inest niui,calor igni,superficies corpori absque alterius vllius ordine,& habitudine,& hoc accidens absolutum dicitur. *Nota.*

Quoddā accidens inest alicui subiecto cum dependentia alterius subiecti accidētis:vt paternitas inest vni homini,dependenter tamen ab alio,cui inest filiatio,simile inest huic albedini,dependenter tamen ab altera albedine, cui inest etiam illa similitudo:tale igitur accidens dicitur respectiuum,& ad aliquid,cuius natura hęc est,vt non insit vnum alteri,quin etiam alterum ei correspondens,alteri simul insit. *Accidentis duplex genus reperiri.*

Ex quo collige rationem tituli huius prædicamenti, dicitur enim in plurali,de his,quæ sunt ad aliquid,& semper Aristo.in capite pluraliter loquitur:cuius ratio est, vt notat Ammo.&Alb.tract.isto.c.3.quia nunquam ista singula consistūt, sed semper bina, vnum ad alterum. Nec propter hoc negamus,quin singulariter possit proferri,vt notat Simp.dici enim potest,pater est ad aliquid,& duplum est ad aliquid:sed ad insinuandam horum naturam, quæ sine multitudine esse non potest,pluraliter loquimur. *Nota.*

Per hæc itaque manifestatur Aristotelis descriptio:Illa sunt ad aliquid,quorum hoc ipsum,quod sunt,id est,quorum natura,& substantia est, ad aliud dici,&referri:at quia variè vnū ad alterum dicitur,aliquando per habitudinem genitiui,vt pater est filij pater,aliquando per habitudinem datiui,simile est alicui simili simile : vel ablatiui,maius est minore maius : aliquando id fit per accusatiuum,aliquando cum præpositione, aliquando sine illa,vt dicit Simpl.Propterea dicit Arist. aliorū dicuntur,vel quomodolibet aliter ad aliud sc. dicuntur. Hæc est omnium explicatio communis descriptionis huius.

Ponit Arist. exempla per varios casus. Maius,inquit,aliquo maius est, duplum etiam alterius duplum est:& alia similiter quæ adinuicem conferuntur. Hæc græcè genitiui habitudinem explicant:quamuis latinè sint casus varij.

At verò sunt etiam & hæc ad aliquid, &c.

4 Prosequitur Aristoteles exempla proponere eorum, quę ad aliquid sunt, ponit autem ista, quę sequũtur, scilicet habitum, dispositionem, scientiam, sensum, positionem: in quibus notabis hæc quatuor prima ad obiectum referri. Si enim habitus est, alicuius obiecti habitus est, similiter & dispositio: differunt enim hoc solo habitus & dispositio, quòd habitus inhęret subiecto, à quo difficilè remoueri potest: dispositio est, quæ facilè remouetur; similiter scientia, & sensus, alicuius obiecti scientia, & sensus sunt: positio autem refertur & ad subiectum, & ad locũ: est enim positio habitudo corporis ad locũ.

Dub. 1. Dubitabis, vt quid Aristot. non continuauit hæc exempla prioribus, sed quadam interruptione vsus est, dicens, (sunt etiam & hæc ad aliquid) Respondet Ammon. id factum fuisse

Sol. propter duo. Alterum est, quia priora exempla erant habitudinis genitiui, quibus explicatur illa definitionis pars, aliorum dicuntur: nunc autem ista sunt habitudinis aliorum casuum, quib. explicatur illa altera pars, vel quomodolibet aliter ad aliud. Alterũ est, quod etiam notat Simp. ista, quæ ad aliquid dicuntur, oriuntur ex multis prædicamentis: quædã ex quantitate, vt duplum, maius: quædam ex qualitate, vt scientia, habitus: quædam ex situ, vt positio, & cubatio: & quia exempla priora erant de his, quæ quantitatem consequuntur, posteriora verò de his, quæ qualitatem, & alia sequuntur, ideo, distinxit, & interruptione illa vsus est. Sed potest huius tertia ratio non spernenda adhiberi, quòd ista definitio Aristotelis nõ est ipsius, sed communis, quam ipse est postea reiecturus: suscipit tamen eam modo explicandam, quia tunc passim circunferebatur: ac propterea multa secundum hanc infert, & dicit, quæ non tanquam vera, sed tanquam absurda ex tali definitione promanantia recipienda sunt: id, quod doctè aduertit Ammo. est autem vnũ ex his, quod subiunxit, ac si diceat: si ad aliquid sunt, quæ aliorum dicuntur, ista ad aliquid sunt, scilicet habitus, dispositio, & reliqua, quæ tamen verè ad aliquid non sunt, cum sint aliorum prædicamentorum: ac propterea secundum talem definitionem probat esse ad aliquid, dum dicit ista dici ad aliud, & non aliud quiddam, id est, non habent aliud quicquam, quam ad aliud dici: sed horum veritas postea examinanda est.

5 *Ad aliquid igitur sunt, quæcunque hoc ipsum quod sunt, &c.*

Ex man

Ex manifestatione superiori per exempla infert definitionem eandem, velut aliqua ratione probatã:infert etiam eam, vt aliis exemplis habitudines aliorum casuum exprimentibus,declaret:magnum enim ad aliquid dicitur,& simile & reliqua:subiunxit etiam accubitum, stationem, & sessionem esse ad aliquid,& probat,quia sunt positiones,positio verò ad aliquid est : at ipsorum concreta, scilicet sedere, stare, non sunt ad aliquid.

Dubitabis, quare id dicit Aristoteles de concretis.Respondent Ammonius,& Simplicius,quia cõcreta sunt alterius prædicamenti,scilicet situs,abstracta verò huius:& posset quis decipi,existimans etiam ista poni in hoc prædicamento,cum eorum abstracta collocentur.Notantque vnum isti doctores maximè aduertendum,non semper abstractum,& eius concretũ ad idem pertinere prædicamentum,nam locus&tempus sunt in quantitate,tamen esse in loco est aliud prædicamentum,vbi:& esse in tempore,est aliud,scilicet quando,quæ duo prædicamenta sunt denominatiua ab illis. *Dub.1.* *Concretũ & abstractum non semper ad eandẽ pertinent Categoriam.*

Dubitabis quare statio,sessio,ad aliquid sunt, non autẽ sedere, & stare. Respondent etiam isti doctores, quia abstracta non includunt subiectum ipsum,sed tantum habitudinem ad illud dicunt,quæ ad aliquid est:at ipsa concreta non habitudinem,sed subiectum ipsum,& substantiam dicunt. Hæc omnia intellige iuxta definitionem assignatam : an enim ista sint secundum definitionem exactam Aristotelis, quam in fine tradit,postea examinabimus. *Dub.2.*

Inest autem contrarietas in his,quæ sunt ad aliquid,&c. 4

Hæc est secunda pars capitis,in qua ea,quæ huic prædicamẽto insunt,Aristoteles ponit,& enarrat:incipit autem à communibus:hæc enim est doctrina,quam ipsemet docet. 1. phy. cap.7. vt primum communia,deinde propria tradantur.Conuenit igitur his,quæ ad aliquid sunt,habere contraria:hoc autem exẽplis manifestat,virtus enim vitio,& ignorantiæ scientia contraria est:at hoc, inquit,non omnibus, quæ ad aliquid sunt, inest:duplum enim non habet cõtrarium,nec dimidium, & tamen ista ad aliquid sunt.

Posset quis non immeritò obiicere:superius enim in quantitate dixit Aristot. magnum & paruum non esse contraria, quia sunt ad aliquid:quo igitur modo hic docet,ea,quę ad aliquid sunt,esse contraria?nec potest dici,hic loqui de contra *Dub.1.*

rietate largè,vt complectitur quamcunque oppositionem, sic enim non diceret,aliqua non habere cōtrarium,cum constet, omnia quæ ad aliquid sunt,relatiuè opponi:loquitur ergo de contrarietate propria, de qua in aliis prædicamentis loquutus est.

Sol. Aduerte,istos respectus,qui ad aliquid sunt,semper esse simul cum aliis accidentibus absolutis, à quibus procedunt:vt similitudo est cum qualitate,magnum cū quantitate,&c.Vnde dupliciter possunt considerari: vno modo,secundum illos respectus puros,& vt ad aliquid sunt,& tunc non habent contrarium,& hoc est,quod dixit c.de quantitate:altero modo secundum illud accidens,cui copulantur, quod fundamentum vocatur,& tunc si illud habuerit contrarium,dicetur istud habere contrarium:si verò non habuerit,dicetur istud non habere:& quia non omnia accidentia in quibus ad aliquid fundantur,contraria habent,ideo dicit aliqua habere,nempe ex illis, quæ in qualitate fundantur:aliqua verò nō habere, s.illa quæ in quantitate innituntur:ita docet Simpl.& Ammo.&benè:cuius signum est,ꝙ quando contraria assignat,non ponit correlatiua:vt scientia non contrariatur scibili, sed ignorantiæ:virtus non contrariatur ei,cuius virtus est, sed vitio non ergo vt adinuicem referuntur, contrarietatem habent, sed vt secundum se & in fundamento sumuntur.

Dub.2. Dubitabis,quomodo in hoc prædicamento scientiam, virtutem,& alia collocet cum tamen hæc in quarto prædicamento cōstituantur.Respondet Ammo.non id ex propria sententia fecisse,sed simulanter ad labefactandam illam definitionē, ex qua sequebatur,ista in hoc prædicamento esse.At verò aliter respond.Simpl.& Boe.in præsenti. & Alb.tract.isto cap. 4.

Sol. quod maximè notandum est:asserunt enim, ista & in hoc prædicamento, & in aliis esse, non est enim inconueniens, quod vna res secundum varias rationes,&considerationes,ad varia pertineat prædicamenta:scientia enim,ignorantia,virtus,& reliqua,vt secundū se sumuntur,& subiectum ipsum perficiunt, & disponunt,qualitates sunt, & ad quartum prædicamentum pertinent:at vt ad obiectum suum referuntur secundum tales habitudines, & respectus in prædicamento isto collocantur: sed harum opinionum iudicium postea in disputatione proferetur.

5 *Videntur autem magis & minus ea,quæ ad aliquid sunt,suscipere,&c.*

Hæc

Hæc est secundã ipsius ad aliquid proprietas, scilicet suscipere magis, & minus; quam exemplari inductione manifestat: simile enim, & dissimile, æquale, & inæquale ad aliquid sunt; tamen suscipiunt magis & minus: vnũ enim alio magis est simile, & magis dissimile: æquale, vel inęquale, magis, vel minus.

Hic aduerte, quãdo audis, ista esse ad aliquid, ne intelligas ista esse ad aliquid adinuicem: aliud enim est, esse, ad aliquid, seu quod alij vocant, relatiua, & esse ad aliquid ad se inuicem, quod alij vocant correlatiua: relatiua enim, seu ad aliquid dicuntur plura, quorũ singula ad aliud dicũtur, non tamen vnũ ad alterum inter se: vt pater, duplum, simile, relatiua sunt, seu ad aliquid, quia dicuntur ad aliud, non quidem inter se, sed singula ad suum proprium terminum: pater enim ad filium, duplum ad subduplum, simile ad simile: correlatiua verò, seu ad aliquid adinuicem dicuntur, quorum vnum ad alterum dicitur, sicut pater, & filius sunt correlatiua: per ista intelliges exempla numerata esse relatiuorum, sed non correlatiuorum.

QVAESTIO. *An relatio suscipiat magis & minus.*

Dubitatur, an suscipere magis, vel minus, competat relatis, ratione fundamenti, sicut habere contraria: an ratione naturæ propriæ, ita vt inquantum ad aliquid sunt, magis, vel minus suscipiant. Hoc dubium est principale, & dignum conside ratione, prius tamen sunt explicanda verba, quæ post ista sequuntur: inquit enim Aristo. non omnibus hoc inesse relatis, duplum enim magis vel minus non recipit. *Dub. 1.*

Ad dubium igitur respondet Alb. tract. isto. c. 5. Simpl. Ammo. & Boet. & tandem est sententia communis, relatiua suscipere magis, vel minus, non sui ratione, sed fundamenti: quod si eis obiicias, aliqua fundamenta non suscipere contraria, vt quantitas, in qua æquale, vel inæquale fundantur, non suscipit magis vel minus, ipsum tamen æquale, & inæquale magis suscipiunt: Ad hoc non eodem modo respondent: Boet. enim & Simp. dicunt æquale, & inæquale esse passiones quasdam, & qualitates ipsius quantitatis: & quantitas secundum se non suscipit magis, vel minus, sed secundum has qualitates: & iudicio meo, isti doctores hoc sibi volunt, quod relatio non est, quæ magis, vel minus denominatur, sed quantitas per has relationes, quæ qualitates ipsius sunt: quantum enim vnum est magis vel minus inæquale alteri. *1. opin.*

Ista opinio non absoluit dubium, nec respondet quæstioni,

nam eodem modo qualitas non suscipit magis vel minus, sed subiectum per eam: vnum enim est magis alteri simile subiecto per albedinem, & tamen hoc non obstante, asserimus, qualitati à se, & non à subiecto conuenire suscipere magis: esset ergo idem dicendum de relatione.

2. opin. Albert. tract. isto. c. 5. aliter respondet, dicit enim quantitatem aliquo modo suscipere magis, vel minus: vna enim maior, altera minor est, & hoc sufficit, vt ab ea relatio æqualis vel inæqualis suscipiat magis vel minus.

Sed nec hoc plenè satisfacit; nam cùm magis & minus in relatione sit intensiuè, & maius & minus in quantitate sit extensiuè, videtur, non relationi à fundamento, sed à se, id inesse.

3. opin. Ammonius aliter etiam respondet: inquit, æquale, vel inæquale non suscipere propriè magis vel minus, sed impropriè, & abusiuè: quod enim propriè magis & minus suscipit, cum suo contrario miscetur; vt album, quo magis est cū nigro mistum, minus est album, quo verò minus, magis est album: & æquale, & inæquale non miscentur illo modo: æquale enim nihil habet inæqualitatis, nec inæquale aliquid participat æqualitatis; cum æqualitas consistat in indiuisibili, à quo recedere, est non amplius esse æquale: & inæquale nihil participat æqualitatis, dum inæquale manet: impropriè tamen est, illud magis & minus, quomodo æquale etiam vocamus, quod non multum distat ab æqualitate propria. Hæc ex Ammonio.

4. opin. At si hoc altius consideramus, inueniemus Architam, vt refert Simpl. existimasse, suscipere magis vel minus, inesse ipsis relatis, vt relata sunt, & non ratione fundamenti: vnde Architas ipse non assignauit illud, s. habere contraria in his quæ ad aliquid sunt: posuit tamen hanc proprietatem, s. suscipere magis: illa enim proprietas non relatis à se, sed à fundamento inerat: hæc verò ipsis secundum se competit.

Et hæc opinio probatur argumento, iudicio meo, satis conuincenti. Si non suscipit relatio magis vel minus, nisi ratione fundamenti, sequitur, quoties fundamentum suscipit magis, & ipsa relatio suscipiet magis, & quoties fundamentum suscipit minus, & ipsa relatio suscipiet minus: & quoties fundamentum nec magis, nec minus est susceptiuum, nec ipsa relatio suscipiet: sed videmus totum oppositum, patet: Sint duo alba, vnum intensum vt octo, alterum intensum vt quatuor: ista sunt similia, tunc sumo similitudinem illius, quod est vt octo, &

cto,& pono quod albedo remittatur,& fiat vt ſeptem,tunc ſimilitudo eſt maior,& illud magis ſimile:& ſi fiat vt ſex,magis erit ſimile : & ſi fiat vt quatuor, multo ſimilius. Præterea ſint duo alba vt quatuor,iſta ſunt maximè ſimilia:augeatur,& intendatur vnum,& fiat,vt quinque, tunc minus erunt ſimilia, & quò magis vnum intenditur,tantò in eo minus exiſtet ſimilitudo.Præterea æquale,& inæquale,magis ſuſcipiunt,tamen non ratione fundamenti,quia fundamentum vel non ſuſcipit, vel multo aliter ſuſcipit, ſcilicet extenſiuè, inæquale verò intenſiuè ſuſcipit.

Propterea exiſtimo eſſe dicendum,Dupliciter poſſe intelligi,relationem ſuſcipere magis vel minus,ratione fundamenti.Vno mōdo,vt non habeat aliam intenſionem,nec ſuſcipiat magis vel minus aliter,quàm ſuum fundamentum:ſicut non habet contraria,niſi contraria fundamenti:ita,vt non illa relationi,ſed fundamento contraria ſint,vt aliqui intelligunt:& iſte ſenſus eſt falſiſſimus , vt argumenta ſuperiora euidenter probant.Altero modo,quod non ſuſcipiant magis vel minus, per ſolam ſui mutationem,ſicut qualitates,ſcilicet albedo,nigredo,& alia,quæ ſola ſui mutatione intendūtur:at iſta intendantur,& remittantur permutationem fundamenti aliquam, licet non ſit aptum ſuſcipere magis vel minus,ſicut in quantitate,vbi eſt maius &minus,ſit magis vel minus,æqualis vel inæqualis,ex mutatione quantitatis:quia vel augetur,vel minuitur:& iſte ſenſus eſt veriſſimus,& intentus ab Archita,& Metaphyſico dignus. *Reſp. ad dubium.*

Patet igitur,relationes in ſe,& ſecundum ſe,magis vel minus ſuſcipere,non tamen ſine aliqua ſubiecti,ſeu potius fundamenti mutatione,& variatione,nec iſta eſt ſicut prima communitas ſuſcipiendi contraria : & hoc doctè aduertit Caietanus,& eſt maximè memoriæ mandandum.

Dubitatur,Si relatiua ſuſcipiunt magis vel minus,ſecundū ſe,& non ſecundum fundamentum , quæ igitur relatiua non ſuſcipient magis vel minus?ad hoc dico, relatiua quamuis in ſe magis & minus recipiant,non tamen id fit, niſi aliqua fundamenti variatione comitante.Sunt autem quædam accidentia relatiua , quæ non ex tali fundamento procedunt , ſed ex fundamento vnico modo inuariabili ſe habente , vt duplum, triplum,& alia,quæ ex quantitatibus ſic ſe habentibus conſequuntur,ſcilicet quod vna alteram, bis aut ter adæquatè con *Dub. 2.* *Sol.*

tineat:& tales non suscipiunt magis nec minus: qua variato fundamento ab illa vniformitate, destruitur relatio. Quędam alia procedunt ex fundamento, sed non vno modo, & inuariabili se habente, vt similitudo ex duobus albis vtcunque se habentibus fluit: & inæquale ex quantitate: & ista, variato fundamento magis vel minus recipiunt.

Dub. 3. Dubitatur præterea: nam hoc pacto æquale non susciperet magis nec minus, quia æqualitas oritur inter duas quantitates indiuisibili modo se habentes, ita vt neutra ab altera excedatur, nec excedat: Respondeo non hic in tanto rigore sumi æquale, sed abusiuè: vt etiam quod accedit ad prorsus æquale, dicatur æquale, & quòd magis accedit, magis æquale.

6. *Omnia autem quæ sunt ad aliquid ad conuertentiam dicuntur, &c.*

Hæc est tertia proprietas relatiuorum, scilicet correlatiua dici ad conuertentiam: & diutius immoratur in ista, quam in aliis, facitque quatuor. Primo eam exemplis explicat. Secūdo ostendit, quo modo in ea contingat errare. Tertio adhibet remedium contra errorem. Quarto docet canonem obseruandi, quando ad conuertentiam dicantur.

Notab. 1. Aduerte igitur, non hic de conuertentia duorum terminorum æqualium, qua ab vno ad alterum valet illatio, agi; quam aliqui vocant conuertibilitatem, vt notat Alber. tract. isto, c. 6. nec similiter de conuertentia duarum propositionum, qua ab vna ad alteram, transmutatis extremis, licet argumentari, quę conuersio vocatur: sed est sermo de mutua illatione qua correlatiua se ita habent, non vt vnum de alio prædicetur, sed vt vnum per habitudinem ad alterum exprimatur, & adinuicem conferantur: quod exemplis manifestat Aristo. seruus est heri seruus, & herus est serui herus: duplum est dimidij duplum, dimidium est dupli dimidium. Notatque Arist. vnum in ista conuertētia, quamuis correlatiuorum habitudo mutua sit, tamen non semper secundum locutionē esse eosdem casus: aliquando enim vnum per genitiuum, alterum verò altero casu refertur, vt scientia est scibilis obiecti sciētia, scibile autem est scientia scibile, vel per scientiam: sensus est sensibilis rei sensus, sensibilis verò res est sensu, vel per sensum sensibilis: idem in multis aliis euenit.

7. *At verò aliquoties non videbitur conuerti, &c.*

Hęc est secunda particula, in qua docet istā conuertentiam mutuam deficere, quando nō est conueniens correlatiuorum

assignat

aſſignatio, id eſt; quando vnum alterius non eſt, proprium correlatiuum:exemplo manifeſtatur,ala, & auis,non ad conuertentiam dicũtur mutuo,quamuis enim verum ſit, auis eſt ala auis,non tameñ ala eſt alicuius auis ala,quia multa habẽt alas,quæ tamen aues non ſunt:hæc autem conuertentia non fit, quia non ſunt correlatiua vera, hæc enim ſunt, ala & alatum,& tunc eſt conuertentia, ala eſt alati ala,& alatum eſt ala alatum: nam veſpæ, & apes, & formicæ alatæ ſunt, non tamen aues ſunt: patet ergo quoties conueniens aſſignatio fit,correlatiua dici ad conuertentiam.

Aliquoties autem fortè & nomen fingere neceſſe erit,&c. 8.

Hæc eſt tertia particula,in qua docet remedium ad conuertentiam faciendam:multoties enim non poteſt fieri iſta nominum correlatiuorum aſſignatio,& accommodatio,ratione defectus nominum,quia vnum correlatiuum habet quidem nomen,ſed non alterum:verbi gratia,remus,& triremis:triremis enim remo triremis eſt, non tamen è contra, remus eſt triremis remus, cum alia à triremibus remos habeant: tunc autem vult Ariſt. vt in tali nominum defectu ad conuertentiam aſſignandam,nomen fingamus,quo aptè correlatiuum explicetur,vt remus eſt remiti remus.Similiter,inquit,caput, & animal,non conuertuntur:non enim animal eſt capite animal,cũ animalia ſint caput non habentia,vt vermes, cõchylia,cancri: licebit ergo fingere capitatum,& tunc cõuertentur, caput eſt capitati caput:capitatũ eſt capite capitatũ.Aduerte græcè non remus eſt, ſed pedalion, quod eſt clauus, ſeu gubernaculum, quo nauis gubernatur: Boet.verò tranſtulit remum,vt ſimili vteretur exemplo in latina lingua,ſed nihil refert.

Sic autem fortaſsè facillimè quis ſumet,&c. 9.

Tradit regulam, qua modus nomina fingendi oſtenditur. Inquit, ab illo nomine, cuius correlatiuum aſſignandum eſt, eſſe ſumendum denominatiuum compræhendens omnia, quæ illud nomen participant. Verbi gratia, volo aſſignare correlatiuum capitis, quod non eſt impoſitum,tunc à capite ſumendum eſt denominatiuum,ſcilicet capitatum,quod omnia ea,quæ capite prædita ſunt, compræhendat: idem in aliis obſeruandum eſt: ex quo infert,omnia ad aliquid dici ad conuertentiam, ſi eorum fiat conueniens aſſignatio. Hæc omnia exempla vult Ammon. non eſſe ex propria ſententia, ſed ex aliena ad repellendam illorum definitionem, ex qua iſta ſunt

ad aliq

ad aliquid,caput,manus,clauis, quę tamen substantiæ sunt:& probat Ammo.ista verè non esse ad aliquid,quia eorum,quæ ad aliquid sunt,vno destructo alterum non cōsistit,at manus, caput,& reliqua abscissa ab eo cuius sunt,& dicuntur manus, & caput.Sed posset responderi Ammo. ista æquiuocè iam dici caput & manus, vt docet Arist.2.de anima.c. 1.& lib.1.de partibus c.1.de hoc tamen dicetur postea.

10. *Dicò autem neque eorum,quæ indubitanter,&c.*

Hæc est quarta particula,in qua Aristoteles,ostendit nō solùm non fieri conuertentiā,quando defectu impositionis nominum non fit conueniens correlatiuorum assignatio, sed etiam non fieri, quando etiam si nomina imposita sint, tamen non assumitur nomen, talem habitudinem explicans: verbi gratia.Si quis dicat pater est,ergo hominis pater est, non valet, non quia nomen correlatiui deficiat, sed quod non assumatur: illud nomen,secundum quod verè est relatio, scilicet pater est filij pater:in quo docemur in conuertentia non solū correlatiua, sed etiā nomina ipsa talē correlationē significantia esse sumēda,quæ si sumātur,in omnibus erit cōuertentia.

Nota. Subiungitq; rationē ad obseruandū,an fuerit recta correlatiui assignatio. Pro cuius declarat. aduerte,quod sicut in re vna multæ aliæ coniungūtur, ita etiam variis,vnum,& idem, nominibus significatur:singula autem ilud significant ab vnica speciali ratione,& forma.quæ in illo est, idē enim dicitur homo animal, album, pater legens & reliqua. Ex quo sequitur, quod vnum correlatiuum posset multis nominibus assignari, ductis ab iis,quę in eo sunt:verbi gratia,pater est filij pater,& si filius est homo,hominis pater,colorati pater,studētis pater, tamen non omnia ista explicant rationem: secundum quā refertur pater,nisi filius: & propterea ab Arist.omnia illa, accidentia vocantur,non ꝙ omnia accidentia sint,sed ꝙ accidant, & non sint de natura relatiui.

Canon autem est hic ad cognoscēdum quod sit verè inter illa correlatiuum:obseruandum est,an si omnia alia remouerentur, & illud solum superesset, diceretur adhuc ad aliquid, & esset conuertentia,quando,n.id fit,est correlatiuum;quando verò non,correlatiuum non est: verbi gratia,pater est filij pater:si volumus ergo cognoscere,an filius sit verè correlatiuum, obseruare oportet, an remoto à filio,quod sit hō,quod sit albus,quod sit bipes,manēte hoc,quod filius sit,adhuc pater con

ter conuerteretur; & quia ita est,est verum correlatiuum,tamen pater est hominis pater, & homo non est correlatiuum: quia remotis omnib. aliis ab homine, scilicet q fit filius albus,& reliqua,non cóuerteretur pater.Hæc,exemplo,de domino & de ala manifestat Aristoteles.

Videtur autem ad aliquid simul esse natura,&c. 11.

Hæc est quarta proprietas eorum, quæ sunt ad aliquid,vt sint simul natura, & vnũ absque altero minimè possit existere, vt duplum non est sine subduplo, nec pater sine filio. Aduerte ex Arist.c.13.horum prędicamentorũ duo esse necessaria, vt aliqua sint simul natura. Alterum, vt ab vno ad alterũ mutua sit consequentia,quantum ad eorum existentiam:vt si pater est,est etiam filius. Alterũ,vt neutrum sit causa alterius: defectu prioris,homo,& animal nõ sunt simul natura: nec vniuersaliter inferius & superius. defectu verò posterioris, sol & lux non sunt simul natura,quia sol est causa lucis, vtraque tamen hæc in correlatiuis obseruantur,valet enim,ab vno ad alterum:& vnum alterius non est causa.

Dubitatur. Pater & filius,causa & effectus sunt correlatiua, tamen vnum est ante alterum,& vnum est causa alterius: pater.n.est ante filium,& causa est causa effectus:ergo non sunt simul natura. Pro hoc nota, duo esse in his quæ ad aliquid sunt:alterũ est ipsa forma relationis,secũdum quam ad aliud sunt.alterum ipsum fundamentũ,& subiectũ, cui talis relatio inest,& ipsum denominat. Igitur secundum relationis formã nullum relatiuum antecedit suum correlatiuum, nec eius est causa:nõ enim est prior relatio paternitatis,nec prius aliquid dicitur pater,quam relatio filiationis,&quam aliquid dicatur filius,nec similiter vnũ est alterius causa,cũ sit mutua vtriusque dependentia à se inuicem: & hoc est,quod hic docet Arist.At secundum fundamentum,& subiectum nihil vetat, q vnum sit prius altero,& causa eius,vt argumentum probat,ille.n.homo qui pater dicitur, antecessit hominẽ,qui filius est. Similiter & res,quæ est causa,præcessit rem,quæ est effectus, non tamen prius fuit pater,& prius fuit causa,quàm fuerit filius,& quàm fuerit effectus:ita docet Ammon.& benè, & albertus tract.isto.ca.7.inquit relatiua esse simul natura, id est, formam relationis:nam secundum naturã eorũ,quæ referũtur non sunt simul.Simpl.cũ Archita asserit,relatiua esse ad inuicem sibi causas,vt pater est causa, vt sit filius,& filius causa vt sit

Dubium.

Duo quædã in relatis reperiri.

vt sit pater:tamẽ diximus iam ex Arist. correlatiuorum vnum non esse alterius causam,quamuis & illud sit probabile.

Non autem in omnibus relatiuis verum videtur,&c.

12. Hanc correlatiuorum proprietatẽ nõ vniuersalẽ esse contendit, manifestatque duplici instantia, aliqua correlatiua nõ esse simul natura.Primo in scientia,& scibili; quæ correlatiua sunt,tamen scibile est prius scientia,ꝙ probat dupliciter:Primò,quia à rebus ipsis præexistentibus scientiæ acceptæ sunt, ergo res scibiles præcesserunt scientias.Secũdo,scibili ablato aufertur scientia , & scientia ablata non tollitur scibile, ergo nõ sunt simul.Consequentia est certa,ex hoc,quod diximus, simul natura esse simul existentia.Antecedens dupliciter probatur.Primò,ꝙ ablato scibili auferatur scientia ; scientia non potest esse sine obiecto, sed ablato scibili aufertur obiectum; ergo sine scibili nõ est scientia.Secundo verò ꝙ ablata scientia non auferatur scibile,patet primo,quia multa scibilia sunt quorum scientia nõdum est inuenta:quadratura enim circuli apud Geometras scibilis est,tamen nondum eius est scientia. Præterea,sciẽtia auferri potest ablato homine,in quo est scientia:sed etiam si homo non esset, manerent multæ res scibiles: non ergo scientia aufert scibile,& sic simul natura non sunt.

dubium Circa hoc aduerte verba Aristotelis,inquit enim : A rebus ipsis iam existentibus scientias accepimus,in paucis enim aut in nullis res scibilis,& scientia simul sunt.Posset esse dubium de sensu horum verborũ.Boe.inquit hic loqui Arist.de scientia,qua res impossibiles & imaginarias cognoscimus, hæc enim cognitio simul est cũ re cognita , nec fuit res scibilis ante scientiam : sed quia istæ scientiæ sunt raræ , & impropriæ, propterea dixit (in paucis aut in nullis) Hæc ratio est etiam Ammon.& Simpl.

Aliam etiam huius declarationẽ affert Ammo.& Alb.tract. isto.c.7.pro quo aduerte id, quod in quæstione quadã procemiali diximus,scientias esse in duplici genere. Quædam sunt speculatiuæ,per quas solum res cognoscimus,& hæ sunt posteriores reb.quia à reb.sumptæ sunt. Quædã aliæ sunt scientiæ practicæ,per quas non solum res cognoscimus, sed etiam eas operamur:& istæ sunt priores rebus scibilibus, cũ sint ipsarum causæ : propter has inquit Ammo.& Alb.dixit Arist.in paucis scientiam,& scibile esse simul:at quia aliquo modo in practicis etiam res præcesserunt,propterea dicit (in nullis.)

Sed

Sed dices, Scientia practica prior est re scibili, nõ ergo sciẽtia & scibile simul hic sunt. Respondent, sumẽdum esse scibile per intellectum, ac si dicat, simul fuit scientia: verbi gratia, scãni, cum ipso scamno faciendo cognito. Aliam huius interpretationem addit Simpli. hic loqui de scientia intelligentiarum, quæ simul est cũ ipso scibili, quælibet enim se cognoscit tanquam scibile: quę cum paucę sint, & à multis negatę, propterea dicit (in paucis aut in nullis.) Quælibet harum interpretationum est bona, sed non parua in hoc, & sequenti exemplo est difficultas, quam in disputatione elucidabimus.

Similiter his sese habent ea, quæ de sensu sunt, &c. 13.

Altera instantia manifestat Arist. non omnia correlatiua simul esse: hæc autem est de sensu, & sensibili, quæ correlatiua sunt, tamen simul non sunt. Probatur: Sensibili ablato, sensus aufertur, sed sensu ablato, non aufertur sensibile, ergo non sunt simul, sed vnum est altero prius. Loquitur autem hic de sensibili passiuè, pro eo quod sentiri potest.

Probatur antecedens dupliciter. Pro cuius declaratione aduerte, sensus esse in corpore, vt in subiecto, visus enim est in oculo, auditus in aure, & reliqui in corpore subiectantur, & circa corpus sunt tanquã circa obiectũ, quod enim sentimus, corpus est, vnde & corpus est sensibile. Sensus tamẽ quamuis in corpore vt in subiecto sint, non tamẽ in quocunque, sed in corpore animalis: quamuis corpus, quod sentitur, sit non solum animal, sed etiam alia omnia, vnde corpus quod sentit, animal est, corpus sensibile, id est, quod sentitur, & animal, & alia corpora sunt. *Notab. Sensus omnes in corpore tãquam subiecto existere.*

Est modo primum argumentum. Ablato sensibili aufertur quodcunque corpus, & animal: sed ablato animali aufertur sensus, ergo de primo ad vltimũ, ablato sensibili aufertur sensus, non tamen è contra, ablato sensu aufertur sensibile: nam ablato animali, aufertur sensus, tamen ablato animali, nõ propterea auferũtur reliqua corpora, quæ sensibilia sunt. Vis huius rationis hęc est. Ablato superiore aufertur inferius, & eius proprietas, non tamen ablato inferiori aufertur superius cum proprietate, sed sensus est passio animalis, quod est inferius corpore, cuius corporis passio est sẽsibile: ergo ablato animali cum sensu nõ aufertur corpus cum sensibili, his verò ablatis, auferũtur illa, ergo non sunt simul. Posterior ratio est. Sẽsus non est, nisi quando animal est, sed ante animal, sunt illa,

ex qui

ex quibus animal fit, scilicet elementa, quę sensibilia sunt, ergo sensibile est prius sensu.

14. *Habet autem dubitationem, vtrum nulla substantia ad aliquid dicatur, &c.*

Ista est tertia capitis pars, in qua Aristoteles mouet dubiũ quoddam ad ostendendã insufficientiam definitionis prioris. Dubiũ aũt est: vtrũ nulla substãtia sit ad aliquid. Circa quod, diuidit substantiam quadrupliciter, in primam & secundã, in partes primæ, & in partes secundæ substantiæ: verbi gratia, homo, quidam homo; caput, quoddam caput: quo supposito docet primas substãtias, & earum partes ad aliquid non dici: nõ enim dicimus, quidam homo, est alicuius quidam homo, nec quoddam caput, dicitur alicuius quoddam caput: sed tantum alicuius caput. Similiter id etiam manifestum est in secundis substantiis: homo enim non dicitur alicuius homo, nisi per modum possessionis: quo pacto dicitur, equus alicuius est equus: sed tunc non refertur vt substantia, sed vt res possessa: at de partibus substantiarum secundarum est ambiguum: nam videntur ad aliquid dici, caput enim alicuius est caput, & manus alicuius est manus. Ad quod respondet Aristo. secundum definitionem præcedentem sequi, illas esse ad aliquid necessariò, cum ad aliud dicantur: quod tamen absurdum iudicat, cum tales partes substantiæ sint, vt superius dictum est.

15. *Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, &c.*

Hic suam definitionem proponit, secundum quam nulla substantia ad aliquid est; definitio verò talis est: ad aliquid sunt, quibus hoc ipsum est esse ad aliquid aliquo modo se habere, i. quorum natura est ad aliquid, aliquo modo se habere.

Discrimẽ posterioris & prioris definitionis relatorum. Est autem discrimen inter hanc, & illam definitionem: hæc enim dicit naturam eorum quæ ad aliquid sunt, esse ad aliud se habere: illa autem dicit, ad aliquid esse, quæ dicuntur ad aliud. Possunt aũt multa ad aliud dici, & cum alio conferri, quę tamen nõ secundum naturam suam sunt ad aliud: possumus enim hominem cum alio conferre, homo tamen secundum naturã suam ad aliud non est: quę igitur verè ad aliquid sunt, secundum naturam ad aliud sunt: cum igitur partes substantiarum secundum suam naturam substantiæ sint, & ad aliud non sint, non pertinent ad aliquid.

Ex qua definitiõe Arist. vnicum corollarium infert, s. vnum relatiuum definitè non posse cognosci, quin alterum correlatiuum

tiuum definitè cognoscatur: quod dupliciter probat. Primo, ratione ex definitione sumpta: nam natura eorum, quæ ad aliquid sunt, est ad aliud: ergo nõ cognoscitur natura talis, quin cognoscatur illud etiam aliud, ad quod refertur. Probat secundo inductione exemplari, vt de duplo, & aliis: si quis enim cognoscat determinatè aliquod duplum, & determinatè cognoscet dimidium, cuius est duplum. Similiter si quis cognoscit aliquid esse melius determinatè, necesse est cognoscat id quod eo deterius est. Nec satis est, ad cognoscendum, hoc esse melius, cognoscere aliquid deterius esse in communi & indeterminatè: sed cognoscere debet certo hoc ipso esse deterius. Potest enim esse, quòd aliquid sit deterius, sed non illo deterius. Propterea si determinatè hoc melius esse cognoscere debemus: oportet, vt id determinatè, quod illo deterius est, cognoscamus. Nec sufficit cognoscere deterius in communi, ista enim est cognitio confusa, & opinio; potest enim esse aliquid deterius, sed non illo.

Dubitatur, quid est definitè cognoscere relatiuum? Auer. Alber. & S. Tho. existimant definitè cognoscere, esse, cognoscere per definitionem quidditatiuam, vt sit sensus, qui quidditatiuè vnum relatiuum cognoscit, & correlatiuum necesse est quidditatiuè cognoscat: hæc doctrina vera est, sed non admodum ad mentem Aristotelis. *Dubium. 1. opin.*

Potius dicendum est cum Boet. definitè cognoscere, esse determinatè, & particulariter cognoscere: v.g. duplum dupliciter consideratur. Vno modo in communi, vt duplum est, & tunc qui duplum cognoscit, satis est cognoscat dimidium in communi. Altero modo potest cognosci duplum aliquod particulare, s. hoc duplum, quod est octo ad quatuor; & tunc vt cognoscamus octo esse duplum, quod est determinatè cognoscere, & definitè, non satis est cognoscere dimidium in cõi, sed quatuor esse huius dimidium; & vt vtamur exemplo Arist. quod non benè à multis intelligitur. Vt maius, seu melius determinatè cognoscatur, s. hoc melius, non satis est cognoscere deterius in communi, nam ex cognitione deterioris in communi, s. aliquid est deterius, non cognoscitur hoc esse melius, nisi cognitione incerta, & opinatiua. Oportet enim cognoscamus definitè illud deterius quod illo meliori est deterius: aliter enim posset cognosci deterius in communi, & si nullum sit in particulari deterius illo, profectò illud non di- *2. opin.*

çetur melius. Hanc interpretationem valde considera.

26. *Caput verò & manus & eorum singula,&c.*

Ex hac proprietate relatiuorum, necessario colligit partes substantiæ ad aliquid non esse. Patet, nam manum, & caput definitè cognoscere possumus, vt tamen non cognoscamus particulariter & distinctè ea, quorum tales partes sunt: possumus enim caput animalis cuiusdam caput esse cognoscere, vt illud animal tamen non cognoscamus: præsertim quando caput videtur, occulto animalis corpore, vel cum animalis species incognita est, tunc enim caput etiam vniuersaliter cognoscitur ignorata specie illa, cuius caput est.

Ex quo dissoluitur dubium, scilicet nullam substantiam esse ad aliquid. At quia illa definitio prior communiter recepta erat: hæc autem nouiter inducta, non probata, inquit Aristot. difficilè esse in his maximè obscuris, & receptis quicquam asserere absque probatione: tamen saltem recipiatur ista per modum dubitationis: nō enim parum est vtile in istis bene dubitasse: atque hæc circa textus interpretationem.

QVAEST. I. *Vtrum ad aliquid sit speciale genus entis.*

POst textus interpretationem, vt mons est, ea, quæ grauiora dubia sunt, & quæ magis naturam, eorum quæ consideramus, aperiunt, tractabimus. Ac primo circa ipsum ad aliquid. Posterius circa dubia ex verbis Aristot. & sensu procedentia, versabimur.

Est igitur prima quæstio, An sicut substantia est quoddam entium genus ab omnibus aliis distinctum, & similiter quantitas est aliud genus, qualitas, & reliqua, ita sit ipsum ad aliquid, de quo diximus.

Arg. in cōtrarium. Videbitur autem genus aliquod non esse, propter rationes sequentes. Prima, Id quod nunquam per se sumitur, sed cum

1. Arg. variis, imò omnibus rerum naturis coniunctum, & commixtum, non facit per se vnum genus. sed huiusmodi est ad aliquid: ergo non est vnum distinctum ab aliis genus: maior est nota, cum consequentia: minor probatur, quia relatio modò est cum quantitatibus, vt æquale, magnum, duplum: modò cum qualitatibus, vt simile, dissimile: modò cum actionibus, vt patet, causa: modò cum aliis: ergo nunquam per se est. Se-

2. Arg. cundo, Id quod non est in rebus, sed solum habet esse per intellectus operationem, non pertinet ad genus aliquod entis, quia hic considerantur entia realia, quæ habent esse præter

operat

operationem intellectus, vt substantia, quantitas, & reliqua. At ipsum ad aliquid non est in rebus, nisi per operationem in tellectus: ergo non est inter ea, quæ sunt genera entis. Minor patet, quia similitudo, æqualitas, & reliqua, nō videntur aliud habere esse, quàm per operationem intellectus cognoscentis, & vnum alteri comparantis. Tertio, Omne quod est, vel est subiectum, quod est substantia: vel est in subiecto, quod est accidens: sed ad aliquid nec est subiectum, cum non sit substantia; nec est in subiecto, cum relatio, vt relatio non sit in alio esse, sed ad aliud esse: ergo nec est accidens, nec substantia, & ita non est entis genus. Quarto, Genus omne habet differentias, species, & genera subalterna: sed istud ad aliquid hæc non habet, ergo non videtur esse genus: nec enim apparent species, nec differentiæ, nec has explicat Arist. non ergo est genus aliquod entis peculiare distinctum ab aliis. *3. Arg.* *4. Arg.*

Circa hanc difficultatem fuit antiquorum opinio ante Aristo. & Platonem, cuius meminit Auer. 5. Met. com. 20. quam Alb. c. 1. huius tract. adscribit Zenoni. Hi existimabant, ad aliquid non esse peculiare aliquod genus, sed multis mistum & ex variis congestum, quorum rationes superius aliqua ex parte in principio proposuimus. Altera fuit opin. Arist. & Plato. & reliquorum omnium, ad aliquid esse vnum quoddam genus ab aliis omnibus distinctum & diuersum. *1. opin.* *2. opin.*

Pro horum declaratione ne per ignora procedamus, erit primum fundamentum hoc. Quemadmodum ab hac intrinseca proprietate, quæ est per se esse, omnis substantia in vniuersum dicitur substantia: ita similiter ab hac intrinseca proprietate, s. esse in subiecto, quæ dicitur inhærentia, omne accidens dicitur accidens: & sicut omnis substantia per se est, ita omne accidens in subiecto est & inhæret. Accidentia tamen dupliciter inhærent, & in subiecto sunt: quædam insunt in subiecto, ita vt non ordinent subiectum ad aliquid aliud extra ipsum subiectum: vt albedo, & quantitas, insunt subiecto, non tamen vt ipsum ordinent ad aliquid extra se: & ista accidentia dicuntur purè absoluta. Quædam alia insunt in subiecto, ita vt ipsum per se ordinent ad aliquid aliud extra ipsum, vt scientia inest animæ, vt cognoscat per eam res alias, similiter potentia visiua inest oculo, vt ipse oculus alia extra se videat: & ista accidentia dicuntur relatiua. *1. fund.* *Accidentia dupliciter inhærent subiecto.* *accidētia relatiua duplicia sunt.*

Hæc autem sunt in duplici differentia. Quædam enim

ſe inſunt ſubiecto, & ordinant ipſum ad aliud, vt tota eorum natura non ſit ordinare ad aliud, ſed ipſum ſubiectum in ſe af ficere, & diſponere: ſicut ſcientia ineſt quidem animæ vt intel ligat, tamen ſcientiæ natura præcipua non eſt ad aliud, ſed ipſam animam perficere, & diſponere in ſe: ſimiliter habitus, potentia, & alia multa: talia accidentia dicuntur relatiua ſecundum dici. Quædam alia, ſic ad aliud ſubiectum ipſum ordinant, vt eorum tota natura, vt alia ſunt, ſit ad aliud ſubiectum ipſum afficere: vt paternitas, & alia, quæ dicuntur relatiua ſecundum eſſe.

Hæc autem relatiua ſecundum eſſe, dupliciter ſumuntur; vno modo, vt ſunt in ipſis rebus: altero modo, vt à nobis cognoſcuntur, ſ. quando vnum alteri comparamus. Iſta autem relatiua, vt in rebus ſunt, dicuntur ad aliquid, quod nomen Plato primus, vt dicitur, impoſuit: vt verò à nobis cognitę ſũt, dicuntur magis propriè relationes: quia intellectus vnum alteri confert, & vnum ad alterum refert: quamuis etiam in detractum nomen, accipiatur quoque pro illis, vt ſunt in rebus: vt autem in intellectu ſunt, dicuntur relationes conceptæ.

Accidentia quonam reſpectu dicantur relatiua. Ex his omnibus vnum infertur, quod valdę memoriæ mandandum eſt: accidentia non dici relatiua, nec ſecundum eſſe, nec ſecundum dici per reſpectum ad ſubiectum, ſic enim omnia eſſent relatiua, cum omnia ſubiecto inſint, ſed dicuntur relatiua, per id, ad quod ſubiectum ipſum ordinant, quod dicitur terminus. Vnde multa ſunt accidentia, quę nec ſecundum dici, nec ſecundum eſſe, relatiua ſunt: cum ſubiectum ad aliquid extra ſe non ordinent.

2. fund. Sit ſecundum fundamentum. Hæc eſt natura eorum, quæ ſunt ad aliquid, vt nũquàm inſint ſubiecto, niſi medio aliquo accidenti abſoluto & ſimul coexiſtente alio accidenti inſit relatio alterius ſubiecti. Vnde ad relatiui exiſtentiam tria neceſſaria concurrũt. Primum, ſubiectum ipſum, cui inhæret, quod ab aliquibus dicitur fundamentum remotum. Secundum eſt aliud abſolutum accidẽs, ratione cuius inhæret, quod dicitur fundamentum propinquum. Tertium illud accidens alterius ſubiecti, in quod relatiuum terminatur, quod dicitur terminus, ſiue correlatiuum, quod quidem eſt eiuſdẽ rationis cum altero, habet enim & fundamentum & ſubiectum, & illud etiam alterum vt terminum; cum inter vtrunque ſit mutua habitudo: verbi gratia, ſunt duo alba vnum alteri ſimile, ſimilitu

de

do vnius ineſt corpori vno, vt ſubiecto, media albedine, vt funadaměto; & dependet ab altera ſimilitudine, vt à termino: hæc pariter ſimilitudo inhæret alteri corpori, vt ſubiecto media eius albedine, vt fundamento, & ab illa ſimilitudine priori, tã-quam termino viciſſim dependet, ex quo fit, vt cũ relatio, & à termino, & à fundamento, & à ſubiecto depẽdeat neceſſario; horum quolibet deſtructo, & ipſa deſtruatur.

Vnde ſimilitudo vnius albi, poteſt tripliciter perire, & rece dente altero ſimili, & ipſo corpore deſtructo, & ipſa etiam albedine mutata: quamuis non ſit hoc vniuerſaliter verum de fundamentis; niſi quando fundamenta ſunt permanentia; in ſucceſſiuis enim non valet, vt fundamentum paternitatis eſt generatio, quæ tranſit manente paternitate.

Hic tamen vnum eſt maximè conſiderandum; relationẽs non ab omnibus his tribus æqualiter dependere: relatio enim duo habet, alterum, vt accidens eſt, & hoc eſt ſubiecto inhærere: alterũ, vt tale accidens eſt, ſ. relatiuum, & hoc eſt ad aliud eſſe: vt accidẽs eſt, à ſubiecto ſuo neceſſariò dependet: vt relatio eſt, à termino. Vnde Gilbertus dicebat relationẽ vt relationoem non habere eſſe infixam, ſed affixam, id eſt, ad aliud fixum; ratione verò vtriuſq; à ſuo fundaměto dependet. Verbi gratia ſimilitudo dependet ab albedine, & vt accidens eſt, ita ſimilitudo, quia vere nõ inhæret ſubiecto niſi albedine interueniente: & ſimiliter, vt ad aliquid, & relatio eſt, ab illa depẽdet; quia talis ſimilitudo non eſſet, niſi à tali albedine. Et hinc eſt, vt diximus, ꝙ variatis fundamentis, ipſæ etiam in ſe variãtur relationes; vt maximè patet in his relationibus, quæ conſequuntur quantitatem, vt duplum, triplum, in quibus fit mutatio ex variatione fundamenti. Hoc dixerim; vt maximè attendamus fundamenta, ad diſtinguendas relationum natu ras, quæ ab eis per ſe pendent, tanquam à cauſa intrinſeca.

3. fundã. Tria eſſe in cõmuni fundamẽta omnium relationũ.

Sit tertium fundamentum. Fundamẽta harum relationũ ſunt tria in communi. Primum eſt quantitas, ſupra quàm fundatur æquale, inæquale, & omnes proportiones Arithmeticæ, Geometricæ, & Matematicarum aliarum; ſimiliter omnes relationes temporis & loci. Aliud fundamentũ eſt qualitas, ſupra quam fundatur ſimile, diſſimile, amicus, inimicus, &c. Tertiũ eſt actio, & paſſio qua fundantur, pater, filius, cauſa, effectus, & alia multa.

Hæc autem eſt triplex: quædam enim actio eſt naturalis,

vt generatio, productio, denique omnis illa, quæ à natura procedit: quædã est artificialis, quales sunt actiones artificũ, quædam verò sunt mentis, vt cognitionis, appetitus circa res. Supra primas fundatur pater, filius, causa, effectus naturalis. Supra secũdas, oẽs relationes & habitudines, quæ inter artificiata reperiũtur. Supra tertias, oẽs Logicæ & aliæ multæ, vt esse genus, speciẽ, esse magistrũ, discipulũ, doctorẽ, lectorẽ. & reli.

4. fund. Sit quartũ fundamẽtum. Relatio in communi duplex est; quędã realis, quędã rationis realis est relatio existẽs in rebus absq; operatione intellectus, per quã vnũ ad aliud est: vt paternitas, quæ est in aliquo homine sine aliqua intellectus operatione, per quã ad filiũ refertur: contra relatio rationis est, quę non est in rebus, nisi per operationẽ intellectus; vt animal dicitur genus respectu speciei, sed talis relatio generis non dicitur nisi per operationem intellectus.

Relatio alia est realis, alia rõnis.

Relatio alia est mutua, alia non mutua. Iterum relatio est duplex, quædam mutua, quædã non mutua. Mutua est, quando ex parte vtriusque extremi correlatiui est realis vel rationis: verbi gratia pater refertur ad filium per paternitatem, quæ est relatio realis: similiter & filius refertur ad patrem per filiationem, quæ etiam est relatio realis. Itẽ genus ad speciem refertur per relationem generis, quæ est relatio rationis: & species refertur per speciei formã, quæ pariter est relatio rationis: relatio non mutua, est quando ex parte vnius extremi est relatio realis, ex parte alterius verò nõ est, nisi rationis: verbi gratia, nos referimur ad Deũ per relationem realẽ: & Deus ad nos per relationẽ rationis, quia nos sumus realiter serui Dei relatione in nobis existẽte: at ipse dominus noster dicitur, nõ quia habeat in se aliquod accidẽs reale, per quod dicatur dominus, sed quia cognoscimus, & cõparamus eum ad nos, qui sumus sui. Similiter scientia refertur realiter ad scibile, scibile verò non, nisi per intellectus operationem.

Relatio alia est æquiparãtiæ, alia disquiparantiæ. Iterum relatio est duplex, quædam æquiparantiæ, quędam disquiparantiæ. Aequiparantiæ est, quando denominatio est eiusdem rationis in vtroque correlatiuo: vt similitudo, quę est inter duo alba, secundum quam vnum alteri dicitur simile, & etiam alterum ei dicitur, eodem modo simile. Disquiparantiæ est, quando est diuersa denominatio in vtroque, vt paternitas, & filiatio, duplum, subduplum. Ammon. vocat relatiua vniuocationis, æquiparantiæ relatiua; & disquiparantiæ, vocat relatiua æquiuocationis.

Tamen summoprè aduerte non solū dici relatiua æquiparantiæ, quia est eadem in vtroque denominatio, sed etiā quia fundamentum est eiusdem rationis in vtroque: vt vnum simile, alteri dicitur simile quia est in vtroque fundamentum eiusdem rationis, scilicet quia vtrumque est album, vel nigrum: relatiua verò disquiparantiæ, habent fundamentum diuersæ rationis, vt pater supra actionem, filius supra passionem fundatur: similiter duplum super totum aliquod, subduplum supra partem similiter mediatè fundatur.

His suppositis fundamentis sit prima conclusio. Non omnis relatio est rationis, sed sunt multæ relationes reales in rebus existentes præter operationem intellectus. Hæc conclusio est contra antiquos illos ante Arist. & Platonem, qui nullam in rebus relationem cōstituebant, sed tantum adinuicem res per intellectum referri: cuius oppositum docet Arist. & Auerro. 12. Meta. com. 19. & eandem etiam ipsorū opinionem arguit Ammon. in præsenti. Hęc autem conclusio non solùm veritati naturali est conformis, sed maximè deseruit Theologicę veritati, secundum quam relationes in diuinis reales collocantur: quamuis hæ, a iæ sint ab his, quæ in hoc prædicamento ponuntur. *Relationes quadā sunt in rebus absque operatione intellectus.*

Et probatur conclusio. Seclusa operatione intellectus vnū album magis cum altero albo, quàm cum nigro conuenit: & pars ad totum vnum magis, quàm ad aliud accedit; ergo seclusa intellectus opera, est similitudo inter illa, quæ relatio est; immò in vniuersis rebus hoc experimur; quod quædam magis, quędam minus inter se conueniunt; & mutuo se afficiunt: ergo est inter eas relatio extra opus intellectus, præterea quia res ordinatæ perfectiores existunt se ipsis inordinatis etiam extra intellectum, & non ob aliud nisi propter ordinem, qui est relatio; ergo dantur relationes reales.

2. concl. Secunda cōclusio. Relatio sola realis pertinet ad istud prædicamentum, nullo modo relatio rationis. Hæc patet, quia relatio est vnum ex decem generibus entis: sed ens diuisum in ista prædicamenta est ens reale, vt patet 6. Metaphy. c. 2. ergo relatio prædicamenti huius est realis.

Dubium. Cur relatio quadam sit realis, quadam rationis. Dubitabis. Quare aliquæ sunt relationes reales, aliquæ verò rationis. Dico, & id aduertendum est, quod relatio realis nunquam consurgit in aliqua re, nisi aliqua mutatione facta in illa re, cum nullum ens reale possit habere esse vel in se,

vel in aliquo, nisi per mutationem aliquam in eo existentem: cùm autem reperiantur res quæ connexionem cum aliis habent, non per sui mutationem aliquã, sed per intellectus operationem, inde est, quod sint in his relationes rationis solum. Verbi gratia, res non mutantur per hoc quod scientiæ de eis acquirantur, mutatur tamen ipsa scientia, quæ realiter ex rebus fit, quæ tamen antè non erat: propterea res, scibiles dicuntur, non relatione reali, sed intellectus comparatione: at ipsa scientia, in qua est mutatio, refertur relatione nõ rationis, sed reali: eodem modo se habent genus, & species: in rebus enim nulla est mutatio, propterea illæ vtræque relationes per intellectum solum sunt.

3. conclu. relata secundum dici esse et huius Categoriæ quodammodo.

Tertia conclusio. Probabile maximè mihi videtur etiam relatiua secundum dici in prædicamento hoc collocari: & me in hac parte mouet auctoritas Alb. Simpl. & Boet. & Paul. Ven. quamuis minus principaliter; cùm secundum naturam suam præcipuam, in aliis prædicamentis sint: nec obstat argumentũ Ammon. quia ex hoc, inquit, sequeretur omnia accidentia in hoc prædicamento esse reponenda, cum omnia sint relatiua secundum dici, habent enim respectum ad subiectum. Hoc argumentum nullius est roboris, quia vt dixi in primo fundamento, & maximè est considerandum, non quicunque respectus facit relatiuum secũdum dici; est enim duplex respectus, & ad subiectum, qui respectus dicitur transcendentalis, qualẽ omnia accidentia habent ad substantiam, sed hic non facit accidens relatiuum: est alter respectus ad terminum, qui dicitur prædicamentalis, & iste facit accidens relatiuum, & hunc non omnia accidentia habent, vti diximus.

Hoc tamen non obstante; probabile est etiam, sola relatiua secundum esse, in hoc esse prædicamento: vt vult Ammo. præsertim quia his solum competit definitio posterior Arist. quãuis ad hoc posset dici, etiam relatiua secundum dici secũdum id ratione cuius in hoc prædicamento collocantur, totum esse habere ad aliud.

4. concl. Relatio distincta ab aliis generib. facit categoriã.

Quarta conclusio. Ad aliquid est vnum genus entis ex decem, distractum ab omnibus aliis. Probatur, quia illud ens facit nouum genus quod est ens reale, & diuersum habet prædicandi modum de substantia: tale autem est ad aliquid, quod solum de substantia vt alteri refertur, prædicatur: ergo est nouum genus.

Per

Per ista potest ad argumenta respondere. Ad primum distin guitur maior, quod enim ita cum aliis est mistum & confusum, vt non habeat naturam ab eis diuersam, admitto non facere genus per se distinctum, at relatio licet alia accidentia sequatur, suam tamen naturam habet diuersam ab aliis omnibus: propterea est vnum nouum genus. *Ad 1.*

Ad secundum negatur minor: immò vt diximus in prima conclusione, non solum relationes sunt per intellectus comparationem, sed etiam ante opus intellectus extiterunt in rebus relationes, per quas vna res ad aliam se habet. *Ad 2.*

Ad tertium negatur etiam minor: nam relatio non solùm est ad aliud, sed etiam est in alio: vt enim diximus, & relatio est accidens, & tale accidens, vt accidens, est in alio, scilicet subiecto, vt tale accidens, scilicet relatiuum, ad aliud est. *Ad 3.*

Ad quartum negatur non esse genus, nec alia in hoc prædicamento. Pro quorum declaratione aduerte: relatio dupliciter consideratur. Vno modo vt est forma accidentalis determinata ad vnum extremum correlatiuorum, vt quando dicimus paternitatem, filiationem, & huiusmodi, tunc enim relationes determinatas ad vnum extremorum correlatiuorum sumimus. Altero modo relatio sumi potest in communi vt non est determinata vlli extremorum, sed indifferenter consideratur, siue pro vno extremo, siue pro altero, vt quando dicitur relatio disquiparantię, tunc enim dicimus non solùm relationem vnius extremi, scilicet paternitatem, sed etiam alterius simul extremi, scilicet filiationem. *Notab.* *Ad 4.*

Hoc supposito dico genus generalissimum esse ad aliquid, quod est idem ac accidẽtalis forma, per quam vnum ad aliud se habet, nõ explicando, & determinando formam huius correlatiui vel illius: & sub hoc etiam sunt genera subalterna, quę etiam relationis formam indeterminatę dicunt, vt ad Aliquid æquiparantiæ, ad Aliquid quantitatis. At quando relationes determinatæ sumuntur ad extrema, frequenter sunt species, vt paternitas, filiatio, duplum: quando autem cum determinatis subiectis, sunt indiuidua, vt hæc paternitas, hic filius, hoc duplum. *Ad aliquid quò sit genus generalissimum.*

Poterit ergo ipsum ad aliquid primò diuidi per differentias ex fundamentis sumptas, quæ nomine simplici carẽt, vt aliud sit in quantitate, aliud in qualitate, aliud in actione & passione. Poterit iterum diuidi in communi in ad aliquid æqui-

parantiæ,& ad aliquid disquiparantiæ:quæ differentiæ singulæ genus subalternum constituunt. Et iterum ad aliquid in quantitate,potest rursus diuidi per æquiparantiam in quantitate:& disquiparantiā:similiter ad aliquid in qualitate,quamuis quæ in actione,& passione sunt,disquiparantiæ tantū sint. Et hæc satis sint quantum ad naturam eorum,quę ad aliquid sunt,quæ verò hic deesse videntur,Deo iuuante, in Metaphysica explanabuntur.

QVAEST. II. *Circa reliqua,quæ in textu ab Aristotele dicuntur,Num rectè dicta sint.*

Argumēta in contrarium. EOrum,quæ sunt ad aliquid natura,& his quæ ad ipsum in communi spectant, vtcunque elucidatis , superest aliqua, quæ in literæ interpretatione prætermisimus, breuiter examinare,& vt ad disputatiōis normam reducatur:arguitur primo:

1.Arg. Nullum est discrimen inter priorem & posteriorem definitionem;ergo non benè ab Arist.prior reiicitur:ꝙ si prior ista non erat conueniens,frustra in medium adducitur.

2.Arg. Secundo,Vitiū est in definitione idē per idem definiri,cùm sit repetitio principij,sed in secunda definitione id fit, ergo non est bona. Minor probatur,quia definiens ad aliquid,ipsa in definitione iterum sumit , scilicet quibus hoc ipsum est esse , ad aliquid aliquo modo se habere.

3.Arg. Tertio:omne genus habet aliquam passionē sibi propriam, at ad aliquid nullam habet talem,nec ab Arist.assignatur, ergo vel non est genus,vel insufficienter traditur ab Aristo.Minor patet,quia suscipere contrarietatem, & magis vel minus, aliis generib.competunt,vt patet:dici verò ad conuertentiam etiam aliis inest,cùm homo,& risibile conuertantur, quæ ad aliquid non sunt:similiter album, & albedo,album enim albedine est album:albedo autem est albi albedo. Simul autem esse natura ipse Arist.docet non omnibus inesse relatiuis : ergo nihil eis est proprium.

4.Arg. Quarto,videtur Arist. sophisticum esse argumentum, quo probat scientiam, & scibile, sensum & sensibile nō esse simul: nam comparat scibilē in potētia. cum scientia in actu:si enim vtrunque eodem modo consideratur , simul sunt vel in actu, vel in potentia.

5.Arg. Quinto,asserit partes primæ sub?āriæ non dici ad aliquid: videtur hoc falsum,dicimus enim hoc caput est huius capitati caput:sicut alia relatiua,hic pater est huius filij pater.

Sexto

Sexto, vnum relatiuum non poteſt definiri per alterum: ergo non qui definitè cognoſcit vnum, cognoſcit alterum: probatur: definitio eſt per clariora, vt dicitur 6 Top.c.2.at correlatiua ſunt æquè ignota. Præterea, quia vnum nõ eſt de eſſentia alterius, cum nec ſit vnum alterius genus, nec differentia, nec pars, ergo vnũ nõ eſt de definitiõe alterius quidditatiua. 6. Arg.

Ad hæc argumenta Reſpondetur. Sed pro primi ſolutione eſt aduertendum, nominum defectum maximè in hoc prædicamento generare æquiuocationem, quæ obſcuritatis & deceptionis mater eſt: propterea alia prædicamenta, in quibus nomina impoſita rebus ſignificãdis ſunt, oportebit reſpicere: ſunt autem tria in aliis. Primum, eſt ſubiectum, & ſubiecti nomen, in quo tale accidens ineſt. Secundum, eſt ipſa forma in abſtracto conſiderata, & nomen ipſius, vt albedo, nigredo. Tertium eſt ipſamet accidentalis forma, vt eſt in ſubiecto, & ipſius nomen: quod denominatiuũ eſt, vt album, nigrũ, quale. Reſp. ad primum.

Hæc ergo omnia ſunt in iſto prædicamento, ſed non ſunt omnia nomina per quę explicentur: eſt ipſum ſubiectum, cui ineſt relatio, ſ. homo, cui ineſt paternitas, & album, quod eſt ſimile: eſt forma, ſ. ipſa relatio, ſed non eſt nomen, quo explicetur diſtinctè: nam relatio ſecundum ſe, & vt eſt in ſubiecto, & ipſum ſubiectum, cui ineſt relatio, dicuntur ad aliquid, quamuis gratia diſtinctionis varia ſit additio: dici enim ad aliquid, eſt nomen denominatiuum, ꝙ de ſubiecto habere relationem dicitur: vt enim dicimus, homo eſt albus, homo eſt qualis, ita homo dicitur ad aliquid: eſſe verò ad aliquid eſt nomen ipſius relationis, & in concreto, & in abſtracto: vt enim dicimus album eſt quale, albedo eſt qualitas, ita dicitur pater eſt ad aliquid, & paternitas eſt ad aliquid.

Et hinc manifeſtatur illa diſtinctio Ariſt 5.Met.c.15. dupliciter ad aliquid eſſe, per ſe, & per accidens: vocat per ſe ad aliquid, quod hic vocat eſſe ad aliquid, ſeu habere ſe ad aliquid: vocat per accidẽs ad aliquid quod hic dicit ad aliquid, ſ. ſubiectum relationis, quod dicitur ad aliquid, non tamen eſt ad aliquid.

Per hoc patet ſolutio ad argumentum: definitio enim illa prior potius eſt ſubiectorum, & eorum quæ ad aliquid ſunt per accidens: poſterior verò eſt eorum quæ per ſe ad aliquid ſunt, ſcilicet relationum, & in concreto & in abſtracto. Ad 2.

Ad replica, reſpondetur cum Auer. illam definitionem fuiſ- ſe com-

se communem: propterea traditam ab Arist. quia facilius erat veritatem docere illum, qui doctus est communia, quàm qui ignarus prorsus est.

Ad 2. Ad secundum, respondetur illud ad aliquid positum in definitione, non esse idem cum definitio: nam definitum est particulare ad aliquid; in definitione verò sumitur ita, vt idem sit quod aliqua res: & notanda est vis illius præpositionis (ad) denotat enim habitudinē termini: aliud enim est esse in aliquo, aliud esse ad aliquid: esse in aliquo, est esse vt in subiecto: esse ad aliquid, est esse vt ad terminum: non enim vti diximus accidens est ad aliquid, quia sit in subiecto; sed quia sit ad terminum. quod expressè docet Arist. 5. Met. c. 15. Visus, inquit, ad aliquid est, non respectu cuius est visus, scilicet subiecti, sed respectu eius, quod videtur, scilicet coloris.

Ad 3. *Notab.* Ad tertium, est notandum, Sanctus Augustinus in suis Categoriis assignat quatuor propria relatiuorum. Primum est, simul intelligi, vt sicut vnum absque altero existere nequit, ita nec vnum absque altero est intelligibile. Secūdum est, dici ad conuertentiam. Tertium est, vt simul in eodem subiecto possint existere, respectu diuersorum, vt idem & pater & filius esse potest: & duplum & subduplum. Quartum, vt alterum de altero in obliquo prædicetur, pater enim est filij pater, & filius est patris filius: hæc tamen ferè ad ea, quæ Aristot. tradidit, reducuntur.

Propterea ad arg. dico cum Simp. & aliis, conuertentiam esse propriam omnino relatiuorū: non aūt quæcunque conuertentia hic sumitur, sed illa, per quam mutua affectio, & ordo relatiuus exprimitur: quando autem dicimus, album est albedine album: album refertur ad albedinem, non vt ad terminū, sed vt ad formam: albedo verò ad album, vt ad subiectum refertur. Propterea non est similis conuertentia. Similiter illa proprietas, esse simul natura, solis relatiuis inest, & omnibus his, quę verè relatiua sunt: scientia aut etiam scibile: sensus, & sensibile, non absolutè relatiua sunt, sed secundum quid, scilicet secundum dici.

Ad 4. Ad quartum respondet Simp. & Ammo. admittendo illa, si in actu simul sumantur, esse simul: similiter si vtrunque etiam in potentia.

Sed profectò hoc est expressè contra Arist. 3. ani. c. 2. vbi docet contra antiquos sensibile & sensum in actu simul esse: tamen in

men in potentia non esse simul:& ibi id fatetur Simplicius.

Propterea maximè considerandum est, quid Aristo.per ista vocabula significet. Vocat igitur sensum actu,ipsam operationem sentiendi:sensum potētia,ipsam potentiā,qua sentimus, sensibile verò actu ipsum obiectū,quando actu sentitur:sensibile verò potentia,ipsum sensibile,qn̄ actu non sentitur.Simili modo scientia in actu est ipse actus,& operatio cōtemplandi:scientia potentia est ipse habitus vel intellectus absque operatione:scibile autem actu,res est ipsa cognita de præsenti: scibile verò potentia,est res,quæ actu nō consideratur. Ex his patet prius esse sensibile & scibile potentia,quam ipsas potentias sciendi vel sentiendi:hoc maximè est cōsiderandum, quia conducit ad multa in Aristotele difficilia intelligenda. *Notab.*

Ad quintum est aduertendum relationem posse sumi tripliciter:vno modò in specie,altero mō particulariter tertio modo singulariter. Vt si dicamus, paternitas , aliqua paternitas, hæc paternitas,hæc si in specie sumatur,tunc ad terminum refertur in specie:paternitas enim est ad filiationē.&duplum ad subduplū : si particulariter verò sumatur,etiam ad terminum particularem refertur: aliquid duplum est alicuius subdupli duplū,& aliquod melius aliquo peiori melius, vt Arist.docuit. *Ad 5.* *Notab.*

At in singulari non dependet à singulari termino:non enim indiuiduatur relatio,nisi à subiecto,in quo est,vt hæc paternitas non est,quia est ad hanc filiationē,sed quia est in hoc patre,scilicet tali homine & hoc duplum non est ab hoc subduplo in singulari, potest enim esse hoc duplum respectu huius medietatis,& omnium æqualium.

Hinc est,vt insinuaret Arist.relatiua in singulari,vt singularia sunt,non à terminis,sed potius à substantiis pendere, inde dicit partes primæ substantię scilicet singulares non referri in singulari,cum relatiua alia sub ratione singulari nō referātur.

Ad sextum respondetur,vnum correlatiuum esse de definitione essentiali alterius,nō quia sit pars essentiæ vel tota eius essentia,sed quia est terminus & complementum ipsius essentiæ,sine quo nulla ratione esse potest. Ac propterea dicit Alb. vnum correlatiuum non definiri per alterum,sed potius ad alterum:& quamuis per se æquè ignota sint,tamen simul sumpta mutuò se declarant & manifestant.

Sed hæc satis sint de quæstione hac, quia vlterius prosequi est difficultatibus Metaphysicis omnia confundere , & horum om-

rum omnium exactius disputandorum tempus proprium nos Deo iuuante expectat.

CAP. VIII. *De Qualitate & Quali.*

1. *QValitatem verò dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas, eorum quæ multipliciter dicuntur.*

2. *Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicantur. Differt autem habitus à dispositione, quòd permanentior, & diuturnior est. Tales verò sunt scientiæ & virtutes. scientia enim videtur esse permanentium, & diuturnorũ: vt si quis vel mediocriter sumat scientiam nisi grandis permutatio facta sit, vel ab ægritudine, vel ab aliquo huiusmodi. similiter aũt & virtus, vt iustitia. & temperãtia. & singula talium non videntur posse facilè moueri, neque facilè permutari. Dispositiones verò dicuntur, quæ sunt facilè mobilia & citò permutabilia: vt calor, & infrigidatio. & ægritudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi: afficitur enim quodammodo secundum eas homo: citò autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem & in aliis, nisi aliqua earundẽ contingit per temporis longitudinem congenita, & immobilis, vel omninò difficile mobilis existens, quam iam quispiam vt habitum vocet.*

3. *Manifestum est autem quòd hæc volunt habitus dicere, quæ sunt diuturniora, & difficilius mobilia. nanque disciplinas non multum retinentes. sed facilè mobiles existentes, nõ dicunt habitum habere, & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam peius, meliusue. quare differt habitus à dispositione. quòd hæc quidem facilè mobilis sit: ille verò diuturnior & difficilius mobilis. Sunt autem habitus & dispositiones: dispositiones verò non necesse est habitus esse: qui enim retinent habitum. & quodammodo dispositi sunt secundum ipsos: qui aũt dispositi sunt, non omninò retinent habitũ.*

Aliud

Aliud verò genus qualitatis est,secundum quod pugillatores vel cursores,vel salubres, vel insalubres dicimus:& simpliciter quæcunque secundum potentiam naturalem vel impotentiam dicuntur.Non enim,quoniam sunt dispositi aliquo modo , vnumquodque huiusmodi dicitur : sed quod habent naturalem potentiam vel impotentiam facilè aliquid facere,vel nihil pati:vt pugillatores, vel cursores dicuntur, non quòd sint dispositi aliquo modo sed quòd habeant potentiam naturalem , vel impotentiam aliquid facilè faciendi. Salubres autem dicuntur,eo quòd habeant potentiam naturalem, vt nihil à quibuslibet accidentibus facilè patiantur: insalubres verò , quòd impotentiam habeant naturalem nihil facile à quibuscunque accidentibus patiendi. Similiter autem his durum & molle se habent: durum enim dicitur, quòd habeat potentiam non facilè secari:molle verò,quòd eiusdem ipsius habeat impotentiam. 4.

Tertium verò genus qualitatis est, passibiles qualitates & passiones:sunt autem huiusmodi,vt dulcedo,& amaritudo,& austeritas, & omnia his cognata:amplius,& calor, & frigus,& albedo,& nigredo.Quòd quidem igitur et hæ qualitates sunt,manifestum est.quæcunque enim has susceperint,ipsa qualia dicuntur secūdum ipsas:vt mel, quoniam dulcedinem suscepit, dicitur dulce: & corpus album, quoniam albedinem suscepit.Similiter & in cæteris. 5.

Passibiles verò qualitates dicuntur,non quòd ea,quæ illas susceperint qualitates aliquid patiātur:neque enim mel, quoniā aliquid passum sit,dicitur dulce,neque aliquid aliud huiusmodi.Similiter autem his & calor et frigus passibiles qualitates dicūtur,non quòd ea,quæ illas suscipiunt,aliquid passa sint , sed quoniam secundum sensus vnaquæque dictarum qualitatum passionis effectiua est, passibiles qualitates dicuntur : dulcedo enim passionem quandam secundum gu- 6.

stum efficit, & calor secundum tactum: similiter autem & alia. Albedo autem, & nigredo, & cæteri colores non eodem modo iis, quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicuntur: sed eo quòd ipsæ ab aliqua passione innascuntur.

7. *Quòd enim fiunt propter aliquam passionem multæ colorum mutationes, manifestum est: erubescens enim aliquis, rubeus factus est, & timens pallidus, et vnumquodque talium. quare etiam si quis natura aliquid talium accidentium perturbationúmue passus est, similem colorem verisimile est eum habere: quæ enim affectio nunc in eo, quod verecundetur circa corpus facta est, etiam secũdum naturalem constitutionem eadem fieri potest affectio, vt & naturalis color similis sit. Quæcunque igitur talium accidentiũ ab aliquib. passionibus difficile mobilibus & permanentibus principiũ sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur: siue.n. secundum naturalem constitutionem pallor fit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secũdum eas dicimur) siue propter ægritudinem longam, vel propter æstum eidem contigit nigredo, vel pallor, & non facilè prætereunt, vel etiam per vitam permanent, passibiles qualitates et ipsæ dicuntur: similiter enim quales secundum eas dicimur. Quęcunque verò ex iis, quæ facilè soluuntur, & citò transeunt, fiunt, passiones dicuntur. qualitates verò minimè: non enim aliqui secundum ipsas dicuntur quales, neque enim qui propter verecundiam rubeus factus est, rubeus dicitur: neque cui pallor propter timorem venit, pallidus est: sed magis eo, quòd aliquid passus est: quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates verò minimè.*

8. *Similiter autem his, & secundum animam passibiles qualitates & passiones dicuntur. Quæcunque enim mox in nascendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus fiunt, qualitates dicuntur & ipsæ: vt amentia, mentis alienatio, et ira, &*

ira, & alia huiusmodi: quales enim secundum eas dicuntur, id est, iracundi atque amentes. Similiter autem & quæcunque alienationes non naturales, sed quæ ab aliquibus aliis accidentibus factæ sunt difficilè prætereuntes, & omninò immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi, quales enim et secundum eas dicuntur. Quæcunque verò ab iis, quæ facilè & citò prætereunt, fiunt, passiones dicuntur, vt si quis contristatus, iracundior fiat, non enim dicitur iracundus, qui huiusmodi passione iracundior est, sed magis quia aliquid passus: quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates verò minimè.

Quartum verò genus qualitatis est figura, & circa vnumquodque constans forma. Amplius autem ad hæc rectitudo, & curuitas, & si quid aliud his simile est, secundum enim vnumquodque eorum quale quid dicitur, triangulum enim vel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum, & secundum etiam formam vnumquodque quale dicitur. 9.

Rarum verò, & spissum, & asperum, & lene putabuntur quidem quale quid significare: sed aliena huiusmodi putantur esse à diuisione, quæ circa quale est. quandam enim positionem magis videntur partium vtrunque monstrare: spissum enim dicitur eò, quòd partes sibiipsis propinquæ sint: rarum verò, eò quòd distent à se inuicem. et lene quidem, quòd in rectitudinem aliquo modo partes iaceant: asperum verò, quòd hæc quidem superet, illa verò sit inferior. Fortasse quidem igitur alius quispiam modus apparuerit qualitatis: sed ferè qui maximè dicuntur, hi sunt: qualitates itaque sunt, quæ dictæ sunt. 10.

Qualia verò sunt, quæ secundum has denominatiuè dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his. In plurimis itaque, & ferè in omnibus denominatiuè dicuntur: vt à candore 11.

candidus, et à Grammatica Grammaticus, & à iustitia iustus: similiter et in aliis. In aliquib. verò, eò ꝙ non sunt posita qualitati nomina, non cõtingit ea, quæ dicuntur, ab iis denominatiuè dici, vt cursor aut pugillator, qui secundũ naturalẽ dicuntur potentiam, à nulla qualitate denominatiuè dicitur, non. n. posita sunt nomina potentiis, secundũ quas isti quales dicuntur: sicuti disciplinis, secundum quas pugiles vel palæstrici secundum dispositionem dicuntur pugillatoria. n. et palæstrica disciplina dicitur: quales verò ab his denominatiuè dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autem & posito nomine non dicitur denominatiuè, quod secundũ eam quale dicitur: vt à virtute studiosus, eò. n. ꝙ virtutem habeat studiosus dicitur: sed non denominatiuè à virtute: non aũt in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur, quæ denominatiuè à dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.

12. *Inest aũt & contrarietas secundum qualitatem: vt iustitiæ iniustitia contraria est, & albedo nigredini, & alia. Similiter autem & ea, quæ secundum eas qualia dicuntur: vt iniustum iusto, et album nigro. Non in omnibus autem hoc accidit. Rubro. n. aut pallido, aut huiusmodi coloribus nihil est contrarium, qualibus existentibus. Amplius, si contrariorum alterum fuerit quale, & reliquum erit quale: hoc autem palam est ex singulis proponenti alia prædicamenta; vt si est iustitia iniustitiæ contrarium, quale autem est iustitia: quale igitur & iniustitia. Nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, neque quantum, neque ad aliquid, neque vbi, nec omninò aliquid huiusmodi, nisi quale, sic autem & in aliis, quæ secundum quale sunt contraria.*

13. *Suscipiunt autem qualia magis et minus. Album. n. magis & minus album alterum altero dicitur: et iustum alterum altero magis & minus: sed & ipsa intensionem suscipiunt, cum candidum namque sit, contingit amplius candidum*

dum fieri. Non tamen omnia, sed plurima: iustitia namque, si dicatur magis et minus iustitia, potest quilibet ambigere. similiter aũt & in aliis dispositionib. quidam n. dubitant de talib. iustitiam namque iustitia non omninò aiunt magis et minus debere dici, nec sanitatem sanitate: minus aũt habere alterum altero sanitatem aiunt: et iustitiam alterum minus altero habere dicitur: sic aũt & Grammaticam, et alias dispositiones, sed tamen ea, quæ secundum eas dicuntur, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior n. alter altero dicitur, et iustior, et sanior sic autem et in aliis. Triangulus verò & quadrangulus non videntur magis & minus suscipere: neque aliqua aliarum figurarum: quæ n. definitionem trianguli rẽcipiunt et circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt: eorum aũt, quæ non recipiunt rationem eandem, nihil magis alterum altero dicetur. nihil enim quadratum magis, quàm parte altera longius, circulus est: neque alterum enim recipit circuli rationem simpliciter autem si vtraque non recipiunt propositi rationem, non dicetur altero magis: non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.

Horum itaque, quę prędicta sunt, nullũ est proprium qualitatis. Similia verò aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitates, simile n. & dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secũdum id, quod quale est. Quare proprium est qualitatis secundum eam simile, vel dissimile dici. At verò non decet conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum facientes, multa eorum quæ sunt ad aliquid connumerasse: habitus n. et dispositiones eorũ, quę ad aliquid sunt, esse dicebamus. Venè n. in omnib. qualitatib. genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum, quæ sunt singularia: nam cũm disciplina genus sit, id ipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur. eorum verò, quæ singularia sunt, nihil ipsum quo ad alterius dicitur, vt Grammatica 14.

non dicitur alicuius grammatica: nec musica alicuius alterius musica: sed fortè secundum genus & hæ ad aliquid dicuntur: vt grammatica alicuius dicitur disciplina, non alicuius grammatica: & musica alicuius disciplina, non alicuius musica. Quapropter quę singularia quidem sunt, non sunt ad aliquid. dicimur autem quales secundum singula, hæc enim et habemus: scientes enim dicimur, eò quòd habemus singularum scientiarum aliquas; quare hæ erunt etiam qualitates, quæ singulares sunt, secundum quas aliquando et quales dicimur: hæ autem non sunt eorum, quæ sunt ad aliquid.

Amplius, si contingit idem ipsum et quale et ad aliquid esse, nihil est inconueniens in vtrisq; hoc generib. enumerare.

Cur prius de qualitate egerit, quam de aliis sequentibus prædicamentis, ac cur titulo duplicato.

CVriosum est, inquit Boet. cur qualitatem reliquis prædicamentis anteposuerit, dubitare, cum maxima sit disceptatio etiam prioribus duobus esse præponendam: tamen ne vlla prorsus supersit dubitatio, huius ratio est manifesta, quam dat Alb. tract. isto, c. 1. est enim qualitas principium actionis, & passionis ipsi substantiæ inhærens: propterea meritò anteponitur actioni, & passioni, & aliis quatuor quæ substantiæ sunt extrinseca, qualis est locus, à quo est vbi, & tempus, à quo quando, & reliqua. Titulus tamen est maximè notandus. De qualitate & quali, ita n. legitur græcè, περὶ ὁ ποιῶ περὶ ποιότητος, & quamuis Alex. Achatius, & Simp. solùm existiment legendum illorum vnum, illúdque vitio scriptorum tribuant: tamen Ammon. Boet. Alb. & S. Aug. ita legunt, vt vtrũque in inscriptione retineatur. Cuius prima ratio traditur à Porph. nempè vt vtriusque vocabuli cognitio haberetur, & qualitatis, & qualis. Secunda ratio est Alb. c. 2. quia qualitas & modi prædicandi ipsius manifestantur per ipsum quale in concreto: propterea vtroque modo inscribitur. Tertia ratio est Ammon. Pro quo aduerte, accidens dupliciter potest considerari. Vno modo secundum se, & vt à subiecto separatum cognoscitur, quod nomine abstracto significatur. Altero modo, vt est in subiecto, quod significatur per nomen concretũ, cognoscere autem accidens in abstracto intellectus ipsius est

cuius

cuius est tale accidens abstrahere: at cognoscere accidens in concreto, sensus est: hic enim album, nigrum, calidum sentit: propterea nobis est in concreto accidens notius, quàm in abstracto. Ex his extat hæc ratio Ammo. hic.n. traditur qualitas & manifesta ista est in concreto, propterea titulus vtriusque meminit. Quarta ratio est Boet. Inquit, quale áliquando pro subiecto, aliquando pro ipsa qualitate sumi: & ne forsan quis deciperetur, existimãs hic quale cõsiderari ratiõe subiecti, propterea Arist. vtrũque copulauit: vt nihil aliud per quale, quam per qualitatẽ intelligeremus: cũ quale significet ipsam qualitatem, vt est in subiecto, omnes hę rationes bonę sunt, & hæc vltima est etiam Simpl.

Ex his patet ratio, quare non de quantitate, & quanto inscripsit: quantitas enim est accidens in vniuersum sensibus substans, & suscipiens mutuam prædicationem in concreto, & abstracto, vt diximus: at ipsa qualitas non sensibus in vniuersum substat, cũ sint innumeræ qualitates insensibiles: nec de concreto abstractũ vel è contra prædicatur: propterea satis fuit, ibi de quantitate inscripsisse, non autem hic, cum ista non ita idem sint.

Qualitatẽ verò dico secundũ quam quales quidẽ esse dicũtur, &c. 1.

Caput hoc in quatuor partes diuiditur. Prima definitionem seu descriptionem ipsius qualitatis cum diuisione specierum ipsius cõtinet. In secunda traditur de quali. In tertia sunt tres proprietates qualitatis. In quarta est dubium & solutio.

In prima ergo parte, distinctiõis causa, quinque sunt particulę. In prima est descriptio qualitatis in singulis quatuor, sũt quatuor species ipsius qualitatis, singulę in singulis particulis

Est ergo qualitas secundum quam quales quidẽ dicuntur, vt ab albedine corpus quale dicitur: si enim interogeris, quale corpus est? dices album. *Not. 1.*

Hic primò aduerte hic describi, & manifestari abstractum per concretum, quia vt dixi ex Ammo. notiora nobis sunt cõcreta, vtpotè sensib. perecepta: & similiter quia concretũ est magis compositum cum significet accidens, vt est in subiecto, cõpositum autem notius est nobis, quam simplex, vt docet Auer. 1. Physi. com. 1. *Cur abstractum per concretũ explicetur.*

Aduerte secundò, ne turberis in verbis Arist. definit enim qualitatẽ in singulari, & vtitur verbo plurali ob eamque causam existimemus ex hoc ab vnica qualitate semper multa di- *Not. 2.*

ci qualia: sed in definitionibus voces à numero absoluuntur: vt idē sit sensus, qualitas est, à qua aliquid dicitur quale: sicut à qualitatibus aliqua qualia dicuntur.

Nota. 3. Aduerte tertio, ꝙ Alber. in præsenti notat dici per verbum primæ personæ f. (quidam dicimur) vt intelligamus duplices esse qualitates: quædam sunt spirituales, quæ non nisi animæ, vel rei spirituali insunt: quædam sunt corporeæ quæ non nisi corporibus insunt. Propterea enim dicit per verbum personę primæ qua significantur homines, in quibus solis, hæ vtręque qualitates simul sunt. Ista doctrina vera est, sed impertinens ad Arist. Gręcè enim habetur verbum tertiæ personę, vt vertit Boetius.

Nota. 4. Aduerte quarto, videri istā non esse bonā descriptionē, omnia enim accidētia in quali prædicātur, & secundū ea, quales dicimur: ergo non hoc isti prædicamento proprium est.

Qualitas quot modis accipiatur. Propterea nota ex Arist. 5. Meta. c. 14. qualitatē multipliciter sumi. Primo, pro omni forma substantiali, & differentia rei constituta: formæ enim qualitas inest, & differētia generis dicitur qualitas, sed essentialis. Altero modo qualitas sumitur pro quacunque forma accidentali, quę est extra naturam subiecti: & sic comprehendit omnia nouem prædicamenta. Tertio modo sumitur specialiter pro accidēte huius quarti prędicamēti, à quo dicitur aliquid simpliciter, & purè, quale. Dicit enim Alb. c. 1. & benè, à qualitate primo modo non dicitur aliquid quale tātum, sed cū aliqua cōpositione, sicut & à quantitate nō quale absolutè, sed quantū, vel aliquot. Ab aliis verò dicitur aliquid, non quale, sed qualiter se habet: quod sedet enim, vel stat, vel iacet, vel currit, vel patitur, potius dicitur aliquo modo se habere, quā quale absolutè. Hæc verò qualitas huius prædicamēti quale simpliciter facit: & ita est intelligenda descriptio. Et huic cōsonat, quod Porph. dixit in c. de cōmunitatibus in differentia generis, & accidētis, accidēs prædicari in quale, vel in quomodo vnumquodque se habet.

Nota. 5. Posita descriptione, qualitatem diuidit. Qualitas, inquit, multipliciter sumitur. Non hic intelligas multipliciter, id est, ęquiuocè sumi, sed genericè nimirum quia multas species habeat, vt notat Am. Boet. & Alb. & hoc manifestum ex his, quæ subiungit: Vna, inquit, species est ꝙ non dixisset, nisi qualitas esset genus, vt notat Simpl.

Vna quidem Species qualitatis habitus, & dispositio est, &c.

Hæc

Hæc eſt ſecũda particula, in qua Ariſt. de prima ſpecie qualitatis tractat. Et primo differentiam inter habitum, & diſpoſitionem aſſignat: ex qua quid vtrunque ſit oſtenditur. Secundo, illam differentiam probat. Tertio, quomodo adinuicem ſe habitus, & diſpoſitio habeant, aperit.

Differt ergo habitus à diſpoſitione, quod habitus eſt quædam qualitas difficulter à ſubiecto mobilis: qui non facilè corrumpitur, & à ſubiecto non facilè recedit, ſicut ſcientia, virtus qui enim ſemel ſcientiam acquiſiuit, non facilè perdet eã, ſed magna difficultate, vtpotè morbo aliquo grauiſſimo correptus. Diſpoſitio verò eſt qualitas facilè à ſubiecto mobilis, & quæ remouetur citò à ſubiecto, vt ſanitas & ægritudo, quæ facilè recedunt. Quamuis, vt notat Ariſto. aliquæ diſpoſitiones longa conſuetudine fiunt habitus, vt febris, quæ tempore longiori fit Hæctica.

Ex his facilè colligitur, quid vtrunque ſit: eſt enim habitus qualitas nõ facilè mobilis à ſubiecto. Diſpoſitio verò eſt qualitas facilè mobilis à ſubiecto: vocamus verò mobilem qualitatem, non quæ cum ipſo ſubiecto corrumpitur, ſed quæ ſubiecto manente poteſt recedere, & corrumpi.

Manifeſtum eſt autem quoniam hæc, &c. 3

Hoc diſcrimen Ariſt. probat ex vſu loquendi in ipſis diſciplinis: illos enim qui non probè veritatem perceptam retinẽt vocamus diſpoſitos, quamuis inter hos aliqui magis, aliqui minus diſpoſiti inueniantur: illos verò, qui probè retinẽt, nec facilè ab ea mobiles ſunt, habitus aſſerimus habere. Poſtea hæc duo comparat: omnis, inquit, habitus diſpoſitio eſt, non tamen omnis diſpoſitio habitus eſt, neque qui diſpoſitionem tenet, neceſſario habitum tenet.

Pro quo aduerte, quod dupliciter dicitur diſpoſitio. Vno modo generaliter pro qualitate facilè, vel difficilè mobili, quo pacto. 5. Met. c. 20. & in præſenti habitus diſpoſitio dicitur. Altero modo ſpecialiter pro qualitate facilè mobili, & ſic habitus non eſt diſpoſitio: vnde ſpecies eſt nomen generis, & cuiuſdam ſpeciei generis. Subdit exemplum Ammo. de nomine: ali quando enim nomen communiter pro omni parte orationis ſumitur, aliquando particulariter, pro vna parte vt eſt à verbo diſtincta. & hæc eſt expoſitio communis, & vera. Quamuis etiam aliter poſſimus Ariſt. interpretari, vt loquatur de diſpoſitione particulariter dicta, vt ſit ſenſus: Habitum præcedunt

Nota. diſpoſitio duob. modis dicitur.

dispositiones cum prius subiectum habeat dispositionem, per quam ad habitum peruenit, quamuis id non semper sit necessarium, tamen dispositionem non præcedit habitus, cùm ex dispositionibus fiat habitus, non autem ex habitibus dispositio. vtraque expositio est bona, prior communis est.

6. *Aliud verò qualitatis genus est, &c.*

Hæc est particula tertia, in qua tractat de secunda specie: nec mireris quod habitũ vocauerit speciem, hoc verò genus dicat, quia vt notant Ammo. & Simpl. hæc quatuor subalterna genera sunt, quę & speciei & generis nomen iure sibi vendicant, vt ex interpretatione Porph. manifestum habemus.

Nota 1. Prīcipia actionũ esse duo. Pro huius autem generis intellectione aduerte operationũ duo esse principia: alterum quod simpliciter ad operandũ est: alterum ad benè vel malè operandum: verbi gratia, rusticus habet principium vt cognoscat, vt operetur: tamen doctus & artifex etiam aliud habet principium vt benè operetur, vt perfectè cognoscat: prius dicitur potentia, posterius habitus vel dispositio: priùs à natura est rebus concessum, posterius acquisitum, & à nobis partum: prius ad quamcunque operationem est necessarium: sine potentia enim non contigit operari, nec benè nec malè: posterius non est in omni operatione necessarium: nec in omnibus operantibus sunt habitus. Istud verò, scilicet habitus & dispositio est in prima specie prædicta, at prius illud principium pertinet ad hanc secundam speciem, quæ dicitur potentia vel impotentia naturalis, ne intelligamus de illo principio quod non est naturale, id est, à natura concessum, sed à nobis conquisitum.

Nota 2. Potentia naturalis quatuor sunt gradus. Aduerte secundo, quod huius potentię quadruplex est gradus seu species. Prima est quædam naturalis promptitudo ad facilè agendum aliquid, secundum quam sunt homines pugillatores, luctatores, id est, naturalem habent quandam insitam potentiam ad ista opera: nec loquimur de his, qui arte & vsu id efficiunt, nam tunc ad primam pertinerent speciem, sed de his, qui naturaliter id præstant: similiter sunt aliæ innumeræ aptitudines, hominum, secundum quas naturaliter inclinantur ad facilè opera aliqua exercenda. Secunda species est naturalis quædam potentia, secundum quam aliquid fortiter resistit sibi contrariis, & aduersantibus, secundum quam dicimus homines salubres, quib. talis inest potentia, vt omnib. nociuis fortiter resistant, nihilque eis noceat: in hac est durities,

qua ali

qua aliquid resistit diuisioni & sectioni, quę tendit in ipsius destructionem. Tertia est quædam actiua potentia, secundum quam difficulter aliquid agit, qualiter est hebetudo seu ingenij, seu corporis ad operationes exequendas. Quarta est quædam potentia, qua aliquis facilè suscipit id, quod sibi aduersatur, & in sui destructionem tendit, qua potentia dicimus homines insalubres, qui semper valetudinarij sunt à natura, & omnia eis nocent: similiter mollities est in his, secundum quã facilè res sui diuisionem patitur. Et maximè notandum est, duas priores vocari ab Arist. naturales potẽtias: duas verò posteriores, quæ prioribus contrariæ sunt, impotentias naturales & meritò, quia potentia operãdi difficulter, potius dicitur potentia non operandi facilè: & potentia non resistendi, & patiendi, impotentia resistendi: ita tamen ista intelligas, vt non propter ea existimes impotentiam esse priuationem seu negationem potentiæ, sed dicit qualitatũ positiuam contrariam potentiæ. Per hæc facillimè intelligitur ista species, & sensus Arist.

Dubitabis, quare hoc genus duplici nomine sub disiunctione explicatur: dico id esse, quia nomen vnicum non est, quo istas quatuor qualitates explicemus: ideo duplici simul nomine Arist. est vsus. dicit enim φυσικὴ δύναμις καὶ ἀδυναμία. *Dubium.* *Solut.*

Tertia verò species qualitatis est passibiles qualitates, &c. 5.

Aggreditur explicare tertium qualitatis genus: & quia iste textus obscurus est & doctrinam cõtinet obseruandã, aliquot fundamẽta opus erit prę mittere. Primo passio tripliciter, quãtum pro præsenti sufficit, apud Arist. accipitur. Vno modo pro receptione cuiusque formæ, siue tẽdentis in rei perfectionem, siue in disconuenientiam: vt patimur quando recipimus calorem, siue iste sit nociuus, siue proficuus: quomodo 2. de anim. c. 5. & lib. 3. c. 2. sensus docet pati quando recipiunt speciem, & similitudinem obiecti. Altero modo accipitur passio pro receptione formæ disconuenientis, & nociuæ, vt quando subiectum patitur sibi calorem aduersum. Tertio modo passio significat illam qualitatem, quæ ex passione prouenit, tanquam ipsius effectus, vt nigredo, quę ex combustione procedit, dicitur etiam passio, & harum duarum acceptionum meminit. 5. Metaph. cap. 21. *Nota 1.* *Passio tribus sumitur mod.*

Aduerte secundo, istæ qualitates tripliciter se habent ad passionem secundo modo dictam. Quædam solum sunt principia actionum, seu passionum, quia faciunt passionem, non ta- *Nota 2.*

men fiunt ex passione alia: quales sunt primę quatuor qualitates, calor, frigus, siccitas, humiditas. Quædā sunt effectus passionum, tamen ipsæ non efficiunt passionem propriam in alio, quales sunt colores, ij enim ex passione primarum quatuor fiunt, tamen ipsæ non in alio passionem efficiunt cum colores per se nihil frigefaciant, vel calefaciant, vel alium colorē producant. Quædam aliæ sunt qualitates, quæ etiam fiunt ex passionibus secundo modo, & ipsæ sunt causæ etiam passionum in alio, quales sunt odores & sapores: hi enim ex primis qualitatib. fiunt colores, tamen ipsi, rursum efficiunt passionem in sensibus, cum odor, & sapor calefaciant, exficcent & humectent: & hinc est quod minus multo defatigamur videntes, cum non patiamur à coloribus, quàm gustantes & olfacientes quia patimur.

Nota. 3. Aduerte tertio, ꝙ isti colores & qualitates, quæ sunt effectus passionum, sunt in triplici differentia. Quædam proueniūt ex naturali passione, quæ fit simul cum ipsa rei generatione, vt albedo cygni, nigredo corui: hi enim colores sunt ex passione illa, quæ fuit inter qualitates quando ista generata sunt. Quædam proueniunt passione accidentali, scilicet quæ nō est à natiuitate, tamen est passio perseuerans, vt qui ex aliquo morbo colorem aliquem diuturnum cōtraxit pallidum, vel rubrum, vel alium. Quædam proueniūt ex accidentali passione, sed non perseueranti, & facilè recedenti, vt rubedo, quæ ex verecundia, & pallor qui ex timore procedunt. Hi autem tres modi qualitatū, & sunt ratione corporis, vt hi quos diximus, & sunt aliquando ratione mentis & animæ, vt insania, furor, dementia, quæ proueniunt & ex passione natiua, & ex passione accidentali perseueranti, & aliquando ex passione subita, & non durabili.

Nota. 4. Aduerte 4. ꝙ illæ qualitates quæ sunt causæ passionum, nō solum efficiunt passionem in nobis, sed etiam in aliis multis, vt calor, qui calefacit omnia mista: aliquæ solum efficiunt passionem in animalib. vt odores & sapores, tamen ab Arist. omnes sumuntur, quia ingerunt animalib. passionem: quia nobis istæ omnes passiones notiores sunt, qui animalia sumus: non enim cognosco ignē alteri, scilicet ligno intulisse passionem, nisi passionem, quam ego experior, cognoscens & tangens lignum, & ignem.

Expositio textus. His suppositis deueniamus ad Arist. hæc enim particula cō-

tinet

tinet quatuor. Primo ſpeciem exemplis explicat,& probat enumeratas eſſe qualitates. Secundo oſtendit, quomodo dicantur paſſibiles qualitates. Tertio diſcrimen inter paſſibiles qualitates, & paſſiones conſtituit. Quarto id in qualitatibus ſecundum mentem etiam explicat.

Dicit ergo primò, genus tertium qualitatis eſſe paſſibiles qualitates & paſſiones, quales ſunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo, & calor, ac ſimiles: quòd autẽ hæ qualitates ſint, manifeſtum eſt: per eas enim dicitur ſubiectum quale, nempe album, dulce, calidum.

Paſsibiles verò qualitates dicuntur, &c. 6.

Explicat quomodo iſtæ dicantur paſſibiles qualitates.

Aduerte autem tripliciter aliquam qualitatem poſſe dici paſſibilem. Vno modo: quia ſubiectum recipiens illam, ſecundum eam patitur, vt calor in manu receptus dicitur qualitas paſſibilis, quia manus ſecũdũ eũ patitur. Altero modo dicitur paſſibilis qualitas: quia ipſa ſit cauſa paſſiõis, vt calor ignis eſt cauſa paſſionis in ligno vel in tactu. Tertio dicitur paſſibilis qualitas, quia ſit effectus paſſionis, vt diximus. Hoc ſuppoſito oſtendit has qualitates non dici paſſibiles, eo quòd ipſarũ ſubiectum aliquid patitur: non enim mel patitur, quia habet dulcedinem, nec ignis, quia habet calorem, ſed dicuntur paſſibiles quia ſunt cauſæ paſſionum, vt calor, & ſapores: vel quia ſunt effectus paſſionis, quales ſunt colores. Dupliciter ergo paſſibilis qualitas dicitur, vel quia eſt cauſa paſſionis in alio ſubiecto, vel quia eſt effectus ipſius paſſionis.

Nota. Qualitas dicitur paſsibilis triplici ex cauſa.

Quoniam ergo fiunt per aliquam paſsionem, &c.

7\. Hic oſtendit Ariſt. colores omnes eſſe effectus paſſionũ, & tale eſt arg. Colores iſti, qui à natura ſunt, ſimiles ſunt iis, qui fiunt ex accidẽti: ſed iſti ex accidẽti, ſ. qui proueniunt ex verecundia vel timore, fiunt ex aliqua paſſione: ergo exiſtimãdum eſt illos etiam qui à natura ſunt, ex paſſione proueniſſe. Et nota admodum hanc rationem, ex ea. n. deduces pulchram viam naturales cauſas indagandi, penes cauſas accidentales, ex quibus ſimiles proueniũt effectus, quam ipſe obſeruauit. 3. ſect. prob. q. 1. vbi quærens naturam melancholicorum, eos ebriis in effectibus ſimiles contemplans, quod ebriis accidentaliter accidit, id melancholicis à natura prouenire exiſtimat.

Nota modũ & rationem inueſtigãdi cauſas naturales.

Statim ſubdit has qualitates, quæ effectus paſſionum ſunt, eſſe in duplici differentia: quædam proueniunt ex paſſione durabili

durabili,& perseueranti,siue à natura,siue ab aliquo accidenti,scilicet morbo,vel quolibet alio: & istæ dicuntur passibiles qualitates:& quædam sunt effectus passionũ,qui non durant, sed transeunt,& istæ non dicuntur qualitates,sed passiones:& probat.quia simpliciter ab his non denominamur quales,non enim qui rubedinem contrahit ex verecundia,rubeus dicitur, sed passus rubotem: nec intelligas ꝙ iste rubor nullo modo sit qualitas,cum in hoc prædicamẽto sit,sed dicit,quod quantum ad denominationem absolutè non est dicenda qualitas, videlicet permanens,ita vt ab ea talis denominetur,s.rubeus.

Dubium. Dubitabis,quare hic non meminit odorum,&sonorum,cũ tamen passibiles qualitates sint, sunt enim causæ passionum in sensibus.Dicendum ꝙ odorum,& saporum,prorsus est eadem ratio,nec odores,nisi per sapores,cognoscuntur,adeò,vt ferè eisdem nominibus nominentur species,& differentiæ odorum & saporum, vt docet.2.de ani.c.9.propterea non meminit odorum,quia sub saporibus ea ratione comprehenduntur, vel quia non erat necesse connumerare omnes qualitates,& præsertim omnibus notas.

De sono dicit Alb. non meminisse:quia non fit ex qualitatibus primis,sicut reliquæ qualitates passiones:forsan posset dici,potius esse passionem animæ,quam passibilem qualitatem, cum non sit perseuerans.Dubitatur circa dicta: nam colores videntur causa passionis,omnis enim sensus patitur à sensibili,vt dicitur.2.de anim.c.12.imò in q.30.sect.31.proble. dicit Arist.viride maximè delectari oculos,quos alij colores defatigant.Dico primò colores non agere in oculos passione corruptiua,cum imprimant speciem,& similitudinem,quæ non corrumpit.dico,secundo, ꝙ colores aliqui agunt passione corruptiua,sed id non fit ratione coloris,sed subiecti,in quo tales colores sunt,quod est humidum,vel siccum, vel splendens magis,vel minus,&inde prouenit,quòd lædat vel delectet visum. Dubitatur,secundo,odores,& sapores sunt etiam effectus passionum, vt diximus, vt quid ergo magis dicuntur qualitates passibiles,ꝙ sint causæ passionis, quàm ꝙ sint effectus,quandoquidem vtrunque habeant? Ad hoc solutio in promptu est, dignius enim est esse causam passionis,quam effectũ, & vnumquodque à principaliori sumit denominationem.

Similiter autem his, & secundum animam,&c.

8. Postquam Arist.ostendit esse passibiles qualitates secũdum corpus

corpus qui effectus sint passionum,& similiter esse passiones, hoc idem esse etiam in qualitatibus secundum animam osten dit: sunt enim quædam qualitates prouenientes ex passione secundum animam, sed à natiuitate, vt dementia, secundum quam quis nascitur demens:sunt etiam quæ ex passione accidentali,sed permanēti proueniunt,vt dementia ex morbo,vel aliquo alio diu perseuerans. Sunt etiam aliæ ex passione citò recedenti, vt dementia ex ira subita, paruo tempore durans, quemadmodum autem illæ duæ priores qualitates dicebantur qualitates,quia secundum eam dicebamur quales: tertia verò non qualitas,sed passio erat:cum secundum eam subiectum non diceretur quale, ita similiter in his quæ secundum mentem sunt,illæ duæ priores sunt qualitates, & ab eis quales denominamur:posterior verò non qualis,sed passio dicenda est, nec secundum eam quale quid dicitur,non enim dicitur demens qui ex breui ira in quandam dementiam breuissimè durantem incidit, sed potius dicitur quòd passus est dementiam.

Quartum verò genus qualitatis est figura,&c. 9.

Accedit iam ad vltimam qualitatis speciem quæ est figura vel forma.Dubium autem est,quid per hęc duo intelligat.Ammo.existimat per figuram intelligere eam,quæ in rebus inanimatis est,per formam verò eam, quæ in animatis est:non autem hic loquimur de forma substantiali rerum,sed de ista exteriori sensibili,quam ars imitatur. Dubium. 1.Sent.

Boet.& Simpl.per formam intelligunt idem,quod per pulchritudinem, per figuram verò eam solam quæ in quantitate consistit,Alb.c.8.idem existimat esse figuram,& formam, sed ratione differre:nam figura dicitur respectu quantitatis,cuius extrema faciunt figuram,forma verò dicitur respectu subiecti naturæ,quælibet enim natura specifica suam habet propriam figuram exteriorem,quæ dicitur forma. 2.Sent.

At profectò mihi placet sententia Iambli. vt refert Simp.hic enim dicit per figuram intelligi eam,quæ in solis mathematicis est quantitatibus,vt esse triangulum,quadrangulum,cubū & reliqua:& per formam intelligit eam quæ in corporib. naturalibus est.Et hoc patet ex ipso Arist.qui probat figuram esse qualitatem,quia secundum eam,dicitur quale aliquid: ista subdens,exempla,esse triangulare,quadrangulare. 3.Sent.

Huic generi adiungit Arist.curuitatem& rectitudinem quę

qualitates sunt, quia quodammodo figuræ sunt, quamuis imperfectæ.

Vbi notat Ammon. & benè, quod ex quantitatibus procedunt passiones seu affectus, figuræ & formæ, sed non hæc omnia ab omnibus quantitatibus: à linea procedũt affectus, scilicet curuitas, rectitudo, etiam & angulus: à superficie continenti longitudinem & latitudinem, procedunt affectus, s. angustia, amplitudo, etiam procedunt figuræ, scilicet triangulus, quadrangulus, & reliquæ figuræ superficiales: à corpore verò procedunt affectus, grauitas, leuitas, similiter figuræ scilicet cubus, pyramis. procedunt etiam formæ à tali quantitate, vt est in subiecto substantiali: omnia autem ista, quæ à quantitate dimanant, qualitates sunt.

10. *Rarum verò & spissum & asperum, &c.*

Excludit dubiũ. Posset quis dubitare an istę qualitates sint, cum secundum ea quale dici appareat. Respondet non esse qualitates, sed potius pertinere ad positionem quę ad aliquid est, quod ex horum definitione apparebit, est enim rarũ, quod partes sibi habet distantes inuicem, spissum, quod partes sibi coniunctas habet, asperum, quod partes inæqualiter habet insurgentes, lene cuius partes rectitudinẽ quandam obseruent, hæc autem ad partium positionem spectant: concludit has esse qualitates, quæ maximè qualitates dicuntur: (forsan autem alius apparebit modus qualitatis.) Hæc verba in disputatione examinabuntur.

11. *Qualia verò sunt, quæ secundum has denominatiuè dicuntur, &c.*

Hæc est secunda huius capitis pars principalis, in qua de ipso quali Aristo. tractat ipsumque describit, Quale inquit est, quod à qualitatibus denominatiuè dicitur, vel quomodolibet aliter.

Hæc descriptio duas habet partes. Altera est, quale dici denominatiuè à qualitate, diximus enim superius, tunc dici denominatiuè, quando in nomine est quædam conuenientia cũ extremitatis differentia aliqua, & in re est quædam forma, & id quod formam participat: patet aũt ita esse in multis qualitatibus, vt candor, & candidus, albedo, albus, calor, calidus: in his, concreta denominatiua sunt à qualitatib. ipsis abstractis.

Altera pars est (vel quomodolibet aliter,) quia aliqñ non fit denominatio ab aliquib. qualitatib. vel quia nomẽ eis non est impositũ, vt dicũtur pugillatores, cursores, à potẽtia quadam naturali

naturali currendi,& actû pugilis exercēdi,cui potentię nō est nomē impositum,sicut sunt nomina imposita artibus,quibus hæc fiunt.Diximus.n.pugillatores dici & ab arte, & à potentia quadam naturali:similiter cursores,luctatores,artibus quidem nomen impositum est,sed non potentiis.

Huiusmodi aliquādo nomina quidem imposita sunt qualitatibus,sed non ab illis sumitur nomen concretum denominatiuum idem significans,vt qualitas quædam dicitur virtus, sed nō ab ea virtuosus quis,sed studiosus dicitur:sed ista non sunt multa:omnia autem hæc qualia dicuntur quę vteunque à qualitatibus sumuntur.

Dubitatur. Videtur Arist. non seruasse præceptum illud.6. Top.c.3.ne committatur circulus in definitionibus,vt vnum per aliud,& hoc iterum per illud definiatur:hic autem qualitatem per quale,modò quale per qualitatem describit. *dubium.*

Ad hoc respondet Boe.istam non esse propriè definitionē, sed descriptionē quandā, in qua non est vllum absurdum, vt vnum per alterū describatur,tanquā per notius nobis,& hoc iterū per illud tanquam per notius natura: quale enim nobis est notius,cū sit magis compositū,& cōposita nobis sunt notiora:at qualitas est notior natura,& minus nobis nota:est enim prior natura qualitas,quā quale,& est ipsius qualis causa : vnde postquā iam nobis manifesta est qualitas per ipsum quale, iterum quale per qualitatem manifestamus, tanquam per notius natura, vt cognoscamus radicem & causam ipsius qualis esse qualitatem:nec iste est circulus, tunc enim hic fit, quando idem est modus cognitionis. *Solut.*

Inest autem & contrarietas secundum qualitatem,&c. 12

Hæc est tertia capitis pars,in quā explicantur ea quæ qualitatibus insunt,hæc autē sunt tria. Primo est, qualitatibus inesse contrarietatem,quod exēplis manifestatur, iustitiæ enim iniustitia,& albedini nigredo contrariatur: & non solum hoc abstractis qualitatibus, sed ipsis qualibus inest, iustum enim iniusto,& album nigro contraria sunt:hoc tamen non omnibus inest qualitatibus,nam rubedo, pallor, & reliqui colores medij,non habent contrarium.

Dubitabit hic aliquis, nam iste locus videtur aduersari alteri loco. 5.Physi.c.1.vbi dicitur non solum extrema, sed etiā media extremis contraria esse,& 2.Ethi.c.8.& 1.mag. moral. c.9.docet extrema vitiosa,& inter se cōtraria,& cum virtute, *Dub.1.*

quæ

quæ est in medio, liberalitas enim quæ in medio est, prodigalitati & auaritiæ contrariatur. Ad hoc dico, dupliciter aliquid posse alteri contrariati: vno modo secundum se primo: altero modo secundum aliquid, quod in se participat: verbi gratia, ignis aquæ est contrarius, non quidem secũdum se, sed ratione caloris, & frigiditatis, quæ in eis sunt, at ipse calor & frigiditas secundum se contraria sunt. Modo dico, quod colores medij contrariantur extremis, sed non secundũ se, sed vt magis vni aut alteri accedunt extremo: verbi gratia rubrum aduersatur albo, quia magis participat nigrũ, at ipsi colores extremi secundum se contraria sunt, & per hoc patet concordia huius loci cum illo 5. Physic.

Solutio.

Ad illud de virtute respondet Alb. c. 9. virtutem contrariari extremis in ratione extremi: id est, in quantum virtus bonum morale est, extrema verò mala sunt, bonum autem, & malum, extrema sunt.

Dub. 2.

Dubitabis, cum multa clara exempla possent proponi qualitatum non habentium contraria, figura enim & forma contraria non habent, vt quid Arist. hoc de colorib. mediis, quod non satis perspectum erat, proposuit? Iudicio meo, id nõ sine causa factum esse existimandum est: causa igitur huius est, vt intelligamus perfectam & primam contrarietatem inesse extremis, & aliis ipsorum ratione, ac propterea verbis sequentibus, alteram contrariorum proprietatem subiungit, scilicet, vt sint talia extrema, quæ sub eodem genere sint, vt si vnum ad qualitatem, & alterum etiam ad qualitatem spectet: sunt enim contraria in vno & eodem prædicamento.

Solutio.

VI. *Suscipiunt autem qualia magis, & minus, &c.*

Inest etiam qualibus suscipere magis & minus: non solùm autem vnum altero magis album, calidum, aut frigidum est, sed etiam vnum, & idem modò albũ, modò magis album est.

Dub.

Sed posset quis dubitare, an sicut suscipiunt contrarietatẽ qualitates sicut qualia, ita suscipiant etiam magis vel minus, vt vna sit magis albedo, quàm alia. Et dicitur hoc quibusdam visum fuisse, inter quos fuit Plato, vt referunt Alexan. Boet. & Albert. At ipse Aristo. magis accedit ad hoc quòd nòn abstracta, sed concreta, magis vel minus suscipiant. ista tamen proprietas non inest omnibus, cùm ipsis abstractis qualitatibus non insit: immò nec omnibus qualibus: hæc enim quæ à figuris dicuntur, non suscipiunt magis vel minus, sed ratio earum

Solutio.

carum in indiuiſibili conſiſtit: vt aliquid videlicet ſit circulus vel non ſit, conuenit abſolutè: non verò dicitur magis vel minus circulus, quã alter. Nec quadrangulum vnũ vtpotè quadratum, eſt magis quadrangulum altero, quod ſit altera parte longius, ſed abſolutè vtrumque eſt, & dicitur quadrãgulum ſeu quadratum: eſſe enim circulum vel aliam figurã conſiſtit in vnica ratione non ſuſcipienti variationem: hoc idem in ipſis concretis. Quadratum autem dicitur figura plana, quatuor rectis lineis æqualibus contenta: altera verò parte lõgius, quod quadrangulum vocant, eſt ex quatuor lineis, duabus exiſtentibus inæqualibus, alijs duabus,

Horum itaque quæ prædicta ſunt, &c. 14.

Oſtendit nullũ ex his duobus eſſe proprium qualitatibus, cũ non inſit omnibus: propterea verum proprium ponit omni, & ſoli conueniens, vt ſecundum ſolam qualitatem dici contingat ſimile vel diſſimile. Ne autem exiſtimes ſimile & diſſimile eſſe qualitates. ſunt enim ad aliquid, ſed ſunt paſſiones qualitatis, nec eſt inconueniens quod res in vno prædicamento, & eius paſſio in altero collocetur, vt diximus: homo enim in ſubſtãtia, arriſibile in qualitate eſt, ita qualitates huius prædicamenti ſunt, at ſimile & diſſimile ad aliquid pertinent.

At verò non decet conturbari, &c. 15.

Hæc eſt vltima capitis pars, in qua Ariſtot. reſpondet cuidã obiectioni, quę ei ex dictis pręcedentibus obijci poterat: nempè, in prædicamento ad aliquid collocata ſunt ſcientia, & habitus, nihil autem vnum, & idem in duobus prædicamentis eſt conſtituendũ: ergo non ſunt iſta in prędicamento qualitatis, vel non ſunt ad aliquid.

Ad hoc dupliciter reſpondet. Primo, inquit, ſcientiam, & habitum in genere eſſe ad aliquid, ſpecies verò ipſius eſſe qualitates: nec repugnat genus eſſe in prædicamento ad aliquid, & ſpecies in qualitate: & hoc idem docet 4. Top. 4. Reſpõdet ſecundo, etiam genus: ſcilicet ſcientiam & habitũ eſſe in hoc prædicamento qualitatis, & ad aliquid: nam vnum, & idem ſecundum diuerſas rationes, ad diuerſa poteſt pertinere prædicamenta: vt ſcientia quatenus ſubiectũ facit quale, in qualitate eſt: quatenus ad obiectũ refertur, ad aliquid eſt.

Ex vtraque ſolutione Ariſtot. habetur ſecundum ipſius mentem, ſcientiam & habitum aliquo modo ad aliquid pertinere:

tinere, quod nos supra diximus cōtra Ammon.

Dubium 1. Dubitatur, quo pacto fieri potest, vt genus, q; de natura specierum est, sit in vno prædicamento, & species in alio: cū supra docuerit Arist. quicquid de genere essentialiter prędicatur, etiam de specie prædicabitur. Ad hoc respōdet Alex. Scientia secundum naturā suam est qualitas, quia subiectum ipsum primo disponit secundum se: ex scientia autem similiter & ex habitu nascitur quidam respectus ad obiectum: & ratione huius respectus, qui non est natura scientię, sed à natura fluit, est in prędicamēto ad aliquid sicut risibile ratione subiecti est in substātia, ratione risibilitatis est in qualitate species autem sunt in prædicamento, in quo est natura sui generis: & ita hic fit: nam scientia, & habitus secundum naturā suā in qualitate sunt. Et hoc est q; bene dicit Simpl. quia species scientiæ, & habitus ipsius, nō sunt scientię, & habitus species, quatenus illa sūt ad aliquid, sed vt qualitates sūt.

Dubium 2. Tamen est aliud dubium, quod maxime hoc ipsum manifestat, & cuius cōsideratio à multis prætermissa est. Nam sicut à natura sciētię in communi fluit quidam respectus, & comparabilitas ad obiectum scibile in communi: ita ex qua libet sciētia in particulari fluit respectus particularis ad suū obiectum: ergo qua ratione genus ad aliquid spectat, ita etiā ipsę species pertinebunt. Præterea, non videtur recta doctrina, propterea scientiam esse ad aliquid, quia respectus ex ea consequatur, ratione cuius ad aliquid est: eodē enim modo diceretur: Petrus est in qualitate ratione coloris, qui in eo est.

Solutio.

Nota cur scientia dicatur esse ad aliquid non autem species subiectæ. Dico ad hoc, est etiam valde notandum, quod scientia in communi non solum habet illum respectum, sed etiam nomen ipsum scientiæ, & talē qualitatē simul cū respectu significat, cū scientia dicatur ab hoc, quod est scire, & cognoscere aliquid. At reliquæ scientiæ particulares habent quidē respectū: sed nomina ipsarum solam qualitatem sine respectu significant: vt Grāmatica, Rhetorica, Geometria: & inde non dicuntur ad conuertentiam cum obiecto, non enim dicitur Grammatica est, vt ita loquamur, grāmaticabilis grammaticę: sicut dicitur scientia est scibilis scientia.

Inde est, q̄d sciētia & habitus ī genere possūt ad aliquid ptinere ratiōe alicuius ī sua significatiōe cōtēti, nō tamē ipsę species: & hoc valde obserua circa hunc textū: atque hęc de capi

capitis interpretatione.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum qualitas sit genus? & de eius speciebus, ac specierum qualitatum diuisione.

HOc prædicamentum dignũ est speculatione & propter rerum obscuritatem, & ipsarum insignem, & vniuersalem vtilitatem, cũ & morali, & naturali philosopho, & mathematico maximè sit huius opus, quãdoquidẽ omnia hæc ferè comprehendit. Est igitur prima difficultas. An qualitas sit genus supremũ omniũ specierum enarratarum? videtur enim non esse genus, cũ Aristo. dicat qualitatẽ multipliciter dici, quod idem videtur ac æquiuocè dici, vel saltem analogicè, vt loquitur Arist. 4. Mete. c. 2. *Argumenta in contrarium quãdo, scilicet sit genus.*

Præterea, quia genus significat aliquã communem naturã omnibus suis speciebus: at non patet; quæ ista sit natura communis, quam dicit qualitas. *1. Argum*

Præterea in hoc prædicamento nõ videntur omnes satis conuenire, Simpl. enim existimat qualitatẽ esse analogũ; Ammon. Alexan. & alij esse vniuocum genus. *2. Argum*

Præterea, Simpl. & Boet. credũt alias esse qualitatis species præter has: Ammõ. & Albert. non esse vllum aliud genus. *3. Argum.*

Præterea in sufficiẽtia huius diuisionis positæ ab Arist. nõ conueniũt, quidam enim aliter, quàm alij illam sumunt. In primis Ammon. sic ꝓcedit. Qualitates se habent in duplici differentia, quædam dicunt potentiam vel impotentiã, & hę faciunt secundam speciem: quędam dicunt actum, & rursus sunt in differentia duplici: quædam sunt perfectiuæ vel deprauatiuæ subiecti: quædam nec perfectiuæ, nec deprauatiuæ: vocantur perfectiuæ quæ simul sunt cum natura rei, vt calor ignis; albedo niuis vel quæ tendant in perfectionem rei, vt virtus, scientia: deprauatiuæ, verò sunt, q̃ subiectorũ sunt destructiuæ, & ipsorũ imperfectionẽ habent, vt acor vini, putredo pomi: vocat aũt nõ ꝓfectiuas, q̃ nõ sũt secũdum naturam rei, sed fiunt per aliquam rei mutationem, vt dulcedo iniure, quæ fit cũ alteratione iuris, Similiter figuræ & formæ, quæ nec sunt etiam deprauatiuæ, cùm non tendant in rei corruptionem. *4. Argumẽta cotra diuisionem, in illas quatuor species. Ratio illius Diuisionis ex Ammõ.*

Tertia subdiuisio. Quæ sunt perfectiuæ vel deprauatiuæ, sunt adhuc in duplici differentia, quædam insensibiles, id

est; quæ non sensu aliquo percipiuntur, quales sunt habitus tam boni, quàm mali: & dispositiones, & hæc faciunt primã speciem: quædam sunt sensu perceptibiles, id est, quæ agunt in sensus nostros, & istæ sunt illæ qualitates passibiles, quæ sunt causa passionis, vt calor, frigiditas, sapor.

Illæ autem quæ nec perfectiuæ, nec de prauatiuæ sunt, iterum se habent dupliciter: quædam insunt in superficie exteriori solum, sicut figura & forma; quædam etiam in profundo corporum, vt color, & albedo, & reliqui colores, qui quamuis soli superficiei inesse videantur, tamen eorum causa à profundi mutatione prouenit. Similiter etiam se habent aliæ qualitates quæ in profundo etiam sunt: & hæ vel sunt durabiles, & tunc dicuntur qualitates passibiles, quæ sunt: effectus passionum: vel non sunt durabiles, & sunt passiones hæc inter alia dicit Ammonius.

Sed profectò ista doctrina non videtur exacta, non enim explicat quæ sit ratio cuiusque horum generum, quod maxime refert. Præterea dicit qualitates primæ speciei esse sensu imperceptibiles, cum tamen constet oppositum ex ipsis Aristot. exemplis: dicit enim calorem, & frigiditatem esse dispositiones & posse fieri habitus, & tamen ista sensibilia sunt.

Ratio diuisionis illius ex Simpl. Simpl. aliter procedit, inquit, qualitates se habere in duplici differentia. Quædam sunt aduentitiæ, & acquisitæ, & istæ faciunt primam speciem: quædam naturales, & istæ vel dicũt potentiam, vel actum. Si dicant potentiam, constituũt secundam speciem: si dicant actum, vel est in profundo subiecti, & sic est tertia: vel in superficie exteriori, & sic fit quarta species.

At nec hæc videtur omninò exacta sententia, non enim explicat rationes specierum harum, nec sufficientiam. Præterea quia ponit qualitates primæ speciei aduentitias: constat autem secundum Aristotelem sanitatem esse in prima, quæ tamen naturalis est qualitas.

1. fundam. Propterea aliter in hac parte est procedendum. Est igitur *Ratio vera illius diuisionis.* primo considerandũ: qualitas est nihil aliud quã modus & determinatio eius quod indifferens est, nõ tamen quicunque modus facit hoc prædicamentum: sunt enim in rebus cõsiderãda duo, esse rei, & ipsius operatio: & in substantijs corporeis est tertiũ aliud, quod quantitas dicitur: & ratione horũ triũ est indifferẽtia quædã. Primo, res secundum suum

esse

esse sollitariè considerata manet indifferens, vt benè vel malè se habeat: & determinatur quantum ad hoc per qualitates primæ speciei; quæ sunt habitus vel dispositiones, quæ modificant rem, vt benè vel malè se habeat in se. Manet præterea res indifferens vt possit operari vel non possit operari: & quã tùm ad hoc modificatur à qualitatibus secundæ speciei, quæ dicuntur potentiæ, per quas subiectum est potens operari. Tertio manet indifferens etiam quantũ ad operationes; quæ dicuntur passiones sensus: quia scilicet vel ex illis procedunt: & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus tertię speciei. Tandem modificatur res in sua quantitate à figura vel forma: quantitas enim tenderet in infinitum, nisi à figura terminaretur, & concluderetur. Nec manet alius modus intrinsecus in ipso subiecto: nam quod sit in loco, tempore, ad aliud, sunt ista ab extrinseco: ex quibus patet qualitatem esse modum rei intrinsecum, vel secundum esse, vel secundum operationem, vel secundum quantitatem.

Est secundo considerandum, quod ordo horum generum non est sumendus secundum rem absolutè, sic enim potentiæ præcedunt habitus; sed secundum ordinem modificandi, secundum quem habitus & dispositio præcedunt; quia esse rei disponũt benè vel malè: & alię species quæ rem ipsam totã, & substantiam disponunt, præcedunt figuram, quæ est circa quantitatem exteriorem. Erunt igitur rationes formales singulorum generũ istę, Prima species est qualitas ipsum subiectum benè, vel malè disponens. Secunda species, qualitas principium operandi. Tertia species; modificans secundum passiones. Quarta, modificans quantitatem. *2. fundam. Ordo speciẽ qualitatis vnde sumendus sit.*

Est tertiò cõsiderandum. Vnam & eãdem rem posse pertinere ad diuersa prædicamenta, vel ad diuersa genera eiusdẽ prædicamẽti diuersis rationibus: vt benè docet Simpl. Quẽadmodum enim vnius conclusionis, vt dicitur. 1. Post. c. 28. potest esse sciẽtia, & etiam opinio, si ab vno per demonstrationem, ab altero per rationem probabilem cognoscatur: ita similiter res varijs rationibus formalibus sub varijs potest esse generibus: verbi gratiâ, calor: & frigus, si vt causa possessionis circa sensum sunt; sumantur, ad tertiã pertinent speciem: at si respectu sui subiecti considerentur, quatenus illud benè vel malè disponunt; sunt habitus vel dispositiones. Et ita considerauit Arist. qui illa in duobus generibus cõstituit. *3. fundam. Vna res quomodo ad diuersas categorias etiã pertineat.*

Similiter forma,& figura,si vt terminus quantitatis sunt, sumantur: in quarta sunt specie: at si vt subiecti perfectionem vel imperfectionem dicunt,habitus sunt, vel dispositiones.

1. conclu. His suppositis est prima conclusio. Qualitas genus est ad omnia ista quatuor genera.Hæc est sententia communis: nec Simplicius aliter voluit affirmare, solum hoc dixit, species qualitatis non esse æqualiter perfectas,& propterea vocauit analogum:sed hæc analogia non impedit quin sit genus: nec obstat illud verbum, (multipliciter,) vt notat Porphyr.quod aliquando significat æquiuocè, aliquando notat solam multitudinem absque æquiuocatione, & hoc probant verba Aristot.quæ sequuntur: dicit enim Vna species qualitatis est, quod nisi esset genus, dici non posset: & patet ratione, quia dicit vnicam naturam, scilicet esse modum intrinsecum, vt explicui,& prædicatur in quid de omnibus qualitatibus, vt notum est:ergo est genus.

De prima Specie Qualitatis,& eius diuisione.

Accedamus deinde ad singulas species seu poti⁹ genera.Et primo,dubitatur:an habitus & dispositio differant specie, ita vt sint duæ species vel genera inter se.Et quidē Ammo.Boet. & Alb.docent differre numero: sicut albedo remissa,& albedo intensa:paruus calor,& magnus calor, non differunt specie,sed numero: ita dispositio & habitus.At S.Tho.1.2.q.49. ar.2.optimè ad hoc respondet:inquit, enim aliquos esse habitus,qui non differūt nisi numero à dispositione:vt calor, qui facilè mobilis est,& calor qui fortiter radicatus est in subiecto:& aliquando dispositiones ex nimia radicatione in subiecto fiūt habitus,at aliæ qualitates ex natura sua sunt dispositiones,quæ ex natura sua sunt facilè mobiles, vt ephimera ex natura sua dispositio est, & non potest fieri habitus: aliæ sunt habitus ex natura sua, scilicet quæ ex natura sua sunt difficilè mobiles, vt habitus virtutum, habitus scientiæ :& in his clarum est, habitum & dispositionem specie differre.

Et quia hoc tempore solent præfigi auditoribus aliquot tabulæ, quibus ea quæ in prædicamentis singulis continentur,descripta sint, licet id negotij Dialectici nō sit,tamē quia citra vtilitatem non est,per modū simplicis enarrationis proponemus ea,quæ in singulis his generib.comprehenduntur, aliqua rescindentes, quæ minus consideratè ab aliquibus ad ista genera trahūtur:fiet ergo p modū diuisiōis,vt postea cuilibet

libet sit facilè oĩa hæc suis tabellis accõmodatè describere.

Habitus igitur sunt in duplici differẽtia: quidam sunt animæ, quidam corporis: animæ sunt qui ab anima originem vel in anima sedem habẽt: corporis sunt, qui præcipuè sunt in corpore, & ad aliquam operationem corpoream primò ordinantur: & horum quidã in toto corpore sunt vt sanitas, ægritudo: quidam in parte, vt habitus in manu pulsandi: in pedibus saltandi.

Habitus alius est animæ, alius ipsius corporis.

Rursus, habitus animæ quidam acquisiti sunt, quos labore, & industria paramus; quidam infusi, qui à solo Deo in nobis generãtur, vt gratia, fides, spes, charitas, & reliquæ virtutes, & dona infusa, quorũ Arist. nullam habuit notitiam, tamen in ista prima specie collocandi sunt.

Habitus acquisiti quidam sunt intellectiui, id est, existẽtes in intellectu; quidam sunt morales, id est, pertinentes ad mores nostros, secundum quos bene vel malè, laudabiliter, vel vitiosè, operamur: horum moralium quidã sunt virtutes, vt iustitia, prudẽtia, quidam vitia, siue per excessum, vt prodigalitas, temeritas: siue per defectum vt timiditas, auaritia.

Habituum autem intellectiuorum quidam sapientia, quidam scientia, quidam intellectus, ars, & prudentia sunt: & hi semper veri, id est, per quos semper verum cognoscimus, alij non semper veri sunt, vt opinio, Sapientia est rerũ altissimarum cognitio: hæc si sit supernaturalis, id est, cognitio non naturali acquisita, sed à reuelatiõe Dei pendens est, Theologia: si naturaliter acquisita, est Metaphysica.

Scientia est quadruplex: Mathematica, Physica, Moralis. Rationalis. Mathematica, quæ dimensiones corporum, & quantitatum passiones considerat, quæ quadruplex est: Arithmetica, Geometria, Musica, Astrologia. Physica, quæ motus & rerum mutationes speculatur, duplex est: Medicina: & quam vocamus naturalem Philosophiã. Moralis mores instruit vel singulorum proprios, & dicitur Ethica: vel communitates, & dicitur Politica: vel domorum & familiarium particularium, & dicitur Oeconomica. Rationalis triplex: Grammatica. Rhetorica, Dialectica. Intellectus dicitur cognitio principiorum primorum, Ars multiplex est, nauigandi, fabrilis, militaris, &c.

Omnes hi habitus in hac prima specie seu genere colloca-

tur,& omnia inferiora horum habituum: qui si non difficilè mobiles fuerint,dispositiones erunt.defectu enim vnius nominis generici,idem genus duplici nomine explicamus.

De secunda specie qualitatis,& eius diuisione.

Secunda species est naturalis potentia,& impotentia: nec oportet iterum hanc declarare,quia in textus interpretatione eam satis exposuimus:tantum ea,quæ sub ea continetur, explicabimus.Potentia duplex est,corporis,& animę:corporis,quædam actiua, vt virtus magnetis , & guttæ: quædam passiua vt salubritas,mollities,durities.

Potentia animæ,quadruplex;vegetatiua,cognoscitiua,appetitiua,loci motiua.

Vegetatiua duplex:principalis,& ministerialis. Principalis triplex:nutritiua,per quã viuentia alimentum in sui naturam conuertũnt:augmẽtatiua,per quã crescunt:generatiua, per quam sibi simile generant.Ministerialis quadruplex , attractiua,per quam vnumquodq; membrum ad se alimentũ trahit:alteratiua,seu digestiua,per quam alimentum disponit:retẽtiua,per quam ipsum retinet: ne,dum digerit & disponit, relabitur:expulsiua , per quam superfluum alimenti expellit.

Sensitiua,& intellectiua sunt partes potentiæ cognoscitiuæ.Intellectiua est intellectus: sensitiua duplex, exterior, quales sunt quinq; sensus,visus,auditus,olfactus,gustus, tactus:interior,sunt sensus communis, imaginaria, phantasia, cogitatiua, memoria.

Potentia appetitiua,duplex:cõcupiscibilis, & irascibilis: per concupiscibilem inclinamur in bonũ,vel auersamur malum:per irascibilem tendimus in bonum arduum ad obtinendum,vel contra malum arduum ad euitãdum: reliquæ passiones particulares,id est,amor,odium,& reliqua non inter potentias,sed inter passiones collocandæ sunt.

Loci motiua,est vel volandi, vel natandi, vel progrediendi potentia.inter appetitus collocanda est voluntas:est enim appetitus rationalis:reliqui sunt appetitus sensitiui.

Ad hanc etiam speciem pertinet ferè omnium specierum & generum propriæ passiones,vt risibilitas,hinnibilitas: omnes aptitudines, & inclinationes particulares ad aliquid operãdum. Et non solum istæ qualitates in abstracto, sed etiam in concreto , sicut in qualibet specie,sumi possunt.

De tertia specie qualitatis, & eius diuisione.

Tertia species est passibilis qualitas vel passio. Diximus autem superius qualitates passibiles esse in duplici differentia: quædam sunt causæ passionis in sensibus. qualia sunt obiecta, tactus: gustus, & odoratus: quædam sunt effectus ex aliqua passione subiecti prouenientes. difficilè tamen mobiles: nam si nō sunt durabiles, non qualitates, sed passiones vocantur: passio enim & passibilis qualitas, quæ est effectus passionis, quales sunt colores, differũt penes facilè, & difficilè mobile: non aũt sicut prima species, vt notat Simpl. nã qualitas primæ speciei dicitur facilè, vel difficile, mobilis ea tamẽ est, quæ subiectum benè vel malè secundum suum esse dispo nit. At ista tertia species est qualitas, quæ secundum passionẽ est facilè vel difficilè mobilis

Sub hac specie sunt passiones animæ, vt ira, amor, gaudiũ, spes & reliquæ. Similiter aliqui constituunt lumen, lucẽ & species, quibus fit cognitio: sed iudicio, meo istæ nulla ratio ne in hac specie continentur, cum non sint per se causa passionis, nec effectus vllius passionis: immò existimo Aristo. nō meminisse harum, quia secundum communem sentẽtiã, lumen non erat accidens, sed substantia.

Possunt tamen optimè collocari in prima specie, lumen eñ dispositio est, & species ipsæ: sunt eñ ista facilè mobilia: lux autẽ, q̃ in ipso, corpore luminoso est, habitus quidã ipsius est: de sono diximus potius esse sub passione, est enim effect⁹ passionis, s. collisionis duorũ corporũ, & permanens non est.

De quarta specie Qualitatis, & eius diuisione.

Quarta species est figura, vel forma, quã in textus interpretatione explicuimus, figura quædã est discretorũ: vt numerus triangularis, quadrangularis: est etiã figura continuorũ, vt triãgulus, & figurę Geometricę. Pręterea, figura quædã superficialis, quę in superficie describitur, vt triãgulus in superficie cartæ, & est figura solida, vt corpus colũnale, pyramidale, atq; hæ dictæ sunt figurę pfectæ: aliæ verò sunt imperfectę: vt curuũ, rectũ, par, impar, concauum, connexũ, & similia. Et in vniuersum oẽs figurę, & formę rerũ à quãtitate ꝓuenientes in hoc sunt genere: siue naturales, siue artificiatæ sint.

Dubitatur de raro, & spisso, leni & aspero, an sint qualitates: Quare breuiter oportebit ista explicare. Boet. & Aug. vocant rarũ corpus, quod intra se habet concauitates, & poros *Dubium.* *1. sententia.*

quosdam: quorum ratione alienum corpus potest recipere in se: vt spongia, & pumex: vocant autem densum corpus, quod intra se alienum recipere nequit.

2. sententia. Alij verò vocant rarum corpus, quod sub magna quantitate paucam continet substantiam, quamuis porosum non sit: vt cera liquefacta: spissum verò vel densum, quod sub parua quantitate multas continet substantiæ partes, vt ferrum: Vtraque explicatio est bona.

3. sententia. Nec mihi placet quod dicit Alber. rarum esse diaphanum, & spissum opacum: potest enim esse diaphanum, & spissum: vt vitrum, & crystallus.

Asperum verò dicitur, cuius partes exteriores inæqualiter insurgunt, & quædam prominentes, quædam depressæ sunt: lene verò, cuius partes exteriores æqualiter insurgunt. Vnde patet discrimen: lene enim & asperum considerãtur secundum partes exteriores, at rarũ & spissum secundum partes minus principaliter interiores: rari enim partes magis inter se distant: at partes spissi inter se magis adunantur.

Responsio ad dubium. Hoc supposito est sententia communis Alb. Auer. Gilberti, & aliorum, ista principaliter esse positionem: dicunt enim ordinem partium inter se, at minus principaliter, & secũdariò dicere qualitates: secũdũ quas ista tactu percipiuntur. Et quamuis ista sententia mihi omnino nõ placeat, cũ secundũ Aristo. nullatenus qualitates sint: tamen propter tantam asserentium authoritatem hoc modo recipiamus: non enim hic locus est exactius hæc omnia inuestigandi: & hæc de qualitate sufficiant.

CAP. IX. De actione & passione.

Recipit autem agere & pati contrarietatem, & magis & minus. Calefacere enim ei, quod est frigefacere, cõtrarium est: & calefieri, ei, quod est frigefieri, & delectari ei, quod est contristari. Quare suscipiunt contrarietatem, & magis & minus: est enim calefacere & magis & minus, & calefieri magis & minus, & tristari magis & minus, suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. De his igitur tot dicuntur.

Sex

Sex prædicamenta, quæ supersunt, summo compendio Arist. percurrit, cuius rationem tradunt Porph. & Simpl. nempe quòd his, qui discere incipiunt, satis sit, si ea, quæ prò posita & tractata prius sunt, optimè perceperint. eorum verò, quæ sequuntur, summam eà tenuerint, vt ad ipsa redigere vnumquodque ex inferioribus valeant: præsertim quia illorum quatuor amplissimus est in scientijs vsus, horum autem non ita frequens, & ea quæ necessaria sunt in Physica tradantur.

Cur tā breuiter de reliquis sex categorijs Aristoteles egerit.

At quidam, dictus Gilbertus Porretanus Græcus author, id negocium assumpsit, vt hæc sex latius explicaret, quia in eis multa digna speculatione inueniuntur, ac propterea author sex principiorum communiter est nuncupatus: cuius consilio alij viri illustres Philosophi ducti, eadem principia tractarunt: inter quos fuerunt Simp. & Albe. non ergo nobis dabitur vitio, si idem consilium sequentes: aliquid in horum prædicamentorum cognitionem breuiter addiderimus, si tamen prius hæc pauca verba Arist. interpretati fuerimus.

Duas ergo actionis & passionis proprietates pónit. Prior est, actio & passio cōtrarietatem habent, calefacere enim est contrarium ei, quod est frigefacere: & calefieri, ei quod est frigefieri: nec explicat quid vtrumque sit, istis exemplis contentus. Posterior est, actio, & passio suscipiunt magis & minus, aliquid enim magis vel minus calefacere vel calefieri potest.

Circa hæc aduerte primo actiones, & passiones secundum se non suscipere contrarietatem, sed secūdum formas, in quibus insunt, vel secundum id, circa quod sunt: omnis enim actio vel passio terminatur in aliquam formam, verbi gratia calefactio in calorem, frigefactio in frigiditatem, & secundū tales formas seu terminos contraria recipiunt. Similiter etiā magis & minus secundum tales formas habent. *Notab.*

Aduerte secundo quòd ex hoc sequitur non omnem actionem, vel passionem contraria habere, nec magis nec minus recipere, cum multæ actiones & passiones fiant secundum formas non suscipientes contraria, vel magis & minus: vt generare vel generari non recipiant ista. Similiter nutrire, scribere, & alia: non ergo hæc sunt propria simpliciter, cum nec omni nec soli insint. *Notab.*

cap.

CAP. X *De cæteris prædicamentis.*

Dictum est de eo, quod est situ, esse in ijs, quæ sunt ad aliquid, quod denominatiuè à positionibus dicitur. De reliquis verò, id est. Quando, & Vbi, & Habere, propterea quòd manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur, quàm quæ in principio dicta sunt, quòd Habere quidem significat calceatũ esse, armatum esse. Vbi verò, vt in Lycio, in foro: & alia quæcunque de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus, quæ proposuimus, sufficiunt quæ dicta sunt.

NE mireris, si ferè nihil de istis dicturus, eundem ordinẽ, quem supra in istis enarrãdis proposuerat, peruerterit: illic enim rectum naturæ ordinem obseruauit, secundum quem vltimo loco actionem & passionẽ enumerauit, cum res non absolutè operetur, nisi iam omninò perfecta: quam perfectionem ex varijs prædicamentis habeat: at hic præposuit, quia plura de his verba facturus erat. Similiter adiũgit prędicamentum Situs, cuius paulò antè in prædicamẽto ad Aliquid meminerat: docetque situm esse, esse denominatiuum à positione, quæ in prædicamento ad aliquid est, vt sedere, stare, accumbere, reliqua exemplis solum absoluit, & sic se de decem generibus doctrinam tradidisse concludit. Nos autem de singulis his latius, sub breuitate tamen dicamus, ab actione incipientes.

DE ACTIONE.

QVAESTIO I. *Quid sit Actio.*

1. definitio & eius explicatio.

TRia nobis de actione tractanda sunt, vt eadem Aristotelis methodus obseruetur. Primum, quid sit actio. Secundum, de speciebus ipsius. Tertiũ, quæ sint eius proprietates.

Circa primũ, actio à Gilberto sic describitur. Actio est forma, secundũ quam denominamur agere vel facere in subiectã materiam: verbi gratia, id, secundum quod ignis dicitur calefacere aquam, vel aliquid aliud, quod vocatur subiecta materia, dicitur actio.

Nota quatuor ad actionem cõcurrere.

Et vt hãc definitionẽ intelligas, aduerte quòd ad actionẽ cõcurrunt quatuor: Primum, ipsumquod agit simul cũ virtute, & principio, per quod debet agere: concurrit & id quod per talem actionẽ agitur seu fit primo: cõcurrit tertio id, in

quod

quod agitur,& prętcr hæc eſt ipſa actio, Exemp'o hoc manifeſtatur. Ignis agit & calefacit aquam:hic eſt primum, id ꝙ agit, ſcilicet ignis,cum virtute,per quam agit, ſcilicet cum calore:ſecundum eſt ipſa aqua,in quam agit:eſt tertium ipſe calor qui actione fit:& tandē eſt calefactio, & hæc dicitur actio,à qua ignis denominatur agens,& calefaciens.

Vnde virtus ignis per quā agit ſcilicet calor,quæ in eo eſt, non eſt actio,quia ignis ab eo calidus dicitur,non autem calefaciens:nec ſimiliter calor productus vt calor eſt,actio eſt, quia ab eo aqua non dicitur calefaciens, ſed calida vel calefacta,nec ipſa aqua eſt actio:id ergo, quod ſupereſt, à quo ignis denominatur agens vel calefaciens, dicitur actio, propterea non dicitur, actio eſt forma, per quam agimus, quia tunc virtus agentis eſſet actio,cum per eam agamus,quod tamen falſum eſt:ſed dicitur, actio eſt, à qua denominamur agere:quid autem aliud iſta actio ſit non apparet.Si enim calefactio non eſt,calor ignis, nec aquæ calor, neq; aqua ipſa:quid aliud ſit,non eſt facilè explicare.

Quidam non rectè,ita dicunt,Actio eſt relatio agentis ad patiens. Vnde ſecundum hanc deſcriptionem calefactio eſt relatio ignis ad aquam, vel ad id quod calefacit. Sed hoc dictum,& aſſertum,licet multorum ſit,eſt intolerabile,& indignum philoſopho Peripatetico: eſt enim doctrina expreſsè & latè ab Ariſt.tradita.3.Phyſi.c.1.& 2.actionem & paſſionem formaliter eſſe motum, & actionem ſcilicet calefactionem eſſe in aqua patiente:quomodo ergo actio eſt relatio exiſtēs in igne, vel in ipſo agente? *2.definit. & eius cōfutatio.*

Propterea ſecundum Ariſt. & veritatem dicendum eſt, & ne ab exemplo diſcedamus, quod calor qui in aqua ab igne producitur.poteſt conſiderari, vt eſt quædam qualitas à qua aqua denominatur,& eſt calida,& tūc calor dicitur,& ad tertiam qualitatis ſpeciem pertinet. Altero modo conſideratur vt in fluxu quodam & ſucceſſu eſt, ſecundū quē paulatim inceſſanter in aquam introducitur:& tunc calor iſte ſic fluens motus eſt.Poteſt tertio iſte calor fluēs cōſiderari, vt ſic fluit, quod ab igne, & ignis virtute procedat,& tunc dicitur actio: Et tandē quarto vt in aquām paulatim immittitur,& dicitur paſſio. Nihil ergo aliud eſt calefactio, quā ipſe calor fluens ab ipſo igne procedens.Erit igitur actio actus, ſeu forma ab aliquo procedens, & in aliud fluens: nō ergo ſimpliciter *Reſpō. ad quæſtionem. Quid ſit actio, & paſſio.*

actio

actio relatio est, sed forma fluens, quamuis aliquid relationis habeat,& hoc maximè menti trade.

Dubium. Quòd si obijcias, quomodo ignis dicitur calefaciens ab illo calore fluenti, qui in aqua est: videtur enim aliquid nō posse denominari ab eo,quod in se non est.Ad hoc dico, dubium hoc non esse nouum, sed ab Arist. propositum loco allegato: ad quod ipse respondet, id nō esse inconueniens, vt aliquid ab eo, quod in se non est ab eo tamen procedit, denominetur.Vide tu,quomodo consonent ista Arist.doctrinę cum asserunt actionem esse relationem,

QVÆSTIO II. *De speciebus Actionis.*

Quot modis accipitur A ctio. SVperest secundo,vt de ipsius actionis speciebus dicamus, Et quidem hoc nomen. Actio aliquādo ab Arist. pro operatione immanente, id est, nō transeunte in materiam exteriorem vsurpatur, ad differentiam illius, quod est facere, quod significat operationem transeuntem, vt patet 6. Eth.c. 4.Aliquando pro actione solū humana sumitur, vt patet.1. magn.moral.c.11.inquit, nullum inanimatorū, nec animatorum, vno homine excepto, dicimus agere. Aliquando sumitur pro actione naturali, quæ propriè secundum qualitates fit,de qua in exemplo superiori loquuti sumus:& sic loquitur Aristot. 3. Physicorum cap.2.at in præsenti latius nomen extenditur pro quacunque agentis operatione,siue trāsiens siue immanens sit.

Diuisio Actionis. Vnde possumus actionem diuidere.Primo in duo genera subalterna, nempè in actionem animæ, & actionē corporis: actionem animæ vocamus quācunq; actionem, cuius principium primum est anima,vel aliqua substantia immaterialis, vt includātur etiā actiones angelorū: actiones corporis vocamus eas,quarum primum principium non est anima,vt anima.

Actio animæ est quadruplex, quædam procedens ab anima,vt rationale principium est, sicut amare,velle,sapere,iudicare:quædam procedit ratione sensus,vt imaginari, sentire,amare,appetitu sensitiuo: quædam procedit ab anima ratione potentiæ vegetatiuæ,vt augere,nutrire,attrahere, digerere, quædam ab anima ratione potentiæ motiuæ: & hæc duplex, altera quæ trāsit exterius,ad locū, vt ambulare,natare,volare; altera quæ trāsit in corpus aliud, quales sunt percussiones,

& operationes omnium artium: vnde hæ omnes actiones animæ sunt, quippe quæ nō sine anima possunt exerceri.

Ex quo colliges, quàm minus rectè aliqui percussiones & operatiōes artis vocent corporis operationes, cùm ab anima ita depēdeāt, sicut sentire: nec propterea dicendæ sunt corporis, quia corpore exercentur, cùm etiā nutritio, & vegetatio, atque sensatio, corpore ac circa corpus exerceantur.

Actio ergo corporis est, quæ à forma corporis, id est, quæ ab anima nō est, procedit, qualis est ignis calefactio: & denique elementorum actiones, & mistorum inanimatorum, vt actio magnetis in ferrum, & similiter omnes actiōes: quę quamuis ab animatis procedant, non tamen procedunt ab eis vt animata sunt: vt actiones, quæ sunt à virtutibus herbarum, à partibus animaliū, & à reliquis. Vnde posset congruè diuidi talis actio corporis, in actionem elementorum simplicem, & actionem mistorum inanimatorum, vt lapidū, & aliorum: & in actionem animatorum, non vt animata sunt.

Potest rursus actio secundo diuidi in actionem immanentem, & actionem transeuntem: actio immanens illa dicitur, quæ in exteriorem materiam non transit, vt amare, sapere: actio transiens exterius transit, id est, extra ipsum agens, vt scindere, secare.

De proprietatibus actionis.

CIrca tertium verò, oportet ipsius Actiónis proprietates tradamus: & quidem præter illas duas supra ab Arist. positas, Gilber. duas alias tradit: altera est, omnis actio est cum motu, & motus etiam cum actione, id est, Actio non fit sine aliquo motu, motus enim ab agente fluens actio est.

Hoc intellige de motu largè sumpto pro quacunque processione ab alio, quamuis non sit successiua, & paulatim tendens: sunt enim aliquæ actiones quæ in instanti ab agentib⁹ procedunt, vt illuminatio solis, generatio substantiæ.

Altera proprietas, Actio infert passionem, id est, non contingit aliquid agere, quin aliquid aliud re, vel ratione distinctum patiatur. hæc de actione.

DE PASSIONE.

Quid & quotuplex sit passio.

PAssio, intelligenti ea, quæ de actione diximus, facillima cognitu est: ferè enim eadem omnia actioni & passioni

sioni communia sunt, præter definitionem & naturam, propter quod semper sibi mutuo copulantur.

Quid sit passio. Passio igitur est, vt Gilb. describit, actionis effectus vt enim vtamur eodem exemplo superiori, calor fluẽs & ab igne procedens vt in ipsam aquã introducitur, dicitur passio. Vnde ipsa passio, dicitur effectus actionis, quia ex hoc quod ab igne calor fluit, & succedit, quod actio est inde in aquam introducitur, & passio est: vnde passio est forma fluens, vel in subiecto adueniens.

Posset etiam eodem modo, quo actio describi, scilicet Passio est secundum quã subiectum patitur. Nec definienda est vt aliqui faciunt, Passio est relatio patientis ad agens. Vocamus autem hic passionem, non ipsam formam absolutam, vt in prædicamento qualitatis, sed formæ receptionem, siue nociua sit, siue conueniens.

Diuisio passionis. Potest autem prima illa diuisiõe diuidi in passionem animæ & corporis: nec existimes cum quibusdam, qui tabulas cõscripserunt, passionem animæ esse, quia ab anima fit, vt videri, amari: sed passio animæ dicitur, qua aliquid ratione animæ in se patitur, vt tristari, augeri, nutriri, & reliqua quæ dicemus. Passio verò corporis est, qua inanimata vel animata non vt animata sunt, patiuntur: vt calefieri, frigefieri, secari. Esto autem diligens in his considerandis, quæ philosophica sunt: & altiores & profundiores radices habent, quàm appareat.

Nota 1. Circa has passiones & actiones considera, ne decipiaris ex voce, dũ omne verbum actiuum, vel habens vocem actiuam existimas significare actionem: semper enim respicienda est significatio, an sit passio, vel actio: vnde sunt verba actiua, & neutra, quæ si ad examen philosophicum iudicẽtur, passionẽ significãt, vt videre, audire, intelligere, hæc enim si operationem appræhensiuam significent, passionem dicunt: similiter veneo, vapulo, fio: alia cõtra, sub voce passiua actionẽ significant, vt multa deponentia.

Nota 2. Nec similiter existma omnia verba significare actionem vel passionem: aliqua enim substantiam vel aliquid substantię, scilicet existentiã eius significant, vt sum, subsisto, existo.

Nota 3. Hic notat vnum Simpl. & Ammon. hæc prædicamenta potius explicanda per abstracta, aut per infinitiuum, vt dicatur actio, passio, agere, pati, calefactio, vel calefacere: nam concreta,

creta,& verba cum includant subiectum, videntur claudere relationem simul, vt agens,& patiens hæc de passione.

DE QVANDO.

Quid sit quando, seu esse in tempore, & quæ eius species, & propria.

HOc est aliud prædicamentũ, quod iuxta ordinem Gilb. sequitur immediatè actionem & passionem. Et ante huius explicationem, est vnum notandum maximè, quod doctè docuit Ammon. ista sex prædicamenta esse facta, & velut composita ex quatuor præcedentibus. Actio enim & passio sunt formæ fluentes, & ab alio in aliud procedentes: hæc autem, formæ aliorũ sunt prædicamentorum. Præterea, quando, nihil aliud est, quàm tempus, quod quantitas est, cũ substantia, scilicet esse in tempore: similiter. Vbi, esse in loco, & à relatione cũ substantia, esse situm, scilicet iacere, sedere, & ab habitu, vtpotè induměto & ornatu, scilicet esse vestitũ. *1. fundam.* *Nota sex postremas Categorias ex quatuor præcedentibus componi.*

Nec intelligas ista prædicamenta esse accidens cum substantia: hoc enim est falsum, sed sunt accidentia aliorũ prædicamentorũ, vt doctissimè dicit Albert. superaddentia certum modum, qui in alijs prædicamentis nõ cõtinetur: propterea prædicaměta per se constituunt, & hoc valdè nota, sunt enim non ita multi, qui hoc aduerterint: verbi gratia locus in se & respectu subiecti sui, quantitas quædam est: tamen respectu corporis quod continet, & circumscribit, dicitur vbi, & non quãtitas. Similiter tempus respectu illius, quod à tempore mensuratur, dicitur quando. Similiter & habitus est quartæ speciei qualitatis in se, & respectu sui subiecti: at respectu corporis, cuius habitus est, dicitur aliud prædicamentum. *2. fundam.*

Tandẽ scias esse aliqua accidentia, quæ nõ solùm suo subiecto insunt, sed etiã extrinsecum corpus afficiunt secundũ se: & ista duo prædicamenta respiciunt, qualia sunt locus, tẽpus, & reliqua quatuor: ex quo fit, ista quatuor vltima, præsertim in concreto sumenda esset, vt explicent talem modum. *3. fundam.*

Dices, ergo ista sunt relatiua ad aliquid? dico nõ esse ad aliquid. Primo, quia ista habitudo nõ est ad terminũ, sed ad subiectum, licet extinsecum. Præterea quia aliud relatiuum nõ denominatur à suo correlatiuo, pater enim non denominatur à filio, sed à paternitate: at locatũ à loco sic se habẽte per modum formæ dicitur locatum, & ab habitu vestitum. Præterea, quia solum ad aliquid denominat: at hic non solus respect⁹ loci, aut locati denominat locatũ, sed ipse locus sic se *Dubium 1.* *Solutio.*

habens. Vnde ficut album dicitur ab albedine fic fe habente, qui modus albedinis non eft relatio: ita effe in loco, à loco fic fe habente: non tamen talis modus eft ad aliquid: at quia ifta denominatio, & modus fumitur ab extrinfeco, nec in re eft, tam verum fubiectum, locatum, ficut corpus albedinis, videtur minimum habere relationis, tamen abfoluta fimpliciter funt fecundum formam à qua denominantur, licet aliquid relationis habentia: fed nullo modo ad aliquid, nec relata fimpliciter funt vocanda.

Nota. Ex quo intelliges, quàm digni fint repræhenfione, qui omnia ifta prædicamenta per relationem tantum defcribũt: quis enim vnquam fibi perfuadet, effe veftitum, effe in loco, effe tantum relationes?

Quid fit tẽpus, & quid effe in tempore, quòd dicitur, Quando. Accedamus ergo ad prædicamentum, Quando, quod à Gilb. ita defcribitur, Eft id quod ex tẽporis adiacentia relinquitur. Explicemus ergo, quid fit tẽpus, & quid effe in tẽpore, & quid eft, quod relinquitur ex hoc ꝙ aliquid eft in tempore. Tẽpus eft rerum menfura continua fucceffiua, fcilicet eft quędã menfura rẽ totam ita menfurans, vt non totã fimul menfuret, fed partem poft partem, & quando vna pars eft, & aduenit, altera recedit, vt patet in his, quæ in tempore funt. Corruptibila enim omnia habent duo, fuum effe, & fuas operationes: & vtrunque fub tempore; nam effe quod habitura funt, non totum fimul habent, vt patet in puero, & planta, & alijs, quæ paulatim acquirunt effe, & fubftantiã, & non totã fimul, & vna parte acquifita, altera abit & recedit: fimiliter fi operantur, non fimul omnia faciunt, fed eft initium operationis, medium, & finis: & horum vno fuccedente, alterum recedit.

Nihil ergo aliud eft effe fub tempore, quam variationẽ & fluxum in fuo effe, & operatione fecundum temporis variationẽ pati. Id autem eft relinqui ab adiacentia temporis, denominari ab ipfo tempore menfurante, & fluente, & hoc eft Quãdo nón tẽpus ipfum, fed tempus fic fe habens. Et quia tẽpus eft quid fucceffiuũ, non verè denominat, nifi quando aliqua pars, & quantitas eius fumitur fimul, vel quia tranfacta eft, vel quia tranfitura erit, vel quia iã iã trãfiens percipitur: id ergo dicitur Quando effe, quod relinquitur ex adiacentia temporis: vocat autem adiacentiã, non inhærentiã, quia tempus non inhæret nobis, ficut albedo corpori, fed ab extrin

trinseco mensurat: tempus enim est motus primi cæli realiter, vel eius passio.

Genera ipsius Quando penes partes principales temporis sumēda sunt, vt esse in præterito, præsenti, futuro; sub quibus sunt variæ species tēporis, quæ diuersas nominationes inducūt: vt superiori anno, proximo die, heri, & reliqua. Quāuis enim tēpus sit quātitas vnius speciei, tamen simul cum hoc modo sumptum, & genera, & species varias efficit.

Species seu Diuisio ipsius Quando.

Proprietates huius prædicamenti vel rei, quam vocamus, Quando, sunt tres. Prima quod non habet contrariū ratione sui: heri enim non est contrariū hodie, nisi ratione eorū, quæ in tempore accidunt, quia heri fui fortè lætus, hodie mœstus. Secunda, quando non suscipit magis & minus. Tertia propriū ipsius quando, vt solum denominet corpora corruptibilia: hæc enim omnia solū sunt propriè sub tēpore, & dicuntur Quando, id est, esse in tēpore, vel fuisse, vel fore.

Proprietates ipsius Quando.

DE VBI.

Quid sit vbi, seu esse in loco, & quæ eius species & propria.

VBi, vt Gilb. definit, est circumscriptio corporis ex circūscriptione loci proueniens. In huius declaratione oportebit aduertere, quid sit locū circunscribere corpus, ex hoc enim apparebit, quid sit loci actiua circumscriptio, & ipsius corporis circumscriptio passiua.

Locus vt superius diximus, est superficies vltima corporis continentis. Ista igitur superficies, quæ locus est, primo ipsum corpus locatū totum circumstat, & ambit, ita vt illud locatum idē, vel pars eius alibi non sit, secundo ipsius locati partes etiam ambiuntur, vt vbi vna est, altera non sit, & vbi totum est, pars adæquatè non sit. tertio ita locus corpus circumstat, vt dum tale corpus ibi est, aliud quicquā tali in loco esse non possit. verbi gratia, est vinum in aliquo vase, & in illa parte aeris circumdante qua apertum est vas: tunc vinū ita à tali loco cōtinetur, vt alibi non sit nec vinum, nec pars eius, & similiter pars loci quæ continet inferiorē partē vini, non cōtinet superiorem partē, & præterea nihil aliud vas capiet, dum ibi vinū fuerit: hoc est locum circumscribere corpus: & loci talis habitudo, & modus, dicitur circumscriptio actiua: & ex hoc patet quid sit corpus circumscribi à loco: & quid sit ipsa circūscriptio loci passiua: & corpora quæ sic in loco sunt, dicuntur esse circumscriptiuè in loco.

Quid sit locus, & quid circumscribi, & esse in loco, quòd dicitur Vbi.

Hinc demũ patet, quid sit vbi, seu esse in loco: nihil enim aliud est, quã à loco sic affici, à loco circumscribi, vt quẽadmodũ esse albũ, est ab albedine sic se habẽte denominari, siue ab albedine affici, ita vbi à loco, vt esse Romæ, esse in classe.

Vnde inutiliter quidã distinguunt duplex Vbi: actiuũ, scilicet circumscriptionem loci: & passiuum, scilicet circumscriptionẽ corporum: cùm vnum sit vbi, scilicet à loco circumscribente contineri, vt declaraui.

Quid sit esse in loco impropriè. Hinc fit quod ad maiorem declarationem adiungã. Quando aliquid ita est in aliquo loco vt alibi simul sit, vel possit ibi aliã simul cõpati, vel nõ habeat partes iuxta partes loci, non dicitur esse vbi propriè: propter quod Theologi optimè dicunt, Deum nõ esse in cælo, tanquã in loco, quia simul est extra cælum, & corpus Christi nõ est circumscriptiuè in hostia: quia simul est in multis hostijs, & illic non est secundum quantitatem hostiæ, quia in qualibet hostiæ parte est totum corpus: sed de his hactenus.

De varijs modis existẽdi in loco. Vnum solum inferamus, propriè nõ esse in loco, nisi corpus sensibile, secundum istã definitionẽ præsentem. Propterea non mihi placet distinctio illa de vbi cõposito, quod est pro corporibus: & de vbi simplici pro angelis: hoc enim est præter Arist. doctrinã, licet alias illud verũ sit. Potius diuidemus hoc modo: vt aliud dicamus esse in loco circunscriptiuè, quia scilicet à loco circumambitur, vt corpus, aliud esse in loco definitiuè, scilicet quia ibi sit præsens tantũ, nec circũambitur à loco, scilicet aliqua superficie loci, vt Angelus. Aut etiã hoc pacto distingui potest aliud esse in loco proprio, aliud in loco communi: in loc o proprio quæ adæquatè corpus continent: in loco communi, id est, in adæquato: vt esse Romæ, esse in terra.

Potest etiã esse analoga diuisio, esse in loco per se, vt corpus: esse in loco per aliud, vt puncta, & lineæ, per superficiem dicuntur esse in loco. *Proprietates Vbi.* Proprietates sunt faciles, propriè non habere contrarium, nec suscipere magis vel minus. Hæc de Vbi.

DE POSITIONE SEV SITV.

Quid sit Positio, & quotuplex, & quæ eius propria.

Positio duplex est. Positio est quidã partiũ situs, & generationis ordinatio. In declarationẽ aduerte, ꝙ duplex est positio. Altera est ordo partium inter se, secundum quẽ vna est ante aliam, vel

in alia,

in alia, vel alio quouis modo: & ista est positio, de qua in prædicamento quantitatis locuti sumus quæ ad aliquid est, cũ sit purus ordo. Alia est positio ipsarum partium inter se, & in ordine ad locum, qui situs dicitur: & hæc est huius prædicamenti, secundum quẽ corpus sic, vel aliter se habet ad locum, secundum suas partes, vt dicimus, sedere, stare, cubare: hæc enim omnia ordinẽ partium secundum locum dicunt. Propterea definitio dicit partium situs nam situs locum includit.

Positio autẽ duplex est, quædã naturalis, quædam accidẽtalis. Naturalis est, quã natura præfixit animatis, secundum quã homo sursum habet caput: bruta deorsum seu prona brachia, tali loco, & reliqua. Positio accidentalis est, quã voluntas humana præfigit: quæ duplex est: quædam animatorum, vt stare, sedere, accumbere: altera inanimatorum, vt adiacere, erigi, obliquari, & similia. Ad explicandos igitur hos situs tam naturales, quam voluntarios, dicitur partium situs, & generationis ordinatio.

Proprietates situs faciles sunt, nõ habere contrarium propriè, nec suscipere magis vel minus. Et hæc breuiter sufficiant de positione. *Proprietates situs.*

DE HABITV.

Quid sit Habitus, & quotuplex, & quæ eius propria.

HAbitus multipliciter sumitur. Vno modo pro qualitate difficile mobili, & sic est primum genus qualitatis. Altero modo, pro habitudine & relatione rei penitus extrinsecæ, ad aliud, cuius dicitur esse: secundum quod dicitur amicus est habitus: dignitas est habita ab alio. Tertio pro aliqua forma, vel re, certo modo se habente circa corpus, quo pacto dicimus, esse vestitum, esse calceatum: & sic hoc prædicamentum facit. & describitur. Habitus est corporum, & eorũ, quæ circa corpus sunt, adiacentia. *Habitus quibus modis sumatur.*

Habitus est duplex, Quidã pertinens ad ornamentum, vt habere annulum, mitram, & reliqua. Quidã ad indumentum vt esse calceatum, & similia. Et hæc adhuc sunt in duplici differentia, sunt enim vel indumenta domestica, vel militaria. *Diuisio habitus.*

Proprietates huius eædem sunt cum superioribus. Et hæc breuis explicatio Logico sufficiat, plura alijs in locis proprijs cogituro. *Proprietates habitus*

DE POSTPRAEDICAMENTIS.

CAP. XI. De oppositis.

DE oppositis autem quot modis, solent opponi, dicendũ est. Dicitur enim alterũ alteri opponi quadrupliciter, aut vt ea quæ ad aliquid, aut vt contraria, aut vt priuatio & habitus, vt affirmatio & negatio. Opponitur autem vnumquodq; istorũ, vt sit figuratim dicere tanq̃ ea, quæ ad aliquid quidem, vt duplum dimidio: tanquam contraria, vt malũ bono: tanquam autem secundum priuationẽ & habitum, vt cæcitas & visio: tanquam verò affirmatio & negatio, vt sedet non sedet.

Quæcunq; igitur ad aliquid opponũtur, ea ipsa, quæ sunt, oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ipsa: vt duplum dimidij, hoc ipsũ quod est alterius dicitur: alicuius enim duplum dicitur: & scientia scibili, tanquam ea quæ sunt ad aliquid opponitur, & dicitur scientia ipsum quod est scibilis: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiã: scibile enim aliquod dicitur, s. scientia scibile: quæcunq; ergo opposita sunt tanquã ad aliquid, ea ipsa, quæ sunt oppositorũ, vel alio quolibet modo ad inuicẽ dicuntur.

Illa verò, quæ opponuntur vt contraria, ea ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur: neque enim bonũ mali dicitur bonũ, sed cõtrariũ, quare differũt ab inuicẽ hæ oppositiones.

Quæcunque vero contrariorum talia sunt, vt in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur necessariũ sit alterum ipsorum inesse, horum nihil est medium quorum verò non est necessarium alterum inesse, horũ omnino est aliquid medium. Vt ægritudo & sanitas in corpore animalis nata, sunt fieri: & necessarium est alterum ipsorũ inesse animalis corpori, vel ægritudinem, vel sanitatem: & par quidem, & impar de numero prædicantur: & necesse est horum alte

alterum numero inesse, vel par vel impar: & non est horum aliquod medium, neque ægritudinis & sanitatis, neque imparis atque paris.

Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquod medium, vt nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri, & non est necessarium alterum eorum inesse corpori, non enim omne corpus vel album vel nigrum est. sed & prauum & studiosum prædicantur quidem de homine & de aliis compluribus: non est autem necessarium alterum eorum inesse iis, de quibus prædicantur: non enim omnia aut praua aut studiosa sunt, sed est aliquid eorum medium: vt albi & nigri, fuscum, & pallidum, & quicunque alii colores: praui vero & studiosi, quod neque prauum neque studiosum est. In aliquibus igitur mediis posita sunt nomina: vt albi & nigri fuscum & pallidum, & quicunque alii huiusmodi colores: in aliquibus verò non est nomine facili medium assignare, vtriusque verò extremorum negatione medium definitur: vt quod neque bonum neque malum est, neque iustum neque iniustum.

Priuatio verò & habitus dicuntur quidem circa idē aliquid: vt visio & cæcitas circa oculum. vniuersaliter autem dicere, est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur vtrunque eorum fieri.

Priuari verò tunc dicimus vnūquodque habitus susceptibiliū, quando in quo natum est inesse, vel quādo illud natum est habere, nullo modo insit. edentulum enim dicimus, non quod non habet dentes, & cæcum non quod habet visum: sed quod non habet, quando natum est habere. aliquę enim ex natiuitate neque dentes habent, neque visum, sed non dicuntur edentula, neque cæca. Priuari vero & habere habitum non est priuatio & habitus, habitus

enim visus est, priuatio verò cæcitas: habere autem visum non est visus, nec cæcum esse, cæcitas. priuatio enim quædā est cæcitas: cęcum verò esse, priuari, non priuatio est. Amplius, si idem esset cæcitas & cæcum esse, vtraque de eodē prędicarentur: sed cæcus quidem dicitur homo, cæcitas verò homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista videntur, priuari scilicet & habere habitum, quemadmodum priuatio & habitus, idem enim modus est oppositionis. Nā sicut cæcitas visui opponitur, sic cęcum esse, & visum habere, opponuntur.

Non est autem neque hoc, quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio: affirmatio nanque oratio affirmatiua est, & negatio oratio negatiua: quod verò sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio, sed res. dicuntur autem hæc esse opposita adinuicem tanquam affirmatio & negatio: nam & in his modis oppositionis idem est. sicut enim affirmatio ad negationem opponitur, vt quod sedet, ei quod non sedet: sic & res quæ sub vtroque est, opponitur, scilicet sedere aliquem, ad non sedere.

Quòd autem priuatio & habitus non opponuntur vt ali quid, manifestum est, non enim dicitur idipsum, quod est oppositi. visus enim non est cæcitatis visus. non vllo alio modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neque cæcitas visionis cæcitas dicitur: sed priuatio quidem visionis dicitur, cæcitas verò visionis nō dicitur, neque visus cęcitatis. Amplius, ad aliquid omnia ad conuertentia dicuntur quare, si cęcitas eorum quæ ad aliquid sunt, esset, vtique & conuerteretur ad illud, ad quod dicitur, sed non conuertitur: non enim dicitur visus cæcitatis visus.

Quòd autem neque vt contraria opponuntur quæ secundum priuationem & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Contrariorum enim, quorum nihil est medium, necesse est

vel

vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus prędicantur, alterum ipsorum inesse semper: eorum enim nihil mediũ erat, quorum alterum inesse susceptibili necessariũ erat, vt in languore & sanitate, & impari atque pari. quorum verò aliquid medium est, nunquam necesse est omni inesse alterum. neque enim necesse est omne susceptibile vel candidum vel nigrum esse: neque frigidum vel calidum: horum enim medium aliquid nihil esse prohibet. insuper autem & horũ erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat, præter illa, quibus vnum inest naturaliter, vt igni calidum esse, & niui candidum. in his enim determinatè necessarium alterum est inesse, & non vtrumuis contingit, non enim possibile est ignem frigidum esse, neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum ipsorum inesse, sed solis quibus natura vnum inest: & his determinatè vnum non vtrumuis contingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quę dicta sunt verum est: non enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est. quod enim nondum natum est habere visum, neque cæcum, neque visum habens dicitur, quare non erunt hæc, vt ea contraria, quorum nihil est medium. Sed neque vt ea, quorum aliquid est medium: necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterum eorum inesse. quando enim iam ad habendam visionem natũ fuerit, tunc aut cæcum, aut habens visum dicetur: & eorũ non determinatè alterum, sed vtrumuis contingit. non enim necessarium est vel cæcum vel visum habens esse, sed vtrumuis contingit in contrarijs autẽ, quorum aliquid medium est, nunquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam: & his determinatè vnum, & non vtrumuis contingit. Vnde palam est quòd secundum neutrũ modorum tanquam contraria opponuntur ea, quæ secũdum

priuationem, & habitum opponuntur.

11. *Amplius, in contrarijs quidem cum sit susceptibile, ad inuicem mutationem fieri possibile est: nisi alicui vnũ natura insit, vt igni calidum: etenim sanum possibile est langue re, & candidum nigrum fieri, & calidum frigidum, & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. prauus enim ad meliores exercitatiões deductus, & doctrinas (etsi ad modicum aliquid proficiat, vt melior sit) si certè simul quamuis modicum incrementum sumpserit, palã est, quia aut perfectè mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. semper enim benè mobilior ad virtutem fit, etiam quodcunque incremẽtũ sumpserit à principio. quare etiam verisimile est plenius eum sumere incrementum, & hoc dum semper fit, perfectè in contrarium habitum restituetur: nisi forte tẽpore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est, adinuicem mutationem fieri, ex habitu enim in priuationem mutatio fit, à priuatione verò in habitum impossibile est. neq; enim cęcus factus aliquis, rursus vidit: neque cũ caluꝰ fuerit, rursus comatus factus est: neque cũ fuerit edentulus, dentes ei iterum orti sunt.*

12. *Quęcunque verò tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam est quòd nullo prædictorũ modò opponũtur. in solis enim his necessariũ est semper, hoc quidẽ eorũ verũ, illud autẽ falsum esse, neque enim in cõtrarijs necessariũ est semper alterũ verũ esse, alterũ autẽ falsum: neque in ijs, quæ ad aliquid sunt, neq; in habitu & priuatione, vt sanitas & lãguor cõtraria sunt: & neutrũ horum, neq; verum neq; falsum est. Similiter aũt & duplũ et dimidiũ tãquã quæ ad aliquid opposita sunt: & non est eorum neutrũ, neq; verũ, neq; falsum: sed neq; ea, quæ secundũ priuationẽ & habitu dicũtur: sicut visio & cæcitas. Omninò autẽ eorum, quæ secundum nullam dicuntur complexionem, nihil neque verum, neque*

neque falsum est. omnia autem quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur. Verumtamen maximè tale hoc contingere videbitur in ijs, quæ secundum cõplexionem contraria dicuntur. sanum nanque esse Sotratem ad languere Socratem contrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum verum esse, & alterum falsum. cum enim Socrates sio, aliud quidẽ verum, aliud aũt falsum erit: cum verò non sit, ambo falsa sunt neque enim languere, neque sanum esse verum est, um ipse non sit omnino Socrates. In priuatione verò & habitu cum non sit omnino, neutrum verum est cum autem sit; non semper alterum quidẽ verum erit, alterum autẽ falsum: habere nanq; visum Socratem ei quod est cæcum esse Socratem opponitur, sicut priuatio & habitus. & cum sit, necessarium est alterum verum esse vel falsum. cum enim nõdum sit natus habere, vtraq; falsa sunt. & cum nõ sit omnino Socrates, similiter quoq; & falsa sunt vtraq, & visum cum habere, cecum eum esse. In affirmatione verò & negatione semper siue sit, siue nõ sit, hoc quidẽ falsum erit, illud autem verum. Languere nanque Socratẽ, & nõ languere Socratẽ, cùm ipse sit. palã est quod alterum eorum verum, alterum verò falsum est, & cùm non sit, similiter. languere etenim cùm non sit, falsum est: nõ languere autem, verum. Quare in his solis proprium erit semper alterum eorum verum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

Cõtrarium autẽ bono quidẽ ex necessitate malum est. hoc autẽ per singulorum inductionẽ palã est: vt sanitati lãguor, & iustitię iniustitia, & fortitudini timiditas: similiter autẽ & in alijs. Malo autẽ aliquãdo quidẽ bonum est contrariũ, aliquando malum defectui enim, cùm malũ sit, superabũdãtia cõtraria est, cũ sit ẽt ipsa malũ. similiter aũt & mediocritas, cũ vtriq; cõtraria sit, bonũ est. Sed in paucis qs tale hoc 13.

aspi

aspiciet, in pluribus verò semper malo bonum contrarium est. Amplius, contrariorũ non necessariũ est si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanque omnibus, sanitas quidem erit, languor verò non. Similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo verò non. Amplius, si ei quod est Socratem sanum esse, Socratem languere contrarium est: non contingit autem simul vtraque eidẽ inesse: non vtique continget cũ alterum contrarium sit, & reliquum esse. cùm enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit. Talem verò est quod circa idem, aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria. Languor nanque & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri, albedo autem & nigredo simpliciter in corpore: iustitia verò & iniustitia in anima hominis. Necessarium autem est omnia contraria vel in eodem genere esse, vel in contrarijs generibus, vel ipsa genera esse. album enim & nigrũ in eodem genere sunt: color enim eorum genus est. iustitia verò & iniustitia, in contrarijs generibus. illius nanque virtus genus est, huius autem vitium. bonum verò & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

Curiam de his post prædicamenta, & de quot, quoque ordine disserat.

Diximus in principio huius tractatus, eũ in tres partes esse diuisum. In prima quidem parte traduntur quædã præambula ad prædicamentorum cognitionem necessaria. In secunda de ipsis prædicamentis, & generibus agitur. In tertia, quæ post prædicamenta dicitur, aliqua quæ in ipsis prædicamẽtis communiter reperiuntur, & ipsorum velut proprietates communes sunt, continentur.

Hæc autem sunt quinque, Oppositio, Prius, Situs, Motus, Habere. De quorum singulis in suis capitibus agemus: & quomodo in prædicamentis inueniantur, explicabimus.

Primum ergo est Oppositio, de qua in quatuor primis prędicamentis sermo factus est, dũ dicitur substantiæ non esse contra

contrarium,& in quantitate magnũ opponi paruo:& in qualitate pariter, & relatione, & præterea in omnibus prædicamentis oppoſitio inuenitur, cum differẽtijs oppoſitis generaquæque diuidantur. Agit igitur de oppoſitione.

Eſt autem hoc caput diuiſum in tres partes principales. Prima continet quatuor ſpecies oppoſitionis, & earum declarationes. In ſecunda fiunt quædam earum adinuicem collationes, vt cuiuſque differentia nota fiat. In tertia particularius agitur de contrarijs.

De oppoſitis verò quoties ſolent oppon , &c.

Hæc eſt prima pars, in qua materiam capitis proponit, nempè agendum eſſe de oppoſitorum modis: quadrimembrémque facit diuiſionem: & eorum exempla opponit: poſtea de ſingulis differit,

Oppoſita igitur quadrupliciter opponuntur: Relatiuè, Contrariè, Priuatiuè, Contradictoriè. Relatiuè, vt duplum dimidio opponitur. Contrariè, vt bonum & malum. Priuatiuè, ſiue ſecundum priuationem & habitum, vt viſio & cęcitas. Contradictoriè, ſeu tanquam affirmatio vel negatio, vt ſedet, non ſedet.

Hic dubitabis; quomodo malum & bonum ſint contraria, cũ malũ nihil aliud dicat, quã carentiã & priuationem boni: malum enim eſt priuatio alicuius boni quod in re erat futurum, vel iam erat, vt cæcitas dicitur malum oculi, quia priuat oculum viſu ſuo: vt autem duo ſint contraria, vtraque debent eſſe alicuius naturæ poſitiuæ. Ad hoc dico, non eſſe negandũ naturã mali eſſe priuatiuã, nullum enim ens poſitiuum in ſua natura eſt malum: Sed hic Ariſtot. ſumit bonũ, & malum pro ipſis rebus quæ dicuntur bonæ & malæ, vt habitus virtutis, & habitus vitij; ille enim bonus, hic verò malus dicitur, & contrarij ſunt; & vnum contrarium vniuerſaliter dicitur bonum, alterum malum in rebus naturalibus, vt dulcedo bona, amaritudo mala.

Quæcunque igitur vt ad aliquid opponuntur, &c.

Singulos oppoſitionum modos aggreditur: & primum à relatiuè oppoſitis incipit. Illa autem opponuntur ad aliquid quæcunque hoc ipſum, quod ſunt, oppoſitorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad ipſa. Ponit exempla variorũ caſuũ, quibus relatiua ad ſua correlatiua referuntur, vt diximus ſuperius: ex quibus varijs exemplis rurſus eandem infert

Dubium. 1. fert velut probatã definitione. Dubitabis quare dixit (oppositorum dicuntur) & non, aliorum dicuntur, vt superius dixit.
Solutio. Relatiua duob. modis posse considerari. Dico relatiua dupliciter posse comparari. Vno modo ad sua correlatiua, vt scientia ad scibile, virtus ad suum obiectum. Altero modo ad alia quæ sibi correlatiua non sunt. vt scientia ignorantiæ, virtus vitio. Si relatiua primo modo sumantur, sic intra ad aliquid opponuntur, & ita loquitur in præsenti: ac propterea dixit, oppositorum dicuntur, vt cognoscamus hanc oppositionem esse intra ipsa correlatiua adinuicem. Si posteriori modo sumantur, contrariam aliquando sortiuntur oppositionem, vt scientia ignorantiæ, & virtus vitio contraria est: suis tamen correlatiuis vnumquodque horum ad aliquid seu relatiuè opponitur: & hoc etiam in exemplis manifestatur. Dubitatur quomodo
Dubium 2. duo correlatiua dicuntur opposita adinuicem: cùm simul existant, & vnũ alterum non auferat, immò absque altero alterum nequit consistere. Respondet Albertus, non op-
Solutio. poni secundum hanc coexistentiam, sed secundum quod vnum, alterum à subiecto expellit: pater enim nõ compatitur in eo subiecto, in quo est filiationem eam, ad quam dicitur, & cui opponitur: & hac ratione simul non existunt.

Illa verò, quæ opponuntur, vt contraria, &c.

3. Secundo loco aggreditur contraria, & ipsa sic describit. Contraria sunt, quæ cũ adinuicem non sint, vnum alteri inuicẽ contrarium dicit. Et est aduertenda ista descriptio, duas autem habet partes. Altera est. Contraria adinuicem non dicuntur, non enim dicitur album est nigri album, & nigrum est albi nigrum: tamen hæc particula non sufficit: nam in priuatiuè oppositis etiam hoc inest, & in contradictorijs: nõ enim dicitur, cæcitas est visus cæcitas, & ẽ cõtra: ꝓpterea est altera particula. (Et vnũ alteri est contrarium) id est, est similis & æqua ratio, & habitudo in vtroque secundum quam album nigro contrarium, & item albo nigrum est contrariũ: & hoc in nullis alijs oppositis, præter relatiua, inuenitur: ꝓpterea excepit relatiua, dicitur enĩ cæcitas est priuatio visus, sed nõ dicitur visus priuatio cæcitatis. Similiter non sedere dicitur negatio illius, qui sedet sed sedet nõ dicitur negatio alterius, sed affirmatio. Hoc igitur indicat illa particula in
Dubium. cõtrarijs, alterum alteri sibi inuicem cõtrarium dicitur. Dubitatio hic oritur, cõtrarietas est quædam relatio, sicut similitudo,

litudo, dissimilitudo, inæqualitas, & reliqua: ergo quæ opponuntur secundũ cõtrarietatẽ, opponuntur relatiuè. Dico hoc esse sophisma: hic enim non sumimus oppositionẽ in illa relatione, quæ dicitur cõtrarietas, sed in ipsis extremis quibus inest talis contrarietas: quæ extrema, scilicet album solutio nigrum, si secundũ talẽ relationẽ cõtrarietatis opponuntur sunt relatiua: sed secundũ formas ipsas absolutas, quibus contrarietas inest, contraria sunt, & non ad aliquid.

Quæcunque verò contrariorum talia sunt, &c. 4.

Diuisionẽ quandam contrariorum hic ponit. Contraria quædam nõ habent mediũ, quædã autẽ mediũ habent: illa medium non habent, quæ circa proprium subiectum ita se habent, vt proprio eorum subiecto proposito, sit necessarium alterum illorum inesse: verbi gratia, par & impar sunt contraria, nõ habentia medium, quia posito numero aliquo, qui est subiectũ paritionis vel imparitionis, necesse est quod ille numerus sit par vel impar: & proposito aliquo, quod est subiectũ sanitatis & ægritudinis, necesse est vt illud alias sit sanũ vel ægrũ: secundũ enim Arist. non est mediũ inter sanitatem & ægritudinem: vt vult Galen. hic enim asserit cõualescentiã esse mediũ: hoc tamen non recipit Aristot. sed hoc determinare est extra rem: sat est hic posita esse pro exemplo ista duo, tanquam non habentia mediũ, Hic aduerte, semper sumendũ esse subiectũ propriũ contrariorũ: id autẽ proprium subiectũ vocat, circa quod apta sunt contraria, vt versentur, & ei insint: vt corpus aliquod mixtũ dicitur subiectũ propriũ albedinis & nigredinis, cui albedo vel nigredo inesse potest: aliter enim nisi proprium subiectum sumas, mediũ inuenies in non habentibus mediũ, vt angelus nec est sanus, nec æger, nec par, nec impar, sumendum ergo est proprium subiectum.

Quorum autem non est necessarium. &c. 5.

Explicat quę medium habeant, nempè quæ subiecto proprio posito non est necesse alterum illorum inesse: vt album & nigrum medium habent: posito enim corpore, non est necesse quod album sit vel nigrum, potest namque esse rubrum vel pallidum: quamuis, inquit, non omne medium nomen habeat: in quo insinuat duplex esse contrariorũ mediũ, alterũ per participationẽ, alterũ per negationẽ extremorũ, Illud est per participationẽ: quod est aliqua formxa ex-

tremis

tremis composita, vt pallor, rubor, quæ ex albedine & nigredine cōflantur: illud autem est per negationem extremorū, quādo non est aliqua forma media vel cōposita ex extremis, sed aliquod subiectū particulare propriū, à quo vtrūque extremum remouetur: vt prauū & studiosum habent medium, non quidem, participatione, sed subiecto: nam datur aliquod ex proprij subiectis, quod nec sit prauū, nec studiosū, scilicet homo qui nondum habet habitum virtutis vel habitum vitij: hic enim prauum & studiosum sumuntur secundum habitum, nam secundum actum nullus est homo adultus rationis capax, qui nō sit bonus vel malus, scilicet in peccato vel in gratia: potest tamen esse qui nec habitum virtutis nec vitij habeat, vt qui vnum aut alterum peccatum habet, ex quibus nondum factus habitus est.

Duplex medium cōtrariorum.

6. *Priuatio verò, & habitus dicuntur quidem circa idem, &c.*

Explanatis cōtrarijs accedit ad opposita priuatiuè: explicátque quæ opponātur priuatiuè, seu quid sit priuatio & habitus, & quid priuari & habitum habere. Priuatio, inquit, & habitus circa idem aliquid sunt, vt cæcitas, & visus circa oculum. Pro cuius declaratione aduerte, contraria versari quidē circa idem subiectū, sed non semper circa idem subiectū specie vel numero: vt album & nigrum, calidum, frigidum, circa corpus sunt, quia non nisi corpori insunt, at non in eadem corporis specie, nec in eodem corpore numero. Similiter reliquæ oppositiones nō est necesse sint circa idem subiectum numero: at habitus, & priuatio nata sunt fieri circa idem subiectum specie & numero, vt cæcitas & visus, semper circa oculum: & in oculo, in quo visus est, ibi nata est cæcitas inesse. Ac propterea dicit Aristot. debent non solùm circa idem: sed circa idem aliquid: & quia non eodem modo, & ordine se habent circa tale subiectum: non enim simul sunt in eodem sed vno adueniente alterum recedit, & non æqualiter, nā post habitum potest semper aduenire priuatio, nō tamē semper post priuationem aduenit habitus; cùm nunquam, postquam aliquis mortuus est, iterum naturaliter redeat ad vitam; sicut post vitam, semper est mors: propterea dicit habitus & priuatio videlicet fiunt circa illud subiectū circa quod habitus aptus est esse: nō enim vtrūq; semper versatur circa subiectū in quo priuatio est: in oculo enim, in quo priuatio est, visus inesse non potest: sicut in quo visus est, cæcitas inesse potest

potest. Postea explicat quid sit esse priuatum in concreto: dicitque illud subiectum priuatum dici, quod caret habitu, & forma, quam aptum erat habere illo tempore, quo, ea caret. Aduerte non quodcũque subiectum non habens formã, aliquam, dicitur priuari tali forma, sed illud subiectum, cui talis forma inesse apta est, verbi gratia: lapis non dicitur priuatus visu, seu cæcus, eo quod non habeat visum, quia nõ est aptus habere visum: nec hoc sufficit, sed est necessaria etiam circunstantia determinata partis, & temporis: non enim dicetur homo cæcus, eò quod non habet visum in manu, quãuis homo sit aptus ad videndum, sed præter subiectum aptum est necessaria circunstantia partis, scilicet quod non habeat visum in oculis. Similiter circunstantia temporis, vt careat forma, tempore, quo habiturus illam erat: catulus enim ante nouem dies non dicitur cæcus, quamuis non videat, quia illo tempore non est aptus habere visum: nec infans dicitur edentulus, quia tali tempore non est aptus habere dentes: illud ergo priuatum dicitur, quod cùm sit subiectum aptum ad formam aliquã debito tempore, & parte, illa caret: vt dicitur homo cæcus, qui visu sic caret quo tempore & parte habiturus erat eum, in quo manifestatur natura priuationis: est enim priuatio negatio formæ in subiecto apto, secundum naturam, illam habere, debitis circunstantijs.

Priuari verò & habere habitum, non est priuatio, & habitus, &c. y.

Cùm aliter priuationem, & habitum, aliter priuatum esse, & habere formã explicaret, ostendit, idem ista duo non esse: differunt enim, sicut albedo, & album esse: cùm vnum subiectum includat, alterum verò minimè. Id autem probat dupliciter. Primò, cæcum esse, & cæcitas idem non sunt: & similiter visum habere, & visus: at cæcum esse, & visum habere, sunt priuari & haberi, cæcitas autem & visio, priuatio & habitus: ergo priuatio, & priuatũ esse, & habere, & habitus: nõ sunt idem. Præterea 2. de aliquo prædicatur cæcum esse, & visum habere: de quo non cęcitas, & visio: ergo idem non sunt: nã homo dicitur priuatus & cęcus, nõ tamen cęcitas vel priuatio. Statim subiunxit, in quo hęc conueniant, nempè eadem oppositione opponantur, scilicet priuatiuè, abstracta, & concreta: vt enim cęcitas & visio priuatiua sunt, ita cęcũ esse & visum habere.

8. *Non est autem quod sub affirmatione, & negatione est, &c.*

Hic explicat ea, quæ contradictoriè opponuntur, & et explicat penes voces: quia oppositio cõtradictoria non solis rebus inest, nisi vt cognitione apprehenduntur: vel oratione explicantur: nã, nõ sedet, absolutè in reb. non est, nisi vt oratione, vel conceptu sumitur, vt postea dicemus: docétq; affirmationem & negationem non esse id, quod affirmatur vel negatur, sicut vox significans nõ est res significata: tamẽ hoc vtriq; inest, quod sicut oratio in se opponitur, ita res quæ per talem orationem significatur.

9. *Quoniam autem priuatio, & habitus non opponuntur, &c.*

Hæc est secũda principalis capitis huius pars, in qua Ari. istas oppositiones cõfert: ac primo priuatiua cum relatiuis, contraria autem nõ comparat, quia superius dixerat nõ esse ad inuicem. Probat autem dupliciter priuatiua non esse ad aliquid. Primo, quia visus & cæcitas non dicuntur ad inuicem, nõ enim visus est ad cæcitatẽ, nec cæcitas ad visũ. Secũdo quia non dicuntur ad conuertentiam: non enim visus cæcitatis visus est, nec cæcitas visionis est cæcitas: non ergo sunt ad aliquid.

10. *Quoniam autem neque vt contraria, &c.*

Hic etiam contrarijs comparat & dupliciter probat, quæ secundum priuationẽ & habitum opponuntur, nõ opponi contrariè. Primum argumentum est hoc breuiter, quia satis prolixum est in littera. Contraria quædã habent mediũ quędam non habent medium: at priuatiua, nec sunt ex cõtrarijs habentibus medium, neque ex non habentibus: ergo non sunt contraria. Minor probatur de contrarijs non habentibus medium. Ista contraria sic se habent, quòd in subiecto proprio, necessario alterum insit, & hoc in omni subiecto, ita, vt nullum detur subiectum susceptibile, cui alterum illorum non insit. At datur aliquod subiectũ proprium priuationis & habitus, cui nõn necessariò vnum horum insit: catulus enim est subiectum proprium, & aptum, quamuis ei deficiat circunstantia temporis, tamen nec est cæcus, nec videns. Probatur autem de contrarijs habentib. medium, hæc enim sic se habent, vt in nullo proprio eorum subiecto vnum necessariò insit, nisi quando à natura insunt: vt album & nigrum habent medium. & nullum corpus dabitur quod necessariò sit album vel nigrum, nam potest esse pallidum. Patet. Illi

corpori

corpori, cui à natura inest album vel nigrum, sicut niui, & pici, inest albedo vel nigredo naturaliter. Similiter de calido & frigido, calor enim inest naturaliter igni. Preterea ista subiecta quibus naturaliter inest vnum contrariorum ex his, habent vnum determinatè: id est, ita vnum, quòd nō alterū. vt nix albedinem, ignis calorem. at in priuatiuis hoc non fit: inprimis sunt subiecta propria in quibus naturaliter non insunt, & tamen in eis necessariò vnum oppositorum inest vt homini, & cani adulto necessariò inest vel cæcitas vel visus: neutrum tamen à natura inest, cum eis manētibus possint abesse. Præterea, quia non datur extremum determinatū ad vnum subiectum, sicut in illis contrarijs datur vnum quod necessariò sit album, & non nigrum, at in his nullum datur subiectum ex natura sua determinatum ad vnum, quodlibet enim est cæcum, vel videns.

Circa istam rationem dubitabis, videtur enim nō procedere rectè: nam ad probandum non esse contraria non habentia medium, sumit subiectum non susceptibile priuationis & habitus, nempe catulum ante nonum diem: & postea sumit subiectum susceptibile pro contrarijs mediatis. Ad hoc dico argumētū esse bonū: & eius vis, & robur hoc est. In cōtrarijs non habentibus medium omni tempore alterū illorum inest subiecto susceptili, nec expectat tēpus aliquod, vt insit subiecto: ac priuatiua, non omni tempore subiecto insunt, cum catulus aliquo tempore nec videns nec cæcus sit: & tamen ille subiectum est, cum post aliquod tempus visurus sit, vel futurus cæcus: Quòd si dicas catulus nondum est aptus tunc, vt recipiat alterum illorum: Ex hoc colligitur aliquid aliud præter subiectum esse necessarium ad priuationem, quādoquidem illi nondum inest aliquod horum, siue habitus, siue priuatio: quod tamen in contrarijs non est, cū tale tempus postquam subiectum existit, non expectetur: & ita differunt à contrarijs. Et hic est sensus verissimus ipsius Ari. quem optimè insinuauit Simp. Similiter, de altera parte argumēti circa contraria mediata. Vis argumenti hæc est. Nullo tempore est necessariū aliquod illorum contrariorū subiecto inesse, nisi sit à natura vnum extremū: at aliquando, vt ipse textus expressè dicit, est necessarium alterū istorum, siue habitus siue priuatio insit, vt homini vel cani adulto ergo non est ex illis cōtrarijs: & hoc obserua. Dices: quo *Dubium.*

Calor vt à natura igni inesse dicatur.

pacto calor igni, & albedo niui inesse à natura dicũtur; Dico nõ inesse à natura, quia sint de eorum substantia, vt aliqui existimarunt, credentes esse formas substantiales, cum tamẽ hoc sit contra Arist. ipsum, vt rectè dicit Alb. c. 8. asserit enim esse contraria, at substãtiæ nihil est contrarium: sed dicuntur de natura illorum, quia sunt passiones naturam cõsequentes non separabiles, nisi per corruptionem subiecti.

Amplius in contrarijs quidem cum sit susceptibile, &c.

Hoc est secundum argumentum, quo probat priuatiuè opposita, non esse contraria: etenim contraria circa idem subiectũ possunt mutuò se expellere, & ad inuicem mutari, nisi quando vnũ inest à natura, vt, potest quod languorẽ habet, sanari: & quod sanum est, languere: & calidum fieri frigidum, & frigidum fieri calidũ: & ex studioso potest quis prauus, & ex prauo studiosus fieri: quod probat, nã homo prauus si benè incipiat assuefieri, absq; dubio potest vel modicum in virtute proficere: at si iterum atque iterum assuefiat, poterit ad virtutem peruenire, vel saltem magnum incrementum facere. Hoc dicit propter Platonem, vt dicit Alber. qui dicebat virtutẽ nõ fieri assuetudine: & contra Stoicos, qui existimabant virtutẽ esse inamissibilem, contraria igitur mutuò mutantur, at in priuatiuis id non fit, ergo sunt diuersa. minor patet, quia ex videnti cæcum fieri potest, & comato caluum, & ex habenti dentes edentulũ: latè contra, à priuatione ad habitum regressus est impossibilis.

Quæstio, Num à priuatione ad Habitum possit esse regressus.

Argumenta in contra. Dubitatur: nam videtur à priuatione esse regressus ad habitum: nam à somno potest quis ad vigiliam restitui: & à nocte & tenebris aer redit ad lucem: & ex non igne fit ignis: quomodo ergo à priuatione non est regressio?

1. fundam. Circa hoc aduerte. Duplex potest cõsiderari regressus: alter ad idem numero, vt idem prorsus numero, quod ante fuit: redeat alter regressus ad idem specie, vt redeat idem specie, cum eo, quod ante fuit: vt quando aliquis infirmus sanatur, restituitur quidem ei sanitas eadem, nõ quidem numero, sed specie. Præterea, regressus iste in specie est duplex: alter immediatus, alter mediatus. Immediatus est, cũ absq; aliqua alia mutatione illud, in quod aliquid mutatũ est, iterũ redeat, vt si aer vertatur in aquã, & ex aqua rursus absq; vlla

alia

alia mutatione fiat iterum aer, est regressus immediatus. at regressus mediatus est, quando non eò vna mutatione, sed varijs illud restituitur, vt dicit Arist. ex vino fit acetū, tamen ex aceto non immediatè fit vinum, nisi prius mutetur in aquam, & rursus aqua vino infusa mutetur in vinū 8. Met. c. 5.

Aduerte præterea. Priuatio est triplex prima priuat solum actū, vt somnus, qui priuat tantum actum videndi: & tenebrę lucem. Altera non solum actum, sed etiam potentiā priuat: vt cæcitas quæ est in oculo læso, in quo non est potentia visiua. Ista potentia est duplex: propinqua, & remota. Propinqua est proximū principium ad operandum, quod non indiget altero supra addito principio post se ad operationem, vt est potētia visiua ad videndum, & illius est priuatio priuans potentiam propinquā. Altera est potentia remota, quæ est principium operandi; sed tamen indiget alio principio superaddito, vt anima est principium remotū ad vidēdū, quia indiget alio principio ad visionem, nempe potentia visiua. Et ita est tertia priuatio priuans potētiā propinquā, & remotā, vt mors quæ etiā corpus priuat anima, & dispositiōe, quæ erat in corpore ad animam, quæque dat principia vitæ. *3. fundam. Priuationē esse triplicē.*

Hoc supposito sit prima cōclusio. Regressus ad idem numero in omni priuatione naturaliter est impossibilis: verbi gratia, quando dormiēs restituitur ad visionem seu vigiliam non est illa visio, & actus idē numero cum eo, qui erat ante. Dico naturaliter, nam supranaturaliter Deus idem numero potest restituere: immò restituit, quando in hoc mundo mortuos resuscitauit, & nos in resurrectione post mortem erimus ijdem numero. *1. con.*

Secunda conclusio. Regressus ad idem specie ex priuatione priuāte actu: est possibilis. hæc clara est, vt argumenta probāt de somno, tenebris, & alijs *2. conclus.*

Tertia. Regressus immediatus ex priuatione priuante potētia siue propinqua siue remota, est impossibilis; vt qui amisit potentiam visiuā rursus naturaliter non videbit: & cadauer non fiet homo: & hoc est quod hic docet Aristo. at dixi regresū immediatum, quia mediatè regressus potest ille fieri, vt patet ī aceto, quod fit aqua, & rurs⁹ vinū: & cadauer terra, & iterū terra planta, & fruct⁹, & fruct⁹ cib⁹, sanguis & semē: ex quo iterū fit homo: sed iste regressus, mediat⁹ est. Ad illud de igne & aqua: dico, quādo ignis fit aqua: priuatio illa *3. conclus.*

priuat materiam actu, sed non potentia propinqua: quia materia elementorum est in potentia propinqua ad quamlibet formam elementi: & hoc nota, quamuis pertineat potius ad Philosophiam.

12. *Qualcunque verò tanquam affirmatio. &c.*

Hic iã Aristoteles opposita contradictoriè alijs omnibus comparat: docetque præterea non esse nec relatiuè opposita, nec cõtrariè, nec priuatiuè, tali argumento. In oppositis cõtradictoriè, semper vnũ est verum, alterum falsum, at in aliis omnib⁹ oppositis: neq; est verũ neq; falsum: ergò sunt distincta opposita. antecedens probat, quia reliqua non sunt complexa, nec propositiones, vt exemplis probat: ista verò secundum complexionem dicũtur. Proponit autem dubiũ: quòd si reliqua opposita cũ complexione sumãtur, vt Socrates est alb⁹, Socrates est niger, pater, filius, videns, cæcus: respondet adhuc nõ esse eadẽ: quia in istis nõ est necesse vnũ esse verum, alterũ falsum: patet, si enim subiectum non existat, reliqua opposita sunt falsa, vt si Socrates non sit, falsa sunt ista, Socrates est alb⁹, niger, pater, filius, videns, cęcus. Imò in priuatiuis nõ solum quãdo subiectũ non est, sed etiã quandò aptum non est, erit falsum vtrunq; oppositum, vt diximus: at in contradictorijs semper siue subiectũ sit, siue nõ sit, alterum est verum, alterũ falsum, vt si nõ sit Socrates, falsum erit, quòd sedet, verũ tamen erit, quòd non sedet: hæc enim est natura talium oppositorum.

13. *Contrarium autem bono ex necessitate quidem malum est, &c.*

Hęc est tertia capitis principalis pars, in qua aliquot theoremata contrariorũ q̃ eorũ naturã manifestant, ponuntur.

Primum est. Bono ex necessitate malũ contrariatur, malo aũt & bonum, & malum aliquãdo. Huius prior est pars, bono ex necessitate malum contrariatur: quæ non significat, quòd semper bonum habeat contrariũ, nõ enim hoc ita est, multa nãq; bona contrarium non habet: sed significat, quod quoties bonum habẽt cõtrarium, id malum, nõ bonum est. Oportet autem intelligere, quid per bonum, quid per malũ intelligat: & quidem dupliciter potest ad hoc respõderi: primo per bonum intelligunt qualitatem secundũ se appetibilẽ, vt est iustitia, scientia, sanitas: per malũ autẽ qualitatẽ secundũ se nõ appetibilẽ, vt vitiũ, ignorãtia, languor: & tũc est sensus, qualitati bonę qualitas mala opponitur, vt sanitati

tati languor, iustitiæ iniustitia: malæ aut aliquando bona, vt timiditati fortitudo: aliquãdo mala, vt timiditati temeritas, sunt enim duo mala, alterum per excessum, alterũ per defectum, virtuti, quæ in medio est, contraria. Nec mireris, si vni duo contraria sint, cum id fit diuersis rationibus. Potest secũdo etiã responderi generalius, vt per bonum intelligat qualitatẽ conuenientem subiecto, & per malum, qualitatem disconuenientem subiecto, vt calor est bonus subiecto cui conuenit, & huic frigiditas mala: vt sit sensus, cui vnum contrarium bonum est, & conueniens, alterum malum est, & nociuum: at cui aliquod malum est, alterũ aliquando est bonũ, aliquando etiam malum vterque sensus mihi probatur, sed prior est melior.

Alterum theorema. Non est necessarium vtrunque cõtrariorum esse in rerum natura, potest enim vnum absque altero inesse: possunt enim omnia bene se habere, possunt præterea omnia colorata esse alba.

Tertium. Contraria simul nõ sunt in eodẽ subiecto, nihil enim est sanum, & languidum, calidum, & frigidum: hoc intellige secundum eandem partẽ subiecti, & in gradibus intensis: aliter enim possunt esse simul, ista est communis limitatio huius theorematis, quamuis ego existimem non esse opus limitatione: sensus enim est, Vnum & idem subiectum numero simul nõ recipit absolutas prædicationes contrariorum: non enim dicitur calidum, & frigidum, quamuis in vna parte calorem, in altera frigiditatem posisit recipere.

Quartum. Cõtraria existunt absolutè in eisdem subiectis vel specie vel genere, non tamen in eodem numero, vt modò dixi: in quo à priuatiuè oppositis differunt, quæ ordine quodam circa idem subiectum numero existunt, vt diximus superius.

Quintum. Contraria vel sunt in eodẽ genere proximo, vt album, nigrum, vel sub diuersis generibus eiusdem prædicamenti, vt iustitia sub virtute, iniustitia sub vitio: vel ipsa sunt genera eiusdem prædicamenti, vt virtus quæ dicitur bonum vitium quod dicitur malum: nunquam tamen ab eodẽ prædicamẽto egrediuntur: sunt enim in prædicamento qualitatis. Ex his posset contrariorum descriptio sumi, Contraria, sunt qualitates, quæ cum ad inuicem non dependeant, sub eodem sunt prædicamento, & ab eodem subiecto mutuo

se expellunt, ab eodem, inquam, numero.

Dubia quædam scitu digniora.

Dubium 1. de numero & ordine oppositorum Circa istud caput dubium est de numero, & ordine harũ oppositionum prædictarum: ad quod benè respondet Ammo. Oppositio enim aut potest considerari, vt in rebus est, aut vt in rebus secundum quòd voce significantur: si hoc postremo modo consideretur, est oppositio quæ dicitur affirmatio & negatio: vt aũt in rebus est, aut res sunt absolutæ, aut respectiuæ, si respectiuæ, fit oppositio ad aliquid: si absolutę, aut agunt adinuicem & mutuo se expellunt, aut non: si adinuicem & mutuo se expellunt sunt contraria: sin verò non mutuò, sunt priuatiua. Patet igitur nõ esse alias oppositiones præter has.

Ordo oppositorum. Et ex hoc colligitur ordo: est enim ordo ab imperfectiori opposito, & debiliori: patet autem minimam oppositionem esse relatiuorum, quæ non se mutuò expellunt à subiectis, immò de necessitate simul existunt. Post hanc oppositionē aliarũ minima, est contraria, quia est regressus ab vno ad alterum mutuus: in priuatiuis verò nõ est mutuus regressus: oppositionum autem maxima est secundũ affirmationem & negationem, quę adeò repugnant, vt nunquam simul stent, siue subiecto extante, siue nõ extante, semper enim alterum verum, alterũ falsum est: in alijs id non fit, vt diximus circa textus interpretationem.

Nota. Hic vnũ aduerte, alias tres oppositiones absolutè esse in rebus: quia est oppositio incomplexorũ existentiũ: etiam sunt in vocibus, si cum cõplexione sumantur, vt diximus, quando facimus ex illis complexiones: at contradictio cum sit secundum affirmationem & negationē, nõ est in rebus absolutè, sed in eis, vt voce & conceptu significantur.

Dubium 2. de contradictione. Solut. Obijcies fortasse etiã esse cõtradictionem in simplicibus vt homo, nõ homo, equus, non equus. Non negamus hoc, sed est magnũ discrimē à reliquis oppositis: nàm reliqua opposita secũdum vtrunq; extremum ponunt aliquid reale, in reb. etiam priuatiuis hoc fit: nã priuatio non est pura negatio in quodã subiecto: at in his contradictorijs extremum negatiuũ est ens rationis purum, cum sit negatio, nec ponat subiectũ, nam, non homo etiam quæ non sunt, significat: præterea ab Arist. 4. Meta. tex. 7. vocatur negatio extra gen⁹.

Dubitatur,

Dubitatur. An oppositio sit genus ad has quatuor: videtur enim esse analogū, cum Arist. dicat oppositionem dici quadrupliciter: & præterea quia oppositiōes sint inæquales: maxima enim oppositio est contradictoria, minima relatiua; & quod magis est, quia omnis oppositio mēsuratur per contradictionem: vnū enim extremum negationem alterius debet habere, vt Arist. docet 10. Meta. Albert. c. 2. ita existimat, scilicet esse analogum, & Iamblicus: & ita mihi videtur: præsertim cùm aliqua sit oppositio nō absolutè realis, sed rationis, vt contradictoria. Simplicius & Porphyri⁹ credunt esse genus quoddā: & sententia quoque ista probabilis est satis. *Dubium. 2.* *Solutio.*

Circa priuationem aduerte, vt dicebamus, in hoc differt à negatione pura, ꝙ negatio non ponit existentiam subiecti, possumus enim verè dicere, chimæra nō sedet: at priuatio ponit aliquod subiectū, non enim cæcum dicitur, nisi quod existit. secundum autem quod quadrupliciter præsupponit subiectum, quadruplex est priuatio, vt docet Arist. 5. Meta. c. 22. Tribus quidē modis primis nō propriè, quarto verò propriè dicitur priuatio. Primò priuatio dicit carentiam alicuius formæ in subiecto quocunque, siue apto, siue inepto ad illam formam: quo pacto dicitur planta cæca, & mare surdū. Altera priuatio dicit carentiā formæ in subiecto apto ad illā formam, non quidē in specie, sed in suo genere; id est, quia tale subiectum est aptum ratione sui generis, suscipere illam formam, quamuis non secundum suam speciē, vt talpa dicitur cæca, non quidem ꝙ sit apta in tota sua specie, vt vult Arist. videre, tamen est in tali genere, in quo visus reperitur, est enim animal. Tertiò dicitur priuatio, negatio formæ in subiecto, apto quidē & secūdū speciem recipere talē formam, sed non tali tempore, vt catulus est cæcus ante nonum diē. Tandem quarto priuatio dicit negationem formæ in subiecto quidem apto, & secundum speciem, & tempus, vt homo cæcus qui caret visu, quando habitur⁹ eū erat: & sic sumitur priuatio ab Arist. in psenti: & hęc dicitur ppriè priuatio. *Dubiū 3. de priuatione.*

CAP. XII. *De modis prioris.*

Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primò quidē & maximè secundū tēpus: secundū quod antiquius alterū altero, & vetustius dicitur: in eo enim quod tēpus amplius est, & antiquius, & vetustius dicitur.

se expellunt, ab eodem, inquam, numero.

Dubia quædam scitu digniora.

Dubium 1. de numero & ordine oppositorum Circa istud caput dubium est de numero, & ordine harũ oppositionum prædictarum: ad quod benè respondet Ammo. Oppositio enim aut potest considerati, vt in rebus est, aut vt in rebus secundum quòd voce significantur: si hoc postrèmo modo consideretur, est oppositio quæ dicitur affirmatio & negatio: vt añt in rebus est, aut res sunt absolutæ, aut respectiuæ, si respectiuæ, fit oppositio ad aliquid: si absolutę, aut agunt adinuicem & mutuo se expellunt, aut non: si adinuicem & mutuo se expellunt sunt contraria: sin verò non mutuò, sunt priuatiua. Patet igitur nõ esse alias oppositiones præter has.

Ordo oppositorum. Et ex hoc colligitur ordo: est enim ordo ab imperfectiori opposito, & debiliori: patet autem minimam oppositionem esse relatiuorum, quæ non se mutuò expellunt à subiectis, immò de necessitate simul existunt. Post hanc oppositionẽ aliarũ minima, est contraria, quia est regressus ab vno ad alterum mutuus: in priuatiuis verò nõ est mutuus regressus: oppositionum autem maxima est secundũ affirmationem & negationem, quę adeò repugnant, vt nunquam simul stent, siue subiecto extante, siue nõ extante, semper enim alterum verum, alterũ falsum est: in alijs id non fit, vt diximus circa textus interpretationem.

Nota. Hic vnũ aduerte, alias tres oppositiones absolutè esse in rebus: quia est oppositio incomplexorũ existentiũ: etiam sunt in vocibus, si cum cõplexione sumantur, vt diximus, quando facimus ex illis complexiones: at contradictio cum fit secundum affirmationem & negationẽ, nõ est in rebus absolutè, sed in eis, vt voce & conceptu significantur.

Dubium 2. de contradictione. Solut. Obijcies fortasse etiã esse cõtradictionem in simplicibus vt homo, nõ homo, equus, non equus. Non negamus hoc, sed est magnũ discrimẽ à reliquis oppositis: nam reliqua opposita secũdum vtrunq; extremum ponunt aliquid reale, in reb. etiam priuatiuis hoc fit: nã priuatio non est pura negatio in quodã subiecto: at in his contradictorijs extremum negatiuũ est ens rationis purum, cum sit negatio, nec ponat subiectũ, nam, non homo etiam quæ non sunt, significat: præterea ab Arist. 4. Meta. tex. 7. vocatur negatio extra gen⁹.

Dubitatur,

Dubitatur. An oppositio sit genus ad has quatuor: videtur enim esse analogũ, cum Arist. dicat oppositionem dici quadrupliciter: & præterea quia oppositiões sint inæquales: maxima enim oppositio est contradictoria, minima relatiua; & quod magis est, quia omnis oppositio mẽsuratur per contradictionem: vnũ enim extremum negationem alterius debet habere, vt Arist. docet 10. Meta. Albert. c. 2. ita existimat, scilicet esse analogum, & Iamblicus: & ita mihi videtur: præsertim cùm aliqua sit oppositio nõ absolutè realis, sed rationis, vt contradictoria. Simplicius & Porphyri⁹ credunt esse genus quoddã: & sententia quoque ista probabilis est satis. *Dubium. 2.* *Solutio.*

Circa priuationem aduerte, vt dicebamus, in hoc differt à negatione pura, ꝙ negatio non ponit existentiam subiecti, possumus enim verè dicere, chimæra nõ sedet; at priuatio ponit aliquod subiectũ, non enim cæcum dicitur, nisi quod existit. secundum autem quod quadrupliciter præsupponit subiectum, quadruplex est priuatio, vt docet Arist. 5. Meta. c. 22. Tribus quidẽ modis primis nõ propriè, quarto verò propriè dicitur priuatio. Primò priuatio dicit carentiam alicuius formæ in subiecto quocunque, siue apto, siue inepto ad illam formam: quo pacto dicitur planta cæca, & mare surdũ. Altera priuatio dicit carentiã formæ in subiecto apto ad illã formam, non quidẽ in specie, sed in suo genere, id est, quia tale subiectum est aptum ratione sui generis, suscipere illam formam, quamuis non secundum suam speciẽ, vt talpa dicitur cæca, non quidem ꝙ sit apta in tota sua specie, vt vult Arist. videre, tamen est in tali genere, in quo visus reperitur, est enim animal. Tertiò dicitur priuatio, negatio formæ in subiecto, apto quidẽ & secũdũ speciem recipere talẽ formam, sed non tali tempore, vt catulus est cæcus ante nonum diẽ. Tandem quarto priuatio dicit negationem formæ in subiecto quidem apto, & secundum speciem, & tempus, vt homo cæcus qui caret visu, quando habitur⁹ eũ erat: & sic sumitur priuatio ab Arist. in p̃senti: & hæc dicitur ꝓpriè priuatio. *Dubiũ 3. de priuatione.*

CAP. XII. *De modis prioris.*

PRius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. Primò quidẽ & maximè secundũ tẽpus: secundũ quod antiquius alterũ altero, & vetustius dicitur: in eo enim quod tẽpus amplius est, & antiquius, & vetustius dicitur.

citur. Secundo autem, quod non conuertitur secundum subsistẽdi consequentiã, vt vnum duobus prius est: duob. enim existentibus, mox vnum esse consequens est: vno verò existente duo esse non necessarium est, quare non cõuertitur ab vno consequentia, vt reliquum sit. prius autẽ illud esse videtur, à quo non conuertitur eius, quod est esse cõsequentia. Tertio verò secũdum ordinem quenda prius dicitur: quemadmodum & in scientijs. & in orationibus. nam in demõstratiuis scientijs est prius & posterius ordine: elementa onim in geometria priora sunt ordine ijs, quæ describuntur. sed in Grammatica elementa syllabis priora sunt, & in orationibus similiter proœmium narratione prius ordine est. Amplius, præter ea quæ dicta sunt, quod melius & honorabilius est, prius natura esse videtur. consueuerunt autem & multi honorabiliores & magis dilectos à se, priores apud se dicere. est quidem & penè alienissimus priorum hic modus. Modi igitur qui dicti sunt de priore, ferè tot sunt.

2. *Videtur autem præter eos, qui dicti sunt, alter esse prioris modus. eorum enim quæ conuertuntur secundum esse consequentiã, quod alteri quomodolibet causa est, conuenienter prius natura dici possit. Quod verò quędã sunt huiusmodi, palã est. esse nanque hominem secundum ipsius esse consequentiã, ad verã de se conuertitur orationẽ, nã si homo est, vera est oratio, qua dicimus quod homo est, & conuertitur: nam si vera est oratio, qua dicimus quod homo est, est homo. Est autem vera oratio, nequaquam causa: vt sit res; veruntamẽ res quodammodo causa videtur, vt sit vera oratio, eò enim quòd res est vera oratio aut falsa dicitur. Quare secundum quinque modos prius altero dici potest.*

HOc est aliud postprædcamentum; nempè quot modis dicatur, prius constat enim in prædicamẽtò substantię, substantiam

substantiā singularē fuisse dictā primā: & in capite, Ad aliquid scibile pri⁹ esse scientia; & tandē inter omnia pdicaméta,& inter prædicata singulorū pdicamentorū est quidā ordo secundū quē vnū prius alterū posterius est: ppterea oportuit,vt,quotupliciter prius aliquid diceretur explicaret.

Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter, &c.

Quatuor modos,quibus vnū altero prius esse communiter dicitur,assignat.Primus est,secundū quē,vnū alteri tempore præcedit: quo pacto dicimus Imperiū Persarū fuisse prius Romanorum Imperio. Hūc prioris modū maximè proprium appellat eò,quia notissimus omnium est,cùm fundetur in tempore, quod omnibus patet.Præterea quia fuit prima impositio, & significatio hui⁹ vocabuli, Prius, cùm sit maximè nota: & reliqua, quæ priora dicuntur, eatenus priora dicuntur, quatenus ad prioritatē illam primam referūtur: vt enim prius tempore sine posteriori existere potest: ita quæ independentia ab alijs sunt,priora dicuntur eis,q̄ ab illis dependent.Secūdus mod⁹ prioris est,secundū quem illud dicitur prius, à quo non conuertitur subsistendi consequentia, id est, id quod ab alijs infertur, quod tamen nō infert:vt vnum est prius duobus, quia si duo sunt,vnum est,nō tamen si vnum est, duo sunt: & sic vniuersaliter omnia superiora suis inferiorib.hoc modo priora dicuntur.

Tertio,aliquid dicitur pri⁹ ordine, qui mod⁹ nō in tēpore,nec in illatione,sed in quadā multorū habitudine cōsistit secundū quā vnū alterū cōsequitur.ponit exempla de dupliciordini, & de ordine docēdi, & de ordine dicēdi. Ordine quidē docendi,seu doctrinæ, elemēta in Geometria seu definitiones,vt quid sit punctū,quid linea,quid supficies,quid figura pri⁹ tradūtur,q̄ descriptiones,id est, ppositiones p se notę & reliquę cōclusiones:vt à puncto in pūctū lineā ducere, totū est mai⁹ parte,triangul⁹ habet tres angulos æquales duob⁹ rectis:similiter in Grāmaticis,elemēta, id est, literas pri⁹ docemur quā syllabas,& syllabas pri⁹ q à dictiões.Ordine autē dicēdi pri⁹ pœmiū,quā narratio,& hæc,quā cōfirmatio.omnia igitur hæc ordine priora dicūtur, ita, vt quāuis prius tēpore diceretur narratio, procemiū tamen semper suam prioritatem ordinis haberet.

Quarto.Id dicitur prius quod dignius est,& honorabili⁹: quomodo magis amicos,priores illijs apud nos vocam⁹,seu

primos

primos apud nos,& hęc est prioritas dignitatis:sed istum docet esse modum alienum, & improprium,vulgarem tamen. Ratio huius ex Ammo.hęc est: hūc enim modum dicit non esse proprium,quia verè non fundatur in ipsis rebus: sed in existimatione & affectione nostra,quę extrinseca est ipsis, q̄ priora dicuntur,vel posteriora, Aliā etiam huius rationē tradit Simpl.nempè quia in sermone non est vsitatus modus loquendi amiciores,& honorabiliores vocare priores:ac propterea dicit alienissimum hunc modum,quasi impropriè dictum tali vocabulo,ꝙ tamen vulgariter dicitur.

2. *Videtur autem præter eos,qui dicti sunt, &c.*

Hi sunt quatuor modi prioris, qui cōmunes sunt, & ab omnibus assignantur:præter hos vnū alium ex propria sentētia,vt notant Alb.& Boet.enumerat:ac propterea superiori numero hic non est compræhensus.cum dixit Prius quadrupliciter dicitur,quia id secundum cōmunem sententiam docebat:id enim vltimo alio modo Prius dicitur,quod cū alio in consequentia conuertitur,& illius est causa, vt homo est prior risibilitate,quia inter vtrunque est mutua cōsequētia, & homo est risibilitatis causa:& hoc dicitur prius natura.Ponitur huius exemplum: ista proposito, homo est, vera est, eo quod homo in se sit:etiam conuertitur; nam si homo in re est,& ipsa propositio vera erit:tamen quod homo sit, scilicet res ipsa, est causa veritatis propositionis..Vt enim docet Arist.9.Met.c.12.nō quod nos verè te putamus albū esse, tu albus es,sed quia tu albus es,nos qui dicimus,verum dicimus:& hoc est quod dici solet,veritatē esse in rebus sicut ī causa:de quo differemus in lib.Perih.Res igitur est prior natura,quā propositio dicatur vera:& vniuersaliter omnis causa prior est natura suo effectu:hæc autē prioritas nō dicit illam temporis præcessionē:possunt enim duo simul esse tēpore,vnum tamen altero natura prius esse:sicut in eodem tempore,est sol & lux;homo & risibilitas:at sol luce;&homo risibilitate priores natura sunt,eò quod sol lucis,& homo risibilitatis sint causa.Hi sunt modi Prioris, quos Ari. enumerat: & ijdē prorsus sunt modi Posterioris: nā in oppositis quot modis dicitur vnum,tot etiam alterum:vnde etiam est posterius tempore,in consequentia,dignitate, ordine, & natura.

Nota 1. Circa hoc caput aduerte,maximè Pri⁹ & Posterius esse in prædicamento ad aliquid,sunt enim mutuo correlatiua:imò

omnia

omnia postprædicaměta in prędicamentis sunt supradictis: oppositio enim ad aliquid est:& cŏtrarietas,& reliqua simili ter:simul ad aliquid est.Motus autem ad actionem,& passionem refertur:habere ad aliquid.Et postprędicaměta ista fiűt propter duo:primo quia sunt proprietates diuersorű prędicamentorum,& pluribus insunt,in substantia enim,qualitate,quantitate,& quando,inest prioritas:alia similiter multis competunt. Secŭdo quia ista multipliciter dicűtur:propterea in communi sumpta nullius sunt prędicamenti: æquiuoca enim à prædicamĕto excluduntur,vt talia sunt,nec ad prędicamentű pertinĕt nisi ratione significatorum per se. Propterea ista hic per se sumuntur,vt distinguãtur,& distincta in suis collocĕtur generibus. Aduerte præterea Aristo.exactius tradidisse in 5.Meta.c.11.de priori,& posteriori: hic autĕ illos modos assignat,qui in ipsis prædicamentis frequentiores sunt:quamuis forsan omnes alij ad hos reduci possent,vt dicit Simpli. sed hoc in Metaphysicam reseruemus.

Aduerte etiam non repugnare vnum,& idĕ multis modis esse prius:similiter vnum esse prius vno modo,& posterius altero:verbi gratia,pars est prior toto natura,quia est causa: sed totű prius dignitate.Similiter animal est prius homine consequentia,similiter etiã natura,quia est superius homine,& ipsius causa. *Nota 2.*

Aduerte tandem omnem causam suo effectu esse natura priorem:hic tamen Arist.non loquitur nisi de causa,& effectu quę simul sunt,& conuertuntur:nŏ quòd illa causa,quæ simul non est cum effectu,nŏ sit natura prior,vt Petrus qui absque suo patre,qui causa est,potest esse sed quia talis causa,quę sine effectu est, sit prior tempore: qui modus prioris perfectissimus est. *Nota 3.*

CAP. XIII. *De modis simul.* 1.

Simul autĕ dicuntur simpliciter quidem & proprijssimè, quorum generatio in eodĕ est tempore.neutrum enim eorum,neque prius,neque posterius est.Simul autĕ secundű tĕpus hæc dicűtur.Natura verò simul sunt quæcunque conuertuntur quidem secundum eius quod est esse consequentiã,sed nequaquã alterű alteri causa est vt sit,vt in duplo & dimidio:conuertuntur etenim hæc.

nam

primos apud nos,& hęc est prioritas dignitatis:sed istum docet esse modum alienum, & improprium,vulgarem tamen. Ratio huius ex Ammo.hęc est; hūc enim modum dicit non esse proprium,quia verè non fundatur in ipsis rebus: sed in existimatione & affectione nostra,quę extrinseca est ipsis, q̄ priora dicuntur,vel posteriora, Aliā etiam huius rationē tradit Simpl.nempè quia in sermone non est vsitatus modus loquendi amiciores,& honorabiliores vocare priores:ac propterea dicit alienissimum hunc modum,quasi impropriè dictum tali vocabulo,ꝙ tamen vulgariter dicitur.

2. *Videtur autem præter eos,qui dicti sunt, &c.*

Hi sunt quatuor modi prioris, qui cōmunes sunt, & ab omnibus assignantur:præter hos vnū alium ex propria sentētia,vt notant Alb.& Boet.enumerat:ac propterea superiori numero hic non est compræhensus.cum dixit Prius quadrupliciter dicitur,quia id secundum cōmunem sententiam docebat:id enim vltimo alio modo Prius dicitur,quod cū alio in consequentia conuertitur,& illius est causa, vt homo est prior risibilitate,quia inter vtrunque est mutua cōsequētia, & homo est risibilitatis causa;& hoc dicitur prius natura.Ponitur huius exemplum: ista propositio, homo est, vera est, eo quod homo in se sit:etiam conuertitur, nam si homo in re est,& ipsa propositio vera erit:tamen quod homo sit, scilicet res ipsa, est causa veritatis propositionis. Vt enim docet Arist.9.Met.c.12.nō quod nos verè te putamus albū esse, tu albus es,sed quia tu albus es,nos qui dicimus,verum dicimus:& hoc est quod dici solet,veritatē esse in rebus sicut ī causa:de quo disseremus in lib.Perih.Res igitur est prior natura,quā propositio dicatur vera:& vniuersaliter omnis causa prior est natura suo effectu:hæc autē prioritas nō dicit illam temporis præcessionē:possunt enim duo simul esse tēpore,vnum tamen altero natura prius esse:sicut in eodem tempore,est sol & lux;homo & risibilitas:at sol luce;&homo risibilitate priores natura sunt,eò quod sol lucis,& homo risibilitatis sint causa.Hi sunt modi Prioris, quos Ari. enumerat: & ijdē prorsus sunt modi Posterioris: nā in oppositis quot modis dicitur vnum,tot etiam alterum:vnde etiam est posterius tempore,in consequentia,dignitate, ordine, & natura.

Nota 1. Circa hoc caput aduerte,maximè Priꝰ & Posterius esse in prædicamento ad aliquid,sunt enim mutuo correlatiua:imò

omnia

omnia postprædicaměta in prędicamentis sunt supradictis: oppositio enim ad aliquid est:& cõtrarietas,& reliqua similiter:simul ad aliquid est.Motus autem ad actionem,& passionem refertur:habere ad aliquid.Et postprędicaměta ista fiũt propter duo:primo quia sunt proprietates diuersorũ prędicamentorum,& pluribus insunt,in substantia enim, qualitate,quantitate,& quando,inest prioritas:alia similiter multis competunt. Secũdo quia ista multipliciter dicũtur:propterea in communi sumpta nullius sunt prędicamenti: æquiuoca enim à prædicaměto excluduntur,vt talia sunt,nec ad prędicamentũ pertinět nisi ratione significatorum per se. Propterea ista hic per se sumuntur,vt distinguãtur,& distincta in suis collocětur generibus. Aduerte præterea Aristo.exactius tradidisse in 5.Meta.c.11.de priori,& posteriori: hic autě illos modos assignat,qui in ipsis prædicamentis frequentiores sunt:quamuis forsan omnes alij ad hos reduci possent,vt dicit Simpli. sed hoc in Metaphysicam reseruemus.

Aduerte etiam non repugnare vnum,& idě multis modis esse prius:similiter vnum esse prius vno modo,& posterius altero:verbi gratia,pars est prior toto natura,quia est causa: sed totũ prius dignitate.Similiter animal est prius homine consequentia,similiter etiã natura,quia est superius homine,& ipsius causa. Nota 2.

Aduerte tandem omnem causam suo effectu esse natura priorem:hic tamen Arist.non loquitur nisi de causa,& effectu quę simul sunt,& conuertuntur:nõ quòd illa causa,quæ simul non est cum effectu,nõ sit natura prior,vt Petrus qui absque suo patre,qui causa est,potest esse sed quia talis causa,quę sine effectu est,sit prior tempore: qui modus prioris perfectissimus est. Nota 3.

CAP. XIII. *De modis simul.*

Simul autě dicuntur simpliciter quidem & proprijssimè, quorum generatio in eodě est tempore.neutrum enim eorum,neque prius,neque posterius est.Simul autě secundũ těpus hæc dicũtur.Natura verò simul sunt quæcunque conuertuntur quidem secundum eius quod est esse consequentiã,sed nequaquã alterũ alteri causa est vt sit,vt in duplo & dimidio:conuertuntur etenim hæc. 1.

nam

mal diuidunt.diuidere ex æquo genus,est quando æquè immediatè differentiæ,vel species genus aliquod diuidunt,ita vt vna non diuidat id,quod per aliã constituitur,sicut si diuideretur animal per rationale, volatile, & irrationale: tunc enim volatile & irrationale non essent simul, quia volatile potius diuidit irrationale:præterea diuidũt ex æquo,quãdo nulla est adinuicẽ dependentia,vt volatile nõ magis à gressibili,quàm gressibile à volatili dependet: propterea iste modus est opposit⁹ modò tertiò Prioris,scilicet ordine. Ex hoc colligit Arist.genera & species nõ esse simul natura, sicut duplum & dimidium,quia non est mutua consequentia à genere ad speciẽ:vbi non sumit genus ad speciem ratione intẽtionis secundæ,nã sic sunt correlatiua,& simul natura, vt diximus,sed pro ipsis naturis, scilicet animali, homine, & reliquis:tripliciter ergò Simul esse contingit, vt dictum est.

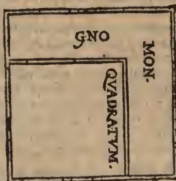
Dubitabis fortè, an esse simul, opponatur Priori. Albert. respondet nõ opponi,sed esse disparatum, quia Prius posteriori opponitur:& è cõtra.præterea quia multis modis dicitur esse Prius,scilicet loco,& dignitate, quib.nõ dicitur esse simul:sed profectò probabilius mihi videtur ꝙ opponantur & id patet ex Arist.qui tanquã de opposito ad prius & posterius,loquitur de simul:nec ratio quicquã valet,nã prius posteriori propriè opponitur,at Simul vtriq;,Priori, scilicet & Posteriori.Ad aliud respõdet Ammo.c.de Priori, illũ modũ prioris dignitate,esse improprium:propterea nõ habere oppositũ modum de simul,quamuis posset quid: dici in re esse talem modũ, quia re vera duos possumus æqualiter amare, & honorare,licet modus loquẽdi per Simul nõ sit proprius. Similiter esse pòtest, vt duo sint simul loco, non quidem vt sint in eodem penetratiuè:sed in eodem loco vulgari,vel cõmuni,vt sint in eadem sede:in eodem scamno. **Dubium num prius & simul sint opposita.**

CAP. XIIII. *De Speciebus Motus.* 1.

MOtus autem species sunt sex:generatio, corruptio, augmentum diminutio,alteratio,& secundum locum mutatio. Alij itaq. motus palã est quòd ab inuicem diuersi sunt,nõ enim est generatio corruptio,neq; augmentum diminutio,neque secundum locum mutatio similiter autẽ & alij. In alteratione verò habet quãdã dubitationem:

nemine sit fortè necessarium, id quod alteratur per aliquam reliquarum motionum alterari. Hoc autem non verum est, nam secundum omnes penè passiones, aut cum plures accidit nos alterari, nulla aliarum communicante motionum, nam neque necessarium est quod per passionẽ mouetur, neque diminui. Similiter autẽ & ĩ alijs. Quare alia præter alios motus erit alteratio, nam si esset eadẽ oporteret id, quod alteratur, mox & augeri, vel minui vel quādā, aliarū motionū sequi, sed non necesse est. Similiter aūt & quod augetur, aut alia aliqua mutatione mouetur, alterari oporteret, sed sunt quædā quæ augmētātur, quæ nō alterantur, vt quadratum gnomone circumposito creuit quidẽ, alteratum verò nihil factum est: sic & in alijs huiusmodi, quare alij motus sunt abinuicem.

Quadrati accretio, Gnomone circumposito.

Est autem simpliciter motui quidẽ quies contrarium, ijs verò, quæ per singula sunt, & singula, generationi quidẽ corruptio contrarium, augmẽtationi verò diminutio, secundū locū mutationi, secundū locum quies. maxime autẽ videtur opposita esse ad contrarium locum mutatio

vt ei

vt ei quæ inferius est, ea quæ superius est: & ei quæ superius est, ea quæ inferius est. Reliquorum verò assignatorum motuum non facilè est assignare quid fortè est contrarium. videtur autem nihil esse ei contrarium: nisi quis & in hoc secundum qualitatem quietem opponat, aut in contrarium qualitatis, mutationem: sicut & in mutatione secundum locum quietem secundum locum, aut in contrarium locum mutationem: est enim & alteratio mutatio secundum qualitatem. quapropter opponitur motui secundum qualitatem, quies secundum qualitatem: aut in contrarium qualitatis mutatio, vt album fieri ad id, quod nigrum est fieri. alteratur enim in contraria, qualis mutatione facta.

EXacta eorum, quæ in hoc capite continentur, cognitio prorsus physica est, & abundè, si faxit Deus, eam illic trademus: sat erit in præsenti facilem aliquam adhibere explanationem, quæ Logico pro his cognoscendis, & in prædicamento collocandis sufficiat.

Quid motus? & An vniuocè dicatur de eius speciebus.

Aduerte igitur ante capitis interpretationem, quòd res antequam facta sit, dicitur esse in potentia alicuius materiæ, quod nihil aliud est, quam dicere, quòd ex aliquo alio possit fieri: verbi gratia, Planta antequam sit, dicitur esse in potentia seminis, quia ex semine fieri potest, & phiala antequam sit, est in potentia argenri, ex quo fieri potest, vnde quando aliquod agens aliquid facit ex aliquo: verbi gratia, ignis ignem alium ex ligno: & artifex phialam ex auro, dicitur tale agens educere rem ex potentia in actum.

Motus igitur, in communi, & latè sumpto vocabulo loquendo, est ille transitus rei ex potentia in actum, vt transitus plantæ ex potentia seminis in actum plantæ dicitur motus plantæ: dico autem lato vocabulo, & in communi loquendo, quia propriè non dicitur motus, nisi quando talis transitus est accidentis alicuius: hic tamen communius loquitur Arist. de transitu tam substantiæ, quàm accidentis, & vtrumque lato vocabulo vocat motum. *Motus quid sit.*

At cùm iste transitus fiat secundum formas, & res varias diuersorum prædicamentorum, fit, vt motus, qui est transitus

formæ, non omnino habeat vniuocationem, ac ideo inter post prædicamenta, vt distinguatur, collocetur: quamuis enim Arist. vocet species motus, non propterea intelligit motum esse proprie genus, & vniuocũ, sed particularia, vocat species: & hoc nota admodũ pro horũ intelligentia. sequitur igitur, cap.

Species Motus. *Motus autem species sunt, &c.*

CAput in duas partes diuiditur: in priori continentur sex motus species: in posteriori earum proprietates. Species igitur motus sunt, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio latio seu motus secundum locum: harum singulas breuiter explicemus. Generatio est productio cõpositi substantialis, vt productio ignis, plantæ, hominis: corruptio est destructio huius substantiæ, vt extinctio ignis, mors hominis. Augmentum est acquisitio maioris quantitatis, præsertim in viuentibus, vt quando crescit planta, & animal. Diminutio est amissio habitę quantitatis, vt quando decrescit homo senectute, & fructus attrectatione manuũ minuitur. Alteratio est qualitas motus, vt productio caloris in aqua: & vniuersaliter motus secundum qualitates, alterationes dicuntur. Latio est motus secundum locum, vt progressus, natio, volatus.

Hoc supposito probat Aristot. differentias inter motus, qui magis conuenire videntur, vt eorum distinctio fiat notior. & primo dubitat de alteratione, an sit distinctus motus ab aliis: & probat esse motum distinctum, quia stat esse alterationem quando nullus ex aliis motibus est: patet quãdo aliquid calefit tunc alteratur, & tamen nec augetur, nec minuitur in sua quantitate, nec mouetur secũdum locum, nec generatur, nec corrumpitur: ergo alteratio est ab omnibus his distincta, at de augmento, & diminutione est maius dubium, quia res naturales non augentur nec minuuntur, nisi simul alterentur à qualitatib, non. n. viuens crescit nisi calore naturali alterante cibũ, & conuertente in substantiam ipsius viuentis, vnde procedit augmentum. propterea egregiè Arist. ostendit exemplo Geometrico augmentum fieri sine alteratione. ex quo patet non esse idem; si enim idem essent, nullibi esset vnum, vbi alterum non esset.

Not. In quo tu diligenter considera pulchram Aristotelis viam inquirendi distinctionem duorum, quæ simul sunt: nẽpè, num alibi vnum absque altero inueniatur, quærere: si enim ita sit, sine dubio illic, vbi simul erant, vnum & idem non erant: verbi grat

bi gratia,video ſemper ferè colorem ſimul cũ quantitate,poſſem dubitare,an idem ſint:tunc aduertam,an alicubi vnum ſine altero inueniatur; & quia quantitatem in cælis & elementis puris,in quibus color non eſt,inuenimus,ideo vbicunque illa duo ſint,diſtincta iudicamus. Hoc maximè memoriæ trade:quia quanti hoc momenti ſit,poſtea ſcies.

De Exemplo Ariſtot. Augmentationis Quadrati.

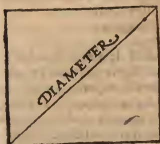
Pro intelligentia igitur exempli Ariſt.de quo tractat Eucli. li.2.aduerte. quod quadrangulus eſt figura conſtans ex quatuor lineis rectis,ſiue omnes ſint inter ſe æquales qui dicitur quadratũ, ſiue duæ ſolum duabus æqualibus inæquales ſint, & æquales inter ſe, ita vt duo latera æqualia, duobus lateribus æqualibus inæqualia ſint,qui dicitur quadrangulus altera parte longior. Diameter autem dicitur linea recta quadrangulũ diuidens angulos duos per medium, vt in figura infra ſcripta manifeſtatur,talis autem quadrangulus dicitur continere diametrum illum,à quo diuiditur. *Nota.1.*

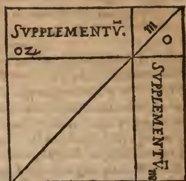
Aduerte prætera,quod talis diameter cuiuſque quadranguli poteſt protrahi ex vna parte, vt extra quadrangulum ſit, & talis pars protracta poteſt circumſcribi quadrangulo alio, hoc pacto à latere quadranguli prioris protrahatur linea, ita vt ab ea ducatur linea recta vſque in extremum punctum Diametri protracti, & ab altero latere ſimiliter id fiat (loquor autem de lateribus, quæ à Diametro non ſunt interciſa) poſtea à lineis duabus illius anguli prioris quadranguli, à quo diameter eſt protractus, ſingulæ lineæ rectæ trahantur, quouſque aliis iungantur, tunc reſultabunt, & vnus quadrangulus paruus illam partem Diametri circumſcribens, & duo quadranguli altera parte longiores, ad duo latera prioris quadranguli: & iſti duo dicuntur ſupplementa, quandrangulus verò cum duobus ſupplementis dicitur gnomon. *Nota.2.*

Hoc ſuppoſito ſciaś iſtum gnomonem additum quadrangulo ſic ſe habere, vt ſolum augeat illum,non tamen mutet figurã:ſed ſi erat altera parte longior quadrangulus,addito gnomone, vel detracto, reſultabit quadrangulus altera parte longior: ſi erat autem quadratum, etiam manebit cum illo augmento quadratum: vbi vides rem augeri non mutata qualitate: ac inde fit augmentum ſine alteratione. Hæc facili *Nota.3.*

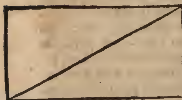
& simplici narratione dicta sint:nam omnia ista exactè & demonstratiuè tractare,non est præsentis loci:figurã considera.

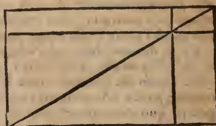
Quadrata,

Quadranguli altera parte longiores.

2, *Est autem simpliciter motui quidem quies contrarium,&c.*

Hæc est altera huius c.pars,qua Arist. quomodo ista inter se contrarientur,exponit:ac docet, motui in communi quietem opponi: in particulari autem particularia sortiri contraria:vt generatio contraria est corruptioni, augmentum diminutioni: secundum locum autem motus habet quietem secundum locum contrariam : & motus sursum contrarius est motui deorsum: similiter alteratio habet in communi contrariam quietem secundum qualitatem,non enim aliud assignari potest: in particulari autem dealbatio contrariam habet denigrationem,& calefactio frigefactionem.Hic aduerte quietem

quietem non esse propriè contrariam, sed priuationem. est enim quies motus priuatio: vocat autem hic contrarium etiam priuatiuum largè: sicut 1. Physic. etiam priuationem vocat contrarium, dum dicit principia esse contraria. hæc de istis motibus Logico sint satis.

Vnũ aũt hic est maximè aduertẽdum, singulos hos motus posse dupliciter sumi: vno mõ vt significent actionẽ, altero vt significẽt passionẽ: v. g. alteratio est actio secundũ quã alterat agens, & alteratio est nomen passionis secundum quam alteratur patiens: similiter generatio, corruptio, latio, & reliqua: propterea distinguenda sunt tanquam æquiuoca: vt enim actionem dicunt, ad prædicamentum actionis pertinent: vt autem passionem, ad prædicamentum passionis spectant.

CAP. XV. *De Modis Habere.*

Habere secundum plures modos dicitur. Aut enim vt habitum & dispositionem, aut aliam aliquam qualitatem: dicimur enim disciplinam aliquam, atque virtutem habere. Aut vt quantum, vt quam contingit aliquis habens magnitudinem. dicitur enim tricubitam habere magnitudinem vel quadricubitam. Aut vt ea, quæ circa corpus sunt, vt vestimentum, vel tunicam. Aut vt in parte, vt in manu annulum. Aut vt partem, vt manum vel pedem. Aut vt in vase, vt modius grana tritici, aut amphora vinum, vinum enim habere amphora dicitur, & modius grana tritici: hæc enim omnia habere dicuntur, vt in vase. Aut vt possessionem: habere enim domum & agrum dicimur. Dicitur autem & vir vxorem habere, & vxor virum. sed qui nunc dictus est modus, alienissimus est eius quod est habere: nihil enim aliud vxorem habere significamus, quam quod cohabitant. Fortè tamen et alij quidam eius, quod est habere, apparebunt modi: sed qui dici consueuerunt, penè omnes enumerati sunt.

TAndem vltimum postprædicamentum distinguit, quod est Habere: est enim æquiuocum admodum vocabulum hoc, varia prædicamenta, & varias res diuersorum prædicamentorum amplectens. Dicitur igitur primo modo habere

secundum habitum, vel dispositionem, vt non sit aliud habere, quàm dispositum vel habituatum esse, quo pacto dicimur habere calorem, scientiam, odium frigiditatem, & reliqua: ista non aliud sunt, quàm esse frigidum, calidum, scientem, & reliqua. Secundo, habere, est secundum quantitatem, vt habere tres vlnas, tres palmos: hoc non est aliud, quam esse mensurabile secundum tres vlnas, vel palmos. Tertio, secundum vestimentum, vel ornatum; vt habere vestem, annulum: & hoc non est aliud, quàm esse vestitum, ornatum annulo. Quarto, secundum partem habere caput, pedem, animam, quòd non aliud est, quàm esse capitatum, animatum. Quintò, habere per modum vasis, vt amphora habet vinum, horreũ, triticum: in summa habere denotat concretũ aliquod nomen ab his, quæ habentur: quod aliquando est impositum, vt habere calorem, calidum, esse: aliquando non est impositum, vt amphora habet vinum, non enim à vino est concretum significans vinum in amphora, sed suppletur per illud verbum habere. Sexto habere secundum possessionem, vt habere agrum, domum, libros, diuitias. Vltimo dicitur vir habere vxorem, & vxor virum: sed istum dicit esse improprium, quia vir non dicitur habere vxorem, nisi quia cohabitat, videlicet legitime in legitimo matrimonio. Sic autem cohabitare, non est habere, nec sic matrimonio esse coniunctum, est habere. Tandem concludit forsan alios esse modos habendi, sed ex cõmunibus penè omnes sunt isti enumerati; reliqui ad hos reduci possunt: de quibus vide in 5. lib. Meta, c. 23. & hæc circa hoc caput sufficiant.

DE PRÆDICAMENTIS IN COMMVNI.

QVAEST. I. *De numero prædicamentorum, vtrum tantum sint decem Prædicamenta.*

Singulis iam generibus manifestatis locus postulat, vt de eorum sufficientia aliquid dicamus: ac primo de eorum numero, deinde de eorum distinctione agemus. De eorum ergo numero, magna fuit inter antiquos digladiatio, nec adhuc inter neotericos de hoc vnanimis est cõsensus, quibusdã multiplicantibus, quibusdam dementib. ex his, quæ assignata sunt.

Antiquorum. Inter antiquos numerum prædicamentorum coarctantes, *1. opin.* primus fuit Plato, qui vt refert Arist. 3. Met. c. 3. vnum esse omnium genus & prædicamẽtum existimauit, nempè ipsum ens: quam sententiam illic repellit Aristot. & nos supra reiecimus cùm ens non sit vniuocum.

Post

Post hunc fuit Zenocrates, & Andronicus, qui duo prædicamenta constituerunt, diuidẽtes res omnes in per se, & in alio: & substantias vocabant res per se, accidentia verò res in alio, vt refert Simplicius: sed ista sententia non est vera: quia sicut ens non est genus ad ista decem, quia non potest contrahi vlla differentia, quæ non sit etiam ens: ita accidens non potest contrahi differentia, quæ non sit accidens: vnde proinde non erit genus ad omnia accidentia, sed æquiuocum, aut analogũ: omnis enim differentia debet distingui à genere, nam contrahens distinguitur à contracto. *2. opin.*

Alia fuit sententia Stoicorum asserentium quatuor solum esse prędicamenta, nempè substantiam, quale, quomodo se habet, quomodo se habet ad aliud: sed ista sententia diminuta clarissimè est, cum præter ista quatuor, sit etiam Quantum, vt docet Simplicius. *3. opin.*

Quarta sententia fuit Nicostrati, qui referente Simplicio, actionem & passionem sub vno constituit prædicamento, nempè sub motu, & ita visus est nouem prædicamenta constituere: sed de hoc postea dicemus. *4. opin.*

Vltima sententia fuit Arist. Pythago. Architæ, & aliorum, & communis antiquorum post hos, decem esse prædicamenta, & ita docet Aristot. 5. Met. ca. 7. & plurimis locis id repetit, & affirmat. *5. opin.*

Inter neotericos etiam adhuc lis sub iudice est. Quidam enim solum quatuor prædicamenta recipiunt, inter quos est Suessanus in suis Iudiciis, nempè substantiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid: reliqua enim, vt ipse vult, ad ista reducuntur. *Neotericorum. 1. opin.*

Alij nouem ponunt, nam Vbi ad quantitatem referunt: addijt etiam Quando reponunt in quantitate: vt Paul. Ven. refert. *2. opin.*

Alij vndecim faciunt: præter ista enim decem, vnum aliud pro entibus rationis faciunt: sed quia multa ex his facilè dicuntur, & absque consideratione, opus erit, vt breuiter quid in hoc certius sit, explicemus. *3. opin.*

Oportet ergo aduertere prædicamentorum duplicem esse considerationem: altera est secundum quam entia quędam variaria, & inter se diuersa sunt: altera vt cum entia diuersa sint, varium obtinent prædicandi modum. Quod quidem aliter dici solet: prædicamenta considerari secũdum primas intentiones, vel secundum primas; vt substant secundis. Hoc autem est *1. fund. Categoriarũ duplex est consideratio.*

inter hæc diſcriminis:contemplari enim talia entia vt entia ſolum ſunt,Metaphyſici eſt:at conſiderare talia entia,vt prędicabilia,& prædicata quædam ſunt,Logici eſt.

2.fund. *Diuerſa entia diuerſos habere modos prædicandi.* Aduerte ſecundo iſta duo, nempè modum eſſendi, & modum prædicandi,ſeu eſſe & prædicari,ita eſſe coniuncta,vt diuerſum ens diuerſum habeat prædicãdi modum:& quæ idem ſunt, eundem etiam habeant prædicandi modum , quod dici ſolet,modus prædicandi ſequitur modum eſſendi : verbi gratia,quia quantitas eſt ens diuerſum à qualitate,modus prædicandi quantitatis eſt alterius rationis à modo pręd icandi qualitatis : illa enim in quanto,hæc in quali prædicatur.Præterea ſicut in ipſis entibus, vt entia ſunt , datur vnum primum ens, penes quod omnia alia diſtinguuntur,& à quo habent eſſe,vt docet Ariſt.4.Meta.c. 2. ita in ipſis vt prædicata ſunt, dabitur vnum primum ſubiectum,à quo omnia alia diſtinguantur, & de quo varia prædicata prædicentur,hoc autem eſt prima ſubſtantia:ac propterea Ariſt.12.Metaph.c.1. comparat ſubſtantiam inter reliqua Regi,& Imperatori in exercitu.

3.fund. Ex hoc eſt tertio aduertendum , quod ſi nos volumus numerum prædicamentorum venari,conſtituto primo ente,ſcilicet ſubſtãtia prima,diuerſos modos entis circa ipſam primos,& ſupremos,inquirere debemus,logicè autem modos prædicandi diuerſos,de prima ſubſtantia.

Quib.modis aliquid de prima ſubſtantia prædicetur. Hos autem pulchrè docet S.Th.lib.5.Me.lect.7.inquiens, quod multipliciter aliquid de prima ſubſtantia pręd icatur:primo tanquam de eius natura,& eſſentia:& ex talibus prædicatis conſtituitur prædicamentum primum , nempè ſubſtantiæ: ſecundo tanquam accidens inhærens ipſi:& hoc vel eſt abſolutum,vel ad aliud:ſi ad aliud,eſt prædicamentum tertium ad aliquid:ſi autem eſt abſolutum accidens,vel competit primæ ſubſtantiæ rationè materiæ, vel ratione formæ ſuæ:ſi competit ratione materiæ, eſt quantitas,ſi ratione formæ, eſt qualitas:eſt.n.hoc notandum diſcrimen inter quantitatem & qualitatem:quod quantitas competit rebus ratione materiæ:quod eſt dicere,ratio propter quam ineſt alicui quantitas,eſt materia,& niſi materia ſit,quantitas non erit,vt patet in angelis, in quibus quantitas non eſt,quia materia nõ eſt:qualitas autem ſequitur formam , quod eſt dicere:ratio propter quam rebus ineſt qualitas,eſt forma:ita vt etiam ſi detur res abſque materia,poſſit habere qualitatem, vt patet in angelis, & anima rationali,

tionali,in quibus ſunt ſcientiæ,& habitus,& non habent materiam. Tertio aliquid prædicatur de prima ſubſtantia ab extrinſeco:quia ei non inhæret:& hoc vel eſt tanquam menſura eius quantitatis, & ſic eſt vbi, ſeu eſſe in loco continenti, & menſurante quantitatem locati:vel eſt tanquam menſura corporis,cum ordine partium ipſius corporis, vt ſedere, ſtare,& hic eſt ſitus:vel eſt tanquam menſura operationis,ſeu durationis rei,& hoc eſt quando:vel tandem non eſt menſura,& hoc eſt Habitus prædicamentum,ſcilicet eſſe veſtitum : hæc quatuor extrinſecè prædicari dicunt de prima ſubſtantia,quia locus,ſitus,tempus,veſtis, non inſunt ipſis inhæſiuè, de quibus prædicantur. Quarto id quod prædicatur poteſt eſſe partim inhærens,partim non inhærens,& hoc eſt duplex:vel inhæret ſecundum principium & ſic eſt actio, vel ſecundum finem, & ſic eſt paſſio:verbi gratia,ſumo calefactionem,ſecũdum quam ignis calefacit,iſta calefactio ineſt igni ſecundum ſuum principium,quia calor,qui in igne eſt,eſt principium eius,non tamen ſecũdum finem:nam calor productus,qui eſt finis actionis,eſt in aqua,vel in re calefacta. Vides igitur actionẽ ſecundum principium inhærere agenti,non ſecundum finem:è contra paſſio inhæret ſecundum finem,non ſecundũ principium: propterea dicuntur iſta prædicata partim inhærere,partim nõ inhærere,ſeu ab intrinſeco,& ab extrinſeco eſſe. Hæc eſt ſufficientia horum decem generum.

Ex his eſt prima concluſio. Tantũ eſſe decem prædicamenta eſt probabile,nõ tamen eſt euidens,& demonſtratum. Hæc concluſio quo ad priorem partem nota eſt,ex auctoritate tot doctorum aſſerentium decem prædicamenta:ſimiliter ex diuiſione ſuperius adducta ex S.Thom. quo ad poſteriorem partem etiam nota eſt,cum à multis negetur, nec ab vllo hucuſque demonſtretur. *1.concl.*

Secunda concluſio. Entia rationis ad prædicamẽta entium realium reducuntur, nec particulare prædicamentum conſtituunt. Circa quam aduerte,non quodcunque ens in prędicamenta diuidi,ſed ens reale finitum : entia enim rationis,quia non habent verum eſſe,niſi in quantum cum entium realium conſideratione ſumũtur, genus proprium non faciunt,ſed ad alia reducuntur tanquam extrinſecè quædam proprietates: vnde negationes,priuationes,entia rationis logica,reductiuè ſunt in prædicamento eorum quorum ſunt negationes,priua- *2.concl.*

 tiones,

tiones, vt entia rationis logica: quemadmodum Arist. sub eadem potentia constituit visibile, & non visibile, odorabile, & non odorabile, & reliqua.

QVAEST. II. *De abstractis & concretis prædicamentorum Vtra potius in eis collocentur.*

DVo nobis vltimo circa prædicamentorum distinctionem examinanda supersunt: alterum an in his prædicamentis abstracta nomina potius, quam concreta sumenda sint: alterum quam inter se sortiantur prædicamenta distinctionem.

1. op. Circa primum non conuenit inter doctos: nam Auic. lib. 3 suæ Met. c. 5. existimat abstracta accidentium præcipuè esse in prædicamentis, cuius sententiæ fuit S. Thom. opusculo. 42. c. 19. & alij multi.

2. op. At in oppositum est sine dubio sententia Arist. qui abstracta in vno prædicamento ponit, concreta verò in alio: nam in ad aliquid collocat sessionem, accubitum in abstracto: eorum autem concreta sunt in prædicamento situs, & illic id nos notauimus cum Simplicio, & Amm. præterea; quia in quibusdam prædicamentis si abstracta sumas, non erit nouum prædicamentum, vt vbi, quando, vestitum esse, quorum abstracta sunt locus, tempus, vestis, quæ in aliis prædicamentis sunt: ac propterea ab Arist. consulto in concreto ponuntur, vt patet.

1. fund. Sit igitur pro huius declaratione primo aduertendum, tam in substantiæ nominibus, quam accidentis, esse abstracta, & concreta, vt notum in his est, homo humanitas, animal animalitas, album albedo, calidum calor. Inter concreta autem & abstracta hoc discrimen est: nam abstracta significant solam naturam accidentis vel substantiæ: at concreta significant naturam simul cum suo modo intrinseco; nempe concreta substantiæ substantiam, vt est per se; concreta accidentium, accidentium naturam, vt est in alio, ex quo fit, vt homo & humanitas eandem rem, seu naturam significent: differunt autem quod humanitas quandam naturam solam, homo naturam cum modo substantiæ, scilicet, vt est per se, significat: similiter album, & albedo.

Concretũ & abstractum numero quõ differant

Quid differant cõcreta substantiæ et accidentis.

At discrimen est notandum inter substantiæ & accidentis concreta: nam concreta accidentium cùm significent rem cum modo, qui modus est esse in alio, inde talia concreta aliqua ex parte significant aliquid præter ipsum accidens, s. subiectum, ac ideo dicuntur connotatiua: sed concreta substantiæ cùm significent

gnificent rem cum modo qui modus non est ad aliud extrinsecum, sed esse per se, ideo talia dicuntur absoluta, & prorsus nihil præter substantiam significare, vel connotare.

Sit secundo aduertendum, prædicamenta se habere in duplici differentia: quædam enim continent rerum naturam præcipuè, simul etiam naturæ modum, qualia sunt substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, & partim actio & passio: in his enim accidentium diuersæ naturæ continentur, modi etiam, qui talem naturam intrinsecè consequuntur, scilicet esse per se, seu esse in alio: alia verò prædicamenta præcipuè modos accidentium, non ipsas naturas continent, qualia sunt: reliqua quatuor, vbi, quando, &c. vbi enim non locus, sed esse in loco: quando non tempus, sed esse in tempore: vestitum esse, non vestis est. *2. Fund. Categoriarum quædam rerū naturas continent & modos, quædam solū modos accidentium.*

Dices forrasse tu: Quare hi modi quatuor faciunt nouum prædicamentum à suis formis: non autem alij modi: verbi gratia, quare esse calidum non est alterius prædicamenti, quàm calor, & esse in loco, tempore, esse vestitum, nouum faciunt prædicamentum, præter illud, in quo sunt, locus, tempus, vestis, seu habitus, & situs? *Dubium.* Dico ad hoc, & est valdè notandum: quod illi modi aliorum sunt modi accidentis vt accidens est: nam modus accidentis, vt accidens est, esse in subiecto, & tales sunt modi horum, nempè quātitatis, qualitatis, & aliorum; *Sol.* propterea concreta non faciunt aliud prędicamentum ab abstractis, quia illa dicunt modos eiusdē rationis & naturæ cum abstractis. At isti modi horū quatuor non sunt modi accidentis, vt accidens est, cùm non sint per modum inhærentiæ: esse enim in loco, non est inhærere, nec esse in tēpore, nec esse vestitum, nec sedere; propterea Arist. superius explicans quid est esse in subiecto sicut accidens, hos modos reiicit, vt illic declarauimus, ac ideo nouum alterum prædicamentum faciunt, quam suæ formæ, & quàm abstracta. & hoc nota admodum.

His suppositis, est prima conclusio. Sine vllo dubio quatuor prædicamenta enumerata in concreto cōstituuntur. Hæc conclusio propter rationes supra in principio positas, patet, & ex natura horum prædicamentorum in secundo fundamento exposita, quam nescio an ita multi penetrauerint. *1. concl.*

Secunda cōcl. Multo probabilius est prædicamenta in concreto sumenda esse. Probatur primo. Omnia prædicamenta accidentium distinguuntur & cōstituuntur penes nouos modos essendi *2. conclu. Prædicamenta esse in concreto sumenda.*

essendi, & prædicandi de prima substantia: sed hi modi non nisi per concreta explicantur: ergo concreta præcipuè in prædicamento sunt. Maior patet etiam ex ipsis oppositorum sententibus: præterea ex Arist. 4. Met. c. 2. qui sumit prædicamenta accidentium per habitudines ad substantiam: & in prædicamento substantiæ omnia comparat cum secundis substantiis respectu primarum. Secundo probatur. Concreta magis significant accidentia, quàm abstracta, & similiter magis significãt id, quod in prædicamento est: ergo illa sunt constituenda. Probo antecedens ex 7. Meta. c. 1. vbi dicit Arist. albedinem & sessionem esse non ens, album & sedere esse ens: perinde est, ac si dicat, concreta magis significare naturam accidentis, quæ est esse in alio. Tertio probatur, ille modus accidẽtis est in eodem prædicamento, scilicet albedo, vt est in subiecto, calor vt est in subiecto: sed tales modi significant per cõcreta, ergo ista sunt in prædicamento. Patet consequentia, quia in substantia ideo sunt concreta, quia significant modum intrinsecum substantiæ: sed etiam accidentibus suus est modus intrinsecus, ergo eorum concreta etiam, in his quinque prædicamentis præcipuè, ad prædicamentum pertinent.

3. conclu. Tertia concl. Abstracta aliqua ab ipso Arist. in prædicamento ponuntur: vt patet in quantitate, qualitate, ad aliquid: ne si concreta ponat, aliqui decipiantur, existimantes subiecta concretorum in prædicamento illo esse, vel aliquos alios respectus, qui in subiectis sunt: qui enim dicit calidum, videtur dicere subiectum: qui dicit agens, videtur dicere relationem agentis: propterea ne subiectum caloris in qualitate constituamus, & actionem in relatione, propterea in abstracto sumit: sed re vera abstracta, vt in subiectis sunt, id est, cum tali modo, in prędicamento ponuntur, qui modi in concreto significantur.

QVAEST. III. *De distinctione prædicamentorum, An distinguantur realiter inter se.*

1. Fund. Alterum examinandum est, An omnia ista decem genera distinguantur realiter: hoc autem ea causa disputo, vt saltem ipsos explicem terminos, qui profecto assiduè à neotericis tractantur, & minus declarantur. Oportet ergo intelligere, quid per distinctionem realẽ intelligamus. Distinctio quidem duplex est, altera realis, altera rationis. distinctio realis non est aliud, quàm multarum rerũ pluralitas: res autem dicitur quodcunque ens existens citra operationem intellectus, vt calor ex

Distinctio alia realis alia rationis, et quænam illa.

tra intel

tra intellectus operationem ſubiecto inhæret: propterea calor dicitur res. Erit igitur diſtinctio realis, pluralitas rerum, id eſt, entium diuerſis exiſtentiis exiſtentibus, ſicut albedo & dulcedo lactis realiter diſtinguuntur, quia diuerſas habent extra intellectum exiſtentias.

Huius diſtinctionis triplex eſt gradus. Primò quędã diſtinguuntur realiter, quia ſunt diuerſa ſuppoſita exiſtentia, vt Petrus, & Paulus, homo, & leo, realiter diſtingui dicuntur. Secundus gradus eſt, quo diſtinguuntur ea, quæ diuerſis ſuppoſitis ſeu ſubiectis inſunt, vt albedo niuis, & albedo cygni. Tertio diſtinguuntur realiter ea, quæ cum in eodem ſubiecto inſint, in eo tamen variam habent exiſtentiam, vt albedo, & frigiditas in eadem niue realiter diſtinguuntur. *2. fund.*

Diſtinctio autem rationis eſt, quæ inuenitur inter entia rationis, & quæ non ſunt in rebus extra intellectũ: cuius eſt triplex gradus. Primus eſt, quando vtrunque extremum eſt ens rationis, vt Adam & Antichriſtus diſtinguuntur ratione, quia neuter eſt in rebus, niſi per operationem intellectus. Alter gradus eſt quando vnum quidem extremũ eſt, ens reale, alterum tamen per intellectum: quæ diſtinctio eſt ſæpè inter contradictoria. ſ. homo non homo, leo, non leo, ſimiliter inter me & Antichriſtum eſt huius gradus diſtinctionis, quia ille non eſt niſi per intellectum, ego autẽ realiter ſum. Tertius gradus diſtinctionis huius eſt, qui eſt inter extrema, quę tamen vnum ſunt in rebus, & vnam habent exiſtentiam, tamen hoc vnum æquiualet multis, & iſta multa ſic vnum ſũnt, ꝙ ex natura ſua eſſe poſſunt multa: verbi gratia, in homine anima vegetatiua, ſenſitiua, rationalis, eædem res ſunt, tamen iſta anima facit, ꝙ tres animę per ſe faciunt: & iſta tria ſic vna anima in homine ſunt, ꝙ ex natura ſua poſſunt eſſe diſtincta in diuerſis rebus: nam in plantis eſt vegetatiua ſine aliis, in brutis ſenſitiua ſine rationali: iſta igitur dicuntur tria & diſtincta, ratione, & intellectualiter cognoſcẽtę vnum, aliter alterum: ſed talis diſtinctio non eſt vlla ex illis dictis, quia hic iſta omnia extra intellectum ſunt, quamuis vna res exiſtant: hæc diſtinctio peculiari nomine dicitur diſtinctio rationis ratiocinatæ, aliæ duæ diſtinctiones rationis ratiocinantis dicuntur.

His ſuppoſitis breuiter, quia locus iſte alienus eſt ab hac diſputatione, ſit 1. concl. A ſubſtantia omnia nouẽ prædicamenta realiter diſtinguũtur in cõmuni: dico aũt in communi, non *1. concl.*

ꝙ omn

ꝙ omnia & singula distinguantur, sed ꝙ in omnib. prædicamentis sunt accidentia realiter à substantia distincta, quod alij dicunt pro generibus singulorum. Inter se non omnia
2 conclu. realiter distinguuntur: similitudo.n. quæ ad aliquid est, vt multi volunt, non distinguitur à qualitate realiter, nec figura à quantitate, nec quando à tẽpore, nec vbi à loco: scire vũt quę distinguantur, quæ non distinguantur, prætermittatur modo.

3. conclu. Quæ realiter non distinguuntur ratione, tertio modo distinguuntur. Hoc.n. notissimum est: aliter.n. non esset distinctum prædicamentum, nisi esset ens reale, & aliquo modo ab altero diuersum, & distinctum. Et hæc sufficiant pro prædicamentorum explanatione. Sit laus Deo optimo, maximo, qui nos ad finẽ perduxit: ipse faciat, vt hæc oĩa studia, in sui nominis gloriam, & magnam legentium vtilitatem cedant, Amen.

Finis Prædicamentorum.

GILBERTI PORRETANI, PERIPATETICI SEX PRINCIPIORVM LIBER.

CAPVT I. *De Forma.*

Orma est compositioni contingens, simplici, et inuariabili essentia consistens. Compositio etenim non est: quoniam à natura compositionis se iungitur. Compositio.n. alteri vnaquæque adueniens, maiorem se coniunctam efficit quodam modo. In forma aũt hoc cõe non est: nam in eo ꝙ corpus album est, non dicitur maius aut minus seipso non albo. nec si non album intelligatur, destructio compositionis, vel minoratio aliqua facta est, sed alteratio solum. Quoniam aũt fortasse in aliis idem contingit proferri, additũ conuenienter existimo, inuariabili essentia consistens: in anima.n. alteratio contrarietatis inuenitur, vt tristitiæ, et gaudij. Sed quoniam (vt aiunt quidam) simplicitati, nulli verò variationi subiecta est, vt ea, quæ est anima mundi, dissocians hanc ab omnib. addidit, compositioni contingens. Erit itaque terminus formæ dicta definitio: neque. n. superflua, neque diminuta, si quis subtiliter inuestigauerit, reperietur.

Hab

Habet autem dubitationem ex praecedentibus, vtrum aliqua forma variabilis sit: hoc autem videtur in plurib. nam eadem oratio susceptiua veri & falsi est: & albedo claritatis & obscuritatis, & oratio eius quod est in re, & non est. Sed non est ita, nã nihil differt albedinem clarã dicere, quàm suscipiens clarum dicere: non est aũt oratio eadem susceptiua contrariorum, nec oratio eius quae in re est & non est: sed orationes notae sunt earum quae sunt in anima passionum: de his aũt dictum est alibi. Substantiale verò est, quod confert esse ex quadam compositione cõpositioni, vt in plurib. quod impossibile est deesse ei: vt ratio et sensus, siue hórũ similia, vt continuum & discretum. Hoc verò erit vt materia, et illud vt forma: vt corpus, quod est hominis materia, anima verò forma. erit itaque substantiale, vt corpus, homo, et ratio. haec autẽ in his quae de Categoriis dicta sunt, expedita sunt.

Videtur autem forma, quaedam à natura esse, quaedam verò ab actu: ratio enim à natura est, color verò, & passio quaedam in actu consistunt. In quibusdam autem dubitatio est, vtrum à natura, an ab actu incipiant esse, vt in figura incisionis: nam nihil additionis fit, sed separatio quaedam partium. Dico autem figuram esse à natura: assentiri verò ab actu: sed quae coniunctionis est, ab actu est, vt domus. manifestum autem de his. Sed in his, quae in pluribus sunt, palam non est: nam ea quae in plurib. sunt, in actione esse impossibile est. à natura aũt non videtur fieri, quoniam ea, quae à natura sunt à creatura praeexistente sumunt principium: palam verò est creaturam non esse: nihil enim rationis omninò, quare hae creaturae sint, poterit explicari. Natura igitur in his occultè operatur. nam sicut ex plurium partium coniunctione constitutio quaedam primorum excedens quantitatem, efficitur: sic ex singularium discretione vnum quoddam intelligitur, eorum excedens praedicationem. Quapropter commu-

nitas

nitas omnis naturalis est, quia à singularitate procedit, quæ creationi adæquatur. Subtiliter aũt etiam speculantes, sicut naturam in actionib. operari latenter inuenimus, sic creaturarum creatorẽ in natura, ex actu, qui numero naturã stabiliuit. Sed hæc hactenus: alterius. n. considerationis sunt. Formarum verò alia quidem est in subiecto, et de subiecto dicitur. vt scientia in subiecto quidem est, vt in anima: et de subiecto quidem dicitur, vt de Grammatica. Quędam aũt in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur, vt albedo Socratis. Quędam verò neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur, vt humanitas Socratis et Platonis: similiter aũt et his, quæcunque formarum sunt indiuiduæ. Quædam verò dicuntur de subiecto et in subiecto nullo sunt, vt rationale, mortale. Eorum verò quæ in subiecto sunt, & quæ de subiecto non sunt dicibilia, alia quidẽ sensibilia sunt, alia insensibilia. Sensibile verò est, quod sensu comprehenditur: vt albedo, color, sonus, sapor, percussio, dulcedo. Insensibilia, quę ratione comprehenduntur: vt doctrina, disciplina: simpliciter autem nihil eorum quæ de subiecto dicuntur, sensibilia sunt. Manifestum est autem ex his, quæ proposita sunt, sita alicubi, vt nigredo in oculo: quædam verò difficile est assignare, vt scientia, paternitas, filiatio: nisi fortè in componentium & generantium complexione. singulorum autem quæ dicta, incomplexionis eius quæ in voce est notatio est: hoc verò subsistens erit vel contingens. Eorum verò quæ contingunt existenti, singulum aut extrinsecus aduenit, aut intra substantiam consideratur simpliciter: vt linea, superficies, corpus. Ea verò quæ extrinsecus contingunt, aut actus, aut pati, aut dispositio, aut esse alicubi, aut in mora, aut habere, necessario eunt. Sed de his, quæ subsistunt, et quæ non solum in quo existunt, exigunt, in eo, qui de Categoriis libro inscribitur, disputatum est: de reliquis verò continuò agamus.

CAP

Actio verò est secundum quam in id quod subiicitur, agere dicimur: vt secans quis in eo quod secet, secans dicitur. Est autem alia quidem animæ, alia verò corporis. Differunt autem, quoniam ea, quæ corporis est, mouens est necessariò illud in quo est: idem.n. quod corpus agens est, & mobile est: actio autem animæ non id mouet, in quo est, sed coniunctum: anima autem dum agit, immobilis est, mouet.n. corpus. anima autem permanet immutabilis. quoniam anima nec secundum locum mouetur, nec secundum quemquam aliorum motuum, nisi secundum alterationem, non in suscipiendo crementum, neque decrementum mouetur, neque diminuendo, neque ad oppositum locum transeundo. locus.n. corpus est: anima verò non est corpus. Impossibile est autem non corpus corpore moueri, quia nullam loci suscipit mutationem: solum verò corpus, eo quòd de loco ad locum transit, mouetur. Hoc autem in quibusdam dubitabile apparebit: speculo enim permanente immobili, imaginis motus fieri videtur ad oppositi mutationes: impossibile ergo erit soluere, concesso quòd ibi forma existat verè. Si verò non est incredibilis error: in vulgo putabitur, licet sit conuenientius. Scire autem oportet, quòd omne, quod in motu est, in actione est: moueri enim actio est. si quid enim mouetur, agit necessariò. omnis ergo actio in motu est, omnisque motus in actione firmabitur. Proprium igitur actionis est in motu esse, sicut proprium motus in actione. Et in his quidem actionibus, in quibus est generatio aliqua palam est: de his verò quæ corrumpuntur, fortasse obiicitur. nam qui destruit, in motu est: nihil autem facere videtur, nam nihil efficitur, sed quod factum est, destruitur. Dico autem actionem, non quid, sed in quid agat exigere. Non est autem motus actio, sed quale, quiescere enim quale est: quare et motus quidem quale erit

le erit. Simpliciter autem quæcunque contrariorum oppositionẽ suscipiunt eiusdem suscipiunt generis prædicationem. Naturalis verò actionis proprietas est passionem ex se in id quod subiicitur, inferre omnis enim actio passionis est effectiua: & omne passionem inferens, actio est. Contingit autem actionem actiõe effici: actio enim eius quod per se mouetur, eius actionis, quæ per aliud mouetur, generatiua est. actio enim ab animali illata, ab ea quæ est animalis, principium sumit. Nihil autem interest siue agere, siue pati, animalis eius quod ab animali agere est, principium dicatur. Et sic actus quidem est primordiale principium, pati verò permixtum, quamobrem actionis, passionisque actus est generatiuus. Facere verò id quod quale est, ex se gignit. Qualitas, quæ calor est, eam efficit quę calefacere est, actionem. Quantitatum verò particularium positio effectrix est, & qualitatum. asperitas enim et similia qualia sunt: linea verò, & superficies, & soliditas quantitates sunt: vniuersa enim è situ substantiam & generationem habent. Quantitas autem quantitatis: vt longitudinis linea, latitudinis planum, altitudinis solidum corpus. Qualitatis verò qualitas: vt calor caliditatis. Situs autem agere & pati: in dispositionis namque compositione quædam generatio simplicium fit, qua in motiua actione consistere necesse est. Quando verò tempus. Vbi verò locus. Habere autem corpus: ea enim quæ circa corpus sunt, habere dicuntur. Eorum verò quæ in subiecto non sunt, indiuiduorum, corruptio quidem est in primis: generatio autem in his, quæ mox post primorum constitutionem consistunt. Eorum verò, quæ de ipsis prædicata sunt, ea à quibus omnino generaliter nulla est prædicatio, vt omnes quidem homines eius hominis qui communis est & vniuersalis. Recipit autem facere & pati contrarietatem; & magis & minus, secare enim ad plantare contrarium est: & vrere ad humidum face-

re: & calefieri magis & minus dicitur, & infrigidari, siccari, & humidum fieri, tristari, & gaudere magis & minus dicitur.

CAP. III. De Passione.

Passio est effectus illatioque actionis secundũ quam hæc quidem patiũtur magis, illa verò minimè secundũ quod quædam animantiora sunt aliis: vt animantius quidem brutũ est arbore, animantius verò irrationali rationale. Omnia verò, quæ de generatione dicta sunt, eadẽ dici possunt de ea, quæ in rebus est, passione: quadam aũt prolatione non recta, sed mutatione. Est aũt pati eorum quæ multipliciter dicuntur. animæ.n. actionũ vnaquęque passio dicitur, quas quidem sub actione locauimus, vt amor, odiũ, tristitia & gaudere: quæ oĩa qualitates passibiles, actiones animę appellamus. Dicitur quoque passio, ꝙ in naturã agit: vt morbus, febris, ęgritudines, & reliqua, quæ qualia dicta sunt. Passio verò vt dictum est, prima est generatio actionis. Non est autẽ in agente passio, sed in eo, in quod agitur, et operãtis actum suscipit. percutiens enim pati non dicitur, sed materia actum suscipiens. Ea verò, quæ nunc relinquuntur, in eo qui est de Generatione libro, tractantur. Et de passione hæc sufficiant.

CAP. IIII. De Quando.

Qvãdo verò est, quod ex adiacẽtia tẽporis relinquitur. Tẽpus vero quãdo non est, vtriusq; aũt ratio cõiuncta est, vt tẽpus quidẽ præteritũ quando nõ est: effectus aũt eius, & affectio, secundũ quã dicitur aliquid fuisse, quando est. Instans aũt quãdo non est, sed secũdum ꝙ aliquid æquale vel inæquale: est eius aũt affectio, secundum quã aliquid dicitur in instãti esse, quãdo est. Futurũ similiter tẽpus quando non est, sed id qđ futurũ est; quoniã contingere necesse est secundũ qđ aliqd dicitur futurũ esse cras, vel in aliquo tẽpore. Est igitur quando, aliud ex eo ꝙ abiit, aliud ex eo quod instat, aliud

verò ex eo quod necesse est contingere. Dictum est enim in Categoriis præteritum et futurum esse quantitates, & quod magis est continuans ad præsens. De præterito quidem dictum est hoc, non quod in substantia permaneat, sed quoniam in excessu suo nondum præteriit, de futuro autem, quoniam necesse est contingere, ꝓ tantum est, ac si instaret, nulla enim differentia est in eo, quod permanet, et quod futurum est, & ꝓ nunc abiit. Quamobrem & de futuris agitur, & secundũ ea aliquid dicitur, & nuncupationem existentium sortiuntur: vt Sol orietur cras, cras erit nauale bellum, heri obiit Socrates: & aliquid dicitur secundum tempus id quod futurum est, de eo, qui nascetur futurum, aut necessario de eo quod est. vt Callias disputabit cras, vel non disputabit cras: disputabit. n. futuram actionem significat: nihil autem inde est, quod in substantia adhuc sit. Differt. n. quando, ab eo quod est vbi: quoniam in quocũque tempus est, vel fuit, vel erit. in eo quidem quando est vel fuit vel erit, quod secundum idem tempus dicitur quando. n. quod existenti est cum ipso instanti est, & simul in eodem sunt: quando verò ex eo, quod abiit, & quod futurum est, nunquam simul erunt. vbi verò & locus à quo est, vel sit, nunquam simul in eodem: vbi autem in circũscriptione est: locus autem in complectente. Distat autem quando, ꝓ ex præterito est, ab eo quod ex futuro procedit: quoniam quando ꝓ ex futuro, præterito posterius est: quod vero ex præterito, est prius futuro. Quando autem vnum & idem, primum quidem ex futuro est, secundum ex præsenti, posterius verò ex præterito: quemadmodum tempus: primum quidem nunc est futurum, postea verò præsens, deinde præteritum. Sicut autem & tempus, aliud quidem compositum est, aliud verò simplex. Est autem compositum, quod in composita actione consistit, simplex verò quod cum simplici procedit: Et ita quando, aliud simplex, aliud compositum

positum: simplex quidem, vt in momento, & nunc esse: compositum autem vt in hora, die, hebdomada, & similib. Amplius, quemadmodum temporis partes sine mora succedent, similiter & partes quando: quando quippè præteritum & futurum ad præsens copulatiuè reducuntur. Distat autẽ & tempus ab eo quod quando: quoniam secundum tempus aliquid est mensurabile: vt motus annuus quis, & motus multus dicitur, eò quod multo tempore permanet. At verò secũdum quando nihil mensuratur, sed aliquando dicitur esse, & secundum idem temporale, & variabile pronunciatur. Inest autẽ quando non suscipere magis & minus: non. n. dies vel diurnus magis et minus die vel diurno dicitur, nec vnũquodque diurnius alio: sic et de aliis. quare omni quando inest non dici secundum magis & minus. Amplius, quando nihil est contrarium. etenim quando ex præsenti est vnum, et idem quando de futuro & præterito: impossibile est autem duas de eodem prædicari indiuiduo cõtrarietates. Amplius autem, contraria, nunquam in eodem erunt insimul, quando autem, quod secundum præteritum & futurum, insimul erit in eodem: idem namque quod est fuisse, verum est esse et permansurum. contrariorum verò ratio est, nunquam in eodem simul consistere, neque de indiuiduo eodem dici, et in eodem tẽpore. Quare contrarietas in eo, quod quando est, non enunciabitur. Est autem quando in omni eo, quod incipit esse, vt corpus quidem vniuersum aliquando est & in tempore suscipit. n. temporum alterationes. alteratur. n. corpus in æstu, vere, hyeme, & autumno: Similiter autem et animalia acutius quædam in hyeme, quædam in æstate, quædam in vere speculantur secundum instrumenti complexionem. Anima enim cõiuncta corpori imitatur complexiones ipsius, vt qui aridę vel gelidę compaginationis, dementiores seipsis in autumno fiunt: sæpè quibus verò sanguis principatur, in vere.

Similiter autem et in aliis secundum similitudinem complexionis animalium & temporum. Erit igitur in tempore, quicquid temporis suscipiens variationes alteratur secundum tempus. Huiusmodi verò sunt quæ dicta sunt: de paucis autem, aut de nullis aliis conuenientius erit proferre.

CAP. V. *De Vbi.*

VBi verò est circunscriptio corporis, à circunscriptione loci proueniens. Locus autem in eo, quod capit, est, & circunscribit. Est ergo in loco, quicquid à loco circunscribitur & complectitur. Non est autem in eodem locus & vbi, locus aũt in eo quod capit: vbi verò in eo, quod circunscribitur & complectitur. Videtur aũt non omni adesse: anima.n. nusquam est. nullum.n. locum occupat, neque implet: animatum nãque aliud capere potest. Nunquam aũt contingere palam est occupatum quidem aliquo locum capere aliud, & complecti posse occupante permanente. granum.n. modio adueniẽs retineri non posset. aere quo implebatur: quiescente aere.n. expulso. granum vtique recipitur. Nequaquam igitur duo in eodem loco esse simul possunt, nec idem vnum in diuersis. Quamobrem nec anima quidem localis erit, cùm locum nullatenus occupet. Similiter aĩa & quæcunque à corporis ratione dissentiunt. loci carent circũscriptione. Mouet autem quis quæstionem fortasse, idem in diuersis & plurib. concludens. etenim vox in aurib. diuersorum est, vox aũt et si aer non sit. esse non poterit sine aere: & in aurib. diuersorum est. Quare dicitur & corpus idem esse in diuersis locis: vox enim omninò vna & eadem in diuersis quidem aeris partib. esse non potest. Concedẽtibus itaque nobis vnam & eandem vocem omninò in aurib. diuersorum sentiri, vtique & confiteri oportet omnino vnam particulam aeris ad aures diuersorum peruenire: simpliciter aũt vnum & idem in pluribus totum impossibile est inueniri. Quamobrem etiam concede-

re cogimur, vel diuersum quidem in aurib. diuersorum sentiri, vel vnum & idem omnino in plurib. locis. Relinquitur igitur diuersum sensum esse imaginabiliter se generantium, & similiter. quare & vox quædam nō animalis est: ea n. quæ imaginabiliter fit similiter animalis non est, quoniam ab animali nō profertur. Adhuc autem dicimus omnem vocem animalis esse. Quis n. vocem ab initio audiuit, in silentio quidem simpliciter, nisi animalium? quare vox quidem animalis dicitur, quæcunque quidem ab ipso proferente fit. vnius ergo vox ad aures diuersorum dirigitur: vna autem & eadem non contingens est. Vbi autem, aliud quidem simplex, aliud verò compositum. Simplex quidem, q̄ à simplici loco procedit: compositum autem, quod ex composito. Locus aūt simplex est origo, & constitutio eius quod est continuorum. Locus autem, vt dictum est quidem, compositus habet particulas copulatas ad eundem terminum, ad quem particulæ corporis cōpulantur: corporis verò partes iuxta punctum. loci, ergo particulæ solidorum particulas claudunt: etenim loca simplicia corporis minimi occupatiua sunt. Quare nec locus sine corpore, nec soliditas sine loco erit. Contentio autem de sphæræ extremitate oritur: nihil enim extra ipsam est. In ea autem locus esse non poterit, vt dictum est à superioribus, quod ab eo quidem loco ambitur. Confitentibus ergo nobis sphæram localem esse, confiteri vtique necesse est, aliud quidem prēter eam, in quo extremitatis locus existat: nihil aūt præter ipsam est quare extremitas quidem in loco non est: de huiusmodi aūt insolitum & occultum est pronunciare, et contra sensibilia. Caret autem vbi intentione et remissione: non n. dicatur alterum altero magis in loco esse vel minus, licet etiam maiorem vel minorem locum possideat. non autem secundum vbi, vel secundum quantitatem aliquam est magis & minus, sed secundum id quod quale est.

Ineſt autem vbi nihil eſſe contrarium:eo quod nec loco quidem ineſt contrarietas:locus.n.loco non eſt cõtrarius. Quod autem nec aliis manifeſtum eſt: ſurſum.n.& deorſum eſſe contraria pluribus videntur. multum.n.diſtare videtur id quod ſurſum eſt, ad id quod deorſum eſt, quemadmodũ ſurſum & deorſum. quare contrarietas videtur vbi circa ſurſum eſſe et deorſum,quemadmodum circa locorum quantitates. Contingit autem contraria in eodem eſſe:ſurſum.n.& deorſum eſſe,in eodem ſunt.idem enim ſurſum & deorſum eſt ad diuerſa quidem ſumptum:nam turris altitudo ſurſum eſt ad nos,ſphera autem extremitati comparata inferior eſt. Amplius contrarium ſibimet quidem idem fore contingit. ſi enim ſurſum eſſe & inferius eſſe contraria ſunt, cum idem ſurſum & deorſum ſit, colligitur idem ſibimet contrarium fieri. Non ergo contrarietas vlla in eo quod in loco eſt.

CAP. VI. *De Poſitione.*

Poſitio eſt quædam partium ſitus, & generationis ordinatio,ſecundum quam dicuntur ſtantia,vel ſedẽtia, vel aſpera,vel lenia, vel quolibet aliter diſpoſita. ſedere autem & iacere poſitiones non ſunt.ſed denominatiuè ab his dicta ſunt.Solet autem quæſtio induci de curuo & recto,aſpero et leni,quadrangulo & triangulo, bicubito & tricubito, magno & paruo,breui & longo, & ſimilib. quandam.n poſitionem partium ſignificare videntur. Aſperum.n.dicitur,cuius partium vna alteri ſupereminet. Lene verò dicitur,cuius particulæ æqualiter porrectæ ſunt.ſimiliter autem & de aliis. Non ſunt autem poſitiones ea quæ dicta ſunt omnia, ſed qualia circa ſitum exiſtentia.ex eo namque quod partes ſic ſunt diſpoſitæ,ex eo talia ſenſibus iudicantur:non autem ex eo quod talia.ſ.& aſpera & lenia, vel bicubita,vel tricubita ſunt.ſimiliter autem et de aliis huiuſmodi,quæ partium habent poſitionem. Erit igitur vnumquodque prædi-

ctorum

ctorum non positio,sed quale, quod circa positionem nascitur. Suscipere aũt videtur situs contrarietates.nam sedere, ad id quod stare, contrarium esse videtur. contraria.n.sunt, quæ in eodem indiuiduo, eodémque tempore impossibile est reperiri:vicissim tamen possibilia inesse.sedens autem illicò stare potest,& stans sedere.quocunque autem sedente,impossibile est eundem stare. Ponentibus aũt nobis hæc contraria esse,inconuenientia recipere cogimur,hoc,quod vnũ sit contrarium plurium.secundum.n.dictorum consequentiam non magis sedere ad id quod est stare contrarium est,quam ad accumbere. Similiter autem & quemadmodum sedere,& stare nunquam in eodem simul reperiuntur,ita & accumbere & sedere & stare.secundum igitur huiusmodi dispositiones situi nulla contrarietas inerit.Fortassis autem nec insolitum quidem putabitur vnum plurium esse contrarium:pallor etenim ad album & nigrum contrarium esse videbitur. nam sub eodem genere cùm sint, nunquam simul inueniuntur,& vicissim transmutantur.relinquitur ergo vnum pluribus esse aduersum.Non est autem pallidum ad nigrum vel album contrarium: etenim cum vtrumque in eodem est. pallidum enim & colores reliqui ex albo & nigro conficiuntur: necessarium ergo in quocunque pallidum est,in omni eo esse album & nigrum:similiter autem & de cæteris quidem coloribus.Amplius autem contrariorum quidem ratio est circa idem natura existere.sedere.n.et iacere,non circa idem natura sunt subiuncta:est.n.sedere propriè circa rationalia:iacere verò & accumbere circa diuersa.huius autem signum est equi & hominis similitudo,quibus sine dubio accubitus esse probatur.Proprium autem positionis, neque magis,neque minus dici. Sedere autem non magis positio est, quàm accumbere,neque minus, neque sedẽs alterum altero magis et minus dicitur,neq; accumbens, neq; vniuersaliter secun-

 dum

dum aliam positionem. Magis autem proprium videtur esse positionis substantiæ proximè assistere, omnibus quidem aliis formis suppositis. Positio autem nihil aliud est quàm naturalis ipsius substantiæ ordinatio qualis vel à principio quidem innata est, vt ea quæ asperis & lenibus, æqualibus & inæqualibus inest: vel à naturali quidem motu consueto, vt sessio, & accubitus, & similia. Quicquid igitur proximè substantiæ est assistens, id necessario positio est: & omnis quidem positionis huius ratio suscipit prædicationem.

CAP. VII. *De Habitu.*

H*Abitus est corporũ, et eorũ quæ circa corpus sunt, adiacentia: secundũ quã hoc quidẽ habere, illa verò dicuntur haberi. Hæc aũt non secundũ totũ dicuntur, sed secũdum particularẽ diuisionẽ. vt armatũ esse, calceatũ esse. His aũt neque simplicia nomina imposita sunt, quib eà appellantur sed sunt eis posita, armatio, calceatio: horũ aũt secundũ proportionẽ et reliquis. Suscipit aũt habitus magis et minus: armatior. n. est eques pedite. dicitur & calceatior, qui calceamentis & caligis vtitur, quàm qui solis calceamẽtis vel caligis vtitur. in quibusdam aũt non videtur ꝙ cum magis et minus prædicentur. vt vestitum esse, et similia. Habitui quoque nihil est contrarium: etenim armatio calceationi non est contraria: idem etenim armatus & calceatus. ꝙ aũt aliis contrarium non est palam est. similiter aũt his & reliqua. Proprium quidem habitus est in pluribus existere, vt in corpore, & in his quæ circa corpus sunt existentia: adiacet. n. corpori & his quæ circa corpus sunt. hoc aũt, vt dictũ est fit secundũ eam, quæ est in partib. diuisionem. In paucis aũt aliis principiis huiusmodi inuenies: in quantitate. n. solum, & in his quæ ad aliquid sunt similia reperies. ad aliquid aũt, vt figuraliter dicatur, & similitudo & dissimilitudo, quæ insunt pluribus similibus & dissimilibus. Quantitas autẽ vt nu-*

merus

merus qui innumerabilibus ineſt, vtique ſemper creſcens ſecundum vnitatum multifariam aſcenſionem. ſimpliciter autem nihil inuenies tot diſtribui partibus, vt numerum. non autem omnis quantitas aut relatio talium eſt. Habitus autem omnis in plurib. neceſſariò exiſtit, vt in corpore, et in his quę circa corpus ſunt. Omne igitur quod in corpore et circa corpus eſt exiſtens, habitus nomen ſortitur. Quare magis proprium quidem habitus erit in corpore, & circa corpus exiſtentib. ſecundum eam quæ partium eſt diuiſionem, vt in pluribus exiſtere. Dicitur autem habere multis modis. habere enim dicitur alterationem, vt albedinem, & nigredinem: quantitatem, vt longitudinem. nihil enim aliud eſt dicere albedinem aut longitudinem habere, quàm album aut longum eſſe. Dicitur etiam vas aliquid habere, vt modius triticum: quod nihil aliud eſt habere, quàm continere. Habere quoque in membro dicimur, vt in digito annulum: quod tantundem eſt dicere quantum eſt digitum in annulo eſſe. Dicitur vir vxorem habere. & recipere vxor virum: hic autem inſolitus eſt habendi modus, quo vir habetur vel haberi dicatur. hoc autem habere nihil aliud eſt , quàm cohabitare. Quare modi habendi qui dici conſueuerunt, quinario numero terminantur. Fortaſſis quidem eſſent alij modi habendi præter hos, qui dicti ſunt: ſed ſi qui eſt diligens inquiſitor inueniat. Et quidē de principiis hæc dicta ſufficiant: reliqua verò in eo quod de Analyticis eſt, quærantur volumine.

CAP. VIII. *De eo, quod eſt plus, minuſue ſuſcipere.*

DIcitur autem magis & minus ſuſcipere tripliciter. Aiunt enim quidam ſecundum crementum vel diminutionem eorum, quę ſuſcipiunt ſubiectorum. Aliter autem & alij ipſa quidem quæ ſuſcipiuntur: in ſuſcipiente diminui et creſcere annunciant. Alij autem ſecundum vtrunque ambórum diminutionem et augmentationem. A primis itaque

inchoantes, quæ eorum rata sit ac firma sententia manifestabo. Si quis verò primam et secundam destruxerit, vtique et tertiam destruit, quæ ex vtraque confic[illegible] coniunctione. Non ergo secundum suscipientium ipsorum crementum vel decrementum, cum magis vel minus aliqua dicuntur. Nulla.n.ratio obuiaret dicenti hominem & animal et substantiam, & cætera consimilia cum magis & minus dici, concedentibus nobis secundum subiecti intensionem & remissionem qualibet cum magis & minus dici. Amplius autem equus quidem et augmenti, et diminutionis motum frequenter sustinet. dicitur.n.equus minor, vel maior lapide quodam, qui nunquam intensionem & remissionem passus est. mons etiam alio mōte maior dicitur, cum neuter crescat vel decrescat. Amplius aūt margarita albior quidem equo dicitur, cui pedem album contingit habere. hoc aūt non est, quia equus quidē in essentia à margarita superatur. Colligere igitur oportet vel margaritam quidem albiorem equo pronunciari. secundum magnitudinem subiecti vel paruitatem: vel non verū albiorē equo margaritā esse: vel nihil omnino magis vel minus dici secundū subiectorū magnitudinē vel paruitatem, neque secūdum crementū vel diminutionē. Hoc aūt palā est. ꝙ secūdū magnitudinem subiecti margarita albior equo non dicitur, tamen margaritam albiorem equo esse [illegible] falsum est. Relinquitur ergo nihil secundū magnitudinē subiecti amplius vel minus dici: similiter aūt neque secundum paruitatem. Amplius aūt neque secundū ea quæ inficiunt. Si enim secundū magnitudinem albedinis vel alicuius cæterorū dicitur aliquid albius aliquo, vel secundū paruitatem minus album, vel quomodolibet aliter: vtique & maius albus equus, vel homo, vel quodlibet aliud albius margarita dicetur. etenim maior albedinis quantitas equo accidit, quàm margaritæ. Amplius aūt magis et minus alterū altero dici-

tur

tur,non secundũ subiecti,neque accidentis crementum. Quoniam autem non secundum subiecti crementum vel magnitudinem aliud paruius alio dicatur,manifestũ est:neque ergo secundũ ipsius accidentis ampliorẽ quantitatẽ. etenim quantitas vltra subiectum protendi nõ potest,quoniam terminus quantitatis est corpus. paruitas autẽ quantitati supponitur: quare vltra paruum quidem subiectũ paruitas ipsa non porrigitur: quanto igitur subiectum paruius efficitur,tanto paruius quantitas minoratur. Patet itaque nihil secundum magis & minus prædicari,neque secundũ subiectũ solũ augmentũ vel diminutionẽ,neque secundũ accidentis: quare neque secundũ vtrũque. Oportet igitur ab alia eam inuenire,quæ cũ magis & minus dicantur. Huiusmodi verò sunt ea,quæ sunt in voce eorũ quæ adueniunt,& non secundũ subiecti vel mobilis crementũ vel diminutionẽ, sed quoniam eorũ quæ sunt in voce,impositioni propinquiora sunt,siue ab eadem remotiora sunt. de his etenim cũ magis dicuntur quæ proximiora sunt ei quæ in ipsa voce est impositioni,cũ minus autẽ de his quæ remotiora consistunt. Vt albũ dicitur illud, in quo pura albedo est,quanto igitur ad vocis impositionem accedens puriori inficitur albedine,tanto & candidior assignabitur. & paruum quidẽ dicitur, quod aliis cõparatum staturæ diminutione et quãtitate vincitur. quicquid igitur est,quod in quãtitatis mẽsura superatur,id continuo paruius pronunciatur. similiter aũt de aliis. Dubitabit aũt aliquis,quare hæc quidẽ cũ magis & minus dicantur, substantiæ verò minimè. Hoc aũt contingit quoniam substantiarum impositio quidem in termino est,vltra quem transgredi impossibile est. Additur aũt et de accidentib. quibusdam,quæ sine magis et minus dicũtur: vt quadrangulus,et triangulus,et similia. non. n. triangulus magis vnus altero dicitur. Contingit autẽ,quoniam in substantiarum quidem designatione accipitur. etenim quadraag

drangulus quantitas nuncupatur, et corpus quadrangulatũ. vel eadẽ, q̃ in superiorib. est võ, hic vetat, quoniã hmõi impositio in termino facta est, vltra quẽ transgredi non licet quẽadmodũ in superlatiuis. etenim albissimus vel nigerrimus & hmõdi sine amplius sunt, et minus eo. ꝙ hmõdi impositio in termino est, vltra quẽ porrigi impossibile est, & citra permanere possibile.n.si contingit, nullum sequitur impossibile. quapropter si oẽs puncti cõponantur, nullã faciunt magnitudinem: quoniam punctus puncto additus nihil auget. Est aũt generatio simplex, & corruptio non congregatione nec segregatione atomorum sed quando transmutatur ex aere specificato in hoc totum. In subiecto enim duo sunt, quorum hæc quidem est forma secundum rationem; hæc autem secundum materiam. quando igitur in his duobus est transmutatio, generatio & corruptio erit simpliciter secundum veritatem. Dicitur autem simpliciter generari in his magis hoc aliquid & forma, quàm terra. musicus homo corruptus est, homo immusicus generatus est, homo manet idem: siquidem in his passio non esset secundum se musica & immusica; his quidem generatio esset, his autem corruptio. Ideo hominis quidem hæ passiones, hominis autem musici & immusici generatio quædam & corruptio. nunc autem est hominis hæc passio manentis musica & immusica: ideoque alteratio talis est. est aũt materia maximè quidem subiectum generationis & corruptionis propriè susceptibile. Sed quare discens non dicitur generari simpliciter; sed quod generari disciplinatum, hæc determinata sunt in Prædicamẽtis. hæc autem hoc aliquid significant & substantiam, hæc autem quale, hæc autem quantum. Quæcunque igitur non substantiam significant, non dicuntur simpliciter. sed secundum aliquid generari. Est autem cui inest secundum naturam moueri, vt ignis.

Libri Sex Principiorum Finis.

PERIH

PERIHERMENIAS ARISTOTELIS LIBRI I. EXPOSITIO.

Per Doctorem Franciscum Toletum, Societatis IESV.

De fine seu scopo huius libri, inscriptione, connexione cum aliis, modo procedendi, & eius diuisione.

Nte explanationem libri de interpretatione Aristotelis, quinque præmittere oportebit. Primo, quod institutum, quis finis & scopus huius libri sit. Secundo, quæ inscriptio libri, & quæ inscriptionis causa. Tertio, quam connexionem & ordinem cum reliquis partibus Logicæ habeat. Quarto, quis procedendi modus: scilicet, quæ libri diuisio, quæque eius partes.

Circa primum aduerte, scopum & institutum huius libri esse sumendum à scopo, & instituto totius Logicæ, Logicæ autem institutum hoc est, syllogismi, vel demonstrationis, quæ perfectissima argumentatio est, cognitionem exactam tradere. Cum tamen demonstratio, & syllogismus materiam, & formam habeant, materia autem sint simplices propositiones, quæ ex simplicibus dictionibus, seu conceptibus componuntur, fuit necessarium, syllogismi cognitionem traditurum, de simplicibus vocibus, & de complexis, ac propositionibus prius disserere. Cum verò de simplicibus, rerum significatiuis vocibus in libro prædicamentorum tractatum sit, in hoc sequenti libro nostro, de complexis, quibus verum vel falsum exprimitur, disputatur. Et hic est huius libelli scopus proximus. Huius inscriptio est græcè, περὶ ἑρμηνείας, id est, de interpretatione. ἑρμηνεύω enim est, quod interpretor, nec illa est vna dictio, vt aliqui dicũt, sed est genitiuus cum præpositione. Sed quid interpretatio significet declarare oportet Boet. in prima editione inquit, interpretatio est vox significatiua per se aliquid significans. Vbi duo docet interpretationem habere, esse vocem significatiuam. nam voces non significatiuę non dicuntur interpretationes, alterum esse significatiuam per se, nam coniunctiones & præpositiones. & syncategoremata nõ sunt interpretationes, quamuis significatiuæ voces sint, quia per se non significant.

1. Finis seu scopus huius libri.

2. inscriptio.

1. opin.

At verò quia illa definitio nõ videbatur exacta, nam voces brutorum, cum significatiuæ sint passionum ipsorum, interpre-

tationes dicerentur, quod non ita est, propterea in secunda editione sua aliam particulam addidit, nempe quod sit vox articulata, id est, syllabis, & pronunciatione distincta: ita, vt possit charactere designari, quales non sunt huiusmodi voces brutorum.

At quia adhuc istud non satis erat, nam sunt voces brutorum articulatæ, quales Psitaeorum, Picarum, Coruorum, & aliorum, tandem addidit, quod sit vox explicans conceptus internos, quales non sunt illæ voces Psitaeorum.

Quid sit interpretatio. Vnde licet ex omnibus eius dictis integram colligere descriptionem. Interpretatio est vox significatiua per se articulata, interiores passiones manifestans.

Ex quo asserit vnum hoc discrimen esse inter voces, vt in libro prædicamentorum considerantur, & vt hic sumuntur; illic enim vt rerum significatiuę sunt, veniunt in considerationem, hic autem vt interiorum passionum manifestatiuæ, ac propterea titulus est de interpretatione.

Quod si obiicias non rectam inscriptionem esse, quandoquidem aliæ multæ orationes sunt interpretationes, nempè optatiua, imperatiua, & reliquæ, de quibus hic non agitur, sed solum de Enunciatiua. Ad hoc respondet Boetius non esse inconueniens inscriptionem esse vniuersalem, quamuis non tractetur nisi de particulari, subdit exemplum, si quis vellet de homine differere, rectè inscriberet, De animali.

2. opin. Aliter respondet Alex. istam esse mancam inscriptionem, oportet enim addere de interpretatione logica seu philosophica, quæ sola enunciatio est.

3. opin. Ammon. dicit hic interpretationem sumi pro enũciatione, quia illa est præcipua interpretatio, qua verum vel falsum exprimimus. idem S. Thom. dicit, ex quibus constat, subiectum secundum hos doctores huius libri esse enunciationem simplicem, quę hic interpretatio dicitur; simplices enim dictiones non interpretatio, sed partes interpretationis sunt.

1. Fund. Discrimẽ verũ quo in hoc li. & categoriis consideratur. Hæc doctrina est bona & communiter recepta, at in hac parte tria existimo esse dicenda. Primò, non solùm voces vt conceptuum significatiuę sunt hic considerari, sed etiam vt rerum manifestatiuæ sunt, nam Arist. propositionem explicans, quo sit vniuersalis, particularisque semper in ordine ad res explicat.

Est autem discrimen inter ea, quæ in prædicamentis, & hic consi

conſiderantur, vt notat Alb.tract.hoc 1.c.2.In prædicamentis enim res præcipuè conſiderantur, quæ vocibus ſignificantur, & illa eſt rerum conſideratio, & eorum quæ rebus inſunt, vel accidunt vt quod ſint genera vel ſpecies; at hic primo de vocibus; vt rerum ſignificatiuæ ſunt, agitur, & de his, quæ vocibus prima inſunt, vt eſſe nomen, verbum, propoſitionem, & reliqua huiuſmodi.

Dico 2.cũ Alb.loco allegato, & eſt maximè memoriæ mandandum. Propoſitio tripliciter poteſt conſiderari. Primo reſpectu rerum, vt rerum complexionem ſolũ ſignificat, & ſic eius partes ſunt nomen, & verbum, ſimiliter habet ſecundum hoc varia accidentia, eſſe nempè, vniuerſalem, particularem, affirmatiuam, negatiuam, veram, falſam, ſimplicem, compoſitam, & alia. Altera ratione conſideratur, vt eſt ordinabilis in ſyllogiſmo, vel argumentatione, & ſic accidit ei conuerſio, quod ſit maior, aut minor, aut concluſio. Tertio conſideratur, vt non ſolùm eſt in argumentatione ordinabilis, ſed & probatiua alterius, & ſic eſt neceſſaria, probabilis, contingens, &c. *2. Fund. & Reſp. ad q. de inſcript.*

Cùm igitur tripliciter conſideretur enũciatio, hic primo ſolummodo conſideratur, nempè reſpectu rerum, quarum complexionem vere, vel falſo ſignificat. Secundo verò modo ad libros Priorum pertinet. Tertiò modo ad reliquos libros. Vt autem hoc eſſet manifeſtũ, propterea inſcribitur de interpretatione, vt intelligamus hic enunciationem conſiderari, vt rerum eſt ſignificatiua, reſpectu quarum interpretatio dicitur. *Enunciatio quomodo variè à variis libris tractetur*

Propterea multo melius Interpretationem, quàm Propoſitionem dixeris eſſe obiectum: non enim hic de ea vt eſt argumentationis pars, diſſeritur, ſed vt eſt rerum ſignificatiua; quod ineſt ei primo.

Dico tertio, quamuis poſſimus dicere hic interpretationem eſſe inſcriptionem particularem: tamen poſſumus etiam ſuſtinere vniuerſaliter ſumi pro quacunque etiam oratione, licet intentio non ſit niſi de ſola enunciatiua tractare: ſufficit enim quod oratio in communi definiatur & diuidatur vt fit in c.4. huius ad hoc quod ſimpliciter inſcribatur de interpretatione. *3. Fund. Interpretatiõis nomine quã cũque oratio accipi poteſt.*

Dubitatur, An enunciatio ſimplex tantum ſit huius obiectum, an enunciatio in communi, vt compræhendit tam ſimplicem, quàm coniunctam. Ammon. & Sanctus Thom. & ferè reliqui affirmant ſimplicem enunciationem hic eſſe obiectũ, non autem tractari de coniuncta. Cuius duplex eſt ratio. Alte- *1. Dub. 4. opin.*

tera est Sancti Thom. quia coniuncta constat ex simplicibus propterea ad eas refertur.

Conditionalem solam cur veteres dixerint Hypotheticam. Altera ratio est, quæ etiam est Ammon. Pro qua aduertere oportet, istos antiquos doctores non vocare hypotheticam propositionem nisi conditionalem. quia hæc non habet virtutem absolutam, sed ex suppositione: vt qui dicit, si homo currit, mouetur, absolutè non dicit quod currat, nec quod moueatur, sed ex suppositione dicit si homo currit, tunc verum erit, quod mouetur, dicitur hopothetica quod ex suppositione aliquid afferat.

Hoc supposito est ratio horũ doctorũ, hic agitur de enunciatione: cuius futurus est vsus in demonstrationibus, & aliis syllogismis, sed hæ propositiones cùm nõ habeant veritatem absolutam, non sunt aptę ad quicquam probandum nisi quatenus fundantur in simplicibus, vt patet: si homo currit, mouetur, nihil probat, nisi adiungas simplicem, homo currit, ergo mouetur, propterea non meminit nisi simplicium.

Hæ rationes salua pace, mihi non placent, nam cum coniunctæ sint enunciationes, & verum, vel falsum significent, & sint aliæ præter conditionales: profectò alicuius partis logicæ istæ erunt, cùm autem non alterius, erit huius præsentis.

Enunciationem quamlibet ĩ hoc libr. ab Arist. tractari. Propterea probabilius mihi videtur hic quamlibet enunciationem considerari, cùm Arist. omnem definiat in c. 4. diuidat in simplicem & coniunctam, quod si Arist. pauca tradidit de his, eo est, quia hic considerantur non vt syllogismum ingrediuntur, sub qua ratione habent multa peculiaria, sed sub ea ratione hic sumuntur, vt verum, vel falsum complexè dicant, quomodo ferè eadem cum simplicibus communia habent.

2. Dub. Dubitatur vtrum vna vox sit dicenda interpretatio, an potius tota enunciatio; *1. op.* Boet. & Alb. existimant singulas voces per se esse interpretationes. *2. op.* at S. Tho. id non recipit: potius dicendas esse partes interpretationis censet: & mihi hoc placet.

Vox simplex cur non dicatur interpretatio. Cuius ratio hæc mihi se offert, quia hic simplices voces non per se considerantur, sed vt partes enunciationis sunt. cùm autem partes obiecti non habeant idem nomen cum toto obiecto, non enim partes animalis, rectè vocabis, Animalia, quod est obiectum in scientia de Animali: ita nec partes enunciationis dicentur interpretatio, sicut ipsa enunciatio, quæ vt interpretatio est, est obiectum in præsenti libro.

Tertium connexio huius li. cũ cæteris Sequitur circa tertium de connexione huius cum reliquis partibus

partibus Logicæ. Pro quo aduerte Logicam esse regulam operationum intellectus quantum ad veritatem, vel falsitatem. Et quia voces respondent conceptibus, & operationibus intellectus, inde etiam logica regulat sermonem quantum ad veritatem, sed secundario & mediatè: opus erit ergo intellectus operationes cognoscere, nam quo ordine ipsæ procedunt, eodem etiam partes Logicæ.

Triplex igitur operatio intellectus. Prima, res singulas per se, & seorsum intelligere, quæ dicitur simplicium appræhensio, cui operationi respōdet locutio simplicium vocum per se. Altera est compositio, vel diuisio, id est, quando res vnam alteri copulando intelligimus, siue affirmando, siue negando: cui etiam respondet sermo, qui per solas propositiones fit. Tertia est ratiocinatio, quando ex vno cognito alterum cognoscimus: cui respondet discursus vocalis. *Triplex est intellectus operatio.*

Iuxta has operationes tres, est triplex Logicæ pars. Prima circa simplicia, & hæc est liber prædicamentorum: secunda circa composita, & hæc est iste liber: tertia circa discursus, & sunt reliquæ Logicæ partes.

Hinc patet hunc librum esse immediatè post prædicamenta, & inde apparet vtilitas eius; vt enim sine compositione non discurrimus, ita nec sine libro hoc constabit doctrina sequentium. *Liber de interpretatione immediatè sequitur categorias*

Circa 4. quis sit modus procedendi. Dico esse facilè, nempè definitiuum, exemplarem, inductiuum, tandem de diuisione dico præcipuè hic agi de quadruplici propositione, & ipsius proprietate primo de simplici finita. deinde de simplici, de extremo infinito, rursus de propositione de tertio adiacente, & vltimo de propositione cum aliquo ex illis quatuor modis. *Quartū. Quis modus procedendi, & diuisio libri 1.*

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE INTERPRETATIONE Liber Primus.

Seuerino Boetho interprete.

SVMMA LIBRI.

De Notis, De Orationis principijs, De ipsa Oratione, Enunciatione, ac ipsius speciebus. De enunciationum oppositionibus, ac circa ipsarum veritatem, & falsitatem, regulis, in quocunque tempore.

CAP. I. *De Notis: Et vt in intellectu, ita etiam in voce verum & falsum reperiri.*

1 *Sectio prima secundum Graecos.* *Rimum oportet ponere quid sit nomẽ, & quid verbum: postea quid est negatio, et affirmatio & enunciatio, & oratio.*

Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce.

2. *Et quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem voces.*

Quarum tamen hęc primum notę sunt, eędem omnibus

3. *passiones animæ sunt: quarum hæ similitudines, res etiam eædem. De his verò dictum est in iis, qui sunt de Anima; alterius enim hæc sunt negotij. Est autem quemadmodum in anima, aliquando quidẽ intellectus sine vero vel falso, aliquando autem cui iam necesse est horum alterum inesse: sic etiam in voce, circa compositionem.n. & diuisionem est verum & falsum. Nomina igitur ipsa & verba consimilia sunt ei qui sine compositione et diuisione est, intellectui: vt homo vel album, quando non aliquid additur, neque enim falsum, neque verum adhuc est. Signum autẽ huius est, hirco ceruus enim aliquid significat: sed nondum verum aliquid vel falsum, nisi esse*

In 3. de anima text. 39.

Circa cõpositionẽ & diuisionem est verum & falsũ.

si esse vel non esse addatur, vel simpliciter, vel secundum tempus.

Rimum oportet constituere, quid sit nomen. Hoc caput diuiditur in duas partes. In prima Philosophus quæ procemij loco est, proponit ea, de quibus tractaturus est. In secunda, quæ ad tractatum pertinet, de vocum significatione differitur.

Proponit igitur esse necessarium ante omnia constituere, id est, definire, quid sit nomen, quid verbum quid negatio, affirmatio, & oratio. Dicit autem (Primum) id est, ante doctrinā syllogismi & demonstrationis, qui finis totius Logicæ sunt Dicit (oportet) quasi necessarium sit, ita vt absque horum cognitione non possit demonstrationis haberi cognitio. Dicit (constituere seu ponere) id est definire, quia definitio positio dici solet. Post proponit ea, quę tractanda sunt inter quę vnum est obiectum, nempè Enunciatio. Alterum enunciationis genus, scilicet Oratio; aliud enunciationis species, Affirmatio, & Negatio; aliud partes essentiales enunciationis, scilicet Nomen, & Verbum.

Hic primo dubitabis, cum scientia non definiat suum obiectum; cur quærit quid sit enunciatio? Dico scientiam definire quidem suum obiectum, non tamen probare definitionem de suo obiecto v.g. scientia de anima definit quid sit anima non tamen ad eam scientiam pertinet probare talem definitionem de anima: ita similiter hic definitur enunciatio, sed definitio non probatur. Dubium Sol.

Dubitatur secundo, quare nō dixit oportere definire, quid sit propositio, seu enunciatio, seu vniuersalis particularis vera, falsa. Dico: ea quæ sunt in scientiis duplici modo cognoscuntur: Quædam definitione, quale est subiectum, & ipsius partes: quædam discursu, & probatione, quales sunt proprietates: ac propterea Arist. non dixit, quid sit vniuersalis vera, falsa; quia ista demonstrāda potius, quàm definienda sunt: ac propterea etiam dixit: oportet primum definire, quid nomen, verbum, & reliqua, quasi passiones cognosci nequeant, & probari, nisi pręsupposita definitione subiecti, & ipsius partium. 2. dubiū Sol.

Dubitatur 3. de ordine isto, quo tractāda enumerat. vltimo enim loco orationē, quæ genus est, ponit, cùm tamen generis priusquam specierum cognitio sit tradenda, vt docet Arist. 1. 3. Dubiū.

de partib. c. 1. Præterea negationem affirmationi præposuit, cum constet affirmationem priorem esse. Ad hoc accedit, Aristo. post in progressu ordinem præposterum obseruasse: nam prius de oratione, secundo de affirmatione, vltimo de negatione differuit.

1. Solut. Respondet S. Tho. huius causam esse quia inceperat proponere partes, dum posuit nomen, & verbum: postea, vt eandem rationem partium continuaret, posuit affirmationem, & negationem, quæ sunt species enunciationis, & enunciationem postea, quæ est species orationis: partes autem species dicuntur, non sicut nomen & verbum, quæ sunt partes essentiales; species autem sunt partes potentiales generis: sed ista ratio non mihi admodum placet, quia si ista causa sufficiebat, vt species generi anteponeret, quare non fecit, vt eundem postea ordinem in tractatu obseruaret?

2. Solut. Propterea dico cum Boetio in 2. Editione id esse factum, ne si primo loco orationem cõstitueret, arbitraremur ipsum hic de qualibet oratione differturum, quod ita non est, propterea species anteposuit; vt genus non alia ratione considerari hic intelligeremus, quàm vt has species continet, quarum hic est præcipua consideratio.

Dubium. 1. Solut. Ad illud de affirmatione & negatione respondet S. Thom. admittendo affirmationem esse priorem. tamen inquit negationem magis includere rationem partium, à quibus incipit Arist. Nam negatio dicit diuisionem & separationem prædicati à subiecto, diuisio autem partes importat.

2. Solut. Aliter respondet Sirianus, vt refert Boet. inquit, duplicem esse negationem. Vnã, quæ consurgit ex defectu aliquo particulari, sicut non currere eum, qui currebat: & talis posterior est affirmatione. Alteram ex defectu communi, sicut ex non esse, & hæc prior est, prius enim fuit non esse, quam esse. Sed ista opinio est extra Arist. vt bene dicit Alb. qui mundum semper esse, & fuisse posuit.

3. Solut. Boet. dicit negationem esse quidem posteriorem affirmatione si vna ad alteram referatur; at si ad suum genus comparentur, vna altera prior nõ est, cum sint species inde pendentes respectu generis, & ita non est mirum, si negationem præposuerit, cum sit species, sicut affirmatio, & hæc est bona & apta responsio.

4. Solut. Quamuis possimus etiam cum Alb. tract. hoc 1. c. 3. dicere, ne mp

nempe hic considerasse Arist. has species, vt oppositionem habent, & quia oppositio incipit à negatione, ad quam omnia opposita, vt supra diximus, reducũtur, propterea eam præposuit; an tamen istæ species sint, postea examinabimus.

Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, &c. 2.

Arist. de verbis, nominibus, & orationibus tractaturus, quæ significatiua sunt, de eorum significatione, & diuersitate significandi ante omia disputat, vt docet Boet. Et quidem in hoc textu quatuor assertiones continentur. Pro quarum declaratione fundamentum vnum aduertendum est. Homo tripliciter se circa res habet. Primo ipsas non solum sensu, sed etiam intellectu percipit formans earum similitudines, quæ dicuntur passiones & conceptus; at quia isti conceptus occultissimi sunt, vtitur vocibus, velut quibusdam signis ad tales conceptus explicandos; Cum autem voces hæ non sint permanentes nec totę simul, nec omnibus præsentes esse possint; vtitur homo alio signo, nempe scriptura, vt docet August. tomo. 3. lib. 2. doct. Christ. c. 4. sunt igitur quatuor res cognitæ, ipsi conceptus, & cognitiões, quæ dicũtur passiões, & voces & scripturæ. *1. fund. Homo tribus mod. se habet circa res.*

Hoc supposito, est prima Arist. assertio (Ea quæ sunt in voce, sunt signa & notæ passionum, quę sunt in anima; & ea quæ scribuntur eorũ, quæ sunt in voce); id est, voces explicant conceptus internos animæ, & scripturæ ipsas voces explicant. Vocat passiones conceptus intellectus, non quod intellectus patiatur, quando intelligit, passione aliqua destructiua, sed quia intellectus intelligit recipiendo species à rebus, sicque intelligere pati, & intellectio passio dicitur 3. de anima c. 4. Dicit autem passiones quæ sunt in anima, quia vt inferius dicemus, voces significant res, vt ab anima intelliguntur, atque indicant ipsos conceptus. Et ideo excludũtur voces brutorum, quæ has ce passiones non explicant, & etiam voces humanæ, quibus naturaliter affectus explicamus. Loquimur enim hic de voce explicante conceptus intellectus. *Cur conceptus intellectus passiones apellarit.*

Ex quo comperitur deceptio Andronici qui citat philosophi dictum 1. de Anim. Text. 3. & reprehendit de hoc; existimantis hunc non esse librum Arist. quia non vocat Arist. conceptus, passiones in libro de anima, sed iam hoc ex ipso Arist. probauimus esse falsum. *Andronici error negantis hunc esse librum Aristot.*

Hæc verba Alexander interpretatur similitudinariè, i. sicut voces sunt signa conceptuum: ita scripturæ vocum; at Porph.

& Boet. hoc non recipiunt, nam voces ita sunt signa conceptuum, vt mutatis vocibus non mutetur rei conceptus. At voces mutantur ex mutatione scripturarum, aliter enim vna vox, aliter altera scribitur.

Dubium. Dubitatur primo circa assertionem, quare Aristo. non dixit voces, sed ea quæ sunt in voce: vel literas, sed ea quæ scribuntur: & non dixit passiones, sed passiones, quæ sunt in anima?

1. Sol. Ad hoc resp. Porph. hic intelligenda esse semper nomen, & verbum, orationem, & reliqua; Est.n. oratio triplex; & quæ fit intellectu, & quę fit verbo, & quę scripto; vt etiam dicit Ammo. ac ideo ad distinguenda dicit ea, quæ sunt in voce, i. nomina, verba & reliqua, quæ voce fiunt; & ea quæ scribuntur, nempe nomina, verba, & reliqua, quæ in scripto sunt; similiter quæ sunt in anima.

Voces ex impositione habēt quod sint signa conceptuum. Sed melius, dicendum est cum Boet. Ammon. & S. Tho. voces ipsas secundum se non esse signa conceptuum, nisi prius constituantur & imponantur ad significādum, sicut argentum secundum se non est vas quousque introducatur forma, vnde nomina & verba nō sunt voces solū, sicut nec vas argentum, sed sunt voces cū impositione & significatione habet se enim vox ad nomina & verba sicut argentum ad vas, cū vt ex quinto de generatione animalium, c. 7. habetur sit eorum materia. Est enim subjectum. Ac propterea optimè Arist. non dixit voces, sed ea quæ sunt in voce, nempe nomina, verba, & reliqua quæ ex voce, addita significatione fiunt, ea verò ratione non dixit literas, quia literæ etiam sunt in voce, sed dixit ea, quæ scribuntur.

Secunda assertio Aristotel. (quemadmodum literæ omnib. non sunt eędem, sic nec voces;) Ac si dicat, non omnes eisdem characteribus in scribendo vtuntur, nec similiter iisdem vocibus idem significant, nam alia voce Latinus, & Græcus alia, & alij singuli ex reliquis conceptum hominis, & cuiuslibet alterius explicant, & similiter aliter vnus, aliter alius talem vocem characteribus exprimit in quo cōperitur significationem vocum esse ad placitum, non naturalem; si enim voces naturaliter significarent, idem apud omnes repræsentarent sicut apud omnes eadem est ignis natura.

Vocum significatio nō est naturalis.

Tertia assertio, (res, & passiones animæ eædem apud omnes sunt) ac si dicat eadem est natura hominis. & idē apud omnes hominis conceptus, quamuis non eadem voce, & scriptura ad

ra ad talem rem, & conceptum significandum omnes vtantur idem de aliis dicendum est.

At circa hoc dubium posset esse, quomodo idem sint conceptus apud omnes cum constet alium conceptum me habere hominis, alium habere Petrum, alium Ioannem: praeterea quomodo res apud omnes sunt eaedem, cùm diuersae vestes, pro diuersitate locorum sint, aliae domus, alij ritus, alij mores & negotia. Dubium

Ad hoc autem dico primo, quòd Arist. vocat eosdem conceptus, non quidem numero, quòd vnicus & idem numero conceptus sit in omnibus, hoc enim falsum & impossibile est, sed vocat eosdem forma & substantia, sicut dicitur eadem imago Regis, quae est Romae, & quae est Mantuae, quia sub eadem forma, & ratione idem significat, per sensus enim eadem re omnibus proposita omnes eundem conceptum eius in mente habebunt, si intelligant eam, non tamen eadem voce talem conceptum exprimient, nec scriptura. 1. Sol.

Dico secundo eum Alb. tract. 2. c. 3. cùm Arist. dicit easdem esse res omnibus, intelligere oportet de rebus naturalibus & ipsarum natura; natura enim Ignis, Leonis, Plantae apud omnes in quibus reperiuntur, eiusdem naturae sunt; nō tamen loquitur de artificiatis; & quae à nostra dependent voluntate; harum enim eadem est ratio cum vocibus significatiuis. 2. Sol.

Vnum autem verbum in litera est considerandum, nempe, (voces esse notas passionum primo) Notat enim vnum Boet. & optimè voces non solum conceptus nostros significare, sed etiam res per tales conceptus cognitas, qui enim dicit hanc vocem, homo, non solum hominis conceptum internum, sed etiam rem ipsam tali conceptu cognitam significat, prima tamen vocum institutio fuit ad conceptus manifestandos; sicut scripturarum institutio ad voces, propterea voces primo dicit esse notas, & signa passionum. *Voces & conceptus & res significant.*

Quarta assertio Aristot. Quemadmodum operatio intellectus duplex est, vt dicitur etiam 3. animae. ca. 6. altera simplex apprehensio, in qua non est verum nec falsum, altera est compositio vel diuisio, in qua necessario inest verum, vel falsum; ita etiam in vocibus, quae conceptibus correspondent, aliquae sunt, quae nec verè, nec falso significāt, vt dictiones per se, nempe nomina vel verba per se; quaedam sunt, quae verum vel falsum significant, vt voces compositae secundum enunciationē,

quod probat exemplo eleganti. Qui dicit hanc solam vocem, hirco ceruus, seu idem Græcè tragelaphus, nihil nec verè, nec falso dicit, quousque verbum aliquod addit, scilicet est vel non est.

Notab. In quo exemplo notandum est cum Boet. in secunda editione, esse compositæ figuræ ab hirco & ceruo, significatque animal simile ceruo in cornibus, hirco verò in mento & barba, vt sit sensus, si nomen compositum, quod magis videbatur significare verum vel falsum, non significat per se sine verbo; multò minus significabût alia simplicia, nempe nomina & verba.

Possumus etiam secundo exponere vt sit & nomen mõstri, sicut chimæra ex Boet. 2. editione: & Psel. & tunc sit subtilis interpretatio; si nomen hoc rem significans impossibilem, nihil veri vel falsi significat, quousque addatur verbum: nulla ergo dictio per se, nec vlla compositio, quæ non sit enunciatio, verum vel falsum significabit.

Dubium. Hic autem sunt notanda illa verba (nisi, inquit, addatur verbum simpliciter vel secundum tempus.) Quid enim intelligit per verbum simpliciter, & per verbum secundum tempus? Ad quod Respondet primò S. Tho. verbum simpliciter, significare verbum præsentis temporis; quod perfectè verbum est, futurum autem & præteritum, vocari verba secundum tempus, id est, secundum quid, quia reliqua per præsens regulantur, præteritum enim præsens fuit, futurum præsens erit.

1. Sol.

2. Sol. At Ammon. per verbum simpliciter intelligit verbum cuiusque temporis sine aduerbio temporali, vt est, vel fuit, vel erit, at per verbum secundum tempus, idem verbum addito aliquo temporis aduerbio, vt hodie est, cras erit, olim fuit.

3. Sol. Boet. in prima editione, idem cum S. Th. sentit, sed alia ratione procedit, dicit verbum præsentis vocari simpliciter, id est, solitariè verbum, quia re vera pręsens inquit, non est tempus, cum non sit nisi vnicum instans præsens, sed significat confinium temporis præteriti, & futuri, instans enim non est tẽpus, sed continuatio temporum, vt dicitur 4. Phys. c. 10. præteriti verbum, & futuri dicuntur verba secundum tempus, quia pręteritum, & furum tempus sunt.

4. Sol. *Verbi est duplex in propositione consideratio.* At in 2. editione aliam subiunxit expositionem, quæ est Alex. & Magentini, & quam valde laudat Alb. tract. 2. c. 2. etiam est Auicen. Pro quo aduertendum verbum est, aliquando denotare substantiam, & vnionem substantialem prædicati cum subie-

subiecto, vt in propositionibus essentialibus fit, homo est animal, rosa est flos, Deus est. hic enim non denotatur, nisi quod prædicatum est de essentia subiecti. proprerea omni tempore sunt veræ, quas propositiones vocant sempiternæ veritatis. Aliquando, est, significat existentiam, quando certum tempus importat; & pro eo vnit, vt qui dicit homo est, leo est albus, hic denotatur, quod hoc tempore præsenti existit homo, & leo est albus; verbum primo modo dicitur verbum simpliciter, quasi non restringens extrema pro tempore determinato, posterius dicitur secūdum tempus, quia temporis certam differentiam dicit: & secundum eam vnit extrema. Omnes expositiones hæ sunt bonæ, & recipiendæ, vtcunque sit, fine nomine & verbo, vocibus nec verum, nec falsum inest.

QVAEST. I. *De significatione, & modo significandi vocum.*

Difficultas est de vocum significatione, nempe, an significet conceptus, an potius res, an vtrunque & de modo significandi, an naturaliter, vt voluit Plato, an ad placitum, vt voluit Aristo. significent.

Pro quorum facili declaratione sit primum fundamentum. *1. fund.* Signum vt dicit Aug. de doct. Christi. c. 1. est res, quæ præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire, id est, est res, quæ per sui cognitionem alterius cognitionem inducit, sicut fumus est signum ignis, cognitio enim fumi cognitionem ignis facit. *Quid signum.*

Est autem signum proprium, & improprium; signum proprium est, quod non solum sui cognitione alterius facit cognitionem sed etiam ad hoc ordinatum est siue à natura, siue ab alio, vt aliud indicet: quo pacto ramus appositus est proprium signum vini vendibilis, quia sui cognitione facit cognitionem vini, & ad hoc ordinatus est, vt indicet vinum. Improprium autem est, quod sui quidem cognitione aliud facit cognoscere, non tamen ad hoc ordinatum est, vt fumus, est signum ignis, & effectus causarum & è contra, sed non sunt propriè signa, cū non ad hoc ordinata sint. Huiusmodi sunt multa signa naturalia, quæ ventura indicant, de quib. Plin. lib. 27. vt fragor arborum signum tempestatis est, & ranarum coaxatio signum pluuiæ; quæ prognostica dicuntur. Sed nō propria signa, quia ad hoc instituta non sunt, nisi quis velit cum Virgil. dicere. 7. Georg. ad hoc esse instituta. inquit enim. *Signorū diuisio.*

Atque hæc vt certis possimus discere signis.

Aestus

Aestúsque,pluuiásque,& ingentes frigore ventos
Ipse pater statuit,quid menstrua Luna moneret,
Quo signo caderent Austri; quod sæpè videntes,
Agricolæ propius stabulis armenta tenerent,&c.

Signorũ altera diuisio. Signum in cõmuni triplex est, Quoddam naturale; Quoddam volũtarium, siue ex instituto, vel ad placitum, quod idem est. Quoddam ex cõsuetudine quadam. Signum naturale est, quod ex se habet, vt per sui cognitionem alterius cognitionẽ faciat, sicut vox animalis signũ naturale est affectus interni, & fumus signum naturale ignis. Signũ ad placitum, quod voluntate humana habet per sui cognitionem alterius inducere cognitionem, non tamen ex natura sua; sicut sonitus campanæ est signum ad placitum lectionis, quia id non habet sonitus ex se, sed ex hominum instituto. Signum ex consuetudine est, quod nec ex natura sua, nec ex humano instituto, alterius facit cognitionem, sed ex quadam consuetudine; sicut canis sæpè aliquem sequens præuisus, inducit illius cognitionem, & mappæ appositæ sunt signa prandij ex quadam consuetudine, quia prope tempus prandij solent apponi mappæ.

2.Fund. Vocũ duplex significatio. Sit secundum fundamentum. duplex significatio in vocib. reperitur; altera est naturalis, qua affectiones animæ internas exprimunt, & similiter suum prolatorem, qua significatione participant voces brutorũ & humanæ, quæ naturaliter significant passiones interiores, & ad hoc institutæ à natura sunt. & de his loquebatur Arist. 7. Politic. c. 2. vox est molesti, & iucundi significatio. similiter significat naturaliter suum prolatorẽ, sicut fumus indicat ignem, & ita per loquutionem distinguimus hominem; per rugitum cognoscitur leo; talis autem significatio naturalis est, & omnes voces tali significationẽ gaudent.

Altera significatio inest vocibus, ꝗ significent & manifestent conceptus intellectus, & res ipsas cognitas. Talis autem significatio ad placitum, & ex humano instituto est, quæ non inest nisi vocibus humanis; & ab hac significatione, ad placitũ voces dicuntur nomina, verba, orationes, & locutiones, & hoc maxime est obseruandum.

3.Fund. Sit tertium fundamentum. duplex est signum; Alterum manifestatiuum solum; Alterum manifestatiuum & suppositiuũ simul. Signum manifestatiuum est, quod per sui cognitionem alterius facit cognitionem, vt sonitus est signum manifestatiuum le

num lectiōis; Manifestatiuum verò & simul suppositiuum est, quod non solum aliud manifestat, sed etiam illius loco substituitur, & eius vices sortitur, sicut Prorex, qui ipsius Regis personam indicat, & ipsius locum tenet, ita se habent voces istæ significatiuę; sunt enim signa manifestatiua conceptuū internorum. & affectionum, & de hac significatione loquitur hic Arist. Sūt enim signa manifestatiua, & suppositiua rerum; quia non solùm res indicant, sed earum loco sumuntur; ac de vocibus istis loquimur perinde, ac de ipsis rebus, de qua significatione, seu acceptione locutus est Arist. 1. Elench c. 1.

His suppositis fundamentis sit. Prima Conclusio. significatio vocum, qua omnes suum indicant prolatorem, vel qua passiones internas exprimunt, naturalis est, quæ omnib. vocibus brutorum etiā inest. Hæc conclus. nota est ex primo fundamento & secundo. Non enim ista significatio inest ipsis vocibus, ex aliqua consuetudine, vel ex instituto humano, ergo à natura. 1. Concl.

Secunda concl. significatio, qua voces intellectus conceptus, & res manifestant, nō à natura, sed ad placitum inest. hæc est secūdum mentem Arist. nec oppositum existimauit Plato, quantum existimo; sed forsan loquebatur de priori significatione, vel vt explicat bene Michael Psellus c. de nomine, ideo dicebat significationem naturalem, quia loquebatur de optimo, & perito impositore, imponente talia nomina rebus, qua lia illarum naturis conueniebant. propterea vocabat nomina naturaliter significare, solemus enim artificialia, quæ maximè naturam imitantur, naturalia per exaggerationem vocare, & forsan illud est Genesis 2. omne, quod vocauit Adam, ipsum est nomen eius. 2. Concl. *Plato cum vocum significationem dixerit naturalem.*

Tertia concl. scripturæ vocum sunt manifestatiua, & suppositiua signa, vt scribere vocis prorsus locum obtineat; est enim scriptura, vox quasi quædam perpetua. 3. concl.

Quarta concl. simul scripturæ, & voces, res indicant, earum loco constitutæ; & simul conceptus rerum proferentis manifestant; & hoc est, quod dici solet, voces subordinantur conceptibus, vel significant res mediantibus conceptibus; idem de scripturis. non tamen existimes voces, vel scripturas pro ipsis conceptibus supponi, sed solùm pro rebus; conceptus tamen indicant & manifestant, & hæc de vocum significatione dicta sufficiant. 4. concl.

QVAESTIO II. *Quid sit veritas, & in quo subiecto.*

Quid sit. Quæstionem hanc exactè disquirere ad Metaphysicum potius, quam ad Logicum pertinet, breuiter tamẽ quid in ea sentiendum sit pro captu Logico explicabimus, veritas igitur duplex est; Quædam incomplexa, quæ transcendentalis seu in essendo ab aliis dicitur; altera veritas complexa, seu in dando.

Veritas alia complexa, alia incomplexa. Veritas incomplexa est conformitas quædam rei ad sua principia, vt talis sit res, qualem sua principia esse petũt; vocamus enim verum amicum, qui est secundum leges præstituras amicitiæ; vocamus verum aurum, quod est secundum principia naturalia auri, & hac veritate vnumquodque ens verum est secundum naturam suam; & propterea dicitur veritas incomplexa, quia in simplicibus inest; & dicitur transcendẽtalis, quia omnibus conuenit; quam definiebat Auic. Est proprietas esse vniuscuiusque rei, prout stabilitum est ei; & hæc veritas inest etiam primæ operationi intellectus, quãdo talem conceptum habet rei, qualis est res; & sensui, quando talẽ habet speciem, quale est obiectum, & de hac dixit Arist. 2. de anim. c. 6. sensus propriorum sensibilium semper est verus.

Quid veritas in complexa sit. Altera veritas est complexa, quæ est conformitas intellectus componentis vel diuidentis ad res compositas, vel diuisas? Id est, quãdo ita componit vel diuidit, sicut res se habent: Dicitur autem cõponere, quando affirmat iudicando; diuidere verò, quando negat etiam iudicando: Talis autem conformitas veritas dicitur, difformitas verò dicitur falsitas, quando aliter intellectus componit vel diuidit, quàm se habeant res: v.g. mente affirmo, homo est animal, vel nego, homo non est animal; veritas est illa cõformitas prioris cognitionis ad rem; falsitas verò est difformitas posteriorum ad rem.

In quo subiecto sit. Hinc patet secundũ: si petas, vbi est veritas, seu in quo subiecto? dico cũ Ammo. & aliis, est in intellectu tanquam in subiecto, illa enim conformitas vel difformitas intellectui inest; præterea est in rebus, tanquam in causa, quia ab eo, quod est res, vel non est, inde intellectus verus, vel falsus dicitur: in propositione autem vocali est, vt in signo indicante intellectus cõceptus, & res. vnde res dicitur vera causaliter? propositio tanquam signum, seu instrumentaliter; intellectus formaliter.

Vnde verum analogicè de his tribus dicitur sicut sanum, quod de animali formaliter, de vrina vt de signo, de medicina effectiuè siue casualiter dicitur, de hac igitur veritate loquimur.

mur, quę non in simplicibus, sed enunciationibus inest, & hæc de quæstione præsenti sufficiant Logico.

CAP. II. *De Nomine.*

Nomen igitur est vox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata. in nomine enim, quod est equi ferus, ferus nihil per se significat, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus. At verò non quemadmodum in simplicib. nominib. sic se habet in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est, in his autem vult quidem, sed nullius est, separata, vt in eo, quod est equiferus, hoc, quod est ferus, nihil significat per se. Secũdum placitum verò, quoniam natura nominum nullum est, sed quando fit nota, quoniam designant & illiterati soni, vt ferarum, quorum nullum nomen est. 1.

Non homo verò non est nomen, at verò nec positum nomen est, quo illud oportet appellare. neque enim oratio, neque negatio est: sed sit nomen infinitum: quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. 2.

Philonis autẽ, aut Philoni, & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis, ratio autem ipsorum est, in aliis quidem eadem: differunt autem, quoniam cùm est, vel fuit, vel erit, neque verum, neque falsum est, nomen verò semper vt Philonis est, vel non est. nondum enim neque verum dicit, neque falsum. 3.

Cur de nomine & Verbo tantùm, & non de aliis partibus orationis agitur? & cur hoc loco? & cur prius de Nomine, quàm de Verbo?

Aristoteles de enũciatione tractaturus ordinem obseruat naturæ; nempè à partibus ad ipsum totum procedendo; sunt autem partes enunciationis nomen & verbum.

Circa quod meritò dubium occurrit, quare solùm has duas tradiderit partes, cum aliæ multæ sint orationis partes, quas etiam ipse in sua Poetica tradidit? Ad quod respondet Ammo. & S. Th. id esse factùm, quia partes necessariæ enunciationis hæ sunt, sine his enim nulla constat enunciatio, potest autem absque aliis constare, imò reliquas non existimat partes esse, *dubium.* *Solut,*

sed iunct

ſed iuncturas partium,quæ ſe ſicut claui in nauibus habent.

At ſi petas,quare ſaltem illas non adducit,ſiue nomine partium, ſiue nomine quouis alio quamuis neceſſariæ non ſint? Aduerte circa ſermonem non eodem modo Logicus, Grammaticus,& Rhetor ſe habent; Grammaticus enim eius congruitatem inquirit;Rhetor eius ornatum,ſimiliter Poeta eius compoſitionem ; propterea plures petunt partes, quàm nomen,& verbum,at Logicus veritatem ſermonis quærit:eſt enim artifex ſcientiarum, in quibus veritas ſola petitur,& exquiritur:at veritates ſcientiarum in rebus,naturíſque,& proprietatibus,ác operationibus ipſarum conſiſtunt. hæc autem omnia non niſi verbo,& nomine explicantur, propterea Logicus, vt Logicus, non alias quærit ſuæ orationis partes, quàm nomen,& verbum.

Dub.2. Dubitatur ſecundo , Cùm in libro prædicamentorum de ſimplicibus tractatum ſit, quid modò oportuit iterum de ſimplicibus iſtis differere? Ad quod reſpond.S.Thom.ſimplices voces tripliciter poſſe conſiderari. Vno modo vt rerum ſolùm ſignificatiuæ ſunt, & earum loco ponuntur, & ſic ad prædicamenta ſpectant. Altero modo, vt enunciationis partes ſunt,& ſic ad hunc librum referuntur. Tertio,vt ordinem ſyllogiſticum habent,qui in tribus terminis & propoſitionibus conſiſtit;& ſic ad libros priorum pertinent.

Sol.

Circa quam doctrinam, quæ vera eſt; Aduerte, quia illic, nempè in prædicamentis,voces reſpectu rerum conſiderantur, ſicut innumeræ voces ſecundum multitudinem rerum, quælibet enim res ſuam habet vocem ; at quia hic voces , vt etiam partes enunciationis ſunt,conſiderantur, & huius non ſunt,niſi duæ partes neceſſariæ nomen,& verbum,inde multitudo illa vocum ſuperior ad duo coarctatur;quia ex illis omnibus,aut nomen,aut verbum tantum conficitur.At in ſyllogiſmis,quia omnis ordo eorum in tribus conſiſtit dictionibus , illa multitudo ad tria coarctatur , nempè maius extremum,minus,& medium.

Hinc patet illud, quod dicit Ammo. nempè hæc omnia re idem eſſe , ratione verò diuerſa ; vocem ſimplicem , nomen, verbum, dictionem, terminum. Vox ſimplex, eſt vox ſolùm reſpectu rei conſiderata , quo pacto non in nomen , nec in verbum eſt diſtinguenda , & ſic ad prædicamenta diximus pertinere nomen , & verbum dicitur vox, quando iam præter rem

ter rem significatam in vna consideramus casus, articulos, non in alia, & hoc ad enunciationem dirigitur. Dictio dicitur vox, quando iam in compositione & oratione spectatur. Terminus, cum in ordine syllogistico collocatur.

Dubitatur 3. Quare potius à nomine, quam à verbo incipit Aristot. ad quod respondent Ammon. & S. Thom. quia nomen significat naturam, & rem; verbum autem id, quod adiacet rei: prius autem est res, quàm id, quod adiacet rei: sicut substantia prior est accidente, & materia prior est forma: quam etiam expositionem sequitur Alber. tract. 2. cap. 4. nec ista ratio est spernenda. *3. dub. 1. Sol.*

Sed mihi occurrit alia ratio obseruanda: scilicet, nomen esse simplicius verbo, quia nomen significat aliquid, at verbum aliquid cum tempore, compositum ergo magis est verbum, quàm nomen, & est textus notandus Aristot. 1. Post. cap. 23. Arithmetica, inquit, prior est Geometria quia simplicior. nam Arithmetica considerat quantitatem non habentem positionem, at Geometria tractat de quantitate cum positione: simile est prorsus de nomine significante sine tempore, & de verbo significante cum tempore.

Nomen igitur est vox significatiua secundum placitum, &c.

Hoc breue caput non aliud, quàm nominis definitionem, & eius explicationem continet, diuiditur autem in duas particulas. In priori vna pars definitionis constituitur. In posteriori altera pars, quæ magis difficilis est, ponitur & probatur. *Noñ integra definitio nõ ponitur initio capitis.*

In quo egregium Aristotelis artificium considera: qui non statim integram definitionem proposuit, sed paulatim, quia partes probatione indigebant, quod multi non aduertentes, verba priora integram esse definitionem existimauerunt: quod tamen falsum est, cùm Arist. & paulatim definitionis partes, & earum probationem exposuerit.

In priori ergo parte hæc verba continentur. (Nomen igitur est) dicitur (igitur) quasi sequatur ex illis verbis procemij. Oportet definire, quid nomen, &c.

Partes definitionis sunt (vox significatiua, ad placitum sine tempore, cuius nulla pars est separata significatiua.)

Non probat, quòd sit vox significatiua, quia iam hoc ex primo capite manifestum erat.

gnificatiuas articulatas.

1.dub. Dubitatur an vox sit genus in hac definitione, ad hoc respondet Psellus vocem dupliciter posse considerari: vno modo, vt ab ea secludatur significatio, vt vox sit sonus ore animalis prolatus, & sic non genus est, sed potius materia nominis, & verbi, & orationis; altero modo, vox cum significatione in communi, & sic genus est.
1.opi.

Ammo. verò & S. Tho. simpliciter dicunt vocem esse materiam orationis, seu potius subiectum.

2.opin. Circa quod aduerte nomen, verbum, orationem, & similia duo includere, alterum vt subiectum & materiam, alterum vt formam. sunt enim velut artificiata quædã, scilicet, statua, cathedra, imago, quę duo includunt formam, seu figurã, & subiectum, ex quo fiunt, nempe lignũ, aurum, aut aliud aliquid.
1.fund.

Orationis materia vox est, vt expresse docet Arist. lib. 5. de gener. animali. c. 7. forma verò est significatio ad placitum vt enim suprà diximus, significatio naturalis non facit orationẽ, alias bruta haberent locutionem, quæ soli homini concessa est, vt dicitur sect. 11. problem. q. 57.

1.concl. Quo supposito, dico absolutè, vox est materia, & subiectum orationis, & nominis, & verbi, non autem genus, hæc patet. vox est quid naturale, at oratio est quid voluntarium, & ad placitum, sed naturale non est genus artificiati. ergo nec vox est genus orationis, nec aliorum.

2.concl. Dico 2. ista definitio non datur per genus, & differentiam, sed per subiectum, & formam, sicut qui diceret, domus est lapides, & ligna, sic constructa, quem modũ definiendi cõmendat Arist. 8. Meth. c. 3. ita similiter vox est subiectũ, reliqua vnius formæ locum habent, ita. n. artificiata definire oportet.

3.conc. Dico 3. si aliquid loco generis ibi constituitur, non est vox sed significatiua ad placitum, quod totum vnico erat dicendũ nomine, quod Ammo. aliis verbis indicat, dicens notam, seu signum vocale esse genus nominis, & hoc mihi placet. genus enim artificiatorum debet sumi præcipuè secundum formã, quod aũt vox nec tanquam genus sumi possit, patet, quia sola vox non prædicatur propriè, est. n. expressa doctrina Arist. 2. gen. c. 1. statua non dicitur aurum, sed aurea. & 7. Meth. c. 7. at si loco generis vox constitueretur, propriè prædicaretur, quod non est, cum sit subiectum. & materia; & secundum hoc potest dici hanc definitionem esse per genus, & differentiam.

Vox cur genus esse nõ possit nominis.

vox

vox.n.significatiua ad placitum est genus, reliqua differentia.

Circa illam particulam, ad placitum, quæ supra iam explanata fuit, Ammo. recitat sententias quatuor, quidam enim asserebant nomina secundum subiectum & secundum significationem esse à natura, & hi fuerunt Cratillus, & Heraclitus. *2. dub.* *1. opi.*

Alij asserebant vocem esse à natura, & significationem vocabant naturalem, quia vt suprà diximus, maximè competebat rebus significatis. *2. opi.*

Alij significationem asserebant, ita esse ad placitum, vt in impositione nulla ratio naturæ rei fuerit habita, sed à casu quodam. *3. opi.*

Arist. verò docuit significationem esse ad placitum, sed ita vt rei consideratio in impositione haberetur, quamuis nō hoc in omnibus dictionibus factum fuisse credendum est. *4. opi.*

Alia particula (sine tempore) relinquatur in cap. de verbo.

Sequitur altera (Cuius nulla pars separata significat) vbi aduerte hoc discrimen esse inter duo nomina, quæ conueniunt in compositione, & quæ conueniunt in congruentia grammatica, sicut armiger, & arma gerens, nam quæ conueniunt in congruentia, retinent suam significationem ita, vt tota oratio non habeat significationem nisi partium ipsarum significatarum. At quando conueniunt in compositione, perdunt suam significationem, & fit vna significatio totius, quamuis significatio hęc sit ferè similis aliquando significationibus partium, vnde iam tunc partes ibi non significant, etiamsi significare videantur aliquando.

Assimilatur autem hæc compositio mixtioni naturali, quando enim elementa componunt rem, destruuntur elementa, & fit vnum aliud, & duo colores mixti corrumpūtur, & faciunt tertium. congruentia autem similatur congregationi qua plura grana faciunt cumulum, & vnumquodque manet per se integrum.

Potest autem probari, nomina compositæ figuræ non habere de se partes significantes, imò nec quæ videntur semper significare. nā si illud per se haberent, semper esset; quod tamen non est, nam partes huius armiger, nec videntur significare, nec plùs in his, in quibus videntur significant vt diximus. *Dubium. Cur nomen esse debeat vox simplex.*

Dubitabis quare excluditur oratio à ratione nominis, saltē complexum ex duobus, vt homo albus. dico, quia in his est significatio per accidēs, orationis.n. significatio est ex partibus, *Sol.*

 at no

at nomen per se debet significare. Præterea, quia hic tradit partem necessariam enunciationis, tales autem partes sunt simplices, compositę enim orationes ex simplicibus constant.

3 dub. Alia particula est (finita) circa quam aduerte negationem

1. fund. dupliciter cadere super aliquod nomen, vno modo negatiuè, altero modo priuatiuè: tunc cadit negatiuè, quando ita destruit significationem nominis, vt prorsus nihil ponat in re, vt non homo dicit puram negationem hominis, tunc cadit priuatiuè, quando ita destruit significationem nominis, vt ponat aptitudinem in aliquo subiecto, vt non homo sit id, quod non est homo, sed potest esse homo, quo pacto est frequentissimus horum vsus in philosophia, quando dicimus ex non igne fit ignis: id est, ex eo, quod non est ignis, sed est in potentia ad ignem, ex non aqua fit aqua.

2. fund. Est aũt aduertendũ, quando negatio cadit supra connotatiuos terminos, cõmuni vsu tenetur priuatiuè, quia negat formã, & ponit subiectũ, vt non albũ; corpus, quod non est albũ; non consecuta misericordiam, i. plebs non recipiens misericordiam, quãdo verò supra terminos absolutos, vtroque mo-

3. fund. do teneri potest. Sed hic in præsenti non vocatur infinitum, nisi quãdo tenetur negatiue, quia tunc veritatẽ habent verba Arist. nõ hõ est in quolibet & quod est, & quod nõ est. de quo tũ interpretatiõe aliqui sunt sine causa soliciti. existimãt. n. esse intelligẽda, quantũ ad significationẽ, i. significant id, quod est, & id, quod non est, non tamen quantũ ad prędicationem, cũ non dicamus, chimera est non homo, est. n. propositio affirmatiua de subiecto non supponente, quæ falsa est, vt ipsi existimant. Sed mihi non probatur hæc sententia, dicendum est enim cum S. Tho. & Ammo. hæc intelligenda esse de prædicatione; dicitur enim leo est non homo, & chimera est non homo, non enim omnis propositio affirmatiua de subiecto non supponenti est falsa cum prædicatum sit intrinsecum subiecto, vt enim ista nullo refragante est vera, chimera est monstrum; ita eadem ratione erit ista, chimera est non homo.

1. concl. De hoc aũt infinito termino dico primo esse incomplexam vocem, semper. n. attendenda est significatio vocis, non homo autem vnicum primò significat, nempe negationem hominis, ac propterea dicit Arist. nec esse orationem, nec negationem.

2. concl. Dico secundo, esse vocem vniuocam, quia quamuis significet, quæ sunt, & quæ non sunt, ea tamẽ significat sub vna ratione

tione negationis alicuius, & vt suprà diximus, ex Ammon. in prædicab. non prohibet res, quæ in nullo essentialiter conueniunt, in aliqua proprietate vniuocè conuenire, vt esse genus, speciem vniuocè inest substantiæ, & accidenti, ita negatio alicuius vniuoca est his quæ sunt, & non sunt. Aduerte tamen talis negatio est ens rationis, non esse hominem, nō esse leonem, solum rebus intellectu inest, propterea potest conuenire his, quæ sunt sicut alia entia rationis.

Dico tertio, probabilius est tales voces esse absolutas non connotatiuas. connotatiui enim termini duo significant, vnū principaliter, alterum minus principaliter, quod dicuntur connotare, vt album principaliter albedinem, minus principaliter corpus significat, at non homo, & similes voces singulæ vnum tantum significant, scilicet negationem concretam, absolutæ ergo sunt censendæ. 3. concl.

Dico quarto, transcendentia in tota sui generalitate sumpta, non infinitantur, vt non ens, non vnum ratio est, quia solum dicuntur de his, quæ non sunt: idem enim est non ens, & nihil. at infinitæ voces de his quæ sunt, & non sunt dici debent, similiter nec priuãtur, quia nullum est subiectum, quod priuetur esse in communi, possunt tamen infinitari & priuari si particulariter sumantur, vt infinitatur ens sumptum pro ente perfecto, seu pro substantia, & sic apud Aristo. reperitur priuatum ens 1. Phys. vt non ens sit, quod non est perfectum ens, est tamen in potentia vt perficiatur. 4. concl.

Vltima particula est (recta) quæ significat, vt sit talis vox, quæ cum verbo semper verum vel falsum constituat, vt patet ex ipso textu: ex quo fit adiectiua adiectiuè sumpta nomina non esse, quia eadem ratione cum verbo nihil veri vel falsi faciunt, vt albus est, dico adiectiuè sumpta, quia quando substantiuè sumuntur, tunc nomina sunt, vt album, currit.

Nec sufficit, quod cum substantiuo faciant propositionem, quia pari ratione obliqui essent nomina, quia cum recto possunt propositionem facere, vt filius Petri currit, non ergo adiectiua sunt nomina, sed adiectiones nominum.

In obliquis autem aduerte eundem conceptum correspondere recto, & obliquis quantum ad significationem principalem, vt homo, hominis, homini, semper eandem rem significant, sed differt, nam rectus habet significationem absque modo, at obliqui habent aliquem modum

at nomen per se debet significare. Præterea, quia hic tradit partem necessariam enunciationis, tales autem partes sunt simplices, compositę enim orationes ex simplicibus constant.

3 dub. Alia particula est (finita) circa quam aduerte negationem

1.fund. dupliciter cadere super aliquod nomen, vno modo negatiuè, altero modo priuatiuè: tunc cadit negatiuè, quando ita destruit significationem nominis, vt prorsus nihil ponat in re, vt non homo dicit puram negationem hominis, tunc cadit priuatiuè, quando ita destruit significationem nominis, vt ponat aptitudinem in aliquo subiecto, vt non homo sit id, quod non est homo, sed potest esse homo, quo pacto est frequentissimus horum vsus in philosophia, quando dicimus ex non igne fit ignis: id est, ex eo, quod non est ignis, sed est in potentia ad ignem, ex non aqua fit aqua.

2.fund. Est aũt aduertendũ, quando negatio cadit supra connotatiuos terminos, cõmuni vsu tenetur priuatiuè, quia negat formã, & ponit subiectũ, vt non albũ; corpus, quod non est albũ; non consecuta misericordiam, i. plebs non recipiens misericordiam, quãdo verò supra terminos absolutos, vtroque mo-

3.fund. do teneri potest. Sed hic in præsenti non vocatur infinitum, nisi quãdo tenetur negatiue, quia tunc veritatẽ habent verba Arist. nõ hõ est in quolibet & quod est, & quod nõ est. de quo sũ interpretatiõe aliqui sunt sine causa soliciti. existimãt. n. esse intelligẽda, quantũ ad significationẽ, i. significant id, quod est, & id, quod non est, non tamen quantũ ad prędicationem, cũ non dicamus, chimera est non homo, est. n. propositio affirmatiua de subiecto non supponente, quæ falsa est, vt ipsi existimant. Sed mihi non probatur hæc sententia, dicendum est enim cum S. Tho. & Ammo. hæc intelligenda esse de prædicatione; dicitur enim leo est non homo, & chimera est non homo, non enim omnis propositio affirmatiua de subiecto non supponenti est falsa cum prædicatum sit intrinsecum subiecto, vt enim ista nullo refragante est vera, chimera est monstrum; ita eadem ratione erit ista, chimera est non homo.

1.concl. De hoc aũt infinito termino dico primo esse incomplexam vocem, semper. n. attendenda est significatio vocis, non homo autem vnicum primò significat, nempe negationem hominis, ac propterea dicit Arist. nec esse orationem, nec negationem.

2.concl. Dico secundo, esse vocem vniuocam, quia quamuis significet, quæ sunt, & quæ non sunt, ea tamẽ significat sub vna ra-

tione

tione negationis alicuius, & vt suprà diximus, ex Ammon. in prædicab. non prohibet res, quæ in nullo essentialiter conueniunt, in aliqua proprietate vniuocè conuenire, vt esse genus, speciem vniuocè inest substantiæ, & accidenti, ita negatio alicuius vniuoca est his quæ sunt, & non sunt. Aduerte tamen talis negatio est ens rationis, non esse hominem, nō esse leonem, solum rebus intellectu inest, propterea potest conuenire his, quæ sunt sicut alia entia rationis.

Dico tertio, probabilius est tales voces esse absolutas non connotatiuas. connotatiui enim termini duo significant, vnū principaliter, alterum minus principaliter, quod dicuntur connotare, vt album principaliter albedinem, minus principaliter corpus significat, at non homo, & similes voces singulæ vnum tantum significant, scilicet negationem concretam, absolutæ ergo sunt censendæ. 3. concl.

Dico quarto, transcendentia in tota sui generalitate sumpta, non infinitantur, vt non ens, non vnum ratio est, quia solum dicuntur de his, quæ non sunt: idem enim est non ens, & nihil. at infinitæ voces de his quæ sunt, & non sunt dici debent, similiter nec priuātur, quia nullum est subiectum, quod priuetur ente in communi, possunt tamen infinitari & priuari si particulariter sumantur, vt infinitatur ens sumptum pro ente perfecto, seu pro substantia, & sic apud Aristo. reperitur priuatum ens 1. Phys. vt non ens sit, quod non est perfectum ens, est tamen in potentia vt perficiatur. 4. concl.

Vltima particula est (recta) quæ significat, vt sit talis vox, quæ cum verbo semper verum vel falsum constituat, vt patet ex ipso textu: ex quo fit adiectiua adiectiuè sumpta nomina non esse, quia eadem ratione cum verbo nihil veri vel falsi faciunt, vt albus est, dico adiectiuè sumpta, quia quando substantiuè sumuntur, tunc nomina sunt, vt album, currit.

Nec sufficit, quod cum substantiuo faciant propositionem, quia pari ratione obliqui essent nomina, quia cum recto possunt propositionem facere, vt filius Petri currit, non ergo adiectiua sunt nomina, sed adiectiones nominum.

In obliquis autem aduerte eundem conceptum correspondere recto, & obliquis quantum ad significationem principalem, vt homo, hominis, homini, semper eandem rem significant, sed differt, nam rectus habet significationem absque modo, at obliqui habent aliquem modum

Modus quem significant obliqui mutat propositionũ veritatẽ. significandi, quem vocant per modum, vt cuius, cui, vel vt quem,&c.

Et hic modus significandi mutat veritatem propositionis, aliud enim est dicere Michael est Dei, & aliud Michael est Deus: prior est vera, posterior falsa. Vnde circa veritatem propositionum aduertendus est modus significãdi obliquorum, in quo sæpe fallaciæ reperiuntur, cum igitur à nomine solo modo differant, dicuntur casus nominis.

CAP. III. *De verbo.*

1. *Verbum autem est, quod cõsignificat tempus, cuius pars nihil significat seorsum, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota Dico autem quòd significat tempus, vt valetudo quidem nomen est: valet verò verbum. consignificat enim nunc esse: & semper eorum, quæ de altero dicuntur, nota est, vt eorum quæ de subiecto, vel in subiecto sunt.*

2. *Non valet autem, & non laborat non verbum dico: consignificat enim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic nomen positum non est: sed infinitum verbum sit: quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod nõ est. Similiter autem & valebit, & valebat non verbum est, sed casus verbi. Differunt autem à verbo, quod hoc quidem præsens consignificat tempus, illa verò id quod circuncirca est.*

3. *Ipsa igitur secundum se dicta verba nomina sunt, & significant aliquid: constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit: sed si est, vel non est, nondum significat. neque enim signum est rei esse vel non esse: neque si ipsum ens dixeris nudum.* * *ipsum enim nihil est, consignificat autem compositionẽ quandam, quã sine cõpositis non est intelligere.*

** a ipsum per seipsum.*

Sequitur altera enunciationis pars quæ verbum dicitur, in hoc autem capite vnus est scopus, nempe verbi definitio: tamen in duas est diuisum partes: in priori definitio continetur. in posteriori, dubio tacito respõdetur. Circa definitionem verò, Arist. vtitur eadem methodo, qua in capite de nomine: non enim omnes partes definitionis statuit, sed aliquot, cæteras autem probando addit, ponit autem quæ sequuntur.

Verbum

Verbum autem est,quod consignificat tempus,cuius nulla pars signifi cat extra,& est semper eorum,quæ de altero prædicantur.Nota,&c. 1.

In primis hic subintelligere oportet verba eadem , quæ in nominis definitione erant,nempe vox significatiua,ad placitum,hæc enim nomini,verbo,& orationi insunt.

Sed dubitabis;quare Arist.hæc subticuerit?respondet Ammo. & S.Tho. quia ista sunt verbo cum nomine communia. quod si obiicias,&illa particula cuius nulla pars signās extra; etiam est communis,& tamen est adiecta hic ab Arist.Respondet Ammo. hanc particulam nō esse eandem cum ea,quæ est in definitione nominis,dicit enim cū Porph.duplex esse complexum,& ex nomine,vt homo albus,&ex verbo,vt currit vel vincit.illa ergo particula in definitione nominis excludit complexum ex nominibus ; at particula verbi excludit complexa ex verbis,& mihi placet ista responsio. *Dubium. Solutio.*

S.Tho.aliter respondet,inquit enim,in verbo hanc particulam esse iterum positam , quia verbum videtur magis habere rationem cōplexi quam nomen,cum significet rem, vt de aliquo dicitur : propterea ne quis maiori occasione deciperetur existimans verbum esse complexum, iterum posita est illa particula.sed magis mihi probatur expositio Ammo.

Mihi occurrit alia ratio,nempè,quia illa omnia vnius generis locum obtinent,cumque nomen,& verbum ex æquo partes enunciationis sint,genus in vnius definitione collocatum in alterius definitione subticuit,cùm sit idem contextus,&differentias addidit. *Sol.alia autheris.*

Accedit igitur ad has definitionis particulas explanandas, & prima est(consignificat tempus,quam exemplo manifestat, & probat.Valetudo seu sanitas,& sanatur,nomen illud,solam rem significat,at verbum rem cum tempore,nempè sanitatem nunc esse significat , ex quo patet hoc distinguere verbum à nomine.

Notat autem Ammo.nō dixisse Arist.verbū significare tempus,sed consignificare:seu cōnotare, est enim discrimen inter hæc duo,significare.n.tempus,est principaliter esse signū temporis, vel alicuius partis tēporis,quod nominibus concessum est,significāt.n.principali significatione tempus, vt dies,hora, annus:at consignificare,nempè, quando aliud principaliter significat,tamen prout tempore fit,& mensuratur,tempore,inquam,scilicet,præterito,vel futuro,idem etiam notat Boet.

Aliam particulam non explicat, quia in definitione nominis iam explanata fuit, & illis diximus, quare complexa à ratione nominis vel verbi excludantur.

Sequitur tertia particula, & est nota eorum, quæ de altero prædicantur, vbi distinguit ea, quæ prædicantur in ea, quæ de subiecto sunt.

Sed dubitabis, quid sibi velit, notam esse eorum semper, quę
1. dub. prædicantur, ad hoc dicit Boe. in vtraque Editione, verba semper significare accidens, & hoc est, notam esse eorum, quę prę
1. sent. dicantur, verba enim actionem vel passionem significant, quę accidentia sunt, quorum est prædicari de substantia, nomina autem non semper accidens significant; quod si dicas, quid intelligit per dici de subiecto, & esse in subiecto, respondet ipse cum Porph. vtrunque accidenti conuenire, accidens enim inhæret substantiæ, & de ea prædicatur, propterea dicitur esse in subiecto, & de subiecto. vnde verba sunt, vel significant accidens, quod prædicatur de subiecto, & est in subiecto.

Confutatio prioris sententia. Mihi non placi ista expositio, primò, quia non omnia verba significant actionem, vel passionem, nam, est, est verbum, non tamen actionem vel passionem significat: præterea alia vt caleo, frigeo, non actionem vel passionem significant, sed qualitatem, & superius diximus, verbum habere, reperiri in omnibus ferè prædicamentis: secundò, quia cùm paulò superius esse in subiecto, & dici de subiecto distinxerit, inconueniens videretur vtrunque confundere, & mutare: præterea quia accidens non semper prædicatur, aliquando enim est subiectum in prædicatione propria, vt albedo est color, calidũ calefacit.

Ammo. & Psellus per hæc verba intelligunt, verbum sem-
2. sent. per est nota eorum, quæ prędicantur, id est, semper obtinet locum prædicati, dicit semper, quia nomen aliquãdo subiectũ, aliquando prædicatum est, verbum semper prædicatum est, hoc autem intelligendum est, vt Ammo. & S. Th. dicunt, quando verbum, vt verbum sumitur, aliquando enim loco nominis sumitur, & subiectum est, vt currere est bonum, curro est
Dub. 2. verbum.

1. sent. Dices, quomodo ergo verbum est prædicatum de subiecto & in subiecto; respondet Ammo. & Psellus, & etiam Boet. verbum aliquando de substantia prædicari, vt homo ambulat, & sic constituit prædicationem accidentalem, & dicitur esse in subiecto, aliquando de inferiori, & sic constituit prædicatio-

Z nem

nem essentialem, & dicitur de subiecto, vt currere est moueri. Vnde Arist. per esse in subiecto intelligit prædicatum accidentale, per dici de subiecto prædicatum essentiale, & verbum est vtrunque prædicatum.

Ista sententia est probabilis, sed mihi non in omnibus placet, primò, quia amplius dicit esse notam eorum, quæ prædicantur, quàm esse prædicatum, vt dicemus, præterea quia illa prædicatio currere est moueri, non est verbi de verbo. nam ipsemet Ammo. dicit teneri, vt nomen: aliter verbum esset subiectum, probabilius multò esset sumere has propositiones currens mouetur, ædificans agit, calidum calefacit. præterea quia adhuc per dici de subiecto non videtur Aristot. intelligere essentialem prædicationem, nec per esse in subiecto accidentalem. præterea quia semper loquitur de verbis adiectiuis, non de verbo est, quod tamen ab Arist. magni fit.

Propterea saluo meliori iudicio mihi videtur sensum Arist. hunc esse, nempè verbum est nota eorum, quæ de altero prædicantur, id est, semper prædicat aliquid, id est significat aliquid, vt de altero dicitur. Dupliciter autem verbum prædicat aliquid, vno modo prædicat solam rem quam significat, vt in verbis istis, currit, vincit, & similib. & tale verbũ vocat Auerr. prædicatum, vt quod, aliquando non solùm suam significationem prædicat, sed adiunctum aliud, vt homo est albus, & tunc vocat Auerr. verbum tale prædicatum, vt quo, hoc autem aliquando est substantia, vt homo est animal, aliquando est accidens, vt homo est albus, propterea dicit Aristot. prædicata ea, quæ dicuntur de subiecto nempè substantiam, vel quæ in subiecto sunt, nempè accidentia, alia enim verba præter est, ferè semper prædicant accidens. *2. Sent.* *Verbũ aliquid, de aliod duob. modis dicit.*

Hæc igitur est huius particulæ declaratio, per quam verbum à participio, & infinitiuo excluditur, similiter à modis aliis, s. optatiuo, subiunctiuo, qui non prædicant rem, nam prędicare ad propositionem spectat, quę non fit ex illis modis, in quibus nec verum, nec falsum est.

Non sanatur verò, non ægrotat, &c. 2.

Definitio verbi nondum est completa ex partibus præcedentibus, vt benè dicunt Ammo. & doctores Louanien. propterea Arist. conatur eam perficere nouis differentiis: ideoque proponit aliquid, cui præcedentia competunt, quod tamen non est verbum, vt nos inde aliud ad præcedentia superaddamus,

damus.non sanatur,non est verbum,cùm de eo, quod est, & quod non est,prędicetur,& tamen consignificat tempus,& habet reliqua.collige verbum,ergo debet esse præter dicta, vox finita,sicut & nomen.

At adhuc hæc non sunt satis,nam præteritum, & futurum non sunt verbum,cùm tamen omnia pręcedentia habeant: quod autem non sint verbum, probat, quia verbum debet tempus pręsens consignificare,at pręteritum & futurum non pręsens, sed circa pręsens significant,nempe pręteritum,quod fuit pręsens,futurum, quod erit præsens : ergo perfectè, & absolutè verbum debet esse præsentis tẽporis consignificatiuum, quia omnia reliqua tempora à præsenti dependent, & ad præsens ordinantur.propterea addenda est differentia,quæ hoc significat,nempè,quòd sit vox recta.

Verbi perfecti integra definitio. Definitio igitur perfecti,& absoluti verbi integra est, verbum est vox significatiua ad placitum,tempus consignificãs, eorum,quæ de altero dicuntur,semper nota,finita,& recta.

Ipsa igitur secundum se dicta verba nomina sunt,&c.

3. Hæc est capitis posterior pars,in qua secundum Ammon. intendit Aristot.ostendere, quomodo verba se habeant ad significandam verum vel falsum.

At secundum S. Th.aggreditur ostendere, in quo verbum cum nomine conuenit,& in quo à nomine differt quod idem dicit etiam Boet.

Mihi verò videtur, vt ista verba illatiuè legantur, quod ex contextu patet,in quibus Arist. ex præcedenti definitione elicit duo,alterum,quid verbum significet.quid consignificet. in quo cum nomine conuenientia, & differentia apparebit. alterum nec verum,nec falsum significare probat,quod in j.c. dixerat de nomine, & verbo per se ; sed non probauerat verbo,sicut de nomine.

Dicit igitur verba secundum se dicta nomina sunt, & aliquid significant:hîc manifestatur significatio verbi,nempè significat aliquid,sicut curro cursum,amo amorem significat.

Dub. Dices, cùm nomen, & verbum sint distinctæ partes, quo-
1.Sent. modo verbum nomen appellat?ad hoc resp. Ammo.& S.Th. hic nomen communiter sumi pro dictione significante, sed ista expositio non placet, esset enim, in breuissimo contextu æquiuocatione vti,cum modò nomen pro dictione, modò vt distinguitur contra verbum,sumatur.

Boet.&

Boet. & Auer. dicunt nomen hic sumi, vt in præcedenti capite definitum est, & sensus est, verba secundum se, id est, extra propositionem, dicta sunt similia nominibus. *2. Sens.*

Pro cuius declaratione aduerte in verbo duo posse considerari, alterum id, quod principaliter significat, & hoc non est aliud, quàm res, etiam per nomen significata, sicut curro principaliter id, quod nomen cursus, significat, & lego idem, quod lectio alterum consignificat verbum, seu minus principaliter significat, s. significat rem per modum compositionis cum altero, & vt subfstat tẽpori: hoc igitur est, quod Arist. dicere intendit verba secundum se, id est, extra compositionem quantum ad rem significatam non differunt à nomine, propterea dicit (&) aliquid significant, vbi illud (&) tenetur secundum Amm. declaratiuè. *Nota. Verba à nominib. nõ differre, quantum ad rem significatam attinet.*

Probat autem Arist. ꝙ significent aliquid, nam qui profert, voces, constituit, id est, determinat intellectũ audientis, vt conceptum formet alicuius rei, & qui audit, quiescit, id est. conceptum format, nõ solùm vocis, sed etiam rei, vt qui audit, legit, lectionis format notitiam, signum ergo est, verba per se esse significatiua, & aliquid significare.

Nota autem hic verbum Græcum διανοια significare intellectum, qui à sensu & imaginatione dependet, id est, intellectum intelligentem ea, quę sentit, & talis est intellectus, qui intelligit, & format conceptum ex vocibus, quas sentit. *Nota.*

Posita significatione verbi extra propositionem, remouet, quod remouerat c. 1. nempè significare verum vel falsum, tamen non probauerat de verbo, nunc probat: propterea dicit verbum secundum se nihil veri, vel falsi significare; significat quidem rem, sed non rem esse. vel non esse: argumentũ à maiori est notum. ipsum verbum (Est) quod non solùm est verum verbum, vt dicit Psellus, sed significat ipsum esse adhuc verum vel falsum, non dicit, ergo multò minus alia verba. & hoc est, quod dicit (si ipsum, est, purũ dixeris, nihil dixeris) id est, si, est, extra propositionem dixeris, nihil veri vel falsi dicis, vt interpretatur optimè Boet. & Ammo. Psellus & alij doctissimi. vnde vide, quàm longè ab Arist. sensu sint, qui dicunt (nihil dixeris) id est, est syncaregoreuma: nec mireris, quòd Grecè dicitur ipsum ens, nam sumitur pro ipso verbo, est, quod non benè aduertit Alexand.

Tandem subdit Arist. ꝙ verbum consignificat compositionem,

nem,id est,rem significatam,componit verè vel falsò;sed talis compositio non intelligitur,nec est sine extremis.

Ex quibus collige verbum tria habere:significat enim rem aliquam,in quo cum nomine conuenit,sed illam per modum compositionis, & vt tempori substat, significat, quod soli inest verbo.

QVAEST. I. *De iis,quæ in capite tertio de verbo,continentur.Num rectè ab Aristotele dicta sint?*

Nota. Dubium est,an verbum sit propositionis pars,id est,sit subiectum,vel prædicatum.est autem notandum ex Porphy. duplex esse verbum;alterum,quod vocatur adiectiuum,hoc autem illud est,quod actionem,passionem,vel aliquod accidens significat,vt currit,legit;alterum est, quod vocatur substantiuum,vt sum,es,existo,subsisto.

Adhuc istud aliquando est cum apposito,&supposito,quod dicitur de tertio adiacente, vt homo est albus , aliquando est cum solo supposito,quod dicitur de secundo adiacente,vt homo est.

1.opin. Difficultas ergo præcipua est de verbo substantiuo, quando est de tertio adiacente:sunt enim quidā Neoterici,qui putant esse syncategoreuma;nec prædicatum esse,nec subiectū; sed solùm vnire prædicatum subiecto ; quorum argumenta sunt.primò,quia si esset propositiōis pars,esset terminus.nam

Arg. 1. 1.Prior.c.1.terminus est, in quem resoluitur propositio, vt in subiectum & prædicatum,at illic non fit mentio de verbo.Pre-

2. terea quia quando Aristo. loquitur de quantitate propositionum,quòd prædicatum inest subiecto,aut omni subiecto,nec pro subiecto,nec pro prædicato sumitur verbū.præterea quia nec est maior extremitas,nec minor,nec medium,vt patet.pre-

3. terea quia in conuersione, in qua ex prædicato fit subiectum,

4. verbum non transmutatur , ergo non est tale verbum pars propositionis.

2.opin. Opposita sententia est omnium Græcorum & Latinorum antiquorum,&doctorum Louaniens.&ratio maximè hoc probat,quia verbum,est,cùm non mutet,nec perdat suam significationem,si sine apposito est prędicatum,& significat aliquid, ergo cum apposito etiam:præterea Arist.c.2.lib.2.huius,Homerus est poeta,homo est albus,vocat de prædicato coniuncto,quod nō esset,nisi verbū esset pars prædicati cū apposito.

&Pand. Propterea aduerte propositionis partes esse in duplici differentia,

ſentia, quædam ſunt materiales, ſcilicet, nomen ipſum, tam appoſitum, quàm ſuppoſitum. quædam ſunt formales, nēpè verbum, qua parte compoſitionem ſignificat, v.g. in domo aliqua lapides, ligna, calx, & reliqua partes materiales dicuntur, at illa compoſitio, & connexio partium forma eſt, ita ſimiliter ſuppoſitum, & appoſitum materia enunciationis ſunt, at ipſa compoſitio, ſeu ipſum componens, quod verbum eſt, eſt forma. ꝙ ſi dicas, quomodo appoſitum eſt materia, cùm habeat locum prædicati & formæ? dico formam eſſe, ſi ad ſubiectum comparetur, materiam verò reſpectu totius propoſitionis & verbi componentis, quod eſt forma enunciationis. *Obiectio.* *Diluitio.*

Aduerte ſecundum, omne verbum non ſolùm componit, ſed ſignificat aliquid, quod componit, cùm ſignificet aliquid quod illi doctores non aduertunt, vt curro ſignificat curſum componendo, & ipſum eſt, ſignificat ens componendo. ex quo fit vnum dignum conſideratione. Verbum ratione rei ſignificatæ eſt pars materialis, quia eſt cum nomine idem, at ratione connotati eſt formalis pars, cùm vtrunque habeat eſt tamen diſcrimen, aliquādo nihil prædicat, niſi ſuam ſignificationem, vt homo currit, homo eſt aliquando ſuam ſignificationem determinatam, & limitatam ab altero, vt homo eſt albus, id eſt, illud ens, quod eſt album, perinde enim eſt addere appoſitum verbo ſubſtantiuo, ac aliis, vt enim dum dicis, ego amo Petrū, illud additum non aufert, quin verbum amo, ſecundum rem ſignificatam prædicetur, ſed limitatur, ita quando dicitur, homo eſt albus, & hoc obſerua contra eoſdem. *2. Fund.* *Verbū eſſe propoſitionis & materialem & formalē partem.*

Ex quo ſequitur manifeſtè, omne verbum eſſe partem propoſitionis, formalem quidem vt vnit, & componit, materialem verò ſecundum id, quod ſignificat, hoc enim prædicat, vt diximus ex Ammon. & aliis, ſemper verbum eſſe prædicatum, quamuis quando cum appoſito tenetur, ſit partiale prædicatum, & ſi non ſit prædicatum, quomodo ipſi conſonant Ariſtotel. dicenti ſuperius verbum ſemper eſſe prædicatum.

Aduerte tertiò pro ſolutione argumentorum cōuerſiones, quantitates, numerum terminorum ſyllogiſmi, ſemper conſiſtere in partibus materialibus enunciationis, & ita quando conuertis propoſitionem, non formam verbi, ſed ſignificatam rem conuertis, vt homo currit, currens eſt homo, ita homo eſt animal, animal eſt homo, quòd ſi non dicis ens *3. fund.*

animal

animal est homo, est ex eo, quia sub vnoquoque includitur ens:per hoc patet responsio ad omnia argumenta.

Dubium. Circa verbum infinitum est dubium, in quo à negato differat, *1.opin.* S. Thom. dicit infinitum esse vnicam dictionem simplicem, at negatum esse duas, nempe negationem & verbum, tamen asserit in propositione esse infinitum:id, quod recepit etiam Ammon.2.Periher.c.7.

2.opin. Oppositum tamen habuit Alex.& Boet.2.Periherm, qui in propositione verbum infinitũ esse idem cum negato volunt, idem docet Alb.tract.de nomine.c.5.& tract.de verbo c.2.

1.fund. Pro cuius declaratione maximè aduertendum est, primò, verbum habere significationem, significat enim rem aliquam aut operationem, aut proprietatem:habere etiam consignificationem, quia significat aliquid per modum compositionis, & vnionis cum aliquo, sub certa differentia temporis.

Est autem discrimen:quando enim infinitatur verbum, negatio destruit significationem eius, non currit dicit negationem cursus, at quando negatur, negatio cadit supra eius compositionem, vt homo non currit idem sit, ac dicere, non est talis compositio, homo currit.

Et huius expositionis author est Arist. si attentè consideretur:nam verbum infinitũ, concedit esse notam eorũ, quę prædicantur, & prædicatur de eo, quod est, & quod non est; quæ verba absque dubio, argumento sunt, infinitum esse in propositione, & negatam habere significationem. præterea docet negationem oppositam esse affirmationi, cùm autem oppositio consistat secundum formas, negatio erit opposita formæ affirmationis; quæ affirmatio formaliter consistit in compositione:ergo circa compositionem erit negatio etiam. Aduerte *2.funda. & dubij solutio.* secundo, compositionem non habere verbum, nisi in propositione, cum compositio non sit absque extremis, at significationum habet & in propositione, & extra propositionem: ex quo fit, vt extra propositionem non sit negatum verbum, at in propositione, & extra propositionem sit infinitatum, cùm semper retineat suam significationem.

Est tamen discrimen considerandum inter negatum in propositione, & infinitum. nam infinitum habet solam negatam significationem, & hanc componit, vt homo non laborat, id est, est non laborem habens, at negatum habet negatam compositionem, & hoc formaliter loquendo:at quia talis compositio in

ctio infiniti, i. non laborans æquiualet negationi, non est laborans. inde dixerunt illi doctores infinitū & negatū esse idem, & Arist. 2. Perih. sub negato, includit infinitum. Non sunt aūt idem formaliter, cùm negatio in vno supra cōpositionem in altero supra significationem cadat, & hoc est obseruandum.

Dubitabis, an omne verbum possit infinitari? ad quod idē dico, quod de nomine, nempe verbum ens transcendenter sumptum non infinitatur, nisi vt limitatur pro ente actu vel pro perfectè existente quod etiam docet Alber. Dub.

Dubium autem est de quibusdam propositionibus, in quibus verbum, tempus importare non videtur, vt chimera est monstrum, vacuum est locus carens corpore, homo est animal, ad quod breuiter dico verbum in his absolui à tempore; non quod nō significet tempus, hoc enim fieri nō potest, nam non esset verbum: sed cum verbum faciat duo in propositione, videlicet vt veniat extrema, & talem vnionem restringat ad differentiam temporis quam importat; verbum tunc absoluitur à tempore, quando vnit extrema, sed non restringit eā ad differētiam temporis, quā importat. quod quidē fit, quādo extrema sunt essentialia, & naturaliter coniuncta: vt in illis, quas diximus quæ dicūtur propositiōes sempiternę veritatis.

CAP. IIII. *De Oratione, Enunciatione, vna, ac pluri: Affirmatione, & Negatione, ac Contradictione.*

Oratio autem est vox significatiua, cuius partium aliqua significatiua est separata vt dictio, sed non vt affirmatio * *vel negatio. vt homo aliquid significat, sed non quod est aut nō est sed erit affirmatio vel negatio, si quid additum fuerit. Sed non hominis syllaba vna. neque enim in eo, quod est sorex, rex significat, sed vox nunc est solum. In duplicib. verò significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.* * *Est autem oratio omnis quidem significatiua, non autem sicut instrumentum: sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.* 1.

* Mul. cō. nō habent vel negatio.

* a. l. addit in superiorib.

Enunciatiua verò non omnis, sed in qua verum vel falsum est. non autem in omnibus inest, vt deprecatio oratio quidem est sed neque vera, neque falsa. Cæteræ igitur relin- 2.

quantur. Rhetoricæ enim, vel Poeticæ conuenientior est consideratio: enunciatiua verò præsentis est speculationis. Est autem vna prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio: aliæ verò omnes cõiunctione vnæ. Necesse est autem omnem enunciatiuam orationem ex verbo esse, vel casu verbi, etenim hominis ratio nisi addatur aut est, aut fuit aut erit, aut aliquid huiusmodi, nondum oratio enunciatiua est: quoniam vnum quiddam est, & non multa, animal gressibile bipes. non enim eo, quòd propinquæ partes dicuntur, vna erit: est autem alterius hoc tractare negotij. Est autem vna oratio enunciatiua, quæ vnum significat, vel coniunctione vna: plures autem quæ plura, & non vnum, vel inconiunctæ.

3. *Nomen igitur, vel verbum dictio sit solum: quoniam nõ est dicere sic aliquid significantem voce, vt enunciare, vel aliquo interrogante vel non, sed ipso sponte proferente.*

4. *Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, vt aliquid de aliquo: vel aliquid ab aliquo: hæc autem ex his composita, velut oratio quædam iam composita. Est autem simplex enunciatio, vox significatiua de eo quod est aliquid vel non est quemadmodum tempora diuisa sunt. affirmatio verò est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio verò enunciatio alicuius ab aliquo.*

5. *Quoniam autem enunciare est, & quod est non esse: & non est, esse: & quod est, esse: & quod non est non esse: & circa ea quæ extra præsens, tẽpora sunt similiter. omne vtique contingit quod quis affirmauerit negare: & quod quis negauerit affirmare. Quare manifestum est, quòd omni affirmationi opposita est negatio, & omni negationi affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ. Dico aũt opponi eiusdẽ de eodẽ, nõ aũt æquiuocè, et quæcunq; cætera taliũ cõtra sophisticas determinauimus importunitates.*

Oratio autem est vox significatiua, cuius partium aliquid, &c.

FInis & scopus huius capitis est explicare, quid enunciatio sit, &

ſit, & quæ eius ſpecies. In tres autem partes eſt diuiſum, in prima explicatur genus enunciationis, nempe oratio quid ſit: Secundò, quid enunciatio, & quotuplex. Tertiò, quæ ſpecies enunciationis ſimplicis, & quomodo inter ſeſe habeant.

Circa primum, eſt definitio orationis: (vox ſignificatiua, cuius partium aliquid eſt ſignificatiuum ſeparatū vt dictio non vt affirmatio). In primis hic repetitur genus, vox ſignificatiua; quia cùm oratio ſit compoſita, & non ſit pars, ſicut verbū, poterat eſſe dubium, ſi genus non exprimeretur, cuius aliquid partium, idem eſt; ac cuius aliqua pars ſignificat, vt dictio, non vt enunciatio.

In primis propter hæc verba Aſpaſius & Porph. voluerunt hãc definitionem non eſſe orationis in cõmuni, ſed ſimplicis; quia oratio compoſita habet partes, quæ ſunt enunciationes. At iſta ſententia videtur contra Ariſt. quia in hoc eodem capite, ponit enunciationem ſpeciem orationis, & enunciationem rurſus diuidit in ſimplicē, & compoſitam: quod fieri non poſſet, niſi eius genus cõprehenderet etiam orationes cõpoſitas. *Dubium. 1. Sent.*

Alex. & Amm. & S. Th. aſſerunt hic etiam compoſitam orationem comprehendi: nam in compoſita ſunt etiam dictiones ſicut in ſimplici. *2. Sent.*

Sed dices cur adiecit, & nõ vt affirmatio? reſp. Boe. in 2. edi. ex Alex. & Porph. quia aliqñ dictio orationē etiam ſeu enūciationē ſignificat, propterea adiecit illud verbū, vt pro ſimplici dictiõe ſumi ſignificaret, & hæc quidē eſt bona interpretatio.

Poſſumus aūt aliter cõtextū hunc facimus, nec minus verè explicare. pro quo aduerte, quòd in oratione tres poſſent partiū modi cõcurrere, primū ſyllabę ipſæ, literæ. n. nō partes, ſed elemēta dicūtur; ſecūdo dictiones ſimplices: 3. propoſitiones: & inter ſyllabas aliqñ inueniūtur aliquæ ſignificatiuæ: ſed nō vt ſyllabæ ſunt: vt in hoc nōie ſorex rex ſyllaba ſignificare vr. *3. Sent.*

Vult ergo Ariſt. orationem habere partes ſignificatiuas, nō partes, quæ ſint enunciationes, nec partes, quæ ſint ſyllabæ, ſed quæ ſint dictiones, & ſenſus eſt: cum oratio omnis habeat partes, partes, quæ orationem conſtituunt, non ſunt enūciationes, quamuis aliquando eſſe poſſint nec ſyllabæ, etiamſi aliquando ſignificare videantur; ſed partes, quę ſint dictiones, & tales dictiones, vt per ſe ſignificent; ad excludendas partes nominis compoſitæ figuræ, de quo ſuperius diximus. *Reſp. ad dubium.*

At quia nondum explicuerat, quo pacto ſignificaret ora-

tio, addit quod non significat, vt instrumentum sicut alij dicebant, id est, naturaliter, sed ad placitum. circa quod aduerte oratio- nem aliquid habere naturæ, aliquid voluntarij. & ab institu- to, sicut res artificiatæ: v. g. cathedra nec tota est ab arte, quia lignum est à natura, nec tota est à natura, quia forma est ab arte: tamen simpliciter proferimus esse ab arte, quia iudicium sumitur secundum formam: ita oratio habet vocem à natura, tamen significationem, ordinationem, dispositionem, & reli- qua à voluntate: propterea absolutè dicitur esse ad placitum, & non à natura, & est instrumentum voluntarium, non natu- rale.

Oratio partim à natura, partim ab instituto aliquid habet.

Enunciatiua verò non omnis, sed in qua verum, &c.

Hæc est secunda pars: in qua Arist. mira breuitate multa di- cit. primò insinuans diuisionem orationis in enunciatiuam, & non enunciatiuam; docet, enunciationem esse orationem, in qua est verum vel falsum? reliquæ autem non sunt enun- ciatiuæ, quarum vsus est Rhetorum, & Poetarum, sicut vsus enunciationis est Dialectici.

Et huius ratio est: finis enim Dialectici est indagatio verita- tis, & argumentatio, quæ huius instrumentum est: at veritas non nisi enunciatione significatur, nec argumentatio ex aliis, quam ex enunciationibus componitur: propterea enunciatio sola ad Dialecticum spectat.

Dialecticus enunciationem solam contemplatur.

Definitione posita ipsam enunciationem Aristo. diuidit: ac primò in vnam principaliter, cuius species affirmatio, & nega- tio sunt, & in vnam coniunctione, diuidit. Explicat autem ex quibus oratio enunciatiua componatur, & quid sit vna enun- tiatio: dicit ergo enunciatiuam omnem componi ex verbo, aut casu verbi, intellige simul ex nomine, nam ex vno non fit compositio: exprimit autem hoc, quia nulla oratio, quantum- cunque vna sit, enunciatiua dicetur, nisi habeat verbum: quod manifestat in definitione. definitio enim oratio est, & vna, non dum tamen enunciatiua est, quousque sit verbum.

Dicet aliquis: definitio quomodo est vna oratio, s. animal gressibile, bipes; respondet non esse vnam, quia simul & conti nuò proferatur: vel quia partes coniunctionem habeant Gram- maticalem; sed alia ratione, quam inquit, non esse præsentis loci, sed 7. Meta. c. 12. vbi id tractat, sed nos dicemus postea.

Tandem explicat, quæ enunciatio dicatur vna, & distin- guit: quædam est vna, quia vnum significat, vt homo est ani- mal;

mal: quædam est vna, quæ coniunctione est vna, quamuis plura significet, vt homo est animal, & leo vincit. Vnde ex opposito duplex est propositio, seu enunciatio, plures, & quæ plura significat, vt canis mouetur: vel non vnum significat, vt Petrus & Paulus ambulant; vel quæ sunt sine coniunctione, vt homo est animal, Leo vincit, equus currit.

Potest etiam dici, ideo dixisse vnam propositionem plura & non vnum significare, quia vniuocum aliquando significat plura, tamen vt conueniunt in vno, & ita explicat Psellus.

Nomen igitur, & verbum dictio sit solum, &c. 3.

Ne, dum dicit propositionem significare vnum, aliquis deciperetur, existimans significare vnum sicut nomen & verbum per se: hoc remouet, docens ista esse solùm dictiones; nec significare vnum enunciatiuè; siue quis vtatur his respondendo alicui interrogationi, siue ex se proferat ea, nunquam enim simplici dictione enunciat quis, hoc est, quod dicit. (Non est dicere sic aliquid significantem vocem enunciare) id est, non est asserendum vocibus solum simplicibus per se vtentem enunciare (vel aliquo interrogante, vel non verum; id est, sed ipso proferente) id est, siue interrogatus respondeat voce simplici, vel ipse, ex se ipso loquatur & proferat; nunquam voce simplici aliquis enunciabit, nisi aliquid subintelligat, vt fit in responsionibus, & in quibusdam vocib. aliis, vt pluit, tonat, & similia, quæ enunciant virtute alicuius subintellecti.

Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, &c. 4.

Hic continetur diuisio enunciationis in simplicem & compositam. Simplex vt homo currit: composita vt homo currit, & leo vincit.

Dubitabis an ista sit eadem diuisio cũ ea, quæ est in vnum Dub. & plures. & resp. secundum Amm. & Boet. & S. Tho. non esse Sol. eandem. non.n. est idem esse simplex & vnum. vt docet Arist. 12. Meta. c. 7. vnum.n. opponitur multis, simplex aũt opponitur composito: vnde vnitas enunciationis vel pluralitas, considerantur, secundum significationem dictionum enunciationis, & ipsius enunciationis. At simplicitas vel cõpositio secundum numerum dictionũ, quæ sunt necessariæ ad enunciationem, vel abundantes: potestq; esse plures, & simplex: vt canis mouetur: potéstque esse composita, & vna; vt animal, gressibile, bipes, mouetur. & hanc modo diuisionem Arist. assignat.

Estque simplex enunciatio, vt subdit Arist. (vox significans

aliquid esse vel non esse de alio,)id est habens simplex prædicatum de simplici subiecto: composita verò, quæ præter hæc superaddit, nempe habens plura prædicata, vel subiecta, vel vtraque plura.

Dubium. Vbi est dubium, an hic Arist. definiat simplicem enunciationem? Alex. enim asserit esse definitionem enunciationis, quæ
1 Sent. æquiuoca est ad affirmationem & negationem: ac propterea definitur per sua significata, quomodo definiri possunt omnia æquiuoca: nempe definitione nominis.

2. Sent. At S. Th. & Ammo. volunt esse illam definitionem, sed diuisionem enunciationis in affirmationem & negationem: & ratio est, quia iam superius definita erat enunciatio. nempe oratio, in qua est verum vel falsum. sed ratio ista parum videtur firma, cùm prius enunciatio in communi definita fuerit; hic autem enunciatio simplex.

3. Sent. cum responsi. ad dubium. Propterea dico cum Boe. & Porph istam esse definitionem enunciationis simplicis; scilicet est vox, quæ significat aliquid esse vel non esse de alio.

Datur autem talis definitio per ea, quæ sunt inferiora specierum: quia non est facilè propriam assignare differentiam, & vt dicit Boe. quo simul definiendo diuideret simplicem in affirmationem & negationem, quas definit, dicens, affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo.

Vbi præpositiones sunt aduertendæ, nam (Ab) importat quandam separationem, quæ fit in negatione. (De) quandam coniunctionem, quæ fit in affirmatione. An verò enunciatio sit genus ad affirmationem, & negationem, vel æquiuocum, dicemus postea.

5. *Quoniam autem enunciare est, & quod est, non esse, &c.*

Hic Arist. explicat, quomodo se affirmatio, & negatio inter sese habeant, quæ est tertia capitis pars, & intēdit docere esse oppositas inter se. ad quod probandum ingeniose sumit duo. Alterum est; quadrupliciter contingit enunciare. Primò quod est esse, id est, affirmare, quod est; quod fit in enunciatione vera, vt homo est animal. Secundo, quod non est, non esse, id est, negare, quæ nō sunt, quod fit in negatione vera, vt homo non est. Tertio, quòd est non esse, quod fit in negatione falsa, vt homo non est animal Quartò, quod non est esse, quod fit in affirmatione falsa, vt homo est leo.

Ex hoc

Ex hoc fundamento sequitur alterum: omne quod affirmatur, posse negari, & contra: & hoc manifestè sequitur ex praecedenti, si enim non affirmarentur, nisi quae sunt, & negarentur, nisi quae non sunt; nō omnis affirmatio haberet negationem, nec è contra. cum igitur & quae sunt, & quae non sunt enunciare contingat esse, vel non esse; illud manifestè sequitur.

Ex vtroque autem sequitur negationem opponi affirmationi, & è contra, non autem quaecunque affirmatio cuicunque negationi opponitur, sed quando sunt ex eisdem, extremis. & habent vniuocas dictiones, & reliqua, quę sunt necessaria, quę explicuit. 1. Elen. c 4. propter sophistas.

QVAEST. I. *De Oratione.*

Vt ordinem Arist. in disputando obseruemus, de oratione oportet prius disserere, & quidem proposita eius diuisione duo dubitari possunt; Primum an omnis oratio ab Aristo. hic definiatur? alterum an oratio sit genus enunciationis?

Quotuplex sit Oratio?

Circa primum quotuplex oratio sit inquiramus. Laurentius Valla in sua Dialectica, orationem primò in plenam; pleniorem & plenissimam diuisit. vocat plenam orationem, quae solum partibus necessariis constat; nempe nomine & verbo; vt homo currit. vocat pleniorem, quae plures habet partes, quam necessarias, vt syllogismus, at quae numeris omnib. absoluta est, plenissima dicitur; quales orationes Rhetoricae ista diuisio, quamuis bona sit, non tamen est prima, nec diuidit omnem orationem. — 1. Diuis.

Propterea Boet. diuisio amplectenda est, quem postea omnes fere sunt sequuti; quamuis ipse à Graecis eam diuisionem acceperit. Est igitur oratio duplex: perfecta, & imperfecta perfecta est, quae perfectum sensum generat in animo auditoris. vocamus sensum sententiam ipsam. vocamus perfectum, non cui non possit aliud adiungi, sed qui facit intellectum quiescere; quantum ad apprahensionem alicuius rei. vocamus auditorem, aduertentem & intelligentem. oratio verò imperfecta, est oratio imperfectum sensum generans, quales sunt orationes sine verbo, vel cum verbo, in quibus est coniunctio suspendens, vel relatiuum, qui, cum vno verbo, & aliae similes. — 2 Diuis. Oratio alia est perfecta, alia imperfecta.

Oratio perfecta diuiditur ab Ammo. in praefatione huius libri, & à S. Th tract super hunc librum c. 1. in quinque partes, in enunciatiuam vocatiuam, interrogatiuam, imperatiuam, optati- — Perfectae orationis partitio.

optatiuam, vel deprecatiuam. in prima inest verum vel falsum, in reliquis verò non.

Nota. Harum quatuor sufficientiam ponit S.Th. inquit enim, homo potest comparari ratione alicuius inferioris, vel ratione alicuius superioris. cum inferiori, tripliciter se habet. vel vult illius mentem in se conuertere, & ad hoc vtitur vocatiua oratione; vel vult mentem eius sibi explicari, & vtitur interrogatiua; vel vult, vt exequatur aliquod opus, & vtitur imperatiua, vel exhortatiua, cum superiori verò non nisi deprecatiua vel desideratiua vtitur. reliquæ ad has reducuntur.

Dubium. Sed dices, quare in his non est verum vel falsum, sicut in enunciatiua? nota ex Boet. in homine duplicem potentiam; altera est intellectus, in quo solo inest verum, vel falsum; altera est appetitus, in quo inest bonum vel malum, enunciatiua solum explicamus ea, quæ intellectu concipimus: propterea illi inest verum vel falsum; aliis omnibus explicamus ea, quę habemus in appetitu, propterea nec verum nec falsum habent, quod si interdum enunciamus ea, quæ appetimus: id fit, quatenus eadem cognoscuntur ab intellectu. reddi etiam alia ratio potest, quia ab eo, quod res est, vel non est, enunciatio est, & dicitur vera vel falsa: sola autem indicatiui enunciat, quòd aliquid sit, vel non sit; aliæ non ita. Et hinc etiam est, quòd illa sola perfectum generat sensum, aliæ minimè.

An oratio in communi hic definiatur ab Aristotele: an solùm oratio perfecta?

1.opin. His igitur suppositis dubium est, an oratio, tam perfecta, quàm imperfecta hic definiatur, an sola perfecta? Albert. tract. de enunciatione. c. 1. cum Philop. existimat solam perfectam hic definiri, est autem ratio Alb. quia sola perfecta est genus enunciationis, hic autem oratio consideratur, vt est genus orationis; ratio verò Philop. est, partes non dicuntur, nisi respectu totius, sed oratio imperfecta non est totum, totum enim perfectum est, ergo imperfecta non habet partes, & sic ei non cõpetit definitio.

2.opin. Alij, de quibus superius diximus, inter quos sunt Aspasius, & Porphy. solam hic simplicem orationem definiri volunt.

3.opin. At verò opposita sententia est Boet. S.Th. & aliorum, nempè orationem in communi, vt includit tam perfectam, quàm imperfectam, simplicem, & compositam hic definiri. & ita est tenendum. Primo, quia definitio omni cõpetit orationi, vt patet, &

ter,& suprà exposuimus. præterea, quia hic definitionem vocat Arist.orationē, & vnam,quæ tamen est imperfecta oratio, cum sit sine verbo.

Nec argumentum Alber.habet robur,quia non solùm oratio perfecta est genus enunciationis,sed etiam oratio in communi.habet enim se oratio ad enunciationem,sicut viuens ad hominem,est namque genus remotius.

Quòd si dicas,nō licet definire,nisi per genus propinquum: dico id non esse semper verum:quando enim addimus differentias quæ sunt ab illo genere vsque ad propinquum, licet benè definire per remotum:vt sit dicas,homo est viuens sensibile,rationale,vt docet Arist.6.Top.c.3.loc.27.ita illa differentia verum vel falsum secum habet,quòd sit oratio perfecta. *per genus remotum quando liceat definitionem extruere.*

Ad illud Philop.respondet benè S.Th. partes in aliquo toto se habere dupliciter, aliquæ primo sunt ipsius totius, quales sunt illæ,quæ nihil aliud, quàm tale totum componunt;sicut caput,pectus,brachium, & similia componunt corpus:aliquæ non primo totum ipsum componunt,sed per aliud;vt oculus,lingua,nasus,non primo corpus ipsum,sed caput,& per caput corpus componunt.ita similiter lapides non primo domum,sed parietes constituunt.ex quo fit,vt partes non solùm respectu totius perfecti,sed etiam imperfecti dicantur. *Partes in toto dupliciter se habent modo.*

Hinc patet solutio, potest enim esse oratio imperfecta, & partes habere, nempè illas, ex quibus primo oratio perfecta non componitur. vt Deus iustus,& bonus, est oratio, & tales partes,primò istam orationem componunt, & per eam componūt aliquam perfectam.vt si addas,miseretur peccatorum. *Sol. arg.*

Ad illud Aspasij.suprà responsum est.

Patet igitur orationem in communi hic definiri ab Aristot.

An oratio sit genus enunciationis?

Dubitatur,an oratio sit genus enunciationis? Quidam existimant non esse genus præsertim propositionis,quia propositio est in voce,mēte,& scripto;at orō non est,nisi in sola voce. *Dubium.*

Dico primò orationē non solùm voce,sed in mente & scripto etiam reperiri,vt suprà diximus de mente Boet.& Ammo. Dico secundo:hic consideratur propositio,vt rem verè vel falsò significat, & vt conceptus est manifestatiua, ac propterea enunciatio dicitur, hoc enim est enunciare, rei veritatem vel falsitatem manifestare:ideo huius genus optimè ponitur oratio.quæ autem sit propositio in mēte,primo Prio.c.j.traditur. *Solut.*

QVAEST. II. *De Enunciatione. De nomine Enunciationis.*

Primo de nomine enunciationis. Secundo de eius diuisionibus. Tertio quales diuisiones sint, est tractandum.

Eadē oratio, vt variè consideratur, ita varia habet nomina. Circa nomen aduerte, multa nomina eandem orationem significare, diuersis rationibus: primo oratio, vt verum vel falsum significans, quatenus conceptus & rei est manifestatiua, enunciatio & interpretatio dicitur. eadem quatenus in syllogismo, tanquam aliud probans sumitur, propositio. quatenus iam probata, conclusio. quatenus sub dubio ponitur probanda, si fuerit necessaria quæstio; vt vtrum homo sit risibilis? si probabilis, problema; vt parentes sint honorandi, nec ne? si apparens & multiplex, sophisma; vt vtrum canis moueatur? quatenus adducitur ad obuiandum dictis alterius instantia quatenus ipsi innititur, demonstratio, dignitas, postulatio, petitio, seu suppositio dicitur. 1

Et ita horum est vsus loquendi apud Peripateticos, quamuis iam Neoterici quamlibet orationem significantem verum vel falsum, propositionem vocent: tamen ista distinctio obseruanda est. propriè igitur talis oratio, vt hic consideratur, enunciatio dicitur. 2

De diuisione Enunciationis.

I. Diuisio Enunciationis. Hæc igitur enunciatio primo diuiditur in vnam & plures. Enunciatio vna est, quæ vnum significat, id est, vnicam complexionem. actu & potentia significat, vt homo currit. Triplex autem inuenitur enunciatio vna. Primo vna voce & significatione, quando est vna complexio in re & in voce, vt homo currit. Secundo vna re, sed non voce, quando voces idem re significant, vt animal, gressibile, bipes currit; illud enim subiectum vnicam rem significat. Tertio vna coniunctione, vt quando dicitur homo currit, & leo vincit: nec ponimus cum Alber. vnam voce, sed non re, quia talis est simpliciter plures, vt canis mouetur.

Enunciatio vna triplex est.

Enunciatio multiplex in quatuor membra diuiditur. Propositio plures est, quæ plura, & non vnum significat, quæ verba suprà explicuimus. est autem quadruplex propositio, seu enunciatio multiplex. Primo, quando sunt plures nō connexæ formaliter, vt homo currit, leo vincit, Petrus studet. Secundo quando est vna quidem voce, sed multæ re, vt canis mouetur. Tertio, quando est cum multiplici subiecto non connexo, vt Petrus, leo, equus, mouetur; sunt enim tales multæ non actu, sed potestate. Quarto, quando id est à parte prædicati,

dicati, vt homo est doctus, iustus, studiosus, diligens. sunt enim omnes hæ quatuor plures, cùm vel formaliter, vel virtualiter plures connexiones absque coniunctione significent.

Dubitatur, quid sit enunciatio coniunctione vna? In hac parte Neoterici multum ab antiquorum doctrina deuiant: idem enim per enunciationem coniunctione vnam, & per cõpositam intelligunt, quam vocant propositionem hypotheticam, dicunt autem propositionem hypotheticam quamcunque enunciationem constantem ex pluribus enunciationibus principalibus, media aliqua coniunctione; siue sit copulatiua, siue disiunctiua, siue quæcunque alia. 1. Sententia

Antiqui verò hypotheticam vocabant casualem, rationalem, conditionalem enunciationem, vt refert Boet. super Topi. Cicer. ex Eudemo, & Theophrasto. & ratio est clara, quia hypothetica idem est, ac si Latinè dicas suppositiua, quasi propositio, in qua vna supposita & data parte, pars altera sequitur; quod non in copulatiuis fit. & hoc idem docet Boet. in tract. de syllogis. hypot. vbi illas tres enunciationes communiter vocat conditionales. Philop. addit etiam disiunctiuam constantem ex oppositis partibus immediatè, quia etiam in hac data vna parte sequitur altera, vt vel Petrus stat, vel non stat, currit, vel non currit. 2. Sententia

Ex hoc fit, vt hic per enunciationem coniunctione vnam, intelligatur conditionalis, quæ in illas tres diuiditur, & disiunctiua: & ista est sententia Ammo. Boet. & Alber. mag. tract. de enunciatione c. 2. & similiter Arabũ. Auice. & Algaze. vbi Ammo. copulatiuã non vnã appellandam censet, sed multiplicem; est enim vt manipulus ex multis congregatus.

At quamuis ista sententia sit tenenda, quantum ad hoc, quòd hypotheticá propriè dicendæ sunt disiunctiua & conditionalis: existimo tamen hic per propositionem coniunctione vnam non solam hypotheticam, sed etiam copulatiuam, & si quæ aliæ sunt, quarum partes quacunque coniunctione sunt coniunctæ, esse intelligendum; cùm tales enunciationes non solum habeant hoc, quòd in se multas simplices concludant, sed speciale aliquid, quantum ad veritatem vel falsitatem præter simplices addant. 3. Sententia

Secunda diuisio est enunciationis ipsius in simplicem & cõpositam: hæc autem vt diximus superius, & docet Boe. in 2. editione, non est eadem cũ superiori, cùm possit esse simplex, 2. Diuisio enunciationis.

&

& plures,vt canis mouetur:& vna,& composita,vt animal rationale, mortale currit. simplicitas enim propositionis consistit in hoc, ꝙ vnum simplex subiectum:& prædicatum habeant;vt homo disputat.composita verò in hoc, quòd multitudinem in subiectis & prædicatis patiantur.

Vnde distinguitur composita,in eam,quę ex pluribus propositionibus fit vt si lucet sol,est dies;& in eam, quæ ex pluribus subiectis vel prædicatis,vnum facientib. seu significantibus cõstat;vt animal rationale,mortale,est homo:& in eam, quæ ex pluribus similiter subiectis vel prædicatis,non tamen facientibus vnum conficitur,vt homo,& leo,& equus currit, homo est iustus,sapiens,& diligens.

3.Diuis. Tertia est subdiuisio enunciationis simplicis in affirmationem,& negationem,vt suprà explicuimus.

Dub.1. Quibus suppositis est dubium de diuisionibus his, quales sint.estque aduertendum,has diuisiones esse secundum substantiam propositionis, scilicet , ꝙ sit vna vel plures simplex vel composita, affirmatio vel negatio.aliæ diuisiones sunt secundum accidentia,vt ꝙ sit vniuersalis vel particularis.& quidem de diuisione in vnam & plures, simplicem & compositam,omnes ferè conueniunt esse analogi in analogata.

Dub.2. At de tertia subdiuisione est dubium, an sit generis in species, vel analogi in analogata. Alex. Alphrod.cuius meminit etiam Ammo.in procem.huius libri. Et vt videre est apud ipsum in 1.Prio.c.1.& ibidem Philop.contra Alex.&Buran.qui defendit Alexandrum, & sustinuit eandem sententiam.Sustinet esse æquiuocam enunciationem,ad affirmationem,& negationem:præcipua ratio hæc est.vbi prius est & posterius, ibi est analogia, at affirmatio est prior negatione, ergo enunciatio est æquiuoca ad ea:maior est clara,quia in vniuoco ratio est eadem.minor patet ex Arist in hoc capite:vbi dicit,(vna prima enũciatio affirmatiua)vbi Boe.2.Editione illud(prima)iungit cum affirmatione,vt sit sensus:affirmatio est prior deinde negatio.& expressè primo Poster.cap.21. vocat priorem affirmationem negatione : & probatur ratione, quia affirmatio est compositio , negatio diuisio : sed prior natura est compositio diuisione , ergo & affirmatio est prior negatione. præterea quia negatio est priuatio,affirmatio est habitus; sed habitus naturaliter prior est priuatione , ergo & affirmatio prior.

Oppo

Opposita sententia est Porphyr. Ammo. Boet. Simpl. in prædica. quantitatis S. Tho. & aliorum, asserentium talem diuisio nem esse generis in species. propterea sit primo aduertēdum: affirmationem quadrupliciter esse negatione priorem. Primo est prior, quia simplicior est, negatio enim fit ex affirmatione aliquo superaddito & hoc est, quod dicit Boet. affirmatio est prior negatione, id est prolatione, & Ammo. dicit, est prior affirmatio simplicitate dictionis. Secundo est prior, quia notior, nullus enim cognoscit affirmationem per negationem, at negationem ipsam ex ipsa cognitione affirmationis consideramus: & hæc prioritas notionis ponitur ab Arist. 1. post ca. 11. Tertio est prior secundum rem significatam, vt dicit S. Tho. tract. super hunc librum c. 6. nam affirmatio significat rem esse, negatio non esse, quamuis autem in particulari prius sit aliqui non esse, quàm esse: tamen absolutè loquēdo, esse semper præcessit non esse: aliter nihil posset produci: propterea dicit Arist. 9. Met. actus prior est potentia. Quarto dicitur prior secundum intellectum, quia intellectu prius componimus, quod est affirmare, quàm diuidamus. quod est negare. 1. op. 1 fund.

Est secundo valdè aduertendum, quòd non vbicunque est prius, & posterius, ibi est æquiuocatio, seu analogia Logica. dupliciter enim aliquid dicitur prius vel posterius: vno modo inuenitur inter aliqua inter se secundum quod vnum altero est perfectius, vel vnum virtualiter includit alterum: quo pacto vna species altera prior est, vt homo leone, & quadrangulus triangulo, & binario trinarius. tale autem prius & posterius non aufert vniuocationem duorum vel plurium in aliquo superiori, vt patet in exemplis assignatis, imò inter species generum talis ordo inuenitur. 2. fund.

Altero modo inuenitur prius & posterius in ipso superiori, respectu inferiorum, quando eius ratio vni inest primo, & per ipsum aliis; vt sanum dicit sanitatem, quæ primo est in animali, in vrina verò & medicina per ordinem ad animal; similiter inest ens substantiæ, & accidenti, non sic autem animal homini, & leoni, tale prius, & posterius constituit analogiam, hoc autem non inuenitur in enunciatione respectu affirmationis vel negationis, quamuis enim vna respectu alterius prior sit, vt diximus, tamen enunciatio primò illi inest, & vtrique ipsa, & eius definitio de vtraque prædicetur.

Est ergo vniuoca enunciatio sicut figuram, numerus animal, in

mal, in quibus est eadem ratio, hæc doctrina est Simpl. in præ dic. quantitatis. & Ammo. in hoc c. & Boe. & S. Tho. loco allegato, & est consideranda.

4. concl. Ex quibus patet enunciationem simplicem esse genus ad affirmationem & negationem.

Ad 1. ar. Nec argumentum Alex. quicquam valet, non. n. probat, nisi affirmationem esse priorem negatione, si adinuicem comparentur; at si ad enunciationem referantur, non prius vna enunciat, & participet naturam enunciationis, quam altera.

Dubium. Dices, esse affirmatiuam vel negatiuam, videtur dicere qualitatem enunciationis; ergo affirmatio & negatio non differunt specie, sed quantitate, & accidenti; sicut homo albus, & homo niger, non differunt specie, vt dicitur 10 Met. c. 12.

Sol. Dico esse affirmatiuam vel negatiuam, esse quidem qualitates enunciationis, sed qualitates essentiales, constituentes cum ipso genere species distinctas, quomodo differentiæ dici solent qualitates generis pro quo aduerte, quod esse affirmatiuam vel negatiuam, non consistit in materia propositionis; aliter enim non constituerent speciem: sed in forma, nempe in compositione, quam verbum importat, & quia sunt diuersæ compositiones affirmatio, & negatio, & diuersi modi enunciandi, inde constituunt varias species, ac propterea negatio semper debet cadere supra verbum, & non solum supra significationem verbi, nam hęc non est negatio homo est non currēs.

Dubiū 2. Circa hoc caput occurrere posset dubium, cuius solutionem prætermisit Arist. quare definitio cum plures partes habeat, dicatur vna? quod ipse 7. Met. c. 12. docet.

Solut. Dico, & est aduertēdum, singulas partes definitionis per se dicere totam naturam definiti confusè, vnam autem partem explicare distinctè, v. g. rationale dicit totam naturam hominis confusè, distinctè verò illam, vt principium ratiocinandi est; animal dicit totam hominis naturam confusè; distinctè verò hoc, quod principium sentiendi est, & sic de reliquis. vnde definitio est conflata ex pluribus, idem confusè significantibus, sed singulis aliquid in eo distinctè exprimentibus. Ideo dicitur vna, quia re vera idem dicit vnum, quod alterum, quantum ad rem; sed non quantum ad modum significandi; qui modus non multiplicat orationem, cum vnitas, & multitudo à re significante sumatur, & hanc doctrinam obserua.

Dub. 3. Tandem dubitatur circa illa verba Arist. (contradictio est

affirmatio & negatio opposita) videtur enim non esse verum, nam etiam ad oppositionem contrariam & sub contrariam est necessaria affirmatio & negatio.

Dico quod contraria & sub contraria oppositio non in sola negatione & affirmatione consistunt, sed in quantitate etiam subiecti, quod vtraque sit vel vniuersalis vel particularis: at contradictio per se in pura negatione & affirmatione, ita, vt si solam affirmationem, & negationem inspicias, remota quantitate, est contradictio, propterea inuenitur contradictio in singularibus propositionibus, & in ipsis terminis, vbi nulla est vniuersalitas vel particularitas, quæ sunt quantitates. propterea dixit contradictio est affirmatio & negatio, quasi formaliter in his consistat, at quia non quæcunque negatio affirmationi cuicunque contradicit, ideo addit, opposita. Sol.

Quæ autem affirmationes & negationes oppositæ sint, partim hic explicat, partim explicuit 1. Elench, c. 4. est enim oppositio vnius & eiusdem, non solum rei, sed rei, & nominis non synonymi, sed eiusdem, ad idem, secundum idem, similiter, in eodem tempore, id est, dicuntur constare ex eodem subiecto, & prædicato. dicuntur termini esse vniuoci, non synonymi, sed idem prorsus. & dicuntur sumi secundum idem vnde non opponuntur hæ enunciationes, ista tabula est dupla, & ista nõ est dupla: si prius ad medietatem, posterius ad tertiam comparetur, quia non ad idem, sic etiam quia non sunt secundum idem; ista non opponuntur, Aethiops est albus secundum dentes, non est albus secundum faciem: rursus quia non similiter, nec istæ opponuntur, Petrus currit velociter, non currit tardè. Et quia non eodem tempore, & loco, non hæ opponuntur; heri legi hodie non legi, sum extra pontem, non sum extra pontem. si vna hic, altera alibi proferatur, & hæc de hoc capite. Nota.

CAP. V. Diuiditur Enunciatio iuxta quantitates notas. Enunciationum oppositiones assignantur, citráque ipsarum veritatem ac falsitatem regula traduntur: ac quæ sit vna affirmatio & negatio determinatur.

Quoniam autem sunt hæ quidem rerum vniuersales, illæ verò singulares. (Dico autem vniuersale, quod in pluribus prædicari natum est: Singulare verò, quod non: vt homo quidẽ vniuersalium est. Callias verò eorũ, quæ sunt singularia:) necesse est, quoque enunciare, quod inest aliquid, 1. Sectio secunda secundum Græcos.

aut non

aut non, aliquando quidem alicui eorum quæ vniuersalia sunt, aliquando autem eorum quæ singularia sunt.*

*a.l. sūt: si quidē in vniuersa'i.

*Si ergo in vniuersali vniuersaliter enunciet quis * quod est, aut non est, contrariæ enunciationes erunt. Dico autem in*

2. *vniuersali enunciare vniuersaliter: vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.*

* a.l. quid est aliquid aut non erunt hæ cōtrariæ enunciationes.

Quando autem in vniuersalib. non vniuersaliter aūt, nō sunt contrariæ: quæ aūt significantur, est esse aliquando contraria. Dico aūt non vniuersaliter enunciare in iis, quæ vniuersalia sūnt, vt est albus homo, nō est albus homo. cum. n. vniuersale sit homo, non vniuersaliter vtitur enūciatione omnis namque non vniuersale significat. sed quod vniuersaliter.*

3. * a.l hæ quidē nō sunt cōtrariæ.

In eo verò quod prædicatur vniuersale, id quod est vniuersaliter prædicare, non est verum. Nulla enim affirmatio vera erit, in qua cum vniuersale sit prædicatum, vniuersaliter prædicatur: vt est omnis homo, omne animal.

4.

5. *Opponi autem affirmationem negationi dico contradictoriè, quæ vniuersaliter significat idem, quod non vniuersaliter. vt omnis homo albus est: non omnis homo albus est: nullus homo albus est, aliquis homo albus est. Contrariæ verò vniuersalem affirmationem, et vniuersalem negationem* vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est.*

* a.l. vt oīs hō albus est: nullus hō albus est.

De subiectis, & prædicatis enunciationum.

Cum in capite præcedenti negationem, & affirmationem opponi inter se doceret, nunc de hac enunciationum oppositione differere prosequitur. cum autem oppositio & secūdum quantitatem, & secundum veritatem, vel falsitatem enunciationum constet; in hoc capite de quantitate, quæ præcipuè in subiectis spectatur; in sequenti de veritate, & falsitate tractat.

Primò igitur hanc conclusionem constituit. Omnis enunciatio aut est de subiecto vniuersali: aut de subiecto singulari, siue affirmatiua, siue negatiua sit, quam tali syllogismo demonstrat; quoties enunciamus siue affirmatiuè, siue negatiuè rem de re enunciamus: sed oīs res vel vniuersalis est, vel singularis

gularis ergo quoties enunciamus, vel de vniuersali, vel de sin gulari rem enunciamus: maiorem non exprimit, minorem sub forma diuisionis proponit, eámque descriptione & exemplis illustrat, inquit,

Quoniam autem sunt hac quidem rerum vniuersalia, &c. 1.

Ac si dicat, quia res quędam sunt vniuersales, quędam sunt singulares. & nota, quòd dicit (quoniam) vt intelligas esse probationem à causa. Ex hoc enim, quòd res sint vel vniuersales vel singulares, & semper de re enunciamus, fit, vt enunciatio vel sit de subiecto communi, vel singulari.

Quæ dicatur res vniuersalis. Describit autem, quæ dicatur vniuersalis, & dicit Vniuersale est, quod in pluribus prædicari aptum est, vt homo, animal, leo. Dicit autem (aptum est) quia non est necesse, si rem vniuersalem proferamus, quod actu eam de multis prædicemus. Sat erit, si ipsa aptitudo sit, vel vt S. Th. dicit propter multa, quæ actu non habent plura, de quibus prædicentur; sunt tamen vniuersalia, quia aptitudinem habent. vt sol, mundus. Singulare est, quod non est de pluribus prædicari aptum, vt Socrates, Plato.

Dices, quare Arist. non dixit de prædicatis, quæ prædicata enunciare contingat? dico primo, quia quantitas propositionis non à prædicato, sed à subiecto sumitur, vnde ista prædicatio censetur singularis, Plato est animal, quamuis prædicatum sit vniuersale. *Dub.*

Dico secundo, quia ex doctrina præcedenti prędicamentorum constat semper vniuersalia prædicari; reliquæ enim sunt prædicationes indirectæ vel impropriæ, æqua enim de æquis, vel superiora de inferioribus, non autem inferiora de superioribus, nec singularia de se ipsis, propriè prædicantur; hac igitur de causa Aristo. non prædicatorum, quæ iam determinata sunt esse vniuersalia, sed subiectorum meminit.

Si ergo in vniuersali, vniuersaliter enunciet quis, quoniam est, &c. 2.

Circa illam partem, qua, de re vniuersali, aliquid vel affirmatiuè vel negatiuè enũciatur, Arist. trimembrem diuisionem necessariam facit; & per singulas postea partes procedit, ostendendo, quomodo opponantur, & reliqua circa eas explicãdo.

Tripliciter ergo de vniuersali affirmatiuè vel negatiuè enũciamus, primo de vniuersali vniuersaliter, vt omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: secundo de vniuersali, de neutro tamen vniuersaliter, vt homo iustus est, homo iustus non

est:tertio de vniuersali,sed de vno vniuersaliter,de altero non vniuersaliter,vt omnis homo iustus est, homo iustus non est, vel nullus homo iustus est,homo iustus,nec aliter vllo modo enunciare contingit de vniuersali.

In omnibus autem his notat Ammo.semper intellige de affirmatione & negatione ex eodem subiecto, & prædicato : & cum reliquis circunstantiis,quę sunt ad oppositionem necessariæ. De oppositis enim affirmationibus, & negationibus hic disseritur.

Accedit igitur ad primæ partis explicationem,&docet quoties de vniuersali vniuersaliter enunciamus affirmatiuè& negatiuè,tales sunt enunciationes contrariæ,vt omnis homo iustus est,nullus homo iustus est.Exponit autem quid sit de vniuersali vniuersaliter enunciare, exemplo quodam : nempe, quando propositio signum aliquod vniuersalitatis habet, vt omnis homo albus est,nullus homo albus est.

Dub. Sol. Dubitat S. Th. quare talis oppositio dicatur contraria,& respondet subtiliter & bene,vt etiam Ammo.dici per similitudinem ad res,quæ contrariæ dicuntur: illæ enim res contrariæ dicuntur, quæ maximè inter se distant & secum pugnant, vt album maximè à nigro distat,& calidum à frigido, vnde media non propriè extremis contraria sunt; cum ab eis non distēt maximè.At istæ propositiones maximè distant,omnis homo albus est;nullus homo albus est;cum prior ponat omnia indiuidua hominis copulatiuè,at altera omnia etiam neget Ista verò,non omnis homo albus est,non aufert omnia;significat enim aliquis homo albus non est,meritò ergo illa dicuntur contraria.

3. *Quando autem in vniuersalibus non vniuersaliter,non sunt contrariæ,&c.*

Hoc est alterum diuisionis membrum;nempe,aut enunciamus de vniuersali, non tamen vniuersaliter; vt homo albus est,homo albus non est:explicat autem quando de vniuersali non vniuersaliter prædicemus;nimirum quando dicimus,homo albus est,homo albus non est.

Quod si dicas in his enunciationibus subiicit vniuersale, ergo vniuersaliter enunciamus: respondet homo,leo,animal, & similia subiecta significare quidem rem vniuersalem,sed nō cum hoc modo vniuersalitatis,quam significat ipsum signum omnis,nullus,& similia,hæc enim signa non ipsum vniuersale sign

le significant, sed ipsum vniuersaliter subiici. quod non aliud est, quàm denotare: prædicatum, omni inferiori subiecti, copulatiuè, nullo dempto, inesse, vel ab omni eo remoueri. tales autem enunciationes asserit non esse contrarias, quas nos vocamus subcontrarias.

Addit tamen hæc verba de ipsis (Quæ significantur est esse aliquando contraria) qui locus satis est difficilis propter varias interpretationes, in primis Hermi ains, vt refert Boe. in 2. edit. exponebat hoc pacto: istas subcontrarias aliquando significare contraria; quia aliquando vna est vera, & altera est falsa, vt in materia necessaria vel impossibili, vt homo est animal, homo non est animal. Sed ista reiicitur expositio, quia nondum quicquam de veritate vel falsitate dictum est. 1. Expos.

Alex. quem commendat & sequitur S. Tho. interpretabatur subcontrarias aliquando significare contrarias, quia in certa materia scilicet necessaria æquiualent contrariis, vt homo est animal, & omnis homo est animal, homo non est animal, & nullus homo est animal, non tamen in materia contingenti. 2. Expos.

Tertia expositio habet profecto cælebres interpretes, nempe Porph. Ammo. Psell. & Boet. huiusmodi est. Pro quo notant aliqua esse, quæ habent contraria, aliqua carent contrariis. Album enim calidum, par, contraria habent; animal verò corpus, currit, ambulat contraria non habent. Hinc fit quorundam negationes importare contraria, quorundã verò non vt non album, importat contrarium, nempe nigrum vel medium, quod participat de contrario, non sanum importat ægrum. At non ambulat, non animal, nõ importat contrarium. Cum igitur in his particularibus in vna affirmetur prædicatum, in altera negetur, & negatio, aliquando importet contrarium, fit, vt aliquando tales enunciationes licet cõtrariæ non sint, eorum tamen significata contraria sint, vt homo est calidus, homo non est calidus, ibi non calidus, dicit, quod sit frigidus, homo non est sanus, id est, est æger. Hoc autem dicit, ne existimemus contrarietatem prædicatorum, enunciationes contrarias facere, & propter tantam expositorum authoritatem non mihi displicet hæc expositio. 3. Expos.

Quod si dicas hoc etiam in contrariis enunciationibus inest, respondetur, id verũ esse, sed in istis particularibus hoc notatur, quia aliam contrarietatẽ non habent, quã prædicatorũ.

Amm. ait propterea dubitasse in subcontrariis; quia in his 4. Expos.

est prædicatum negatum,id est,homo non albus, sed hæc ratio nulla est,quia & in vniuersali negatur prædicatum,nullus homo est albus; melius dicetur ꝙ in contrariis dubium non erat, cum contrariæ iam sint, at in his est dubium cum non sint contrariæ:posset enim quis arbitrari esse contrarias, quia significant res contrarias,& nõ significare contraria cum non sint contrariæ,propterea autem vtrunque esse,&esse non contraria,& significare aliquando contraria.Est alia expositio mo-

6.exposi. dernorum sine dubio non spernenda,nempe hic Aristo.loqui de enũc.in quibus subiectum est vniuersale sine aliquo signo nec vniuersali,nec particulari;quas indefinitas vocant,vt homo albus est,homo non est albus,&has dicit esse,seu aliquando fieri contrarias,nempe signis solum additis vniuersalitatis, omnis,nullus,quod non fit in singularibus, nec in particularibus:quæ signum habent particulare.hæc est expositio, quam sequitur Suessanus.

7.exposi. Inter has omnes mihi placet expos. 3.Porphyr.& aliorum: quamuis sub censura sanioris iudicij adderem hunc locum hic nos posse commodius interpretari, vt loquatur de his, quæ subiectum habent vniuersale,siue cum signo particulari sint,vt aliquis homo est albus,aliquis homo non est albus:siue sine aliquo signo, vt homo est albus. quia sicut nec istæ sunt contrariæ,ita nec illæ.ac propterea Arist.loquitur negatiuè.scilicet,quæ sunt de subiecto vniuersali,non vniuersaliter: nec dixit particulariter,vt vtrasque intelligeremus;& quando est cum signo particulari,& sine aliquo signo,aliter enim diceret de vniuersali particulariter vel indefinitè,& sensus iste est, has propositiones non esse contrarias, tamen extrema, quæ per has enunciamus.(aliquando est esse contraria)id est,contingit enunciare contrariè, vt homo est albus , homo non est albus.aliquis homo est albus,aliquis homo non est albus. Eadem significata & eandem rem,quam non contrarie enunciaui per illas,possum aliquando contrarie enunciare : nempe si vniuersaliter proferam, per hoc enim quod vniuersaliter, vel particulariter, seu indefinite dico;non aliam rem, sed alio, & alio modo enuncio. Ac propterea dicit, (quæ significantur) vt non de ipsis enũciationibus intelligas,quod possunt fieri contrariæ,sed de rebus significatis, quæ modò contrariæ, modò non contrarię enunciari valent:quam expositionem existimo maximè textui consonam.

In eo verò, quod vniuerſale prædicatur, id quod eſt vniuerſaliter, &c. 6.

Hic dubium Ariſt. aufert: poſſet enim quis dubitare in propoſitionib. contrariis affirmatiuis, an ſit addenda vniuerſalitas etiam prædicato; nam in negatiuis prædicatum vniuerſaliter dicitur, virtute negationis omnia diſtribuentis, at in affirmatiuis prædicatum eſt quidem vniuerſale, ſed non vniuerſaliter dicitur: propterea dubium eſt, an vniuerſalitas ſit addenda: & hanc expoſitionem aduerte, non enim loquitur de negatiuis, ſed de affirmatiuis: in his enim prædicatum vniuerſale eſt, ſed non vniuerſaliter dicitur.

Reſpondet igitur Ariſt. id non eſſe faciendum. cuius ratio eſt, quia eſſet enunciationem affirmatiuam, in omni materia falſam facere, cùm ſemper ſit affirmatio falſa, in qua affirmatur prædicatum vniuerſaliter, de ſubiecto vniuerſaliter, vt omnis homo omne animal eſt.

Et reputat Ariſt. inconueniens genus de ſpeciebus, & ſuperius de inferioribus vel æquale de æqualibus falsò affirmari; cùm etiam negatio falſa ſit; & tunc in materia neceſſaria vtraque eſſet falſa, & affirmatio & negatio. vbi aduerte Ariſt. loqui de propoſitionibus, quæ in diſciplinis vſu veniunt, non de aliis portentoſis, quæ confingi poſſent.

Nec eſt recipienda doct. Boet. & Leui. in ſuis annotationibus ſuper Auer. qui aſſerunt, ſignum vniuerſalitatis poſſe, vel addi prędicato ſuperiori; vt homo, ſeu omnis homo eſt omne animal: & tunc eſt falſum hoc affirmare, vel poſſe addi prædicato æquali; vt omnis homo eſt omne rationale, & tunc eſt ſuperfluum. hoc non placet: immò ſemper eſt falſum, vt hic docet Ariſt. & recipit Alb. tract. de oppo. c. 1. & S. Th. quia ſenſus eſſet, hic homo eſt omne rationale, & hic homo eſt omne rationale, & ita de cæteris. Si quidem omnis accipitur diſtributiuè, quæ, ſingulæ particulares eſſent falſæ, & ita tota vniuerſalis falſa. Quia cùm nullus homo ſit omne rationale: nec omnis homo erit omne rationale. Quò. in alio ſenſu acciperentur illæ voces diſtributæ vniuerſaliter, non quaſi diſtributæ, ſed acceptione, vt Dialectici vocant, ſimplici; verum eſſet dicere, omnis homo eſt omne rationale. Nam ſenſus eſſet idẽ eſt, re ipſa, omnis homo, & omne rationale. Sed ſi diſtributiuè accipiantur; ſenſus eſt falſus, vt diximus.

Opponi autem affirmationem negationi dico, &c.

Hoc eſt tertium diuiſionis membrum, in quo Ariſt. propo-

nit ea, quæ de vniuersali altero dicuntur vniuersaliter, de altero verò vniuersali, nō vniuersaliter: vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est, vel vt negatio sit vniuersaliter, nullus homo albus est, aliquis homo albus est. illud enim nō omnis locum particularis habet, nempè aliquis non tales autem enunciationes docet esse contradictorias, contrarias verò, quando vtraque est vniuersalis, vt omnis homo est albus, nullus homo est albus. hæc continentur in hoc capite.

QVAEST. De diuisione rerum, qualis scilicet sit talis diuisio.

Dub. Dubium posset alicui esse, qualis diuisio esset hæc; rerū quædam sunt vniuersales, quædā particulares, seu singulares: nam videtur hic Arist. admittere res aliquas existentes vniuersales, quod tamen ipse negat expresse contra Plato. 7. Met. c. 13.

Solut. Ad quod facilè est respōdere ex his, quæ superius diximus in materia vniuersalium super Porph. diximus enim rerum naturas non existere vniuersales, secundum se, sed quatenus ab intellectu non consideratis indiuiduis, & inferioribus appræhenduntur, dicuntur vniuersales, quatenus verò cum ipsis accidentibus & singularibus sunt, sunt singulares: vt natura humana de se, nec est vniuersalis, nec singularis; sed vt ab intellectu nō consideratis indiuiduis percipitur, fit vniuersalis, vt autem in ipsis indiuiduis est, & cognoscitur, dicitur singularis. vnde esse vniuersalem vel singularem, accidit rei; alterum per intellectum, alterum à rebus ipsis. Vnde meritò dici debet ista diuisio subiecti in accidentia.

Est autem hic notandum vnum, quod res non habet esse vniuersalis, nisi respectu intellectus, at esse singulare à rebus habet, & inde ab intellectu cognoscitur singularis, quando cum talibus accidentibus indiuiduis consideratur intellectus: ergo vtrunque cognoscit & rem vniuersalem & singularem, sed cū discrimine: nam cognoscit vniuersale, & ipsam rem vniuersalem facit, at cognoscit singularem rem, sed non facit.

Nota. 2. Hinc sequitur, quod dicit Ammo. & S. Th. cùm hic non de rebus secundum se, sed vt vocibus significantur, tractetur; & non possint res vocibus significari, quin primò cognoscantur; fit, vt quia res in vniuersali, & in singulari cognoscuntur, ita etiam voce significentur: adeò ista diuisio rerum, in ordine ad intellectum prima fit, quia res & in vniuersali, & in singulari cognoscit; ac deinde, in ordine ad voces significantes id, quod intellectu comprehendimus.

Est autem hic notanda doctrina S.Th. quam tradit in præsenti, & tractat de enunciatione c.7. & 8. nam aliqua res. v. g. homo, potest dupliciter considerari, vel vt est in intellectu obiectiuè cognitus, vel vt est in ipsis rebus & singularib. existens: si modo priori consideretur, acquirit prædicata in duplici differentia; quædam conueniunt ei à tali operatione intellectus, vt φ sit vniuersale, φ sit prædicatum, subiectum, species, & similia. quæ dicuntur prædicata secundæ intentionis: quædam alia conueniunt ei, quatenus est res, quæ velut vna considera tur, ac si per se existeret; vt quando dicimus, homo est dignissima creatura inferiorum, homo est creatus ad vitam æternam, homo redemptus est & ista prædicata sunt realia. Not.

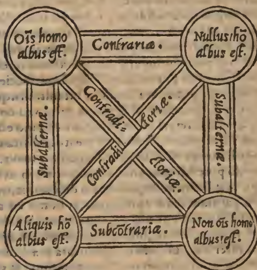
Altero modo potest homo considerari, vt est in rebus, & tunc acquirit prædicata in duplici etiam differentia, quædam ei secundum naturam suam competunt, vt homo est animal, rationalis, risibilis, viuēs quædā ei proueniunt ab indiuiduis, in quibus est, vt homo currit, homo legit, scribit, est doctus.

Est autem inter hæc discrimen, nam priora prædicata, cùm ei secundum naturam competant, semper insunt, & vbicunque natura talis est, ibi & talia sunt prædicata; & cùm natura in omnibus sit indiuiduis, etiam sunt ibi talia prædicata at vero alia prædicata cùm ab indiuiduis ei prouenian, & non semper indiuiduis idem insit, ideò de natura nec vniuersaliter, nec semper prædicantur.

Et ex hoc, ad distinguendū, q̄ñ naturæ aliquid, vt in omnibus est, conueniat, inuenta sunt signa tam affirmatiua, quā negatiua, omnis, nullus, & similia; ad denotandum verò, q̄ñ non omni ex parte naturæ cōpetat aliquid, inuenta sunt signa particularia. aliquis, aliquis non: imò q̄ñ volumus ostēdere, quod aliquid naturæ ab aliquo certo indiuiduo proueniat, vtimur signo demonstratiuo. quamuis vniuersale, cum signo particulari, & sine vllo signo, æquipolleat. & de simílib. prędicatis Ari. loquitur in p̄ñti, quę rei, vel secundum naturam vel ab indiuiduis competūt. in his. n. licet subiecto signum aliquid addere. Not. 4.

Similiter est notandum, quòd singulari triplex prædicatum competit. primum vt ab intellectu cognoscitur, & sic dicimus: Petrus est indiuiduum: alterum à natura speciei, Petrus est animal: tertium à sua propria & singulari conditione, & sic dicitur, Petrus currit, studet, legit, &c. & hæc sufficiant pro his prædicatis & pro declaratione diuisionis. Nota. 5.

CAP. VI. *De regulis oppositarum enunciationum.*

1\. *De regu. opposita- rū propo sitionū.* QVocirca has quidem impossibile est simul esse veras: his verò oppositas cōtingit aliquando in eodem simul esse veras: vt non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est. Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium

2\. sunt vniuersaliter, necesse est alteram esse verā vel falsam: & quæcunque in singularib. sunt: vt est Socrates albus, non est Socrates albus. Quæcunque aūt in vniuersalib. quidem, non vniuersaliter aūt, non semper hæc quidē vera est, illa verò falsa est. simul.n. verum est dicere. ꝙ est homo albus, et ꝙ non est homo albus. et est homo pulcher, et non est homo pulcher, si.n. turpis est, non est pulcher, & si sit aliquid, non est.

3\. Videbitur aūt subitò inconueniens esse: idcirco quoniam videtur significare idē, hoc, non est homo albus, et hoc, nulus hō est albus. hoc aūt neq; idē significat, neq; simul necessariò.

4\. Manifestum est autem. ꝙ vna negatio vnius affirmationis erit. hoc enim idem oportet negare negationem, quod af firm

*firmatio affirmauit,et ab eodem vel ab aliquo singularium, vel ab aliquo vniuersalium: vt vniuersaliter,vel vt non vniuersaliter. dico autem vt est Socrates albus. non est Socrates albus. Si autem*aliud aliquid ab eodem, vel ab alio idem, non est opposita; sed erit ab ea diuersa. Huic verò, quæ est, omnis homo albus est,illa,quæ est,nõ omnis homo albus est. illi verò,quæ est, aliquis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est. illi autem,quæ est,est homo albus, illa quæ est,non est homo albus.* *a. l. aliud vel ab ali. idẽ non eod.

5. *Quòd igitur vna affirmatio vni negationi opponitur contradictoriè, & quæ sunt hæ, dictum est. & quòd contrariæ aliæ. & quæ sunt illæ, dictum est. & quòd non omnis vera vel falsa contradictio,& quare,& quando vera vel falsa.*

1. *Quo circa has quidem impossibile est,&c.*

Modò Arist. de his enunciationibus oppositis determinat, qualiter se ad veritatem & falsitatem habeant: ac primum de contrariis infert,cùm de vniuersali vniuersaliter enuncient,simul veras esse non posse: vt omnis homo est iustus, nullus homo est iustus, nulla ratione simul veræ esse possunt, cùm impossibile sit idem prędicatũ vniuersaliter affirmare & remouere ab eodẽ verè. ac inde ista verba sunt legẽda,vt illata ex his, quæ dixerat in fine præced. oĩa.n. hæc sub vno cõtextu sunt.

Huic possumus addere,contrarias posse simul esse falsas,vt omnis homo est albus; nullus homo est albus, vtroque modo est falsa. & in hoc assimilatur qualitatibus contrariis,hæ.n. simul eidem subiecto inesse non possunt,ab eodem tamen remouentur: vt vni corpori inesse calidum,& frigidũ,simul possibile non est, tamen esse aliquod corpus, quod nec calidum nec frigidum sit,fieri potest, nempè cælũ,ita similiter contingit in his,nõ posse simul esse veras,falsas tamen nil prohibet, *Cõtraria propositiones possũt simul esse falsa*

Subdit autem Arist. oppositas contrariis,nempè particulares,simul posse veras esse: particulares enim sunt contradictoriæ contrariis; vt aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. hæ simul veræ sunt, quæ tamen contradicunt contrariis; aliquis enim homo est albus, contradicit huic, nullus homo est albus; aliquis verò homo nõ est albus,huic, omnis homo est albus; quæ duæ vniuersales sunt contrariæ.

Subcontrariæ nullo modo possunt esse falsæ.

Huic adde particulares in nulla materia posse esse simul falsas; in contingenti quidem simul veræ possunt esse, & in hoc habent se opposito modo ad contrarias, quæ simul veræ esse non possunt, possunt tamen simul esse falsæ.

Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, &c.

2. Hic de cōtradictoriis modò loquitur: & est aduertendum, quòd constituit triplex genus contradictoriarum. primum quando sunt de subiecto vniuersali in vna vniuersaliter sumpto, vt omnis homo est albus, aliquis homo non est albus. secundum singularium, vt Plato legit, Plato non legit: infimum genus est, de vniuersali sine signo, quas nos indefinitas vocamus, vt homo albus est, homo non est albus.

Et primum quidem ac secundum genus contradictoriarū, docet sic se habere, vt necessariò altera sit vera, altera falsa: impossibile est enim simul esse veras, aut falsas: at tertium genus nihil prohibet sic se habere, vt aliquando vtraque sit vera. vt istæ possunt esse veræ, homo est pulcher; homo non est pulcher, homo est albus, homo non est albus. quod probat de primis, potest enim esse, quòd sit homo pulcher, & quòd sit homo turpis; & verum sit simul vtrumque dicere. tunc sic arguitur; homo est turpis, est simul vera cum hac homo est pulcher; sed ista, homo nō est pulcher, est eadem cum hac: homo est turpis; ergo simul veræ sunt, homo est pulcher, homo nō est pulcher. probat de aliis. homo est albus potest esse vera cū hac, homo fit albus, si vnus iam fit albus, alter fiat. sed ista, homo non est albus, stat simul cum hac, homo fit albus; nam quod fit, non est; ergo simul veræ sunt, homo est albus, homo non est albus.

3. *Videbitur autem subitò inconueniens esse, &c.*

Remouet dubium quorundam asserentium, homo non est albus, esse idem cum hac, nullus homo est albus. quòd si ita esset, non essent simul veræ homo est albus. & homo non est albus. sicut nec istæ; homo est albus, nullus homo est albus; quæ sunt contradictoriæ primi generis.

Ad hoc respondet Aristot. non idem significare illas duas; nam vna enunciat vniuersaliter de subiecto, scilicet nullus homo est albus; altera non vniuersaliter; scilicet homo non est albus, neque idem significat, neque simul necessariò, id est, potest esse falsa illa, nullus homo est albus, vt modò fit. est enim

enim falsa. Illa autem est vera, homo non est albus. nam Aethiops homo est, qui tamen non est albus.

Manifestum est autem, quoniam vna negatio, &c. 4.

Omnes ferè expositores in hoc conueniunt, vt in his verbis Aristot. doceat, vnius affirmationis vnam esse negationem; eo, quia ex præcedentibus posset quis de hoc dubitare: cùm huic enunciatiuæ affirmationi, omnis homo est albus, opponantur duæ negationes, nempè; nullus homo est albus, & non omnis homo est albus. docet autem modò vni affirmationi vnam opponi negationem tantùm, in eodem genere oppositionis, & ita declarat Magentinus, & Psellus. & addit Alber. si quando euenit multas negationes opponi vni affirmationi, in eodem genere oppositionis, tunc illæ sunt æquipollentes. *1. expositio.*

Hæc autem expositio, quamuis doctrinam veram contineat, videtur præter mentem ipsius Aristot. nec vlla ratione cum verbis quadrat; cùm manifestè de sola oppositione contradictoria hic loquatur: quæ in tres gradus est diuisa, vt superius diximus.

Propterea cum Boet. sic mihi videntur ista verba cõtinuanda, vt sit quædam alia ratio ad probandum has enunciationes, homo non est albus. & nullus homo est albus, non esse idem. ratio est huiusmodi, vni affirmationi, vna sola negatione contradicit: sed hæc, homo non est albus, contradicit huic, homo est albus; hæc autem nullus homo est albus, contradicit huic, aliquis homo est albus; ergo non sunt idem alitter illa affirmatio homo est albus, vel aliquis homo est albus, quæ sunt diuersæ, haberent duas negationes, vel si vna negatio esset, vna negatio duabus affirmationibus correspõderet. *2. expositio.*

Maiorem probat ratione & exemplo: ratio est, quia negatio contradictoria debet id solùm negare, quod affirmatio affirmabat; ergo vnius affirmationis vna est negatio, exemplis manifestat & est inductio quædam exemplaris; nam huic, Socrates est albus, contradicit Socrates non est albus, similiter in vniuersalibus vniuersaliter, huic, omnis homo est albus, hæc, non omnis homo est albus, vel æquiualens, aliquis homo non est albus, & illi, aliquis homo est albus, illa; nullus homo est albus, ac si diceretur, nec aliquis homo est albus, similiter & isti, homo est albus, ista homo non est albus. quando enim aliud prædicatum in vna, aliud in altera enunciamus,

ciamus,non sunt oppositæ; vel quando idem prædicatum in vna de vno subiecto, in altera de altero enunciamus,similiter non sunt oppositæ.& hinc fit,vt hanc,nullus homo est albus, non opponi huic, homo est albus; quia illa negat aliud subiectũ,nempe aliquis homo,cum idem sit, nullus,& non vllus vel non aliquis.& hæc interpretatio est maximè obseruanda.

Nota 1. Sed tota hæc ratio pendet ex cognitione discriminis inter propositionem particularem, & indefinitam, nempe aliquis homo est albus, homo est albus, & in primis non differunt quantum ad veritatem vel falsitatem, nam quoties verum est, enunciare indefinitè, verum est enunciare particulariter, ad vtriusque autem veritatem sufficit vnius inferioris veritas, vt autem in hoc conuenire certum est; ita etiam in hoc differre est manifestum; quod particulares iam habent quantitatem determinatam, at indefinitæ sunt indifferentes, & ad vniuersalitatem, & ad particularitatem, ac propterea indefinitè id est,interminatè dicuntur.

Eum aliud discrimen valdè notandum, quod signum particulare additũ vniuersali, iam ipsum ad aliquod indiuiduũ, & ad vnum determinat, quamuis non distinctè illud manifestet. vt qui dicit aliquis homo, vnum dicit singulare, quamuis,quod sit non determinet: ac ideò dicitur determinatum vniuersale,quasi iam ad singulare vnum sit limitatum. at vniuersale sine signo ex significatione enunciationis, non est limitatum ad singulare, nec ex modo enunciandi: quamuis quo ad veritatem enunciationis sit limitatum, quia ad eius veritatem sufficit vnum singulare, sed ibi est totũ vniuersale.

Particulares propositiones quando non sint oppositæ. Ex quo sequitur has enunciationes, aliquis homo est albus, aliquis homo nõ est albus,quando diuersa indiuidua demonstrantur; esse quidem veras,sed non oppositas: vt doctè concedit S.Tho.nec Arist. ens vocauit oppositas, sed oppositas contrariis, non autem inter se. At hæ homo est albus,homo non est albus;& si sub subiecto diuersa singularia sumas, sunt oppositæ; quia variatis singularibus non mutatur vniuocatio subiecti vniuersalis; quod illa omnia sub vnico cõceptu significat:sicut mutatur vniuocatio huius,aliquis homo,quia hoc tenetur pro singulari, & eo variato fit æquiuocatio & impeditur oppositio, sicut in his Alexander est rex. Alexander non est rex;si in vna regem,in altera philosophum intelligas, hoc est ex modo enunciationis.quamuis iam Dialectici consider

ſiderantes tam particulares, quàm indefinitas quantum ad veritatem eſſe idem, vtrasq; ſubcontrarias vocent; ſed tamen aliter ſecundum Ariſt. eſt dicendum: quæ omnia exacto iudicio perpendit.

Quoniam igitur vna affirmatio, vni negationi, &c. 5.

Hic reſumit ea, quæ dicta ſunt: nempe vnam negationem vni affirmationi contradicere, & quot gradus contradictoriarum ſint, & qui ſint: dictum eſt. ſimiliter alias oppoſitiones eſſe contrarias, & quo pacto non omnes contradictoriæ ſint veræ, vel falſæ, ſed quæ ſunt ex primo & ſecũdo genere, & quod tertij generis contradictoriæ non neceſſariò veræ, vel falſæ ſint, & quare.

Vbi vides Ariſt. non ponere niſi duas oppoſitiones contrarias, & contradictorias: & ſub contradictoriis includit tres gradus: nempe contradictorias communiter dictas & indefinitas, particulares verò ab oppoſitis reiicit.

CAP. VII. *De affirmatione & negatione vna.*

VNa autem affirmatio & negatio eſt, quæ vnum de vno ſignificat, vel cum ſit vniuerſale vniuerſaliter, vel nõ ſimiliter, vt omnis homo albus eſt, nõ omnis homo albus eſt: eſt homo albus, nõ eſt homo albus: nullus homo albus eſt, aliquis homo albus eſt: ſi album vnum ſignificat. Si verò duobus vnum nomen poſitum eſt, ex quibus non eſt vnum, nõ eſt vna affirmatio, neque vna negatio: vt ſi quis ponat hoc nomẽ tunica, homini, & equo quòd tunica alba eſt, hæc non eſt vna affirmatio, nec vna negatio. Nihil enim differt hoc, qui diceret, quòd eſt homo equus albus. hòc autem nihil differt, quã dicere eſt homo albus, & eſt equus albus. Si ergo hæ multa ſignificant, & ſunt plures, manifeſtum eſt, quòd & prima, vel multa, vel nihil ſignificat. neque enim eſt aliquis homo equus. Quare nec in his neceſſe eſt hanc contradictionem veram, illam verò falſam eſſe.* 1.

* a.l. addit &c.

Cum vnam negationem vnius affirmationis eſſe oppoſitam docuerit, optimo conſilio in hoc capite, vt Ammo. tradit, quid affirmatio vna, & negatio vna ſit, oſtendit.

Eſt

Est autem vna negatio, vel vna affirmatio, quæ vnum de vno significat, id est, vnum, ac vniuocum habet subiectum similiter & prædicatum, vt homo est albus, omnis homo est albus, nullus homo est albus. Ostendit autem vniuocum oportere esse prædicatum dum dicit, si albus vi ū significat, id est, si vniuocum sit, non quod non sit vniuocum, sed vt ostendat necessariam esse vniuocationem prædicati, similiter est necessaria vniuocatio subiecti, & hoc ostendit, dum dicit, si tunica significaret idem, quod hæ duæ voces, homo & equus; ūc tunica est alba, vel non est alba, nec esset vna negatio, nec affirmatio; sicut nec ista, homo, equus, est albus, nā ista æquiualet istis, homo est albus, equus est albus, absq; vlla coniunctione.

Nam quamuis in textu sit coniunctió scilicet homo est albus, & equus est albus talis coniunctio est continuatiua sermonis, non constitutiua propositionis coniunctæ.

Quod aliqui non aduertentes dixerunt, æquiualere hanc, tunica est alba, illi, homo est albus, & equus est albus, quan ū ad multiplicitatem propositionum, sed non quantum ad veritatem, quia tunica est alba, est vera, si vnum significatum est verum; at coniuncta pendet ex vtriusque partis veritate.

Sed hoc prorsus est præter mentem Arist. non enim illa est coniunctè sumenda; sed tanquam duæ enunciationes inconnexæ. & tunc in omnibus sunt æquiualentes, & vtraq; est plures, tam tunica est alba, quàm iste homo est albus, equus est albus. & hoc patet ex illa, quā sine cōiunctione sumpsit, nempe homo, equus est albus, non ergo illud (&) sumendum est, nisi vt sermonis particula continuatiua.

Hinc docet quando negatio vel affirmatio non est vna, sed æquiuoca, nō esse necesse, affirmationem & negationem esse veram vel falsam, sicut nec in contradictoriis de subiecto vniuersali, non vniuersaliter sumpto: quæ possunt esse veræ, ita & istæ, Petrus currit, Petrus non currit, si pro pluribus sumatur subiectum, & hæc est expositio communis.

a. expos. Sed mihi videtur aliquid amplius præter hoc Aristotelem velle docere: videlicet; Non solum quid sit vna affirmatio in se, & quid negatio vna in se; sed quid sit vna affirmatio, & negatio simul, vt vnitas cadat super vtramque simul. & dicit vnā affirmationem & negationem esse, quæ significant vnum de vno, id est, eodem prædicato, & subiecto participant, & pro eodē sumpto: vt ꝙ altera affirmat, idem prorsus altera neget.

Et

Et hoc patet;nam tunica est alba, tunica non est alba; non vocat Arist.vnam affirmationem & negationem; si in vna pro equo,in altera pro homine sumatur.& tamen constat,vtramque per se esse vnam;quia æquiuocum pro vno significato est vniuocum;sumit igitur hic Arist.vtramque simul,& docet, vt participent eodem subiecto,& prædicato.

Vnde si dicis,omnis homo est albus,eius negatio idem subiectum hab.bit;non omnis homo est albus,hic enim de cōtradictoriis loquitur.& si dicis aliquis homo est albus, negatio erit,nullus,id est,nec aliquis homo est albus.

Et ex hoc apparet solutio dubij præcedentis;ista enim homo est albus, habebit hanc, homo non est albus; non hanc, nullus homo est albus ista enim non est vna cum illa affirmatione,quia nullus homo est albus, est illius, aliquis homo est albus quæ aliud habet subiectum. *Solutio dubij.* *Notaq;*

Et consideratin subiecto numerat etiam signum quantitatis, & ex hac expositione nostra, facilis est contextus, & exempla Arist. manifestantur,quæ per contradictoria dantur,& hoc est obseruandum circa hoc caput.

CAP. VIII. *Quo pacto in futuris contingentibus contradictionis regula veritatem habeat.*

IN iis ergo quæ sunt & quæ facta sunt necesse est affirmationem vel negationem veram esse vel falsam. Et in vniuersalibus quidem vt vniuersaliter,semper hanc quidem veram, illam verò falsam esse, & in iis, quæ singularia sunt, quemadmodum dictum est.In vniuersalibus autem, quæ nō vniuersaliter dictæ sunt,non necesse est.dictum est autem & de his.In singularibus verò & futuris,non similiter. 1.

2. *Nam si omnis affirmatio & negatio vera vel falsa est: & omne necesse est esse vel non esse.*quare si hic dicat futurum esse aliquid : ille verò non futurum dicat , hoc ipsum manifestum est,quòd necesse est verum dicere alterum ipsorum si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est,vtraque enim non erunt simul in talibus.* **a.l.si enim hic quidam dicit.*

3. *Nam si verum est dicere,quòd album vel non album,necesse est esse album vel non album. & si est album vel non album,*

album, verum erat affirmare vel negare: & si nō est, falsum dicit: & si falsum dicit, non est. Quare necesse est semper affirmationem aut negationem veram esse vel falsam. Nihil igitur neque est, neque fit, nec à fortuna, nec vtrumlibet contingit, neque erit, neque non erit, sed ex necessitate omnia, & non vtrumlibet contingit, aut enim qui dicit verus est, aut qui negat. similiter enim vel fieret, vel non fieret, quod enim vtrumlibet contingit, nihil magis sic vel non sic se habet, vel habebit.

4. *Amplius autem, si est album nunc, verum erat dicere prius, quòd erit album. quare semper fuit verū dicere, quodlibet eorū, quæ facta sunt, quod est, vel erit, si autem semper verum fuit dicere quod est, vel erit, non potest hoc non esse, vel non futurum esse. quod autem non potest fieri: & quod impossibile est non fieri, impossibile est non fieri, necesse est fieri: omnia igitur quæ futura sunt, necesse est fieri. Nihil igitur vtrumlibet contingit neque à fortuna erit*nam si à fortuna, non ex necessitate.*

*a.l.addit sed omnia ex necessitate.

At verò nec quod neutrum verum est dicere contingit:
5. *vt quod neque erit, neque non erit. Primum enim cum sit affimatio falsa, negatio non vera erit: & cum hæc falsa sit, cō tingit affirmationem non veram esse. Et ad hæc, si verum sit dicere, quòd album est simul & magnum, oportet esse vtrūque, si verò erit cras oportet fore cras: si autem neque erit, neque non erit cras, non erit vtrumlibet contingens. vt est nauale bellū: oporteret .n. neq; fieri nauale bellū, neq; nō fieri.*

6. *Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia: si quidem omnis affirmationis & negationis, aut in vniuersalibus dictis vt vniuersaliter, vel in iis, quæ sunt singularia, necesse est oppositarum, hāc quidem veram esse, illam verò falsam. nihil aūt vtrumlibet contingit esse in iis, quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare neque*

consultare

consultare oportebit, neque negotiari: quòd si hoc quidem facimus erit hoc: si verò non hoc, non erit hoc.

Nihil enim prohibet, & in annū decies millesimum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum verò non dicere quare ex necessitate erit vtrumlibet eorum, quod ab ipso verum erat dicere tunc. 7.

At verò nec hoc differt si aliqui dixerint contradictionē, vel non dixerint. manifestum enim, quòd sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit, quid ille verò negauerit, non enim propter negare vel affirmare erit, vel non erit, nec in decies millesimum annum, magis, quā in quantolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat vt alterū verè diceretur, necesse erat hoc fieri: & vnumquodque eorū quæ fiunt, semper sic se habebant, vt ex necessitate fieret, si enim verè dixit quis quod erit, non potest non fieri: & quod factum est, verum erat dicere semper quòd erit. 8.

Si itaque hæc impossibilia sunt: videmus enim esse futurorum principium. & ab eo quod cōsultamus, atque aliquid agimus: & quod est, omninò in ijs, quæ non semper actu sunt, possibile esse, & non esse similiter, in quibus vtrumque contingit & esse & nō esse, quare & fieri, & nō fieri: & multa nobis manifesta sunt sic se habentia: vt quod hanc vestem possibile est incidi, & non incidetur, sed prius exteretur: similiter autem & non incidi possibile est, nō esset eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi: quare & in aliis generationibus, quæ secundum huiusmodi potentiam dicuntur. 9.

Manifestum igitur est, quòd non omnia ex necessitate, vel sunt, vel fiunt sed alia quidem vtrumlibet contingit, & nihil magis affirmatio, quàm negatio erat vera vel falsa: alia verò magis quidem, & vt in pluribus alterum, nihilominus contingit fieri, & alterum, alterum verò minimè. 10.

Igitur esse quod est, quando est, & non esse, quod non est, 11.

quando non est, necesse est, sed non omne, quod est, necesse est esse, nec quod non est, necesse est non esse. non idem est, omne quod est, necessario esse, quando est & simpliciter ex necessitate esse similiter autem & in eo, quod non est.

12. *Sed & in cõtradictione eadem ratio est. esse quidem vel non esse omne necesse est & futurum esse vel non: non tamen diuidentem, dicere alterum necessarium. dico autem vt necesse est futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: non tamen fieri cras bellum nauale necesse est, neque nõ fieri: fieri tamen, vel non fieri necesse est.*

13. *Quare cum similiter orationes veræ sint, quemadmodũ & res manifestum est, quòd quæcunque sic se habent vt sint vtrumlibet contingens, & contraria suscipiant, necesse est similiter se habere & cõtradictionem. quod contingit in ijs, quæ non semper sunt, vel non semper non sunt. horum enim necesse est alteram partem contradictionis verã esse vel falsam, non tamen hanc vel illam, sed vtrumlibet contingit, & magis quidẽ veram alterã, non tamen iam verã vel falsam.*

14. *Quare manifestum est, quòd non est necesse omnis affirmationis vel negationis oppositarum, hanc quidem veram, illam autem falsam esse. non enim quemadmodum in iis, quæ sunt, sic se habent, & in iis, quæ non sunt quidem, possibilibus tamen esse vel non esse sed quemadmodum dictum est.*

Antequam hoc caput interpretemur, quod insignem & obscuram continet doctrinam; oportebit aliquot prius statuere fundamenta, vt eius facilior fiat interpretatio.

1. Fund. Est igitur primò aduertendum ex Ammo. c. 5. præcedenti, quæ doctrina est celeberrima, & communissima, triplex esse genus enunciationum secundum materiam, nempè necessarium, impossibile, contingens.

Est autem materia propositionum cohærentia prædicati, ad subiectum, id est, habitudo, & ordo quidam prædicati ad subiectum, secundum quem vel taliter prædicatum ad subiectum se habet. vt ei semper insit, nec ab eo separari possit: & talis

talis materia dicitur necessaria, in qua genus enũciationũ sit necessariarum, in quibus genera de speciebus, vel species de indiuiduis, vel propriæ passiones, vel accidentia inseparabilia prædicantur, & alia huiusmodi: vel secundum talem ordinem se habet, secundum quem prædicatum nec subiecto insit, nec vlla ratione inesse possit.

Et huiusmodi cohærentia, & ordo est materia, quam vocãt remotam, in qua constituuntur enunciationes impossibiles affirmatiuæ, vt homo est leo, album est nigrum.

Sumimus enim has materias, secundum enunciationes affirmatiuas, quæ sunt necessariæ vel impossibiles. nam negatiuæ sunt in eadem materia, cum suis affirmatiuis; & negatiuæ se habent opposito modo: in materia enim necessaria sunt impossibiles, in remota necessariæ.

Tertio est talis ordo, secundum quem prædicatum inest subiecto, ita, vt possit non inesse; vel non inest, sed potest inesse; vt homo currit, homo disputat, & tales propositiones tam affirmatiuæ, quàm negatiuæ dicuntur contingentes.

Est autem triplex gradus enunciationum contingentium; primus, quando prædicatum frequenter inest subiecto; quamuis aliquando non insit; vt homo loquitur, homo meridie prãdet. Secundus, quando prædicatum rarò inest, & hoc dicitur contingens à fortuna, illud verò contingens in plurimum, vt fodiens vineam inuenit thesaurum. Tertius, quando prædicatum frequenter inest, & frequenter non inest, vt homo ambulat, Petrus cantat, & tale contingens dicitur ad vtrumlibet.

Est secundo aduertendum: enunciationes contradictoriæ possunt fieri in hac triplici materia, secundum triplex tẽpus, præsens, præteritum, & futurum, vt omnis homo est animal, non omnis homo est animal, omnis homo fuit animal, non omnis homo fuit animal, omnis homo erit animal, omnis homo non erit animal, similiter in aliis omnibus, vt facilè erit cuilibet, tales contradictiones constituere: præterea possunt fieri contradictiones & de subiecto vniuersali, vt in exemplis propositis & de subiecto singulari etiam in omni materia, & secundum quodlibet contingens, ex quo resultat copiosus enunciationum oppositarum numerus. *2. Fund.*

Aduerte tertiò in contradictionibus de præsenti, & de præterito in omni materia, altera est determinatè vera, altera determinatè falsa. est autem determinatè vera enunciatio, quæ *3. Fund.*

sic est vera, vt pro tempore, quo est vera, non possit esse falsa. è contrà determinatè falsa est, quæ pro tempore, quo est falsa, non potest esse vera. v.g. Petrus currit, Petrus non currit: Petro currente; affirmatiua est determinatè vera, quia quo tempore currit, non potest esse falsa, negatiua verò determinatè falsa, quia pro eodem tempore non potest esse vera.

Hoc ergo in omni materia inuenitur in contradictionibus de præterito, & de præsenti, vt vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa, siue affirmatiua, siue negatiua sit.

At in contradictionibus de futuro est ambiguum, an vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa. nõ est autem in omnibus de futuro dubium, nam in materia necessaria & remota, tam determinata est de futuro, sicut de præsenti, & de præterito. similiter in materia contingenti, quando in plurimum, vel ratò euenit prædicatum, non est magnum dubium, quia iam ferè est determinatè vera affirmatiua in plurimum eueniens, & falsa rarò contingens, sed dubium est de contingenti ad vtrumlibet. similiter nec est difficultas, quando subiectum est vniuersale, quia iam istæ vniuersales ferè etiam determinatæ sunt, cùm in plurimum vniuersales affirmatiuæ, vel negatiuæ falsæ sint. Sed summa difficultas est in enunciationibus de futuro contingenti ad vtrumlibet, de subiecto singulari, vt Petrus cantabit, Petrus non cantabit.

Et hic est scopus huius capitis, nempè examinare, an in cõtradictionibus istis vna pars sit determinatè vera, altera falsa, sicut in his, quæ sunt de præterito, & præsenti: est autem in duas partes diuisum caput, in priori sunt argumẽta circa hãc difficultatem, in posteriori est quæstionis determinatio.

1. *In iis ergo, quæ sunt, & quæ facta sunt, &c.*

Boet. hæc verba non initium capitis, sed præcedentium epilogum esse existimat. at S. Tho. noui capitis initium asserit. parum autem refert hoc, quamuis conformior sit Arist. sententia S. Tho.

Proponit igitur in contradictoriis de præsenti, & de præterito, necessariò affirmationem, vel negationem esse veram, vel falsam: tam in contradictoriis de subiecto vniuersali vniuersaliter, quàm contradictoriis de subiecto singulari. nam in aliis de subiecto vniuersali non vniuersaliter sumpto, id nõ est necessarium, cùm vtraque possit esse vera.

Et nota ista verba esse legenda disiunctiuè, vt sit sensus: affirmatio

firmatio vel negatio est vera, vel falsa, id est, vel affirmatio est vera, & negatio est falsa, vel negatio est vera, & affirmatio est falsa. non enim est legenda disiunctim, hoc modo: affirmatio est vera vel falsa, negatio est vera vel falsa. ac propterea dixit, necesse est hanc quidem veram, illam verò falsam esse, quod vocamus determinatè verã, & determinatè falsã, scilicet quãdo in contradictione, do tibi vnã partẽ, quæ vera sit, & alterã quæ falsa sit. at verò in singularibus & futuris, id est, in cõtradictionibus enunciationum de futuro, & de subiecto singulari, nõ est necesse, vt vna pars determinatè sit vera, altera falsa.

S. Thom. vult, vt addamus verbum in futuris, nempè contingentibus, at Porphyr. & Alexan. in hoc, quod dicit singularia volunt contingentiam includi: nam singularia contingentia sunt. sed melius est, si dicamus eum Ammo. in hoc, quòd dicit futura, notat contingentiam, necessaria enim non fore, sed semper esse proprius dicuntur.

Nam si omnis affirmatio, vel negatio vera vel falsa est, &c. 2.

Hic Aristot. incipit probare nõ omnem affirmationem vel negationem esse veram vel falsam: & facit hoc argumentum. omnis affirmatio vel negatio, est vera vel falsa, ergo quæ sunt, necessariò sunt, & quæ non sunt, necessariò non sunt: illud. n. (&) legendum est illatiuè pro igitur. alterum enthymema facit de futuro. omnis affirmatio vel negatio est vera vel falsa, ergo si vnus dicat Petrus leget, & alter, Petrus non leget necessariò vnus dicet verũ, alter dicet falsum. & sic necessariò leget vel necessariò nõ leget. consequentiam & antecedens primi enthymematis probat, & prius cõsequentiam. Nam si verum dicit, qui dicit, album est, necessario album est. aliter enim non diceret verum, & si qui dicit, album non est, falsum dicit, ergo necessario non ita est, aliter non esset falsum.

Et si est album, vel non album, verum erat affirmare, &c. 3.

Hic probat Arist. antecedens, quòd affirmatio præsentis vel negatio sit vera vel falsa, nam fieri non potest, quin album sit, vel non sit, vtroque autem modo verum vel falsum dicitur, nam si est, verum est dicere, quòd est, falsum, quòd non est, si verò non est, è contrà verum est dicere, quòd non est, falsum verò quòd est: semper igitur talis affirmatio vel negatio erit vera vel falsa: posteà probat consequentiam in enthymemate secundo: nam antecedentis eadem est probatio, & posterius iterum probabitur, si, inquit, in his affirmatio vel ne-

gatio est vera vel falsa:ita,vt vnus dicat verum, alter falsum, omnia necessario erunt,nec quicquam à fortuna,nec ad vtrũ libet,nec erit,nec non erit,i.nullum erit contingens,nec rarò, nec ad vtrumlibet,nec in plurimum,sed omnia fient, vel non fient.i.vel necessario fient, vel necessario non fient:& ita non est vtrumlibet,hoc.n.est,quod potest sic esse,vel nõ esse,fore, vel non fore:necessaria aũt non habent hanc indifferentiam.

Amplius autem, si est album nunc, &c.

4. Hæc est altera ratio, quia ex determinata veritate futurorum infert necessitatem in omnibus:aliunde tamen sumit necessitatem, scilicet ab ipsa re iam existenti. argumentatur sic, modò sit album, ergo verum fuit dicere heri,album erit, & omnia, quæ facta sunt, antequam fierent, verum fuit dicere fient: tunc sic, verum fuit dicere fore, ergo necessario futura erant, nam si verum erat, quòd futura essent; non potuerunt non esse,si non potuerunt non esse,impossibile fuit non fore; si impossibile fuit non fore, ergo necessarium fuit, vt fierent, & sic necessario eueniunt omnia,& euenerunt.

At verò quoniam neutrum verum est dicere, &c.

5. Posset quis dicere, neutrum verum est, scilicet, album non erit,album erit; hoc renuit:nam sequeretur in contradictoriis negatiuam esse falsam, affirmatiuam non veram;& è cõtrà:& ita vtraque pars esset falsa, cùm non sit vera ista, album erit, nec ista,album non erit:præterea si ex hoc,quod dicitur albũ est,sequitur si verũ est,quòd album sit; & magnum est, quòd magnum sit. ita si verũ est dicere erit cras; oportet fore cras; si ergo verum est dicere nec erit,nec non erit, sequitur, quòd res nec erit,nec non erit,& ita non est contingens hoc enim est,quod potest esse,& non esse.non ergo dicendum est, neutram partem esse veram contradictionis; sicut non est verum dicere,nec est,nec non est, nec erit,nec non erit;cùm alterum necessarium sit;vel est,vel non est,vel erit,vel non erit,non ergo est conueniens ista solutio harum.

Ea igitur absurda,quæ contingunt,hæc sunt, &c.

6. Infert Arist. inconuenientia, quæ sequuntur ex affirmatione hac, quòd omnis negatio vel affirmatio est vera vel falsa determinatè, nullum scilicet esse contingens ad vtrumlibet, sed omnia euenire ex necessitate: hinc sequitur aliud absurdum,quòd scilicet non esset negotiandum, nec consultandũ, negotia enim & consilia sunt de his,quę sic vel aliter possunt euenire:

euenire: negotiamur autem, vel consultamus, vt hoc vel illo eueniant modo, si autem omnia necessario euenirēt nō oporteret hæc facere, quod absurdum est.

Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum, &c. 7.

Hic Arist. reicit vnum, quod possit quis dicere; nempè enũciatio dé futuro proximo tempore enunciata, est vera vel falsa, & tunc est effectus necessarius: tamen à multo tempore ante rem, est contingens, hoc repellit: quia si in decies millesimũ annum aliquid enunciaretur futurum vel non futurum, tunç vnum illorum esset verum necessariò, siue futurum, siue non futurum; & iam necessariò eueniret: imò cùm omnia; quæ facta sunt, antequam essent, possent enunciari verè futura esse, necessariò euenerunt. nota illa verba superioris textus. (Quoniam si hoc quidem facimus, & reliqua) esse verba negotiantium: ac si diceret, si omnia necessariò sunt, non oportet negotiari, & dicere, si hoc facimus, erit hoc, si hoc non facimus, nō erit hoc: cùm tamen omnia ex necessitate sint.

At verò nec hoc differt, si aliqui dixerint, &c. 8.

Excludit aliam responsionem aliquorum; Posset enim quis dicere esse res contingentes in se, tamen quando quis enunciat eas sub affirmatione, vel negatione fieri necessarias, vel impossibiles: hoc excludit dicens, propter nostram affirmationem vel negationem res non ita esse, vel nō esse; imò quia ita sunt, vel non sunt, inde affirmatio vel negatio, dicitur vera vel falsa: vnde si necessaria est omnis affirmatio vel negatio: profectò & rem esse, est necessarium, vel non esse: & ita omnia eueniunt necessariò absq; nostra affirmatione, de quibus affirmatio, si fieret, vera erat futura.

Si quidem hæc impossibilia sunt, videmus enim, &c. 9.

Hic ratione probat non esse in rebus necessitatem semper, sed multa esse contingentia. Pro quo aduerte duplex esse genus effectuum contingentium; quidam sunt voluntarij, qui radicem, & causam suæ contingentię habent in voluntate nostra, vt legere, non legere, studere, non studere, & similia: quidam alij sunt naturales, qui contingentiam habent à materia rei; ex quo enim res factæ sunt ex materia apta, ad multa recipienda, fit, vt ipsæ res expositæ sint variis accidentibus: vt ꝙ infirmentur, quòd non infirmentur; quòd moriantur, vel nō; quòd calefiant, vel non; hæc ex materia proueniunt. An verò sola voluntas, & sola materia horum contingentium sit causa, Not.

sa, non est præsentis disputare.

Arist. ergo has duas radices contingentiæ ponit, & argumẽtatur à causa: nempè, datur voluntas in nobis libera. datur potentia in rebus materialibus ad esse, & non esse, ergo sunt effectus contingentes. & de primo probat, quia consultamus, & negotiamur, & apti sumus à natura ad consilia & negotia, frustrà ergo natura hoc faceret, nisi consilia & negotia profutura essent. quòd si omnia necessariò euenirent, illa omnia essent frustra: similiter probat in naturalibus potentiã ad esse & nõn esse, hæc vestis potest incidi, vt manifestum est, potest etiam non incidi forcipe, patet: quia, potest deteri, & vsu consumi. si ergo potest vsu consumi, potest non incidi, ergo potest incidi, & non incidi: & sic in rebus est potentia ad esse, & non esse.

10. *Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate, &c.*

Hic sententiam suam concludit: nempè, non omnia ex necessitate esse vel fieri, sed aliqua esse contingentia ad vtrumlibet, in quibus tam affirmatio, quàm negatio non est magis dicenda vera, quàm falsa, & esse contingens in plurimũ, quod frequenter accidit, quamuis aliquando deficiat, & nõ accidat: & esse similiter contingens non in plurimum, scilicet rarò eueniens. quæ sententia sine dubio digna est laude, cùm hominem liberum constituat, & in naturalibus multa contingentia affirmet, quod & veritati & religioni Christianæ maximè est conforme, est enim homo in suis operationibus liber, nec omnia secundum naturam eueniunt, id est, in rebus ipsis, naturaliter eueniunt, sed multa contingenter.

11. *Igitur esse quod est, quando est, &c.*

Hæc est huius capitis secunda pars, in quo Aristo. quo pacto veritas in affirmatione & negatione sit, manifestat: distinguit autem primò res, postea enunciationem. res igitur vna simplex, dupliciter potest esse necessaria, vno modo absoluiè, quando nullo alio supposito aliter se habere nõ potest, vt Sol est quid necessarium absolutè, secũdum enim naturam suam aliter se habere non potest, similiter in simplicium enunciationum significatis, vt hominem esse animal.

Res dupliciter dici potest necessaria.

Alia res est necessaria secundum quid nempe ex suppositione aliqua, vt homo currit, pro illo tempore, pro quo currit, necessario currit. quia simul non potest currere, & non currere,

re, & hoc est, quod dicit, res quando est, necesse est esse, & quando non est, necesse est non esse.

Est autem notandum non valere consequentiã ab isto necessario secundum quid, ad necessarium simpliciter; vt non valet, Petrus quando currit necessario currit, ergo Petrus necessario currit: Petrus quando non currit, necessario non currit, ergo necessario non currit.

Huiusmodi fallacia peccat argumentum primum, quando album est, dicitur, si est vera, ergo necessario ita est, ergo res necessario est alba, dicitur, quod est necessitas secundũ quid, vt pro illo tempore, quo propositio est vera, res sit, tamen absolutè rem esse, non est necessarium. vnde in contradictione de præsenti datur pars determinatè vera, & determinatè falsa; sed ista determinatio veritatis vel falsitatis, non est secundum necessitatem absolutam, sed secundum tempus, scilicet, pro illo, in quo vnum est, alterum non est; seu pro tempore quo Petrus currit, & Petrus non currit; quo tempore est vnum determinatè verum, alterum falsum.

Et in contradictione eadem ratio est, &c. 12.

Distinxerat rem simpliciter, id est, non in comparatione ad suum oppositum, modò rem in ordinem ad suum oppositum distinguit, scilicet, currere non currere, cantare vel non cantare, & in communi vocat esse vel non esse, futurum vel non futurum.

Inquitque dupliciter esse posse hoc totum necessarium, nempe cantare vel non cantare, legere vel nõ legere. vno modo, vt cadat necessitas supra vtrunque disiunctim, & simul, vt necesse sit cantare, vel non cantare, esse vel non esse, futurum vel non futurum, quæ necessitas dicitur disiunctionis. & sic asserit omne disiunctum esse necessarium etiam in contingentibus, præteritis, præsentibus & futuris. vt necessarium est Antichristum fore vel non fore, Petrum cantaturum vel non cantaturum, cantare vel non cantare, cantasse vel non cantasse.

Altero modo necessitas potest cadere supra illa membra diuisiuè, vt necessarium sit cantare, aut necessarium non cantare, necessariũ sit fore, aut necessarium sit non fore. & isto modo, non est necessitas in contingentibus, nec enim est necessarium quod cantet nec necessarium quod non cantet, nec necessarium, quod futurus sit Petrus albus, nec necessarium quod non sit futurus albus.

Imò est maxima fallacia argumentari à necessitate disiuncti ad necessitatem partium per se in contingentibus, non enim valet: necessarium est Petrum cantaturum, vel non cantaturum; ergo necessarium est Petrum cantaturum, vel necessarium est Petrum non cantaturum.

Talis igitur necessitas est in contingentibus, similiter & talis veritas, nempe disiunctim, sed non diuisiuè, quamuis sit discrimen inter præsens & futurum, nam in præsenti datur pars terminatè vera: & falsa determinatè altera, sed talis determinatio non est absoluta, sed secundum quid, nempe pro tali tempore. At in futuro non est pars determinatè vera, nec determinate falsa, sed de singulis partibus dices, est vera vel falsa. vt Petrus cantabit, est vera vel falsa. Petrus non cantabit, est vera vel falsa.

13. *Quare cum similiter orationes veræ sint. &c.*

Id quod Arist. dixit de ipsis rebus oppositis, in ipsis enunciationibus esse idem prorsus confirmat. vt sicut necessarium est, rem esse vel non esse simul: non tamen singula per se: ita similiter necessaria est affirmatio vel negatio disiunctim: vt Petrum fore, vel non fore. neutram tamen partē per se: imò quæ libet pars est indeterminata, vt nec sit dicenda vera, nec sit dicenda falsa, sed vera vel falsa, quia in contingentibus de futuro tam indifferens est, quod res sit, quàm quòd res non sit, quamuis, vt dicit Arist. aliqua contingentia magis determinata sint ad esse, nempe, quæ frequentius accidunt: tamen cum & hæc possint aliter esse, nondum veritatem habent determinatam, ac ideo nec vera, vel falsa per se sunt dicenda, sed vera vel falsa simul.

14. *Quare manifestum est, quoniam non est necesse. &c.*

Hic concludit non esse necessarium, vt omnis affirmatio vel negatio sit determinatè vera vel falsa, sed aliter in futuris aliter in præsentibus & præteritis. in futuris neutra pars per se determinatè vera vel determinatè falsa, sed vtraq; vera vel falsa: at in præsentibus, & præteritis vna determinatè vera, altera determinatè falsa. sed ista determinatio est secūdum quid: nempe, secūdum tale tēpus, quo sunt vel fuerūt, vt diximus.

Dub. Dubitabis tu, sicut in enunciationib. de præsenti, vna est determinatè vera, altera falsa: & similiter in enunciationibus de præterito: talis autem determinatio est secundum tempus, quare non dicemus idem in his, quæ sunt de futuro, vt vna sit vera

vera nempe pro tempore, quo futura sit res, & vna falsa, quo tempore non futura sit res?

Dico esse latissimum discrimen, nam antequam res sit, semper manet indifferentia vt possit esse & non esse, fieri vel non fieri: propterea enunciatio de futuro non potest habere constantem veritatem: at quando iam res est, vel non est secundum tempus præsens vel præteritum vacat ista indifferentia, quod enim est, nō est indifferens, vt illo eodem tempore non sit, similiter quod non est, non potest illo eodem tempore esse; propterea ista constantem habent veritatem vel falsitatem sed secundum quid, scilicet secundum tempus præsens. So.

Ex quo soluitur argumentum secundum superius, nempe si album est modò, fuit heri verum determinatè dicere, albū erit: nego consequentiam, quia antequam esset, erat indifferens ad esse, & non esse, propterea talis propositio hesterna non magis erat determinatè vera, quam falsa, erat igitur illa de futuro indeterminate vera licet de præsēti sit determinata.

QVAEST. I. *De contingentibus.*

1 Quamuis non sit præsentis loci ista exactius, quàm ab Aristo. dicta sunt examinare, tamen vt saltem ea melius intelligantur, vnum, aut alterum circa hoc dicemus, solet autē summa in hoc versari difficultas, quo pacto cum gloriosus Deus horum futurorum, antequam sint, præscius sit, possint contingenter euenire. Deus enim in sua scientia non decipitur, sed infallibilis est. *1. Error.*

Circa hoc fuerunt duo philosophorum errores, quidam.n. Stoici, inter quos fuit Chrysippus, vt refert Cicero de fato, & Aul. Gel. li. 6. c. 2. existimabant omnes effectus euenturos esse necessario. existimabāt enim causas omnes esse destinatas ad suos effectus, & talem ordinem constitutū ab æterno in mente diuina, qui mutari non posset; quem ordinem vocabant fatum, & hæc est opinio ferè Poetarum. Virgil. Te tua fata trahunt, nec cœpta relinquere possis. & similiter, Parcæ metu. manent immota tuorum fata. & Lucanus: Quo tibi feruor abit? aut quò fiducia fati? similiter martemque secundum, Iam nisi de genero fatis debere recusat, & alia plurima. 2

Alij contingentiā in rebus, & libertatem asserebant, tamen Deum esse præscium horum singularium futurorum negabant, cuius sententiæ, seu dementiæ: fuit Cicero lib. de natura deorum, vt refert August. 5. de ciuit. c. 9. idem etiam impiè sen sit Auer *2. Error.*

fit Auerro.

3.senten. vera. At veritas Christiana cõsistit in medio, nec modo Christiana, verùm etiam Philosophica; quam ferè omnes veteres Peripatetici sunt assecuti, vt videre est apud Ammonium hic, qui eam tribuit Arist.Psel.& Magent ibidem apud Alex.Aphro.in lib.quem de fato ex sententia Arist.conscripsit ad Antoninum & Seuerum Imperatores, c.16,& apud eundem, primo naturalium quæstionũ,c.4.& 25.& in c.14. apud Themistium in Paraphrasi,12.Met.apud Philoponum in 1.Post.suo commen. 94.& pulcherrimè apud Simpl.8.Phy.in 2.digressione contra Philop.paulo post principium, vbi ait, Dei Opti.cognitionem esse omnium simul præsentium, præteritorum, & futurorum. idem super Epictetum c,67.& 2.Physic.77.& 2. de cælo. 56. idem etiam Eustratius 10.Ethi.c.8.ad calcem.

Tenet ergo hæc sententia, esse effectus contingentes in rebus, esse libertatem in homine suarum operationum, & omnium futurorum Deum esse ab æterno præscium.

Pro cuius expositiõe aduerte primò duplex esse genus causarum; quædam causæ, sic operantur, vt nunquam naturaliter impediantur, vt Sol oritur, Sol occidit, & istæ causarum superiorum actiones & motus naturales non impediuntur. Aliæ causæ impediuntur à suis operationibus, & effectibus naturaliter, vt equus impeditur à productione equi, quia aliquando vel producit monstrũ, vel non prouenit embrio ad perfectionem, impeditur etiam aliud à cõtrario suo, vt patet in his causis naturalibus inferioribus.

1.Errore. Præterea adhuc est duplex causa, quædã quæ est determinata ad operandum ita, vt propositis necessariis ad operandum: non possit non operari, vt ignis proposito combustibili nõ potest nõ comburere, quæ esse dicuntur naturales: quædam non est determinata ad operandum, sed propositis necessariis potest non operari, qualis est voluntas hominis, quæ, si ei proponatur aliquod bonum, vt velit, potest velle, & non velle, & hæc dicitur causa libera.

2.Fund. Aduerte secundo omnium effectuum positiuorum Deus est causa. quod est dicere, ignis solum nõ comburit, sed Deus cum igne, & omnis res operatur, sed simul concurrente Deo 2.Error. ad talem operationem cũ illa re, & est maximè necessarium; ita autem Deus concurrit cum illa re, vt simul operetur secundum modum naturæ illius rei: cum igne enim concurrit eo modo

modo, quo ignis operatur, nempe necessario, calefaciendo, & cum voluntate hominis liberè volendo, non enim cogit res vt agant, sed secundum modum illarum rerum, & naturam; iuuat eas, vt agant cum iis, quæ necessario agunt, necessario, cum his, quæ impediuntur, modo etiam, quo impediri possit operatur, nec earum destruit naturas.

Aduerte tertio omnia antequam fiant, Deus cognouit, & omnium est ab æterno præscius, non tamen eodem modo omnia cognoscit, sed necessaria cognoscit futura necessaria, & contingentia cognoscit, vt contingentia; id est, ita cognoscit futura esse, vt simul cognoscat posse non fieri. *3. Fund.*

Vnde sicut ex hoc, quòd omnium est author, & cũ omnibus causis operatur non sequitur, quòd causæ necessario operentur omnes, quia secundum modum illarum concurrit: ita ex hoc, ꝙ omnia præscit ac præcognoscit; nullam futuris necessitatem imponit, sed illa vt futura sunt cognoscit, vnde sic cognouit me hodie lecturum, vt etiam cognosceret liberè lecturum, & me posse non legere. *Præscientia Dei, rebus futuris nullam imponit necessitatē.*

Vnde respondetur ad argumentum commune in hac materia. Deus scit me lecturum cras, ergo ego non possum non legere. concesso antecedenti negatur consequentia. quòd si dicas DEVS non potest falli, ergo non possum non legere: dico stante præscientia diuina non possum non legere, quod alij vocant in sensu composito: sed hoc non colligi absolutè, me non posse non legere: explicatur. ego necessariò lecturus sum vel nõ lecturus. libere tamen me applicabo, vel ad hoc, vel ad illud extremum: DEVS præscit, ad quod liberè me postea sum applicaturus. dicere itaque stante præscientia diuina non possum non legere, est dicere, Deus nõ decipi potest in cognitione illius, quod ego sum postea liberè facturus; ex quo non colligitur, quod ego postea necessario sim operaturus. & hoc vocant aliqui quod non licet arguere à sensu composito ad sensum diuisum. & hæc sufficiunt de hac difficultate in præsenti.

Finis Libri primi.

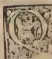
ARIST

ARISTOTELIS DE INTERPRETATIONE, LIBER II.

Summa Libri.

De Enunciationibus infinitis. De Enunciationum vnitate, ac pluralitate. Et prædicationibus coniunctis, atque diuisis. De Enunciationibus modalibus. Et quæ Enunciationes magis inuicem sint contrariæ.

CAP. I. *De Enunciationibus infinitis cuiuscunque generis, ipsorúmque oppositionibus, ac consequentiis. Nomina item ac verba transposita, idem significare.*

1. *Voniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans hoc autem vel nomen est, vel innominatum: vnum autem oportet esse & de vno id, quod est in affirmatione: nomen autem dictum est et innominatum prius: (non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen* a. l. addit *infinitum: vnum enim significat aliquo modo infinitum no-* duo. *men: quemadmodum & non valet non verbum sed infinitum verbum). erit igitur omnis affirmatio & negatio, vel ex nomine & verbo, vel ex infinito nomine & verbo.*

2. *Sine verbo autē nulla affirmatio vel negatio est. est enim, vel fuit, vel erit, vel fit, vel quæcunque alia huiusmodi verba, ex iis sunt quæ posita sunt: consignificant enim tempus.*

3. *Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo: deinde, est non homo, non est non homo. Rursus est omnis homo: non est omnis homo: est omnis non homo, non est omnis non homo. Et in iis, quæ extrinsecus sunt temporibus, eadem ratio est.*

4. Sectio 2. secundū Græcos *Quando autem est, tertium adiacēs prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones: dico autem vt est iustus homo, ipsum est, tertium dico adiacere nomen, vel verbum in affirmatione.*

5. *Quare ob id ipsum quatuor erunt illæ, quarum duæ quidem*

dem

*dem ad affirmationem & negationem se habebunt secundũ cõsequentiam, vt priuationis: duæ verò minimè. Dico autem quòd est, *aut iusto adiacebit, aut non iusto: quare etiam negatio. quatuor igitur erunt. Intelligimus verò quod dicitur ex iis, quæ subscripta sunt. Est iustus homo, huius negatio est, non est iustus homo, est non iustus homo, huius negatio est, non est non iustus homo: est. n. hoc in loco & non est, iusto & non iusto adiacebit. Hæc igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est sic sunt ordinata.* *a.l.da hic.

Similiter autem se habebunt, & si vniuersaliter nominis sit affirmatio, vt omnis est homo iustus, negatio huius, non omnis est homo iustus: omnis est homo non iustus, non omnis est homo non iustus. In fine primi Priorum.

Tamen non similiter angulares veras esse contingit. contingit autem aliquando.

Enũciationum indefinitarum dispositio, ex j. Priorum in fine.

Simplex affirmatio. *Homo iustus est.*	*Simplex negatio.* *Homo iustus non est.*
Priuatoria negatio. *Homo iniustus non est.*	*Priuatoria affirmatio.* *Homo iniustus est.*
Infinita negatio. *Homo non iustus non est.*	*Infinita affirmatio.* *Homo non iustus est.*

Earundem dispositio in terminis vniuersaliter, ac in parte.

Simplex affirmatio vniuersaliter. *Omnis homo iustus est.*	*Simplex negatio in parte.* *Non omnis homo iustus est.*
Priuatoria negatio in parte. *Non omnis homo iniustus est.*	*Priuatoria affirmatio vniuersaliter.* *Non omnis homo iustus est.*
Infinita negatio in parte. *Non omnis homo non est iustus.*	*Infinita affirmatio vniuersaliter.* *Omnis homo non iustus est.*

Vt dispositæ sunt hæ Enunciationes de subiecto finito, eodem pacto disponi possunt Enunciationes de subiecto infinito, addendo ipsi homini dictionem, non.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt mutuo. Aliæ aũt duæ ad non

homo

homo, quasi ad subiectum aliquod additum. vt est iustus nõ homo, non est iustus non homo: non est non iustus non homo: non est non iustus non homo. plures autem his non erunt oppositiones. Hæ autem extra illa, ipsa secundum se erunt, vt nomine vtentes eo, quod est non homo.

9. *In quibuscunque autem est, non conuenit, vt in eo, quod est sanum esse, & ambulare, in iis idem facit sic positum, ac si est, adderetur. vt sanus est omnis homo: non sanus est omnis homo. sanus est omnis non homo: non sanus est omnis non homo. non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationem ad id, quod est homo, addendum est. omnis enim non vniuersale significat, sed quòd vniuersaliter. Manifestum est autem ex eo, quod est, valet homo, non valet homo: valet non homo, non valet non homo. hæc enim ab illis differunt, eò quòd vniuersaliter non sunt, quare omnis, vel nullus nihil aliud consignificat, quàm quòd vniuersaliter de nomine vel affirmationem, vel negationem. ergo & reliqua eadem oportet apponi.*

10. *Quoniam verò contraria est negatio ei, quæ est, omne est animal iustum, illa, quæ significat, quòd nullum est animal iustum: hæ quidem manifestum est, quòd nunquam erunt neque veræ simul, neque in eodem: his verò opposita erunt aliquando: vt non omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum. Sequuntur verò & hæ, eam quidem, quæ est, omnis est homo non iustus, hæc, nullus homo est iustus: *illam verò, est non omnis homo non iustus, opposita, quòd est aliquis non iustus, necesse est enim aliquem esse.*

* a.l. illã verò, quæ est, aliquis ẽ hõ iustus opposita, quæ non omnis homo est non iustus.

Manifestum est autem etiam, quòd in singularibus si verum est interrogatum negare, quod et affirmare verum est. vt putásne, Socrates sapiẽs est? nõ. Socrates igitur est nõ sapiens? In vniuersalib. verò nõ est vera, quæ similiter dicitur: vera aũt negatio est. vt, putásne, omnis homo sapiẽs est? non

11.

omnis

omnis igitur homo non sapiens est: hoc.n. falsum est. sed non, igitur omnis homo sapiens est, verum est. hæc enim opposita est: illa verò contraria.

Quæ verò secundum infinita contrajacentes sunt nomina & verba, vt in eo, quod est non homo, vel non iustus, quasi negationes sine nomine & verbo esse videbuntur. sed non sunt: semper enim vel veram vel falsam esse nec esse est negationem: qui verò non homo dixit, nihil magis, quam qui dicit homo, sed etiam minus verus vel falsus fuit, nisi aliquid addatur.

Significat autem, est omnis homo iustus nulli illarum idem, nec huic opposita, quæ est, non est omnis non homo iustus. illi, quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat. 13.

*Transposita verò nomina & verba idem significant: vt est albus homo, & est homo albus. Nam, si hoc non est, eiusdem multæ erunt negationes. sed ostensum est, quòd vna vnius est. Eius enim quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo: eius autem, quæ est, est homo albus, si non eadem est ei, quæ est, albus homo, erit negatio, vel ea quæ est, non est non homo albus, vel ea, quæ est, non est, homo albus. sed altera quidem est negatio ea, quæ est, non est non homo albus, * eius, est non homo albus: altera verò eius, quæ est, est albus homo. quare erunt duæ vnius. Quòd igitur transposito nomine & verbo, eadem sit affirmatio & negatio, manifestum est.* 14.

* a. l. negatio eius, quæ est, est non homo albus.

De enunciationibus infinitis.

De nomine & diuisione huius libri, ac primi eius capitis.

HIC est secundum Latinus, secundus Perihermenias liber, secundum Græcos verò, apud quos vnicus est tantùm continuus liber in sectiones diuisus, est ista sectio tertia: cùm autē hoc nihil doctrinæ ve *Nomen libri huius.*

Nomen libri huius. næ veritatem impediat, diuisionem Latinorum Latini sequemur.

Obscuritas libri huius. Est quidem obscurus liber, & quorundam locorũ difficultate alijs Logicæ partibus non postponendus: sed vtilis valdè eius cognitio est, ac sine ea, Logici nomen nullus sibi iure vendicabit: Dabimus operam, vt sensum Aristotel. simul & ipsius verba ita interpretemur diuino auxilio, vt vel minimum aduertenti, admodum facilia sint; nec obscuritas ignorantiæ, nec labor tædij cuiquam sit causa.

Diuisio li. In hoc igitur libro continentur quatuor. Primum est, de enunciationibus. quæ aliquam particulã additã alicui extremo recipiunt, nempè infinitum sortiuntur subiectũ vel prædicatum, vel vtrunque. Secundum est, quomodo se habeant propositiones, quæ præter verbũ substantiuum aliud recipiunt prædicatum, quantum ad coniunctionem & diuisionem verbi cum illo prædicato. Tertiũ de enunciationibus habentibus modum aliquam ipsas modificãtem. Quantum cuidã dubio de enunciationum oppositione satisfacit.

Nota. In quibus omnibus docemur præcipuè multiplicare enũciationes innumeras. Etenim in priori libro, vt tradit Albert. libro 2. hoc, cap. 5. tradita sunt ea, quæ ad constitutionẽ enunciationis pertinebant, tam essentialem, quàm accidentalem, nempè eius partes, nomen, verbũ, eius genus, oratio; eius constitutio, vna, plures simplex, composita; eius species eius quantitas, quæ accidẽs est, eius veritas, vel falsitas eius oppositio, nunc eius multiplicatio, secundum aliquod ad dictum: atque etiam, vt docet Albert. eius consequentia: nempè vnius ad alteram vt patet etiam in tractatu.

Diuisio 1. capitis. In hoc igitur capite tria principaliter continentur. Primò tractat de enunciationibus, de verbo (est) extremum finitum, vel infinitum habentibus. Secundò de enunciationibus aliorum verborum. Tertiò aliquid de harum oppositione tradit.

1. *Quoniam autem est aliquid de aliquo affirmatio significans, &c.*

Variationem enunciationum secundum extrema, & partes ipsarum assignare intendens, meritò ea, quæ dicta sunt, repetit, ex quibus colligit, primò variari enunciationem secundum nomen subiectum vel verbum; cùm hæc primò, & necessariò

necessariò ipsam conflent, ab componant. ac propterea talia verba, sub nota causali assumit, dum dicit: (Quoniam autem) dicit autem, (omnis affirmatio aliquid de aliquo significat, aliquid autem nomen est vel innominatum) id est, quod de aliquo dicitur, vel de quo aliquid dicitur, vel est nomen vel innominatum, scilicet finitũ, vel infinitũ, ipsũ enim infinitum vocat innominatum, quia ante Arist. nomine vacabat, propterea dicit innominatum prius.

Et quantum existimo, in his verbis etiam includit verbum, vt sit sensus aliquid vel est nominatum, vel innominatum, & colligit enunciationem significare vnum de vno. ex quo infert omnem enunciationẽ constare ex nomine & verbo, vel ex nomine ĩfinito & verbo, vt totus discursus sit iste omnis enunciatio vnum de vno significans ex nomine vel ex infinito nomine & verbo constat, at omnis enunciatio vnum de vno significat, ergo omnis enunciatio constat ex nomine, & verbo, vel ex infinito nomine, & verbo: maiorem non explicat, minorem assignat, & prima verba minoris sunt probatio, nempè, enunciatio aliquid de aliquo siue innominatum siue nominatum sit, significat, ergo vnũ de vno interponit autem parentesim, qua explicat, quid vocet innominatũ, dicit autem (infinitum nunc dictum est nomen) id est, nominatum est quod tamen prius nomine carebat: nõ tamen dicitur nomen, sed infinitum nomen; sicut non sanatur, non verbum, sed infinitum dicitur verbum. & reddit rationem, quare nomen infinitum tamen dicatur, & inquit, quia vnum aliquo modo significat. *Dubium 1.*

Dices, quare hic solùm loquitur de affirmatione in principio? dico, aduerte, hic Aristotel. multiplicationem enunciationum docere intendit, propterea quærit omnium primam, hæc autem est affirmatio, quæ simplicior est, & prior negatione.

Dubium 2. Dubitabis, quomodo infinitum nomen, & verbum vnum significant, cùm ante & quæ sunt & quæ non sunt significare dicta sint, dico, non significare vnum ex parte rei, nam quæ sunt, quæ non sunt, in nulla re conuenire queunt; sed vnum ex parte intellectus appræhendentis ea, sub negatione alicuius scilicet, quòd non sunt homo, non sunt leo, non sanantur. ac propterea dicit vnum aliquo modo significant, at quia sub hac minima, & debili entitate *Nomen infinitum vt vnum aliquid significet.*

 nihil

nihil certi continetur: sed quæ sunt, & quæ non sunt infinitum nomen, vel verbum dicitur.

Dubium 5. Dubitabis, quare non enumerat etiam eam enunciationē, quæ fit ex verbo infinito? Respondetur ex Alexandro, Boetio, Alberto, & Ammonio, quòd in propositione verbum infinitum non differt à negato, & hæc est sententia Arabum, quamuis etiam doceat Ammo. posse dici sub verbo inclusisse finitum, & infinitum, sed prior sententia est potior, quæ intelligenda est, vt superius declarauimus cap. de verbo.

2. *Præter verbum autem nulla est affirmatio, vel negatio, &c.*

Hoc dicit Aristoteles, vt ostendat multiplicandā esse enūciationem per nomen, quando est finitum vel infinitum: non per verbum, quod non sic dicatur in enunciatione. Ostendit non sic nomen vt verbum se habere ad enunciationem? aliquando enim enunciatio est sine nomine, vtpote, cùm nomen habet infinitum, at sine verbo nec affirmatio, nec negatio esse potest, vel vt sit sensus affirmationem, & negationem in verbo consistere: quando enim negatio in verbum non cadit, non est negatiua enunciatio, similiter de affirmatione: cùm igitur verbum semper sit necessarium in enunciatione, variatio erit secundum nomen finitum vel infinitum, & hoc cum verbo est, fuit, erit, fit, vel simile, quæ sunt verba, cùm significent tempus, & quibus definitio præcedens verbi competit, & nota sicut suprà assumpsit affirmationem, quia erat prior, hic assumit verbum substantiuum, & similia, quæ sunt omnium verborum prima, ex his enim primæ enunciationes fiunt.

3. *Quare prima est affirmatio, & negatio, &c.*

Infert primam omnium affirmationem & negationem esse hanc, homo est, homo non est, secūda de nomine infinito non homo est, non homo non est. Tertia affirmatio, & negatio vniuersalis simplex, vocatur enim simplex enunciatio finita, vt omnis homo est, non omnis homo est. Quarta infinita omnis non homo est, hoc similiter docet in alijs esse temporibus, nempe, præterito, & futuro, secundum quæ etiam similes ordinari possunt enunciationes, & erunt viginti quatuor simplices, siue duodecim oppositiones, vt facilè est cuilibet exemplo comperire. Quòd si his velis addere oppositiones singularium, & particularium multiplicabis multas alias, secundum finitum, & infinitum, & secundùm diuersa

tempora

tempora, non tamen secundum vniuersalitatem: ac propterea forsan Aristot. harum non meminit, nec enim singulare, nec particulare capax est vniuersalitatis.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur, &c. 4.

Postquam de enunciationibus simplicibus, quæ ex vnico nomine, vel infinito nomine, & verbo constant, egit, accedit ad compositiores, quæ cum verbo etiam aliud admittunt prædicatum, quas vocant de tertio adiacente, & ipsum est tertium adiacens prædicatur, id est, est prædicatum tertio loco superueniens, non quòd in enunciatione tria sint prædicata; sed quòd ipsum prædicatur tanquam tertium nomen, vel verbum, id est, tanquam tertia dictio. hic enim, secũdum omnes ferè, nomen pro dictione significante sumit, & dicit, Est, tertiam dictionem, in enunciatione dico adiacẽs, quam etiam vocat verbum, vt non quamcunque dictionem esse significet. vnde sic est litera ordinanda, dico, est, adiacere tanquam tertium nomen, seu vt potius dicam verbum, in enunciatione.

Vbi hic aduerte cum Ammo. quod nos suprà docuimus, ipsum est, tertium adiacens prædicari, quod hic expressè docet Aristot. quando enim dico homo est albus, esse album de homine prædico, licet Albertus c. 2. huius doceat, est, tertium adiacens, non esse prædicatum, sed copulam extremorum. idem Boet. cap. de verbo. & Suessa. ibidem. *Nota.*

Dices, quare vocatur tertium cum potius locum obtineat medium vel primum apud Arist. qui suo loquendi modo verbum præponit? dico cum Alber. prolatione quidem non esse tertium, at re tertium est, vt enim composita præcedunt formam componentem, nempe lapides, & ligna formam domus, ita & nomina seu subiectum, & prædicatum ipsum verbum. *Dubiũ Cur verbum est tertiũ adiacẽs dicatur.*

Quamuis iudicio meo mihi videatur iste locus aliter interpretandus, & tunc cessat hoc dubium, est enim sensus, dico est tertium, quando adiacet nomen vel verbum, id est, quando verbum, est, est tertium, vel nomen aliquod est tertium: dummodo enim sint tres dictiones, vel verbum tertium, vel nomen dicetur tertium, vnde si verbum dici tertium velimus, fiet propter rationem Albert. nomen verò potest dici tertium, quia vltimo prædicatur.

Quando igitur talis est enunciatio, tūc insurgunt aliæ nouæ oppositiones, nempe, & de prędicato finito & infinito. quare dupliciter erunt oppositiones, altera oppositio erit secundum prędicatum finitum, altera oppositio secundū prędicatum infinitum, ac propterea subiunxit, quatuor erunt enūciationes: ex duabus enim oppositionib⁹ quatuor emergūnt enunciationes. hic autem præsupponit subiectum finitum, postea enim dicet, quando subiectum est infinitum: harum quatuor exempla subdit, homo est iustus, homo nō est iustus, homo est non iustus, homo non est non iustus, & tali ordine collocantur, quo enarratæ sunt, vt habetur 1. Prio. c. vlt.

Hæc exempla de iniusto non sunt ex textu Arist. nec exēpla enunciationum vniuersalium, sed postea ab Arist. tradūtur: aliqui tabulam hanc inseruerunt, nō tamen in textu cōtinuanda sunt.

5. *Quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem, &c.*

Textus hic insignem & celeberrimā difficultatem continet, quem variè viri doctissimi interpretantur, & Græci, & Latini: ne tamen tyronem, in re hac tam diuisis sententijs obruamus, vnam, quæ magis Arist. videtur conformis, adducemus: quæ expositio est Porph. Boet. Alb. & S. Tho. Ea nimirū est: inter has quatuor assignatas enunciationes (quæ quidem secundum affirmationem & negationem) id est, quarū vna est affirmatiua, altera negatiua. (dicuntur ad consequentiam) vt ab affirmatiua ad negatiuam valeat, (duę verò minimè dicūtur) id est à negatiuis ad affirmatiuas nō valet: vel vt alij volunt (duæ verò minimè) id est, nec affirmatiuæ inter se nec negatiuę dicuntur secundum consequentiam: sed primum sequamur.

V. g. ab affirmatiua simplici ad negatiuam infinitam valet, non è cōtra, vt homo est iustus, ergo homo nō est nō iust⁹. similiter ab affirmatiua infinita, ad negatiuam simplicē, non è contrà, vt homo est non iustus, ergo homo non est iustus. sunt enim ita compositæ, vt affirmatiua finita simplex simul sit cum negatiua infinita, & affirmatiua infinita, cum negatiua simplici, ac propterea Theophr. vocabat has transpositas.

A negatiuis verò non valet, non enim dices, homo non est iustus, ergo est non iustus, quia prima non existente homine

est

est vera, quia est negatiua, at posterior falsa, similiter in alijs duabus.

Ac propterea Arist. has infinitas comparat priuatiuis, in quibus vt Arist. docet 1. Prior. cap. vltimo, non valet à negatiuis ad priuatiuas, sed valet è cōtrà, vt homo non est iustus, nō valet, ergo est iniustus: quia de equo potest dici, quòd nō est iustus, non tamen quòd est iniustus, valet tamen, homo est iniustus, ergo non est iustus. *Nota.*

Plura enim comprehendit negatio, quàm priuatio, & infinitatio quamuis infinitatio in plus sa habeat, quàm priuatio vt docet Ammo. *Nota.* *Negatio latius se extendit quā priuatiuant infinitatio.*

Dices enim de equo, quod est nō iustus, nō tamē ꝙ est iniustus: neutrum tamen dices de homine non existente, nec quod est nō iustus, nec quod est iniustus, dices tamen, quòd non est iustus. in plus ergo se habet negatio, deinde infinitatio postea priuatio, vltimo affirmatio, quæ solum de habente dicitur, ac propterea bene dicitur affirmatiuam simplicē, & affirmatiuam infinitam habere se ad negatiuas, sicut priuationes, quia ab eis valet consequentia ad negatiuas, non è contra.

Hæc est huius loci explanatio diligenter mente obseruāda horum doctorum insignium, secundū quā Arist. per duas quæ secundum consequentiam dicuntur, intelligit affirmatiuas, per eas verò, quæ minimè, negatiuas duas significat, à quibus non valet consequentia.

Quòd si licet inter tot graues doctorū sententias vnū, ꝙ mihi diu cogitanti se obtulit, interponere, dicā vnum, quod quantum conijcere possum, ipsius Arist. proprium explicat sensum: verba igitur Aristote. fideliter in Latinum conuersa sunt ista eadem, quæ in Boetij versione habentur, quòd etiā Græci interpretes suis commentarijs insinuant. (Quatuor erunt illæ, quarum duæ ad affirmationem & negationem se habent secundum consequentiam, vt priuationes, duæ verò minimè) habere se ad affirmationem & negationem, nonest aliud, quàm opponi, vt patet de contextibus omnibus præcedentibus, semper enim affirmationem vel negationem vocat ipsam contradictionē, sensus igitur est, duæ ex illis quatuor opponuntur, sicut priuatiuæ, duæ verò non opponūtur priuatiuę, illę; q̄ sunt de extremo infinito. Affirmatiua infinita est, sicut affirmatiua priuatiua: negatiua infinita est, sicut *Altera expositio.*

negatiua priuatiua. Aliæ duæ nō sic opponūtur, nempe affirmatiua, & negatiua simplices, & hoc est, quod dicit, se habēt secundum consequentiam, vt priuationes, id est, se habent ad modum, & similitudinem priuationum, vt interpretatur Boet. in prima editione. & similitudo in hoc cōsistit, vt enim in priuatiuis tā affirmatio, quàm negatio habent prædicatū cū negatiōe, vt homo est iniustus, homo nō est iniustus; ita ī infinitis, vt homo est non iustus; homo non est non iustus.

Nec oportet intelligere hic consequētias, quòd valeat ab vna ad alterum, quæ sine dubio non sunt certa: vt enim diximus superius etiam ex mente horum doctorum, infinitum de his quæ sunt, & quæ non sunt, prędicatur. vnde affirmatiua infinita tam ampla est, quàm negatiua, vt enim dicitur chimæra non est homo, ita chimæra est non homo, quamuis sit infinitum superius priuatiuo. ista expositio non mihi displicet, quamuis huius iudicium ab alijs potius, quàm à me sit exhibendum.

6. *Similiter autem se habebunt & si vniuersalis, &c.*

Eandem rationem obseruandam docet, quando prædictæ oppositiones in vniuersali sumuntur; sunt enim aliæ quatuor enunciationes, eodē ordine, omnis homo est iustus, nō omnis homo est iustus, omnis homo est nō iustus, nō omnis homo est nō iust᷒, dicit has similiter se habere, sicut priores, tu intellige secundū sentētiam priorem illorum doctorum: similiter, id est, affirmatiua simplex infert negatiuam infinitam, & non infertur ex ea, vt omnis homo est iustus, ergo non omnis homo est nō iustus: præterea affirmatiua infinita infert negatiuam simplicem, non è contra: vt omnis homo est non iustus, ergo non omnis homo est iustus, sicut fiebat in illis priorib. at secūdum expositionem nostram, similiter se habent istę, quia priuatiuis assimilantur duæ, nēpe infinita, vt declaraui.

7. *Sed non similiter Angulares veras esse contingit, &c.*

Hic est alius locus difficillimus expositorum iudicio: dixit enim Arist. has quatuor esse similes illis quatuor superioribus, nunc discrimen ostēdit vnum, nempe in illis Angulares simul esse veras, in his verò non, sed aliquādo, id est, aliquas Angulares.

Difficultas est, quas vocet Angulares enūciationes, vocat enim positas per diametrum: in cuius expositione labora-

uerunt

uerunt Græci, tamen expositio Boet. est amplectenda, vocat Angulares affirmatiuas finitam, & infinitam inter se, vt homo est iustus, homo est nõ iustus, & negatiua finita & infinita inter se, homo nõ, est iustus, homo est nõ iustus, Similiter in vniuersalibus omnis homo est iustus, omnis homo est nõ iustus, sunt angulares, similiter negatiuæ, non omnis homo est iustus, nõn omnis homo, est non iustus.

Est autem modò discrimen: in primis enim, quia indefinitæ sunt, omnes angulares simul esse veræ possunt, in materia contingenti, at in his vniuersalibus impossibile est, quòd simul sint omnes veræ, aliquæ possunt quidem, nempe illæ negatiuæ particulares.

Dices quare vocat Angulares seu oppositas p diametrũ? *Dubium.* dico, cum talem habeant ordinem, vt affirmatiua simplex *Solutio.* sit prima, eius negatiua secunda, affirmatiua infinita tertia, eius negatiua quarta, si constituas quadratum, & singulis angulis tribuas singulas ex his, ita vt primo superiori angulo sit affirmatiua simplex, secũdo eius negatiua, tertio inferiori dextro affirmatiua infinita, quarto eius negatiua: hoc. n. ordine tales anguli numerantur tũc inuenies affirmatiuas in angulis per diametrum oppositis, & negatiuas similiter, vt hac sequenti figura intelliges.

Simili figura constituendæ sunt particulares. Alij variè *Altera expositio.*

sumebant angulares in figura, nam vtrasque affirmatiuas su. perioribus angulis describebant, & tunc dicebant opponi per diametrum, id est, per lineam rectam, similiter negatiuas in inferioribus: ac per diametrum opponi lineam; videlicet perpendiculariter cadentem supra vtramq; ad inuicem, sed ista expositio non est recipiẽda: diameter enim non est quę cunq; linea recta; aliter costæ quadrati dicentur diameter, quod absurdũ est, sed vt diximus, diameter est linea in duas medietates figurã per oppositos angulos diuidens. patet igi tur sensus huius loci.

Concludit Arist. hæ igitur duæ oppositiones præcedentes, altera quando est prædicatum finitum, altera quando est infinitum.

8. *Aliæ autem duæ ad nonhomo, &c.*

Illæ duæ oppositiones erant subiecto existente finito: at si sumatur infinitum, nempe non homo, sunt totidem: non homo est iustus, non homo non est iustus, non homo est nõ iustus, non homo nõ est non iustus. similiter in vniuersali, nec possunt esse plures oppositæ secundum finitum, vel infinitum, quàm hæ, vt patet (istæ autem extra illas sunt) id est, non est consequentia inter has, & illas: inter se tamen istę eandem rationem, quam superius diximus, obseruant, vt ab affirmatiuis ad negatiuas valeat cõsequentia, nõ e contra vel vt dixi, de similitudine ad priuatiuas (vtentes tamẽ non homo, vt nomine) id est habent semper tã affirmatiuæ, quã negatiuę simplices vel infinitæ in prædicato idem subiectũ infinitũ sicut in alijs erat subiectum finitum semper, nec mutabatur in aliqua.

9. *In quibus verò est non conuenit, &c.*

Hæc est secũda pars, in qua de alijs verbis adiectiuis disse rit: docétque quãuis in his nõn sit ipsum (est) perinde tamẽ esse oppositiones faciendas, ac fiunt in ipso (est) hoc intelli ge de (Est) secundo adiacente, ista enim verba adiectiua, quã uis re ipsa, tertio adiacenti æquipolleant, tamen voce, vt di cit Boe. similia secundo adiacenti sunt, propterea infinitionẽ subiecti solã habent. vt homo sanatur, homo nõ sanatur, non homo sanatur, non homo non sanatur, similiter in vniuersali.

Nota. Et quamuis ista exempla Boet. sint per verbum (est) scilicet, homo sanus est, legenda sunt tamen per verba adiecti-

na, vt habetur Græcè, & ipsemet legit in suis editionibus.

Hic aduerte ex 1. Prio. cap. 42. ista verba adiectiua aliquádo aliquod additum recipere post se, vt amat homo Deum, & similia, & ratione talium appositorum recipiunt infinitatem, vt homo amat nō Deum, video non album: tamen quia ista prædicati principalis non obtinent rationem, sed potius sunt verbi significationis adiuncta, nō vocantur tales enunciationes infinitæ absolutè. propterea maximè cauendū est in istis, ne argumentemur ab illis tanquam ab infinitis affirmatiuis ad negatiuas, non enim valet, video nō album, ergo non video album, possum enim album & nigrum simul videre. nec valet, amo non Deū, nempe Petrū, qui non est Deus, ergo non amo Deū, nec valet possum non currere, ergo non possum currere: quia argumentamur à non distributo ad distributum, ex parte participij inclusi in verbo adiectiuo, vt alias dictum est. *Nota.*

Dubitatur autem Arist. quando infinita sit vniuersalis, an addenda sit negatio signo an subiecto, vt dicamus nō omnis homo, an dicendum sit omnis non homo? Respondetur, negationem non esse addendam signo, quia illud nō significat vniuersale, sed vniuersaliter, id est, modum quendam, secundum quem notamus cuilibet parti vniuersalis cōuenire prædicatum, vel à quolibet remoueri probat autē q; non significat vniuersalem rem, sed modum, quia hæ enūciationes, homo currit, non homo currit, non differunt ab illis, in quibus talia signa sunt, nisi in hoc, q; illæ sine tali signo rem enuncient vniuersalem, non vniuersaliter, hæ verò cum signo, rē vniuersalem, sed vniuersaliter, non ergo illa signa addūt, nisi hunc modum vniuersalitatis: & vide quod diximus supra, capite quinto indefinitas, & vniuersales nō differre in re significata, sed in modo significandi.

Enunciationes quæ post verbum adiectiuum vocem aliquā negatā habent nō sunt absolutè infinita dicēda.

Concludit Arist. (ergo & reliqua eadem oportet apponi) id est, si istæ oppositæ de verbis adiectiuis sunt similes alijs, reliqua oportet apponi, id est, obseruanda sunt ea, quæ diximus de illis, quantum ad angulares veras vel falsas, vel possumus interpretari (ergo & reliqua debent apponi eadem) id est, si non est differentia inter has, nisi in signo, negationes sunt ita vniuersalibus vniuersaliter ponendæ in ipsis vniuersalibus: sicut in illis in quibus non est signum, vt dicatur omnis non homo est iustus, quando negatio infinitat.

Quoniam verò contraria est negatio ei, quæ est, &c.

Hæc est tertia pars, in qua Arist. ostendit, quę propositiones simul veræ esse possint, quia docuerat angulares nō posse simul esse veras aliquando, sunt ergo tria dicta. primum: contraria simul esse vera nequeunt, vt omne animal est iustū, nullum animal est iustum.

Secundum: opposita, his nempe particularia vera possunt esse in materia cōtingenti, vt non omne animal est iustum, aliquod animal est iustum.

Tertium dictum, hæ duę oppositæ: nēpe, nullū animal est iustum, aliquod animal est iustum, se consequuntur cum alijs duobus oppositis infinitis, nempe, omne animal est nō iustum, nō omne animal est non iustum, pari modo vniuersalis affirmatiua infinita, cū negatiua infinita, & particularis negatiua infinita, cum particulari affirmatiua simplici, vt nullus homo est iustus, cū hac, omnis homo est nō iustus, & nō omnis homo est nō iust⁹, cū hac, aliqs homo est iust⁹.

Aduerte quod propterea dixit has cōsequi se cum illis; quia illæ primæ non sunt Angulares. At quia Angulares sē cum illis consequuntur, fit vt eadē sit harum & illarum ratio. v.g. istæ non sunt simul veræ, omne animal est iustū, nullum animal est iustum: sed non sunt Angulares. At omne animal est non iustum, quæ est Angularis affirmatiuæ, est idem cum hac, nullum animal est iustum. Ergo sicut hæc cū affirmatiua simplici, non erat simul vera: ita nec illa infinita; quę ęquipollet negatiuæ, Similiter in particularibus, vt aliquod animal est iustum; aliquod animal non est iustum, sunt simul veræ: sed non sunt Angulares. At affirmatiua æquipollet negatiuæ Angulari, scilicet nō omne animal est nō iustū. propterea ostēdit veritatē vel falsitatē in illis primis; quia illic est magis nōta; postea ostēdit, has illis æquipollere.

Dubium. Sed vnum dubium magnum superest an ab affirmatiua sit procedendum ad negatiuā, an è contrà. sunt enim varij textus Latini & Græci in hoc. in primis hic Boetius legit ab affirmatiuis esse procedendum. at in suis commentarijs, in vniuersalibus à negatiua ad affirmatiuā procedendum, in particularibus ab affirmatiua ad negatiuam: quod idem docet Alber. c. 3.

At in textu Græco præsenti, & traductiōe noua sic habet; vt ab affirmatiua vniuersali ad negatiuā, & à negatiua particulari

ticulari ad suam affirmatiuam sit consequentia, quod etiam recipit Psellus.

Solutio. Ego existimo dicendum cum Ammo. vt mutuò se consequantur affirmatiua & negatiua. Quòd si dicas, infinitũ non prædicatur affirmatiuè de his, quæ non sunt non enim dicitur Chimæra est non homo. dico, superius diximus ita affirmatiuam sicut negatiuam esse verã, & hoc hic dicit Ammo. & hoc corroborat expositionem, quam attuli in illis verbis (Duæ verò minimè.)

Quòd si hoc non placet, dic cum Psello, hic Arist. loqui de supponentibus terminis, & his, quæ existunt.

Vel cum Alberto, vt ponatur constantia, qua indicemus rem subiectam esse, atque tunc est mutua consequentia.

Manifestum est autem etiam quoniam in singularibus, &c. 11.

Ostendit diuersimodè se habere negationem in enunciationibus singularibus & in vniuersaliter vniuersalibus: in singularibus enim nihil prohibet vel in principio, vel in medio vel in fine collocare, vt Socrates est nõ sapiẽs, vel Socrates non est sapiens, vel non Socrates est sapiens, idem est dicere: at in vniuersaliter vniuersalibus non idem est; differt enim dicere, omnis homo est non sapiens, & non omnis homo est sapiens, quia illa est contraria vniuersalis, hæc contradictoria: vnde in interrogationibus multum differt, quærere de vniuersali, & de singulari, nam si respondens verè negat singulare: possum ergo verè affirmare per indefinitam, vt putasne Socrates est sapiẽs? si verè respondet interrogatus, non est, possum inferre, ergo Socrates est non sapiens: in vniuersali non licet, vt putas, omnis homo est albus? non, non dicam ergo omnis homo est non albus, sed non omnis homo est albus: in quo docemur ex negatiua vniuersali non inferre affirmatiuam vniuersalẽ, vt non omnis homo est iustus, ergo omnis homo est nõ iustus. in singularib' id licet semper ex negatiua inferre affirmatiuam: vbi constat secundum Aristo. valere à negatiua ad affirmatiuam infinitam, vt Socrates non est sapiens, ergo Socrates est nõ sapiens, exceptis tamen illis, in quibus non fit propter vniuersalitatem, nõ autem propter suppositionem, vel non suppositionẽ, vt aliqui interpretantur superius.

Illa

12. *Illæ verò secundum infinita contraiacentes nomina, &c.*

Aristot. vnum hic dubium remouet, cùm enim negationes nominibus per se apponantur, & verbis per se, vt non homo, non iustus, non currit, posset quis dubitare esse negationes absque nomine, & verbo, non enim est negatio absque verbo, non currit, est negatio absque nomine, quod suprà negatum est, cùm dixit affirmationem & negationem esse ex nomine, vel ex finito nomine & verbo simul: & hoc est, quod dicit, (illæ negationes contraiacentes) id est, compositæ secundum infinita nomina, & verba. (Sunt autem cõpositæ ad finita nomina & verba) videntur esse negationes: respondet, nullo modo esse negationes, & probat. omnis negatio verũ vel falsum significat, at illæ voces negatæ nec verũ, nec falsum significant, quousque aliud eis addatur, ergo nõ sunt negationes. Quòd autem nihil veri vel falsi significet, manifestat ex oppositis, nempè, homo, animal, per se item vincit, currit, nihil per se veri vel falsi significant, quo fit, vt multò minus illa. Huius ratio est secundum Ammo. & Alber. quia cùm illa aliquam naturam significent, magis videbantur verum vel falsum significare, quàm illa infinita, quæ nihil videntur significare, vel secundum Caietanum, illæ voces simplices sunt propinquiores enũciationi, quàm infinitæ: quia enunciatio simplex & finita prior est, & cùm hæ veri vel falsi nihil significent, ergo minus significabunt infinitæ voces per se.

Infinita noïa & verba nõ esse negatiões.

13. *Significa autem est omnis non homo iustus, &c.*

Illo dubio de negatione interposito, reuertitur Aristo. ad ostendendam consequentiam in infinitis. superius autẽ dixit de infinitis ex prædicato, subiecto manente finito, nunc docet eas, quæ subiectum habent infinitum, & primùm dicit has omnino esse extra illas, quod superi⁹ dixit: id est, nõ valet cõsequentia ab his, quæ de subiecto infinito sunt ad eas, quæ finitum habent subiectum, tamen inter se habẽt similẽ rationem cum illis: vnde istæ, omnis homo est iustus, non omnis homo est iustus nihil significant, cum illis de infinito subiecto: tamen quemadmodum illæ duæ sunt æquiualentes, omnis non homo est nõ iustus, & nullus nõ homo est iustus adde tu, sicut etiam illę idem valent, aliquis homo est iustus & non omnis homo est non iustus, ita & hæ, aliquis non homo est iustus, & non omnis non homo est

non

non iustus, eadem enim in his est inter se ratio.

Transposita verò nomina & verba idem significant, & cæt. 14.

Dubium vltimò soluit, quod oritur ex eo, quod modò nomē, modò verbū postponit, modò substantiuum, modò adiectiuum: posset quis decipi existimans esse propterea diuersas enunciationes: quod repellens Aristot. docet nomina & verba trāsposita idem significare v. g. idem est, est albus homo, & est homo albus: quod probat, quia aliter vna affirmatio duas haberet oppositas negationes, quod suprà reprobatum est: patet, sumo has, est albus homo, & est homo alb': illa prior habet hanc negationem, nō est albus homo, illa posterior, quam habebit? vel hāc, non est nō homo albus: & hoc non, quia ista correspondet illi, nō homo est albus, vel hanc, non est homo albus, sed ista est negatio etiam illius, est albus homo, ergo vel ista, est albus homo, habebit duas negationes, priorem scilicet, nō est albus homo, & hanc, nō est homo albus, vel istæ erunt eadem negatio: ita vt est, ꝙ si vna negatio sunt, non est albus homo, & non est homo albus, ergo & eadem affirmatio erunt, est albus homo, est homo albus.

Duplex modus argumentandi penes finitū & infinitū.

Hîc vnum probandum superest, nempè illas duas negationes, nō est homo albus, & nō est albus homo esse negationes illius, est albus homo, hoc facilè est, quia eodem modo se habet, quantum ad oppositionem, cum vna sicut cum altera, nec in veritate vel in falsitate vllo modo illæ differunt.

Verborum & nominū in enunciatione duplex ē trāspositio:

Colligit ergo, (nomina, & verba transposita idem significant,) circa quam aduerte, duplicem esse transpositionem ex Ammo: & Caietano: est situalis solùm, in qua solus situs terminorum mutatur, sicut qui solū mutat duo loca. altera est situalis, & formalis: quando non solū locus, sed aliqua mutatur forma, vt qui cū loco valetudinem, vel dispositionē mutat. ita similiter, quando non solùm termini, quoad sitū mutantur, sed quoad formā, quia ex subiecto in prædicatū, vel ex prædicato in subiectum mutantur.

Propositio aūt Arist. de sola transpositione situaliter, intelligenda est, quando nomen vel verbum situm mutant, nō formam, sed prædicatum manet, & subiectum manet idem, nec proprietas Logica mutatur.

Ex hoc capite duos vsus maximos percipimus, alter est

abundantia

abundantia enunciationum multiplex: nam vel est verbum adiectiuum vel substantiuum: si adiectiuum, tunc vel subiectum est finitum, vel infinitum, tam in affirmatione, quàm in negatione, vel vniuersaliter, vel nõ vniuersaliter, & tunc sunt octo propositiones de præsenti, totidem de futuro, totidem de præterito, si fuerit verbum substantiuum, tunc vel de secundo adiacente, vel de tertio: si de secuncundo, eodem modo sunt octo, secundum quodlibet trium temporum: si de tertio, tunc vel subiectum est infinitum, & tunc secundum prædicatum finitum vel infinitum sunt octo secundum quodlibet temporũ, vel de subiecto infinito, & tũc sunt totidem secundum tempora, vnde resultat magnus numerus, quem describere exẽplis cuilibet erit facilè. Quòd si velis hic sumere subiecta singularia, & particularia, facies tot enunciationes, quot præcedẽtes, demptis vniuersalibus vniuersaliter: quia singula, vel particularia vniuersalitatem non recipiunt.

Duplex modus arguendi penes finitũ & infinitũ. Alter fructus est modi arguendi penes finitum, & infinitum: qui sunt duo, quãdo subiectũ est finitum: alij duo subiecto existente infinito. In subiecto finito, alter ab vniuersali affirmatiua Infinita ad negatiuam simplicem vniuersalem: & è contrà subiecto supponenti: vt omnis homo est non iustus, ergo nullus homo est iustus. alter ab affirmatiua finita particulari ad negatiuam infinitam patricularem, & è cõtrà, vt aliquis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus; ijdem modi sunt seruato subiecto infinito, vt omnis non homo est non iustus, ergo nullus non homo est iust⁹, & aliquis non homo est iustus: ergo non omnis non homo est non iustus, & hæc sufficiant circa hanc materiam de infinitis enunciationibus.

CAP. I I. *De Enunciationum vnitate, ac pluralitate. Et quo pacto veritas & falsitas in eis reperiatur in prædicationibus coniunctis, atque diuisis.*

1. *A T verò vnũ de pluribus, vel plura de vno affirmare vel negare, nisi sit vnum aliquid, quod ex pluribus significatur, non est affirmatio, neque negatio vna. Dico autem vnum, non si vnum nomen positum sit, non sit autem vnum aliquid ex illis vt homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum, sed ex his vnum fit, ex albo autem,*

autẽ, & hoĩe ipso ambulare non est vnũ. Quare nec si vnũ aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio vna: sed vox quidem vna, affirmationes verò multæ, nec si de vno ista: sed similiter multæ.

Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est petitio vel propositionis, vel alterius partis cõtradictionis. propositio verò contradictionis, est vnius pars: non erit vna responsio ad hac, neque enim interrogatio vna, neq; etiam si sit vera. dictum est autem de his in Topicis. 3.

8. Top.

Simul autem manifestũ est, quòd nec hoc ipsum quid est Dialectica interrogatio est, oportet enim datum esse ex interrogatione eligere, vtram velit contradictionis partem enunciare. sed oportet interrogantẽ determinare, vtrum hoc sit homo, an non hoc. 3.

Quoniam verò hac quidem prædicãtur composita, vt vnum omne prædicatũ fiat, eorum, quæ extra prædicantur: alia verò non: quæ est differentia? De homine enim verum est dicere, & extra animal, & extra bipes: & hæc vt vnum: & hominẽ, & album: & hæc vt vnum. sed non si coriarius est, & bonus: etiam coriarius bonus. Si enim quoniam vtrunq; verum, esse oportet & simul vtrumq;, multa inconuenientia erunt. De homine: enim & hominẽ verum est dicere & albũ: quare & omne. rursus si album ipsum, & omne, quare erit homo albus, albus & hoc in infinitum, & rursus musicus albus ambulãs, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, si Socrates, Socrates est & hõ & Socrates homo. Socrates & si homo & bipes, erit homo bipes. Quòd igitur si quis simpliciter * dicat complexiones fieri, multa accidit dicere inconuenientia manifestum est.* 4.

* a. l. quare nõ si alterum verũ.

* a. l. addit & vt contingit.

Quẽadmodum autem ponendum est, nunc dicimus. Eorum igitur, quæ prædicantur, & de quibus prædicari 5.

accidit, quacunque secundum accidens dicuntur, vel de eodem, vel alterum de altero, hæc non erunt vnum. vt homo albus est, & musicus: sed non est vnum album & musicum, accidentia enim sunt vtraque. Nec si album, musicum verum est dicere, tamen non erit album musicũ vnũ aliquid: secundum accidens enim album musicum. quare non erit album musicum vnum aliquid. quacirca nec coriarius bonus simpliciter: sed animal bipes, non enim secundum accidens.

6. *Amplius, nec quæcũque insunt in altero. quare neque album frequenter. neque homo, homo animal est vel bipes. insunt enim in homine animal & bipes.*

7. *Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter: vt aliquem hominem hominem, aut aliquẽ album hominem, hominẽ album, non autem semper. Sed quãdo in adiecto quidẽ aliquid oppositorum insit, quod consequitur contradictio, non verũ, sed falsum est: vt hominẽ mortuum, hominem dicere. quando autem non insit,* verum.*

*a. l. addit semper.

8. *Aut, quando insit quidem, semper non verum est: quãdo vero non insit, non semper verum est, vt Homerus est aliquid, vt poeta, vtrum igitur est? an non? secundum accidẽs. n. prædicatur, est, de Homero (quod enim est poeta) sed non secundum se prædicatur de Homero ipsum est.*

9. *Quare in quibuscunque prædicationibus neque contrarietas inest, si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicentur, & non secundum accidens, in his aliquid & simpliciter verum erit dicere. Quod autẽ non est, quoniam opinabile est, non est verum dicere esse aliquid opinio enim eius est, non quid est, sed quod nõ est.*

Huius capitis scopus est, cùm multæ sint enunciationes coniunctæ, quæ plura prædicata, vel subiecta habent, & multæ sint simplices, quæ singula ex illis per se prædicantur, aliquãdo euenit, vt q̃ verè cõiuncta p̃dicamus diuisim enũciemus falso: vt cadauer est homo mortuus, vera est cõiũcta, diuisa

uisa falsa, cadauer est homo, aliquando diuisa vera enunciamus, vt homo est Musicus, homo est albus, tamen coniuncta falsa est, Musicus albus. Aristoteles igitur hoc capite docet, quando diuisa coniungere, quando coniūcta diuidere liceat; & hic est scopus capitis; quod in tres particulas claritatis causa diuidi potest. Primò docet, quæ multiplex, quæ vna enunciatio sit: hoc enim necessarium est ad doctrinam de coniunctis & diuisis. Secundò mouet quæstionē circa hoc, & argumentis disputat circa illam. Tertiò soluit difficultatem hanc, docendo quod intendit.

At verò vnum de pluribus, vel plura de vno, &c. 1.

Primò ergo constituit, quid enunciatio vna, quid multiplex sit. Est aduertendum, quòd possumus quadrupliciter enūciare, vel plura de plurib*, vt homo, & leo est fortis, & mā suetus; vel vnum de vno, vt homo est albus, vel plura de vno vt Deus est iustus, fortis & patiēns, vel vnum de pluribus, vt homo & leo est fortis. inter has vnam enunciationē vocat Arist. quæ vnū de vno enunciat. reliquas verò multiplices. *Quatuor modis alia de alijs enunciare possumus.*

Explicat autem, quid vocet vnum, quid plura. vnū nō solùm debet esse voce, sed re significata, ita, vt si vna vox sit, multa tamen æquiuocè significet, talis enūciatio simpliciter sit multiplex, secundum quid vna, nempè voce, vt canis currit, similiter plura intelliguntur re, quæ non faciunt vnam rem per se, nam si sint plures voces, vnam tamen rem significet, vel plura vnam rem facientia per se, sicut animal bipes, mansuetum, quæ est definitio hominis; tunc talis erit enunciatio vna. In summa, est consideranda vnitas, vel pluralitas rerum significatarum, non vocum.

Dubitabis, quare Arist. dixit hæc verba cum coniunctione & dubitatione, nēpè, homo fortasse est animal, & mansuetum & bipes? respōdens Boet. ex Porphyrio in secunda Edit. doecet, quod istæ partes definitiōis dupliciter possunt prædicari, aut per se, & tunc faciūt plures enūciationes, homo est animal, & homo est bipes, & homo est mansuetus; aut cō iunctæ, & tunc faciunt enunciationem vnam, vt homo est animal, bipes, mansuetum: hic autem illam coniūctionem (de) notat p se sumi: vt sit sēsus, istæ partes, quæ per se sumptę enunciationes plures faciunt, coniūctæ tamen, & quando de vno subiecto prædicantur, vnam faciunt enunciationem, quia significant rem vnam. dixit autem (fortasse) quasi *Dubium* *Solutio.*

aliquādo accidit ex illa vna plures fieri enunciationes, quando separatim partes sumantur.

2. *Si ergo Dialectica interrogatio responsionis, &c.*

Iuxta Alber. & Escula. & alios, hic probat Arist. illam esse enunciationem multiplicem, in qua plura enūciamus de pluribus, vel vnum de pluribus, vel plura de vno. probat autem ex responsione. propositio enim est responsio interrogationis, sed illa non est vna interrogatio, quæ fit per tot prædicata vel subiecta, ergo nec erit vna responsio, nec vna enunciatio, sed multplex. vnde qui petit, canis ne est substantia? multa petit. ideo non debemus vnica responsione respondere: etiam si verum sit, illa multa enunciare simul. Accidit enim ꝙ vera sit, vt Deus est iustus, & sapiens. verum quidem vtrumque, sed interrogatio est multiplex, & ideo non debet esse vnica responsio; hæc est interpretatio horum.

Altera expositio At melius est cum Græcis ista verba non tanꝗ probatiua, sed illatiua legere, vt sit sensus: ex quo tales enunciationes sunt multiplices, vt interrogationes harum non mereantur vnam responsionem.

Nota.1. Sed vt ista rectius intelligantur, aduerte, quod hic non de Dialectica in communi loquitur, quæ in partem demonstratiuam, & Topicam est diuisa; sed solum de parte Topica.

Discrimen ꝗ sit inter eum qui demonstrationes, & syllogismo topico vtitur. Est autem discrimen inter eum, qui demonstratione vtitur, qualis est ille qui habet rei scientiam, & illū qui syllogismo Topico, qualis ille est, qui rei habet opinionē: ꝙ demonstrat, quæ sunt semp necessaria, quæ semper vera sunt, nec aliter se habere possunt, vt ꝙ homo sit risibilis, quod ignis sit calidus: & ea intentione circa illa versatur, vt corū causam indaget, & consequatur. At Topicus considerat probabilia, quæ taliter se habent, vt aliter se habere possint, & ea inquirit, vt probabiliter, & opinatiuè cognoscat.

Hinc sequitur vnū; quod qui vtitur demonstratione, sumit vnā partem cōtradictionis probandā, nempè quę necessaria est, nam ambæ partes simul necessariæ esse non possūt: at qui Topicè procedit, quia vtraque pars contradictionis potest esse probabilis, probat vtraque; modo hanc, modo illam, quod docet Arist. primo elenchorum cap.11.

Hinc etiam sequitur, quod aliter vtitur interrogatione scientificus, & qui demōstrat, aliter Topicus. Qui demōstrat, in

terrogat

terrogat vnā parte, quæ necessaria est, vt sibi demonstretur: petit enim Physicus, an anima sit immortalis, vt demonstret: petit Geometra, an triangulus habeat tres æquales duobus rectis, vt demonstret: At Topicus petit vtramque partem cō tradictionis, siue hanc siue illam, vt probabiliter circa vtrāque disputet.

Est igitur interrogatio Dialectica, seu Topica contradictionis petitio, vt sibi hęc vel illa detur pars: & hoc est, quod docet Aristot. sed cōsiderāda sunt verba, inquit, (est petitio responsionis vel propositionis vel alterius artis contradictionis,) omnia idem sunt, sed nota varios modos vel respō dendi vel interrogandi Topicè, aliquando solet responderi per particulam non, vel sic: vt est anima diuisibilis? potest dici, sic vel non: propterea dicit est petitio responsionis: aliquando repetitur eadem propositio, vt si dicat, anima est diuisibilis, ideo dicitur petitio propositionis, aliquando qui interrogat, exprimit duas partes, vt anima est diuisibilis an nō? & tunc respondetur, per vnam partem contradictionis propterea dicit, est responsio alterius partis contradictionis. *Nota. 2. Nota. 3. Topicum licet non semper formaliter, virtute*

Tamen hic aduerte, licet Topicus aliquando interroget vnam partem formaliter, aliquando ambas partes, virtualiter, tamen semper interrogat inter vtramque partem contradictionis, siue hoc, siue non? quod non facit demonstrator, nec virtualiter, nec formaliter. *tamen vtrāque contradictionis partem semper rogare.*

Simul autem manifestum est quoniam, &c. *3.*

Hic vnum infert, quod maximè declarat interrogationem Topicam, nempè, petere, quid est homo? non est Topica interrogatio, nec petere quid hoc est? Pro quo aduerte, ex Boetio in secunda editione: triplex est interrogatio, prima est Topica, quæ contradictionis partem quærit, ita vt determinet contradictionem, sed liberum relinquat respondenti, quamlibet eligere, vt qui dicit, anima est vna, an non? hic, coarctat, interrogans respondentem, vt intra has partes respōdeat, quanquam maneat in electione, hoc vel illud respondere, hæc igitur est interrogatio Topica. Alia est interrogatio non Dialectica, seu non Topica, quæ inter contradictionis partes non quærit, sed, vaga est, quæ si fuerit rei necessariç, est demonstratiua, vt quid est homo? hic enim nullā partem determinat: similiter, quę differentia est animalis? si verò fuerit rei accidentis, seu contingentis, est interrogatio fa- *Nota. Triplicem esse interrogationem.*

 miliaris:

miliaris: vt cuius est domus? quando venisti? hic patet sensus Aristotelis. dicit enim, quid est non esse interrogationẽ Dialecticam, id est Topicam, quia non determinatur ad aliquot partes contradictionis alicuius, & obserua hanc doctrinam:

Dubium.

Duplicem esse ipsius quid est interrogationem.

Obijcies primo Top. cap. 4. inter interrogationes Topicas est vna, definitionis problema, definitio autem explicat quid est, ergo est interrogatio Topica ipsius quid est. Dico ad hoc. Duplex est quæstio, seu interrogatio, quid est, altera vaga & indeterminata ad partes contradictionis, vt si dicas, quid est homo? quid est Angelus? & talis non est Topica, vt hic dicitur, altera est determinata sub contradictione, vt verum animal rationale sit definitio hominis, nec ne? & talis est Logica, & hoc docet primo Topico. Idem est dicendum de Genere, de Differentia, quæ si interrogentur vagè, non sunt interrogationes Topicæ? vt, quod est Genus hominis? quæ est Differentia hominis? si verò determinatè petantur, sunt Logicæ: vt an rationale sit differentia hominis nec ne? & hāc solutionem maximè serua, quam etiam Aristot. hic exprimit: dum dicit, Dialecticum determinare, an hoc sit homo, an non hoc.

Quoniam verò hæc quidem prædicantur composita, &c.

Incipit Arist. quæstionem de coniunctis & diuisis proponere. huiusmodi autem est interrogatio. Cùm multa diuisim verè enũcientur, quæ si coniũcta prædicemus, enunciatio falsa erit: alia autem multa & coniuncta, & diuisa verè enuncientur, quæ erit huius distinctionis causa? quod autem illud ita eueniat, patet: dicimus enim verè diuidentes, Socrates est homo, & Socrates est albus, & etiam verè coniũgimus, Socrates est homo alb⁹: similiter, homo est animal, & homo est bipes, & coniunctè homo est animal bipes: aliquādo non ita, dicitur enim, est homo cytharædus, & homo est bonus, non autem est cytharædus bonus. si enim ille sit studiosus, non tamen admodum peritus artis cytharizandi, diuisa est vera, coniuncta est falsa.

Quid igitur dicetur ad hoc? posset quis respondere, & assignare regulam hanc, quando diuisa enunciare verũ est, tunc enunciare coniuncta verum erit: hoc reijcit Arist. tanquam falsum. Primo de homine est verum dicere, quòd est homo, & quod est albus, ergo couiunctè, quod est homo albus, vlterius

terius de illo homine verum est dicere, quod est homo alb', & iterum quod est albus, ergo dicetur, quod est homo albus: albus: & iterum sumam illud idem, & faciã multas negationes, quod non licet præterea, de homine est verum dicere: quod albus, & diuisim quod est Musicus, & quod est ambulans, ergo quod est albus Musicus, ambulans; & iterum de homine est verum ista coniunctè dicere & iterum vnum ex illis, ergo omnia coniunctè, & iterum sæpius illa replicabo, quod absurdum maximè est: præterea Socrates est Socrates, & est homo, ergo dicam Socrates est Socrates homo, quæ est negatio nec admittenda.

Quemadmodum autem ponendum est, &c. 5.

Determinat hanc difficultatem, & primo de coniunctis, quando liceat diuisa coniungere; postea de diuisis quando liceat coniuncta diuidere. circa primum duas regulas assignat, quando non licet diuisa coniungere. Altera est, quando quę diuisim prædicantur, sunt accidentia ad inuicem, vel respectu alicuius tertij. tũc talia nõ faciunt vnum per se, verbi gratia, homo est albus, & homo est Musicus, non valet, ergo albus Musicus, quia vtraque accidũt homini, similiter homo est cytharędus, & est bonus, nõ valet ergo est cytharędus bonus, quia vtraque accidunt homini. & adinuicem etiã. dico (adinuicem) quia si vnum alteri accidat non è contra, non impedit, vt Socrates est homo & est albus, valet, ergo est homo albus, quia vnum est accidens alterius, non autem è contra. *Diuisa attributa quãdo non liceat coniungere.*

Nec quæcunque insunt in altero, &c. 6.

Altera regula est, nec his, quæ ita diuisa prædicantur, vt vnum includatur in altero actu: qua ratione superiora argumenta non valent coniuncta, quia in vna parte actu includitur altera: dico (actu) quia potentia nihil prohibet, dicimus enim, homo est animal, & rationale, ergo animal rationale, & tamen animal, quia genus est, differentias continet in potentia.

Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter, &c. 7.

Hic de diuisis agit, ostenditq; cõiuncta diuidere aliquando licere, vt hic est homo albus, ergo est homo, & est albus: sed non semper id licet; quando verò non liceat, duabus regulis explicat, altera est, quando coniunctum constat ex partibus repugnãtibus nõ licet vti diuisione, dicitur enim cada- *Quando coniuncta attributa non liceat*

nō liceat diuidere. uer est animal mortuum, sed non diuides, ergo est animal: similiter imago est homo pictus, non valet ergo est homo: quia illa duo repugnāt quod sit mortuum, & animal, quod *obiectio.* sit homo & quod sit pictus: dices tu, si repugnant, quomodo coniunguntur, non enim dicitur homo irrationalis. Dico, & *dilutio.* aduerte: quando iunguntur, vnū non retinet significationē principalem, sed transumptiuam, ibi enim fit distractio termini, vt non pro significato proprio, sed improprio supponat, at quando non additur membrū distrahens, non fit coniunctio, propterea non dicitur homo irrationalis nec animal insensibile.

8. *An etiam quando inest, semper non verum est, &c.*

Dubitat Arist. an sicut semper est falsum huiusmodi coniuncta repugnantia diuidere, ita semper verum sit reliqua coniuncta semper diuidere, & docet adhuc non esse: quod explicat Auerr. & Boetius quando partium coniuncti, vna per alteram inest subiecto, & dicitur per accidēs, vnde non valet, est Cytharædus bonus, ergo est bonus, quia bonus inerat subiecto per artem cytharizandi, non per se: vide Caietanum hic.

Et ponit alterā regulam quando vnū prædicatur per accidens, non licet diuidere, vt Homerus est poeta, est vera, nō tamen licet dicere ergo Homerus est: quia est, per accidens prædicatur.

Dubium. Verbū, est, quando per se & quādo per accidēs prædicetur. Dices tu, quid est, quòd (Est) per accidens prædicetur, nota ex Boet. & Ammon. aliquando (Est) vnit suam significationem nempè existentiam immediatè subiecto, & mediatè vnit prædicatum, vt homo est albus, id est, existit albus, & tunc dicitur per se prædicari, id est, immediatè de subiecto, aliquando nō immediatè subiecto vnitur, sed mediante prædicato, vt Homerus est Poeta, non dicitur hic, quod Homer° immediatè per se existat, sed existentia illi applicatur ratione Poetæ, vt sit sensus: Homerus in sua poesi existit, non in se, & tunc dicitur per accidēs prædicari de subiecto, quia nō ratione sui, sed ratione talis prædicati, & hoc obserua, vbi videes clarè ipsum (Est) de tertio adiacente prædicari.

9. *Quare in quibuscunque prædicationibus, &c.*

Concludit Aristotel. hic ostendens, quando ita non fit, vt in his duobus casibus, coniuncta diuidi possunt, & pro primo casu ostendit, quando cognoscatur repugnantia illorum

rum coniunctorum, nempè si definitiones eorum assignentur, vt patet, si definiatur animal, & mortuum, tunc cognoscitur repugnantia. animal enim est viuens, mortuum verò priuatum vita.

Secundam regulam ostendit pulchro exemplo, de re quæ nō est, dicimus quod est imaginabilis, seu opinabilis, dicere, quòd opinabilis est, non est dicere, quòd est in se, imò non est: sed dicitur quod existat, non in re, sed in imaginatiōe, ita fit in illis, Homerus est Poeta, &c.

Nota. *In diuisione & coniunctione attributorum quæ nā sint seruanda.*

Circa hoc aduerte: quando diuisa cōiungis, vt serues idē subiectum pro eodem, & secundum idem tempus, & coniūgas totalia prædicata, vnde non valet, animal est cygnus, & animal est nigrum, ergo est animal cygnus niger, non enim pro eodem sumis subiectum, nec valet, Cicero fuit puer & fuit sapiens ergo fuit puer sapiens, non enim idem tempus sumit, nec valet, video hominem, & video nigrum, ergo video hominem nigrum, quia totalia prædicata non iungo, prædicata autem totalia sunt videns hominem. & videns nigrum: circa diuisionem aduerte, quando negata diuidis, diuide disiunctiuè, vt Socrates non est homo albus, ergo non est homo, vel non est albus, at affirmata copulatiuè, vt Socrates est homo albus, ergo est homo, & Socrates est albus. hæc de hoc capite.

CAP. III. *De enunciationibus cum modo, & earum adinuicem oppositionibus, ac consequentiis: tum ex aliorum tum ex propria opinione.* I.

Sectio quarta, secundū Græcos.

HIS uerò determinatis considerandum est, quemadmodum se habēt negationes & affirmatiōes ad se inuicē. quæ sunt de possibili esse & non possibili, & de cōtingenti, et nō cōtingēti, et de impossibili & necessario. habent enim aliquas dubitationes. Nam si eorū, quæ complectuntur, illæ sunt sibi inuicem opposita contradictiones. quæcunque secundum esse disponuntur, ut eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem, non ea quæ est esse non hominē: & eius quæ est, esse album hominem, ea quæ est non esse album hominem, sed non ea, quæ est, esse non album hominem si enim de omni aut affir-

matio, aut negatio est signũ erit verũ dicere esse non albũ hominẽ:) quod si hoc modo & in quibuscunq; esse nõ additur. idem faciet quod pro eis additur vt eius quæ est, hõ ambulat non hæc, ambulat non hõ negatio erit, sed hæc, non ambulat hom. o. nihil enim differt dicere hominem ambulare, vel hominem ambulantem esse. Quare si hoc modo ubique, & eius quæ est possibile esse, negatio erit possibile non esse, sed nõ ea quæ est, non possibile esse.

* a.l. addit. quod inconueniens est.

2. *Videtur aũt, idem posse & esse & non esse. omne enim quod est possibile diuidi uel ambulare, & non ambulare & nõ diuidi possibile est. Ratio autem est: quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est, quare inerit ipsi etiam negatio: potest enim & non ambulare quod est ambulatiuum, & non uideri quod est uisibile. at uerò impossile est de eodem oppositas ueras esse affirmationes & negationes. non igitur eius quæ est, possibile esse, negatio est hæc, possibile non esse.*

3. *Contingit enim ex his, aut idem affirmare & negare simul de eodem, aut non secundum esse uel non esse, quæ apponũtur, fieri affirmationes, & negationes. si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum. est igitur negatio eius quæ est, possibile esse. ea quæ est, nõ possibile esse sed non ea que est, possibile non esse. Eadẽ quoque ratio est, & in ea quod est cõtingens esse: etenim negatio eius est, non cõtingẽs esse, & in alijs quoque simili modo, vt in necessario & impossibili.*

4. *Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse appositiones, subiecta uerò res. hoc quidẽ album illud verò homo: eodem quoque modo hoc in loco, esse quidem & nõ esse, ut subiectum sit, posse uerò & contingere appositiones sunt, determinantes (quemadmodum in illis esse & non esse) ueritatem & falsitatem similiter hæ in eo quod est,*

est, esse possibile, & esse non possibile.

Eius verò quæ est, possibile non esse, negatio est, non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse, & eius quæ est, possibile esse, non ea quæ est, possible non esse, sed ea quæ est, non possibile esse. Quare et sequi sese inuicem videbuntur, possibile esse, & possibile non esse, idem enim possibile esse, & non esse. non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile esse, & non possibile esse, nunquam simul in eodem vera sunt. opponuntur enim: neque ea quæ est, possibile non esse, & non possibile non esse, nunquam simul. in eodem vera sunt. Similiter autẽ & eius quæ est necessarium est esse, negatio non est ea, quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium esse. eius verò quæ est, necessarium non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & eius quæ est, impossibile esse, non est ea quæ est impossibile non esse. sed hæc, non impossibile esse eius verò quæ est impossibile non esse, ea quæ est, non impossibile non esse. Vniuersaliter verò (quemadmodum dictum est) esse quidẽ & nõ esse opportet ponere, quemadmodum subiecta: negationem verò & affirmationẽ hæc facientem, ad esse & non esse apponere. & has oportet putare esse oppositas dictiones: possibile, & non possibile: contingẽs, non cõtingens: impossibile. non impossibile: necessarium, non necessariũ: verum, non verum.

Consequentiæ verò secundum rationem fiunt cum ita ponuntur. illam enim quæ est, possibile esse, sequitur ea, quæ est, contingit esse: & hæc conuertitur illi, & non impossibile esse, & non necessarium esse: illam verò quæ est possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necesse non esse, & non impossibile non esse. illam autem quæ est, non possibile esse, & non contingens esse: ea quæ 6

est

est impossibile esse, & necesse non esse. illam verò quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, ea quæ est impossibile non esse, & necessarium esse: consideretur autem ex subscriptione, quemadmodum dicimus.

Enunciationum modalium consequentia secundum alios.

Ordo I.

Antecedentes.

Possibile esse.
Contingens esse.

Sequentes.

Non impossibile esse.
Non necessarium esse.

Ordo II.

Antecedentes.

Possibile non esse.
Contingens non esse.

Sequentes.

Non impossibile non esse.
Non necessarium non esse.

Ordo III.

Antecedentes.

Non possibile esse.
Non contingens esse.

Sequentes.

Impossibile esse.
Necessarium non esse.

Ordo IIII.

Antecedentes.

Non possibile non esse.
Non contingens non esse.

Sequentes.

Impossibile non esse.
Necessarium esse.

HÆ igitur impossibile, & non impossibile, eam quæ est contingens & possibile, & non cõtingens, & possibile sequuntur quidem contradictoria: sed conuersim. eã enim

enim quæ est possibile esse, negatio impossibilis sequitur, quæ est, non impossibile esse. negationem verò affirmatio. nam illam, non possibile esse, ea quæ est, impossibile esse. affirmatio enim est impossibile esse: non impossibile verò negatio.

Necessarium verò quemadmodum se habet, considerandum est. Manifestum est enim quòd non eodem modo se habet, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ autem sunt extra non enim est negatio eius, quæ est necesse non esse, ea quæ est, non necesse esse: contingit enim veras esse vtrásque in eodem. quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.* 8. *al. autem.

Causa autem huius est, cur non sequitur necessariũ similiter cæteris: quoniam contrariæ impossibile esse, necessario redditur idem valens. nam quod impossibile esse, necesse hoc, non quidem esse, sed potius non esse, quod verò impossibile non esse, hoc necessarium esse quare si illa similiter sequuntur possibile & non possibile: hæc è contrario: quoniam non significant idem necessarium & impossibile: sed (quemadmodum dictum est) conuersim. 9.

An certe impossibile est sic poni cõtradictiones necessarij. nam quod necessarium esse, possibile esse. nam si non, negatio consequetur: necesse enim est aut affirmare aut negare. quare si non possibile esse, impossibile esse. igitur impossibile esse, quod necesse esse: quod est inconueniens. At verò illam quæ est, possibile esse, non impossibile esse, sequitur: hanc verò, ea quæ est, non necessarium esse: quare contingit quod necessarium esse, non necessarium esse: quod est inconueniens. 10.

At verò neque necessarium esse, sequitur eam quę est possibile esse, neque ea quæ est necessarium non esse. illi enim vtraque contingit accidere. harum autem vtralibet vera fuerit, non erunt illa vera: simul enim possibile, 11.

bile esse, & non esse, si verò necesse esse vel non esse, non erit vtrumque possibile. relinquitur ergo non necessarium non esse, sequi eam quæ est, possibile esse. hæc enim vera est & de necesse esse. hæc enim fit cōtradictio eius, quæ sequitur illam, quæ est, non possibile esse. illam enim sequitur ea quæ est, impossibile esse, & necesse non esse, cuius negatio est, nō necesse non esse. Sequuntur igitur & hæ contradictiones secundum prædictum modum: & nihil impossibile contingit sic positis.

Enunciationum modalium consequentia secundum Aristotelem.

Ordo I.		Ordo II.
Antecedentes.		Antecedentes.
Possibile esse.	*Contraria.*	Possibile non esse.
Contingens esse.	*Contradictoria.*	Cōtingēs nō esse.
Sequentes.		Sequentes.
Nō ĩpossibile esse.	*Contraria.*	Non impossibile non esse.
Non necessarium non esse.	*Contradictoria.*	Non necessarium esse.

Ordo III.		Ordo IIII.
Antecedentes.		Antecedentes.
Non possibile non esse.	*Contradictoria.*	Non possibile esse.
Non contingens non esse.	*Contraria.*	Non contingens esse.
Sequentes.		Sequentes.
Impossibile non esse.	*Contradictoria.*	Impossibile esse.
Necessarium esse.	*Contraria.*	Necessarium non esse.

12. *Dubitatio.* *Dubitabit autem aliquis, si illam quæ est, necessarium esse, ea quæ est possibile esse sequitur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur, quæ est, non possibile esse, & si quis hanc non esse dicat contradictionem, necesse est dicere possibile nō esse: quæ vtraq; falsa sunt de necesse esse.* At verò rursus idē videtur esse possibile incidi & nō incidi, & esse*

** al. adde quare ad necessariũ esse, possibile esse sequetur.*

& esse & non esse: quare erit necesse esse, contingens non esse hoc autem falsum est.

Manifestum est autem, quòd non omne possibile vel esse, vel ambulare, etiam opposita potest: sed est in quibus non sit verum, primum quidẽ in ijs, quæ non secundum rationem possunt, vt ignis calefactiuus est, & habet vim irrationalem. Quæ igitur secundum rationem potestates sunt, eædem plurium etiam cõtrarium sunt. irrationales verò non omnes: sed (quemadmodum dictum est) ignem non est possibile calefacere, & non: neque quæcunque alia semper agunt, alia verò possunt & secundum irrationales potestates simul opposita suscipere. sed hoc huius gratia dictum est. quoniam non omnis potestas oppositorum susceptiua est, neque quæcunque secũdum eandem speciem dicuntur. 13.

Quædã verò potestates æquiuocæ sunt. possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam verum est quod in actu est: vt possibile ambulare, quoniã verũ est quod in actu est: vt possibile ambulare, quoniã ambulat iam, & omninò possibile esse, quoniã iam est in actu quod dicitur esse possibile. illud verò, quoniam actu esse posset: vt possibile ambulare, quoniam ambulare posset, & hæc quidem in solis mobilibus est potestas, illa verò & immobilibus: vtrunque verò verum est dicere, possibile ambulare vel esse, & quod ambulat & actu est, & ambulatiuum. Sic igitur possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem verum est. Quare quoniam partem vniuersale sequitur, illud quod ex necessitate, consequetur posse esse: sed non omne. 14

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est. omnium vel esse, vel non esse & alia, veluti horum consequentia considerare oportet. 15

Aliorum modorum ad ipsum necessarium consequentia.

Ordo I.

Necessarium esse.
Non possibile non esse.
Non contingens non esse.
Impossibile non esse.

Ordo II.

Non necessarium esse.
Possibile non esse.
Contingens non esse.
Non impossibile non esse.

Ordo III.

Necessarium non esse.
Non possibile esse.
Non contingens esse.
Impossibile esse.

Ordo IIII.

Non necessarium non esse.
Possibile esse.
Contingens esse.
Non impossibile esse.

16. *Manifestum est autem ex iis, quæ dicta sunt, quod id, quod ex necessitate est, secũdum actum est, quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt. Et hæc quidem sine potestate actus sunt, ut primæ substantiæ. alia verò cum potestate, quæ natura quidem priora sunt, tempore verò posteriora: alia autem nunquã actus sunt, sed potestates solum.*

His verò determinatis perspiciendum est, &c.

ISTA est huius libri tertia principalis pars, in qua de enũciationibus modalibus differit, id est, de enunciationibus quæ aliquem habent modum ex his, possibile contingens, impossibile, necesse, ratione quorum enunciationes nouum habent oppositionis modum præter reliquas.

Atque hoc caput in tres partes principales est diuisum. in prima de harum oppositione differit. in secunda de earum mutua consequentia. in tertia dubium quoddam soluit de possibi

possibili & necessario.

Circa primum quærit an oppositiones in his sint sumendæ.(ab eo,quod est esse vel non esse)id est,an illæ sint cõtradictoriæ,quarum vna dicit rem esse,altera rẽ non esse:& ex vna parte probat ita esse,quia in alijs omnibus enũciationũ oppositionibus ita fit,vt patet,si discurramus per omnes.primum his, quæ sunt de secundo adiacẽte,homo est,opposita nõ est,non homo est,sed in qua ipsum est negatur,homo nõ est.similiter de tertio adiacẽte,est alb' homo,negatio est,nõ est albus homo;nõ autem illa,est non albus homo, nã si ista esset,duæ contradictoriæ veræ esse possent,quæ tamen non possũt;sed si negatio vera est,affirmatio falsa,est,& ẽ contra; & si negatio falsa,affirmatio vera est.at istæ si sunt oppositæ, est albus homo,est non albus homo,sequitur quod esset verùm dicere de ligno, quòd est non albus homo,quæ tamen falsa est; quòd tamẽ sit vera patet,quia eius affirmatio est falsa,est albus homo de ligno;ergo nõ est illa eius negatio;sed hęc in qua negatur(est)non est albus homo,Idem fit in alijs verbis , quæ quamuis non sunt ipsum,est,tamen se habent, ad ipsius modũ,vt homo ambulat,negatio non est,nõ homo ambulat,sed homo non ambulat,simili ergo ratione huius negatio possibile esse,erit,possibile non esse,in qua ipsum est,negatur sicut in alijs.

Videtur autem idem posse esse & non esse,&c. 4.

Ex opposita parte argumentatur Arist.si oppositio huiusmodi sumatur ĩ his,sequitur duas cõtradictorias esse veras simul,hoc autem impossibile est,ergo oppositio non sic est sumenda secundum esse,& non esse in his. illa maior parte, nam idem potest esse, & nõ esse.ambulare & non ambulare. incidi & non incidi quia non omnia semper actu sunt,idest non omnia semper habent operationem, sed aliquando sũt, & operantur postea non sunt nec operantur , propterea idẽ & potest esse,& potest nõ esse,ecce quo pacto duæ oppositæ simul veræ de eodem existunt.

Contingit enim ex his autem idem affirmare,&c. 5.

Ex his concludit Arist.vel asserendum esse duo opposita esse vera,vel oppositionem non penes esse vel non esse sumẽdam esse in istis.at minus inconueniens est hoc asserere,quã docere duas oppositas simul veras.propterea hoc erit dicendum,oppositionẽ in istis non secundũ esse ,vel non esse consistere,

sistere, sed secundum modum ipsum, vnde huius possibile esse, negatio nō erit. possibile non esse, sed nō possibile esse, & huius contingens esse, hæc non contingens esse, & vniuersaliter obserua, vt semper verbum relinquas in vtraque simile, modum autem neges vel affirmes, & sic oppositionem certam in omnibus facies, vt in exemplis poteris comperire,

4. *Fiunt autem quemadmodum in illis esse, &c.*

Cōparat Arist. has modales ad reliquas enunciationes, & assignat duo discrimina notanda. Alterum est: in illis ipsum (est) habebat locum principalis oppositionis, & predicati, nomina verò erant subiectum. vt homo est albus, ipsū (est) hic est forma, homo, & albus, sunt respectu eius subiecta. At hic in modalibus ipsum (esse, vel non esse) habet locū subiecti, ipse verò modus est predicatum vt; possibile est esse possibile est non esse.

Alterum est: illic, veritas vel falsitas secundum esse vel non esse considerabatur, vt homo est, homo non est, & harū veritas vel falsitas à verbo dependet, id est, quando res ita se habet, sicut verbum ipsum enunciat. At hic, non à verbo, sed à modo dependet; vt possibile est esse, huius veritas non ab eo, quòd res est vel nō est, vt verbū notat, petenda est; sed à modo nempe ab eo, quod esse potest, quamuis actu non sit.

Nota. In quo vnum docemur maximè necessarium, pro modalium veritate vel falsitate indaganda: non respicere solū tempus per verbum importatum, sed ipsam modi qualitatem; nec respicere solum, an ita sit, vt verbum enunciat; sed modus est considerandus, Si quis enim dicat, Petrus impossibiliter currit, quamuis non currat est falsa, quia modus denotat sic non currere, vt non possit non currere.

Et inde aliqui nouas regulas faciunt; nempe ad veritatē enunciationis, de possibili: requiri non quod res sit, sed quòd possit esse; sicut ad falsitatem, non quod res non sit, sed quòd non possit non esse, & alias similiter cōstituunt regulas pro alijs, quæ ex modorum significatione cuilibet aduertenti parum, notæ esse possunt, & olim diximus in introductione.

5. *Eius verò, quæ est possibile non esse negatio est, &c.*

Prosequitur Arist. exempla proponere harum oppositarum, quæ secundum modi negationem constituuntur: & superius posuit exempla, quando esse est affirmatum, modo ponit, quando esse est negatum,

Et vt verbo vno dicam, aduerte, oppositionem consistere in negatione ipsius modi inuariato manente ipso infinitiuo verbi si in vna opposita fuerit negatum, ita maneat in altera, si affirmatum verò, simili modo. v.g. huius, possibile est esse, est negatio, non possibile est esse. & huius, possibile est non esse, hæc, non possibile est non esse. & huius, impossibile est esse, hæc, nõ impossibile est esse: huius autem impossibile est non esse, hæc, non impossibile est non esse, idem in alijs est faciendum, atq; hæc est prima pars huius capitis, in qua harũ oppositio cõtinetur.

In secunda parte continentur harum consequentiæ, & quia multa circa hoc diximus in introductione nostra, nõ ad modum in his immorabimur: sed aliqua repetemus, quãtũ pro huius partis intelligentia sufficiat, vt auditores has enũciationes memoria tenere valeant.

Erit igitur primo aduertendum, quatuor esse enunciationes secundum modos quatuor, hoc ordine constitutas, vt prima sit de possibili. secunda de contingenti. tertia de impossibili. quarta de necessario, in singulis autẽ ex his duæ sunt partes, altera verbum infinitiui, vt possibile est currere, contingens est esse, quod habet locum subiecti, & dicitur communiter dictum, altera pars est ipse modus cum verbo. Secundum quas duas partes constituitur quadruplex ordo modalium: primus earum in quibus tam modus, quam dictum, sunt affirmata, vt possibile est currere. contingens est ambulare, & reliqua. Secũdus ordo est earum, in quibus modus affirmatur, sed dictũ negatur, vt possibile est nõ currere, cõtingit nõ ambulare, impossibile est nõ viuere, necessariũ est nõ moueri. Tertius ordo earũ in quib^9 negatur mod^9, sed affirmatur dictũ vt nõ possibile est currere, & similia. Quart^9 earũ, in quib^9 negatur vtrũq;, vt nõ possibile est nõ currere. *1. fund.*

Ex quo fit, vt singuli modi faciãt quatuor enunciationes hoc ordine, vt in prima totum affirmetur, in secunda affirmetur modus negato dicto, in tertia negetur modus affirmato dicto, in quatra negetur vtrunq; vt facile est cuilibet in tabula has describere ordine hoc modo, possibile, contingens, impossibile, necesse.

Sit secundum fundamentum. Quælibet harum de possibili habet alias tres sibi respondentes, vnã de contingenti, alteram de impossibili, tertiam de necessario. *2. fund.*

Vnde efficitur, vt in omni ordine sint quatuor æquiualentes, v.g. in ordine primo enunciationum de possibili, scilicet quando totum est affirmatum, vt possibile est currere, respondet ei altera de contingenti scilicet, contingens est currere: alia de impossibili, nẽpe impossibile est currere: vltima de necessitate, non necesse est non currere. idem fit in alijs ordinibus.

3. fund. Sed vt optimè sciatur, q̃ quib⁹ æquivaleãt, in singulis ordinib. oportebit dictiones quasdã antiquorũ explicare: aduerte igitur tertio, esse quatuor has dictiones. Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea, in quibus omnes hæ æquiualentes cõtinentur: circa quas aduerte Primas syllabas significare modales de possibili. Secundas de contingenti. Tertias de impossibili. Quartas de necessario. præterea sunt quatuor vocales. A, designat modalẽ totã affirmatiuã. E, designat negatiuam de dicto, affirmatiuã de modo. I, negatiuã de modo, affirmatiuam de dicto. V, negatiuam de vtroque.

In his ergo dictionibus facilè comperies omnes æquipollentes, si obserues, quæ syllaba correspondet cui modali, & qualis litera fuerit, talẽ facies modalem. v. g. in Amabimus. Prima syllaba est de possibili, & quia est A. erit tota affirmata. possibile est currere. Secunda est de contingenti. & quia est, E. erit etiã tota affirmata, vt cõtingens est currere. Tertia est de impossibili, & quia est I. erit negata de modo, sed affirmata de dicto, nõ impossibile est currere. Quarta est pro necessario, & quia est, V. erit tota negatiua, non necesse est nõ currere. hæ igitur quatuor sunt æquiualentes, eadem arte tu poteris inuenire in alijs, & in tabula describere, quæ quia latè à me iam sunt in introductiõe disputata, prætereũda sunt; nõ quòd necessaria non sint. sunt enim maximè, sed quia facilè ex illis intelligi possunt.

4. fund. Sit quartum fundamentum. Si velis oppositiones harum cognoscere: scias eas, quæ in prima & tertia dictione continentur, sibi esse inuicem contradictorias, similiter quę sunt in secunda, & quarta, & tertia: quarta sunt contraria, prima & secũdã subcontraria, quáuis Arist. præcipuè hic contradictorias considerat. his suppositis ad textus explanationem accedamus.

6. Consequentiæ verò secundum rationem fiunt, cum ita ponuntur, &c.

Hic Arist. harum modalium consequẽtias, secundum antiquorum

quorũ opinionem ponit; & ita constituit quatuor ordines modalium, in quibus hoc vnum discrimẽ ab his, quas Arist. assignat, & nos supra assignauimus, inuenies: quòd in primo ordine, loco huius, non necessariũ est non esse; habet non necessarium est esse, sicut non impossibile est esse, ponunt enim has possibile est esse, contingens est esse, nõ impossibile est esse, non necessarium est esse, & ita, sicut nos dicimus Amabimus, ipsi dicerent, Amabitis. præterea in secũdo ordine, sicut nos dicimus, non necessarium est esse, dicunt, non necessariũ est, non esse, & dicerẽt Edentulu, permutãt namque quartum modalem primi, & secundi ordinis, in reliquis idem dicunt, cum Arist. & his, quæ supra diximus.

Hæ igitur impossibile, & non impossibile eam quæ est, &c. 7.

Approbat Arist. aliqua, quæ dicta sunt ab antiquis circa tres modos primos, possibile enim, cõtingẽs, impossibile, se mutuo sequuntur contradictoriè, ita, vt non possibile, & nõ contingens inferant impossibile, & è contra, & non impossibile inferat possibile, & contingens, & è contra dicto inuariato manente in omnibus contradictione facta sola in modis.

Necessarium verò quemadmodum se habet, &c. 8.

Circa necessarium verò non bene antiqui senserunt, & vt intelligas istum textum, recordare illius, quod diximus: primum, & tertium ordinem sibi contradicere: similiter secundum & quartum: duos verò vltimos, tertium & quartum esse cõtrarios, cum igitur isti antiqui in tertio, & quarto benè assignauerint modales, sequitur, vt in contrarijs de necessario, nõ errauerint imò rectè assignabãt. quarta enim de Iliace est necessarium non esse, quarta de Purpurea est necessarium esse, quæ contraria sunt, possunt enim ambo esse falsa, simul autem vera esse nequeũt. at in primo. & secundo ordine errabant circa quartas de necessario. propterea non assignabant veras contradictorias, nam primus ordo contradicit tertio. secundus quarto, in tertio autẽ quarta de Iliace est necessarium non esse, in primo ordine, quia dicebant, amabitis est ista, non necessarium est esse, & sic constituebant has contradictorias necessarium est non esse, & non necessarium est esse. similiter in secundo constituebant has cõtradictorias, nõ necessariũ est nõ esse, & necessariũ est esse in Purpurea, & Edentulu, quæ contradictoriæ veræ nõ sunt. Hoc igitur est, quod dicit Arist. (circa necessarium contra-

riæ sequuntur (id est, bene sunt assignatæ, at contradictoriæ sunt extra,) id est, non sunt veræ contradictoriæ; & hoc in enunciationib. de necessario, aliæ enim bene assignantur, & hoc est, quod dicit, illius, necesse est non esse, quæ est in Iliace, non est contradictoria hæc, quam isti assignant, non necesse est esse, dicẽtes, Ambitis. & probat non esse oppositas, quia ambæ veræ simul esse possunt, vt patet, nam Chimęram necesse est non esse, & eãdem non est necesse esse. & hoc est, quod dicit, (quod enim necessarium est non esse, non est necessarium esse) vt exemplo patet, non igitur sunt contradictoriæ.

9. *Causa autem huius est, quod non sequitur similiter in cæteris, &c.*

Dicet aliquis, cur sicut dicimus, possibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse, vbi semper manet esse affirmatum, non etiam dicemus non necessariam est esse, vt in omnibus quatuor consequentibus remaneat dictum eodẽ modo, causam huius docet: quia sicut ipsi modi possibile, & impossibile, quia idem non significant, modo opposito se consequuntur, vt impossibile, & non possibile, similiter possibile, & non impossibile, ita impossibile, & necessarium idem dicunt, sed opposito modo secundum dictum, nam ꝙ est impossibile esse, est necessarium non esse, & quod est necessarium esse, est impossibile non esse: cum ergo secundũ dictum opposito modo se sequantur, non potest eodem modo esse in vtraque, vnde istæ non æquiualent, nõ impossibile est esse, non necessarium est esse sed nõ esse, vt dicet inferi⁹, sicut nec illæ æquipollent, possibile est esse, impossibile est esse, sed non impossibile est esse.

10. *At certè impossibile est sic poni contradictiones de necessario, &c.*

Argumento probat non sic ponendã contradictionem de necessario, ac si dicat, non istæ sunt æquiualentes, possibile est esse, contingens esse, non impossibile est esse cum hac nõ necesse est esse. argumentum est huiusmodi, quod necessariũ est esse, possibile est esse, quod possibile est esse, nõ impossibile est esse, quod non impossibile est esse per se non necessariũ est esse, ergo de primo ad vltimum, quod necessarium est esse, non necessarium est esse, quod absurdum est, & implicat: dices tu, non valet, quod necesse est esse, possibile est esse, probat, quia si non valet, necessariũ est esse ergo possibile est esse, necessariũ erit nõ possibile, quod si nõ possibile

ergo,

ergo impoſsibile. erit ergo neceſsariū impoſsibile, quod fieri vllo modo nequit: nō ergo æquiualent. non impoſsibile eſſe, & poſsibile eſſe, cum hac non neceſſarium eſſe.

At verò neque neceſſarium eſſe ſequitur eam, &c.

Dicet quis, ſi non ſequitur, illa nō neceſſarium eſt eſſe, vt dicūt antiqui, ſequetur vna ex his, aut neceſſarium eſt eſſe, vt dictio ſit Amabitas, vel illa neceſſariū eſt nō eſſe, vt dictio ſit Amabites, reſpondet nullo pacto vllā ex his cōſtare cū ea quæ eſt poſſibile eſt eſſe, nam poſsibile eſſe, ſimul vera eſt cum hac, poſſibile non eſſe, vt ſuprà docuimus, at neceſſariū eſſe non admittit illam poſſibile non eſſe, ſimiliter neceſſarium non eſſe non admittit illā poſſibile eſt eſſe, ergo nulla ex his ſequitur eā, quæ eſt poſſibile eſſe. à ſufficiēti ergo partium diuiſione colligit hāc eſſe illi conſequentem, non neceſſe nō eſſe, & ita dictio non erit amabitis, nec amabitas, nec amabites, ſed amabimus & ita eſt vera contradictio cū illa, quæ eſt in Iliace, ſcilicet neceſſe eſt non eſſe, hæc nō neceſſe non eſſe: dices, quare non loquitur de ſecundo ordine, in quo etiam errabant antiqui? dico, quia cùm duo vltimi rectè aſſignati ſint, & hic primus ſumat illam, quæ eſt in ſecundo, relinquit manifeſtum nullam aliam ponendam in ſecūdo, niſi eā, q̄ erat in primo, quia nulla reſtat, & erit iſta, nō neceſſe eſt eſſe, vt dictio nō ſit Edentul⁹, ſed Edētuli.

Dubitabit autem aliquis, ſi illam quæ eſt, &c.

Conſtitutis ordinibus modaliū ſecundum cōſequentias & oppoſitiones ſequitur tertia pars principalis capitis, in qua Ariſt. dubium mouet circa id, quod paulò ſuperius dictum eſt, nempè valere hāc conſequentiā, eſt neceſſariū, ergo eſt poſſibile: dubiū igitur eſt: an valeat neceſſariū eſt eſſe, ergo poſſibile eſt eſſe & ex altera parte videtur ſequi, nā, ſi nō valet, neceſſariū eſt eſſe, ergo poſsibile eſt eſſe; ergo ſequitur vel nō poſsibile eſt eſſe, vel poſsibile eſt nō eſſe, vt ſuprà diximus, quæ vtraque de neceſſario aſſerere falſum eſt. At ex altera parte, quòd non ſequatur, probatur, quia quod poſsibile eſſe, poteſt eſſe, & non eſſe; quod poſsibile eſt ambulare, & incidi, poteſt nō ambulare, & nō incidi; at quod neceſſariū eſt eſſe, non poteſt non eſſe, ergo neceſſarium non eſt poſsibile. Solutio Ariſt. conſiſtit in hoc, non omne poſſibile poteſt eſſe, & nō eſſe, ſed aliquod, vnde ſuperius eſt ad neceſſariū, & ſicut non valet homo eſt animal, & animal eſt leo, e 12.

go homo est leo, quia homo non est omne animal, ita nō valet, necessariū quod est, possibile est esse, possibile esse potest esse, & non esse, ergo necessariū potest esse, & nō esse, sed hāc solutionē oportet lati⁹ explicemus ipsū textū interpretātes.

13. *Manifestum autem quoniam non omne possibile, &c.*

Docet non omne possibile esse ad opposita. s. ad esse & nō esse, ambulare, & non ambulare, aliquod enim possibile est solùm ad vnum vel esse, vel operari.

Nota. 1. *Quid sit potentia.* Pro cuius explicatione aduerte. Potētia vt habetur 5. Meta. c. 12. non est aliud, quàm principium operationis, vel esse. illud enim principium, quo operamur siue agentes, siue patientes, dicitur potentia, siue talis potentia tendat ad solam operationem, siue tendat ad esse, potentia enim ambulandi est ad operandum, at potentia vt sit ignis vel rosa, vel animal, est potentia ad esse.

Nota. 2. *Potētia alia est irrationalis, alia rationalis.* Duplex est autem potentia, vt habetur 9 Meta. altera irrationalis, altera rationalis: illa est rationalis, secundum quā operamur ex electione voluntatis, vt ipsa voluntas est potētia rationalis, quia liberè secundum eam operamur, similiter intellectus est potentia rationalis, secundum quem hoc vel illud intelligimus, & denique quæcunque potentia operatur non ex se, sed à voluntate imperata.

Potentia irrationalis est, quæ non ex electione, sed ex sua dispositione naturali habet operationem, vt potentia ignis ad calefaciendum, visus ad videndū: hæc autē adhuc duplex est; altera actiua ad agendum vel faciendum, altera passiua ad patiēdum, vt lignum habet passiuam potentiam, vt cōburatur: rationales autem potentiæ actiuæ sunt.

Nota. 3. Est autem considerandum, vnum discrimen inter has potentias. rationales enim & irrationales passiuæ, sunt indifferentes ad plura opposita, non quòd simul recipiant, vel agāt opposita, sed quòd ipsæ sint principia ad operandum non magis hoc oppositum, quàm illud. v. g. voluntas est potentia indifferens nō magis ad volendum, hoc, quàm ad nolendum, intellectus ad assētiendum vel dissentiendum. similiter in passiuis irrationalibus lignū est in potentia non magis ad calorem recipiendum, quàm ad frigiditatem, & materia secundum se nō est in potentia magis, vt sit hoc, quàm illud, vel aliud: at potentia actiua irrationalis est ita determinata ad vnum agendum, vt per se aliud non faciat, nec pos-

sit

sit illud non facere. vt ignis est in potentia ad calefaciẽdum, ita, vt per se nõ possit frigefacere, imò nec non calefacere. nã non calefacere, aliquando non prouenit ex potentia ignis, sed ex impedimento extrinseco.

Aduerte præterea, cùm tot modis dicatur potẽtia, totidẽ dicitur possibile, quod à potẽtia dicitur: possibile, enim & secundum potentiã rationalem, & secundum irrationalem tam actiuam, quàm passiuam, & sicut nõ omnis potentia est ad opposita, ita nec quodcunq; possibile. *Nota & Quot modis potẽtia dicitur, totidẽ & possibile dicitur.*

His suppositis, accedamus ad textus explanationem, (Manifestum, inquit, est, non omne possibile esse vel ambulare) id est. operari (esse ad opposita) nẽpè, vt possit operari, & nõ operari, vt possit hoc vel illo modo operari. est enim aliquod possibile, quod ad vnum est, & huiusmodi est id, quod secundum potentiam irrationalem dicitur possibile, vt ignis potest calefacere, sed ex se non potest non calefacere vel frigefacere, nec omnis potẽtia irrationalis est huiusmodi, sed ea, quæ actiua est, nam passiua oppositorum est susceptiua, sicut & potentiæ rationales, quæ cõtrariorum modorũ potentiæ sunt. voluntate enim & intellectu multos actus cõtrarios operamur circa varia opposita. *Expositio text.*

Cõcludit, nõ igitur omnis potestas suscipit opposita, nec solùm de potestate in communi loquendo, imò in eadẽ specie potestatis: scilicet irrationalis inuenitur potestas, quæ non sit oppositorum, qualis est actiua.

Vnum verbum hîc considera circa verba ista Aristotel. (ignem non est possibile calefacere, & non. neque quæcunq; alia semper agunt) duas hic insinuat potentias irrationales actiuas, altera, quæ semper ex se determinatur ad agendum, nec ex se potest non agere, tamẽ ab extrinseco impeditur, vt ignis se habet ad calefaciendum, qui ex defectu combustibilis, non calefacit. Altera, quæ nunquam deficit, vt potẽtia, secundum quam cælum mouetur, nec naturaliter impediri potest, & ab vtraque potẽtia dicitur possibile. *Duplex est potẽtia irrationalis actiua.*

Quædam verò potestates æquiuocæ sunt, &c. 14.

Adhuc potestatem, seu potentiã distinguit. est enim nomen nõ simpliciter, id est, nõ vniuocè dictum, & hæc dictio comprehendit omnes potentias, quę dictæ superius sũt: quędam est potẽtia includens actus priuationem, secundum quam ea, quæ in potentia sunt, actum nondum habent, sed

actus principium. dicitur enim posse ambulare, qui nondũ ambulat & esse, quod nondum est. Altera dicitur potẽtia, quæ est simul cum actu, secundum quã id, quod currit, dicitur posse currere, quod operatur, posse operari, & quod est, posse esse, quæ potentia aliquando non aliud dicit, quã nõ repugnantiam ad actum, vt idem sit, qui currit, potest currere, & dicere, qui currit non habet repugnantiã, nec impedimẽtum ad cursum, quæ dicitur potẽtia Logica, & in rebus Mathematicis potentia Mathematica.

Quæ sit potentia Logica.

Est autem discrimen inter has: prior enim est in rebus mobilib⁹, & corporeis, quæ aliquando sunt actu aliquando non sunt, seu aliquando operantur, aliquando non. at posterior est etiam in necessarijs & his, quæ semper sunt, & semper operantur.

Possibile ergo vtranque comprehendit, ac propterea est superius ad necessarium, & conuenit ei, sicut vniuersale conuenit parti, scilicet inferiori, ideò infertur ex necessario possibile, sicut ex inferiori superius.

15. *Et est quidem fortasse principium, &c.*

Alium ordinem consequentiarũ modalium perfectiorẽ ponit, & quia proprius erat præter communem, ideò (fortasse) dixit, non dubitationis, sed modestiæ causa. ordo est, vt incipiamus à necessario ad possibile, contingens, impossibile, quandoquidem inferius est in consequentia & ab inferioribus ad superiora rectior est consequentiarum processus.

Sumendæ sunt igitur quatuor de necessario, eo ordine, quo constituebantur de possibili. Prima tota affirmatiua de necessario. Secunda negatiua de dicto. affirmatiua de modo. Tertia negatiua de modo, affirmatiua de dicto. Quarta negatiua de vtroque. modorum autem hic erit ordo, necesse, possibile, contingens, impossibile.

Et vt rectius hæc memoria teneás, accipe quatuor dictiões nostras, in quibus omnes æquiualentes inuenies: obseruando eandem rationem, sicut in alijs: solum ordinẽ mutando, semper enim prima syllabã pro necessario. Secunda pro possibili. Tertia pro contingenti. Quarta pro impossibili deseruit: dictiones autem hæ sunt: Argutule. vestigia. sine metu, mutabatis, circa quas aduerte primam tertiæ, secundam quartæ, contradicere, & vlterius, primam, & secundã esse cõtrarias,

trarias, tertiam, & quartam subcontrarias, poterit ergo quilibet in tabula assignare omnes has.

Manifestum autem ex his, quæ dicta sunt, &c. 16.

Hunc ordinem consequentiarum, rerum vniuersi ordini comparat, & ipsa comparatione comprobat, In vniuerso enim tres rerum naturas comperies, quædam sunt semper actu, ita, vt nunquam defuturæ sint, nec defuerint, & hæ sunt primæ substantiæ, vocat autem hic primas substantias, non vt in prædicamento substãtiæ, ipsa singularia, sed gloriosum Deũ, & intelligẽtias, & hæ sunt secundũ Arist. naturę sempiternæ, & omnium principia prima, & istæ habent actum sine potentia, id est, quæ habẽt in se, semper habuerũt, & habebunt, nihil illis defuit, nec deerit. propterea dicuntur non esse in potentia, scilicet, quæ est cum priuatione, & his assimilatur necessarium, qui modus significat, quod semper est.

Sunt aliæ naturæ, quæ habent actum cum potentia, id est, ita sunt, quòd non semper fuerunt, vel non semper erunt, & ista si comparentur secundum id, quod actu sunt, & id, quod potentia fuerunt, inueniemus actum perfectiorem esse, & natura priorẽ, id est, nobiliorẽ potentia, quia res perfectiori modo existit, quando est, quàm quando esse potest. at potentia prior est tempore actu ipso, quia prius tempore potuerũt esse, quàm sunt, & fuerunt, quales sunt naturæ istæ corruptibiles, & in his inuenitur possibile propriè & contingens.

Aliæ sunt naturæ, quæ nunquam perueniunt ad actum pfectum, sed semper manent in potentia, vt si velis numerare numerum maximum, nunquam peruenies ad illum, si diuidatur continuum, non dabitur minima pars, tempus, motus secundum Arist. non peruenient ad actum consummatũ. in his inuenitur impossibile, quatenus nunquam ad actum perfectum peruenire possunt.

Cùm igitur harum rerum iste sit ordo, vt primæ res primo loco, mediæ secundo, vltimo verò ista postrema constituantur: ergo & modi eis correspondentes eundem obseruabunt ordinem, & ita à necessario incipientes ad possibile, contingens, & impossibile deueniemus: istum rerum ordinem exactius prosequi Metaphysici est, satis sit ista circa explanationem attigisse, hæc de textus interpretatione.

QVAE.

QVAESTIO.

Quid sit modus, quid modalis enunciatio, & quotuplex? & de eius quantitate.

Circa caput hoc, oportet breuiter examinare, quid sit modalis, & quotuplex, & de eius quantitate: hæc autem facilius percipientur, si quid sit modus, examinauerimus.

Quid sit modus. Circa quod antiqui & moderni Græci, ac Latini laborarunt non parum, inter Latinos S. Thom. tracta. de enunciatione capite 11. inquit, modus est rei adiacens determinatio, id est, additum aliquod extremum enunciationis, [vel totam

1. Sententia. enunciationem determinans, dicimus enim, homo doctè disputat illud (doctè) prædicatum determinat, & limitat, vt stet pro disputatione docta, at quia ista definitio omnibus modis cõmunis erat, eam limitat dicẽs, modũ esse enunciationis cõpositionem determinãtem. duo enim in verbo consideramus, alterum est ei us significatio, id est, res, quam significat, vt disputo disputationem significat, & lego lectionem, alterum est verbi compositio, quod est ipsi' formale.

Quotuplex modus. Sunt igitur modi in duplici differentia: quidam determinant verbi significationẽm, vt doctè disputat, velociter currit: alij detrminãt verbi compositionẽ, vt Petrum currere est possibile, id est, ista compositio est possibilis Petrus currit. tales autem sunt isti modi præsentes.

Quòd si obijcias, esse plures modos, nempè verum, falsum, respondet S. Tho. istos nihil addere ad simplices enunciationes, idem enim est dicere Petrus currit, & Petrum currere est verum, propterea non habent peculiarem difficultatem, ideò hic prætermittuntur.

2. sent. Albert. tract. 2. capitè 1. dicit illos modos verũ, falsum, differre ab istis, quia nõ ampliant tẽp' dicti, sicut isti quatuor.

Alij plures etiam modos multiplicant etiam compositionem determinãtes, vt scibile, optabile. sed hoc est multiplicare modos præter artem, & rationem.

3. sent. Græci alijs verbis, quamuis eundem facientibus sensum, modum definiunt.

4. sent. Ammo. & Psel. modus est vox significans, qualiter prædicatum subiecto insit, quæ definitio est etiam Auerro. at Græci hanc definitionem communem pluribus modis faciunt, dicuntque Arist. hic solùm præcipuos considerasse.

At

At circa hoc aduertendum est primò, triplex est enunciationis materia, vt superius diximus, materia enim est habitudo prædicati ad subiectum, tripliciter aūt prædicatum se habet ad subiectum, vnde est triplex materia. primò prædicatum aliquod ita inest subiecto, vt non possit non inesse, vt homo est animal, & talis est materia necessaria. alterum non inest, sed nec potest inesse, vt homo est lapis, & talis est materia remota: seu impossibilis, aliud non inest, sed potest inesse, vel inest: sed potest non inesse, vt Petrus currit; & talis est materia contingens. *1. Fun. 1. Fund. Attributū se trib. modis habet ad subiectum.*

Est igitur modus vox significatiua enunciationis materiā explicans, vt patet in illis modis assignatis, & ita sumitur in præsenti. Cùm autem triplex sit materia, triplex erit modus rei: necessarium, impossibile, contingens. nam possibile, vt docet Boet. sola voce differt à contingenti, & quia possibile componitur, dicimus enim impossibile, sed nō dicimus in contingens.

Aduerte secundo, duplex est cōpositio in modali enunciatione, altera est dicti, vt hæc compositio, sortem currere, altera est modalis totius, vt sortem currere est possibile: quando audis modum determinare materiam totius enunciationis, seu compositionis, intellige de dicto, vt notant Albert. tracta. 2. capite primo, & Alex. qui dicit enim sortē currere, est possibile, determinat compositionem illam sortem currere, non autem totam ipsam modalem, nam modalis ipsa nulla est contingens, sed vel impossibilis, vel necessaria. *2. Fund. Duplicē esse compositionem modalis enunciationis.*

Preterea quando dicimus modum explicare materiam, intellige cum Ammo. & Psell. modum non esse materiam, materia enim est ipsa enunciatio dicti, sed explicat modus materiā illam. & aliquādo explicat materiā quæ non est, vt qui dicit Petrū currere est necessarium. sicut aliquando diuidimus, quæ diuidenda nō sunt. & cōponimus, quæ componēda non sunt, vt quando dicimus homo non est animal, leo est rationalis.

Ex his omnibus facilè colligitur, quid sit enunciatio modalis, & quotuplex, & quomodo non sunt plures quam hæ, quas Aristoteles enarrat, & quantū ab alijs omnib⁹ differāt.

Circa quantitatem modalim, aduerte in eis esse triplicem quantitatem: duas ex parte subiectorum, tertiam ex parte modi, est enim in modalib. duplex subiectum. Alterum *De Quātitate modalium.*

plus

ipsius dicti quod Albertus vocat subiectum locutiõis, vt in hac, sortem currere est possibile. fortes est subiectum locutionis. alterum est subiectum totius modalis, quod vocat subiectum enunciationis.

Et iuxta hæc duo subiecta, insurgit duplex quantitas, secundum quid, altera ex dicto & secundum hãc quædam modalis dicitur vniuersalis, quædam particularis, quædam indefinita, quædam singularis, vt enunciationes simplices.

At secundum subiectum enunciationis, quod est ipsum dictum integrũ, semper modalis est singularis, quia illud in tegrum dictum locum habet vnius singularis subiecti, cùm non possit distribui totum ipsum.

Tertia quãtitas est præcipuè à modo: sunt enim duo modi vniuersales, necesse, & impossibile, & æquiualentes, & duo pariculares, possibile, contingens, & æquiualentes, & secundũ hos, modales vniuersales vel particulares dicuntur.

Dubium. Dices quare illi duo sunt vniuersales, hi duo particulares? dico, quia necesse est quod omni tempore inest, impossibile q nullo tempore: propterea vniuersalitatẽ temporis claudunt, reliqui duo aliquando vel non aliquando: propterea temporis particularitatem habent. *Solutio.*

Præterea necesse, vel impossibile, si superiori vel vniuersali termino iunguntur, distribuunt virtualiter: Idem enim est dicere, homo necessario est animal, & omnis homo necessario est animal, & homo impossibiliter est leo, & nullus homo est leo. reliqui non similiter. Hæc sufficiant, quia quę restant, latè iam in introductione dicta à nobis sunt.

CAP. IIII. *Quæ enunciationes contrariæ magis sibi inuicem esse dicantur.*

Sectio 5. secundum Græcos.

Vtrum autẽ cõtraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, quæ dicit, quòd omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, aut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est: vt, est Callias iustus, nõ est Callias iustus, Callias iniustus est, vtra harum contraria est? Nam si ea, quæ sunt in voce, sequũtur ea, quæ sũt in intellectu, illic aũt contraria est opinio contrarij, vt quòd omnis homo iusti est, ei quæ est, omnis homo iniustus est etiã in ijs, quæ sunt

Idẽ in prin

in

in voce affirmatiōib. necesse est similiter sese habere. quod sine q̄ illic contrarij opiniō contraria est, nec affirmatio affirmationi erit cōtraria: sed ea quæ dicta est negatio. quare considerandū est, quæ opinio falsa opinioni veræ cōtraria est, vtrū negationis, an ea, quæ contrariū esse opinatur. Dico aūt hoc modo, est quædā opinio vera boni, quod bonū est: alia aūt quòd nō bonū, est falsa: alia verò, quòd malū. vtra harū contraria veræ: & si est vna, secundum quamnam contraria. cipio primi huius.

2. *Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, eò quod cōtrariorū sunt, falsum est. Boni.n. quod bonū est, & mali quod malum est, eadē fortasse opinio est etia vera, siue plures, siue vna sit sunt aūt ista cōtraria: sed non eo, q̄ contrariorum sint, contraria sunt. sed magis eo, q̄ contrariè.*

3. *Si ergo est boni quidem quòd est bonum opinio, alia autē quod non bonum est, est autem aliquid aliud quod non est, neq; esse potest: aliarum quidē nulla ponenda est, neq; quæcunque esse quod non est opinantur: neque quæcunque non esse quod est. infinitæ enim vtraque sunt, & quæ esse opinātur quod non est: & quæ non esse quod est.*

Sed in quibuscunque fallacia est. hæ autem sunt in his ex quibus sunt generationes. ex oppositis verò generationes. quare etiam fallaciæ.

4. *Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est: & hoc quidē secundum se, illud verò secundum accidens (accidit enim ei non malum esse) magis autē in vnoquoque vera est quæ secundum se est etiam falsa, siquidem & vera: ergo ea quæ est, quod non est bonum quod bonum est eius quæ secundum se, falsa est: illa verò quæ est, quod malum est, eius quæ secundum accidens quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quàm ea quæ est contrarij, Falsus est autē maximè circa singula, qui contrariam habet opiniōnē: contraria enim sunt*

eorum q̃ plurimũ circa idẽ differũt. Si igitur harũ cõtraria est altera: magis verò negationis est contraria, manifestũ est quod hæc erit contraria. Illa verò quæ est, quod malũ est quod bonum est, implicita est. etenim quod non bonum est, necesse est fortè ipsum eadem opinari.

6. *Amplius, si etiam in alijs similiter oportet se habere, & hoc modo videbitur benè esse dictũ. Aut enim vbiq; ea quæ est contradictionis, aut nusquã. quibus verò non sunt contraria, de illis quidẽ falsa, quæ est verè opposita: vt qui hominẽ non putat esse hominẽ, falsus est: si igitur hæ contrariæ sunt, etiã & aliæ, quæ sunt contradictionis.*

7. *Amplius, similiter se habet opinio boni quod bonũ est, & nõ boni quod nõ bonũ est. & præter has boni quod bonũ est, & non boni quod bonũ est. Illi ergo q̃ est, nõ boni quod non bonũ vera opinioni, q̃ est contraria? Non enim ea quæ dicit, quod malum est, * si aliquando fuerit vera, nunquam autẽ vera veræ contraria est: est enim quoddã nõ bonũ malum. quare contingit simul esse veras. At verò nec illa quæ est, quod non malũ: vera enim & hæc: simul enim & hæc erunt. Relinquitur igitur ei quæ est non boni, quod * non bonum est, contraria ea quæ est non boni, quod bonum est falsa enim hæc. quare & ea quæ est boni quo non bonum est, ei quæ est boni, quod bonum est.*

* a. l. simul enim aliquãdo.;

* a. l. non boni quod non bonum verè cõtraria ea quæ est non boni, quod bonum falsa falsa enim hæc.

Manifestum ergo est, quod nihil interest, nec si vniuersaliter ponamus affirmationem. vniuersalis enim negatio contraria erit vt opinioni quæ opinatur, quod omne quod est bonum, bonum est, ea quæ est, quod nihil eorum quæ bona sunt, bonum est: nam ea quæ est boni, quod bonũ si vniuersaliter sit bonum, eadem est ei, quæ opinatur, quod quicquid bonum est, quod bonũ est. hoc autẽ nihil differt ab eo quod est, quod omne quod est bonum, bonum est. similiter autem & in non bono.

Quare si in opinione sic se habet, & sunt hæ, quæ sunt in voce

*in voce affirmationes & negationes, nota earum quæ sunt in anima: manifestum est quod affirmationi cōtraria qui dē negatio est, quæ de eodem vniuersaliter: vt ei quæ est, quod omne bonum, bonum est, vel quod omnis homo bonus, ea quæ est, quod nullum vel nullus: contradictoria autē quæ est quod non omne, * aut non omnis. Manifestum est autē, quod & verā veræ non contingit esse contrariā, neque opinionē, neque contradictionē. cōtrariæ enim quæ circa opposita sunt: circa eadem autem contingit verum dicere eundē: simul autē nō cōtingit idē in esse cōtraria.* * a. & quod.

Vtrum autem contraria est affirmatio negationi, &c. I.

Hæc est quarta & vltima pars huius lib. in qua Arist. dubium vnū proponit circa oppositionem: quod caput aliqui non esse Aristotelis existimarunt, inter quos est Porphy. & dubius est Ammonius. At quia reliqui antiqui Græci, & Latini hoc tanquam Aristot. recipiunt, non erit inutile illud exponere.

Quæstio igitur huiusmodi est: Vtrū affirmationi opponatur magis negatio cōtraria an affirmatio de prædicato contrario? verbi gratia, huic affirmationi, omnis homo est iustus vtra est magis opposita, vel hæc, nullus homo est iustus, an hæc, omnis homo est iniustus? & huic sortes est iustus, vtra magis opponitur sortes non est iustus, an hæc, sortes est iniustus: vbi prædicatum est cōtrarium. (Nam si ea, quæ sunt in voce sequuntur ea) Proponit viam, secundum quam ista quæstio determinanda est, nempè vt ea, quæ in mente sunt, consideremus: voces enim non aliud sunt, quàm signa eorū, quæ menti insunt. Considerandum ergo est quæ opinio in mente opinioni opponatur, an quæ est secundum negationem, an quæ est secundum contrarium. Voces enim eodem modo opponentur.

Vnde sit quęstio huiusmodi: aliquis habet hanc opinionē, bonū est bonū, verā, habet aliā falsam, bonū nō est bonū. & aliā etiā falsam, bonū est malū. Peto, quæ opinio harū duarū illi opposita est, & nota ista verba Aristotelis. (Si est vna, secūdū quā contraria) potest esse vnus sensus, in vna harū duarū est cōtraria, vtra erit: siue illud (Si) sit dubitantis, siue asserentis: & hic sensus est bonus & ita exponit Caietanus.

4. Expositio. *Nota.* Aliter interpretatur Ammon. & Boetius, notantq; vnum, quod nos supra explicuimus capite de oppositis. Duplex est contrariũ: quoddã habet mediũ, quando non est necesse, vt alterum extremorum proprio insit subiecto, vt album & nigrum: non enim est necesse vt corpus vel sit album, vel sit nigrum: potest enim esse rubrum. Talia dicuntur habere medium. Alia medio carent, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto, vt par, impar, sanum, ægrum, calidum, frigidum; necesse est enim numerum esse parem, vel imparem, corpus calidum, vel frigidum, animal sanũ vel ægrũ. in contrarijs habentibus mediũ negationis vnius contrarij, non est eadẽ cũ affirmatione alterius contrarij, vt nõ est idẽ non est album, & est nigrum, at in alijs vna est re, idẽ enim re est, non est par, & est impar, non est sanum, & est ægrum.

Intelligitur in his respectu proprij subiecti, alias enim nõ idem sunt: nam Chimæra non est calida; nõ tamẽ propterea est frigida: respectu ergo subiecti susceptiui vtriusque contrarij oportet intelligere.

Hoc supposito, est clarus sensus Arist. dicit enim, an bonũ non est bonum, opponatur huic, bonum est bonum: an ista, bonum est malũ? (Quod si vera sit) id est, si aliquando idẽ re sit, vt in contrarijs medio carentibus fit respectu proprij subiecti; hinc, vtram assumemus tãquam oppositam, negationẽ an affirmationem? & hic est sensus etiam bonus.

Nota. *Quid nomine opinionis hic intelligatur.* In ista quæstione aduerte, quod vocatur opinio iudicium intellectus, quo assentimus, vel dissentimus alicui enunciationi, & opinari, aliquando iudicare dicitur, vt patet tertio de anima cap. 3. imaginari, inquit, possumus cùm volumus: opinari autem, id est, iudicare, non quamuis alijs locis aliter opinio sumatur, vt videbitur.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri, &c.

Excludit responsionẽ quã aliquis ei poterat dare, nempè cõtrarias opiniones esse, quæ sunt circa res cõtrarias, vt opinio boni, & opinio mali cõtrariæ sunt. Docet id non sufficere ad cõtrarietatem opinionum: quod dupliciter probat. Primò quia eadem est fortasse opinio contrariorum. Et secundò, quod si non est eadem, sed plures sunt, possunt ambæ veræ esse, vt opinio de bono, quod bonum est, & opinio de malo, quod malum est: hæ opiniones vel vna sunt, vel siue vna, siue plures sint, veræ simul sunt: vtrumque autem repugnat opinio

opinionibus contrarijs.

Hoc est ergo vnum aliud, nempè quod opiniones contrario modo se habeant, & tum contrariæ sunt, non tamen propterea quod contrarior ũ sint; oportet ergo in inuestigandis opinionib. contrarijs, quomodo contrariæ se habeant inuestigare. *Not.a.1.*

Aduerte quando Arist. dicit candẽ opinionẽ esse contrariorum, vt, quod bonum est bonũ, & malum est malum, non intelligas de opinione, & iudicio actuali. hoc enim fieri non potest, cum alio actu iudicem, bonum esse bonum, & alio diuerso numero actu, malum esse malum, sed de eadem opinione, intellige habituali, id est, eodem habitu vtrumque cõgnoscitur. *Not.a.2.* *Quomodo ea de sit opinio contrariorum.*

Vel quod melius est, intellige de iudicio actuali, & tũc sit sensus, quod est vna opinio specie; contraria autẽ non sunt vnius speciei. propterea illæ duæ actuales opiniones non sunt contrariæ, scilicet, quod bonum est bonum, & quod malum est malum.

Si ergo est boni quidem quoniam bonum est, &c.

Incipit Aristoteles determinare hanc quæstionem, docetque oppositionem consistere in negatione eiusdem prædicati de eodẽ subiecto, non autẽ in affirmatione oppositorum: & primo probat non consistere in alio, quàm in negatione eiusdem, Vnum vni tãtum opponitur, sed infinita essent opposita quæ illo opponuntur modo, nempè affirmando opposita vel negando propria alicuius, ergo non hoc modo est sumenda oppositio: minor probatur. sit hæc opinio, bonũ est bonum, si eius opposita sunt quæ affirmant id, quod bono nõ conuenit, vel remouent quæ conueniunt, sunt hæc innumera, nam dici potest bonum est malum, bonum est odibile, bonum est inhonestum, bonum est inutile, similiter remouẽdo propria, bonum non est amabile, bonum non est vtile, bonum non est sectandum. si igitur opposita hæc sunt, infinita sunt. Non ergo sumenda est oppositio affirmationis alicuius, per affirmationem oppositorum, nec per negationem eorum omnium, quæ insunt alicui subiecto.

Sed in quibus fallacia est, hæ autem sunt, &c.

Ostendit secundum quam affirmationem & negationem sit sumenda oppositio, ac docet consistere oppositionem in negatione & affirmatione eiusdem prędicati de eodem subiecto:

iecto: hoc autem dicit his verbis (in his consistit oppositio, in quibus fallacia, fallacia verò in his est, in quibus generationes, generationes verò ex oppositis fiunt, secundum idem.)

Nota 1. Generatio quid sit. Pro quorum verborū intelligentia est aduertendū, quod generatio est mutatio alicuius ex non esse ad esse: quando fit aliquid quod nō erat ante, tunc generari dicitur. Corruptio autem est mutatio ab esse ad non esse, scilicet quando aliquid quod erat, non est, dicitur mutatum fuisse, vnde termini generationis & mutationis primi sunt ens & non ens, generatio incipit à non ente, & terminatur in ens. Corruptio incipit ab ente, & terminatur in non ens. Versantur igitur inter opposita secundum idem, nempè inter ens & non ens.

Nota 2. Aduerte secundo, intellectus noster in rerum cognitione proportionaliter se habet his mutationib. vera siquidem cognitio rei assimilatur generationi, sicut etenim generatio procedit ex eo quod erat ad id, quod est, ita vera cognitio procedit ex eo, quod nō erat cognitum, ad id quod cognitū est & sicut corruptio est ab ente in non ens: ita error & deceptio est ab ea cognitione, qua verè res cognoscēda erat, recessus in illam cognitionē, qua rem aliter, quàm est, cognoscimus. Vnde si petas, in quo consistit vera cognitio? dicam in eo, quòd res, vt est, cognoscitur. Si petas in quo error & deceptio: dicā ante oīa in eo, quod cognoscis de re, quod nō est: Sunt igitur termini cognitioni & fallaciæ ens, & nō ens, homo & non homo, & reliqua, oppositio ergo sumenda est per affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Hæc doctrina in hoc cōsistit, vt quemadmodū generatio in hoc consistit. qđ aliquid fiat ex eo quod non erat, siue fiat ex terra, siue ex aere, siue ex alia quauis re, & deceptio in eo quòd intelligat quod non est res, siue intelligat hoc vel illud falsùm, ita & oppositio in hoc quòd idē neget de eodem, de quo affirmatum erat, & est subtilis non solum doctrina sed etiā probatio eiusdem conclusionis, quod oppositio sit secundum affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Si ergo quod bonum est, &c.

5 Tribus rationibus probat conclusionem illam Primo: illa sunt magis opposita, quæ magis secundum se repugnāt in veritate, & falsitate, id est, quorum vnum magis est falsum & alterū est mágis verum, sed ita se habent affirmatio, & negatio

negatio eiusdem, ergo ea sunt magis opposita: maiorem probat, quia contraria maximè distant. minorem ostendit. ista propositio, bonum est bonum, est magis vera quàm hæc, bonum non est malum, ergo & ista, magis falsa, bonum non est bonũ, quã hæc, bonum est malum, & ita illæ duæ opponuntur, bonum est bonũ, & bonum nõ est bonum. & aliæ duę inter se, bonum est malum, & bonum non est malum.

Probat quod illa sit magis vera, quia secundum se est vera, id est, immediatè, & sine causa. Si enim dicat quis quare bonũ est bonũ, nõ est causa. at illa, bonũ nõ est malum, est secundum accidẽs, id est, mediata, quia causam habet: propterea enim, bonum nõ est malum, quia bonum est bonum. Ista ergo opponetur, bonum non est bonum, non autẽ illa, quæ implicita est, id est, bonum est malum, istam vocat implicitã, quia includit illam tanquam priorem, bonum non est bonum. attende rationem hanc quæ subtilis est.

Amplius si & in alijs oportet similiter se habere, &c. 6

Idem probat secunda ratione, quæ talis est: inueniuntur oppositiones, in quibus non potest aliter, quàm per affirmationem & negationem sumi contrarietas, ergo in omnibus ita sumetur, vel in nullis, quandoquidem oppositio est eiusdem rationis, antecedens patet in his, in quibus non est cõtrariũ, vt homo est homo, hic enim nõ aliter contradicimus quàm per negationẽ eiusdem falsam, scilicet homo non est homo, ergo etiam in alijs ita erit, in quibus contrarium est. quòd si in his dicas non esse oppositionem, ergo nec in illis: quòd si in istis saluatur oppositio per affirmationem & negationem, eadem erit oppositio in illis, cum etiam possimus illic negare & affirmare.

Amplius similiter se habet opinio boni, &c.

Hæc est tertia ratio, qua idem probat Aristote. argumentum autẽ est huiusmodi. ista, bonum est bonum, & ista, non bonum non est bonum, sunt verę & de subiecto opposito penes finitum, & infinitum, hæ autem falsæ, bonum nõ est bonum, & non bonum est bonum, & oppositæ secundum subiectum, vnde harum duarũ, & illarum æqua est ratio, sed huic nonbonum non est bonum, opponitur illa, non bonum est bonum, ergo & illi bonum est, bonum, altera bonum nõ est bonum: quòd autẽ illi, nõ bonum nõ est bonum, opponatur illa, non bonum est bonum, patet, quia non opponi potest 7

ista, non bonum est malum, nec ista, non bonum non est malum, nam essent duæ oppositæ veræ.

Quod probatur: & vt hoc inconueniens appareat, sume in vniuersali, omne non bonũ nõ est bonũ, quæ vera est, si ista est cõtradictoria, nõ bonũ est malũ, est vera cũ illa, si ista nõ bonũ nõ est malũ, etiã est vera, aliquod enim nõ bonũ nõ est malũ. sunt enim, quæ nec sunt bona nec mala moraliter loquẽdo. lapis enim nec est bonꝰ, nec malꝰ, id est, nec iustꝰ nec iniustus. neutra ergo illi opponitur, sed ista nõ bonũ est bonũ, q̃ negatio eiusdẽ est, & falsa, ergo & illa ita opponẽtur, bonũ nõ est bonũ, & bonũ est bonũ: est autẽ argumentũ hoc ab oppositis: ita se habet negatio & affirmatio de nõ bono, sicut affirmatio, & negatio de bono, & illa opponũtur secũdum affirmationem, & negationem eiusdem, ergo & hæc.

8. *Manifestum ergo quoniam nihil interest, &c.*

Cõcludit Arist. oppositionẽ omnẽ secũdũ affirmationẽ, & negationẽ esse primo sumẽdã, tã in cõtrarijs, q̃ in contradictorijs, vt enim opinioni, omne bonũ est bonum opponitur opinio cõtradictoriæ, quæ dicit, nõ omne bonũ est bonũ, ita & opinio ista cõtrariæ, q̃ dicit, nullũ bonũ est bonũ, vtraque enĩ negatio est eiusdẽ, siue ĩ vniuersali, siue nõ vniuersaliter sumatur negatio.

9. *Quare si in opinione sic se habet, &c.*

Determinata quæstione oppositarum opinionum facilè concludit, quid de voce dicendũ sit, si enim vox est nota eorũ, quę sunt in intellectu, in intellectu autẽ oppositę sunt illæ opiniones, quæ secundum affirmationem, & negationem sunt, in hoc etiam eodem enunciationum vocalium cõsistit oppositio, & sicut contrariæ opiniones de eodem simul esse veræ nequeunt, ita nec voce contrariæ vel contradictoriæ enunciationes veræ simul erunt de eodem.

Dico (simul) quia de eodem contrariæ veræ, & contradictoriæ possunt enũciari, vt de Petro quòd est albus, & quòd nõ est albus, quòd sedet, & non sedet, sed simul, id est, pro eodem tempore id omnino repugnat, vt supra diximus.

Hic est finis capitis, & totius libri de interpretatione Aristot. si aliqua prætermissa sunt, eo factum est, quia suis locis copiosè, & exactè tradentur Deo fauente, cui sit gloria in sempiternum. Amen.

FINIS.

LAVS DEO.

B. Q. V. M.

FRANCISCI TOLETI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA,

Vnà cum Quæstionibus, in libros Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

De subiecto, inscriptione, ordine, procedendi modo, & diuisione horum librorum.

Osteriorum libri & dignitate, & vtilitate reliquas omnes Logicæ partes antecellunt, hi enim sunt qui alijs tū scientijs, tùm artibus, magnum vsum exhibent, & à quibus, & vniuersalis peritia, & exacta cognitio Logico comparantur, adeò, vt Aristoteles Themistio visus fuerit consultò in his, ob eorum sublimitatē, obscuritatem affectasse. *Dignitas qualis sit librorum de posteriori analysi*

Antequam autem ad contextum descendamus, non abs re erit quinque prælibare, ex quorum cognitione facilior erit processus. primum est libri obiectum, alterum inscriptio, tertium ordo, quartum procedendi modus, postremo diuisio: Ex his enim reliqua, quæ præmitti solent, manifesta fient.

QVÆSTIO I.

Prolegomenorum de subiecto lib. Post. Analy.

Circa primum aduertendum est Logicam, vt sæpè diximus, in hunc vsum fuisse inuentam, vt modum aperiret, quē intellectus noster obseruat in rerum veritatibus cognoscendis & indagandis: vt enim artes docent modum quo res operamur, ita & Logica modum quo nos intelligimus. Duplex autem est rerū veritas, altera, quæ per se ipsam, postquā intellectui obijcitur, nota fit, nec intellectum erga eā errare cōtingit, quales sunt veritates eorū, quæ principia dicūtur: vt omne totū est maius sua parte: quodlibet est vel nō est, & *Pri. fund. Logicā in quem finem sit reperta.*

 similia

ſimilia de quibus Ariſtoteles in 2. Metaph. in principio dixit, in ianuis quis aberrat? hæc autem non opus habent Logica, ſunt enim per ſe manifeſta, nec aliter intellectus ea cognoſcit, quàm ſenſus, puta viſus, ſuum obiectum præſens, vt benè dixit Linconien. 1. Poſterior. cap. 9. & Aegid. 2. Poſte. c. vltimo.

Altera veritas rerũ eſt, quæ non ſtatim per ſe intellectui eſt manifeſta, niſi vtamur aliquo diſcurſu & ratiocinatione, qua talem veritatem per aliã notiorem deducamus: quales ſunt eæ veritates, quæ de concluſionibus habentur, nõ enim ſine diſcurſu tales cognoſci poſſunt: hæc autẽ Logica indigent, quæ talẽ modum nempe diſcurſum & ratiocinationẽ oſtendat, explicet, & doceat: atque hic eſt vſus & neceſſitas Logicæ. licet enim modũ cognoſcẽdi etiã ſimplicia tradat, quod factum eſt in prædicamentis, tamen ea omnia in cõpoſitam, & diſcurſiuam cognitionem ordinantur.

Sec. fund. Veritatem diſcurſu cõparatã eſſe duplicem. Eſt præterea aduertendum, veritatem hanc, quæ diſcurſu habetur, eſſe in duplici differentia, quædam eſt cuius cognitio dicitur ſciẽtia, quędã verò cuius cognitio dicitur opinio: ſeu clarius, quaſdã res opiniõe, quaſdã ſciẽtia diſcurrentes cognoſcimus. ea ſciuntur, quæ ſic ſe habent ſicut cognoſcuntur, nec aliter ſe habere poſſunt, quàm vt intelligũtur: verbi gratia, ſcimus hominem eſſe riſibilem, quia re vera ita eſt, nec aliter eſſe poteſt quin homo ſit riſibilis; & nobis manifeſtũ eſt ita id eſſe, propterea ſciẽtia, cognitio vera, neceſſaria, & clara dicitur. de his verò opinamur, quæ ſic ſe habere nõ cõſtat, ſed coniectura & probabilitate quadã cognoſcũtur, quare aliter ſe habere poſſunt, quã opinamur: & ideo opinio incerta, obſcura, ac mutabilis cognitio dicitur.

Duplicem eſſe in nobis diſcurſum. Iuxta has duas cognitiones duplex eſt in nobis diſcurſus & is, quo ſcientiã cõſequimur, qui demonſtratio dicitur, & is, quo opinionẽ, qui ſyllogiſmus Topicus nuncupatur: vnde fit, vt Logica maximè in hac vtraque parte verſetur, nẽpe & Demonſtratiua, & Topica, quæ Dialectica peculiariter dici ſolet. harum altera his libris continetur, nempe demonſtratio, altera verò lib. Topicorum.

1. conclu. Demõſtratio, horũ librorum eſt obiectum. Eſt igitur horum librorũ obiectum & materia circa quã verſantur, demonſtratio, nempe ſyllogiſmus, quo ſcientiam rerum conſequimur, quæ ſententia eſt communis omnium Græcorum, & ferè omnium Latinorum, immò ipſius Ariſtotelis

stotelis qui 1. Priorum c. 4. proposuit obiectum Analyticæ partis ipsam demonstrationẽ, præmittendo tamen cognitio nẽ syllogismi in communi, tãquã vniuersalioris. ex obiecto autem apparet quanta sit vtilitas huius partis Logicæ, à qua, velut ab instrumento necessario scientiæ reliquæ dependent.

At circa hoc fuit Auerrois sententia in hoc prologo, non in his libris demonstrationem solam per se, sed etiam definitionẽ cõsiderari, propterea demonstratio obiectum nõ erit cum non omnia, quæ in hac parte considerantur, complectatur. Hanc sententiam receperunt quidam iuniores, quorum rationes præcipuæ sunt. *Opi. contraria, & eius rationes.*

Primò, ad Logicum spectat tractare per se de definitione, est enim instrumentum cognoscendi, qua cõsideratione ad Metaphysicũ pertinere non potest: sed nulla pars Logicæ est quæ definitionem consideat, nisi ista, ergo ad hanc partem pertinet. probant minorem, quia si ad aliquã partem aliam spectaret, maximè ad 6. Topicorum, sed ad eam nõ pertinet, cum Topicus ibi non definitionem construat, sed constructam examinet, vt notat Alex. ibidem in principio. *pri. ratio.*

Secundo, etiam si non esset demonstratio, adhuc definitio esset, & à Logico consideraretur, ergo definitio non propter demonstrationem, sed propter se in Logica consideratur. *2.*

Prȩterea nobilior est definitio ipsa demonstratione, ergo non ipsius causa debet à Logico considerari, sed potius demonstratio propter definitionem: antecedens patet, ex Aristo. 7. Meta. tex. 4. nobilius, inquit, est scire quid sit homo, quàm qualis sit: Sed illud habetur per definitionẽ, hoc autẽ per demonstrationẽ: ergo potius instrumentũ est definitio, quàm demonstratio. Ob hæc igitur asserunt horũ librorum tàm demonstrationem, quàm definitionem esse obiectum. *3.*

Hæc sententia non est recipiẽda, multis ex causis: primo, quia est cõtra communẽ omnium Græcorum & Latinorum opinionem. Secundo est etiam contra Aristotelẽ, nã 1. Priorum c. 4. proponit se intẽdere de demonstratione disserere, prius autẽ de syllogismo, tanquam de superiori. quo loco definitio non per se, sed cum demonstratione sumpta ponitur, aliàs enim ante syllogismũ esset tractanda, cum syllogismus non sit definitione superior. Tertiò, sententia ista est contra rationem. primò, sicut totius scientiȩ vnicum est commune *Confut. huius opinionis.*

obiectum, ita partium scientiæ vnicum est per se particulare obiectum, sed libri hi vna pars Logicæ sunt, ergo vnicũ est eorum per se obiectum: non ergo definitio simul & demonstratio per se considerantur, præsertim cum maximè differant; definitio enim est instrumentum simplicium, demonstratio compositorum; definitione, quid res sit, demonstratione, qualis, & ꝓpter quid sit scimus. Hoc argumẽto coguntur isti ponere obiectum horum librorum modum sciẽdi: contemplantes autem talium instrumentorũ diuersitatem, asserunt tale obiectum esse æquiuocum: Sed confutatur hoc argumento, Vel illud est purè æquiuocum vel analogũ: si purè æquiuocũ, ergo iam non datur vnum obiectum, cum in eo nulla sit vnitas rei, sed solius vocis: si verò est analogũ, ergo vnum significatum est propterea alterum. Quarto, rationes huius sententiæ inualidissimæ sunt.

Ad pri. Ad primum, respondetur cũ Eustat. ꝓlogo 1. Post. definitionem hic nõ considerari secundum se, sed vt est causa vna, qua probamus passionẽ inesse subiecto, quo etiam modo aliæ causæ quoque hic considerantur, Ad maiorem aũt argumẽti, Eustrat. admittit Metaphysicum per se considerare definitionem, sed mihi hoc non satisfacit, nam Metaphysicus eã cõsiderat, vt dicit rei substantiã, nõ vt est cognitionis instrumentũ: hoc enim Logicum est, vt dixit Auer. 7. Met. com. 42. *Definitio vt logica consideratur.* Propterea neganda est maior, Logicus enim non per se, & immediatè definitionem considerat, sed vt ad demonstrationem pertinet: ꝙ optimè dixit Aegid. in Procemio 1. Priorũ: vt enim intellect⁹ operationes simplices nõ sunt propter se, sed ad compositas ordinantur; ita & definitio, quæ simplicium est, nõ propter se, sed ad argumentationem ordinanda est. nec ex hoc sequitur definitionem non tractari exactè in Logica: vt enim Physicus exactè de forma & materia dicit; & de anima, & reliquis, licet vt ad corpus naturale ordinantur, ista consideret, ita & Logicus de definitione.

Albert. tract. 1. suæ Logicæ c. 5. dicit hanc partem Logicæ, de definitione, nõ extare. vnde posset optimè dici, quod quãuis Logicus de definitiõe per se ageret, tamẽ talis tractatus omnibus libris de argumentatione anteponendus esset, cum sit simplex, esset enim immediatè post prędicamenta.

Ad secund. Ad secundum respondetur facilè, si demonstratio esset ablata, maneret definitio, sed Logica esset manca, nec habe-

ret eam rationem, quam modo habet, cum eius finis mutetur.

Ad tertium negatur definitionē esse potiorē, nec ille textus quicquam cōtra nos probat: illic enim, inquit, nobilius esse scire quid res sit, quàm solum qualis sit: at demonstratio non solum ostendit qualis res sit, sed propter quid etiam talis sit. in hoc autē includitur, quid sit & hæc est maxima cognitio, nēpè scire res per suas causas, quod demonstratione fit: immò si textus consideretur, est contra eos: nam subdit Arist. rationem, quare sit melius scire quid, quia, inquit, qui scit, quid, facilē sciet, quale: ac si dicat, qui scit definire, scit demonstrare. hactenus de subiecto, nunc de inscriptione horum librorum dicamus. *Ad tertiū.*

QVAESTIO II.

De Inscrip. Lib. Post. Analyt.

Inscriptio huius libri Græcè est, τῶν ἀναλυτικῶν ὑστέρων. 1. resolutoriorum posteriorum: in cuius gratiam prius quid resolutio sit explicemus, circa quam vehementer neoterici digladiantur.

Resolutio igitur, vt Alexand. & Philoponus 1. Priorum in principio asserunt, non est aliud, quàm ingressus quidā rei in ea principia, ex quibus est, seu à quibus pendet. verbi gratia, est corpus aliquod ex elementis cōstitutum, dissoluitur, in eadem elementa redit: talis reditus resolutio dicitur. *Quid resol.*

Est autem hæc resolutio duplex, quædam realis, quædam rationis. realis est quę in ipsis fit rebus, actione in ipsis reali existente; vt quando verè mixtu in elementa resoluitur, quando totum in particulas secatur. resolutio rationis est quæ ipsis rebus accidit, non quidem actione existente in ipsis, sed intellectus operatione, vt enim mixtū sui corruptione in elementa realiter resoluitur, ita intellectus sua consideratione mixtum in elementa redigit, talisque resolutio rationis dicitur. *Resolutio alia est realis, alia rationis.*

Hæc resolutio rationis duplex est, altera Mathematica, altera Logica. Mathematica est qua propositam cōclusionē in proprias causas, per quas demonstretur, reducimus, vt nihil aliud sit talis resolutio, quàm inquisitio & perscrutatio quædam causarum illius cōclusionis: sicut in Moralibus, cōsultationes sunt inquisitiones mediorum ad res faciendas, vt docet Aristoteles 3. Ethicorum cap. 3. ex quo patet, hanc resolu- *Resolutio rationis duplex Mathematica, & Logica.*

resolutionem non esse demonstrationẽ:demonstratio enim, per causam effectum mõstrat,resolutio verò posito effectu causam indagat.resolutio tamen ipsi demonstrationi deseruit,vt docet Eustrat. in prolog. 2. Poste. talis resolutio Mathematica dicitur, non quod solus Mathematicus ea vtatur,cùm & aliæ scientiæ etiam in proprias causas conentur sua redigere, sed quod Mathematici frequentius,& clarius id efficiant.

Quid resolutio rationis Logica,& quotuplex.

Logica resolutio alia est particularis alia vniuersalis.

Logica resolutio,quamuis multiplex sit,vt 1. Prior. diximus,tamẽ quãtũ ad rẽ spectat,duplex est,altera vniuersalis, altera particularis:vniuersalis est qua conclusionẽ aliquã in figuras quasdã,& modos,quib.est syllogizanda, redigimus, ab his enim tanquã à principijs illationis depẽdet: similiter eadẽ resolutione reliquas argumentationis species in syllogismum,in cuius vt innituntur , resoluimus,& ipsum etiam syllogismum in duas propositiones & in tres terminos reducimus.Resolutio verò particularis est qua propositã cõclusionẽ,figura & modo iã suppositis,in præmissas, & principia quędã necessaria,& quę ipsius causam importẽt,reducimus; quæ quidem resolutio maximè deseruit Mathematicæ resolutioni,hæc enim in causam resoluit effectum,Logica verò particularis præmissas necessarias secundum causam disponit & quærit.Possumus enim in syllogismo aliquo duo cõsiderare,& illationem quandã qua cõclusio ex præmissis infertur,& probationẽ etiã qua cõclusio per principia necessaria,& per suas causas probatur: vnde dupliciter resoluimus cõclusionẽ, & in principia inferendi,nẽpè in figuras, & modos,quæ resolutio à Latinis dicitur resolutio formæ, à Græcis resolutio syllogismi simpliciter:& in principia probãtia, non vtrunque,sed necessariò, & per causam, quæ resolutio à Latinis dicitur,materiæ,à Græcis particularis.illa resolutio prior est, cùm sit formæ,& communior , hæc posterior, cùm sit materiæ,& particularis. vnde fit vt pars Logicæ qua cõmunis resolutio traditur,liber Priorum dicatur,pars verò qua particularis continetur,liber Posteriorum.

Conclusio duob. modis resoluitur.

Conclusio quæst.

Hæc igitur est inscriptionis hui⁹ ratio:de resolutione Posteriori,id est,de modo inquirẽdi principia necessaria,& pręmissas,quæ causæ sunt per quas cõclusio est demõstrãda, ac in eas resoluenda.Hic autem oportebit vnum adnotare,has

partes

partes Logicæ resolutiuas dici, non quod ipsæ resoluendo procedant, sed quod resoluere doceant iuxta duos hos resolutionis modos. cùm autẽ resolutio nõ fiat nisi composito, vel eo, quod resoluẽdũ est præcedente, hinc fit vt istæ partes Logicæ ostendãt quod est resoluendum, nempè conclusionem aut syllogismum, & ea, in quæ ista sunt resoluenda.

Dubium. An hi lib. aliqua ex parte sint compositiui.

Dubitatur. An hi libri aliqua ex parte compositiui sint, & non semper resolutiui. Respõdet Philopon. & Bura. 1. Priorum, in his aliquid compositionis contineri. nã in lib. Priorum docemur syllogismum componere, in libro verò Posteriorum demonstrationem. tamen quia potior est resolutio & difficilior, idcirco libri resolutiui dicuntur. *Aliorum sententia.*

Mihi aliter videtur dicendum, nempè hos libros docere conclusionem propositam in præmissas, quibus inferatur, resoluere, quod simpliciter syllogizare dicitur, & conclusionem etiam in præmissas necessarias resoluere, quod est demonstrare: & quia hæc tradi non potuerunt, quin prius quid syllogismus. quid demonstratio esset explicaretur, propterea ista in his continentur: hoc tamẽ non est componere, sed ea ostendere, in quæ resolutio facienda est. Fatendum est tamen cùm ex resolutione nota fiat compositio, eadem arte nos doceri & resoluere & componere, sed illud prius. *Propria opinio.*

QVAESTIO III.

De Diuisione Logices in partem Iudicatiuam, & Inuentiuam.

Est aliud dubium, in quo elaborauerunt qua ratione hæc pars Logicæ Analytica indicatiua dicitur, Topica verò inuentiua.

Ad quod aliqui responderunt nõ tam verè, quam subtiliter; nempe Topicam argumentari ex signis quibusdã, Analyticam verò à causis, & quia signa ad inuẽtionem, causæ ad resolutionem spectare videntur, inde ad Topica inuẽtio, ad Analytica resolutio & iudicium spectãt. sed hoc postea quam quod leuè est, non satisfacit, nam pars prior Analytica cũ non per causam syllogizet, non esset iudicatiua quod falsum est. *1. Aliorum sentẽtia.* *Refellitur ea sententia*

Alij respondent in Topica & Analytica esse inuentionẽ & iudicium, liber enim Priorum medium syllogizandi inuestit, & de inuento iudicat: & posteriorum liber docet etiam inuenire medium, nempè causas, & præmissas, & de eisdẽ *2. sentẽtia.*

iudica-

iudicare, an ita sint; & demũ liber Topicorum docet inuenire probabilia, & de ipsis, an talia sint, iudicare: tamen quia in parte Analytica difficilius est iudicare quàm inuenire, iudicatiua dicitur: est autem difficilius iudicare, quia conclusioni demonstrandæ vnum est medium, quia nõ nisi necessariũ demonstramus, non enim vtraque pars contradictionis demonstratur: at illud innumeras habet leges & conditiones, propterea inuentio est facilis, quia est vnius; iudicium difficile, quia multa debet habere: at in Topica facilius est iudicare, quia considerat probabile, quod facilè examinatur, sed difficilius est inuenire, quia oportet vtramque contradictionis partem probabiliter ostendere; ac propterea à principaliori inuentiua dicitur. Hæc sententia habet aliquid apparentiæ, sed caret fundamento.

3. sententia. Alij respondent, aliter Topicum & Analyticũ esse inuentiuum, nã præmissas vterque quærit ad cõclusiones probandas, interest tamen inter vtrumque; nam demonstrator solũ verum probat, & à falso separat, at Topicus verum à falso non discernit, cùm solum probabile consideret, quod aliquando verum, aliquando falsum esse potest; ideò alter iudicatiuus, quasi discretiuus veri à falso dicitur, alter solum inuentiuus manet.

Propria authoris opin. Dicenda est meo iudicio, primo duas esse argumentationis partes, alteram habentem se, vt materiam, nempè propositiones ipsas & terminos rerum significatiuos, alteram vt *1. fundam.* formam, dispositionem nempè secundum figuram & modũ: vnde qui argumentationẽ aliquam componere vult, opus habet quærere hæc duo, & formam, & materiam aliquam, quæcunque sit.

2. fundamentum. Secundò inuenire non esse aliud, quã occultum siue ignotum inquisitione aliqua manifestum & notum facere, vt ex- *Inuenire & iudicare quid sint.* emplo eorũ qui inueniunt aliquid cõprobari potest: iudicare verò est assensu, vel dissensu rẽ sic vel aliter se habere cognoscere, verbi gratia inuenimus rem, dum vario discursu tandẽ in eius cognitionẽ deuenimus; iudicamus, dum talẽ, *3. fundam.* qualem quærebamus, consideramus.

Tertiò ignoranti argumentationem opus esse prius duplici inuentione, similiter duplici iudicio; oportet enim materiam inuenire ex qua cõfici debet argumentatio, similiter de ea iudicare, an talis sit qualem quærebat: oportet præterea

ea formam qua eam disponat inuenire, & an talis forma sit iudicare: his enim omnibus absoluitur argumentatio. atque ad Logicum aliqua spectant, qui argumentationē docet: dico aliqua, quia materia non est negotij Logici, non enim res considerat, sed formā argumentandi ipsius applicat,

Quartò inuenire argumentandi formas, non esse ipsius Logicæ artis, cū n sit ante ipsam, nam id est inuenire Logicam; sed artis est, ipsas formas inuentas docere, probare, & declarare, & rebus applicare: quod totum ad iudicium pertinet: propterea liber Priorum formæ iudicatiuus dicitur. Similiter inuenire res, seu terminos, quibus forma applicatur, non Logici, sed aliarum scientiarum seu habituum qui res cōsiderant munus est: ea tamen secundum propositiones ordinare, & an tales sunt, quales petuntur dignoscere, hoc est iudicare, & ad Logicum spectat. *4. fundam qualis inuētio qualeq; iudicium ad logicū pertineat.*

Quinto materiam hanc esse triplicē, necessariam, probabilem, apparentem, in quarum singulis est inuentio, & iudicium proprium. Omissa apparenti, de qua dicemus postea, necessariam ad librum præsentem, Topicam, seu probabilē ad libros Topicorum referri certum est. Cùm autem inuentio non sit Logici, sed iudicium materiæ necessariæ, inde liber Post. iudicatiuus dicitur, quia nihil ex hoc Logico, præter ipsum iudicium accedit. dices, eodem modo liber Topi. iudicatiuus dicitur, cū inuenire probabile, non sit Logici, sicut nec inuenire necessarium, vt diximus: Respond. esse valde diuersam rationem. *5. fundam* *Obiectio.* *Dilutio.*

Vltimo ergo maximè aduertendū, q̄ Logicus, vt Logicus purus est, nullā rem contēplatur, sed tantū res alio habitu cognitas ordinat secundū formā argumentationis, aut diuisionis, aut definitionis, aut enūciationis, aut alterius similis, quapropter antiqui Stoici, & Plato Logicam à reliquis scientijs non separabant, sed cōiunctam eis addiscebant, vt dicit Philop. 1. Priorū in principio: hinc est quod Dialecticum scientem, ac Methaphysicū vocabant, vt videre est apud Plo. 1. Aenea. lib. 3. ca. 4. At Peripatetici eam separarūt, ac prius ipsam puram addiscebant: postea scientias, vt docet Arist. 2. Metaphy. c. 3. stultum est, inquit, simul scientiam, & modum sciendi discere. *Hoc idem Alb. c. 1. huius li. & li. 1. Meta. c. 5. id refert Origē. super Cās. hō. 1.*

Cùm igitur res quędam sint necessariæ, quarum scientiæ sunt, quædam probabiles, quarum sunt opiniones, quæ so- *Responsio ad quæst.*

lo

lo intellectu absque habitu sæpè producuntur, Logica à rerum necessarium cognitione fuit seiuncta omninò, ac illarum cognitio fuit scientijs reseruata: at à cognitione probabilium non fuit prorsus abiuncta: imò cum illa sub nullo habitu compræhendantur, relicta fuerunt Dialecticæ, hinc est quod sæpè clamat Arist. Dialecticam considerare quid in vna quaque re sit probabile, non quod talis cognitio ipsius propria sit, sed illi relicta est. Hinc fit quod Topic' maximas habet reales, quibus vtitur, sed vt probabiles sunt. Ex hoc apparet inuentionē probabilium Logicam esse, ac ob id liber Topic. inuentiuus dicitur: non sic de necessario, in quo solum logicus iudicio vtitur: & hoc est admodum memoriæ mandandum, est enim ianua multarum veritatum, quę in Logica occurrunt.

Dialectica vt dicatur cōsiderare quid in quaque re sit probabile.

Libri Topic. vt ad inuentionē: hi vero ad iudiciū dicātur pertinere.

QVAESTIO. IIII.

De ordine horum librorum.

Ex his quę proposuimus superius tertiū erat ordo, quo nēpè loco hic liber sit addiscēdus, sermo enim est de ordine doctrinæ, hic autem doctrinæ, ordo triplex esse potest, vt cōstat ex Aristotele varijs in locis, primus est secundum necessarium, id est, quādo vnum in doctrina prius altero traditur, quia hoc sine eius cognitione haberi nō potest, quo pacto multi ex grauioribus Arist. interpretibus primo de anima docent cognitionē & scientiā de anima præcedere scientiā de animalib. quia animalia absq; animæ cognitione cognosci nequeūt. Alter est ordo secundū notius quādo id præmittitur, ꝙ est notius, licet ex ei' cognitione alterū nō depēdeat quo pacto liber Metheo. præmittitur libris de anima, quia mixta illa metheora logica notiora sūt. Tertius est secūdū dignius, quando id præmittitur ꝙ dignius, est: quo pacto Aristot. 2. de anima anteposuit visum reliquis sensib. quia dignior erat & nobilior.

Triplex ordo doctrina.

Hoc igitur supposito, petimus quo ordine liber hic alijs sit anteponēdus, vel postponēdus: & nulli dubiū est librū Priorū præcedere ordine doctrinæ, propter necessitatē, & q̄a notior est, cuius rei ab auctorib' triplex in hoc ꝓlogoratio reddi solet: prima est, notiora sūt pri' tradēda min' notis, sed syllogismus in cōmuni notior est demonstratiuo, q̄a est vniuersalior, vniuersaliora aūt notiora nobis sūt, ergo liber Prior. q̄ de syllogismo ī cōi est, debet antecedere. Et hęc rō est ēx ipsi' Arist.

Libri priorū cur ho: ordinē doctrina præcedant.

1. Ratio.

Arist. 1. Priorum c. 4. Altera ratio est: Rectus & necessarius doctrinæ ordo poscit, vt passiones prius de proprio & immediato subiecto demonstrentur, quam de mediato, ergo subiectũ immediatum prius est tradendum. declaro antecedens, mobile est passio quædam primo corpori naturali inhærens, mediatè verò & secundariò elemento, cælo, aliisque corporibus: talis passio recto doctrinæ ordine necessario prius de corpore naturali, quam de hoc vel illo corpore demonstranda est, sequitur ergo vt necessariò antecedat corporis naturalis doctrina. Hoc igitur supposito, sequitur argumentum: inferre, est passio tradenda de demonstratione, hæc autem immediatè competit syllogismo, prius ergo de syllogismo est ostendenda, ob idque syllogismi doctrina antecedit. Tertia ratio est: quia nisi cognitio syllogismi in communi præcederet, idem multoties inutiliter repeteretur, nam in demonstrationis doctrina oportebat explicare ea quæ insunt ratione syllogismi in communi, & eadem iterum repetere in syllogismo Topico. & hæc est ratio qua Arist. 1. de partibus. c. 1. ostendit communia particularibus esse prius tradenda: non igitur de hoc dubitabit vllus. *2. Ratio.* *3. Ratio.*

Dubium tamen est de libris Topicorum & Elenchorum an huic sint anteponendi. Philopon. & Auic. quorum etiam meminit Auerro. in hoc prologo, asserunt librum Topicorum immediatè sequi librum Priorum, & huic nostro esse anteponendum. Est autem vna ratio Philoponi, quando intellectus ad aliquam veritatem capiendam disponitur, prius rationibus probabilibus, quam demonstratiuis præparatur, ergo cognitio & doctrina probabilium quæ Topica est, antecedere debet doctrinam demonstratiuam, antecedens est notissimum, est enim hic mos communis, & præsertim Aristo. qui prius veritatem rei probabiliter & Dialecticè exagitat, quam demonstratiuè conuincat. Altera est ratio Auicennæ: communiora sunt præmittenda, sed probabile est superius necessariò. quod vocat intelligibile, nam omne necessarium est probabile, non tamen omne probabile est necessarium, præmittenda ergo est doctrina probabilium. Circa librum Elench. Philopo. docet esse postponendum libris Posteriorum, quia sunt de syllogismo deceptorio, prius autem oportet docere veritatis instrumenta, quam erroris. *Dubium.* *1. Ratio.* *2. Ratio.*

Hæc opinio non est recipienda, imò asserendum est cum

Alex. 1.Elench.c.4.& Alber.hoc libro,tracta.1.c.1.& S.Thoma,atque etiam Auerr.in hoc Prologo, & reliquis,librum Posteriorum immediatè coniungi cum libris Prior. & profectò non debet quis dubitare hoc esse de mente ipsius Aristot. vt diximus.1. Prior.c.4. vbi se velle demonstrationem tractare proposuit,à syllogismo tamen incepturum, quia communior erat: post syllogismi igitur cognitionem immediatè demonstrationis doctrina sequitur.

Ratio, qua probatur authoris sententia

Ratio autem huius ab authoribus in præsenti multiplex assignatur,qua non solum dignitate,sed etiam cognitione, & necessitate hunc librum esse anteponendum probatur: imperfectum non cognoscitur nisi ex perfecto, sed Topicus syllogismus est imperfectum quid, demonstratio verò perfectum, ergo huius cognitio anteponenda est.maior est certa, quia in imperfecto est aliqua priuatio, quæ sine positiuo cognosci nequit: nullus enim quid cæcitas, quid tenebræ, quid mors cognoscet, nisi visum, lumen, & vitam præcognoscat. minor ostenditur ex effectibus ipsorum, nam Topicus syllogismus inducit opinionem conclusionis, demonstratiuus verò scientiam: at opinio est quædam scientia imperfecta, est enim cognitio incerta & obscura.

Ratio cõfirmatur

Tres esse rationis processus

Potest etiam minor aliter explicari & probari, propterea aduerte cum Alberto.& S.Thoma,in prologo.tres esse rationis & intellectus processus: primus quo ex necessariis & semper veris propositionibus deducit conclusiones necessarias ac semper veras, quas non contingit aliter esse,& hic processus est perfectissimus, cum cognitionem discursiuam perfectissimam generet, nempe scientiam, talis est demonstratio. alter est processus ab isto deficiens & imperfectus,quo intellectus non ex necessariis & semper veris,sed ex his quæ maiori ex parte vera sunt,infert conclusionem non semper verã, sed quæ aliter se habere possit:& talis est processus Topicus. tertius est qui nõ ex necessariis aut probabilibus, sed ex apparentibus inducit conclusionem apparentem, & hic est imperfectissimus,efficit enim deceptionem, sicut secundus opinionem. Cum igitur hi duo processus sint obliqui & imperfecti, regulandi sunt ex perfecto, ob idque eius cognitio anteponi debet:eademque ratione libri Topicorum antecedunt libros Elenchorum.

Soluitur 1.Philo.

Ad argumentum primum Philopo.Respondet Auer.in præ

ſenti cõcedendo prius oportere rationibus probabilibus rem attingere, quàm demonſtratione oſtendamus, negat tamen eundem ordinem obſeruandum eſſe in eorum doctrina, imò prius oportet docere neceſſaria, quorum ſunt demonſtrationes, quam probabilia.

Ad ſecundum Auicen. etiam Reſpondet Auerroes dupliciter, primo admittendo neceſſaria eſſe probabilia. non tamen ſequitur, vt doctrina probabilium ſit præmittenda, quia in Logica non conſiderantur ipſa probabilia aut neceſſaria, ſed traduntur regulæ ad cognoſcenda probabilia & neceſſaria, quæ ſunt diuerſæ inter ſe nec aliorum regulæ in aliquo cum aliorum regulis communicant, & ſic ſoluitur primo argumentũ. Alteram etiam affert ſolutionem, nempe negando omnia neceſſaria eſſe probabilia; hoc enim falſum eſt, cum multa ſint neceſſaria quæ ſunt non probabilia vt diximus lib. 1. Topicorum. *Soluitur 2. Auice.*

QVAEST. V. *De modo procedendi.*

Sequitur modus procedendi, hic autem facilis eſt, nempe definitiuus, diuiſiuus, inductiuus, & ſyllogiſticus, eiuſmodi enim inſtrumentis demonſtrationis naturam manifeſtat.

Sed dubium eſt vnum, à quo vix aliqui ſe poſſunt expedire: num demonſtratione vtatur circa ipſam demonſtrationem: non enim fieri poſſe videtur antequam cognita ſit demonſtratio, poſſe quemquam vti demonſtratione, ob idque aliqui id negant, inter quos fuit Paulus Venetus, quod profecto eſt clariſſimè contra Ariſtotelem, qui. ca. 2. huius libri demonſtratione probauit demonſtrationem conſtare ex veris & primis &c. quia facit ſcire; vnde à fine materiam probauit, quod eſt demonſtrare: & hoc idem etiam ſæpè facit. propterea dico ſine dubio Ariſtotelem in inueſtigandis his, quæ ad demonſtrationem exiguntur, vti etiam demonſtratione. *Dubium.* *1. opinio.* *2. opinio.* *Solut.*

Atque vt hoc ex ſuo principio intelligatur, aduerte hominem ſolo intellectu abſque alio habitu & ſcientia ſæpè ſyllogizare, & diſcurrere, & demonſtrare, & rationibus ac demonſtrationibus acquieſcere, licet earum naturam ignoret, quod docuit Ariſt. 1. Rhetor. ad Theodect. c. 1. perfectè verò cognoſcere hos diſcurſus, & ratiocinationes perfectè facere, Logicæ artis eſt, nec peruentum fuit ad eorum cognitionem, niſi

eisdem rationibus naturaliter exercitis, & imperfectè cognitis, quod doctè dixerunt Philopo. & Alb. 1. Prior. ca. 2. docentes in artibus & scientiis præsupponi notiones naturales. Iuxta hoc respondeo, qui tradit doctrinam demonstrationis, cum iam demonstrationem cognouerit, poterit circa eam demonstratione vti, qui verò discit, talem demonstrationem recipit notione naturali, qua cognoscit esse rationem bonam, quamuis non cognoscat exactè naturam illius, quousque demonstrationem in vniuersum didicerit.

Quod si obiicias, quomodo demonstratio probat demonstrationem? nam se ipsam probaret, dico, demonstratio qua probat, sumitur vt instrumentum probandi, demõstratio quæ probatur tanquam obiectum commune omnibus demonstrationibus: non repugnat autem vt idem probet seipsum diuersa ratione sumptum, scilicet vt instrumentum est, & vt sub eo, quod probatur, continetur, quo pactò definitionis se ipsam definit.

De Diuisione.

Superest vt de diuisione dicamus, & quidem in duas partes principales diuiditur hic totus liber, in priori sunt ea quæ ad demonstrationem ipsam pertinent, in posteriori verò quæ ad ipsius medium, sub quo definitio est, & sufficiat ista generaliter diuisisse quæ postea particularius sunt enarranda.

ARIST

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS, POSTERIORVM RESOLVTORIORVM Liber primus.

Seuerino Boethio Interprete.

SVMMA LIBRI I.

De demonſtrationis eſſentia, conditionibuſque ad eam requiſitis. De differentia demonſtrationum quòd ſeu quia, & propter quid. Quæ figura aptior ſit demonſtrationi. De ignorantiæ ſpeciebus, quæ in ſcientiis accidunt. Finitos eſſe demonſtratiuarum propoſitionum terminos. De demonſtrationum variis ſpeciebus, ac earum inter ſe comparatione. De variis demum Theorematibus ad demonſtrationem conferentibus.

CAP. I. *Omnem doctrinam, omnémque diſciplinam intellectiuam ex praexiſtenti fieri cognitione. Quot ſunt praecognitionum modi, quæque ea, quæ præcognoſcuntur. Dubitationum ſolutio circa hanc propoſitionem contingentium.*

OMnis doctrina, & omnis diſciplina*diſcurſiua ex præexiſtente fit cognitione.

2 Manifeſtum autem hoc ſpeculantibus in omnibus. Mathematicæ nanque ſcientiarum per hunc modum *accedunt, & aliarum vnaquæque artium. Conſimiliter autem & circa*rationes, & quæ per ſyllogiſmos, & quæ per inductionē. ambæ enim per ea quæ præcognoſcuntur, faciūt doctrinam illæ quidem accipientes, tanquam à cognoſcentibus, iſtæ verò monſtrantes vniuerſale per id quod manifeſtum ſit ſingulare. Itidem & Rhetoricæ perſuadent. aut n. per exempla, quod eſt inductio: aut per enthymemata, quòd eſt ſyllogiſmus.

3 Bifariam aūt neceſſarium eſt præcognoſcere. alia nanque quòd ſunt præſuſcipere neceſſarium: alia verò quid eſt quod dicitur, intelligere oportet: alia autem ambo. vt quòd quidē omne aut aſſerere, aut negare, verum, quòd eſt: triangulum

* Verbū hoc quod diſcurſiua interpretatum eſt, alij preſſius ſyllogiſtica, alij latius intellectualis ratiocinatiua, cogitatiua, hic & alibi vertunt.

* a.l per ficiūtur.

* orationes aliqui vertunt.

verò, quòd hoc significat, vnitatem autem ambo, & quid significat, & quòd est. non enim consimiliter horum vnumquodque manifestum nobis est.

4. *Est autem cognoscere, alia quidem prius cognoscentem, quorundam verò & simul accipientem cognitionem: vt quę cunque sunt sub vniuersalibus quorum habet cognitionem, quòd enim omne triangulum habet duobus rectis æquales, præsciuit: quod autem hoc, quod est in semicirculo triangulum est, *simul inducens cognouit. Quorundã enim in hunc modum disciplina est & non per medium, extremum cognoscitur: quæcunque iam singularia sunt, & non de subiecto aliquo.*

*a. l. simul dicēs cognouit. Ita vt cō iunctim hæc verba legantur hoc mō legit Io. gram. illo The. 8. Auer.

Ante verò quàm inductum sit, aut acceptus fuerit syllogismus, modo quidem aliquo fortasse dicendum est scire, mo
5. *do autem alio non.*

6. *Quod enim sciuit si est simpliciter, hoc quomodo sciuit, quòd duos rectos habet simpliciter? sed manifestum quod ita quidem scit, quoniam vniuersaliter scit, simpliciter autem non scit.*

7. *Si verò non, quę in Menone, dubitatio continget, aut enim nihil addiscet, aut quæ nouit.*

8. *Non enim iam veluti quidam nituntur soluere, dicendũ, an ne nosti omnem binarium, quòd par est, aut non? asserentē autem, attulerunt quendam binarium, quem non existimabat esse: quare neque parem. Soluunt enim non dicentes omnem scire binarium parem esse, sed quem sciunt, quòd binarius. At qui sciunt quidem cuius demonstrationem habēt, & cuius acceperunt: acceperunt autem non de omni, de quo vtique noscant, quòd triangulum, aut quòd numerus, sed simpliciter de omni numero, atque triangulo. nulla enim propositio accipitur talis, quòd quem tu nosti numerum, aut quam tu nosti rectilineam: sed de omni. Cæterum nihil, puto, vetat, quod*

Vide 2. Prior. ca. 26.

quod addiscit aliquis, est sic scire est autem sic ignorare. absurdum enim, non si nouit quodammodo quod addiscit, sed si ita, vt inquantum addiscit, & sic.

Omnis doctrina & omnis disciplina. 1.

ARistoteles optimus artifex ea omnia, quæ de qualibet re proposita peti solent de demõstratione tradit, quærimus enim primo an res sit, deinde quid sit, tertio qualis sit, postremo quare talis sit, his enim sciẽtia absoluitur. Atque hæc quatuor de demonstratione docet, quia multi negarunt demonstrationem esse, negantes scientiam haberi de rebus, cum caducæ & mutabiles sint, quales fuerunt Heraclitus, Democritus, & alij Alij asserentes nihil de nouo sciri, sed scientiam nostram non esse aliud, quàm recordationem & reminiscentiam eorum quæ anima sciebat: qualis fuit Plato, vt quidam asserunt, hos remouet errores, docens & scientiam esse, ac de nouo fieri affirmans, ideoque demõnstrationem esse. propterea statuit omnem doctrinam fieri ex præexistenti cognitione. atque postea intendit inferre ex ista, vt notat Philop. demonstrationem, quæ doctrina est, fieri ex præexistenti cognitione.

De sensu Propositionis Omnis doctrina, &c.

Sed dubium est de sensu huius celebratissimæ propositionis: quidam recentiores per doctrinam & disciplinam, intelligunt quamcunque cognitionem intellectus; propterea enim additur illud verbum, intellectiua, ad excludendas cognitiones sensuum. Cognitio autẽ intellectus duplex est, altera simplex seu incomplexa, in qua non est verum vel falsum, quam Auerroes in præsenti vocat secundum viam formationis, altera est cognitio composita & complexa, in qua inest verum aut falsum, quam vocat Auerroes secundum viam verificationis: hæ autem cognitiones sic se habent, vt nunquam sit composita, quin simplex præcedat, simplex tamen esse potest, vt nulla alia simplex, aut cõposita præcedat in intellectu: nõ tamen esse potest quin præcedat aliqua cognitio sensus, cum non contingat intellectum intelligere absque præcedenti sensus cognitione, quo supposito, secundum horum sententiam sensus propositionis est, omnis cognitio intellectus fit antecedenti cognitione sensus. *Prima opi. recentiorum.*

Hæc doctrina vera est, sed non videtur ad mentem Aristo. esse, non enim simplices notitias intellectus quis doctrinas *Improbatur 1. expositio.*

aut disciplinas vocabit, sicut nec ipsas notitias sensuum exteriorum.

2.senten. Themist. Aliorum fuit opinio asserentium per doctrinam & disciplinam intellectiuam esse intelligendam cognitionem complexam veritatis, hæc autem duplex est. quædam prima & immediata, quæ ex alterius veritatis cognitione non dependet, qualis est cognitio principiorum per se notorum; altera est veritatis cognitio, quæ ex altera pendet, quæ discursiua dicitur; & hæc vtraque veritas semper præsupponit aliquam cognitionem: non enim quis totum maius esse parte intelliget, quin prius quid totum, quid pars sit cognoscat, & tunc dicunt illud verbū intellectiua, addi ad excludendas cognitiones sensuum, quæ etiam doctrinæ dicuntur, vt patet in multis brutis, quæ discunt, & doctrinam aliquam capiunt.

Improbatur. 2. Sent. Hæc sententia non est spernenda, est enim Themist. Philo. S.Th. & doctrina vera est, & conformis Arist. sed quæ non videtur admodum ad mentem Arist. nam non videtur de quacunque cognitione veritatis loqui, sed de discursiua, vt patebit; nihilominus tamen est sententia probabilissima.

3.senten. Alb. & aliorum. Alia est sententia quæ maximè mētem Arist. exprimit, nempè per doctrinam & disciplinam intellectiuam intelligi veritatem discursiuam, quæ ratiocinatione & discursu habetur: hoc enim illud verbum, intellectiua, grçcè significat. & tunc est sensus, omnis cognitio vel omnis assensus qui ratione & discursu habetur, fit ex aliquo alio antecedenti indicio, nempè præmissarum, aut principiorum, aut antecedentis, ex quo illa discursiua cognitio deducitur: hæc est expositio Auer. Alb. Linconien. Apollin. Pauli, & Aegidij: & mihi videtur ad mentem Aristotelis esse.

Nota 1. Circa verba autem notare oportet cum Philop. & aliis, per doctrinam & disciplinam eandem re cognitionem intelligi, nam eadem cognitio vt à magistro procedit, doctrina dicitur, vt verò à discipulo recipitur, disciplina: attende autem ex Linconien. non solum doctrinam seu disciplinā dici quam à magistro viua voce quis accipit, sed etiam quam ex scripturis vel proprio labore inueniendo consequitur.

Nota 2. Aduerte præterea per cognitionem intelligi, non inuentionem, vt voluit Alex. sed quid superius, nempè cognitionem tam discursiuam, quam non discursiuam, inuentam, aut à magistro traditam, intellectiuam, aut sensitiuam: vt sit sensus; doctrinam

ctrinam, id eſt, iudicium concluſionis haberi ex præexiſtenti cognitione ſiue hæc ſit alio diſcurſu habita, ſiue immediatè cognita, ſiue ſit intellectus, ſiue ipſius ſenſus.

Aduerte præterea, cùm illa præpoſitio, ex, dicat habitudinẽ termini. aut partium, aut materiæ, aut cauſę efficientis, hic cauſam efficientem denotat, vt ſit ſenſus, cognitio, ſeu aſſenſus præmiſſarum faciunt doctrinam ſeu aſſenſum ipſius concluſionis. atque hæc eſt huius propoſitionis explicatio Not.3.

Manifeſtum autem hoc ſpeculantibus, &c. 2.

Inductione propoſitionem probat in omnibus artibus & diſciplinis quæ ratione vtuntur. nec hæc probatio eſt per exempla, vt quidam ex recentioribus aſſerunt, ſed eſt inductio vt docet Auer. Philop. Themiſt. & alij.

Inductio igitur eſt, primò in mathematicis artibus, hę enim doctrinam faciunt ſuarum concluſionum ex præcedenti cognitione principiorum: & ſub his diſciplinis intellige alias ſcientias ſpeculatiuas.

Secũdò inductio fit in aliis artibus, & per eas intelligit Themiſt. artes operatiuas, licet id non placeat Auer. ſed tamen verum dicit Themiſt his enim non contingit veritatem diſcurſu conſequi, niſi ex præexiſtenti cognitione, quãuis Themiſt. explicet de veritate non diſcurſiua ſecundum ſuam interpretationem, vt diximus.

Tertio in orationibus dialecticis, id eſt, in ratiocinationib. probabilibus, quæ ſunt ſyllogiſmi, & inductiones, in quib. fit doctrina, id eſt. concluſionis cognitio ex præcedenti cognitione; nam in ſyllogiſmo dialectico accipimus præmiſſas tanquã notas & datas, in inductione verò ex ſingularium cognitione doctrinam vniuerſalis facimus. Hic nota dixiſſe ſyllogiſmos pluraliter, nam dialecticus de quo hic fit ſermo, non ſolum vnam partem contradictionis ſicut demõſtrator, ſed vtramque probabiliter oſtendit, propterea ſyllogiſmos dicitur facere. No.

Vltimo inductio fit in diſcurſib. Rhetoricis. quæ ſunt enthymema, & exemplum, in quibus non fit doctrina conſequentis niſi ex pręcognitione antecedentis.

Vocat autem enthymema ſyllogiſmum, & exemplum inductionem, vt notat Themiſt. quia enthimema fit imperfectus ſyllogiſmus, & exemplum imperfecta inductio.

Sed non mihi admodum hoc placet, nam licet enthymema dici poſſit imperfectus ſyllogiſmus, cum ſyllogiſmo perficiatur,

Refutatio sententiæ Themist. ciatur, tamen exemplum cum non ad inductionem, sed ad syllogismum reducatur,& in ipso perficiatur, non dicetur imperfecta inductio, exemplum enim per singulare probat singulare,at inductio per singulare vniuersale.

Sententia authorum. Propterea mihi videtur sensus Aristo.esse,enthymema esse apud Rhetoricum,quod apud Dialecticum syllogismus,&exemplum,quod apud Dialecticum inductio,& hoc solum intendit Arist. dum vocat enthymema, & exemplum inductionem,& syllogismum.

3. *Dupliciter autem præcognoscere oportet,quædam enim,&c.*

Postquam Arist.omnem doctrinam ex præexistenti cognitione fieri docuit,nunc ea,quæ ante demonstrationem præcognoscere oportet,ac modos quibus præcognoscantur tradit.

Nota de præcognitionib. aliqua. Pro quorum intelligentia aduertendum est ea dici præcognita,quorũ cognitio est necessaria ipsi demonstrationi,adeo vt demonstratio absque tali eorum cognitione non possit procedere;non tamen in ipsa demonstratione,sed extra cognoscuntur,modus autẽ cognitionis quo hæc præcognoscere necesse est,præcognitio dicitur.vt modo clarius explicabitur:cõcurrunt enim ad demonstrationem tria, quæstio quæ demonstrãda proponitur,vt an animus sit immortalis:propositiones quibus est demonstranda quæstio,nempè omnis actus immixtus materiæ est immortalis, omnis animus est actus immixtus materię:ex his enim sequitur,animus ergo est immortalis:tandem principia quorum virtuti & robori innituntur & probant hæ propositiones,nempè impossibile est duo contradictoria esse simul vera, ex huius. n. veritate prouenit vt illæ duæ propositiones illam quæstionẽ probent,aliter.n.illis concessis,negaret conclusionem aliquis, nisi sequeretur; negata conclusione animum esse actum immixtum,& nõ esse actum immixtum,quod fieri non potest;& talia principia demonstrationis dicuntur dignitates, quarum vsus clarius & frequentius in mathematicis perspicitur.

Tria ad demõstratio[nem] concurrere et quænam illa.

Nota 2. Est secundo aduertendum non omnia hæc tria demonstrationem componere & constituere,sed duo priora;quæstio enim mutata forma fit conclusio, nam sub forma dubitandi, quęstio est,sub forma verò assertionis illata,est conclusio;prętere ipsæ propositiones intrinsecę demonstrationem componunt tanquam pręmissæ,at dignitates extra demonstrationis compositionem manent, non enim eam formaliter cõponũt.

His duob

His duobus suppositis Aristo. docet eum qui aliquam demonstrationem facit, aut ea conuincitur, præcognoscere debere tria, duo ex parte quæstionis, vnum ex parte propositionũ. in quæstione enim sunt partes duæ prædicatum, quod à Latinis passio, à Græcis quæsitum seu interrogatum dicitur. quòd demonstrandum de altera parte proponitur, quam Latini subiectum, Græci datum vocant, vt in superiori quæstione an animus sit immortalis, immortale, quæsitum, animus verò datum dicitur. *Expos.*

In hac ergo quæstione de dato, duo præcognoscere necesse est, nẽpè quid animus significet, & an sit; nisi enim hæc duo iam de animo præcognouerimus, nequaquam ad demonstrationem accedemus, nam quæstio hæc de illo supponit, est enim sensus, supposito cognosci, quid animus significet, & animum esse, petitur an sit immortalis, hoc enim est demonstrandum. *De subiecto cur quid sit & quod sit præcognoscatur.*

De quæsito verò vnum præcognoscere oportet. nẽpè quid significet, vt quid per immortale significetur. nam. quòd immortale sit, hoc ipsum in demonstratione cognoscitur, dum de subiecto demõstratur. Ex parte autem præmissarum vnum oportet præcognoscere, nempè dignitates quæ extra demonstrationem sunt, his enim non præcognitis non fit demonstratio. opus autem est de his præcognoscere an sint. id est, veras esse, nam sicut an sit de re simplici, petit an ens sit ita de complexo an sit, petit an verum sit, patet igitur, tria esse præcognita, datum, seu subiectum, quęsitum & dignitatem, duas autem esse præcognitiones. an sit, quid significet.

His suppositis ad textus verba accedamus, in quibus notare oportet per vnitatem intelligi subiectũ seu datũ per triangulum. quæsitum seu passionem, per verum est, affirmare vel negare, quamlibet dignitatem. Nec decipiaris existimans hæc ad vnam & eandem demonstrationem pertinere, vnitas enim & triangulus non ad eandem demonstrationem pertinent, sed diuersam vt notat Philop. Alb. & alij, nam triangulus est primum quæsitum in Geometria, & vnitas primum datum in Arithmetica dignitas verò illa omnibus est communis demonstrationibus. *Expo. verborum.*

Dubitabis, nónne maiorẽ & minorem oportet præcognoscere, cum conclusionis doctrina non nisi ex propositionum præcognitione fieri possit, quare ergo dignitatem solamq; præcognos *Dub.* *Sol. 1.*

cognos

cognoſcendá docet? aliqui ſub dignitate etiam ipſas propoſitiones intelligendas dicunt, q̃ tamen nõ eſt ad Ariſt. mentẽ in hoc textu: propterea diligenter aduerte; hic intendit Ariſt. ea præcognita manifeſtare, quæ in ipſa demonſtratione non cognoſcuntur, ſed ante; cum in ea non reperiantur; cùm autem duo ſint quæ demonſtrationem præcedant, ad ipſam tamen neceſſaria, nempè dignitas, & quæſtio, (hæc enim formaliter non faciunt demonſtrationem, licet ſint neceſſaria hæc oportet præcognoſcere: reliqua enim ſicut propoſitiones, & cõcluſio vt concluſio eſt, in ipſa demonſtratione cognoſcuntur: ob id igitur talia præcognita aſſignauit.

Sol. altera & verior.

Eſt autem cognoſcere alia quidem.

Iſtum textum magnæ difficultatis eſſe varia & multiplex grauiſſimorum interpretum expoſitio comprobat. In medium adducam ea omnia quæ dicuntur, ex his enim vtilitatem decerpemus, licet ad mentem Ariſt. hæ omnes expoſitiones non ſint. Latini ferè omnes hunc textum ita explicant, vt velit Ariſto. explicare & docere quo ordine maior & minor ante concluſionem præcognoſcantur. in præcedenti. n. textu. (vt diximus in dubio præpoſito) ipſi exiſtimant Ariſt. inter principia præcognita maiorem & minorem cum dignitatibus annumeraſſe; nunc verò inter has duas præcognitiones ordinem aſſignare intendit, qui talis eſt, ac duplici propoſitione continetur, quarum altera, maior, multo tempore ante cognoſci poteſt, quàm concluſio, poteſt. n. quis ante ſcire omnem triangulum habere tres angulos, quàm ſciat hunc in particulari triangulum habere tres angulos: altera, minor, ſimul tempore cum concluſione cognoſcitur, non. n. ſtat quemquam ſcire hunc eſſe triangulum, quæ minor eſt, quam ſimul ſciat habere tres angulos æquales duob. rectis. quæ erat concl. Notant tñ, licet ſimul tempore minor cum concluſione cognoſcatur, prius tñ natura ipſa minorem cognoſci, cum ſit cauſa concluſionis.

1. expo. Latinorũ

Ex qua expoſitione ſumunt commune dictum tanquam hic traditum; Cognita maiori & minori, ſimul tempore cognoſcitur concluſio, & hoc dictum limitant, docentes eſſe intelligendum ſuppoſita cognitione conſequentiæ bonæ, niſi enim bonam eſſe conſeqnentiam cognoſcamus non opus eſt ſimul cognoſcere concluſionem; & ita interpretantur Ariſt. cùm dicit, ſingularia cognoſcimus inducentes, id eſt, illa ſingularia quæ in minori cognoſcuntur, quæ ſunt vltima, id eſt, minor

minores extremitates, abſque altero medio, ſed ſimul inducentes & inferentes concluſionem cognoſcimus ita exponunt S. Tho. Aegid. Lincon. Paul. Appolli. & alij cum his.

Hæc quidem doctrina vera eſt, ſed pace eorum dicam, extra mentem & textum Ariſtotelis. nam id quod de maiori dicunt etiam de minori dici poteſt, vt enim minori cum maiori cognita ſtatim cognoſcitur concluſio; ita maiori cum minori poſita cognoſcitur concluſio. quod ſi dicas, maiori per ſe abſque minori cognita non cognoſcitur concluſio, ita etiam dicam, minori abſque maiori cognita non cognoſcitur concluſio, & vtramque per ſe prius tempore cognoſcere poſſumus, quàm ipſam concluſionem. Præterea iſta doctrina eſt generalis omnibus minoribus, vt quid ergo Ariſtoteles limitauit ad ſingularia, quæ non dicuntur de ſubiecto? præterea quia verba textus non admittunt expoſitionem hanc, vt conſideranti patere poteſt. *Improb. 1. expoſi.*

Philoponus aliter locum interpretatur, vt Ariſtoteles velit in hoc textu oſtendere inuentionem etiam fieri ex præ exiſtente cognitione, cum ſuperius probatum fuerit de doctrina & diſciplina, quantum autem ex ipſo Philopo. coniici poteſt, per doctrinam intelligit ipſe cognitionem concluſionis, quæ per aliud medium habetur, ſiue à nobis inuentum, ſiue ab alio acceptum, per inuentionem autem intelligit cognitionem ſingularium, quā per nos acquirimus ex aliquo vniuerſali prius cognito, vt qui ſciuit omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, perſpecto aliquo triangulo per ſenſum, ſtatim eum tres angulos duobus rectis æquales habere cognoſcit. Et talis cognitio inuentio dicitur, & de hac dicit Ariſtoteles in præſenti, quod fit ex præexiſtente cognitione, nempè ex ipſo vniuerſali prius cognito, & non per medium aliquod ſed ex ipſo ſenſu illud ſingulare eſſe oſtendente: at quia eſt alius modus, qui videtur eſſe in præexiſtente cognitione, nempè cum prius aliquid cognouimus. & rurſus illud obliuione intercedente cognoſcimus, quæ recordatio dicitur, hunc modum Ariſtoteles in principio textus poſuit, vt etiam explicaret omnes modos cognoſcendi ex præexiſtente: tamen, vt vult Philopo. iſta nō eſt cognitio, ſed recordatio. *2. expoſi. Philopo.*

Iſta eſt ſententia Philoponi quamuis admodum obſcurè ipſe loquatur, nec videtur admodum literæ conſona, nam Ariſtoteles non loquitur de cognitione illa, qua cognoſcimus *Improb. 2. expoſi.*

hunc

hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, quam ipse Philopon. inuentionem vocat, sed de hac cognitione sensus, qua hunc triangulum esse absque medio percipitur.

3. exposi. Them. Themistius verò quem sequitur. Auer. multo aliter exponere videtur; interpretatur enim Aristotelem velle excipere duas cognitiones quæ videntur ex præexistente cognitione fieri, & non fiunt; altera est, quæ est per recordationem seu reminiscentiam, cum idem eodem modo, quo ante cognouimus; obliti tamen fuimus, rursus cognoscimus; atque hæc nō propriè fit ex præcedenti, cùm sit eadem cum præcedenti, id est, eiusdem rei, eodem modo cognitæ: & hoc est, quod dicit Arist. est quædam cognoscere prius cognoscentem, id est, quædam cognoscimus, quæ ante cognouimus. altera cognitio est singularium, quorū vniuersale cognouimus, hæc enim videntur ex præexistenti fieri cognitione, sed non fiunt; nam qui scit omnē triangulum habere tres angulos æquales, duobus rectis, si postea videat triangulum hunc, tunc cognoscit eum habere tres angulos æquales duobus rectis, sed non totum ex præexistente cognitione vniuersalis, sed hunc triangulum esse absque præcedenti cognitione sólo sensu percipit, sed habere tres angulos æquales duobus rectis, id mente & ex præcedēti cognoscit. proinde statim docet Aristoteles quo pacto etiam illam conclusionem singularem partim ante cognoscamus, in verbis, quæ in textu sequuntur. Ista est expositio Them. quam obscurè satis tradit Auer. nec mihi displicet, maximè enim videtur textui & sensui congruere, quamuis illa priora verba non sint exactè declarata, vt inferius videbimus.

4. exposi. Alb. Albertus, ca. quarto aliter videtur exponere, dicit enim hic Aristotelem velle ostendere quo modo conclusiones vniuersales & singulares cognoscamus: ac de vniuersalibus primo dicit, eas cognosci alia prius cognoscendo, id est, earum cognitio procedit per præmissas quæ habeant medium proprium ipsarum, sicut quando hominem risibilem per animal rationale, aut per medium proprium hominis probamus: at singulares non possunt per medium proprium probari, sed solùm per applicationem communis & vniuersalis, quod sensu fit: vt probamus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, non proprio medio, sed solum applicando vniuersale,

uersale, id est, cognoscendo illum esse triangulum: & hoc est quod Arist. dicit absque medio cognosci, id est, sine medio demonstratiuo, sicut conclusio vniuersalis. Hæc sentit Albertus.

His propositis existimo Aristotelem sic esse exponendum, vt velit ostendere ea, quæ in doctrina aliqua discursiua continentur dupliciter cognosci. docuerat. n. ante ipsam demonstrationem præcedere cognitionem dignitatum, dati, & quæsiti: superest vt ostendat quo modo assentiamur his, quæ in ipsa demonstratione, seu doctrina discursiua continentur, ac docet aliqua esse quibus non assentimus nisi per aliquam rationem præcedentem, vt quando præmissas sumimus vniuersales, & quæ præcedente indigent probatione, qualis est maior in hoc discursu, omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: iste est triangulus, ergo iste habet tres angulos æquales duobus rectis: & hoc est quod dicit, est cognoscere, id est, aliqua cognoscimus in discursu alia cognoscentes, id est, propter præcedentem alium discursum. At verò aliqua sunt in discursu quę non alias cognouimus, nec discursu præcedenti, sed solum in illo eodem discursu inducentes cognouimus, & hæc sunt singularia, quia sub vniuersali maiori subsumimus, non enim sicut ipsa maior, per discursum cognoscuntur, sed sine medio, solo sensu, vt quòd iste sit triangulus: non enim loquitur de conclusione, sed de minoribus sub vniuersali sumptis, & ista expositio iudicio meo est valdè notanda, maximè enim Aristotelem explicat, quod si hęc non placet, placeat expositio Them. posita. 5. Auct. exp.

Antequam autem sit inducere. 5.

Cum præmissæ quomodo cognoscantur in discursu proximè docuerit, nunc de ipsa conclusione loquitur, ac docet ipsam conclusionem antequam inducta & illata sit, quodammodo esse cognitā & quodammodo non. Verba textus sunt notanda, dicit: antequam sit inductum, aut acceptus syllogismus: nam cum iam minor est adhibita, siue particularis, siue singularis, quod vocat inductum, vt quando sub illa vniuersali additur, iste est triangulus, siue vniuersalis, quod vocat acceptus sit syllogismus, vt in vera demonstratione, nullo modo ignoratur conclusio, imò perfectè scitur: at antequam minor addatur, & syllogismus perficiatur, sed tamen vniuersales ac maiores propositiones constitutæ sunt, tunc partim scimus, & etiam partim & aliquo modo ignoramus.

Quod

6. *Quod enim nescitur si est simpliciter.*

Incipit declarare quo modo talem conclusionem aliquo modo sciamus,& aliquo modo ignoremus,idque docet in illa singulari dicens,ignoramus illam singularem in particulari,cum nesciamus illum esse triangulum, at scimus vniuersaliter, dum scimus in illa maiori vniuersali, illum habere tres angulos. similiter de aliis conclusionibus, quas in præmissis scimus in virtute: non autem in propria forma & actu: quousque inferantur. Hæc est explicatio iuxta textum quæ communiter habetur, & profectò auderem dicere ista verba sub interrogatione legenda,sic: Quod enim nesciuit si est simpliciter,hoc quomodo sciuit quod duos habeat rectos simpliciter?ac si dicat, nos in illa vniuersali simpliciter & particulariter non scire illam conclusionem singularem,nã de quo ignoramus,an sit, quomodo perfectè scire poterimus, habere tres angulos æquales duobus rectis?ac si dicat,non scimus perfectè, hunc triangulum habere tres angulos, quo vsque illum triangulum esse sciamus, ac ob id concludit in illa vniuersali maiori conclusionem non actu & in propria forma cognosci, sed vniuersaliter & in potentia,& hic locus est notandus,quẽ doctè quidem Bura.sub interrogatione interpretatus est.

7. *Si verò non Menonis ambiguitas.*

Ex modo,quo partim sciamus conclusionem antequam sit inducta,& partim nesciamus,soluit duos cauillos,vt declarat Themist.& communiter omnes.alter est Menonis apud Platonem in dialogo sic inscripto: hic enim probabat non posse cuiquam contingere scientiam per inuentionem,tali argumẽto,nam qui inuestigat,vel scit id,quod inuestigat,& tunc non est inuenire nec discere,cum iam id cognoscat,si verò nõ scit, frustra quærit eũ etiam si illi occurrat,non deprehensurus sit.

Ad hoc autem respondendum est,nos quærere & inuenire ea,quæ sciueramus & cognoueramus, in vniuersali tamen & in virtute, ignorabamus autem in particulari, ac propterea id discimus.nec est absurdum nec impossibile,quemquam discere id,quod cognoscebat, sed cognoscebat in vniuersali, discit autem in particulari, inconueniens esset, si eo modo quo sciuit,postea disceret.

Nota. Vbi aduerte discrimen esse inter Platonem & Aristotelem. Plato enim dicebat non sciri quicquam de nouo,sed scire esse reminisci, Aristoteles verò etiam docet prorsus conclusionem

nem non sciri de nouo, sed eius cognitio in virtute præcessit, est autem inter hęc duo magnum discrimen, nam reminiscentia est cognitio illius quod ante eodem modo & sub eadem forma cognouimus, obliuio tamen intercessit, & sic Plato existimabat nos scire de nouo: at illa cognitio vniuersalis seu virtualis quæ præcessit, secundum Aristotelem, non est quæ postea redit, sed primò rem in suo principio & in vniuersali scimus, postea eam in particulari discimus.

Non enim sicut quidam conantur. 8.

Hic est alter cauillus, vt supra diximus secũdum Themist. qui est Sophistarum volentium probare nos non scire, quia si sciremus, tunc esset scientia huius, omnis dualitas est numerus par, quod concedendum est: tum autem faciebant sophisma: tu scis omnem dualitatem esse parem, hæc, quæ est abscõdita; & quam tu non cognoscis, est dualitas, ergo tu scis illam esse parem, quod est falsum, nam cum nescias esse dualitatem non scies esse parem. reiicit solutionem quorundam, aliqui enim conuicti sophismate respondebant se non scire omnem dualitatem esse parem, sed omnem eam, quam scirent esse dualitatem. Aristoteles hoc repræhendit, ac dicit absque vlla limitatione fatendum esse omnem dualitatem sciri esse numerum parem, cuius ratio est pulchra, nam quando demonstratio illius fit, absque vlla limitatione fit, nec præmissæ quibus demonstratur, limitantur ad has vel illas dualitates, sed ad omnes, oportet igitur respondere, non scire nos hanc dualitatem distinctè & particulariter esse parem, quousque sciamus illam esse dualitatem, scimus tamen eam in communi & vniuersali.

Alij ferè omnes hunc cauillum posteriorem cum eo qui Menonis est coniungunt, ac vnum faciunt, & tunc sic debet continuari, nam aliqui respondebant ad prius argumentum nos scire ea, quæ ignorabamus, aduersus quos erat argumentum probans nos scire antequam inducta sit conclusio: nam si scis omnem dualitatem esse parem, etiam scies hanc quæ est in manu mea esse parem, quæ est conclusio, & tunc respondebant aliqui, quod superius diximus. Hæc circa capitis expositionem.

QVAEST. I. *De iis quæ in expositione textus dicta sunt.*

Vt magis quæ dicta sunt elucidentur, vt moris est nostri, aliquantulum oportebit disputare: ac est arg. primum. Multæ 1. Arg.

L sunt

sunt scientiæ ac doctrinæ, quæ non ex præexistenti fiunt cognitione, ergo illa prima propositio est falsa. probatur antecedens, angelorum scientia est doctrina, & tamē non est ex præexistenti cognitione, nam à Deo simul cum omnibus scientiis naturalibus creati sunt. præterea multa homines discunt quæ ignorabāt, & non ex præexistenti cognitione & indicio.

2. Argu. Secundo contra id quod dicitur oportere de subiecto seu dato præcognoscere quid est, aut intelligitur de quid est rei, aut de quid est nominis. si dicas de quid est rei, videtur expressè contra textum, in quo sermo est de definitione nominis, si verò dicas intelligi de definitione nominis, tunc est diminutus Arist. nam in demōstratione propter quid, oportet præcognoscere definitionem substantialem subiecti, nam per eam demonstramus passionem de ipso.

3. Argu. Tertio contra id quod dicitur de quęsito seu passione, supponimus quid significet, non tamen quia est, videtur hoc falsum, nam cognoscentes passiones conuenire & esse in suis subiectis, mouemur ad quærendas causas & demonstrandum: & Philosophi ex admiratione effectuum & passionū quas experiebantur, cœperunt philosophari, ergo ante demonstrationem oportet præcognoscere passionē esse, sicut de subiecto.

4. Argu. Quarto non est idem quia est subiectum, & quia est dignitas, nam alterum est incomplexum, alterum complexum, ergo sunt diuersæ præcognitiones, & ita sunt plures quam duę: imò quæstio an sit seu quia est solum est de simplici, de complexo enim est qualis res sit.

5. Argu. Quinto non existente subiecto est de eo demonstratio & scientia, ergo non debet de eo præcognosci an sit. probatur antecedens nam propositiones quarum est scientia sunt sempiternæ veritatis, quæ semper sunt veræ. etiam si extrema non supponant.

6. Argu. Sexto non potest intellectus simul plura cognoscere, cum sit potentia finita, ergo non cognoscit simul maiorem & minorem cum conclusione, nam si dicas posse intellectum simul illa tria cognoscere, saltem non poterit centum, tunc demus quòd intelligat simul omnia quæ potest demptis duobus, tūc fiat syllogismus, clarum est, quòd assentiet maiori & minori quia potest, sed non conclusioni, quia vltra iam non potest.

7. Argu. Septimò nullus est defectus illius syllogismi sophistarum, ergo responsio Arist. nulla est. probatur antecedens, nam benè

nè sequitur, scio omnem dualitatem esse parem, ista occulta est dualitas, ergo illam scio esse parem etiam in particulari: non apparet quis sit huius defectus. Hæc videntur magis examinanda in præsenti.

Ad primum. Pro solutione primi notandum superiorem esse cognitionem, doctrina ac disciplina discursiua, nam doctrina discursiua solùm significat cognitionem & iudicium rei quod aliquo discursu habetur, vnde non omne iudicium intellectus doctrina discursiua dicitur, cum iudicium principiorum per se notorum non sit doctrina, non enim per discursum habetur, sed ipso lumine naturali, absque ratiocinio illis assentimur: at cognitio significat quodcunque iudicium, siue sine discursu, siue cũ discursu habeatur, siue sit in intellectu, siue sit in sẽsu, qua le est iudicium singularium, & tũc est sensus, omne iudicium ex discursu aliquo procedens fit ex præexistenti cognitione, id est, iudicio altero, siue hoc sit altero discursu habitum, siue absque vllo discursu, siue sit in intellectu, siue in sensu, nam multorũ vniuersalium iudicium intellectus fit ex præexistenti iudicio singularis quod est in sensu. ex his soluitur argumẽtum primum, scientia enim angelorum nõ ex discursu aliquo habita, sed à Deo solo infusa est, præterea etiam ipsi absque discursu res intuentur, propterea non dicitur doctrina discursiua, de qua solum dictum est, ex præexistenti fieri cognitione.

Hoc idem dicimus de illis veritatibus aliis & iudiciis quæ absque discursu fiunt, quamuis multoties latet occultus discursus & præexistens iudicium. Cum enim credo alterius dicto, latet iudicium antecedens, viris cordatis esse credendum, & hoc frequenter accidit in his quæ authoritate dicentis ratione alia non interueniente recipiuntur.

Ad secundum. Prima solut. Ad secundum Caietanus contendit per quid est, intelligendam esse definitionem substantialẽ subiecti, hanc enim oportet præcognoscere, quòd per eam demonstranda sit passio de ipso subiecto in demonstratione propter quid, quæ procedit per causam, nam in demonstratione, quia, qua per effectum rem demonstramus, non est opus definitione subiecti, ac ob id non opus est præcognoscere. Hæc sententia Caietani est contra omnes ferè expositores Græcos & Latinos, & contra ipsum textum Arist. vbi expresse loquitur de definitione nominis.

Oportet in hac re aduertere multum interesse inter defini-

tionem nominis & definitionem ſubſtantialem rei, nam definitio rei explicat rei ipſius naturam, reſoluendo in omnes partes eſſentiæ: vnde per talem definitionem rem cognoſcimus cognitione & conceptu diſtincto, quo conceptu cognoſcitur res, & omnes partes eſſentiæ eius: at definitio nominis ſolum applicat ſignificationem nominis ad rem ſignificatam, indicādo quæ res ſit quam ſignificat, non autem rem ipſam ita explicat, vt naturam & eſſentiam diſtinctè manifeſtet, ſed ſolum confusè eam dicit, quatenus intelligatur eſſe quædam res ab aliis diſtincta & ſeparata, quomodo rudes recipiunt res ipſas vocabulis expreſſas.

Primum. Ex quo fit primum diſcrimen quòd vnius vocis poſſunt eſſe plures definitiones nominis modis variis explicantes rem vnam quam vox ſignificat: at definitio rei vna eſt, cū vnicum ſit genus proximum, & differentia per quæ res definitur.

Secundū. Eſt ſecundum diſcrimen: accidentia non habent perfectas definitiones rei, cum enim eorum eſſentia ſit imperfecta, & à ſubſtantia depēdens, nō definiuntur abſque ſubſtantia: quam definitionē Ariſt. 7. Metaph. c. 5. vocat per additamentum: ſubſtantia eſt quæ perfectam definitionem habet, cū non definiatur per aliquid extra genus ſuum: definitio verò nominis tam ſubſtantiæ, quàm accidentis, perfecta eſt, cum nominum accidentis, & ſubſtantiæ ſignificatio perfecta ſit & propria.

Tertium. Tertio differunt, nam voces ſignificantes res veras & naturales definiuntur definitione etiam rei: at definitio nominis ineſt vocibus ſignificantibus rerum figmenta & impoſſibilia, vt Chimæra, infinitum, vacuum.

Quartū. Poſtremò differunt, nam complexa non definiuntur definitione rei, vt homo albus, cum non faciant vnam eſſentiam per ſe, at definiuntur definitione nominis, nam ſi veſtis ſignificaret id quod hoc totum, homo albus, poſſet definiri, vt dicitur. 7. Metaph. ca. 4.

2. Solutio authoris. His ſuppoſitis, circa harum definitionum declarationem, dico primo, in omni demonſtratione, quæcunque ſe oportere præcognoſcere de ſubiecto quid ſignificet, & hæc eſt mens Ariſt. in præſenti, vbi generaliter loquebatur. Dico ſecundo contra Caietanum, multæ ſunt demonſtrationes, potiſſimum propter quid, in quibus non opus eſt præcognoſcere quid ſit ſubiectum: & hoc profectò patet, nam Aſtrologi demonſtrant Lunam eclipſari per ſuam cauſam, & neſciunt quæ ſit natura

cælorum

cælorum & lunę: demonstrant multa Mathematici de figuris, de numeris, ignorantes naturas eorum, non ergo oportet prę cognoscere naturam subiecti, sed rem significatam percipere. Dico tertio, neque in ipsa demonstratione, quæ fit aliquando per definitionem subiecti, ipsa definitio est præcognoscenda, nam quamuis ante conclusionem præcognoscenda sit, non ta men ante totam demonstrationẽ, imò in ipsa cognoscitur demonstratione, cum sit medium: Aristoteles autem loquitur de his quæ extra demonstrationem pręcognoscuntur, ex quibus infertur hic de definitione nominis, non de definitione rei Arist. loqui.

Ad tertium oportet distinguere scientiam, seu doctrinam esse in duplici differentia: quædam est, quam inuentione con sequimur, cùm nimirum per nos ipsos speculantes ex aliquibus notionibus ad ea, quę erãt incognita nobis peruenimus, quomodo scientiarum inuẽtores sunt adepti scientiam & cognitionẽ rerum: quædam est scientia, quæ acquisitione habetur, quando ab alterius dictis, vel scriptis eorum, quæ ignorabat aliquis cognitionem consequitur: hæ duæ sciẽtiæ, nempè inuenta, & acquisita non differunt ex parte obiectorum & eorum quæ sciuntur, sed ex parte modi inuestigandi & acquirendi; nam scientia quam habuit primus inuẽtor huius, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, eadem est specie cum ea quam nos habemus, cùm sit eiusdem rei, & per eandem causam, sed ille per se causam inuestigauit, nos à magistro recipimus: sicut eadem est via quam duo peragunt, alter ignorans, sed ducem habens, alter etiam ignorans sed per se peragere intendens, vnde sicut hoc est difficilius illo, quia mens vagatur & laborat studio certam viam consequendi; ita inuenire est difficillimum & multis expositum erroribus. *Ad 3. 1. Fund.*

Est præterea aduertendum aliam viam obseruare eum qui inuenit, aliam eum qui discit: qui inuenit semper à sibi notioribus incipit, & ab eis ad reliqua procedit ignota, siue illa sint priora, siue posteriora: at qui addiscit incipit frequenter etiam à notioribus natura & prioribus, licet ei sint ignota, cùm sit doctor qui ea sibi manifestat faciat; neuter tamen dicitur scire quousque effectum per causam, & posteriora natura per priora cognoscat, hoc enim est scire, rem per causam cognoscere. *2. Fund.*

Est præterea aduertendum discrimen esse inter res Mathe- *3. Fund.*

maticas, & res Physicas seu Metaphysicas: in Mathematicis enim causæ sunt nobis notiores effectibus, notius enim nobis est lineas omnes à centris æqualium circulorũ esse æquales, quam semper datâ lineam æquilaterum triangulum constituere; illud tamẽ est huius causa: at in naturalibus effectus sunt nobis notiores causis, quippè sensibiles ferè sunt: similiter in Mathematicis quæ partim sunt Physicæ, vt in Astrologia, notius enim est eclypsim esse, quàm interpositionem terræ, quæ illius est causa. Ex his fit, vt quamuis in addiscendo semper causæ præcedant effectus & passiones, in inueniendo tamen aliquando præcedant effectus, vt in naturalibus, aliquando causæ, vt in Mathematicis.

3. Solut. His suppositis dico primo, in scientia acquisita, cũ causam primo cognoscamus, ac per eam probemus effectum, seu passionem inesse subiecto, nõ opus esse præcognoscere, effectum esse: dico secundo in inuẽtione Mathematica nõ etiam opus esse effectum esse præcognoscere, cùm is per causam quę primo cognoscitur, demonstretur. dico tertio in inuentione naturali effectũ esse præcognosci, cùm per eum indagemus causam. dico vltimo hoc non esse contra Aristotelem qui docuit ad demonstrandum vniuersaliter non esse opus præcognoscere passionẽ esse, quod si aliquando præcognoscitur, id est, in via inuentiua, non autem in via demonstratiua, de qua loquimur. Præterea non ita perfectè & vniuersaliter præcognoscitur illum effectum seu passionem esse, sicut post demonstrationem, quod probatur ex eo quod postquam cognouimus illum esse per inuentionem, iterum per causam eundem demonstramus.

Ad 4. Ad quartum respondetur, non dubium esse, non eandem esse præcognitionem rei, subiecti, & dignitatis, nam sicut aliud est ens existens, aliud ens verum, vt dicitur 6. Metaphysic. c. 2. nec aliter, quam analogicè conueniunt, ita alia quęstio & præcognitio vnius, alia alterius: at quia vnicum est ens in vtrumque diuisum, licet analogum, vox tamen vna & conceptus idem, vnica est præcognitio, quia est vtriusque: sicut quamuis substantia & accidens analogicè sub ente contineantur, tamẽ vna censetur quæstio, an sit de substantia & accidenti; nec instantia valet, nam quando de aliquo subiecto accidens petimus, dicitur quæstio qualis sit, at quando de toto complexo per modum vnius sumpto quærimus, est quæstio simplex an sit.

fit. Dices, quare ergo non petimus de dignitate, quid sit? Respondet Caietanus dupliciter, primo quia non habent complexa definitionem rei: secundo quia nec habent secundũ se definitionem nominis, nam significatio complexi est significatio partium, non sua: sed neutra solutio placet: non prior, quia vt diximus, hic non de definitione rei sermo est, sed de definitione nominis: nõ posterior, quia licet significatio complexi pendeat ex partibus, tamen modo alio significat complexum: propositio enim modo cõpositionis & diuisionis rem significat, & hoc poterit explicari nominis definitione. Propterea dico significationem dignitatum esse notissimam cuilibet etiam addiscenti scientiám, cùm vocabulorum illorum significatio sit communis & vulgaris: Propterea nón curat Aristoteles explicare per se hanc præcognitionem, sed cum ea quæ est, an sit, coniunxit: at significationes subiectorum & passionum non ita patent, cùm sint particularia, & propterea, in his separantur quæstio & præcognitio, an sit, & quid sit. *Dubium. Solut. Caietani. Confutatio sol. Solutio alia auth.*

Ad quintum. Respondetur præcognoscere subiectum esse, est præcognoscere subiectum existere, non quod in præsenti modò existat, sed temporibus à natura statutis, quo pacto scientia est de fulgure, vento, eclypsi, quæ dicuntur esse, quòd suis temporibus existant, quamuis aliqua alia omni tempore existant, sed an propositiones essent veræ, etiam si nullo tempore existant, alibi dicemus. *Ad 5.*

Ad sextum. Respondetur sensum illius, maiori & minori cognitis simul cognoscitur conclusio, esse, si quis assentit maiori & minori, tales assensus necessario efficient assensum cõclusionis absque vlla mora. Quòd si petas, an quando aduenit assensus conclusionis, maneant alij assensus, respõdeo pro præsenti manere, nec est inconueniens aliquibus simul variis assensibus assentiri, cùm sint per modum vnius: ad instantiam dico in illo casu, si quis assentit maiori & minori, etiam assentiet conclusioni, sed propter necessitatem huius assensus intellectus perdet aliquẽ assensum ex aliis octo quos habebat. *Ad 6.*

Ad septimum. Respondetur Aristot. non assignasse defectũ illius syllogismi, sed concedit conclusionem de scientia in vniuersali loquendo: at si inferatur de scientia particulari & impropria forma, tunc dicendum est variari appellatione verbi, cum modo vniuersali, modo significatione particulari & singulari applicet. Alij dicunt maiorem esse modalem composi- *Ad 7.*

tã, sub qua nõ licet singularia subsumere, cũ per suã de inesse regulanda sit immediatè. Sed hæc de hoc capite sufficiant.

CAP. II. *Quid sit Scire, quid demonstratio, & quæ conditiones ad eius propositiones requirantur. Quid sit Propositio, Immediatum principium, ac eorum species. Propositiones magis quàm conclusionem credendas esse.*

1. *Scire autem arbitramur vnumquodque simpliciter, sed non sophystico modo, qui est secundum accidens, cùm causam existimamus cognoscere, propter quã res est, quod illius causa est, & non contingere hoc aliter se habere.*

2. *Planum igitur, quod tale aliquid scire est: namque & nõ scientes, & scientes: illi quidem existimant*ipsi sic se habere, scientes verò & habent.* *a.l.ipsũ

3. *Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile est aliter se habere. Si igitur & alter est sciendi modus, posterius dicemus. Dicimus autẽ & per demonstrationẽ cognoscere. demonstrationẽ verò dico syllogismũ scientialem. scientialem aũt dico, secundũ quẽ eo ꝙ ipsum habeamus, scimus.*

4. *Si itaque est ipsum scire, quale posuimus, necesse & demonstratiuam scientiam ex veris esse, & primis, & immediatis, & notiorib. & priorib. & causis conclusionis.*

5. *Sic enim erunt & principia propria eius quòd demonstratur. syllogismus enim erit & sine his, demonstratio autem non erit: non enim faciet scientiam.*

6. *Vera quidem igitur oportet esse: quoniam non est non ens scire, vt quod diameter commensurabilis.*

7. *Ex primis autem in demonstrabilibus, quoniam non sciet non habens demonstrationẽ ipsorũ, scire enim quorũ demonstratio est, non secundũ accidens, habere demonstrationẽ est.*

8. *Causas quoq; & notiora oportet esse, & priora. causas quidẽ, quoniã tunc scimus, quando causam cognoscimus: & priora. siquidẽ causæ: & præcognita, nõ solũ altero modo, cò quòd intelligantur, sed & cò quod cognoscantur quòd sunt.*

Priora

Priora verò sunt, & notiora bifariam. non. n. idem prius natura & ad nos prius, neque notius natura et nobis notius. Dico aūt ad nos quidem priora, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui: simpliciter aūt priora, et notiora, quæ longius. Sunt autem longissimè quidē ipsa maximè vniuersalia, proximè verò ipsa singularia: & opponuntur hæc sibi inuicem.

Ex primis autem est, quòd ex principiis propriis: idem enim dico primum & principium.* 9.

* a. l. idem aūt est.

Principium autem est demonstrationis propositio immediata: Immediata verò, quia non est alia prior. 10.

Propositio aūt est enunciationis altera particula, vnum de vno. 11. *Dialectica quidē, quæ similiter accipit vtramuis: Demonstratiua verò, quæ determinatè alterā, quoniam veram.* 12.

Enunciatio autem contradictionis vtrauis particula. Contradictio verò oppositio, cuius non est medium secundum se ipsam. Particula autem cōtradictionis: quæ quidem aliquid de aliquo, affirmatio: quæ verò aliquid ab aliquo, negatio. 13.

*Immediati verò principij syllogistici positionem quidem dico, quam non est monstrare, neque necesse habere docendū quippiam: quam aūt necesse est habere docendum quippiam, dignitatem sunt. n. quædam talia. * hoc. n. maximè in talib. consueuimus nomen dicere. Positionis verò, quæ quidem accipit vtramlibet particularum enunciationis, vt dico esse aliquid, aut non esse aliquid. suppositio: quæ verò sine hoc, definitio. definitio. n. positio quidem est: ponit. n. Arithmeticus vnitatem indiuisibilem esse secundum quantum: suppositio aūt non est: nam quid est vnitas, & esse vnitatem non idem.* 14.

* Aliqui cod. etiā antiqui addunt hæc verba: quæ à domo discēs premit. secūdū vnūquāque sciam: & ita videtur legere Them. & I. Gr.

Quoniam autem oportet credere, & scire rem, eo quòd talem habemus syllogismum, quem vocamus demonstrationem: est autem hic eo, quòd hæc sunt, ex quibus est syllogismus: necesse est non solum præcognoscere prima, aut omnia, aut quędam sed magis semper. n. propter quod est vnūquodque, 15.

illud magis est, vt propter quod amamus illud amicum magis.
Vide 2. Meta. text.4. *Quare siquidem scimus per prima & credimus, & illa scimusque & credimus magis, quoniam per illa posteriora.*
16. *Fieri autem non potest vt credat, magis iis quæ scit, quæ non est, neque sciens neque melius dispositus, quam si esset sciens. Accidet autem hoc, nisi aliquis præcognoscet per demonstrationem*credentium, magis enim necesse est credere principiis, aut omnibus aut quibusdam quam conclusioni.*

** Alex. exponit credētiū, pro creditorum.*

Habiturum aūt scientiam, quæ est per demonstrationem, non solum oportet principia magis cognoscere, et magis ipsis credere, quā ei quod monstratur sed neque aliud ipsi credibilius esse, neq; notius his, quæ sunt opposita principiis, ex
17. *quib. erit syllogismus, qui est cōtrariæ deceptionis siquidem oportet sciētē simpliciter à credulitate impermutabilē esse.*

1. *Scire autem opinamur vnumquodque simpliciter, sed non sophistico modo, &c.*

Scopus & finis huius capitis est in generali describere ea, ex quibus demonstratio conficitur, & in quæ resoluenda sit, postquam in capit. præcedenti statuit esse demonstrationem, cùm doctrina ex præcedente cognitione fiat: caput autem diuiditur in quinque partes, secundum numerum eorum quæ ad demonstrationem sunt necessaria.

Ante omnia verò, quid scire sit explicat, & meritò; cùm enim optima via cōstruendi, & cognoscendi instrumenta sit, ipsum finem in quem ordinātur cognoscere, iuxta finem nāque media sumuntur: finis autem demonstrationis sit scire, oportuit primo explicare quid ipsum sit, vt rectius demonstratio, quæ instrumentum est quo scimus, manifesta fieret.

Differunt enim demonstratio, & scire, vt notat Philop. tripliciter, primo scientia est ipsius demonstrationis effectus & finis: demonstratio instrumētum est & modus quo scientiam rei consequimur. secūdo notius est quid scire sit, cùm omnes ferè id intelligant, quam demonstrare, quod non omnes quid sit percipiunt. tertio scire est vniuersalius, cùm etiam sine demonstratione sciamus: est enim scientia immediatorum principiorum, est etiam scientia per definitionem.

Describ

Describit igitur in principio Arist.ipsum scire, nempè scire est rei cognoscere causam per quam est,& quod illius est causa, & quod non potest aliter se habere. tria secundum Auerr. hic petuntur vt scire dicamur,primo vt rei causam cognoscamus, talem autem causam vt sit causa in esse, & non solùm causa cognitionis, quomodo fumus posset dici causa ignis, quia per eum ignem cognoscimus:hæc autem causa quę necessaria est ad scientiam debet esse causa etiam esse rei, ac ob id dicitur, propter quam res est.secundo vt talem causam effectui applicemus, id est, sciamus huiusmodi causam illius rei esse causam:si enim causam rei cognosceremus,& non illam causam esse rei illius intelligeremus,nō diceremur scire. tertio quod non continget aliter se habere.

Hoc tertium aliqui exponunt,vt res quę scitur,aliter se habere non possit:nam scientia non est propositionum contingetium,sed necessariarum. Alij verò aliter,& benè,inter quos est Albert. dicunt hoc cadere supra necessitatem illationis, vt sit sensus,nōn contingit aliter se habere,quin posita causa ponatur effectus,tunc enim scimus, cùm per talem causam scimus Philop.melius exponit, nempè non est contingere aliter se habere, id est, non potest res absque tali causa esse, nec similiter poni causa quin talis sit effectus: Hæc igitur necessaria sunt vt scientiam consecuti dicamur.

Aduerte autem hoc dici simpliciter,id est,propriè & perfectè scire, & non modo sophistico:notat Philop.& Themist.aliud esse scire sophisticum,aliud & modo sophistico: scire sophisticum est cognitio procedens ex argumento fallaci & deceptorio,quæ fallacia vocatur accidentis, quia ipsa est præcipua qua vtuntur sophistæ, & ad quam reliquæ reduci possunt,& ita scire ipsum dicitur secundum accidens; est autem hæc accidentis fallacia, propter vicinitatem accidentis cum subiecto,tribuere vni quod non nisi alteri inest, vt si dicas, omne album est color,nix est alba,ergo nix est color: hoc est scire sophisticum : at scire sophistico modo est, non per causam,sed per aliquod accidens procedere,etiam si ratio sit probabilis,& non sophistica:vnde per scire modo sophistico siue secundum accidens, intelligit quamcunque cognitionem discursiuam,quæ non est per causam. Nota

Manifestum igitur erit,quoniam,&c. 2.

Probat prædictam descriptionem ex communi modo loquend

quendi omnium,sic enim nominis definitiones & descriptiones,qualis hæc est, probari debent: omnes enim tam ignari, quàm sapientes tunc opinantur se scire,cum rei causam se habere existimant,nec in rei cognitione quiescũt,quousque causam teneant, licet differant ignari à sapientibus: ignari enim non veras causas habent,sed quas solum opinantur esse causas:at sapientes habent causas quas opinantur esse causas, & verè sunt, vterque tamen se scire opinatur, cum causam habet. Et nota verbum,opinatur, est enim commune scienti, & nescienti quia vterque opinatur se scire, cùm causam habet, licet per opinionẽ sapiens etiam verè sciat,rusticus verò non.

Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile aliter,&c.

Si expositionem Latinorum obseruamus,Aristoteles ipsum scibile seu obiectum scientiæ definit, vt sit sensus:illud scitur, quod aliter se habere nõ potest,id est, quod simpliciter est necessarium,& omni tempore, vt homo est risibilis, triangulus habet tres angulos, vel quod est necessariũ ex suppositione causæ,vt posita terræ interpositione necessaria est eclypsis, & tunc illud,quare,non illatiuum,sed continuatiuum sermonis legunt.At mihi magis placet expositio Auerrois,vt ex probatione præcedenti velit Aristoteles inferre,non posse alio modo scientiam alicuius haberi,quam prædicto,nempe per causam: & huic subnectit, si quis alius est sciendi modus posterius dicetur,qui nempe modus non sit per causam. Auerroes per hunc modum intelligit definitionem, secundum quam rem incompletè scimus.de qua tractaturus est lib. 2.posteriorum, sed melius mihi videntur exponere Themist. & Philop. vt per hunc sciendi modum intelligat cognitionem principiorum immediatorum,quę non fit per causam,sed ex se ipsis cognoscuntur ipsa,quamuis non præter mentem Aristotelis possemus etiam exponere per hunc modum intelligi demonstrationem quia,nempe scientiam quę ab effectu sumitur,de qua 1.Post.c.10.agitur.

Dicimus autem scire & per demonstrationem,&c.

Aliqui Latini hanc versionem considerantes existimarunt hanc esse aliam descriptionem ipsius scientiæ,nempe scire est per demonstrationem intelligere: at iste sensus est præter sensum Aristotelis,Græcè enim non habetur,nisi per demonstrationem cognoscimus,ac si vellet Aristoteles dicere,postquam quid sit ipsum scire explicui, volo te intelligere demonstratione

ac nos scire,& ipsam esse scientiæ instrumentum & modum. oportebat enim vt ipsam demonstrationem coniungeret cum suo fine, cum demonstrationis declarandæ causa ipsum scire definierit. Posses autem dubitare quæ est ista demóstratio per quam cognoscimus; respondent esse syllogismum scientificum,id est,quem habentes,scimus. Nota causam finalem, & per talem causam definitionem,scilicet demonstratio est syllogismus faciens scire, id est,per quem habemus causam rei veram, vt exponit Auer.non causam cognitionis solam,aut causam fictam,vt per reliquos syllogismos fieri solet.

Si igitur est scire, vt posuimus. 40

Hæc est secunda capitis particula,in qua Arist.ex ipso scire colligit qualis sit demonstratiua scientia, quæ demonstratione habetur,ac subinde quid sit ipsa demonstratio,dicit igitur, si tale est scire quale dictum est,profectò demonstratiua scientia est ex veris,primis,& immediatis,prioribus,notioribus, & causis conclusionis:vnde sumitur definitio materialis demonstrationis à fine demonstrata : demonstratio est syllogismus procedens ex veris,primis,& immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis. Aduerte autem hic per scientiam demonstratiuam intelligi posse ipsum scire, quod est effectus demonstrationis,idem notat Albert.tractat.2.cap.2.& Linco, dicentes,ex.posse sumi pro causa materiali &etiam effectiua, secundum quod per demonstrationem ipsum syllogismũ demonstratiuum possumus intelligere , aut per demonstrationem,ipsam scientiam demonstratione acquisitam,melius autem interpretabimur, si per eam intelligatur ipsa demonstratio,quæ scientiam efficit, & ipsius est via & modus : singulas huius partes postea Arist.discutere incipit.

Sic enim principia erunt propria eius,&c. 51

Græci & Latini exponunt hic Arist. satisfacere cuidam obiectioni, nam vt sit scientia alicuius, debet ex causis propriis, non ex generalibus &communibus procedere,non enim scit nisi qui causam propriam tenet:vnde non scit hominem respirare qui ob id scit,quia animal est, nisi sciat, quia pulmonem habet , hæc enim est propria causa : oportebat igitur dicere demonstrationem procedere ex propriis: ad hoc velut respondens dicit,si demóstratio ex his,quæ dicta sunt,procedit, etiam ex propriis procedet, vera enim prima & cætera, erunt

etiam

etiam propria. Auerroes aliter exponit,& melius, vt dicat Ari. sto.sic erunt propria eius quod demonstrandum est, id est, si vera sunt principia, & propositiones similiter primæ, priores, notiores,& causæ,erunt propriæ,id est,accommodatæ,& aptæ ad demonstrandum:quasi dicat, si aliter se habuerint, non per ea quicquam demonstrabitur,quamuis syllogizari possit; ac propterea subiunxit,syllogismus quidem erit,etiam si non ex his procedat,non tamen demonstratio. Nota ex Themist. posse syllogismum procedere ex falsis,& ex his verũ inferre, sequitur enim omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal, non tamen demonstratio:præterea posse syllogismum procedere ex effectibus, non tamen demonstrationẽ,vt omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. præterea potest syllogismus ex causis non propriis procedere,non tamen demonstratio, vt si Chirurgus probaret vulnus circulare difficilius curari, quia figura rotunda habet latera distantia,cum sit capacissima,non esset hoc demonstrare,quia causa est Geometrica,non ipsius propria,potest igitur syllogismus esse,licet ex his non procedat.

6. *Vera quidem igitur oportet esse.*

Incipit singulas definitiõis partes discutere,ac primò quod procedat ex veris ratio est, quia quod non est, non scitur, id est,vt dicit Philop.falsi non est scientia,vt,non est scientia,diametrum esse commensurabilem costæ,quia id falsum est.dices.vnde sequitur?quia sciẽtia est verorum,propterea demonstrationem ex veris procedere. nónne ex falso etiam infertur verum, vt superius diximus?dico, verum quidem ex præmissis falsis sequi quantum ad vim illatiuam, & propter syllogismi dispositionem,sed non sequitur quantum ad vim probatiuam,& tanquam ex causa,quia quod non est,quomodo potest esse causa,aut probare id quod est?cum igitur in demonstratione non solum insit vis probatiua quæcunque præter illatiuam,sed etiam probatiua per causam rei,non poterit in ea verum nisi ex vero procedere,&ita docet Arist.lib.2.Priorum c.2.vbi hæc ipsemet fatetur de demonstratione.

7. *Ex primis autem & indemonstrabilibus.*

Partem aliam definitionis explicat, nempe quod procedat ex indemõstrabilibus.sensus est, quoties aliquid demonstrandum proponitur,tales propositiones adducendæ sunt,vt ipsæ iam

iam alia demonstratione non egeant:quod si aliquando accidetur per propositiones demonstrabiles demonstrare,non erit perfecta demonstratio,quousque hæ per indemōstrabilia tandem demonstrentur,&hoc est,quod dicit,quod non scier,qui ipsorum demonstrationem non habet,sensus est,non quod ipsa demonstrentur,sed qui ipsorum demonstrationem non habet,id est,qui per ea non demonstrat. Vbi aduerte hic non negare Arist.eam esse demonstrationem,quæ per demonstrabilia, vt malè putauit Auer. probat, est enim ista demonstratio, animum esse impassibilis substantiæ,quia est immortalis,licet demonstretur etiam esse immortalis,sed non erit ista perfecta demonstratio,quousque illæ per vltimas demonstrentur,quæ iam amplius non valeant demonstrari, quæ expositio est. D. Thom.& Philop.& hoc patet ex Arist.1.Top.c.1.vbi dicit,demonstrationem procedere ex primis, & veris, aut ex his quæ per prima & vera fidem sumpserunt.quo in loco illam esse demonstrationem fatetur,quę ex demonstrabilibus procedit,cognitis tamen,& per indemonstrabilia demonstratis.Probat autem Arist.quod opus sit per indemonstrabilia tandem demōstrare,virtualiter autem est hic supplendus discursus;non scitur conclusio nisi sciantur pręmissę,sed præmissę cum demonstrabiles sunt,nō sciuntur nisi demonstrentur.nec illæ nisi per prima,& immediata,ergo non contingit sine his demonstrare perfectè.minorem probat,quia scire demonstrabilia,est ipsorum habere demonstrationem, ergo propositiones demōstrabiles sine demonstratione non sciuntur.dixit autem scire quę demonstrationem habent,nam quæ non demōstrari possunt, sicut ipsa prima,absque demonstratione sciuntur.

Dubitabis,quare dixit prima & indemonstrabilia? Philop. duas affert solutiones, quas possumus ad vnam reuocare, quia nempe sunt aliqua prima, sed non indemonstrabilia, vt animum esse immortalem est prius quam esse impassibilem, sed non est illud indemonstrabile. Præterea aliquid est indemonstrabile,sed non est primum,nam vestem esse candidam, indemonstrabile est,cum sit per accidens,& non est primum. propterea Arist.vtrumque coniunxit,melius tamen est si dicamus per primum intelligi principium,vt ipse Arist. paulò inferius dicit,& tunc cum Buran. oportet legere absque coniunctione,scilicet ex primis indemonstrabilibus. Dub. 1. Sol.

Dubitabis,quid per ista prima indemonstrabilia oportet intelligere. Dub. 2.

telligere. Them. Alb. & Philo. intelligunt dignitates ipsas, quæ proloquia, & profata dicuntur, hæc enim sunt prima, ex quibus demonstrationes procedunt, & in quibus sistunt & finiuntur. at quamuis hoc probabile sit, possumus melius cũ Auer hoc intelligere ipsas propositiones quæ in ipsa demonstratione sumuntur, quæ primæ sunt, cum iam amplius non valeant demonstrari: & profectò videtur esse hæc mens Arist. qui loquens de primis, dixit, non scire, nisi qui per hæc demonstrat, sed per dignitates non fit demonstratio, sunt enim principia extrinseca, ergo non de his oportet intelligere. præterea quia paulò pòst explicans quid per prima intelligat, dicit, principia propria, sed dignitates sunt communes pluribus demonstrationibus, ergo non de his loquitur in hoc verbo.

8. *Causas quoque & notiora oportet esse, &c.*

Prosequitur probare reliquas definitionis partes, & quia duæ sequentes ex vltima pẽdebant, incipit eam probare, nempe quòd procedat ex causis: cum enim demonstratio faciat scire, & scire sit rem per causam cognoscere, sequitur eam procedere ex causis: & ex hoc patet, quod etiam procedat ex prioribus, nam causæ priores sunt effectu, subdit debere esse notiores non solum altero modo, id est, quantum ad quid significant, sed etiam quantum ad quia sunt, vt exponũt Philop. & Themist. non enim solum propositiones oportet cognoscere & apprehendere quid significent, sed etiam quòd sunt veræ iudicare. in quo loco apparet id quod supra diximus cõtra Caietanum, complexa habere nominis definitiõem, apparet etiam contra Themist. non hoc esse intelligendum de dignitatibus, nam de his solum quia sunt oportet intelligere, vt superius dictum est.

Dubium. Dubitatur cum dictum fuerit demonstrationem procedere ex primis, superfluum videtur addere ex prioribus. Phil. Respon. per priora hic intelligenda esse proxima, eæ enim sunt causæ priores, quæ proximæ sunt & propinquæ effectui. at hoc non videtur correspondere menti Arist. nam in textu per hoc, quod propositiones sunt causæ, probat debere esse priores: quæ probatio esset nulla, si per priores proximas intelligeret, nõ enim sequitur si est causa, quod sit proxima. Alb. resp.

Sol. & secundũ expositionẽ Them. etiam oportet dicere, quod nõ de eodem dicuntur illa duo, scilicet prima, & priora, sed prima dicuntur dignitates & proloquia ex quibus procedit demonstra

monstratio: at dicuntur priores, propositiones ex quibus tanquam præmissis demonstratio conficitur, & est bona solutio; tamen secundum expositionem nostram dubium nõ est, nam per primum intelligebamus principium.

Priora autem & notiora dupliciter sunt.

Cum propositiones priores & notiores ostendisset, quia id multipliciter euenire potest, nempe vt aliquid sit prius & notius, distinguit, sunt enim quæ iam notiora & priora natura, quædam notiora & priora nobis, non enim hæc eadem sunt, sed opponuntur, priora & notiora natura sunt vniuersalia, quæ à sensu remota sunt: priora verò & nobis notiora sunt singularia. Hic textus est obscurus satis, occurrunt enim aliquot circa ipsum dubia.

Primum, quomodo hic vniuersalia notiora natura asserit, *Dub. 1.*
cum 1. Phys. c. 1 vniuersalia nobis notiora doceat?

Præterea quomodo hic opponit notiora nobis, & natura di *Dub. 2.*
citur, cum 1. Phy. c. 1. eadem esse tradat?

Præterea qua ratione ista distinctio assignatur, non enim vi *Dub. 3.*
detur quid ex ea colligi possit. Multæ sunt sententiæ, tamẽ duæ mihi videntur dignæ vt proponantur, vt vna aut altera eligi possit, prius tamen terminos, prius nobis & natura, intelligere oportebit.

Aduerte igitur, quemadmodum natura non simul producit *1. Fund.*
omnia, nec simul omnibus dat esse, sed ordinem quendam obseruat, vt quibusdam prius, quibusdam posterius det esse, atque hic ordo naturæ dicitur; ita & noster intellectus non simul per se omnia cognoscit: sed quædam prius quædam posterius cognoscit: atque cum non eundẽ obseruet semper ordinem quem natura, fit vt aliud sit prius natura, aliud nobis. priora natura sunt quæ prius esse sortita sunt, qualia immaterialia respectu corruptibilium causæ respectũ effectuum, partes respectu totius, simplicia respectu compositorum ex eis: priora verò nobis sunt, quæ occurrunt prius nostræ cognitioni, sicut sensibilia priora immaterialibus, composita simplicibus, totũ partibus & aliquando effectus causis. Hinc est quod illa dicuntur notiora natura. id est, ex se prius cognoscibilitatem sortita. cum enim prius habuerint esse, inde cognoscibilitatem, si non esset defectus ex parte nostra. qui alligati sensibus magis natura posteriora cognoscimus.

Hoc igitur supposito est prima expositio Auer. per singula- *1. Expos.*

ria oportere hic intelligere cõpoſita ſenſibilia,& quæ eis proxima ſunt,at per vniuerſalia ipſas cauſas,& cauſas cauſarum, quæ ob id vniuerſales dicuntur,quia multos effectus producant,ſicut materia,forma,primum ens,& ita interpretatur vniuerſalia longinqua à ſenſu.nam cauſæ occultæ ſunt,compoſita verò ſenſibilia proxima ſenſui propter eorum accidentia, quæ ſenſu percipiũtur,nec hic locus cõtradicit alteri. 1.Phyſi. hic enim eſt ſermo de vniuerſalibus in prædicando, quæ nobis notiora ſunt. Hæc expoſitio probabilis eſt,& poſſumus etiam ſecundum dubium ipſius doctrinam reſpondere ad ſecundum:quomodo. 1.Phy.dicit, eadem aliquando eſſe nobis nota,& natura:id enim intelligendum eſt de cauſis mathematicis,quæ notiores ſunt effectibus:hic verò locus eſt de cauſis ſenſibilium,quæ ignotiores ſunt nobis effectibus, quæ omnia capite præcedenti explicuimus.

2 Exp. d. Tho. ver. At S.Tho.& Aegid.cui videtur conſonare etiam Themiſt. aliter exponunt.Propterea aduerte per vniuerſalia hic vniuerſalia in prædicando intelligi, per ſingularia verò indiuidua ſenſibilia·poſſunt autem vniuerſalia dupliciter comparari,aut ad ipſa ſingularia indiuidua,aut inter ſe,ſecũdũ quod vnũ eſt magis vniuerſale altero:nũc dicitur primo,ſi vniuerſalia ad indiuidua comparentur, & loquamur de cognitione noſtra in communi,ſiue ſit intellectiua, ſiue ſenſitiua, indiuidua & ſingularia nobis ſunt notiora : patet,quia prima cognitio noſtra eſt ſenſus,qui incipit à ſingulari,vniuerſalia namque ab intellectu poſt ſenſum percipiuntur:& hoc eſt quod hoc loco Ariſto.voluit,vt verba manifeſtant.dicitur ſecundo ſi vniuerſalia inter ſe comparentur, tunc vniuerſaliora nobis ſunt notiora, & hoc docet. 1.Phy.

1. Dub. 2. Dub. Ex hac expoſitione ſoluitur ſecundum dubium, & pariter primum.Reſpondetur enim. 1.Phy. dici aliquando eadem nobis & natura eſſe notiora ſimul propter mathematicas cauſas,vt diximus : hic autem dicuntur opponi relatiuè, nempe ſingularia,& vniuerſalia:aut per opponi poſſumus intelligere diuerſa eſſe & non eadem.

Ad 3. Ad tertium dicitur,ad hoc Ariſt.hæc diſtinxiſſe, vt oſtenderet demonſtrationem non ex ſingularibus,quæ nobis notiora ſunt,procedere,ſed ex notioribus natura,nempe ex vniuerſalibus,nec hoc impedit quo minus ex nobis & natura notis poſſit demonſtratio procedere,cum & vniuerſalium quædam nobis

nobis nota sint. Hæc expositio mihi magis placet.

Ex primis autem est, quod ex propriis. 9.

Regreditur Arist. vt verbum illud, primis, explicet ac declaret, dicitur que per prima intelligi principia, vbi notá, adiunxisse, propria, vt indicaret non quæcunque prima se dixisse, sed quæ propria & particularia sint conclusioni demonstrandæ, quales sunt immediatæ præmissæ, vt diximus. At si per prima dignitates intelligamus tunc propterea additum, vt intelligamus dignitates esse communes multis demonstrationibus, & non esse vsui singulis, nisi limitentur secundum terminos particularium demonstrationum vt dicitur 11. Metã.c. 3. & nos dicemus inferius. quam expositionem tetigit Auerroes.

Est autem principium demonstrationis. 10.

Hæc est tertia capitis pars, in qua describit ferè omnia demonstrationis principia: & quia primū, id est, principium interpretabatur, definit quid principium sit, dicens: principium est demõstrationis propositio immediata, & iterũ immediata est qua non est altera prior. Alb. distinguit immediatam propositionem & respectu conclusionis, & respectu propositionum. illa est immediata respectu conclusionis, quæ proximam causam continet illius, ita vt nõ sit alia propinquior, sicut immortalem esse animum, est proxima causa, quod sit impassibilis. Ea autẽ est immediata respectu propositionum, quæ causam dicit; quæ vlterius per aliam antecedentẽ non potest demonstrari, sicut dignitates, & propositiones quibus definitio de definito prædicatur. Dubitat verò Albertus, quomodo hic sumatur, sed dubium non est, quin modo posteriori, nempe pro ea, quæ indemonstrabilis est, hæc enim principium dicitur. Aduerte ex Themistio, non sat fuisse dixisse est propositio immediata, sed addere oportuit demonstrationis: nam sunt immediatæ aliæ, vt vestis est candida. quæ principium non est, quia ad demonstrationem non est apta, quod contingens sit, & sensu videtur.

Propositionem duob. modis dici immediatam.

Propositio est enunciationis altera pars. 11.

Quia principium per propositionẽ descripserat, nunc propositionẽ describit: est autem propositio enunciationis altera pars, vnum de vno. Notat Auer. & Philop. discrimen inter hæc tria, enunciationem, quæstionem, & propositionem, & addere possumus conclusionem. enunciatio dicitur oratio rem verè, aut falso significans, nec alteri, quàm rebus cõparatur, at quæ

stio est enũciatio per modum interrogationis proposita, quæ iam probata dicitur conclusio: propositio verò dicitur, vt est præmissa, seu principium, ex quo aliquid probatur, vnde enunciatio superior est his, omne, enim verum ac falsum significat, ac propterea hic dicitur propositio vna pars, id est, vna species enunciationis, additur vnum de vno scilicet significans, propter eas, quæ ex æquiuocis conficiuntur, quæ plures enunciationes potius, quam enunciatio dicuntur, vt diximus in libro Perihermenias.

Dialectica quidem est similiter accipiens.

12. Duas propositionis species constituit, dialecticā id est, topicam, & demonstratiuā. dialectica est accipiens similiter quamlibet, s. partem enunciationis; ac si dicat, est propositio, siue vera, siue falsa, siue affirmatiua, siue negatiua: dicit accipiēs quia dialecticus cum probabiliter procedat, ac ex probabilibus syllogizet, petit à respondente propositiones aliquas, ex quibus procedat: ac propterea dicitur accipiens: dicitur similiter, quia Dialecticus non magis vnam partem, quam alteram eligit, dummodo probabiles sint: Hinc apparet natura syllogismi dialectici, procedit enim ex quibuscunque propositionibus tam veris, quam falsis, dummodo probabiles sint: prætereà probat quamcunque partem quæstionis, dummodo sit probabilis. statim definitur propositio demonstratiua nempe enunciatio quæ ad vnum est determinata, nempe ad verum: ac si dicat, demonstratiua propositio non est quælibet, siue vera, siue falsa, sed quæ vera est & necessaria, vnde colligitur natura demonstrationis, non enim ex quibuscunque procedit, sed ex veris & necessariis, nec probat quamcunque quæstionis partem, sed veram & necessariam.

Enunciatio autem contradictionis qualibet.

13. Describit enunciationem, quam in descriptione propositionis sumpserat, est autem enunciatio contradictionis vtraque pars, id est, oratio, tam affirmatiua, quam negatiua, non quod simul vtraque pars dicatur oratio, vt vult Paulus Venetus, sed quælibet per se: explicat autem singulas partes. primum contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se: dicitur oppositio, quia in contradictione, sunt duo extrema repugnantia, sicut in aliis oppositis: dicitur, cuius nullum est medium, nam alia opposita habent medium in proprio subiecto, vt album nigrum habent fuscum, aut in extraneo subiecto,

nam

nam lapis nō est cæcus, nec videns, nec sanus, nec æger. at cōtradictoria nullum medium habet, nam de quolibet est verū, aut affirmare, aut negare. Vide caput de oppositis, in quo dixi mus multa de his. dicitur, secundum se, quia reliqua opposita fundantur in contradictione, nam vnum oppositum dicit virtualiter alterius negationem, & ex hac parte medium non habent: at id non secundum se, sed vt ad contradictoria reducuntur: at ipsa contradictoria secundum se medio vacant. statim partes contradictionis explicat, nempe affirmatio, quæ aliquid de aliquo enunciat, negatio verò quæ aliquid ab aliquo diuidit.

Immediati autem principij syllogistici. 14.

Hæc est quarta pars capitis, qua immediata principia demonstrationis, quæ hactenus in tertia parte descripserat, diuidit: est enim duplex principium, & quod non est demonstrare nec est necesse præhabere docendum, & hoc positio dicitur, & etiam, quod non est demonstrare, tamen est necesse præhabere docendum, in cuius gratiam aduerte, in demonstratione non contineri ea omnia, quæ ad generandam scientiam sunt necessaria, sed opus est, vt animus dispositus sit aliis etiā principiis, vt demonstratio in eo scientiam faciat. sunt autem hæc principia in duplici differentia, quædam quæ absque vlla demonstratione cognoscuntur, sed solum lumen naturale ea docet esse vera, adeo vt si semel quid significent apprehendimus statim illis acquiescamus, & hæc dignitates dicuntur, & communes animi conceptiones, sine his enim non fit demonstratio, ipsæ tamen absque demonstratione cognoscuntur.

Dices, quare necesse est vt hæ cognoscantur antequā scientiam doceamur? Respon. cum Philop. quia sunt per se notæ, & non opus est arte aut magistro exteriori, vt eis assentiamur, sed lumen intellectus nostri solum est magister, ac ob id cum tali cognitione ad artes discendas accedimus, & est optima responsio, possumus tamen respondere aliter, propter quod aduertere oportet has dignitates vt plurimum confici in materia vniuersaliori, quam sit ea, quam artes particulares tractant: nam omne totum est maius parte, & similia, non solum rebus geometricis, sed etiam aliis insunt, propterea non est illius artis hæc docere. dices, cuius igitur erunt artis? Respond. Aristot. 11. Meta. c. 3. & 4. Met. ca. 3. id esse Metaphysici, qui communia tradit. Dub. Sol.

Obiectio. Dices, ergo non poterimus accedere ad artes alias, quę hi
Solutio. indigent principiis sine Metaph. dico, & nota, nullæ artes habent res ita sibi proprias, quin aliquibus earum absque vlla arte possimus assentiri: hoc tamen non efficit, vt illius artis esse desinant: ita se habent hæc principia, quę ad Metaphysicam pertinent, licet sine Metaphys. habitu cognoscantur perfectè.

Ex his fit manifesta definitio dignitatū, nempe principium, quod non est demonstrare, sed est necesse præhabere docendum. Alia sunt principia, ex quibus demonstrationes procedunt, sunt tamen magis particularia, quę positiones dicuntur, vt à puncto in punctum linea duci potest, in quolibet centro circulum describere. Hæc autem principia in tribus differunt à dignitatibus; dignitates enim nunquā demonstrari possunt, at positiones non demonstrantur in illa scientia cuius sunt, possunt tamen in alia scientia demonstrari, præterea dignitates sunt cōmunes pluribus artibus, at positiones sūt ex materia peculiari illius artis: ac propter hæc duo definit eas Aristo. esse principia quæ non demonstrantur, nec est necesse pręhabere docendum, nam propria ars quælibet declarat. præterea dignitates nulla via oportet probare, at positiones probantur, licet non demonstratione, inductione tamen aliqua, & exemplo manifestantur, cum non statim ex terminorum apprehensione cognoscantur, sicut dignitates. Hæc igitur principia hic Arist. manifestat, ex quibus demonstratio procedit.

Statim positionem subdiuidit in eam, quę propositio est, & rem esse, aut non esse significat, & hæc suppositio dicitur; & eam quæ non significat rem esse, aut non esse, & hæc definitio est. definitio enim non est propositio, est tamen positio, nam in scientiis ponuntur definitiones subiectorum, & eorum de quibus tractant tanquā principia: nā in Geometria ponuntur definitiones lineæ, puncti, superficiei, & aliorum. in Arithmetica ponitur definitio vnitatis, sc. quod est indiuisibile secundum quantitaté. Hic aduerte, inter suppositiones esse pręmissas demonstrationis cuiuslibet, quæ supponuntur ad scientiam conclusionis, sicut suppositiones aliquæ communes in scientiis supponuntur ad scientiam multarum demonstrationum.

Dub. Hic est dubium, quomodo Arist. definitionem vocat positionem, cum positio sit principium & principium propositio, at definitio non sit propositio. Themist. dubium hoc propo-
Sol. suit, sed aliis discutiendum reliquit, forsan quia existimauit

Arist

Arist. in hoc dormitasse. Albert. respondet docendo, non omnem positionem esse propositionem, sed non respondet ad Arist. qui positionem principium dixit, principium verò per propositionem definiuit. S. Thomas respondet definitionem quidem secundum se non esse propositionem, sed ea cognita faci lè esse propositionem constituere. Philopon. respondet sumendam definitionem applicatam cum definito, quod in propositione fit, ac ob id definitio propositio dicitur: at quia Arist. dixit, non significare esse, aut non esse explicat, talem propositionem definitionis non prædicare aliud esse prædicati de subiecto, sed idem prorsus, ac ob id dicitur non significare esse vel non esse. Auerroes tandem admittit definitionem sumendam cum definito, quod in propositione fit, sed dicitur non significare hanc propositionem esse, aut non esse, id est, existere, quia re vera istæ definitiones, quæ positiones dicuntur, sunt nominis, definitiones verò nominum, etiam si cũ definito propositionem faciant, non ponunt rem esse, aut non esse, sed significationem manifestant: hoc intellige, si frequentius ita esse, nam etiam definitiones rei positiones dicũtur: quælibet enim scientia definitionem sui subiecti non demonstrat, sed supponit: & ita tollitur omnis contradictio.

Quoniam autem oportet credere. 15.

Hæc est vltima capitis pars, in qua Arist. probat id quod supérius dixit, nempe propositiones esse notiores conclusione, & probat primo cognosci, postea cognosci magis, & tandem cognitionem propositionem aut esse scientiam, aut aliud genus cognitionis melius quam scientiam: argumentum autem huiusmodi est, quia demonstrationem tenemus & cognoscimus, scimus rem, sed demonstratio est præpositiones ipsæ, ergo quia tales propositiones cognoscimus, rem & conclusionem scimus. secundo, his propter quæ aliis credimus, magis credimus: sed propter propositiones, vt probatum est, conclusioni credimus; ergo præmissis magis credimus: maior patet, propter quod enim vnũquodque tale est, illud magis est. Hic aduerte Arist. dixisse, quod oportet omnibus, aut quibusdam propositionibus magis assentire, quia vt notat Philo. aliquando accidit propositiones esse demonstrabiles iterum, & tunc est scientia illarum, sicut & conclusionis, cum per aliud cognoscantur: quamuis vt benè dixit Albertus, quatenus per illas propositiones etiam si demonstrabiles aliis assentimur, ma

gis eis assentimur.

16. *Non potest autem credere magis quæ non scit.*

Hic Arist. probat propositionum cognitionẽ aut esse scientiam, aut aliam meliorem cognitionẽ, quàm scientiam: & hæc litera est corrupta cum non sit ita græcè: oportet enim sic legere, fieri non potest vt credat magis quæ scit: sensus est, non potest quis magis assentire propositionibus, quas nec scit, nec earum habet aliam meliorem cognitionem, quàm conclusioni, quam scit: cum igitur magis propositionibus assentiatur, quàm conclusioni quam scit, præmissarum, profectò habebit aut scientiam, aut aliam meliorem cognitionem, & hoc intellige de dignitatibus & aliis principiis.

Aduerte tunc principiorum haberi scientiam, cum demonstrabilia sunt, & per causam cognoscuntur: cum verò indemonstrabilia sunt, illorum cognitio vocatur intellectus, qui est præstantior quàm scientia.

Postea subdit illud absurdum, nempe assentire magis iis, quæ nescimus, quam iis quæ scimus sequi, nisi quis propositionum ipsarum habeat talem cognitionem, quam diximus. sunt autem verba, (nisi aliquis præcognouerit per demonstrationem credentium) id est, nisi quis ex illis, quæ per demonstrationẽ credunt, præcognouerit, id est, propositiones sic cognouerit: at melior est sensus, si sic interpretemur, nisi aliquis cognoscat ea, per quæ in demonstrationem credimus, nempe propositiones, nam licet ille genitiuus, credentium, sit græcè, tamen significat fidem facere, nempe *πιστωτικῶν*.

17. *Debentem autem habere scientiam.*

Concludit eum, qui scit non solum propositiones habere notiores conclusione, sed præter propositiones nihil debere habere notius, quàm oppositas propositiones (ex quibus fit syllogismus contrarius demonstrationi, qui dicitur syllogismus ignorantiæ) esse falsas, nam qui scientiam habet, non potest mutari aliqua ratione opposita demonstrationi. & hæc circa capitis expositionem.

QVAEST. I. *Circa ea quæ secundo capite continentur.*

Aduersus ea, quæ in textu docemur occurrunt aliquot difficultates & argumenta, primo contra definitionem ipsius scire:

ſcire:nam cùm definitio per genus & differentiam rei debeat aſſignari, nullum genus, nulla differentia in eiuſmodi definitione apparet;ac ob id non videtur eſſe bona.

Secundo tunc,inquit,ſcimus, cùm cauſas cognoſcimus, & ex cauſis ad effectus procedimus angeli perfectè ſciunt,& tamen non per cauſas cognoſcunt,cùm non ſint diſcurſiui, nec ex cognitione cauſarum ad effectuum cognitionem procedant,ſed ſimul vtrumque cognoſcant. 2.

Tertio contra id , quod dicitur per demonſtrationem nos ſcire;demonſtratio non oſtendit medium eſſe cauſam concluſionis, ſed ſolum procedit ex cauſa; at ad ſcientiam nō ſat eſt cognoſcere cauſam,ſed quod illius eſt cauſa,ergo per demōſtrationem non ſcimus. 3.

Quarto multæ ſunt demōſtrationes potiſſimæ,quæ ex cauſis non procedunt.ergo videtur diminuta definitio; probatur antecedens, nam de Deo demonſtramus eſſe infinitum, quia eſt actus purus, & vnum attributum per aliud, & tamen in ipſo Deo non eſt aliquid quod ſit cauſa aut effectus. 4.

Quinto ſi demonſtratio ſemper ex cauſis procederet,ſemper ex notioribus natura eſſet , ſed notiora natura ſunt ſæpè ignota nobis, ergo ex ignotis nobis procedet: non ergo eſſet inſtrumentum ſcientiæ noſtræ ; non enim quis ex ignoto ad notius procedit. 5.

Sexto non videtur eſſe vlla propoſitio immediata,ergo nō benè per immediatam propoſitionem definit principium.probatur antecedens, ſi enim aliqua eſſet maximè ea,in qua definitio de ſuo definito prædicatur, ſed hæc non eſt , cùm poſſit demonſtrari per aliam definitionem: finalem enim per materialem demonſtramus,& contra. 6.

Septimo. Aſſenſus præmiſſarum eſt cauſa neceſſaria aſſenſus concluſionis , ſed cauſa neceſſaria non impedita producit effectum ſibi æqualem,ignis enim ignem æqualem producit; ergo aſſenſus concluſionis erit æqualis aſſenſui præmiſſarum. 7.

Octauo illa maxima,propter quod vnumquodque tale, & illud magis,eſt falſa, ergo ex ea nihil probatur, patet antecedens,non enim ſequitur,ego deambulo propter ſanitatem,ergo ſanitas magis deambulat:nec,homo inebriatur propter vinum,ergo vinū magis inebriatur Hæc ſunt præcipua dubia. 8.

Circa primum eſt notandum,ſcire dupliciter ſumi,vno modo communiſſimè,pro quacunque cognitione,ſiue clara,ſiue 1.Fund.

dubia, siue certa, siue incerta: quo modo quicquid cognoſcimus, dicimur ſcire. altero modo ſumitur ſtrictius, pro cognitione clara & euidenti rei, quæ dicitur compræhenſio.

1. Huius ſecundæ ſcientiæ quatuor ſunt gradus, vt notat Alber. tract. 2. c. 1. & Lineon. ſuper hoc caput; primus eſt ſcientię impropriè dictæ, pro quacunque clara & euidenti cognitione rerum contingentium: dicimus enim, ſcio hominem currere, dum video; ſcio etiam quæ ſenſu dignoſco: ſed iſta, licet euidens ſit, propriè tamen non eſt ſcientia, cùm nec ſit per cauſam, nec res ſint ſtabiles.

4. gradus comprahenſionis

2. Secundus gradus ſcientiæ eſt proprius pro cognitione rerum quę plerumque ſunt per ſuam cauſam; vt ſcimus in hyeme pluuias eſſe, tonitrua in autumno, licet id aliquando deficiat: ac propterea non eſt eorum perfectiſſima ſcientia.

3. Tertius gradus eſt magis propriè ſcientiæ, pro cognitione rerum ſimpliciter neceſſariarum quæ ſemper ita ſe habent, qualia ſunt principia immediata & per ſe nota: non tamen hæc ſcientia eſt per cauſam, cùm illa non habeant cauſam.

4. Vltimus gradus eſt ſcientiæ propriiſſimæ, pro cognitione rei ſimpliciter neceſſariæ per ſuam cauſam: & hoc ſcire eſt quod præſertim hic conſideratur & deſcribitur: quamuis etiam latius definiri poſſumus dicere, pro cognitione rei ſimpliciter neceſſariæ, aut quæ plerumque eſt per ſuam cauſam.

2. Fund.

Eſt ſecundo aduertendum ex Aegid. tres eſſe rationes per quas ſcientia perfecta rei debeat eſſe per cauſam, quando talis res cauſas habet; prima eſt ex parte rerum quæ ſciuntur. cùm enim ſcientia ſit perfecta cognitio eſſe ipſarum rerum, eſſe autem rerum à ſuis cauſis pendeat & procedat, ob id ſcientia cauſas rerũ cognoſcimus, aliter enim eſſe earum perfectè non cognoſceretur. Secunda eſt ex parte intellectus qui ſumit cognitionem ab ipſis rebus; at res à ſuis dependent cauſis, ideò & intellectus noſter in ſua perfecta cognitione à cauſis dependet, & ad cauſas cognoſcendas inclinatur. tertia eſt ex parte obiecti intellectus quod eſt verum ipſum tranſcendentale; ſed rei veritas conſiſtit in adæquatione & ſimilitudine ad ſuas cauſas, ergo intellectus hoc verum perfectè non cognoſcet niſi ex cauſis.

2. Ratio. *3. Ratio.* *3. Fund.*

Eſt tertio aduertendum hanc ſcientiæ definitionem eſſe nominis, vt omnes fatentur, nõ tamẽ adeo eſt nominis, quin per eam ipſam etiam rẽ poſſimus intelligere; definitio enim

rei

rei hæc est, scientia est cognitio vera, certa, & euidens, ex propriis causis rei genita, cognitio loco generis est; vera, ad excludendos errores; certa, ad excludendam opinionem, quę est incerta, euidens, ad excludendam fidem, quę cùm sit vera & certa, est obscura, ex causis, ad excludendam cognitionem principiorum, quæ vera, certa, & euidens est: sed non per causam. Hæc omnia in illa definitione Aristot. sunt; nã dicitur cognoscere, per causam, & quod res est, in quo manifestatur veritas; & non est aliter se habere certitudo, & quod illius est causa, claritas & euidentia: Ex his respondetur ad primum, non esse in definitionibus nominum genera & differẽtias, talis autem est hæc definitio; at quia simul explicat rem, ideo virtualiter genus habet & differentiam, vt diximus. *In dictis soluitur primum.*

Ad secundum respondetur, & est maximè notanda solutio, aliud esse scire, aliud per demonstrationem scire. Scire solum dicit hoc, vt rem & causam rei cognoscamus applicando; at scire per demonstrationem est, non solum rem & causam cognoscere, sed ita vt per cognitionem causæ venerimus in cognitionem effectus: vnde scire per demonstrationem superaddit modum sciendi, qui est per discursum & demonstrationẽ, qui modus est & instrumentum sciendi: ipsa tamẽ ratio scientiæ in cognitione rei & causæ consistit: & hæc est in angelis, licet non per talem modum, nempè discurrendo, ob idque angeli habent perfectè scientias, & sciunt, licet non per cognitionem causarum in effectuum cognitionem deuenerint, sicut nos, nam hoc est modus sciendi, non scire, nempè ipsum discurrere: & sic soluitur argumentum secundum, & nota solutionem. *Ad secundum.*

Ad tertium aliqui voluerunt particulam causalem addendam in maiori & conclusione, vt dicamus, omne animal rationale est risibile; quia est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, quia est animal rationale. sed ista opinio non consonat Aristo. nullus enim in scientiis talium demonstrationum est vsus, & talis opinio procedit ex eo, quod demonstrationes paucas habemus potissimas, in quibus experiremur non esse opus tali additione: propterea dico demonstrationem ostendere causam, & ipsum effectum, ex ipsa tamen cognitione causæ statim cognoscimus illam esse illius effectus, & nõ posse aliter habere: habet enim hoc causa vt ipsius cognitio perfecta simul etiam claudat applicatio *Ad tertium. Solutio aliorum. Solutio verior.*

plicationem ad effectum:non ergo opus est addere,cùm in ipsa cognitione principiorum compræhendatur,& per hoc sol

Ad quartum. uitur argumentum.

Ad quartum respondetur admittendo illas esse demonstrationes,& eiusmodi sæpè fiunt in Metaphysica, tamen per causam non solùm oportet intelligere causas illas quatuor physicas, sed rationes & conceptus quosdam obiectiuos, qui se habent per modum causarum: ex qua soluitur argumentum.

Ad quintum. Ad quintum Themist.hoc 1.c.4. dicit demonstrationē procedere ex notioribus natura, nec se submittere ad mensuram ingenij nostri,sed rectam tenere naturæ viam:sed ista sententia nō videtur soluere dubium:propterea dico semper demōstrationē procedere ex notioribus natura,cùm ex causis procedat:similiter procedit ex notioribus nobis,nam in Philosophia,in qua causæ sunt ignotæ nobis, effectus verò notiores, non demonstramus effectus per causas,nisi cum causæ notiores sunt effectus: sunt enim effectus quidam per se noti, alij verò occulti;per se notos causas indagamus, per quas indagatas & notas alios effectus nobis occultos demonstramus: & hoc est valdè notandum: vnde semper etiam ex notioribus nobis procedimus, vel quia ipsa sunt simul natura, & nobis nota,vel quia aliqua via prius ea nobis nota fecimus.

Dubium contra solutiones. Dices, quod cum per eosdem effectus indagamus causas, quos iterum per causam indagamus & demonstramus, videtur inutilis regressus,& quod causa non sit notior,cùm ab eo *Sol. Auer.* dem effectu sumpserit cognitionem.Auerroes has demonstrationes dicebat ostēdere propter quid ipsius effectus, sed non esse ipsius, cum primo sit cognitus esse.2.cæli.com.35. & 8. Physi.com.65.

Soluitur melius. At tu aduerte admodum, licet effectu indagemus causam, tamen per causam illum eundem effectum multo perfectius cognoscimus; ante enim experientia aliqua particulari, non per causam vniuersaliter,& immutabiliter illū cognoscimus, propterea non est inutilis iste regressus. Præterea licet ab effectu inceperimus causam indagare,tamen illi inuentæ firmius adhæremus, & illius cognitio multo maiorem claritatem in nobis facit ex ipsius speculatione prouenientem:vnde notior est effectu, non enim illius cognitio tota ex effectu prouenit, quamuis ex eo sit orta:vnde tres sunt hic cognitiones, prima imperfecta effectus, per quam ad secundam causæ cognitionem

nem perfectam deuenimus, & per hanc ad tertiam eius effectus perfectam cognitionem regressi sumus, & hoc nota.

Ad sextum Respon. duplicem esse propositionem immediatam, alteram simpliciter, quæ nullo modo potest demonstrari, quales sunt dignitates, & per se nota, alterā secundū quid, quę in aliquo genere demonstrari non potest, licet in alio demonstretur, tales sunt definitiones, quę per causas assignātur, nam licet propositiones earum per diuersum genus causæ demonstrentur, tamen secundum idem genus non demonstrantur. Ad 6.

Ad septimum Respon. semper verum esse magis assentiri præmissis, quàm conclusioni, cùm conclusio non nisi ex præmissis cognoscitur, nam si conclusionem non solùm ex præmissis, sed etiam alia via, experientia nempè, aut si le teneremus, magis conclusioni, quàm præmissis assentiremur: cum verò propter solas pręmissas credimus, clarior est assensus pręmissarum, quamuis non possit semper distingui iste claritatis excessus, nec argumentum conuincit, nam quando causa est vniuoca, & eiusdem speciei, effectum æqualem producit, at quando est diuersæ speciei, non producit æqualem, sicut sol non producit solem: cùm igitur cognitio principiorum sit alterius speciei, est enim sine medio absque causa, cognitio verò conclusionis per medium: & causam, præmissæ similem effectum non producunt in æqualitate. Ad 7.

Ad octauum omissis aliorum sententiis, ista, propositio, propter vnumquodque tale, & illud magis, quadrupliciter est limitanda: primo, quando idem prædicatum inest vtrique vni propter alterum: vnde non valet, deambulo propter sanitatē, ergo sanitas magis deambulat, non enim vtrique deambulare inest, & ita declarat Philop. secundo, vt tale prędicatum suscipiat magis & minus, aliter enim non valebit, vnde non sequitur. Ego sum risibilis: quia homo est risibilis, ergo homo est magis risibilis; nec valet, Petrus est homo propter patrem suum: ergo pater est magis homo: & ita limitat Albertus. tertio, vt sit in rebus positiuis, nam in effectibus priuatiuis non valet, nōn enim sequitur Petrus est paruus propter patrem, ergo pater est magis paruus; propter Deum non diligo mundum, ergo magis non diligo Deum. ita limitant Doctores Louanienses, quarto vt sint diuersa prædicata, aliter non valet, vt video propter oculos, ergo oculi magis vident, non Ad 8. 1. 2. 3. 4.

sequitur.

sequitur,nam non aliud est videre meum,& oculorum.

At profectò si rectè perpendamus, sub prima limitatione reliquæ clauduntur, quando enim aliquod prædicatum inest multis,vni propter alterum,tunc magis, aut perfectius inest alteri:cùm igitur credamus præmissis,& conclusioni,huic autem propter præmissas, magis credimus præmissis, & per hoc soluitur argumentum.Est autem aduertendum cognitionem conclusionis dici scientiam,præmissarum verò immediatarum, & dignitatum intellectum, non vt potentiam significat,sed vt cognitionem quandam talium principiorum,& habitum significat.6.Ethicor.c.6.at cognitio conclusionis simul & præmissarum sapientia, vt dicitur lib.1. mag.mor. cap. 35. quamuis sapientia in alia significatione etiam scientiam rerum altissimarum significat, qualis Theologia supernaturalis,& Metaphysica inter naturales,vt dicitur 1.Metaph.c.2.& hæc pro capitis disputatione sufficiant.

CAP. III. *Opinionum confutatio,& eorum qui omnino demonstrationem tollunt,& eorum qui omnium demonstrationum esse ponunt.*

1. *Nonnullis quidem igitur, eò quod oportet prima scire, non videtur scientia esse:quibusdam verò esse quidem, verùm omnium demonstrationes esse, quorum neutrum,neque verum,neque necessarium.*

2. *Qui quidem.n.supponunt non esse omninò scire,hi in infinitum existimant reduci, tanquam non scientes posteriora per priora,quorũ non sunt prima:rectè dicentes: impossibile nãque infinita pertrãsire.Si verò stant,ac sunt principia,hæc esse ignota:cũ demonstratio de ipsis non sit, quod dicunt esse scire solum:si verò non est prima scire,neque quæ ex his esse scire simpliciter,neq; propriè,sed ex suppositiõe:si illa sunt.*

3. *Alij autem ipsum quidem scire confitentur, per demonstrationem enim est solum, sed omnium esse demonstrationem nihil probibere, contingere enim circulo fieri demonstrationem,& ex iis quæ ad se inuicem.*

4. *Nos verò dicimus, neque omnem scientiam demonstratiuam esse.sed eam,quæ immediatorũ est indemonstrabilem.*

Quódq;

Quódque hoc sit necessarium, manifestum. si.n. necesse quidem scire priora, & ex quibus demonstratio, stant autem aliquando immediata, hæc indemonstrabilia necesse est esse.

Hæc igitur ita dicimus, et nõ solũ scientiã sed et principiũ scientiæ esse quoddam dicimus, quo terminos cognoscimus. 5.

Circulóque quod impossibile demonstrare, simpliciter planum: siquidem ex prioribus oportet, demonstrationem esse, & notioribus, impossibile enim est eadem eisdem simul priora, & posteriora esse. Nisi altero modo, vt alia quidem ad nos, alia verò simpliciter, quomodo inductio facit notum. Si verò sic, non esset vtique simpliciter scire benè definitum, sed dupliciter: aut non simpliciter altera demonstratio, quæ fit ex nobis notioribus. 6.

Accidit autem dicentibus circulo demonstrationem esse, non solùm quod nunc dictũ est, sed nihil aliud dicere, quàm quod hoc est si hoc est sic autem omnia facilè monstrare. Manifestum autem, quod hoc contingit tribus terminis positis, per multos namque aut paucos reflectere dicere, nihil differt: per paucos aũt aut duos. Quando.n. A. existẽte, ex necessitate sit B. hoc aũt, ipsum C. A. existente, erit C. si itaque A. existẽte, necesse est B. esse: hoc aũt existente, ipsum A. hoc.n. erat circulo. Ponatur A. in quo C. dicere igitur. B. existente. A. esse, est ipsum C esse dicere, hoc aũt, quoniam A. existente, ipsum C. est: C. aũt ipsi A. idem. Quare contingit dicere circulo asserentes esse demonstrationem, nihil alterum, quam quod A. existente A. est. sic autem facilè est omnia monstrare. 7.

Verum neque hoc possibile, præterquam in iis, quæcunque se inuicem consequntur: quemadmodum propria. Vno quidem igitur posito, quod nunquam necesse est aliquid esse alterum, monstratum est. Dico autem vno, quod neque termino vno, neque positione vna posita: ex duabus autem positionibus primis & minimis contingit, siquidem et syllogizare.

Si ig

Si igitur & A sequatur ex ipso B & C: & hæc ex se inuicem, & ex ipso A: sic quidem contingit ex se inuicem monstrare omnia petita in prima figura: quemadmodum monstratum fuit in iis, quæ de syllogismo monstratum autem est & quod in aliis figuris, aut non fit syllogismus, aut non de acceptis. Quæ verò non contra prædicantur, nullo modo est monstrare circulo. quare, quoniam pauca talia in demonstrationibus, manifestum quod vanúmque, et impossibile est dicere ex iis quæ ad se inuicem demonstrationem esse, & propter hoc omnium contingere esse demonstrationem.

Quibusdam autem igitur, &c.

1. Sententio Arist. ARist. in hoc c. euel'it duos errores quorundam, procedentes ex his, quæ dixerat in vltima parte capitis, nempe principia, & præmissas sciri, & earum scientiam esse, cum per eas conclusioni assentiamur. Ex hoc autem aliqui existimantes nihil sciri nisi per demonstrationem asserebant non posse scientiam esse. Alij idem arbitrantes, esse quidem existimabant scientiam, sed circulum esse in demonstrationibus, nempe per conclusionem, præmissas, & per præmissas conclusionem, demonstrari. vtrumque autem inquit Arist. scilicet scientiam non esse, aut circulum fieri, nec est verum, nec necessarium, id est, non est vera sententia, nec rationes aut probationes habet necessarias, vt Latini exponunt: at melius possemus dicere, non est necessarium, id est, non necessario sequitur ex eo, quòd principia sciamus.

Dub. Philop. Dubitat Philop. cum quæstio quid sit, postponēda sit, quæstioni, an sit, qui fiat, vt Arist. definita demonstratione, modo disputet, an sit, nempe contra priores, qui scientiam & demonstrationem de medio auferebant.

1. respon. quorūdā. Respondent quæstionem quid nomen significet anteponendam quæstioni an sit, quando nomen obscurum est, quod fecit Arist. 4. Physi. vbi primo quid vacuum, i. quid significet, postea an sit, disputauit: secus esset de definitione, quid res sit, Reiicitur hæc est enim postponenda. Hæc sententia mihi non placet, 2. respon. supponit. n. definitionem nominis esse eam, quæ data est de demonstratione, quod tamen est falsum, est. n. definitio rei, & per materiam, & etiam altera, quæ datur per finem, cum præsertim

ſertim nullibi aliam demõſtrationis definitionem habeamus.

Lincon.Reſp.hoc caput non eſſe de neceſſitate huius libri, quia non pertinet neceſſario ad artem errores repellere,eſt ta men id de artis perfectione : ſed hoc dictum non tollit diffi cultatem. 2.Reſp.

Alij,& bene,dicunt quæſtionem,an ſit;aliquando poſtponi quæſtioni,quid ſit,ſed per accidens, nempe cum dubia, an ſit res,oriantur ex ipſa definitione rei,vt accidit in præſenti:nam iſti auferebant demonſtrationem, propterea quod ex præmiſ ſis notionibus deberet procedere,& mihi reſponſionis doctri na placet,licet hoc dubium alienum videatur ab inſtituto ip ſo Ariſt.nam hic non de demonſtratione videtur tractari, ſed de ſcientia,quam iſti auferebant de medio,quamuis credide rint non eſſe ſcientiam ſine demõſtratione,ideoque ſimul de monſtrationem auferrent:de ſcientia tamen ſermo eſt quę in capite pręcedenti definitione nominis definita eſt,vt diximus & forſan hoc voluit ſignificare Philop. 3.Sol aliorum. 4.ſen.authoris.

Ponentes autem non eſſe,&c.

Incipit in particulari vtrunque errorem explicare:illi enim qui ſcientiam negabant,ſic argumentabantur,nõ ſcimus con cluſionem,niſi ſciamus præmiſſas,ſed ſcire non poſſumus prę miſſas niſi alia demonſtratione,ergo non ſcitur concluſio niſi monſtratis præmiſſis. Iterum hæ præmiſſæ non ſciuntur, niſi ſciantur aliæ præmiſſæ per quas demonſtrantur,hæ autem ite rum per demonſtrationem ſciuntur,ſic conſequenter procedi mus in infinitum,nec ad vltimas peruenire eſt,quæ ſciantur, cum iterum demonſtratione opus ſit. ergo non erit ſcientia poſteriorum concluſionum,niſi tantùm ex ſuppoſitione,nem pe ſuppoſito,quod præmiſſæ ſciantur : tamen re vera non eſt abſoluta ſcientia , cum in proceſſu infinito non detur vlti mum. in quo benè profecto dicunt, nempe quod in proceſſu non ſit vltimum,& quod niſi ſciantur priora,non ſcientur po ſteriora. 2.

Hi autem de eo,quod eſt ſcire.

Alij ſcire eſſe fatebantur,tamen eundem errorem tenẽtes, nihil ſciri niſi demonſtratione affirmabant ac propterea con tingere circulum in demonſtratione nempe quod ſit perueni te ad vltimas præmiſſas, & non in infinitum procedere:hæ ta men vltimæ iterum circulo per priores concluſiones demon ſtrabantur, & ſic erat ſcientia , & per demonſtrationem , ſed 5.

circularem.

4. *Nos autem dicemus neque omnem scientiam.*

Reiicit Arist.communem illorum errorem,existimantium, nihil sciri,nisi demonstratione,ac dicit,non omnem scientiam esse per demonstrationem,sed esse scientiam indemonstrabilem : ac si diceret,non omnia,quæ scimus,per demonstrationem scimus,sed peruenimus ad aliqua prima,quę scimus quidem,sed non alia demonstratione.& hoc patet,nam in discursibus conclusionem cognoscimus,præmissis cognitis,sed dantur præmissæ, & principia, quæ prorsus immediata sunt, nec demonstrari valent,vt patet de dignitatibus,& multis aliis propositionibus, ergo talium cognitio & scientia erit, & non per demonstrationem vllam aliam.

5. *Et hoc igitur sic dicimus.*

Repetit suam in hoc sententiam, dicēs de hoc sic dicimus, id est,de hoc nos ita sentimus, non solum esse scientiam, sed esse quoddam principium scientiæ, quo terminos cognoscimus : sensus horum verborum secundum pleró sque Latinos est,esse quendam habitum,& cognitionem in nobis ipsorum principiorum,& dignitatum quæ cognoscuntur ex sola terminorum apprehensione absque vlla demonstratione: atque tales dignitates vocantur principiū scientiæ.Philo.per hoc principium intelligit Deum, cuius lumine intellectus noster illustratus cognoscit terminos,id est,intelligentias, quæ sunt vltima in cognitione. At melius mihi videtur locum intelligere Themistius,qui per principium intelligit intellectum nostrū, per terminos,subiectum & prædicatum propositionum, vt sit sensus, non solum est scientia, sed est intellectus & potentia, principium scientiæ , quo solo intellectu absque demonstratione,quid extrema significent,intelligimus,&ex tali sola apprehensione tales propositiones scimus absque vllo alio discursu.

Notādū. Nota tamen ex Alber.tract.2.c.6.quemadmodum visibilia sunt in duplici differentia,quædam,quæ non proprio lumine videntur,sed externo indigent,sicut colores corporum opacorum,quæ non nisi solis,aut alterius luminosi extrinseci videntur,quædam verò alia proprio lumine videntur,sicut lumino sa ipsa, & aliqui vermes.& lapides:ita propositiones sunt duplices quædam quæ non statim cognoscuntur veræ,quantumcunque quid subiectum,quid prędicatum sit,apprehendatur, sicut

sicut multę propositiones, quæ probatione indigent: quædam verò sunt, quæ statim simul atque subiectum & prædicatum apprehendimus, eas absque vllo alio discursu cognoscimus, quales sunt dignitates, & hæ dicuntur propositiones per se notæ, & scientiarum principia, & de his loquitur Arist. dum dicit, intellectu solo apprehendente terminos cognosci, cum primū enim, quid totum, quid pars significet, apprehensum est, statim totum maius esse parte dignoscitur.

S. Thom. distinguit duplicem propositionem per se notam, existimat enim idem esse immediatam propositionem, & per se notam: Est autem quædam immediata quæ caret medio, quo demonstretur, & termini illius sunt omnibus noti, vt omne totum est maius parte, & similes, & has vocat per se notas secundum naturam, & secundum nos: quædam verò sunt qui dem immediatæ, non tamen res illę sunt omnibus notæ, sicut propositiones, in quibus definitiones de definitis, seu passiones de suis proximis causis prædicantur, & hæ dicuntur per se notæ secundum naturam tantum, vtraque tamen propositio est per se nota, & de his est sermo in præsenti.

Mihi magis videtur Arist. sensisse de principiis per se notis secundum nos, & naturam in præsenti textu, vt Græci exponunt, ita vt non omnis immediata sit per se nota, sunt enim immediatæ aliquæ, nempe multæ demonstrationum propositiones, quæ inductione colliguntur, vt docet 2. Post. c. vltimo. & dicuntur principia scientiarum, vt dicitur. 1. Met. c. 1. quę tamen non per se ex ipsis terminis cognoscimus.

Circulo autem quod impossibile sit, &c. 6.

Triplici argumento probat Arist. circulū non posse fieri in demonstrationibus, primum est, ex eo, quod demonstratio ex prioribus, & notioribus procedit: si autē esset circulus, sequeretur quod idem esset prius & posterius, notius & ignotius, quod fieri non potest: & patet, nam præmissæ hę sunt priores, & notiores conclusione, si iterum per conclusionem eandem præmissas demōstras, ergo iam conclusio erit prior, & notior, cum facta sit præmissa demonstrationis: erunt igitur pręmissę notiores, & ignotiores, priores, & posteriores illa cōclusione: Quod si dicas, non est absurdum, fieri enim potest vt aliquid sit prius natura, & notius, tamen posterius & ignotius nobis, quod fit in inductione, nam singularia nobis notiora, & priora sūt, per quæ probamus vniuersale, quod notius est, & prius

natura. Aduerſus hoc inſtat Ariſt. nam ſi in circulo procedimus ex notioribus ſolum nobis, iam non eſt demonſtratiò, nec faciet ſcientiam: vera enim demonſtratio ex notioribus natura procedit, quod ſi iſti, qui circulo demonſtrant, ſolum aſſerant in regreſſu procedere ad probandas præmiſſas ex nobis tantum notioribus:hæc demonſtratio non eſt, nec ſcientiam facit ſimpliciter,niſi velint alium modum ſcientiæ ponere,qui non eſt per cauſam, & per priora natura, quod falſum eſt: quæ enim demonſtratio ex nobis tantum notioribus eſt, non eſt ſimpliciter demonſtratio: & quamuis per modum interrogationis hæc verba Ariſt.proferantur,ſunt tamen aſſertiuè intelligenda.

7. *Accidit verò dicentibus,&c.*

Hæc eſt ſecunda ratio,qua Ariſt.eundem repellit errorem, nempe ſi circulo contingeret vti, fieret, vt idem per idem demonſtraremus, quod falſum eſt, eſſet autem tunc ſatis leue, cuncta demonſtrare ſcilicet,hoc eſt, quia hoc eſt:Hoc autem probatur ſumendo tres terminos, nihil enim refert in tribus, aut pluribus,aut paucioribus loqui:idē enim ſequitur inconueniens ex circulo.ſint termini,A.B.C.tunc ſupponit Ariſt. iſtum eſſe bonum argumentandi modum,quia A.eſt,B.&quia B.eſt,C.eſt, ergo de primo ad vltimum,quia A.eſt, C.eſt.nam ſi,B ſequitur ex A.quicquid ſequitur ex B.ſequitur ex A.&cuius eſt cauſa B.eius etiam eſt cauſa A.quod enim ſequitur ex conſequenti,ſequitur etiam ex antecedenti,& cuius eſt cauſa conſequens,etiam eſt cauſa antecedens, quod eſt cauſa conſequentis.tunc ſumamus circulum in duobus terminis,quia A. eſt,B.eſt,per circulum valet regreſſus,quia B.eſt, A.eſt. argumentor igitur.quia A.eſt,B.eſt,& quia B.eſt, A.eſt, ergo de primo ad vltimum,quia A.eſt,A.eſt.Hoc ſignificat illud,quod Ariſt.dicit,ponatur A.loco ipſius C.id eſt,quemadmodum ex ipſo B.inferebatur C.ita etiam infertur A.ergo ſicut C.inferebatur ex A.quia ex eo inferebatur B.ita &A.quod infertur ex B.inferetur ex eodem A.ex quo ipſum B.inferetur:vnde ex ſe ipſo inferetur, & tandem demonſtrare continget idem per idem,quod falſum,& abſurdum eſt.

8. *At verò neque hoc poßibile.*

Hoc eſt tertium argumentum,quo circulum in demonſtrationibus reiicit. ſupponit vnum, quod dicit oſtenſum eſſe,

prim

primo Prior. cap. 22. ex vno termino, aut vna posita propositione nihil inferri necessario, sed opus est tribus terminis, & duabus propositionibus minimis, id est, non paucioribus: Ex his autem necessario sequitur alterum, & probat, siquidem contingit syllogizare, id est, ex his fit syllogismus, qui necessariò infert, ergo ex duabus propositionibus, alterum potest inferri necessario. modo est argumentum, si circulus est in demonstrando, cum demonstratio sit syllogismus, opus est tribus terminis, & duabus propositionibus, nempe, A. b. c. sed circulus in his non potest esse, nisi sint omnia conuertibilia, conuerti igitur debent, A. b. c. adinuicem, tunc sic, ex tribus terminis conuertibilibus non fit syllogismus, nisi in primo modo primæ figuræ, ergo omnes demonstrationes debent fieri in illo primo modo, aliter nō esset circulus. Præterea essent in terminis couertibilibus, alias non posset circulariter syllogizari: fit enim circulus, quando cum conclusione, & conuertente maioris inferimus minorem, vel cum eadem conclusione, & conuertente minoris inferimus maiorem: vniuersales autem propositiones affirmatiuæ non possunt vniuersaliter conuerti, nisi quando termini sunt æquales, & conuertibiles. Ex his concludit argumentum vanum esse asserere, omnium esse demonstrationes, & circulum in omnibus contingere, cum non id fit, nisi in vno modo primæ figuræ, & id in conuertibilibus, multo verò plura sint quæ demonstrantur.

Hic oportet notare verba illa, quòd in secunda, & tertia figura non est circulus, aut non de acceptis: explicant. D. Tho. & ferè omnes, ob id in his duabus figuris, non esse circulum, quia cum in secunda, vna præmissa sit negatiua, altera affirmatiua, conclusio verò negatiua, si volumus circulo syllogizare affirmatiuam, fiet syllogismus ex puris negatiuis, qui inutilis est. In tertia verò cum conclusio sit particularis, præmissæ verò, aut vniuersales ambæ, aut vna particularis, non poterit syllogizari circulo nisi particularis, non vniuersalis, alias enim esset argumentari ex puris particularibus, aut inferre conclusionem vniuersalem ex præmissa particulari: propterea in his figuris non est circulus: at quia aliqua præmissa syllogizatur, nempe negatiua in secunda figura, particularis verò in tertia, propterea addit Arist. si circulus fit, non de acceptis fit. Exponunt, ergo, non de acceptis omnibus, id est, licet circulus fiat, non tamen ambæ præmissæ syllogizantur circulariter. Quam *Nota cur in 2. & 3. figura non fiat circulus.*

nis posſimus exponere, licet in secunda aliquando, vtraque circulariter syllogizetur, hoc fit, mutando negatiuam in propositionem hypotheticam, vt dixit libro secundo Prior. cap. 6. & illic declarauimus, sed hic circulus non est, cum non sit in eisdem propositionibus, sed mutatis: propterea dixit, si circulus sit, non de acceptis fit. Hæc est huius capitis expositio.

QVAEST. I. *De regressu demonstratiuo.*

Explicatur titulus quid videlicet sit regressus. Dubitatur. An sit regressus in demonstratione. circa quod oportet auertere, regressum vocari illum syllogiſmum, quo probamus conclusionem, qua ante ipsius præmissas probaueramus, vt si quis per interpositionem terræ probat Eclypsim, per quam cognouimus ipsam interpositionem: talis regressus etiam dicitur syllogiſmus circularis: difficultas autem nō est, an in eodem genere causæ fiat iste regressus, ita vt præmissæ sint talis causa cōclusionis, qualis est conclusio premissarum, hoc enim fieri non potest, & hoc impugnat Arist. nec est difficultas, an in diuersis generibus causarum possit esse circulus, & regressu syllogizando, cùm id manifestum sit: nam demonstrationem ex veris, primis, &c. esse probamus, quia facit scire, & è contra facere scire, quia ex veris, &c. constat, ostendimus syllogizando. nec etiam est difficultas, an syllogiſmi circulus fiat inter causam, & effectū: cùm sit etiam manifestum, causam per effectum, & iterum eundem effectum per causam eandem syllogizari aliquādo posse: sed difficultas est, an cum talis regressus sit syllogisticus, sit aliqua probatio, & per talem regressum probemus, & cognoscamus.

Ratio dubitandi potissima hæc est, quia cùm premissæ huius regressus sint probatę prius per talem conclusionem, non possunt esse ipsa notiores, & tūc syllogiſmus inutilis erit, cùm non ex notioribus procedat.

Responsio Auerristarum. Ad hanc difficultatem respondent iuniores, distinguentes duplicem demonstrationem propter quid, ex Auerr. 2. cæli com. 3 1. & 8. Phys. com. 65 alteram, quæ est causæ & esse, id est, per quā ostendimus causam effectus, & simul probamus, effectum esse: vtpote cùm à causis notioribus nobis ad effectus occultos procedimus, & hęc est potissima demonstratio, alteram, quæ solum ostendit effectus causam, sed non ipsum esse, & talis est demonstratio tantùm causæ, quę fit, cùm effectum primo cognouimus, ac per eum indagauimus causam, & sic admittit regressum fieri à causa ad effectum cognitum

prius

prius quantum ad esse, sed regressus ostendit causam secundum quam ignotus erat effectus.

At quamuis ista sententia non sit spernenda, aliter mihi videtur posse responderi, & magis ad mentem Arist. ex sententia potissimum D. Tho. 2. cæli 59. vbi elegantissimè etiam defendit Alexandrum aduersus Simpl. & explicat totam vim regressus demonstratiui. Dico igitur, omnem demõstrationem probare effectum esse, & simul illius ostendere causam, quod absque vlla distinctione concessit Themist. 2. Post. c. 2. propterea aduerte, quod supra diximus, quamuis existentia effectus cognoscatur ante causam, id fit imperfectè & particulariter, at postquam demonstratio accedit, cum vniuersaliter cognoscimus, & certius ac clarius, quod docuit expressè Aristot. 1. Post. c. 24. vbi dicit, etiam si videremus, triangulum habere tres angulos, adhuc demonstrationem quæreremus, quia id non cognosceremus vniuersaliter, nisi demonstratione, propterea semper demonstratio effectum esse probat, licet cum discrimine, nam aliquando præcessit aliqua cognitio imperfecta effectus. dices, si illa cognitio effectus fuit imperfecta, & particularis, cùm per eam peruenerimus in causam, etiam cognitio causę erit imperfecta. dico, non ita esse, nàm illa cognitio effectus fuit via ad causam inueniendam: tamen ex ipsa causa inuenta, & aliis intellectus speculationib. perfectius cognoscimus causam, adeo vt per eam regrediamur ad effectum vniuersaliter cognoscendum, quòd ignòtum erat ante causam, & hoc de regressu sentio. *Alia responsio & verior.*

CAP. XIII. *Demonstrationis propositiones veras esse, veritate necessaria. Quid sit id, quod dicimus, De omni quid per se, quid vniuersale.*

Q Voniam autem impossibile aliter se habere, cuius est scientia simpliciter, necessarium vtique fuerit scibile, quod est secundum demonstratiuam scientiam: demonstratiua autẽ est, quam habemus, eo quod habemus demonstrationem: ex necessariis igitur syllogismus est demonstratio. Accipiendum igitur ex quibus, & qualium demonstrationes sunt. 1.

Primum autem determinemus, quid dicimus de omni, & quid per se, & quid vniuersale. 2.

3. *De omni quidem igitur hoc dico, quod sit vtique, non in aliquo quidem.in aliquo autem non: neque aliquando quidē, aliquando autem non.vt si de omni homine animal si verum hunc dicere hominem,verum & animal, & si nunc alterum et alterum,et si in omni linea punctum consimiliter.Signum autem.etenim instantias ita ferimus, tanquam de omni interrogati,aut si in aliquo non,aut si aliquando non.*

4. *Per se autem, quacunque & insunt in eo quod quid est: vt triangulo linea,& linea punctum.substãtia namque ipsorum ex his est,& in oratione dicente quid est,insunt.*

Et quibuscunque inexistentium ipsis, ipsa sunt in oratione, quid est declarante: quemadmodū rectum inest lineæ & circulare,& impar & par numero,& primum & compositum,& æquilaterum & altera parte longius.& omnibus his insunt in oratione quid est dicente, ibi quidem linea, hic autem numerus.Consimiliter autem & in aliis,talia singulis per se dico.

5. *Quæcunque autem neutro modo insunt,accidentia:vt musicum,aut album animali.*

6. *Amplius, quod non de subiecto dicitur alio aliquo, vt ambulans alterum quid existens,ambulans,est & album.substantia verò.et quęcunque hoc aliquid significant,non alterum quid existentia sunt, quod sunt. quæ quidem igitur non de subiecto,per se dico:quæ autem de subiecto,accidentia.*

7. *Amplius autem alio modo. quod quidem propter ipsum inest vnicuique,per se: quod verò nō propter ipsum, accidēs. quemadmodum si ambulante fulgurauit,accidens:non enim propter ambulare fulgurauit, sed contingit, dicimus, hoc si autem propter ipsum, per se, vt si quid iugulatum interiit, & secundum iugulationem, quoniam propter iugulari, sed non accidit iugulatum interire.*

8. *Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sit, vt*

vt insint prædicatis, aut illa insint subiecti, & per ipsa sunt, & ex necessitate. non enim contingit non inesse, au simpliciter, aut opposita. vt lineæ rectum aut curuum, & numero impar aut par. est enim contrarium, aut priuatio, aut cõtradictio in eodem genere, vt par, & impar in numeris, in quantum sequitur, quare si necesse asserere, aut negare, nec esse & per se inesse. Quid igitur de omni, & per se, determinatum sit hunc in modum.

Vniuersale autem dico, quod vtique & de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum. Manifestum igitur quòd quæcunque vniuersalia. ex necessitate insunt rebus. 9.

Per se autem & secundum quod ipsum, idem. vt per se lineæ inest punctum, & rectum: etenim secundum ꝙ linea. & triangulo secundum quod triangulum, duo recti: etenim per se triangulum duobus rectis æquale. 10.

Vniuersale autem est tunc, quando in quolibet, & primo mõstretur. vt duos rectos habere, neq; figuræ est vniuersale, quamuis est mõstrare de figura ꝙ duos rectos habet sed non de qualibet figura, neque vtitur qualibet figura monstrans. quadrangulũ enim figura quidem est, non habet autem duob. rectis æquales. æquicrus verò habet quidem quodcũque duobus rectis æquales, sed nõ primo sed triangulũ prius. Quod igitur quoduis primũ mõstratur duos rectos habẽs, aut quodcunq; aliud huic primo inest vniuersale, et demonstratio per se de hoc vniuersaliter est, de aliis verò quodãmodo non per se: neque de æquicrure non est vniuersaliter, sed in plus. 11.

Quoniam autem impoßibile est. &c. 1.

Cùm demonstrationem ex veris docuisset esse, nunc, vt dicit Themist. ex quibus veris procedat, explicare intendit, non enim ex quibuscunque, sed ex necessariis demonstratio est: at quia adhuc necessarium multiplex est, quale debeat esse. hoc capite explicat, ideoque explicat quid sit dici de omni, quid per se, quid vniuersaliter: hęc enim ad necessarij cognitionem opus sunt; probat autem ante omnia demonstrationem esse

ex propositionibus necessariis, quia id, quod demonstratur, & demonstratione scitûr, est necessarium: at necessarium nō demonstratur nisi ex necessariis, quamuis syllogizari possit, vt dicitur 2. Prio. cap. 2.

Argumentatur igitur Arist. hoc pacto: quod scitur, aliter se habere non potest, ergo quod demōstratiuè scitur, est necessarium. nā id necessarium est, quod aliter se habere non potest, & argumētum est à superiori ad inferius ex parte subiecti, nā sciri superius est ad sciri per demonstrationem: ex parte verò prædicati, à definitione ad definitū, nam nō posse aliter se habere est definitio necessarij, tunc vlterius procedit argumentum, quod scitur demōstratiuè est necessariū, & tale est, quod per demonstrationem fit, ergo demōstratio est ex necessariis, infert oportere accipere, ex quibus & qualibus sint demonstrationes, dicit ex quibus, propter propositiones: dicit ex qualibus, propter quæstionem, circa quam est demonstratio, nam omnia necessaria sunt, primo tamen se tria illa, quæ diximus, proponit explicaturum.

2. *De omni quidem igitur hoc dico.*

Explicat, id prædicatum dici de omni, quod omnibus inest inferioribus subiecti & omni tempore, vt risibile dicitur de omni homine, quia omnibus inest indiuiduis, & omni tempore, & hoc negatiuè explicat dicendo, quando prædicatum non sic inest, vt quibusdam subiecti inferioribus insit, quibusdam non: vel aliquando insit, aliquando non, sed omnibus debet inesse, & omni tempore. Exempla ponit in his propositionibus, omnis homo est animal, & omni lineæ inest punctum: probat autem tale esse dici de omni, nā cùm instantias ferimus, id est, cùm redarguere volumus propositiones nō de omni dici, dupliciter instamus, aut si non de omnibus dicitur prædicatum, aut si non omni tempore; signū igitur est, vtrumque esse necessarium ad propositionem de omni.

Notat Themist. c. 9. & D. Thom. Aliud esse dici de omni in libris Priorum, quod ad syllogizandum requiritur, quod vocant aliqui prioristicum: aliud dici de omni in libris Posteriorum, quod ad demōstrationem quæritur, quod vocant posterioristicum: in illo enim solum vniuersalitas in inferioribus subiecti sat est, in hoc verò alterius opus est vniuersalitate temporis: sed profectò declaratione indiget Themist. nam ad syllogizandum tantum, non opus est quod prædicatū insit omnibus

bus inferioribus subiecti, eùm etiam ex falsis syllogizetur, sed sat est, quod vniuersaliter enuncietur: vnde tale dici de omni consistet in eo quod vniuersaliter prædicatũ denotatur inesse subiecto: at in libro isto, quod enuncietur opus est, & etiam quod verè insit, & omni tempore, sicut in libro Topicorũ requiritur, quod probabiliter insit, in libro verò Elenchorum, quod apparenter: & hoc nota. Dices. nónne etiam est dici de nullo in hoc libro? dico esse quidem, nempè quod de nullo inferiori subiecti dicitur omni tempore, tamen quia ex affirmatione facilè constat, vel quia affirmatiuum est præcipuum, & frequentius, illud prætermissum est.

Per se autem sunt, quæcunque sunt in eo.

Explicat modo, quid per se dicatur, ac in quatuor modos distinguit, primus est, prędicata quę sunt de definitione quidditatiua subiectorum, per se prædicantur de ipsis, vt linea per se de triangulo dicitur, nam est de ipsius definitione: triangulus enim est figura plana tribus lineis terminata: similiter punctum est de definitione lineæ, est enim linea magnitudo, cuius extrema sunt duo pũncta: itaq; ad istum modum pertinẽt omnia prædicata, quæ sunt aut definitiones subiectorum, aut partes definitionum, vt genera, differentiæ, & horum partes. Notat autem Themist. quæ dicuntur per se hoc modo includere de omni, vt sit sensus, illa dicuntur per se, quæ cum sint de omni, sunt etiam de quidditate subiecti. nec oportet hic sentire cum Paulo Veneto, qui non solùm propositiones has; sed earum conuertentes ad hunc modum reducit, vt animal est homo, rationale est homo. Alij etiam identicas, & disparatas reducunt, quæ omnia sunt præter mentem Aristotelis qui solum de propriis propositionibus & naturalibus prædicationibus, quales, ad demonstrationem sunt aptæ, loquitur. 3. *Primus modus prædicandi per se.*

Et quibuscunque eorum quæ insunt.

Secundus modus est eorum, quæ sic insunt subiectis, vt de eorũ definitione sint ipsa subiecta, quales sunt passiones propriorum subiectorum, quæ per se inesse dicuntur. Notant hic Philopo. & Thém. & benè, quod primus modus est prędicandi per se iste inhęrendi per se: propterea dicunt, ista, quę per se inesse dicuntur, esse accidentia. Notant etiam iidem authores hunc modum nõ includere necessario dici de omni, nã potest accidens dici per se, quamuis non omni insit, vt simum inest naso, & grammaticum homini. Huiusmodi Aristot. ponit. qu a 4. *Secũdus modus prædicandi per se.*

tuos

tuor exempla, primum de curuo, & recto, hæc enim per se insunt lineæ, ac per eam definiuntur, nam rectum est linea, cuius extrema non egrediuntur à medio, curuum est linea, cuius extrema egrediuntur à medio: alterum exemplum est de pari, & impari, quæ per numerum definiuntur, vt notum est; tertium de primo, & composito, hæc.n. insunt etiam numero.

Dubium. Sed dubitabis, quid per hæc intelligere oportet? Philopo. & Albertus per numerum primum intelligunt eum, qui non est ex alio numero compositus, qualis est solus binarius, per compositum verò intelligunt quemcunque alium numerum: at melius cum Alex. quem hic refellit Philop. & cum D. Tho. dicamus, numerus primus est, qui sola vnitate mensuratur, quales sunt binarius, ternarius quinarius, & alij: compositus verò est, qui alio numero mensuratur, vt nouenarius, qui ternario mensuratur, & similes alij multi.

Quartum exemplum est æquilaterum, & altera parte longius. Hæc Alex. dicit esse passiones figuræ. Philopo. verò melius attendens Arist. in his exemplis, non alia subiecta ponere, quàm lineam & numerum, hæc duo posteriora etiam numeris attribuit, nam & numeri aliqui sunt æquilateri, aliqui altera parte longiores, vt docent Arithmetici. quamuis possimus pro Alexandro dicere, quod ista sunt quidē in numeris, sed vt numeri faciunt figuras; vel quod non ascribantur numero, sed lineæ, nam hæc per lineam definiuntur, æquilaterū enim est habens lineas æquales omnes, altera parte longius habens inæquales lineas, & ita figuræ competunt, quæ ex lineis fit. Auerr. sumens ista duo in vniuersali dicit, esse passiones habentis latera, sed constat Arist. non hæc duo in vniuersali, sed vt numeris insunt, considerasse, & benè dicit Philopo.

5. *Quæcunque verò neutraliter sunt.*

Themist. asserit hunc esse modum tertium per se, secundum quem accidentia dicuntur immediatè inesse alicui subiecto, vt color per se, id est, immediatè inest superficiei, mediatè verò, & per accidens substantiæ, quem modum Aristo. assignauit 5. Meta. c. 18. sed profectò ista expositio non quadrat textui, vt satis clarè indicant exempla, album nempè & musicum insunt animali, hæc autem non immediatè inhærent: propterea cum Philopon. D. Thom. & reliquis dicamus, vt velit Aristot. docere reliqua prædicata, quæ nec sunt de subiecti definitione, nec subiecta de eorum definitione, nō per se,

sed

ſed per accidens dici, quo pacto album & muſicum per accidens animali inſunt, non enim de eius definitione ſunt, ne animal de eorum definitione:& non ſumpſit hominem, nam iam muſicum per ſe illi ineſſet, cum homo ſit de definitione muſici.

Amplius quod non de ſubiecto,&c. 6.

Tertius modus,vt explicant Them.D.Th.& Philop. quos cæteri ſequuntur, eſt per ſe exiſtendi, vt illa dicantur per ſe, quæ per ſe exiſtunt,quod Themiſt.& Philop.putant ſolũ conuenire primis ſubſtantiis, hæ enim per ſe exiſtunt, ſecundæ enim & accidentia in primis exiſtunt, licet cum diſcrimine, nam ſecundæ ſubſtantiæ ſunt de natura primarum, non autem accidentia.

Aliter etiam,exponit Philop. vt ſecundæ ſubſtantiæ dicantur etiam per ſe hoc modo tertio,quia non dicuntur de ſubiecto,id eſt,non ſunt in ſubiecto,vult.n.vt per dici de ſubiecto, intelligamus eſſe in ſubiecto. Sed ſine dubio dicendum eſt hic,illa dici per ſe,quæ ſubſtantiæ ſunt,ſiue primæ,ſiue ſecundæ, cum neutra inhæreat, nec oportet mutare verbum Ariſt. nam non dixit,quæcunque de ſubiecto dicuntur, ſed quæ de ſubiecto alio,id eſt,diuerſo dicuntur, & quod verum ſubiectum ſit,quod etiam ſecundis ineſt ſubſtantiis quæ non de ſubiecto alio quodam dicuntur,ſicut accidentia,album, ambulans, ac propterea per ſe dicuntur. Et hoc notauit, & benè Alb.mag.hoc tract.2.c.9.& ſic notus eſt tertius modus.

Item alio modo quod quidem propter ipſum,&c. 7.

Quartus modus,vt benè notant Græci,& D.Tho.cum cæteris, non eſt prædicandi, ſed eſt inter cauſam potius & effectum.licet etiam fiãt prædicationes. primus enim modus fuit per ſe prædicandi,ſecundus per ſe inhærendi,tertius per ſe eſſendi,quartus per ſe cauſandi: vt accuratius cæteris explicat D.Thom.ille enim effectus eſt per ſe alicuius cauſæ, quando propter ipſam eſt, vt interire ſecundum iugulationem eſt per ſe effectus iugulati,dicit interire ſecundum iugulationem, vt verbum ſumatur pro morte illa,quæ ex tali cauſa ſequitur:ſimiliter,domificium eſt per ſe effectus domificatoris:at quando effectus nõ propter illud eſt,per accidens ei dicitur,vt ambulanti accidit corruſcatio,non enim quia ambulauit,corruſcauit, ſimiliter accidit fodienti vineam inuenire theſaurum: hoc igitur eſt per ſe quarto modo,quod propriè ad cauſam &

effectum refertur: & hoc est de modis per se. in quo nota cum Philo. & Themist. & D. Tho. ad initium lectionis. 9. non omne de omni, esse per se, nam cygnus est albus, coruus est niger, de omni quidem sunt, non tamen prædicata per se prædicantur primo modo, nec per se insunt subiectis, cum nec de eorum definitione, nec ipsa de accidentium talium definitione sint, vt patet, omni tamen & semper insunt. Aduerte etiam alios esse modos dicendi per se, vt patet ex 5. Me. c. 18. tamen isti, qui hoc loco explicati sunt, videntur magis pertinere ad negotium præsens, quamuis nõ omnes ad demonstrationem apti sint, tertius enim non est prædicandi, propterea non est ad demonstrationem.

Quæ ergo dicuntur in simpliciter scibilibus.

f. Secundum fere omnium sententiam, hic Arist. explicat qui modi sint ad demonstrationem apti, quamuis non omnes æqualiter exponant. S. Th. & alij ex Latinis de secundo intelligunt, hic enim est conclusio, quæ scitur simpliciter, nempe in quo de suo subiecto passio prædicatur, & ad hãc vtimur quarto modo, nempe in quo passionem de definitione, quæ causa est, prædicamus, vt ad demonstrandum hominem esse risibilem, sumimus animal rationale esse risibile. Aliter exponunt alij, & si ea colligamus in quibus penè omnes alij conuenerũt (vt interim omittamus peculiaria dissidia, Themist. Philop. & Auer.) hæc illorũ est sententia. velle Ari. duos modos enarrare, primum, & secundũ, horum. n. est vsus ad demõstrandum, & litera istis videtur fauere, quam aliqui sic vertũt: quæ igitur dicũtur in simpliciter scibilibus per se sic, vt insint prædicatis; aut illa insint subiectis. i. hæc sunt, quæ ad simpliciter scientiã opus sunt. quamuis hæc verba non sint ita expressa in Græco sermone. Boet. vertit ad literam sic: sicut esse prædicatis aut inesse, illi. n. duo infinitiui, esse, & inesse, sunt Græcè eiusdem verbi, sed alter est actiuus, alter passiuus: ac si diceret, quæ sic sunt per se vt existant in prædicatis, id est, sint de eorum definitione: qui modus est secundus, & hoc est esse in prædicatis, vel quæ sic sunt, vt ita loquar, vt existant à prædicatis, id est, prædicata sint de eorum definitione, qui modus est primus, & hoc est prædicatis inesse: est enim infinitiuus passiuus. Ex hoc patet hos duos modos esse ad demonstrationem aptos.

Expos. D. Thom.

Dub. Dubitabis fortè de quarto, nam vtimur eo in demonstratione, vt si dicas, appetẽti vindictam sanguis ebullit circa cor,

iratus

iratus vindictã appetit, ergo irato ebullit sanguis: maior enim est in quarto modo, nã effectus prædicatur de causa propria. Respondet Philop. modum quartum non esse ad prædicationem, sed ad causalitatem, propterea vtilis est demonstrationi, quæ ex causa procedit, sed non componit ipsam. Quod si dicas, fiunt prædicationes secundum ipsum, ergo demonstrationem componit: posset dici illas prædicationes esse iam in primo aut secundo modo, nam ille non est prædicandi. *Sen. Phi.*

At quamuis ista sit expositio communis, & non spernenda, possemus Arist. interpretari, vt velit hic ostendere, quando hi duo modi, nempe primus & secundus ad demonstrationem simpliciter apti sint, id autem fieri, quãdo sunt propter ipsum, & sunt ex necessitate, non enim semper primus est propter ipsum, vt quando genus, & differentia remota prędicantur, vt homo est sensibilis, homo est substantia, non enim his ad simpliciter demonstrandum vtimur, similiter non semper secundus est ex necessitate, vt nasus est simus, linea est curua; tunc autem ad demonstrationem apta hæc sunt, cum & secundum se, seu propter ipsa, & ex necessitate sunt: at quia dubium videbatur, quando secundus modus ex necessitate sit, id explicat dicendo, quãdo tales passiones cũ oppositione prędicamus, vt linea est recta, vel curua, numerus est par, vel impar: sic enim hæc ex necessitate sunt. & probat, nam ista simul iuncta sunt, sicut priuationes, aut contraria, aut contradictoria respectu proprij subiecti, quæ necessariò sub disiunctione affirmantur. Nota literam par aut impar in numeris secundũ quod sequitur, Græcè enim est par, quod non impar, vt sit sensus, in numeris idem est dicere, quantum ad consecutionem, par, & impar, seu non impar, & impar, vt ergo impar, vel non impar necessariò de numero prædicantur, ita etiam par & impar: sic igitur explicatum est quid de omni, quid per se sit. *Exposit. Auct.*

Vniuersale autem dico, &c. 9.

Explicat tertium nempe vniuersale. tunc autem est vniuersale, cum non solum de omni, & de per se, sed etiam secũdum quod ipsum est: id autem inest alicui secundum quod ipsum est, cum illi primo inest, & immediatè, vt risibile inest homini, & habere duos rectos, triangulo: est enim per se, homo est sensibilis, sed non secundum quod ipsum, quia non vt homo, sed vt animal, est sensibilis: tale igitur vniuersale est necessarium, .i. hoc est necessariũ, quo in demonstratione vtimur, non enim *Quid sit pdicatũ vniuers.*

quode

quodcunque necessarium ad demonstrationem aptum est, sed quod est vniuersale.

10. *Per se autem & secundum quod ipsum, &c.*

Modo id quod per se est, secundum quod ipsum asserit esse, in quo apparet contradictio, quia videtur discrimen inter ista assignasse; imò differunt, vt notat Theop. aliquid enim est per se, quod non est secundum quod ipsum & vniuersale, vt diximus, & ita est. sed respondet Philop. non idem prorsus esse per se, & secundum quod ipsum: habent enim se, vt superius & inferius, vt notat S. Th. omne enim secundum quod ipsum, est per se, & non econtra. hic autem voluit Arist. dicere in aliquibus idem esse per se, & secundum quod ipsum: quamuis possimus dicere idem prorsus esse per se, & secundum quod ipsum, & quod ad vniuersale requiratur aliud, nempe quod in sit primo, quod postea subiungit.

11. *Vniuersale autem est tunc, &c.*

Explicat quid vniuersale sit exactè, nempe cum aliquid primo inest, vt habere tres angulos, inest quidem figuræ, sed non secundum quod ipsum, cum non omni insit: similiter inest Isoscheli, sed non primo, cum non soli, triangulo autem inest primo, & vniuersaliter, & huius est demōstratio, tanquā vniuersalis, quia potissima est demonstratio, in qua passio cū subiecto conuertitur, vt notat Philop. reliquæ non sunt potissimæ demonstrationes, in quibus passio cum subiecto non conuertitur. Hæc de interpretatione huius capitis quarti.

QVAEST. I. *Quomodo accidentia definiantur per subiectū.*

VNum oportet hic adnotare circa modum secundum, quo accidentia per sua subiecta definiuntur, accidentia sunt in duplici differentia, quædam quæ consequuntur aliquod subiectum specificum, nec ad aliud se extendunt, intra vnam speciem semper conclusa, sicut risibile, grammaticum, quæ soli insunt homini: quædam alia subiectum commune consequuntur, & genericū, ac multis speciebus insunt, vt color, quantitas, albedo, omnia autem accidētia à subiecto, aut vno, aut altero modo dependent: vt enim nunquam per se existunt nisi in subiecto, ita neque eorum natura est absque dependentia à subiecto: illa, quę à subiecto peculiari dependent, habent se in duplici differentia, quædam ipsam naturam specificam secūdum se consequuntur, vt risibile, disciplinabile, hominis naturam secundum se respiciunt, quædam naturam illam quidem specificam

ficam consequuntur, sed non absolutè, nisi vt dispositione aliqua determinatur, vt simitas sequitur nasum, non absolutè, sed cum quadam dispositione.

Hinc oritur latum discrimen inter ista, quæ enim sequuntur naturam secũdum se vniuersaliter ei insunt, vt risibile homini: quæ verò naturam cum dispositione, non semper vniuersaliter, nisi in his in quibus natura sic est disposita, vt simitas, cæcitas, crispitudo. Præterea quæ sequuntur naturam secundum se, simplices passiones sunt, vt risibile, disciplinabile, quæ verò naturam dispositam, multæ sunt, & sub disiunctione de natura vniuersaliter prædicantur, quia variæ sunt dispositiones, vt nasi passiones sunt simitas, aquilinitas, & reliquæ, quarum singulæ non vniuersaliter de naso prędicantur, nisi simul cum disiunctione: tamen, re vera, singulæ habent suam determinatam dispositionem in subiecto illo distinctam ab aliis, quæ simul cum illa specie posset dici adæquatum subiectum illius: cum tamen non inueniatur nomen, sumimus pro proprio subiecto speciem communem: & hoc docet Auer. hic dicens, par per numerum definire non est per subiectum proprium, sed per genus definitè subiecti, similiter impar, nam adęquatum subiectum est ille numerus, qui solum par est, aut solum impares continet, quod non est nominatum: hoc autem, quod dictum est de his, quæ consequuntur speciem, dicẽdum prorsus de his, quæ genus consequuntur: quædam enim naturam ipsius communem respiciunt, & hæc vniuersaliter insunt, & simplicia sunt, vt quantitas corpus ipsum sequitur, color mixtum, & reliqua: quædam non genus absolutè, sed cum dispositione, & hæc varia sunt, secundum varias dispositiones, vt albedo sequitur quidem corpus taliter dispositum nigredo, & reliqua similia, quamuis autem multa sint, dispositiones tamen habent proximas determinatas singula.

Est autem discrimen inter hæc communia, & illa propria, & particularia, hæc enim cum vni tantum insint speciei, semper propria dicuntur: illa verò quamuis re vera, respectu suorum subiectorum etiam propria sint, tamen quia multis insunt: communia dicuntur: Ex quibus fit vnum notandũ, quoties hæc tam propria, quàm communia de suo subiecto prædicamus, dicuntur per se: per se enim dicitur, corpus est quantum, mixtum est coloratum, sicut homo est risibilis, & corpus est album, sicut nasus est simus: at communia respectu alio- *Nota discrimen.*

O rum

rum subiectorum non per se dicuntur, non enim per se dicitur nix est alba, coruus est niger. Sequitur etiam praeterea, vt si exactè velimus vtraque accidentia definire, per sua subiecta definienda sint, vt enim simum per nasum, ita & album per corpus: licet hic sit notandum discrimen: cum enim in concreto ista definiuntur, per subiectum in concreto loco ge-
31. neris definiuntur, vt simus est nasus curuus, cum verò in abstracto, per subiectum in obliquo loco differentiae definiri oportet, vt simitas est nasi curuitas, quod qua ratione id fiat, alibi est discutiendum.

CAP. V. *Quot modis circa praedicatum vniuersale primum errare contingat: quoque modo ipsum verè cognoscatur.*

1. *Oportet autem non latere, quòd plerunque contingit peccare, & non esse, quod monstratur primum vniuersale, secundum quòd videtur monstrari vniuersale primum. Decipimur autem hac deceptione, quando vel nihil sit accipere superius praeter*singulare.*

* Aliqui co. le singulare, aut singularia. sed fortè ea verba aut singularia, addita fuere.

2 Vel sit quidem, sed innominatum sit in rebus specie differentibus.

3 Vel contingat esse, vt in parte totum, in quo monstratur, iis enim quae sunt in parte, inerit quidem demonstratio, & erit de omni, sed tamen non erit huius primi vniuersaliter demonstratio, dico autem huius primi secundum quod huius demonstrationem, quando sit primi vniuersaliter.

2. error. 3. error. Exemplũ 3. erroris

4 Si quis igitur monstrauerit, quòd rectae non coincidunt, videbitur vtique huius esse demonstratio, eo quòd in omnibus est rectis, non est autem: si quidem non quoniam sic aequales fit hoc: sed secundum quòd quomodocunque aequales.*

* Aliqui co. ad propriè.

Exemplũ 1. erroris. Exemplũ 2. erroris

5 Et si triangulum non esset aliud, quàm aequicrus, secundum quòd aequicrus videretur vtique inesse. Et proportionale, quod & alternatim secundum quòd numeri, et secundum quod lineae, & secundum quòd solida, & secundum quod tempora: quemadmodum & monstrabatur aliquando seorsum, contingens vtique de omnibus vnica demonstratione mo-*

* Multi codi. non habẽt illud, &c.

ne monstrari. sed quia non sunt nominatum quiddam omnia hæc vnum, numeri, longitudines, tempora, solida, & specie differunt à se inuicem, seorsum accipiebatur: nunc autem vniuersaliter monstratur. non enim secundum quod lineæ, aut secundum quod numeri inerat: sed secundum quod hoc quod vniuersale supponunt esse. Propter hoc neque si aliquis 6.
monstrauerit singulum triangulum demonstratione, aut vna, aut altera, quod duos rectos habet vnumquodque æquilaterum seorsum, & gradatum, & æquicrus: nondum nouit triangulum, quod duobus rectis, nisi sophistico modo, neque vniuersaliter triangulum, neque si nullũ est præter hæc triangulum alterum. non. n. secundum quod triangulum nouit, neque omne triangulum, nisi secundum numerum, secundum speciem autem non omne: & si nullum est, quod non nouit.

Quando igitur non nouit vniuersaliter, & quando nouit 7.
simpliciter? Manifestum, quòd si idem esset triangulo esse, et æquilatero, aut vnicuique, aut omnibus. si autem non idem, sed alterum, inest aũt secundum quod triangulum, non nouit. *Quo pacto cognoscatur prædicatum vniuersale.*
8 *Vtrum autem secundum quod triangulum, aut secundum quòd æquicrus inest, & quando secundum hoc est in primo, et vniuersaliter, cuius est demonstratio? Planum, quod quando ablatis inerit primo, quemadmodum æquicruri, æneo, triangulo inerunt duo recti sed & quod sit aheneum, ablato, & quòd æquicrus. sed non figura, aut termino: sed non primis. Quo igitur primo? si quidem triangulo, secundum hoc inest & aliis, & huius vniuersaliter est demonstratio.*

Oportet autem non latere, &c. 1.

Cùm potissimam demonstrationem vniuersalis esse ostendisset, nempè cùm passionẽ de primo subiecto demõstramus, nunc quando in hoc erremus, ostendit, nam accidit aliquando existimare nos demonstrasse vniuersale, & tamen non demonstrauimus; quod tripliciter docet accidere, primo quando est aliqua passio alicuius speciei, cuius non est nisi vnum 1. error.

 aut

aut alterum indiuiduum, tunc de tali indiuiduo demonstrantes existimamus vniuersaliter demonstrasse, & non demonstramus, verbi gratia, si quis demonstraret, lunam eclypsari, nempè hanc, quæ vna est, existimans hanc esse primum subiectum, cùm vnica sit, deciperetur, cùm id illi, non vt hæc est, sed vt luna est, & secundum speciem insit.

2. *Aut si sit quidem, sed innominatum sit, &c.*

2. error. Hic est secundus error, cùm nempè aliqua passio inest multis speciebus propter aliquod commune, quod tamen innominatum est, tunc demonstrantes de illis, vniuersaliter credimus demonstrasse, sed non ita est, nisi de illo primo demonstretur, v.g. progredi inest equo, homini, & multis, nō propter specificas rationes, nec quia animalia sunt, cùm non omne animal progrediatur: inest tamen propter aliquid commune innominatum, tunc si de his aliquis, tanquam de primis demonstraret, deciperetur.

3. *Aut contingat esse sicut in parte.*

3. error. Tertius error est, cùm demonstramus de aliquo toto, quod vere est, vt in parte id est, quòd est inferius illo, de quo demonstrandum est, existimantes vniuersaliter demonstrasse, quia omnibus inferioribus illius inest. v.g. si quis de viuenti sensibili demonstraret, quod augetur, crederet se vniuersaliter demonstrasse, quia omni viuenti sensibili id inest, sed non demonstrat, nam id, nempè viuens sensibile est pars, s. in modo, respectu eius, de quo primo demonstratur, nempè viuentis, cui primò inest augeri: & nota admodum hanc esse deceptionem, quando totum sumimus cum parte, quæ vocatur pars in modo, & demonstrantes de illa parte existimamus demonstrasse primo.

4. *Si ergo aliquis monstrabit, &c.*

Exempla errorū & pr. tertii. Exempla eorum quæ dixit, proponit, incipit autem à tertio errore: si quis demonstraret, nunquam concurrere, de lineis rectis æquè distantibus, crederet vniuersaliter demonstrasse, sed non demonstrat: nam licet omnibus rectis æquè distantibus insit, non tamen quia rectæ sunt, sed simpliciter, quia æquè distantes, siue rectæ, siue obliquæ, vt notat Philop. siue etiam tortuosæ sint: & nota istum errorem, est enim declaratio nostra, licet exemplum Philopo. etiam partim declaret. Circa literam nota illud verbum, Nisi quidem, esse legendum pro, si quidem non, vt sit litera absque parenthesi huiusmodi, Si quidem

quidem non quoniam sic æquales,fiat hoc,sed quia quomodolibet æquales,& sic est sensus manifestus.

Et si triangulus non esset alius. 5.

Exemplum primi erroris ponit, si nullus esset triangulus, nisi Isoscheles,tunc de illo demonstrantes habere tres angulos æquales duobus rectis, existimaremus vniuersaliter demonstrasse,&non id est,cùm non vt Isoscheles est,talis passio ei insit,sed vt triangulus est. Secundi aūt erroris exēplum est si quis demonstret, proportionatim commutari de numeris, seorsum, aut de lineis, aut de tempore, vniuersaliter videtur demonstrasse, quia non est nominatum aliud commune propter quod talis passio eis accidat, tamen re vera non est demonstratio vniuersalis,non enim lineæ, vt linea est,nec numero,vt numerus est id eis inest, hic aduerte commutatam proportionem eam dici, qua sicut se habet primum ad secūdum, ita tertium ad quartum,ita se habet primum ad tertium, sicut secundum ad quartum. v. g. sicut se habent duo ad quatuor, ita sex ad duodecim,ergo sicut se habent duo ad sex, ita quatuor ad duodecim.Aduerte illa verba. Nunc autem vniuersale monstratur.non mutanda esse, vt pro,Nunc,legamus,non, sed sic debent legi,& tunc notat Philop.quod nunc non dicit tempus, sed sensus.nunc, i. quando de illo superiori demonstramus,vniuersaliter demonstramus, quamuis possimus dicere,sensum esse, nunc quando illud vniuersale non apparet, tanquam vniuersale demonstramus licet non ita sit.

Exemplū j.erroris.

Exemplū 2.erroris

Propter hoc nec si aliquis,&c. 6.

Nota hic, quod quamuis de omnibus inferioribus nullo dempto, demonstremus passionem, adhuc vniuersaliter non cognoscimus, quousque de primo demonstremus:vt si de omnibus speciebus trianguli, seorsum demonstraremus illam passionem,adhuc secundum speciem non cognosceremus,omnem, i.nondum ipsam rationem trianguli communem cognosceremus,& sic non esset demonstratio vniuersalis.

Quando ergo non nouit vniuersaliter. 7.

Philop.vult Arist.hic exponere, quando demonstrantes de omnibus inferioribus demonstremus vniuersaliter, & quando non,& dicit,quando superius non est aliud prorsus quàm inferiora, tunc demonstrantes de inferioribus vniuersaliter demonstramus, quod in æquiuocis accidit, quando verò superius est aliud quid vt in vniuocis,non sufficit demonstrare

de inferioribus:sed mihi videtur Arist.probare, quod ille non sciat vniuersaliter,qui per inferiora scit, sed sophistico modo, quia si idem esset triangulum esse , & Isochelem , & reliquas esse,tunc qui de omnibus inferioribus demonstrat, vniuersaliter demonstraret:at cùm id non sit,alia est enim ratio superioris & inferiorum,ob id non demonstrat simpliciter,& vniuersaliter,qui de inferioribus demonstrat.

8. *Vtrum autem secundum quod est triangulus.*

Ponit regulam cognoscendi quando est subiectum primũ, & duas partes habet:alteram,quando semotis aliquibus à re, adhuc passio illi inest , talia semota non erant illius passionis subiecta prima , vt si triangulo æreo inest habere tres angulos,semoto æreo,adhuc manet passio,etiam semoto æqui crure,non ergo erant hæc subiecta prima:alteram, quando semotis aliquibus, passio aufertur , tunc illud , quo primo semoto proximè aufertur passio,est subiectum primum,v.g.ablato animali,& etiam ablato homine,aufertur risibile,sed ablato animali,non aufertur primo risibile,sed ablato homine, homo igitur est subiectum primum;similiter ablata figura, aufertur habere tres angulos,sed non primo, sed quia aufertur triangulus : triangulus igitur subiectum illius primum. & vniuersaliter, id est, primum subiectum & vniuersale, quo primùm ablato aufertur passio.

Hanc ablationem oportet intelligere per intellectum , intellectione enim separamus. Nota pulchram regulam ad res examinandas,qua vsus est capite de ad aliquid. nota literam, quo igitur primo, i. quo ablato , aufertur primo habere tres angulos? Resp.si triangulo nempè ablato aufertur illa passio. Est.i.triangulus est primum,& secundum eum inest talis passio aliis inferioribus ipsius.

Dub. Dubitatur hoc loco, nam sæpè demonstramus vniuersale, & illud non est de omni, cùm non omni tempore sit, luna enim deficit , in hyeme sunt pluuiæ , & similes affectiones demonstrantur, quæ tamen non sunt de omni , cùm non omni tempore sint. Aliqui illas,vt aptitudinem dicunt, sumendas esse docent, quod falsum est , cùm non secundum aptitudines demonstrentur secundum actum : propterea dicendum , aliqua semper esse & euenire,tripliciter contingere:quædam enim dicuntur semper esse,quia incessanter sunt, & continuò, vt hominem esse risibilem:quædam,quia temporibus à natura

ra determinatis nunquam deficiunt, vt lunam deficere, solem oriri, & occidere quædam, quæ temporibus certis & statutis plerumque eueniunt, vt pluuias esse in hyeme, & similia: horum omnium est scientia & demonstratio, vt docet Aristo. 1. Post. c. 7. & 24. licet non in æquali gradu, & similiter sunt de omni, id est, semper eueniunt, aut sunt, modo tamen quo diximus. & hoc est ad mentem Peripateticorum.

CAP. VI. *Demostrationē esse ex iis, quæ sunt per se, ac Necessarij.* 1.

SI igitur est demonstratiua scientia ex necessariis principiis: quod enim scitur, non potest aliter se habere: per se verò in existentia necessaria sunt rebus: alia quidem enim in eo quod est quid insunt: aliis autem, quæ de ipsis prædicātur, ipsa insunt in eo quod est quid, quorum alterum oppositorum necesse est inesse: manifestum quòd ex talibus quibusdam sit vtique demonstratiuus syllogismus. omne enim aut sic inest aut secundum accidens: accidentia verò non sunt necessaria.

Aut igitur sic dicendum, aut principium ponendum, quòd 2. *demonstratio necessarium est: & si demonstratum est: non potest aliter se habere. Ex necessariis igitur oportet esse syllogismum. ex veris quidem enim est & non demonstrantem syllogizasse: ex necessariis verò non est, nisi demonstrantem hoc enim iam proprium demonstrationis est.*

Signum autem quod demonstratio ex necessariis: quoniā 3. *& instantias ita ferimus ad eos, qui existimant demonstrare, quòd non necesse si existimemus, aut omninò contingere aliter, aut sermonis vtique gratia.*

Planum aūt ex his, & quod fatui sunt, qui se existimant 4. *rectè principia accipere si probabilis sit propositio, et vera:* *a l. quoniam. *veluti Sophistæ,*quod scire est scientiam habere. nō enim** *a.l. eo q *quod probabile, aut non, principium est: sed*primum ipsius* *a.l. eo q *generis, circa quod monstratur. & verum & non omne* primum. *proprium.*

Quod autem ex necessariis oportet esse syllogismum, ma 5. *nifestum & ex his. Si enim qui non habet rationem eius,*

quòd est propter quid, existente demõstratione non est sciens. esse autem posset, vt A. de C. ex necessitate esset: B. verò medium, per quòd demonstratum est, non ex necessitate: non sciuit propter quid, non enim est hoc propter medium. hoc enim contingit non esse, conclusio autem necessaria.

6. *Præterea si aliquis non sciuit nunc, habens rationem, & saluus. salua re, non oblitus, neque *prius sciuerat. corrumpi autem posset medium. si non est necessarium: quare habebit quidem rationem saluam, *salua re, non autem sciuit: neque igitur prius sciuerat. si verò non est corruptum, contingit autem corrumpi, quòd accidit, esset vtique possibile & contingens. sed est impossibile ita se habentem scire.*

* al. eo. ad igitur.
* al. l. saluus.

7. *Quando quidem igitur conclusio ex necessitate sit, nihil prohibet medium non necessarium esse. propter quòd monstratum est. est enim necessarium & non ex necessariis syllogisatum esse, quemadmodum & verum non ex veris.*

Quando autem medium ex necessitate, et conclusio ex necessitate: quemadmodum & ex veris verum semper. sit enim A. de B. ex necessitate: & hoc de C. necessarium igitur & A. ipsi C. inesse. Quando autem non necessaria sit conclusio, neque medium necessarium potest esse. sit enim A. ipsi C. nõ ex necessitate inesse: ipsi autem B. ex necessitate: & hoc ipsi C. ex necessitate: & A. igitur ipsi C. ex necessitate inerit. sed non suppositum fuerat.

8. *Quoniam igitur quod scitur demonstratiuè, oportet ex necessitate inesse. manifestum, quod & per medium necessarium oportet habere demonstrationem. aut non sciet neque propter quid, neque quod necesse est illud esse: sed vel existimabit non sciens, si suspicetur tanquam necessarium, quod non necessarium: aut neque existimabit. similiter, & si quòd sciat per media, & si propter quid & per immediata.*

9. *Accidentium verò nõ per se, quomodo determinata sunt per*

per se,non est scientia demonstratiua.non enim ex necessitate monstrare conclusionem: accidens nanque contingit non inesse.de tali enim dico accidente.

Atqui dubitare fortasse quispiam posset, cuius causa hæc oportet interrogare de his,si nõ necesse est conclusionem esse. nihil enim differt, si quis interrogatus quæcunque, postea dicat conclusionem. 10.

Oportet autem interrogare,non tanquam necessarium sit propter interrogata,sed quoniam dicere necessarium illa dicenti,& vere dicere,si vere sint in existentia. 11.

Si igitur est demonstratiua scientia ex necessariis,&c. 1. *Intentio & continuatio Arist.*

Iuxta Græcorum & Arabum expositionem,Arist.probat demonstrationem constare ex his quæ sunt per se,sumit autem pro medio,quod ex necessariis procedat,&in eo probando caput totum explet:sequendo igitur Themistij expositionem,facit hoc argumentum:quæ sunt per se,sunt necessaria,demonstratio procedit ex necessariis,ergo ex his,quę sunt per se.Arist.minorem primo loco ponit &probat,quia demonstratiua scientia non potest aliter se habere,ergo procedit ex necessariis.& ita demõstratio est ex necessariis,maiorem probat,quia quæ sunt per se,aut sunt de definitione subiectorum, aut subiecta de definitione ipsorum,sed hæc vtraque sunt necessaria, quamuis enim aliquæ passiones per se non prędicentur necessario,tamen si cum oppositis sumantur,necessario prædicantur,vt diximus.At posset quis obiicere,vt notat Themi.illum syllogismum esse nullum, cùm in secunda figura ex puris affirmatiuis procedat:ostendit illam maiorem esse exclusiuam, nempè tantum per se sunt necessaria, & tunc est bona consequentia,nam æquiualet huic,omnia necessaria sunt per se, & tunc syllogismus est in prima figura,probat autem sic:quæ dicuntur,aut per se,aut per accidens dicuntur.at quæ per accidens sunt,necessaria nõ sunt,sola ergo per se,necessaria sunt; quod superius dixit, quæ neutro modo insunt, accidentia sunt,& sic est clarus contextus. *All.tc. 25.*

Dubitat Them.c.14.nã aliquod per accidens necessarium videtur,vt cygnus est albus,coruus est niger.Resp.Them.duplex necessarium:alterũ simpliciter, quod omnib.qu:b.inest, necessario inest, qualia sunt per se, alterum secundum quid, *Dub.Solut.*

quod non omnibus, quibus ineſt, neceſſariò ineſt, qualis albedo, multis enim ineſt, quibus nō neceſſario ineſt: ob id igitur talia non ſunt neceſſaria, cùm ſolum ſecundum quid neceſſaria ſint.

Nota. Aduerte S. Thom. Egid. Caie. & alios aliter rationem hanc inducere: nempè vt velit Ariſt. probare demonſtrationem procedere ex neceſſariis, & ſumere pro medio, quod procedat ex his, quæ ſunt per ſe: tamen melius eſt vt ſequamur expoſitionem prædictum Græcorum, quamuis Philopo. rationem non ſub illa forma componat, ſed exiſtimet rationem eſſe hypotheticam & neceſſariam, quamuis non reducatur ad formam ſyllogiſticam; non enim, vt inquit ipſe, omnis conſequentia neceſſaria ad ſyllogiſmum reduci poteſt. At aptior videtur expoſitio Themiſt. quàm prius propoſuimus; licet etiam poſſimus interpretari ſecundum expoſitionem Philopon.

2. *Aut igitur ſic dicendum, &c.*

1. Ratio. Incipit probare demonſtrationem ex neceſſariis procedere; & inquit, aut id ſic dicendum, id eſt, aut id ſimpliciter abſque vlla ratione alia fatendum eſt, aut ad eius probationem ſupponēdum eſſe principium hoc, ſcilicet demonſtrationem, id eſt, concluſionem demōſtrationis eſſe neceſſariam, & quòd demonſtratur non poſſe aliter ſe habere. ex quo habetur primum argumentum: concluſio eſt neceſſaria, ergo procedit ex neceſſariis; & probatur conſequentia ex differentia, quæ eſt inter demonſtrantem, & non demonſtrantem, qui enim non demonſtrat, ex veris non neceſſariis poteſt colligere, vt ſi dicas; omne ambulans eſt animal, omnis homo ambulat, ergo omnis homo eſt animal: at qui demonſtrat, ex neceſſariis procedit, immò hoc demonſtrationi eſt proprium. & nota illud verbum literæ, ſed aut, quo frequentius Boetius vtitur pro dictione exceptiua, niſi, vel præter.

3. *Signum autem eſt, quod demonſtratio.*

2. Ratio. Hoc eſt ſecundum argumentum ex ſigno, omnes enim, qui contra aliquam demonſtrationem inſtant, & non eſſe demonſtrationem probare contendunt, ſic procedunt, probantes quoniam non ſit neceſſe, id eſt, quod nō ex neceſſariis ſit, ſiue reuera id ita eſſe opinentur, ſiue gratia orationis tantum & diſputationis id velint probare, hoc medium aſſumunt, quod non ſit ex neceſſariis.

Manifeſtum

Manifestum autem ex his est. 4.

Infert eos esse stultos, qui existimant demõstrasse, dum ex veris & probabilibus procedant, cùm non probabilia sint demonstrationis principia, sed propria & prima generi, id est, subiecto de quo demonstratur, & hæc necessaria sunt: nõ autem omne verum aut probabile est proprium huiusmodi & necessarium.

Circa literam aduerte primo; illa verba, quoniam scire scientiam est habere, nõ eodem modo exponi, nam S. Thom. Aegid. & alij ea accipiunt, ita vt sint ratio stultitiæ illorum, qui ex probabilibus procedentes demonstrasse se existimant, vt sit sensus, quoniam scire scientiam est habere, id est, scire & demonstrare est scientiam habere; scientia autem est eorum quæ aliter se habere non possunt.

At Philopo. Auerr. & Lincon. illa intelligunt ita, vt sint quædam propositio vulgatæ demonstrationis, quam Protagoras se facere existimabat; ea enim erat; scire est scientiam habere, qui habet aliquid, scit quid sit, ergo qui scit, scit quid scientia sit: hæc enim demonstratio non est, tantum enim probabile illud est, qui habet aliquid, scit quid illud sit, nõ est autem necessarium. hæc expositio est magis literalis. *Expositio Philo. & Lincon.*

Aduerte præterea ad aliquam conclusionem posse adduci rationes in duplici differentia, vel communes, vel proprias; communes sunt, quæ non per particularia principia subiecti illius procedunt, sed per communia, etiam aliis subiectis conuenientia: vt si velis probare hominem esse risibilem per communia, sic dices, omne proprium inest suo subiecto, risibile est proprium homini, ergo risibile inest homini; est ratio communis, quæ multis subiectis inest, per eam enim quælibet propria possent probari: similiter si velis probare iustitiam esse bonam, dices sic; à quo remouetur vnum contrarium immediatum, illi inest alterum, à iustitia remouetur malum, ergo est bona. ratio communis ista est, qua multa alia subiecta probantur. Propriæ rationes sunt, quæ ex peculiaribus subiecti principiis procedunt, vt si hominẽ esse risibilem probes, quia est animal rationale, & iustitiam esse bonam, quia est habitus tribuens cuique quod suum est. *Nota.*

Attende igitur demonstrationes semper ex propriis procedere; ob id dicitur, non omne verũ proprium est, nec demonstrationi aptum, sunt enim communia vera, probabilia, & ali- *Nota.*

quando necessaria, non tamen ex eis demonstratio fit, sed ex propriis.

5. *Quod autem ex necessariis, &c.*

3 Ratio. Tertium argumentum huiusmodi est; syllogismus, quo existente non scimus, non est demonstratio, sed per eum qui ex necessariis non procedit, non scimus, ergo non est demonstratio: probatur minor, quia non cognoscimus propter quid & causam conclusionis necessariæ. & ostenditur: sit conclusio, omne C. est A, necessariæ sint præmissæ, omne B. est A: omne C. est B. contingentes, poterit medium corrumpi manente conclusione, cùm sit necessaria, & medium contingens, nõ est igitur illud causa; nam si causa esset, illo ablato auferretur cõclusio, at conclusio non tollitur, non ergo tale medium est propter quid conclusionis: vnde concluditur, quod non est demonstratio conclusionis necessariæ, medio existente non necessario.

6. *Amplius si aliquis nescit.*

4. Ratio. Quartum argumentum est; supponatur quòd verum est, quatuor esse causas propter quarum singulas ignoremus conclusionem aliquam quam sciuimus; prima quia ipse homo moritur, & admittit scientiam illam, saltẽ eo modo, quo sciebat: altera quando res ipsa mutatur & non se habet sicut se habebat: tertia quando obliuiscimur illius: quarta quãdo perit ratio qua illam cognoscebamus; at quando hæc quatuor sunt, absque dubio rem scimus; & non scire, est argumentum aliquid ex his deesse: tunc argumentor, habeat aliquis demõstrationem quod homo sit animal per medium contingens, quia omnis homo ambulat, si iste scit, pone casum vt nõ ambulet, tunc peto an sciat, clarum est quod non, cùm non sit medium: tunc est argumentum, manet iste viuus, manet res eadem, scilicet homo est risibilis, neque est oblitus, & ratio perseuerat, quia syllogismus adhuc est, & non scit cum his, ergo profectò ratio deest, quæ cùm sit eadem, sicut per eam modo non scit, nec per eam ante sciebat, etiam medio nõ destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cũ eadẽ ratio maneat; quod si dicas medium nõ esse corruptum quãdo scit: potest tamen corrũpi sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit cõtingens, sicut mediũ; hoc aũt non est scire.

7. *Cum igitur conclusio quidem, &c.*

Explicat qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria

tria principia ſtatuit; primum eſt: Nihil prohibet cõcluſionem eſſe neceſſariam, & medium contingens per quòd mõſtrata, id eſt, ſyllogizata eſt; & probat, vt enim verum ex non veris, ita & neceſſarium ex non neceſſariis inferri poteſt: hoc intelliges non de demonſtratione, ſed de ſyllogiſmo, quo ad illationem. Secundum principium; Si præmiſſæ neceſſariæ ſunt, concluſio neceſſaria erit, probat ex principio dici de omni: ſi enim omne B. neceſſario eſt A. & omne C. neceſſario eſt B. etiam omne C. neceſſario erit A. Tertium; Cùm concluſio nõ eſt neceſſaria, præmiſſæ non erunt neceſſariæ; hoc probat ex ſecundo principio, detur enim concluſio non neceſſario C. eſt A. præmiſſæ verò B. eſt A. C. eſt B. neceſſariæ; tunc per ſecundum principium, ſi præmiſſæ ſunt neceſſariæ, concluſio erit neceſſaria, & per ſe erat non neceſſaria, erit ergo neceſſaria & non neceſſaria, quod eſt impoſſibile.

Quoniam igitur ſi ſcit demonſtratiuè, &c.

Concludit iam, vt notat Philop. nempè demonſtrationem eſſe ex neceſſariis dicitque cùm id, quòd demonſtratiue ſcitur, ſit neceſſarium, oportere vt ſit ex neceſſariis demonſtratio, & per medium neceſſarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, id eſt, nulla demonſtratione cognoſcet, quare concluſio non erit neceſſaria, niſi ſciat nempè per propoſitiones neceſſariis: ſed ſi exiſtimat propoſitiones eſſe neceſſarias, & non ſunt, tunc opinabitur ſe ſcire & demonſtrare, & reuera neſciet, quia non ſunt neceſſariæ; ſi verò non ſunt neceſſariæ, nec exiſtimat eſſe neceſſarias; tunc nec ſciet, nec ſimiliter opinabitur ſe ſcire: ac ſi in his dicat, adeo verum eſt demonſtrationem ex neceſſariis procedere, vt nullus opinetur ſe demõſtrare & ſcire, niſi ſimul ex neceſſariis opinetur ſe demonſtrare; quod ſi non opinetur ex neceſſariis procedere, non opinabitur ſe ſcire; quod ſi opinatur eſſe neceſſaria, & non ſunt, opinabitur ſe ſcire ſed nõ ſciet, & hoc, ſiue procedat per media, id eſt, mediata, ſiue per immediata & propter quid. Aduerte per demonſtrationem quia, intelligi demonſtrationem quę ab effectu procedit, per demonſtrationem propter quid, quæ à cauſa, de quibus inferius dicemus. 8.

Accidentium autem, &c.

9. Quia accidentia aliqua neceſſaria videbantur qualia ſunt inſeparabilia, quorum non eſt ſcientia nec demonſtratio; ne erremus, vt notat Themiſt. Philopon. docet ſolius accidentis

illius

illius esse demonstrationem, quod per se est eo modo, qui definitus est ca. 4. ac propterea dicit non esse scientiam illius, quod contingit non inesse; sub quo verbo etiam inseparabilia compræhendit, ad differentiam propriorum: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria, quod postea discutiemus in fine capitis.

10. *Et tamen ambiget fortasse, &c.*

Obiicit his quæ dixit de accidentibus, si enim necessaria non sunt, nihil ex eis necessarium concluderetur, vt quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis respondenti interrogationes facimus, cum nihil magis ex interrogatis necessarium sequatur, quam si quaslibet propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significant illa verba: differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingentia, id est, quæuis, postea dicat conclusionem: vt benè interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quæ videntur superflua, si nihil necessarium ex datis concludendum sit. circa literam nota illud cuius causa hæc oportet interrogare de his, id est, quare hæc accidentia petimus, vt per ea concludamus, & nostras faciamus conclusiones de his, id est, de accidentibus eisdem, cùm non sint necessaria.

11. *Oportet autem interrogare.*

Respondet circa accidentia nos vti interrogatione, non vt quicquam necessarium concludatur, sed vt necessario concludamus, & ex datis & concessis à respondente, ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus, & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus; ac propterea non est inutile interrogare: in quo duplex necessitas, vt notat Philop. insinuatur, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam; Est enim aliud conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessario, vt alibi diximus. Vult autem Aristo. in hoc docere, necessitatem demonstratiuam non solam esse secundum illationem, hæc enim in accidentibus etiam inuenitur, sed etiam absolutam, quæ dicitur necessitas consequentis. Hæc de capite sexto.

QVAEST. I. *Circa caput sextum.*

1. Argu. Aduersus ea, quæ in textu continentur est argumẽtum primum, dicit enim proprium esse demonstrationi ex necessariis

procedere

procedere: contra hoc arguméto: nam sunt syllogismi ex necessariis procedentes qui tamen demonstrationes nō sunt, vt patet in his, quæ ex effectib. procedunt, vt cùm animalia corruptibilia esse, ex eo quod senescāt probamus. & ignem esse, quia cineres sunt: similiter quando ex signis certis procedimus, vt lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arborem floruisse conuincit: hęc omnia necessaria sunt, tamen demonstrationes non sunt, cùm non ex causis procedant, non ergo hoc demonstrationi est proprium.

Secundo contra rationē tertiam argumentor, probat enim conclusionem necessariam nō scire propter quid per medium contingens, quia cum hoc possit non esse, non erit causa eius, quod necessariū est: hoc videtur falsum, nam cōtingens potest esse causa necessarij, vt patet si vulnus aliquod letale infligatur equo, est causa, & cōtingens, ꝙ equus nunquā amplius viuat, hoc aūt necessariū est, ergo cōtingēs est causa necessarij. *2. Argu.*

Tertiò ex illis quatuor, quæ ad scientiam sunt necessaria, videtur, vt non sit obliuio, necessarium non esse, nam si quis rationem habet, oblitus non est, non ergo oportet addere, quod rationem habeat, & obliuio nō sit. immò vlterius videtur falsum quòd scientia destruatur per mortem, cùm maneat anima immortalis quæ scire possit. *3. Argu.*

Quartò videtur contradictio expressa in dictis Aristot. hic enim dicit quod nec quia, nec propter quid per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior. c. 2. dicit. per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid. *4. Argu.*

Quintò sunt accidentia quæ non sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quæ non sunt per se, contingere non inesse; probatur antecedens, de albedine quæ inseparabiliter inest cygno, vt & nigredo coruo. *5. Argu.*

Circa primum oportet aduertere rationes quæ inferunt conclusionem necessariam, se habere in duplici differentia, quędam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quam est necessaria, & istæ sunt potissimæ demonstrationes, de quibus præcipuus sermo in præsenti est, quæ per proprias causas procedunt: quædam sunt quæ conclusionem necessariam probant, sed non dant causam quare necessaria sit: huiusmodi sunt illæ, quæ per causas remotas procedunt, vt omne animal rationale est vegetatiuum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetatiuus. *1. Fund.*

getatiuus. Similiter sunt illæ quæ ab inferioribus ad superiora procedunt, vt omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illæ, quæ ab effectu procedunt, vt omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illæ, quæ à signo sunt, vt omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Not. Nec existimes idem esse signum & effectum; superius enim est signum, nam & causa signum dicitur aliquando, vt Iris est signum pluuiæ, & causa materialis. similiter aliqua signa sunt quæ nec causa, nec effectus sunt propriè, vt lac habere, signū est quod peperit: & fructus habere, quod arbor floruit, quæ nec causa, nec effectus, vnum alterius dicuntur.

2. Fund. Aduerte secundo ex Arist. 1. Rheto. ad Theod. c. 2. duplex esse signum, quoddam necessarium, & insolubile, quòd Græcè dicitur τεκμήριον: quoddā probabile, & solubile, quod dicitur non habere proprium nomen: illud insolubile & necessarium est, quod semper infert signatum, nec deficere contingit, vt, cineres, & fumus sunt signa necessaria ignis: & arteriam moueri inordinate, signum aduersę valetudinis, & hoc dicit pulcherrimum signum esse, & scientiam efficere in Rhetor. ad Alex. c. de signo. Illud necessarium non est, sed probabile, quod non indicat necessario rem, vt esse pallidum, est signum probabile, quod aliquis fuerit timore perterritus, non necessarium; & hoc dicit inducere opinionem in Rheto. ad Alex. Ex hoc signo clarum est fieri Topica argumenta: at ex illo signo necessario, quod aliqui signū necessarium, vestigium, & indicium vocant, argumenta trahimus dupliciter, vno mō, probantes rem contingentē, necessario tamen, quoties sub tali signo contingentia subsúmimus, vt, is habet febrim cui arteria inordinatè mouetur, sed mouetur Socrati, ergo habet febrim conclusionem contingentē necessario ex signo probamus, quia cum minori non necessaria coniungimus, quomodo Rhetorici vtuntur etiam necessariis. licet Quintilianus lib. 5 talia signa necessaria ab arte probabilium sine ratione reiecerit; & talia argumenta Topica sunt, nec ex necessariis procedunt, cùm non omnes propositiones necessariæ sint. Altero modo conclusionem necessariam, probamus, cum etiam sub eis subsumimus necessarium, vt quòd orbiculariter illuminatur, rotundum est, luna orbicul

orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda,totum est necessarium & de syllogismo à signo loquimur dicentes, probare conclusionem necessariam, sed non dare causam, quare sit necessaria.

Aduerte tertio dubium esse, an hi syllogismi, qui non per causam propriam conclusionem necessariam probant,demonstrationes sint:si enim non sunt,quomodo ex necessariis procedunt,si autem demonstrationes,quomodo non ex propriis causis probant?Philop. 1.Post.c.3.com.15.vocat eos syllogismos, qui ex huiusmodi signis necessariis & effectibus procedunt,demonstrationes coniecturales, quasi non perfectè demonstrationes. Alex.1. Top.c.1.dicit,tales syllogismos posse dici demonstrationes,cum ex necessariis sint,posse autem dici topicos, quatenus dialecticus ex his, aut ex probabilibus procedit,sunt enim loca dialectica etiam necessaria, vt à definitione, à definito, à proprio, genere, &c. sed his dialecticus tanquam probabilibus vtitur. *3.Fund.*

Mihi in hoc videtur dicendũ omnes illos syllogismos,prę ter eum,qui à propria causa procedit,esse imperfectas demõstrationes, quas omnes vocat Arist.quia, seu quod est, quasi declarantes & probantes rem esse necessariam, non ostensa propria causa: & in hoc loco, cum dicit demonstrationi esse proprium ex necessariis procedere,comprehendit vtramque, tam quia, quam propter quid; & hoc patet, nam paulò inferius dicit,medium contingens non posse esse conclusionis necessariæ, nec in ratione quia,nec propter quid. & sic soluitur argumentum primum. *Soluitur 1.Argu.*

Ad secundum laborat Aegidius respondendo,adducit tres solutiones,prima,quod vulnus est causa solius mutationis & corruptionis equi,quæ non est necessaria,cum iam transierit. dicit secundo,quòd vulnus per accidẽs est causa mortis,quia non intendit corruptionem,sed generare formam cadaueris, & hæc non est necessaria. tertio dicit, quòd non est necessarium,quod equus sit semper mortuus,quia potest redire,non idem numero,sed idem specie,cum ex illius materia possit alius generari equus. *ad 2.sol.*

Sed profectò in re facili non opus erat cumulare tot solutiones,dico igitur,aliud esse causam rei, quæ est necessaria:aliud esse causam rei,quòd sit necessaria:contingens facit rem, quæ est necessaria: vulnus enim fecit equum esse mortuum, *Solu.authoris.*

quod necessarium est, postquam factum est, sed non est causa quod sit necessarium, nam ab aliis causis prouenit quòd id necessarium sit, nempe quia idem numero corruptum non potest materiam eandem informare, vel quia idem tempus non potest restitui: per accidens ergo est contingens causa necessarij, non per se: cum ergo in demonstratione, non per accidens causas, sed per se indagemus, nunquam contingens necessarium demonstrat: & sic soluitur argumentum secundum.

Ad 3. ex philop. Ad tertium respondet Philop. solum tria annumerasse, nempe, rationem, quòd res sit, & subiectum sit, illud aliud sub his includitur, & est probabile. At alij illud, nempe non esse oblitum, distinguunt ab aliis, & tunc respŏdet Aegidius, quòd potest quis habere rationem conclusionis, & oblitus esse cōclusionis, cum non illam rationem applicat conclusioni, licet verum sit, si rationem applicatam habet, non posse oblitum esse, vtraque expositio est bona, & textui quadrat. *Ex Aeg.*

Ad aliam partem dico, non esse colligendum ex hoc textu, secundum mentem Arist. animam rationalem esse mortalem, quod falsum est, vt euidenter ex aliis locis Arist. suo loco deducemus, vtque docent Theoph. Themist. Simpl. Philop. Ammo. & præstantissimi quique Arist. interpretes: solum enim voluit dicere, quod quando homo moritur, licet maneat eadem scientia in anima, tamen iam est alius modus cognoscendi, quia non intelligit abstrahendo à phantasmate, sicut quando erat in corpore, vel quod iam illa scientia non est hominis, cum homo sit compositum, quod moritur: scientia verò quantum ad substantiam, & cognitionem, manet in anima, modo cognoscendi mutato.

Ad 4. Ad quartum dicitur quòd dupliciter se habet per, quia syllogizamus, vno modo, quantum ad illationem, & sic ex falso verum inferimus, quod dicitur. 2. Prio. altero modo quantum ad probationem, & sic nullum falsum verum probat, nec contingens necessarium, & hoc est, quod hic dicitur.

Ad 5. ex phil. Ad quintum Philop, in præsenti duas adhibet solutiones, altera est, quod coruus potest separari à nigredine per intellectum, non autem homo à risibilitate: sed hæc solutio non est exacta, nam sicut de natura hominis risibilitas: vtrunque ergo subiectum potest ab accidenti separari.

Ex The. Altera solutio est etiam Them. c. 14. quòd albedo de se nō est necessaria, & dicitur posse separari, quia non omnibus, qui bus in

bus inest, necessario inest, & inseparabiliter. sed adhuc dubia est solutio, quia saltem respectu corui est necessaria, & de illo nigredo demonstrari posset.

Ægidius dicit, aliter se habere passionem, aliter ipsum accidens inseparabile, nam subiectum accidentis huius potest absque eo intelligi, & cum opposito coniungi sine implicatione, possumus enim coruum album imaginari, nec erit repugnantia destruens naturam: at hominem absque risibilitate possumus intelligere, & cum opposito risibilitatis minimè, quia esset implicatio: & ita interpretatur, quomodo tale accidens contingat non esse; & nos supra Porphirium ita sensimus.

At ad mentem præsentem Aristotelis æstimo esse dicēdum, cum Alberto tract. 2. c. 15. illa dici necessaria, quæ vel sunt de essentia subiectorum, vel subiecta sunt de natura ipsorū, qualia non sunt ista inseparabilia. quod si petas rationem horum, dicam, quia aliter non possunt de subiecto demonstrari, nam si albedinem de Cygno demonstras, non nisi per aliquid albedinis demonstrabis, tunc: cum hoc etiam sit in Cygno, & non sit eius natura, quomodo de Cygno demonstrabitur, nisi ipsa natura sit causa? nota ergo, quare non sit demōstratio eorum, quæ inseparabiliter insunt, nisi per se insint, atque hæc de quæstione hac satis sint.

CAP. VII. *Demonstrationem ex propriis constare oportere, quia est ex iis, & de iis, quæ sunt per se, neque licere ex alio genere transcendentem monstrare.*

Quoniam autem ex necessitate insunt circa vnumquodque genus quæcunque per se insunt, & secundum quòd vnumquodq; manifestum quòd de iis quæ per se sunt, sunt scientiales demonstrationes, & ex talibus sunt. 1. *Auer. in media expositione in explanatiōe horum textuum vsque ad 56. se.* [illegible] *Arist. variat. & causam p̄bet dubitandi*

2 *Accidentia enim non sunt necessaria. Quare non necesse est conclusionem scire propter quid est, neque si semper esset, non per se autem: veluti per signa syllogismi. quod enim per se, non per se sciet, neque propter quid propter quid autem scire, est per causam scire. Propter ipsum igitur oportet & medium tertio, & primum medio inesse.*

3 *Non igitur est ex alio genere transcendentem monstrare, vt geometricum arithmetica. Tria enim sunt, quæ sunt in*

demonstrationibus: vnum quidem, quæ demonstratur, ipsa cõclusio: hoc autem est, quod inest generi alicui per se. vnum autem, dignitates: dignitates autem sunt ea, ex quibus. tertium genus ipsum subiectum, cuius passiones & per se accidentia declarat demonstratio. Ex quibus quidem igitur demonstratio, contingit eadem esse: quorum autem genus alterum, quemadmodum Arithmeticæ & Geometriæ, non est Arithmeticam demonstrationem coaptare ad accidentia magnitudinibus: nisi magnitudines numeri sint. Hoc autem vt contingit in quibusdam posterius dicetur. Arithmetica verò demonstratio semper habet genus, circa quod demonstratio, & aliæ consimiliter.

4 *Quare aut simpliciter necesse est idem esse genus, aut aliquo modo, si debet demonstratio transcendere: aliter verò, quòd impossibile, manifestum, ex eodem enim genere necesse est extrema & media esse. nanque si non per se, accidentia erunt.*

5 *Propter hoc Geometriæ non licet monstrare, quod contrariorum vnà est scientia, sed neque quòd duo cubi cubus: neque alij scientiæ, quod alterius.*

6 *Nisi quæcunque ita se habent inter se, vt sit alterum sub altero, vt perspectiua ad Geometriam, & Harmonica ad Arithmeticen.*

Cap. hoc exponit Themist. post octauum inc. suis. 18 et 19. quod nonnihil redit ambiguitatis.

7 *Neque si quid inest lineis, non secundum quòd lineæ, & secundum quòd ex principiis propriis. vt si recta pulcherrima linearum: aut si in contrarium se habet ipsi circunferentiæ non enim secundum quòd proprium genus ipsorum est, sed secundum quòd commune aliquod.*

8 *Manifestum autem, & si fuerint propositiones vniuersaliter, ex quibus est syllogismus, quòd necesse et conclusionem perpetuam esse huiuscemodi demonstrationis & vt simpliciter dicam demonstrationis.*

Non est

9 *Non est igitur demonstratio corruptibiliũ, neque scientia simpliciter, sed ita, sicut secundum accidens: quoniam non*vniuersalis ipsius est. sed aliquãdo, & quodammodo.* *al.l.vti liter.

10. *Quãdo autem sit, * necesse est alteram non vniuersalem esse propositionem, & corruptibilem. corruptibilem quidem, quoniam & conclusio, existens, * non vniuersalem autem, quoniam hoc quidem erit, illud verò non erit, in quibus est. quare non est syllogizare vniuersaliter. sed quod nunc.* Ali. co. ad talis. Ali. co. ad propositiona.

11. *Consimiliter autem se habet & circa definitiones: quoniam definitio est, aut principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens, aut conclusio quadam demonstrationis.*

12. *Eorum verò, quæ sæpè fiunt, demonstrationes, & scientiæ, vt lunæ defectus, manifestum, quòd secundum quod quidem tales sunt, semper sunt: secundum quod verò non semper, secundum partem sunt.* quemadmodum autem defectus, consimiliter aliis.* *Co. Argy. nõ habet hæc verba.

13. *Quoniam autem manifestum quod vnumquodque demonstrare non est, nisi ex vniuscuiusque principiis; si quòd monstratur insit secundum quòd illud, non est scire hoc si ex veris, & indemonstrabilibus monstratum sit, & immediatis. Est enim sic mõstrare, quemadmodum Bryso quadraturam. secundum cõmune enim monstrant tales rationes quod & alteri inerit. quocirca & in aliis coaptabuntur rationes non cognatis. igitur non secundum quod illud scit. sed secundum accidens: neque enim coaptari posset demonstratio & in aliud genus.*

14. *Vnumquodq; autem scimus non secundum accidens, quando secundum illud cognoscamus, secundum quòd inest ex principiis illius, secundum quòd illud, vt duobus rectis æquales habere, cui inest per se, quod dictum est, ex principiis huius.*

Quare si per se & illud inest, cui inest, necesse est medium in eadem cognatione esse si verò non, sed quemadmodũ Harmonica per Arithmeticam. Talia autem monstrantur quidem similiter, differunt verò, ipsum enim quòd, alterius sciẽtiæ, subiectum namque genus alterum: ipsum verò propter quid, superioris, cuius per se passiones sunt.

Quare & ex his manifestum, quòd non est demonstrare vnumquodque simpliciter, nisi ex vniuscuiusque principiis.

17. *Sed horum principia habent commune. Si verò manifestum est hoc, manifestum & quod non est vniuscuiusque propria principia demonstrare. erunt enim illa omnium principia, & scientia illorum domina omnium.*

18. *Et namque magis scit, qui ex superioribus causis scit: ex prioribus enim sciuit, cum ex non causatis sciat causis. quare si magis sciuit, & maximè: & si scientia illa esset, & magis, & maximè.*

19 *Demonstratio autem non coaptatur in aliud genus: nisi vt dictum est. geometricæ in perspectiuas, aut mechanicas, & Arithmeticæ in harmonicas.*

20. *Difficilè autem est cognoscere, si sciuit, aut non. difficile est enim cognoscere, si ex vniuscuiusq; principiis scimus, aut non: quod est scire. existimamus autem: si habeamus ex veris quibusdam syllogismum, & primis scire. hoc autem non est, sed oportet primis cognata esse.*

1. *Quoniam autem ex necessariis, &c.*

Hoc capite duo præcepta demonstrationis traduntur, alterum, demonstrationem ex propriis principiis subiecti procedere, alterum, esse incorruptibilium, & eorum quæ mutari nõ possunt. Repetitur igitur initio capitis demonstrationem esse ex his, quæ per se sunt, vel quia id interruptum erat probãdo ex necessariis esse, vel quia vt notat Philop. adiungit aliud, quod prius non dixerat, nempe demonstrationem esse ex necessariis propriis, & peculiaribus cuique subiecto, de quo fit demonstratio: vnde Enthymema facit: quæ sunt per se, insunt

ex nec

ex necessitate cuique subiecto, & secundum quod tale est, id est, propriè & peculiariter, ergo demonstratio est ex his, quæ per se sunt. addenda est maior, ex talibus enim necessariis demonstratio fit, sicut superius dixerat.

Accidentia enim non necessaria sunt, &c.

Infert, qui per accidentia procedit, non scire propter quid, cum non sint necessaria, hoc autem iam superius declaratum est, imò, inquit, etiam si per ea quę semper insunt procedat, ni si sint per se, non demonstrat, nec scit causam & propter quid, sed quod est per se, id est, conclusionem necessariam non scit per se, id est, per causam, quales sunt illi syllogismi, qui per signa procedunt, hi enim nō sunt per causam, nec demonstrāt, quia non ex per se procedunt. Dices, quomodo sit hoc, nōn ne iste est à signo, & effectu, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale? tamen ex his, quæ per se sunt, procedit, hoc enim de signis necessariis oportet intelligere, vt superius declarauimus. dico Arist. loqui generaliter, & de eo quod euenit communiter, vt talia signa necessario inferant, sed non per propositiones vtrasque necessarias, & per se, plurimum enim minores non sunt per se, vt si dicas, cui inordinatè mouetur pulsus, is febri laborat: Socrati inordinatè mouetur, ergo laborat; ac propterea dicit Aristot. non ex per se procedere, quod ad demonstrationem est necessarium, nempe vt vtraque propositio sit per se, & ob id optimè concludit, oportet primum medio, & medium extremo propter ipsum, id est, per se inesse, ac si dicat: vtraque propositio debet esse per se in demōnstratione, quod si aliquando id in signo accidit, id rarò, & per accidens est, nec talis est propria demōstratio, cū nō ex causis ꝓcedat.

Non ergo est ex alio genere, &c. 3

Proponit primum præceptum, nempe non licet demonstranti, transire genera & subiecta, id est, non possumus passiones vnius generis de alio demonstrare, nec demonstratione vnius scientiæ conclusionem alterius scientiæ demonstrare, sed ex propriis cuiusque principiis proprias passiones probare. Sunt autem tria in demonstrationibus, dignitates & principia, quæ sunt fundamenta demonstrationum, est subiectum genus, de quo demonstramus, est passio quam vocant conclusionem, tanquam conclusam & probatam de genere, inter hæc tria nihil prohibet dignitates esse easdem in diuersis scientiis, nam

illa vulgata principia per se nota, communia sunt Geometris, Arithmeticis, & reliquis: at passiones particulares sunt cuique scientiæ, sicut & subiecta: vt enim numerus, & magnitudo diuersa sunt, ita etiam & quæ eis accidunt, si enim eadē essent, similiter numerus, & magnitudo eadem essent: hinc fit, vt Ari-
3. thmeticam demonstrationem non sit conuenire, id est, applicare in accidentia magnitudinibus, id est, ad probandas passiones magnitudinū, vt sit ratio hæc: scientiæ quæ habent diuersa subiecta, diuersas habent passiones, nō ergo passiones vnius subiecti per principia alterius scientiæ, quæ circa aliud subiectum est, probari possūnt: at quia id aliquando licet, nempe cum scientiæ sint subalternans & subalternata, dicit se posterius hoc traditurum.

Dub. Dices, quare in demonstratione non annumerauit præmissas? dico hic per ipsam demōstrationem intelligere ipsas propositiones, & solum numerat ea, quæ extra demonstrationes sunt, nempè subiectum, passionem in conclusione, & dignitates, quæ omnia demonstrationem non componunt, vt talia sunt, sicut fecit in capite primo.

4. *Quare autem simpliciter necesse est, &c.*

Ostendit scientiam vnam non demonstrare passiones alterius, nisi sit idem prorsus subiectum, aut aliquo modo, idem, dicit hoc, quia quando subiectum vnum sub alio continetur, passiones superiores poterimus demonstrare de inferiori, vt passiones triāguli de Isoschele, passiones de homine, quę sunt animalis, quū verò subiecta sunt prorsus diuersa, id non sit, probat, quia cū demonstratio ex his quę per se sunt procedat, medium, subiectum, & passio debent adinuicem conuerti & propria esse, aliter per se non essent: non ergo per medium alterius subiecti possumus passionem de alio subiecto monstrare, non enim essent tunc per se.

5. *Propter hoc Geometræ non est demonstrare, &c.*

Exemplo manifestat vnam scientiam, quæ sunt alterius nō demonstrare, Geometra enim non demonstrat, contrariorum eandem esse disciplinam, non enim talis conclusio ex his quę Geometra docet, conficitur, est. n. propria Metaphysico, & etiā Dialecti. qui, vt notat Philop. circa omnia vagantur, intellige tamen non demonstrando, sed probabiliter disputando. Alterum exemplum est, Geometra etiam non demonstrat, quod duo cubi faciant cubum, quia cubus non est materia Geome

triæ

triæ, quæ plana, & superficialia considerat, sed est Stereometriæ, quæ corpora, & solida speculatur, cubus autem corpus est, & ita exponit Philop. & notat, quod Arist. intelligit per hoc quod duo cubi sunt vnus cubus, id quod est duplare cubum, vt sit sensus Geometria non demonstrat duplare cubum, sed Stereometria. Est autē cubus corpus omnium laterum æqualium, qualis tessera, seu taxillus; duplare verò cubum, est dare cubum, alium in dupla proportione ad primum, & hoc est, quod Stereometria docet: & Philop. ponit demonstrationem Apollonij, circa huiusmodi duplationem: at pace eius, alius est sensus Arist. quem egregiè docet Alb. c. 16. *Duplare cubum quid sit.*

Quod vt intelligas aduerte, quod sicut Geometræ habent corpora cubica, ita & Arithmetici habent numeros cubicos; qui ex bina multiplicatione super numerum quemlibet per se ipsum resultant, vt ter tria ter, quæ sunt viginti septem, est numerus cubus; bis duo bis, quæ sunt octo, & similes: est autem discrimen inter hos & illos cubos, quod cubus Geometricus non facit cubum alteri adiunctus, vt si taxillus supra taxillum ponatur, non fit cubus, sed trabs: at si cubus vnus numerus multiplicet alterū, resultat cubus, vt octies viginti septem faciunt ducenta sedecim, quæ etiam sunt cubus: hinc patet, quod subtiliter posuit Arist. exemplū in eo; quod propriū est Arithmetico, in quo insinuat, nō solùm quando prorsus non attinent res vnius scientiæ ad alteram, non esse probandas ab illa, vt in priori exemplo, sed etiam quādo videtur eadem, sed non est eadem veritas, Geometra. n. de cubo etiam tractat, sed ei inest id quod cubo Arithmetico inest. *Not. de solidis numerorū.*

Sed aut quæcunque se habent adinuicem. 6.

Ostendit aliquando licere vni scientiæ probare quæ sunt alterius quando nimirum vnius obiectum sub alterius obiecto est, quas vocant scientias subalternas, sicut se habet Geometria ad Perspectiuam, & Arithmetica ad Musicam. Nota circa literam, particulam sed aut, loco exceptiuæ, nisi. *Dubium.*

Aduerte ex doctrina communi tria requiri vt duæ scientiæ sint subalternæ primum est, quod subiectum vnius sit subiecto alterius, vnde Geometria non subalternatur Arithmeticę, quia earum subiecta nō sic se habent; vt vnum sub altero sit; est enim vna de numero, altera de magnitudine. *Quid requiratur ad subalternationem.*

2. Alterum est, quòd vnum subiectum sic sit inferius altero, vt non sit inferius quidditatiuè, sicut species respectu generis,

tunc enim non essent duæ scientiæ, nam eadem est scientia generis & speciei, vt animalis, & hominis. 4. Metap. text. 4. sed debet esse inferius accidentaliter per aliquam differentiam materialem, vt se habet linea visualis, de qua est perspectiua, & linea in communi, de qua Geometria est: & numerus sonorus, de quo est Musica, & numerus, de quo Arithmetica, sunt enim inferiora accidentaliter.

5. Tertium, quod scientia quæ est de vniuersali, quæ dicitur subalternans, probet principia particularis, quæ dicitur subalternata: ita vt conclusiones vniuersalis sint principia particularis scientiæ, vt patet, nam Musicus dicit sextam esse consonantiam imperfectam, non probat, Arithmeticus id probat, quia est proportio superpartiens. Chirurgus dicit vulnera circularia difficilius curari, non probat, sed Geometra, quia latera magis distant in circulo. In his igitur scientiis docet Aristo. posse fieri transitum: sed hæc latius in fine expositionis capitis examinabuntur.

7. *Neque si aliquid insit lineis, &c.*

Docet non solùm scientiam vnam probare non posse conclusiones alterius, sed quamque scientiam limitem habere ex eo, quod tales passiones considerare debeat, quę suo subiecto insunt secundum eius principia propria: quæ verò insunt, sed non secundum principia propria, aliis scientiis relinquenda sunt, verbi gratia, scientia de homine considerabit ea, quę homini insunt secundum principia propria vt homo est, vt quod sit discursiuus, admiratiuus, risibilis: quæ verò communiter insunt, relinquet, vt quod coloratus, quod quantus: similiter de lineis speculabitur Geometra, quod figuras componāt, quod faciant angulos, quod verò recta sit pulcherrima, aut contraria circulari, relinquet, quæ communia sunt, & non lineis, vt lineæ sunt, insunt. quæ doctrina est Arist. 4. Met. c. 1. & lib. 11. c. 6. ex his habes scientias de suis subiectis, quæ eis insunt per se, & propriè considerare, & per media & rationes eis peculiares: hoc enim est ex propriis procedere.

8. *Manifestum autem est, si fuerint, &c.*

Hic continetur alterum præceptum principale demonstrationis, nempè demonstrationem esse ex perpetuis, & incorruptibilibus propositionibus, quod patet, quia ex vniuersalibus procedit, vniuersalia autem insunt omni, semper, & per se, & secundum quod ipsum. Nota literam, cùm dixisset huiusmodi

di demonstrationem, nempè, quæ procedit ex vniuersalibus esse ex perpetuis, videbatur indicare aliam esse demõstrationem, propterea corrigit dicendo, vt melius dicam simpliciter demonstrationis, quasi nulla sit alia vera demonstratio, nisi quæ ex vniuersalibus procedit. Aduerte non esse aliud dicere demonstrationem esse perpetuorum, quam quod veritates, quæ in demonstratione sunt, non mutantur, nec mutari possunt, semper enim triangulus habet tres angulos, nec vllo tẽpore succedet, & accidet quod non habeat, similiter de aliis veritatibus quæ sub scientia sunt & demonstratione.

Non ergo demonstratio corruptibilium, &c. 9

Docet non solùm propositiones esse incorruptibiles, sed quòd nec conclusiones contingat corruptibiles esse, quarum scientia & demonstrationes sunt, nam corruptibilium non est scientia, nec demonstratio nisi sicut secundum accidens, & nõ vniuersalis: hoc dixit, vt notat Philop. & Themist. propter singularia, horum enim est demonstratio mediata, quatenus sub vniuersali continentur, ac idcirco dixit, vt notat Philop. sicut secundum accidens, sed talis non est demonstratio propria & per se, cùm non sit vniuersalis, sed aliquando, & sic, i. pro tempore certo; dùm n. iste triangulus est, habet tres angulos, sed nõ semper est, sed nũc. Similiter Petrus est animal, nõ semper est: talium igitur non est simpliciter demonstratio & scientia.

Cùm autem ita sit, &c. 10

Ostendit, cùm conclusio corruptibilis est, vnam saltem præmissam esse corruptibilem, nam si esset vtraq; necessaria, conclusio non esset corruptibilis: similiter nõ erit vniuersalis, nam si corruptibilis, hoc quidem erit, hoc non erit, ex quibus est, ac si dicat, si propositio corruptibilis est, non erit vniuersalis, quia singularia, in quib. verificatur, quædã erũt, quædam non erunt, vt patet in hac, homo est ambulans, vel vnũ singulare, vel multa, ex quib. est illa demonstratio, aliquo tempore non erunt, non erunt ergo vniuersalia, hæc. n. omni tempore sunt.

Similiter se habet de definitione, &c. 11

Idem quod de demonstratione dixerat, nempè non esse corruptibilium, & de definitione tradit, non enim est definitio, nisi perpetuorum, & probat, demonstratio est ex perpetuis, sed definitio non est extra demonstrationem, cùm aut sit conclusio, aut principium demonstrationis, aut sit ipsa demõstratio positione differens, ergo & definitio est perpetuorum.

Nota

Nota vsum definitionis in arte Posteriorum non esse extra demonstrationem, vt superius diximus.

Prima Exposit. Hæc verba dupliciter exponuntur, vno modo ab Auerroe. 1. animæ, com. 12. dicit, triplicem esse definitionem, altera est passionis, vt risibile est aptum ad risum, altera subiecti, vt homo est animal rationale, tertia est ex vtroque congregata, vt animal rationale, aptum ad risum; illa, quæ est passionis, dicitur conclusio, quia demonstratur per definitionem subiecti, quæ ob id dicitur principium, vt omne animal rationale est aptũ ad risum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est aptus ad risum, tota verò ex vtraq; aggregatio dicitur demõstratio differẽs positione, quia tenent omnia, ex quibus demõstratio cõficitur, cõtinet: solũ deest figura, & modus.

2. Expos. Ista expositio est bona, sed altera est melior Philop. Them. B. Thomæ: est enim triplex definitio, vt docet Aristo. 1. animæ c. 1. altera materialis, vt quæ iram sanguinis efferuescentiam circa cor definit, altera formalis, ad quam finalis etiam reducitur, vt ira est appetitus vindictæ, tertia ex vtroque composita, vt ira est efferuescentia sanguinis circa cor, ob appetitum vindictæ: dicunt igitur quòd cum materia sit infima causa, potius demonstratur per formalem, vel finalem, & ita conclusionis locum obtinet, illa verò principij: at vtraque est demonstratio positione differens non solùm quia deest figura syllogismi, sed vt notant Græci, quia quod erat in conclusione, & vltimum in demonstratione, scilicet materia, est primum in definitione: dicitur enim, ira est efferuescentia sanguinis in corde ob appetitũ vindictæ: & ista est expositio melior priori.

12. *Eorum autem, quæ sæpè fiunt, &c.*

Vt Themist. Philop. & alij dicunt, & benè respondet Aristo. cuidam obiectioni, non enim demonstratio perpetuorum videtur esse, cum demonstremus lunam deficere, & similia, quæ non semper sunt, respondet hæc eo modo, quoad demonstrationem pertinent, semper esse, demonstrant enim ad causas relata & sic nunquam deficiunt, vt exponunt Græci, & Albertus, quamuis ista, vel illa, in singulari non sint semper, sed secundum partem, nempè singularia, quæ transeunt, & talium singularium non est per se demonstratio, vt notat Philopo. est enim demonstratio per se ipsius vniuersalis.

13. *Quoniam autem manifestum est, &c.*

Regreditur, vt ostendat ex propriis vniuscuiusque principiis

priis esse demonstrandum, eò quod ex per se oporteat demõstrare, adeo vt quamuis ex veris indemonstrabilibusque procedamus, si non ex propriis, sed ex communibus procedimus non fit scire per se & simpliciter, sed secundum accidens, quo modo Brison procedebat demõstrando circuli quadraturam. argumentabatur n. quocunq; datur & maius & minus ei datur æquale, sed circulo datur quadratũ maius, & datur etiam minus, vt patet de his, quorum vnum intra circulum, alterum extra descriptum est: ergo datur quadratum æquale circulo: hoc non est scire simpliciter, sed per accidens, nam medium maius & minus, est quid commune multis, debebat autem probare ex principiis propriis quadrati.

Ita interpretes declarant Brisonis rationem, cuius nihil dixit Aristo. propterea mihi dubium est, an illa fuerit, cùm non solùm ex communibus, sed ex falsis procedat: at Arist. ex veris & immediatis videtur dicere processisse: dico ex falsis, nam illud principium, quo datur maius & minus, datur, ei æquale, est falsum, vt docet Campanus, nam angulo semicirculi datur recti lineus maior nempè rectus, & obtusus, & datur minor scilicet acutus, nunquam tamen datur æqualis: similiter ternario datur numerus alius maior, alius minor, non tamen æqualis: sed satis nobis sit Brisonem ex communibus processisse principiis, propterea non demonstrasse, siue sit hæc, siue vlla alia ipsius ratio, impertinens enim hoc est. *Nota.*

Vnum quod autem scimus non secundum accidens. 14.

Explicat quando non secundum accidens scimus, & dicit tunc id esse, cùm scimus passionem ex principiis propriis, & proximis, per quæ illi subiecto, de quo demonstratur, inest, vt tũc scimus risibilem hominem, cùm per illa principia scimus, per quæ proximè inest homini vt per animal rationale: similiter triangulum habere tres angulos scimus, nõ per accidens, cùm ex propriis principiis trianguli propter. quæ ei inest, scimus. vnde tunc per accidens scimus, cum per aliquod accidẽs extraneum, vel per aliquod intrinsecum, commune tamen, & per proprium cognoscimus.

Quare si per se & illud inest. 15.

Iste locus est magnæ obscuritatis, quamuis variè ab interpretibus exponatur, adducam tamen expositionem nostram, quæ mihi magis ad mentem Aristot. & secundum veritatem consona videtur.

Nota 1. Aduerte igitur primo duplices passiones posse probari de aliquo subiecto, quasdā proprias, quę soli insunt & secundum quod ipsum, vt de homine risibile, disciplinabile; quasdā cōmunes, quæ ratione superiorum ei insunt, vt ꝙ homo sit sensitiuus, quod vegetatiuus, quod corruptibilis, quāuis harum passionum non sit demonstratio vniuersalis, sicut primarum: quando passiones priores demonstramus, oportet pro medio sumere principium proprium & soli intrinsecum subiecto cuius est passio, vt enim passio soli inest, ita & illius principium soli inerit: cùm verò demonstramus passiones superiores, etiā principium superius sumemus, nam sicut passio nō soli inest, ita nec principium, sunt enim syngenea: vnde demonstramus de homine risibile, per animal rationale, demonstramus verò vegetatiuum, per corpus animatum.

Nota 2. Aduerte secundo maximè, multas passiones subiecti subalternantis considerari de subiecto subalternatæ, vt de diatessaro dicit Musicus est proportio sesquitertia, & hoc prædicatū Arithmeticū est. Perspectiuus similiter dicit, conum visiuum esse angulum minorem recto, & tamen prædicatum Geometricum est, & huiusmodi sunt multa. ex quo fit cùm istæ passiones nō insint inferiori subiecto, nisi per superius, vt per id debeant demonstrari: vnde mediū superioris erit sicut & passio, quamuis veritas conclusionis sit subalternatę: quod Arist. vocat quia pertinere ab subalternatam, propter quid verò ad subalternantem.

Expositio textus. Hoc supposito, veniamus ad literam, docet adeo verū esse, vt per ea principia p quæ inest passio subiecto, debeat probari. vt si illud, nempè passio, per se inest. i. proximè & soli subiecto suo inest, cui inest, per medium etiam in eadē proximitate debeat demonstrari; si verò nō ita per se insit, sed sicut Musica ad Arithmeticam. i. tanquā passio superioris inferiori inhæret, tunc per principium superius passionis illius debet demōstrari quamuis differant demonstrationes hæ cōmunes à propriis, proprię enim ad eandē scientiam pertinent integræ, at hæ cōmunes non sic, sed propter quid seu medium, est superioris scientiæ, cuius est passio: at ipsum quia. i. conclusionis veritas, remota causa, erit inferioris & subalternatæ.

¶ 6. *Quare ex his manifestum est, &c.*

Concludit, simpliciter demonstrare non contingere aliter quam ex propriis principiis, nō enim passionem particularem & propriam subiecto probabis per commune medium, sed propriam

propriam proprio, communem communi, illius tamen proprio principio, passionem demonstrabis:quamuis vt diximus, non sit demonstratio vniuersalis illa,quæ passionem communem etiam per suum principium concludit: est tamen demonstratio,& ea licet vti in subalternatis sæpè.

Sed horum principia habent commune,&c. 17.

Philo. D. Thom. Auer. & alij, hęc verba in hunc sensum exponunt. vt cū dixisset demonstrationē perfectam ex propriis procedere principiis, velit docere hęc principia propia, habere communia alia principia, per quæ nulla scientiarū particularium demonstrat, cuius ratio est, quia ex communibus nō ex propriis procederet quod fieri non potest:hęc aūt communia sunt alterius scientiæ, dominæ & reginæ omnium aliarum.

Dubitabis, quæ sunt ista principiis propria, quæ sunt ista cōmunia, quæ est ista scientia domina omnium?dico, duplicia principia distingui posse, quędā essendi, quędā cognoscendi: essendi sunt illa, quæ dant esse rei, vt materia, & forma, & aliæ causę dant esse corpori. cognoscendi, sunt dignitates, & axiomata, & propositiones, quibus res cognoscimus. Hæc autem vtraque sunt in duplici differentia, quædam propria, quædam communia: propria essendi sunt principia proxima quæ dant esse rei, vt anima rationalis, & corpus tale, sunt proxima principia hominis, & in Philosophia naturali, materia & forma principia corporis naturalis: principia verò cognitionis propria sunt dignitates cuilibet scientiæ appropriatæ, dicit enim Geometra, si ab æqualibus lineis ęquales lineas demas &c. & similiter de aliis principiis: similiter Arithmeticus habet eadē determinata ad numerū: cōmunia verò principia essendi sunt, partes essentiales, & causæ communes, vt esse actus, substantia, forma, potentia, quæ sunt in essentia multarū rerum, & ab his dependent particularia: cognitionis autē communia sunt illæ dignitates nulli materię peculiari cōtractæ. vt si ab æqualibus æqualia demas &c. omne totum est maius parte, quodlibet est vel non est, quorum veritati innititur veritas particulariū, sicut esse propriorū principiorū essendi depēdet ex cōmunibus: propterea igitur Arist. dixit, principia ꝓpria habere cōmunia principia, intellige de principiis essendi cū Auerroe, & simul de principiis cognoscendi cū Philop. nam de omnibus his principiis id dictū veritatem habet, hæc autē scientia, quæ communia omnia considerat, tam essendi, quam cognoscen- Dubium.

di

di Metaphysica est, vt docet Arist. 4. Metaph. c. 3. & lib. 11. c. 3.

18. *Et namque scit magis ex superioribus, &c.*

Probat, scientiam hanc esse dominam, scientia est, quæ ex prioribus causis procedit, ergo magis scientia, quæ adhuc ex superioribus & minus causatis est, ergo & maximè scientia, quę ex supremis & non causatis principiis est, talis est ista Metaphysica, quæ omnium communia principia considerat, ergo domina est, & maximè scientia.

19. *Sed demonstratio non conuenit, &c.*

Auerr. hic docet Arist. concludere, sed melius videtur dicendum, quod respondeat dubitationi, posset enim quis dicere & petere, num hæc scientia domina per communia demonstret propria scientiarum respondet, id non esse, nunquam enim est transitus ab vna scientia in alteram, nisi per modum subalternationis, vt paulò superius dixit, & illic declarauimus, quod non est in his principiis, cum sint eadem, contracta tamen, vt postea declarabitur.

20. *Difficile autem est cognoscere, &c.*

Difficultatẽ in indagandis propriis cuiusque principiis proponit, quod quidẽ scite est. cũ nõ nisi per propria sciamus: nos aũt ex veris & primis procedentes, existimamus demõstrasse, cum hæc non sufficiant, sed debeant esse principia propria, & syngenea. Notat Philop. difficilè esse propria inuenire principia, quia particulares rerum naturæ sunt admodum occultæ, ac idcirco earũ principia propria per quæ demonstrare oportet, difficilè cognoscuntur. atque hæc de capitis expositione.

QVAEST. I. *Circa cap. 7.*

j. dub. circa subalternatio. Oportet vt ea, quæ hoc c. dicta sunt, illustremus: ac j. dub. sit de illis iij. conditionib. quas secundum communem opin. ad subalternationem scientiarum necessarias assignauimus. prima. n. quod subiectum vnius sit sub subiecto alterius, videtur contra Arist. c. x. huius lib. vbi docet, scientiã vnã tradere propter quid alicuius, ac proinde erit subalternans, & tamen non est subiectum ipsius superius, vt patet de Geometria, quæ reddit propter quid medico, quare vulnera circularia difficilius curentur, & tamen Medicinæ subiectũ, nempe corpus humanum, non est sub Geometriæ obiecto, puta magnitudine.

ij Arg. Præterea contra secundam, quod sit inferius accidentaliter, est argumentum: si esset inferius accidentaliter, esset pars in modo, & totum per accid as, sed de toto per accidens non est

scientia

ſcientia, 6. Met. c. 2. nec definitio. 7. Met. c. 4. non igitur erit de eo ſcientia ſubalternata.

Contra tertiam eſt argumentum: ſi concluſio ſubalternantis eſt principium ſubalternatæ, tunc peto, vel talis concluſio eſt ex terminis ipſius ſubalternatæ, vel non; ſi non, igitur non erit principium illius, ſi verò eſt, ergo non poterit probari per medium ſuperioris ſcientiæ, nam tunc eſſet ſuperius, & paſſio non poſſet de eo vniuerſaliter prædicari, verbi gratia, dicit Medicus, vulnus circulare difficilius curatur, ſi medium eſt Geometricum, nempe circuli partes maximè diſtant, non poteris demonſtrationem facere, nam dices, cuius circuli partes maximè diſtant, difficilius ſanatur, circularis vulneris partes maximè diſtant, tunc illa maior eſt falſa, quia difficilius ſanari non ineſt circulo in communi, quem ſolum ſumit Geometra. *3. Argu.*

Ad hanc difficultatem dico primo: ſi ſcientia aliqua debet ſubalternari alteri, & ab ea accipere propter quid, debet aliquo modo eius ſubiectum ſub ſubiecto alterius contineri, di co autem aliquo modo, quia ſimpliciter nõ eſt opus, v. g. ſimpliciter obiectum Medicinæ non eſt ſub Geometria, vt dicit Ariſt. tamen illud obiectum, cuius propter quiddat Geometra, eſt aliquo modo ſub Geometria, nempe vulnus circulare: ſimiliter Aſtrologia accipit à Geometria, propter quid, propterea cęlum, de quo Aſtrologia eſt, aliquomodo ſub Geometria eſt, vt habet figuram & dimenſionem: & vniuerſaliter nulla ſciẽtia reddit propter quid alterius ſubiecti, niſi ſit aliquo mo do ſub ſuo ſubiecto, cum autem ſubalternata de ſuo ſubiecto totali accipiet propter quid, erit illud ſub ſubiecto alterius, nõ enim ſcientia eſt ſimpliciter ſubalterna alteri ex eo, quod alicuius particularis ſubiecti concluſionis aliquando ab ea accipiat propter quid, cum ſubiectum commune & totale non ſit ſub altero, & hoc docuit illic Ariſt. nempe poſſe ſcientiam, propter quid tradere alicuius concluſionis alterius, quamuis enim huius commune ſubiectum ſit ſubaltero, tamen illud particulare ſub eo erit, à quo ſumit propter quid. *Ad 1.* *Ad 2.*

Dico ſecundo, meritò, ſcientiam ſubalternatam habere ſubiectum cum illa differentia materiali & accidentali: pro cuius declaratione aduerte, ſcientias in communi primò diſtingui penes diuerſum modum cognoſcendi intellectus, modus autem cognoſcendi intellectus eſt per abſtractionem à mate *Fund.*

xia,res enim abstrahendo intelligimus.

Materia verò triplex est,quædam,quæ dicitur singularis & signata , hæc autem sunt proprietates & conditiones indiuiduorum singularium:quædam est materia, quæ dicitur sensibilis,hæc autem est subiectum cum accidẽtibus sensibilibus, & cum motu,&mutatione,in quibus versantur hæ inferiores substantiæ, non enim sunt nisi cum his inuolutæ dispositionibus:tertia materia est,quę dicitur intelligibilis,quę sunt quantitates & dimensiones.

Secundo nota, cum triplex sit materia triplex est etiam intellectus abstractio,& triplex intelligendi modus:quædam.n. intellectus intelligit abstrahendo à materia singulari,non tamen à materia sensibili,vt quando substantias has corruptibiles consideramus,in communi quidem,sed quatenus his substant mutationibus & qualitatibus sensibilibus, cõsideramus enim hominem,leonem,animal,non puram substantiam, sed motibus,& mutationibus subiectam : quædam alia intelligimus non solum à singulari , sed etiam à materia sensibili abstrahentes,vt res mathematicas,triangulum enim consideramus abstractum à materia sensibili,nõ enim in ære,aut ferro, aut ligno consideramus,sed in cõmuni abstractum ab his omnibus subiectis,quæ dicuntur materia sensibilis,quædam alia intelligimus ab omni materia abstrahentes,vt quando ens,substantiam,intelligentiam,ac deum consideramus.

3.Fund. Tertio nota iuxta tres abstractiones ,tria esse scientiarum speculatiuarum genera:primũ est Philosophia naturalis, quæ considerat res abstractas à materia singulari,sed non à materia sensibili.alterum est Mathematica pura, id est, Geometria & Arithmetica,quæ res tractant abstractas à materia sensibili,sed non ab intelligibili,nam triangulos,& figuras in quantitate,quæ materia intelligibilis, est contemplatur. tertium genus est Metaphysica,quæ res ab omni materia separatas speculatur. vide igitur tria genera scientiarum secundum diuersum intelligendi & abstrahendi modum sumptum. sunt præter hæc quædam scientiæ,quæ cum de re quæ abstrahi poterat à materia sensibili tractent,nõ abstrahunt ab ea,vt Perspectiua de linea visiua,Musica de numero sonoro,hęc enim verã que,& similes de quantitate tractant,& non abstracta à materia sensibili,sed limitata ad visum,vel sonum,cum tamẽ lineæ & numeri abstrahi ab his possent:tales dicuntur scientiæ mediæ

diç inter Philosophiam,ac puram Mathematicam,ac subalternari vtrique,quamuis præcipuè Mathematicæ.

Ex quo elicere potes cuius gratia hæc dicta sint, nimirum vt intelligeremus quarę scientiæ subalternatæ addant in subiecto differentiam materialem,hoc autem est,quia scientiæ inter se genere non distinguuntur,nisi varius sit modus abstrahendi à materia : cum igitur subalternans sit abstractior , oportet vt subalternata sit de subiecto contractiori: & hoc diligenter nota. *4.Fund.*

Per quod respondetur ad secundum nō enim Perspectiuus habet pro obiecto totum hoc,lineam visualem,esset enim totum per accidens,sed lineam vt est in visuali materia,ac si dicas,non speculatur quascunque lineas,sed eas,quę in tali materia sunt:idem de aliis huiusmodi. *Hic soluit 2.argu.*

Dico circa tertium passiones in duplici differentia reperiri in scientia subalternata,quasdam communes,quæ insunt subiecto illius,non primo, sed à superiori deriuatæ, vt dum dicimus,conus est minor recto, diatessaron est proportio sesquitertia, hæc enim prædicata superioris scientiæ sunt. quædam aliæ passiones sunt propriæ subiecto inferioris,tamen non potest per medium proprium suum probare , vt dicit Medicus vulnera circularia difficilius sanatur:tota conclusio medica est, sed medium est Geometræ, quando ergo passiones sunt communes,tunc per medium superioris scientiæ probantur,vt diximus in textu:at cum sunt peculiares,tunc per medium superioris probantur , contractum tamen ad illud subiectum , vt Medicus non sumet medium commune, latera circuli maximè distant,sed latera vulneris circularis,&dicet;vulnus,cuius latera maximè distant , difficile sanatur , vulnus circulare est vulnus laterum maximè distantium, ergo tale vulnus difficilius sanatur.per hæc possunt intelligi reliqua,& sic patet solutio argumenti tertij.& est notanda doctrina,non enim intelligere oportet,quod omnia principia subalternatæ debeant demonstrari in subalternante , cum oppositum experientia doceat,sed ad sensum expositum. *Ad 3.*

Alterum dubium est circa caput , videtur enim quod vna scientia etiam non subalterna demonstret conclusionem alterius,nam Philosophus demonstrat rotundum cælum, similiter Astrologus , & diametrum esse asymmetrum probat Arithmeticus,quia aliter numerus par esset æqualis numero *2. dub. principale circa totū cap.*

Sol. impari. Dico, quod ſicut vna res variis rationibus ad diuerſa prædicamenta, & ad diuerſas ſcientias ſpectare poteſt, ita etiam eadem concluſio,& quæque ſcientia ſuis mediis eam demonſtrabit. vnde Philoſophus oſtendit rotunditatem cæli per motum, Mathematicus verò per æquidiſtantiam à centro. Ad illud de diametro dico, cum res Arithmeticæ,& Geometricæ ex parte conueniant, cum Arithmeticus figuras etiam in numeris ſpeculetur, aliquando propter communionem ſubiectorum, & rerum quas tractant, etiam media ſibi communicant, nec hoc eſt contra id quod Ariſt. docet.

3. Dub. Tertium dubium eſt de Metaphyſica, an probet ſcientiarum principia, ex hoc.n. loco ſumitur illud vulgare dictũ, nulla ſcientia particularis ſua probat principia, ſed Metaphy. hoc munus eſt. dico pro præſenti, multæ ſcientiæ particulares ſumuntur à Metaphyſica, ex parte enim ſubiectorum indigent Metaphyſica ſtabiliente ens, ſubſtantiam, accidens, quæ niſi eſſent, ſubiecta reliqua ruerent. Secũdo indigent illius paſſionibus, ſæpe enim de vno, de multis, de identitate, de diuerſitate, de toto, de parte, & ſimilibus ſcientiæ tractant, quæ Metaphyſica ſunt. Tertio indigent, quia nullæ propoſitiones vllam vim probatiuam haberent, niſi in virtute principij; quodlibet eſt, vel non eſt; vt alibi diximus. Quarto indigent, quia veritates dignitatum peculiarium in virtute vniuerſalium nituntur, vt diximus in textu: & hoc ſenſu Metaphyſica dicitur probare principia aliarum ſcientiarum, quæ dum ſua probat, ſimul alia probat, vt qui omne animal ſenſibile probat, ſimul etiam hominem ſenſibilem oſtendit, non in propria forma: ita dum Metaphyſicus ſtabilit ſuas communes dignitates & principia, ſtabilit inferiora, ſed non in propria forma particulari ea demonſtrat; imò nec ſua ſemper demonſtrat, nempe quæ per ſe nota ſunt, ſed à cauillis aliorum defendit, & contra negantes ea dialecticè, & ad impoſſibile reducendo inuehitur, vt dicit Simpl. 1. Phyſi. Atque ſatis de quæſtione hac.

CAP. VIII. *Demonſtratiuarum ſcientiarum Principia, nonnulla eſſe communia, nonnulla propria: quæque ea ſint, & quo pacto præcognoſcantur: pariter & reliqua demonſtratione ingredientia.*

DIco autem principia in vnoquoque genere hæc, quæ quòd ſunt, non contingit monſtrare.

Quid

Quid igitur significant & prima, & quæ ex his accipitur, quòd autem sunt, principia quidem necesse est accipere, alia verò monstrare. vt quid vnitas, aut quid rectum, aut triangulum. esse autem vnitatem accipere, & magnitudinem, altera verò monstrare. 2.

Sunt autem, quibus vtuntur in demonstratiuis scientiis alia quidem propria vniuscuiusque scientiæ, alia verò communia. communia autem secundum proportionem: quoniam vtile vtique quantum in eo, quod sub scientiam est genere. propria quidem, quemadmodum lineam esse talem, & rectum: communia verò, vt si ab æqualibus æqualia auferantur, quod æqualia sunt reliqua. sufficiens autem est vnumquodque horum, quantum est in genere, idem enim faciet, & si non de omnibus acceperit, sed in magnitudinibus solum, Arithmetico autem in numeris. 3.

*Sunt autem propria quidem, & quæ accipiuntur esse circa quæ scientia speculatur in existentia per se, veluti vnitates Arithmetica, Geometria verò puncta, & lineas: hæc enim accipiunt esse, & hoc esse. horum autem passiones per se, quid quidem significat, vnaquæque accipiunt: veluti Arithmetica quidem, quid impar aut par, aut quadrangulum, aut cubus. Geometria verò, quid * irrationale, aut refrangi, aut concurrere. quòd autem sunt, monstrant & per communia, & ex demonstratis. & Astrologia consimiliter.* 4.

**a.l. proportionale.*

Omnis enim demonstratiua scientia circa tria est, et quæcunque esse ponuntur. hæc autem sunt, genus, cuius per se passionum est speculatiua: et communia, quæ dicimus dignitates, ex quibus primo demonstrant: & tertium passiones, quarum quid significat vnaquæque accipit. 5.

Nonnullas tamen scientias nihil prohibet quædam horum despicere, vt genus non supponere esse, si sit manifestum, quod est: non enim similiter planum, quòd numerus est, & 6.

quod frigidum & calidum. & passiones non accipere, quid significant, si sint planæ: quemadmodum neque communia non accipit, quid significãt: hoc quòd est, æqualia ab æqualib. demere, quoniam notum. sed mihi minus natura tria hæc sunt. circa quòd monstrat, & quæ monstrat, & ex quibus.

7. *Non est autem suppositio, neque petitio, quòd necesse est esse propter ipsum, & videri necesse non enim ad extrinsecam rationem demonstratio sed ad eam, quæ in anima: quoniam neque syllogismus. semper enim est instare ad extrinsecam rationem, sed ad intrinsecam rationem, non semper.*

8. *Quæcunque igitur monstrabilia existentia accipit ipse non monstrans, hæc quidem, si apparentia discenti accipiat, supponit, & sunt non simpliciter suppositio, sed ad illum solum, si verò, aut nulla inexistente opinione, aut & contraria inexistente, accipiat idem, petit. Et hoc differunt suppositio & petitio. est enim petitio, quòd subcontrarium est ad discentis opinioni: aut quod aliquis demonstrabile existens accipiat, & vtatur non monstrans.*

9. *Termini quidem igitur non sunt suppositiones, neque.n.esse aut non esse dicunt. sed in propositionib. suppositiones. terminos autem solum intelligere oportet. hoc autem non est suppositio: nisi & ipsum audire suppositionem aliquis esse dicat. sed quibuscunque existentib. eo ꝙ illa sunt fit conclusio.*

10. *Neque Geometra falsa supponit, quemadmodum quidam asseruere dicentes, quòd non oportet falso vti: Geometram verò mentiri, dicentem pedalem non pedalem, aut rectam descriptam, non rectam existentem. Geometra verò nihil concludit, eò quod hæc est linea, quam ipse locutus est, sed quæ per hæc ostenduntur.*

11. *Præterea petitio & suppositio omnis, aut vt totum, aut vt in parte: definitiones verò neutrum horum.*

12. *Formas quidem igitur esse, aut vnum aliquid præter mul-*

ta, non necesse, si demonstratio erit. esse quidem igitur unum de multis verum dicere, necesse est non enim erit universale, nisi hoc sit. si autem in universale non sit, medium non erit: quare neque demonstratio. oportet igitur aliquid unum & idem in pluribus esse, non æquiuoca.

Non contingere autem simul asserere & negare, nulla accipit demonstratio, nisi oporteat monstrare & conclusionem sic. Monstratur autem accipientibus primum de medio, quòd verum, negare autem non verum. Medium autem nihil differt esse, & non esse accipere: consimiliter autem & tertium. si enim datum est, de quo hominem verum dicere, si & non hominem verum; sed si solum hominem animal esse, totum, non animal autē non, erit .n. verum dicere Calliam, si et non Calliam, tamen animal, nō animal aūt non. Causa aūt, quoniam primum non solùm de medio dicitur, sed & de alio, eò quod est in pluribus. quare neque si medium & idem est, & non idem, ad conclusionem nihil differt. 13.

Omne autem asserere, aut negare demonstratio ad impossibile accepit: & hæc neque semper vniuersaliter, sed quantum sufficiens est. sufficiens autem est in genere. dico autem in genere, vt circa quod genus demonstrationes fert. quemadmodum dictum est & prius. 14.

Communicant autem omnes scientiæ sibi inuicem secundum communia. communia autem dico, quibus vtuntur, tanquam ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant, neque quod monstrant. 15.

Et Dialectica omnibus, & si aliqua vniuersaliter tentet monstrare communia: vt quod omne asserere, aut negare: aut quod æqualia ab æqualibus: aut talium nonnulla. 16.

Dialectica verò non est ita determinatorum quorundam, neque generis alicuius vnius. non enim interrogaret. demonstrantem enim non est interrogare, eò quòd oppositis exi- 17.

Q 4 *stentib*

stentibus non monstrauit idem, monstratum est autem hoc in iis, quæ de syllogismo.

1. *Dico autem principia in vtroque genere, &c.*

De principiis demonstrationum, quæ necessaria per se, aut propria docuerat esse, sermo est in hoc capite, ꝙ in tres partes diuiditur, in prima principia ipsa distinguit, ac quo côueniant, quóue differant, & inter se, & à principatis ostendit: in secunda communia principia ab aliis quibusdam separat principiis in particulari: in tertia quomodo quodam communi principio vtamur in demonstratione monstrat: repetit autem aliqua quæ in procemio dixerat, quia illic ænigmatice, vt inquit Philop. loquutus fuerat, vel quia illic non per se, sed vt doctrinam ex præexistenti fieri cognitione probaret, illa dixerat: nunc verò per se hæc docet.

Quæ sint principia in scientiis. Proponit igitur, quæ principia dicantur in scientia aliqua, illa nempè, quæ non demonstrantur esse: vbi aduerte, non esse legendum sicut aliqui legunt, scilicet principia sunt, quæ cum sint, non demonstrantur esse, id est, sunt vera, & indemonstrabilia. iste enim non est Arist. sensus, legendum enim est, quòd sunt non demonstratur, id est, principia sunt in scientia aliqua ea, quæ non demonstrantur esse. Est autem hęc pulchra regula principia dignoscendi, & in scientia qualibet, & demonstratione, ea scilicet esse principia quæ talis scientia, seu talis demonstratio non probat esse, sed supponit: verbi gratia, supponit Geometria esse lineas, signa, id est, puncta, Arithmeticus vnitates, numeros, hæc dicuntur principia: similiter in qualibet peculiari demonstratione non demonstramus subiectum esse, nec medium, dicuntur principia: hoc autem non solum de simplicibus principiis, sed etiam de complexis, quales sunt propositiones, dignitates, & præmissæ in demonstrationibus singulis: hæc enim omnia, vt non demonstrantur in scientia illa, vera esse dicuntur principia scientiæ, vt verò pręmissæ in illa demonstratione cuius sunt, non demonstrantur, illius principia dicuntur: & vniuersaliter, quod est in scientia, aut demonstratione, ita vt illic non demonstretur esse, sed supponatur, id est, principium, siue simplex, siue complexum sit.

2. *Quid quidem igitur significent, &c.*

Assignat id in quo principia, & ea quorum principia sunt, conuen

conueniant. oportet autem per principia hic non solùm complexa, sed etiam simplicia, vti diximus, intelligere, per ea verò, quæ ex principiis sunt, seu per principiata, etiam complexa, quæ cōclusiones sunt, & incomplexa seu simplicia, quæ sunt passiones & quæsita. est ergo conuenientia inter hæc, quod de omnibus oportet in demonstrationibus, & in scientiis, supponere, quid significent: hoc enim non demonstratur in scientiis, nec de principiis, nec de principiatis: at discrimen est, quod de principiis omnibus preterea oportet supponere, quod sint, si simplicia, quod existant, si complexa, quod vera sint; at de principiatis id demonstramus, nam conclusionem veram esse demonstramus, similiter ipsam passionem inesse demonstramus, non autem supponimus. Arist. ponit exempla in simplicibus principiis, & principiatis solum, nempè in subiectis, vt vnitate, & magnitudine, in passionibus vt in recto, & triangulo.

Sunt autem quibus vtuntur indemonstratiuis, &c. 3e

Principia præsertim complexa hic diuidit in communia & propria, communia sunt, quę scientiam illam transcendunt, vt si ab æqualibus æqualia demas, restant æqualia, hoc enim pluribus inest scientiis: propria verò, quæ ex his, quæ in scientia tali sunt, constant, vt linea est magnitudo indiuisibilis secundum latitudinem; rectum est, cuius extrema non exeunt à medio, hæc enim Geometrica sunt. Posses dubitare, cùm scientia ex propriis procedat, quomodo principia habet communia? Respondetur non vti scientias his communibus, vt communia sunt, sed vnaquæque scientia & demonstratio ea limitat ad suam materiam ad quam eis indiget, Geometra dicit, si ab æqualibus magnitudinibus æquales demas, Arithmeticus ad numeros contrahit, & singulæ demonstrationes suis terminis adaptant, nec propter hoc minor est vis illorum principiorum cùm semper sint vera & necessaria, & immediata: & propterea dicuntur communia secundum analogiam, quia ex eis vnaquæque scientia accipit pro sua materia.

Dub. Sol.

Sunt autem propria quidem, & hac, &c.

Præter propria complexa, quæ assignauerat, incomplexum principium assignat nempè subiectū, de quo accipimus quòd sit, & quid significet, & hoc est quod dicit; Esse & esse hoc. atque de tali subiecto demonstramus passiones, quæ ei per se insunt, & de his, quid significent, supponimus. Posses dubitare, quare modo separatè de simplici & incomplexo principio lo- Dub.

quitur; Dico & hoc est aduertendum hoc esse discrimen inter
Sol. complexum & simplex principium, complexum enim in commune, & proprium distinguitur, at simplicia omnia propria sunt, ob id primo propria complexa cum simplicibus non coniunxit, sed cum communibus, postea simplicia adiunxit: exempla ponit horum, quæ nota sunt. irrationalis dicitur quantitas, quæ alteri non communicat in parte aliquota, vt diameter costæ, quæ passio Geometrica est: inflecti verò dicitur eadem linea, quando ab vno puncto resilit, sicut pila: concurrere dicuntur duæ lineæ, quæ coniunguntur in puncto.

5. *Omnis enim demonstratiua scientia, &c.*

Ostendit sufficienter de istis determinasse, cum non sit aliquid in demonstratione præter passionem, & subiectum, quod principium est simplex, & dignitates principia complexa. Dices, quid de conclusione? dico, sub subiecto & passione comprehenditur. dices, quid de præmissis? dico, sub dignitatibus esse, nam dignitates licet sub communi forma demonstrationem non componant, tamen limitatæ, & contractæ, propositiones, & præmissæ fiunt, ex quibus demonstramus.

Dub. Dices nónne etiam ex propositionibus quę dignitates non sunt, demonstramus? non enim semper Euclides ad dignitates recurrit, sed per ea, quæ demonstrata sunt, demonstrat alia. Dico, ita esse, & hoc est, quod in præcedentibus verbis dixerat Arist. demonstrant per communia & per ea, quæ demonstrata sunt: at quia nullus perfectam habet demonstrationem, nisi ad illa indemonstrabilia perueniat: propterea dixit ex dignitatibus esse demonstrationem, sed addidit hoc, tanquam ex primis, quia etiam ex demonstrabilibus sunt demonstrationes, sed non tanquam ex primis, hæc enim dignitates sunt.

Sol.

6. *Quasdam tamen scientias nihil prohibet, &c.*

Soluitur dubium ab Arist. Posset quis dubitare, an semper illa supponere necesse sit, respondet Arist. non opus esse semper, nam quādo subiectum esse notum est, vt calidum esse, frigidum esse, non opus est supponere, sicut quādo obscurum est, vt numerum esse, similiter de passione, cum enim nota est significatio, non opus est supponere, sicut nec de principiis illis, quæ dignitates sunt, supponimus quid significent, hoc enim notum est: quæ verò nota non sunt, supponūtur, quod supra etiam nos diximus de principiis, & dignitatibus. concludit, siue supponantur ista, siue non, semper illa tria in demonstratione esse, dignitates, passionem

nem,subiectum.

Non est autem suppositio. 7.

Hæc est capitis secunda pars, in qua discrimen inter ista quatuor principia ponitur,dignitatem,suppositionem,petitionem,definitionem: dignitas est principium necessarium,non solum in se,sed quòd etiam omnibus videtur, & cognoscitur necessarium,vt quodlibet est,vel non est,& similia. hæc enim lumine naturali ab omnibus cognoscuntur per se absque alio medio. posses obiicere,non est omnibus manifestum,quando quidem negari potest.respondet Arist.verbo & voce posse negari sed non intellectu, secundum quem demonstrationes & syllogismos mensurare oportet,nam rationes exteriores potest quis pro libito negare voce,sed interiores non pro libito negamus:sunt igitur hæc principia nota,& ab omnibus interius necessario concessa,quæ Albert.in præsenti iterum comparat visibilibus,quæ suo lumine videntur, vt superius etiam diximus ex ipsomet.

Quæcunque ergo demonstrabilia. 8.

Suppositiones & petitiones declarat,hæc enim sunt demonstrabilia principia, quæ cum demonstrari possint,non demonstrantur ab aliquo, sed sine demonstratione accipiuntur esse vera:differunt tamen,si enim ista discenti,id est, ei, cui fit demonstratio,nota sunt,ac si essent demonstrata,dicuntur respectu illius suppositiones,quod sæpè accidit in argumentando, recipit enim qui respondet propositiones aliquas absque probatione,quæ probari poterant, quia illi notæ sunt:si verò discenti non sunt nota, vel quia non est vnius opinionis, id est, quia non scit illa,vel quia contrariæ opinatur,&illa existimat non esse,tunc dicuntur petitiones,seu postulationes,quia demonstrator petit,vt modò admittat ea,vt demonstratio procedat, & postea probabuntur:in quo apparet differentia horum duorum,à dignitatibus,& inter se: à dignitatibus quidē,quia sunt dignitates indemōstrabiles,& omnibus per se notæ,hæc verò demonstrabilia,& non omnibus nota:inter se verò,nam suppositiones videntur discenti,petitiones verò nō videntur, vtraque tamen recipiuntur esse absque demonstratione,cùm demonstrari queant.

Termini igitur non sunt suppositiones,&c. 9.

Definitio aliud est principium in demonstratione, quod quid sit notum est,ob id,quid non sit potius explicat, non est

igit

igitur suppositio,nec petitio,quod duplici ratione probat,altera est,quia suppositiones significant esse,vel non esse,non autem definitiones;cuius ratio est, nam suppositiones in propositionibus sunt,id est,suppositiones sunt propositiones, termini verò & definitiones solum intelliguntur,cum in simplici intellectus operatione sint, in qua non est propositio, sicut nec videre,vel audire sunt propositiones quia simplices cognitiones sunt Philop. illa verba, suppositiones in propositionibus sunt, exponit in hunc sensum, quòd definitiones sumptæ in propositionibus,nempe de definitis enunciatæ, sunt suppositiones,vt homo est animal rationale,triangulus est figura tribus lineis terminata:& est expositio etiam bona, mihi tamen videtur prior melior.cõcludit Arist.suppositiones esse,ex quibus existentibus sequitur conclusio, eò quòd ipsæ sunt, id est, sunt propositiones per quas conclusio infertur & probatur.

Quædam notatu digna.

1.Not. Sunt hic aliquot notanda;primum est, ista tria,suppositionem,petitionem,definitionem, sub vnico genere comprehendi,nempe sub positione,cuius meminit c.2.superiori,nunc tamen numerans ipsas species reliquit genus ipsum,nec hoc absurdum videri debet.

2.Not. Est etiam notandum,suppositiones,& petitiones esse in duplici differentia,quædam sunt demonstratiuæ,quædam dialecticæ.demonstratiuæ omnes sunt necessariæ,& de his est sermo in præsenti.vnde male docuit Philopo.petitiones posse esse falsas,cum dicat Arist. esse demonstrabiles : quædam verò dialecticæ,petunt enim & supponunt etiam hi,qui probabiliter disputant,atque hæ possunt esse falsæ,sunt.n.probabiles.

3.Not. Tertio notandum est,esse suppositiones in scientia, similiter petitiones,& in demonstratione peculiari.in scientia suppositiones,& petitiones sunt propositiones,quæ cum demonstrabiles sint,saltem in alia scientia supponuntur, vel vt notæ discenti,vel vt petitæ,deseruiunt tamen pro multis conclusionibus illius scientiæ,sicut à puncto in punctum lineam ducere,& similes:in demonstratione verò qualibet præmissæ,quæ in ea non demonstrantur dicuntur suppositiones,aut petitiones in illa demonstratione:si enim sunt notæ respondenti,suppositiones;si verò non,petitiones.

4.not. Tandem notandum est,cum Arist.dicit,suppositiones & petition

tiones esse demonstrabiles, non intelligi, semper esse demonstrabiles demonstratione propter quid, sunt enim aliquæ suppositiones immediatæ, vt quando definitiones de definitis sumimus, sed dicuntur demonstrabiles, vel quia demonstrari possunt, vel non sunt ita notæ, quin aliqua ratione saltem à posteriori indigeant: & tamen absque tali probatione proponuntur.

Neque autem Geometra falsa supponit, &c. 10.

Posset quis dubitare, an supponere liceat falsa, vt quidam existimant Geometras falsa supponere in suis demonstrationibus, supponunt enim lineam bipedalem, quæ forsan est tripedalis, & lineam rectam, quæ curua est, & similia. respondetur non licere, nam Geometræ non vtuntur illis suppositionibus, vt ex illis demonstrent, sed vt ostendant, veras lineas, & veras rectas, & veras quantitates, per quas demonstrant, non ergo vtuntur suppositionibus falsis, per quas demonstrant.

Amplius petitio & suppositio, &c. 11.

Hoc est alterum argumentum, quo suppositionem non esse ipsam definitionem probat, suppositio enim & petitio est vniuersalis, & in parte, id est, particularis: at definitio nec vniuersalis, nec particularis dicitur, non enim est propositio, cuius proprium est, vniuersalem, vel particularem esse, non ergo est suppositio, aut petitio.

Species quidem igitur esse, &c. 12.

Cum multa de vniuersalibus locutus sit, dubium esse posset, an cum demõstrationes & definitiones sint vniuersalium, opus sit, species, id est, ideas ipsas vniuersales separatas ponere, vnum enim motiuum Platonis ideas cõstituentis hoc fuit, nempe quia scientiæ & definitiones, quæ vniuersalium sunt, non aliter essent. respondet Aristo. non opus esse ob demonstrationes, & scientias ideas separatas ponere, sufficit enim naturam in ipsis singularibus constituere, quæ valeat de multis vniuocè prædicari, nõ autem separatam, nisi per operationem intellectus. Multa de vniuersalibus alibi diximus, ob id hic his supersedebimus. vide quæstionem proœmij super Porphyriũ.

Non contingere autem idem simul, &c. 13.

Locus hic summæ obscuritatis est ob defectum verborum Arist. propterea rem & sensum potius, quàm orationem, omnes Græci, Latini, & Arabes explanant, in sensu autem non plenè omnes conueniunt, quorũ expositiones & sensus enar-

rare, prolixum & inutile esset, sumā ex his omnibus, quæ mihi magis veritati videntur conformia, & literę Arist. consonantia, addam autem, quæ videntur singulis deesse, ac ipsum integrum contextum conabor exponere.

Duo igitur sunt principia vniuersalissima, quorum veritati innituntur reliqua, alterum negatiuum, scilicet de nullo est verum affirmare, & negare, & alterum affirmatiuum, scilicet de quolibet affirmare, vel negare, verum est; his duobus, sicut & reliquis, demōstrationes vtuntur limitatis, & coarctatis ad peculiarem materiam, quod quidem quando, & quomodo fiat, in præsenti docet Arist. quæ est tertia pars capitis, de his enim magis, videtur dubium, cum generalissima sint, quam de aliis: incipit autem à negatiuo, & dicit, tunc tale principium in demonstrationem ingredi, cum talis est conclusio, quæ illo sic ingredienti indigeat, quando nempè de subiecto conclusionis enunciamus aliquod prædicatum affirmando ipsum, & remouendo oppositum, vt si dicas, Callias est animal, & non est non animal.

Ad huiusmodi conclusionem demonstrandam oportet in demonstratione etiam sumi tale principium contractum: sumimus autem sic sumendo duos terminos contradictorios altero affirmato, altero negato & remoto, vt in illa conclusione eadem apparet: sic autem in demonstratione sumi debet. ecce quando liceat tale principium in demonstratione sumere, sed quomodo, & quo loco in demonstratione eo vtendum, docet sunt enim tres termini in demonstratione, maius extremum, nempę prædicatum maioris, minus extremum, subiectum minoris medium, scilicet subiectum maioris & prædicatum minoris tale principium non in medio, non in minori extremo, quod dicitur tertium, sed in primo, id est maiori extremo constituendum est, & dices, omnis homo est animal, & nō est non animal, Callias est homo, ergo Callias est animal, & non est non animal.

Dub. Dices, quare nō in medio, & tertio sumi debet? huic respon-
Sol. det Arist. quia est inutilè prorsus ad talem conclusionem inferendam, nam etiam si oppositum medij sumeres absque negatione ipsius, adhuc sequitur conclusio: similiter de tertio, nam etiam si dicas, omnis homo, & non homo est animal, & non est non animal; dūmodo Callias sit homo tantū, sequitur Callias est animal, & non est non animal, similiter de tertio, etiamsi

enim

enim non Callias sit homo, dummodò Callias sit homo, sequitur eadem conclusio.

Dices tu quare de medio & opposito medij enunciamus maius extremum, non de medio autem enūciamus primum, & oppositum primi, dicit enim homo, & non homo animal, at homo non dicitur animal & non animal. Respon. quia maius extremum est superius medio, nō intelligas semper id esse in demōstratione, nempe quòd sit superius, sed hoc est argumētum nō posse tale principium esse necessarium in medio, quia si necessarium esset, semper esset, at cum primum est superius non licet, argumentum igitur est, non esse necessarium, idem dicendum de tertio: hunc crediderim esse integrum sensum Arist. & valdè notandum. *Dub.* *Sol.*

Literam igitur ipsam exponamus, non contingere autem simul, id est, istud principium, de nullo est verum affirmare, & negare, nullam demonstrationem ingreditur, nisi cum opus est demonstrare conclusionem, sic, id est, per illud principium, quod sit cum id in conclusione est, tunc autem in demonstratione accipi sic debet, accipientibus primū, id est, maius extremum de medio in maiori quod verum, negare autem non verum, id est, affirmando ipsum primum & negando negationem primi, quæ falsa erat, non enim dicebatur, homo est animal, & non animal hoc enim falsum est: dicemus ergo, homo est animal & non non animal, & remouere contradictorium primi, est dicere, quod negare primum, non est verum. *Expositio textus.*

Nihil differt. Hic probat non posse in medio illud esse, quia in medio, & minori extremo possumus oppositum medij sumere, etiam oppositū minoris extremi, dicitur enim homo, & non homo est animal, Callias & non Callias est homo, non igitur principium est necessarium cum oppositum verè liceat sumere.

Nam si datum est. Ostendit id exemplo, quomodo sit inutile cum medio oppositum medij sumere ad conclusionem inferendam, dicens, si datum est, de quo hominem verum est dicere, id est si detur quod Callias sit homo & non hominem verum, id est, licet verum sit quod non homo est animal, & non non animal, dummodo detur, sed si solum hominem, totum nempe hoc, homo est animal, & non non animal, erit enim verum, id est, sequitur conclusio; Callias est animal, &

non

non non animal,vt sit sensus, dummodo homo sit animal, & non non animal, & Callias sit homo, sequitur, quòd Callias sit animal, & non non animal, siue etiam non homo sit animal,& non Callias homo.

Causa autem est. Reddit rationem cur id liceat in medio, nempè sumere ipsum & oppositum,quia nempe maius extremum superius est,& contingit esse,cum enim cõuertibile est, id non licet: at maius extremum,& oppositum in nullo casu licet verè sumere,sed semper negãdo oppositum,vti diximus, postea concludit; nihil differre ad conclusionem duo opposita in medio sumere,& in tertio,non ergo est ibi tale principium necessarium.Hæc circa literam.

Quædam Notatu digna.

1.Not. Sunt aliqua notanda pro perfecta intelligentia huius. primum,quando dicit Arist.oppositum medij posse sumi,vt homo & non homo est animal,non intelligas, quòd in vtraque propositione id licet,nam minor erit falsa,vt notat Auer. scilicet Callias est homo & non homo, sed sensus est,si in medio tale principium sumendum esset,nunquam medium,& oppositum sumere liceret:at in maiori id fit,non ergo in medio est ponendum id principium.

2.Not. Aduerte secundo, non solum in maiori oppositum medij sumi posse,imò,vt notat Philop.aliter sumi est impossibile,cũ primum est superius,est enim falsum dicere,homo & nõ non homo est animal,&non est non animal,cum multa,quæ sunt non homo,licet non omnia,sint animalia.

3.Not. Aduerte maximè tertio,quare Arist.non ponat principium hoc in subiecto conclusionis,sed solum in prædicato,dicimus enim etiam homo,& non non homo est risibilis.dico cum in subiecto est,non potest poni in demõstratione,nam esset consequentia mala, nec esset bona forma cum detur antecedens verum & consequens falsum, vt patet in hac, omne animal rationale est sensitiuum, omnis homo & non non homo est animal rationale,non valet,ergo homo & non non homo est sensitiuus.

4.Not. Aduerte quarto cum Philop. tales demonstrationes, quæ cum hoc principio sumuntur,non esse inutiles,quamuis id videatur sancto Thomæ.sunt enim, vt dicit Philo. multa, quæ apparent secundum opposita prędicari,vt elementa esse corruptibilia,& non corruptibilia,quia corrumpuntur sccũdum

part

partem, non corrumpuntur secundum totum, similiter cęlum esse in loco, & non esse in loco, quia secundum partes locum habet, non secundum totum, & alia huiusmodi, ex quibus quis posset existimare posse hæc opposita affirmari, aduersus quos possumus & debemus sic oppositas monstrare conclusiones.

Aduerte quinto, quamuis istud exemplum Arist. non sit demonstratio propria, quia est de singulari, puta Callia, tamē possunt fieri multæ huiusmodi demonstrationes, vt si dicas, omnis actus habens esse in se est immortalis, & non non immortalis, anima rationalis est talis actus, ergo anima est immortalis & non non immortalis, & sic etiam in aliis fit. *5. Not.*

Aduerte sexto cum Philop. cum audis contradictionem inter terminos, puta homo non homo, animal non animal, non intelligas contradictionem perfectam, hæc enim non nisi in propositionibus est, sed est quædam imperfecta contradictio, quæ dicitur secundum finitos & infinitos terminos. *6. Not.*

Commune autem aut affirmare, &c. 14.

Themistius & Philop. volunt, vt postquam Arist. probauit demonstrationi ostensiuæ deseruire illud principium, modò probet etiam deseruire demonstrationi ad impossibile, D. Th. verò, & alij hoc ad principium affirmatiuum referunt, vti diximus in principio: & quamuis vtrunque sit verum & probabile, magis videtur consonare literæ sententia D. Tho. Est ergo sensus, quòd hoc principium de quolibet est verū affirmare, aut negare, deseruit demonstrationi ad impossibile, sed debet contrahi ad materiam illius demonstrationis, sicut etiam dictum est de aliis principiis communibus. *Expositio Them. et Philop.* *Expositio verior d. Thomæ.*

Propter quòd aduerte ex li. 1. Prio. c. 22. & 23. esse duplicem syllogismum, ostensiuum, & ad impossibile, probamus enim aliquam conclusionem dupliciter, vno modo illam veram ex veris concludendo, vt qui hominem esse risibilem probaret sic, omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis: talis syllogismus & probatio dicitur ostensiua. altero modo eandem conclusionem probamus ostendendo suum contradictoriū esse falsum; cum enim contradictoriorum hoc aut illud sit verum, si falsum ostenditur vnum, probatur alterum verum, talis syllogismus & probatio dicitur ad impossibile demonstratio. *Nota.*

Fit autem hoc modo, sumendo primum contradictorium

conclusionis probandæ, puta, nullus homo est risibilis, si probanda est, homo est risibilis, secundo ex eo, cum alia propositione vera, inferendo conclusionẽ falsam in bona consequentia, vt cum sit illa bona consequentia, & conclusio falsa, necessarium sit aliquam præmissam esse falsam, quæ erit illius primæ contradictoria; nam altera cossumpta erat vera, sumitur enim sic, nullus homo est risibilis, omne rationale est risibile, ergò nullus homo est rationalis. in Cæsare. conclusio est falsa, ergo altera præmissa, non minor, quia est manifesta, ergo maior, quæ est contradictoria prioris: tunc tertio vtatur principio contracto sic, aut omnem hominem non esse risibilem, aut aliquem esse risibilem verum est, sed nullum hominem esse risibilem non est verũ, ergo hominem risibilem esse verum est: in quo tertio processu vtor hoc principio affirmatiuo contracto. & hæc est mens Arist.

75. *Communicant autem omnes scientiæ, &c.*

Concludit scientias omnes communicare in istis principiis communibus, vt dictum est, non tamen in his, ex quibus demonstrant, nec quod demonstrant, id est, non in subiectis, nec in passionibus, nec similiter in propositionibus, ex quibus proximè demonstrant, nec in conclusione, quam demonstrant.

Tria genera communium principiorum.

Vbi aduerte communia principia esse in triplici differentia quædam sunt communissima omnibus scientiis & omnibus demõstrationibus, qualia sunt illa duo prædicta, in his vis omnis probatiua & illatiua nititur, vt dictum est: quædam sunt communia multis quidem scientiis, sed non omnibus, nec vniuersis demonstrationibus, qualia sunt illa Mathematica, omne totum est maius parte, & similia quædam vni scientiæ propria, sed communia multis illius scientiæ demonstrationibus, vt in Philosophia naturali, motus est, in morali omnes appetunt bonum. huiusmodi sunt multa in singulis artibus Mathematicis: in præsenti sermo est de communissimis, in his enim solum omnes scientię coueniunt, in reliquis multæ, aut vnius scientiæ variæ demonstrationes, sed non omnes.

Aduerte pręterea hæc principia communia non per se conclusionem probare aliquam, nisi vel limitentur, vel cum aliis sumantur propositionibus, non enim semper formaliter sunt in demõstratione, sed virtualiter: vt nõ semper illa priora duo & reliqua in demonstratione sunt secundum se, licet virtus saltem priorum sit semper. Est enim similitudo, vt enim causæ nat

& naturales quædam sunt vniuersales, variis effectibus procreandi promptæ, vt sol,cæli,intelligentiæ;nihil tamen produ cunt eorum,nisi adiunctę particularibus causis,sol enim cum leone producit leonem,& cum equo equum:ita similiter illa principia communia,non enim ipsa sola,nec particularia sola sed simul vtraque probant, ac ob id dicuntur communia secundum analogiam& proportionem,quia sicut in hac scientia cum principiis huius producunt hanc conclusionem, ita etiam in alia scientia & demonstratione producunt cum aliis particularibus principiis aliam conclusionem,ob id dicuntur principia analoga &proportionalia respectu variarum conclu sionum particulariũ,quę in variis scientiis &demonstrationibus sunt,& hoc est maximè notandum.

Et Dialectica quidem de omnibus,&c. 16.

Duas scientias ex communibus procedere docet,Dialecticam & Metaphysicam,sed discrimen est inter vtramque.Metaphysica communia per communia probat,ac propterea demonstratione vtitur,nam multa probat de ente per causas etiam communes,& sic ex cõmunibus procedere non est contra id quod dictum est,solum hoc est traditum,quod propria non licet per communia procedendo demonstrare,& sic Dialectica procedit,ac ob id non demonstrat,sed probabiliter ratiocinatur, hic enim de Dialectica pro Topica sermo est. vt Dialecticus probat amorem esse in concupiscibili per cõmune,quia vbi est vnum contrarium,ibi est alterum,odium verò est in concupiscibili,ergo & amor;sic igitur procedit ex communibus,sed non demonstrat. *Not.*

Dices quomodo dicit quod Metaphysicus communia illa principia demonstret,cùm sint immediata?Resp.S. Th.quem sequitur Ægid.quod non à priori demonstret,sed contra negantes conatur ostendere,& declarare,& aliqua via probare. Præterea quia de illis demonstrat passiones,scilicet quod sint immediata, quod sint per se nota, & alia. vnum fateor, quod mihi videtur, multa principia per se nota habere causam, quis.n.negare poterit non esse causam quod totum sit maius parte,& multorũ aliorum,sed quia sunt per se lumine natura li cognita,& non per causam,propterea immediata dicuntur, Metaphysici tamen est per tales causas, si quando occurrerit probare:& hoc est quod dixit sub forma dubitandi(si qua ten tat monstrare communia)quia non id facit,nisi contra negan *Dub.* *Soluitur ex D.Th.*

tes ea,quod rarò occurrit,sed hoc in secundum librum Metaphysicæ reseruetur.

18. *Sed Dialectica non est sic definitorum,&c.*

Discrimen est Dialecticæ ab aliis scientiis,quod non est vnius generis definiti, sicut aliæ scientiæ sunt. aliqui dicunt,ꝙ quia est de argumentatione,quæ aptatur omnibus rebus,sed melius est,quòd non sit generis vnius,id est, topica nō habet rem certam,&materiam circa quam probabiliter disputet,sed circa quamcunque materiam & rem probabiliter disputando vagatur.Præterea differt ab aliis scientiis etiam à Metaphysica quod scientiæ vnam partem determinent contradictionis, quā demonstrant,non enim contradictoria simul demonstrari valent , at Dialectica vtitur vtraque parte contradictionis, &vtramque probat topicè,ac ob id interrogatione vtitur,quę sit de parte contradictionis vtraque,quia vtramque expositus est probare, de qua interrogatione dictum est in libro de syllogismo 1. Priorum capite primo, atque hæc de capite octauo.

CAP. IX *Demonstratiuarum scientiarum esse interrogationes & responsiones proprias,&c.*

1. *SI verò idem est interrogatio syllogistica, & propositio contradictionis: propositiones autem secundum vnamquamque scientiam, ex quibus syllogismus secundum vnamquamque scientiam: erit vtique aliqua interrogatio scientialis. ex quib. qui secundum vnamquamque proprius fit syllogismus.*

2 Planum igitur,quod non omnis interrogatio Geometrica fuerit,neque medicinalis:similiter autem & in aliis: sed ex quibus,aut mōstratur aliquid,de quibus, Geometria est: aut ex eisdem monstratur Geometriæ,quemadmodum Perspectiua.consimiliter autem & in aliis. & de his quidem et rationem subiiciendum ex Geometricis principiis, & conclusionibus.

3 De principiis verò non Geometricis, & conclusionibus, rationem non subiiciendum Geometræ, inquantum Geometra.consimiliter autem & in aliis scientiis.

Neque

4. *Neque igitur omnem interrogationē vnusquisque scientificus interrogare debet: neque omne interrogatum respondere de vnoquoque: sed quæ secundum scientiam determinata sunt. Si autem disputabit cum Geometra, inquantum Geometra, sic, manifestum quòd benè, & si ex his aliquid monstret: si autem non, non benè. Planum autem, quod neque redarguit Geometram, nisi secundum accidens.*

5. *Quare non erit in non Geometricis de Geometria disputandum: latebit enim praue disputans. consimiliter autem et in aliis scientiis se habet.*

6. *Quoniam autem sunt Geometricæ interrogationes, sunt ne igitur & non Geometricæ? & iuxta vnamquamque scien* *a.l. ali-
tiam, quę secundum ignorantiam *qualemnam Geometrica* quā Geo metrica
sunt? Et vtrum secundum ignorantiam syllogismus, qui ex sunt.
oppositis syllogismus, aut paralogismus?

7. *Secundum Geometriam verò aut ex alia arte. vt musica est interrogatio non Geometrica de Geometria. coalternas verò coincidere existimare, Geometrica quodammodo, & non Geometrica alio modo.*

8. *Duplex enim hoc, quemadmodum irrhythmicum: & alterum quidem non Geometricum, eo quòd non habet, quem-* τὸ ἄρυθ-
admodum irrythmicum: alterum verò, eo quòd malè habet. μον
& ignorantia hæc, & quæ ex talibus principiis contraria. absque
9. *In Mathematicis verò non est similiter paralogismus,* rhythmo
quoniam medium est semper, quòd duplex. de hoc enim om- & forma
ni, & hoc rursus de alio dicitur omni: quod autem prædicatur non dicitur omne.

10. *Hęc autē sunt, ac si intellectione viderentur. In rationi* Vide pri
bus verò latet. nunquid omnis circulus figura? si verò descri mo Elen
pserit, planum. quid autem, carmina circulus? manifestum, chorum
quod non sunt. cap. 9.

11. *Non oportet autem instantiam in ipsum ferre si sit pro-*

Vide pro hoc Arist. l. 2. to. non longè à principio: ibi, Amplius problema propositionis facientem sibi ipsi instare.

positio inductiua, quemadmodũ n. neque propositio est quæ non est in pluribus, non enim erit in omnibus: ex vniuersalibus autem syllogismus: planum quod neque instãtia. eædem enim propositiones, & instantiæ. quam enim fert instantiam, hæc fieri potest propositio, aut demonstratiua, aut dialectica.

12. Contingit autem quosdam non syllogisticè dicere, eo quod ex vtrisque consequentia accipiunt: quemadmodum & Cæneus facit. quòd ignis in multiplicata proportione. etenim ignis celeriter gignitur, vt ait: & hæc est proportio. sic autem non est syllogismus, nisi celerrimam proportionem sequatur multiplex: & ignem celerrimã in motu proportionem.

13. Aliquando quidem igitur non contingit syllogizare ex acceptis, nonnunquam verò contingit, sed non videtur.

14. Si autem impossibile esset ex falso verum monstrare, facile vtique esset resoluere: conuerteretur enim ex necessitate. Sit enim A. ens: hoc autem existente hæc sunt, quæ noui, quod sunt, vt B. Ex his itaque monstrabò quòd illud est. Conuertuntur autem magis quæ sunt in Mathematicis, quoniam nullum accidens accipiunt, (sed & hoc differunt ab iis, quæ sunt in disputationibus) sed definitiones.

*. Cod. mul. leg. vt A. de B. sed malè. & io lo. Gr. dicit legendum esse vt A. de B. et de D

15. Augentur autem non per media, sed eo quòd assumunt. Vt A. de B. hoc autem de C. rursus hoc de D. & hoc in infinitum. Et in latus: *vt A. & de C. & de E. vt est numerus quantus, vel & infinitus, hoc, in quo A. impar numerus, quã tus in quo B numerus impar, in quo C. est igitur A. de C. & est par quantus numerus, in quo D. par verò numerus, in quo E. est igitur A. de E.

Si autem idem est interrogatio syllogistica, &c.

1. Cùm & conclusiones, & propositiones, & principia propria esse in demõstratione qualibet, & sciẽtia docuisset, nũc etiam in terrogationes, responsiones, ac alia propria esse docet, atq; in tres

In tres partes caput est diuisum:in prima,interrogationes,responsiones,disputationes proprias esse in scientiis traditur, in secunda esse etiam proprias interrogationes secundum ignorantiam : in tertia verò de defectibus in syllogismis scientiarum differit:proponit igitur hanc conclusionem.Interrogationes sunt propriæ in scientia qualibet:& affert hanc probationem : propositiones ex quibus syllogismi scientiarum fiunt, sunt propriæ in qualibet scientia,sed interrogationes syllogisticę sunt propositiones,ergo interrogationes sunt proprię in qualibet scientia,minorem in principio,suo more,ponit.

Circa hæc dubitabis primo,quomodo hic interrogationes in scientia & demonstratione ponat,cum in fine capitis pręcedentis hoc Dialecticæ propriũ esse dixerit.Resp.S.Tho.quem sequuntur Aegid.& alij Philosophi Demonstratorem & Dialecticum interrogare,sed cum magna differentia,nam Dialecticus interrogat conclusionem,& propositiones; ex quib.syllogizat, Demonstrator verò solam interrogat conclusionem, propositiones accipit, cuius rationem dat Aegid. Dialecticus enim cum ex omnibus procedat,potest non solum conclusionem,sed etiam propositiones negatas probare:at Demonstrator cōclusionem quidem negatam demonstrabit,sed non propositiones,ideo eas nō interrogat,sicut Dialecticus.est etiam altera differentia,nam Dialecticus conclusionem interrogat, paratus quamcunque contradictionis partem probare;at Demonstrator partem veram, & necessariam probat:sic ergo ad dubium Resp. at quia hæc solutio non videtur cōsona Aristo. (nam hic loquitur de interrogationibus demonstratiuis, quæ sunt propositiones,& non de conclusionib.)respondetur etiam esse interrogationes propositionũ,sed demonstrabiliũ, quæ sunt conclusiones,& postea sumuntur ad alias probãdas tanquam propositiones:hęc solutio nō mihi placet,cũ absolutè Arist.interrogationes vocet propositiones : propterea dico etiam Demonstratorem interrogare propositiones,non vt indifferēter sumat cōsensum respōdentis,sed vt euidentiã,&certitudinē etiam à respōdente venetur,sæpè.n.interrogamus & necessaria, vt simul acquiescere respōdentē faciamus, qua via sępè vtitur Plato.qđ si acciderit respōdentē nō cōcedere,licet nō demōstremus eas,tñ declaramus exēplo,inductiōe,aut ad incōmodum ducētes:de his igitur interrogationib.demonstrationis est hic sermo,quæ aliæ sunt à Dialecticis:&sic soluitur dub

1. Dub.

Soluitur ex D.Th.

Sol.aut.

dubium. Dialecticus enim de vtraque parte contradictionis petit, quia vtraque vtitur: non Demonstrator sic facit.

2. Dub. Dubitabis praeterea, quid per interrogationem syllogisticam intelligatur. dico, non intelligi syllogisticam, id est, Dia-
Sol. lecticam, vt vult Philop. sed intelligitur ea interrogatio, quae propositione petit, cui respondere possumus, ita esse vel non esse; sunt enim multae aliae interrogationes, vt vnde venis? cur ferrum trahitur à magnete? hae enim non sunt syllogisticae: etiam dicitur interrogatio syllogistica. i. ex quibus syllogismus componitur, ad excludendam quaestionem; quae est interro-
3. Dub. gatio conclusionis. Dubitatur praeterea, quomodo interrogationes propositiones dicantur, non enim ex eis syllogismus
Sol. conficitur. Resp. S. Thom. & Alber. tract. 3. c. 4. dici propositiones secundum substantiam, eadem enim est res, propositio, & interrogatio, modo solo differunt. Tandem dubitabis, quid per propositionem contradictionis intelligere oporteat, dico, propositionem, quae est vna pars contradictionis, qualis est demonstratiua.

Manifestum itaque quod non omnis, &c.

2. Infert, non omnem interrogationem esse Geometricam, aut medicinalem, id est, non omnes interrogationes, quae in particularibus scientiis sunt, sunt illarum propriae, sed hę duae sunt propriae Geometriae, altera, quae sit propositionum, ex quibus conclusiones Geometricae probantur: altera, propositionum, ex quibus in Perspectiua conclusiones probantur: & vniuersaliter duae sunt interrogationes scientiae cuilibet familiares, eae ex quibus ipsius conclusiones probantur, & eae ex quibus quae in subalternata sunt etiam probantur, nota literam, aut quod ex eisdem monstratur, &c. i. aut eae interrogationes, etiam sunt Geometricę, ex quibus eisdem monstratur aliquid, vt visibilia, id est, monstrantur quae sunt perspectiua.

Et de iis quidem & rationem ponere, &c.

3. Haec sunt verba continua praecedentibus, sensus est, de his etiam, s. perspectiuis principiis reddenda est ratio Geometrae, ac ideo talium propositionum interrogationes, per quas perspectiua probantur, sunt Geometricae: idem etiam in aliis sub alternis dicendum est: at suamet principia nulla scientia probat, nec ipsorum propter quid reddit, non enim Geometra, vt Geometra sua principia probat, sicut probat subalternatae principia. dico, vt Geometra, quia secundum aliam artem ac-

cidere

eidere potest principia alicuius scietiæ probare, vt notum est.

Neque omne est vtique vnum, &c. 4.

Infert secundo, cum sint propriæ interrogationes in qualibet scientia, non esse interrogandum quemlibet scientem quamcunque rem, non enim Geometram omnia interrogabis, nec Arithmeticum, sed quæ propria illius sunt, nec similiter quilibet artifex tenetur, nec debet cuilibet interrogationi respondere, imò in disputatione nullus aliquem artificem redarguit, nisi ex principiis illius artis redarguat, qui enim Geometram de re Physica conuincit, per accidens, non vt Geometram conuincit. oportet ergo & ex propriis disputare, & redarguere, non extraneis illius artis. 5.

Quare non vtique erit in non Geometricis, &c.

Concludit, non esse disputandum in geometria de non geometricis principiis & rebus, latebit enim prauè disputans, i. in illa arte non poterit cognosci an prauè disputet, cum non ex illius principiis procedat. vel secundum Themist. in non geometricis, id est, cum ignaris geometriæ, non est geometricè disputandum, quia non poterit ab illis percipi, quando prauè disputetur. vel aliter, ne disputetur in geometria non geometricè, quia si sic disputatur, est praua disputatio, & non apparet, cùm disputatio in geometria fiat. 6.

Quoniam autem sunt Geometricæ, &c.

Hæc est secunda pars capitis, in qua tres quæstiones proponit: prima est, vtrum sicut sunt in scientia, puta Geometria interrogationes geometricæ, ita etiam sint ageometricæ. 1. Quæst. Altera quæstio est (quia vt postea dicturus est, sunt duæ 2. interrogationes ageometricæ, seu amusicæ, vt ita dicam, & secundum quamlibet scientiam: vna est secundum ignorantiam negationis: altera est secundum ignorantiam malæ & prauæ dispositionis) dubitat, secundum quam harum ignorantiam, interrogationes factæ in scientia, magis vicinæ sint & proximæ illi scientiæ: vnde sic lege literam Boetij, ex his interrogationibus, quæ secundum ignorantiam fiunt in Geometria, qualis est geometrica, & secundum quamquamque scientia, id est, ita petitur in aliis scientiis. Tertia quæstio est, cum duplex sit vitium in syllogismo facto in scientiis, & secundum formam, qualis est 3. paralogismus, & secundum materiam, qualis est is, qui ex oppositis scientię procedit, vter ex his magis dicatur syllogismus

ignorantiæ in illa scientia & arte. Hæ sunt quæstiones tres.

7. *Secundum Geometriam &c.*

Solutio duarum primarũ quæstionum. Soluit duas priores quæstiones, distinguendo duas ageometricas quæstiones, seu potius interrogationes, altera est, quæ fit in Geometria de re musica, si enim Geometram interroges ea, quæ aliarum sunt scientiarũ, interrogationes ageometricę sunt: altera est, quę fit in Geometria de opposito eius, quod in Geometria est, vt si interroges, an parallelæ concurrant, hæc ageometrica est interrogatio, non sicut prior, nam prior de materia extranea à Geometria erat, hæc de eadem materia, sed de opposito principio. idem poteris cuilibet scientiæ adaptare, in omni enim hæ duæ fiunt interrogationes à scientia alienæ. & in hoc respõdetur ad primam quæstionem, sunt enim ageometricæ quæstiones. postea has duas comparat, & eam quæ ex oppositis est, magis ad Geometriam accedere docet, cum ferè ex materia eadem sit, quamuis non sit prorsus geometrica, cum ex oppositis sit: & ex hoc soluitur secunda quæstio. Nota literam textus sic legendam. interrogatio non geometrica, id est, ageometrica est, aut secundum Geometriam, puta quæ ex eadem materia, sed opposito modo, aut ex alia arte, vt ex Musica est, vti diximus.

8. *Dupliciter autem hoc est vt Arithmetici, &c.*

Ex vocabulo, ageometricum nempè, sumit rationem distinctionis prædictæ, nam ageometricum vno modo dicitur purè negatiuè, quod nullo modo ad Geometram pertinet, quales sunt illæ interrogationes aliarum scientiarum, quæ in Geometria fiunt: altero modo priuatiuè, quod aliquo modo ad Geometriam pertinet, sed opposito modo sumptum, & ponit exemplum arithmeticum: inconsonans etenim duob. his modis dici potest, sicut ageometricum, & quod non habet prorsus consonantiam, quod vocat in non habendo, & quod malam habet consonantiam, quod vocat in prauè habendo: vbi nota duplicem ignorantiam, altera est puræ negationis, quæ est in non habendo prorsus illam scientiam; altera est prauæ dispositionis, quæ est oppositum scientiæ existimare. illæ interrogationes ageometricæ, quæ sunt ex aliis scientiis, dicuntur secundum ignorantiam negationis: quæ verò sunt ex oppositis, sunt prauæ dispositionis, vt petebamus in secũda quęstione. Ignorantia quæ est ex talibus principiis, id est, ignorantia prauæ dispositionis ista est contraria scientiæ: ex quo patet

solutio

solutio tertiæ quæstionis, magis enim ignorat scientiam, qui in materia, quàm qui in forma syllogismi deficit. Solut. 3. quæst.

In doctrinis autem non est similiter, &c.

Tertia capitis pars hæc est. quamuis autem Caietanus & alij velint hic tertiæ quæstioni responderi, melius est cū Philop. dicere iam responsum esse, vt diximus, hic autem vult Arist. discrimen inter syllogismos scientiarum, præsertim Mathematicarum quas doctrinas vocat, & inter syllogismos dialecticos assignare: ac primum circa defectus qui in syllogismi forma accidunt, quorum primus eorum qui in dictione sunt, est æquiuocatio, hanc in scientiarum rationibus non euenire ostendit, quia medium, inquit, est duplex, dicitur enim de omni in minori, & de ipso omni in maiori aliud dicitur: vt autem explicaret quòd vniuersalitas non est prædicato, sed subiecto addenda, non enim homo est omne animal, propterea adiunxit, quòd prædicatur, non dicitur omne, quod idem dixerat lib. de interpret.

Dices, quod vocat medium duplex? Auerro. respondet per medium duplex, intelligi, quod medium sit vnum, & voce, & re significata, in æquiuocatione enim medium simpliciter est vnum, nempe voce sola. Exposit. Auerr.

Sed melius Philop. per medium duplex intelligit, quòd idē medium bis sumatur, & in maiori, & in minori; & de omni, quod in æquiuoco non est, cum pro vno in maiori, pro altero in minori sumatur: hoc autem frequentius accidit in dialecticis, quam in demonstratiuis, cuius rationem assignat Philop. nam quælibet scientia determinatas res continet, & determinata vocabula ad illas res, ideo animus scientis minus est vagus in rerum apprehensione, quam Dialecticus qui circa omnia vagatur: propterea ei æquiuocationes accidunt, cum plura sub vno vocabulo coniungit; verbi gratia Geometra per circulum quandam figuram concipit, quia eam considerat, Poeta verò quoddam carminis genus, quia id tractat: propterea neutri accidit æquiuocatio, Dialecticus verò, qui circa vtrunque disputat, vtrunque apprehendit, & exponitur errori æquiuocationis. Hæc est mens Philop. Exposit. Philop.

Quamuis possemus etiam dicere, per medium duplex voluisset dicere, scilicet quòd in maiori & in minori bis de omni sumatur: raro autem hoc in æquiuocatione accidit, in qua sæpè altera præmissa particularis est. 3. Alia exposit.

Nec

10. *Hac autem sunt, vt est videre.*

Potest dici postquam Aristot. proposuit medium dupliciter sumi de omni in demonstratione, hic prosequi rationem explicando, differentiam à syllogismo Dialectico vt totum sit vna ratio, quod mihi magis placet, vel quod sit noua ratio, scilicet quæ sunt in scientiis, sunt perspicua & præsentia intellectui, sicut quæ videntur: at Dialectica, cum orationes, & sermones consideret, non ita perspicuas res habet, ob id magis in ea fit æquiuocatio, nam æquiuocatio magis ad nomen fit, quàm ad rem & intellectum: verbi gratia, si circulus describeretur, clarum est, quod non esset æquiuocatio, nullus enim carmen circulum talem concederet, sic Mathematicus res velut descriptas tractat, at in nomine quo Dialecticus vtitur, æquiuocatio est: ob id igitur minus in scientiis fit æquiuocatio. vide de hoc eodem ipsum Arist. 1 Elench. c. 9. vbi id ipsum latius docet, & eodem exemplo vsus est.

11. *Non oportet autem instantiam.*

1. Expos. Hunc locum adeo difficilem existimauit Philop. vt alios interpreteres expectaret, adducit tamen quandam expositionem, quæ illi non placet, illam tamen recipit S. Thom. & alij, vt velit Arist. docere modum, quo demonstrationibus instamus, diuersum ab eo, quo in dialectis instamus: instantia enim debet in scientiis esse vniuersalis, vt si fiat ille paralogismus, omnis circulus est figura, carmen est circulus, ergo carmen est figura: si volumus instare minori, per vniuersalem instantia fiet, probando nullum carmen esse circulum, non per singularia, sic, omnis circulus est figura, nullum carmen est figura, ergo nullum carmen est circulus. ꝙ autem instantia debeat esse vniuersalis, probat Arist. quia instãtia fit propositio postea, siue dialectica, siue demonstratiua, ad faciendum syllogismum, sed si instantia esset ex singularibus, non esset in pluribus nec vniuersalis, ideo nec apta ad syllogismum ex vniuersalibus.

Hoc est, quod Philopo. displicet, nam instantia semper est conclusio illata contra respondentis dicta, non ergo est propositio. ad hoc tamen videtur tacitè respondere, S. Tho. quod licet instantia sit primò conclusio, tamen sumitur postea tanquam propositio ad inferendum aliud oppositum respondenti, & hoc idem dicebant illi, quos citat Philop. & ponit eorum exemplum: verbi gratia sumatur illa instantia præcedens, nullum carmen est circulus, quæ erat conclusio, & sic dicatur,

nullum

nullum carmen est circulus, circulus est figura, ergo nullum carmen est figura: ecce enim intuli oppositum conclusionis prioris paralogismi: sed profecto hoc exemplum est reprehendendum, & miror cur Philop. dissimulauerit, est enim in prima figura ex minori negatiua. possent quidem alia exempla poni. Sed dubium est, nam c.4. instantias particulares contra propositiones de omni posuit, vnde videtur posse instari particulariter in scientiis. *Dubium.*

2. Expos. Ob id dico, saluo meliori iudicio, dupliciter nos instare in scientiis, aut ad destruendum tantum falsam demonstrationem, aut non solum ad destruendum, sed etiam ad construendam oppositam demonstrationem, & tunc instantias vniuersales ponimus, quippe cum ex eis futura sit demonstratio, quod non opus est etiam in dialecticis constructionibus oppositorũ: & hoc est quod hic docet, aliter instantias tales esse in scientiis, aliter in dialecticis: verbi gratia dicat quis, nulla virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, ergo nulla iustitia est qualitas, sic iusto maiori, omnis habitus est qualitas, omnis virtus est habitus, ergo omnis virtus est qualitas. iterum per hanc demonstro oppositum alterius conclusionis. sic, omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, ergo omnis iustitia est qualitas, hoc autem sæpè accidit.

Contingit autem quosdam. 12.

Defectum tradit qui aliquando accidit in scientiis, nempè sumere medium consequens, & superius vtraque extremitate; tunc enim est vitiũ in secunda figura ex puris affirmatiuis, quomodo argumentabatur Cæneus Philosophus volens demonstrare ignẽ in multiplicata analogia fieri, & sumebat pro medio quid superius, nempe celeriter generari, & dicebat, quod in multiplicata analogia fit, celeriter generatur, ignis celeriter generatur, ergo ignis in multiplicata proportione fit. aduerte circa hanc rationem, ignem in multiplicata analogia fieri, esse, quod semper maior fiat ignis, quàm erat materia, ex qua factus erat, vt experientia monstrat, ex parua enim stuppa fit magna flamma; quod verò celeriter generetur, est, quòd paruo tempore eius productio fiat, vt notum est.

Sed quid per multiplicatam analogiam intelligat, exponit Philoponus cum Proclo, intelligi proportionem multiplicem, in quo reprehendit Alex. qui super particularem intelligebat. Dices, quare multiplex proportio citò generatur? respondet Philop. *Quid multiplicata analogia*

Philop. quia statim per numeri duplationem fit, vt patet. 1. 2. 4. 8. 16. 32. quilibet. n. numerus ex his est duplus suo dimidio & multiplex ad priores, sed pace Philopo. citius fit multiplex, quã sic, non solum. n. per duplationem, sed per generationem cuiusq; numeri, sunt. n. multiplices ad vnitatem, vt patet, 1. 2. 3. 4. 5. 6. Cæneus igitur medium commune sumebat, oportebat. n. cõuersa maiori dicere, quod celeriter generatur, in multiplicata proportione fit, ignis celeriter generatur, ergo &c. Sed tunc maior esset falsa, nam aliqua celeriter generantur, & nõ in multiplicata analogia, vt cum aer cito fit aqua, quia erat alias maximè dispositus, & tñ aqua in minori proportione fit, quia est densior aere, non igitur benè demonstrauit Cæneus.

83. *Aliquando quidem igitur non contingit, &c.*

Docet aliquando ex acceptis, puta affirmatiuis, in secunda figura licere argumentari, intellige cum sunt termini conuertibiles, aliquando non licere, cũ non sunt cõuertibiles, quamuis talis syllogismus in conuertibilibus non videatur, id est, sit imperfectus quousq; per conuersionem in primam figuram restituatur: vt omne risibile est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis: conuersa vniuersaliter maiori, fit prima figura, in hoc vult ostendere Aristo. vt D. Tho. & alij dicunt, hunc defectum rarò committi in demonstrationibus præcipuis, in quibus semper ferè termini sunt conuertibiles, non. n. syllogismus, qui ex puris affirmatiuis in secunda figura fit, vitiosus est, cum termini conuertibiles sumuntur.

84. *Si autem esset impossibile.*

Aliam differentiam, vt omnes fatentur, Arist. assignat inter demonstrationem, & syllogismũ dialecticum, nempe faciliorẽ esse resolutionem in demonstratione, quã in syllogismo dialectico. Est aũt resolutio, vt notat Them. c. 26. & Philop. vera conclusione proposita, propositionum ex quibus confecta & collecta est, exquisitio & inuentio. Est aũt discrimen inter conclusionem veram dialecticam, & demonstratiuam, ꝙ dialectica, cũ ex probabilibus sit syllogizata, probabilia aũt sint multa, & vera, & falsa, talis conclusio ex multis, tum veris, tum falsis syllogizari potest, ob id non habet determinata principia, ex quibus syllogizetur: propterea est difficilis resolutio. at conclusio demonstratiua ex veris tantum, nõ quibuscunque, sed necessariis colligitur, hæc autem determinata sunt, proptereæ

Quid resolutio.

pterea eſt facilior reſolutio in demonſtratione.

Hoc igitur eſt quod dicit Ariſt.ſi verum non poſſet ex falſo colligi,ſed ſemper ex vero,facilè eſſet reſoluere, nam tunc conuerterentur concluſio & propoſitiones : intellige , quoad veritatem,ita vt ſi propoſitiones verę,etiam concluſio vera,& ſi concluſio vera,etiam propoſitiones eſſent,vt ſi A.eſt, nempè concluſio, B. nempè præmiſſæ etiam ſunt , & contrà. ꝙ ſi conuertuntur,facilè erit per concluſionem præmiſſas indagare & reſoluere : at cum non ita ſit , imò verum ex falſo ſequi poſſit,non erit talis conuerſio,ꝙ in dialecticis fit:ideo reſolutio concluſionum in propoſitiones veras eſt difficilis. In mathematicis verò demonſtrationibus, cum non per accidentia fiant propoſitiones,ſed per definitiones & ea quę per ſe ſunt, nō eſt reſolutio difficilis, verbi gratia quod homo ſit animal, poteſt dialecticè probari,quia loquitur,quia currit,quia legit, & per alia multa : & ſic quia concluſio eſt vera , & ob id illæ propoſitiones veræ eſſent, adhuc facilius eſſet talem concluſionem reſoluere:at poteſt cōcluſio eſſe vera, & illa omnia ex quibus ſyllogizari poteſt falſa , propterea difficilè eſt eam in propoſitiones ſuas probatiuas reſoluere· at in demonſtratione, cum ex veritate concluſionis ſequatur etiam veritas propoſitionum, non eſt ea difficultas in reſolutione circa propoſitiones,cum determinatæ ſint & veræ.

Augentur autem non per media,&c. 15.

Confirmat indeterminationem propoſitionum in Dialectica , ex diuerſo augmento demonſtrationum.eſt.n.triplex augmentum,primum in poſt ſumendo , cum per concluſionem probatam iterum aliam, & per hanc aliam probamus, & hoc augmentum etiam eſt in demonſtratione;vt patet in Euclide, per vnam.n.probatam aliam demonſtramus:alterum augmētum eſt in ſumendo ad latus,cum aliquam ſuperiorem paſſionē de variis inferioribus per media varia demōſtramus,vt ſenſibile de homine per rationale,& de equo per hinnibile:exemplū Ariſt.eſt, numerus infinitus.i.in communi qui vocetur A. demonſtretur de impari.i.de ternario, qui dicitur C.per imparem quantum.i.imparem in communi , qui ſit B.dices igitur, omnis impar eſt numerus,ternarius eſt impar, ergo ternarius eſt numerus:iterū idem A. nempè numerus demonſtretur de pari nempè quaternario , qui ſit E.per parē quantū.i.in communi,

muni, qui sic D.dices, omnis par est numerus', quaternarius est par, ergo est numerus:& sic etiam augentur demonstrationes. tertium augmentum est per media varia demonstrando eandem conclusionem, & hoc non fit in demonstrationibus, nam vnius effectus vnum est principale medium in dialectica id fit, vt diximus, ideo difficilis est resolutio.

Dubium. Dices, nónne etiam per varias causas augentur demonstrationes, cum vnũ multis causis demonstrari possit? dico, verum *Solut.* esse, at in eodem genere non multiplicantur demõstrationes: cum aũt Mathematicæ scientiæ ferè per vnicum genus causæ demonstrent, nõ contingit in talibus demonstrationibus multiplicari media: & hoc tantum intendit in præsenti.

CAP. X. *Demonstrationum Quod, & Propter quid speciebus ac differentiis.*

1. *Quod verò differt, & propter quid scire, primum quidem in eadem scientia, & in hac dupliciter. Vno quidem modo si non per immediata efficiatur syllogismus: non enim accipitur prima causa: scientia verò ipsius propter quid secundum primam causam.*

Alio autem, si per immediata quidem. sed non per causam, sed per notius eorum, quæ conuertuntur. nihil enim prohibet eorum, quæ conuersim prædicantur, notius aliquando esse, quod est non causa. quare erit per hoc demonstratio.

2 *Vt quod planetæ propè, per id quod non scintillant, sit in quo C. planetæ: in quo B. non scintillare, in quo A. prope esse. verum itaque B. de C. dicere: planetæ.n. non scintillant. sed & A. de B. quod.n non scintillant prope est. hoc autem acceptum sit per inductionẽ, aut per sensum. necesse igitur A. inesse ipsi C. quare demonstratum fuit, quod planetæ prope sunt. Hic igitur syllogismus non ipsius propter quid, sed ipsius quod est. non.n. propter nõ scintillare, prope sunt, sed propterea quia prope sunt, non scintillant. Euenit autem & per alterum monstrari alterum: & erit ipsius propter quid demonstratio. Vt sit C. planetæ: in quo B. prope esse: A. nõ scintillare. inest itaq; et B. ipsi C. *quare et ipsi C A. et A. ipsi B.*

*al.l. & A. ipsi. B. non scintillare, quare & ipsi C. A.

non

nõ ſcint illare. eſt ſyllogiſmus ipſius propter quid: accepta enim eſt prima cauſa.

Rurſus quemadmodum lunam monſtrant, quod ſphærica, per augmenta. ſi enim quod ita augetur eſt ſpæricũ: augetur autem luna: planum, quod ſphærica, ſic igitur ipſius quod, factus fuit ſyllogiſmus. E cõuerſo autem poſito medio ipſius propter quid. non enim propter augmẽta eſt ſphærica: ſed quia eſt ſphærica, accipit augmẽta talia. Luna in quo C. ſphærica in quo B. augmentum in quo A. 3.

In quibus autem media non conuertuntur, & eſt notius, quod non eſt cauſa, ipſum quidem quod, mõſtratur. ipſum autem propter quid, non. 4.

Amplius in quibus mediũ extra ponitur. etenim in his ipſius quod, & nõ ipſius propter quid, eſt demõſtratio. nõ enim dicitur cauſa. Ut propter quid non reſpirat paries: quoniam non animal. ſi enim hoc nõ reſpirandi cauſa eſt, oporteret animal eſſe causã reſpirandi. ut ſi negatio cauſa ipſius non eſſe, affirmatio cauſa eſt ipſius eſſe. quemadmodum ſi hoc, quod eſt incõmenſurabilia eſſe calida & frigida, eius, quod eſt nõ ſanum eſſe, hoc quod eſt commenſurabilia eſſe, eius quod eſt ſanum eſſe. conſimiliter autẽ & ſi affirmatio ipſius eſſe, negatio ipſius non eſſe. In ijs autem, quæ ſic aſſignata ſunt, non contingit, quod dictum eſt non enim omne reſpirat animal. 5.

Syllogiſmus aũt fit talis cauſæ in media figura. ut ſit A. animal: ĩ quo. B reſpirare: in quo C. paries. A. igitur ineſt omni B. omne enim reſpirans eſt animal: ipſi aũt C. nulli quare neque B. C. nulli: non itaque reſpirat paries. 6.

7.

Aſſimilantur autẽ tales cauſæ ijs, quæ ſecundum exceſſum dicuntur. hoc autẽ eſt plus diſtans dicere, mediũ.

Ut illud Anacharſidis, quod in Scythis non ſunt tibicines: neque enim vites. 8.

Secundum quidem igitur eandem ſcientiam, & ſecũ 9.

dum mediorum positionē istæ differētiæ sunt eius, qui est ipsius quod, ad eum, qui est ipsius propter quid sylogismū.

10. *Alio autem modo differt ipsum propter quid, ab ipso quod, eo quod per aliā scientiam vtrūque speculatur, talia autem sunt, quecunque sic se habent inuicem, vt sit alterū sub altero: vt perspectiua ad Geometriā, & Mechanica ad Stereometriam, & Harmonica ad arithmeticam, & Apparentia ad Astrologicam.*

11. *Ferè autem vniuocæ sunt nonnullæ istarum sciētiarū, vt Astrologia, & quæ Mathematica, & quæ Nautica, atque Harmonica, & quæ Mathematica, & quæ secundum auditum.*

12. *Hic enim ipsum quidem quod sensitiuorum est scire, ipsum verò propter quid, Mathematicorum. hi nanque habent causarum demonstrationes, & plerumque non sciunt ipsum quod: quemadmodum qui vniuersale speculantur, multoties nonnulla singularium nesciunt, quia nō aduertunt.*

13. *Sunt autem hæc, quecunque cū alterum quid sint secundum substantiam, vtuntur formis: disciplinæ nanque circa formas sunt: non enim de subiecto aliquo Geometrica sunt, si enim de subiecto aliquo Geometrica sunt. sed non inquantum Geometrica, de subiecto.*

14. *Se habet autem et ad Perspectiuam, vt hæc ad Geometriam, alia ad hanc, vt quod est de Iride, ipsum enim quod, Naturalis est scire, ipsum verò propter quid, Perspectiui, aut simpliciter, aut secundum * Mathema.*

* disciplinā.

15. *Multa autē & nō sub se inuicem scientiarum, ita se habent, vt Medicum ad Geometriam. quod enim vlcera orbicularia tardius sanantur, Medici est scire: propter quid uerò, Geometræ.*

1. Sed quia differt & propter quid.

Demonstra. Duplex genus demōstrationis distinguit, quæ sunt instrumenta

menta duarum sciētiarum, altera enim demonstratio quia est quæ facit scientiam, quæ dicitur quia est, altera demonstratio propter quid, quæ sciētiam potissimam facit per causam. Est autē caput in duas diuisū partes: in priori ostendit quomodo hæ duæ demonstrationes se habeant in eadē sciētia, in posteriori quomodo fiut in diuersis. Proponit igitur differre scire quia, & propter quid, ac proinde ipsas demonstrationes: scire enim propter quid, est p causā primā cognoscere, at scire q̄ dupliciter cōtingit, vno, modo, cū ꝑpter causam, sed nō primam, cognoscimus: altero modo, cū immediatū effectū nō per causam cognoscimus. fieri enim potest vt effect⁹, licet cū causa cōuertatur, sit notior nobis & tunc per illū demonstrantes facim⁹ demōstrationes quia. *tio quia & propter quid*

Et quod prope sint planeta, &c. 2.

Ponit duo exempla, alterū est, stellæ nō scientillantes sūt prope nos, planetæ non scintillant, ergo sunt prope nos, Sic syllogismus ab effectu procedit. quia effectus notior est, cū, sensu & inductione percipiatur, sensu, quia ipsos planetas nō scintillare visu dignoscimus, inductione, quia in his omnibus, puta argento, auro, plumbo, quæ prope nos sunt, non scintillare cōperimus: poterit talis quia, fieri propter quid, maius extremum mutando in medium, sic, quæ sunt prope nos, non scintillant, planetæ sunt prope nos, ergo planetæ non scintillant, hic est per causam demōstratio. Nota per A. maius extremum, per B. medium, per C. minus extremum intelligi in præsenti loco.

Iterum sic lunam demonstrant. 3.

Ponit secundum exemplū, quicquid circulariter illuminatur, est rotundum, luna sic illuminatur, ergo est rotūda. est etiam ab effectu, & poterit eodem modo fieri propter quid, sumendo causam pro medio, quod est rotundum, sic illuminatur, luna est rotunda, ergo sic illuminatur.

In quibus autem media non conuertuntur, &c. 4.

Docet nō semper demonstrationē quia fieri propter quid, cùm enim effect⁹ notior est, sed cū causa non conuertitur, sic solum quia, non propter quid, vt omne progressiuum est animal, omnis leo progressiuus est, ergo omnis leo animal. non dices tamē omne animal progressiuum est, sunt enim multa animalia quæ non sunt progressiua, in his tamen est demonstratio quia, non propter quid.

Amplius in quibus medium, &c.

3. Assignat exemplam secūdi generis demonstrationis quia est, nempè cùm sit per causam mediatam, & dicit (in quibus medium extra ponitur.) per medium extra poni intelligit Alexand. quòd fit in secunda figura, in qua medium dicitur extra poni, vt dicitur 1. Priorum c.5. quia fit superius, & prædicatum de vtraque extremitate. quia verò hæ demonstrationes quæ fiunt per causam remotam, fiunt in secunda figura, ideo dicit, in quibus mediū extra ponitur, etiam aliter exponit ꝙ mediū extra poni, sit causam esse remotam, & distantem ab effectu, quasi alia causa sit ante ipsam.

Vtraque expositio bona est, prior partim est Alb. c.6. trac. 3. exemplum autem est hoc, si quis probaret parietem nō respirare, quia non est animal, assignaret quidem causam, sed remotam, propria enim causa non respirandi est, non habere pulmonem, remota verò non esse animal, nam si non est animal, nōn habebit pulmonem, non tamen est causa proxima. & probat Aristoteles illam non esse causam proximam, nam si non animal esset proxima causa non respirandi, animal esset causa proxima respirandi, in proximis enim causis, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis, vt non temperies qualitatum est causa proxima non sanandi, etiā temperies est causa sanandi, & è contra: nō sic autem est de animali, non enim animal est causa proxima & immediata respirandi, cū multa sint animalia quæ non respirent, vt pisces, ob id etiam non animal nō est causa nō respirandi. Nota exemplum Arist. qui non sumpsit contrariū, nempè malè habendi, sed nòn sanandi, nam in causis etiam proximis non valet à negatione causæ ad effectum contrarium, sed ad negationem eiusdem effectus. non enim dices, si animal rationale est causa risibilis, non animal rationale est causa flebilis, sed non risibilis.

Dub. ex Philop. Dubitat Philop. nam Aristo. videtur procedere ab opposito antecedentis ad oppositum cōsequentis, quod nō licet. dicit enim, si non animal est causa non respirandi, animal est causa respirandi. *Solutio.* respondet hic Arist. non facere propositiones aut argumentationes, sed dicere de causis immediatis & proximis, quod si est causa proxima alicuius effectus, eius negatio erit causa negationis illius effectus, & contrà, si negatio est causa negationis, affirmatio etiā erit causa affirmationis. *Causa proxima qua nā sit:*

tioni s. Dices, quid est causa proxima? Dico illam esse proximam, ex qua omni & sola procedit effectus: vnde animal nõ est causa proxima progressiui motus, quia non omni animali inest, nec similiter non respirare, non est ab eo, quod est non esse animal, quia non soli nõ animali inest, multa enim animalia non respirant. causa verò proxima, sola & omnis effectum producit, & in huiusmodi causis est vera illa propositio Arist. Nec impedit, quod effectus possit ab alia causa procedere, quando hęc est illi proximè subordinata: vnde animal rationale causa censetur non remota risibilis, licet risibile ab admiratiuo proueniat, admiratiuum enim subordinatur animali rationali, tanquam causæ principali à qua reliquæ procedunt.

Syllogismus autem fit talis, &c. 6.

Ostendit in qua figura similes sint demonstrationes faciẽdæ, ac in secunda docet constitui debere. dices enim, omne respirans est animal, nullus paries est animal, ergo nullus paries respirat. per A. medium intelligit, per B. maius extremum, per C. minus.

Dubitat Philopon. an possit in secunda figura fieri demõstratio propter quid. Respondet, & benè, posse fieri & ponit exemplum obscurum: clarius erit si sic dicatur, omne respirans habet pulmonem, paries non habet pulmonem, ergo non respirat. *Dubium ex Philop.* *Solut.*

Dubitat præterea an prima figura possint hæ demonstrationes negatiuæ fieri. Respondet subtiliter quod non: quia cùm maius extremum concludatur negatiuè de minori propter medium negatiuum, deberet medium negari de minori extremo, & fieret in prima figura minor negatiua, quod nõ licet, non enim dices, omne pulmonem habens respirat, paries non habet pulmonẽ, ergo nõ respirat dico hoc non esse dicendum, est enim falsum, possumus enim optimè in prima figura demonstrationes facere per causas negatiuas, sumendo pro medio totam causæ negationem, sic, nullum non habens pulmonem respirat, omnis paries est non habens pulmonem, ergo nullus respirat. *Alterum dubium Philopon.* *Solut. aua.*

Comparantur autem huiusmodi, &c. 7.

Philop. & Themist. dicunt hic Arist. comparare has causas remotas his, quæ dicuntur secundum excessum, explicãt autẽ ea dici secundum excessum quæ non sunt necessaria,

sed superflua:ac si dicat,istę causę remotę sunt superflę, cū sine his demonstrare possimus.sed reuera melius exponit S. Thom.nempè superiora & communiora dici secundum excessum:& est sensus,has remotas causas dici,vt prædicata superiora,excedunt enim & superant effectus.dices,qua ratione id docetur?dico,quia reddit rationem quare tales demōstrationes,quia,sint in secunda figura,nempè cum media, scilicet causæ remotæ,sint superiores effectibus,ac de illis prædicentur,cùm autem medium superius est,secundam facit figuram.

8. *Sic enim illud est,quod Anacharsides, &c.*

Vtitur alio exemplo eiusdem ex Anacharside,qui cū Scytha esset,& degeret Athenis, occurrentibus fœminis præ vino nimio saltantibus,quas vocat Aristot.auletrides, fuit interrogatus, an in Scythia essent similes. respondit, non esse vites,hæc causa est remota, proxima enim erat ebrietas ex vino.est autem demōstratio sic facienda,vbi sunt auletrides sunt vites,in Scythia non sunt vites,ergo in Scythia nō sunt auletrides.demonstratio est,quia,non enim est proxima causa,non esse vites,cùm esse vites non sit causa quod sint,cùm etiam vbi vites non sunt,reperiantur tales, vinum enim potest differri:vtitur similibus literis sicut in priori exemplo.

9. *Secundum igitur eandem scientiam, &c.*

Concludit se dixisse de demonstratione quia, & propter quid,secundum eandem scientiam,& secundum mediorum positionem,id est,quomodò differant in medijs,& per quot media demōstratio,quia; procedat,quę est prior pars capitis.

Dubium. Dubitatur,an demonstratio,quia,sit dicenda demonstratio,dico non esse potissimam demonstrationē,qualis est definita superius,ac de qua locuti sumus hactenus, hæc enim soli,propter quid,insunt: est tamen quædam demonstratio imperfecta,distincta specie ab ea,quæ est per causam primā harum enim distinctio secundum mediū sumi debet,hæc autem differunt specie in his demonstrationibus.

An demonstratio, quia sit dicenda demonstratio.

Solut.

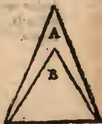
Dubium 2. Dubitatur secundo,quia videtur esse aliud genus demōstrationis,puta à signo,similiter demonstratio propter quid causæ,& propter quid simpliciter,vt superius diximus ex Auer: *Solut.* præterea est ad impossibile demonstratio,vt si ignis nō esset attractiuus,non esset calidus; consequēs est falsum, ergò & antecedens.Dico sub demonstratione,quia,nō solùm coprehendi

hendit demonstrationē ab effectu, sed quancunque, quæ per causam primã non procedit, siue sit ab effectu, siue à signo, siue à causa remota, siue quæ fit inter superiora & inferiora quidditatiuè, inferiora enim superiorum, & superiora inferiorum sunt remota causa, cùm ex negatione inferioris non sit negatio superioris, nec ex affirmatione superioris sequatur affirmatio inferioris, quæ sunt opus ad causam primã, vt diximus. Dico secundo, non opus esse illã demonstrationem, propter quid distinguere, quia omnis demonstratio causæ ostēdit causam & cōclusionē esse, vt latè diximus superius. Dicó tertio, illas demōstrationes reduci, vel ad quia, vel ad pp̄ter quid: vnde illa reducitur ad hanc, propter quid, omne calidũ est attractiuum, ignis est calidus, ergo est attractiuus.

Alio autem modo differt ipsum, &c. 10.

In secunda parte docet, quia & propter quid, differre in diuersis scientijs. Non intelligas hic esse aliud genus demonstrationis, quia, sed quod sit aliqua demonstratio potissima propter quid, cuius causa & propositiones sint vnius sciētię, cōclusionis verò cognitio, quæ dicitur, quia sit alterius sciētiæ, quod accidit in subalternatis, vt diximus latè superius. ponit exēplum Philo. Perspectiuus enim dicit res ad maiorē distantiã minores apparere, quia sub minori videntur angulo, puta A. ad minorem verò distantiã maiores apparere, quia sub maiori angulo videntur, puta B. at quare angulus B. sit maior A. geometræ est scire propter quid, Perspectiui verò, quia, ponit Arist. multa exempla subalternarum. Nota per apparentiam, vt vult Philopon. intelligi Nauticam, quæ sub Astrologia est.

Vide de sub alternatione Alb. tra. hoc 3. ca. 7.

Ferè quidem vniuoca sunt nonnulle, &c. 11.

Philop. subalternantes & subalternatas scientias vult dici ferè vniuocas: vniuocas, quia vtræq; sunt eiusdem rationis ferè, quia nō absolutè & simpliciter. Sed crediderim mentē Arist. esse, quod aliquæ subalternantes, & subalternatæ idem habent commune nomen, vt Musica dicitur ipsa Mathematica, & speculatiua, etiã Musica dicitur hæc practica ei subalterna, quam vocat secundũ auditum. Similiter Nautica dicitur Astrologia, sicut sua subalternans, hoc tamen non in omnibus est inuenire. Nota subalternātes vocari Mathematicas, quarum est cognoscere propter quid, subalternas verò sensibiles, quippe quæ magis sensui accedant, cũ materiales

ſunt, quarum eſt cognoſcere quia & concluſiones.

12. *Hi enim habent demonſtrationes cauſarum, &c.*

Oſtendit ſubalternantes ipſas cauſas cognoſcere. non tamẽ quia: accidit enim frequenter, quòd quis teneat cauſam, & effectum ignoret, cùm cauſam non applicat: & ponit exemplum, ſæpe.n. contingit propoſitionem aliquã vniuerſalẽ cognoſcere, puta omnem mulã eſſe ſterilem, & ignorare, hãc vel illam, mulam eſſe ſterilẽ, quia non aduertit, nec occurrunt cognitioni: ita fit in cauſis et effectibus. poteſt ergo in ſubalternante cognoſci propter quid, vt non cognoſcatur effectus.

13. *Sunt autem hæc, quæcunque alterum, &c.*

Expoſitio Philop. Philopon. vult verba hæc dicta eſſe de ſubalternantibus & ſuperiorib. ſcientijs Mathematicis, vt ſit ſenſus: hæ ſcientiæ cùm ſubſtãtiã ab alijs diuerſam habeat, cuius ſpecies, id eſt figuras, lineas, quantitates conſiderent, tamen ſolis ſpeciebus contentæ ſunt, abſtrahũt enim à materia omni ſenſibili. quòd ſi iſta, quæ Geometria & Mathematicæ puræ conſiderãt, in ſubſtãtia & ſubiecto ſunt, non ſic ad Mathematicam ſpectant, ſed abſtracta ab eo, eſt bona expoſitio.

Melior expoſitio D. Thomæ. At S. Tho. aliter exponit, & bene, priora verba ſint pro inferioribus ſcientijs: hæ enim cũ aliud quid ſint à ſuperioribus ſecundum ſubſtantiam & materiam ſpeciebus tamen & figuris vtuntur. ſicut ſuperiores, ſed contractis ad illam materiam; reliquæ verò eas à materia ſeparãt, licet in mãteria ſint, propter quod vult has differre penes maiorẽ, vel minorem à materia abſtractionem.

14. *Habet autem ſe ad perſpectiuam, &c.*

Docet ſicut perſpectiua ad Geometriã ſe habet, ita ſe habere ſcientiam de Iride ad Perſpectiuam, cui ſubalterna eſt, ſcire enim, quia ; eſt ſcientia de Iride, quæ Phyſica dicitur, quia eſt in materia ſenſibili, vel quia ſit pars Phyſicæ, vt aliqui volũt: at ſcire propter quid, eſt Perſpectiui ſimpliciter, vel ſecundum diſciplinam, id eſt vel Geometricæ, cui Perſpectiua ſubijcitur, vt benè explicat Aegidius, nam aliquando aliqua de Iride ex Geometria probantur.

15. *Multæ autem & non ſub ſe inuicem, &c.*

Concludit aliquando concluſionem vnius ſcientiæ probari in aliã, quamuis tales ſcientię nõ ſint ſubalternę, vt patet, Medicus enim dicit, vulnera circularia difficilius ſanar,

Geometra

Geometra dat causam, quia latera circuli maximè distant, non tamen Medicina subijcitur Geometriæ: huiusmodi sũt multa alia. Latè diximus de subalternatione cap. 7. superiori, similiter de alijs difficultatibus, quę hic poterant occurrere, in alijs capitibus disputatum est, ideo supersedebimus.

CAP. XI. *Primam figuram maximè scientiæ esse accommodatam.*

Figurarum autem maximè sciẽtialis est prima. Mathematicæ namque sciẽtiæ per hac demonstrationes ferunt, vt Arithmetica, & Geometria & perspectiua, & ferè vt dixerim, quæcũque ipsius propter quid considerationem faciunt. aut enim omnino, aut vt plurimum, & in plurimis per hanc figuram ipsius propter quid fit syllogismus. quare et propter hoc erit vtique maximè scientialis, maximè namque proprium ipsius scire est propter quid speculari. 1.

Postea & ipsius quid est scientiam per solam hanc venari possibile. in media enim figura non fit prædicatiuus syllogismus, ipsius verò quid, est scientia affirmationis. in vltima autem fit quidem, sed non vniuersaliter: ipsum autem quid est, vniuersalium est non enim homo aliquo modo est animal bipes. 2.

Amplius hæc quidem illarum nihil indiget, illæ verò per hanc condensantur et augentur, quousque ad immediata venerint. Manifestum itaque, quòd ad sciendum maximè propriè est prima figura. 3.

Quemadmodum verò contingebat A. inesse B. indiuiduè, ita & non inesse accidit. dico autem indiuiduè inesse aut non inesse, eo quod non est ipsorum mediũ: sic enim non erit secũdum aliud inesse aut non inesse. Quando igitur aut A aut B. in toto aliquo sit, aut & ambo, non cõtingit A, ipsi B. primo non inesse. 4.

Sit enim A. in toto C si igitur B. vẽ est in toto C. (contingit enim ipsum quidem A. esse in aliquo toto: ipsum verò B. non esse in hoc) syllogismus erit quod A ipsi B. nõ 5.

insit: si enim C. A quidem omni: ipsi verò B. nulli: A. nulli eorum, quæ B.

6. *Consimiliter autem & si B. in toto aliquo est, vt in D: ipsum nanque D. omni B. inest: ipsi autem A. nulli ipsum B. quare ipsum A. nulli eorũ, quæ B. inerit per syllogismũ.*

7. *Eodẽ pacto mõstrabitur & si ambo in toto aliquo sint.*

8. *Quod autẽ contingit ipsum B. non esse in quo toto est A. aut rursus A in quo toto est B. manifestum ex coordinationibus, quæcunque non commutãtur ad se inuicem. Si enim nullum eorũ, quæ sunt in A. C. D. cõordinatione de nullo prædicatur eorum, quæ sunt in B. E. F. ipsum verò A. in toto est H. coordinato existenti: planum, quòd B. non erit in H. commutarentur enim coordinationes consimiliter autem & si B. in toto aliquo est.*

9. *Si verò neutrum sit in toto nullo: nõ insit autẽ A. ipsi B. necesse est indiuiduè non inesse. Si enim erit aliquod medium, necesse alterum ipsorum in toto aliquo esse.*

10. *Aut enim in prima figura, aut in media erit syllogismus; si quidẽ igitur in prima, B. erit in toto aliquo: affirmatiua nanque oportet, quæ ad hoc, propositionem fieri.*

11. *Sin autẽ in media vtrum contigerit, ad vtraque enim accepto priuatiuo, efficitur syllogismus. ambabus verò negatiuis existentibus, non erit. Planum itaque, quòd contingit aliud alij non inesse indiuiduè: & quando contingit & quomodo diximus.*

12. *Figurarum autem faciens scire maximè, &c.*

Intentio Arist. & cõtinuatio textus. Cùm principia materialia demonstrationis hucusq; tradiderit, nempè ꝓpositiones, nunc de principio formali, hoc est, de figura, per quã præcipuè demonstrationes fiunt, sermonem facit. atq; hęc causa est communis hui' cõtinuationis text'; quamuis possem' forsan magis ad rẽ dicere, ꝙ cùm paulò antè demonstrationes, quia, in secunda figura fieri dixisset, nũc demonstrationes ꝓpter quid, præcipuè in prima fieri velit ostendere.

Diuisio capitis. Caput autẽ in duas partes diuisum est, in priori probat primam

primam figurã maximè seruire demonstrationibus, in poste riori loquitur de immediatis propositionibus negatiuis.

Proponit igitur conclusionem hanc in principio, figura quæ maximè ante alias ad scientiam est apta, est prima. quã tribus rationibus ostendit, prima est quasi quædã inductio, omnes enim Mathematicę, vt Geometria, Arithmetica, Perspectiua, similiter reliquę scientiæ, quæ per causas demonstrant, aut omninò, aut vt plurimum per primam figuram demonstrant; cùm igitur demõstratio quæ per causam ꝓcedit sit nobilissima, & maximè scire faciat, atq; ista per primam figuram procedat, colligitur primam figuram facere præcipuè scire. Nota quod dicit, vt plurimum, quia non semper in prima figura fiunt. *Conclusio capitis, & rationes cõclusionis.*

Dubitat Aegidius quare demõstratio quæ per ꝓpter quid est, fiat magis in prima figura: Respondet, distinguendo: aut enim per ipsum propter quid probamus aliquid inesse, aut non inesse, si inesse, cũ sit affirmatio, & vniuersalis, nõ potest colligi in secunda, nec in tertia; si non inesse, potest colligi in secunda, etiam & in prima, vt nullum animal rationale est brutum, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutũ, fit etiã in secunda, nullũ brutũ est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo null⁹ homo est brutũ. cũ igitur q̃ fiunt per secundã, fiant per primã, nõ autẽ è contrà, vt plurimũ prima aptior est demonstrationi. *Dubiũ ex Aegid.*

Postea ipsius quod quid est.

Hæc est secunda ratio pro eadem conclusione: maximè definitio vtilis est demonstrationi, sed hanc non nisi per primam cõsequimur, ergo figura prima ante alias demonstrationi conducit, probat minorẽ, nam definitio de definito affirmatiuè & vniuersaliter prædicari debet, si vniuersaliter, non poterit in tertia concludi, si affirmatiuè, non in secunda quæ negatiuè concludit. *2. Ratio.*

Dices, quomodo definitio de definito demonstratur, nõ enim definitionis est demonstratio. Philop. respondet definitionem non demonstrari, tamen partes definitionis demonstrari, ostendimus enim differentiam diuidendo genus, dicit secũdò quod etiam probamus definitionem per ipsius definitionẽ. sic, omnis oratio explicans quid sit homo, est ipsi⁹ definitio, sed animal rationale explicat quid sit homo ergo ipsi⁹ est definitio. Alij aliter respondent, mihi videtur dicendum, *Dubium. Solut.*

cendum, non quidem hic dicere Arist. quod demonstretur, sed quod ostēdatur vel ab effectu, vel à signo, vel alio modo à posteriori, & sic ad talem probationē vtimur prima figura.

3. *Amplius hæc quidem illis, &c.*

3. Ratio. Tertia ratio est, quia ista est figura nobilissima, non enim indiget alijs, at aliæ indigent ipsa, nam per eam densantur, & augmentantur, donec ad immediata perueniant.

Dubium, Soluitur ex Philop. Dices, quomodo reliquæ duæ dēsatur & augmētātur per primam? Respondet Philop. quod densatio inest propriè materiæ, augmentum formæ, & cum prædicatū sit forma, subiectū materia, quoties prædicatū fit subiectū, est dēsatio: quoties verò subiectū prædicatū, est augmentatio. cū secūda figura ad primā reducitur, prædicatū vnius præmissæ fit subiectum, nā medium erat in vtraque prædicatū, ob id per densationē secūda tendit in primam: at in tertiā medium, quod erat subiectum in vtraque, fit in vna prædicatum, propterea per augmentationem reducitur ad primam: ita etiam exponit Aegidius.

Aliter ex Themisti. At Themist. aliter exponit, dicit enim densari & augmentari esse prosyllogizari præmissas syllogismi & demonstrationis, cum sunt mediatæ, talis autem prosyllogizatio dicitur densatio, quia magis accedit ad immediatas propositiones, est enim vt quædam coarctatio. dicitur etiā augmentatio propter multitudinem mediorum, modo enim per vnū, postea hoc per aliud immediatius probamus. Est aūt in prosyllogizatione hoc notandum, ꝙ secunda figura non potest prosyllogizare suas vtrasq; præmissas, cū altera sit affirmatiua, & non possit cōcludi in secunda, similiter nec tertia, cum altera sit vniuersalis: debēt ergo à prima prosyllogizari, hæc enim & suas, & aliarū propositiones prosyllogizat, quia quocunque modo concludit: propterea dicit Arist. reliquas densari & augmentari, quousque ad immediatas suas propositiones reducantur.

Tertia expo si. Hæc expositio est bona, quamuis possemus etiam dicere quod per densari intelligat reductionem modorū aliarum figurarū ad primā, qua tenus plures modi ad vnū primæ reducuntur, vt diximus olim: & hoc etiā idē fit augmentari, nā dum modos aliarum ad primā reducimus, augentur modi, nempe qui erant in alijs figuris, & similiter ij, ad quos reducuntur: ipsa verò prima immediata dicitur, cū non sit opus

ad

ad alias reducere nec per eas confirmare ipsam.

Sicut autem A. esse in B. 4.

Cum de immediatis propositionibus modò sermonē fecisset, vt volūt Themi. & Philop. nūc de immediatis tractat. ac primo docet esse immediatas, non solum affirmatiuas, sed etiā negatiuas propositiones sicut etiā mediatas. vocat autē affirmatiuas immediatas, cum prædicatum subiecto indiuisibiliter, id est, nō per medium aliquod inest, negatiuas verò immediatas, cum prædicatū subiecto non inest, & hoc nulla media causa probari potest. Et nota per A. intelligi prædicatum, per B. verò subiectum.

Vt aūt discursum perfectū Aris. intelligas, aduerte ipsum distinguere propositiones negatiuas in quatuor genera, hoc ordine, primū, cum prædicatum puta A. est sub aliquo toto, id est, continetur sub aliquo genere, vel aliquo quod de illo vniuersaliter prædicetur essentialiter, subiectū verò puta B. non est sub aliquo toto, vt qualitas non est homo. alterū, cū econtra subiectum est sub aliquo toto, nō aūt prædicatū, vt nullus homo est qualitas, tertiū, cū vtrumq; est sub toto, vel diuerso, vt homo non est albedo, vel eodē, vt homo non est equus, sub animali. quartum, cū neutrū est sub toto, vt nulla substantia est quantitas. intendit ergo Arist. tres priores esse mediatas propositiones, & demonstrabiles, quartā verò indemonstrabilem: & aduerte hic loqui de negatiuis necessarijs & per se. singulas ergo explicemus. *Quatuor genera propositionum negatiuarum.*

Sit enim A, in toto C. 5.

Agit de primo genere, cum prædicatū est sub toto, nō autem subiectū, & intendit talē propositionē posse demonstrari per tale totū, quod dicatur D. affirmatum de prædicato, & negatum de ipso subiecto, nam potest esse quod totū prædicati sit alienum à subiecto, & tunc faciam syllogismū in Camestres ad illam conclusionem, nulla qualitas est homo sic sumendo animal, omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo. *1. Genus.*

Similiter autem etsi B. in aliquo, &c. 6.

Ostendit secundū genus, cū subiectū est in toto, non autē prædicatum, vt nullus homo est qualitas, tunc per illud totum subiecti, quod sit D. puta animal, negatum de prædicato, affirmatiuū de subiecto, fiet demōstratio ī Cesare, sic, nulla qualitas est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo *2. Genus.*

homo est qualitas.

7. *Eodem autem modo,&c.*

3. Genus Tertium genus eodem modo potest demonstrari, sed dupliciter, aut enim per totũ subiecti, aut per totũ prędicati, vt nullus homo est albedo, per totum prædicati sic, omnis albedo est color, nullus homo est color, ergo nullus homo est albedo, per totum subiecti sic, nulla albedo est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo. cùm verò extrema sub vno proximo genere sunt, vt homo nõ est equus, per ipsorum definitiones tunc demonstrari poterunt.

8. *Quod autem contingit B. non esse,&c.*

Cùm supposuisset in probatione in toto prædicati non esse subiectum, & ècõtra, ostendit id posse fieri ex prædicamentis quæ adinuicem non commutantur, id est, non prædicantur, vt sit vnũ prædicamentum subiecti A. C. D. sit aliud prædicati B. E. F. clarum est quod si A. sit in G. id est, in quodã genere sui prædicamenti, quod in illo non erit B. cũ sit alterius coordinationis, per tres literas vnũ prædicamentum intelligit, plura enim in eo prædicata ordinantur.

9. *Si verò neutrum sit in toto,&c.*

Genus. Quartum genus, cũ nec prædicatum, nec subiectum in aliquo sunt, docet esse immediatum, vt nulla substantia est qualitas; & vniuersaliter quoties vnum generalissimum de altero negatur, tunc nõ est medium illud demonstrandi, cũ nõ habeãt superiora, nec proprias definitiones. & probat, nã si aliquod sit mediũ, oportet vt vniuersaliter prędicetur de subiecto aut prædicato, sed extrema sunt suprema, non ergo habẽt superius essentiale, ens enim est analogũ, & de omnib. predicatur, vnde non est mediũ ad cõcludẽdũ negatiuè, etiam si esset vniuocũ, vt patet, nam de vno deberet negari.

10. *Aut enim in prima, aut media,&c.*

Ostendit quod tale medium debere de altero extremo vniuersaliter prædicari affirmatiuè, nam aut talis demonstratio fiet in prima figura, vel in secunda, omittit tertiam, quæ cũ non concludat vniuersaliter, non est apta demonstrationi, de qua est sermo: si igitur fiat in prima, minor est affirmatiua, in qua mediũ de conclusionas subiecto affirmatur, non ergo fiet in prima, nam subiectum illud non habet superius.

11. *Si verò in media,&c.*

Nec in secunda fieri docet, nam licet in ea minor non sit

semper

semper affirmatiua,tamen ad vtrunque contingit,id est,aut maior,aut minor erit affirmatiua,cum ex vtraque negatiua nõ fiat syllogismus: cùm medium verò sit in vtraque prædicatũ,prædicabitur affirmatiuè,de vno extremo illius.quod fieri non potest.cõcludit ergo esse mediatas & immediatas propositiones negatiuas,& quando sint, se iam docuisse.atque hæc de hoc capite vndecimo,quod absoluit præceptiuã partem horum librorum.

CAP. XII. *Quod, quibusue modis syllogisticis tum in immediatis,tum in mediatis propositionibus ignorãtia dispositionis, & quomodo ignorantia negationis exoriatur.* 1.

Ignorantia verò,quæ non secundũ negationem,sed secundum dispositionẽ dicitur,est quidẽ deceptio,quæ per syllogismũ fit. Hæc aũt in primo quidẽ in existẽtib. aut nõ inexistẽtib.contingit dupliciter:aut enim quãdo simpliciter existimet inesse aut nõ inesse,aut quãdo per syllogismũ accipiat suspicionẽ.Simplicis quidẽ igitur suspicionis simplex est deceptio,eius verò quæ est per syllogismũ plures.

Non insit enim A.nulli eorum quæ B. indiuiduè si igitur sillogizet A. inesse ipsi B.mediũ accipiens C.deceptus erit per syllogismum. 2.

Contingit quidem igitur vtrasque propositiones esse falsas,contingit aũt alterã solum.Si enim neque A. nulli eorum quæ C.insit:neque C. nulli eorum quæ B.assumpta verò fuerit vtraque è conuerso, ambæ falsæ erũnt. 3.

Euenit autem ita se habere C. ad A.& B.vt neque sub A.sit,neque vniuersaliter in B. impossibile namque B.esse in toto aliquo. dicebatur enim A. primo ipsi non inesse:A.verò non necesse omnib.entibus inesse vniuersaliter:quare ambæ falsæ. 4.

Sed & alterã contingit vera accipere,non tamẽ vtrã voluerit,sed A.C. C.B namque propositio semper falsa erit:eo quod ipsum B.in nullo sit:A.C.verò euenit. 5.

Quẽadmodũ si A.& ipsi C.& ipsi B.ĩsit ĩdiuiduè.quãdo enim idẽ primo.prædicetᷣ de plurib. neutrũ ĩ neutro erit. 6.

Differt

Differt autē nihil, neque si non indiuidue insit. Deceptio quidē igitur in existendi & per hac. & ita fit solū: nō enim erat in alia figura inexistendi syllogismus. Quæ verò est nō existēdi, & in prima fit, & in media figura. Primum itaque dicamus quot modis in prima fit, & quomodo se habentibus propositionibus.

8. *Contingit quidem igitur vtrisque falsis existentibus, quemadmodum si A. & ipsi C. & ipsi B. insit indiuiduè Si enim acceptum fuerit A. quidem nulli C. C verò omni B. falsæ erunt propositiones.*

9. *Contingit autē & altera falsa existente, & hac vtra uis. Euenit enim A. C. quidē veram esse. C. B. verò falsam. A. C. quidem veram quonia nō omnibus entibus inest A.*

10. *C. B. verò falsam: quoniam impossibile est C inesse ipsi B. cui nulli inest. A. non enim amplius vera erit A. C. propositio. simul autem si & ambæ sunt vera, & conclusio erit vera.*

11. *Sed & C. B. contingit veram esse, altera existente falsa. quemadmodum si B. & in C. & in A. est, necesse enim alterum sub altero esse. quare si acceperit, A. nulli eorum, quæ C. inesse, falsa erit propositio. Planum igitur, quod altera falsa existente, & vtrisque erit falsus syllogismus.*

12. *In media autem figura, totas quidē esse propositiones ambas falsas, non contingit. quando enim A. omni B. insit nihil erit accipere, quod alteri quidem omni, alteri verò nulli inerit. Oportet aūt sic accipere propositiōes, vt huic quidē insit, illi verò non insit: siquidē erit syllogismus si igitur sic acceptæ falsæ planum, quod econtrario econuerso se habebunt. hoc autem impossibile.*

13. *In aliquo verò vtrāque nihil prohibet falsam esse. quē admodum si C. & A & B. alicui insit. Si enim A. quidem omni acceptum fuerit inesse. B. verò nulli: falsæ quidem*

ambæ propositiones, nō tamen totæ, sed in aliquo. Et e conuerso quoque posito priuatiuo consimiliter.

Alteram verò falsā esse, & vtramuis, contingit quod enim inest A, ōni, & B. inest. Si igitur acceptū fuerit ipsū C inesse quidem toti A, toti verò B. nō inesse C. A. quidē vera erit, B. C. autem falsa. 14.

Rursus quod B. quidē nulli inest, neque A. omni inerit si enim ipsi A. & ipsi B. sed non inerat. Si igitur acceptū fuerit C A. quidē toti inesse, B. verò nulli B. C. quidē propositiò vera, altera aūt falsa. Consimiliter verò & trāspositio priuatiuo, quòd enim nulli inest A. neq; B. nulli inerit. Si igitur acceptū fuerit C. A. quidē toti nō inesse: A. C. quidem propositio vera erit, altera autem falsa. 15.

Et rurs⁹ quòd ōni B. inest, accipere ī esse nulli A. falsū necesse enim si B. omni, & A. alicui inesse. Si igitur acceptū fuerit, C. inesse quidē omni B. nulli verò A. C. B. quidē vera erit, C. A. autē falsa. Planū igitur quod & ambabus existentibus falsis, & altera solum, erit syllogismus deceptorius in indiuiduis. 16.

Ignorantia autem non secundum negationem, &c. 1.

Conuenit, vt dicit Philop. scienti non solùm scientiæ cognitionem tradere, sed etiā q̄ scienti e opponatur, ignorātiā exponere. cū igitur Arist. de scientia & modis, quibus eā cōsequimur tractauerit, nunc de ignorantia scientiæ opposita, ac quibus vijs eam imbibamus differit; & quia sicut scientia erat de immediatis & mediatis propositionibus, ita etiam ignorantia, de vtraque ignorantia differit, & quæ fit secundum propositiones immediatas, & hoc in capite presenti, & quæ fit secundum mediatas, & id in capite sequenti: cùm autem immediatæ sint in duplici differentia affirmatiuæ, & negatiuæ, prius de negatiuarum ignorantia, quę solum fit in prima figura, postea de affirmatiuarum etiam ignorantia quæ fit in prima, & tandem de earundum affirmatiuarū ignorantiā quæ fit in secunda differit: tertia enim figura cùm non concludat vniuersaliter, excluditur, hic enim de vniuersalibus & per se est sermo, & eadē ratione excludūtur modi *Intentio Arist. ex Philop.*

T

di particulares aliarum duarum,& tantum est sermo de vniuersalibus.

Duplex ignorantia. Proponit igitur duplicem esse ignorantiam,& secundum negationem, & secundum dispositionem: illa est secundum negationem quæ est simplex negatio & carentia scientiæ, quam ignorantiam rustici,pueri,& ij qui nihil didicerūt habent,quæ non aliud est quàm non habere rei cognitionem: illa verò dicitur ignorantia secundum dispositionem, cum opinamur oppositum veritatis, vt qui opinaretur hominem non esse risibilem; plantas non habere vitam, talis haberet ignorantiam dispositionis.

Ignorantiā dispositionis duobus modis contingere. Adhuc ista ignorantia dupliciter contingit,vno modo sine syllogismo,cùm nimirum vel auctoritate aliqua,vel vana experientia,aut exemplo, aut cōsuetudine aliquis deceptus opinatur oppositum veritati, vt qui solem paruæ quantitatis propter visum iudicaret, aut qui triangulum non æquiualere duobus rectis,cùm tres angulos videat, existimaret, aut qui aliquod falsum acciperet sine consideratione rationis,hi haberent ignorantiam dispositionis simplicem & sine syllogismo:altero modo talis ignorantia euenit per syllogismum, cùm nimirum aliquo syllogismo decepti opinamur oppositum veritatis præsertim necessariæ,nam de hac est sermo, & talis definitur ab Aristot. sic, per syllogismum facta deceptio.

Assignat autem discrimen inter vtramque, nam ignorantia sine syllogismo simplex est, id est, qui sine syllogismo in aliquo decipitur, tantum in illo decipitur, at qui in aliquo per syllogismum decipitur,in multis decipitur,nam syllogismus probās falsum,aut vnam,aut vtramque præmissam habet falsam. hic enim loquimur de syllogismo ignorātiæ oppositio scientiæ præcedenti tantum in materia, qui ex falsis probare intēdit oppositum veritatis necessariæ & sciētificæ.

2. *Non sit enim A. in nullo B, &c.*

Incipit docere quid sit decipi in negatiuis immediatis, quod quidem est cùm opinamur oppositas vniuersales affirmatiuas veras per aliquod principiū & mediū falsum, quod in Barbara fit:nam solum in modo hoc vniuersaliter affirmatiuè concludimus. dicit igitur,non sit A. in B. id est, sit aliqua negatiua immediata, puta nulla substantia est quantitas, si aliquis per aliquod medium C. puta numerum, existimet

omnem

omnem substantiam esse quantitatem, sic; omnis numerus est quantitas, omnis substantia est numerus, ergo omnis substantia est quantitas, decipitur in negatiuis immediatis.

Contingit igitur vtrasque propositiones, &c. 3.

Ostendit primo quoties in negatiua immediata decipimur inferentes oppositam affirmatiuã falsam, posse vtramq; præmissam esse falsam, & similiter posse vnam esse veram, & alterã falsam, quod autem vtraq; posset esse falsa, patet; sumatur ista propositio cuius sit ignorantia. omne B. est A. nẽpè omnis substantia est quantitas; si pro medio sumamus aliquid de quo non sit A. supple quantitas, & ipsum non sit de B. nempè de substantia, & sit C. nẽpè color, tunc contrariè sumẽdo, id est, affirmãdo quãtitatẽ de illo de quo negabatur, & ipsum affirmando de substantia de qua negabatur, vtraq; præmissa erit falsa, sic omnis color est quantitas, omnis substantia est color, ergo omnis substantia est quantitas. sensus est, quod si illam probemus per medium de quo vniuersaliter prædicatum non affirmetur, & quod de subiecto conclusionis etiam vniuersaliter non affirmetur, tunc vtraque propositio erit falsa, sicut conclusio.

Potest autem sic se habere, &c. 4.

Quod autem tale medium sic ad conclusionis extrema se habere possit probat primum, quia illud medium C. non prędicatur vniuersaliter de subiecto cõclusionis in minori, quia illud subiectum est generalissimum, de quo nihil vniuersaliter prædicatur & de ipso prædicatum non prædicatur vniuersaliter in maiori, prædicatum enim erat vnum generalissimum, quod non de omnibus entibus affirmatur, ob id possum sub eo sumere aliquid de quo ipsum non affirmetur verè.

Sed alteram contingit veram, &c. 5.

Probat etiam posse in simili ignorantia vnam propositionem esse veram, sed hanc impossibile est esse minorem, quæ semper erit falsa, quã vocat B.C. maior potest esse vera, quã vocat A.C. quod minor non possit esse vera declarat, quia in minori subijcitur subiectum conclusionis vniuersaliter affirmatiuæ subiecto maioris, est enim minor primæ figuræ semper affirmatiua, at cum subiectum conclusionis sit generalissimum, nihil vere de eo vniuersaliter affirmabitur, manebit igitur maior vera, minor verò falsa.

6. *Vt si A. & in C. & in B indiuisibiliter est. &c.*

Probat maiorem posse verã esse, & minorem falsam, q, enim minor semper sit falsa, probatum est. & nota rationem, quæ obscura est, demus illam conclusionem immediatam, nulla quantitas est substantia, nullum B. est A. tunc A. nempè substantia immediatè & indiuisibiliter negatur de B. quãtitate: sub substantia iterũ sumamus subiectũ de quo immediatè affirmetur, puta corpus, dicatur C. hoc stãte impossibile est q corpus C. affirmetur de quantitate B. nam vt egregiè dixit Philop. cũ vnum prædicatũ de duob. prædicatur primo & immediatè, siue de vtroq; negatiuè, siue de altero affirmatiuè. de altero negatiuè, siue de vtroq; affirmatiuè, ĩpossibile est q illa duo affirmentur adinuicẽ, vt ipse benè pbat.

Cùm igitur substantia de quantitate immediatè negetur, de aliquo verò affirmetur immediatè, puta corpore, si quis ad probandã affirmatiuam falsam, omnem quantitatem esse substãtiam, sumat p medio in prima figura illud immediatũ affirmatiuũ substantię, faciet maiorẽ veram, sed minorem falsam, nam minor erit affirmatiua ex duobus immediatis eiusdẽ prædicati, quod esse non potest.

Nota autem sensum literæ secundum Alexan. cũ A. puta prædicatum est indiuisibiliter in B. & in C. & immediate de vtroq; prædicatur, sed cũ discrimine, nã de B. negatur immediate, quod est subiectum cõclusionis, de C. verò affirmatur, quod est subiectũ maioris.

7. *Differt autem nihil, &c.*

Docet quamuis sub conclusionis prædicato sumamus aliquid mediatum, contingere maiorem veram, minorẽ falsam esse, vt si dicas omnis homo est substantia, omnis quantitas est homo, ergo omnis quantitas est substantia. Nota illam priorem probationem esse necessariam, nempè quando est necessarium quod minor falsa, maior sit vera ex ratione immediatæ prædicationis, modò hæc probatio est duplex, nã maior probatur vera, quia est de inferiori affirmatiua, minor falsa, quia nihil de generalissimo affirmatur vniuersaliter.

Concludit se dixisse de ignorantia negatiuæ, quæ fit per primam, hæc enim sola concludit vniuersaliter affirmatiuæ, oportet vt de ignorantia affirmatiuæ immediatæ agat, quæ fit, cũ oppositam negatiuam vniuersalem existimamus verã per syllogismum: cum autem talis syllogismus inferens ne-

gatiuam

gatiuã fiat in prima & secunda figura, prius de eo, qui in prima fit, tractat.

Contingit igitur vtrisque falsis, &c. 8.

Tractat modo de ignorãtia immediatæ affirmatiuę in prima figura, quæ est, cum negatiuam oppositam inferimus vniuersaliter, quod fit in Celarent. & tunc ex vtraque falsa pcedere possumus, & id modo probat. sit affirmatiua immediata, omnis homo est animal, scilicet omne B. est A. ignorãtia sit opposita, nullus homo est animal: tunc si pro medio sumamus aliquid, de quo etiã immediatè affirmatur animal, puta C. leo, vtraque erit falsa, maior quia est negatiua, & negamus prædicatum de eo, de quo immediatè affirmatur, minor etiam est falsa, quia affirmamus duo immediata eiusdẽ prædicati, quæ vt diximus, affirmari nequeunt, vt si dicas, nullus leo est animal, omnis homo est leo, ergo null', homo est animal.

Contingit autem & altera falsa, &c. 9.

Probat etiam in eadem figura posse vnam tantum propositionem esse falsam, siue hæc sit maior, siue sit minor, sed primo ostendit cur maior, puta A, C. est vera, & minor B, C. falsa: ratio autem propter quam maior possit esse vera, est, qa cũ prædicatũ conclusionis ignoratæ non prædicetur de omnibus, si pro medio sumatur aliquid eorũ quib' nõ inest, erit maior vera in qua negamus prædicatum de tali medio, vt si ad eandẽ conclusionem, nullus homo est animal, sumatur mediũ lapis, & dicatur nullus lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo nullus homo est animal.

Sed quæ est, C B. falsa, &c. 10.

Quod verò minor sit falsa, postquam maior est vera, probat, quia cum aliquod prædicatum de aliquo vniuersaliter affirmatur, & de altero negatur etiã vniuersaliter, est impossibile quod illa duo affirmentur, verbi gratia si animal de homine vniuersaliter affirmatur, & de lapide vniuersaliter vere negatur, nõ poterit lapis affirmari de homine, nam si affirmetur, sequetur contradictoria alterius vniuersalis, aut affirmatiuæ, aut negatiuæ: vt si des, nullus lapis, est animal, & das, homo est lapis, aut lapis est homo, sequetur, homo nõ est animal, aut ĩ Ferio, aut ĩ Felaptũ similiter si des, oĩs homo est animal, & homo est lapis sequitur, lapis est animal, in Darisi.

Hoc est igitur, quod dicit: si detur maior negatiua vera,

nullum C.est A.scilicet nullus lapis est animal, cum animal de omni homine prædicetur, puta A.de omni B.non poterit C.de B.id est lapis de homine affirmari vniuersaliter, aliter inferetur oppositum maioris negatiuæ, dicendo, omnis homo est animal, lapis est homo, ergo lapis est animal, contra eam maiorem, nullus lapis est animal.

Addit rationem alteram propter quam oportet esse minorem falsam, quia cum maior fuerit vera, si minor etiam esset vera, iam conclusio non esset falsa, nam ex vtraque vera non fit conclusio falsa, at conclusio est falsa, cum sit negatiua opposita affirmatiuæ immediatæ, ergo stante maiore vera, necessario minor est falsa, forma enim syllogismi bona esse supponitur.

11. *Sed & eam, quæ est C.B contingit veram esse, &c.*

Probat modo minorem C:B.posse esse veram, maiori falsa existente, quod fiet cũ medius terminus, puta C.fuerit sub prædicato & superius subiecto, tunc enim de ipso prædicatũ negare in maiori, falsum erit, ipsum verò de subiecto affirmare in minori, erit verum: verbi gratia, si per syllogismũ ignoretur ista, nullum animal est viuens, per hoc medium, corpus tunc maior falsa, minor vera erit: vt nullum corpus est animal, omne viuens est corpus, ergo nullum viuens est animal quando dicit, si B, sit in C.& in A, sensus est, si subiectum cõclusionis sit in C.id est, in medio, & in A, id est, prædicato cõclusionis, tunc vniuersaliter negare in maiori A.de C.falsum erit, sed verum affirmare in minori C.de B. Ecce quomodo decipi cõtingat in prima figura circa affirmatiuas immediatas, & ex vtraque propositione falsa, & ex vna falsa, altera vera existente.

12. *Sed in media figura, &c.*

Affirmatiua seu negatiua propositio quæ dicatur in totũ falsa.

Transit ad ostendendum in secunda figura quando in affirmatiuis decipiamur inferendo negatiuas oppositas: & primo docet non posse vtrasq; propositiones esse in totum falsas. vocat vniuersales, tã affirmatiuas, quam negatiuas in totum falsas, quæ secũdum nullum singulare veritatem habẽt, vt nullus homo est animal, omnis homo est lapis, in parte verò falsæ dicuntur, quæ secundũ aliqua singularia veræ sunt, vt omne animal est gressibile, nullum animal est bipes.

Dicit ergo, in secunda figura, cũ conclusio est falsa opposita

sita immediatæ affirmatiuæ, non posse vtrasq; propositiones esse falsas in totum, cuius probatio difficilis est.

Propterea aduerte quòd in secunda figura medium sit in vtraque præmissa prædicatum, ac ob id de vno extremo cõclusionis debet affirmari in vna, de altero verò negari: aliquando tamẽ maior est affirmatiua, vt in Camestres, aliquãdo verò minor, vt in Cesare. Loquamur ergo de priori, vt vtraq; huius propositio sic in totum falsa, medium debet nulli prædicato conclusionis inesse, & omni subiecto competere, sic enim fiet vt maior affirmatiua sit falsa, in qua mediũ de cõclusionis prædicato affirmamus, & minor falsa, in qua medium de subiecto cõclusionis negamus. oppositum fit in Cesare, nam medium debet omni prædicato, & nulli subiecto inesse, sic enim erit vtraque in totum falsa.

Dicit igitur Aristo. fieri non posse vt tale medium detur, quando conclusio est affirmatiua vniuersalis immediata, vt omnis homo est animal, nam tunc contraria negatiua esset vera, vt patet, si des enim in Camestres aliquid quod de nullo animali, & de omni homine prædicatur, argumẽtabor sic ex ipsis, nullum animal est, puta D. omnis homo est D. ergo nullus homo est animal: propositiones per te veræ, ergo con clusio similiter, si des in Cesare aliquid quod de omni animali, & nullo homine verè dicatur, argumẽtabor in Camestres ex datis, omne animal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal, non igitur cum infertur negatiua opposita immediatæ affirmatiuæ, potest vtraque præmissa in totum esse falsa.

Probat modo id Arist. nam si vtraque est falsa in totum in Camestres, ex contrarijs quæ erunt veræ, inferam in Cæsare conclusionem eandam falsam esse veram, & ex vtraq; etiam falsa in Cesare inferam ex contrarijs vtrisque veris in Camestres conclusionem illam falsam esse veram, verbi gratia fiat syllogismus, omne animal est D. nullus homo est D. ergo nullus homo est animal. si das propositiones vtrasque falsas in totum, ergo contrariæ erunt veræ: sumam illas in Cesare, & probabo veram conclusionem falsam sic: nullum animal est D. omnis homo est D. ergo nullus homo est animal. Si propositiones veræ, conclusio erit vera. idem de Cæsare, non ergo decipi possumus ex vtraque propositione in totum falsa in secunda figura.

In aliquo autem vtranque, &c.

13. Ostendit posse aliquando esse vtranque propositionem in parte falsam, vt si sumas medium particulariter competẽs vtrique extremo, tunc negare de altero vniuersaliter, de altero verò affirmare, erit ĩ parte falsum: vt si ignoraretur, nullum animal esse viuens, per brutum, sic, omne viuens est brutum, nullum animal est brutum, ergo nullum animal est viuens, esset in parte vtraque falsa, idem fit ècõuerso, posito priuatiuo, id est, priori negatiua, & minori affirmatiua scilicet in Cesare, sicut in Camestres.

Alteram autem falsam, &c.

14. Cum probasset ex vtraq; falsa in parte, non tamen in toto posse aliquem decipi in secunda figura circa immediatas affirmatiuas, nunc ex altera etiam tantum falsa decipi posse docet, quęcunq; sit: at quia sunt duo modi Camestres, & Cesare, ostendit quando in Camestres ex vna vera, altera falsa decipiamur, postea in Cesare. ac primum, quando in Camestres maiori vera, minori falsa; deinde è contra. dicit igitur, sume superius prædicato, quod dicitur A. nam hoc etiam superius erit subiecto B. & pone pro medio, & sit C. tunc fiet maior vera, & minor falsa, vt si ignorantia est huius, nullus homo est animal, per viuens sic, omne animal est viuẽs, nullus homo est viuens, ergo nullus homo est animal.

Iterum quod in B nullo est, &c.

15. Quod si medium nulli insit subiecto, tunc non omni prædicato inerit, & fiet maiori affirmatiua falsa, minore vera, sic, omne animal est brutum, nullus homo est brutum, ergo nullus homo est animal.

Similiter autem fit transposito priuatiuo.

16. Hoc etiam fieri in Cesare docet, sed prius cum maior est vera, vt si medium sumas extraneum vtrique extremo, sic, nullum animal est insensibile, omnis homo est insensibilis, ergo nullus homo est animal. quod si mediũ omni subiecto insit, tunc alicui inerit prædicato, & fiet maior falsa, & minor vera, vt si dicas, nullum animal est rationale, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est animal. aduerte has literas in hoc capite, per C. medium, per B. minus, per A. maius extremum intelligi per A.C. maiorem, per C.B. verò minorem. Concludit in immediatis decipi posse, & ex vtraque falsa, & ex altera tantum.

CA

CAPVT. XIII. *De ignorantia in mediatis propositionibus.* 7.

IN his verò, quæ insunt non indiuidue, aut non insunt, quandoquidē per propriū mediū efficiatur falsi syllogismus, non possunt ambæ falsæ esse propositiones sed ea solū, quæ est ad maius extremū. Dico autem proprium mediū, per quod fit contradictionis syllogismus.

Insit enim A. ipsi B per medium C. quoniam igitur necesse est C.B. affirmatiuā accipi, cum fit syllogismus, planum, quod semper hæc erit vera, non.n. conuertitur: A.C. verò falsa, hæc.n. conuersa contrarius fit syllogismus. 2.

Consimiliter autē & si ex alia coordinatione acceptum fuerit medium, vt D. licet in toto A. sit, & de B. omni prædicetur: necesse enim D. B. quidem propositionem manere, alteram verò conuerti, quare hæc quidem semper vera, illa autem semper falsa, & quasi talis deceptio eadem est ei, quæ est per proprium medium. 3.

Si verò non per proprium medium efficiatur syllogismus: quando sub A. quidem sit medium: ipsi verò B. nulli insit: necesse est falsas esse ambas, accipiendæ nāque sunt è contrario, quam se habent propositiones, si debet syllogismus fieri, sic autem acceptis, ambæ efficiuntur falsæ. quemadmodum si A. quidem toti D. inest: D. verò nulli eorum, quæ B. his enim conuersus syllogismus erit, & propositiones ambæ falsæ. 4.

Quando verò medium non sit sub A. vt D. A. D. quidē vera, erit, D. B. aūt falsa, nam A. D. quidem vera, quoniam non erat in A. ipsum D. D. B. autem falsa. quoniam si esset vera, & conclusio vera esset, sed erat falsa. 5.

Sed cum per mediam figuram efficitur deceptio, ambas quidem non contingit falsas esse proposit ones totas. Cum enim sit B. sub A. nihil contingit, huic quidem omni illi verò nulli inesse, quemadmodum dictum 6.

est & prius.

7. *Alterã aũt euenit, & vtramlibet. Si enim C. & A. & B. insit, si acceptum fuerit, ipsi quidẽ A. inesse, ipsi verò B. non inesse: A, C. quidẽ vera erit, altera autem falsa. Rursus si acceptum fuerit C. ipsi quidem B. inesse, A. verò nulli: B. C. quidem vera erit, altera autem falsa.*

8 *Si igitur priuatiuus sit deceptionis syllogismus, dictum est, quando, & per quæ erit deceptio.*

8. *Sin autem affirmatiuus, quando quidẽ per proprium medium, impossibile ambas esse falsas: necesse est enim C. B. manere, siquidem erit syllogismus, quemadmodum dictum est & prius, quare C. A. semper erit falsa: hæc enim est quæ conuertitur.*

Consimiliter autem & si ex alia coordinatione accipiatur medium, quẽadmodum dictum est & in priuatiua deceptione, necesse enim D. B. quidem manere, A. D. autem conuerti, & deceptio eadem est ei, quæ prius.

8. *Quando autẽ non per proprium, si D. quidem sit sub A. hæc quidem erit vera, altera autem falsa: euenit enim A. pluribus inesse, quæ non sunt sub se inuicem.*

9. *Si verò non sit D. sub A. planum quidẽ, quod hæc semper erit falsa, affirmatiua namque accipitur, D. B. verò contingit, & veram esse, & falsam: nihil enim prohibet, A. quidem nulli D. inesse, D. verò ipsi B. omni: vt animal scientiæ, scientiam autem Musicæ. Neque rursus si neq; A. nulli eorum, quæ D. neque D. nulli eorum, quæ B. Manifestum igitur, quod non existenti medio sub A. & ambas euenit falsas esse, & vtram volueris.*

Quot igitur modis, & per quæ euenit fieri deceptiones, quæ secundum syllogismum, & in immediatis & in ijs, quæ per demonstrationem, manifestum.

In iis autem; quæ non indiuisibiliter.

Postquam de immediatorum ignorãtia tradidit, nunc de mediatis disserit, ac primo de ignorantia affirmatiuarum in prima figura, quæ contingit cum oppositas negatiuas opinamur per syllogismũ. possumus autẽ ignorare has dupliciter, aut per proprium medium, aut per medium non propriũ: vocatur medium proprium, id quo talis affirmatiua vera demõstratur, vt animal rationale demonstrat hominem esse risibilem cum igitur per tale medium decipimur, id est, illud assumimus ad probandam oppositam negatiuam, est ignorantia per proprium medium, vt si dicat quis, nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis.

Inuentio Arist. in hoc cap.

Medium proprium quod nam sit.

Idem contingit in negatiuis mediatis, est enim proprium medium quo demonstramus non esse: vt per animal rationale demonstramus nullũ hominẽ esse hinnibilem. cum igitur de illo probamus oppositum, sic, omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis, est similiter ignorãtia per mediũ propriũ. tale medium dicit Arist. esse id per quod fit syllogismus contradictionis, id est syllogismus probans oppositã conclusionem veram: cum verò non per tale medium contingit ignorantia, dicitur per medium non proprium.

Dicit igitur Aristo. quod quoties in mediatis decipimur per mediũ proprium, nõ contingit propositionẽ vtramque falsam esse, sed minor est vera, quæ autem est versus maius extremum, id est maior, falsa: ratio autẽ hæc est, quia est eadẽ minor in syllogismo ignorantiæ, & in syllogismo contradictionis & veritatis: in vtroq; enim est affirmatiua, cum sit in prima figura, maior verò non est eadem sed conuersa, id est, mutata in contrariam negatiuam sicut conclusio, vt patet si dicas, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis; est syllogismus veritatis: iste verò ignorãtiæ. nullũ animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis. hoc literis explicat solum in affirmatiuis, per A. maius extremum, per B. minus, per C. medium, intelligit: conuerti verò vocat mutari ex affirmatiua contraria in oppositam negatiuam: & quod minor sit vera, probat: nam mutata & conuersa maiori syllogismi ignorantiæ, manente

minore

minore sit contrarius syllogismus verus.

2. *Similiter autem est & si ex alia, &c.*

Ostendit quod quamuis non sit medium proprium per quod demonstretur conclusio, sed sit ex alia coordinatione, nempè sit medium quo quocunque modo cõclusionis illius veritas probetur, si per illud decipi contingat, minor futura sit vera, quia est eadē quæ erat in syllogismo vero: sed maior falsa, quia est mutata in negatiuam: vt si per risibile decipiamur, opinantes hominem non esse animal rationale, quamuis risibile non sit medium demonstratiuũ, tamen quia per id probatur vere hominem esse animal rationale, censetur hoc loco medium. idem de alijs medijs veritatis.

3. *Si verò non per proprium medium, &c.*

Manifestat quando non est medium propriũ posse vtrasq; propositiones esse falsas, vt si medium sit de quo omni prædicatum dicitur, & quod de nullo subiecto dicatur, tũc enim cum contrario modo sumendæ sint propositiones, erunt falsæ, nam in maiori prædicatum conclusionis negari debet de medio, de quo verè affirmabatur, & in minori affirmari de quo verè negabatur. sit enim syllogismus primæ figuræ Celarent. v.g. sit conclusio, nullus homo est sensibilis, nullum B. est A. sumatur medium D. irrationale, fiat syllogismus talis, nullum irrationale est sensibile, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est sensibilis, tunc vtraque est propositio falsa.

Cùm verò non sit sub A. medium.

4. Probat etiam posse maiorē esse veram, & minorē falsam, vt si sub maiori extremo sumamus medium cui nõ inest ipsum, tunc maior erit vera A. D. quia est negatiua, minor verò D. B. falsa, quia cũ cõclusio sit falsa, & maior vera, necessario minor erit falsa, vt si sub sensibili sumatur plãta, sic, nulla plãta est sensibilis, omnis homo est planta, ergo nullus homo est sensibilis prætermisit nõ absque ratiōe posse etiã maiorem falsam, minorem veram esse; vt si sub sensibili sumatur, cui ipsum inest, & quod etiam inest homini, & subiecto, vt animal, sic, nullũ animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis, quia istud medium est proprium, fieri autem non potest quod cum medium nõ est proprium, possit minor esse vera, est enim affirmatiua, mediũ autem nõ proprium nequit verè affirmari de subiecto, esset enim

enim simile proprio, vt diximus.

Sed per mediam figuram, &c. 5.

Nunc de ignorantia earundē mediatarum affirmatiuarū in secunda figura tractat, ac dicit idem prorsus quod superius dixit de immediatis, non posse vtrăque propositionem in totum falsam esse, quia cùm prædicatum verè insit subiecto, non poterit mediū inueniri quod de vno vniuersaliter affirmetur, de altero vniuersaliter negetur, quod necessariū est vt vtraque sit falsa. relege superiorem locum. de immediatis namque illic latè declaratum & probatum est hoc.

Altera verò potest esse falsa, &c. 6.

Sed vnam falsam. alteram verā, siue maior, siue minor sit, esse posse ostendit: nā si sumatur mediū cōpetens vtrique extremo, tunc si maior sit affirmatiua, & minor negatiua, vt in Camestres, erit prior vera, posterior falsa, sic, omne sensibile est animal, nullus homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. si verò idē è cōtra fiat in Cesare, vt sit maior negatiua, minor affirmatiua, prior falsa, posterior erit vera, sic, nullū sensibile est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. concludit se iam de ignorantia affirmatiuarum quæ per syllogismum negatiuum fit dixisse, tam in prima, quàm in secunda figura.

Si verò sit affirmatiuus, &c. 7.

Nunc de ignorantia negatiuarū tractat, quæ fit per affirmatiuas oppositas in prima figura, ac docet id ꝙ in principio de affirmatiuis, cū fit ignorantia per medium proprium, minores semper veras, maiores falsas esse, quia illæ sunt eadē quæ erāt in syllogismo vero, hæ verò sunt, contrariæ: vt si hominem esse hinnibilem, per animal rationale ignoremus, sic, omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis: vtitur eisdem dictis literis. idem docet cum medium est ex alia coordinatione, quod declaratum est prius.

Cùm verò fit non per proprium, &c. 8.

Ostendit modo quando non per medium propriū fit, posse maiorē veram minorem verò falsam esse, vt si sub maiori extremo sumatur aliquid cui ipsum inest, potest enim vnum de pluribus prædicari, de vno affirmatiuè, de altero negatiuè. ob id talia duo non poterunt affirmari adinuicem vere, vt si sub A. hinnibili sumas D. equum, sic, omnis equus est hinni

minore fit contrarius syllogismus verus.

2. *Similiter autem est & si ex alia, &c.*

Ostendit quod quamuis non sit medium proprium per quod demonstretur conclusio, sed sit ex alia coordinatione, nempè sit medium quo quocunque modo cōclusionis illius veritas probetur, si per illud decipi contingat, minor futura sit vera, quia est eadē quæ erat in syllogismo vero: sed maior falsa, quia est mutata in negatiuam: vt si per risibile decipiamur, opinantes hominem non esse animal rationale, quamuis risibile non sit medium demonstratiuū, tamen quia per id probatur vere hominem esse animal rationale, censetur hoc loco medium. idem de alijs medijs veritatis.

3. *Si verò non per proprium medium, &c.*

Manifestat quando non est medium propriū posse vtrasq; propositiones esse falsas, vt si medium sit de quo omni prædicatum dicitur, & quod de nullo subiecto dicatur, tūc enim cum contrario modo sumendæ sint propositiones, erunt falsæ, nam in maiori prædicatum conclusionis negari debet de medio, de quo verè affirmabatur, & in minori affirmari de quo verè negabatur. sit enim syllogismus primæ figuræ Celarent. v. g. sit conclusio, nullus homo est sensibilis, nullum B. est A. sumatur medium D. irrationale, fiat syllogismus talis, nullum irrationale est sensibile, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est sensibilis, tunc vtraque est propositio falsa.

4. *Cum verò non sit sub A. medium.*

Probat etiam posse maiorē esse veram, & minorē falsam, vt si sub maiori extremo sumamus medium cui nō inest ipsum, tunc maior erit vera A. D. quia est negatiua, minor verò D. B. falsa, quia cū cōclusio sit falsa, & maior vera, necessario minor erit falsa, vt si sub sensibili sumatur planta, sic, nulla plāta est sensibilis, omnis homo est planta, ergo nullus homo est sensibilis prætermisit nō absque ratiōe posse etiā maiorem falsam, minorem veram esse, vt si sub sensibili sumatur, cui ipsum inest, & quod etiam inest homini, & subiecto, vt animal, sic, nullū animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis, quia istud medium est proprium, fieri autem non potest quod cum medium nō est proprium, possit minor esse vera, est enim affirmatiua, mediū autem nō proprium nequit verè affirmari de subiecto, esset enim

enim fimile proprio,vt diximus.

Sed per mediam figuram,&c. 5.

Nunc de ignorantia earundẽ mediatarum affirmatiuarũ in fecunda figura tractat, ac dicit idem prorfus quod fuperius dixit de immediatis, non poffe vtrãque propofitionem in totum falfam effe,quia cùm prædicatum verè infit fubiecto,non poterit mediũ inueniri quod de vno vniuerfaliter affirmetur,de altero vniuerfaliter negetur,quod neceffariũ eft vt vtraque fit falfa.relege fuperiorem locum.de immediatis namque illic latè declaratum & probatum eft hoc.

Altera verò poteft effe falfa,&c. 6.

Sed vnam falfam.alteram verã,fiue maior, fiue minor fit, effe poffe oftendit:nã fi fumatur mediũ cõpetens vtrique extremo,tunc fi maior fit affirmatiua,& minor negatiua, vt in Cameftres,erit prior vera,pofterior falfa,fic, omne fenfibile eft animal, nullus homo eft animal , ergo nullus homo eft fenfibilis.fi verò idẽ è cõtra fiat in Cefare, vt fit maior negatiua,minor affirmatiua, prior falfa, pofterior erit vera ,fic, nullũ fenfibile eft animal,omnis homo eft animal,ergo nullus homo eft fenfibilis.concludit fe iam de ignorantia affirmatiuarum quæ per fyllogifmum negatiuum fit dixiffe,tam in prima,quàm in fecunda figura.

Si verò fit affirmatiuus, &c. 7.

Nunc de ignorantia negatiuarũ tractat, quæ fit per affirmatiuas oppofitas in prima figura , ac docet id ꝙ in principio de affirmatiuis,cũ fit ignorantia per medium proprium, minores femper veras,maiores falfas effe, quia illæ funt eadẽ quæ erãt in fyllogifmo vero,hæ verò funt,contrariæ:vt fi hominem effe hinnibilem,per animal rationale ignoremus, fic,omne animal rationale eft hinnibile, omnis homo eft animal rationale,ergo omnis homo eft hinnibilis: vtitur eifdem dictis literis.idem docet cum medium eft ex alia coordinatione,quod declaratum eft prius.

Cùm verò fit non per proprium,&c. 8.

Oftendit modo quando non per medium propriũ fit,poffe maiorẽ veram minorem verò falfam effe, vt fi fub maiori extremo fumatur aliquid cui ipfum ineft,poteft enim vnum de pluribus prædicari,de vno affirmatiuè, de altero negatiuè.ob id talia duo non poterunt affirmari adinuicem vere, vt fi fub A.hinnibili fumas D. equum , fic, omnis equus eft hinni

minore fit contrarius syllogismus verus.

2. *Similiter autem est & si ex alia, &c.*

Ostendit quod quamuis non sit medium proprium per quod demonstretur conclusio, sed sit ex alia coordinatione, nempè sit medium quo quocunque modo cõclusionis illius veritas probetur, si per illud decipi contingat, minor futura sit vera, quia est eadé quæ erat in syllogismo vero: sed maior falsa, quia est mutata in negatiuam: vt si per risibile decipiamur, opinantes hominem non esse animal rationale, quamuis risibile non sit medium demonstratiuũ, tamen quia per id probatur vere hominem esse animal rationale, censetur hoc loco medium. idem de alijs medijs veritatis.

3. *Si verò non per proprium medium, &c.*

Manifestat quando non est medium propriũ posse vtrasq; propositiones esse falsas, vt si medium sit de quo omni prædicatum dicitur, & quod de nullo subiecto dicatur, tũc enim cum contrario modo sumendæ sint propositiones, erunt falsæ, nam in maiori prædicatum conclusionis negari debet de medio, de quo verè affirmabatur, & in minori affirmari de quo verè negabatur. sit enim syllogismus primæ figuræ Celarent. v.g. sit conclusio, nullus homo est sensibilis, nullum B. est A. sumatur medium D. irrationale, fiat syllogismus talis, nullum irrationale est sensibile, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est sensibilis, tunc vtraque est propositio falsa.

4. *Cùm verò non sit sub A. medium.*

Probat etiam posse maioré esse veram, & minoré falsam, vt si sub maiori extremo sumam^s medium cui nõ inest ipsum, tunc maior erit vera A. D. quia est negatiua, minor verò D. B. falsa, quia cũ cõclusio sit falsa, & maior vera, necessario minor erit falsa, vt si sub sensibili sumatur planta, sic, nulla plãta est sensibilis, omnis homo est plantã, ergo nullus homo est sensibilis prætermisit nõ absque ratiõe posse etiã maiorem falsam, minorem veram esse; vt si sub sensibili sumatur, cui ipsum inest, & quod etiam inest homini, & subiecto, vt animal, sic, nullũ animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis, quia istud medium est proprium, fieri autem non potest quod cum medium nõ est proprium, possit minor esse vera, est enim affirmatiua, mediũ autem nõ proprium nequit verè affirmari de subiecto, esset enim

enim simile proprio, vt diximus.

Sed per mediam figuram, &c. 5.

Nunc de ignorantia earundẽ mediatarum affirmatiuarũ in secunda figura tractat, ac dicit idem prorsus quod superius dixit de immediatis, non posse vtrãque propositionem in totum falsam esse, quia cùm prædicatum verè insit subiecto, non poterit mediũ inueniri quod de vno vniuersaliter affirmetur, de altero vniuersaliter negetur, quod necessariũ est vt vtraque sit falsa. relege superiorem locum. de immediatis namque illic latè declaratum & probatum est hoc.

Altera verò potest esse falsa, &c. 6.

Sed vnam falsam. alteram verã, siue maior, siue minor sit, esse posse ostendit: nã si sumatur mediũ cõpetens vtrique extremo, tunc si maior sit affirmatiua, & minor negatiua, vt in Camestres, erit prior vera, posterior falsa, sic, omne sensibile est animal, nullus homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. si verò idẽ è cõtra fiat in Cesare, vt sit maior negatiua, minor affirmatiua, prior falsa, posterior erit vera, sic, nullũ sensibile est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. concludit se iam de ignorantia affirmatiuarum quæ per syllogismum negatiuum fit dixisse, tam in prima, quàm in secunda figura.

Si verò sit affirmatiuus, &c.

Nunc de ignorantia negatiuarũ tractat, quæ fit per affirmatiuas oppositas in prima figura, ac docet id ꝙ in principio de affirmatiuis, cũ sit ignorantia per medium proprium, minores semper veras, maiores falsas esse, quia illæ sunt eadẽ quæ erãt in syllogismo vero, hæ verò sunt, contrariæ: vt si hominem esse hinnibilem, per animal rationale ignoremus, sic, omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis: vtitur eisdem dictis literis. idem docet cum medium est ex alia coordinatione, quod declaratum est prius. 7.

Cùm verò fit non per proprium, &c. 8.

Ostendit modo quando non per medium propriũ fit, posse maiorẽ veram minorem verò falsam esse, vt si sub maiori extremo sumatur aliquid cui ipsum inest, potest enim vnum de pluribus prædicari, de vno affirmatiuè, de altero negatiuè. ob id talia duo non poterunt affirmari adinuicem vere, vt si sub A. hinnibili sumas D. equum, sic, omnis equus est hinni

hinnibilis. omnis homo est equus, ergo omnis homo est hinnibilis, tunc maior vera, minor falsa erit.

Si vero non sit D. sub A. &c.

2. Cũ autẽ mediũ puta D. nõ est sub A. id est, maiori extremo semper sic maior est falsa, cùm sit affirmatiua, non enim ista ignorãtia prouenit nisi in Barbara, hic enim cõcluditur vniuersalis affirmatiua, at minor tali medio existẽti, potest aliquãdo vera, aliquãdo falsa esse, quæ dicitur C. D. nã cũ D. id est, mediũ omni subiecto inerit, minor erit vera, potest enim esse q illud maius extremũ cõpetat nulli medio, q cõpetit omni subiecto, sicut animal nulli scientiæ cõpetit, sciẽtia verò omni Musicæ inest: si verò tale mediũ nulli insit subiecto sicut ipsi nulli inest prædicatũ, vtraq; falsa erit, ex qb⁹ cõcludit se iã de ignorãtijs tã mediatorũ q̃ immediatorũ tractasse.

1. CAPVT XIIII. *De ignorantia puræ negationis.*

Planum autem est, & quod si quis sensus defecerit, necesse, & scientiam aliquam deficere, quã impossibile est accipere.

2. *Siquidem addiscimus, aut inductione, aut demonstratione. Est autem demonstratio ex vniuersalibus, inductio verò ex ijs: quæ secundum partem: impossibile autem vniuersalia speculari nisi per inductionem.*

3. *Quoniam & quæ ex abstractione dicuntur, erunt per inductionem nota, si quis voluerit nota facere.*

4. *Quomodo insunt vnicuique generi non nulla, & si non* a. l. quale. *separabilia sunt, secundum quod tale *. hoc vnumquodque.*

5. *Inducere autem non habentes sensum, impossibile. singularium nanque sensus est, non enim contingit accipere ipsorum scientiam: neque enim ex vniuersalibus sine inductione, neque per inductionem sine sensu.*

Manifestum est autem, &c.

Intent. A. ist. De ignorantia puræ negationis tractat, quæ est non sciri quod scire poterat, docet autem quando necessaria sit talis ignorantia, & constituit conclusionem hanc, deficiente aliquo sensu, necessario deerit aliqua scientia, quam non poterit

terit illi cui sensus deest accipere.

Nota hic loqui de defectu à natiuitate, cum enim ali- *Nota.*
quis sensu vsus est, quem postea amisit, poterit habere scientiam eorum, quæ tali sensu percipiuntur, potest enim factus cæcus, si primum vidit, scientiam de coloribus consequi, non tamen qui à natiuitate visu priuatus est.

Notasimiliter quod dicit, aliquã scientiam defecturam, *Nota.*
quia ex defectu vnius sensus solum deerit scientia illorum quæ tali sensu percipiuntur. cæcus enim scientia colorum, surdus scientia sonorum priuabitur, non alijs.

Notasimiliter quod dicet, quã impossibile est accipere, *Nota.*
quia non priuabitur ille scientia, quasi illam habuerit, & per sensus defectum amiserit, hoc enim est falsum, cũ enim sciẽtiam habemus semel, licet postea sensus destruatur, non idcirco scientia destruitur, sed priuatur scientia adhunc sensum, quod nunquam illam acquiret, propterea dicit, quam impossibile est accipere.

Si quidem discimus, aut per inductionem, &c. 2.

Prædictam conclusionem probat tali ratione. scientia *2. Conclu.*
aut inductione aut demonstratione accipitur, sed inductio & demonstratio pendent à sensu, ergo hoc deficiente perit inductio ac demonstratio, ac proinde scientia. minor probatur, nã inductio fit ex particularibus, quæ notum est sensu percipi, demonstratio verò ex vniuersalibus quidem primo, sed cum vniuersalia hæc non nisi inductione cognoscantur, etiam dependet demonstratio à sensu.

Hic aduerte propositiones quæ in scientia sunt esse in du- *Nota.*
plici differentia, quædam immediatæ, quæ causam non ha- *Propositio-*
bent, vel in illa scientia saltem causa earum non considera- *nes scient ia*
tur, & via cognoscendi has est per sensum & inductionem, *rũ alias esse*
vt docet 2. Post. cap. vltimo. quædam sunt mediatæ, quæ cau *mediatas a-*
sam habent, & earum cognitio est per demonstrationem: vn *lias imme-*
de mediatas per immediatas demonstramus, immediatas ve *diatas.*
rò inductione percipimus: vt experientia ostẽdit ignem esse calidum, tamen ex hac demonstramus esse leuem.

Aduerte etiã cum Auerr. ꝙ Arist. hic non loquitur de vni- *Nota.*
uersalib. principijs illis, quæ sunt cõmunissima, sed de principijs & propositionib. quæ sunt ex subiectis peculiarib. sen su propriè perceptis, hæ enim sunt quæ inductione colliguntur,

guntur, per quas reliquas mediatas conclusiones demonstramus.

3. *Quoniam & quæ ex abstractione, &c.*

Ostẽdit Arist. hæc vniuersalia propria sensibiliũ inductione cognosci, & est probatio à minori, vniuersalia enim mathematica, quæ minus videntur indigere sensu & inductione, cũ sint abstracta, indigent inductione, ergo & vniuersalia sensibilia, quæ minus abstracta sunt, magisque sensui proxima. antecedens patet, nam à puncto in punctũ lineã ducere, super quodlibet centrum quantumcunque occupando spacium circulum describere, & similia hæc singularium inductione nota fiunt.

4. *Quia sunt in vnoquoque genere.*

Philop. & S. Tho. cõmunes dignitates inductione colligi putant. Quãuis locus hic aliter ab alijs exponatur, existimo sensum esse, vt velit ostendere tam in sensibilibus, quàm in mathematicis esse vniuersalia, quæ inductione cognoscantur, quamuis nõ omnia, sunt enim alia quę demonstratione immediatè cognoscuntur, sed hæc ex alijs pendent, quæ inductione probantur, cũ non sint realiter extra singularia, & separata, sicut in scientijs considerantur, vniuersalia enim mathematica realiter in sensibilibus sunt, ob id dicit, in vnoquoq; genere, nempè sensibilium & mathematicorum esse quædam, quæ nimirum inductione cognoscuntur, quamuis hæc non sint separabilia, id est, cùm hæc non sint abstracta, secundum quod huiusmodi vnumquodque est, id est, sicut in scientijs talia considerantur.

5. *Inducere autem non habentes, &c.*

Verba hæc copulãtur illis, impossibile est vniuersalia speculari nisi per inductionem, inductio autem est ex singularibus, singularia autem non scientia, sed sensu percipiuntur, ergo sensu destructo singulare non percipitur, nec fit inductio, nec vniuersale cognoscitur, nec demõstratio procedit.

An deficiente sensu deficiat scientia illius subiecti.

Dubium. Dubitatur primo an sit in vniuersum verum, quod deficiente

Solutio. sensu deficiat sciẽtia, quæ est in intellectu. dico, nihil

Intellectũ nihil intelligere quod no fuerit aliquo modo intellectũ cognoscere quod aliquo modo non fuerit sub sensu, non tamẽ eodẽ modo omnia sub sensu sunt, ideo etiã nõ eodem modo ab intellectu cognoscuntur, aliqua enim secundum suos effectus tantum sensui subduntur, & alia sunt entia realiter separata, Deus optimus & intelligentiæ, quæ nullo

nullo sensu percipiuntur nisi per extrinsecos suos effectus aliqua sensui substant secūdum similia, vt cùm vidimus vnā vrbem, per eam, quas non vidimus intelligimus, alia secundum partes, vt cùm viso auro per se, & monte, statim montē aureum imaginamur: talia secundum se vel ea quę sunt in se, vt accidentia sensibilia, & substantiæ quæ sub istis sunt. Impossibile igitur est, quod intellectus intelligat ea quorū nihil percepit aliquo sensu, vnde si omnes sensus alicui deficerent à natiuitate, quod fieri nō potest, nihil intellectus intelligeret, non tamen eodem modo, vti diximus, intellectus intelligit ea, quæ sensu percipiuntur, nam quæ quarto aut tertio modo, & aliquando secundo cognoscuntur intellectione cōfusa & cōmutatiua, intelligi non dicūtur, qualiter prima cognoscūtur, sed distincta & propria notitia, propterea res immateriales obscurè in hac vita cognoscimus.

non fuerit aliquo modo in sensu, & quam sit varijs modis aliquid in sensu.

Sensibus à natiuitate omnibus sublatis, intellectum nihil percepturum.

Dubitatur an in præsenti ita amplius sit sensus Aristot. dico limitatè magis hic loqui Aristotelem, solum enim est sermo de his, quæ secundum se vel aliquid sui sensu percipiuntur aliquo, quorū est cognitio intellectus distincta, hęc enim illo sensu deficiente nō scientur: nec loquitur de principijs cōmunissimis, quāuis ista dependeant à sensu, non quod inductione probentur, sed quod sensu terminorum significationes, nempè res ipsas, necessarium sit apprehendere, de quibus dicemus 2. Post. c. 18.

Alterum dubium.

CAPVT V. *Syllogismum omnem ex tribus constare terminis, maiori, ac medio: & hos in infinitum tam in propositioni bus affirmatiuis, quam negatiuis abire non posse.* 1.

EST autem omnis syllogismus per tres terminos, & qui quidem monstrare potest, quod A. inest ipsi C. eo quod inest ipsi B & hoc ipsi C. priuatiuus aūt alterā quidē propositionē habēs quod aliud quid alij inest, alterā verò, quod non inest. Manifestum igitur quod principia, & quæ dicuntur suppositiones hæ sunt: accipientem enim hec ita necesse est monstrare, vt quod A. inest ipsi C per B. Rursus verò quod A. ipsi B. per aliud medium, & quod B. ipsi C. consimiliter.

V Secundum

2. *Secundum opinionem igitur syllogizantib. & solū dialecticè planum quod hoc solum cōsiderandū, si ex quibus contingit probabilissimis fiat syllogismus, quare & si est aliquid in veritate eorū, quæ sunt A. B. medium videtur autem non esse, qui per hoc syllogizauit syllogizatus est dialecticè, Ad veritatem autem ex ijs, quæ insunt oportet considerare sic habet, aut em sic.*

3. *Quonia est quod ipsum quidē de alio prædicatur non secundū accidens dico autē secundum accidens, vt album aliquando illud dicimus esse hominem, non similiter dicentes & hominē album, hic quidem enim non alterum aliquid existēs albū est, albū verò, quonia accidit homini esse albo sunt itaque nōnulla talia, vt per se prædicentur.*

4. *Sit igitur C tale, quod ipsum quidē non amplius insit alij, huic aūt B. primo, & non sit aliud intermediū, & rursus * Et ipsi insum F. consimiliter & hoc ipsi B. an igitur hoc necesse est stare, aut contingit in infinitum ire?*

* *Argiro. legit D. ipsi B. E. ipsi D. & F. uidem ipsi cō. petat E.*

Et rursus si de A. quidē nihil prædicatur per se, A. verò ipsi H. inest primo, intermedio autē nulli priori, & H. ipsi G. & hoc ipsi B. an & hoc necstare esse est, aut & hoc

5. *contingit in infinitum ire. differt autem hoc à priori tātum, quoniam hoc quidem est, an contingit incipienti à tali, quod nulli inest alteri, sed aliud illi, sursum in infinitum ire: alterum verò incipientem à tali quod ipsum quidem de alio, de illo autem nihil prædicatur: deorsum cōsiderare si contingit in infinitum ire.*

6. *Amplius media an cōtingit infinita esse determinatis extremis. dico autē veluti si A. ipsi C. inest, mediū verò ipsorū B. ipsius verò B. & A. altera: horū aūt altera. an & hæc in infinitū cōtingit ire, aut impossibile, est aūt hoc cōsiderare idē, & si demōstrationes in infinitū vadunt: & si est domonstratio cuiuscūq;, aut ad se inuicē terminātur.*

Cōsimiliter aūt dico & in priuatiuis syllogismis ac pro-

positio

positionb⁹, vt A. inest B. nulli, aut primo: aut erit aliquid medium, cui priori non inest, veluti si ipsi G. quid B inest omni, & rursus alij adhuc priori hoc, vt si ipsi H. quod G. omni inest in his etenim aut infinita, quibus non inest prioribus, aut stant. 8.

In ijs verò, quæ conuertuntur, non similiter se habet: non est enim in ijs, quæ retrouersum prædicantur, de quo primo prædicatur, aut vltimo: omnia hæc consimiliter se habent, siue sunt infinita, quæ de ipso prædicantur, siue vtraque sunt, quæ dubitantur infinita, præterquam quod si non similiter contingit conuerti, sed hoc quidem, vt accidens, illud verò vt prædicamentum.

Est autem omnis syllogismus per tres terminos, &c. 1.

Aristo. de immediatis propositionibus sermonem facere intēdit, ac in præsenti tres suppositiones proponit, ac postea tres quęstiones. Prima suppositio est ex libris Priorū, omnis syllogismus & prosyllogismus, affirmatiuus, vel negatiuus, ex tribus terminis solum conficitur, ex eo qui probatur, de quo probatur, per quē probatur, taléſq; propositiones ex his cōiectæ in illo syllogismo principia & suppositiones dicuntur. dicit ergo, est omnis syllogism⁹ per tres terminos, & qui probare possibilis est, quoniam A. est in C. id est, affirmatiu⁹, qui potest probare quod A. maius extremū est in G. minori, per medium B. de quo A. prædicetur in maiori, & ipsū prędicetur de B. in minori, quod est in Barbara vel Darij. & nota modum Arist. simul enim dicit affirmatiuū constare ex trib⁹ terminis, & ipsū explicando probat, postea subiungit negatiuum, quem ex vna affirmatiua, & altera negatiua constare docet, & has propositiones ex his terminis dicit vocari suppositiones & principia in illo syllogismo cū eas accipiētes, id est, non probante, per eas alias demonstremus. tandē addit iterum quod A. sit in B. & B. in C. manifestat prosyllogismus maioris & minoris, in quibus etiam solum tres esse terminos constat. atque hæc est suppositio prima. 3. Suppositiones. 1. Suppos.

Secundum igitur opinionem syllogizantibus, &c.

Altera suppositio est, Demōstratorē à Dialectico differre 2. Suppos.

Dialecticus enim solum ex probabilibus procedens,nō curat an aliquæ propositiones sint re vera immediatæ,sed si recipiantur vt immediatæ, licet mediatæ sint, eis vt maximè probabilibus vtitur,non sic Demonstrator, quærit enim nō solum immediatas in opinione, sed quæ sic sunt, & sic se re vera habent.hoc docet vt intelligas nos quæsituros immediatas propositiones secundum rem,& non secundum opinionem solam,aliter enim non demonstratur.

3. *Quoniam autem est,eo quod ipsum quidem, &c.*

3.Supposi. Tertia suppositio est,quædam prædicari secundū se, quædam secundum accidens, vocat secundum accidens, quādo aliquid non secundum se prædicatur, sed secundum alterum: vt quando dicimus, album est lignum, non enim dicere volumus quod ipsum album secundum se sit lignum, sed id cui accidit album esse,lignum est, at quando dicimus lignum est album,ipsum lignum secundum se non secundum alterum dicimus album.has vocat secundum se prædicationes,quando prædicatum inest subiecto secundum se,id est, non secundum alterum quod subiecto substet, illas verò secundum accidens, cum prædicatum non secundum se subiecto,sed secundum alterum inest, quod fit cum de accidenti subiectum prædicamus,& hoc multum conducit ad probandum postea non esse processum infinitum in his prædicationibus.

Nota. Quid hoc loco secundū se dicatur prædicari, Nota non hic vocare secundum se prædicari,quod per se inest primo aut secundo modo,sed quod non subiecto inest secundum aliud cui subiectum ipsum subsit, oppositum vocatur secundum accidens.

Nota verba,aliter,inquit, dicimus album hominem, aliter hominem esse album , & secundam prædicationem. declarat,cum enim non sit alterum aliquod , album est, id est, cum homo dicitur albus, non est aliquid aliud cui insit homo,quod sit album,sed ipse secundum se , id est, non secundum aliud subiectum. primum verò declarat,album enim dicitur homo,quia id quod substat albo , homo est. concludit aliquas esse prædicationes secundum se.

Si igitur C.huiusmodi, &c.

1.Quæst. 4. Quæstiones tres proponit.prima est, an dato aliquo subiecto vltimo quod non de alio prædicetur, possint de hoc infinita prædicata ordine prædicari , vt de ipso aliquid pri-

mo dicatur, de hoc aliud, & de hoc aliud, superius, & possit sic in infinitum procedi, an sit finitus talium prædicatorum numerus. & nota istam literam, quæ corrupta est, est enim litera sic legenda, sicut legit Argir. Sit itaque C. tale, vt ipsum quidem nulli competat rei, B. autem huic competat primo, vt non sit inter ipsum medium vllum, & rursus D. ipsi B. & E. ipsi D. & F. identidem ipsi cōpetat E. per has enim literas ordo prædicatorum significatur de illo subiecto vltimo C.

Et iterum si de A. quidem, &c. 5.

Altera quæstio est, an dato aliquo supremo prædicato, de quo nihil superius prædicetur, possint sub illo infinita subiecta secundū ordinē subijci, vt sit A. supremū prædicatū, at sub A. F. ita vt A. ipsi immediatè competat, & postea hoc in alio, & hoc in alio, & sic processus in infinitū. ponit autē differētiā inter vtramq; quæstionē, prior enim est, an dato vltimo subiecto numerus prædicatorū sursum in infinitū ascēdat, altera verò est, an dato supremo prædicato, ab hoc incipiē do numerus subiectorum deorsum in infinitum descendat. 2. Quæst.

Amplius, media nunquid. 6.

Tertia quæstio est, an determinatis extremis, idest, dato subiecto vltimo & prædicato supremo, possint inter hæc media infinita sumi. hoc clarius explicans dicit, hoc quęrere, esse quęrere an demōstrationes in infinitū procedant, & omniū sit demonstratio, vel non sit, sed omnia adinuicem concludantur, id est, sint finiti processus ex omni parte, tam extremorum, quam mediorum. 3. Quæst.

Similiter autem dico, &c. 7.

Hoc idem, ostendit in priuatiuis seu negatiuis, an sit processus in his talis, nēpe quòd non sit in B. quia non inest alteri, & huic non sit, per aliud, & sic in infinitum.

Sed in conuertibilibus, &c. 8.

Hanc tertiā quæstionē non habere locum in terminis cōuertibilibus ostendit, quia in his nō datur vltimū & supremum, nā omnia adinuicem prædicantur, & quocunque dato prædicato, omnia reliqua de ipso, & ipsum de omnibus prædicatur, siue cōsideres ex parte prædicati processum, siue ex parte vtriusque dubitati & extremi, verū est quòd differunt tales prædicationes: nā directè passiones de subiecto, indirectè verò subiectum de passionibus prædicatur, vnde quāuis veræ, non tamen æquæ sunt tales in istis prædicationes.

CAP. XVI. *Quod extremis finitis existentibus media non possint esse infinita.*

1. *QVòd igitur intermedia non contingit infinita esse, si deorsum & sursum stent prædicamenta, manifestum, dico aut sursum quod in magis vniuersale, deorsum verò quod in id, quod secundum partem si enim A. prædicato de F. infinita sunt intermedia, in quib. est B. planum quòd contingere posset, vt & ab A. deorsum alterum de altero prædicaretur in infinitum: antequam n. in F. deueniatur, infinita sunt intermedia: & ab F sursum infinita, antequam ad A. deueniatur: quare si hæc impossibilia, & ipsius A. & F. impossibile infinita esse media.*

2. *Neque enim si quis diceret, quòd alia quidẽ sunt ipsorum A, B, C, contigua inuicem, vt non sit medium, alia verò non est accipere, nihil differt, quodcunque enim accepero eorũ, quæ B. erit ad A. aut ad F: aut infinita media, aut non: à quo aũt sint primum infinita, siue statim, siue nõ statim, nihil differt: quæ enim sunt post hæc, infinita sunt.*

3. *Quoniam igitur media non, &c.*

Tertiam quæstionem esse impossibilem ostendit, nempe quod extremis finitis existentibus media possint esse infinita primo autem explicat quid processus sursum, quid deorsum sit. processum sursum vocat, cum ex particularibus ad vniuersalia progressus fit, deorsum verò, cum è contra ab vniuersalib. ad particularia proceditur: sursum ergo est vniuersale, deorsum verò particulare. argumentatur autem sic, si ab A. prædicato deorsum vsque ad C. sunt in media infinita, ergo nunquã perueniri poterit ad ipsum C. per B. id est, per talia media, cũ infinitũ pertransiri nõ possit, nõ ergo erit vltimũ ipsum C. similiter si ab ipso C. subiecto vsq; ad A. media sunt infinita, ergo nunquam peruenietur eadem ratione ad ipsum A. non ergo erit supremum, impossibile est ergo media infinita esse inter extrema determinata, esset enim vt dicunt Themist. & Philop. sicut qui diceret esse numerum finitũ ab vnitate vsq; ad denarium, tamen esse infinitos numeros intermedios. quod si obijcias in linea quadã finita dari duo

Philo. hoc loco com. 83. dicit nostrã cognitionẽ sursum procedere à particularib. ad vniuersalio-ra, non verò ècõtra ab vniuersalioribus ad particu.

extre

extrema puncta determinata, & tamen esse infinita interme dia puncta: respondent prædicti auctores nõ esse partẽ ratio nẽ, nam illa intermedia puncta sũt in potẽtia, at verò prædi cata debent esse actu, ob infinita non sunt inter extrema de terminata: emenda literam, vtrique, lege vtique.

Neque enim si aliquis, &c.

Posset quis dicere quòd nõ omnia media erunt immedia ta, sed quædam erunt cõtingentia, id est, cõtigua, inter quæ non est medium, quædam verò alia non esse immediata. di cit Arist. hoc nihil referre, nã cum infinita media sint accipiẽ da inter A. & C. siue sint statim, id est, immediata, siue non sta tim, id est, mediata, nunquam ad extrema peruenietur, non ergo esse. possũt infinita media inter extrema finita, puta ho mo est risibilis, inter hæc enim duo extrema nõ possũt me dia infinita esse, siue immediata sint, quorum singula non ha beant medium, siue mediata sint, quæ per similia media de beant probari, nõ enim ab homine in risibile, neque à risibili in hominem perueniri poterit, cum hæc prius transeunda sint. 2.

CAPVT. XVII. *Quod si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, impossibile sit demonstrationes negatiuas in infinitum procedere.*

PLanum autẽ & in priuatiua demonstratione, quòd stabitur siquidem in prædicatiua statur ad vtraque: sit enim nõ contingens, neque sursum ab vltimo in infinitum ire. (dico aũt vltimum, quod ipsum quidem alij nulli inest, illi verò aliud, vt F.) neque a primo in vltimum. (dico autem primum, quod ipsum quidem de alio, de illo verò nihil aliud) si vtiq; hæc sunt, & in negatione stabit. 1.

*Tripliciter namque monstratur non existẽs, aut enim cui quidem ipsum C. B. inest omni, cui verò ipsum B. ipsũ A. nulli. ipsius itaque B. C. & semper alterius distantia, necesse est progredi ad immediata. prædicatiua nãq; est hæc distãtia: alterũ verò manifestũ, & si alij nõ inest prio rius ipsi D. hoc oportebit ipsi B. omni esse: & si rursus alij priori ipso D. nõ iest, illud oportebit ipsi D. omni iesse: qua re quoniã, * quæ sursum est, via stat, & quæ deorsum stabit* 2.

* al. l. quæ deorsum est

V 4 &

via stat, & erit aliquid primo, cui non inest.

que sursum stabit. Rursum si B. quidē omni A. ipso verò C. nulli: ipsum A. eorū quæ C. nulli inest. Rursus hoc si oportet mōstrare pla

3. num quòd aut per superiorem modum monstrabitur, aut per hunc, aut tertium. Primus igitur dictus fuit: secūdus verò monstrabitur. Sic autē vtique monstraret, vt quod D. ipsi quidē B. omni inest, si verò C. nulli, si necesse est inesse aliquid ipsi B. Et rursus si hoc ipsi C. non inerit, aliud ipsi D. inest: quod ipsi C. non inest: igitur quoniā inesse semper superiori stat, stabit & non inesse.

4. Tertius verò modus fuerat, si A. quidē B. omni inest, ipsum verò C. non inest, non omni inest C. cui A. Rursus verò hoc, aut per superius dicta, aut similiter mōstrabitur. Illo quidē itaque modo statur, sin autē sic, iterū accipietur B. inesse ipsi E. cui ipsum C. nō omni inest, & hoc rursus con similiter. Quoniam autem suppositum est, stari & deorsum, planum quod stabit & C. non inexistens.

5. Manifestum autē quòd & si non vna via monstretur sed omnibus, aliquando quidē ex prima figura, aliquādo autem ex secunda, aut tertia, quod & sic stabitur: finita enim sunt via: finita autem finities, necesse est, finita esse omnia. Quòd igitur in priuatione si quidem & in eo quod est inesse, statur, manifestum.

1. *Planum autem & in priuatiua demonstratione, &c.*

Intentio Aristotelis. Arist. miro profectò ingenio in hoc capite probare intendit, quod si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, quod erit impossibile, demōstratiōes negatiuas in infinitū procedere, & hoc per tres ipsas figuras ostēdit. hoc est igitur quod dicitur, sit igitur contingens, id est, supponatur ita esse, quòd nec ab vltimo sursum in infinitum procedatur affirmando, nec à primo deorsum descendatur. explicat autem per vltimum intelligi subiectum quod de nullo prædicatur, per primum verò prædicatum de quo nihil aliud affirmatur. hoc supposito etiam in negatiuis non erit demonstratio

strationum infinitus processus, quod ingeniosissimè ostendet.

Tripliciter autem monstratur non esse, &c.

Intriplici figura potest negatiua demonstrari, sed de prima est argumentum primum, quod huiusmodi est: nō potest demonstrari negatiua nisi per medium, de quo maius extremum negetur in maiori, & quod in minori de subiecto affirmetur, sed ex suppositione est finitus numerus prædicatorū affirmatiuorum, ergo erit numerus finitus mediorum, per quæ in prima figura negatiua demonstratur. 2. *In prima figura nō posse demōstratione negatiuam in infinitum abire.*

Verbigratia sit demonstranda, homo non est qualitas, demonstrabitur per animal, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de homine, scilicet, nullum animal est qualitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas, iterū si maior demonstranda erit per aliquod de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de animali, ac per consequens, hoc etiam competet homini, scilicet viuens, sic, nullum viuens est qualitas, omne animal est viuens, ergo nullum animal est qualitas: iterum si maior demonstranda est, erit per superius viuenti, ac perinde animali, & homini, de quo negetur qualitas, & hoc per aliud simile, sed est finitus numerus eorum quæ de homine affirmantur ex suppositione, ergo iam amplius negatiua demonstrari non poterit.

Dicit igitur Aristot. & facit in prima figura syllogismum, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. minor est finita secundum prædicationem ex suppositione, ergo & maioris erunt finitæ demonstrationes, nam si maior negatiua est probāda, erit per D. quod etiam sit in C. & illud per aliud simile, sed deorsum, id est, in minoribus affirmatiuis stat numerus, ergo & sursum in maioribus negatiuis, erit enim vltima indemonstrabilis.

Item si B. quidem in omni A. &c.

Hoc idem in secunda figura probat, & ratio hæc est, in secunda figura non demonstratur negatiua nisi per medium quod de vna extremitate affirmetur, quod si altera negatiua est demonstrāda, erit per medium quod etiam de altera extremitate affirmetur ascendendo, sed in his affirmatiuis prædicatis, numerus est finitus, ergo etiam numerus talium mediorum ad negatiuas ostendendas erit finitus. 3. *In secunda figura.*

Verbi gratia, si sit demonstranda nulla qualitas est homo,

in Camestres, erit per aliquid quod affirmetur de homine, sic; omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo. iterum si minor est demonstranda, erit per aliquid quod affirmetur de animali, & perinde de homine, vt potè viuēs hoc modo, omne animal est viuēs, nulla qualitas est viuens, ergo nulla qualitas est animal. idem de illa minori: sed finitus est numerus prædicatorū affirmatiuorū de vna extremitate, ergo & numerus mediorum negatiuarum demonstrandarum.

Proponit igitur Arist. syllogismū in Camestres, omne A. est B, nullū C. est B. ergo nullum C. est A. sumit minorem dicens, aut est demonstranda per primam figuram, & sic probatum est illas demonstrationes esse finitas, aut per tertiam, & idem postea probabitur, aut per secundam, & sic probatur idem: si enim demōstrare oportet nullum C. est B. erit per D. quod affirmetur de B. ac perinde de A. & negetur de C. & si iterum alia minor est probanda, nullum C. est D. erit per aliquid quod affirmetur de D. ac perinde de B. & A. & negetur de C. & sic consequenter, sed finitus est numerus superiorū, quæ affirmantur de A. ergo etiam erit finitus demonstrationum eorum quæ negantur de C.

4. *Tertius autem modus, &c.*

In Tertia figura. Id ostendit in tertia figura, in qua medium est subiectum in vtraque propositione, & ratio hæc est, negatiua non demonstratur nisi sumendo medium de quo affirmetur vna extremitas, sed finitus est numerus subiectorum affirmatiuorū ergo erit numerus demōstrationum finitus: hæc enim figura sumit medium deorsum, id est, sub extremis, illæ sursum, id est, extremum aliquod.

Verbi gratia sit, substantia nō est qualitas, cōcludenda in Felapton, sumendū est aliquid de quo affirmetur substantia, vt corpus, sic, nullum corpus est qualitas, omne corpus est substantia, ergo substantia nō est qualitas. iterum si maior in eadem figura particulariter est concludenda, vel vniuersaliter, quia est in materia necessaria, tūc sub corpore oportet sumere, ac perinde sub substantia, sed ex suppositione finitus est numerus deorsum affirmatiuorum, ergo sistunt demōstrationes negatiuorum.

Proponit ergo Arist. syllogismum in Felapton: nullum B. est

est C. omne B. est A. ergo non omne A. est C. Tunc si maior iterum demonstratur, aut erit per primam, vel secundam, vel tertiam figuram, sed in prima & secunda probatum est finiri numerũ, erit ergo in tertia. sed probatur quod etiam in hac, oportebit enim sumere E. quod sit sub B. ac perinde sub A. sed iste numerus est finitus, ergo & negatiuus. omnes hæ rationes sub hac continentur, non potest præmissa negatiuã mõstrari nisi per medium affirmatiuum de vna præmissa extremitate, sed ex suppositione rem deorsum, quam sursum affirmatiuæ prædicationes sunt finitæ, ergo ex tali etiam suppositione est finitus numerus negatiuarum demonstrationũ.

Manifestum autem est, &c. 5.

Vt sensus Arist. hic percipiatur, aduerte propositiones negatiuas mediatas esse quasdam ratione subiecti, id est, quæ per medium superius subiecto ad immediatas reducuntur, vt nullus homo est qualitas, quasdam mediatas ex parte prædicati, quæ per superiora prædicati reducũtur, vt nulla qualitas est homo, quasdam ex parte vtriusque, vt homo non est lapis. quæ mediatæ ex parte subiecti sunt, per primam figurã reducuntur, vt factum est superius, quæ verò ex parte prædicati per Camestres, quæ verò ex parte vtriusque per vtramque figuram, vt notum est, primo resoluitur in immediatas ex parte vnius extremi, postea ex parte alterius. *Nota 1. Propositiões negatiuas esse mediatas tum subiecti tum attributi tum vtriusque ratione.*

Aduerte præterea quasdam esse mediatas ex parte superiorum, & tales per duas figuras, primam & secundam reducuntur, quasdam ex parte inferiorum, & hæ per tertiã, quasdam ex parte vtriusque, & huiusmodi per plures figuras reduci debent, vnde potest esse, quod sit aliquã propositio negatiua mediata ex parte subiecti & prædicati sursum & deorsum, & hæc per omnes figuras ad omnes immediatas reduci debet, vt animal non est color. *Nota 2.*

Posset quis dubitare an talium sint infinitæ demonstrationes. respondet Aristó. quamuis non sit vna via tales demonstrandi, sed modò per primam, modò per secundam, modò per tertiam figuram ostendantur, tamen sunt demonstrationes finitæ, quia figuræ sunt finitæ, & singulæ singularum demonstrationes finitæ, finita autem finitæ sæpius sumpta finitum faciunt. concludit manifestum esse statum, id est, terminum esse in negatiuis, si in esse, id est, in affirmatiuis prædicationibus finis vtrinque est.

CAPUT. XVIII. *Quòd prædicationes affirmatiuæ non possunt in infinitum procedere.*

1. *Quod autem in illis, logicè quidem speculantibus ita manifestum. In ijs quidē igitur quæ in eo, quod quid est prædicantur, planum: si enim est definire, aut si cognoscibile ipsum quod quid erat esse infinita verò non est pertransire, necesse est terminata esse, quæ in eo, quod quid est prædicantur.*

2. *Vniuersaliter autem sic dicimus: est enim dicere verè album ambulare & magnum illud lignum esse, & rursus lignum magnum esse, & hominem ambulare; sed alterū est ita dicere, & illo modo. quando enim album esse dixero lignum, tunc dico, quod cui accidit vt sit album, lignū est, sed non tāquam subiectum ligno album est: neque etenim album existens, neque quod est albū aliquid, factum fuit lignum: quare non est nisi secundum accidens: quādo autem lignum album esse dixero, non quod alterum quid est album, illi verò contingit lignū esse. veluti quando musicum album esse dixero: tunc enim quod homo albus est, cui cōtingit esse musicum dico: sed lignum est subiectum, quod quidem & erat, non alterum quid existens, quam quod lignum, aut lignum quoddam.*

3. *Si itaque oportet nomina ponere, sit quidem ita dicere prædicare, illo verè modo, aut nequaquam prædicare, aut prædicare quidem non simpliciter, secūdum accidēs autem prædicare: est autem, vt quidem album, quod prædicatur, vt verò lignum illud de quo prædicatur. supponatur itaque prædicatum prædicari semper de quo prædicatur simpliciter, sed non secundum accidens: sic enim demonstrationes demonstrant.*

4 *Quare aut in eo quod quid est, aut quod quale, aut quantū, aut ad aliquid, aut faciens, aut patiens, aut vbi, aut quando, cum vnum de vno prædicatum fuerit.*

Amplius

Amplius substantiam quidem significãtia, quod illud, aut quod illud aliquid significant, de quo prædicatur. quæcunq; verò nõn substãtia significãt, sed de alio subiecto dicũtur, & non est, neque quod illud, neq; & illud aliquid, accidentia quemadmodum de homine album non enim est homo, neque quod album, neque quod album quid, sed animal fortasse; quod quidem enim animal est, homo est. 5.

Quæcunque verò non substantiã significant, oportet de aliquo subiecto prædicari, & nõ esse aliquid album, quod non alterum quid existens album est.

Species enim valeant, nanque & * teretismata sunt, & si sunt, nihil ad sermonem sunt, demonstrationes enim de talibus sunt. 6.

7. Amplius si non est hoc ius qualitas, & illud huius, neque qualitatis qualitas, impossibile est mutuo prædicari sic, sed verum quidem dicere contingit, mutuo autem prædicari verè non contingit.

8. Aut enim vt substantia * prædicabitur, veluti si genus existens, aut differentia prædicati. Hæc autem monstrata sunt, quòd non erunt infinita, neque deorsum, neque sursum, vt homo bipes, hoc animal, hoc autem alterũ, neque animal de homine, hoc autem Callia in eo quod est quid, substantiam enim omnem est definire talem, infinita verò non est pertrãsire intelligentẽ. quare neque sursum, neque deorsum infinita. illam nanque non est definire, de qua infinita prædicantur.

9. Sic itaque genera inter se non retrouersum prædicabuntur. erit enim ipsum quod ipsum aliquid est.

10. Neque vtique qualis, aut aliorum nullum, si non secundum accidens prædicatũ fuerit: omnia enim hæc accidunt, & de substantijs prædicatur: sed certè neque sursum infinita erunt, de vnoquoque nanq; prædicatur quod vtique significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut

* Io. Grã. inquit, quòd τερετίσματα vocãtur præcantus cytharedorũ, quos in articulatè canunt, vt experiantur dissonãtiam chordarum, si secundum conuenientẽ melodiæ rationem extẽsa sunt, vel alias pertrectationes cytharedorum inarticulatæ experientiæ gratia dissonantiæ chordarumfactæ.

* Argir. addit: aut vt accidens.

de tal

de talibus, aut quæ in substantia: hæc autem determinata sunt, & genera prædicamentorum determinata sunt: aut enim quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut faciens aut patiens, aut vbi, aut quando.

11. *Suppositum autem fuit vnum de vno prædicari: ipsa verò de ipsis quæcunque non quid sunt, nõ prædicari, accidentia nanque sunt omnia: sed hæc quidẽ per se, illa autẽ secundum alterum modũ: hæc autẽ omnia de subiecto aliquo prædicari dicimus, accidens autẽ nõ esse subiectũ aliquid, nihil enim talium ponimus esse, quod non alterũ quid existens dicitur, sed ipsum alijs, & alia quadã de alio. Neque sursum itaque vnum de vno, neq; deorsum inesse dicetur. de quibus enim dicuntur accidẽtia, quæcunque insunt in substãtia vniuscuiusque hæc infinita nõ sunt sursum autẽ & ipsa quoque accidẽtia vtraq; non infinita sunt. Necesse est igitur esse aliquid, de quo primũ aliquid prædicatur, & de hoc aliud, & hoc stare & esse aliquid. quod non amplius neq; de alio priori, neque de illo aliud prius prædicatur. Vnus igitur modus dicitur demonstrationis hic.*

12. *Amplius autem alius est si de quib. priora aliqua prædicantur, est horum demonstratio, quorum autẽ est demonstratio neq; melius euenit se habere ad ipsa, quã scire, neque scire sine demõstratione: si autẽ hoc per hæc notum, hæc autem non nouimus, neque melius nos habemus ad ipsa quã scire, neque quod per hæc notum sciemus. Si igitur est aliquid scire per demonstrationẽ simpliciter & nõ ex quibusdam, neque ex suppositione, necesse est stare prædicationes intermedias: si enim non stant, sed est semper acceptio ad superius, omnium erit demonstratio: quare, si infinita nõ euenit pertrãsire, quorũ est demõstratio, hæc non sciemus per demonstrationem. si igitur neq; melius nos habemus ad ipsa quam scire, non erit aliquid*

scire

scire per demonstrationem simpliciter, sed ex suppositione.

Logicè igitur ex his quidem aliquis crederet de eo, quod dictum est. 13.

Resolutariè verò per hæc manifestum, breuius, quod neque sursum, neque deorsum infinita prædicata contingit esse in demonstratiuis scietijs, de quibus consideratio est. demõstratio nãq; eorũ est, quæcũq; per se ĩsunt rebus. per se, verò dupliciter sunt. quæcũq; et enim in illis insunt ĩ eo, quod quid est, & quibus ipsa in eo quod quid est inexistentibus ipsis. vt in numero impar, quod inest quid numero, inest autẽ ipsi numerus in ratione ipsius: & rursus multitudo, aut diuisibile in ratione numeri inest: horum autem neutra contingit infinita esse, neque vt impar numeri. 14.

Iterum enim in impari aliud esset, cui inerat existenti, hoc autem si sit primum numerus inerit inexistentibus ipsi. Si igitur non contingit infinita talia esse in vno, neque sursum erunt infinita: sed necesse vtique omnia inesse ipsi primo, vt numero, & illis numerum: quare conuertentia erunt, sed non supertendentia.

*Neque etiam, quæcunque in eo quod quid est insunt. neque hæc infinita sunt: neque enim esset vtique definire. Quare si prædicata quidem per se omnia dicuntur: hæc autem non infinita, starent vtique quæ sursum: quare & deorsum, si autẽ sic, & quæ in medio * duobus terminis semper inerunt infinita.* 15.

* al. l. duorum terminorum fuerint vtique finita.

Si verò hoc, planum iam, quod necesse est demonstrationum principia esse, & non omnium esse demonstrationem: quod dicebamus quosdã dicere à principio. si enim sunt principia, neque omnia demonstrabilia, neque in infinitum iri potest: esse enim vtrumuis horum, nihil aliud 16.

est quam

est, quam esse nullam distantiam immediatam, & indiuisibilem, sed omnes diuisibiles. intro nanque proijciendo terminum, sed non assumendo demonstratur; quod demonstratur: quare si hoc in infinitum contingit ire, contingeret vtique duorum terminorum infinita intermedio esse media: sed hoc impossibile, sistant prædicamenta sursum & deorsum. Quod autem stant monstratum fuit logicè quidem prius resolutoriè verò nunc.

1. *Sed quod in illis, ijs quidem, &c.*

Intentio Arist. Cùm negatiuas demonstrationes sistere, si affirmatiuæ prædicationes finitæ sint, ostenderit, nunc prædicationes hasce affimatiuas non in infinitum posse procedere ostendit, ac primo præmittit tres suppositiones, secundo duas Logicas rationes adducit ad id probandum, tertio ratione demonstratiua idem probat.

Proponit igitur in illis, nimirũ in affirmatiuis prædicationibus terminũ esse; manifestum est ijs qui logicè speculantur, id est, per rationes logicas manifestũ est, sunt enim hæc verba continuata cũ fine præcedentis capitis, ac primo vnum augmentum facit pro prędicationibus substantialib⁹, non posse procedere, in infinitum, si definitiones sunt, sicut reuera sunt, & si scientia est rerum, sicut reuera est, quod si prædicata substantialia infinita, essent, nec definitiones, nec scientiæ rerum essent, non enim infinitum cognosci nec definiri valet, definitio autem per omnia prædicata essentialia danda est, aliter perfecta definitio non esset. Arist. non probat definitionem esse, quia est principium logicũ, ob id pro petitione non neganda sumit, & per ipsum probat.

2. *Vniuersaliter autem si dicimus.*

Quia particulariter loqui videbatur; vniuersaliorem de omni prædicatione sermonem capit, ac suppositionem primam cõstituit: Triplex est prędicatio accidentalis, prima, cũ accidens de accidente prædicamus, vt album ambulat: altera cum de accidente subiectum prædicamus, vt magnũ est lignum: tertia, cùm de subiecto accidens, vt lignum est magnum, homo ambulat.

Sed diuersum esse docet sic aut illo modo dicere, nimirũ cum de accidente subiectum; aut de subiecto accidens prædicatur,

dicatur, est autem discrimen, nam cum dico albũ esse lignũ, dico ꝙ id cui accidit esse albũ, est lignũ, sed non quod ipsum album secundum se sit subiectum ipsi ligno. ac si dicat, lignũ nõ de albo secundum se dicitur, sed secundum id quod albo substat, & hoc probat, nam si lignum diceretur de albo secundum se, tunc album diceretur factum esse lignũ, sicut lignũ quia secundum se albũ est, dicitur factum fuisse album, & subiectũ quodque dicitur factum esse tale. at non dicitur album factum est lignum, non ergo secundum se album subijcitur ligno.

Nota verba: per quod album est, intelligitur vniuersaliter album. per quod album aliquod est, particulariter: vt sit sensus, nec album in communi, nec in particulari dicitur factũ esse lignum, at cum dico lignum est album, non dico quod aliquid cui lignum insit sit album, sed ipsum secundum se, nempe secundũ quod lignum, aut lignum aliquod albũ est, & album factum est. atque illo modo se habet prædicatio cũ accidens de accidente prædicatur, non enim secundum se subijcitur, sed secundum aliud, vt qui dicit albũ musicum, dicit quod id cui album accidit, est musicum, non quod ipsum album secundum se sit musicum. *Nota.*

Si igitur oportet nomina ponere, &c. 3.

Vult Arist. quod duæ prædicationes, nimirum cum accidens de accidente, aut subiectum de accidente prædicantur, aut non sint prædicationes, aut secuudum quid, id est, secundum accidens sint prædicationes: reliquas verò esse secundũ se, id est, simpliciter prædicationes, vt cũ album est prædicatum, lignum verò subijcitur. at quia nomen prædicationis omnes comprehendebat, dicit, quod si licet nomina ponere, prædicatio dicatur sola, quæ est secundum se, aut saltem supponatur, quandoquidem sumus in materia demonstrationis in qua non nisi secundum se prædicationes sunt, atque hæc est prima suppositio.

Quare in eo, quod quid est, &c. 4.

Altera suppositio est, prædicationes secundum se esse secundum decem prædicamenta solum, videlicet secundum quãtitatem, qualitatem, &c. cum vnum de vno prædicamus, nam cum plura simul de vno prædicamus, tunc tale prædicatum non ad vnum tantum prædicamentum spectat.

Hic aduerte, quod prædicamenta accidentium dupliciter possunt *Categorias accidentiũ*

posse vno modo ad subjstã tiam conferri, altero ad ea, qua quaeque in se cõtinet.

possunt comparari, vno modo ad substantiam, de qua in concreto prædicantur, & sic faciunt prædicationes secundũ se, sed accidẽtales, id est, extra naturam subiectis: altero modo ad singula in se ipsis, vt cum genera & differentias accidentiũ de suis speciebus prædicamus, & sic faciunt prædicationes essentiales, sicut cũ substãtiã de substantia prædicamus, at verò cum inter se vnũ prædicamentũ de altero accidentis, aut substantia de accidenti prædicatur, tunc prędicationes fiunt secundum accidens, vt dictum est, non secundum se.

5. *Amplius substantiam quidem significantia, &c.*

Discrimen ponit inter prædicationes in quibus substantiã de substantia, aut accidens de substãtia prædicamus, ambæ enim sunt secundum se est autem duplex discrimen, alterum, prædicata substantialia significare esse ipsius subiecti, sed differenter, quædam quod subiectũ est, puta vniuersaliter, cum nempe cõuertuntur cum subiecto, vt differentiæ, quædã quod aliquod esse est subiectum id est, particulariter, vt genus: non enim omne animal est ipse homo, sed aliquod, at verò accidentia nec quod subiectũ est, nec quod aliquod subiectum est, id est, nec conuertibiliter, nec inconuertibiliter sunt esse subiecti, vt album de homine.

Et nota quod dicit, album de homine, vt indicet accidẽtia inter se etiam naturales & essentiales prædicationes facere, sicut cum substantiã de substãtia prædicamus. aduerte quod dicit, hominem esse quod animal est, intellige tum, quod aliquod animal est, homo enim est particulare animal, dicit forsan, propter Ideas Platonis, quas nondũ reprehendit. Alterum discrimen est, accidentia enim non secundũ se prædicantur, sed secundum ea quæ ipsis substant, vt dictum, est at substantiæ, cum nihil illis subset, nõ secundum aliud, sed secundum se prædicantur.

6. *Species enim valeant, & genera, &c.*

Nota de ideis.

Posset quis existimare, vt notant Themist. & Philop. accidentia secundum se prædicari, cum secundũ se sint abstracta, nam album ipsam ideam albi, pulchrum ipsam pulchritudinẽ significat. respondet Arist. has ideas esse quid fictitium & vanum, nec quicquã ad demonstrationẽ facere, ex illis enim quæ dictæ sunt prædicationibus fiunt. ob id dicit, species & genera, id est, ideæ valeãt, recedant & abijciantur, sunt enim monstra, & quamuis essent, inutiles ad demonstrationes &

prædi

prædicationes essent.græcè dicitur τερετίσματα,quod nomen aliqui præcantus musicorum,quo se ad musicā parant,signi ficare dicunt,ob id aliqui fidium attrectationes vertūt. alij significare dicunt cantus cicadarum.Boet. vertit monstra,alij portenta,sensum potius attendētes quàm vocabuli significationem,sensus enim est,esse quid fictum & vanum.

Amplius si non est hoc huius qualitas,&c.

Tertia suppositio est,in qua,secundū Philop.vult ostēdere,cum èconetra prædicamus substantiā de accidenti esse inordinatas & innaturales prædicationes, & id pecularitet in vno prædicamento qualitatis ostendit. quamuis possemus dicere cum Latinis,nomine qualitatis quodcunque accidēs hic intelligi.dicit igitur Arist.cum impossibile sit duo adinuicem sic se habere, quod vnum alterius sit qualitas & forma,& hoc vice versa illius forma,non erunt æquæ prædicationes,quæ fiūt accidētis de substantia,& substantiæ de acci dente:n.ā accidens est forma subiecti,non autē subiectū accidentis,prædicationes quidem erunt veræ,sed nō æquales, nam illæ naturales, hæ verò innaturales & indirectæ sunt. hoc etiam intellige in alijs prædicatis essentialibus generū & differētiarum,non enim est æqua prædicatio. ipsorum & subiectorum de ipsis,ob eandem rationem. 7.

An etiam sicut substantia prædicabitur,&c.

Constitutis tribus suppositionibus,proponit argumētum pluribus verbis,quā forsan opus esset: breuiter autē hoc argumētū est,quo probat nec in prædicationibus per accidēs esse processum infinitū:aut prædicationes istæ sunt secundū substantiam,in quibus subiectum est genus, aut differentia prædicati,vt animal est homo,rationale est homo, aut sunt per accidens,in quibus substantia de accidentibus prædicatur,vel econtra,aut per accidens, in quibus accidens de acci denti prædicatur,sed omnes hæ sunt finitæ tam sursum,quā deorsum:& probatur,nam primæ sunt finitæ, cum genera & differentiæ sint finita,vt enim prædicationes directæ generum & differentiarum finitæ sunt(cum alias non esset definitio)ita etiam sunt indirectæ earundē prædicationes finitæ.similiter secundæ,nā accidentia quæ prędicantur de substantia,sunt finita,cum sint nouem genera, & vnumquodq; finitas differentias & genera habeat, ergo erunt etiā finitæ prædicationes substantiæ de accidentibus. similiter tertiæ. 8.

Nota summam probationis Arist.

 nam

nam accidentia ipsa diuersorum generum non prædicantur secundum se, sed secundum subiectum cui insunt, vt dictũ est, sed subiectum finitum est, nempe substantia, cui finita insunt accidentia, ergo tales prædicationes erunt finitæ. vnde patet non solum per accidens, sed per se prædicationes finitas esse, cum tot sint, quot prædicamenta sunt, hæc autem omni ex parte sunt finita. hæc est ratio Arist. breuiter collecta, ipsius verba explicemus.

Cum ostendisset non æquè prædicari substantiam de accidenti, & accidens de substantia, dicit etiam, cũ substantiæ inter se prædicantur, hoc idem euenire, vt non sit æqualis prædicatio: vt cum genus aut differentia subijciuntur prædicato cuius genera sunt aut differentiæ. & quamuis interrogatoria sint verba, sensus tamen est affirmatiuus. postea adiungit talia, cum sint in quid est, non esse infinita, alias nihil definiri aut intelligi posset, dicit autem non esse infinita sursum, vt dicamus homo est bipes, & hoc, nempe bipes, est animal, & hoc, nempe animal, aliud quid: & sic consequenter. similiter non esse infinita deorsum, vt animal de homine homo de Callia, & sic consequenter, finitum est enim vtrunque extremum.

Sic igitur genera non æqualiter, &c.

9. Postquam ostendit in similibus prædicationibus non esse processum in infinitum, monstrat tales nõ esse ęquales cum his, in quibus genera de speciebus prædicantur, & hoc probat de genere, & sensus clarus est, verba tamen obscurissima sensus iste est: genus particulariter inest speciei, id est, aliqđ animal inest homini, non tamen omne animal, at species vniuersaliter substat generi, non ergo erit æqualis prædicatio nisi velis quod idem sit quod particulariter prædicatur, & ꝙ vniuersaliter.

Dicit ergo, erit ipsum, id est, genus erit vniuersaliter species, cum dicitur animal est homo: quod quidem, id est, quæ species, quod ipsum aliquod est, id est, est ipsum genus particulariter. speciem autem vniuersaliter de genere non intelligas prædicari, sed idem est dicere quod genus est vniuersaliter species, & quod genus vniuersaliter de specie prædicetur, similiter idem est quod species sit genus particulariter, & ꝙ species de genere particulariter ꝑdicetur. Atque hæc est prima pars argumenti vt supra declaraui.

Neque

Neque tamen de qualitate, aut aliorum nullo, &c.

Secundam argumenti partem proponit, nempe quod in prædicationibus secundum accidens, quibus substantia de accidenti prædicatur, non sit processus infinitus, & primo ostendit esse secundum accidens, nam accidētia potius de substantia, quàm de accidenti substantia prædicātur, quod verò hæ finitæ sint, patet, nam accidentia non sunt nisi finita nempe nouem genera, & singula in vnoquoque genere finitas habent differentias & genera, vt probatum est. *Secunda pars rationis Arist.*

Suppositum autem fuit, &c. 11.

Tertia argumenti pars hæc est, nempe cum accidentia ad inuicem prædicantur quæ non sunt ordinata essentialiter (nam de his dictum est in prima parte) talia nō prædicentur nisi quę ad aliquid sunt, id est, nisi in concreto cū subiecto accipiuntur, non enim albedo dulcedo, sed albū dulce dicitur, cum igitur hæc non nisi secundum subiectum prædicentur (sunt enim aliter accidentales, quam cum accidens de substantia prædicatur, vt dictum est) subiectum autem, nempe substantia, sit finitum, & accidentia quæ ei insunt finita sint, tales etiam prædicationes finitæ erunt, atque hæc est ratio prior, qua probatur in affirmatiuis prædicationibus nō esse infinitum processum. *Tertia pars rationis Arist.*

Adhuc autem alius, si de quibus, &c. 12.

Postetior ratio est ad idem ostendendum, suppositis trib⁹. Primo, cum aliqua conclusio est mediata, potest demonstrari. Secundo, talis conclusio non scietur quousque demonstretur, non enim contingit scire mediata nisi per demōnstrationem. Tertio, nunquam scitur conclusio, quousq; sciamus præmissas, vel earum meliorem dispositionem habeamus, quā sit scientia, est enim intellectus principiorum, vt dictum est. his suppositis, est ratio Arist. ista conclusio mediata potest sciri ac per demonstrationem cognosci, sed nisi principia essent, impossibile est talem conclusionem cognoscere, nō ergo est processus infinitus. minor patet, quia nūquam sciemus præmissas demonstrabiles, si ergo non ad vltimas simpliciter perueniatur, solum erit scientia ex suppositione, & ita nunquam quod simpliciter demonstrabile est, per demonstrationem simpliciter cognoscemus, quod est impossibile. has vtrasq; rationes vocat Arist. logicas, priorem quidem, quia communis est non solum propositionibus per *Vltima ratio.*

 se,

se, sed omnibus: posteriorē verò, quia vt dicit Alex. procedit ex suppositione, nempe supponit quod sit demonstratio, vel forsan quia non à priori & ex causis procedit.

13. *Analyticè autem manifestum est, &c.*

Tertia pars capitis. Hæc est tertia capitis pars, in qua Ari. analyticam, id est, demonstratiuam rationem adducit ad idem probandū, qua se breui⁹ id probaturum dicit. ratio autem hæc est, demonstratio conficitur ex propositionibus per se, sed in talibus non est processus infinitus, ergo nec in propositionibus demonstratiuis. minorem probat distinguendo per se in ea quorum prædicata sunt de subiectorum definitione & ea quorū subiecta sunt de definitione prædicatorum, nempè quæ sunt per se primo, aut secundo modo, & ponit exempla. impar enim īest numero p se secūdo modo, magnitudo verò & diuisibile insunt numero primò mō, sunt enim ipsi⁹ gn̄ra.

Postea dicit: horum neutra contingit infinita esse, quæ verba dupliciter exponit Philop. primo vt sit sensus, horum neutra, nimirum nec diuisibile nec magnitudo, quæ genera sunt numeri, cōtingit in infinitum progredi; nam postea adiūxit, neq; vt impar numero, id est, nec etiam per se secundo modo infinita sunt. altero modo etiam exponit, vt sit sensus, horum neutra, id est, nec quę per se primo modo, nec quę secundo modo infinita sunt. & postea per repetitionem adiunxit, nec impar numero, quia de his quæ sunt per se secundo modo incipiebat probare.

Iterum enim si impari aliud insit, &c.

14. *Prima expositio.* Probat quæ sunt per se secundo modo non esse infinita, & aliquot interpretes volunt vt sic sit probatio; si huic subiecto insunt passiones in infinitum, sequitur, vt sicut prima immediatè inest subiecto, & per ipsum definitur, ita secūda inerit immediatè primæ, & per ipsam definietur, & consequenter per subiectum, & pari modo tertia secundæ, & quarta tertię, & sic erit processus in infinitum in prædicatis definitiuis quod impossibile est, vt probatum est, semper enim superiora per omnia antecedentia definiri debet.

Hæc explicatio non placet Philop. & meritò. nam cū non priora per posteriora quæ in infinitum procedunt definiantur, sed e contrario sequētes passiones per antecedētes, hæ autē semper finitę sint à subiecto incipientes, nunquā dabitur passio cuius quidditatiua prædicata procedāt ī infinitū.

Pro

Proinde aliter exponit, quo etiã modo exponit Themist. quod si passiones in infinitũ procederẽt, cũ actu sit passio in subiecto, erunt in subiecto vno infinitę passiones, quo dato sequitur nõ esse scientiã, cũ sciẽtia ex passionũ subiecti cognitione oriatur, infinita autẽ cognosci nõ valent. aduerte literam, inquit, cũ impar insit numero, si aliud etiam per se inest impari, cui existenti per se impari ipsum impar inerat idest, erat de definitione ipsi⁹, vt sit sensus, si aliquid insit impari, de cuius definitione ipsum impar sit, tanq̃ eius ꝙ ipsi ꝑ se inest, vt passio, primum, vt vult Philoponus concludit, ꝙ erit etiã in numero, nã numero inest passio, & q̃ insunt passioni insunt subiecto, ac propterea ista sunt in ipso numero, si ergo illa sunt infinita, erũt in vno infinita, quod impossibile est, quãmuis ista conuertibilia sint. *Secunda expositio & melior.*

Neque tamen quaecunque sunt in eo, &c. 15.

Quod verò quæ sunt per se primo modo infinita nõ sint, probat, quia non esset alias definire, vt superius est dictum, vnde concluditur, quod nullo modo erunt infinita nec sursum, nec deorsum, nec inter extrema determinata contingit infinita intermedia sumere.

Si verò hoc manifestum, &c. 16.

Ex his omnibus concludit duo Arist. alterũ esse principia demonstrationũ vltima & immediata, alterũ ꝙ nõ omnium est demonstratio, ꝙ in principio, nempè cap. 3. aliquos asserere dictũ est. asserere autẽ omniũ esse demonstrationẽ est asserere nihil esse sine medio, sed omnia mediata, & hoc ostẽdit⁹, nã nõ demonstramus assumendo, id est, ꝑ mediũ superius extremitatibus, sed intus mittẽdo, id est, ꝑ mediũ intra ipsas extremitates, vt homo est risibilis demonstratur per animal rationale medium inter hominẽ & risibile, & sic ostenditur omnis affirmatiua, si igitur omnia mediata mõstrabilia sunt, nihil est immediatũ, & ita inter duo extrema, subiectum nempè & prędicatum media sunt infinita, quod impossibile est, cũ prędicationes terminẽtur superius, & inferius vt hactenus probatum est.

CAPVT XIX. *Quo pacto mediatæ propositiones ad immediatas deduci possint.*

MOnstratis autem his, manifestũ, quod si aliquid idem duob. insit, vt A, & ipsi C. & ipsi D. cum 1.

non prædicetur alterũ de altero, aut nullo modo, aut non in omni, quod non semper secundum commune aliquid inerit, vt æquicruri, & gradato hoc, quod est duobus rectis æquales habere secundum cõmune aliquod inest. secũdum quod enim figura quædam inest, & non secundum quod alterum hoc autem non semper ita se habet: sit enim B. secundum quod A. ipsi C.D. inest, planum igitur erit, quod & B. ipsi C. & D. secũdum aliud commune, & illud secundum alterum: quare inter duos terminos infiniti vtique inciderent termini: sed impossibile. secundum commune aliquid inesse non necessarium est semper idẽ pluribus si quidem erunt mediata internalla.*

* al. l. immediata. * al. l. infinitá *In eodem tamen genere & ex ijsdem indiuiduis necesse est terminos esse: siquidem ipsum commune erit ex ijs,* Text. 38. *quæ per se insunt. non enim erat ex alio genere in aliud transcendere, quæ monstrantur.*

3. *Manifestum autem, & quod quando A insit B siquidem est aliquid medium, est monstrare quod A. inest B. & elementa huius sunt hæc, & tot, quot media sunt: immediatæ namque propositiones elementa sunt, aut omnes aut vniuersales: si autem non est aliquod medium, non amplius est demonstratio: sed in principio via est hæc.*

Consimiliter autem & si A. ipsi B. non inest si quidem est aut medium, aut pri⁹, cui non inest est demonstratio: si autem non: non est: sed principia & elementa tot sunt, quot termini Horum nanque propositiones principia demonstrationis sunt: & quemadmodum nonnulla principia sunt indemonstrabilia, quod est istud hoc, & inest istud huic, ita & quod non est istud hoc, neque inest istud huic: quare hæc quidem esse aliquid, illa autem nõ esse aliquid, erunt principia.

4. *Quando autem opus sit monstrare. accipiẽdum est, quod de B prædicatur primo, sit C. & de hoc consimiliter*

ita

*A.& ita semper procedenti nunquam extra ipsum propositio, neque existens accipitur ipsius A in demonstrando, sed semper medium condēsatur: quousque indiuisibilia fiant & vnum. Est autem unum quando immediatum factum fuerit, & vna propositio simpliciter, quæ immediata. Et quemadmodum in alijs principium simplex, hoc autem non idem vbique: sed in pondere quidem mina, in cantu verò * diesis, illud autem in alio: consimiliter in syllogismis ipsum vnum est propositio immediata: in demonstratione verò ac scientia intellectus.*

** diesis, id est, primus sensibilis sonus.*

In monstratiuis igitur syllogismis ipsius inexistentis, nihil extra cadit. 5.

In priuatiuis verò, vbi quidem quod oportet inesse, nihil extra hoc cadit: vt si A. ipsi B. per C. non inest: si enim omni quidem B. C inest, A. verò ipsum C nulli rursus si opus fuerit, quod A. C. nulli inest, medium accipiendum est ipsius A.& C.& ita semper progredietur.

Si autem oportuerit monstrare, quod D. ipsi E. non inest, eò quod C. D. quidem enim inest, E. verò nulli, aut non omni, nunquam cadit extra E. hoc autem est, cui non oportet inesse. In tertio autem modo, neque a quo oportet, neque quod oportet priuare, nunquam extra ibit. 6.

Monstratis autem his, &c.

Ex his quæ hactenus discussa sunt, Aristo. cap. isto aliquot infert dicta, quorum primum est, cum aliquod cōmune inest duobus vel pluribus quorum alterum de altero non prædicatur, aut saltem nō vniuersaliter prædicatur, non semper per aliud commune medium inest. 1. *Primum dictum.*

Verbi gratia, habere tres angulos æquales duob. rectis inest quidem Isoscheli, & Isopleuro per aliud commune, nēpe vt figura quædā, scilicet triangulus, sunt, & triangulus sine alio modo inest illis. id probat ex his quæ dicta sunt, nā insit A. commune in C.& D. per aliud commune B. si hoc per aliud illis inest, & iterum hoc per aliud in infinitū, inter duo extrema puta A.& C. D. erunt infinita media, quod impossi-

bile esse probatũ est, dabitur igitur aliquid commune, quod insit immediatè pluribus.

2. *In eodem genere, & ex eisdem.*

Ne quis existimaret mediatè cõmune omne inesse, quia nunquã deest medium propositionẽ syllogizandi quancũque, dicit se de medijs veris & proprijs loqui, quæ sunt eius dẽ generis cũ athomis, id est extremis, nã demonstratio non trãscendit genera, sed ex proprijs ꝓcedit, vt dictũ est, nõ añt cõmune semp ꝑ mediũ propriũ inest, de hoc enim est sermo.

3. *Manifestum est autem, &c.*

Secundũ dictum: Ponit secundum dictum, cùm aliqua propositio medium habet, erit quidẽ demonstratio, & etiã quot sunt media sursum, tot erunt propositiones per quas fiet demõstrationes, nã ex singulis medijs cõpositis cum extremitatibus fiũt propositiones ad demõstrandum binæ, atq; tales propositiones immediatę dicuntur principia & elementa demõstrationũ, dicit autem quod non omnes immediatæ dicuntur elementa, sed vniuersales, nam singulares, quibus inductione immediatas propositiones probam', licet immediatæ etiã sint, non dicuntur elementa demonstrationum: vel forsan dixit hoc, quod non quæcunque præmissæ dicuntur elementa & immediatæ, sed vniuersales, id est, dignitates communes in quas vltima fit demonstrationum reductio, hoc idem in negatiuis docet esse. cũ verò propositio medium non habet iam amplius non fit demonstratio, vnde concludit tot esse principia, & elementa alicuius, quot sunt media, & tot sunt ꝑpositiones: nam ex illis fiunt propositiones, quæ principia sunt, & sicut in affirmatiuis datur vltima & immediata propositio, ita & in negatiuis, & sic erit principium negatiuum vltimum, sicut etiam est affirmatiuum.

4. *Cum igitur indigeat monstrare aliquid, &c.*

Tertium dictum. Tertium dictum est cum aliquid affirmatiuũ in prima figura cõcludi debet, oportet mediũ sumere, q̃ sit super minus extremũ, & inferius maiori, nunquã tamen superius erit maiori extremo, dico autẽ quod sit super minus extremum immediatè, & sic oportet procedere, quousque ad immediata perueniatur, quod vocatur deaIari, vt superius dictum est.

Verbi gratia si debet probari, omnis homo est substantia, sumatur proximum homini animal, & iterum si debet probari animal est substãtia sumatur viuens, ꝓximũ animali, & sic

sic cõsequenter non autẽ sumatur aliquid extra, id est, superius maiori extrémo, nec remotum à minori, non enim per corpus probabitur omnis homo est substantia, sed per proxima, donec densando perueniamus ad corpus immediatum substantiæ.

Hoc est igitur, quod dicit, (cùm monstrandum est aliquid sumatur primum) id est, proximum B. id est subiecto, (non autem quid extra) id est, superius maiori vel remotum minori (quamuis esse ipsius A. demonstretur) id est, quamuis prædicatum de subiecto demonstretur, oportet proximum subiecto sumere ad id demonstrandum, donec perueniatur ad immediatum & primum, quòd est propositio immediata, in vnoquoque genere semper datur vnum, quod sit primum & summum eorum quæ sunt in illo genere, nam semper quæ sub aliquo cõmuni sunt genere, ab vno debent dependere primo, siue in suo esse, siue in sui cognitione, siue in ordine suæ perfectionis; vnde sicut in mensuris ad vnã vltimam peruenitur, puta Mina, & in Musica ad Diesin; id est semitonium minus, & non est vlterior progressus, sic in demõstratiua scientia ad intellectum, quæ est cognitio principiorum, & in syllogistico discursu demõstrationem, ad vltimas propositiones secundum se immediatas peruenire necessarium est, vnde cõcludit (quod in oostensiuis) id est, affirmatiuis syllogismis, eius quod est, id est, conclusionis affirmatiuæ (nam ostensiuus syllogismus etiam est negatiuus, ob id addit, eius quòd est, vt limitet ad affirmatiuos) nihil cadit extra, id est, medium non est superius vtraque extremitate, vt dictum est.

Quæ sub aliquo cõmuni sunt genere, ab aliquo primo depẽdere, tum in esse, tum in cognitione tũ ordine, suæ perfectionis.

Sed in priuatiuis, vbi, &c. 5.

Quartum dictum est, in negatiuis syllogismis tam primę, quàm secundæ figuræ, in propositione affirmatiua extremũ non esse extra medium, id est, superius ipso, nam medium debet affirmari vniuersaliter de extremo in vna propositione, vt si A. negari de B. probandum est per C tùnc B. non erit superius C. nam affirmatur C. de B. in minori in prima figura, de C. verò negatur A.

Quartum dictum.

Iterum si indigedi, quod, &c. 6.

Hoc idem docet fieri in prosyllogizanda maiori, nullum C. est A. sumẽdũ enim est mediũ superius C. in minori prosyllogismi, & sic in alijs prosyllogismis negatiuis fieri debet.

Si

Si verò indigeat monstrare, &c

7. Hoc idem ostendit in secunda figura, vt si mõstrare oportet nullum E. esse D. in Camestres vel Barocó, tunc sumere oportet medium, quod de omni D. prædicetur affirmatiuè in maiori, ac ob id erit superius illo, de nullo verò E. si fuerit in Camestres, vel de aliquo nõ, si in Baroco, minor enim vnius est vniuersalis, alterius verò particularis, sed vtraq; negatiua, cui medium oportet non inesse: semper ergo in affirmatiua primæ & secundæ figuræ propositione nunquã extremũ erit extra medium, at in tertia figura medium nõ erit superius vlla extremitate, nam debet vtrique subijci, in prima ergo medium non erit extra maius extremum, in secunda vnum extremum non erit extra medium, puta in affirmatiua propositione, in tertia verò medium non erit extra extremum vtrumque, cum vtrique subijciatur.

CAPVT XX. *Demonstrationem vniuersalem particulari esse præstantiorem.*

1. *CVm verò sit demonstratio, hæc quidem vniuersaliter, illa verò secundum partẽ, & hæc quidẽ prædicatiua, illa verò priuatiua, dubitatur vtra melior sit: consimiliter autem & de ea, quæ demonstrare dicitur, & de ducente ad impossibile demonstratione.*

Primum igitur considerabimus de vniuersali & particulari, hoc autem cum declarauerimus, & de ea, quæ monstrare dicitur, & de ea, quæ ad impossibile, dicemus.

2. *Videtur igitur fortassè aliquibus ita consideratibus, eam secundum partem esse meliorem: si enim secundum quam magis scimus demonstrationẽ, melior est demonstratio (hæc enim est virtus demonstrationis:) magis autem scimus vnumquodque, cùm ipsum sciamus secundũ se, quam quando secundum aliud, vt musicum Coriscum, quando quod Coriscus musicus est, quàm quando quod homo musicus est: similiter autem & in alijs. Vniuersalis autem, quod aliud non, quod ipsum contingit, monstrat: vt quod æquicrus non quod æquicrus, sed quod triangulus: quæ verò secundum partem, quod ipsum, monstrat. si*

igitur melior quidem, quæ secundum ipsum, talis autem quæ secundum partem: vniuersali magis, & melior vtique secundum partem est, demonstratio erit.

Amplius si vniuersale quidem non est aliquid præter singularia, demonstratio verò opinionũ facit esse aliquid hoc secundum quod demonstrat, & quandam naturam esse in entibus talem: vt trianguli præter quosdam, & figuræ præter quasdam, & numeri præter quosdam numeros: melior autem, quæ est de ente: quam quæ de non ente. 3.

Et propter quam non decipietur, quam propter quã decipietur: vniuersalis autem est talis, (procedẽtes enim monstrant, quemadmodum de proportionato, vt quod vtique sit aliquid tale erit proportionatum) quod neque linea, neque numerus, neque solidum, neque planum, sed præter hæc aliquid 4.

Si igitur vniuersalis quidem magis hæc, de ente autẽ minus, quam particularis, & facit opinionẽ falsam peior vtique esset vniuersalis, quam particularis. 5.

Et primum quidem nihil magis in vniuersali, quam in particulari, altera ratio est: si enim quod duobus rectis inest, non in quantum æquicrus, sed in quantũ triangulus, noscens, quid æquicrus minus nouit inquantum ipsum, quam qui nouit, quod triangulus: & omninò si non quidẽ secundùm quod sit triangulus postea monstrat, non erit vtique demonstratio sin autem nouit vnumquodque, inquantum vnumquodque inest, magis nouit: si itaque triãgulus in plus est, & eadem ratio, & non secundum æquiuocationẽ triangulus, & inest omni triangulo hoc, quod est duos, non triangulus inquantũ, æquicrus, sed æquicrus inquantũ triãgulus habet tales angulos: quare qui vniuersaliter scit, magis nouit secundùm quod est, quã qui secundum partem: melior itaque vniuersalis, quã particularis, 6.

Amplius

7. *Amplius siquidem esset aliqua ratio, & non æquiuocatio, vniuersale vtiq; nihil minus esset quibusdã particularibus: sed & magis quãto incorruptibilia in illis sunt, quæ verò particularia corruptibilia magis.*

8. *Præterea nulla necessitas est suspicari aliquid esse hoc præter hæc, quod vnũ significat nihil magis, quã in alijs, quæcũque nõ aliquid significant, sed aut quale, aut ad aliquid, aut facere: si igitur est nõ demõstratio causa, sed q audit.*

9. *Amplius si demonstratio quidem est syllogismus monstratiuus causæ, & ipsius propter quid, vniuersale autem magis est causa: cui enim per se inest aliquid, hoc idẽ ipsi causa est, vniuersale autem primum, causa igitur vniuersale est. quare & demonstratio melior: magis enim causæ & ipsius propter quid est.*

10. *Præterea vsq; ad hoc quærimus propter quid, & tũc opinamur scire, quãdo nõ sit aliqd aliud quã hoc aut factũ aut existẽs: finis enim & terminum ipsum extremum iã sic est. Vt cuius gratia venit? vt accipiat argẽtum: hoc autem vt reddat, cui debet: hoc autẽ ne iniustu iã committat, & ita procedentes, quando non amplius est propter aliud neque alterius causa. propter hoc sicut finem dicimus venisse, & esse, & fieri, & tunc cognoscere maximè propter quid venit, si autem similiter se habet in omnibus causis, & ijs, quæ sunt propter quid, in ijs verò, quæcunq; sunt causæ sic: sicut, cuius causa sic nouimus maximè, & in alijs: igitur tunc maximè scimus, quando non amplius insit hoc, quonia est aliud. quãdo igitur cognoscim⁹, quod quatuor exteriores sunt æquales, quoniã æquicrus, adhuc deficit, propter quid æquicrus? quoniã triangulus: & hoc quonia figura rectilinea, si autem hoc non amplius propter aliud erit, tunc maximè scimus, & vniuersale est tunc, vniuersalis igitur melior est.*

11. *Amplius quæcunque magis particularia sunt, in infinita*

finita incidunt, vniuersalis verò in simplex & terminum: sunt autē infinita quidem non scibilia: inquantum autē finiuntur scibilia: inquantū igitur vniuersalia magis scibilia, quàm inquantum particularia. demonstrabilia igitur magis, quæ vniuersalia sunt, demonstrabilium verò magis, magis est demonstratio, simul enim magis quæ ad aliquid existunt: melior itaque est vniuersalis, quoniā & magis est demonstratio.

Amplius si eligibilior sit illa, secundum quā hoc & aliud, quàm illa secundum quā hoc solum nouit: qui verò vniuersalem habet, nouit & quod secundum partem, hic autem vniuersale non nouit: quare & sic utique eligibilior erit. 12.

Amplius autem sic: vniuersale enim magis scire est eo quod monstratur per medium quod est proximius principio, valdè autē proximum est immediatum, hoc uerò principium. Si igitur quæ ex principio est ea, quæ non ex principio, aut quæ magis ex principio est ea, quæ minus certior est demonstratio, est autem talis, quæ vniuersalior, melior utique esset uniuersalis: uelutisi oporteret demonstrare A. de D. per media, in quibus B. C superius itaque B. est quare quæ per hoc vniuersalior est. Sed ex ijs, quæ dicta sunt, non nulla Logica sunt. 13.

Maximè autē manifestum quod vniuersalis est potior quonia propositionum priorem quidem habētes, nouimus quodammodo & posteriorem, & habemus potentia, ut si quis nouit, quod omnis triangulus habet tres duobus rectis æquales, nouit quodammodo & æquicrurē, quod duobus rectis est potentia & si non nouit æquicrurem, quod triangulus sit: qui uerò hanc habet propositionem, vniuersalem nullo modo nouit, neque potentia, neque actu. 14.

Et uniuersalis quidē intelligibilis est, sed particularis in sensum desinit. Quod igitur uniuersalis melior ea, quæ 15.

secundum partem, tot nobis dicta sint.

1. *Cōparatio. Demonstra.* *Cum autem sit omnis demonstratio, &c.*

Demonstratione & ipsius principijs prętractatis, modò ipsas demonstrationes inter se comparat, ac tres quæstiones circa hoc proponit examinandus. *Quot sint huius capitis partes.* Prima est an Demōstratio vniuersalis prestātior sit particulari. Altera, an Demōstratio affirmatiua quæ vocatur cathegorica seu prædicatiua, sit etiam præstantior negatiua. Tertia an ostentiua Demonstratio præstet ei, quæ ad impossibile demōstret? Prima quæstio hoc vigesimo capite discutitur, quod in duas partes diuiditur, in priori sunt tres rationes dialecticę pro parte negatiua quæstionis, & earū respōsiones & dissolutiones, in posteriori suntrationes partem affirmatiuam verā determinantes. Aliæ quæstiones sequentibus capitibus determinantur.

2. *Videbitur igitur fortassis vtique quibusdam, &c.*

1. ratio dialectica. Hæc est prima ratio dialectica, qua probat potiorem esse demonstrationem particularem vniuersali. Demonstratio, secundum quam magis scimus, est potior demōstratione, secundum quam minus scimus, sed secundum particularē magis scimus, quàm secundum vniuersalē, ergo particularis est potior. maior probatur, quia hæc est virtus demōstrationis, id est, hæc est vis & natura demonstrationis, vt per eam sciamus, erit ergo illa potior, secundum quam magis scimus. minor probatur. vnumquodque magis scitur cum secundū se, quàm secundum aliud scitur, sed quæ quis per vniuersalem demonstrationem cognoscit, secundum aliud, quæ verò per particularem secundum se vnumquodque scit, ergo per particularem magis scitur. maior explicatur & probatur exēplo. sit ista propositio, Coriscus est musicus, clarum est, quod per talem magis cognoscimus musicum Coriscum, quia per se & immediatè cognoscimus, quàm per hanc homo est musicus.

Minor probatur, fiat demonstratio vniuersalis de Isoschele, qui habet tres angulos, æquales duobus rectis, talis erit de triangulo in communi, cui talis passio primo inest. fiat altera particularis de ipso Isoschele, q habet similiter tres angulos duobus rectis æquales, tunc erit per ipsū Isoschelē, magis ergo cognoscet, & sciet ipsū Isoschelem habere tales angulos, cū de ipso in particulari scit, quā cum de ipso in vni

suersali

uersali scit, ergo magis scimus per demonstrationem particularem.

Hic aduerte, vt dicit Alber. hoc tract. c. 1. primo per vniuersalem demonstrationem intelligi eam, in qua de aliquo subiecto vniuersali & communi demonstramus: per paricularem verò eam, in qua de aliquo subiecto singulari vel minus communi demonstramus idem: non enim vocatur particularis, quasi conclusio particulariter, sumatur, vniuersalis verò, quia vniuersaliter, sed secundum subiectum vniuersale, aut singulare vel minus cõmune. Nota praeterea, quod ista ratio procedit sumendo rem particularem aliquam, & probando eam melius cognosci, cum per proprium conceptum particularem cognoscitur, quam cum per vniuersalẽ, & ex hoc probabiliter infert particularẽ demõstrationẽ esse potiorẽ, & ita text' indicat, & benè aduertit Themisti'. c. 40. *Quid sit demonstratio vniuersalis.*

Et in hoc decipitur Philo. miror enim quantum aberret à sensu Arist. & qui eũ sequuntur, atque ex isto errore asseruit exemplum Arist. de triangulo esse falsum. nec potuisse aliter fieri, sed in his non est audiendus, expositio enim data est purus Arist. sensus.

Amplius, si vniuersale quidem non est, &c. 3.

Hic secundam, & tertiam rationem connectit, quarum vis haec est, quod demonstratio vniuersalis sit de subiecto, quod minus esse habet, quàm particulare, cum vniuersalia non per se existant, ob id igitur erit potior particularis demonstratio. praeterea demonstratio vniuersalis magis facit errare, quam particularis, nam quae de vniuersali aliqua demonstrat, de eo separatim à singularibus demonstrat, quod cum non sit, faciet opinionem falsam. hanc vtramque rationem copulauit, quia ex eo quod vniuersale nõ est per se, vt dicitur in prima ratione, inde prouenit error, quod existimetur separatum, vt benè aduertit. Phil. *secunda & tertia ratio.*

In textu verò rationes sic sunt ordinandae, prior est haec, potior est demonstratio, quae est de subiecto, quod est, quã de subiecto quod non est. minor ponitur, inferius, scilicet (vniuersalis est huiusmodi) vt sit ista demõstratio: vniuersalis est de eo quod non est, particularis de eo quod est, concluditur in fine, ergo potior est particularis. maior probatur, quia omnis demonstratio opinionem conficit, id est, probat circa aliquod, quod sit, & circa naturam in reb' existentẽ. minor

vero prior in principio textus, vniuersale non est præter singularia, quod exemplo manifestat, vt triangulus, figura, nūerus, non est præter singularia ipsa. loquitur conditionaliter, quia supponit, & non probat.

4. *Et propter quam non errabitur.*

Ratio posterior est. potior illa est demonstratio, secundū quam non contingit errare & decipi, quam ea secundum quam decipi euenit, sed vniuersalis est huiusmodi, secundū quam decipimur, nō autem particularis, ergo hæc est potior minorem probat, nam qui de proportionali aliquid demōstrat, de illo abstracto à lineis, numeris, solidis, id est, corporib*, plano id est, superficie demonstrat, vt patet, & tamen re vera non est separatum. hoc exemplum declarauimus ca p. 5. est enim idem illic, & potest poni quodcunque aliud exemplum, cum enim de homine demonstramus, non de Petro, non de Ioanne, sed separatim ab his demonstratio fit.

5. *Si igitur vniuersalis magis hæc est, &c.*

Hic conclusionem ex vtraq; ratione simul infert, dicens, si vniuersalis est huiusmodi. nimirum secundum quam magis erratur, & si vniuersalis est de eo quod minus est, magis quàm particularis. profectò indignior erit vniuersalis, & potior particularis. nota valdè has rationes sic ordinatas, quia textus est obscurus & perplexus, nec interpretes rationes in forma ponunt.

6. *Et primum quidem nihil magis.*

Soluuntur rationes. Soluit prædictas rationes, & primo ad primam respondet, & sensus iste est, & notandus, quem non attigit Philop. pace *Ad primū.* ipsius. ratio prior probabat de Isoschele magis cognosci habere tres angulos æquales duobus rectis, quando de eo demōstratur, quam cū de triangulo, quia per triangulum confusè, & per aliud cognoscitur Isosceles. dicit modo, quod minus cognoscit, qui de Isoschele secundum se demonstrat habere tres angulos, quam qui de triangulo demonstrat habere tres angulos, minus inquam cognoscit de ipso Isoschele, quia qui de Isoschele secundum se cognoscit habere tres angulos, nō secundum ipsum cognoscit, nam hæc affectio seu passio ipsi primo non inest, qui verò de triangulo cognoscit, secundum se ipsum cognoscit, vnde melius est cognoscere & demonstrare de eo cui secundum se inest passio, cum verò hoc sit vniuersale, erit potior demonstratio vniuersalis.

Solutio

Solutio igitur breuiter est, sicut qui de triangulo cognoscit habere tres angulos, non cognoscit de Isoschele secundum se, vt ratio probat, ita perfecto qui de Isoschele habere tres angulos cognoscit, minus secundum se cognoscit, cum id non illi secundum se insit, cum autem potior demonstratio sit quæ id quod inest secundum se alicui, de eo demonstret, erit talis demonstratio vniuersalis.

Atque hoc est quod dicit litera, nempè, prima ratio non magis est pro demõstratione vniuersali, quam particulari, id est, sicut qui per vniuersale non secundum se cognoscit particulare, ita nec qui de particulari passionem vniuersalis cognoscit, secundum se cognoscit, vnde nihil probat ratio, quod demonstratio particularis faciat secundum se cognoscere.

Litera quæ sequitur est sic emendanda (si enim quod duobus rectis inest, non est secundum quod Isosceles, sed secundum quod triangulus, cognoscens quod Isoscheles habet tres angulos, minus inquantum ipsum cognoscit, quam cognoscens, quod triangulus) sensus est prædictus, minus cognoscere secundum se particulare, qui de ipso demonstrationem passionis vniuersalis facit, quam qui ipsum particulare per vniuersale cognoscit. & hoc probat dicens, aut omnino talis passio non inest triangulo vt talis est, id est, vniuersali, vt vniuersale, & tunc de eo non potest demonstrari: aut illi inest, & tunc potior erit de eo demonstratio, quia secundum se illi inest. & tunc melius demonstramus. cum secundum se subiecto inhærentia demonstramus.

Postea concludit, cum illud cui primo talis passio inest, nempe triãgulus, sit vniuersalior & superior Isoschele, & nõ superior secundum nomen, sed secundum rationem & vniuocationem, & hoc patet, nam nõ solum Isoscheli illa passio inest, sed etiam alijs triangulis, ac ideo si primo triangulo secundum se inest, erit potior demonstratio ipsius vniuersalis, quam particularis.

Amplius siquidem sit quadam, 7.

Respondet secundæ rationi, non propterea minus esse vniuersale, quia non sit extra singularia, imò magis esse, cum singularia corruptibilia sint, non autem vniuersalia, & ita dicit, si detur vna ratio communis à multis participata, non sicut in æquiuocis, in quibus nihil, nisi nomen commune est: in vniuocis verò ratio cõmunis vltra nomẽ datur, talis ratio *Soluitur secunda ratio.*

Vniuersalia per accidens tãtum corrumpi. Vide Phil. dubitantem de corruptibilitate horum vniuersalium.

magis erit,quam ipsa singularia,& eo magis,quo incorruptibiliora sunt ipsis.aduerte vniuersalia non corrumpi nisi per accidens,quod est dicere,quamuis Petrus, Ioannes, Cæsar corrumpantur,semper manet homo,& animal,& naturæ hæ cõmunes in alijs,& alijs indiuiduis conseruatæ,sicut manet idem Tyberis:licet aquæ aquis succedant, corrũpuntur per accidens,quia talia singularia corrupta desinunt participare naturas communes.sed hoc ex professo examinare metaphysicum est.est ergo solutio,quamuis illæ rationes communes non per se existant extra singularia,non idcirco minus sunt.

Amplius nulla necessitas est,&c.

8. *Soluitur tertia ratio.*

Respondet tertiæ rationi,non propterea quod de ipso vniuersali secundum se aliquid demonstratur,esse necessarium existimare illa esse separata,sicut cum de accidentibus secũdum se demonstramus,non ob id extra substantiã esse opus est cognoscere, quod si aliquis id opinatur, ipse potius est causa suæ deceptionis,quam demonstratio , non enim quæ in scientijs separata considerantur,necesse est in re separata existere,nec id opinari.

Amplius si demonstratio est syllogismus,&c.

9. *Vniuersalis demonstratio particulari preferẽda. Prima ratio.*

Hæc est capitis posterior pars, in qua multis argumentis probat vniuersalem demonstrationem particulari esse præferendam,quorum primum est,demõstratio est syllogismus per causam,& propter quid rei ꝓbatiuus,sed vniuersale magis est causa,quàm particulare, ergo demonstratio vniuersalis est potior.minorem probat,illud cui aliquid, puta passio per se & primo inest,ipsius passionis est magis causa, sed vniuersali per se primo inest passio,vt habere tres angulos triãgulo vniuersali,risibile homini,ergo ipsius demõstratio erit magis per causam & potior.

Amplius vsque ad hoc quærimus propter quid,&c.

10. *Secunda ratio.*

Hoc est secundum argumentũ, tunc maximè scimus cum ad primam causam peruenimus , cuius iã non est causa alia, sed vniuersale est causa prima, ergo magis scimus per vniuersale,& sic est potior demonstratio.maiorem explicat exemplo causæ finalis,vt si quis mercator venerit pro argento & pecunia aliqua,vt soluat debitum, tũc aduentus causa est, vt recipiat argentum,huius verò, vt soluat debitum, huius vt iustè agat,quæ est prima causa,cuius nõ est alia,& qui per causam talem scit, maximè aduentum scit.pari modo res se

habere in alijs causarum generibus docet.

Et nota literam, dicit (eius quod fit, aut factum) id est, siue sit causa alicuius operationis, vel alicuius rei existentis. *Nota.*

Nota etiam quod dicit hoc esse in causis, quæ habent causas, nam in alijs tunc maximè scimus, cum non est amplius quod quæramus, primum enim dicit propter finales causas, posterius verò propter alia genera causarũ, vt explicat Philop. quod verò vniuersale sit prima causa, quę erat minor, pbat exẽplo, habere angulos extrinsecos æquales quatuor rectis inest Isoscheli, sed quia triangulo, & trangulo, quia figura rectilinea, huic verò non secundum aliud, at illud est vniuersale, figura enim rectilinea communis est, cui primo inest angulos externos habere æquales quatuor rectis. *Nota.*

Esset simile exemplum, sensibile inest Petro, sed quia homo est, homini verò, quia animal est, huic verò vltimo. dices, nónne inest per definitionem? non ergo immediatè. dico Arist. loqui de immediatione subiectorum, & sic non est aliud superius ratione cuius insit, definitio enim est eadem natura subiecti. *Dubium.* *Solutio.*

Amplius quantocunque vtique magis, &c. 11.

Tertiũ argumentum est, de magis demonstrabili & magis scibili potior est demonstratio, sed vniuersale est magis demonstrabile, & scibile, quam particulare, ergo illius potior est demõstratio. maiorem probat, nam quæ ad alquid sunt, sic comparantur, vt cuius obiectum præcipuum, & illud sit præcipuum. minorẽ probat, infinitum non est scibile, ergo quo aliqua magis accedunt ad infinitũ, minus scibilia sunt, sed particularia magis accedũt ad infinitũ; vniuersale verò recedit, nam vniuersale vnum est, particularia multa; quod supra dicebat Porphyr. vniuersale esse magis collectiuum, quia quæ in multis inueniuntur dispersa, sub vnam colligit naturam, particularia verò diuisiua, quia in singulis natura separatur, erit ergo magis scibile vniuersale, multitudo enim cognitionẽ impedit, ac cõsequenter erit magis demonstrabile, & ipsius demonstratio potior. *Tertia rat.*

Amplius si magis eligenda, &c. 12.

Quartum argumentum proponit, illa est demonstratio melior, qua plura cognoscimus, sed demonstratione vniuersali cognoscimus plura, quam particulari, ergo illa est potior. *Quarta ra.*

Vniuersalia per accidens tãtum corrumpi. Vide Phil. dubitantem de corruptibilitate horum vniuersalium.

magis erit,quam ipsa singularia,& eo magis,quo incorruptibiliora sunt ipsis.aduerte vniuersalia non corrumpi nisi per accidens,quod est dicere,quamuis Petrus, Ioannes, Cæsar corrumpantur,semper manet homo,& animal,& naturæ hæ cõmunes in alijs,& alijs indiuiduis conseruatæ,sicut manet idem Tyberis:licet aquæ aquis succedant, corrũpuntur per accidens,quia talia singularia corrupta desinunt participare naturas communes.sed hoc ex professo examinare metaphysicum est.est ergo solutio,quamuis illæ rationes communes non per se existant extra singularia,non idcirco minus sunt.

Amplius nulla necessitas est,&c.

8. *Soluitur tertia ratio.*

Respondet tertiæ rationi,non propterea quod de ipso vniuersali secundum se aliquid demonstratur,esse necessarium existimare illa esse separata,sicut cum de accidentibus secũdum se demonstramus,non ob id extra substantiã esse opus est cognoscere, quod si aliquis id opinatur, ipse potius est causa suæ deceptionis,quam demonstratio, non enim quæ in scientijs separata considerantur,necesse est in re separata existere,nec id opinari.

Amplius si demonstratio est syllogismus,&c.

9. *Vniuersalis demonstratio particulari preferẽda. Prima ratio.*

Hæc est capitis posterior pars, in qua multis argumentis probat vniuersalem demonstrationem particulari esse præferendam,quorum primum est,demõstratio est syllogismus per causam,& propter quid rei ꝓbatiuus,sed vniuersale magis est causa,quàm particulare, ergo demonstratio vniuersalis est potior.minorem probat,illud cui aliquid, puta passio per se & primo inest,ipsius passionis est magis causa, sed vniuersali per se primo inest passio,vt habere tres angulos triãgulo vniuersali,risibile homini,ergo ipsius demõstratio erit magis per causam & potior.

Amplius vsque ad hoc quærimus propter quid,&c.

10. *Secunda ratio.*

Hoc est secundum argumentũ, tunc maximè scimus cum ad primam causam peruenimus, cuius iã non est causa alia, sed vniuersale est causa prima, ergo magis scimus per vniuersale,& sic est potior demonstratio.maiorem explicat exemplo causæ finalis,vt si quis mercator venerit pro argento & pecunia aliqua,vt soluat debitum, tũc aduentus causa est, vt recipiat argentum,huius verò, vt soluat debitum, huius vt iustè agat,quæ est prima causa,cuius nõ est alia,& qui per causam talem scit, maximè aduentum scit.pari modo res se habere

habere in alijs causarum generibus docet.

Et nota literam, dicit (eius quod fit, aut factum) id est, siue sit causa alicuius operationis, vel alicuius rei existentis. *Nota.*

Nota etiam quod dicit hoc esse in causis, quæ habent causas, nam in alijs tunc maximè scimus, cum non est amplius quod quæramus, primum enim dicit propter finales causas, posterius verò propter alia genera causarũ, vt explicat Philop. quod verò vniuersale sit prima causa, quę erat minor, probat exẽplo, habere angulos extrinsecos æquales quatuor rectis inest Isoscheli, sed quia triangulo, & trangulo, quia figura rectilinea, huic verò non secundum aliud, at illud est vniuersale, figura enim rectilinea communis est, cui primo inest angulos externos habere æquales quatuor rectis. *Nota.*

Esset simile exemplum, sensibile inest Petro, sed quia homo est, homini verò, quia animal est, huic verò vltimo. dices, nónne inest per definitionem? non ergo immediatè. dico Arist. loqui de immediatione subiectorum, & sic non est aliud superius ratione cuius insit, definitio enim est eadem natura subiecti. *Dubium.* *Solutio.*

Amplius quantocunque vtique magis, &c. 11.

Tertiũ argumentum est, de magis demonstrabili & magis scibili potior est demonstratio, sed vniuersale est magis demonstrabile, & scibile, quam particulare, ergo illius potior est demõstratio. maiorem probat, nam quæ ad aliquid sunt, sic comparantur, vt cuius obiectum præcipuum, & illud sit præcipuum. minorẽ probat, infinitum non est scibile, ergo quo aliqua magis accedunt ad infinitũ, minus scibilia sunt, sed particularia magis accedũt ad infinitũ, vniuersale verò recedit, nam vniuersale vnum est, particularia multa; quod supra dicebat Porphyr. vniuersale esse magis collectiuum, quia quæ in multis inueniuntur dispersa, sub vnam colligit naturam, particularia verò diuisiua, quia in singulis natura separatur, erit ergo magis scibile vniuersale, multitudo enim cognitionẽ impedit, ac cõsequenter erit magis demonstrabile, & ipsius demonstratio potior. *Tertia rat.*

Amplius si magis eligenda, &c. 12.

Quartum argumentum proponit, illa est demonstratio melior, qua plura cognoscimus, sed demonstratione vniuersali cognoscimus plura, quam particulari, ergo illa est po- *Quarta ra.*

tior.minor probatur,nã qui vniuersale cognoscit,cognoscit etiã singularia,nõ autẽ qui particulare cognoscit,vniuersale cognoscit,vniuersale enim omnia singularia compræhẽdit, at singula inferiora non ipsum vniuersale totum continent. hic fit comparatio inter cognitionẽ vniuersalis & singulorũ inferiorum, nam demonstratio particularis non fit de omnibus simul singularibus, sed de singulis per se.

13. *Amplius autem sit, vniuersale enim magis, &c.*

Quinta rat. Quintum argumentum est, potissima demonstratio est, quæ est per primũ principium, ergo illa erit potior quę magis accedit ad primum principium, sed vniuersalius magis accedit minus vniuersali, ergo illius demonstratio est potior. Verbi gratia sit hęc propositio demonstranda, homo est substantia, puta D. est A. erunt in hac multa media, quædam minus vniuersalia C. animal, viuens, quædam magis vniuersalia B. vt corpus, tunc clarum est, quod magis vniuersalia accedunt propius ipsi immediato; vt magis viuens, quam animal, & corpus, quam viuens, ergo potior est demonstratio vniuersalis, quippè quæ magis accedit immediato.

Nota duas rationes logicas, & quæ ex probabilibus, & quæ ex communibus, licet necessarijs. Ex his argumentis dicit aliquot esse logica, non quod sua sibilia tantum sint, vt notat Philop. & S. Thom. sed quod ex communibus procedant, & non ex his quæ demonstrationi insunt, quales sunt tertia & quarta ratio, sunt enim ex locis communibus comparatis, & ex loco, plura bona sunt eligibiliora paucioribus, vt habetur tertio Ethicorum. ac proinde de logica dicuntur, id est, communia.

Maximè autem manifestum est, &c.

14. *Sexta rat.* Sextum argumentum est, qui propositionem vniuersalẽ cognoscit, etiam particulares illius scit, potentia tamen, vt superius dictum est, vt qui triangulum scit habere tres angulos, potentia etiam scit Isoschelem habere tres angulos, licet non aduertat hunc esse Isoschelem, at qui particularem cognoscit, nec potentia, nec actu cognoscit vniuersalem, cum particularis non contineat vniuersalem, ergo potior est demonstratio vniuersalis. dices, nónne hæc ratio erat quarta? dico non esse hanc, & illam eandem, nam quarta erat de ipso vniuersali simplici, qui enim ipsum cognoscit, inferiora cognoscit: hæc verò est de vniuersali complexo, puta de vniuersali propositione.

Et

Et vniuersalis quidem intelligibilis est, &c. 7. ratio.

Septimum & vltimum argumentum est, vniuersalis intellectu, singularis sensu perficitur, ergo potior est vniuersalis, cũ cognitio intellectus sit præstantior.

Attende hic quod dicit, particularis demõstratio sensu perficitur; id est, in sensum desinit, nam sensus nõ percipit semper totam propositionẽ singularem, nempè cùm prædicatũ non est sensibile, vt iste triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, ratione enim prædicatum cognoscitur, sed sensus subiectum singulare discernit, at vniuersalis propositio secundum vtrumque extremum, cũ vniuersale sit, intellectu cognoscitur: propterea singularis definit in sensum, quia à prædicato ratione percepto in subiectum sensu cognitum, tanquam in vltimum tenditur. Nota.

Attende præterea rationes has pcedere cùm passionem cõmunem de subiecto cõmuni vel de singulis per se inferioribus demõstramus hęc enim erat quæstio, vtra ex his demõstratio potior esset.

CAPVT XXI. *Demonstrationem affirmatiuam negatiua digniorem esse, atque ad scientiam magis idoneam.*

Quod autẽ monstratiua sit dignior priuatiua hinc manifestũ. sit enim hac demonstratio melior (alijs eisdem existentibus) quæ est ex paucioribus petitionibus, aut suppositionibus, aut propositionibus si enim notæ similiter sunt, celerius cognoscere per has inerit: hoc autem eligibilius est. 1.

*Ratio autem propositionis, quod melior, quæ ex minoribus, vniuersaliter hac est: si enim consimiliter esset hoc, quod est, nota esse media, priora notiora essent. Sit demonstratio quidem per media B.C.D. quod A. ipsi E. inest: quæ verò per * F.G. quod A. ipsi D. Consimiliter itaque se habet, quod A. ipsi D. inest, & A. ipsi E. quod A. inest ipsi D. prius & notius est, quam quod A. ipsi E. per hoc enim illud demonstratur. credibilius autem est id, quod est per quod igitur* 2. * a.L.B.C.

demonstratio, quæ per pauciora, est melior, alijs eisdem existentibus.

3. *Ambæ igitur & per terminos tres & propositiões duas mõstrant: sed hac quidẽ esse aliquid accipit, illa vero & esse & nõ esse aliquid, per plura igitur, quare & peior est.*

4. *Preterea quoniam monstratum fuit, quod impossibile est, vt vtrisque existentibus priuatiuis propositionib. fiat syllogismus. sed hanc quidem oportet talem esse, illam vero, quod inest.*

Amplius ad hoc oportet hoc accipere, prædicatiuas enim (aucta demonstratione) necessarium, est fieri plures, priuatiuas vero impossibile est plures esse vna in omni syllogismo. Sit enim nulli inexistens ipsum A. in quot ipsum, B. C. vero omni inexistens ipsum B. si vero oporteat rursus augere vtrasque propositiones, medium inijciendum ipsius quidem A. B. sit D. ipsius vero B. C, E: E. quidem igitur manifestum, quod est prædicatum, D. vero de B. quidem prædicatiuum, ad A. vero vt priuatiuum ponitur: D. enim de omni B, A autem nulli oportet eorum, quæ D. inesse: fit igitur vna priuatiua propositio, quæ est A. D. Idem vero modus & in alijs syllogismis, semper enim medium prædicatiuorum terminorum, prædicatiuum ad vtraque priuatiui autem in altera priuatiuum necessarium est esse: quare hæc vna talis fit propositio, aliæ vero prædicatiuæ.

5. *Si igitur notius per quod monstratur & credibilius: monstratur autem priuatiua quidem per prædicatiuã: hoc autem per illam non monstratur: prior igitur & notior existens & credibilior vtique erit.*

6. *Amplius, si prĩcipiũ syllogismi est vniuersalis propositio immediata: est autem in mõstratiua quidem affirmatiua in priuatiua, vero negatiua vniuersalis propositio, affirmatiua autem negatiua prior & notior, propter*

nanque affirmationem negatio nota. Et prior affirmatio quemadmodum & ipsum esse ipso non esse: quare melius principium monstratiuæ quàm priuatiuæ, quæ verò melioribus principijs vtitur, melior est. Amplius principalior, sine enim monstrante non est priuatiua.

Quòd autem monstratiua sit dignior, &c. 1.

ABsoluit modo secundam quæstionem, nimirum affirmatiuam demonstrationem esse digniorem priuatiua & facit primum argumentum tale. Demonstratio quæ paucioribus medijs indiget, vt ad immediata reducatur principia, dignior est ea, quæ pluribus: cæteris tamen omnibus paribus, sed affirmatiua indiget paucioribus, quam negatiua, ergo illa est dignior. Nota, quod dicit cæteris patibus, nempè quod vtraque sit est veris, & necessarijs, & per se, ná si quæ procedit ex paucioribus non sit ex his, aut sit ex caussis remotis, aut effectibus, non erit dignior, similiter quod vtraq; sumat æquales terminos, nam si negatiua sumit terminos superiores, affirmatiua inferiores, paucioribus medijs indigebit negatiua, debet igitur esse sors æqualis proportionaliter vtriusque in reliquis omnibus, & hoc aduerte. *Comparat. affirmatiua demonstrat. cum negat. prima ratio.*

Probat maiorem dupliciter. primo in particulari, cũ sunt æquè notæ vtræque propositiones vel nobis vel natura, vel simpliciter, vt dicit Alb. vocat autem has positiones, vel suppositiones, vel propositiones, id est dignitates, vt ostẽdat varietatem demonstrationum, non enim omnes eisdem vtuntur principijs. *Pbatio maioris.*

Probat igitur: dignius est citius cognoscere, quàm tardi' sed cũ propositiones omnes sunt æquè notæ citius cognoscimus cũ pauciora sunt media, quàm cum plura, ergo digni' est cognoscere per eas quæ paucioribus indigent medijs: ná, vt dicit Philop. cũ actus potissimus intellectus sit simplex, quo rem absque discursu cognoscit, quo magis ad ipsũ acceditur, eo actus est perfectior, cuius adhuc ratioñe adducit Lyncon. illud enim est optimum, quod nullo indiget, vt De' est, reliqua quo paucioribus indigent, perfectiora, & meliora sunt, vnde Arist. 2. cæli c. 12. dicit eleganter: quãto res pfectiores sunt, tanto paucioribus actionibus suum bonum consequuntur, vnde (inquit) Deo absque vlla actione

 bonum

bonum inest, est enim ipsum bonum, & felicitas: illis verò q propinqui sunt ipsi, per vnã, alijs remotis per plures. videmus etiam hoc in natura euenire, semper enim natura res in suã perfectionem inclinat per pauciores actiones inquantũ potest, vnde elementa rectè in sua loca tẽdunt, quia linea recta est breuissima. hæc intellige semper cæteris paribus, est enim melius per plures actiones maius cõsequi bonum, quã paucioribus minus. colligitur ergo perfectius esse paucioribus medijs indigere, quàm pluribus, cùm cætera paria sunt, & propositiones æquè notæ.

Ratio autem propositionis, quod melior sit, &c.

3. *Alia pbatio vniuersalis eiusdẽ maioris.* Vniuersaliter probat modo illam maiorem, non limitando, quod propositiones sint similiter notæ; immò probat nõ tiores esse & priores, quæ ex paucioribus sunt, & locus iste non parum est obscurus. ratio autem hæc est, sumatur propositio, homo est substantia; quæ demonstratur per tria media, primo per animal est substantia, secundo ista; per viuens est substantia, tertiò hæc, per corpus est substantia: tunc clarum est, quod potior est secunda demonstratio, scilicet, omne viuens est substantia, omne animal est viuens ergo omne animal est substantia, quàm prima, scilicet omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, quia secũda certior est prima, cùm enim præmissæ secundæ sint certiores & priores conclusione, erũt etiam certiores principijs primæ, nã conclusio secundæ pręmissa est primę, ob eandem rationem, tertia melior est secũda vt notum est.

Sumatur præterea alia propositio, numerus est diuisibilis, quæ duo media habet, scilicet quãtitas discreta est diuisibilis & quãtitas est diuisibilis, tũc peto, ista assimilatur tertiæ, an secũdæ? notum est, quòd secundę, cum duobus indigeat medijs, sed illa est certior & præstantior. ergo & hæc, est igitur pręstantior quæ paucioribus indiget medijs, hæc ratio est valde notanda, quam attigit Philopon. sed nõ plene. Aris. verò solum vnam partem priorem posuit.

Dicit ergo, si similiter media cognita sint, id est, ex eadem coordinatione, tunc priora notiora sunt, & probat exẽplo, sic, omne E. est A. scilicet omnis homo est substantia, per tria media, B. C. D. nempè animal, viuens, corpus, sit iterum secunda propositio, omne D. est A. nempè omne anima

est

est substantia per B.C.nempè per viuens, corpus, quæ propositio similiter se habet,idest,ex eadem coordinatione est.

Quamuis aliqui textus habeant F.G.media,vt fit diuersa propositio,vt supra diximus, sed melius est sequi nostrum textum.

Tunc,inquit,melior erit & prior demonstratio D.A.quã A.E.quia ista per illam probatur,hic est addenda altera pars argumenti, vt diximus.ex quo concludit vniuersaliter demonstrationem ex paucioribus certiorem & digniorem esse cæteris partibus,vt diximus. & præterea ne illa quæ ex pluribus medijs est, sit experiẽtia etiam cognita,vel aliunde certitudo & dignitas adueniat,puta ex materia vel alia via.

Ex his habes primo, quod demonstrationes passionum quæ magis accedunt subiecto, sunt potiores illis,quæ magis recedunt,nam posteriores præsupponunt priores. habet etiam demonstrationes subalternantium scientiarum esse potiores illis subalternatis,quarum principia per illas probantur,ob eandem rationẽ, & tandem potiores eas esse,quæ magis ad per se nota & immediata principia accedunt.

Demonstrationem prioris passionis & subiecto vicinioris esse potiorem ea qua est passionis remotioris.

Vtraque quidem per terminos tres,&c.

Hactenus maiorem illius primi syllogismi probauit,nunc verò probat minorem, quod negatiua demonstratio pluribus indigeat medijs quam affirmatiua,quia negatiua indiget propositionib.affirmatiuis & negatiuis vt demõstretur, at affirmatiua solis affirmatiuis,quamuis non plures termini sint,in vna, quàm in alia.in omni enim demonstratione sunt tres.notant Philopo.& Albert.& ferè alij omnes nõ esse intelligẽdũ quod plura media numero habeat negatiua,quã affirmatiua, cùm vtraque æqualia habere possit.sed plura specie, nã aliud est ad concludendam affirmatiuam præmissam,aliud specie ad negatiuam,at in affirmatiua media sunt eiusdem rationis, nempè ad concludendas vtrasque præmissas,quæ affirmatiuæ sunt.

Probatio minoris primi syllogismi.

Dices, Maiori non videtur correspondere minor, cùm maior sit de pluralitate mediorum etiam numero, vt probatum est in affirmatiuis illis omnibus. dubium verò hoc est magnum,& ego miror interpretes, quo modo locum hunc confusum reliquerint.

Dubium.

Appollin.mouet dubium,sed non soluit.dico, sequens expositionem Albert. isto capit.3. esse aduertendum, quod negatiua

Solutio.

Negatiuam propositionem plura numero habere media per quæ probetur, ipsa affirmatiua.

Subiectum propius ab attributo ab esse affirmatiuo quam negatiuo.

negatiua propositio pluribus medijs etiam numero indiget quàm affirmatiua, vt patet si sumamus similiter propositiones: sit affirmatiua distans à generalissimo per duo media, scilicet omne animal est substantia per viuens, & corpus, sumamus eandē negatiuā de alio generalissimo, scilicet nullū animal est qualitas, tūc inuenies tria media, viuens, corpus, substātia, minus enim distat omne subiectum à suo affirmatiuo immediato, quam à suo negatiuo, cuius ratio est pulchra, quia ab affirmatiuo distat per intermedia subsumpta sub maiori extremo, vt à negatiuo distat per intermedia eadem, & per omnia sua prædicata superiora, à quibus tale negatiuum prædicatum remouetur, & ista huius loci declaratio est.

Amplius quoniam ostensum est, &c.

Altera ratio.

4\. Nouum aliud argumentū hic possumus componere, sicut componit Themi. ca. 41. quod tale sit. priuatiua demonstratio indiget affirmatiua, affirmatiua autē nō indiget negatiua ergo illa est potior. antecedens patet, nā impossibile est quòd negatiua sit vtraque præmissa, sed vna saltem debet esse affirmatiua, at vtraque propositio potest esse affirmatiua, tunc vlterius in augmentata demonstratione, id est, in prosyllogizatione demonstratiua, demonstrātes negatiuam præmissam ex vnā tantum negatiua propositione, altera verò affirmatiua demonstrabimus, at præmissam affirmatiuam ex vtraq; affirmatiua, ergo indiget negatiua affirmatione.

Et iste est sensus illius: priuatiuas in omni syllogismo plures vna esse non posse. oportet enim alteram præmissam esse affirmatiuam, at affirmatiuas plures esse contingit.

Exemplo comprobat, sit demonstratio, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. si prosyllogizare oportet maiorem, oportet sumere medium D. de quo negetur A. sed quod affirmetur de B. sic, nullum D. est A. omne B. est D. ergo nullum B. est A. at si oportet minorem demonstrare, sumendum est medium affirmatiuum de vtroq;, puta E. omne E. est B. omne C. est E. ergo omne C. est B. & sic fit in alijs syllogismis, vnde concluditur præmissam negatiuam ex vna, affirmatiuam verò ex vtraque affirmatiua demonstrari, indiget ergo negatiua demonstratio affirmatiua, non è contra, ergo hæc est potior.

Si igitur notius est per quod demonstratur, &c. 5.

Hæc est conclusio totius argumenti, vnde patet non benè expofuiſſe Philop. qui non rationem, ſed corollarium præcedentia verba eſſe affirmauit, imò aliter interpretatur, quã dictum eſt, ſed quæ diximus certiora ſunt. *Conclusio totius argumenti.*

Amplius si principium syllogismi. 6.

Tertium argumẽtum ad idem probandum hoc eſt, quarũ principia immediata ſunt potiora, & demõſtrationes ſunt potiores, ſed principia affirmatiuæ demonſtrationis ſunt potiora principij negatiuæ, ergo illa potior eſt. minor probatur, principiũ negatiuè eſt immediata affirmatiua, principiũ affirmatiuæ eſt immediata negatiua, affirmatio verò prior eſt negatione, ſicut eſſe prius eſt, quàm nõ eſſe, vnde concludit repetendo ſecundam rationẽ, eſſe affirmatiuã digniorẽ. *3. ratio.*

Dices, quomodo eſſe prius eſt non eſſe, cum prius res non fuerit quàm ſit? dico in particulari ſumẽdo, prius eſt hanc rẽ non eſſe, quàm eſſe, tamen communiter & à toto genere ſemper ens præceſſit natura non ens, nam ſi nihil eſſet, nihil fieri poſſet, propterea deus ab æterno eſt. *Obiectio. Dilutio.* *Esse vt dicatur prius ipso non esse.*

Dices, quomodo affirmatio dicitur prior negatione; cum vtraque ſit ſpecies. hoc ſoluimus lib. de interpretatione, vbi etiam hunc locum explicuimus, illic vide latè. *Alia obiectio.* *Vide solution. in li. de interpr.*

CAPVT XXII. *Demonstrationem ostensiuam, illa, quæ ducit ad incommodum potiorem esse.*

QVoniam uerò prædicatiua priuatiua melior est, planum quòd & ad impossibile ducente. oportet autem scire, quæ est differentia ipsarum. 1.

Si itaque A. inexistens nulli B ipsi uerò C. omni ipsum B. necesse vtique eorum, quæ C. nulli inesse ipsum A. Sic igitur acceptis, ostensiua utiq; priuatiua esset demonstratio, quòd A. ipsi C. non inest: quæ verò ad impossibile ita se habet, si oporteat monstrare quòd A. ipsi B. non inest accipiendum est A. inesse ipsi B. & B. ipsi C. quare contingit A. ipsi C. inesse. Hoc autẽ sit notũ & confessum, quòd impossibile: nõ igitur potest A. ipsi B. inesse, si igitur B. ipsi C. confessum est inesse. A ipsi B. impossibile est inesse. 2.

Termini igitur consimiliter ordinantur. Differt autẽ

vtra sit notior propositio priuatiua, vtrũ quòd A. ipsi B. non inest, an quod A. ipsi C. cum igitur conclusio est notior, quòd non est quæ ad impossibile, sit demõstratio, cum autem in syllogismo sit, demonstratiua est.

4. *Natura autem prior est, quòd A. ipsi B. quàm quod A. ipsi C. inest priora enim sunt conclusione, ex quibus est conclusio, est autem A. ipsi C. non inesse conclusio, A. verò ipsi B. ex quo est conclusio.*

5. *Non enim si contingit ablatum esse aliquid, hoc est conclusio, illo verò ex quibus sunt, sed hoc quidem est ex quo syllogismus est, qui vtique sic se habet, vt aut totius ad partem, aut partis ad totum habeat rationem: sed A. C. & A. B. propositiones non se habent ita inter se.*

6. *Si igitur quæ ex notioribus & prioribus melior: sunt autem ambæ ex eo, quòd non sit aliquid, credibiles, sed hæc quidem ex priori, illa verò ex posteriori: melior simpliciter vtique erit priuatiua demonstratio ea, quæ est ad impossibile quare & quæ hæc melior prædicatiua, est manifestum, quòd & ea, quæ ad impossibile est melior.*

Et ad impoßibile ducente oportet autem scire, &c.

Comparatio demonstrationis ostensiua, & ad impossibile. Determinat quæstionem tertiam nempe ostensiuam esse potiorem ea quæ ad impossibile ducit, sunt autem hæc verba continua cum illis capitis, præcedentis, vt oratio sit (quòd quidem prędicatiua dignior priuatiua manifestũ est, & ad impossibile ducente) sensus est, cum prædicatiuã sit potior negatiua, hæc verò sit potior ducẽte ad impossibile, etiã prædicatiua erit potior ista, & ita omnis ostensiua tam prædicatiua, quàm negatiua erit potior ducente ad impossibile ante tamen, quàm probetur, differentiã vtriusque cõstituit.

Quid demõstratio ostensiua. *Quid demõstratio ad impoßibile.* Diximus autem latè. 2. prior. c. 14. ostensiuam demonstrationem esse, cum aliquam propositionẽ siue affirmatiuã, siue negatiuam demõstramus, per sua principia ipsam inferẽdo.

At demonstratio ad impossibile est, cũ propositionẽ aliquã nõ per se. ad suã oppositã falsam ostẽdẽdo, verã esse probamus. modus autẽ probãdi est, sumendo oppositã probandæ cum,

dæ cũ aliqua præmissa alia manifestè vera, & inferendo conclusionem falsam in bona consequentia, vt inde colligatur talis præmissa falsa, cum falsum ex falsa sequatur, ac tandem illa prima propositio vera. Verbi gratia, sit ista probanda ad impossibile, nullus homo est irrationalis, sumam eius oppositam cum præmissa clarè vera, sic, omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, infero, ergo omne animal rationale est irrationale: cõsequẽtia est bona, cõclusio falsa, ergo & aliqua præmissa, non minor, ergo maior ergo eius opposita negatiuà erat vera, cũ nõ cõtingat in materia necessaria cõtrarias simul esse falsas, aut simul veras. Sicut negatiuã propositionem demonstramus, ita affirmatiuã, sumendo oppositã negatiuam, demonstrare poterimus.

Arist. verò vtitur negatiua tantum, quia vult solum probare modo negatiuã ostensiuam esse potiorem ducenti ad impossibile, nam inde probatur quòd etiam affirmatiua sit ea potior, cum sit potior quàm negatiua.

Sit igitur A. in nullo B. &c.

Exemplum ponit ostensiuæ negatiuæ tale, nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullũ C. est A. At verò nõ sic est ad impossibile, vt patet hoc exemplo, si velit aliquis demonstrare illam propositionẽ quæ erat maior syllogismi ostensiui, nẽpe nullum B. est A. ad impossibile, sic demonstrabit, sumẽdo oppositam, omne B. est A. & aliam clarè veram, scilicet omne C. est B. inferatur, ergo omne C. est A. quæ sit falsa, nam cum hæc sit falsa, aliqua erit præmissa falsa, non minor, quia nota ergo maior, omne B. est A. erat ergo opposita vera, nullum B. est A.

Vbi aduerte, ꝙ oportet illã propositionẽ quæ coassumitur cũ opposita probãdæ esse notã, vel quia manifestè vera, vel quia data à respõdente, alias non demonstrabitur ad impossibile, nã respondẽs dicet nõ oppositã probandæ, sed coassumptam esse falsam. aduerte etiã ꝙ hic non sumit cõtradictoriã oppositã, quamuis id velit Philop. non enim esset demonstratio, cũ propositiones non essent de omni, sed sumit cõtrariã, quia in materia necessaria particularis vel indefinita æquiualet vniuersali, & si vna est vera, altera falsa, sicut in contradictorijs, & contrà si vna falsa, altera vera est. *Cur demonstratio ad impossibile contrariam non autem contradicẽtẽ accipiat propositionis probandæ.*

Termini igitur similiter ordinantur, &c. 3.

Similitudinem inter vtrãque demonstrationem assignat, nempe

nẽpe in ordinatione terminorum: ſicut enim tres termini ſecundum figuram in oſtenſiua ordinantur, ita in demonſtratione ad impoſſibile ſunt tres termini ſecundũ figurã aliquã diſpoſiti, quamuis non eodem modo vtraque concluſionẽ probet, vt dictum eſt, ſed differunt hæ demonſtrationes in negatiua propoſitione, in quo termino, & qualis ſit.

Nota. In ſyllogiſmo oſtenſiuo negatiuo, & ſyllogiſmo ad impoſſibile ducente eſſe propoſitionem negatiuam.

Propter quod aduerte quòd in ſyllogiſmo illo oſtenſiuo eſt vna præmiſſa negatiua, puta maior, nullum B. eſt A. in qua maius extremum de medio prædicatur, in ſyllogiſmo verò ad impoſſibile eſt etiam vna negatiua, puta oppoſita cõcluſionis falſę illatæ, ex cuius veritate colligimus concluſionem falſam, vt ſi dicas, omnis homo eſt irrationalis, omne rationale eſt homo, ergo rationale eſt irrationale, at nullum rationale eſt irrationale, ergo concluſio eſt falſa, & per conſequens aliqua præmiſſa. Vide igitur quomodo in hac demonſtratione eſt illa negatiua, nullum rationale eſt irrationale, quæ eſt ex maiori extremo de minori negato, quod dicitur nullum. C. eſt A.

Dicit modo Ariſtot. cum talis negatiua eſt notior, quàm negatiua maior oſtenſiui, poſſumus per hanc probare ad impoſſibile illam maiorem, at cum maior eſt notior, manebit demonſtratio oſtenſiua, non ad impoſſibile, verbi gratia, ſi quis velit probare ad impoſſibile, nullus homo eſt irrationalis, ſi dicet, omnis homo eſt irrationalis, omne animal rationale eſt homo, ergo omne animal rationale eſt irrationale, ſed nullum animal rationale eſt irrationale, ergo concluſio falſa, & aliqua præmiſſa. iſta eſt bona demõſtratio, quia notius eſt nullũ animal rationale eſſe irrationale, quàm nullũ hominem eſſe irrationalem, propter expreſſam repugnantiam: quòd ſi non eſſet notior hæc negatiua, non poſſemus aliam probare; quia vtranque admittere nollet quis, ſed falſam concederet.

Senſus clarus eſt, ſicut in ſyllogiſmo ad impoſſibile propoſitio coaſſumpta cũ oppoſita probãdæ debet eſſe clarè vera, ne ei falcitas concluſionis attribuatur, ita & concluſio clarè falſa, & eius oppoſita manifeſtè vera, ne aliquis etiam concluſionem dicat eſſe veram & oppoſitam falſam in probatione ergo ad impoſſibile negatiua eſt clarior, quàm negatiua præmiſſa demonſtrationis oſtenſiuæ. Aduerte igitur literã: dicit enim quòd differt, in quo, & qualis ſit notior priuatiua,

tiua id est, vtra negatiua sit notior, an quæ est syllogismi ostensiui maior, puta illa, nullum B. est A. an quæ est opposita conclusioni ex qua est syllogismus ad impossibile, puta nullum C. est A. si hæc enim quæ conclusio dicitur notior est, fiet syllogismus ad impossibile, cum verò ea quæ in syllogismo ostensiuo erat notior est, fit tantum ille ostensiuus & non ad impossibile, propter rationem quam dedimus. 4.

Natura autem prior est, &c.

At quamuis negatiua syllogismi ad impossibile sit notior, natura tamen prior est illa maior ostensiui, nempe prior est, nullum B. est A. quæ erat maior, quam nullum C. est A. quæ erat in syllogismo ad impossibile, quod probat, quia hæc est conclusio syllogismi illius ostensiui, cuius maior probatur, puta nullum B. est A. omne C. est B. ergo nullum C. est A. conclusio autem posterior est natura propositionibus in vera demonstratione.

Et nota artificium Arist. quod aliqui non intelligentes vitio dederunt, vt meminit Philop. hi enim eum reprehendebant, quia in syllogismo ad impossibile non probatur maior ostensiui, sed eadem conclusio, & non aduertunt quòd Arist. nō probat illam vt maiorem sed vt quandam propositionem, vt alia sit quæ probatur ostensiuè, alia quæ ad impossibile, sed illā in syllogismo & demonstratione sumpsit, vt melius ostēderet negatiuam in syllogismo ad impossibile esse illa posteriorem natura, cum ex illa ostensiuè propter quid demonstretur.

Nec oportet te intelligere semper demonstrationem ad impossibile procedere ex negatiua posteriori natura, nisi cū illa, ex qua syllogismus ostensiuus fit, est in demonstratione propter quid. *Quando de monstratio ad impossibile vtatur negatiua natura posteriori.*

Dices, nónne si illa non esset in demonstratione propter quid, tunc negatiua demonstrationis ad impossibile esset prior? dico, esset quidem, sed hic de demonstratione potissima, quæ per causam est, loquimur.

Non enim si contingit remoueri, &c. 5.

Posset quis dubitare, quomodo, si per illam conclusionē negatiuam ad impossibile probamus maiorem illam negatiuam, possit esse, quòd ista sit prior, ex qua enim probamus posterior erit. respondet, non ideirco quòd ex illa conclusione nega- *Dubium.*

tiua remoueamus oppositam prædictæ maioris, maior habebit rationem conclusionis illatæ ex illis tanquã ex causis & præmissis, hoc enim fieret si talis maior esset sub illa negatiua sumpta sicut pars sub toto, id est, sicut particulare suo vniuersali, at non sic sumitur, nullum B. est A. sub illa, nullum C. est A. sed potius contra, vt dictum est.

2. *Si igitur ex dignioribus, &c.*

Prob. concl. Argumentũ colligit quo intentã conclusionem probat, potior est demonstratio quæ ex prioribus & certioribus natura procedit, quàm ea, quæ nõ sic se habet, at negatiua ostẽsiua est ex priorib. & credibilioribus natura, quàm quæ ducit ad impossibile vt notum est, ergo erit præstantior illa, affirmatiua verò est potior negatiua, ergo erit etiam potior ducenti ad impossibile, est ergo omnis ostensiua potior.

CAPVT XXIII. *Quæ scientia certior ac prior sit: quæ vni quæue diuersæ inter se scientiæ sint. Et quòd eiusdem plures esse demonstrationes possint.*

1. *Scientia autem est certior & prior scientia, quæ ipsius quòd & propter quid est eadẽ, sed nõ ea, quæ seorsum ipsius quòd ab ea, quæ propter quid: & quæ non de subiecto est ea, quæ de subiecto, vt Arithmetica Harmonicæ: & quæ ex paucioribus ea, quæ est ex appositione, vt Arithmetica Geometria.*

2. *Dico autem ex appositione. vt vnitas est substantia sine positione, punctus verò substantia cum positione, hoc autem ex appositione.*

3. *Vna autem scientia est, quæ est vnius generis. quæcũque ex primis componũtur, & partes sunt, aut passiones horum per se.*

4. *Altera verò scientia est ab altera, quarumcunque principia, neque ex iisdem, neque alteræ ex alteris sunt. huius autem signum, cum ad indemonstrabilia venerit. oportet enim ipsa in eodem genere esse cum his, quæ demonstrantur: signum autem & huius. cum ea, quæ monstrantur per ipsa, in eodem genere sint, & cognata.*

Plu

Plures autem demonstrationes esse eiusdem euenit, non solum ex eadem coordinatione accipienti non continuum medium, (vt eorum, quæ A.B.C.& D.& E.) sed & ex altero, vt sit A. transmutari, in quo autem D. moueri, ipsum verò B. lætari, & rursus E. quiescere. Verum est igitur & D.de B.& A.de D.prædicari: nam quod lætatur mouetur, & quod mouetur transmutatur: rursus A. de E. & E. de B. verum prædicari; quare per altera media, & non ex eadem coordinatione syllogismus est, non tamen, vt neutrum de neutro dicatur mediorum: necesse est enim eidem alicui ambo inesse. Considerandum autem est & per alias figuras, quot modis contingit eiusdem fieri syllogismum. 5.

Certior autem est scientia, &c. 1.

NVNC tandem de ipso effectu demonstrationis, nempè de scientia differit, ac tria theoremata in cap. præsenti ponit notatu digna, quorum primum est, Vna scientia dicitur certior & prior alia tripliciter, primò illa certior est quæ quia & propter quid simul docet, id est, quæ veritatem & eius causam docet, quá ea, quæ solũ quia, id est, veritatẽ docet, sed extra propter quid, id est, sine causa, vel ab effectu, vel à signo, vel à causa remota.

Intentio Arist.

primũ the.

Tripliciter vna sciẽtia certior & prior alia.

Secundo, scientia certior est quæ non est de subiecto, quam quæ est de subiecto. notat Philop. non debere vocari scientiam quæ non est de subiecto, singularem, sicut in cap. de substantia, sed vocat scientiam non esse de subiecto quæ tractat de re abstracta à subiecto. subiectum vocat materiam sensibilem, vt notant S. Tho. Alb. Aeg. & Auerr. vnde scientia quæ abstrahit à materia sensibili certior est illa, quæ considerat res in materia sensibili, vt Geometria quam Perspectiua, & Arithmetica, quam Musica notior est, nam Geometria, & Arithmetica sunt magis abstractæ. similiter Metaphysica, & Mathematica certiores, quam physica sunt, quippè quæ à materia sensibili abstrahant, huius certitudinis Auer. reddit rationem, nam quanto res est materialior tanto magis exposita est prædicatis per accidens, quæ impediunt scientiam, vt triangulus in materia sensibili,

 id est,

id est, æneus vel terreus, est albus, calidus, & similia per acci dens, à quibus liberatur abstrahens à materia huiusmodi

Tertio, Scientia quæ ex additione est, minus est certa, quã ea quæ non ex additione, vt Arithmetica certior est quam Geometria, nam principium Arithmeticę puta vnitas, est sine positione, at principium Geometriæ, nempè pũctũ, dicit positionem, positio aũt est ordo partium in ordine ad locũ, quam positionẽ habet continuum permanens, de quo agit Geometria, nõ autem discretũ, de quo est Arithmetica: quare ista certior, non enim exponitur prædicatis per accidens, quæ ex situ & loco oriuntur. Dices: nonne iste modus certitudinis est idem qui præcedens? respondet Aegid. & benè, nõ esse eundem, nam illic cõsideratur abstractio à materia sensibili, hic alia abstractio, à continuo & positione.

Dubium.

Solutio.

2. *Dicò autem ex additione, vt vnitas, &c.*

Geometria est ex additione ad Arithmeticam.

Explicat & probat quod Geometria sit ex additione ad Arithmeticam, per principia ipsarum, nam principium Geometriæ est punctum, hoc autem est substantia posita, id est, habens positionem. non intelligas quod punctũ se cũdum se positionem habeat, cùm non secundum se sit in loco, sed secundum corpus, quod superficiebus, lineis, & punctis terminatur: vnitas verò est substantia sine positione, ergo propterea abstractior, est & minus ex additione.

Punctum quomodo habeat positionem.

Dubium. Dubitat Philop. nam videtur quòd vnitas sit ex additione nã illud quod dicitur, sine additione, additum est. respondet non esse id, adiunctum aliquod. sed tantũ dicere negationẽ positionis, negatio autem non est additio realis.

Solutio.

Dubium alterum. Dubitabis, quómodo punctũ & vnitas dicãtur substantia cũ accidentia sint? respondet Philop. id secundum Pythagoricos dictũ esse, existimabãt enim lineas, pũcta, superficies & cætera esse rerũ substãtias, de quo disputat 3. Meta. c. 5. & etiam secũdum eos vocat substantias. 5. Meta. c. 8. At S. Tho. id secundũ Platonicos dictum esse censet. Vtraque opinio & S. Tho. & Philop. vera est, nám tam Platonici, quàm Pythagorici fuerunt huius sententiæ, vt habetur. 1. Meta. text. 24.

Solutio 1.

Alia solu. Aliter alij exponunt, vt per substãtiã intelligamus naturã tã substantiæ, quã accidentis, vt sumitur. 1. c. antepredic. & ita exponit Alb.

3. Albert.

4. Auerr. Alij per substantiam idem quod indiuisibile intelligunt, inter hos est Auerr. Alij per substantiã intelligunt verã substantiam,

stantiam, sed hæc dicuntur substantia, quia eis ablatis substã stia destruitur, ita exponit Aeg. quælibet ex his est congrua expositio, prima mihi maxime placet.

Circa has certitudines tres, aduerte ex Alber. & S. Tho. ꝙ dupliciter potest sumi certitudo in scientiã, vno modo ex parte rei, altero modo ex parte modi cognitionis. ex parte rei, quanto res est immaterialior & simplicior, tanto eius cognitio est certior, vt dicit Auerr. materia enim obstat cognitioni, cũ materialibus multa per accidens insint, ex parte verò modi, cũ res per causam cognoscitur, eius est certior cognitio, potior tamen est hæc priori. nec decipiaris existimãs idem esse dignitatem & certitudinem, nam dignitas potius à rei nobilitate, quã ab immaterialitate, vel à modo cognoscendi sumitur, cum igitur hæc duplex sit certitudo, prior duobus vltimis modis continetur, posterior verò in prima, vt explicatum est. *Nota. Certitudinẽ scientiarum duplici ex causa sumi.*

Vna autem scientia est, quæ est vnius generis, &c.

3. Secundũ Theoremata constituit, de vnitate & diuersitate scientiarum, loquitur autem non de scientia peculiari alicuius conclusionis, sed de generali habitu scientiæ. Alber. autem, S. Tho. Aegid. & alij nõnulli, sic exponere videntur, vt Arist. velit quatuor ostendere, quæ sub vna scientia cõtinentur, quorum primũ est, vnicum commune obiectum cõpræhendens omnia quæ sub tali scientia sunt, sicut est corpus naturale in Physica, ens in Metaphysica, & tale vocant genus scientiæ. hoc autem debet esse vnum, vel vniuocum, vel saltẽ analogum: analogia enim non impedit scientuiam, vt expresse docet Arist 4. Meta. cap. 2. alterũ est, principia scientiæ sunt enim in qualibet scientia propositiones per se nouæ & indemonstrabiles in illa, ex quibus procedunt eius demonstrationes, vt superius est dictum. tertium est, partes illius subiecti, per partes intelligũt species inferiores subiecto, vt Physicus non solum corpus naturale, sed etiã ipsius species puta animalia, plantas, & reliqua mixta, & horum species cõsiderat, vt docet Arist. 4. Meta. cap. 2. species, inquit, & species specierum vnius scientiæ genere est considerare. per partes etiam intelligunt partes essentiales & integrales subiecti, & inferiorũ subiecti, quas omnes vna scientia considerat. Physici enim est considerare partes corporis naturalis, materiam, & formam, partes animaliũ, & plantarum, & reliquorũ *De vnitate scientiarum secundum Theorema. Prima expositio D. Th. Alb. & aliorum.*

 corpo

corporum naturalium similiter. quartum est, passiones subiecti & inferiorum subiecti,& partiũ eorum,vt notum est in qualibet scientia.sic illi exponunt,& sine dubio doctrina est verissima, maximéque notanda, quamuis non ita videatur textui respondere.

Secunda expositio Philippo.

Philop.aliter literam hanc interpretatur,vt sit sensus:vna scientia dicitur, quæ versatur circa vnum genus theorematũ,id est,conclusionũ demonstrabiliũ,sunt autem theoremata vnius generisquæ cõstant ex eisdem principijs illius generis,sicut Geometrica theoremata omnia fiũt ex lineis, ex triangulis,ex figuris,vel ex alijs,quæ sub genere Geometrię continentur, puta continuo:similiter omnia sunt ex eisdem principijs & dignitatib. illius subiecti,præterea sunt vnius generis partes & passiones horum,nempè principiorum,vel theorematum;partes principiorum sunt partes integrantes vel essentiales subiectorum, vt partes circulorum, quadratorũ.corporũ,passiones principiorũ, vt passiones linearum, ꝙ sunt principia figurarũ,scilicet frangi,cõcurrere,& similia.

Intelligere etiã possumus partes theorematum, aliquando enim multæ veritates simul demonstrantur, quarum singulæ dicuntur partes theorematis illius, vt demonstrat Euclid. angulos æquicruris qui sunt ad basim esse æquales, & qui sunt extra basim esse æquales etiam,sunt ista duo,quorũ singula dicuntur partes.etiã intelligere possumus passiones theorematum,quæ sunt illæ, quæ ad veritatem demonstratam consequuntur, quale illud est quod ex dicto theoremate sequitur,nempè angulos extra basim ęquicruris esse maiores ijs,qui sunt intra basim;sunt etiam alia multa quæ ex varijs theorematis demonstratis sequuntur.

Ita exponit Philop.& benè,quamuis,breuius forsan possimus Arist.interpretari,vt sit sensus, scientia vna est quæ est vnius generis,id est,quę de ijs quæ sunt eiusdem generis tractat:explicat autem quæ dicãtur eiusdem generis,& dicit ea esse quæ ex eisdem principijs fiũt, vt homo,leo,planta,& mixta,ac elementa eiusdem generis dicuntur, cùm ex eisdem principijs fiant,sunt enim ex materia & forma.subdit passiones horum,quæ ex eisdem principijs fiunt,nempè ex principijs subiecti scientiæ, esse eiusdem etiam generis, vt in vna scientia sit subiectum,eius principia,& passiones, & ea quæ eisdem principijs cõstant. per partes autẽ idem ꝙ per passiones

nes intelligit,& sic patet sensus literæ.

Altera autem scientia est ab altera,&c. 4.

Diuersitatem scientiarum modo constituit,dicens scientias esse diuersas,quæ tractant de rebus quæ non fiunt ex eisdem principijs,nec principia vnius fiunt ex principijs alterius,sicut Physica & Mathematica,habent enim principia diuersa: illa enim quæ tractat de ijs quorũ principia sunt ex eisdem,sicut principia hominis, leonis & equi sunt ex eisdẽ primis,vt ex materia & forma,nõ faciunt diuersas scientias; similiter ea,quorum principia vnius fiunt ex alijs,vt hominis principia ex principijs generis animalis. non faciunt diuersam scientiam : quãuis ista possemus intelligere de principijs complexis & cognitionis,sed idem est sensus.

Ponit autem duo signa,alterum vt re soluamus re in vltima principia sua , & sic cognoscemus an ex eisdem principijs res fiant, vt equum in materiam & formam , figuram in lineas, quæ cùm diuersa sint principia , ad diuersas pertinebunt scientias,alterum signum est ad cognoscendum ipsum principium an sit diuersum, nempè cùm non fuerit eiusdem generis , & proximum & cognatum cum ipso principiato, sunt enim principia & ea , quæ ex principijs fiunt eiusdem generis.hæc etiam intellige de principijs complexis & conclusionibus.

Plures autem demonstrationes eiusdem,&c. 5.

Hoc est tertium theorema,in quo,quantum mihi videtur rationem reddere videtur quare per principia assignauerit scientiarum diuersitatem, docetque vnius rei plures posse esse demonstrationes , non solùm ex vno ordine , sed etiam ex diuerso;in quo manifestat posse de eadem re varias esse scientias,ac proinde melius per principia diuersitate earum assignari. *Tertium theorema.*

Dicit ergo : Plures possunt esse demonstrationes vnius, non solùm accipiendo medium non continuum ex eodem ordine,sed etiam accipiendo ex diuerso. In primis per eundẽ ordinem intelligit eãdem generis coordinationem : vt omne B.est A,potest demonstrari per C.& per D.& per E. nẽpè homo est substantia , per animal,viuens,corpus per media diuersi ordinis intelligit media nõ inuicẽ ordinata,sicut Themist.dicit,bipes & rationale,ꝑ quę demõstratur animal. *Medium nõ continuum,*

Sed dices , quid per medium non continuum intelligit? *quid nõ hoc aliqui loco dicatur.*

 aliqui

aliqui intellegunt medium mediatum,sicut viues est homini aliqui medium in diuerso syllogismo,non continuum dicunt: at cùm in eodē syllosismo plura media disponuntur, sicut fit in conglobato syllogismo,dicuntur continua,vt omne corpus est substantia,& omne viuens corpus,& omne animal viuens,& omnis homo animal , ergo omnis homo est substantia.

Sed iudicio meo per non continuum medio in eodem ordine intelligit mediatum supremo in affirmando,vt sit sensus, ad probandum omnem hominem esse substantiam plura media ordinata inueniemus, sed mediata,vnicū est enim immediatum,nempè corpus ipsum.

Vt sit A.transmutati,in quo autem D.moueri,&c.

Ponit exemplum demonstrationis per plura media diuersi ordinis,sit cōclusio omne lætans trāsmutatur,omne B. est A.sint duo media,mouēs.D.& quiescēs.E.tunc dicet omne D.est A.omne B.est D.ergo omne B .est A.id est,omne quod mouetur,transmutatur,omne lætans mouetur, ergo omne lætans transmutatur,similiter etiam dicetur,omne E. est A. omne B.est E.ergo omne B.est A .id est omne quiescens trāsmutatur.

Dubium. Dubitatur quomodo quiescens transmutatur,& quomodo lætās dicetur quiescere& transmutari, sunt ad hoc innumeræ solutiones,tamen quę mihi magis ad rem facere videtur,est,vt hic sumantur aptitudinaliter ista, vt sit sensus, ꝙ lętans aptum est moueri & quiescere,licet non simul quiescat ac moueatur,ac ob eam causam est mutabile, loquitur enim de lætitia sensibili,similiter iste est sensus illius maioris,quiescens mutatur,id est,est mutabile,nulli enim quies inest cui nō insit & motus & mutatio aptitudine, est enim idem oppositorum subiectum. **Solutio.**

Non tamen est neutrum de neutro,&c.

7 Cùm media diuersi ordinis eiusdē esse docuisset, ostēdit non esse adeo diuersa media, quin prædicentur inuicem, nam eidem aliqui insunt,inter se ergo prædicantur , quamuis nō essentialiter,vt quiescēs mouetur,id est, cui quies inest,motus inest,aliqui legunt,quod non prædicentur,sed existimo melius legi,sicut expositum est. tandem concludit posse etiam in alijs figurarum modis per plura v num demonstrari.

QVAESTIO

QVAESTIO I.

Circa cap. 23.

Occurrunt aliquæ difficultates in hoc capite, est autẽ argumentum primum, si vna scientia esset, quæ vnius est generis, sequeretur quod vnica esset scientia de substantia, quę vnum genus est, consequens autem est falsum, nam alia sciẽtia est Medicina, alia Physica, alia Astrologia, alia de Angelis quæ tamen omnia sub vno substantiæ genere continentur. *1. argum.*

Secundo, si eiusdem scientiæ esset cõsiderare genus & ipsi⁹ species, sequeretur quod Metaphysica quæ de substantia tractat, & de alijs generibus, omnes species rerum consideraret, nulláque scientia reliqua esset, quod falsum est. *2. argum.*

Tertio, si scientiæ diuersæ, diuersa habent principia, ergo non essent eadem principia, communia multis scientijs, hoc verò falsum est, nam sunt dignitates multis, & aliquæ omnibus scientijs communes. *3. argum.*

Quarto, si vna conclusio potest multa habere media, ergo augentur demonstrationes ex parte mediorũ, cuius oppositum docuit Aristo. cap. 9. superiori, vt dictum est, hæc sunt quæ præcipuè explicare oportet in capite isto. *4. argum.*

Circa argumentum primum oportet aliquot præmittere fundamenta & conclusiones, primum sit, triplicem esse vnitatem in scientijs, sicut in alijs accidentibus, est enim vnitas numerica, specifica & generica, scientiæ distinguuntur numero penes subiecta quibus inhærent, vt enim alia est albedo tua, alia illius, propter diuersitatem subiectorum, ita alia Dialectica huius, alia illius, similiter de alijs, scientijs, de hæc autem vnitate non est sermo in præsenti, sed de vnitate specifica & generica, & hęc ab obiectis, id est, à rebus, de quibus, scientiæ tractãt, sumitur: sunt enim diuersæ scientiæ secundum diuersitatem rerum, de quibus sunt, cuius rationẽ dat sanctus Thomas: scire enim est quædam operatio animæ in res, vt igitur motus sumunt speciẽ à terminis ad quos sunt, ita scientiæ ab obiectis. *1. fundam.* *Triplex vnitas, numerica, specifica, generica.* *2. fundam.* *Res alio modo se ad sensum alio ad intellectum habere.*

Sit secundũ fundamentum, aliter se habet res seu obiectum, quod scitur ad intellectum, aliter res quę sentitur ad sensum, res enim sentitur secundum quod est, nempè singularis, in loco, præsens: & cum alijs conditionibus, at res nõ intelligitur sicut est, sed abstracta in vniuersali à cõditionib⁹ materialibus, vnde vt sciẽtia sit, opus est, vt sit aliqua res, q̃

cognoscatur,& sit quædã necessaria conditio, nempe quod sit abstracta à materia, sicut ignis non comburit, nisi sit aliqua materia, & proxima, ex quo fit, vt qui dicit aliquid esse scibile, dicat non solum rem cuius scientia est, sed etiam conditionem quæ est abstractio, quam Caie. vocat rationem formalem sub qua: non est igitur diuersitas scientiarum tantum in diuersitate rerum secundum se, sed simul cum diuersa abstractione, & hoc est quod dicunt Metaphysici, sciẽtias distingui secundum diuersitatem rerum formalem in ratione scibili, id est, secundum abstractionem variam, res enim constituitur in genere scibili per abstractionem, potestq; esse vt vnum genus entis & diuersa genera scibilis, sicut corpus, & angelus vni⁹ generis sunt in genere rei, tamen duo in genere scibili, quia magis abstract⁹ est angelus, quam corpus, similiter potest esse, quod sint duo genera secundum rem, & vnum in genere scibili, quia nimirum habent eandem abstractionem, vt planta, & animal: differentia ergo varians, & constituens scientias est abstractio,

Abstractio est differentia constituens sciẽtias.

3. fundam. Sit tertium fundamentum, materiam esse triplicem, quandam singularem, nempè conditiones indiuiduantes, in quibus naturæ specificæ sunt extra intellectum, quandam sensibile, scilicet qualitates elementares, & quæ ex his proueniunt, cum quibus substantiæ corporeæ commixtæ inueniuntur, tertia est materia intelligibilis, nempe magnitudo, in qua figuræ geometricæ fiunt.

Triplex materia, singularis. sensibilis. intelligibilis.

Quinque grad⁹ abstractionum. Secundum hanc materiam triplicem quinque gradus abstractionum sumi possunt, primus à materia singulari sed nõ sensibili, rerum quæ abstrahi nõ possunt à materia sensibili, quales sunt substantiæ istæ naturales, non enim absque qualitatibus sensibilibus possunt consistere, secundum quam abstractionem sumitur Physica

primus.

secundus. Secundus est à materia singulari, sed nõ sensibili, earum tamen rerum quæ à sensibili abstrahi poterant, vt Perspectiua & Musica, & similes, hæ enim non abstrahunt à sensibili materia, non sicut Physica, nam illæ sunt de rebus quæ possent à sensibili abstrahi, hæc verò non.

tertius. Tertius est à materia sensibili, sed non intelligibili, qualis Geometria, considerat enim figuras non subiectas qualitatibus, tamen in magnitudine, quæ est materia intelligibilis.

quartus. Quartus est, vt ait Aegid. ab intelligibili secundum rationem,

nem, sed non realiter, talis est Aritmetica, quæ tractat de numero abstrahendo à magnitudine secundum rationem, quamuis realiter numerus sit in corporibus.

Quintus est à materia intelligibili. secundum rem, sicut Metaphysica, quæ agit de his, quæ realiter non habent quantitatem, nempe de intelligētijs, & de Deo, quamuis non secundum omnem partem Metaphysica realiter abstrahat, cū tractet de communibus etiam rebus sensibilibus. hi igitur sunt varij abstractionum gradus notandi, secundum quos scientiarum diuersitas sumenda est. *Quintus.*

Est igitur prior cōclusio: diuersitas generica scientiarum sumitur ex diuersitate rerum, & simul diuersitate abstractionū, id est, scientiæ dicantur genere diuersæ, que cum de diuersis rebus sint, varias habent abstractiones. vnde Perspectiua, & Geometria dicūtur nō diuersę genere, licet varia sit abstractio, qa sunt de eadē re in parte, at Metaphysica, Mathematica, Physica, genere distinguūtur, variè enim abstrahunt. *1. conclus. Diuersitatē genericā scientiarum sumi ex diuersitate rerum & abstractionum.*

Posterior conclusio. scientiæ distinguūtur specie, quæ de diuersis rebus sunt cum eadem abstractione, vel de eadem re sub diuersa abstractione, sicut scientia de plātis, & de animalibus sunt variæ specie, quia sunt res distinctæ sub eadē abstractione, similiter Perspectiua, & Geometria differunt specie, quia variè eandem rem abstrahunt, nec in hoc assentior Caie. qui credit scientiā de triangulo tantum numero differre à scientia quadranguli, imò differunt scientiæ illarū specie, sicut demōstratiōes, si em̄ multæ de illis essent, sicut sunt de plātis & animalibus, ita essent duo habitus specifici & scientię sicut sunt scientia plantæ, & scientia animalis. *2. conclus. Scientias specie distingui, quæ de rebus diuersis eadem abstractione, vel eadem de re diuersa abstractiōe tractant.*

Per ista facilis solutio argumenti primi, non enim scientiarum distinctio vel vnitas à genere secundum rem tantū sumēda est, sed à genere scibili, quod est secundū abstractionē, in substantia autem veriæ abstractiones continentur, & ob id varia scibiliū genera. & hæc sūnt obseruanda. *Ad primum*

Ad secundum dicitur scientiam generis considerare species illius & inferiora, quæ tamen sunt sub eadem abstractione, quando vero mutatur abstractio, cessat iam scientia, species ergo secundum genus scibile, non secundum genus rei solū considerandæ sunt. *Ad secundum.*

Ad tertium facilis est responsio, non enim hic de illis cōmunissimis principijs sermo est, sed de communibus, quę tamen *Ad tertium.*

men

men sunt in materia propria illius scientiæ, variæ autem res scibiles varia habent principia propria..

Ad quartū. Ad quartum dico in diuersis generibus causarum posse vnius plures esse demonstrationes, vt notum est, similiter in eodem genere causæ, sed mediatæ, vt, hominem esse substātiam, & per animal, & per viuens demonstramus, & hoc dicitur in præsenti. sed in eodem genere causæ per plura media immediata impossibile est idem demonstrare, & hoc dicitur cap. 9. nec est cōtradictio, hic tamen cōsiderare vnum est, eandem rem ad varias scientias pertinere, sed non sub eadem abstractione, vnde Physicus de figura tractat sicut Geometer, sed ille in corpore naturali, hic abstrahendo à sensibili, propterea vnus per principia motus, alter per principia magnitudinis probat: vnde re vera formaliter de eodem non sunt plures scientiæ. sed naturaliter tamen clarius percipitur distinctio in ipsis principijs, idcirco Arist. scientiarum diuersitatem ab illis sumpsit. hæc de præsenti quæstione.

CAPVT XXIIII. *Eorum, quæ fortuna eueniunt, quaque in sensuum functione sunt, non esse scientiam.*

1. *EIus verò quod à fortuna, nō est scientia per demonstrationem: neque enim vt necessarium, neque tanquam vt plurimum est, quod est à fortuna, sed quod præter hæc fit. Demonstratio autem est alterius horum: omnis enim syllogismus, aut per necessarias, aut per eas quæ vt plurimum propositiones cōficitur: & si propositiones quidem sunt necessariæ, & conclusio erit necessaria, si verò vt plurimū, & conclusio talis. Quare si id quod est à fortuna, neque vt plurimum est, neque necessarium, non esset vtrique ipsius demonstratio.*

2. *Neque per sensum est scire. si enim est sensus huius, & non huius cuiusdam, sed sentire necessarium est hoc aliquid, & alicubi, & nunc: vniuersale verò, quod est in omnibus, impossibile est sentire: non enim est hoc, neque nunc, neque enim esset vtique vniuersale: quod enim semper & vbique, vniuersale esse dicimus. Quoniam igitur de-*

demonstrationes quidem vniuersales sunt, hæc autem nõ est sentire, manifestum est, quòd neque scire per sensũ est.

Sed planũ quòd & si esset sentire triangulũ, quòd duobus rectis æquales habet angulos, quæreremus vtique demonstrationem, & non quemadmodum dicunt nonnulli sciremus: sentire quidem enim necesse est singulare, scientia verò est in cognoscendo vniuersale. 3.

Quare & si supra lunam essemus, & videremus obiectam terram, non vtique sciremus causam defectus, sentiremus enim nunc quòd deficit, & non propter quid omnino, non enim erat sensus ipsus vniuersalis, sed ex eo quòd speculamur hoc plerunque contingere, vniuersale vtique venati demonstrationem habemus: ex singularibus enim pluribus vniuersale manifestum est, Vniuersale autem honoratum est, quoniam significat causam. quare de talibus vniuersalis notitia honoratior est sensibus & intellectione quorumcunque altera est causa: sed de primis est alia ratio. Manifestum igitur est, quòd impossibile est sentiendo aliquid sciri demonstratiuorũ, nisi quispiam sentire hoc dicat, sciẽtiam habere per demonstrationem. 4.

Sunt tamen nonnulla, quæ referuntur in sensus defectum in problematibus, quædam enim si videremus, non vtique quæreremus, sed non tanquã scientes, eo quòd videmus, sed vt habentes vniuersale ex eo quòd videmus: quemadmodum si vitrum perforatum videremus, & lumen permeans, planum vtique esset, & propter quid comburit, & ex eo planè, quia videremus fieri seorsum in vnoquoque, intelligeremus simul, quod in omnibus sic est.* 5.

*al.l. illuminat.

Sed eius, quod est à fortuna, &c. 1.

HOc capite duo præcepta continentur, quorum alterum est, rerum quæ fortuito & casu contingunt nõ esse scientiam, cuius ratio est, quia non sunt necessariæ nec plerunque

Duo documenta. Primum.

que eueniunt, sed raró, vt quòd fodiens vineam inueniat thesaurum. demonstratio enim quæ scientiam facit, non est nisi necessariorum quæ semper sunt, aut eorum quæ plerunque sunt, cum non nisi ex propositionibus necessarijs aut plerunque procedat, ac talis debeat esse conclusio, quales præmissæ & propositiones sunt.

2. *Neque per sensum est scire, si enim est sensus huius, &c.*

Secundum documentum. Alterum documentum est, per sensum non esse scientiam id est, non dicitur scietia per sensum cognitio, ratio est, quia scientia est vniuersalium, at sentire est singulariũ, quæ sunt hic & nunc, & secundum locum & tempus variantur, vniuersale verò vbique & semper est, id est, nõ aliter se habet in vno loco & tempore, quàm in alio.

Sensus obiectum esse vniuersale, actionem tamen eius circa singulare modò versari. Nota quòd dicit, sensus est talis, & non huius talis, at sentire non est, nisi hoc aliquid. sensus & intelligentia horum notanda est, nempe sensus ipse, qui potentia est, vt visus, auditus, & reliqui habent pro obiecto ipsum vniuersale, puta colorem visus, non hunc, non illum, sed in communi, sonũ auditus, & sic alij, at verò actus & operatio sensus non est nisi circa singulare, non enim nisi hunc vel illum colorẽ in singulari videmus at intellectus non solum pro obiecto habet vniuersale, sed etiam vniuersale intelligit, ideoque eius cognitio scientia est.

Dicit ergo, ꝙ quamuis sensus, nempe ipsa potentia tale aliquod, id est, aliquid in communi respiciat, non hoc in singulari, tamen eius actio, sentire nempe, est circa hoc aliquid id est, singulare; scientia autẽ in operatione etiam consistit circa vniuersale, quare cognitio sensus non est scientia.

Sed manifestum est, quoniam si esset, &c.

Remouetur obiectio. 3. Posset quis Arist. respondere, si per sensum cognoscimus effectum seu rei passionem, forsan erit scientia, vt si triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis videremus. respondet, nullo modo sic esse scientiam, sed adhuc quæremus demonstrationem, nam non cognoscit sensus id vniuersaliter esse in omni triangulo, quod necessarium est ad scientiam, cum scientia vniuersalium sit.

4. *Vnde est si super lunam essemus, &c.*

Remouetur altera obiectio. Posset iterum quis dicere, forsan si causam & effectũ sentiremus, esse per sensum scientiam, vt si super lunam existentes terram obiectam, & eclypsim videremus. respondet, nec

sic per

sic per sensum sciri, non enim vniuersaliter cognoscimus, cum sensus hanc eclypsim tantum percipiat, non autem quod vniuersaliter ex tali causa sequatur, quod scire est. vnde concludit hanc cognitionem vniuersalis esse honorabiliorem cognitione sensus, cum sit cognitio per causam, similiter honorabiliorem cognitione etiam intellectus quæ non est per causam, dummodo sit de re, quæ habet causam, nam cum res est sine causa, sicut prima principia, horum cognitio nobilior est, etiamsi per causam nō sit. vnde concludit per sensum non contingere scire, nisi quis dicat sentire scientiam habere per demonstrationem, id est, nisi quis per vocē hanc sentire velit significare idem, quod habere scientiam per demōstrationem, & tunc non est disputatio, sed vt significat actionem sensus.

Sunt tamen quædam reducta, &c. 5.

Ostendit in sciētijs esse necessariū aliquando sensum, nēpe in quibusdam problematis, quæ si viderentur, sine dubio scirentur, non quod ipse sensus sit scientia, aut in eo sit scientia, sed quod per eum sæpè singularia percipientes vniuersale intellectu venamur, de quo est scientia. ostendit exemplo antiquorum existimantium lumen esse corpus, cū autē eis obijceretur, quomodo ingreditur per vitrum, cum duo corpora se penetrare non possint, respondebant, quia vitrū habet minutissima foramina. dicit modo Arist. huius non est scientia, quod ingreditur lumen quia sunt foramina, & tamen si viderentur talia foramina, esset scientia, sed non ex sensu tātum, sed quod vniuersale ex eo colligeremus, cuius est scientia, nempe omne vitrum habere foramina minutissima. hoc exemplum secundum vulgarem opinionem est.

CAPVT XXV. *Non omnium syllogismorum eadem esse principia posse*

EAdem verò principia omnium esse syllogismorū impossibile, primum quidā Logicè considerantibus: hi quidē enim veri sunt syllogismorum, illi autem falsi: quanquā enim liceat uerum ex falsis syllogisare, sed semel hoc fit, veluti si A. de C. verum, mediū aūt B. falsum: neq; enim A. ipsi B. inest, neq; B. ipsi C: sed harū media accepta fuerint propositionum. falsæ erunt propositiones, eo quod 1.

omnis

que eueniunt, sed rarò, vt quòd fodiens vineam inueniat thesaurum. demonstratio enim quæ scientiam facit, non est nisi necessariorum quæ semper sunt, aut eorum quæ plerunque sunt, cum non nisi ex propositionibus necessarijs aut plerunque procedat, ac talis debeat esse conclusio, quales præmissæ & propositiones sunt.

Neque per sensum est scire, si enim est sensus huius, &c.

2. *Secundum documentum.* Alterum documentum est, per sensum non esse scientiam id est, non dicitur scietia per sensum cognitio, ratio est, quia scientia est vniuersalium, at sentire est singulariū, quæ sunt hic & nunc, & secundum locum & tempus variantur, vniuersale verò vbique & semper est, idest, nō aliter se habet in vno loco & tempore, quàm in alio.

Sensus obiectum esse vniuersale, actionem tamen eius circa singulare modò versari. Nota quod dicit, sensus est talis, & non huius talis, at sentire non est, nisi hoc aliquid. sensus & intelligentia horum notanda est, nempe sensus ipse, qui potentia est, vt visus, auditus, & reliqui habeat pro obiecto ipsum vniuersale, puta colorem visus, non hunc, non illum, sed in communi, sonū auditus, & sic alij, at verè actus & operatio sensus non est nisi circa singulare, non enim nisi hunc vel illum colorē in singulari videmus at intellectus non solum pro obiecto habet vniuersale, sed etiam vniuersale intelligit, ideoque eius cognitio scientia est.

Dicit ergo, ꝙ quamuis sensus, nempe ipsa potentia tale aliquod, id est, aliquid in communi respiciat, non hoc in singulari, tamen eius actio, sentire nempe, est circa hoc aliquid id est, singulare, scientia autē in operatione etiam consistit, circa vniuersale, quare cognitio sensus non est scientia.

Sed manifestum est, quoniam si esset, &c.

3. *Remouetur obiectio.* Posset quis Arist. respondere, si per sensum cognoscimus effectum seu rei passionem, forsan erit scientia, vt si triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis videremus. respondet, nullo modo sic esse scientiam, sed adhuc quæremus demonstrationem, nam non cognoscit sensus id vniuersaliter esse in omni triangulo, quod necessarium est ad scientiam, cum scientia vniuersalium sit.

Vnde est si super lunam essemus, &c.

4. *Remouetur altera obiectio.* Posset iterum quis dicere, forsan si causam & effectū sentiremus, esse per sensum scientiam, vt si super lunam existentes terram obiectam, & eclypsim videremus. respondet, nec sic per

sic per sensum sciri, non enim vniuersaliter cognoscimus, cum sensus hanc eclypsim tantum percipiat, non autem ꝙ vniuersaliter ex tali causa sequatur, quod scire est. vnde concludit hanc cognitionem vniuersalis esse honorabiliorem cognitione sensus, cum sit cognitio per causam, similiter honorabiliorem cognitione etiam intellectus quæ non est per causam, dummodo sit de re, quæ habet causam, nam cum res est sine causa, sicut prima principia, horum cognitio nobilior est, etiamsi per causam nõ sit. vnde concludit per sensum non contingere scire, nisi quis dicat sentire scientiam habere per demonstrationem, id est, nisi quis per vocẽ hanc sentire velit significare idem, quod habere scientiam per demõstrationem, & tunc non est disputatio, sed vt significat actionem sensus.

Sunt tamen quædam reducta, &c. 5.

Ostendit in scientijs esse necessariũ aliquando sensum, nẽpe in quibusdam problematis, quæ si viderentur, sine dubio scirentur, non ꝙ ipse sensus sit scientia, aut in eo sit scientia, sed ꝙ per eum sæpe singularia percipientes vniuersale intellectu venamur, de quo est scientia. ostendit exemplo antiquorum existimantium lumen esse corpus, cũ autẽ eis obijceretur, quomodo ingreditur per vitrum, cum duo corpora se penetrare non possint, respondebant, quia vitrũ habet minutissima foramina. dicit modo Arist. huius non est scientia, ꝙ ingreditur lumen quia sunt foramina, & tamen si viderentur talia foramina, esset scientia, sed non ex sensu tãtum, sed ꝙ vniuersale ex eo colligeremus, cuius est scientia, nempe omne vitrum habere foramina minutissima. hoc exemplum secundum vulgarem opinionem est.

CAPVT XXV. *Non omnium syllogismorum eadem esse principia posse*

EAdem verò principia omnium esse syllogismorũ impossibile, primum quidẽ Logicò considerantibus: hi quidẽ enim veri sunt syllogismorum, illi autem falsi: quanquã enim liceat uerum ex falsis syllogisare, sed semel hoc fit. veluti si A. de C. verum, mediũ aũt B. falsum: neq; enim A. ipsi B. inest, neq; B. ipsi C: sed harũ media accepta fuerint propositionum. falsæ erunt propositiones; eo quod 1.

omnis

que eueniunt, sed rarò, vt quòd fodiens vineam inueniat thesaurum. demonstratio enim quæ scientiam facit, non est nisi necessariorum quæ semper sunt, aut eorum quæ plerunque sunt, cum non nisi ex propositionibus necessarijs aut plerunque procedat, ac talis debeat esse conclusio, quales præmissæ & propositiones sunt.

2. *Neque per sensum est scire, si enim est sensus huius, &c.*

Secundum documentum. Alterum documentum est, per sensum non esse scientiam id est, non dicitur scientia per sensum cognitio, ratio est, quia scientia est vniuersalium, at sentire est singulariũ, quæ sunt hic & nunc, & secundum locum & tempus variantur, vniuersale verò vbique & semper est, id est, nõ aliter se habet in vno loco & tempore, quàm in alio.

Sensus obiectum esse vniuersale, actionem tamen eius circa singulare modò versari. Nota quod dicit, sensus est talis, & non huius talis, at sentire non est, nisi hoc aliquid. sensus & intelligentia horum notanda est, nempe sensus ipse, qui potentia est, vt visus, auditus, & reliqui habent pro obiecto ipsum vniuersale, puta colorem visus, non hunc, non illum, sed in communi, sonũ auditus, & sic alij, at verò actus & operatio sensus non est nisi circa singulare, non enim nisi hunc vel illum colorẽ in singulari videmus at intellectus non solum pro obiecto habet vniuersale, sed etiam vniuersale intelligit, idcoque eius cognitio scientia est.

Dicit ergo, quod quamuis sensus, nempe ipsa potentia tale aliquod, id est, aliquid in communi respiciat, non hoc in singulari, tamen eius actio, sentire nempe, est circa hoc aliquid id est, singulare; scientia autẽ in operatione etiam consistit, circa vniuersale, quare cognitio sensus non est scientia.

3. *Sed manifestum est, quoniam si esset, &c.*

Remouetur obiectio. Posset quis Arist. respondere, si per sensum cognoscimus effectum seu rei passionem, forsan erit scientia, vt si triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis videremus. respondet, nullo modo sic esse scientiam, sed adhuc quæremus demonstrationem, nam non cognoscit sensus id vniuersaliter esse in omni triangulo, quod necessarium est ad scientiam, cum scientia vniuersalium sit.

4. *Vnde est si super lunam essemus, &c.*

Remouetur altera obiectio. Posset iterum quis dicere, forsan si causam & effectũ sentiremus, esse per sensum scientiam, vt si super lunam existentes terram obiectam, & eclypsim videremus. respondet, nec sic per

sic per sensum sciri, non enim vniuersaliter cognoscimus, cum sensus hanc eclypsim tantum percipiat, non autem ꝙ vniuersaliter ex tali causa sequatur, quod scire est. vnde concludit hanc cognitionem vniuersalis esse honorabiliorem cognitione sensus, cum sit cognitio per causam, similiter honorabiliorem cognitione etiam intellectus quæ non est per causam, dummodo sic de re, quæ habet causam, nam cum res est sine causa, sicut prima principia, horum cognitio nobilior est, etiamsi per causam nō sit. vnde concludit per sensum non contingere scire, nisi quis dicat sentire scientiam habere per demonstrationem, id est, nisi quis per vocē hanc sentire velit significare idem, quod habere scientiam per demōstrationem, & tunc non est disputatio, sed vt significat actionem sensus.

Sunt tamen quædam reducta, &c. 5.

Ostendit in sciētijs esse necessariū aliquando sensum, nēpe in quibusdam problematis, quæ si viderentur, sine dubio scirentur, non ꝙ ipse sensus sit scientia, aut in eo sit scientia, sed ꝑpter eum sæpè singularia percipientes vniuersale intellectu venamur, de quo est scientia. ostendit exemplo antiquorum existimantium lumen esse corpus, cū autē eis obijceretur, quomodo ingreditur per vitrum, cum duo corpora se penetrare non possint, respondebant, quia vitrū habet minutissima foramina. dicit modo Arist. huius non est scientia, ꝙ ingreditur lumen quia sunt foramina, & tamen si viderentur talia foramina, esset scientia, sed non ex sensu tātum, sed ꝙ vniuersale ex eo colligeremus, cuius est scientia, nempe omne vitrum habere foramina minutissima. hoc exemplum secundum vulgarem opinionem est.

CAPVT XXV. *Non omnium syllogismorum eadem esse principia posse*

EAdem verò principia omnium esse syllogismorū impossibile, primum quidē Logicè considerantibus: hi quidē enim veri sunt syllogismorum, illi autem falsi: quanquā enim liceat uerum ex falsis syllogisare, sed semel hoc fit, veluti si A. de C. verum, mediū aūt B. falsum: neq; enim A. ipsi B. inest, neq; B. ipsi C. sed harū media accepta fuerint propositionum. falsæ erunt propositiones; eo quod 1.

omnis

omnis conclusio falsa ex falsis est, vera autem ex veris, altera autem sunt falsa & vera.

2. *Postea neque falsa ex eisdem sibijpsis: sunt.n.falsa ad inuicem & contraria & impossibilia simul esse, veluti iustitiam esse iniustitiam, aut timorem, * & hominē equū, aut bouem & æquale, aut maius, aut minus.*

* al. l. addit audaciam.

3. *Expositis verò sic, neque.n.verorum eadem principia omnium, altera.n.multorum genere sunt principia, & neque conuenientia, quemadmodum vnitates punctis non conueniunt, illa enim non habent positionem, hæc autem habent.*

4. *Necesse autem est, aut in media conuenire, aut sursum, aut deorsum aut hos quidem intro habere, illos autem extra terminum.*

5. *Sed neque communium principiorum possunt esse aliqua, ex quibus omnia monstrabuntur: (dico autem cōmunia, veluti omne affirmare aut negare) genera enim entium altera sunt, & hæc quidem quantitatibus, illa verò qualitatibus insunt solis, cum quibus monstrantur per communia.*

6. *Amplius principia non multo pauciora sunt conclusionibus: principia enim propositiones sunt, propositiones verò aut ipsius assumpti termini, aut iniecti sunt.*

7. *Amplius cōclusiones sunt infinitæ, termini verò finiti.*

8. *Amplius principia hæc quidem ex necessitate, illa verò contingentia. Sic igitur cōsiderantibus impossibile eadem esse, aut finita, infinitis existentib. conclusionibus.*

9. *Si verò aliter quodāmodo dicat aliquis vt quod hæc quidem Geometricæ, illa vero * ratiociniorum, illa autē medicinæ: quid vtique esset, quod dicitur aliud, præterquam quod sunt principia scientiarum, dicere autem eadem esse, ridiculum est, quoniam hæc sibi ipsis eadem essent: sic enim omnia sunt eadem.*

* al. l. numerorum.

Sed

10. *Sed neque ex omnibus monstrari quodlibet idem est quærere omnium esse eadem principia, valdè enim fatuum est:neque enim in manifestis doctrinis hoc fit, neque in resolutione possibile est:immediatæ nanque propositiones principia sunt, altera autem conclusio assumpta fit propositione immediata. Si verò quispiam diceret primas immediatas propositiones eadem esse principia, vna in vnoquoque genere est.*

11. *Si verò neque ex omnibus, tanquã oporteat monstrari quodcunque, neque ita altero, tanquã sit vnaquæque scientia, altera derelinquitur, qđ cognata sint principia omnium, sed ex his quidem hęc, ex illis autem illa. Manifestum autem & hoc est, quod nõ contingit, monstratum nanque fuit, quod alia principia genere sunt differentium genere. Principia enim duplicia sunt, ex quibus, & circa quod: quæ quidem igitur, ex quibus, communia sunt, quæ autem circa quod, propria, vt numerus*magnitudine.* *. al. l. magnitudo.

Eadem autem esse principia omnium syllogismorum, &c.

Cùm scientiarum diuersitatem ex principiorum diuersitate prouenire docuisset, nũc principia diuersa esse scientiarum & demonstrationum probat, ac communius procedit, ab ipso syllogismo incipiens, ac ob id logicè tractare se docet, vt ait Philop. rationem reddit, cur non de propriis, sed de communibus primo dicat. sunt autem tres conclusiones in capite. Prima est, impossibile est omnium syllogismorum esse eadem principia. probat, syllogismi quidam sunt veri, nempè quorum conclusiones sunt veræ: quidam falsi, quorum conclusiones sunt falsæ, ergo nõ possunt esse ex eisdem principiis, cùm conclusio vera ex veris, falsa verò ex falsis sequatur. posset autem quis dicere, nónne etiam verum ex falsis sequitur? respõdet verum id esse, sed non fit nisi semel, hoc est in syllogizando verum quidem ex falsis infertur, vt omne B. est A. omne C. est B. ergo omne C. est A. id est, omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal, tamen si iterum velimus prosyllogizare præmissas, iam totum erit falsum, tam præmissæ illæ, quæ iterum assumuntur, quam conclusio quæ

1. Intentio Arist.

Prima cõclu. cap.

Obiectio.

Dilutio.

infertur, quæ est præmissa falsa prioris syllogismi, non igitur verum ex falso syllogizatur & prosyllogizatur simul sicut contingit cùm ex veris procedit, tunc enim tam syllogismus quã prosyllogismus ex veris sunt, non igitur omnium syllogismorum eadem sunt principia.

Postea neque falsa ex eisdem sunt, &c.

2. 2. concl. Secunda conclusio est, non omnium syllogismorum, etiam falsorum eadem principia sunt, probatur: falsarum conclusionum multiplex est modus, quędam tantum falsę, quædam impossibiles; & impossibilium, quædam quia relatiuum de correlatiuo prædicatur, quædam quia contrarium de contrario, vel disparatum de disparato, vel negat necessarium, ergo sunt & varia principia falsa, pro varietate conclusionum, cùm proinde sint falsæ, quia principia sint falsa.

3. *Expositis autem sic est, &c.*

3. concl. Tertia conclusio, quam magis ad rem propositam, nempè de demonstratione dicit, est, syllogismorum verorum impossibile est esse eadem principia. quam multipliciter probat, primo sunt principia aliquorum prorsus diuersa in nullo conuenientia, ergo non sunt eadem principia. antecedens patet, vnitas enim est discreti, punctum continui principium, quę diuersa sunt, hoc enim positionem habet, illud verò non habet, vt dictum est.

Necesse est autem aut in media conuenire, &c.

4. Verior expositio Phil. & D. Tho. Quamuis nouam rationem hanc aliqui esse velint melius est secundum Philop. & S. Th. quod sit confirmatio præcedentis, & probet illa principia non conuenire, quod Philop. vocat vnum de altero prædicari, quæ autem conueniunt, vno ex tribus modis conueniunt, aut tanquam in medio, aut tanquam in maiori extremo, quod dicitur sursum, aut minori, quod dicitur deorsum, aut interius in prima figura, aut exterius in secunda & tertia. sensus est, quod si conueniunt illa principia, punctum, & linea, aut erunt, quod vtrumque potest esse alicuius conclusionis, probandæ, aut maius extremum, vel minus vel medium in aliqua figura, sed hoc esse non potest, cùm non eadem per illa probentur, non ergo eadem sunt.

5. *Sed neque communium principiorum, &c.*

2. Argu. Secundum argumentum est, si ex eisdem omnia procederent, maximè ex illis generalissimis; quodlibet est, vel non est, & de nullo est verum affirmare simul & negare; sed ex his non

non possunt, nã hæc per se sola non sufficiunt aliquid demonstrare, nisi mediantibus propriis cuiusque generis, vt dictum est, ergo non sunt omnium eadem principia.

Amplius principia non multo, &c. 6.

Tertium argumentum; tot sunt fieri principia quot conclusiones, sed conclusiones sunt multæ & variæ, ergo & principia. antecedens patet, nam principia sunt propositiones, propositiones autem sunt & fiunt assumpto termino medio, aut immisso. dicit assumptum propter secundam & tertiam figuram, in quib. medium est extra extremitates. dicit immissum propter primam, in qua medium inter extremitates est. 3. argu.

Dices, quomodo dicit quod propositiones non sunt multo pauciores conclusionibus. immò videntur plures. Dico vocat propositiones non omnes præmissas, sed immediatas, quę iam conclusiones esse non possunt, hoc autem verũ est, quòd si sumamus vnam mediatam propositionem, plures in ea conclusiones quàm principia inueniemus, vt patet in hac, omnis homo est substantia, sunt enim sex quæ demonstrari possunt, nepè homo est substantia, homo est corpus, homo est viuens, animal est substantia, animal est corpus, viuens est substantia. sunt verò tantum quatuor quæ non possunt demonstrari, scilicet homo est animal, animal est viuens, viuens est corpus, corpus est substantia. Obiectio. Dilutio.

Adhuc conclusiones sunt infinitæ, &c. 7.

Quartum argumentum est, conclusiones sunt infinitæ, id est, innumeræ, non tot quin plures, termini verò finiti, ergo principia non possunt esse eadẽ. vim huius argumenti exemplo intelliges, literę finitæ sunt, nempè viginti quatuor, tamen infinitæ dictiones ex illis fiunt variæ & distinctæ, quod ex eo est, quia variis modis tales literæ inter se connectuntur, aliter impossibile esset tot esse dictiones; similiter elemẽta sunt quatuor, tamen mixta ex eis sunt multiplicia, quia variè miscentur, ita similiter termini sunt finiti, cum finita sint prædicamentorum genera, conclusiones verò absq; limite, ergo varie termini inter se ordinantur & disponuntur, & ita fiunt distinctæ præmissæ & propositiones, quæ principia dicuntur. 4. argu.

Amplius principia hæc quidem ex necessitate, &c. 8.

Hoc est quintum argumentum, sunt enim principia varia inter se, quædam enim sunt necessaria, quædam contingentia, non enim omne verum est eiusdem rationis, ergo non 5. argu.

ſunt eadem omnium principia, vnde cõcludit non ſolùm non eſſe eadem omnium principia, ſed infinita, id eſt, indetermina ta, ſicut etiam concluſiones ſunt indefinitę & indeterminatę, vt dictum eſt.

9. *Si verò aliter quodammodo dicat quis, &c.*

remo. ob. Excludit modum, quo aliquis poſſet aſſerere eadem eſſe principia, poſſet enim quis dicere principia quidẽ alia eſſe in Geometria, alia in Muſica, alia in Dialectica, alia in qualibet arte, ſed hæc dici eadem, quia ſingula eodem modo ſe habẽt, & ſunt eadem ſuis concluſionibus. reſpondet hoc aſſerere eſ ſe diuerſa principia ponere, nullus enim duo vocat idẽ, quia vnumquodque ſit idem alicui, quia enim rationale eſt idem cum homine, & hinnibile cum equo, non propterea rationale, & hinnibile dicenda ſunt idem, aliter enim omnia poſſent dici eadem, nihilque eſſet diuerſum.

10. *At verò neque quod eſt omnibus, &c.*

Remoue. alia obie ctio. Excludit alium modum quo quis poſſet eadem principia dicere, nempè quia ex omnibus principiis quodlibet infertur, ita, vt quamuis multa ſint principia, tamen ex ſingulis quælibet infertur concluſio. hoc dicit inſipienter dictum eſſe. probat in doctrinis, id eſt, Mathematicis ſecundum Philop. in qui bus experimur non omnes concluſiones reſolui in eadem principia, ſimiliter in reliquis ſcientiarum demõſtrationibus: & probatur ratione, nam ex propoſitione immediata ſequitur concluſio, ergo altera concluſio ex altera immediata & alio principio, vt notum eſt, ſi igitur quis principia immediatas vo cet propoſitiones, vt verum eſt, erunt principia diuerſa ſecun dum diuerſitatem generum, in quorum ſingulis ſunt ſua immediata.

11. *Si verò neque ex omnibus, &c.*

Reſumit duos prædictos modos identitatis principiorum, & excludit alium, dicit ex omnibus non demonſtrari quodlibet, vt dictum eſt, nec ex altero, id eſt, nec ex vno omnia, cum ſint in vnaquaque ſcientia ſua principia. relinquitur vnus mo dus identitatis, nempè quod dicant eadem, quia proxima, & cognata, & eiuſdem generis, ſed hoc eſſe non poteſt, nam di uerſorum generum principia ſunt etiam genere diuerſa, ſunt enim principia ſunt etiam genere diuerſa, ſunt enim principia in duplici differentia, quędam circa quę, id eſt, ſubiecta de qui bus demonſtramus, quædam ex quibus, nempè dignitates:

quæ

quæ sunt circa quæ, semper sunt propria in quoque genere scientiæ: quæ sunt ex quibus, communia esse possunt, sed secundum analogiam, vt diximus, & eorum non est vsus in scientia, nisi limitentur ad particularem illius scientiæ materiam, sicut supra explicatum est.

CAP. XXVI. *Quòd scientia & scibile ab opinione & opinabili discrepent: & quid sit Solertia.*

Scibile autem & scientia differunt ab opinabili & opinione, quoniam scientia quidem vniuersalis & per necessaria (necessarium verò non contingit aliter se habere) sunt autem nonnulla vera quidem, & quæ contingit aliter se habere. planum igitur, quod circa hæc quidem scientia non est, esset.n. impossibilia aliter se habere, possibilia aliter se habere. Verum enim vero neque intellectus (dico enim intellectũ principium scientiæ) neque scientia indemonstrabilis: hoc autem est acceptio immediatæ propositionis. Verus autem est intellectus, & scientia, & opinio, & quod per hæc dicitur. quare derelinquitur opinionẽ esse circa verum quidem, vt falsum, contingens autem, & aliter se habere. 1.

2. *Hoc autem est acceptio immediatæ propositionis, & non necessariæ. Et confessum autem est sic apparentibus, nan que & opinio incertum est, & naturalis.*

3. *Ad hæc autem nemo putat opinari, quando existimet impossibile aliter se habere, sed scire, sed quãdo esse quidem sic, sed tamen & aliter, nihil prohibet tũc opinari, tanquam quod talis opinio sit. Necessarij verò scientia est.*

4. **Quomodo igitur est idem opinari & scire? & propter quid non erit opinio scientia, si quis ponet, omne, quod nouit, contingere opinari? consequetur enim hic quidem sciens, ille verò opinans per media, quousque ad immediata venerit, quare, si quidem ille nouit, & qui opinatur nouit, quemadmodum enim & quòd opinari est, & propter quid, hoc autem ipsum medium.* * al. l. quomodo igitur non est.

5. *Aut si quidem ita suspicabitur non contingentia aliter se habere, quemadmodum se habent definitiones, per quas sunt demonstrationes, non opinabitur, sed sciet. si autem vera quidem esse, non tamen hæc vtique ipsis inesse secundum substantiam & secundum formã, opinabitur, et non sciet vere ipsum quod, & ipsum propter quid, si quidem per immediata opinabitur, si autem non per immediata, ipsum quod solum opinabitur.*

6. *Eiusdem verò opinio, & scientia non omninò est, sed quẽ admodum & falsa & vera eiusdem quodammodo sunt, ita & scientia & opinio eiusdem: etenim opinionem veram, & falsam (vt nonnulli quidem dicunt) eiusdem esse, absurda cõtingit erigi, & alia, & nõ opinari, quod opinatur falso.*

7. *Quoniam verò idem pluribus modis dicitur, est quidem vt contingit, est autem vt non: commensurabilem namq; esse diametrum vere opinari absurdum est, sed quod diameter, circa quam opiniones, idem, ita eiusdem est: quod quid autem erat esse. vtique secundum rationem non est idem.*

8. *Consimiliter autem & scientia & opinio est eiusdem, hæc quidem enim sic animalis, vt non contingat non esse animal, illa verò vt contingat, veluti si hæc quidem quod hominis est, illa verò hominis quidem, non autem quod hominis: idem enim est, quoniam homo, hoc autem sic non idem.*

9. *Manifestum autem est ex his, quod neque opinari simul idem & scire contingit; simul enim habere posset suspicionem, quod aliter se habere, et non aliter, idem esset, quod non contingit, in alio quidem enim vtrunque esse contingit eiusdem, vt dictum est, in eodem aũt non sic possibile est. habebit enim suspicionem simul vt quod homo esset, secundum quod animal: hoc. n. esset non contingere esse non animal, & non secundum ꝙ animal, hoc. n. esset sic contingere. Reliqua verò quomodo oporteat distribuere & in discursu, & intellectu,*

& scien

& scientia, & arte, & prudentia, & sapientia, illa quidem naturalis, hæc autem moralis speculationis magis sunt.

Scibile autem & scientia differunt ab opinabili, &c. 1.

Scientiam ab aliis habitibus tandem secernit, sed præsertim ab opinione, hæc enim Dialectici opus est. Discrimen autem scientiæ & opinionis ex duplici parte sumitur, ex parte eorum, quorum est scientia & quorum est opinio, quæ dicuntur scibilia & opinabilia, & ex parte ipsarum credulitatum quæ per ipsos habitus adueniunt, quorum enim est scientia, semper necesse est ita se habere, quorum est opinio non semper necesse est ita se habere, præterea per scientiam cognoscimus rem quæ non potest aliter se habere, & simul scimus quod non potest aliter se habere, per opinionem verũ cognoscimus posse aliter se rem habere. Aduerte autem ex Themist. & Philop. quod hic loquitur de opinione vera, nam falsa nullam habet cum scientia similitudinem.

Proponit igitur hanc conclusionem, scientia & opinio, scibile & opinabile differunt, & probat prius discrimen ex parte scibilium & opinabilium, scientia quæuis est vniuersalium per necessaria principia, at verò opinio non est per necessaria & necessariorum, ergo non est scientia. maior est nota, minor probatur, sunt quædam vera quidem, non tamen necessaria, cum aliter se possunt habere, hæc non cognoscuntur scientia, non intellectu, non scientia indemonstrabili, quamuis istæ cognitiones veræ sint, & quæ per eas cognoscuntur vera sint, ergo illa cognoscuntur opinione, cum non sit alius habitus vniuersalium, opinio igitur est eorum quæ aliter se habere possunt & non necessaria sunt. Conclus.

Explicat quid per intellectum intelligat, principium inquit scientiæ, per scientiam verò indemonstrabilem dicit intelligi cognitionem immediatarum propositionum. & quamuis aliqui vtrunque idem esse affirment, tamen id non consonat literæ: proprerea dico per intellectum significari cognitionem principiorum communium quæ per se nota sunt, quæ ianuæ scientiarum dicuntur 2. Metaph. per scientiam verò indemonstrabilem, cognitionem propriarum propositionum immediatarum quæ non per se notæ sunt, quæ omnia superius latè exposita & declarata sunt.

Nota, quòd inferens Arist. opinione cognosci vera contingentia, addidit etiam opinione falsum cognosci, non quia hic de opinione falsa dicere intenderet, sed ne quis erraret existimando opinionem esse tantum verorum, cum tamen etiam falsorum sit.

2. *Hoc autem est acceptio immediatæ propositionis & non necessariæ, &c.*

1. Ratio. Sicut in scientia propositiones necessariæ inueniuntur quæ mediatæ sunt, & per alias probantur, & similiter propositiones immediatæ, quæ iam amplius demonstrari non possunt, ita inter probabiles, quarũ est opinio, quædam mediatæ sunt, quæ ex aliis probantur: quædam immediatæ, quæ sunt probabilissimæ. nec iam amplius probabiliter probantur, vt diximus. 1. Top. de mente Alex. est igitur opinio non necessariorum, siue mediata, siue immediata sint, quamuis Arist. tantum de opinione immediatorum in his verbis loquitur, quia de mediatis clarum erat. probat autem quòd opinio sit contingentium, atque hoc dicit esse certum ex his, quæ communiter dicuntur, vocant enim opinionem incertam, & quæ tali opinione cognoscuntur, res incertas, quæ non firmam ac stabilem habent veritatem, est igitur opinio contingentium, quocirca non est scientia, nec ipsum opinabile est scibile.

3. *Adhuc autem nullus arbitratur, &c.*

2. Ratio. Alteram rationẽ ex parte credulitatis ponit ad distinguendam scientiam ab opinione. ratio est sumpta ex vsu communi, sicut c. 2. sumpserat, quid esset scire. inquit omnes cum aliquid cognoscunt, & simul aliter se habere non posse intelligunt, se scire existimant, cum verò aliter se posse habere credunt, se opinari confitentur. ergo hæc est natura opinionis & scientiæ, & sic ex parte credulitatis differunt, vt manifestũ est.

4. *Quomodo est igitur non idem opinari, & scire, &c.*

Duo dubia. Duo ex præcedentibus suborientia dubia proponit, quibus magis opinionis naturam manifestat. Alterum, an eiusdem sit opinio & scientia, vt videtur, quæ enim quis scit, potest alius opinari. Alterum, supposito quòd eiusdem sit opinio & scientia, videntur esse idem, cum habeant idem obiectum. quòd si dicas non esse idem, quia qui opinatur non cognoscit per causam, hoc reiicit Arist. docens etiam opinantem resoluere vsq; ad immediatas causas, sicut enim per scientiam scimus effectum per causam, cum causam effectus illius esse scimus, & non posse aliter se habere, ita per causam opinamur cum causam

sam aliter se habere existimamus, videntur igitur eadē scientia & opinio. nota verbum consequitur significare resoluere, vt notat Philop.

An si quis sic arbitrabitur non contingentia, &c. 5. Sol. 2.

Satisfacit posteriori dubitationi tanquam breuiori, & inter rogando affirmat, dicitque, si quis procedens per definitiones & demonstrationes veras, existimauerit illa non posse aliter se habere, non habebit opinionem, sed scientiam, si quis verò tantum vera esse, non tamen necessaria, & propositiones illas per se non esse existimauerit, tunc non scientiam, sed opinionem habebit. si tales propositiones fuerint per causam & immediatæ, erit opinio effectus & causæ, si verò non ita fuerint, erit opinio effectus, & quia tantum. ex quibus habes differentiam, ex parte credulitatis & existimationis, quamuis circa idem sint scientia, & opinio.

Eiusdem autem opinio, &c. 6.

Priorem quæstionem soluit, explicans quomodo opinio di- Sol. 1. catur eiusdem cuius est scientia, inquit autem opinionem & scientiam ita esse eiusdem, sicut opinio vera & falsa dicuntur eiusdem, docet autem opinionem veram & falsam non esse eiusdem simpliciter, sed aliquo modo, aliqui enim vt refert. 4. Metaph. tex. 21. opinionem veram & falsam eiusdem rei omnino volebant esse. dicebant enim veritatem esse in opinione nostra, vt si cibus mihi videtur amarus, verè est amarus, licet sit dulcis, & vnumquodque tale verè esse, quale videtur. hi eandem opinionem faciebant illius, quod erat, & quod non erat, propterea istis multa accidunt inconuenientia, & præter alia multa hoc vnum accidit, nempè quòd non erit opinio falsa, cum id verum sit quod videtur secundum eos.

Quoniam autem idem multipliciter dicitur, &c. 7.

Cum dixisset ita esse eiusdem scientiam & opinionem, sicut opinionem veram & opinionem falsam, explicat quomodo vera & falsa sit eiusdem, & dicit multipliciter dici idem, & vno modo est verum, opinionem veram & falsam esse eiusdē, & altero modo non est verū, verbi gratia ꝙ diameter sit commensurabilis non est verū opinari, sed opinio est falsa, ꝙ verò Opin. vera et fal. nō sit commensurabilis, est vera opinio: opinio igitur vera & falsa est eiusdē, nēpe subiecti, vt puta de eadē diametra, non tamen est prorsus eiusdem rationis, id est, secūdum idem prędicatū, nam vera dicit nō esse commēsurabilē, falsa verò dicit

esse commensurabilem, non igitur sunt prorsus eiusdem.

8. *Similiter autem est scientia & opinio eiusdem est, &c.*

Opinio & scientia. Applicat similitudinem, opinio enim & scientia eiusdem sunt, sed eiusdem subiecti, non tamen eiusdem rationis, vt de animali eodem est opinio & scientia, sed scientia dicit ꝙ non possit aliter se habere, opinio verò quòd aliter se habere contingat, vt si de homine scientia dicat aliquid, nempe esse risibilem, opinio verò esse album, de quo vtraque dicit, idem est, puta homo, quod vtraque dicit, non idem est, sunt ergo de eodem subiecto, sed non secundum idem.

9. *Manifestum autem ex his est, &c.*

Infert nullum posse simul opinari, & scire idem omnino, id est, eandem propositionem, nam tunc existimaret simul idem posse aliter se habere, & non posse aliter se habere, quod impossibile est. in diuersis hominibus poterit id esse, vel secundum diuersa prædicata, tamen in eodem impossibile est eiusdem omnino, simul enim existimaret hominem esse animal, & esse non animal, esse animal per scientiam, quia non contingit non esse animal, esse non animal per opinionem, quæ dicit posse esse non animal, vnde simul essent non posse esse non animal, & posse esse non animal. literam sic lege (opinionem haberet, id est, assensum ꝙ homo esset secundum quod est animal, & secũdum quòd non est animal, id est, quòd esset animal, & non animal,) hoc enim fuerit non contingere esse non animal per scientiam, hoc quidem contingere, scilicet esse non animal per opinionem. & nota valde hanc expositionem nostram.

Tandem excusat se à tractandis aliis habitibus, quæ potius ad Physicam, & Moralem spectant, quales sunt intellectus, quæ est cognitio immediatorum, & ratio quæ est cognitio mediatorum per discursum, sub qua sunt scientia, sapientia, ars & prudentia, scientia cognitio per causam, sapientia cognitio per causas supremas, prudẽtia recta ratio agibilium, ars recta ratio factibilium, de quibus, vide 6. Ethic. cap. 5.

Tria dubia. *Dubia quædam, circa hoc caput 26.*

Circa hoc caput dubia tria sunt, primum est an opinabile sit scibile. alterum an cuius sit scientia possit esse opinio vera. tertium an eiusdem possint in eodẽ simul esse scientia & opi.

Scientiã complecti intrinsecè. Circa primum aduerte scientiam hęc duo intrinsecè habere, & ꝙ sit clarus assensus, nempe ex rei notitiis propriis genitus

nitus, & quòd nō possit aliter se habere, sed sit necessaria, hoc autem, non posse aliter se habere, est triplex primum ex parte rei quæ scitur. hæc enim non potest aliter se habere quàm sicut scitur. secūdum ex parte cognoscentis, quòd qui scit, existimet rem aliter se habere non posse. tertium ex parte medij & viæ sciendi, quòd sit talis, vt secundum eam deceptio fieri non possit, vt eum per demonstrationem procedimus.

Hoc triplex necessarium inest essentialiter scientiæ, ita vt si aliquod desit non sit scientia.

Fidei etiam nostræ Christianæ triplex hoc necessarium inest, cum res non possit aliter se habere, & nos ita credamus, & medium sit firmissimum, nempe diuina authoritas. hoc deficit à scientia, quia obscura est fides, nec rem ipsam in se videmus.

Sed opinio erit si aliquid horū desit, vnde si res non est necessaria, eius est opi. dummodo sit obscura cognitio. cū enim res contingentes sensu percipimus, non fit opinio. Secundo si res quidem est necessaria, sed non existimatur necessaria, sed posse aliter se habere, eius est opinio. Tertio quamuis res sit necessaria, existimetur necessaria, sed tamen via cognoscendi non est certa vt cum id authoritate humana vel medio topico habemus.

Vnde triplex est opinabile, opinabile secundum se, nempe quod aliter in se potest esse, & de hoc loquitur in principio & fine capitis, quod scilicet non est necessarium. Aliud est opinabile secundum existimationem, nempe quòd cum sit necessarium, existimatur aliter se habere posse. Tertium ratione medij, quod cum sit necessarium, & existimetur necessarium, via cognoscendi tamen non est necessaria. de secundo opinabili loquitur in solutione posterioris dubij Aristoteles. *Triplex est opinabile.*

Hoc supposito, dico opinabile primò modo non esse scibile, quia vt in fine capitis dicitur, vnum est necessarium, alterum non necessarium, loquimur autem hic non de subiectis tantum, quorum est opinio & scientia, nam dictum est idem esse scibile & opinabile, sed de propositionibus, quatum proximè est opinio & scientia. *Opinio & scientia.*

Dico secundo, opinabile secundo modo, & tertio posse esse scibile: potest enim esse quod id, quod in nostra existimatione non est necessarium vel ratione medij, sit necessarium, & ab alio scitum.

Opinio

Opinio enim aliquando fit ex principiis necessariis, cum non est nota cõsequentia nobis, tunc enim rem necessariam, non tanquam necessariam existimamus: aliquando ex principiis probabilibus procedit, aliquando immediatè ex terminis, vt omnis mater diligit filium suum.

Circa secundum dubium. Circa secundum dubium notum est opinionem primo modo, & scientiam non posse esse eiusdem, quia opinio primo modo est de contingenti, similiter notum est opinionem tertio modo veram & scientiam, esse posse eiusdem propositionis, quod enim quis verè scit, hoc alius medio topico verè opinari potest, at de opinione secundo modo est dubium, propterea dico, quòd opinio secundo modo potest esse duplex, quædam qua rem opinamur positiuè, existimantes non esse necessariam, & aliter se habere posse, & hæc impossibile est quòd sit vera de re scibili, nam si res est scibilis, est necessaria, erit igitur falsa opinio, qua aliter se habere posse existimatur, & de hac loquitur Aristo. in solutione posteriori. quædam alia est, qua rem necessariam, & per rationem necessariam cognoscimus, non tamen existimantes non posse aliter se habere, sed solum cognoscentes vt veram, & hæc opinio vera potest esse eiusdem conclusionis, cuius est scientia, & de tali opinione non loquitur Arist. sed de priori. & hæc contemplare.

Circa tertium dubium. Circa tertium dubium, dico scientiam & opinionem illo modo quo diximus, nimirum secundum quam existimamus rem posse aliter se habere, non posse esse eiusdem in eodem homine, sicut nec opinio vera & falsa simul sunt, in diuersis tamen possunt esse, vt dicit Aristo. dico secundum quam tantum rem veram existimamus, non esse cum scientia in eodẽ, nam per scientiam oportet existimare rem aliter se habere non posse. dico tertio opinionem tertio modo non manere cum scientia, nam illa est obscura, scientia verò clara notitia, vnde quando ad conclusionem scitam media topica adducuntur non generant illius opinionem, sed scientiam confirmant & corroborant. atque hæc de capite vigesimo sexto.

Media topica cõclusionis.

CAP. XXVII. *De Solertia.*

1. *SOlertia verò est bona quædam coniectatio in non perspecto tempore medij, veluti si quispiam videns, quod luna splendorem semper habet ad Solem, celeriter excogitauit propter quid hoc, quoniam propter id, quod splendescit à so-*

*le: aut * disputantem cum diuite, nouit, quoniam fœneratur, aut propter quid amici sunt? quoniam inimici eiusdem.*
2. *Omnes enim causas medias videns summas cognouit. splendidum esse ad Solem sit in quo A. splendore à Sole, in quo B. Luna, C. inest itaque, Lunæ quidem ipsi C. ipsum B. splẽdere à Sole: ipsi autem B ipsum A. ad hoc esse splendidũ, à quo splendet: quare & ipsi C. inest ipsum A. per B.*

Argyr. l. si viso paupere diuitem adeunte hoc illum propterea facere, quod mutuo argentum accipit, intellexeris.

Solertia autem est, &c.

A Solertia scientiam distinguit, explicando quid ipsa sit, solertia est promptitudo seu subtilitas inueniẽdi medium & causam non perspecto tempore, id est, citissimè, quoties enim aliquid offertur, citò inuenire medium & causam illius cognoscendi vel faciendi, solertiæ est, vnde tam in practicis, quàm speculatiuis inuenitur. ponit huius tria exempla: primum si aliquis videns lunam quando versus solem est magis splendidam esse, statim coniiciat lunam illuminari à sole, solertia est, qua causa inuenitur. 1.

Solertia quid sit.

Secundum exemplum non ab omnibus eodem modo exponitur, quamuis omnis sensus sit verus, aliqui sic dicunt, si aliquis viso paupere diuitem adeunte, coniiciat id esse, vt accipiat mutuò pecunias, vt exponit Argyro. alij sic, si aliquis viso paupere cum diuite disputante & altercante, coniiciat id esse, quia debet diuiti aliquid, quod diues exigit, ita videtur Boet. exponere, & S. Thom. at melius est cum Themist. sic exponere, si viso paupere cum numulario colloquẽte, coniiciat, quòd diues ei fœneratur, parum autem refert sic vel aliter exponere, cum sermo Græcus has omnes expositiones admittat.

Tertium exemplum, si quis visis aliquibus simul amicis, coniicit alicuius esse inimicos, cum amicus sit inimicus amici inimico.

Omnes enim causas medias, &c. 2.

Aliter à multis hic textus exponitur quàm sit Arist. sensus, dicunt enim quòd solers cognoscit vltimas causas intermediis visis, qui sensus est valdè obscurus, & nescio an falsus.

Propterea dico cum Philop. hunc esse sensum, quòd solers per vltima, id est, per passiones, & effectus, & subiecta, cognoscit causam, quę medium demonstrationis est, quod exemplo ostendit.

ostendit: nam per splendorem versus solem, quod est posterius, cognouit illuminari à sole, quod est medium: & reducit ad syllogismum, in quo id pateat, sic; omne quod illuminatur à sole, splendet versus solē, luna illuminatur à sole, ergo splēdet versus solem. Hęc demonstratio est, & describitur litteris, omne B. est A. omne C. est B. ergo omne C. est A.

Per B. illuminari à sole, quod medium est intelligitur, per A. splendere versus solem, quod est maius extremum, lunam per C. quod est minus, sunt enim hæc duo extrema, inter quæ est illud medium.

Finis primi libri Posteriorum.

SECVNDI LIBRI POSTERIORVM ANALYTICORVM ENARRATIO.

Quod Aristot. institutum in hoc libro.

QVOD in hoc secundo libro Aristotelis institutum sit, non omnes eodem modo exponunt. Alexand. enim sequens Theophrastum dicit hic agi de altero modo sciendi, qui definitio est. cùm enim duo sint modi sciendi, demonstratio & definitio, & hucusque priori satis dictum sit, nunc de definitione disseritur. quam etiam sententiam sequuntur Auerr. & Lincon. & aliqui moderni, vt diximus in principio primi libri.

1. Sententia.

2. Sententia. At Simpl. Philopon. Eustrat. & Alb. hic de medio demonstrationis tractari asserunt. cùm enim vt dicitur. 1. Prior. c. 28. non satis sit structuram syllogismorum cognoscere, sed habere oporteat potestatem eos faciendi, quæ contingit per medij inuentionem, ac demonstratio quidam syllogismus sit, oportuit vt non tantum demonstrationis compositionem traderet Arist. sed facultatem etiam cōponendi, quod fit per medij demonstratiui inuentionem, hocque in hoc secundo libro fit.

2. Quia verò definitio est vnum ex mediis, & potissimum de de finitione hic differitur, sed per accidens, vt medium est. Atque hæc sententia est quam nos superius sequuti sumus, & eandem modò confirmamus.

3. Sententia. Sanctus Thomas non de medio tantum, sed de principio demonstrationis, tam complexo, quàm incomplexo hic dispu tari affirmat, motus propter caput vltimum, in quo de complexis est sermo; sed ista sententia non placet nobis, nam de

princ

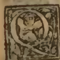
principiis complexis satis dictum est, nec illud caput huic libro continuatur, vt videre est in fine antecedentis, quamuis hæc sententia probabilis sit.

ARISTOTELIS POSTERIORVM RESOLVTORIORVM LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De quatuor mediis quæsitis, si est, quid est, quod, seu quia est, & propter quid. Quomodo quid est monstretur, ac ad demonstrationem se habeat. Definitionem esse per causam. De diuisione causarum, & quæ mutuo concurrant, & quæ non; & quomodo illarum possit esse demonstratio. De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ quo pacto venentur. Pariter quomodo causæ venentur. Postremò de cognitione, ac differentia principiorũ indemonstrabilium.

CAP. I. *In disciplinis quatuor quæri solent, & hæc omnia medij quæsita sunt: Et quid sit huius libri propositum.*

VAE quæruntur sunt æqualia numero iis, quæcunque scimus. 1.

Quærimus autem quatuor, quod, propter quid. si est, quid est. cùm enim vtrum hoc, aut hoc insit, quærimus 2.
in numerum ponentes: velut vtrum deficit Sol, aut nõ ipsum quod quærimus. Signum autem huius, cùm enim inuenimus quod deficit, cessauimus, & si à principio sciremus quod deficit, non quæreremus vtrum. cùm autem scimus ipsum quod, tunc ipsum propter quid quærimus, vt scientes quod deficit, & quod mouetur terra, propter quid deficit, aut propter quid mouetur, quærimus, hæc quidem sic. Nonnulla verò alio modo quærimus, vt si est, aut non est centaurus, aut Deus. Si autem est aut non simpliciter dico, sed non si albus est, aut non. Cùm verò cognouerimus quod est, quid est quærimus, vt quid igitur est Deus, aut quid est homo?

Quæ

Quæ quidem igitur quærimus, & quæ cùm inuenimus scimus, hæc & tot sunt.

1.

Quæstiones æquales sunt numero, &c.

Intentio Aristot. ARISTOTELES de medio disputaturus probare intendit omnem quæstionem quæ fit, alicuius esse medij, hoc est, medium petere, vt inde innotescat magnam scientiæ partem consistere in medij cognitione, cum quælibet quæstio medij responsione absoluatur. præmittit tamen in hoc capite breuissimo quæstionum numerum & distinctionem, ac statuit conclusionem, tot esse numero quæstiones, quot sunt ea, quæ scimus & cognoscimus: non enim hic de scientia propriè loquitur, sed largè, pro cognitione intellectus vera, præsertim necessariorum; siue sit cognitio simplex, siue composita, per causam, vel sine causa.

1. Not. Aduerte autem, quòd græcè non habetur vocabulum quæstiones, sed ζητούμενα, id est, quæsita, nec est multũ discriminis, quæsita enim dicuntur res ipsæ quas quærimus, & de quibus dubitamus, quæstiones verò dicuntur, res eædem, secundum formam dubitationis & interrogationis, voce aut cõceptu significatæ & ordinatæ. talia quæsita, postquam iam cognita sunt, dicuntur vel scita vel inuẽta, inuenta quidem si proprio ingenio comperta, scita verò siue proprio ingenio siue doctrina alterius comperta sint.

2. Not. Aduerte præterea ex Philop. quod licet omnia quæsita sint scita, non tamen omnia quæ sciuntur quæruntur, sed solum quæ naturaliter non sunt nota, principia enim per se nota & dignitates nõ quæruntur, at verò sciuntur, ac ideo dicit Auer. hic esse sermonem de scientia earum rerum quæ non sunt nobis naturaliter notæ.

3. Not. Aduerte etiam ex Philop. cum audis, tot esse quæ quæruntur quot ea quæ sciuntur, non existimes, simul quæri, & simul sciri, sed sensus est. tot esse ea quæ quæruntur, quot ea quæ post quæstionem sciuntur, imò idem re est quod quæritur & scitur, quamuis ratione discrepent, quæro enim an luna deficiat, & idem postea scio.

2. *Quærimus autem quatuor, &c.*

Cùm posuisset quæstiones tot esse quot scientias, nunc clarius numerum quæstionum ponit, docetque quatuor esse quæstiones, quas exemplis explicat.

Prima est, quia est, in numerum ponens, id est, cum qualis res sit petimus, vt an luna deficiat, an terra moueatur; dicitur hæc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nempè, & prædicato & per verbum Est; vt an luna sit deficiens. addidit autem hoc, quod in numerum ponat, ad differentiam illius quæ petit esse rei tantum, vt dicemus. Quæst. 1.

Adducit autem quoddam signum ad manifestãdum talem quęstionem petere qualis res sit, si enim vis cognoscere quòd qui petit an luna deficiat, talem rē petat, vtere signo hoc nempè si postquam responsum sibi fuerit, quæstio illa cesset, hoc autem ita est, si. n. cognoscit lunam deficere, iam id non interrogat, & si prius sciret, non interrogaret: & aduerte hoc signũ esse applicandum reliquis quæstionibus, illa enim quæstiones petunt, quibus scitis & cognitis pausant, id est, cessant & absoluuntur. Not. 1.

In quo etiam signo nota, quomodo scientia absoluit quæstionem, & varia sciẽtia variam quæstionem, cùm tot sint quęstiones genere, quot ipsæ scientiæ. Not. 2.

Altera est quæstio, propter quid, hæc enim sequitur primã, postquam enim qualis res sit cognouimus, propter quid talis sit quærimus, vt propter quid luna deficit? propter quid terra non mouetur? Quæst. 2.

Quærimus autem hæc quidem sit, &c. 3.

Duabus quæstionibus quę de complexis erant, & in numerum ponebãt explicatis, inquit alias duas esse aliter se habentes, sunt enim de re & quæsito simplici; quarum altera est, an sit res: nõ dico an sit aliquid, vt an homo sit albus, vel calidus, sed an sit simpliciter; id est, tantum an sit, vt an Deus sit, an Centaurus sit; similiter negatiuè an non sit. post hanc altera est, quid sit, vt quid sit Deus. concludit tot esse quæsita quot scita & inuenta, loquitur de inuentiua scientia, quæ nobilior est, quamuis id etiam verum sit de scitis per doctrinam. Quæst. 3. Quæst. 4.

Primum Dubium de ordine quæstionum.

Circa hæc dubitabis primo de ordine harum quæstionum, nam prima omnium videtur an sit, postea quid sit; scientiæ enim sic ordinantur, non enim quid sit cognoscimus, nisi cognouerimus quod sit, postea reliqua duo petimus. Simpl. respondet id esse factum, quia à nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt compositiora, est autem magis composita quæstio, qualis res sit, quàm an sit, sed hæc ratio non vi

detur admodum conueniens, nam ob hanc causam sequeretur quod à propter quid debebat incipere.

Nota. Propterea dico,& est hoc notandum,quod non de omnib. petimus an sit,sed de rebus quę sensibus non subduntur,quę enim sensu percipiuntur,nullus petit an sint,vt dicitur 1. Post. c.8.quæstio igitur quę prima occurrit in sensibilibus ferè est, qualis sit,& propter quid.cùm autem sensibilia primò à nobis cognoscantur,notior enim est nobis res sensu percepta,fit vt quęstio prima non sit an sit,sed qualis sit,de illis enim non est quæstio an sit.

Arist.ergo voluit incipere à quæstionibus quæ nobis occurrunt primo,de his enim quæ à sensu remota sunt petimus,an sint,& hæc posterius cognoscuntur,& hoc indicat Aristot.dicens, quædam alio modo cognoscuntur,& assignat exempla de remotis à sensu.

Dub. Dices,nónne quæstio quid est,fit de sensibilibus?Dico fieri quidem , tamen quia est simplex , & coniuncta cum an sit, *Sol.* postposita est , sicut an sit. hinc habes quòd de eadem re istæ quæstiones fiant , ordine hoc procedere debent , vt prima an sit,secunda quid sit,tertia qualis,quarta propter quid sit.

Secundum Dubium de numero quæstionum.

Argu. in contrar. Dubitabis secundo de numero quæstionum,nam videntur esse plures , cùm sint quatuor genera problematum 1. Top. Simp.tradidit hanc sufficientiam harum quæstionum: omnis quæstio aut fit essentiæ,aut causæ:si essentiæ, aut essentiæ simplicis,& est an sit,aut compositæ,& est qualis res sit.si causæ, aut simplicis,& est quid est, aut compositæ rei, & est propter quid.

Possumus nos etiam aliter dicere,nam in scientiis hęc sunt aut subiecta,aut passiones, aut causæ de subiecto est quid,de passione quale,de causa propter quid,& quia subiectum non habet quid,nec reliqua faciunt quale aut propter quid nisi entia sint,ante omnia petitur,an sit.

Et aduerte quòd hic de quæstionibus rerum est sermo, nam ante omnia supponenda est vocabulorum significatio.

Soluitur Dub. Ad dubium igitur respondetur , tantum has esse quæstiones,nam quamuis illa sint quatuor problematum genera,i.secundũ formam logicam cõsiderando secundum quam aliud prædicatum est genus,aliud proprium.tamen secundùm rem sub prima quæstione sunt.& ita respõdet Themist.hoc 2.cap.

&

& idem D. Thom. & Auer. & Philop.

Tertium dubium de diuersitate quæstionum.

Dubitabis de diuersitate, harum, dico esse duplex discrimē: alterum, duæ vltimæ sunt simplices, quæ priores compositæ. alterum duæ, scilicet an est. & qualis est, sunt præsuppositæ & antecedentes, nam an est, est ante quid est, qualis est, ante propter quid, reliquæ duæ consequentes; & præsupponentes; propter quid præsupponit quale, & quid præsupponit an est. quamuis in eadem re tres præsupponant an est, & compositę simplices.

CAP. II. *Quod omnis quæstio sit medij.*

1. *QVærimus autem, cùm quærimus quòd, aut si est simpliciter, an est medium ipsius, aut non est? quando autem cognoscentes, aut quod, aut si est, aut quod in parte, aut simpliciter, rursus ipsum propter quid quærimus. aut quid est, & tunc quærimus quid est medium.*

2. Dico autem quod; aut si est in parte, & simpliciter, in parte quidem, an deficit Luna, aut augetur? si enim est aliquid aut non est aliquid in talibus quærimus, simpliciter verò si est, aut non est Luna, aut nox.

Contingit itaque in omnibus quæstionibus quærere, aut si est medium aut quid est medium, causa enim est medium in omnibus nanque hoc quæritur, an ne deficit? an ne est aliqua causa, aut non? post hæc, cùm cognouerimus, quod est aliqua, quid igitur est hæc quærimus.

3. Causa enim est quod sit non hoc, aut illud, sed simpliciter substantia, aut non simpliciter, sed aliquid eorum, quæ per se, aut secundum accidens sunt, medium est dico autem simpliciter quidem subiectum, vt Lunam, aut terram, aut Solē, aut triangulum, ipsum verò quid defectum æqualitatem, inæqualitatem si in medio, aut non. in omnibus namque his ma manifestum est, quod idem est quid est, et propter quid est.

4. Quid est defectus? priuatio luminis à Luna propter terræ obstructionē, propter quid est defectus? aut propter quid

deficit Luna? eo quod deficit lumen terra obstructa. Quid est consonantia? ratio numerorum in acuto & graui, propter quid consonat acutum graui? eo quod rationem habent numerorum acutum & graue, nunquid est consonare acutum & graue? nunquid est in numeris ratio ipsorum? cum autem acceperimus, quod est, quæ igitur est ratio, quærimus.

5 *Quod autem est medij quæstio, significant quorumcunque medium est sensibile: quærimus enim cum non sensimus, veluti de eclipsi si est, aut nõ: si verò essemus supra Lunã, non vtique quæreremus neque si sit, neque propter quid, sed simul vtique manifestum esset: ex eo enim quod sentitur, & vniuersale nobis factum est scire, sensus nanque est, quod nunc obstruitur, manifestum enim est quod nunc deficit: ex hoc autem factum vtique fuit vniuersale.*

6 *Quemadmodum igitur dicimus, quid est scire, idem est, & propter quid est, hoc verò simpliciter et non existentium alicui, aut in existentium, vt quod duo recti sunt, aut quod maius, aut minus est. Quod igitur omnia, quæ quæruntur, est medij quæstio, planum.*

1. *Quærimus autem, cum quærimus quia est, &c.*

Arist. in tentio. Numero quæstionum exposito, omnem quæstionem medij esse contendit, idque tripliciter ostendit, primò inductione quadam per ipsas quæstiones, vt notat Simp. nam in quæstione qualis res sit, ibi quæ causa sit petimus, in quæstione verò an sit simpliciter, causam etiam petimus, in reliquis duabus notum id est.

Quid vocet Arist. medium prim. no. Circa hoc aduerte, medium vocari causam, per quã aliquid alteri competere, vel non competere probatur, hæc autem in omni quæstione petitur, sed non eodem modo, nam in quæstione, quid sit, peto causam, id est, naturam rei, quæ est in potentia medium, vt notat benè Eustra. qui enim petit naturam rei, petit medium in potentia ad probandum aliquid de ipsa re, vt per definitionem hominis probamus de ipso risibile. vel ad probandam ipsam rem de alio, vt per definitionem eclipsis ipsam de luna probamus. dicitur autem medium in potentia, quia

quia id quod petimus non assumitur pro medio ad probandum ipsam rem esse, non enim vt dicit Eustrat. per animal rationale demonstratur hominem esse, cum non sit demonstratio, animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est, sed dicitur definitio medium, quia potest assumi ad probandum aliquid de ipsa re, vel ipsam de aliquo. *Definitio cur medium dicatur in potentia.*

In quæstione verò propter quid, pro causam, quæ est medium actu, nempe quę assumitur ad probandum id de quo petitur, tamen in vtraque tam quid est, quàm propter quid est quæstione, petitur distinctè & formaliter causa, non sic in aliis quæstionibus duabus, nam an sit confusè petit causam, & similiter qualis res sit.

Pro quo aduerte secundo, quòd cum petitur an res sit, non petitur aliud re, quàm per quid est, nam dicere an sit, & quòd sit res, est asserere esse aliquam naturam vnam ex his. quæ in prædicamentis sunt, sed confusè & vniuersaliter cum verò petitur, quid est, est petere quæ res sit illa in particulari & distinctè, vnde non differunt in quæsito quantum ad rem, sed quantum ad rationem & modum, an sit, & quid sit.

Idem dicendum de aliis duabus: petere enim, qualis sit, id est, an sol deficiat, est petere an sit aliquod mediũ, sed hoc virtualiter, & in confuso petitur, postea in particulari petitur propter quod medium sit. nam re vera qui quærit, medium petit quo cognoscat, cum quæsitum sit dubitabile, & dubitabile sine medio non cognoscatur. *Quæstio qualis res sit.*

Ex quibus fit, cum an sit, & quia sit realiter idem petant, quod quid est, & propter quid est, atque hæ duæ petant causam & medium, quòd omnis quæstio est medij & causæ virtualiter, aut formaliter.

Dico autem quia est, aut si est, &c. 2.

Præcedentes terminos explicat, qui sunt isti, an sit in parte, an sit simpliciter. quia est in parte, quia est simpliciter. Per an sit in parte, vel quia est in parte intelligit quæstionem compositam ex prædicato tertio adiacente, vt an luna deficiat. Per an sit simpliciter, vel quia est simpliciter intelligit simplicem quæstionem de secundo adiacente. vt an luna sit, an nox sit, ex quibus omnibus concludit intentum, omnem scilicet quęstionem esse medij.

Causa enim est medium, &c. 3.

Iuxta Eustrat. & Simpl. & alios idem iterum probat ratio-

ne syllogistica,quæ talis est,causa quæritur in omni quæstione, medium est causa, medium ergo quæritur in omni quæstione.maiorem probat exemplo in quæstione qualis res est, qui enim dicit an luna deficiat, petit, virtualiter tamen,an sit huius aliqua causa, quam postea distinctam petit, cum propter quid quærit,minorem probat,nam causa quæ est ipsius esse nō huius aut illius,sed simpliciter substantiæ, aut causa eorum quæ sunt per se vel secundum accidens,medium est:sensus est,vt quidam volunt,causa esse non hoc vel hoc,sed simpliciter,id est,causa esse simplicis de secundo adiacente,& esse aliquid eorum quæ sunt per se,id est, causa esse compositi vt dictum est,ita exponit Aegid.& Phil.At verò Eustrat.sic exponit,causa subiecti,quod vocat substantiam,aut causa ipsius prædicati medium est, quod postea exemplis explicat , quorum aliqua sunt subiecta,aliqu . prædicata.

Explicatio autor. Ista est communis loci explicatio,quamuis,iudicio meo,videatur magis forsan ad rem dicendum,nō solum Arist.intendere idem quod in ratione præcedenti,sed ostēdere,quòd omnis quæstio est ipsius quid est,hoc autem probat monstrando propter quid,quod in quęstione composita petitur esse idem, quod quid est , nam quid est passionis aut subiecti est ipsum propter quid & medium.

Vnde quando quid,&propter quid vocat idem,intellige,vt dicit Eustra.esse idem subiecto,non ratione,nam eadem definitio subiecti vel passionis,quę dicitur quid,est etiam propter quid,sed est quid respectu solius ipsius,cuius definitio est,est propter quid,vt id cuius est definitio. sic ipsam de alio probamus,vel per eam de ipso aliquid probatur.atque ita dicit Philoponus.

4. *Vt quid est defectus? priuatio luminis, &c.*

Exemplis explicat re idem esse,&quid,&propter quid,cum id,quod est quid vnius extremi, sit propter quid etiam in demōstratione,primum exemplum,si petas,quid est eclipsis? dicitur, est priuatio luminis ex obiectione terræ : si verò petas, propter quid luna patiatur eclipsim,idem respondebitur,propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplum,quid est consonantia? dicetur proportio rationalis,seu numerica acuti & grauis.si rursus petas,propter quid acutum & graue consonant? respondebitur per idē, quia rationalem habet proportionem.postea subiungit, cum quær

quærimus vtrum graue & acutum consonent, ibi vtrum proportionem numerorum habeant quærimus, virtualiter tamē, nam concesso quod consonent, statim distinctè quænam sit illa ratio & proportio quærimus, cum quærimus propter quid consonent, vt dictum est superius.

Quod autem sit medij quæstio, &c.

5. Tertio probat omnem quæstionem esse medij ex sensu ipso, cum res sensibiles sunt, ratio autem ista est, viso medio cessat omnis quæstio, ergo signum est omnem quæstionem esse medij. antecedēs patet, si aliquis nō videt eclipsim, dubitat an sit, quid sit, & reliqua, at si super lunam constitueretur, & videret terræ obiectionem, omnia ista cognosceret, ergo cognitione medij cessat omnis quæstio, tūc enim videret priuationem luminis lunæ ex obiectione terræ, & sic quid eclipsis, & quod lunæ insit, & propter quid cognosceret. At posses obijcere Aristot. nam sentire non est scire, vt dictum est. lib. 1. c. 25. respondet huic, verum esse, quod sentire non est scire, sed ex sensu sumimus scientiam abstrahendo vniuersale à singulari, & ita talis sensatio non esset scientia, sed ex illa fieret scientia in intellectu. *Obiectio.* *Dilutio.*

Sicut igitur diximus, &c.

6. Concludit idem esse quid, & propter quid siue sit in quæstione simplici, siue in composita, vt aliqui exponunt illa verba (at secundum Eustra.) sensus est, idem esse quid, & propter quid, siue subiecti, quod vocat esse simpliciter, siue passiones, cuius exempla ponit, tandem concludit ex his omnibus omnem quæstionem esse medij, vt explicatum est.

Primum dubium de quæstione an est.

Argu. in contra. Dubitatur, quo modo demonstretur rem esse, vt Deū esse, Angelum esse naturali via. ratio dubij est, nam demonstratio supponit suum subiectum esse, non ergo demonstrare poterit rem esse. præterea quia cum tale subiectum debeat in minori poni, petetur principium, dum supponimus esse quod probandum erat esse. In primis aduerte quando petimus an res sit, non petimus actualem rei essentiam, sed aptitudinem ita, vt res dicatur esse, quæ in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illius productiua. Circa dubium verò Philo. dicit hic per definitionem probari rem esse, quam etiam opinionē sectantur doctores Parisienses dicentes sic, hominem esse demonstrari, omne animal rationale est, homo est animal rationale 1. 2. 1. Fund.

ne syllogistica, quæ talis est, causa quæritur in omni quæstione, medium est causa, medium ergo quæritur in omni quæstione. maiorem probat exemplo in quæstione qualis res est, qui enim dicit an luna deficiat, petit, virtualiter tamen, an sit huius aliqua causa, quam postea distinctam petit, cum propter quid quærit, minorem probat, nam causa quæ est ipsius esse nō huius aut illius, sed simpliciter substantiæ, aut causa eorum quæ sunt per se vel secundum accidens, medium est: sensus est, vt quidam volunt, causa esse non hoc vel hoc, sed simpliciter, id est, causa esse simplicis de secundo adiacente, & esse aliquid eorum quæ sunt per se, id est, causa esse compositi vt dictum est, ita exponit Aegid. & Phil. At verò Eustrat. sic exponit, causa subiecti, quod vocat substantiam, aut causa ipsius prædicati medium est, quod postea exemplis explicat, quorum aliqua sunt subiecta, aliqu . prædicata.

Explicatio autor. Ista est communis loci explicatio, quamuis, iudicio meo, videatur magis forsan ad rem dicendum, nō solum Arist. intendere idem quod in ratione præcedenti, sed ostēdere, quòd omnis quæstio est ipsius quid est, hoc autem probat monstrando propter quid, quod in quęstione composita petitur esse idem, quod quid est, nam quid est passionis aut subiecti est ipsum propter quid & medium.

Vnde quando quid, & propter quid vocat idem, intellige, vt dicit Eustra. esse idem subiecto, non ratione, nam eadem definitio subiecti vel passionis, quę dicitur quid, est etiam propter quid, sed est quid respectu solius ipsius, cuius definitio est, est propter quid, vt id cuius est definitio. sic ipsam de alio probamus, vel per eam de ipso aliquid probatur. atque ita dicit Philoponus.

4. *Vt quid est defectus? priuatio luminis, &c.*

Exemplis explicat re idem esse, & quid, & propter quid, cum id, quod est quid vnius extremi, sit propter quid etiam in demōstratione, primum exemplum, si petas, quid est eclipsis? dicitur, est priuatio luminis ex obiectione terræ: si verò petas, propter quid luna patiatur eclipsim, idem respondebitur, propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplum, quid est consonantia? dicetur proportio rationalis, seu numerica acuti & grauis. si rursus petas, pro pter quid acutum & graue consonant? respondebitur per idē, quia rationalem habēt proportionem. postea subiungit, cum

quær

quærimus vtrum graue & acutum consonent, ibi vtrum proportionem numerorum habeant quærimus, virtualiter tamē, nam concesso quod consonent, statim distinctè quænam sit illa ratio & proportio quærimus, cum quærimus propter quid consonent, vt dictum est superius.

Quod autem sit medij quæstio, &c.

Tertio probat omnem quæstionem esse medij ex sensu ipso, cum res sensibiles sunt, ratio autem ista est, viso medio cessat omnis quæstio, ergo signum est omnem quæstionem esse medij. antecedēs patet, si aliquis nō videt eclipsim, dubitat an sit, quid sit, & reliqua, at si super lunam constitueretur, & videret terræ obiectionem, omnia ista cognosceret, ergo cognitione medij cessat omnis quæstio, tūc enim videret priuationem luminis lunæ ex obiectione terræ, & sic quid eclipsis, & quod lunæ insit, & propter quid cognosceret. At posses obiicere Aristot. nam sentire non est scire, vt dictum est. lib. 1. c. 25. respondet huic, verum esse, quod sentire non est scire, sed ex sensu sumimos scientiam abstrahendo vniuersale à singulari, & ita talis sensatio non esset scientia, sed ex illa fieret scientia in intellectu. 5. *Obiectio.* *Dilutio.*

Sicut igitur diximus, &c. 6.

Concludit idem esse quid, & propter quid siue sit in quæstione simplici, siue in composita, vt aliqui exponunt illa verba (at secundum Eustra.) sensus est, idem esse quid, & propter quid, siue subiecti, quod vocat esse simpliciter, siue passiones, cuius exempla ponit. tandem concludit ex his omnibus omnem quæstionem esse medij, vt explicatum est.

Primum dubium de quæstione an est. *Argu. in contra.*

Dubitatur, quo modo demonstretur rem esse, vt Deū esse, Angelum esse naturali via. ratio dubij est, nam demonstratio supponit suum subiectum esse, non ergo demonstrare poterit rem esse. præterea quia cum tale subiectum debeat in minori poni, petetur principium, dum supponimus esse quod probandum erat esse. In primis aduerte quando petimus an res sit, non petimus actualem rei essentiam, sed aptitudinem ita, vt res dicatur esse, quæ in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illius productiua. Circa dubium verò Philo. dicit hic per definitionem probari rem esse, quam etiam opinionē sectantur doctores Parisienses dicentes sic, hominem esse demonstrari, omne animal rationale est, homo est animal ra- 1. 2. 1. *Fund.*

ne syllogistica, quæ talis est, causa quæritur in omni quæstione, medium est causa, medium ergo quæritur in omni quæstione. maiorem probat exemplo in quæstione qualis res est, qui enim dicit an luna deficiat, petit, virtualiter tamen, an sit huius aliqua causa, quam postea distinctam petit, cum propter quid quærit, minorem probat, nam causa quæ est ipsius esse nō huius aut illius, sed simpliciter substantiæ, aut causa eorum quæ sunt per se vel secundum accidens, medium est: sensus est, vt quidam volunt, causa esse non hoc vel hoc, sed simpliciter, id est, causa esse simplicis de secundo adiacente, & esse aliquid eorum quæ sunt per se, id est, causa esse compositi vt dictum est, ita exponit Aegid. & Phil. At verò Eustrat. sic exponit, causa subiecti, quod vocat substantiam, aut causa ipsius prædicati medium est, quod postea exemplis explicat, quorum aliqua sunt subiecta, aliqu . prædicata.

Explicatio autor. Ista est communis loci explicatio, quamuis, iudicio meo, videatur magis forsan ad rem dicendum, nō solum Arist. intendere idem quod in ratione præcedenti, sed ostēdere, quòd omnis quæstio est ipsius quid est, hoc autem probat monstrando propter quid, quod in quęstione composita petitur esse idem, quod quid est, nam quid est passionis aut subiecti est ipsum propter quid & medium.

Vnde quando quid, & propter quid vocat idem, intellige, vt dicit Eustra. esse idem subiecto, non ratione, nam eadem definitio subiecti vel passionis, quę dicitur quid, est etiam propter quid, sed est quid respectu solius ipsius, cuius definitio est, est propter quid, vt id cuius est definitio. sic ipsam de alio probamus, vel per eam de ipso aliquid probatur. atque ita dicit Philoponus.

4. *Vt quid est defectus? priuatio luminis, &c.*

Exemplis explicat re idem esse, & quid, & propter quid, cum id, quod est quid vnius extremi, sit propter quid etiam in demōstratione, primum exemplum, si petas, quid est eclipsis? dicitur, est priuatio luminis ex obiectione terræ: si verò petas, propter quid luna patiatur eclipsim, idem respondebitur, propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplum, quid est consonantia? dicetur proportio rationalis, seu numerica acuti & grauis. si rursus petas, pro pter quid acutum & graue consonant? respondebitur per idē, quia rationalem habēt proportionem. postea subiungit, cum quær

quærimus vtrum graue & acutum consonent, ibi vtrum proportionem numerorum habeant quærimus, virtualiter tamē, nam concesso quod consonent, statim distinctè quænam sit illa ratio & proportio quærimus, cum quærimus propter quid consonent, vt dictum est superius.

Quod autem sit medij quæstio, &c.

5. Tertio probat omnem quæstionem esse medij ex sensu ipso, cum res sensibiles sunt, ratio autem ista est, viso medio cessat omnis quæstio, ergo signum est omnem quæstionem esse medij. antecedēs patet, si aliquis nō videt eclipsim, dubitat an sit, quid sit, & reliqua, at si super lunam constitueretur, & videret terræ obiectionem, omnia ista cognosceret, ergo cognitio ne medij cessat omnis quæstio, tūc enim videret priuationem luminis lunæ ex obiectione terræ, & sic quid eclipsis, & quod lunæ insit, & propter quid cognosceret. At posses obiicere Aristot. nam sentire non est scire, vt dictum est. lib. 1. c. 25. respondet huic, verum esse, quod sentire non est scire, sed ex sensu sumimus scientiam abstrahendo vniuersale à singulari, & ita talis sensatio non esset scientia, sed ex illa fieret scientia in intellectu. *Obiectio.* *Dilutio.*

Sicut igitur diximus, &c. 6.

Concludit idem esse quid, & propter quid siue sit in quæstione simplici, siue in composita, vt aliqui exponunt illa verba (at secundum Eustra.) sensus est, idem esse quid, & propter quid, siue subiecti, quod vocat esse simpliciter, siue passiones, cuius exempla ponit. tandem concludit ex his omnibus omnem quæstionem esse medij, vt explicatum est.

Primum dubium de quæstione an est. *Argu. in contra.*

Dubitatur, quo modo demonstretur rem esse, vt Deū esse, Angelum esse naturali via. ratio dubij est, nam demonstratio supponit suum subiectum esse, non ergo demonstrare poterit rem esse. præterea quia cum tale subiectum debeat in minori poni, petetur principium, dum supponimus esse quod probandum erat esse. In primis aduerte quando petimus an res sit, non petimus actualem rei essentiam, sed aptitudinem ita, vt res dicatur esse, quæ in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illius productiua. Circa dubium verò Philo. dicit hic per definitionem probari rem esse, quam etiam opinionē sectantur doctores Parisienses dicentes sic hominem esse demonstrari, omne animal rationale est, homo est animal ra- 1. 2. 1. Fund.

tionale,ergo homo est,Eustra.verò docet hanc rationem positam nullam esse,cum principium petat.

At verò diligenter aduerte quatuor esse genera mediorum ad probandum rem esse, primum effectus sicut per visibiles effectus indagamus ea,quæ non videmus. Alterum est causa finalis, per finem.n probamus ea esse, quæ sunt ad finem, vt probamus cibum esse vbique animalib.quia viuunt, tertium est materialis causa, quartum efficiens, vt probamus pluuias esse,quia vapores ascendentes sunt,quę sunt earum materia: probamus tonitrua esse,quia extinctio ignis in nube est,quæ est causa efficiens.at per formam rei non demonstratur,qua cum sit eadem cum natura rei,& simul existat,petitur principium dum eam sumimus ad probandum cum igitur à singulis causarum generib.singula sumantur definitionum generi, poterit medium demõstrandæ rei esse definitio aliqua,sed nõ formalis,qualis est illa, quæ per genus & differentiam datur, quam aliqui identicam vocant,& in hoc benè dixit Eustra.

obiectio. Dices, quo syllogismo rem esse demonstrabitur? dico, & *Sol.* aduerte, quod sicut quæstio quid est, præsupponit an est, ita an est,præsupponit quid nomen significet,vt dicit Lincon.

1.not. Ante omnia igitur,& antequam medium aliquod petatur, est sumenda significatio vocabuli,quam tenetur dare qui negat rem esse, & tunc poterimus syllogismo hypothetico probare sic,si ignis extinctio in nube est,tonitrua sunt,sed extinctio est,ergo tonitrua sunt. est enim primo petenda nominis significatio illius, quam illam esse constet. similiter quipetit an Deus sit,interrogetur quid per Deum intelligat, dicet substantiam primam mouentem & gubernantem omnia: tunc, si motus est, Deus est,sed est motus, ergo est Deus. similiter negatiuè,quid intelligitur per vacuum,dicet locus carens corpore,tunc,si locus careret corpore,motus esset in instanti,sed hoc non est,ergo vacuum non est,& sic per omnia media supradicta procedet demonstratio.potest etiam fieri demonstratio ostensiua,scilicet, fiunt ex vaporibus pluuiæ, sed sunt vapores,ergo & pluuiæ.

2.not. Quod si aliud in hoc præter hæc desideras,aduerte in qualibet quæstione an sit,esse virtualiter vnam complexam de vno concesso &de altero quæsito.vt si dicas an Angelus sit,sensus est an substantia immaterialis sit:datur substantia, & dubitatur an ei insit immateriale,an vacuum sit, id est,an locus carens

carens corpore sit: datur locus, petitur an careat corpore, & vniuersaliter in quocunque semper est vnum datum, alterum non concessum sed quæsitum. Quoties ergo talis quæstio affirmatiua vel negatiua simplex proponitur, reducatur ad complexam, & illam demonstrantes demonstrabimus rem esse,& sic omnis demonstratio supponit subiectum esse, nam in quæstione an sit, demonstratio supponit illud subiectum esse quod virtualiter datum est absque petitione principij.hæc multum obserua.

CAP. III. *Quod demonstratio & definitio non sit eiusdem.*

QVomodo autem quod quid est monstratur, & quis modus reductionis,& quid est definitio,& quorum, dicamus,cum dubitauerimus primo de ipsis. 1.

Principium verò sit futurorum, quod est conuenientissimum habitis sermonibus.

2. *Dubitare enim quispiam posset,an ne est idem & secundum idem definitione scire & demonstratione? An impossibile:definitio namque ipsius quid est esse videtur,quid est autem omne, vniuersale & prædicatiuum: syllogismi verò sunt,hi quidem priuatiui, illi autem non vniuersales:veluti qui quidem in secunda figura, priuatiui omnes, qui verò in tertia,non vniuersales.*

3. *Postea neque prædicatiuorum omnium,qui sunt in prima figura,est definitio,vt quod omnis triangulus duobus rectis æquales habet.Huius autem ratio quoniam scire,est demonstratiuè demonstrationem habere:quare, si in talib.est demonstratio,planum quod non esset vtique ipsorum & definitio: scire.n.posset aliquis & secundum definitionem non habens demonstrationem.nihil.n.prohibet non simul habere.*

4. *Sufficiens autem est fides & ex inductione, nihil enim vnquam definientes nouimus, neque eorum quæ per se insunt,neque accidentium.*

5. *Amplius si definitio substantiæ quædam cognitio est:talia manifestum quod non sunt substantiæ. Quod igitur non*

est definitio omnis, cuius & demonstratio planum.

6 *Quid autem cuius est definitio, an ne omnis est demonstratio, aut non? Vna quidem ratio, & de hoc eadem: vnius enim in quantum vnum, vna est scientia: quare si quidem scire demonstratiuum est demonstrationem habere, continget aliquid impossibile, definitionem nanq; habens sine demonstratione sciet.*

7 *Amplius principia demonstrationum sunt definitiones, quorum non esse demonstrationes monstratum est prius, aut erunt principia demonstrabilia, & principiorum principia, & hoc in infinitum prodibit, aut primæ definitiones erunt indemonstrabiles.*

8 *Sed an ne non omnis eiusdem, sed alicuius eiusdem est definitio & demonstratio, an impossibile sit? non enim est demonstratio cuius definitio, definitio nanq; ipsius quid est & substantiæ, definitiones verò apparent omnes supponentes & accipientes ipsum quid est, vt mathematicæ, quid vnitas & impar, & aliæ consimiliter.*

Amplius omnis demõstratio aliquid de aliquo monstrat, vt quod est, aut non est, in definitione verò nihil alterum de altero prædicatur. quemadmodum, neque animal de bipede, neque hoc de animali, neque vtique de plano figura, non enim est planum figura, neque figura planum.

Amplius alterum est quid est, & quod est monstrare, definitio nanque quid est significat, demonstratio autem, quod aut est hoc de hoc, aut non est.

9 *Alterius verò altera demonstratio nisi tanquam pars sit aliqua totius (hoc aũt dico, quoniam monstratum est æquicrus duobus rectis æquales habere, si omnis triangulus mõstratus fuit) pars enim hoc, illud verò totum est: hæc autem ad se inuicem non habent sic ipsum quod est, & quid est, nõn enim est alterius alterum pars.*

10 Ma

10 *Manifestum igitur quod neque cuius definitio huius omnis demonstratio: neque cuius demonstratio, huius omnis definitio: quare omninò eiusdem nullius contingit ambo habere. Manifestum igitur est, quod neque definitio & demonstratio, neq; idem esse possunt. neque alterum in altero, subiecta etenim consimiliter vtique se haberent. Hæc itaq; hucusque dubitata sint.*

Quomodo autem quod quid est, &c. 1.

Cum idem quid & propter quid esse docuisset, posset aliquid videri idē esse definibile, cuius est quid, & demōstrabile, cuius est propter quid; ob id ad hoc dissuadendū hoc capite id nō esse probat, atq; sic Simp. huius capitis reddit rationem.

Quatuor igitur proponit tractanda in sequētibus. Primum quomodo quod quid est, id est, ipsa rei natura ostendatur de re cuius est. Alterum, quis modus inductionis, i. reductionis definitionis ad demonstrationem. Tertium quid definitio, án sit demonstratio, an aliud quid. Vltimum, quorū sit definitio.

Dicit autem sumendum esse principium, quod sit accommodatum rationibus habitis. exponit Philop. & Auerr. per rationes habitas, ea quæ proximè dicentur de definitione, nempè tria prima ex his quatuor, nam incipit à quarto, vt dicit Simpl. per habitas etiam rationes intelligit Philop. ea quæ dicta sunt, nempè quid, & propter quid esse eadem.

Dubitabit autem aliquis, &c. 2.

Circa quartum propositum tres mouet quæstiones, quarum prima est, vtrum idem, & secundum idem, quod demonstratione cognoscitur, etiam definitione cognoscatur, id est, an omne demōstrabile sit definibile. & dicit secundum idem, nam vt notant Themist. & Philopo. de eodem subiecto potest esse definitio & demonstratio, nam de homine, qui definitur, demonstratur risibile, sed non secundum idem: nam homo secundum se definitur, at de eo passiones demonstrantur. 1. *Quæst.*

Incipit igitur argumentari probando non esse idem, sic, definibile est vniuersale & affirmatiuum, at quòd syllogizatur, non omne est vniuersale & affirmatiuum, nam in secunda figura non affirmatiuum, in tertia non vniuersale concluditur, ergo non omne quod est syllogizabile, est definibile. 1. *Argu.*

Aduerte, quòd quid est, vocare vniuersale affirmatiuum, non

non quod sit propositio secundum se, sed quod cum eo cuius est quod quid, faciat vniuersalem & affirmatiuam propositionem.

3. *Postea neque eorum qua est in prima.*

Obiect. Posset quis obiicere, saltem demonstrabile affirmatiuum in prima figura, erit definibile, vt quod omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: contra hoc replicat, nam demonstrabile scire est eius habere scientiam, si ergo per definitionem scire etiam potest, cum definitio possit esse sine demonstratione, erit scientia demonstrabilis ipsius, & non per demonstrationem, quod est inconueniens.

4. *Sufficit autem fides, &c.*

2. Arg. Argumentum secundum est ex inductione, ea enim quæ alteri insunt, siue per se, siue per accidens, non cognoscimus definitione, sed demonstratione & syllogismo, vt inducendo patet. vocat autem ea quæ per se, aut per accidens insunt propositiones ipsas, in quibus vnum alteri inest, propositionum autem non est definitio, sed simplicium.

5. *Amplius si definitio substantiæ est.*

3. Arg. Tertio idem probat, definitio est substantiæ, non autem demonstratio, ergo demonstrabile non est definibile. per substantiam non solum intelligas id quod non est accidens, sed quamcunque simplicem essentiam & naturam, siue sit substantia, siue accidens, vt notat Philopo. essentiam enim rei definitione, eius verò passiones demonstratione de ipsa cognoscimus.

6. *Quid autem cuius est definitio, &c.*

2. Quæst. Proponit alteram quæstionem, an omne definibile sit demonstrabile, dato etiam quòd non omne demonstrabile est definibile, & probat non omne definibile esse demonstrabile, atque dicit vnam rationem præcedentem esse etiam pro hac quæstione, nempè si definibile est demonstrabile, accideret quod sine demonstratione haberemus scientiam demonstrabilis, hoc autem impossibile est, cum vnius secundum quod vnum est, vna sit scientia, nempè aut per definitionem, aut per demonstrationem. dicit vnius secundum vnum, quia vti diximus, de vno possunt esse definitio & demonstratio, & variæ scientiæ secundum diuersa de illo considerata, sed secundum idem fieri non potest.

Amplius

Amplius principia demonstrationum, &c. 7.

Altera ratio est talis, quæ in sensu causali debet intelligi vt benè exponit Themist. sic; principiorum sunt definitiones, sed non demonstrationes, ergo non omne definibile est demonstrabile, sed aliquod erit primum & immediatum: antecedens pro priori parte, patet. nam subiectorum sunt definitiones, nō tamen omnium demonstrationes, sunt autem subiecta demonstrationum principia, vt dicitur 1. Poster. cap. 25. pro posteriore parte probatur, nam alioqui demonstrationes in infinitum procederent, si semper principia demonstrabilia essent.

Sed vtrum sit non omnium, &c. 8.

Quæstio tertia est, an saltem alicuius definibilis sit demōstratio, & argumentatur quod non, primo; omnis definitio est substantiæ, at demonstrationes supponunt quid est, & passiones demonstrant, non ergo vllum definibile est demonstrabile. secundo, demonstratio demonstrat aliquid esse, vel nō esse, quod in prædicatione fit, at definitio hoc non ostendit, non enim definito vnam partem de altera prædicat, vt rationale de animali, nec de plano figura. Hic attēde, ne decipiaris, non negatur quod partes definitionis ad inuicem possint prędicari, sed quòd in definitione non prædicentur, non enim contingit prædicari nisi in propositione, at definitio non est propositio: tertio idem probat ex diuersitate quæstionum, ex quibus colligitur diuersitas scibilium, est autem alia quæstio quid, altera quia est, illa definitione, hæc demonstratione terminatur. 3. Quæst.

Alterius autem altera, &c. 9.

Posset quis dicere, quamuis quid & quia non sint idem; poterit tamen esse demonstratio vna vtriusque ad vna ostendendi via; sicut vna est demonstratio trianguli quod habeat tres angulos, similiter & Isoschelis; ita pariter de composito quia, & de simplici quid est. respondet id esse, cum se habent sicut species & genus, quæ vocat partem & totum, non autem sic se habent id cuius est definitio, & id cuius est demonstratio.

Manifestum itaque, &c. 10.

Concludit tandem quæstiones quas disputauit epilogando, & similiter docet consequenter nec definitionem esse demonstrationem, nec vnam alterius speciem, cùm non sic se habeant definibilia & demonstrabilia.

CAP. IIII. *Syllogismo duplicante, similiter & per diuisionem confecto, non demonstrari quid est de eo cuius est.*

1. *Ipsius verò quid est, est ne syllogismus & demonstratio, aut non est quemadmodum nunc ratio supposuit?*

2 Syllogismus enim aliquid de aliquo monstrat per medium, ipsum verò quid est, & proprium est, & in eo quod quid est prædicatur, hæc aũt necesse est conuerti. Si enim A. ipsi C. proprium est, planum, quòd & ipsi B. & hoc ipsi C: quare omnia ad inuicem, verum enimuero & si A. in eo quod quid est inest omni B. & vniuersaliter B. de omni C. in eo quod quid est est dicitur, necesse & A. in eo quod quid est de C. dici si verò non sic aliquis accipiet duplicans, nõ necesse erit A. de C. prædicari in eo quod quid est: sed si A. quidem de B. in eo quòd quid est, ipsum verò B. non de quibuscunque in eo quòd quid est, ipsum autem quid est ambo eadem habebunt: erit igitur & B. de C. quòd quid est.

3 Si itaque ipsum quid est & ipsum quid erat esse ambo habent, in medio termino erit prius ipsum quid erat esse. Et omninò, si est monstrare, quid est homo, sit C. homo, A. verò quid est, siue animal bipes siue aliud quid si itaque syllogizabitur, necesse est A. de B. omni prædicari, huius autem erit alia ratio media, quare & hoc erit, quid est homo: accipit igitur quod oportet monstrare, nanque & B. est quid est homo. Oportet autem in duabus propositionib. & primis & immediatis considerare, maximè enim manifestum, quòd dicitur fit.

2. Prior ũ cap. 21.

4 Qui igitur monstrant per id quod conuertitur, quid est anima, aut quidem homo, aut aliud quodcunq; entium, quod ex principio est petunt. quemadmodum, si aliquis existimaret & animam esse idem sibiipsi causam viuendi, hoc autem numerum ipsum seipsum mouentem. necesse est enim petere animam, quod numerum esse ipsum seipsum mouentem sic, vt idem existere.

Non enim si A. sequitur B. & hoc C. erit A. quòd quid

erat

*erat esse ipsius C. sed verum erat dicere, erit * solum, neque si est A. quod quid est, & de B. prædicatur omni, hoc enim, quòd est animali esse, prædicatur de eo, quòd est homini esse: verum enim est omne homini esse animali esse, quemadmodum & omnem hominem animal esse, sed non sic vt vnum sit. Si igitur non sic acceperit, non syllogizabitur, quod A. et ipsi C. quòd quid erat esse. & substantia: si verò ita acceperit, prius erit acceptum C. quod quid erat esse ipsius B. quare non demonstratum fuit, hoc enim in principio accepit.* * Al. l. c. solum.

Ipsius autem quid est, &c. 1.

In hoc capite incipit quęstionem primam ex quatuor præcedentibus discutere, quomodo nempè quid est possit ostendi de eo, cuius est quid est: intelligit autem per quid est naturam & essentiam rei, quæ definitione essentiali explicatur. & dubitatur qua via hoc quid est ostendamus esse quid est talis rei, inquit, autem quòd rationes præcedentis capitis videntur supposuisse hoc non posse ostendi, quia dictum est definibile nullum esse demonstrabile. Intentio Arist.

Syllogismus enim aliquid, &c. 2.

Incipit probare quod syllogismo non possit monstrari, ac supponit primo syllogismum omnem probare aliquid de aliquo per medium.

Supponit secundo, quid est esse proprium rei, & eiusdem prædicatum quidditatiuum, proprium ad differentiam generis, quidditatiuum ad differentiam accidentis proprij, hæc enim duo insunt definitioni.

Tertio supponit, quod cum quid cōuertatur cum eo cuius est quid, debet syllogizari per medium etiam conuertibile, ita vt omnes tres termini sint conuertibiles; cum enim conclusio vniuersalis est ex cōuertibilibus, & medium erit pariter conuertibile, vt in literis explicat Arist.

Supponit quarto si debet concludi aliquid tanquam quid est de re, oportere vt vtraque præmissa sit secundum quid est, vt si A. probandum est esse quid de C. oportet vt A. de B. & B. de C. sit in quid est. & dat huius rationem, nam nisi sic præmissæ sumantur, non erit necesse conclusionem esse in quid est. quasi dicat poterimus quidem concludere quid est per præmissas, quæ non sint secundum quid est, sed tales non

ostendent

ostendent necessario conclusionem esse secundum quid est, nisi sic etiam sumantur.

Dub. Circa hoc suppositum est dubium, an hoc sit intelligendum quod expressè ponatur illa reduplicatio in quid, dicendo, omne B. est A. in quod quid est, omne C. est B. etiam in quod quid, ergo omne C. est A. in quod quid: ita volunt multi, inter quos est Alber. Aegid. & talem vocant syllogismum duplantem. & quidem est probabilis opinio, mihi tamen magis placet in hoc Caiet. sententia, qui dicit non fieri hanc duplicationem addendo illam particulam, sed re ipsa sumendo tales propositiones, nam sicut demonstratio debet procedere ex causis, & ex necessariis immediatis & reliquis, tamen non est addenda particula, quæ hoc dicat, ita similiter est hic intelligendus Arist. nempè vt tales propositiones sumantur, quæ sint in quod quid est.

Solut.

Nota literam sic (sed si A. de B. in eo quod quid est, non autem B. in quocunque in eo quod quid est) id est, si maior in quid non autem minor adde tu, non sequetur conclusio in eo quod quid est. (ipsum autem quid est vtraq;) id est, si vtraque est in eo quod quid est, nō solùm maior, sed C.B. minor, tunc conclusio erit in quid.

3. *Si igitur quod quid est, & quid erat esse, &c.*

Concludit ex suppositis in tali syllogismo peti principium in medio termino, id est, in minori, vt dicit Themist. in qua medium de subiecto conclusionis prædicatur, quod medium cum sit quid est ipsius subiecti, petitur principium, vnū enim est quid & essentia rei vnius, licet variis possit vocibus explicari. ob id talis essentia, quæ erat probanda, petitur in minori. quod sit manifestum si sumamus duas propositiones immediatas, id est, in quibus quid est semper prædicetur, & in minori & in maiori.

Not. Hic aduerte, quod non loquimur de definitione quæ per causas externas datur, hæ enim non dicunt quid, sed propter quid rei tantum. sermo autem est de quid est, & de definitione explicante tale quid, & in his procedendo principium petitur vt dictum est, & hoc nota.

4. *Per conuersionem igitur, &c.*

Reiicit opinionem eorum, qui per duas definitiones quid est dicentes existimabant se demonstrare posse quid est, nempè vnam per alteram, vt de anima sumebant esse id quòd à se

vitam

vitam habet, similiter esse numerum se ipsum mouentem, quæ conuertuntur inter se, & quid animæ dicunt, & per vnam alteram probabant. Contra hos Arist. dicit sic etiam peti principium, nam vnam illatum oportet petere in præmissis de subiecto, non enim sufficit quod premissæ sint essentiales, nã etiam genus essentiale est subiecto, sed debent esse sicut definitio & definitum, quæ vnum esse sunt, si verò non sic sint, non concludetur quid, si autem sint sic petetur iam in præmissis quid vnum ipsius animæ. nota similiter hic agi de definitionib. quę dicunt quid.

CAP. V. *Quod via diuisionis non possit demonstrari quid est.*

Verum enimuero neq; per diuisiões via syllogizat, quẽadmodum in resolutione circa figuras dictum est: nusquam enim necessarium fit rem illam esse, cum hæc sint, sed quemadmodum neque inducens demonstrat, non enim oportet conclusionem interrogare, neque in eo quod datur esse, sed necesse est esse illis existentibus. I.

2. *Etenim si dixerit respondens, An ne homo animal, aut inanimatum, postea accipiat animal, non syllogizatum fuit, rursus omne animal, aut pedestre, aut aquaticum, accipiat pedestre, & hominem esse totum animal pedestre, non necesse est ex dictis sed accipit & hoc: differt autem nihil in multis aut paucis ita facere, idem enim est.*

3. *Non syllogisticus igitur vsus fit ita progredientibus, et ad ea quæ contingit syllogizari: quid enim prohibet hoc verum quidem esse omne de homine, non tamen quid est, neque quod quid erat esse significans?*

4. *Amplius quid prohibet, aut addere aliquid, aut auferre, aut supergredi substãtias? hæc igitur præmittãtur quidẽ.*

5. *Contingit autem soluere, si quis accipiat ea, quæ sunt in ipso quid est, omnia, & consequens diuisione faciat petens primum, & nihil derelinquat: hoc autem necessarium est, si omne in diuisionem cadit, & nihil deficit, hoc autem necessarium, indiuiduum enim iam oportet esse. Sed syllogismus ta-*

 men

men non est, sed siquidē alio modo cognoscere facit, hoc quidem nihil absurdum fuit: neque enim inducens fortè demonstrat, sed tamen ostendit aliquid.

6. Syllogismum verò non dicit ex diuisione dicens definitionem: quemadmodum enim in conclusionibus, quæ sunt sine mediis, si quis dicat, quod his existentibus necesse est hoc esse, contingit interrogare propter quid, ita, & in diuisiuis definitionibus, quid est homo? animal mortale, habens pedes bipes sine pennis, propter quid iuxta vnamquamque appositionem? dicet enim, & monstrabit diuisione sicut opinatur, quod omne, aut mortale, aut immortale est: talis autem oratio tota non est definitio: quare & si demonstraretur diuisione, non tamen hæc definitio syllogismus efficitur.

1. *At verò neque per diuisionem, &c.*

Intentio Arist. Probat via diuisionis non posse probari quid est, de quo etiam dictum est lib. 1. Prior. c. 32. quem librum vocat resolutionem circa figuras, eo quod illic syllogismos in tres figuras reducere doceamur. Probat autem primo quod per diuisionem quid est non ostendatur, sic in diuisione non sequitur necessariò conclusio ex præmissis positis, sed adhuc oportet petere à respondente prætermissas, ergo non est via necessaria, qualis debet esse ad probandum quid est, conclusio enim debet sequi ex præmissis necessariò, & non debet solum habere veritatem ex concessione, sed ex præmissis, quamuis respondens nihil det.

Not. Hic aduerte in diuisione, de qua hic est sermo, esse duplicē processum: alter est syllogisticus, in quo subditur diuisum tanquam medium, & coniunctum ex partibus est maius extremum, & vna species, minus.

Verbi gratia omne animal est rationale, vel irrationale, omnis homo est animal, ergo est rationalis, vel irrationalis. Alter processus est enthymematicus, in quo ab vnius vel plurium partium exclusiōe proceditur ad alterius affirmationem, nempe ex conclusione illata, omnis homo est rationalis, vel irrationalis, non irrationalis, ergo rationalis: & vterque iste processus diuisio vocatur in præsenti.

2. *Vtrum homo est animal, aut inanimatum, &c.*

Probat

Probat in tali conclusionem intentam non sequi. & aduer- *Not.*
te quod sunt duæ conclusiones, altera est ex prædicato complexo, scilic, omnis homo est rationalis vel irrationalis, & hæc quidem necessario sequitur ex præmissis, altera est homo est rationalis, & hæc est intenta, & quæ est in quid est, sed talis nō sequitur ex præmissis nisi accedente vlterius concessione respondentis, quod homo non sit irrationalis. Probat igitur Aristo. quid petat principium in trib. Primo in genere, cum. n. genus sit pars ipsius quod est probandi, petitur interrogando an homo sit animal, nec ne? nam saltem supremum genus est petendum, cum per diuisionem colligi nequeat. secundo petit in differētia, quia præter illas præmissas petit sibi dari hominem non esse irrationalem, similiter supponit non esse plures differentias alias, & in hoc similatur inducenti, vt notat S. Th. qui supponit sic esse in reliquis singularibus, quæ non inducit, vel illa inducta esse omnia, ac ob id non demonstrat. tertio petit sibi dari hominem esse totum hoc, animal gressibile bipes, absque vlla coniunctione interposita, hoc enim nō probat, quamuis singulæ partes per se probarentur. quia verò exempla posuerat in bimembri diuisione, dicit parum hoc referre, cum id sequatur in multis, sicut in paucis.

Dubitabis, quare definitio debet esse cōtinua & nō interpo- *Dub.*
lata? nota eodē modo se habere cōpositū metaphisicū q^d constituitur ex genere & differētia, & cōpositū physicū q^d cōponitur ex materia & forma, nā differētia est sicut forma, genus vt materia. forma aūt vtitur materia sine aliquo intermedio, quia materia est quoddam ens imperfectū & inconsummatū, perficiendū & consummandū per formā, vnde sicut medietas literæ alteri medietati absque medio copulatur, ita forma materiæ, & consequēter differētia generi: ex quo fit vt non dicamus homo est animal & rationale, sed simul animal rationale quod totum tale diuision nullo modo probatur, sed petitur.

Non syllogisticus quidem igitur, &c. 3.

Concludit diuisionem non concludere quid est syllogizando, imò inquit nec ea quæ alias syllogizari possent, per diuisionem syllogizantur, vt quando aliquid accidentale concluditur, cum semper petatur principium circa numerum partiū diuisi, & in petendo negationem aliarum partium, vt dictum est, quod idem etiam docuit primo Prior. c. 32.

Amplius quid prohibet, &c. 4.

Altero argumento conatur infringere idem, nempe diuisione concludi quid est. argumentum tale est, diuisioni accidunt aliqua, ex quibus non potest constare quid est, ergo non est via certa & necessaria ad probandum quid est: quia fit diuisio generis aliquando per accidentia, quæ non pertinent ad quid est, aliquando per vltimas differentias prætermittendo intermedias, & tunc ex tali genere & differentia non fit definitio, non enim dices homo est viuens rationale, vt dictum est sexto Topicorum, quia ablatum est aliquid hominis substantiæ, nempe sensibile, aliquando fit non perueniendo vsque ad vltimas differentias, & sic definitio non fiet propria definito, vt si dicas homo est viuens sensibile, non ergo est via apta diuisio ad quid est ostendendum. Vis argumenti hæc est. diuisio ipsa non ostendit an differentiæ sint accidentales an adæquatæ, an vltimæ, nisi aliunde ista probentur, quæ tamen sunt necessaria vt ostendatur quid est, non ergo est via apta ad id ostendendum probandum.

5. *Contingit autem soluere, &c.*

Posset aliquis dicere argumentum hoc solui, si sumamus diuisionem per membra essentialia & consequenter se habentia, id est, adæquata, & descendendo vsque ad vltimam speciē, in tali enim diuisione quid est ostendetur, hoc excludit Arist. dicens, adhuc non syllogizari quid est, propter id quod dictū est in argumento primo, est tamen via quædam bona pro manifestando quid est, sed non via syllogistica, sicut inductio manifestat aliquid nempe vniuersale, sed non syllogizandi via.

6. *Syllogismum autem non dicit ex diuisione, &c.*

Docet per diuisionem venantem definitionem non syllogizari, & probat sic, illud de quo post rationem factam contingit petere propter quid, non est syllogizatum, sed de definitione post factam diuisionem contingit petere propter quid, vt propter quid homo est animal rationale bipes, ergo non est syllogizata. maior patet in conclusionibus, quæ necessariæ asserunt. siue aliquo medio probante, quarum contingit petere propter quid. minor probatur, nam quamuis demus singulas definitionis partes, vt opinio illorū existimat, diuisione ostendi, tamen oratio illa tota ex singulis partibus non probatur esse definitio, non ergo definitionis est syllogismus.

Potest esse etiam alius sensus, quòd diuisio demonstrat quidem primam conclusionem, nempe hominem esse rationalé, aut irr

aut irrationalem, animal mortale aut immortale, sed hoc totum non est definitio, sed animal rationale solum, non verò irrationale, hoc verò petitur, non probatur, cum adhuc possit quæri, quare homo tantum rationalis est.

CAP. VI. *Disceptatio quod ipsum quid est non monstretur definitione, neque definitione contrarij, neque alio quouis modo.*

SEd an ne est demonstrare ipsum quid est secundum substantiam? ex suppositione autem accipientem ipsum quidem quod quid erat esse, hoc, quod est ex proprijs in eo quod quid est, hæc autem in eo quod quid est sola, & proprium omne: hoc enim est esse illi. An rursus accepit quod quid erat esse, & in hoc? necesse enim est per medium monstrare. 1.

2. *Amplius quemadmodum neque in syllogismo accipitur quid est ipsum syllogizare, semper enim tota aut pars est propositio, ex quib. syllogismus, ita neque ipsum quod quid erat esse oportet inesse in syllogismo, sed seorsum hoc à positis esse, & ad dubitantem, si syllogizatum est, aut non hoc, occurrendum est quod, hoc enim erat syllogismus, & ad illũ, quod non ipsum quid erat esse syllogizatum est, quod certe: hoc. n. positum fuit nobis ipsum quòd quid erat esse: quare necesse est & sine quid est syllogismus, aut ipsius quod quid erat esse syllogizatum fuisse aliquid.*

3. *Et si ex suppositione monstret, veluti si malo inest diuisibile esse, contrario autem hoc, quod est contrarium inesse quibuscunque est aliquid contrarium: bonum autem malo est contrarium, & indiuisibile diuisibili: est igitur bono inesse indiuisibile esse.*

Hinc etenim accipiens ipsum quid erat esse monstrat: accipit autem ad monstrandum ipsum quod quid erat esse, alterum tamen fit: in demonstrationibus nanque quod est hoc de hoc, sed non ipsum, neque cuius eadem est ratio, & conuertitur.

4. *Ad vtrosque verò, & ad monstrantem secundum diui-*

sionem, & ad sic syllogizantem, eandem est dubitatio, propter quid homo est animal, bipes, pedestre, sed nõ animal & pedestre: ex iis.n.quę accipiuntur, nulla necessitas est vnum fieri quod prædicatur, sed quemadmodum homo idem esset & musicus & grammaticus.

1. *Sed vtrum sit demonstrare, &c.*

Arist. Intentio. Pergit adhuc probare, quid est ostendi non posse, & in præsenti duos excludit ostendendi modos, alter est per definitionem definitionis, alter est per definitionem contrarij, quos vocat modos probandi ex conditione & suppositione, quia per vnius definitionem probant alterius definitionem.

Proponit igitur an quid est substantiale probetur, accipiendo quid est ipsius definitionis, nempe oratio quæ soli inest & in quid prædicatur, & fiat talis discursus, omnis oratio quæ soli inest, & in quid prædicatur, definitio est, anima rationale est huiusmodi, ergo animal rationale est hominis definitio, dicit sic non demonstrari, nam hoc modo etiam petitur principium. nam pro medio sumere oportet definitionem de definito absque probatione. Aliqui dicunt principium peti in maiori, sumentes definitionem de ipsa definitione, & non probantes. aliqui dicunt, quod in minori, quia petere, quod animal rationale insit homini soli, & in quid, est petere probandum, quod sit definitio melius dicamus, quod in vtraque petitur principium.

2. *Amplius sicut nec in syllogismo, &c.*

Idem etiam probat alio argumento, sicut enim probantes aliquam conclusionem, nempe, homo est risibilis, propositiones sumimus vniuersales, quæ dicuntur tota, aut aliquas particulares, quæ dicũtur partes, ex quibus illud probamus, non autem sumimus pro præmissa definitionem syllogismi, sed si aliquis syllogizatam conclusionem illam esse negat, tunc definitione syllogismi probamus, ita nec definitione definitionis oportet probare animal rationale tanquam quid de homine, sed alio principio, quod si negetur definitum esse, tunc definitione definitionis id probare contendimus. argumentum hoc est à simili.

3. *Et si ex conditione monstret, &c.*

Alterum modum quid est probandi reiicit, nempe per definit

finitionem vnius contrarij, vt bonum & malum sunt contraria, mali natura & quid est diuisibile, ergo boni natura & quid est indiuisibile, contrariis enim contraria insunt. sed hic petitur principium, nam ad probandum vnum quid, petit sibi aliud dari. Dices, nónne etiam in syllogismo quouis petimus propositiones ex quibus syllogizanda est conclusio? ad hoc respondet, in syllogismo peti conclusionis probandæ propositiones, sed non est æqua sors & æqualis scientia ac cognitio præmissarum & conclusionis, nec per illam conclusionem iterum præmissæ eodem modo probari possunt: at contrariorum æqua est scientia & cognitio, & conuertuntur, nam eodem prorsus modo quo vnum per alterum, etiam alterum per alterum contrarium probatur, ob id in his petitur principium, tanquam in simili & pari, non autem in syllogismo. *Obiect.* *Sol.*

Ad vtrosque autem, & secundum, &c. 4

Concludit argumento communi & via diuisionis, & his vtrisque modis, non posse quid est syllogizari, quia nulla via ostendit quod homo sit animal gressibile bipes, & non gressibile & bipes, sicut dicitur grammaticus & musicus, cum autem hoc supponatur in his omnibus probandi modis, nullus eorum quid est syllogizat absque principij petitione. Capite superiori declarata est ratio huius continuationis.

CAP. VII. *Epilogo ostendit quid sit non posse monstrari.*

Quomodo igitur definiens monstrabit substantiam, aut ipsum quid est? neque enim sicut demonstrans ex confessis esse manifestum faciet, quod necesse est illis existentibus alterum quid esse, demonstratio enim hoc est, neque sicut inducens per singularia cum manifesta sint, quod omne sic est, eo quod nihil aliter est: non enim quid est monstrat, sed quod aut est, aut non est. quis igitur alius modus reliquus? non enim monstrabit vtique sensu aut digito. 1.

2. *Amplius quomodo monstrabit quod quid est homo? necesse est enim scientem quod quid est homo, aut aliud quodcunque, scire, & quod est. non ens enim nullus nouit quod est, sed quid quidem significat oratio, aut nomen, cum dixero hircoceruus, quid autem est hircoceruus impossibile est scire.*

Verum enimuerò, si monstrabit quid est, & quod est, & quomodo eadem ratione monstrabit: definitio enim vnum quid significat, & demonstratio, quid autem est homo, & esse hominem, aliud est. Postea & per demonstrationem dicimus necessarium esse monstrari omne, quod est, nisi substantia sit, ipsum verò esse nulli est substantia. non enim genus est ipsum ens: demonstratio igitur erit quod est, quod et nunc faciunt scientiæ. Quid enim significat triangulum, accepit Geometra, quod autem est monstrat: quid igitur monstrabit definiens quid est, aut triangulum? sciens igitur aliquis definitione quid est, si est non sciet. sed impossibile est.

3. *Manifestum autem & secundum modos definitionum, qui nunc sunt, quod non monstrant definientes, quod est: nam & si est ex medio æquale; sed propter quid est ipsum definitum, & propter quid hoc est circulus quæritur. esset enim & definitionem orichalci dicere esse ipsum. neque enim, quod possibile est esse quod dicitur, assignant definitiones, neque quod illud est, cuius dicunt esse definitionem. sed semper licet dicere propter quid.*

4. *Si igitur definiens monstrat aut quid est, aut quid significat nomen (si non est nullo modo ipsius quid est) esset vtique definitio oratio idem quod nomen significans: sed absurdum. Primum quidem enim & non substantiarum esset vtique et non entium, significare enim licet et non entia. Amplius omnes orationes definitiones vtique essent: esset enim nomen ponere cuicunque orationi: quare definitiones vtique disputaremus omnes, & alias definitio vtique esset.*

Amplius nulla scientia demonstraret vtique, quod hoc nomen quid significat, neque definitiones igitur hoc assignãt. Ex his igitur neque definitio & syllogismus videtur idẽ ens, neque eiusdem syllogismus et definitio. Ad hæc autem, quod definitio nihil demonstrat, neque monstrat, neque ipsum

quid

quid est, neque definitione, neque demonstratione est cognoscere.

Qualiter igitur definiens, &c. 1.

Velut epilogum quendam præcedentium faciens, probat adhuc quid est non posse vllo modo monstrari. posset enim quis dicere, quid est ostendi per definitionem? vt animal rationale indicat quid hominis, hoc intendit modo reprobare ostendendo quod ipsa definitio, quamuis dicat quid, non tamen ostendit, cuius sit illud quid & hoc est institutum capitis præsentis. Probat igitur primo sic, si definiens quid est de re ostendit, aut id fit ex quibusdam principiis positis aliquid necessario inferendo; & sic non, cum iste probandi modus sit syllogisticus & demonstratiuus, aut ex singularibus inferendo totum & vniuersale, eo quod nullum singulare aliter se habet, sicut inductio; & sic non, quia tali via probatur tam affirmatio, quam negatio: at definitio negatio non est, immò nec affirmatio, cùm non sit propositio, aut demonstrat sensu, nempè opponendo & obiiciendo sensibus ipsam rem, aut digito monstrando, & sic non, hoc enim singularium sensibilium est, nullus verò superest modus, ergo definitio non ostendit quid est de re ipsa. *Intentio Arist.*

Amplius quomodo monstrabit. 4.

Secundo idem probat; quid est non potest cognosci quin cognoscatur quod res est, sed definitio non potest ostendere de re quod sit, ergo nec quid sit, aliter enim posset quis cognoscere quid est res, non cognoscendo quod esset, quod impossibile est. Maiorem explicat docendo quod nomen significet posse cognosci antequam rem esse cognoscamus, at quid sit siue an sit præsupposito neque cognosci.

Minorem probat primo, definitio, sicut & demonstratio vnum demonstrat, at quid rei, & esse rei non vnum sunt, aliud enim est homo, aliud hominis esse, non ergo definitione vtrumque simul innotescit.

Secundo probat minorem, definitio rei explicat substantiam, demonstratio verò, quæ substantiam consequuntur, at esse rei non est eius substantia, cùm non sit genus, nec sit differentia, non ergo definitione ostendi potest.

Tertio idem exemplo probat, nam demonstratio accipit

quid est pro medio, & rem esse probat, vt quid sit triangulus supposito, quod sit, demonstrat, nō ergo definitio id ostendit.

Not. Nota hic triangulum sumi, vt est passio, & quæsitum. & aduerte istud argumentum, nam ob id concludetur, nunquam cognosci definitionem, quid est rei dicere, nisi in demonstratione, vbi talis res esse probatur per definitionem talem mediam, vt dicemus.

1. Dub. Dubitabis, quid sibi vult aliud est homo, aliud hominis esse, quod etiam dicitur 3. animæ c. 4. & 1. Met. c. 5. ex hoc loco Thomistæ colligunt essentiam, & existentiam realiter distingui, nam dicunt per hominem substantiam, per esse existentiam intelligi, sed hanc quæstionem determinare non est huius loci; *Sol.* sensus Arist. hic forsan est, aliud est essentia rei, quæ definitur, aliud id, quod per talem essentiam est, vt homo est id, quod per essentiam eius est, hominis verò esse ipsa essentia per quam existit: forsan hic est verissimus Aristot. sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstracto, puta humanitatem, per ipsum verò hominē naturam in concreto.

2. Dub. Dices tu, in quo distinguuntur homo, & humanitas; Dico quod secundùm rem homo & humanitas idem dicunt, nam *Sol.* sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam ita etiam humanitas differunt tamen in modo significandi, nam humanitas dicit naturā per modum formæ abstractæ, sicut albedo, at homo naturam eandem per modum existentis per se, sicut album albedinem dicit vt in aliquo receptam.

Hinc est quòd homo propter significandi modum includit supposita, & cum accidentia insint suppositis, homo vt homo, quamuis non includit accidens vllum, cùm sit substantia, tamen non excludit accidentia, ob hæc dicitur Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat; at humanitas, cùm sit secundum modum formæ excludit supposita & accidentia, ob id non dicitur Petrus est humanitas, nec humanitas est alba.

Vnde etiam fit, quòd cùm homo non excludat accidentia nec existentiam actualem, humanitas verò excludat, compositius dicatur homo, quia habet hoc, nempè non excludere accidentia & existentiam actualem. ac propterea dicitur aliud homo est, aliud hominis esse, puta humanitas, non quòd alia sit substantia, sed quòd homini multa ex modo significandi

dentur,

dentur, quæ non conceduntur humanitati tanquam excludente ea à ſe, ſed de his hactenus pro iſto loco.

Manifeſtum eſt & ſecundum nunc, modos, &c. 3.

Tertio idem inductione per ipſos definitionū modos probat, quod definitio non oſtendat quid de re, & ſumit definitionem aliquam conciſis verbis, nempè figura, in cuius medio eſt punctum, à quo lineæ vſque ad circumferentiam ductæ omnes ſunt æquales. hæc eſt definitio circuli, ſed non oſtendit an circulus ſit, ſiue eſſe poſſit, nec ipſa oſtendit cuius ſit, an ſit circuli, an ſit alterius cuiuſuis, vt montis aerei, cùm adhuc de circulo poſſit quis petere an ſit, & quid ſit, nō enim ſtatim definitionibus propoſitis, quorum ſint ſcimus, ergo definitio non oſtendit quid eſt de ipſa re cuius eſt.

Si ergo definiens monſtrabit, &c. 4.

Quarto probat definitionem adhuc nō oſtendere quid eſt, ſi enim oſtendit, aut oſtendit quid rei, aut quid nominis, non quid rei, vt probatum eſt, ergo quid nominis, ſed hoc dici nō poteſt, ſi enim definitiones non niſi quid nominis oſtendunt, ſequitur quod definitiones eſſent non entium; ſimiliter quòd omnes orationes eſſent definitiones, & quod orationibus loquentes, definitionibus loqueremur. patet, nam ſingulis orationibus vnicum poſſet imponi nomen, ſicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius eſſent, cum quid ſignificet explicaret. præterea ſequitur, quod nulla ſcientia faceret definitiones, nam non eſt ſcientię vocabulorum ſignificationes explicare, cùm ad placitum ſint, ſcientiæ verò ſint neceſſariorum.

Ex quibus vniuerſalem epilogum colligit, nempè definitionem & demonſtrationem nec eſſe eiuſdem, nec eſſe idem, & quid eſt nullo modo oſtendi, nec per ipſammet definitionem hæc enim omnia diſputata ſunt.

CAP. VIII. *Diſſolutio diſceptationis propoſita, quod ipſum quid eſt monſtretur per aliud quid eſt, & quo pacto ipſius quid eſt ſit demonſtratio & definitio.*

Iterum autem conſiderandum quid horum dicitur benè, & quid non benè, et quid eſt definitio, & ipſius quid eſt. nunquid quodam modo eſt demonſtratio & definitio, aut nullo modo. Quoniam autē eſt (vt diximus) idem ſcire quid 1.

eſt

quid est pro medio, & rem esse probat, vt quid sit triangulus supposito, quod sit, demonstrat, nō ergo definitio id ostendit.

Not. Nota hic triangulum sumi, vt est passio, & quæsitum. & aduerte istud argumentum, nam ob id concludetur, nunquam cognosci definitionem, quid est rei dicere, nisi in demonstratione, vbi talis res esse probatur per definitionem talem mediam, vt dicemus.

1. *Dub.* Dubitabis, quid sibi vult aliud est homo, aliud hominis esse, quod etiam dicitur 3. animæ c. 4. & 1. Met. c. 5. ex hoc loco Thomistæ colligunt essentiam, & existentiam realiter distingui, nam dicunt per hominem substantiam, per esse existentiam intelligi, sed hanc quæstionem determinare non est huius loci, sensus Arist. hic forsan est, aliud est essentia rei, quæ

Sol. definitur, aliud id, quod per talem essentiam est, vt homo est id, quod per essentiam eius est, hominis verò esse ipsa essentia per quam existit: forsan hic est verissimus Aristot. sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstracto, puta humanitatem, per ipsum verò hominē naturam in concreto.

2. *Dub.* Dices tu, in quo distinguuntur homo, & humanitas; Dico quod secundum rem homo & humanitas idem dicunt, nam

Sol. sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam ita etiam humanitas differunt tamen in modo significandi, nam humanitas dicit naturā per modum formæ abstractæ, sicut albedo, at homo naturam eandem per modum existentis per se, sicut album albedinem dicit vt in aliquo receptam.

Hinc est quòd homo propter significandi modum includit supposita, & cum accidentia insint suppositis, homo vt homo, quamuis non includit accidens vllum, cùm sit substantia, tamen non excludit accidentia, ob hæc dicitur Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat: at humanitas, cùm sit secundum modum formę excludit supposita & accidentia, ob id non dicitur Petrus est humanitas, nec humanitas est alba.

Vnde etiam fit, quòd cùm homo non excludat accidentia nec existentiam actualem, humanitas verò excludat, compositius dicatur homo, quia habet hoc, nempè non excludere accidentia & existentiam actualem. ac propterea dicitur aliud homo est, aliud hominis esse, puta humanitas, non quòd alia sit substantia, sed quod homini multa ex modo significandi

dentur

dentur, quæ non conceduntur humanitati tanquam excludente ea à se, sed de his hactenus pro isto loco.

Manifestum est & secundum nunc, modos, &c. 3.

Tertio idem inductione per ipsos definitionũ modos probat, quod definitio non ostendat quid de re, & sumit definitionem aliquam concisis verbis, nempè figura, in cuius medio est punctum, à quo lineæ vsque ad circumferentiam ductæ omnes sunt æquales. hæc est definitio circuli, sed non ostendit an circulus sit, siue esse possit, nec ipsa ostendit cuius sit, an sit circuli, an sit alterius cuiusuis, vt montis aerei, cùm adhuc de circulo possit quis petere an sit, & quid sit, nõ enim statim definitionibus propositis, quorum sint scimus, ergo definitio non ostendit quid est de ipsa re cuius est.

Si ergo definiens monstrabit, &c. 4.

Quarto probat definitionem adhuc nõ ostendere quid est, si enim ostendit, aut ostendit quid rei, aut quid nominis, non quid rei, vt probatum est, ergo quid nominis, sed hoc dici nõ potest, si enim definitiones non nisi quid nominis ostendunt, sequitur quod definitiones essent non entium; similiter quòd omnes orationes essent definitiones, & quod orationibus loquentes, definitionibus loqueremur. patet, nam singulis orationibus vnicum posset imponi nomen, sicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius essent, cum quid significet explicarēt. præterea sequitur, quod nulla scientia faceret definitiones, nam non est scientię vocabulorum significationes explicare, cùm ad placitum sint, scientiæ verò sint necessariorum.

Ex quibus vniuersalem epilogum colligit, nempè definitionem & demonstrationem nec esse eiusdem, nec esse idem, & quid est nullo modo ostendi, nec per ipsammet definitionem hæc enim omnia disputata sunt.

CAP. VIII. *Dissolutio disceptationis proposita, quod ipsum quid est monstretur per aliud quid est, & quo pacto ipsius quid est sit demonstratio & definitio.*

Iterum autem considerandum quid horum dicitur benè, & quid non b[illegible]d est definitio, & ipsius quid est. nun[illegible] [illegible] [illegible]emonstratio & definitio, aut nu[illegible] [illegible]st (vt diximus) idem scire quid 1.

est

quid est pro medio, & rem esse probat, vt quid sit triangulus supposito, quod sit, demonstrat, nō ergo definitio id ostendit.

Not. Nota hic triangulum sumi, vt est passio, & quæsitum. & aduerte istud argumentum, nam ob id concludetur, nunquam cognosci definitionem, quid est rei dicere, nisi in demonstratione, vbi talis res esse probatur per definitionem talem mediam, vt dicemus.

1. Dub. Dubitabis, quid sibi vult aliud est homo, aliud hominis esse, quod etiam dicitur 3. animæ c. 4. & 1. Met. c. 5. ex hoc loco Thomistæ colligunt essentiam, & existentiam realiter distingui, nam dicunt per hominem substantiam, per esse existentiam intelligi, sed hanc quæstionem determinare non est hu-

Sol. ius loci; sensus Arist. hic forsan est, aliud est essentia rei, quæ definitur, aliud id, quod per talem essentiam est, vt homo est id, quod per essentiam eius est, hominis verò esse ipsa essentia per quam existit: forsan hic est verissimus Aristot. sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstracto, puta humanitatem; per ipsum verò hominē naturam in concreto.

2. Dub. Dices tu, in quo distinguuntur homo, & humanitas; Dico quod secundum rem homo & humanitas idem dicunt, nam

Sol. sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam ita etiam humanitas, differunt tamen in modo significandi, nam humanitas dicit naturā per modum formæ abstractæ, sicut albedo, at homo naturam eandem per modum existentis per se, sicut album albedinem dicit vt in aliquo receptam.

Hinc est quòd homo propter significandi modum includit supposita, & cum accidentia insint suppositis, homo vt homo, quamuis non includit accidens, vllum, cùm sit substantia, tamen non excludit accidentia, ob hæc dicitur Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat: at humanitas, cùm sit secundum modum formę excludit supposita & accidentia, ob id non dicitur Petrus est humanitas, nec humanitas est alba.

Vnde etiam fit, quòd cùm homo non excludat accidentia nec existentiam actualem, humanitas verò excludat, compositius dicatur homo, quia habet hoc, nempè non excludere accidentia & existentiam actualem, ac propterea dicitur aliud homo est, aliud hominis esse, puta humanitas, non quòd alia sit substantia, sed quod homini multa ex modo significandi

dentur,

dentur, quæ non conceduntur humanitati tanquam excludente ea à se, sed de his hactenus pro isto loco.

Manifestum est & secundum nunc, modos, &c. 3.

Tertio idem inductione per ipsos definitionũ modos probat, quod definitio non ostendat quid de re, & sumit definitionem aliquam concisis verbis, nempè figura, in cuius medio est punctum, à quo lineæ vsque ad circumferentiam ductæ omnes sunt æquales. hæc est definitio circuli, sed non ostendit an circulus sit, siue esse possit, nec ipsa ostendit cuius sit, an sit circuli, an sit alterius cuiusuis, vt montis aerei, cùm adhuc de circulo possit quis petere an sit, & quid sit, nõ enim statim definitionibus propositis, quorum sint scimus, ergo definitio non ostendit quid est de ipsa re cuius est.

Si ergo definiens monstrabit, &c. 4.

Quarto probat definitionem adhuc nõ ostendere quid est, si enim ostendit, aut ostendit quid rei, aut quid nominis, non quid rei, vt probatum est, ergo quid nominis, sed hoc dici nõ potest, si enim definitiones non nisi quid nominis ostendunt, sequitur quod definitiones essent non entium; similiter quòd omnes orationes essent definitiones, & quod orationibus loquentes, definitionibus loqueremur. patet, nam singulis orationibus vnicum posset imponi nomen, sicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius essent, cum quid significet explicarẽt. præterea sequitur, quod nulla sciẽtia faceret definitiones, nam non est scientię vocabulorum significationes explicare, cùm ad placitum sint, scientiæ verò sint necessariorum.

Ex quibus vniuersalem epilogum colligit, nempè definitionem & demonstrationem nec esse eiusdem, nec esse idem, & quid est nullo modo ostendi, nec per ipsammet definitionem hæc enim omnia disputata sunt.

CAP. VIII. *Dissolutio disceptationis propositæ, quod ipsum quid est monstretur per aliud quid est, & quo pacto ipsius quid est sit demonstratio & definitio.*

Iterum autem considerandum quid horum dicitur benè, & quid non be[...]d est definitio, & ipsius quid est. nunc [...]da[...]emonstratio & definitio, aut nul[...]si (vt diximus) idem scire quid est 1.

Altero argumento conatur infringere idem, nempe diuisio ne concludi quid est. argumentum tale est, diuisioni accidunt aliqua, ex quibus non potest constare quid est, ergo non est via certa & necessaria ad probandum quid est: quia fit diuisio generis aliquando per accidentia, quæ non pertinent ad quid est, aliquando per vltimas differentias prætermittendo intermedias, & tunc ex tali genere & differentia non fit definitio, non enim dices homo est viuens rationale, vt dictum est sexto Topicorum, quia ablatum est aliquid hominis substantiæ, nempe sensibile, aliquando fit non perueniendo vsque ad vltimas differentias, & sic definitio non fiet propria definito, vt si dicas homo est viuens sensibile, non ergo est via apta diuisio ad quid est ostendendum. Vis argumenti hæc est. diuisio ipsa non ostendit an differentiæ sint accidentales an adæquatæ, an vltimæ, nisi aliunde ista probentur, quæ tamen sunt necessaria vt ostendatur quid est, non ergo est via apta ad id ostendendum probandum.

5. *Contingit autem soluere, &c.*

Posset aliquis dicere argumentum hoc solui, si sumamus diuisionem per membra essentialia & consequenter se habentia, id est, adæquata, & descendendo vsque ad vltimam speciẽ, in tali enim diuisione quid est ostendetur, hoc excludit Arist. dicens, adhuc non syllogizari quid est, propter id quod dictũ est in argumento primo, est tamen via quædam bona pro manifestando quid est, sed non via syllogistica, sicut inductio manifestat aliquid nempe vniuersale, sed non syllogizandi via.

6. *Syllogismum autem non dicit ex diuisione, &c.*

Docet per diuisionem venantem definitionem non syllogizari, & probat sic, illud de quo post rationem factam contingit petere propter quid, non est syllogizatum, sed de definitione post factam diuisionem contingit petere propter quid, vt propter quid homo est animal rationale bipes, ergo non est syllogizata. maior patet in conclusionibus, quæ necessariæ asserunt. siue aliquo medio probante, quarum contingit petere propter quid. minor probatur, nam quamuis demus singulas definitionis partes, vt opinio illorũ existimat, diuisione ostendi, tamen oratio illa tota ex singulis partibus non probatur esse definitio, non ergo definitionis est syllogismus.

Potest esse etiam alius sensus, quòd diuisio demonstrat quidem primam conclusionem, nempe hominem esse rationalẽ, aut irr

aut irrationalem, animal mortale aut immortale, sed hoc totum non est definitio, sed animal rationale solum, non verò irrationale, hoc verò petitur, non probatur, cum adhuc possit quæri, quare homo tantum rationalis est.

CAP. VI. *Disceptatio quod ipsum quid est non monstretur definitione, neque definitione contrarij, neque alio quouis modo.*

Sed an ne est demonstrare ipsum quid est secundum substantiam? ex suppositione autem accipientem ipsum quidem quod quid erat esse, hoc, quod est ex propriis in eo quod quid est, hæc autem in eo quod quid est sola, & proprium omne: hoc enim est esse illi. An rursus accepit quod quid erat esse, & in hoc? necesse enim est per medium monstrare. I.

2. *Amplius quemadmodum neque in syllogismo accipitur quid est ipsum syllogizare, semper enim tota aut pars est propositio, ex quib. syllogismus, ita neque ipsum quod quid erat esse oportet inesse in syllogismo, sed seorsum hoc à positis esse, & ad dubitantem, si syllogizatum est, aut non hoc, occurrendum est quod, hoc enim erat syllogismus, & ad illũ, quod non ipsum quid erat esse syllogizatum est, quod certe: hoc.n. positum fuit nobis ipsum quòd quid erat esse: quare necesse est & sine quid est syllogismus, aut ipsius quod quid erat esse syllogizatum fuisse aliquid.*

3. *Et si ex suppositione monstret, veluti si malo inest diuisibile esse, contrario autem hoc, quod est contrarium inesse quibuscunque est aliquid contrarium: bonum autem malo est contrarium, & indiuisibile diuisibili: est igitur bono inesse indiuisibile esse.*

Hinc etenim accipiens ipsum quid erat esse monstrat: accipit autem ad monstrandum ipsum quod quid erat esse, alterum tamen fit: in demonstrationibus nanque quod est hoc de hoc, sed non ipsum, neque cuius eadem est ratio, & conuertitur.

4. *Ad vtrosque verò, & ad monstrantem secundum diui-*

sionem, & ad sic syllogizantem, eandem est dubitatio, propter quid homo est animal, bipes, pedestre, sed nō animal & pedestre: ex iis.n.quę accipiuntur, nulla necessitas est vnum fieri quod prædicatur, sed quemadmodum homo idem esset & musicus & grammaticus.

1. *Sed vtrum sit demonstrare, &c.*

Arist. Intentio. Pergit adhuc probare, quid est ostendi non posse, & in præsenti duos excludit ostendendi modos, alter est per definitionem definitionis, alter est per definitionem contrarij, quos vocat modos probandi ex conditione & suppositione, quia per vnius definitionem probant alterius definitionem.

Proponit igitur an quid est substantiale probetur, accipiendo quid est ipsius definitionis, nempe oratio quæ soli inest & in quid prædicatur, & fiat talis discursus, omnis oratio quæ soli inest, & in quid prædicatur, definitio est, anima rationale est huiusmodi, ergo animal rationale est hominis definitio, dicit sic non demonstrari, nam hoc modo etiam petitur principium. nam pro medio sumere oportet definitionem de definito absque probatione. Aliqui dicunt principium peti in maiori, sumentes definitionem de ipsa definitione, & non probantes. aliqui dicunt, quod in minori, quia petere, quod animal rationale insit homini soli, & in quid, est petere probandum, quod sit definitio melius dicamus, quod in vtraque petitur principium.

2. *Amplius sicut nec in syllogismo, &c.*

Idem etiam probat alio argumento, sicut enim probantes aliquam conclusionem, nempe, homo est risibilis, propositiones sumimus vniuersales, quæ dicuntur tota, aut aliquas particulares, quæ dicūtur partes, ex quibus illud probamus, non autem sumimus pro præmissa definitionem syllogismi, sed si aliquis syllogizatam conclusionem illam esse negat, tunc definitione syllogismi probamus, ita nec definitione definitionis oportet probare animal rationale tanquam quid de homine, sed alio principio, quod si negetur definitum esse, tunc definitione definitionis id probare contendimus. argumentum hoc est à simili.

3. *Et si ex conditione monstret, &c.*

Alterum modum quid est probandi reiicit, nempe per definit

finitionem vnius contrarij, vt bonum & malum sunt contraria, mali natura & quid est diuisibile, ergo boni natura & quid est indiuisibile, contrariis enim contraria insunt. sed hic petitur principium, nam ad probandum vnum quid, petit sibi aliud dari. Dices, nônne etiam in syllogismo quouis petimus propositiones ex quibus syllogizanda est conclusio? ad hoc respondet, in syllogismo peti conclusionis probandæ propositiones, sed non est æqua sors & æqualis scientia ac cognitio præmissarum & conclusionis, nec per illam conclusionem iterum præmissæ eodem modo probari possunt: at contrariorum æqua est scientia & cognitio, & conuertuntur, nam eodem prorsus modo quo vnum per alterum, etiam alterum per alterum contrarium probatur, ob id in his petitur principium, tanquam in simili & pari, non autem in syllogismo. Obiect. Sol.

Ad vtrosque autem, & secundum, &c. 4.

Concludit argumento communi & via diuisionis, & his vtrisque modis, non posse quid est syllogizari, quia nulla via ostendit quod homo sit animal gressibile bipes, & non gressibile & bipes, sicut dicitur grammaticus & musicus, cum autem hoc supponatur in his omnibus probandi modis, nullus eorum quid est syllogizat absque principij petitione. Capite superiori declarata est ratio huius continuationis.

CAP. VII. *Epilogo ostendit quid sit non posse monstrari.*

Quomodo igitur definiens monstrabit substantiam, aut ipsum quid est? neque enim sicut demonstrans ex confessis esse manifestum faciet, quod necesse est illis existentibus alterum quid esse; demonstratio enim hoc est, neque sicut inducens per singularia cum manifesta sint, quod omne sic est, eo quod nihil aliter est: non enim quid est monstrat, sed quod aut est, aut non est. quis igitur alius modus reliquus? non enim monstrabit vtique sensu aut digito. 1.

2. *Amplius quomodo monstrabit quod quid est homo? necesse est enim scientem quod quid est homo, aut aliud quodcunque, scire, & quod est. non ens enim nullus nouit quod est, sed quid quidem significat oratio, aut nomen, cum dixero hircoceruus, quid autem est hircocerunus impossibile est scire.*

Verum enimuerò, si monstrabit quid est, & quod est, & quomodo eadem ratione monstrabit: definitio enim vnum quid significat, & demonstratio, quid autem est homo, & esse hominem, aliud est. Postea & per demonstrationem dicimus necessarium esse monstrari omne, quod est, nisi substantia sit, ipsum verò esse nulli est substantia. non enim genus est ipsum ens: demonstratio igitur erit quod est, quod et nunc faciunt scientiæ. Quid enim significat triangulum, accepit Geometra, quod autem est monstrat: quid igitur monstrabit definiens quid est, aut triangulum? sciens igitur aliquis definitione quid est, si est non sciet. sed impossibile est.

3. *Manifestum autem & secundum modos definitionum, qui nunc sunt, quod non monstrant definientes, quod est: nam & si est ex medio æquale; sed propter quid est ipsum definitum, & propter quid hoc est circulus quæritur. esset enim & definitionem orichalci dicere esse ipsum. neque enim, quod possibile est esse quod dicitur, assignant definitiones, neque quod illud est, cuius dicunt esse definitionem. sed semper licet dicere propter quid.*

4. *Si igitur definiens monstrat aut quid est, aut quid significat nomen (si non est nullo modo ipsius quid est) esset vtique definitio oratio idem quod nomen significans: sed absurdum. Primum quidem enim & non substantiarum esset vtique et non entium, significare enim licet et non entia. Amplius omnes orationes definitiones vtique essent: esset enim nomen ponere cuicunque orationi: quare definitiones vtique disputaremus omnes, & alias definitio vtique esset.*

Amplius nulla scientia demonstraret vtique, quod hoc nomen quid significat, neque definitiones igitur hoc assignãt. Ex his igitur neque definitio & syllogismus videtur idẽ ens, neque eiusdem syllogismus et definitio. Ad hæc autem, quod definitio nihil demonstrat, neque monstrat, neque ipsum

quid

quid est, neque definitione, neque demonstratione est cognoscere.

Qualiter igitur definiens, &c. 1.

Velut epilogum quendam præcedentium faciens, probat adhuc quid est non posse vllo modo monstrari: posset enim quis dicere, quid est ostendi per definitionem? vt animal rationale indicat quid hominis, hoc intendit modo reprobare ostendendo quod ipsa definitio, quamuis dicat quid, non tamen ostendit, cuius sit illud quid & hoc est institutum capitis præsentis. Probat igitur primo sic, si definiens quid est de re ostendit, aut id fit ex quibusdam principiis positis aliquid necessario inferendo; & sic non, cum iste probandi modus sit syllogisticus & demonstratiuus, aut ex singularibus inferendo totum & vniuersale, eo quod nullum singulare aliter se habet, sicut inductio; & sic non, quia tali via probatur tam affirmatio, quam negatio: at definitio negatio non est, immò nec affirmatio, cùm non sit propositio, aut demonstrat sensu, nempè opponendo & obiiciendo sensibus ipsam rem, aut digito monstrando, & sic non, hoc enim singularium sensibilium est, nullus verò superest modus, ergo definitio non ostendit quid est de re ipsa.

Intentio Arist.

Amplius quomodo monstrabit. 4.

Secundo idem probat; quid est non potest cognosci quin cognoscatur quod res est, sed definitio non potest ostendere de re quod sit, ergo nec quid sit, aliter enim posset quis cognoscere quid est res, non cognoscendo quod esset, quod impossibile est. Maiorem explicat docendo quod nomen significet posse cognosci antequam rem esse cognoscamus, at quid sit siue an sit præsupposito neque cognosci.

Minorem probat primo, definitio, sicut & demonstratio vnum demonstrat, at quid rei, & esse rei non vnum sunt, aliud enim est homo, aliud hominis esse, non ergo definitione vtrumque simul innotescit.

Secundo probat minorem, definitio rei explicat substantiam, demonstratio verò, quæ substantiam consequuntur, at esse rei non est eius substantia, cùm non sit genus, nec sit differentia, non ergo definitione ostendi potest.

Tertiò idem exemplo probat, nam demonstratio accipit

quid est pro medio, & rem esse probat, vt quid sit triangulus supposito, quod sit, demonstrat, nō ergo definitio id ostendit.

Not. Nota hic triangulum sumi, vt est passio, & quæsitum. & aduerte istud argumentum, nam ob id concludetur, nunquam cognosci definitionem, quid est rei dicere, nisi in demonstratione, vbi talis res esse probatur per definitionem talem mediam, vt dicemus.

1. *Dub.* Dubitabis, quid sibi vult aliud est homo, aliud hominis esse, quod etiam dicitur 3. animæ c. 4. & 1. Met. c. 5. ex hoc loco Thomistæ colligunt essentiam, & existentiam realiter distingui, nam dicunt per hominem substantiam, per esse existentiam intelligi, sed hanc quæstionem determinare non est huius loci; sensus Arist. hic forsan est, aliud est essentia rei, quæ

Sol. definitur; aliud id, quod per talem essentiam est, vt homo est id, quod per essentiam eius est, hominis verò esse ipsa essentia per quam existit. forsan hic est verissimus Aristot. sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstracto, puta humanitatem; per ipsum verò hominē naturam in concreto.

2. *Dub.* Dices tu, in quo distinguuntur homo, & humanitas; Dico quod secundùm rem homo & humanitas idem dicunt, nam

Sol. sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam ita etiam humanitas differunt tamen in modo significandi, nam humanitas dicit naturā per modum formæ abstractæ, sicut albedo, at homo naturam eandem per modum existentis per se, sicut album albedinem dicit vt in aliquo receptam.

Hinc est quòd homo propter significandi modum includit supposita, & cum accidentia insint suppositis, homo vt homo, quamuis non includit accidens vllum, cùm sit substantia, tamen non excludit accidentia, ob hæc dicitur Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat: at humanitas, cùm sit secundum modum formæ excludit supposita & accidentia, ob id non dicitur Petrus est humanitas, nec humanitas est alba.

Vnde etiam fit, quòd cùm homo non excludat accidentia nec existentiam actualem, humanitas verò excludat, compositius dicatur homo, quia habet hoc, nempè non excludere accidentia & existentiam actualem. ac propterea dicitur aliud homo est, aliud hominis esse, puta humanitas, non quòd alia sit substantia, sed quod homini multa ex modo significandi

dentur,

dentur, quæ non conceduntur humanitati tanquam excludente ea à se, sed de his hactenus pro isto loco.

Manifestum est & secundum nunc, modos, &c. 3.

Tertio idem inductione per ipsos definitionũ modos probat, quod definitio non ostendat quid de re, & sumit definitionem aliquam concisis verbis, nempè figura, in cuius medio est punctum, à quo lineæ vsque ad circumferentiam ductæ omnes sunt æquales. hæc est definitio circuli, sed non ostendit an circulus sit, siue esse possit, nec ipsa ostendit cuius sit, an sit circuli, an sit alterius cuiusuis, vt montis aerei, cùm adhuc de circulo possit quis petere an sit, & quid sit, nõ enim statim definitionibus propositis, quorum sint scimus, ergo definitio non ostendit quid est de ipsa re cuius est.

Si ergo definiens monstrabit, &c. 4.

Quarto probat definitionem adhuc nõ ostendere quid est, si enim ostendit, aut ostendit quid rei, aut quid nominis, non quid rei, vt probatum est, ergo quid nominis, sed hoc dici nõ potest, si enim definitiones non nisi quid nominis ostendunt, sequitur quod definitiones essent non entium; similiter quòd omnes orationes essent definitiones, & quod orationibus loquentes, definitionibus loqueremur. patet, nam singulis orationibus vnicum posset imponi nomen, sicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius essent, cum quid significet explicaret. præterea sequitur, quod nulla scientia faceret definitiones, nam non est scientię vocabulorum significationes explicare, cùm ad placitum fiant, scientiæ verò sint necessariorum.

Ex quibus vniuersalem epilogum colligit, nempè definitionem & demonstrationem nec esse eiusdem, nec esse idem, & quid est nullo modo ostendi, nec per ipsammet definitionem hæc enim omnia disputata sunt.

CAP. VIII. *Dissolutio disceptationis proposita, quod ipsum quid est monstretur per aliud quid est, & quo pacto ipsius quid est sit demonstratio & definitio.*

Iterum autem considerandum quid horum dicitur benè, & quid non benè, et quid est definitio, & ipsius quid est. nunquid quodam modo est demonstratio & definitio, aut nullo modo. Quoniam autẽ est (vt diximus) idem scire quid 1.

est

est, & scire causam ipsius si est. Ratio autem huius quòd est aliqua causa, & hæc aut eadem, aut alia, & si sit alia, aut demonstrabilis, aut indemonstrabilis: si igitur est alia, & contingit demonstrare, necesse est medium esse causam, & in prima figura monstrari; vniuersale namque est & prædicatiuum quod monstratur. Vnus igitur modus esset vtiq;, qui nunc exquisitus est, per aliud ipsum quid est monstrari, ipsorum nanque quid est, necesse est medium esse quid est, et propriorum proprium: quare hoc quidem monstrabit, illud verò non monstrabit ipsorum quid erat esse eidem rei. Hic igitur modus, quòd non sit vtique demonstratio, dictum est prius, sed est Logicus syllogismus ipsius quid est.

1. *Iterum autem speculandum est, &c.*

Intentio Arist. in hoc c. Cum hactenus disputando processerit, & nihil resoluerit, nunc ad determinanda hæc accedit, ac primo quid definitio, & an quid est aliquo modo ostendi possit, docet.

Not. Intendit ergò in hoc capite vnum modum tradere, quo ipsum quid est possit syllogizari, nempè per causam ipsius quid est. & aduerte quòd dictum est, per quid est, rei naturam intrinsecam intelligimus, per causam verò aliam à natura, efficientem, finalem, & materialem, per has autem ipsum quid ostendimus, sed talis ostensio Logica dicitur, non quod non sit demonstratio, cùm per vnam causam aliam monstramus, sed quod non sit demonstratio ostendens & probans esse quid est.

Dicit igitur, cùm scire rem esse sit scire causam illius esse, sequitur quod ratio rei, & definitio sit aliqua causa, hæc potest esse duplex, aut eadem cum ipsa rei essentia & natura, aut alia, qualis est quæ fit per aliquam ex prædictis tribus causis, aut omnes eas, aut aliquas: nam multiplex est causalis definitio. quod si fuerit alia, aut erit demonstrabilis, id est, apta ad demonstrandum, nempè quia est per se & necessaria aut inde monstrabilis, id est, inepta ad demonstrandum, vt si non sit per se, aut non necessaria, tunc si fuerit demonstrationi apta, in prima figura demonstrabitur per talem causam, quid est, & tunc omnia erunt propria, & in quid ipsius rei, cum sint causæ, si verò non fuerit apta causa, per eam nihil demonstrabitur.

tur.subdit tamen, ꝙ iste est vnus modus ostendendi quid est, sed Logicus, quia quod sit quid rei nō ostendit, vti diximus.

CAPVT IX.

1. *QVo autem modo contingit dicamus aggredientes rursus à principio. Quemadmodum.n. propter quid quærimus habentes quod, nonnunquam verò & simul manifesta fiunt, sed non prius vtique propter quid possibile est cognoscere, quàm quod, manifestum est, quòd consimiliter & ipsum quid erat esse non sine ipso quod est. impossibile est enim scire quid est ignorantes si est.*

2 *Ipsum verò si est, aliquando quidem secundum accidens habemus, aliquando autem habentes aliquid ipsius rei, vt tonitrum, quod sonus est quidam nubium, & defectum, quod est priuatio quædam luminis, & hominē, quod animal quoddam est, & animam, quod est ipsum se ipsum mouens: quæcunque igitur secundum accidens nouimus quod sunt, necessarium est nullo modo se habere ad ipsum quid est, neque enim quod est scimus: quærere autem quid est, non habentes quod est, nihil quærere est. De quibuscunq; autem habemus aliquid, facilius: quare vt habemus ꝙ est, ita nos habemus & ad ipsum quid est: quorū habemus aliquid ipsius quid est.*

3 *Sit primum quidem sic, defectus in quo A. Luna in quo C. obstructio terræ in quo B: vtrum igitur deficit, aut non? quærere est, an B. sit an non? hoc autem nihil differt quærere, quam si est ratio ipsius, & si sit hoc, et illud dicimus esse. Aut vtrius contradictionis est ratio, vtrum habendi duos rectos, aut non habendi? quando autem inuenerimus simul ipsum quod, & ipsum propter quid nouimus, si per media sit: sit autem non ipsum quòd nouimus, propter quid verò non.*

4 *Sit igitur Luna C. defectus A. in plenilunio vmbram nō posse facere, nullo inter nos existente manifesto, in quo B. si igitur ipsi C. inest B: quod est, non posse vmbram facere cùm nullus nostrum in medio sit, huic autem ipsum A. quod est*

defectū

deficere, quòd quidem deficit planum, propter quid autem, nondum, & quod quidem defectus est, nouimus, quid verò est non nouimus.

5 Cùm autem planum fuerit, quod A. ipsi C. inest, sed propter quid inest, quærere ipsum B. quid est, vtrum obstructio, aut conuersio Lunæ, aut extinctio luminis: hoc autem est ratio alterius extremi, vt in his ipsius A. est. n. defectus obiectio terræ, quid est tonitrus? ignis extinctio in nube, propter quid tonat? eò quòd extinguitur ignis in nube, sit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis B. ipsi vtique C. nubi inest B. extinguitur enim in ipsa ignis, huic autem A. sonus & est B. vtique ratio ipsius A. primi extremi. si verò rursus huius aliud medium sit, ex reliquis erit rationibus. Qualiter igitur accipitur ipsum quid est, & fit notum, dictum est.*

**Al. l. obstructio luminis.*

6 Quare syllogismus quidem ipsius quid est non fit, neque demonstratio: planum est tamen per syllogismum & per demonstrationem: quare neque sine demonstratione est cognoscere ipsum quid est, cuius est causa alia, neque est demonstratio ipsius, quemadmodum & in dubitationibus diximus.

1. *Quo autem modo contingat, dicemus, &c.*

De Intentione Arist.

Antequam ad textus expositionem accedamus, intentionem Arist. in hoc cap. explicemus.

1. Fund. Pro quo aduerte primò, quid & propter quid idem esse re, ratione tamen diuersa, nam definitio, quæ est quid vnius extremi, est medium & propter quid ad probandum ipsum de aliquo, vel aliquid de ipso, ac propterea differre ratione dicuntur, nam definitio & quid est dicitur respectu ipsius rei secundum se, propter quid verò dicitur respectu eiusdem rei in cõpositione & prædicatione sumptæ, ex quo fit vt quod quid est rei terminet & absoluat duas quæstiones, & quid sit, & quia sit, nam definitione eclypsis est ipsius quid, & propter quid lunæ insit.

2. Fund. Aduerte secundo, aliter se habere passionem quæ demonstratur inesse, & subiectum de quo demonstratur, passio enim cùm non aliud esse habeat quàm subiecto inesse (accidentis enim

enim esse est inesse) fit vt non cognoscatur esse, quia cognoscatur inesse: quo fit, vt cum quid est non possit cognosci nisi res cognoscatur esse, non cognoscatur quid passionis, nisi simul cognoscendo ipsius esse, hoc autem est in demonstratione, non ergo contingit passionis & quæsiti quid est cognosci, nisi in demonstratione, & hoc est quod Arist. hic intendit docere, quòd non cognoscitur quid ipsius passionis, nisi in ipsa demōstratione, ac ob id dicit quid, & propter quid esse idem, vt quemadmodum propter quid non cognoscimus nisi simul cum quia est, quod in demōstratione fit, ita ipsum quid, quod idem est cum propter quid.

Tertio aduerte de subiecto aliam esse rationem, nam potest quidem cognosci esse absque passione, propterea quod eius quid est supponit tantum, quòd fit, non autem quale fit, sicut in passione, ideò extra demonstrationem cognoscitur. non enim eius quid, est propter quid, nisi respectu passionis, ac propterea tale quid est, ex suppositione cognoscitur, cum non pendeat à passione. *3. Fund.*

Quamuis etiam possumus dicere, ꝙ in ipsa demōstratione cognoscitur esse quid est, dū per ipsum quid est, eius ꝓbamus passiones de eo, non: n. alibi manifestatur & ostenditur definitio quod sit quid, nisi cum medium in demonstratione sumitur: extra demonstrationem enim tātum definitio quid de re ostendit ex suppositione. nota igitur Arist. scopum in capite.

Ad textum accedamus. volens alterum modum tradere ostendēdi quid est, similitudinem inter quid, & propter quid, vt talia sunt supponit: similitudo autem in his consistit, sicut propter quid sine quia est haberi non potest, ita nec quid est sine an sit, & sicut quia est sine propter quid aliquando habetur, ita & sit, & sicut propter quid, & quia simul ita etiam quid sit, & an sit simul consequimur hoc ergo fundamentum proponit, vt cum quid non possit cognosci, nisi cognito quòd res sit, non cognoscatur quid, nisi simul cum an sit, quod in demonstratione sit.

Hoc autem si est aliquando quidem, &c. 2.

Suponit etiam alterum, an sit absque quid sit dupliciter cognosci posse, vno modo sub conceptu aliquo accidentali, cognoscendo rem, vt qui scit musicos esse, scit homines esse per accidens. altero modo scimus rem esse, aliquid ipsius rei essentiale cognoscentes, vt qui scit esse priuationem quandam luminis,

minis, ſcit eclipſim eſſe, & qui ſcit eſſe aliquid ſe ipſum mouens, ſcit animam eſſe.

Hos modos comparat, dicens qui ſcit ſecundum accidens rem eſſe, non eſt diſpoſitus ad cognoſcendum quid ſit, quia nondum cognouit an res illa ſit, at qui cognouit per ipſum quid, eſt magis diſpoſitus ad cognitionem perfectam ipſius quid rei, nam quo magis accedimus cognitioni an ſit, eo magis cognoſcimus quid ſit, & tunc perfectè ſcimus eſſe, cum ipſius quid cognoſcimus.

Ex quo ſuppoſito intendit colligere tunc cognoſci quid paſſionis, cum eſſe cognoſcimus ipſius, hoc autem fit in demonſtratione, ob id in demonſtratione cognoſcitur quid, ſicut & eſſe. hoc item fundamentum oſtendit cognoſci optimè rem eſſe per ipſum quid, & melius quàm per aliud, vt exemplis oſtendit, & ex his duobus fundamentis intentum concludit, & nota hæc.

3. *Quorum igitur habemus aliquid, &c.*

Oſtendit modo, quòd ſcire rem eſſe tunc fit, cum quid cognoſcimus, & hoc exemplo deducit, fiat demonſtratio, interpoſitio terræ eſt eclipſis, lunæ terra interponitur, ergo luna eclipſatur. quærere an luna eclipſetur, eſt quærere an eclipſis ſit, & illud quærere, eſt rationem & cauſam, & quid petere, quibus poſitis ponitur eclipſis, ergo ſcire eclipſim eſſe, eſt ſcire quid ipſius, quod in demonſtratione fit.

Alterum exemplum ponit, cuius ſenſus eſt, quamuis variè exponatur, cum quærimus an habeat angulos rectos, vel non habeat, quæ ſunt partes contradictionis, idem fit: in his enim rationem & quid quærimus, ex quo infertur quod cum rem eſſe per eius quid cognouimus, quod eſt ſcire verè rem eſſe, tunc propter quid ſimul ſciamus quod in demonſtratione fit, at cum per aliquod accidens, non per cauſam mediam cognoſcimus, non ſcimus propter quid, nec quid, ſed tantum quia, id eſt, per accidens, quod imperfectè eſt ſcire rem eſſe, vt dictum eſt. huius ponit ſequens exemplum.

4. *Si ergo luna C. defectus A. &c.*

Exemplum eſt cum eclipſim per medium accidens cognoſcimus.

Verbi gratia ſi quis eclipſim eſſe cognoſcat quia luna plena non facit vmbram noſtri corporis, cum nullum ſit obſtaculum medium, tunc per accidens, & per effectum cognoſcit eſſe,

esse,& si secundum tale medium disponatur syllogismus, nec quid,nec propter quid ostendit,sed rem esse tantum.

Aduerte eclipsim lunæ fieri hoc pacto ipsa enim recipit lumen à sole,vnde illa ex parte illuminatur, secūdum quam est opposita soli,eclipsatur autem, cum terra est directè inter solem & ipsam,tunc enim vmbra terræ,quæ orbem lunæ attingit, impedit quo minus illuminetur, ac ideo eclipsim patitur, luna autem sic eclipsata nō facit vmbram ad præsentiam corporum inferiorum, quamuis cælum totum serenum sit, quia non habet lumen,quod vmbræ est causa,ac propterea est effectus eclipsis vmbram non facere,& si per hoc medium eclipsis cognoscatur, per accidens, & non per quid esse cognoscitur. *Not.*

Cum autem manifestum est,&c. 5.

Concludit quādo aliquid alicui inesse cognoscitur, vt eclipsim ipsi lunæ,nihil aliud esse quærere propter quid insit,quā quid, & rationem eius petere, vt propter quid sit eclipsis, est petere quid sit, an sit extinctio luminis ipsius, vt aliqui putabant,existimantes à vaporibus vel magno vento extingui,vel sit conuersio,vt alij credebant,putantes mediam partem lucidam esse, & aliquando conuerti ad partem supernam & fieri eclipsim,vel sit interpositio,vt dictum est,quicquid sit,quid petitur semper,cum cur sit quæritur.Similiter cum propter quid sit tonitrus quæritur,quid sit quæritur, vt quia sit extinctio ignis in nube,vt arbitratur Empedo.vel concussio exalationis in nube,vt docet Arist.

Ex quibus est notum quid esse propter quid, vnde sicut propter quid in demonstratione cognoscimus, cognoscentes qualis est res, ita & ipsum quid in demonstratione cognoscimus,cognoscentes simul rem esse : nam ob id supposuit quid non cognosci, nisi cognito simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

At quia definitionē passionis semper sumebat, posset quis dicere illam non esse vltimum & immediatum medium. respondet postea tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thom.explicat per has rationes definitionem subiecti,quæ est præcipuum medium.Philop.explicat alias causas earundem passionum. sed hoc inferius examinabitur.

Quare syllogismus ipsius quod quid est,&c. 6.

 Infert

Infert quid est in demonstratione cognosci, non tamen per demonstrationem, cognoscitur quidem in demonstratione, cum sumitur pro medio quo rem esse probamus, quando res habet causam sui esse, alias.n. suppositione cognoscitur, non per demonstrationem, eo quod non concluditur & probatur sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed nō per demonstrationem: vide igitur modum notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitis declaratione.

QVAEST. I. *De medio demonstrationis potissima.*

EST communis & non facilis difficultas, quod sit medium in potissima demonstratione, cum enim sint in quæstione duæ partes, datum, nempe subiectū, & quæsitum, nempe prædicatum & passio, dubium est an potissima demonstratio sumat vt medium definitionem subiecti, an passionis, nec est dubium de quacunque demonstratione, constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demōstrationem, sed est sermo de potissima, id est, de ea quæ ex primis, immediatis, & quæ iam resolui nequeunt procedit: in qua difficultate duæ sunt præcipuæ sententiæ oppositæ.

1. Sent. Prior est Alber. Aegid. & aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum medium dicunt, quod videtur esse Arist. placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expresse docet Them. 2. Post. c. 3 0. & videtur sententia Græcorum. rationes huius sententię præcipuæ sunt hæ.

1. Ratio. Prima, illa est potissima demonstratio quæ magis ex immediatis procedit, sed quæ fit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est certa, minor probatur, quia passio magis immediatè prædicatur de sua definitione, dicendo aptum ad risum est risibile, quàm de definitione sui subiecti, dicendo animal rationale est risibile.

2. Ratio. Secunda, si definitio subiecti esset medium potissimum, vltima demonstrationis resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia per se nota & communia, hoc autem falsum est, nam perfectior demonstratio terminatur in principiis per se notis, non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3 Ratio. Tertia, definitio subiecti est idem re cum subiecto, vt animal rationale cum homine, ergo nō potest esse medium, nam alias

alias esset probare idem per idem. at quia posset hoc idem eis obiici qui definitionem passionis medium ponunt, respondent definitionem puram passionis non esse medium, sed simul cum ea extrinseca coniungendo: non enim per priuationem luminis tantum eclypsim probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Aegid.

Posterior sententia est S. Th. Caiet. & communis, nempe in potissima demonstratione medium esse definitionem subiecti, & non passionis, pro qua sunt duæ præcipuæ rationes. 2. Sent.

Prior, illa est potissima demonstratio, quæ ex his quæ iam causam non habent procedit, sed talis est quæ medio vtitur definitione subiecti, ergo hæc est potissima. probatur minor, nam definitio passionis cum insit subiecto, vel inest immediatè & essentialiter, & hoc non, vel inest mediatè & non essentialiter, & tunc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem, & hæc est potissima ratio S. Tho. qua dicit demonstrationem per definitionem passionis adhuc resoluendam in demonstrationem per definitionem subiecti, vt patet sup. ca. 1. lib. 1. Posterior. 1. Ratio.

Posterior ratio, quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto vt habere tres angulos de Isoschele, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa, adde quod Arist. 1. Post. c. 20. ipsum vniuersalem causam vocat, vbi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse Isoscheli, quia est figura; & hæc est vltima causa. non ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimum medium. hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores. 2. Ratio.

At in hac difficultate mihi sic respondendum videtur, quæ alicui competunt subiecto, in duplici differentia se habere, quædam habent aliam causam extra subiectum, secundum quam ei insunt, sicut eclipsis inest lunæ propter terræ interpositionem, & tonitrua aeri ex concussione exhalationis cum nube: quædam aliæ insunt subiecto non per causam extrinsecam, sed quia subiecti naturam consequuntur, sicut multæ passiones & proprietates herbarum, animalium & aliorum. Not.

Qua supposita distinctione, sit prima conclusio: potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit, & hæc est conclusio recepta ab omnibus. 1. Concl.

Secunda, cum proprietates subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per cau- 2. concl.

sam illarum sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionem lunæ, & per concussionem exhalationis Physicus probat tonitrum, & hoc probant ista capita Arist.

3. Concl. Tertia, passionum posteriori modo præcipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Thom. & & prior. ex 4. Phys. cap. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ. text. 11.

4. Concl. Quarta conclusio, non semper expresse probamus etiam in his passionibus per definitionem subiecti, virtualiter tamen probamus semper. explico, & est notandum hoc, Geometra non probat expressè per definitionem trianguli quòd habeat tres angulos æquales duobus rectis, sed per principia quædã, quibus manifestat talem naturam trianguli vt id ei insit, nempe per angulum extrinsecum, & per lineas æquidistantes, quibus non aliud facit, quàm talium linearum compositionem exprimat, ex qua colligitur talis passio, & hoc modo Geometra ducit ad principia per se nota.

Sol. 2. ergu. Ex quo soluitur argumentum secundum propositum pro Aegid. & hæc est causa quare variis modis aliquando fit demõstratio eiusdem, hoc aũt non est nisi quia natura alicuius figuræ variis principiis notificari potest. atque hæc sunt quæ mihi in præsenti videntur dicenda esse.

Ad 1. Ad primum, Aegid. & aliorum, respondeo, quòd propositio non dicitur immediata, quæ fit per causam effectui proximã, sed quæ non habet aliam causam per quam demonstrari de subiecto possit, ex huiusmodi enim immediatis procedit demonstratio potissima, talis autem non est cum definitio passionis sumitur, cum adhuc ipsa passionis definitio sit aliquando de subiecto demonstrabilis, nempe cum ipsum subiectum causa est sola illius, vt dictum est.

Ad 2. Ad secundum iam responsum est in conclusione quarta.

Ad 3. Ad tertium dico cum Eustra. & Philop. c. 2. huius 2. libri, ꝙ definitio differt à definito, nam definitio, animal rationale, formam dicit secundum hos, homo verò compositum ex materia & forma, vt dictum est superius. & si sustineamus quòd etiam animal rationale continet materiam quæ sit de essentia rei, adhuc est distinctio rationis, nam definitio substantiæ dicit naturam, definitum dicit naturam cum supposito, & hæc distinguuntur, quid quod non semper subiectum demonstrationis

tionis est substantia, sed accidens aliquando? & tunc non est definitio prorsus eadem cum definito, & præterea quia aliquando prædicatum est substantia, & tunc est idem argumentum contra eos, hæc de quæstione.

CAP. X. *Quæ definitiones demonstrari possint, quæ non.*

EST autem horum quidem altera quædam causa, illorum verò non est: quare planum quòd & ipsorum quid est alia quidem immediata & principia sunt, quæ & esse & quid est supponi oportet, aut alio modo manifesta facere, quod Arithmeticus facit, etenim quid est vnitatem supponit, & quod est. 1.

Habentium autem medium, & quorum est aliqua altera causa substantiæ, est per demonstrationem, quemadmodum diximus, ostendere non ipsum quid est demonstrantes.

2 *Definitio autem quoniam est oratio ipsius quid est, manifestum est, quòd aliqua quidem erit oratio quid significat nomen, aut oratio altera nominalis, vt quid significat quid est secundum quòd triangulus, cuius habentes quod est, quærimus propter quid est, difficilè est autem ita accipere, quæ non nouimus quòd sunt, causa verò dicta est prius difficultatis, quoniam neque si sunt, aut non, nouimus, nisi secundum accidens.*

3 *Oratio autem vna dupliciter est, hæc quidem coniunctione, vt Ilias, illa verò vnum de vno significans non secundum accidens. Vna quidem definitio est definitionis, quæ dicta fuit.*

4 *Alia autem est definitio oratio significans propter quid est: quare prior quidem significat quid est: monstrat autem non posterior verò, manifestum est quod erit tanquam demonstratio ipsius quid est positione differens a demonstratione.*

5 *Differt enim dicere, propter quid tonat? & quid est tonitrus? dicet enim hic quidem, quoniam extinguitur ignis in*

nubibus. quid autem eſt tonitrus? ſonus ignis qui extinguitur in nubibus: quare eadem oratio alio modo dicitur, & ſic quidem demonſtratio continua ſic autem definitio.

6 *Amplius definitio tonitrus eſt, ſonus in nubibus, hoc autem eſt ipſius quid eſt demonſtrationis concluſio, immediatorum autem definitio poſitio eſt ipſius quid eſt indemonſtrabilis. Et igitur definitio, vna quidem oratio ipſius quid eſt indemonſtrabilis, vna verò ſyllogiſmus ipſius quid eſt caſu differens à demonſtratione, tertia autem demonſtrationis ipſius quid eſt concluſio. Manifeſtum igitur ex dictis & quomodo eſt ipſius quid eſt demonſtratio & quomodo non eſt & quorum eſt & quorum non eſt. Amplius autem definitio quot modis dicitur, & quomodo ipſum quid eſt monſtratur, & quomodo non, & quorum eſt & quorum non. Amplius autem ad demonſtrationem quomodo ſe habet. & quomodo contingit eiuſdem eſſe, & quomodo non contingit.*

1. *Eſt autem quorundam quædam cauſa, &c.*

Intentio Ariſt. Cùm definitionem in demonſtratione non per demonſtrationem oſtendi docuiſſet, modò tractat quæ definitiones ſic oſtendantur, quæ verò non.

Not. 1. Pro cuius exactiori intelligentia aduerte quatuor eſſe cauſarum genera, materia ex qua res eſt, forma ſecundum quam eſt, efficiens à qua eſt, finis cuius gratia res eſt. circa has cauſas nota primo, quòd non omnes res habent omnes quatuor cauſas, immaterialia enim materia vacant; res mathematicæ formam habent ſolam.

Not. 2. Nota ſecundo, quod etiam in illis rebus quæ has quatuor cauſas habent, nõ omnes ſunt de illarum rerum eſſentia, nam efficiens & finis de eſſentia nullo modo ſunt, nec materia eſt multum de rerum eſſentia, ſed ſola forma.

Not. 3. Nota tertio, has cauſas hoc ordine ſe habere, vt omnium primum locum teneat finis, ſecundum efficiens, tertium materia, vltimum forma, hæc enim eſt quæ vltimo producitur & habet eſſe, vnde aliarum eſt effectus. idem dico de materia reſpectu aliarum, & de efficienti reſpectu finis. forma dicitur quid

quid rei, & definitio quæ secundum talem formam datur dicitur definitio quid, reliquæ causæ, & quæ per eas definitiones dantur, dicuntur propter quid.

Ex his fit quòd cum ipsum quid sit effectus aliarum causarum, possit ostendi & concludi per eas, & talis est definitio per solam formam, & hæc non in demonstratione innotescit, sed per demonstrationem probatur, licet non probetur quod sit quid, vt dictum est, reliquæ in demonstratione ostenduntur, & quatenus per eas cognoscimus quid rei probantes, dicuntur habere rationem formę. ex his nota est Arist. intentio.

Accedamus ad literæ explicationem. constituit distinctionem rerum, vt appareat quarum quid est probetur, quarum verò non. inquit, quædam habent causam, quædam non habent, vel absolutè, vel in illa scientia, vt notat S. Tho. quæ habent causam illorum quid est, & essentia habet causam, nempè aut materiam, aut finalem, aut efficientem, loquitur enim de his, quæ causam habent extra essentiam & formam, & per talem causam ostendi possunt, quamuis non demonstretur esse quid est: quæ verò non habent causam quid est, non possunt ostendi sed supponi, qualia sunt subiecta in scientiis & principia, eorum enim definitiones supponuntur, non demonstrantur; vt quid vnitas, quid punctum. *Expositio literæ*

Definitio autem quoniam quidem, &c. 2.

Illaturus ex prædicto fundamento esse aliquot definitiones quæ probantur, aliquot quæ supponuntur, definitionem diuidit in generali definiendo, definitio, inquit, est ratio ipsius quid, quædam est quæ quid nomen significet explicat, siue quædam est definitio nomina ponens, id est, definiens, quod idem est, vt quid significet triangulus, vel aliud quoduis nomen, & hanc habentes quid rei quærimus, & vocat propter quid, quia vti diximus quid, & propter quid re idem sunt. at quia post nominis definitionem ipsum quid rei quærendum dixit, addit difficile hoc esse, statim habere quid, cùm nõdum habeamus an sit, nisi per accidentia, quæ importantur in definitione nominis. *Quid sit definitio*

Oratio autem vna est dupliciter, &c. 3.

Quia hanc vnam esse definitionem dicturus erat, docet quot modis oratio dicatur vna, asserens dupliciter vnam dici, primo coniunctione, vt Petrus & Paulus, vel orationes aliæ secundum quas loquimur; secundo quia vnum de vno explicat, *Quot modis dicatur oratio vna.*

cat, non per accidens; id est, quia dicit aliquam naturam alicuius; sicut definitio vna est, quia vnam dicit alicuius naturam. Philopon. & alij volunt definitionem nominis dici vnam per coniunctionem, quia detur per accidentia rei, at videtur mihi posse dici quod sit etiam vna per se, quia reuera vnius nominis explicat significationem.

4. *Alius verò terminus est, &c.*

Alteram definitionem ponit, quæ rei est, nempè oratio ostendens propter quid res est, quam comparat priori definitioni nempè quæ dicit solum quid, nam definitio quid, id est, per solam formam significat ipsum quid, sed nō ostendit, cùm non sit ipsa medium, sed potius ostendatur, at definitio propter quid ostendit ipsum quid, & non differt à demonstratione nisi sola terminorum dispositione, quod declarauimus satis in primo libro.

5. *Differt enim dicere propter quid, &c.*

Cùm definitionem propter quid demonstrationem positione differentem vocauerit, quam modo vocat continuam, non autem definitionem quid, hoc explicat; nam differt dicere, propter quid tonat & quid est tonitrus, cùm enim dicitur propter quid tonat, respondetur quia extinguitur ignis in nube, quæ videtur demonstratio continua, id est, non distincta illatione media: at si dicitur, quid est tonitrus, quamuis idem dicatur, non eodem modo, scilicet est sonus extinctionis ignis in nubibus.

6. *Amplius est terminus tonitrui, &c.*

Definitionem solam formalem tonitrus ponit, nempè est sonus nubis, quam definitionem dicit esse conclusionem demonstrationis, vt supra declarauimus, ex quibus colligit triplex definitionum genus, & quæ principium tantum sunt demonstrationis, vt sunt definitiones eorum, quæ non habent causam, & quæ est conclusio demonstrationum, qualis est passionis definitionis formalis, & quæ est demonstratio positione differens, qualis quæ quid rei cum sua causa complecti tur. ex quibus vniuersalem epilogum colligit eorum, quæ dubitata sunt cap. 3. & nota epilogum eorum quæ hactenus dicta sunt in textu.

Triplex esse genus definitionū.

CAP. XI. *De causarum distinctione, & quæ mutuo concurrant, & quæ non, & quomodo illarum possit esse demonstratio.*

Quoniam

QVoniam autem scire putamus, quando sciamus causam, causæ verò quatuor sunt, vna quidē quod quid erat esse, vna autem, quibus existentibus necesse est hoc esse, altera verò quæ aliquid primum mouit, quarta autem, cuius causa omnes istæ per medium monstrantur; & hoc enim quum sit hoc, necesse est esse, vna quidem acceptæ propositione non est, duabus autem ad minimum, hoc verò est, quando vnum medium habeant: hoc igitur vno accepto, conclusionem necesse est esse. 1.

2 Manifestum autem & sic, propter quid est rectus in semicirculo? aut quo existente rectus est? sit vtique rectus, in quo A. dimidium duorum rectorum, in quo B. qui est in semicirculo, in quo C: quòd igitur A. rectus insit ipsi C. ei qui est in semicirculo, causa est ipsum B. hoc enim ipsi A. æquale est, hoc autem C. ipsi B. duorum namque rectorum dimidium est: cùm igitur B. sit dimidium duorum rectorum, A. ipsi C. inest, hoc autem erat, in semicirculo rectum esse.

3 Hoc verò idem est ipsi quid erat esse, eò quòd hoc significat oratio, verumenimuero & ipsius quid erat esse, causa monstrata est media.

4 Propter quid autē Medorum bellum factum est Atheniensibus? quæ causa bellum inferendi Atheniensibus, quoniam in Sardes cum Eretriensibus irruerunt, hoc enim primo mouit sit bellum, in quo A. priores irruisse B. Athenienses C. inest itaque B. ipsi C. quod est prius irruisse Atheniensibus: A. verò ipsi B. bellum inferunt enim ijs, qui prius iniuria affecere: inest igitur ipsi quidem B. A. quod est bellum inferre ijs, qui prius incœpere, hoc autem ipsi C. Atheniensibus, prius enim cœpere, medium igitur & hic causa est quæ primo mouit.

5 Quorumcunque autem causa ipsum gratia cuius, vt propter quid ambulat? vt sanus fiat. propter quid domus est? vt

conseruetur suppellex, illud quidem gratia cōualescendi, hoc autem gratia conseruandi, propter quid à prandio oportet deambulare. & gratia cuius nihil differt.

6 *Sit deambulatio à prandio C. non supernatare cibaria in quo B. sanari in quo A: insit igitur à prandio deambulare ei, quod est facere non supernatare cibaria ad os ventris, et hoc salubre, videtur. n. inesse ipsi deambulare, quod est C. ipsum B. ꝙ est non supernatare cibaria: huic autem inest ipsum A. salubre, quæ igitur est causa ipsi C. ꝙ ipsum A. insit ipsum cuius gratia B. ꝙ est non supernatare, hoc autem est veluti illius ratio: A. enim ita assignabitur: propter quid autem B. ipsi C. inest, quoniam hoc est sanari, ita se habere. Oportet autem transumere orationes, & ita magis singula apparebūt.*

7 *Generationes verò è conuerso hic, & in causis secundum motum: ibi. n. medium oportet fieri primū, hic autem ipsum C. extremum, vltimum verò ipsum cuius gratia.*

8 *Contingit autem idem & cuius gratia esse & ex necessitate, vt per lucernam ingredi lumen: ex necessitate etenim progreditur, quod minores habet partes, per maiores poros, siquidem lumen fit eò ꝙ pertransit, & gratia cuius, vt non offendamus. An ne ergo si esse contingit & fieri contingit? quemadmodū si tonat, cùm extinguitur ignis, necesse est* stridere et strepere, vt Pythagoræi dicunt, minarum gratia iis, qui sunt in tartaro, vt timeant.*

* Proprie est sonare, vt cū in aqua candens ferrū extinguitur

9 *Plurima verò talia sunt, & maximè in iis, quæ secūdum naturam constituuntur & consistunt, hæc enim alicuius gratia facit ipsa natura, illa verò ex necessitate, necessitas autem duplex, hæc quidem enim secundum naturam & appetitum, illa autem vi, quæ præter appetitum est. quemadmodū lapis ex necessitate, & sursum & deorsum fertur, sed non propter eandem necessitatem.*

10 *In iis verò quæ à discursu, nonnulla quidem nunquam à*

casu

casu sunt vt domus, aut statua, neque ex necessitate, sed alicuius gratia, quædam verò et à fortuna, vt sanitas & salus: maximè autem in quibuscunque contingit & sic, & aliter, quando non à fortuna generatio fit: quare finis, quod est bonum, gratia alicuius, & fit aut natura, aut arte, à fortuna verò nihil gratia alicuius fit.

1 (*Eadem autem causa est iis quæ fiunt, & factis, & futuris quæ est & iis quæ sunt: medium enim est causa, præter quam quod iis quidem quæ sunt quæ est iis verò, quæ fiunt, quæ fit, factis autem facta, & futuris futura, vt propter quid factus fuit defectus? quoniam facta fuit terra in medio, fit autem quoniam fit. erit vero quoniam erit in medio, est autem quoniam est. Quid est Crystallus? accipiatur vtique, quod est aqua congelata. aqua in quo C. congelatum in quo A. causa media in quo B defectus callidi omnino: inest itaq; B. ipsi C. huic autem congelatum esse, quod est in quo A. fit autem Crystallus cum fit B. factum est autem facto, erit autē futuro: sic igitur & causa, & cuius causa simul fiunt quando fiunt. & sunt quando sunt, & in eo quod factum fuit, & in futuro consimiliter.*

Quoniam autem scire opinamur, &c. 1.

TRIA Theoremata in hoc capite constituit, quorum primum est, per quatuor causarum genera licere monstrare. Primò autem explicat singulas, sunt enim formalis, materialis, efficiens, & finalis. formalem vocat quod quid, quæ ipsa est essentiæ præcipua pars, materialem verò qua posita necesse est aliquid esse. quamuis autem hoc possit dici de aliis causis, tamen in Physica proxima causa necessitatis qua talis est effectus, est materia, vt alias declarabitur. efficiens est quę mouet primo. & à quo primo incipit operatio. finalis est cuius gratia res fit. hæc sunt quatuor causarum genera per quæ demonstrare licet. 1. Theo.

At quia nihil sequitur necessario ex vno solo, nisi secundum dispositionem syllogisticam disponatur, in qua medium bis sumere idem oportet, quoties per causas hasce aliquid demonst

demonstrandum fuerit, debet medium bis repeti, quod in syllogistica argumentatione fiet, alias per causam non demonstrabimus necessariò.

2. *Manifestum est autem & sic, &c.*

Exempla causarum tradit, atque ab ipsa materia incipit. exemplum est huiusmodi, si quis velit demonstrare angulum trianguli supra semicirculum descripti esse rectum, sumatque pro medio quia est medietas duorum rectorum, per materiã monstrabit, nam medietas & partes habent rationem materiæ, fiet igitur hic demonstratio; omnis angulus qui est medietas duorum rectorum vel æquiualentium duobus rectis, est rectus, omnis angulus in circumferentia trianguli supra semicirculum descripti est medietas rectorum duorum aut æquiualentium duobus rectis, ergo talis angulus est rectus. vide Euclid. libro tertio Theorem. tertio hic nota non esse propriè materiam in Geometricis, sed est materia intelligibilis, & materia metaphysica, quales sunt partes respectu totius.

3. *Hoc autem idem est ei, &c.*

Quantum possum conijcere, sensus huius loci est, vt velit per idem medium concludi quid, & formã rei per quam monstratur res, cum non sit aliud res ipsa: ac propterea non ponit exemplum causæ formalis, quia potius ipsa cum re monstratur, quàm demonstret rem. literam attende, cum dixisset per illud medium concludi illum angulum esse rectum, dicit rectum, & ipsius quod quid est, idem esse. cum definitio & nomen idem significet, causa autem recti assignata, ipsa etiam erit causa ipsius quòd quid. Potest etiam sic exponi, quòd tale medium est quod quid rei, nam hoc significat illa definitio, medietas duorum rectorum, nimirum ipsum rectum, talis autem definitio sumpta est pro medio, vt patet in demonstratione posita.

4. *Hoc autem propter quid Medorum bellum, &c.*

Ponit exemplum in efficienti causa, vt quare, Athenienses bello vexantur à Medis? quia ipsi Athenienses primo iniusti fuerũt & inuaserũt cum Eretriis ipsorum Medorum amicos, nempe Sardes. fiet igitur syllogismus; qui primo Medos inuadunt bello, à Medis bello vexantur, Athenienses primo Medos inuadunt, ergo Athenienses à Medis bello vexantur, hæc demonstratio est à causa efficienti.

5. *Quorumcunque verò causa, &c.*

Exemp

Exempla causæ finalis assignat duo, alterum est sanare est finis deambulationis, sic qui vult sanari deambulat, qui male habet vult sanari, ergo qui malè habet deambulat. Alterum est, domus finis est suppellectilia conseruare, si suppellectilia conseruari debēt, oportet domos esse, sed suppellectilia conseruari debēt, ergo oportet domos esse. Statim explicat duos modos quibus causa finalis notatur, nempe propter quid deambulemus, & cuius gratia deambulemus, vtrumque enim finem petit.

Sit ambulare post cœnam, &c. 6.

Ingeniosè vult Aristoteles ostendere efficientem, & finalē causam adinuicem se demonstrare, ac exemplum de efficiente ponit, sumit enim pro maiori extremo sanum, pro minori deambulare. pro medio cibos non manere in ore ventriculi, hoc est, digestos esse, & facit rationē per tale mediū, quod est efficiens sanitatis, sic cibos digeri sanum est, deambulare facit cibos digeri, ergo deambulare sanum est, hæc demonstratio ab efficienti.

Statim dubitat, nónne sanum esse est causa finalis, vt qui deambulet, cibos digerat, & eius ratio? respondet ita esse, & si terminos conuertas, maius extremū in medium, fiet demonstratio à fine, vt si probetur deambulans cibos digerere propter sanitatem. literæ textus per ista facilè intelligetur.

Generationes autem è contrario, &c. 7.

Ostendit in generatione causam efficientem & finalem aliter se habere, nam causa efficiens fit primum & habet esse, quam effectus probādus, at in finali ipsum extremum C. nēpe deambulare fit primum, & finis, nempe sanitas vltimo habet esse sensus est, efficiens primo fit ante effectum, at finis est vltimo productus, nam prius est deambulare & cibos digeri, quam sit sanitas, quamuis sanitas & finis sit primus in intentione.

Contingit autem idem & gratia, &c. 8.

Hoc est secundum Theorema. potest idem effectus prouenire duplici ex causa, & finali, & materiali, non solum quantum ad esse, sed etiam quantum ad fieri. ponit duo exempla, vtraque secundum opinionem aliorum, alterum huius effectus, nimirum lumen diffundi per laternę pellem, est causa finalis ne offendamus pedes, causa verò materialis est quia lumen est corpus partibilius in minutiores partes, quā sint foramina

Secundū theorem. Eundem effectum ex duplici prouenire cā;

ramina & pori illius pellis,sic enim censebant aliqui lumen per pellem transfundi, at possumus aliud exemplum ponere ex Themi.dētes enim anteriores sunt acuti, propterea quòd sunt ad scindendum, tanquam propter finem, similiter quia sunt ex materia subtiliori,quàm ea, ex qua sunt molares obtusi ad conterendum cibum.

Alterum exemplum ponit, sonus tonitrui fit ex extinctione ignis in nube, necessario enim ignis extinctus in aqua sibilat,id est,sonitum facit, finis autem tonitrui secūdum Pythagoram est, vt paueant qui sunt in inferno, fit ergo vnus effectus ex pluribus causis.

9. *Plurima autem huiusmodi sunt, &c.*

Cum idem & à fine,& ex necessitate,id est,materia,vt Philo.dicit,fieri docuisset,inquit plurima esse huiusmodi,præsertim quæ natura constant, id est, entia naturalia.dicuntur autem entia naturalia,quæ principium in se alicuius motus habent,qualia sunt plantæ,animalia, elementa, & ex his mixta, in quibus est duplex hæc causa, & finis, & necessitas, scilicet materia.

Nota literam,illa duo verba(hæc,illa.)sunt nominatiui casus cum natura,vt sit sensus,in his quæ natura constant, hæc natura est propter hoc, illa ex necessitate, id est, est quædam causa finis,est etiam causa materia.

At quia est necessitas multiplex, distinguit, est enim quædam necessitas extrinseca, quæ prouenit à causa efficienti, vt sagitta emissa sursum tendit necessario, & alia necessitas intrinseca, quæ est à principio interno rei,& hæc est secundum rei inclinationem & appetitum,vt cum lapis deorsum descendit,& ignis sursum ascendit,&per talem necessitatem,causam probamus ipsius effectus,cum sit necessitas per se.

10. *Sed in his quæ sunt ab intelligentia,&c.*

Postquàm docuit causas illas reperiri in naturalibus, docet non id semper in his esse, quæ ab intelligentia & intellectu fiunt,id est,in artificialibus,artificialia enim quædam nec ex necessitate fiunt,nec à fortuna,sed tantum propter finem, vt domus,effigies:hæc enim solum sunt pro arbitrio agentis, non ex materia ipsa necessario proueniunt, sed tantum propter finem,& hinc est, quòd non à fortuna proueniant, cum non nisi ex intentione agentis fiant.

Illud autem dicitur à fortuna prouenire,quod præter intentionem

tionem agētis particularis prouenit, vt si quis domo egressus negotiandi causa, liberatus est à morte, nempe quia domus ruinam fecit, hoc illi à fortuna euenit. dico aūt agentis particularis, quia illud non euenit præter intentionem agentis vniuersalis, nempe Dei, qui omnia præscit, & nihil ei à fortuna euenit, domus igitur & similia nunquam à fortuna eueniunt, quia non sunt nisi ex agentium intentione.

Quædam alia artificiata à fortuna eueniunt, vt sanitas, nauigationis exitus, cuius rationem Arist. reddit, nempe quia ab alia causa prouenire possunt, quàm ab arte, sanitas enim etiam à natura, nauigatio etiam à ventis prouenit, cum autem ista à tali causa præter artem eueniant, possunt à fortuna euenire, nempe cum accidunt præter intentionem, non quòd à fortuna sit generatio rei, sed cum ab illo principio prçter intentionem venit; à fortuna dicitur.

In arte igitur finis est, qua parte ab arte res proueniunt, & in hoc cum natura conuenit, vtraque enim est propter finem, quæ enim sunt à fortuna, non sunt propter finem, cum non sint secundum causarum particularium intentionem.

Eadem autem causa est, & in his, &c. 11

Tertium theorema est, in causis & effectibus quæ simul sunt eodem modo variati causam, quo effectus, quantum ad temporum varietatem, vt quare est eclipsis? quia est interpositio, quare fuit eclipsis? quia est interpositio. quare futura est? quia futura est interpositio ponit exemplum aliud præteriti, quare glacies est? reducas ad complexum sumpta significatione nominis, vt supra diximus, & nota hunc locum reduces sic, quare aqua est congelata? quia est exhalata, puta quia partes calidæ prorsus euaporatæ sunt, & calor recessit, & hoc idem potest variari secundum quamlibet temporis differentiam.

CAPVT XII.

IN iis verò, quæ non simul sunt, an ne sunt in continuo tempore? quemadmodum videtur nobis alias aliorum causas esse, ipsius quidem facti factam alteram, & futuri alteram futuram & ipsius fieri, si quid prius factum fuit. 1.

2. *Est vtique à posterius facto syllogismus, principium autem & horum ipsa facta, quare & in iis quæ fiunt consimiliter: à priori verò non est, vt quoniam hoc factum fuit, quia hoc*

hoc posterius factum fuit, et in futurum consimiliter: neque enim indefiniti, neque definiti erit temporis. quare quoniam hoc verum est dicere factum fuisse, hoc autem est verum dicere factum fuisse, posterius, in intermedio nanque falsum erit dicere hoc iam altero facto. Eadem autem ratio & in futuro.

3. *Neque quoniam hoc factũ fuit, hoc erit: medium enim congenitum oportet esse factorum factum, & futurorum futurum, eorũ quæ fiunt quod fit, entium ens: id verò quod fuit, & id quod erit non contingit esse congenitum. Amplius neque indefinitum contigit esse, tempus intermedium, neque definitum, falsum enim erit dicere in intermedio.*

4. *Considerandum autem quid est ipsum continuum, vt post ipsum factum esse, ipsum fieri sit in rebus, an manifestum est, quòd non est contiguum facto, quod fit, neque enim factũ facto: termini nanque sunt & indiuidui. quemadmodum igitur neque puncta sunt sibi inuicem contigua, neque facta, ambo enim indiuidua sunt, neque vtique quod fit facto propter idem, nam quod fit, diuisibile est, factum autem indiuisibile: quemadmodum igitur linea ad punctum se habet, ita quod fit, ad factum: insunt enim infinita facta in eo quod fit: magis autem manifestè in vniuersalibus de motu oportet dici de his.*

Quinto Physicorum c. de continuo & contiguo, & alibi.

6. *De eo igitur quod est, quomodo, cum generatio consequẽter sit, se habeat mediũ, quod est causa, in tantũ acceptum fit: necesse est. n. & in his medium & primum immediata esse: vt A. factum fuit, quoniam C. factum fuit, posterius aũt C. factum fuit: prius autem A. principium aũt C. eo quòd proximius ipsius tunc est, quod est principium temporis, C. verò factum est si D. factum est. cum igitur D. fit, necesse est A. factum esse, causa autem est. C. cum enim D. factum est, necesse est C factum esse: C. autem facto necesse est prius A.*

factum

factum fuisse. Ita verò accipienti medium, stabitur alicubi immediatum, an semper extra cadet propter infinitū? non enim est contiguum factum facto, quemadmodum dictum fuit sed incipere tamen necesse est à medio & ab ipso nunc primo. Similiter autem & in ipso erit, si enim verum est dicere, quod erit D. necesse prius verum dicere, quod A. erit: huius autem causa ipsum C. si enim D. erit, prius ipsum C. erit, si verò C. erit, prius ipsum A. erit: similiter autem infinita est sectio & in his: non enim sunt futura contigua inter se principium verò & in his immediatum accipiendum est. 7.

*Se habet autem sic in operibus si facta est domus, necesse est incisos fuisse lapides, & factum fuisse hoc * propter quid: quoniam necesse est fundamentum factū fuisse, si quidem & domus facta fuit: si verò fundamentum est, prius lapides factos fuisse necesse est, Rursus, si erit domus, consimiliter prius erunt lapides (monstratur autē per medium similiter) erit enim fundamentum prius.*

* *Nonnulli codices non habent illud propter quid*

In his autem quæ non simul sunt, &c. 1.

CVM in tertio theoremate præcedenti de causis & effectibus quæ simul sunt, locutus esset, nunc de causis & effectibus quæ non simul sunt, sed successione procedunt quærit, an talia, licet simul non sint, saltem in continuo sint tempore, vt cum fundamenta, & muri, & domus fiunt. an sint continuo tempore, sicut videtur nobis communiter, ita vt effectus facti sit altera causa prius facta continuo tempore, & futuri futura, & eius quod fit aliqua præcedens, licet simul non sint omnia.

Intētio Aristotel.

Est igitur à posterius facto syllogismus, &c.

Antequàm quæstionem determinet, statuit modum demonstrandi in similibus causis, docens in his quæ facta sunt procedendum à posteriori ad prius factū, & similiter in his, quæ futura sunt à posterius futuro ad prius, sic, facta est domus, ergo facta sunt fundamenta: futura est domus, ergo futura sunt fundamenta, non licet autem à prioribus procedere, ac propterea vocat syllogismum, non autem demonstrationem

tionem.

3. *Neque enim infinito, aut finito erit tempore, &c.*

Probat quòd non sit verum dicere. quia prius est factum posterius esse factum, nec signando tempus certum & finitum, nempe quia hoc est factum, illud tali die est factum, nec non signando tempus vllũ, sed infinitè & indeterminatè. neutro enim modo est verũ dicere, quia prius factum est, nempe fundamenta, factum est posterius, puta domus, quia sumendo tale tẽpus intermediũ, erit quidẽ verũ dicere factũ esse prius. non autem posterius. Idem dicendũ est de futuro.

4. *Neque quoniam hoc factum est, hoc erit, &c.*

Non solum à priori ad posterius non valere contendit in facto vel futuro esse, sed nec à facto ad futurum valere probat, non enim licere quia fundamenta facta sunt, domus erit, primo quia mediũ & quod per mediũ probatur debent esse contemporanea & congenita, vt vtrũque futurum autẽ vtrumque præteritum, aut vtrumque in esse aut in fieri, at factum esse & futurum non sunt simul congenita. præterea, quia siue sit certum tempus, siue incertum, in quo futuram esse domũ dicatur, in medio tempore falsum erit dicere quòd erit, cum impediri possit, & si fundamenta posita sint.

5. *Speculandum ergo quid est continuum, &c.*

Conatur modo respondere ad propositam quæstionem de cõtinuitate temporis effectus & causæ, quæ simul non sunt, ac dicit quod oportet speculari quid sit continuum, erit enim manifestum quod factum esse nec cum fieri, nec cum alio factum esse sit cõtinuum, nam facta esse sunt sicut puncta in linea, fieri verò sicut ipsa linea, vt igitur punctum non est continuũ puncto, cum indiuisibilia sint, nec linea puncto, quia posito aliquo puncto non capitur pars lineæ ita immediata puncto illi, quin detur alia minor versus illud punctum, ita nec factum esse cum facto esse, nec cum fieri continuum est. at quia hoc excedebat limites Logicos, remittit se ad libros Physicorum, in quibus de motu in vniuersali tractatur.

6. *De eo igitur quomodo cum eo, &c.*

Ostendit hæc solum dicta esse vt ostendantur quomodo in his quæ consequenter & successiuè fiunt, sit causa media accipienda, nã cũ causa media debeat esse immediata extremo maiori, oportuit cognoscere quomodo ista immediata sint,

sint, licet aliquid ex Philosophia misceatur. Quo autem modo sint immediata docet, primò repetēdo principium quod sit, hoc autem est vltimum factum esse, per hoc enim probamus prius, vt A. esse, nempè fundamenta quia C. est, nempè quia muri facti sunt, & muros factos, quia D. nempè domus est, semper autem vltimū dicitur principium, quia proximum est ipsi nunc præsenti, quod dicitur principium temporis.

Hic nota, quod sicut in linea datur principium incipiendo extrinsecè, nempè à puncto primo versus lineam, non autem datur principium à linea versus punctum, ita datur principium à facto esse incipiendo, quod nunc, versus antecedentia, non tamen à prioribus factis esse incipiendo, ac ob id principium primum debet esse quod vltimum est, ac ob hoc ad priora procedendum. in prioribus autem non est dare primum factū esse, sicut datur vltimum factum esse, ac ob id à posteriori sumendum est principium. eadē est ratio in futuro, ab eo enim quod posterius est, principium sumi debet. *Nota.*

Hoc autem se sic in operibus, &c.

Docet quamuis in tempore non detur ista immediatio vnius facti esse cum altero facto esse, vel cū fieri, tamen ea quæ facta sunt, habere hanc immediationē, & in his non esse processum in infinitum versus priora: nam domus facta est, ergo lapides decisi sunt, quod est vltimum, & lapides decisi sunt quia fundamenta sunt, quod est medium. datur igitur immediatio in rebus, licet non in tempore. hæc pro capite sufficiant, sunt enim ista philosophica.

CAPVT XIII.

Quoniam autem videmus in ijs quæ fiūt, circulo generationem quandā esse, contingit hoc esse. si quidē sequantur se inuicem mediū & extra: in his enim ipsum conuertere est: monstratum verò est hoc in primis, quod conuertuntur conclusiones, quod autem circulo hoc est, in operibus autem apparet sic, made facta terra, necesse est vaporem fieri, hoc autem facto nubem, hoc autem facto aquam, hoc autem facto, necesse est madefactam *1 Post. c. 3.*

tionem.

3. *Neque enim infinito, aut finito erit tempore, &c.*

Probat quòd non sit verum dicere. quia prius est factum posterius esse factum, nec signando tempus certum & finitum, nempe quia hoc est factum, illud tali die est factum, nec non signando tempus vllũ, sed infinitè & indeterminatè. neutro enim modo est verũ dicere, quia prius factum est, nempe fundamenta, factum est posterius, puta domus, quia sumendo tale tẽpus intermediũ, erit quidẽ verũ dicere factũ esse prius. non autem posterius. Idem dicendũ est de futuro.

4. *Neque quoniam hoc factum est, hoc erit, &c.*

Non solum à priori ad posterius non valere contendit in facto vel futuro esse, sed nec à facto ad futurum valere probat, non enim licere quia fundamenta facta sunt, domus erit, primo quia mediũ & quod per mediũ probatur debent esse contemporanea & congenita, vt vtrũque futurum autẽ vtrumque præteritum, aut vtrumque in esse aut in fieri, at factum esse & futurum non sunt simul congenita. præterea, quia siue sit certum tempus, siue incertum, in quo futuram esse domũ dicatur, in medio tempore falsum erit dicere q̃ erit, cum impediri possit, & si fundamenta posita sint.

5. *Speculandum ergo quid est continuum, &c.*

Conatur modo respondere ad propositam quæstionem de cõtinuitate temporis effectus & causæ, quæ simul non sunt, ac dicit quòd oportet speculari quid sit continuum, erit enim manifestum quod factum esse nec cum fieri, nec cum alio factum esse sit cõtinuum, nam facta esse sunt sicut puncta in linea, fieri verò sicut ipsa linea, vt igitur punctum non est continuũ puncto, cum indiuisibilia sint, nec linea puncto, quia posito aliquo puncto non capitur pars lineæ ita immediata puncto illi, quin detur alia minor versus illud punctum, ita nec factum esse cum facto esse, nec cum fieri continuum est. at quia hoc excedebat limites Logicos, remittit se ad libros Physicorum, in quibus de motu in vniuersali tractatur.

6. *De eo igitur quomodo cum eo, &c.*

Ostendit hæc solum dicta esse vt ostendantur quomodo in his quæ consequenter & successiuè fiunt, sit causa media accipienda, nã cũ causa media debeat esse immediata extremo maiori, oportuit cognoscere quomodo ista immediata

sint,

sint, licet aliquid ex Philosophia misceatur. Quo autem modo sint immediata docet, primò repetẽdo principium quod sit, hoc autem est vltimum factum esse, per hoc enim probamus prius, vt A. esse, nempè fundamenta quia C. est, nempè quia muri facti sunt, & muros factos, quia D. nempè domus est, semper autem vltimũ dicitur principium, quia proximum est ipsi nunc præsenti, quod dicitur principium temporis.

Hic nota, quod sicut in linea datur principium incipiendo extrinsecè, nempè à puncto primo versus lineam, non autem datur principium à linea versus punctum, ita datur principium à facto esse incipiendo, quod nunc, versus antecedentia, non tamen à prioribus factis esse incipiendo, ac ob id principium primum debet esse quod vltimum est, ac ob hoc ad priora procedendum. in prioribus autem non est dare primum factũ esse, sicut datur vltimum factum esse, ac ob id à posteriori sumendum est principium. eadẽ est ratio in futuro, ab eo enim quod posterius est, principium sumi debet. *Nota.*

Hoc autem se sic in operibus, &c.

Docet quamuis in tempore non detur ista immediatio vnius facti esse cum altero facto esse, vel cũ fieri, tamen ea quæ facta sunt, habere hanc immediationẽ, & in his non esse processum in infinitum versus priora: nam domus facta est, ergo lapides decisi sunt, quod est vltimum, & lapides decisi sunt quia fundamẽta sunt, quod est medium. datur igitur immediatio in rebus licet non in tempore. hæc pro capite sufficiant, sunt enim ista philosophica.

CAPVT XIII.

QVoniam autem videmus in ijs quæ fiũt, circulo generationem quandã esse, contingit hoc esse. si quidẽ sequantur se inuicem mediũ & extra: in his enim ipsum conuertere est: monstratum verò est hoc in primis, quod conuertuntur conclusiones, quod autem circulo hoc est, in operibus autem apparet sic, made facta terra, necesse est vaporem fieri, hoc autem facto nubem, hoc autem facto aquam, hoc autem facto, necesse est madefactam *1. Post. c. 3.*

esse terram, hoc autem erat, quod a principio, quare circulo circuiuit, vno enim ipsorum quocunque existente, alterum est, & illo aliud, & hoc primum.

Sunt autē nonnulla quidem quæ fiunt vniuersaliter, nanque & semper & in omni, aut sic se habent, aut fiunt alia verò semper quidem non vt plurimum autem, vt nō omnis homo masculus barbam emittit, sed vt plurimum.

Talium itaque necesse est & medium vt plurimum esse, si enim A. de B. vniuersaliter prædicatur, & hoc de C. vniuersaliter, necesse est A. de C. semper & in omni prædicari, hoc enim est vniuersale & in omni & semper, sed supponebatur vt plurimum: necesse est igitur & medium vt plurimum esse, quod est, in quo B. erūt igitur & eorum, quæ vt plurimum, principia immediata,

1. *quæcunque vt plurimum ita sunt, aut fiunt.*

Intentio Arist.

Quoniam autem videmus in ijs, &c.

Cùm in his, quæ simul non sunt causis & effectibus à posteriori argumentū sumendum esse docuisset, nunc docet in quibusdam etiam quæ non simul sunt, nihil referre à posteriori vel à priori incipere, hæc autem sunt quę mutuo & circulo quodam non in indiuiduo, sed specie generantur adinuicem: & in his conclusiones præmissas, & præmissæ conuersim conclusiones ostendunt, vt prius dictum est, nempè secundo Priorum cap. 5.

Verbi gratia, si terra madefacta est, vapores erunt, si vapores, erunt nubes, si nubes, pluuia, si pluuia, terra erit madefacta, vnde est circulus, & in his per vapores futuras pluuias, & per pluuias vapores etiam futuros probare possumus, neutrum enim in specie habet rationem veram prioris aut posterioris.

2. *Sunt autem quædam, quæ fiunt vniuersaliter, &c.*

Medium tale esse debere quale illud quod probatur.

Theorema quoddam constituit, tale esse medium oportere, quale id quod probatur, sunt enim quædam quæ semper sunt aut fiunt sine defectu, vt quod triāgulus habeat tres angulos, quod sol oriatur, quod occidat: quædam quæ frequēter eueniunt, licet aliquando deficiant, vt quod vir barbam habeat,

habeat, quod pluuiæ sint in hyeme. eorum igitur quæ semp sunt aut fiunt, & medium debet esse semper, in his verò quæ plerunque, & mediũ etiam plerunque. & probat secundum. nam si A. dicitur de B. semper, & B. de C. semper, & A. dicetur de C. semper, non ergo plerunque, vt dicebatur, vnde per principium de omni, medium semper non erit ipsius plerũque, erit ergo quod est plerunque sine medio, aut medium debet esse etiam plerunque vt dictum est.

CAPVT XIIII. *De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignota quo pacto veneutur.*

*Quomodo igitur ipsum quid est in definitione assignatur, & quomodo demõstratio, aut definitio est ipsius aut non est, dictum est prius. Quomodo autem oportet venari, quæ in eo quod quid est prædicantur, nũc dicamus. Eorum igitur, quæ insunt semper vnicuique nonnulla extenduntur in plus, non tamen extra genus. dico autẽ in plus inesse, quæcunque insunt quidem vnicuique vniuersaliter at verò & alij. veluti est impar, quod omni inest trinitati, sed & non trinitati, quemadmodum ens inest trinitati, sed & non *numero: sed & impar inest in omni trinitati, & in plus inest, nam & quinario inest, sed non extra genus: quinarius enim est numerus, nihil autem extra numerum, & impar.* 1.

* a. l. trinitati.

*Talia itaque accipienda sunt vsque ad hoc, quousque tot accepta fuerint primum, quorum vnum quodque quidem in plus inerit, omnia verò non in plus sunt: hanc enim necesse est substantiam rei: vt trinitati inest omni numerus, impar, primus vtroque modo, & vt non mensuretur numero, & vt non componatur ex numeris: hoc igitur iam est trinitas numerus impar, primus, & ita primus: horum enim vnumquodque, alia quidem imparibus omnibus insunt, vltimum verò & dualitati, omnia autem *nulli.* 2.

* a. l. nulli nisi tria.

Quoniam verò declaratum est nobis in superioribus, quod necessaria quidẽ sunt, quæ in eo quod quid est prædican- 3.

dicãtur, vniuersalia verò necessaria sunt, trinitati autẽ, & cuilibet alij sic accipiuntur in eo quod quid est, quæ accipiuntur sic, ex necessitate quidem essent vtique trinitas. hæc quod autem substantia sit, ex his planum est. necesse enim est, si nõ hoc esset trinitatis esse, vt genus aliquid esse hoc, aut noĩatũ aut innominatũ: erit igitur in plus quã trinitati inexistẽs. supponatur enim tale esse genus, vt insit secũdũ potentiã in plus, si igitur nulli inest alij, quàm indiuiduis trinitatibus, hoc vtique esset trinitati esse. supponatur enim & hoc substãtia vniuscuiusq; esse, quæ est in indiuiduis vltima talis prædicatio: quare cõsimiliter & alij cuicũq; ita mõstratorũ eidẽ esse erit.

4. *Oportet autem, quando totum aliquid negocietur quispiam, diuidere genus in indiuidua specie prima, vt numerum in trinitatem & dualitatem: postea sic illorum definitiones tentare accipere, vt recta linea & circuli: & recti anguli, post hæc autem accipientem quid est genus, veluti vtrum quantorum, aut qualium proprias passiones speculari per communia prima accidentia.*

5. *Nanque ijs quæ componuntur ex indiuiduis, ex definitionibus erunt plana, eò quod principium est omniũ * definitionum ipsum simplex, & simplicibus solis per se insunt accidentia, alijs verò secundum illa.*

*a.l. definitio & ipsum simplex.

6. *Diuisiones autem, quæ sunt secũdũ differentias, vtiles sunt ad ita pertransẽudum, vt tamen monstrant. dictum est in præcedentibus: vtiles verò essent ita solum ad syllogizandum ipsum quid est. At qui videretur vtique nihil, sed statim accipere omnia, ac si quispiam à principio acciperet absque diuisione.*

7. *Differt autem aliquid primum & posterius eorum quæ prædicãtur prædicari, vt dicere, animal mãsuetũ bipes, aut bipes animal mansuetũ: si enim omni ex duobus*

est, & vnum quiddam est animal mansuetum, & rursus ex hoc & differentia, homo, aut quodcunque est, quod vnum sit, necessarium est diuidentem petere.

Amplius vt nihil derelinquatur in eo quod quid est, ita solum contingit, quando enim primum acceptum sit genus, si inferiorum quidem aliquam diuisionū accipat, non incidet omne in hoc: vt nō omne animal aut integris aut scissis pennis est, sed pennatū animal omne, huius enim differentia hæc, prima verò differentia animalis est, in quam omne animal incidit: similiter autem & aliorum vniuscuiusque, & extrinsecorum generū, & eorum quæ sub ipso, vt auis, in quam omnis auis, & piscis, in quā omnis piscis: ita igitur procedenti est scire, quoniam nihil derelictum fuit, aliter autem & derelinquere necessarium est & non scire.

Nihil autem oportet definientem & diuidentem omnia scire entia, quamuis impossibile dicūt esse aliqui, differentias scire, quæ sunt ad vnumquodque non scientē vnumquodque, sine autem differentijs non esse vnumquodque scire: à quo enim non differt, idem esse huic, à quo autem differt, alterum ab hoc. Primum quidē igitur hoc falsum est: non enim secundū omnem differentiam alterum est: multæ enim differentiæ insunt eisdem speciē, sed non secundum substantiam, neque per se. 8.

Postea quando acceperit opposita & differentiam, & quod omne incidit hinc aut inde, & acceperit in altero quod quæritur esse, & hoc cognoscat, nihil differt scire, aut nō scire, in quibuscunque prædicantur alijs differentiæ: manifestum enim est, quoniam si ita procedens venerit in hæc, quorum non amplius est differentia, habebit rationem substantiæ, omne autem incidere in diuisionē, si sint opposita, quorū nō est mediū, nō est petitio: necesse est enim oē ī altero ipsorū esse, siquidē illi⁹ differētia erit. 9.

10. *Ad construendam verò definitionem per diuisiones, tria oportet coniectare, vt accipiantur quæ prædicātur in eo, quod quid est. & hæc ordinare quid primū. aut quid secundum est, & quod hæc omnia sint.*

11. *Est autem horum vnum primum per id, quod possumus, quemadmodum ad accidens, syllogizare, quod inest, & per genus construere: ordinare autem, vt oportet, erit, si primum acceperit, hoc autem erit, cū acceptum fuerit: quod omnibus sequitur, illi autē non omnia, necesse est enim esse aliquid tale: hoc aūt accepto, iā in inferiorib. idē modus est, secundo nanque aliorū primum erit, & tertium consequentiū, ablato enim superiori, quod cō sequitur aliorum primū erit: consimiliter verò & in alijs. Quod autem omnia hæc sint, manifestum est ex eo quod accepit: & primum secundum diuisionem, quoniam omne, aut hoc animal est: inest autem hoc, & rursus huius totius differentiam, vltimi verò non amplius esse differentiam, aut & statim cū vltima differentia à toto nō differre specie hoc: manifestum enim quod neque plus adiacet.*

12. *Omnia enim in eo, quod quid est accepta sunt horū, neque deficit vllū: aut enim genus, aut differentia vtique esset. genus quidem igitur & primum, & hoc quod cum differentiis assumitur: differentiæ verò omnes habentur, non enim amplius sunt posteriora specie: nāque differre: vtique ipsum vltimum, hoc autē dictum est non differre.*

13. *Quærere verò oportet inspicientem ad similia & indifferentia: primum quid omne idem habent, postea rursus in alteris, quæ in eodē quidē genere sunt cū illis: sunt aūt ipsis quidē eadem specie, ab illis aūt altera: quādo autem in his acceptū fuerit aliquid omninò idē, & alijs cōsimiliter in acceptis omnino cōsiderare, si idē, quousque ad vnam deuenerit rationem, hæc enim erit rei definitio: si*

verò non processerit in vnam, sed in duas, aut plures, planum quod non esset vtique vnum aliquid quod quæritur, sed plura.

Vt dico, si quid est magnanimitas quæreremus, considerandum in quibusdam magnanimis, quos scimus, quid habent vnum omnes in quantum tales, vt si Alcibiades magnanimus, aut Achilles, et Aiax. quid vnum omnes habent? non tolerare iniuria affecti, ille enim bellauit, iste autem iratus est, hic verò interemit seipsum. Rursus in alteris, vt Lysandro, aut Socrate, si vtique indifferentes sunt & bona & mala fortuna affecti: hæc duo capiens considero, quid idem habent, & nō impassibilitas circa fortunas, & non tolerantia cum iniuriantur, si verò nihil, duæ vtique species essent magnanimitatis. 14.

Semper autē est omnis definitio vniuersalis: non enim alicui oculo dicit salubre Medicus, sed aut omni aut specie determinans. 15.

Quomodo quidem sit quod quid est, &c. 1.

Postquam quomodo quod quid est definiatur, & qualiter in demonstratione ostendatur ostensum est, proponit se dicturum qua via definitionem venari possimus, definitio autem aut est alicuius speciei specialissimæ, aut alicuius generis subalterni. incipit autem à methodo definiendæ speciei, vt vult Themist. & Philoponus. *Intentio Arist.*

Ante omnia verò diuisionem prędicatorum essentialium statuit: quædam, inquit, essentialiter prædicantur de specie, ita tamen vt excedant genus illius speciei, sicut ens prædicatur de ternario, excedit tamen genus ipsius, nempè numerū, similiter prædicatur quantitas, excedit tamen. quædam verò essentialiter prædicantur. in plus tamen, ita vt excedant speciem illam, nō tamen genus, sicut impar, primum, insunt ternario in plus, quia alijs etiā numeris insunt, non soli ternario, sed non excedunt numerum, cùm non nisi numeris insint. ita fit etiam in alijs speciebus. *Diuisio attributorum essētialium.* 2.

Huiusmodi igitur accipienda sunt, etc.

Distinctione prędicatorum ęssentialium de specie proposita, methodus cōsistit in hoc, vt circa speciem definiendam *Methodus inuestigādi definitionem speciei.*

tot prædicata essentialia sub illo genere sumamus, quousq. omnia simul iuncta soli illi insint speciei, licet singula separata excedant speciem.

Verbigratia est definiendus ternarius, cuius genus est numerus, sumam de ternario essentialia omnia, nempe quod est impar, quod est primus vtrobique, & quamuis ista singula sint communia per se. (nam impar inest etiam quinario, primus vtrobiq; binario) tamē totū simul soli ternario inest.

Nota. Aduerte dupliciter dici numerum primū, vno modo quia sola vnitate mensuratur & non numero aliquo, sicut ternarius, quinarius, septenarius, & alij: altero modo quia nō cōponitur ex numeris, quomodo soli binarius, & ternarius primi dicuntur: vnde vterque dicitur primus vtrobique, id est, quia nec mensuratur numero, nec componitur numeris. si igitur primus consideretur per se, inest binario, impar per se, inest alijs, totum verò ternario soli. atque hæc est via definiendi speciem, quę magis deseruit pro indaganda differentia, quæ difficilius cognoscitur.

Numerum dupliciter primū dici.

3. *Quoniam autem ostensum à nobis, &c.*

Probat prædictam orationem esse definitionem ipsius ternarij, & primo probat esse necessarium prædicatum, sic, in quid prædicata prædicantur necessario, illa talia prædicantur in quid, vt notum est; ergo necessaria sunt. maior patet, quia in quid prædicata vniuersaliter prædicantur, vniuersalia autem necessaria sunt. idem dicendum in alijs omnibus à ternario. sed quod sit substantia & definitio probatur, illa oratio prædicatur in quid de ternario, ergo vel est genus vel definitio: non genus, quia competeret alijs à ternario, genus enim superius est, ergo est definitio, cum definitio sit oratio quæ in quid, & soli inest. *Obiectio.* Dices quomodo illæ differentiæ prædicantur in quid? respondet Philop. differentiam per se in quale quid prædicari, at in definitione simul cum ipso genere prædicatur in quid, definitio enim in quid prædicatur. *Dilutio.*

* *Quæstio, an sit vltima differentia simplex speciervm specialissimarū.* Hic est* vna difficultas notanda, an vnius speciei specialissimę vna sit vltima differentia conuertibilis cum specie eadem. Sanctus Thomas hoc loco lect. 13. respondet quamlibet speciem specialissimam habere vnicam vltimam differentiā conuertibilem cum ipsa, at quia tales differentiæ sunt ignotæ, circumscribimus illam per varia accidentia communia simul iniuncta, quæ dicuntur essentialia, quia formam

Prim. opin. D. Thom.

rei

rei essentialem circunscribunt: non autem circumscribimus per accidentia propria, quia per talem definitionem oportet demonstrare ipsa propria de specie.

Ratio Sancti Thomæ est, quia cum differentia sumatur à forma, sit autem vnica forma, vltima in specie, erit etiam & differentia vltima, hoc idem Albert. tract. de differentia. c. 5. & in præsenti capite, & videtur hoc idem docere Aristoteles septimo Metaphysicæ, capite duodecimo, tex. 43. vbi differentias vltimas cum specie conuerti docet, & primo de partibus animali. capite primo, esse species, inquit, quæ vnica indiget differentia. Simplicius capite tertio ante prędica. docet Porphyrium differentias, vt in plurimum definisse, hæ autem cōmunes sunt: vbi insinuat non deesse vltimas differentias. at Porphyrius differentiam vltimam specificam nullam videtur facere. sed solum illud aggregatum ex multis communibus, quem alij quoque sequuntur. *Rat. D. Th.* *Secunda ratio Por.*

Pro hac opinione esse videtur, quòd potest fieri vt omnes gradus qui sunt alicuius formæ rei, inueniantur seorsum in varijs rebus, licet simul iuncti non nisi in illa re, & profectò hoc in homine constat, nam forma ipsi est principiū vitæ, quem gradum in formis plantarum inuenimus, est etiā principium sentiēdi, qui gradus est in brutis, est etiam principiū intelligendi, qui gradus est in Angelis, at simul intelligēdo, non est nisi in homine, nam si tu dicas, intelligere hominis esse cum discursu, ac ob id non inueniri in angelis, dicēt hi, nihil aliud esse intelligere cū discursu, quam intelligere coniunctum sensitiuo, vnde qui dicit rationale, dicit duo, nempe intellectiuum cum sensitiuo, vnde iuxta istorum sententiam ista erat exacta hominis definitio, substantia intellectiua, sensitiua. *Pri. ratio.*

Et quamuis hæc opinio non careat probabilitate, tamen non est negandum posse esse differentias vltimas simplices vltimarum specierum, cum possint multis inesse simplices gradus formæ solis speciebus competentes, quamuis hoc fortè non sit demonstrabile, est tamen probabilius, quàm contrarium. *Vltimas differentias simplices posse esse vltimarum specierum.*

Congruum autem est cum totum, &c.

Alteram constituit methodum pro genere subalterno definiendo, generalissima enim non habent definitionem. methodus autem consistit in tribus, primum est, vt tali genere *Methodus vt generis subalterni definitio indagetur*

propo

propositio fiat eius diuisio in suas vltimas species, secundũ, vt singulæ definiantur, & sumatur id quod in eis inuentum fuerit commune, hoc enim erit differentia illius. tertiũ, vt prædicamẽtum illius inquiratur, in quo ipsius est genus, hoc autem fiet considerando proprietates ipsorum prædicamentorum, quæ in singulis prædicamentis superius expositæ sunt, & sic perfectam habebimus definitionem.

Verbi gratia volo definire lineam, diuidam eam in suas species, rectam, & circularem, postea singulas definiam. recta est longitudo sine latitudine, cuius medium non exit ab extremis. circularis est longitudo sine latitudine, cuius medio inest punctum, à quo lineæ omnes ductæ vsque ad ipsam sunt æquales. sumam ab vtraque illud commune, nempe longitudinem sine latitudine. postea per proprietates quantitatis comperiam lineam esse quantitatem, & continuam, quia secundum eam est æquale vnum alteri, & eius partes terminũ habent communẽ, dicam igitur linea est quantitas cõtinua, longa sine latitudine. atq; hæc method⁹ est ꝓ genere.

5. *Compositis enim ex athomis, &c.*

Vult Arist. ostendere meritò ad methodum definitionis generis vtendum esse definitionibus specierũ, nam cum genera non sint nisi ex speciebus collecta, meritò per ea quæ speciebus insunt ad genus ascendimus. cum in speciebus primo inueniantur & cognoscantur.

Litera autem sic est exponenda, secundum Themist. & Pilopo. quamuis aliter S. Tho. exponat, conuenientia compositis ex athomis, id est, quæ insunt generibus, quæ ex vltimis & indiuisibilibus speciebus componuntur, ex ipsarum specierũ definitione erũt manifesta, propterea quod omniũ principium est definitio, & quod simplex, id est, generum & vniuersalium definitio simplicis speciei principium est, & quę insunt simplicibus speciebus, per se illis cõpetere cognoscuntur, alijs verò, nempe generibus non nisi per species inesse illa percipiuntur.

6. *Sed diuisiones, quæ sunt secundum differentiam, &c.*

Diuisionis q̄ sit vtilitas ad inuestigã tionẽ defini tionis. Prior vtilitas.

Vt Philop. dicit duas vtilitates ex diuisione ad has methodos definiendi proponit, præmittit tamen nõ demonstrari definitionem per diuisionem, vt dictum est prius.

Prior vtilitas est ad ordinem inter partes definitionis, refert enim multum dicere, homo est animal, mansuetũ bipes,

vel

vel bipes mansuetum.

Cuius rationem dat, nam semper partes præcedentes faciũt vnũ genus, quod per bipes contrahitur, propterea multum refert vnam partem, aut alteram præponere, quamuis vt dicit Arist. hoc non demonstratur ex diuisione, sed accipiatur, tamen vtilis est ad hoc diuisio, nam si recta sit, partes ipsius priores præponi debent, posteriores verò postponi.

Amplius nihil relinquendum, &c. 7.

Altera vtilitas diuisionis est, vt nihil relinquatur in definitione, relinquitur autem, cum prætermittitur differentia proximè diuidens genus. signum autem cognoscendi quando differentiæ nõ sint generi adæquatæ, hoc est, cum enim ipsæ differentiæ non adæquant ipsum genus vniuersaliter sumptum, non sunt proximæ, vt habere scissas pennas, & habere nõ scissas, sicut habent vespæ, muscæ, & vespertiliones, non sunt differentiæ proximæ animalis, cum non omne animal habeat pennas scissas, aut non scissas, hæ enim differentiæ auis sunt, atque hoc signum est pro cognoscendis proximis differentijs generis alicuius, & aliorum generum, quæ extra illud sunt, nempe superiorum & eorum quæ sub illo sunt, atq; ex hoc colligitur prędicta vtilitas ad definitiones. *Posterior vtilitas.*

Nihil tamen oportet definientem, &c. 8.

Excludit errorem quẽdam, quem Themist. & Philop. tribuunt Pseusippo nepoti Platonis, hic enim dicebat non posse cognosci differentiam alicuius, nisi cognoscantur omnia à quibus differt, sine differentia verò non cognosci quicquam, nam à quo nõ differt, est idem cum eo; à quo verò differt, est aliud ab eo, si igitur non cognoscitur res sine differentia nec differentia, nisi alijs omnibus cognitis, nõ contingit definire aut diuidere nisi omnibus cognitis.

Hoc reijcit Arist. ac primò illud fundamentum refutat, nempe quod differt ab alio alterum est ab eo. hoc docet esse falsum, nam indiuidua vnius speciei differunt ab inuicem, non tamen vnum dicitur alterum, id est, diuersum in substantia ab alio, cũ nõ omnis differentia sit essentialis, ex quo fit vt ad cognoscendũ quid res sit, nõ sit opus omnia cognoscere, cũ saltẽ ĩdiuidua illi' speciei nõ sit op' cognita habere.

Postea cum accipiantur omnia, &c. 9.

Respondet modo non opus esse cognoscere omnia in particulari,

ticulari, à quibus res differt, sed si genus diuidatur per duas differentias, in quibus non sit medium, aut per plures, & definitum accipiatur in vna, satis erit vt cognoscatur differre ab omnibus alijs, quibus inest opposita differentia, licet non cognoscantur illa omnia in particulari, vt satis est scire omne animal esse aut rationale, aut irrationale. & hominē esse rationalem, vt cognoscatur ab alijs omnibus animalibus differre, quāuis in particulari non cognoscantur, sed vniuersaliter nempe esse irrationalia.

Quod si dicas, vnde sciam omne animal esse rationale, aut irrationale forsan erit aliud. respondet Aristo. non posse esse aliud, quia differentiæ sunt immediatè oppositæ, ob id non petitur principium, quando nulla alia statuitur, quod si per huiusmodi diuisiones procedamus, non opus erit omnia in particulari cognoscere, sed tātum rem definiendam esse sub oppositis differentiijs.

10\. *Ad probandum autem terminum per diuisiones, &c.*

Post methodos definiendi traditas, vult docere diuisionē esse vtilem ad definitionem probandam, non quidem demōstratiuè, vt dictum est, sed alio probationis genere. ad hoc autem oportet tria in diuisione obseruare, primum est, vt non accipiantur in diuisione nisi tantum essentialia, & non accidentia aliqua. alterum, vt ordinatè accipiantur talia prædicata vt primum sit loco primo, secundum loco secundo, & sic consequenter. tertium vt sumantur omnia membra diuisionis vsque ad vltimam speciem, vel vsque ad illud quod definiri debet.

11\. *Est autem vnum horum, &c.*

Diuisionem vtilē esse ad definitionis probationē. Ostendit modum quo ista in diuisione obseruari possunt, primum quidem obseruabitur examinando talia prædicata per problemata generis, sicut examinatur accidens per sua problemata, id est, per præcepta quæ dantur ad determinanda problemata accidentis vel generis.

Obseruabitur secūdum, si primum prædicatum fuerit primo loco, illud autem est primum, quod sequitur omnia alia, non tamen omnia alia sequuntur & inferuntur ex ipso, vt viuens est primum quàm animal. nā omne animal est viuens, non ècontra omne viuens animal, & idem obseruabitur in sequentibus, nam semper respectu sequentium antecedentia dicuntur prima, & eodem modo sunt examinanda.

Obserua

Obseruabitur verò tertium duplici signo, primo ne intermedia prætermittantur, sumendo differentias adæquatas, quod cognoscitur, quando genus vniuersaliter non continetur sub illis, nam cum adęquatæ sunt, exactè diuidunt genus vniuersaliter sumptum, vt diximus paulò superius in hoc capite. secundo, vt diuisio procedat vsque ad vltimum, quod cognoscetur, quando iam amplius sub illo toto non possumus differentiam sumere, vel si sumamus, est idem cum ipso toto, vnde quando peruentum est ad hominem, scimus absolutam esse diuisionem, quia sub homine non licet differentiam sumere, vel si differentia sit, puta rationale. est conuertibilis & idem cum homine, diuisiua verò differentia debet esse inferior.

Omnia enim in eo, quod quid est, &c. 12.

Probat modo per talem diuisionem rectè colligi & probari definitionem, nam omnia prædicata ista sunt essentialia, non ergo est quid superfluum, similiter nihil erit diminutũ, nam non deest genus, cum acceptum sit primum genus, non deest differentia, quia omnia intermedia vsque ad vltima acceptа sunt, erit ergo bona p talẽ diuisionẽ accepta definitio.

Quærere autem oportet intendentem, &c. 13.

Non conuenit inter omnes expositores quid Arist. hic intendat. Sanctus Thomas enim vult, vt hic tradatur alia methodus definiendi speciem per resolutionem, Albert. verò & Aegid. vt tradatur hic methodus definiendæ passionis ipsius speciei. at potius mihi videtur dicẽdum cum Themist. & Philo. quod Arist. doceat modum separandi æquiuocum à genere, quia sæpè accidit, vt videantur genera, quæ tamen sunt æquiuoca, traditur autem hic via hoc dignoscendi. *Intentio Aristo.*

Via autem hæc consistit in his, primo vt illius propositi generis sumamus illa singularia, quæ cẽsentur vnius speciei, & consideremus eа, in quibus sunt similia & indifferentia. secundo, vt sumamus alia singularia, quæ censentur vnius esse speciei inter se, diuersa tamen à priori sub illo genere, & pari ratione consideremus similia in his & indiffertẽtia. tertio, vt vtraque comparemus, & videamus an in aliquo communi cõueniant in illis similitudinibus reperto, si enim hoc est, erit huius communis definitio, si verò ratio non est vna cõmunis, est æquiuocum tale propositum, & non est definiendum. *Methodus qua genus ad æquiuoco valeat distingui.*

Verbi

Verbi gratia volo definire animal, diuídam in singularia hominis,& quæram an habeant aliquid commune, quo dicuntur animal, & inueniam esse sensibilia rationalia. postea sumã indiuidua leonis & inueniã esse sensibilia rugibilia, quod si vtraque comparem, cõmune inueniam, nempe sensibile, ob id igitur animal vniuocum & genus erit.

14. *Vt dico, si quid est magnanimitas, &c.*

Exemplum proponit Aristot. si velis quid sit magnanimitas definire, prius cõsidera eos qui magnanimi dicũtur vni' speciei magnanimitatis, vt Achillem, Aiacem, Alcibiadem, hi magnanimi dicuntur, quia noluerunt pati iniuriam, Aiax enim occidit se, propterea quod arma Achillis fuerunt sibi denegata, Achilles verò abstinuit se à bello propter Briseidẽ raptam ab Agamemnone, Alcibiades pugnauit contra suos, quia propter accusationem à bello fuit reuocatus, omnes hi conueniunt in hoc quòd vindictam sumebant illatę iniurię.

Postea considera alios magnanimos alterius speciei, scilicet Socratẽ, & Lysandrum, hi enim magnanimi dicti sunt quia æquo animo se haberent, tam in aduersis, quam in prosperis.

Si verò fiat comparatio inter has magnanimitates, nihil inuenietur commune, vt volunt Græci, propterea non erit vnica magnanimitatis definitio. Sanct' Thomas vult, quod sit aliquid commune, nempe quod omnes se dignos magnis existimabant, ac inde procedebat vel vindicare iniuriã, vel nihili facere. & vtraque expositio conuenit textui.

Definitiones esse solũ rerũ vniuersaliũ. Nota. Medicum partim vniuersale partim singulare sibi proponere. Tria quædã in singularis consideranda.

Semper est enim omnis definitio vniuersalis, &c.

Ne quis cum singula considerata sint, ea definiri existimaret, docet definitiones non esse singularium, sed vniuersaliũ solum & communium, vt Medicus non considerat sanitatẽ huius vel illius oculi, sed in communi, nempè oculi in vniuersali, aut in specie, puta oculi colerici, sanguinei, vel alterius, itaque definit.

Aduerte Medicum habere speculationẽ & praxim, quantum ad speculationem respicit vniuersale, quãtum ad praxim & operationem respicit singulare. Sunt autẽ in singulari tria consideranda, & natura illius, & singularitas, & totum simul suppositũ. natura est principium, quo actionis vel passionis, quia per eam fit actio vel passio singularitas est

conditio

conditio necessaria actionis vel passionis, quia non est actio physica, quæ non fit in singulari, similiter passio. dico physicam, quia intellectus operatio fertur in vniuersale, ad totũ suppositũ est, quod agit vel patitur, agere enim vel pati suppositorum est.

CAPVT XV.

Facilius autem est singulare definire, quam vniuersale. quapropter oportet à singularibus ad vniuersalia transire: æquiuocationes etenim latent magis in vniuersalibus, quam in indifferentib. Quemadmodum autẽ in demonstrationibus oportet esse ipsum syllogizatũ fuisse, & ita & in definitionibus manifestum est: hoc autem erit, si per ea quas singulariter dicuntur, sit in vnoquoque genere definire seorsum, vt simile non omne, sed quòd in coloribus & figuris & acutum, quod in voce, & ita in cõmune progredi obseruantem ne æquiuocatio incidat. Si verò neque disputare oportet translationibus, planum, quod neque definire, neque trãslationibus: disputare enim necesse erit in translationibus.

Facilè autem est magis definire singulare, &c.

Ex præcedenti doctrina infert vnum, facilius esse definire singularia, id est minus vniuersalia, quam communia, vnde oportet ex definitione inferiorum ascẽdere ad superiora. *Intentio Aristo.*

Probat primò, quia æquiuocatio impedit definitiones, hæc autem est frequentior in vniuersaliori, propter amplitudinem eorum, quam in minus vniuersalibus, quæ non habẽt similitudinem cũm æquiuocis.

Probat secundò, sicut demonstratio debet syllogizare, ita definitio declarare, sed clarior est definitio, quę incipit à particularibus, vt si velis definire simile, acutum, quæ communia multis sunt, melius erit vnumquodquę per se definire, nempè simile in coloribus, simile in figuris, similiter acutũ in voce, acutum in sono, & sic paulatim procedere, attendo ne æquiuocum definiamus.

Ex quo reijcit modum definiẽdi metaphoricum, qui obscurus est, vt enim non est disputandum per metaphoras, ita

nec definiẽdũ, si enim definitiões essent, etiã disputationes.

Nota. Hic attende, quod hic non intendit docere speciem prius definiri quam genus, sed à toto genere loquendo facilius est & inferius definire particularia, quam cõmunia, de quibus non constat esse genus, hoc non prohibet, quin incipientes à genere, ipsum prius definiamus.

CAPVT XVI. *Quo pacto problemata venentur tum diuisione, tum etiam proportione.*

1. *AD hoc autem, quod habeamus problemata eligere oportet & decisiones & diuisiones, ita verò eligere supponentem genus commune omnium, vt si animalia essent, quæ speculata sunt, qualia omni animalia insunt: his autem acceptis rursus reliquorum primo, qualia omne sequantur: vt si hoc est auis, qualia omnem sequantur auẽ, & ita semper proxima: planum enim quod habebimus iã dicere, propter quid insunt consequentia ijs, quæ sunt sub communi, vt propter quid homini aut equo insunt sit autem animal, in quo A. B. verò consequẽtia omne animal, in quibus autem C. D. E. aliqua animalia: planum igitur propter quid B inest ipsi D. namque per A. consimiliter autem & alijs. Et semper in alijs eadem est ratio, nunc quidem igitur secundum tradita communia nomina dicimus.*

2. *Oportet autem non solum in his considerare, sed & si aliud quid visum fuerit inexistens commune, excipientem postea quæ hoc sequitur, & qualia hoc sequuntur, vt cornua habentia habere erinaceũ, & non vtrinque dentata esse: rursus cornua habere, quæ sequitur planũ enim propter quid illis inerit, quod dictum est, propter enim cornua habere inerit.*

3. *Amplius autem alius modus est secundum proportionale eligere: vnum enim accipere non est idem, quod oportet vocare sepium, & spinam, & os, erunt autẽ consequentia & his antequam vna quadã natura tali existẽte.*

Et

4. *Eadem verò problemata sunt, hæc quidem eo, quod idem medium habent, vt quoniam omnia* contraresistē tia, horum autem quædam genere eadem sunt, quæcunque habent differētias eo, quod aliorum, aut aliter sunt. vt propter quid resonat? aut propter quid apparet? & propter quid iris? omnia enim hæc idē problemata sunt genere, omnia enim sunt refractio, sed specie altera. Aliqua verò eo, quod medium sub altero medio est, differunt problemata, vt propter quid Nilus decrescente mense magis fluit? quoniā hybernior decrescens est, & propter quid hybernior decrescens est? quoniam Luna deficit, hæc enim ita se habent inter se.* * ἀντιπερίστασις. Græcè dicitur, hoc est contrarij statu.

Vt habeamus proposita eligere oportet, &c.

Hoc capite ostendit diuisionem & decisionem, nempè cōsiderationem communis & vniuersalis abstractæ à particularibus, conducere ad determinanda & multiplicanda problemata, & ponit tria theoremata circa hoc, quorum primū est, vt separatim consideremus vniuersalia & communia, & quæ eis insunt secundum se, omnia speculemur, nam postea per ipsum commune poterimus illa omnia de particularib. probare & demonstrare. *Intentio Arist.* *1. Theor.*

Vt sumamus animal, & quæ ei insunt secundum se consideremus, nēpè somnum, vigiliam, sensum, motum localem & alia, postea de singulis animalibus eadem per animal medium demonstrabimus, & sic faciendum est in quolibet alio vniuersali, vnde fit abstractio & decisio illius communis, & considerantur, quæ ei insunt, postea fit decisio, vt eadem de inferioribus demonstremus.

Oportet autem non solum in his considerare, &c. 2.

Secundum Theorema est, non solum oportere seligere ista communia, quæ nomina habent posita, sed quæcunque alia communia etiam si nominata non sint, & cōsiderare ea, quæ eis insunt, postea de illorum inferioribus demonstrare. *2. Theor.*

Vt consideremus hoc commune, nempè habere cornua, & quid sequatur ex hoc, nempè non habere dentes superiores, & habere multos ventres, nam animalia, quę cornua habent, materiam dentium superiorum in cornua conuertunt

& ob id multos habent ventres, vt cibos postea ruminare possint, & ab vno in alium ventrem transferre, nam cũ dentes non habeant, non ita facile possunt cibum conterere.

Per cornigerum igitur illa de animalibus habentibus cornua in particulari demonstrabuntur. Themist. per hoc commune intelligit genus innominatum, Alber. verò passionem aliquam communem, etiam si non sit genus.

Amplius alius modus est, &c.

3. 3. Theor. Tertium theorema est, vt non solum commune vniuocũ sumamus, sed etiam anallogum, cum ea, quæ probanda sunt analoga etiam sunt, vt sepium, spina, & os nullum habent cõmune vniuocum, sed analogum, vt enim se habet os in terrestribus, ita spina in aquatilibus, & sepium in quodam pisce, qui sepia dicitur, tale proportionale est sumendum, & quæ communiter insunt inuestiganda, posterius enim per tale cõmune de singulis illa probantur.

Eadem autem proposita, &c.

4. Merito cum multa problemata vnico medio docuerit determinari, ostendit illa omnia dici eadem problemata, quæ vnico medio determinantur, sicut omnes quæstiones, quæ per antiperistasim probantur, eædem dicuntur, vt quare fontes subterranei sint frigidi in æstate, calidi in hyeme, quare lucernæ viuaciores sint vigente frigore, quare fiant grandines in autumno, & similia problemata dicuntur eadem, quia eadem est causa, nempè antiperistasis, id est, obiectio contrarij.

Si medium fuerit idem specie, erunt problemata eadem specie: si genere, similiter & problemata, vt quare, sic appareat iris, quare fiat imago in speculo, quare echo in aere, omnium horum idem est mediũ genere, scilicet repercussio, licet diuersa sit repercussio in illis tribus.

Dicuntur etiam eadem problemata, quæ vnicum habent medium, sed subordinatione quadam, nam illud est vnius medium, & hoc postea est alterius medium; vt quare nilus magis crescit in fine mensis lunaris. quia est tempus hyemalius finis mensis, iterum quare est tempus hyemalius tunc quia luna deficit, illa duo dicuntur eadem, quia ab vnico medio pendeat, ordine tamen quodam.

CAP

CAPVT XVII. *Quomodo causa & effectus se habeant inter se, & quo pacto causæ veneniur, & an vnius effectus plures sint causæ.*

DE causa verò & cuius causa dubitaret vtique aliquis, an quando est causarum & causa est, quemadmodum si fluunt folia, aut deficit, & causa fluendi folia, an deficiendi erit, veluti, si huius est lata folia habere: ipsius verò deficere, est terram in medio esse: si enim non est, alia quædam erit causa ipsorum. siue causa est simul & tantum, vt si in medio terra est, deficit, aut si lati foliū est, fluunt folia. 1.

Si verò sic simul vtique essent, & monstrarentur per se inuicem. sit enim folio fluere, in quo A. latifolium verò in quo B. vitis autem in quo C. si itaque ipsi B. inest A. omne enim latifolium fluit folio, ipsi verò C. inest B. omnis enim vitis est latifolia. ipsi C. inest A. & omnis vitis fluit folio, causa verò B. mediū, sed & quoniam latifolia est vitis, est per folio fluere demonstrare. sit enim D. quidē latifolium, E. verò folio fluere, vitis autem in quo F. ipsi itaque F. inest E. folio fluit enim omnis vitis, ipsi autē E. D. omne enim folio fluens est latifolium, omnis igitur vitis est latifolia: causa autem est folio fluere, si verò non contingit causas esse sibi inuicem, causa enim prior est eo cuius est causa, & deficiendi quidem causa est in medio terram esse: quòd autem in medio terra sit, non est causa ipsum deficere: si igitur per causam quidem demonstratio est propter quid, quæ vero non per causam ipsius quod, quòd terra quidem in medio est, nouit, propter quid autē non: quoniā ipsum deficere non est causa, quod sit in medio, sed hoc ipsius deficere manifestum est, in ratione nāque ipsius deficere inest esse in medio: quare planū, quod per hoc, illud cognoscitur, sed non hoc per illud. 2.

An contingit vnius plures esse causas? si enim est idem

& ob id multos habent ventres, vt cibos postea ruminare possint, & ab vno in alium ventrem transferre, nam cũ dentes non habeant, non ita facilè possunt cibum conterere.

Per cornigerum igitur illa de animalibus habentibus cornua in particulari demonstrabuntur. Themist. per hoc commune intelligit genus innominatum, Alber. verò passionem aliquam communem, etiam si non sit genus.

Amplius alius modus est, &c.

3. 3. Theor. Tertium theorema est, vt non solum commune vniocũ sumamus, sed etiam anallogum, cum ea, quæ probanda sunt analoga etiam sunt, vt sepium, spina, & os nullum habent cõmune vniuocum, sed analogum, vt enim se habet os in terrestribus, ita spina in aquatilibus, & sepium in quodam pisce, qui sepia dicitur, tale proportionale est sumendum, & quæ communiter insunt inuestiganda, posterius enim per tale cõmune de singulis illa probantur.

Eadem autem proposita, &c.

4. Merito cum multa problemata vnico medio docuerit determinari, ostendit illa omnia dici eadem problemata, quæ vnico medio determinantur, sicut omnes quæstiones, quæ per antiperistasim probantur, eædem dicuntur, vt quare fontes subterranei sint frigidi in æstate, calidi in hyeme, quare lucernæ viuaciores sint vigente frigore, quare fiant grandines in autumno, & similia problemata dicuntur eadem, quia eadem est causa, nempè antiperistasis, id est, obiectio contrarij.

Si medium fuerit idem specie, erunt problemata eadem specie: si genere, similiter & problemata, vt quare, sic appareat iris, quare fiat imago in speculo, quare echo in aere, omnium horum idem est mediũ genere, scilicet repercussio, licet diuersa sit repercussio in illis tribus.

Dicuntur etiam eadem problemata, quæ vnicum habent medium, sed subordinatione quadam, nam illud est vnius medium, & hoc postea est alterius medium: vt quare nilus magis crescit in fine mensis lunariis. quia est tempus hyemalius finis mensis, iterum quare est tempus hyemalius tunc quia luna deficit, illa duo dicuntur eadem, quia ab vnico medio pendent, ordine tamen quodam.

CAP

CAPVT XVII. *Quomodo causa & effectus se habeant inter se, & quo pacto causæ venentur, & an vnius effectus plures sint causæ.*

De causa verò & cuius causa dubitaret vtique aliquis, an quando est causarum & causa est, quemadmodum si fluunt folia, aut deficit, & causa fluendi folia, an deficiendi erit, veluti si huius est lata folia habere: ipsius verò deficere, est terram in medio esse: si enim non est, alia quædam erit causa ipsorum. siue causa est simul & tantum, vt si in medio terra est, deficit, aut si lati foliū est, fluunt folia. 1.

Si verò sic simul vtique essent, & monstrarentur per se inuicem. sit enim folio fluere, in quo A. latifolium verò in quo B. vitis autem in quo C. si itaque ipsi B. inest A. omne enim latifolium fluit folio, ipsi verò C. inest B. omnis enim vitis est latifolia. ipsi C. inest A. & omnis vitis fluit folio, causa verò B. mediū, sed & quoniam latifolia est vitis, est per folio fluere demonstrare. sit enim D. quidē latifolium, E. verò folio fluere, vitis autem in quo F. ipsi itaque F. inest E. folio fluit enim omnis vitis, ipsi autē E. D. omne enim folio fluens est latifolium, omnis igitur vitis est latifolia: causa autem est folio fluere, si verò non contingit causas esse sibi inuicem, causa enim prior est eo cuius est causa, & deficiendi quidem causa est in medio terram esse: quòd autem in medio terra sit, non est causa ipsum deficere: si igitur per causam quidem demonstratio est propter quid, quæ vero non per causam ipsius quod, quòd terra quidem in medio est, nouit, propter quid autē non: quoniā ipsum deficere non est causa, quod sit in medio, sed hoc ipsius deficere manifestum est, in ratione nanque ipsius deficere inest esse in medio: quare planū, quod per hoc, illud cognoscitur, sed non hoc per illud. 2.

An contingit vnius plures esse causas? si enim est idem

3. *de pluribus, primum prædicari: sit A. ipsi B. primo inexistẽs, et ipsi C. alij primo, & hæc ipsis D. E. inerit igitur A. ipsis D. E. causa verò est ipsi quidem D. B ipsi verò E. C. quare causa quidem existente, necesse est rem esse, re autem existente, non necesse est omne esse, quodcunque sit causa, sed causa quidẽ, non tamen omnis.*

4. *Aut si semper vniuersale problema est, & causa totum quiddam, & cuius causa vniuersale, vt folio fluere toto aliquo determinato, licet species ipsius sint, & his vniuersaliter, aut plantis, aut his plantis: quare & medium æquale oportet esse in his, & cuius causa, & conuerti, vt propter quid arbores folio fluunt, si itaque propter congelationem humidi, & si folio fluit arbor, oportet esse congelationem, & si congelatio inest non cuicunque, sed arbori, est folio fluere.*

5. *Vtrum autem cõtingit non eãdem causam esse eiusdẽ omnibus, sed alteram, aut non? an si quidẽ per se demonstretur & non per signum, aut accidens? nõ potest fieri: namque ratio extremi medium est, si verò non ita contingit.*

6. *Est autem & cuius causa, & cui considerare secundũ accidens, non tamen videtur problemata esse. si verò nõ, similiter habebũt medium, siquidem sunt æquiuoca, æquiuocorum medium est: si verò vt in genere, similiter habebunt, vt propter quid & per mutatim proportionale? alia enim causa est in lineis, & numeris, & eadem vtique, inquantum quidem lineæ, alia inquantum verò habens augmentum tale, eadem, ita & in omnibus. huius autem similiter esse colorem colori, & figuram figuræ, aliã alij, æquiuocum enim est simile in his: hic quidẽ fortasse proportionabiliter habere latera, & æquales angulos, in coloribus verò sensum vnum esse, aut aliud aliquid tale: quæ verò secundum analogiam, eadem & medium*

habebunt

habebunt secundum analogiam.

Se habet autem sic consequi, causa subinuicem; & cuius causa, & cui causa: singulum quidem accipieti, cuius causa in plus est, vt extrinsecos aequales esse quatuor in plus est, quam triangulum, aut quadrangulum, omnibus vero aequaliter: quaecunque enim quatuor rectis aequales esse extrinsecos, & medium similiter: est autem medium ratio primi extremi: quocirca omnes scientiae per definitionem fiunt: vt folio fluere simul sequitur vitẽ et excedit, & ficum & excedit, sed non omnes, sed aequale est: si igitur acceperis primum medium, ratio folio fluendi est: erit enim primum quidem in altera medium, quoniam talia omnia sunt post ea huius medium, quoniã succus congelatur, aut aliud aliquid: tale quid autem est folio fluere, congelari succum in contactu seminis. 6.

In figuris vero ita assignabit, quaerentibus assecutionem causae & cuius causa, sit A. inexistens B. omni B. vero vnicuique eorum, quae D. in plus autem: B. vtique vniuersale esset ijs, quae sunt D. hoc enim dico vniuersale quod non conuertitur: primum vero vniuersale, cum quo vnũquodque quidem non conuertitur, omnia autem conuertuntur & non excedunt: ipsis itaque D. causa est ipsius A: ipsum B. oportet igitur A. in plus quam B. extendi: si vero non quid magis causa erit hoc illius? si itaque omnibus E. inest ipsum A. erunt aliquid illa vnum omnia aliud à B. si enim non, quomodo erit dicere, quod cui inest E. ipsum A. omni inest: cui vero A. non omni ipsum E. propter quid enim non erit aliqua causa, vt insit omnibus D. * *sed nunquid & quae sunt E. erũt aliquid vnum? Considerare oportet hoc, & sit C.* 7.

* *Al. l. sed nunquid & ipsis E. si qui dẽrũt aliquid vnum?*

Contingit itaque eiusdem plures causas esse, sed non ijsdem specie: vt quod longaeua sint, quadrupedia quadã, eo quia non habent bilem, volatilia vero eo, quod sicca 8.

sunt, aut alterum quid. Si verò ad indiuiduum nõ statim veniunt, non solum vnũ est medium, sed & plura, & causa plures: vtrum verò causa mediorum, quod vniuersale primum, aut quod ad singulare; singularibus: planũ itaq; ea esse, quæ proxima sunt vnicuiq; cui sunt causa, primũ enim sub vniuersali esse, hæc est causa vt ipsi D. inesse ipsum C. ipsum* A. inesse, est causa: ipsi igitur D. ipsum C. causa ipsius est A. ipsi vero C. ipsum B. huic autem idem*

** a. l. B.*

** Argu l. velut vt A cõpetat ipsi D. causa est ipsum C. vt igitur A. cõpetat ipsi D. causa est ipsum C vt autem competat ipsi C. causa est ipsum B.*

9\. *De syllogismo igitur ac demonstratione, & quid vtrunque est: & quomodo fit, manifestum est: simul verò & de scientia demonstratiua, idem enim est.*

De causa autem, & cuius causa est, &c.

Hoc caput nescio an à multis sit intellectum, propter obscurum procedendi modum. dicam quæ mihi videntur textui maximè quadrare, dubium proponit Arist. nunquid cum effectus sit, causa sit, ita vt liceat ab effectu causam colligere, vt si eclypsis sit, terra sit in medio, & si arbor defrondescit, lata habeat folia, quod est causa. argumentatur à parte affirmatiua. nam si effectus est absq; illa causa, ergo habebit aliã causam, non enim contingit effectum esse sine vlla caussa.

Intentio Arist.

Si verò causa sit & causarum, &c.

Argumẽtatur pro parte negatiua, quòd non sint simul effectus & causa, aliter enim esset circulus à causa ad effectũ, & econtrà, vt probare vitem defrondescere, quia lata habet folia, & contra, lata habere folia, quia defrondescit. hoc argumentum soluit dicendo, quod iste circulus non est in causis, sed vna est demõstratio à causa, altera est ab effectu, & quia, & hoc non est vllum in conueniens, vt superius diximus. textus est apertus.

An contingit vnius plures esse causas, &c.

Argumentatur secundo ad probandum quòd non valeat ab effectu ad causam, potest idem effectus à pluribus causis primis prouenire, vt vituperabile à superbia, & ab intemperantia, ergo iam non ab effectu licebit colligere causam, nõ enim licet dicere, est vituperabile, ergò propter superbiam, quia potest esse propter intemperantiã, nec licet dicere propter intemperantiam, quia potest esse propter superbiam.

Ista

Ista argumenta Arist. proponit dubitatiuè, quia non probat antecedentia, quia sunt dubia & opinabilia, solum tangit difficultatem, hoc ergo argumento probat, quòd ex effectu non licet inferre causam omnem, sed disiunctiuè aliquã. ipse hoc literis explicat, vt A. puta vituperabile habet duas causas totales B. superbiam, & C. intemperantiam, & prædicatur vituperabile de D. nempè superbo, & de E. nempè intemperato, de illo per medium B. superbiam, de hoc per C. intemperãtiam, igitur ex singulis medijs colliges effectum, non ex effectu singulas causas, quia est superior effectus, causa verò inferior. *Nota.*

An si semper vniuersale, &c.

Rursus contra hanc secundam rationem instat, quia videtur, quod quando problema seu propositio probanda est vniuersalis posterioristicè, causa est vniuersalis, & cuius est causa, id est, passio est etiam vniuersalis, & ita omnes tres termini erunt cõuertibiles, sensus est: si sumatur proprium subiectum & vniuersale passionis, causa erit æqualis, & conuertetur cum eis.

V.g. si defrondescere sumatur de proprio subiecto, nẽpè non de hac vel illa planta, sed de illo cõmuni omnibus his, quæ defrondescunt, tunc medium etiam erit æquale, nempè quia humidum densatur & congelatur, non quodcunq; sed illarum plantarum talium, & tũc ista erunt conuertibilia. & nota hic, ꝙ vera causa defrondescendi est humidum cõgelari, non ꝙ lata sint folia, hoc enim signum quoddam est, nec opus est hæc declarare cum philosophica sint, satis est vt exempla intelligantur prout sufficiunt præsenti instituto. *Cur arbores defrõdescãt.*

Vtrum autem contingat, &c.

Replicat contra hoc etiam dubitãdo, videtur enim, quòd possit esse, quòd eiusdem effectus sint plures causæ in diuersis subiectis, & non vna, verbi gratia longæuum inest ceruo & cornici, sed illi quia caret felle, huic quia siccum animal est.

Iterum contra hoc dubitat, quia videtur, quòd quando passio demonstratur per se, & non per signa, vel per accidentia (hæc enim vnius possunt esse plura) tunc non possit esse, quòd vnius effectus plures sint causæ, & probat, nam mediũ est definitio passionis & maioris extremi. erit igitur ipsi æquale, si extremum vniuocum & medium similiter, si vnum

genus,& alterum etiam, si vnum analogum, etiam & alterū, vt cōmutari proportionaliter,& lineis,& numeris,& alijs simul analogicè inest, quia alia ratione inest lineæ; alia inest singulis,quāuis inter se similitudinē, habeant.si quis igitur velit dare mediū huius,erit etiam analogum.

Similiter simile inest coloribus,& figuris, est enim color colori,& figura figuræ similis; sed analogicè, nam colores alia ratione dicūtur similes,quia eodem modo mouent visum, alia ratione figuræ,quia latera habent æqualia,mediū igitur huius similitudinis probādæ erit analogum,sicut & extremum ipsum.

Se habet autem sic consequi,&c.

6. Ex hac præcedenti doctrina determinat modo,cum medium tale sumendū sit,nempè definitio extremi (vt omnes scientiæ sumunt) tunc omnia futura cōuertibilia. nempè cuius est causa,id est,maius extremum,& cui est causa,id est subiectum,& ipsa causa,id est,medium.quòd si sub subiecto sumuntur inferiora singula non conuertētur.tamen omnia simul,vel subiectū cōplectens illa,conuertetur cū extremo.

Verbi gratia,habere extrinsecos angulos æquales quatuor rectis,non conuertitur cum triangulo, aut cū singulis alijs, tamen cum omnibus conuertitur simul & cū subiecto illa continēte,similiter defrondescere & humidum seminis densari, conuertuntur cum omnibus simul inferioribus. vocat succum seminis , quia ex eodem humido ex quo nutriuntur folia etiam nutriuntur fructus & semina arborum.

Nota. Quando demonstrationis termini cōuertantur & quando non. Ex quo habes, quod quando sumitur definitio passionis, licet id nō semper sit,& propriū subiectum,conuertūtur omnes termini demōstrationis,& causa , cum effectu , quando verò non sumitur subiectū propriū,sed inferius,nō conuertitur extremum cum inferiorib. singulis,cum omnibus tamen simul conuertitur.

In figuris autem sic assignabit,&c.

7. Vult consecutionem causæ & effectus petentibus, per ipsas figuras syllogisticas hoc declarare, & ostendere, quod potest aliquando fieri vt eiusdem effectus plures sint causæ nec repugnare hoc modo syllogizandi.

Nota quid sit vniuersale,& vniuersale primū. Aduerte duos terminos in hoc textu,vniuersale,& vniuersale primum: vniuersale dicitur id,quod non cum alijs conuertitur, vt animal in diuiduis hominis vniuersale est,cum omnibus

omnibus enim simul non conuertitur. vniuersale primum dicitur, quod licet cum alio non conuertatur, tamen simul cum omnibus illis conuertitur, vt homo suis singulis indiui duis vniuersale primum est.

Hoc supposito sumit, sit A, puta viuẽs in omni B. puta animali, & animal sit in D. puta in omnibus speciebus suis, singulis autem in plus, tunc A. erit in plus, quã B. nẽpe animal, quia erat vniuersale ipsi, viuens. n. non conuertitur cum animali, alias esset illius causa, id est inferret animal, quod nõ est: sumit autẽ hic causam in inferẽdo, vt vult Philop. si igitur A est in B. & B. in D. A. erit in D. per ipsum D. id est, viuẽs de specieb. animalis, per ipsum animal dicetur. vlterius si A. viuens est superius animali, erit in alijs, puta plantis E. ne mpe ficubus, populis, & reliquis, si enim non esset in his non esset superius A. inest ergo in istis, quæ sunt distincta ab ipso B. puta ab animali, quod si ista sunt distincta à B. erit ergo A. in eis per medium aliquod, sicut inerat D. per B. si ergo inest his plantis, puta E. per medium aliud C. puta arborem, iã vnius effectus plures sunt. vnde in cõsequẽtia syllogistica vnum per multa concludi potest.

Contingit igitur eiusdem, &c. 8.

Concludit, posse vnum effectum per plures causas eiusdẽ generis intellige demonstrari, sed non de eadem specie: vel de eodem subiecto, sed de diuersis, vt longæuum de ceruo, quia caret colera, de cornice, quia est animal siccum.

Si enim definitionem effectus proximã sumimus, effect᷒ vniuersalis vnica est causa, vt longæui, esse bene proportionatos humores.

At præter hanc causam cõmunem, in singulis speciebus multiplicantur causæ, & quo magis species multiplicãtur, etiã causæ, nã alia ratione est ceruus lõgæu᷒ alia cornix, & alia aliæ species, non tamen semper, nam aliquot species candẽ causam possunt participare. *Nota. Demonstratione in re- spõnsione vsque ad definitionẽ & causam proximã subiectorum progredi.*

Dices, vtra melior causa, ea quæ est vniuersalis passiõis, an ea, quæ est proxima subiectis singulis, respondet Aristot. eam esse, quæ est proxima cuique subiecto.

Vide clarè demonstrationem non sistere in definitione passionum, sed in definitiõe & causa proxima subiectorum, vt causa quare ceruus sit longæuus, id est D. sit A. est per C. quia est bene tẽperatus, causa quare est bene temperatus est B.

B. quia non habet coleram, hæc iã nõ habet vlterius causam. Si iste textus econtrà legatur incipiẽdo à particulari causa vsque ad vniuersalem, vt quare ceruus lõgæuus? quia nõ habet coleram, vlterius quare non habens coleram est longæuum? quia est benè temperatum, tunc fauet opinioni Aegi. Rom. de medio passionis, sed nihil contra nos, qui aliquando definitionẽ passionis medium constituimus.

Epilogus librorum Priorum & Posteriorum. Tandem eilogũ facit Arist. ex li. Priorum & Posteriorum simul, nempè dictum esse iã de syllogismo in cõmuni, & de demonstratione, & de scientia ipsa demonstratiua, quod idem est, hæc de capite.

CAPVT XVIII. *Quomodo principia cognoscantur, & quis principiorum sit habitus.*

1. *DE principijs verò & quomodo fiũt nota, & quis cognoscens habitus, hinc est planum addubitantibus primũ: quod quidem igitur non contingit scire per demonstrationem non cognoscendi prima principia immediata, dictũ est prius. Immediatorũ verò cognitio vtrum eadem sit, aut non eadem dubitare posset aliquis: & vtrum scientia vtriusque aut non, aut huius quidem scientia, illius verò alterũ quid genus, & vtrũ non inexistentes habit⁹ innascantur, aut inexistentes latuere.*

2. *Si itaque habemus ipsos: absurdum est contingit enim certiores habentes cognitiones demonstratione latere: si verò accipimus, non habentes prius, quomodo vtique cognosceremus, & disceremus ex non praexistente cognitione? impossibile namque quemadmodum & in demonstratione dicebamus. Manifestũ igitur, quoniam neque habere possibile est, neque ignorantib. & nullũ habentib. habitum innasci.*

3. *Necesse igitur habere quidem aliquã potentiam, non talem aũt habere, quæ est his honorabilior secũdũ certitudinem. Apparet autẽ hoc vtique omnibus inexistens animalibus: habent enim congenitam potentiam iudicatiuam, quam vocant sensum.*

4. *Inexistente autem sensu, in alijs quidem animalium*

fit

 415

fit permansio sensati, in alijs verò non fit, in quocunque igitur nō fit aut omninò, aut circa quæ non fit, non est his cognitio extra ipsum sentire.

In quibus verò inest sentientibus habere vnum quiddam in anima cum multa talia fiant, iam differentia quædā fit: vt his quidem fiat ratio ex talium permāsione, his verò non. Ex sensu quidem igitur fit memoria, quēadmodum dicimus, ex memoria verò, quæ plerūque eiusdem fit, experientia. multa namque memoria numero experientia vna est, experientia autem, aut ex omni quiescente vniuersali in anima, aut vno præter multa, quod vtique in omnibus vnum sit illis idem, est artis principiū & scientiæ: si circa generationem quidem, artis, si verò circa ens, scientiæ. 5.

Neque itaque insunt determinati habitus, neque ab alijs habitibus fiunt notiorib. sed à sensu, vt in pugna versione facta vno stante, alter stetit, postea alter, quousque ad principium venit, anima verò est talis vt possit pati hoc. Quod autem dictū quidem fuit pridem, non manifestè verò dictum fuit, rursus dicamus. 6.

Cum enim steterit indifferentium vnum, primum quidem in anima vniuersale est, sentitur enim singulare. sensus verò ipsius vniuersalis est, vt hominis, sed nō Calliæ hominis. Rursus in his stantur quousque ad impartibilia steterint & vniuersalis, vt tale hoc animal, quousque animal, & in hoc consimiliter: planum itaque, quod nobis prima inductione cognoscere necessarium est, sensus etenim sic vniuersale facit.

Quoniam verò habituum, qui circa discursum sunt quibus verificamus, aliqui semper veri sunt, alij verò suscipiūt falsum, vt opinio, & ratiocinatio, vera autem semper sunt scientia et intellectus & nullū sciētiæ genus aliud certius est, quam intellectus: principia verò demon

*strationum notiora sunt, scientia autem omnis cum ratione est, principiorum quidem scientia utique non erit: quoniam verò nihil contingit esse verius scientia, quam intellectum, intellectus utique erit principiorum, & ex his considerantib. & quoniam demonstrationis principium non est demonstratio quare neque scientiæ est sciētia. Si igitur nullum aliud præter scientiam genus habemus verum, intellectus utique erit scientiæ principium, & principium, quidem principij utique erit * si autem omnis, consimiliter se habent ad omnem rem.*

* Arg. l sciētia autem ad omnem rem sese habet similiter.

Alia lit. quā autē omnis.

Posteriorum analyticorum.

FINIS.

De principijs autem qualiter fiunt cognita, &c.

Intentio Arist.

Tria proponuntur dubia.

Postquam Arist. de his quę ad ipsam demonstrationem, & ad eius structurā pertinent, hactenus disseruerit, ac de eius medio, quod sit & quomodo cognoscatur tractauit, nunc tandē de modo, quo ipsa principia complexa acquirantur disputat. Dictum iam est non esse demonstratiuam scientiam absque horum immediatorum principiorum cognitione, poterit tamen aliquis tria dubitare, primo, an cognitio mediatorum, & immediatorum sit eadem, id est eiusdem rationis secundò, an cognitio principiorum immediatorum sit scientia, sicut mediatorum, vel aliquod aliud altius scientiæ & cognitionis genus tertiò, an iste habitus & cognitiones principiorum acquirantur de nouo, an sint naturales, sed latentes à principio, & post notificati.

2. *Siquidem igitur habemus ipsos*

Argumenta tur pro vtraque parte ter tia quæstionis.

Incipit disputare circa tertiam quæstionem ad vtranque ipsius partem, nam si habemus tales habitus à natura, latentes tamen multo tempore, vt dicebat Plato: absurdū est profecto dicere, quod habeamus à natura cognitiones, & habitus, qui sint certiores demonstratione, & tamen non cognoscamus per ipsos, cùm nullus possit demonstrationem habere, quin cognoscat statim.

Quod si dicatur tales habitus esse acquisitos, videtur aliud inconueniens maius, nam cum cognitio acquisita fiat ex præexistenti cognitione, vt dictum est oporteret ante il-

los habitus alias priores cognitiones & habitus pouero, quę tamen non fiunt.

Concluditur ergo non esse dicendũ tales habitus inesse à natura, nec quod ex cognitione praecedenti non fiant, cũ omnis cognitio acquisita ex praecedenti fiat, at quae nã sit ista cognitio, ex qua principiorũ cognitio fiat, explicat modo.

Necesse est itaque habere quandam potentiam, &c. 3.

Intendit docere sensum inesse hominibus à natura, & ex hoc sensu prouenire memoriam, & ex memoria experientiam, & ex hac colligi per intellectum vniuersalis cognitionẽ, atque hoc esse principium scientiae, vnde constat non in esse cognitiones principiorum à natura, nec fieri ex alijs praexistentib. in intellectu, sed à sensu originẽ ducere, qui quidem inest nobis à natura, quod etiam docet 1. Met. cap. 1. *Sensum à natura hominibus tribui.*

Dicit ergo primum necessarium esse ante principiorum cognitionẽ, praecedere in nobis quandam cognoscitiuam potentiam, hac autem non est alius habitus, vel cognitio certior, & honorabilior principiorum cognitione, sicut ipsa principiorum cognitio est certior, & honorabilior cognitione conclusionis, nõ sic inquã est ista potẽtia sensitiua, sed est quoddam principiũ quo indiget intellectus ad suas intellectiones.

Atne quis putaret hanc potentiã hominibus esse propriam, dicit omnibus animalibus inessę, quae dicitur sensus animal enim eo animal est, quo sensum habet, hanc potentiã vocat connaturalem, quia animalia sensum per generationem simul cum esse suo accipiunt.

Cum insit autem sensus, &c. 4.

Non vniformiter sensum hunc animalibus reliquis, & hominibus inesse ostendit ne quis dicens, sicut ex sensu non fit in animalibus principiorum cognitio, ita nec in homine. *Sensum nõ ita hominibus vt alijs animalibus inesse.*

Duas autem diuisiones facit: prior est quaedam animalia praeter sensum memoriam habet, quaedã aũt praeter sensum memoriam non habent, memoriam habent illa, in quibus species & imagines rerum sensatarũ manent etiã post praesentiam illarum rerũ: nam hoc pacto fit memoria, illa verò non habent, in quibus non manent tales imagines, ac propterea extra rei praesentiam nõ sentiũt. *Quae animalia habeant memoriam.*

Nota, ꝙ dicit ista animalia nõ sentire nisi ĩ psentia obiecti illa, q̃ sentiũt, loquitur aũt disiunctiuè, omninò nõ sentiũt ĩ *Nota.*

absentia,

cies & singularia in se de nouo: respõdet animã esse talẽ, vt possit pati ista, nã intellect⁹ secundũ Arist. 3. animæ tex. 32. est vt tabula rasa, qui põt rerũ similitudines in se recipere. *Dubitat.* *Solut.* *Vniuersale quomodo fiat.*

Vnde repetit clarius modum quo vniuersale fiat, dicens quando est aliqua natura secundum se vna, & indifferens multis, vt homo, animal, album, & hoc per intellectum, nam extra intellectum non est separata natura communis, cum igitur talis natura sic est facta vna & communis, est vniuersale, vt Petrus est homo, & cæteri etiã sunt homines: at quando sumitur homo per se, qui in illis est, sic separatus, iam est vniuersale, ante nõ erat, fit autem hoc per intellectum.

Dices, nónne sensus circa vniuersalia feruntur? nam visus habet pro obiecto ipsum colorem, non hunc vel illum. respondet potentiam sensitiuam habere ipsam naturam cõmunem pro obiecto, tamen actus & sensationes non fiunt, nisi circa singularia, intellectus verò actus est, qui in vniuersalia fertur. *Dubium.* *Solut.*

Huius loci declarationem vide superius lib. 1. super cap. 24. vnde sequitur, ꝙ intellect⁹ collectè & adunatè intelligit naturam, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus, ac ideo per inductionẽ, quæ sensu fit, cognoscere seu intelligere incipimus.

Quoniam autem circa, &c. 7.

Secundam & tertiam soluit quæstionem, ostendens cognitionem principiorum non esse scientiam, sed alium habitum scientia certiorem, nempè intellectum: ex quo fit, vt nũ sint eiusdem rationis cognitio principiorum, & eorum quæ ex principijs deriuantur. *Sol. 2. & 3. quæstionis.*

Supponit autem duo, alterum est habitus intellectiuos veros speculatiuos esse tres, primus, qui potest recipere falsũ, vt opinio, & ratio, id est syllogismus topicus, qui est causa opinionis, alter est scientia, quæ est cognitio necessariorum per causam, tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum, atque hi duo semper sunt veri. *Habitus intellectiuos speculatiuos veros esse tres.*

Supponit secundò, quòd nulla cognitio est certior, quàm sciẽtia, nisi habitus hic, qui dicitur intellectus, quæ duo colliguntur ex 6. Ethi. c. 3. tunc argumentum est, horũ principiorum non est opinio, quia semper sunt vera, non est scientia, quia non habent causam, nec per discursum cognoscuntur, & præterea, quia sunt certiora his quorum est scientia, ergo eo

go eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientia, præterea quia scientiæ non est scientia, alias enim esset processus in infinitum, deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc est intellectus.

Ex quo colligit hanc cognitionem, quæ intellectus dicitur, esse principium, & principium principij, id est, cognitionē, qua cognoscimus ipsas propositiones primas, quæ sunt principia.

Sic autem se habet omnis scientia ad omnē conclusionē, vt enim est sciētia cognitio procedēs ex alia, & qua cognoscimus id, quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideo est principium.

Similiter est cognitio, qua propositiones primæ, quæ ex alijs non sunt, cognoscuntur, ac propterea est principium principij. ex quibus omnibus tres propositæ quæstiones solutæ sunt,

QVAESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur.

Primum Nota. De sensu quæstionis. Principia alia esse rei, alia cognitionis.

VT sensus quæstionis sit manifestus aduerte primo, duo esse genera principiorum, quædam sunt rei, quædam cognitionis principia, rei principia sunt, à quibus res suum esse accipit sicut materia, forma, & reliquæ causæ dicuntur rei principia: cognitionis verò principia sunt, à quibus cognitio rei procedit, sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis. non autem existimes, quod semper differant re ista principia, cum enim à posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re principia cognitionis & rei, at cum à prioribus est processus, tunc eadem re sunt principia cognitiōis & rei, semper tamē differunt ratione, nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis verò, secundum quod per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitione aliorum est causa cognitionis.

Secundum notan. Intellectus esse duplicē operationem.

Aduerte secundo, quod intellectus noster duplicem habet operationem, & appræhendendi, & iudicandi: per apprehensionem enim res ipsas concipit in se, per iudicium verò earum veritatem vel falsitatem comprehendit, assentiendo vel dissentiendo. has autem operationes esse diuersas experientia ostendit, multa enim appræhendimus, de quorum veri-

veritate dubitamus, in hac vtraque operatione intellectus est dependens, nam in appræhensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc à sensibus accipit, in iudicio etiam dependet ab appræhensione, non enim iudicium fit, nisi de rebus appræhensis, & præterea indiget iudicium præter apprǽhésionem alio iudicio adiuuante, nam iudicium conclusionis pēdet ex iudicio præmissarum, & quando in intellectu iam nō est aliud iudicium, quo præmissas cognoscamus, fit recursus ad iudicium sensus per inductioné, au verò semper omne iudicium intellectus dependeat ex alio iudicio siue sensus, siue intellectus, hoc dubitatur modo, & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas, né, pe quodlibet est, vel non est, omne totū est maius sua parte, & similes: de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singulariū, ita vt absque inductione nō cognoscantur.

Est quorundā opinio, quòd hæ cōmunissimę propositiones inductione cognoscantur, nec intellectus eis acquiesceret, nisi præcedente iudicio sensus per singularia. rationes autem huius sententiæ hæ sunt. *1. opin.*

Prima, causa vniuersalis non producit effectus, nisi mediantibus causis particularibus, vt patet de cælo, & sole, & glorioso Deo, quādo naturaliter operatur, semper enim cū his causis particularibus operatur, at intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorum, ergo ad particulares assensus opꝰ est, quod sint alij assensus, vt enim ad assensum huius cōclusionis vtitur assensu harum præmissarum & principiorum; ita ad assensum principiorum vtetur assensu & iudicio sensus, vt si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempè hoc totū est minus sua parte, & sic de cæteris, ergo omne totū est maius parte, tunc singularia illa sensu, vniuersale intellectu cōpræhenditur. *1. Ratio.*

Secundò, si ista principia non cognoscerentur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum, nam hoc modo nullus posset ea negare at constat hęc principia à multis esse negata, vt dicitur 4. Met. & notat. Auer. 4. metaph. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem. *2. Ratio.*

Circa hoc aduerte non esse dubiū de principijs immediatis vnius scientiæ, sunt enim multa ex his, quæ inductione *1. Fun la.*

1. Concl. Dignitates solo intellect' lumine intelligi. cognosci debent, sed de communibus multarum scientiarũ & communissimis omnium, vt superius diximus.

Et de his est prima conclusio. solum lumen intellectus facta prius apprӕhensione sufficit ad certo assentiendum istis dignitatib. patet cõclusio 1. post c 3. vbi ex terminis cognosci has propositiones dicit Arist. sufficit, inquit, quid per totum quid per partem intelligatur cognoscere, vt statim nullo iudicio prӕcedenti cognoscatur omne totum esse maius parte, vbi Alb. vti diximus cõparabat has propositiones visibilib. luminosis, quӕ suo proprio videntur lumine absque vllo alio extrinseco, & Aegid. hoc loco dicit, sicut oculus informatus specie videt colorẽ, ita intellectus apprę hensione facta assentit istis. Et Linc. 1. post. cap. 9. prӕterea Arist. 2. Met. c. 1. vocat has ianuas scientiarum, in quibus non contingit error. prӕterea quia ӕquè notũ est, singulare hoc totũ est maius parte, sicut omne totum est maius parte, prӕsertim cum per sensum non percipiamus aliqua singularia harum propositionum, non enim sensu cognoscitur, si ab his ӕqualibus, hӕc demas ӕqualia, remanebunt ӕqualia.

2. concl. Secunda conclusio. licet ista principia possint syllogizari & induci, tamen non fiunt nota ex tali inductione & syllogismo, cum in seipsis clarissima sint, & per se fidem habeant.

Ad 1. Vnde ad primum argumentum respondeo, quòd satis est determinatio ex parte speciei obiecti, per quam speciem fit apprӕhensio, & prӕterea quia sicut lumẽ solis est causa vniuersalis, tamẽ se solo calefacit, ita & lumen intellectus se solo inducit assensum illorum principiorum, absque alio particulari iudicio, cum ille assensus principiorum sit, quid vniuersale & commune, ex quò deriuantur multi assensus particulares conclusionũ aliarum. *Ad 2.* Ad secundũ dico, quod negare aliquid multipliciter contingat, aut ore exterius, aut corde interius, non loquimur de exteriori negatione, quia quilibet potest negare omnia, sed de interiori: hӕc est triplex, aut virtualis, aut formalis, & hӕc directa vel indirecta: virtualis, cum negamus aliquid in alio, vt qui dicit nullum corpus esse album, virtualiter negat nullam niuem esse albã; formalis cũ aliquid in ipso negatur: hoc vero si negatur, quia rationes faciunt apparere aliter, tunc est negatio directa: si vero negatur, quia licet in se verum appareat semper, tamẽ *Negatio alia exterior, alia interior est, eaque triplex.*

nescire

neſcire ea, quæ ſequuntur ex illo, facit de illo dubitare, eſt negatio indirecta, quo pacto Zeno negabat motũ & ſenſum, quia neſciebat intelligere quomodo ſi mouetur aliquid, poſſit pertranſire infinitas partes quę ſunt in ſpatio.

Dignitates virtualiter poſſe negari.

Dico negare principia virtualiter non arguit illa per ſe cognita non eſſe, imò quoties in bona conſequẽtia aliquis concedit præmiſſas, & negat concluſionem, virtualiter negat quodlibet eſt vel non eſt.

Dico ſecundò, nullus negat directè illas dignitates, cum non ſit ratio directa contra eas apparens.

Dico tertio, indirectè negãtur, ſed hoc non arguit eas nõ eſſe per ſe notas, nam etiam hunc motum eſſe, eſt per ſe cognitum ſenſu, & tamen Zeno negabat.

Obiectio Solut.

Dices Ariſto. dicit has pendere à ſenſu. dico primò, quòd loquitur de intrinſecis propoſitionibus & particularibus demonſtrationum immediatarum. Dico ſecundò. quòd etiã iſtæ communiſſimæ à ſenſu pendent, quia eſt neceſſaria appræhenſio terminorum, quæ non fit ſine ſenſu.

Hæc de quæſtione breuiter, quæ latius examinari debet lib. 2. Metap. atque de tota enarratione in libros Poſteriorũ. Sit laus Deo Opt. Max. qui ad finem nos perduxit, Amen.

Finis Libri Poſteriorum.

LAVS DEO.

INDEX QVAESTIONVM IN VNIVERSAM ARISTOtelis Logicam.

Quæstiones de Dialectica in communi.

Quæstiones in libellum Porphyrij de quinque vniuersalibus.

pus

Quęstiones in Categorias Aristotelis.

In librum primum Perihermenias quęstiones.

Quæ

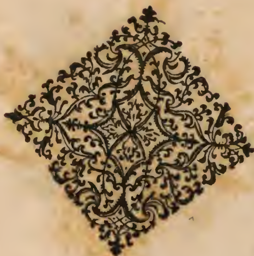
Quęstiones in librum secundum.

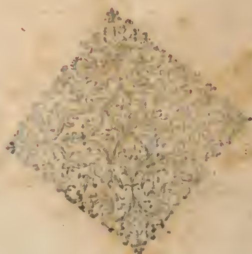
Quęstiones in librum primum Posteriorum Analyticorum.

Quęstiones in librum secundum Posteriorum Analyticorum.

FINIS.

423

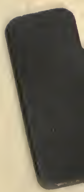

ΟΡΑΝΟΘΕΝ. ΤΩ. ΜΕΤΡΩ.

P.

LEGATORIA A. PANDIMIGLIO - ROMA -
1971

